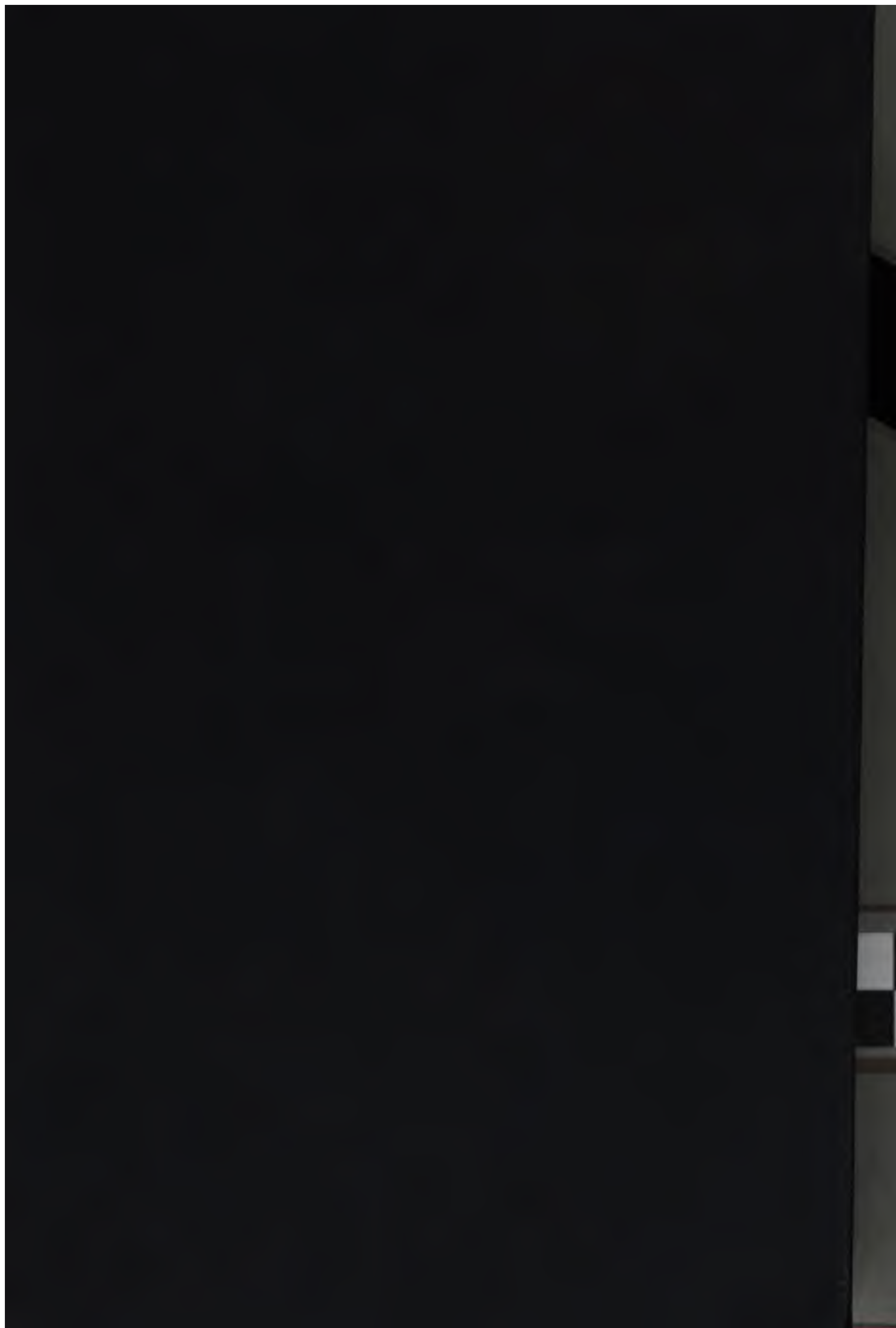

VE
RI
TAS

NOMENCLATOR LITERARIUS

RECENTIORIS THEOLOGIAE CATHOLICAE

THEOLOGOS EXHIBENS

QUI INDE A CONCILIO TRIDENTINO FLORUERUNT

AETATE, NATIONE, DISCIPLINIS

DISTINCTOS.

TOMUS I.

EDIDIT ET COMMENTARIIS AUXIT

Hugo H. HURTER S. J.

S. THEOLOG. ET PHILOS. DOCTOR, EJUSDEM S. THEOLOG. IN C. R. UNIVERSITATE OENIPONTANA PROFESSOR P. O.

CUM APPROBATIONE CELSISSIMI ET REVERENDISSIMI EPISCOPI BRIXINENSIS ET FACULTATE SUPERIORUM.

EDITIO ALTERA PLURIMUM AUCTA ET EMENDATA.

OENIPONTE.

LIBRARIA ACADEMICA WAGNERIANA.

1892.

THEOLOGIAE CATHOLICAE

SECULUM PRIMUM

POST CELEBRATUM CONCILIUM TRIDENTINUM

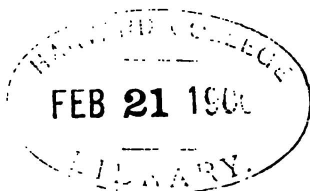
AB ANNO 1564—1663.

CUM APPROBATIONE CELSISSIMI ET REVERENDISSIMI EPISCOPI BRIXINENSIS
ET FACULTATE SUPERIORUM.

EDITIO ALTERA PLURIMUM AUCTA ET EMENDATA.

OENIPONTE.
LIBRARIA ACADEMICA WAGNERIANA.
1892.

TYPIS WAGNERIANIS.

Litterae SS. D. N. Papae Pii IX. ad auctorem.

Dilecto Filio Religioso Viro

HUGONI HURTER e Soc. Jesu.

Oenipontem.

Pius P. P. IX.

Dilecte Fili Religiose Vir salutem et Apostolicam Benedictionem. Excepimus cum tuis litteris volumen a te editum, quod inscribitur: *Nomenclator litterarius recentioris Theologiae Catholicae theologos exhibens, qui inde a Concilio Tridentino floruerunt.* Probamus maxime, Dilecte Fili, sedulam industriam, quam confers ad sacrarum scientiarum studia juvanda, et ex iis, quae de operis a te instituti ratione ad Nos scribis, nec non ex aliis egregiis argumentis, quae jampridem habuimus tuae doctrinae ac pietatis, firme confidimus fore, ut hic novus tuus labor in solidam utilitatem theologiae cultorum apprime proficiat. Deum autem precamur, a quo est omne datum optimum, et omne donum perfectum, ut optimam voluntatem tuam in promovendis sacrorum studiorum incrementis confirmet ac roboret, tuamque industriam sua gratia prosequatur; ac pignus tibi esse volumus dilectionis Nostrae et auspicem superni praesidii Apostolicam Benedictionem, quam tibi, Dilecte Fili Religiose Vir, peramanter impertimus.

Datum Romae apud S. Petrum die 21. Januarii Anno 1874. Pontificatus Nostri Anno Vicesimo octavo.

Pius P. P. IX.

PROTESTATIO AUCTORIS.

Cum SS. D. Urbanus Papa VIII. die 13. Martii a. 1625 decretum ediderit idemque confirmarit d. 5. Jul. a. 1634, quo inhibuit „imprimi libros hominum, qui sanctitatis seu martyrii fama celebres e vita migraverunt, gesta, miracula vel revelationes seu quaecunque beneficia tamquam eorum intercessionibus a Deo accepta continentes sine recognitione atque approbatione Ordinarii, et quae hactenus sine ea impressa sunt nullo modo vult censeri approbata"; idem autem Sanctissimus d. 5. Jun. a. 1631 ita explicuerit, ut nimirum „non admittantur elogia Sancti vel Beati absolute, et quae cadunt super personam, bene tamen ea, quae cadunt super mores et opinionem cum protestatione in principio, quod iis nulla adsit auctoritas ab Ecclesia romana, sed fides tantum sit apud auctorem." Huic decreto ejusque confirmationi et declarationi observantia ac reverentia qua par est insistendo, profiteor me haud alio sensu quidquid in hoc Nomenclatore refero accipere et accipi ab ullo velle, quam quo ea solent, quae humana dumtaxat auctoritate, non autem divina catholicae romanae Ecclesiae aut s. Sedis apostolicae nituntur, iis tantummodo exceptis, quos eadem s. Sedes Sanctorum, Beatorum aut Martyrum catalogo adscripserit.

LECTORI.

In utilitatem studiosorum theologiae hunc virorum in sacra hac scientia illustrium composuimus elenchum. Cum enim in qualibet fere vel minima quaestione theologica plurium occurrat mentio, nosse juverit, quo quisque seculo quave in regione et quibuscum floruerit, quod aliorum de ipso judicium et quantum sit operum ipsius pretium. Juverit quoque nosse, quinam in singulis disciplinis theologicis eminuerint, quae opera praecipua et classica, prae ceteris consulenda [1]), nam haurit aquam cibro, qui discere vult sine libro, ut inquiunt: sed libros recte nosse est dimidium didicisse jam vetus est adagium, temporisque hinc lucramur plurimum.

Non molimur quidem historiam literariam theologiae, tantum enim opus unius superat vires facultatesque, maxime vero nostras. Si quid tamen ad eam conferre possumus, gratum id nobis accidet. Haud parum autem conferre ad ejusmodi historiam theologorum syntagma chronologice dispositum secundum nationes et varias, quas theologia complectitur, disciplinas nemo non videt; hisce siquidem continetur jam quaedam illius delineatio. Illud vero emolumenti ex hac theologorum recensione chronologica et dispositione secundum disciplinas et gentes capiet quisque, ut uno veluti conspectu videat, qua periodo quave in regione plurimi vel pauciores floruerint viri eruditi; quae disciplinae prae ceteris excultae, quae forte et qua in gente neglectae, quae scientiae theologicae secundum totam suam latitudinem variis in locis stadia atque progressus. Non immerito ejusmodi conspectum comparare illi licet, quo astra coeli simul contemplamur.

---

[1]) De theologia maxime vera sunt, quae in genere affirmat Gottl. Stoll (introd. in hist. liter. latine ediam a Car. Henr. Langio, Jenae 1728 p. 8): „Meditatio nostra multum confert ad eruditionem, succurri tamen ei debet bonis libris. Mille oculi plus certe vident, quam quidem duo; atque is insanam de se opinionem fovere merito creditur, qui tot ipsemet veritates reperire, quot millia eruditorum jam reperere, sperat.“

Sequemur ordinem chronologicum supremo vitae anno determinatum. Illos, quorum mortis annus vel incertus est vel nobis incognitus, asterisco indicabimus et anno assignabimus, quo adhuc vixerint. Distribuemus theologos secundum nationes in classes septem, in germanos, polonos, anglos, belgas, gallos, italos, hispanos, sub quibus nationes affines complectemur. Aliarum enim nationum adeo sunt pauci, ut in tabellis continuis necesse non sit, locus proprius ut eis assignetur. Secundum disciplinas illos in ordines sex distribuemus, licet multo plures numerentur disciplinae theologicae; cum tamen rari sint, qui tantum in una locum, si dignitatem spectes et scopum, secundum obtinente excelluerint, rationem habebimus primariarum, cujusmodi sunt: theologia scholastica, theologia polemica (sub qua et positivam ab illa raro distinctam complectimur), disciplinae ad ss. literas spectantes, patrologia, historia ecclesiastica, cui attribuemus eos, qui de archaeologia, haereseologia, actis sanctorum, historia literaria etc. meruerunt; denique theologia practica complectens jus canonicum, theologiam moralem, pastoralem et liturgicam necnon et mysticam. Singulis dein seculis amplissimos subjiciemus indices, quibus lectorum commodo consulere studebimus.

Non recensebimus opera omnia (nec eorundem editiones omnes) theologorum, quos enumerabimus, ne citra necessitatem librum nostrum oneremus operum titulis; sed tantum insigniora, quae vel utilitate, vel eruditione, vel singularitate vel fama aliquo modo excellunt. Addemus eruditorum de illis censuras quotquot reperire potuimus, nonnunquam et nostrum, ut quale sit operis pretium, lector conjiciat. Qui vero omnium judicio inter suos eminent aequales, ut theologi primi ordinis haud immerito dicantur, distincto charactere notabuntur, et celeberrimi quidem typis nitidioribus.

Nemo tamen existimet nostrum nos opus absolutum arbitrari. Clare perspicimus consilii hujus difficultatem, hinc multa deesse vel merito desiderari posse in hoc conspectu literario ultro fatemur. Quod cum dixerimus de editione prima, repetimus etiam de hac altera. Licet enim illam innumeris in locis emendaverimus, adeo ut vix pagina sit, quam non retractaverimus, tamen vel impressionis tempore nova semper deteximus, quae indigerent emendatione, quorum aliqua inter addenda indicavimus. Est enim hic labor non unius aliis etiam occupationibus distenti, sed esset integrae societatis literariae. Cum tamen hic conatus alicujus saltem sit utilitatis, ut experimento comperimus, noluimus opellam nostram studiosorum commodo subtrahere ob imperfectionem ipsi inhaerentem. Juverit autem eorum quaedam indicasse, quae laborem reddiderunt difficilem ideoque et imperfectum, ut benevolus lector ea excuset, emendet vero eruditus, quem impense rogamus, ut in scientiae literariae utilitatem illa, quo corrigantur, nobis aperiat. Fieri primo facile potuit, ut quosdam praeterierimus silentio, dum mentionem fecerimus aliorum minoris doctrinae, auctoritatis, famae. Verum quis omnium disciplinarum omniumque na-

tionum viros cognoscit eruditos, eorumque ponderat merita? Accidere deinde potuit, ut alios praeter meritum, infra vero meritum laudaverimus alios, sed et hoc in vita quotidiana usu venire solet. Neque mendis carebunt judicia chronologica de anno sive nativitatis, sive obitus, sive aliorum factorum, quae narrantur, sive editionum operum, quae adducuntur. Distributio quoque secundum nationes aut disciplinas non omnibus forte arridebit. Ea revera difficultate non caret, cum regionum nationumque confinia procedente tempore mutentur, dubia saepe sint et incerta, adeo ut idem scriptor merito huic et etiam alteri attribui possit genti: idem deinde scriptor pluribus saepe in disciplinis excelluit, ut quaelibet jure illum sibi vindicet. Ne ergo querelae sit locus, illum etiam chronologicis aliarum disciplinarum tabellis charactere minusculo ad latus indicabimus.

Haec, benevole lector, praemonenda censuimus. Cognosce eruditorum opera, ut illa pro opportunitate consulas, cum judicio legas, apis instar utaris. Mirare majorum nostrorum diligentiam, eruditionem, doctrinam et ad imitationem aemulationemque tantorum accendaris exemplorum. Meditare quoque miram Dei providentiam, quae salutis ex inimicis nostris exstitit nobis causa. „Neque enim Deus omnipotens, inquit Augustinus [1]), cui rerum summa est potestas, cum summe bonus sit, ullo modo sineret mali aliquid esse in opere suo, nisi usque adeo esset omnipotens et bonus, ut bene faceret etiam de malo." Jam vero inter alia bona, quae ex reformationis, ut ajunt, malo elicuit, haud infimum est scientiae theologicae profectus, cujus hic elenchus tibi praebebit argumentum. Neque enim fas est negare necessitatem tuendi adversus protestantes dogmata catholica, quae prius tranquille credebantur, permovisse theologos, ut antiquitatis monumenta sedulo rimarentur, patrum opera diligenter investigarent et evolverent; in hermeneuticam sanam et exegesin ss. Scripturarum toti incumberent, atque adeo sollertius excolerent plures disciplinas, quae fere neglectae videbantur. Hinc post concilium tridentinum plurimos reperies insignes plane doctrinae catholicae apologetas, antiquitatis investigatores, historiographos, criticos, exegetas etc., pauciores vero ante reformationis tempora. Mota scil. ab adversario quaestio, discendi exstitit et hac vice occasio [2]).

---

[1]) Enchirid. c. 11.

[2]) Cf. Augustinum de civ. Dei l. 16. c. 2. n. 1.

Addenda et corrigenda:

Pag. 7 Theologis, qui rem catholicam tristissimo reformationis tempore egerunt, accensendus est Julius de Pflug nobili genere Pegaviae 1499 natus, qui Lipsiae, Patavii et Bononiae studiis operam dedit. Redux in Germaniam pluribus beneficiis fuit auctus et propter insignes animi dotes atque characterem irenicum vel ab imperatore ad sopiendas de religione controversias adhibitus. Electus est in episcopum naumburgensem, sed nonnisi post aliquot annos obsistente Joanne Friderico Saxoniae electore sedem potuit adire suam (1547). Cum vero ea dioecesis magna ex parte jam defecisset ad novatorum errores crescentibus in dies undique difficultatibus praepedire non potuit rei catholicae cladem, adeo ut ipse fuerit ultimus illius sedis catholicus episcopus. Decessit 3. Sept. 1564. Nimio pacis amore et obsequentia cryptolutheranismi incurrit suspicionem. Ejus scripta haud pauca, quae ad controversias et negotia religionis suae aetatis referuntur, vide apud Rottermund VI, 28 ss.; Ersch u. Gruber Encyclop. der Wissensch. und Künste sect. III t. 21 p. 256. Cf. Brecher allgem. deutsche Biogr. XXV, 688 ss.; Katholik 1891 I, 460.

Pag. 10 Guilelmus Eisengrein fuit quidem spirensis, sed non *canonicus* spirensis, imo nec sacerdos. Cf. Remling Bischöfe von Speier I, 9.

Pag. 11 Plura de Georgio Cassander reperies in op. erudito auctore Deschrevel Histoire du Séminaire de Bruges, Brugis 1891 pg. 385—560.

Pag. 19 Joannes Genetius, lege Genesius.

Pag. 22 De Guilelmo Hammer cf. articulum accuratum et limatum in hist. pol. Blättern 108, 429—38.

Pag. 25 Joannes Cartenius, etiam Carthenius (Cartigny) decessit 6. Oct. 1578.

Pag. 31 Secundum Sbaralea in suppl. p. 205 s. *commentaria* Corn. Mussi in omnes Pauli epistolas non prodierunt; opera vero ipsius collecta prodierunt Venetiis 1590; 1592.

Pag. 49 Bonaventura Manenti *commentaria* seu reportata Petri Tartareti in 4 ll. sent. et *quodlibeta* Scoti recognita notis illustrata, quorum tria priora nondum lucem aspexerant, edi curavit Venetiis 1583 in f., castigatius ib. 1607 t. 4 in f. Cf. Sbaralea in suppl. et castig. ad script. trium ord. Franc. a Waddingg et aliis descriptos.

Pag. 61 De Cheffontaines cf. Sbaralea l. c. pag. 192, qui testatur in ed. rom. 1576 op. *L. defensionis fidei majorum nostrorum,* qua haereticorum seculi nostri stratagemata deteguntur, extare tr. *de virtute verborum,* quibus fit consecratio ss. sacramenti altaris; qui prodiit etiam Parisiis 1585. Ab eodem ei tribuuntur: Assertio ca-

tholica *de libero arbitrio*, Antwerpiae 1575; *Hierapistes* dialogi forma conscriptus, in quo cur in exponendis aliquibus Scripturae locis a communi in suo *de b. Mariae et Joseph virginitate* l. opinione recesserit et nonnullis loquendi usus sit modis, quos aliqui erasmianos falso putant, rationem reddit, ib. 1575.

Pag. 68 De Joanne a Via cf. Falk in Kath. Zeitschr. Innsbruck 1878 II, 802. Nomen ejus germanicum est Zumweg. Obiit c. 1582.

Pag. 91 annot. De Fr. Panigarola cf. Sbaralea l. c. pag. 277 s.

Pag. 106—7 Pro *Eucholojii* lege Eulogii.

Pag. 116 Marcus Olisiponensis O. S. Fr. reg. Obs. unus ex fundatoribus ac secundus discalceatae provinciae s. Antonii in Lusitania minister, episcopus portuensis (1581; † 1591), jussu ministri generalis Andreae Insulani peragratis praecipuis coenobiis Italiae, Hispaniae et Galliae multa collegit documenta, composuit scripsitque sermone lusitano *Chronica O. Min.* Olisipone 1556 p. 1; 1561 p. 2. utraque p. 1615; Salmanticae 1570 p. 3. in f. hispanice. Versa fuit haec historia in varias linguas et continuata. Ita Horatius Diola bononiensis vir secularis et laicus italice vertit t. 1. Brixiae 1581; Venetiis 1585; 1586; 1599; t. II. ib. 1589; 1590; t. III. ib. 1591; 1612. Bartholomaeus Cimarellus sodalis ex oppido Corinalti dioecesis senogallensis († 1628) p. 4. quinque vol. distributam adjecit, quorum tria priora prodierunt Venetiis 1617. 1621 in f. Alia non videntur prodiisse. Cf. Sbaralea p. 114 et infra p. 397 annot. Qua occasione aliorum breviter mentionem faciemus, qui de historia ordinis s. Francisci meruerunt. Ita Ludovicus de Rebolledo hujus ordinis sodalis provinciae baeticae, quam ineunte seculo decimo septimo administrabat, elegantius quam accuratius, ut ait Waddingus, scripsit *Chronica general de S. Francisco* y de su orden Apostolico, Hispali 1598 t. 1. in f.; 1603 t. 2., in quo historiam prosequitur ad a. usque 1370. Tomo primo subjectus est *Un Catalogo* de los Santos y Varones notables de la mesma orden. — Petrus de Salazar O. Min. casarrubiensis, qui castellanae provinciae semel atque iterum administrationem gessit, scripsit *Coronica y Historia* de la fondacion y progresso de la Provincia di Castilla de la Orden del bienavventurado P. S. Francisco, Matriti 1612 in f.

Pag. 137 Inseratur Guido Bartholucci O. Conv. asisias, diu theologiae lector († c. 1610), theologis scholasticis: edidit enim opusculum *de ducentis quadraginta tribus contradictionibus*, quae in Scoti operibus apparere videntur, solutionum, Venetiis 1589, et ad calcem op. Scoti editorum Lugduni 1639. *Reportata Scoti* in 4 sententiarum ll. olim a Joanne Majore Parisiis evulgata recudi curavit Venetiis 1597 in f. etc. Cf. Sbaralea pag. 315.

Pag. 205. Petrus Ridolfi (Rodulphius) recognovit ediditque praeterea *opera omnia s. Gregorii* Papae jussu Sixti V., Romae 1588—93 t. 6 in f., quam ed. secutae sunt aliae ib. 1613; Parisiis 1605; 1619; 1640; Antwerpiae 1615; *sermones s. Petri Chrysologi* emendavit edique curavit Romae 1594. Cf. Sbaralea p. 607.

Pag. 237 pro R. Call lege R. Hall.

Pag. 256 Prodiit interim (1891) t. 3. *Summae philosophiae* d. Thomae Aq., quam coepit Alamanni, sed compleverunt secundum ipsius methodum Jo. Fronteau can. O. S. Aug. (n. 386) ejusque sodalis Lefebure adjecta metaphysica et ethica. Cf. Morgott Liter. Handweiser 1891 c. 733 s.

Pag. 340 De Paulo Sarpi cf. etiam Balan Fra Paolo Sarpi, Note, Venetiis 1887.

Pag. 343 Lege Bertius (Berts) pro Berlius (Berls).

Pag. 347 ad finem n. 278. Thomas Gratianus O. S. Aug. leodiensis, provinciae belgicae praepositus († 19. Apr. 1627), auctor est op. *Anastasis augustiniana,* in qua scriptores O. Erem. s. Aug., qui abhinc saeculis aliquot vixerunt una cum neotericis in seriem digesti sunt, Antwerpiae 1613 in 8., quam ejus sodalis Petrus Loy († 1658) continuavit, sed continuatio non videtur prodisse.

Pag. 363 Pro Antonio Goffar lege Goffart vel Gossart, qui defunctus est 23. Apr. (secundum Moreri 13. Maj. 1635). Cf. Bibl. Nat. de Belgique VIII, 84.

Pag. 397 a. Chronologia historico-legalis O. Ser. M. A. Vaginari complectitur capitula omnia necnon et constitutiones Ord. ab ord. exordio usque ad a. 1443 tantum in communitate Conventualium; ab a. 1443—1517 Conventualium simul et Observantium; ab a. 1517—1633 nonnisi Observantium statuta. Eidem subjuncta est continuatio usque ad a. 1718 per F. Julium de Venetiis, Venetiis 1718 in f. Ejus etiam est *Asia minor* seu status fratrum Min. in illa regione, lingua hispanica, Matriti 1654 in f.

Pag. 398 Pro Franc. Relrio lege Rellio vel Relio.

Pag. 409 annot. De Blasio Pascal cum utilitate consules Kreiten Bl. Pascal, ein Charakterbild in Laacherstimmen 1892 I, 26 ss.

Pag. 441 Franciscus Rojas decessit circa a. 1656.

Pag. 458 Carolus Moreau decessit 1671, quare potius ad t. II. spectat, sicut et Angelus a Petricca O. Min. Conv. († 1673) p. 415.

Pag. 471 Marcellinus Fornier (Fournier) S. J. († 1650) scripsit *Histoire générale des Alpes maritimes* ou Cottiènes et particulière de leur métropolitaine Ambrun, chronographique et meslée de la séculière avec l' ecclésiastique, Parisiis 1889—90 t. 2 in 8.

Pag. 472 Francisco Barbarano O. Cap. vicetino († 1656) debemus *Istoria Ecclesiastica della Città, Territorio e Diocesi di Vicenza,* Vicetiae 1649—53 t. 3 in 4.

Pag. 473 Roderico da Cunha videtur etiam tribuenda *Historia ecclesiastica da Igreja de Lisboa,* Olisipone 1642.

Pag. 477 Hagiologis accenseri praeterea debent Petrus Saraceni Tommaso O. Carm., bononiensis n. 1562, philosophus ac theologus insignis († 21. Nov. 1643) qui collegit *menologium carmelitarum* sive acta sanctorum et sanctarum O. Carm. Bononiae 1627. in 4., sed judicibus bollandistis (acta ss. t. 1. Apr. ad diem 8.) „auctor infelix fuit in tradenda veritate et nec fictionibus sobrie uti novit.“ — Coelestinus Telera O. Coel. Manfredoniae in regno neapolitano natus, abbas dedit *Historie degli uomini illustri per santità del ordine dei Celestini,* Bononiae, 1648. — Joannes Baptista Castaldo Pescara O. Theat. († 30. Mart. 1653) descripsit vitas plurium virorum sanctitate illustrium ordinis Theatini. — Operis Joannes Colgan titulus est: *Acta Sanctorum* veteris et majoris Scotiae seu Hiberniae Sanctorum insulae partim ex variis per Europam msc. codd. exscripta, partim ex antiquis monumentis et probatis auctoribus eruta et congesta omnia notis et appendicibus illustrata, t. I. Jan. Febr. et Martium complectens Lovanii 1645 in f.; t. II. Patricii, Columbae et Brigidae acta continens, ib. 1647. in f., qui tomus etiam inscribitur Acta triadis thaumaturgae seu divorum Patricii, Columbae et Brigidae. — Nicolaus Maria de Guerrois Orat. trecensis concinnavit ephemeridem sanctorum ecclesiae trecensis, Trecis 1648 in 12. et aliis omissis *Histoire ecclésiastique de Troyes,* ib. 1637.

Pag. 484 Arnoldus Corvinus a Beldern decessit a. 1680, de quo cf. praeterea Raess die Convertiten VI, 75; Schulte III, 147.

Prospectus tomi I.

THEOLOGIAE CATHOLICAE

SECULUM PRIMUM

I.

Theologi annorum 1564—1580.

I. Theologia scholastica

1. Fatendum est hac periodo non adeo celebres theologos scholasticos [1]) vitam morte commutasse ut periodo vel subsequenti vel praecedenti [2]). Quare paucis quae ad illos spectant expediemus. Martinus de Ledesma O. Praed. hispanus eruditione ac pietate ita inclaruit, ut a Joanne III. Lusitaniae rege academiam conimbricensem a se institutam viris in omni genere disciplinarum sapientissimis exornare satagente vocatus fuerit instanterque invitatus qui primariam in ea cathedram theologicam regeret ac ss. litteras publice profiteretur, quod munus annis solidis 30 et amplius implevit summo omnium plausu et auditorum fructu. Hinc etiam infulam viseensem sibi oblatam constanter recusavit († 15. Aug. 1574). Reliquit *commentaria* in 4. l. sententiarum, Conimbricae 1555. 1560. t. 2 in f. Magni quidem nominis est theologus, vitio tamen ei vertitur stili incuria [1]). — Antonius Cordubensis O. S. Franc. dum viveret, ut idoneus quidam atque ei aequalis testis loquitur, »tamquam pythium quoddam erat theologiae oraculum, ad quem omnes auxilii et consilii gratia ventitabant, ut velut inter pythagoreos sic jactaretur: ‚ille dixit‘. Atque adeo studiis invigilare solitus dicitur, ut raro post matutinarum precum vigilias, ut in more est ceterum, captaturus de novo somnum lecto se traderet, imo id totum, quod ad lucis adventum usque esset temporis, evolvendum libris insumeret [2]).« Obiit annos natus 93 c. a. 1578. Praecipua ejusdem opera sunt: *Commentaria* in 4 ll. sententiarum (Compluti) 1569; *quaestionarium theologicum* sive silva casuum conscientiae; Toleti 1578; Ingolstadii 1593; Venetiis 1604., in quo agit praeter alia de ignorantia, conscientia, de fide et Ecclesia et potestate papae, quae pars seorsim prodiit inscripta: *Arma fidei* sive loca communia et fundamenta generalia ad omnes haereticos convin-

[1]) Si excipias Didacum de Payva de Andrada, quem inter theologos polemicos recensebimus, et Jac. Naclantum O. Praed., quem inter exegetas reperies.

[2]) Quis enim ignoret Franciscum de Victoria † 1546; Ambrosium Catharinum † 1553; Dominicum † 1560 et Petrum Soto † 1563; Melchiorem Canum † 1560; Hieronymum Oleastrum † 1563; omnes ordinis Praedicatorum; et praeter hos Lud. de Caravajal, Alph. de Castro † 1558; Andream de Vega ut videtur a. 1560. O. S. Franc.; Ruardum Tapper † 1559; Fridericum Nausea (qui dictus est Blancicampianus) † 1552; Joannem Gropper † 1558; Aloisium Lippomani † 1559 etc.

[1]) Cf. Quetif Scriptores O. Praed. II. 230.

[2]) Antonius in bibl. hisp. nova I, 111.

cendos de suis erroribus, quae apud ipsos etiam indubitata sunt, fidei principiis, (Compluti 1562. in 8.), de indulgentiis, quae p. pariter seorsim prodiit ib. 1554. et alibi; *annotationes* in Dom. Sotum de ratione tegendi et detegendi secretum, ib. 1553., cui adjectus est libellus *de detractione et famae restitutione.*

2. In illustrando *s. Thoma* versati sunt: Augustinus Hunnaeus mechlinensis n. 29. Jul., theologiae doctor et rector lovaniensis academiae († 10. Sept. 1577, secundum alios 8. Sept. 1578), qui *summam s. Thomae* ad vetustos codices exactam et emendatam edidit. Optima editio prodiit Antwerpiae 1575. t. 4 in f. Partem quoque habuit in edendis bibliis polyglottis antwerpiensibus. Commentaria in 1. p. qq. 27—44 *de ineffabili mysterio ss. Trinitatis* edidit Bartholomaeus de Torres theologiae doctor Compluti 1567; 1583, postquam 20 annis doctorem angelicum in academia salmanticensi est interpretatus. Honestissimis fuit moribus eximiaque in Deum pietate, multa quoque doctrina felicique ingenio praestans. Hinc in Angliam vocatur sub Maria ad reparanda damna fidei ab Henrico VIII. illata, dein ad regendam ecclesiam canariensem est destinatus († 1. Febr. 1568). — Berardus Bonjoannes episcopus camerinus (1537), qui haud parum in concilio tridentino excelluit († 12. Sept. 1574) elaboravit *epitomen* in universam summam theologiae s. Thomae Aq., Venetiis 1564. — Joannes Fowler (Foulerus) bristolensis, magister artium et in literis egregie excultus fidei quam prodere noluit causa Lovanium secessit, ibique magno anglorum catholicorum bono condidit typographiam, e qua plura dein opera in fidei catholicae defensionem prodierunt. Ipse († 13. Febr. 1578—79) vulgavit *conclusiones* ex universa summa s. theologiae doctoris vere angelici s. Thomae Aq. desumptas, Lovanii 1570; Venetiis 1572, *praeclarum* summae s. Thomae compendium apta methodo dispositum. — *Solutiones* ad contradictiones in dictis Aristotelis et d. Thomae ll. 2 Florentiae dedit Joannes Paulus Donatus O. Carm. italus.

3. Joannes Ballaini O. Min. Conv. andrius e regno neapolitano meruit de aliis theologiae scholasticae principibus. Edidit enim s. Bonaventurae *commentarios* in ll. sententiarum emendatos et expurgatos, Venetiis 1573. t. 4 in 4. cum indice generali in eosdem; 1580; ejusdem *expositionem* in ll. Sapientiae et lamentationes Jeremiae cum additionibus, ib. 1574; *summam* Alexandri Alensis, ib. 1576. t. 4 in f. — Joannes de Combis O. S. Franc. gallus theologiae lector dedit *annotationes et declarationes* ad terminos theologales d. Bonaventurae, Lugduni 1560; 1611; Venetiis 1575. in 4; *compendium totius theologicae veritatis* incerti auctoris, quod d. Thomae vel Alberto M. tribuebatur, Lugduni 1569, cui editioni adjectus est praecedens libellus; Venetiis 1575; Friburgi 1880. denuo edidit Fr. Ephrem abbas b. Mariae de Trappa de Monte Olivarum. — Jacobinus Malafossa seu Malafossius O. Min. n. in oppido Burges, quod situm est in Italiae Subalpinis, diu professus est theologiam in academia patavina et taurinensi; interfuit etiam concilio tridentino. Egregius dicitur fuisse metaphysicus et in disputando acerrimus. Quae ipse declamabat quodam lepore ita condiebat, ut omnibus redderetur gratus, sed adeo gravi ac sedata voce superfusoque facetiarum sale exprimebat, ut auditores certatim ad eum confluentes in subselliis scriptitando explicatas sententias notis exciperent. Obiit[1]) aetatis a. 82. Edidit sub nomine Jacobi Bargii *enarrationem expositionemque* in 1. l. sent. Scoti, in qua 130 quae videntur esse contradictiones Scoti solvit, Patavii

[1]) Cf. Joan. a s. Antonio in Biblioth. univ. franc. etc.

1560. — Eundem Scotum illustravit ejus sodalis Melchior Flavius Pio V. a confessionibus et Henrico II. Galliam regi a concionibus suis *resolutionibus* in 4 ll. sententiarum Scoti, quas edidit ejus sodalis Joannes Forsannus, Parisiis 1579. (m. 24). — Joannes Dovetus (du Dovet) O. Min. gallus, theologiae professor Parisiis, in unum contexuit formalitatum Scoti, Antonii Sirecti, A. Trombetae et St. Bruliferi eximiorum theologorum O. Min. *monotesseram* in usum philosophiae Aristotelis et theologiae haereticae studiosorum, Parisiis 1579; Venetiis 1587., opus valde rarum. — Aegidio Columnae sua studia dicavit Dionysius Petrellus [1]) a Sigillo O. S. Aug., qui in ejus opera reliquit *annotationes*. Eum Gregorius XIII. propter eruditionis famam Romam accivit ferturque dixisse audita ejus sententia: »Sigillo bene sigillasti tua dicta et vota.«

4. Hisce subjicimus Christophorum Patavinum O. S. Aug. sui ordinis annis 18 praepositum generalem, qui interfuit concilio tridentino atque a patribus cum aliquot aliis conficiendo librorum prohibitorum indici delegatus fuit († 1569). Reliquit opera de singulis sacramentis, ordine excepto, de justificatione, de episcoporum officiis et residentia. — Joannes Bologni panormitanus, ibidem archidiaconus et vicarius generalis († 1564) disputavit *de aeterna Dei praedestinatione et reprobatione*, Patavii 1554; 1555. in 8. Inprimis vero memorandus est Jacobus Lainius S. J. Almazani in Castilia a. 1512. ortus. Parisiis dum studiis daret operam s. Ignatio societatis Jesu parenti sese adjunxit. Postquam vitam apostolicam in superioribus Italiae partibus egit, Romam theologiam scholasticam singulari ingenii acumine exposuit. Indicto a Paulo III. concilio tridentino ab eodem pontifice munere theologi potificii illuc cum Salmerone est missus: quo munere etiam sub Pauli successoribus est functus. Magna erat ejus in synodo auctoritas, ultima praesertim ejusdem periodo, propter ingenii acumen, insignem solidissimamque scientiam, cujus edidit specimina praeclara, propter prudentiam intrepidumque fidei zelum. Hinc nonnunquam factum est ut legati pontificii ob Lainii febri laborantis infirmitatem congregationes theologorum in alium transferrentur diem, ne synodi membra illo emolumento privarentur, quod ex disputatione ejus in limine actionis audita percipi posse confidebant. S. Ignatio e vivis erepto in successorem a societatis comitiis 1558. electus est, imo Paulo IV. vita functo ultra duodecim cardinalium de eo in pontificem eligendo cogitasse referuntur († 19. Jan. 1565). Plura reliquit manuscripta, quae tamen per excursiones apostolicas aliosque labores ei limare non licuit, hinc fere nihil typis fuit excusum. Nostra demum aetate aliqua edidit Hartmannus Grisar inscripta *Disputationes tridentinae* Oeniponte 1886. t. 2 in 8., inter quas eminet prolixa disputatio de origine jurisdictionis episcoporum et de romani pontificis primatu, et consultatio de calice laicis porrigendo, quod postulatum rejiciendum censuit [1]).

[1]) Alius a Fulgentio Petrello, de quo infra.

[1]) Cf. plura apud Grisar in proleg. suae edit.

II. Theologia polemica.

5. Longe uberior eorum theologorum, qui *polemici* dicuntur, est seges. Neque mirum cum in dies Ecclesia ejusdemque dogmata fere singula, telis undique petitis, acrius impugnarentur ac errores fungorum more quaquaversus emergentes zelum provocarent virorum eruditorum. Nulla fere est regio, in qua non plures scientia plane insigni theologica praediti doctrinam catholicam vel universim vel speciatim tuerentur. Horum plerique sunt belgae, galli, germani, nonnulli hispani, pauci angli, itali, poloni. Plures etiam ex his concilio tridentino interfuere[1]), ut Simon Vigor, Antonius de Mouchy, Claudius Espencaeus, Joannes Hessels, Jodocus Ravesteyn, Franciscus Sonnius, Stanislaus Hosius, Franc. Vita Polynthius O. Min., Didacus de Noguera, Martinus Perez de Ayala.

6. In *Gallia* rem catholicam strenue egerunt praeter Leodegarium Bontems O. S. Ben. divionensem, qui se etiam Agathochronium appellavit († 9. Aug. 1565), Nicolaum Beguin[2]) et Nicolaum Granerium, Nicolaus Durandus de Villegaignon, oriundus e Britannia minori (1510, † 9. Jan. 1571), eques melitinensis, qui Calvini erroribus, quibus videtur aliquamdiu inhaesisse, derelictis ad veram rediit fidem[3]), quam circa eucharistiam valide adversus calvinianos defendit variis in operibus (raris): *Ad articulos calvinianae de eucharistia traditionis* in Francia antarctica (America meridionali) evulgatae *responsiones,* Parisiis 1560. adversus Richerii (apostatae) et Calvini articulos, quod cum aliis duobus opusculis prodiit inscriptum: Adversus Calvini, Melanchthonis atque id genus sectariorum dogma de eucharistia *opuscula tria,* Coloniae 1563 (m. 40); *de consecratione, mystico sacrificio et duplici Christi oblatione* adversus Vannium; de judaici paschatis implemento adversus calvinologos; de poculo sanguinis Christi adversus Bezam, Lutetiae 1569 (m. 18). — Spiritus Roterus O. Praed. natus Aquis sextiis exeunte 15. seculo, celeber fuit sui temporis concionator[1]) gessitque ab a. 1547. inquisitoris tolosani officium († c. 1564). Inter plura ejusdem opera latine vel gallice scripta[2]) laudat Richardus Simon[3]) ejus dissertationem: *De non vertenda Scriptura s. in vulgarem linguam* deque occidente litera et vivificante spiritu, Tolosae 1548. — Gabriel Putherbaeus (du Puy-Herbault) congr. Fontebraldeae Turoniae natus, doctor sorbonicus († 1566), quem vel ipsi protestantes verebantur[4]), et cujus l. *Theotimus* seu de tollendis et expungendis malis libris, iis praecipue, quos vix incolumi fide ac pietate plerique legere queant, Parisiis 1549. rarissimus est (m. 55). — Simon Vigor, rector aca-

---

[1]) Quibus adde ex theologis *scholasticis* Jacobinum Malafossa O. Min.; Berardum Bonjoannnes; Christophorum Patavinum, de quibus supra egimus; ex iis qui ss. literas illustrarunt Corn. Jansenium, Cosmam Dam. Hortulanum, Joan. Suarez O. S. Aug., Jacobum Naclantum O. Praed.; Cornelium Mussum O. Min.; ex reliquis Marianum Victorium; Mich. Thomasium de Taxaquil, quorum infra occurret mentio.

[2]) De utroque cf. Adelung Fortsetz. u. Ergänzungen zu Chr. G. Jöchers allgemeinen Gelehrtenlex. 1, 2051 et 1598.

[3]) Cf. Werner Geschichte der apolog. u. polem. Literatur der kathol. Theologie t. 4 § 766; Raess, die Convertiten, 1, 420 ff.; Biogr, universelle 49, 11—15.

[1]) „Tres supra triginta quadragesimas declamavi" testatur ipse in responso ad epist. civium novae Babyl.

[2]) Cf. haec ap. Quetif l. c. II, 189.

[3]) Nouvelles observations sur les versions du N. T. c. 22.

[4]) Puy-Herbault . . . . fut l'un des plus célèbres prédicateués et des plus habiles controversistes de son temps. Les protestants le regardaient comme leur fléau. Feller, Biographie universelle VII, 137. Parisiis 1867.

demiae parisiensis (1540), suis de controversiis concionibus plures ad veram fidem reduxit. In praemium suorum de Ecclesia meritorum a Gregorio XIII. ad cathedram episcopalem narbonensem promotus fuit (1570), quam ecclesiam magno zelo administravit et fructu († 1. Nov. 1575). Prodierunt ejus sermones de controversiis fidei a. 1584 t. 4; 1597. Interfuit ipse cum Claudio Sanctesio, de quo plura infra, celebri colloquio (1566) cum Espine et Sureau du Rosier partis reformatae ministellis, cujus acta prodierunt Parisiis a. 1568. Confundi ipse non debet cum alio Simone Vigor ejusdem familiae († 1624), qui acriter Richerii systema defendit vehementerque doctrinam catholicam de ecclesiastica potestate impugnavit. — Antonius de Mouchy (Monchy, hinc Monchiancenus dictus) seu Demochares, quod nomen ipse sibi imposuit, theologiae professor et universitatis parisiensis rector (1539), studiosus fidei inquisitor († 1574) reliquit teste Bona doctissimum et laboriosum opus adversus misoliturgos inscriptum: *Propugnatio catholica et historica* christianae religionis et apostolicae traditionis adversus misoliturgorum blasphemias ac sectariorum (Calvini) imposturas contra missam pp. 4 in 1 v., Parisiis 1562. in f. (m. 20), aliaque opera praesertim ad eucharistiam spectantia. — Joannes du Tillet episcopus briacensis, dein meldensis († 19. Nov. 1570) edidit *opera* Luciferi calaritani, Parisiis 1568; *opuscula* s. Paciani barcinonensis, ib. 1538; canones apostolorum et synodorum, et plures libros de controversiis, ut *Traité de l'antiquité et de la solemnité de la Messe*, ib. 1537; Traité *sur le symbole* des apôtres, ib. 1566; *Réponse* aux ministres, ib. 1566. in 8; *Parallelae* de vitis ac moribus paparum cum praecipuis ethnicis, Ambergae 1610. etc., insuper etiam textum hebraicum Evangelii secundum Matthaeum cum versione Jo. Merceri calvinistae, Parisiis 1555., de quo tamen card. Bellarminus, postquam statuit textum graecum plane esse authenticum ac si ea lingua primum scriptum fuisset Evangelium Matthaei, ita scribit[1]): „Quocirca non multum egemus evangelio hebraico, quod Münsterus edidit, nec illo etiam, quod nuper edi curavit Joannes Tilius, in quo multa desunt, multa supervacanea sunt, non pauca etiam immutata cernuntur; et Deus novit, utrum id factum non sit ad detrahendam fidem graecae et latinae editioni, astutia videlicet judaeorum, ex quorum promptuariis evangelium illud prodiit." — Matthaeus de Launoy sacerdos catholicus ad calvinianos a. 1560 defecit. Cum vero testis esset tot dissidiorum inter protestantes, eorum inconstantiae tristiumque fructuum libertatis sic dictae evangelicae, ad Ecclesiam rediit catholicam factusque est canonicus suessionensis, ac pro re catholica adversus haeresim deinde pugnavit. Edidit (cum Henrico Pennetier qui pariter defecerat): *La Déclaration et Réfutation des fausses suppositions et perverses applications d'aucunes sentences de saintes Ecritures,* desquelles les ministres se sont servis en ce dernier temps à diviser la chrétienté. Paris 1579. (ed. 3): quod opus catholicis[2]) arrisit, displicuit vero calvinianis, unde illud acriter impugnarunt; Launoyus vero strenue defendit op.: *Réplique chrétienne* en forme de commentaire sur la réponse ... faites par les ministres

[1]) In notitia sanctorum et libr.

[1]) De verbo Dei l. 2. c. 7. n. 3. Cf. Le Long biblioth. sacrae I, 82.

[2]) Cf. Raess, die Convertiten 2, 195 ss., qui de illo inter alia habet: „Das Werk verräth eine genaue Bibelkenntniss und eine ziemliche Belesenheit in den Vätern und kirchlichen Schriftstellern. Wenn auch die Sprache desselben meistens breitgetreten ist, so kommen dennoch häufig originelle Wendungen und Lichtfunken vor, die das Lesen desselben anziehend machen etc."

calvinistes etc., ib. 1579. — Franciscus Richardot O. S. Aug. burgundus Parisiis a. aetatis 21. publice jam s. Pauli epistolas exposuit. Ad noviter erectam academiam Vesontione accitus ss. literas est interpretatus et a Granvellano attrebatensi archipraesule tanti factus, ut eum sibi in episcopum auxiliarem selegerit. Translato Granvellano Mechliniam ipse in cathedra episcopali successit. Vigilantissime suum gregem tam docendo quam praedicando adversus haeresem praemuniit felici succesu, adeo ut calviniani minitati ei sint mortem unusque ex ipsis in praesulem concionantem sclopetum exploserit, sed irrito conatu, quia Franciscum minime tetigit († 26. Jul. 1574). Praeter alia reliquit *institutionem pastorum* attrebatensis ditionis in fidei capitulis controversis, Atrebati 1562.

7. Hisce plura scripsit majoremque nominis famam consecutus est Claudius Espencaeus (d'Espence), natus Catillonii a. 1511. Studiis operam dedit Parisiis in collegio navarrensi, rector academiae parisiensis et doctor sorbonicus creatus est a. 1542. Consultationibus in Gallia habitis, praeviis Concilio tridentino, bis interfuit (Meluni a. 1547. et Aureliani a. 1560) ipsisque legatis ad concilium Bononiam translatum adjunctus fuit a rege (a. 1547), mox vero concilio dilato in Galliam rediit. Cum cardinalem Lotharingium, penes quem multum valebat auctoritate, Romam comitaretur, Pauli IV. quoque sibi conciliavit gratiam (a. 1555) adeo ut pontifex de eo cardinalium collegio adlegendo cogitaverit. In colloquio Possiaco Bezam habuit adversarium, contra quem traditionem, Ecclesiae infallibilitatem, ordinis sacramentum etc. vindicavit († 5. Oct. 1571). Plures edidit libros tam gallice quam latine de controversiis fidei. Opera latine conscripta cura G. Genebrardo prodierunt Parisiis 1619. in f. (m. 50). Speciminis gratia nominamus: *De eucharistia et ejus adoratione* ll. 5, Parisiis 1573; *Apologie* contenant discours, exposition, response et defense de deux conférences avec les ministres de la religion réformée, ib. 1569 (m. 30); *de privata et publica missa*, in quo l. tuetur, missas, quibus nulli adstiterint fideles, non fuisse in antiqua Ecclesia oblatas; Tr. *contre l'erreur vieil et rénouvelé des Prédestinés*, Lugduni 1548; *de clandestinis matrimoniis* consilium, Parisiis 1561, in quo tuetur filiorum matrimonium citra parentum consensum initum esse invalidum. Edidit etiam commentarios *in epistolam primam ad Timotheum* cum digressionibus, Paris 1561; *in posteriorem epist. ad Timotheum*, 1564; *in epistolam ad Titum* cum digressionibus 1567, in quibus digressionibus nimis prolixe de quaestionibus disputat ad theologiam pastoralem, hierarchiam, disciplinam ecclesiasticam pertinentibus, acriterque invehitur in abusus, quos exprobrat curiae[1]). Laudant illum Wiest[2]), Du Pin[3]), quem et Feller sequitur: „Inter viros doctos sui temporis, inquit[4]), prudentia eminebat et moderatione. Aversabatur quidem remedia violenta, fortiter tamen instabat in conservanda propagandaque religione catholica. Versatus erat in scientiis tam sacris quam profanis. Opera ejusdem pleraque latine sunt conscripta, ea tamen dignitate et splendore, quem frustra quaeres

---

[1]) Quod carpit vel R. Simon Histoire crit. des principaux comment. du N. T. c. 40, ubi inter alia habet: „Il s'y étend beaucoup contre les abus de la cour de Rome. Il a aussi mis dans son ouvrage quelques controverses de Théologie, dans lesquelles il etoit habile . . . Le sens littéral . . . est comme enseveli dans ses longues et fréquentes digressions . . . le Docteur n'a rien oublié dans son commentaire sur l'épitre à Tite pour décrier Rome.“

[2]) Introduct. in hist. liter. § 196.

[3]) Nouvelle bibliothèque des Auteurs ecclés. t. 16. p. 104 ss., penes quem operum ejus catalogum reperies.

[4]) Biogr. univ. II, 452: Kirchenlex. IV, 906.

penes plerosque suae aetatis theologos «. Verum audiendus est et alius censor, Michael a s. Joseph[1]): „Nemo theologorum parisiensium, si Scaevolae Sammarthano fides, majori omnium ordinum concursu et admiratione frequentes de rebus divinis ad populum conciones habuit, quam Espencaeus ut qui ad munus istud clarissimum eximiam eruditae facundiae laudem firmissimaque latera et gestum oris maxime decentem afferret. Nihilominus plura inter concionandum dixit, quae vel omnino tolerari non deberent vel in pravum sensum facile detorqueri possent .... Constat sane Claudium in libris suis, quos magno numero lucubravit, non raro claudicasse, eaque scripsisse, quae merito expungi debuere etc.« Et revera cum quaedam liberius minusque prudenter dixisset in concionibus, quas a. 1543. quadragesimae tempore habuit, ex sententia Sorbonae debuit nonnulla retractare vel mollire, quod in concione 21. Jun. habita praestitit[2]). Ideoque etiam in ll. prohibitorum indicem, saltem ‚donec corrigantur' relata sunt ejus Collectanea *de continentia,* Parisiis 1565; in ep. d. Pauli ad Titum *commentarius.* Hinc Bona in sua notitia auctorum eum insignem vocat theologum, sed caute legendum esse monet.

8. Jam ad *germanos* transeamus. Primus nobis occurrit Fridericus Staphylus (natus a. 1514), de quo ita habent Annales academiae ingolstadiensis ad a. 1564: „Die 5. Martii emigravit ex hac mortali vita vir incomparabilis et invictus religionis catholicae propugnator post immensos labores pro Ecclesiae incolumitate exhaustos D. Fr. Staphylus osnabrugensis, westphalus, s. theologiae doctor[3]), caesareae majestatis et serenissimi bojorum ducis Alberti consiliarius et scholae ingolstadiensis superintendens etc.« Adolescens celebriores invisit Galliae et Italiae academias; decennium commoratus est Wittenbergae amicitia junctus Luthero et Melanchtoni, cujus commendatione docendi munere donatus est Regiomontii. Verum in controversia cum Osiandro argumentorum, quibus hujus utebantur adversarii, persentiscens infirmitatem, testis quoque dissidiorum in doctrina penes lutheranos horum deseruit castra[1]) et ad matrem rediit (a. 1553). Tanti factus est a patribus concilii tridentini, ut cum Lindano fuerit accitus, quo ipsis adesset suo consilio rerumque usu. Sed non minoris eum fecerunt bojorum dux et Ferdinandus imperator, qui illum eadem de causa Oeniponte retinuit (a. 1563), et jam antea ad colloquium wormatiense destinaverat et in comitiis eadem in urbe habitis de negotiis consuluerat. Moriens opus adumbravit[2]): *De ultima et magna defectione adventum antichristi praecessura.* Libellus ille, inquit Engerdus[3]), a piis omnibus inter omnia scripta Staphyli maxime in deliciis habendus, quod quaedam quasi extremi judicii tuba videatur, qua torpentes excitentur animi et nutantes confirmentur.« Eodem teste fertur Hosius in fidei controversiis Staphylum nostrum vel celebri Eckio praetulisse. Opera ejus prodierunt in linguam latinam versa et collecta cura ipsius filii Friderici Ingolstadii in f. 1613 (m. 36), inter quae eminent: *Theologiae M. Lutheri trimembris* (de principiis theologiae lutheranae; de materia praesentium controversiarum; de successione

---

[1]) Bibl. crit. II, 233.

[2]) Cf. D'Argentré collectio judiciorum de novis erroribus II, 134; Kirchenlex. IV, 906; Reusch der Index der verbotenen Bücher I, 563.

[3]) Ex dispensatione, quam ei a Paulo IV. impetravit Ferdinandus imperator, quod matrimonio esset junctus.

[1]) Cf. Chitraeum in Saxon. l. 17 p. 444 lit. Osiander; Raess, Die Convertiten 1, 337 ss.

[2]) Prodiit prius germanice, dein latine 1569.

[3]) Acad. Ingolst. p. 7. ubi plura de ipso habet.

et concordia discipulorum Lutheri in confessione augustana) *epitome* collecta Wormatiae durante colloquio a. 1558, aureus libellus secundum Possevinum; *Defensio* pro trimembri theologia M. Lutheri contra aedificatores babylonicae turris, Phil. Melanchton, schwenkfeldianum Longinum, AndreamMusculum, Matthiam Flacium Illyricum, Jacob Andream Schmidelinum, Dilingae 1559; Nissae 1560. etc., qui libri ita moverunt adversariorum bilem, ut calamum in ipsum strinxerint[1]). *Apologia de vero germanoque s. Scripturae intellectu* latine opera Laur. Surii, Coloniae 1561; 1563.ed.aucta; *prodromus* in defensionem apologiae adversus J. Smidelinum, ib. 1562; *illustres synodorum antiquarum et ss. patrum sententiae* nova et impia dogmata Osiandri refutantes, Norimbergae 1555 etc.

9. Ab hoc sejungendus non est Georgius Witzel (etiam Wicelius senior dictus, quo a suo distingueretur filio) a. natus 1501 vel 1503. in oppido Vach, qui sacerdos ordinatus pariter Lutheri novationes sectatus est. „Attraxit me, scripsit ipse[2]), primum in partem vestram plausus ille orbis maximus, pellexit praeproperus eruditorum assensus, incitavit novitas, perpulit Ecclesiae foeda facies, potissimum invitavit spes magna, omnia fore purius christiana. Calcar ad id ingens erant Erasmi *Vigiliae,* quas qui legerat, is non potuit non favere coeptis istis.“ Verum jam a. 1531. protestantium deseruit castra, quos dein innumeris scriptis impugnavit[3]), praesertim eorum errorem de sola fide († 16. Febr. 1573). Nimio tamen pacis amore limites excessit, ratus protestantes obsequentia et indulgentia ad Ecclesiam reduci posse; hinc ejus querelae de concilio tridentino, cujus decretis censuit illos potius repelli. Inter ejus scripta eminent: *Annotationes, das sind kurtze verzeichnus in die Wittembergischen newen Dolmetschung der ganzen h. Bibel,* aller Christenheit zu lesen und hören sehr nett und nütz[1]), Lipsiae 1536, opus rarum (m. 30), eruditum magnique momenti, quo Lutheri errata aperit. *Typus Ecclesiae prioris,* saepius editum (editio melior prodiit Coloniae 1559), a multis lectitatum, quo septem priora Eclesiae secula normae instar, secundum quam dirimantur controversiae, proponit; *Defensio doctrinae de bonis operibus* contra sectam M. Lutheri, Coloniae 1549; *Via regia*[2]), sive de controversis religionis capitibus conciliandis sententia, Helmstadii 1560; *Hagiologium* seu de sanctis Ecclesiae: historiae divorum celeberrimorum Moguntiae 1544; *Von der h. Eucharisty* oder Mess nach Anweisung der Schrift und der eltisten Schriftverstendigen h. Lerer, Lipsiae 1534. Plura quae spatio 24 annorum germanice ediderat,

---

[1]) Cf. Jo. Fr. Buddaeus Isay. hist. theol. l. 2. c. 7. p. 1200 s.; Werner, Geschichte der apol. Lit. 4, 265 ss.

[2]) In suis Epist. Lipsiae 1537 f. c. 4, 6.

[3]) Cf. de Witzel ex multis Doellinger, die Reformation I, 28 ss. et prae ceteris Raess, die Convertiten 1, 123 ss., qui ejus opera numero 94 diligenter recenset.

[1]) Consilii sui in hoc opere rationem reddit in quadam ep. a. 1535. ita scribens: „Hac hieme toto conatu, nec usque adeo infeliciter, sicut permittere initia video, aggressus sum ad limam revocare translationem bibliorum germanicam, idque non alio animo, quam ut Germaniae nostrae inservirem commodis. Ferre non valeo amplius pseudermeniam s. Scripturae. Satius multo fuerat, nullam Scripturae quam mendacem exstare.... Labor plurimus, lucrum invidia, adeoque certum corporis mei valetudinarii dispendium.“ Cf. etiam F. Traub *Warnung vor des Luthers Teutschen Bibel,* so an unzählbarlichen Orten offentlich gefälscht, derhalben von keinem Christen so umb seiner Seelen Heyl nicht mutwilliglich betrogen werden will, gelesen werden kan oder soll, Ingolstadii 1578 in 4.

[2]) Cf. Werner, Gesch. der apol. etc. Liter. 4,261 ss. Adverti tamen debet, genuitatem hujus operis, in quo plura minime probanda consulit, non esse supra omne dubium. Cf. Raess l. c. p. 155.

collecta prodierunt Coloniae 1559—62 pp. 3 in 1 v. in f. (m. 30).

10. Quibus addantur Albertus Sperling, reichnaviensis, qui adversus Schmidelin edidit tractatum luculentum: *De majestate et praesentia corporis Christi Domini*, Ingolstadii 1565; Joannes Jacobus Rabus (Rabe vel Rabi) n. Memmingae in Suevia a. 1524., ad Ecclesiam catholicem a. 1565. reversus[1]), qui suae conversionis rationem reddit in *epistola apologetica* ad Ludovicum patrem pro fide catholica et suo ad eam accessu, Coloniae 1580; Joannes Fabri (Faber) O. Praed. hailbrunensis[2]), fidei catholicae scriptis et concionibus adversus haereticos strenuus apologeta. Ex ejus operibus mentione digna sunt: *Fructus, quibus dignoscuntur haeretici*, eorum nomina ex Philastrio, Augustino, Eusebio etc., et quibus armis devincendi, Ingolstadii 1551., in quo plura de Luthero singularia nec vulgo cognita narrantur; *Joëlis prophetia* pro concione explicata latinitati donata per T. Bredenbachium, Antverpiae 1582; *de missa evangelica* et de veritate corporis et sanguinis Christi in eucharistiae sacramento, e germanico convertit L. Surius, Coloniae 1557., saepius editum; *Quod fides esse possit sine caritate* expositio pia et catholica; Augustae V. 1548; *Von Ankunft und Herkommen der röm. Bischöff* von Petro bis auff Julium III., ib. 1550; testimonium Scripturae et ss. patrum *b. Petrum apud Romam fuisse*, Antverpiae 1553., quae duo opuscula impugnavit Flacius; *der rechte Weg*, welche der glaubig wandeln oder gehen soll, Dillingae 1558. cum apologia adversus Flacium etc. — Christophorus Rasperger aurasatensis collegit *Ducentas verborum* ‚Hoc est corpus meum‘ *interpretationes*, quibus continentur vocum novitates, depravationes, errores, haereses, contradictiones atque inventiones istorum theologorum, qui Evangelii nomine gloriantur, sacrilegae, Ingolstadii 1577. l. notabilis; *Verantwortung die Communion einer Gestalt betreffend*, Monachii 1567. in 4. adversus lutheranos. — Rudolphus Clenke (Clenck) bremensis n. 1528 parentibus lutheranis variis in academiis studiis operam dedit. Post longa itinera in regiones exteras easque remotissimas Lovanii deserto juris studio, totum se theologiae addixit liberaliter a bojorum duce Alberto subsidiis adjutus. Ad fidem catholicam rediit atque Ingolstadii creatus est doctor theologiae 1563. Eichstadium ab episcopo Martino a Schaumburg accersitus est ad recens institutum collegium regendum et praesidis professorisque in theologia officium subeundum ibidemque magno cum zelo et diligentia ecclesiastae quoque munere est functus. Inde revocatus a. 1570. Ingolstadium collegium Georgianum rexit docuitque theologiam, quam positivam vocant. Demum ejus operam desideravit Ericus dux brunsvicensis, qui ad fidem redierat catholicam, pro reformanda sua ditione et reducenda ad veram Ecclesiam, sed post brevem laborem decessit[1]) jam 6. Aug. 1578. Comparaverat sibi bibliothecam dotissimam, qualem apud privatam personam ne in tota quidem Germania licebat videre, quam academiae legavit. Reliquit quosdam libellos de controversiis, ut *de sacro sacerdotum coelibatu*, Ingolstadii 1573. in 4; *de justificatione*, ib.; *de absolutione*, ib.

---

[1]) Cf. Raess die Convertiten I, 494 ss., qui aliquot ejusdem operum laudat. Vixit adhuc a. 1580.

[2]) Cf. Mederer annales acad. ingolstad.; Veith bibl. august. I, 62 s.; Quetif scriptores O. Praed. II, 161. Distingui debet a celebriori Joanne Faber episcopo viennensi († 1541), cujus opera, inter quae eminet *malleus haereticorum*, Coloniae 1524., collecta prodierunt ib. 1537. 1539. 1541. v. 3. Alios cognomines reperies in Kirchenlex. IV, 1165; Zedler Universallex. etc. De Matthia F. infra agemus.

[1]) Cf. Mederer annales acad. ingolst. II, 45—51.

1575; *de sacramento matrimonii*, ib. 1575.—Joannes Caspar Rutlandus collegit *locos communes theologicos*, qui hodie potissimum in controversia agitantur, ad consensum verae catholicaeque Ecclesiae ex s. Scriptura et ss. patrum sententiis ac testimoniis, Augustae V. 1559.

11. Denique huc in primis referri debent duo viri docti cognomines Guilelmus et Martinus Eisengrein (Eysengrein), quorum ille canonicus spirensis († 1570) catalogo testium veritatis Flacii Illyrici opposuit *catalogum christianae veritatis* omnium orthodoxorum Ecclesiae doctorum, qui adulterina dogmata et haeresum vaniloquentiam oppugnarunt, Dillingae 1565, in quo serie chronologica producit testes pro doctrina catholica, opus admodum rarum, sed minus criticum. Centuriatoribus magdeburgensibus laudabili studio opponere cogitabat[1]) sexdecim *centenarios* continentes descriptionem rerum mirabilium in orthodoxa Ecclesia: perfecit vero tantum duas, quae prodierunt Ingolstadii 1566; Monachii 1568., opus rarum (m. 36); *chronologicarum rerum urbis Spirae* ll. 16 (ab a. 1—1563), Dilingae 1564. Alter vero natus parentibus lutheranis Stutgardae 28. Dec. 1535. fidem amplexus est catholicam 1555. ordinibusque sacris initiatus 1560. Honoribus muneribusque fuit auctus a romano pontifice et imperatore, in primis ab Alberto bojorum duce. Cathedram rexit in academia ingolstadiensi (1562), cujus et cancellarium egit; protonotarius apostolicus dictus est, canonicus eichstaetensis, praepositus ecclesiae passaviensis et collegiatae oettinganae etc. († 4. Maj. 1577). Vir erat plane egregius, strenuus cum Eckio religionis catholicae apologeta, quam non solum concionibus sed et operibus valide propugnavit provocans potissimum ad jugem in Ecclesia traditionem productis in medium testibus a s. Andrea apostolo usque ad Nicolaum Cusanum [1]). Edidit plures tomos concionum polemicarum de controversiis illius temporis deque dogmatibus fidei catholicae; *ein frey Christlich, unparteyisch Concilium* der Väter, Ingolstadii 1561, in quo tuetur doctrinam catholicam de eucharistia, paedobaptismum, suffragia pro defunctis; *Ecclesia catholica* a novatorum calumniis vindicata et sic illustrata ut ubi vera Ecclesia Christi et synagoga satanae sit, apparere possit, ib. 1576. Ejus tr. *de certitudine gratiae* apologeticus pro vero ac germano intellectu can. 13. sess. 6. conc. trid. (prius germanice ib. 1568) latine cura T. Bredenbach Coloniae 1569 relatus est in librorum prohibitorum indicem. Jacobus Feucht (n. 1540, † 26. Apr. 1580) rector universitatis ingolstadiensis, dein (1571) episcopus suffraganeus bambergensis docendo et scribendo Ecclesiam et religionem catholicam juvabat, propugnabat et amplificabat illiusque laboribus adeo est Rudolphus II. delectatus, ut ei consiliarii caesarei titulum et dignitatem sit largitus. Reliquit multos „pulcherrimos, doctissimos et disertissimos sermones[2]),“ qui plerumque Coloniae 1574—78 prodierunt et quaedam alia opuscula de contro-

[1]) Primus, qui centuriatoribus se opposuit, est Conradus Brunus (Braun) canonicus augustanus († 1563), ‚vir, ut inquit Possevinus bibl. sel. l. 1. c. 21., aeterna dignus memoria‘, aliis quoque operibus adversus haereticos illustris. Prodiit ejus liber adversus historiam ecclesiasticam, quam F. Illyricus et collegae magdeburgici per centurias nuper ediderunt, Dilingae 1511. Cf. Streber Kirchenlex. II, 1208.

[1]) Cf. Raess die Convertiten seit der Reformation I, 364 ss.; Werner Geschichte der apol. Lit. IV, 497. 526. 579; Mederer anales acad. ingolst. 1, 268 s.; 2, 36 ss.

[2]) Ita Mederer in annal. Ingolst. I, 327; sed cf. de eo in primis Wittmann sen. in hist. pol. Blättern 89, 569—83; Streber Kirchenl. LV, 1467. Inter ejus sermones agunt de controversii fidei ejus *Neun u. dreissig katholische Predigen*, Coloniae 1578.

versiis illius temporis in primis adversus Osiandrum. Alius episcopus suffraganeus, frisinganus (1570) scil., Sebastianus Haidlauff eodem tempore aperuit aliquot opusculis dissensiones inter protestantium praecones exortas.

12. E *belgis* duo haud obscuri viri eodem anno (1566) decesserunt: Georgius Cassander († 3. Febr.), qui ab insula Cadsand prope Brugas, in qua natus est a. 1513. nomen traxit. Theologiae quamvis laicus operam dedit: sed cum se ipso uteretur magistro, minus sinceram solidamque hausit ejus notitiam, cumque esset animi placidi atque indulgentis nimis pacis amore abreptus variis in scriptis modum excessit pluraque doctrinae vel disciplinae catholicae prodit vel saltem carpit spe inductus lucrandi protestantes, quibuscum etiam nimis familiariter conversabatur. Hinc quaedam ejus opuscula ut *de officio pii et publicae tranquillitatis vere amantis viri* in hoc religionis dissidio, 1561. cum ejusdem *defensione* 1562; Lugduni 1612. (libellus valde rarus), ideoque operum ejus collectio [1]), Parisiis 1616. (quae tamen completa non est et mendis abundat) in indicem fuere relata decr. 2. Dec. 1617. Propter suum pacis studium peracceptus erat Ferdinando I. et Maximiliano imp., qui ejus consilio et opera libenter utebantur ad componenda religionis dissidia [2]). Morti tamen proximus pedem retraxit methodi sui incommoda nimiaeque facilitatis advertens et quidquid a catholica dixisset unquam aut scripsisset alienum retractavit [3]). Vetuit etiam quominus ederetur ejus *consultatio de articulis religionis* inter catholicos et protestantes controversis. Prodiit tamen undecimo ab ejus morte anno (1577) Coloniae cura Cornelii Wouters ejus amici, annotationibus aucta et adversus Rivetum vindicata ab Hugone Grotio 1641. Sequitur in ea ductum confessionis augustanae, cujus et singulos expendit articulos, ut libere quidquid in iis sibi placeat aut displiceat profiteatur: hinc modo Ecclesiae catholicae probat sententiam, modo opiniones lutheranorum [1]). Si minus felix fuit in componendis de religione dissidiis, alio saltem opere haud parum laudis promeruit. Nam de eo scribit Renaudot [2]): „Solus, quantum adipisci legendo potuimus, plus vidit reliquis G. Cassander, qui in brevi sed erudito scripto, quod *Liturgica* (de ritu et ordine dominicae coenae celebrandae e variis scriptoribus, Coloniae 1561) appellavit, ea solidioris doctrinae semina inspersit, ex quibus fructus longe maximi colligi potuissent, si imitatores habuisset.“ Edidit quoque ordinem romanum *de officio missae,* ib. 1561; *hymnos ecclesiasticos*, praesertim qui ambrosiani dicuntur cum scholiis op-

---

[1]) Accuratum operum Cassandri catalogum exhibet Meuser hist. theol. colon. sec. XVI. in Dieringer Zeitschrift 1845. IV, 205—208.

[2]) Cf. Werner IV, 258 ss.; Fritzen de Cassandri ejusque sociorum studiis irenicis, Münster 1865; Birk G. Cassander Ideen über die Wiedervereinigung der christl. Confessionen in Deutschland, Cöln 1876.

[3]) Cf. Journal historique et littéraire 15. Oct. 1787. p. 289; 1. Mart. 1788. p. 334.

[1]) Quare Feller II, 374. ita de hoc opere statuit: „On croit d'ailleurs voir dans cette consultation un homme flottant et incertain entre la vérité et le mensonge, entre l'erreur et l'orthodoxie, entre l'apostasie e la foi; un froid et dangereux médiateur, réunissant la triste mobilité de l'opinion à la suffisance d'un négociateur, se croyant propre à la conciliation, parce qu'il n'était d'aucun partie etc.“

[2]) In praef. collect. liturg. t. 1. et iterum Perpétuité de la foi t. 4. l. 1. c. 2., ubi affirmat Cassandrum scripsisse „avec une capacité supérieure à celle de la plupart des autres théologiens de son temps. Il s'est servi pareillement de l'argument tiré de la conformité de la discipline des premiers siècles dans la célébration de la Liturgie, et à ce dessein il fit plusieurs recherches très curieuses comprises dans le traité qu'il appella *Liturgica*.“

portunis in locis adjectis, opus prohibitum; *d. Vigilii* M. et Ep. tridentini *opera;* ad haec commentarius de duabus in Christo naturis et unica hypostasi contra praecipuas hujus aetatis haereses; quaedam opuscula adversus anabaptistas etc.

13. Alter est Joannes Hesselius[1]) (1522—66) natus Lovanii (secundum alios Attrebati) ibi theologiae dogmaticae professor, qui cum Cornelio Jansenio et Michaele Bajo, cui favebat, tridentino interfuit (1563) concilio[2]). Plura reliquit opera adversus protestantes, quorum errores magno impugnavit zelo. *Probatio corporalis praesentiae corporis et sanguinis dominici in eucharistia*, Coloniae 1563; Lovanii 1564; *confutatio novitiae fidei,* quam specialem vocant, adversus Jo. Monhemium; adjunctus est et tr. *de cathedrae Petri perpetua protectione* et firmitate, ib. 1562; 1568; etiam in thesauro Zaccariae t. 7. parte altera; tr. *pro invocatione SS.* contra J. Monhemium et ejus defensorem Henr. Artopheum; praemittitur confutatio l., quo idem Monhemius cum Brentio asserit, Deum nihil nobis largiri intuitu orationum nostrarum, et nos debere statuere Deum nobis propitium priusquam eum oremus, ib. 1562; 1568; *Confutatio confessionis haereticae* teutonice emissae; qua ostenditur eucharistiam esse sacrificium propitiatorium, ib. 1567. Adversus Cassandrum scripsit *de officio pii et christianae pacis vere amantis viri* exsurgente aut vigente haeresi, cum refutatione sententiae cujusdam falso hoc ipsum docere promittentis, Antverpiae 1566. Illius l. *de sacra communione* christiani populi in utraque panis et vini specie opposuit *declarationem,* quod eucharistia sub unica panis specie neque Christi praecepto adversetur, neque minus fructuosa sit, quam sub panis et vini specie, ib. 1566. Edidit quoque commentaria *in Matthaeum,* Lovanii 1568; 1572; in 1. ep. d. Pauli *ad Timotheum*, ib. 1568; *in 1. ep. s. Joannis,* Duaci 1599; 1601; in primis vero *catechismum* Lovanii 1571., sat prolixum quatuor partibus comprehensum, quarum ultimam de sacramentis morte praeventus absolvere non potuit; exposuit tantum tria priora sacramenta [1]).

14. His addantur Bartholomaeus Latomus (le Masson) luxemburgensis n. 1485., secundum alios 1498., † 3. Jan. 1570., quem nominasse sufficit [2]), clarior enim fuit a literis humanioribus, quam a studiis theologicis. Disseruit in primis *de ss. eucharistia* deque sacrificio missae adversus Andream, ostenditque lutheranorum dissensiones. —

[1]) Alius est a Leonardo Joanne Hasselino (van Hasselt), quem Carolus V. ad concilium tridentinum misit quique aureum (secundum Miraeum) scripsit opusculum *de Nectarii* patriarchae CP. *facto super confessione,* Antverpiae 1564. Decessit 5. Jan. 1552.

[2]) Cf. de iis quae in concilio laudabiliter egerunt Katholik 1865. I, 353 ss.

[1]) De hoc opere advertit Feller Biogr. univ. IV, 445., illud non esse „une simple exposition des dogmes catholiques, mais un corps de théologie dogmatique et morale, puisé avec beaucoup de discernement dans les Pères, et principalement dans saint Augustin. Henri Gravius, premier éditeur de cet ouvrage, en retrancha tout ce qui sentait le bajanisme. L'auteur ne brillait pas par son éloquence, mais son jugement était solide, et il étudiait avec soin les matières qu'il traitait."

[2]) Eo celebrior est Jacobus Latomus doctor lovaniensis († 1544), unus ex praecipuis Lutheri adversariis, cujus opera prodierunt Coloniae 1550., et cui nec vivo nec mortuo pepercerunt lutherani. Hujus cognatus Jac. Latomus camberonensis, doctor theologiae et canonicus lovaniensis († 1596) edidit *psalmos* omnes in carmen conversos, Antverpiae 1587; *threnos Hiermiae et cantica* versibus reddita, ib. 1587. Joannes L. francofurtiensis (n. 1524., † 1600) praeter alia composuit ex ultra centum scriptoribus historiam *de moguntinis episcopis* usque ad a. 1582., quae reperitur in Menkens Script. rer. germ. III, 407 ss.; cum adnotationibus Udalrici de Limgen. De nostro cf. Neyen biogr. luxemburg. p. 309 ss.

Joannes Garetius can. reg. O. S. Aug. (1571. vel 1572) lovaniensis plura compilavit opera erudita, modo valde rara, ut *Omnium aetatum et nationum in veritatem corporis Christi in eucharistia per XVI sec. consensus;* accedit sacrificii missae, precum caeremoniarumque necnon et epitetorum ex patribus collecta assertio, Antverpiae 1561; 1569; 1575; *Mortuos vivorum precibus adjuvari* ex ss. patribus assertio, 1575; *de sanctorum invocatione,* Gandavi 1570. in 16. etc., dignus propterea, ad quem Bellarminus, Suarez etc. lectorem saepius delegent. Prodierunt haec opuscula etiam gallice inscripta: *Perpétuité de la foi,* adumbratio celebris illius operis majoris, quod hoc titulo post seculum in Gallia prodiit [1]). —Jodocus Ravesteyn (Tiletanus etiam dictus) flander, canonicus lovaniensis († 7. Febr. 1570) et Franciscus Sonnius (ita appellatus a loco patrio Sonn in Brabantia), alias van den Velde, hinc etiam a Campo dictus, episcopus silvaducensis, dein primus antverpiensis († 1576), interfuerunt tum concilio tridentino (1551), tum colloquio wormatiensi (1557). De illo scribit Aubertus Miraeus: „Erat porro sedulus in docendo, acris et vehemens in disputando, in consiliis dandis circumspectus ac maturus, theologicae scholae splendor et catholicae Ecclesiae incrementum in primis illi curae erat." Bis rectorem egit academiae lovaniensis. Eruditionis suae et zeli testes sunt plura opera, ut *demonstratio religionis christianae* ex verbo Dei ll. 3, Parisiis 1566; *Apologiae seu defensionis decretorum concilii tridentini,* quae ad religionem christianam pertinent, adversus Chemnitium p. 1., Lovanii 1568; 1570; Coloniae 1608; *succincta confutatio confessionis,* quae edita fuit a ministris, qui in ecclesiam antverpiensem irrepserunt et augustanae confessioni se assentiri profitentur, Lovanii 1557., cum *apologia* adversus Flacium Illyricum, qui illam impugnaverat, ib. 1568., pro quo opere poculo aureo a senatu antverpiensi donatus est; *de concordia gratiae et liberi arbitrii,* epistolaris disputationis in J. R. et R. Tapper l. apologeticus, Romae 1734. Baji novitatibus strenue se opposuit, propositionesque erroneas ex ejusdem scriptis haustas Romae denunciavit, et ut damnarentur institit [1]). Inter Sonnii opera praecipuum videtur *Demonstrationum religionis christianae* ll. 3, Antverpiae 1564., quibus post ejus mortem adjectus est l. 4. de sacramentis, ib. 1577. — Petrus Regis vulgo Coninck O. S. Franc. provinciae suae annis 11 praepositus, Leonorae et Mariae austriacis, Franciae atque Hungariae reginis a confessionibus († 17. Febr. 1573), lingua patria in forma dialogi disputavit *de ss. altaris sacramento,* Lovanii 1568. (m. 15). — Doctrinam catholicam de eodem sacramento adversus Calvini errores docte tuetur Petrus Ponet O. Carm. iprensis in *propugnaculo christiani dogmatis,* Antverpiae 1565. — Matthias Felisius (Cats) O. Min. zelandus († 5. Mart. 1576) ejusdem Calvini institutioni aliam salubrem laudeque dignam opposuit hoc titulo inscriptam: *Institutionis christianae catholica et erudita elucidatio* secundum methodum a magistro sententiarum observatam, Antverpiae 1575; Parisiis 1604. ed. aucta; *Praeceptorum decalogi*

---

[1]) Feller IV, 104: Ceux qui les ont lus et qui les ont confrontés aver celuis, qui sous ce dernier litre, a fait tant d'honneur a Nicole et Arnald, n'auront pas de peine a grossir l'histoire des réputations usurpées." Cf. plura apud Pennoti de s. apostolicique ord. can. reg. origine et progr. l. 2. c. 65. Opus ut videtur simile (et admodum rarum) concinnavit Dominicus Graminea de Vigiliis, scil. *thesaurus orthodoxus* et consensus Ecclesiae catholicae in controversia fidei de s. eucharistia adversus Calvinum, sacramentarios, ubiquistas, Coloniae 1575.

[1]) Cf. Werner Gesch. der apol .... Lit. IV, 279; 473; allgemeine deutsche Biogr. XXVII, 472.

catholica elucidatio optima methodo locorum communium distributa, Antverpiae 1574; 1576. — Praetermissis Hanardo Gamerio (van Gammern) hemertensi poeta laureato [1]), scholae tungrensis rectore († 1580) et Joanne a loco patrio ut videtur Delphius cognominato, qui disputavit *de potestate pontificis* et notis Ecclesiae, Coloniae 1580, mentione digni adhuc sunt: Arnaldus Alostanus (quod Alosti in Flandria natus, alioquin Mermann dictus) O. S. Franc. insignis per totum fere Belgium ecclesiastes adversus iconoclastas praesertim († 5. Sept. 1578) edidit praeter alia: *De quatuor plaustris haereticarum fabularum,* quas lutherani evangelistae adversus Ecclesiam Christi passim agunt, ll. 4, quibus et illorum technae traducuntur et catholica religio luculenter asseritur, Antverpiae 1563 in 8; *de rogationibus, peregrinationibus*, hymnis et solemnibus supplicationibus cum lucernis et omni religionis panoplia ll. 3, Lovanii 1566; *de s. cruce* ejusque religiosa adoratione, ib. 1568 in 8; *theatrum conversionis gentium* sive chronologica de vocatione omnium populorum per universum orbem fidei christianaeque religionis descriptio, Antverpiae 1563, 1572 in 8., opus valde rarum; *de veneratione ss. reliquiarum et exomologesi* seu confessione sacerdoti facienda, Antverpiae 1564; *de poenitentia publica et solemni,* ib. 1564; de confessione sacramentali et purgatorio, ib. 1563. — Cunerus Petri doctor lovaniensis ac episcopus leowardiensis, qui sede sua a calvinistis et anabaptistis pulsus Monasterium primum, dein Coloniam secessit, ubi ss. literas est interpretatus obiitque 15. Febr. 1580. Inter alia edidit [1]): *Verae ac germanae D. N. J. Christi Ecclesiae*, quae columna et firmamentum est veritatis, *designatio* atque ejusdem per 14 proprietates ostensio, Lovanii 1568; etiam in Roccaberti bibliotheca max. pontif. t. 7; *de sacrificio missae,* ib. 1572. in 8; *de gratia,* libero arbitrio, praedestinatione, justificatione, indulgentiis et d. Petri cathedrae firmitate, Coloniae 1583.

15. In *Bohemia* Blasius Noziczka de Wotina appellationis regiae assessor senio exceacatus libellos sane eruditos lingua vernacula dictabat, ita tractatum contra piccardos, Pragae 1566, et alios polemicos, ib. 1555. — In *Hungaria* Nicolaus Olatus archiepiscopus strigoniensis († 14. Jan. 1568) edidit catholicae ac christianae praecipua quaedam capita *de Ecclesia* ex purissimis s. Scripturae, traditionum, apostolicorum canonum et ss. patrum fontibus derivata et in synodo dioecesana Tyrnaviae proposita ac breviter explicata, Viennae 1560; explicationem *de sacramentis, fide et operibus,* ib. 1561.

16. Ex *polonis* nobis occurrunt Stanislaus Orichovius (proprie Orzechowsky vel Okski) premislaviensis, et qui instar multorum est Stanislaus Hosius († 1579). Ille quondam fuit discipulus et fautor Lutheri et Melanchthonis, hinc quod horum addictus esset novitatibus, et, licet sacerdos et canonicus, matrimonium iniisset (1551), incurrit excommunicationem: sed meliora edoctus (forte circa a. 1560), strenue in posterum libris etiam editis [2]) fidem pro-

---

[1]) Cf. Mederer Annal. ingolstad. I, 281.

[2]) Alius a Suffrido Petri leowardiensi (1527—1597) et canonico coloniensi de patria historia bene merito, quamvis major in eo desideretur critices usus. Latine vertit Athenagoram, Coloniae 1587; tres posteriores ll. historiae ecclesiasticae Sozomeni, ib. 1570. Edidit praeterea: *De illustribus scriptoribus auctores praecipui veteres,* ib. 1580., quem catalogum auxit Aubertus Miraeus et *Joan. Albertus* Fabricius. Joannis de Beka *chronicon episcoporum ultrajectensium* et comitum Hollandiae ab a. 1345 — 1574. deduxit, ib. 1614. cura Bern. Turnelii Frank.

[1]) Cf. Hartzheim in bibl. colon. p. 68.

[2]) Horum catalogum cf. apud Stra-

pugnavit catholicam [1]). Propter eloquentiam dictus est a nonnullis Demosthenes roxolanus. Stanislaus Hosius [2]), quem ejus aequales Ecclesiae columnam, alterum Augustinum, haereticorum malleum haud immerito salutarunt, natus est Cracoviae parentibus badensibus 5. Maji 1504. Magnam gloriam sibi comparavit optimeque meritus est de patria, cujus commoda regis nomine (cui ab a. 1528 erat a secretis epistolis) penes principes exteros saepe promovit; de diocesi propria (varmiensi), quam vigilans pastor ab haeretica lue vel praeservavit, et cujus fidelibus omnis beneficentiae genere liberalissime succurrit; de religione catholica, quam in Polonia contra novatorum errores firmavit munivitque; de romano pontifice, cujus apud aulam caesaream feliciter egit causam, de universa Ecclesia in concilio tridentino congregata, cui sapienter praefuit [3]); de doctrina denique catholica, quam egregie verbo et calamo defendit. Ejus fides, integritas, innocentia pene jam hominibus in proverbium abiit, ut si quem insigni aliqua virtute praeditum viderent, Hosium solerent appellare [1]). Tot merita purpurae honorem ei conciliarunt, quem tamen nonnisi reluctans post integri mensis deliberationem instantibus romano pontifice Pio IV., imperatore aliisque catholicis principibus acceptavit (1561). Interfuit etiam legatus pontificius concilio tridentino, in quo causam catholicam strenue egit. Ejus opera prodierunt Parisiis 1562; Lugduni 1564; Antwerpiae 1566 et 1571; Venetiis 1573; Coloniae 1584 in 2 vol., quae editio plenior est. Inter ea eminent: *Confessio catholicae fidei christianae* vel potius explicatio quaedam confessionis a patribus factae in synodo provinciali, quae habita est est Petricoviae 1551, Moguntiae 1557, tanti facta, ut Hosio vivo bis et tricies prodierit atque in omnes fere Europae linguas, etiam in arabicam, fuerit versa. Disserens de fide, spe et caritate agit de Ecclesia, conciliis, sacramentis, justitia christiana, praeceptis et caeremoniis. *Confutatio prolegomenon* Brentii, quae primum scripsit adversus Petrum a Soto, deinde vero Petrus Paulus Vergerius apud polonos temere defendenda suscepit, Coloniae 1560, Lugduni 1564; *Palinodiae* sive recantationes VII Fabiani Quadrantini (postea S. J. † 1605) gedanensis, cum factus esset ex lutherano christianus,

---

volscium, elogia centum polonorum scriptorum.

[1]) De ejus *Chimaera* Coloniae 1562 (m. 30) sive de Stancari funesta in regno Poloniae secta *dialogis* ita scribit magnus Hosius ad eundem (opp. p. 374): „Chimaera tua multorum hic virorum doctissimorum teritur manibus, et eorum judicio vehementer probatur. Quam et ego legi lubens teque de ista praeclara voluntate tuendae fidei catholicae contra Christi crucis inimicos non possum non vehementer amare. Dialogos quoque tuos vernacula lingua conscriptos legi, in quibus et dicendi vim et rationis impetum et libertatem, in primis autem zelum istum tuum vere christianum, valde sum admiratus. Quod si par esset zelus in his, in quibus esse debebat, minus nunc laboraremus, minore versaretur in discrimine patria nostra.“ Cf. Raess, Convertiten 2, 508 ss.

[2]) Cf. de eo Rescius Stanisl. Hosii vita, Romae 1587; Treter theatrum virtutum St. Hosii, Cracoviae 1685; Brunsbergae 1880; Eichhorn der ermländische Bischof u. Card. St. Hosius, Moguntiae 1854, 1855 t. 2; Katholik 1880. II, 296—307.

[3]) „Apostolico animo in suo tutando grege et in sustinenda religione desudavit. Quapropter voluit pontifex, ut suam ille virtutem in universae Ecclesiae utilitatem exerceret: eoque prius per gravissimum illud germanici nuntii munus exercito, ejusmodi fructus expertus est, tam concordes de illius studio ac virtute acclamationes accepit, ut nihil ipsi desiderandum superfuerit, quin eum praesidem Concilio daret, qui scientia illud regeret, sanctum redderet probitate, existimatione cohonestaret.“ Pallavicino Hist. conc. trid. l. 15. c. 6. n. 3.

[1]) Ita Maciejowski in ep. ad ep. Giese 3. Febr. 1549.

Coloniae 1571; 1598; *de expresso Dei Verbo,* Dillingae 1560, in quo l. Scripturae abusus insectatur; *Dialogus de communione s. eucharistiae sub utraque specie; de conjugio sacerdotum et sacro in vulgari lingua celebrando; de loco et auctoritate rom. pontificis in Ecclesia Christi et conciliis,* Coloniae 1567 etc.[1]); accedunt innumerae *epistolae* magni momenti pro historia illius temporis[2]). Laudatur in ejus operibus praeter alia[3]) aptus ss. patrum usus, qui assiduae lectionis erat fructus. Sexies legerat opera universa s. Augustini fassusque est, etiamsi centies illa legeret, fructum semper et solatium ex iisdem se fore captûrum. Rexerat primum ecclesiam culmensem (1549), inde mox translatus est (1551) ad warmiensem. Ultimis vitae annis Romae commoratus est, ubi munere fungebatur magni poenitentiarii. Decessit in odore sanctitatis ab omnibus semper maximi factus[4]) 5. Aug. 1579.

17. In *Anglia* Thomas Harding[5]) strenue docteque primatum, missae sacrificium, transubstantiationem propugnavit adversus Jewel (Juelles, Jeuell); cum vero hic niteretur respondere, duplicem ei disputationem opposuit; ea, quae inscribitur *Arejoindreto* M. Jewel's Replie against the Sacrifice of the Masse, Lovanii 1567. est carissima (n. 40). Decessit propter fidem exsul Lovanii 1572. Eundem Jewel et Nowell impugnavit etiam Thomas Dorman juris utriusque et s. theologiae doctor, Hardingi familiaris et in exsilio socius († 1577), cujus inter alia sunt *A Proufe* of certeyne Articles in Religion denied by M. Juel, Antverpiae 1564, adversus hujus *Apologie* of the Church of England; pro quo stetit Alex. Nowill, qui auctoris nostri l. opposuit *A Reproofe* etc.; quare Dorman respondit in op. *A Disproofe* of M. Nowelle's Reproofe, ib. 1565, cui Nowell iterum occurrendum censuit. Hisce religionis catholicae apologetis addi etiam possunt Henricus Joliffus († 1573) et Thomas Heskin O. Praed., ecclesiae salisburiensis canonicus et thesaurarius, verum pro fide sub Elisabetha exsul. Videtur circa 1566. suum obiisse diem. Auctor est operis: *The Parliament of Chryste* avouching and declaring the enacted and receaved Trueth of the Presence of his Bodie and Bloode in the Blessed Sacrament and of other Articles concerning the same, impugned in a wicked Sermons by M. Juel, Bruxellis 1565. in f.; Antverpiae 1566.

18. Ex *italis* mentione digni sunt: Bartholomaeus Camerarius († 1564) beneventanus „vir ad nascentem Calvini haeresim confutandam divino munere Ecclesiae concessus[2]).“ Licet juris consultus regiique consilii neapolitani

---

[1]) Cf. de his Werner Gesch. der apolog. etc. Lit. 4, 350, qui illorum synopsin exhibet.

[2]) Harum epistolarum accuratissima et eruditissima coepta fuit editio sumptibus academiae literarum cracoviensis curantibus Fr. Hippler et Vinc. Zakrzewski. Prodiit t. I. et II. Cracoviae 1879, 1888 complectens ejus epistolas et eas, quae ad eum scriptae sunt a. 1525—1550 et ejus orationes legationesque, de qua editione cf. Katholik 1880. I. 434—42.

[3]) Ita de ipso scribit Du Pin Nouvelle bibliothèque XVI, 118: „Hosius a été avec raison un des plus estimés Controversistes parmi les catholiques, et des plus craints par les hérétiques qu'il y ait eu dans le seizième siècle. Il écrivait avec beaucoup de facilité et d'élégance, employant trés-à-propos les passages de l'Ecriture-sainte et des S. Péres de l'Eglise et tirait adroitement son avantage des contradictions des Novateurs.“ Quod elogium vel Bayle subscribit, quare ab aliorum suffragiis in re notissima abstinemus.

[4]) Cf. praeter auctores citatos ejus vitam auctore Eichhorn Moguntiae 1854. t. 2; Hipler, Kirchenlex. VI, 295 ss.

[1]) Cf. Ant. Wood Athenae oxonienses I, 138; Gillon III, 124 ss.

[2]) Dechamps de haer. jansen. l. 2. d. 8. c. 11. n. 4.

praeses, edidit tamen de controversiis fidei dialogos theologicos, qui illum in patrum scriptis studiose multumque volutatum esse produnt. In opere: *De praedestinatione, libero arbitrio et gratia,* Parisiis 1556, inconstantiam mutabilitatemque Calvini circa haec doctrinae capita manifestam reddit.[1]) — Caesar Petrus Michael Delfini parmensis in libris humanioribus et astronomia egregie versatus, medicinae doctor, bis in Angliam, bis in Hungariam est profectus, ubi Ferdinandi regis dicitur medicum egisse. Per calumniam de haeresi accusatus in Italiam rediit beneque susceptus est a Pio V. († 1566). Scripsit *de summo romani pontificis principatu* et de ipsius temporali ditione demonstratio, Venetiis 1547 in 4., in qua exceptionibus Henrici VIII. contra papam respondet; *de proportione papae ad concilium* et de utroque ejusdem principatu certissima et novissima decisio, Parmae 1550 in 4., recepta a Roccaberti in bibliothecae pontificiae t. 7. — Thomas Jacomellus O. Praed. pedemontanus Pinarolii natus taurinensis fidei quaesitor generalis eam regionem strenue ab haereticorum insidiis tutavit. Ad Caroli IX. regis Franciae praesentationem dictus est a Pio IV. episcopus tolonensis († 1569). Composuit *propugnaculum* pontificae potestatis contra Franciscum Veldensem, Taurini 1559 in 16. — Franciscus Vita Polynthius O. Min. siculus interfuit concilio tridentino disseruitque *de justificatione,* de confessionis vetustate deque eucharistia contra haereses, Venetiis 1548. — Thomas Elysius[2]) O. Praed. neapolitanus († c. a. 1572) reliquit praeter opus: *Piorum clypeus* adversus veterum recentiorumque haereticorum pravitatem fabrefactus, Venetiis 1563, quod tamen est in librorum prohibitorum indice, *Christianae religionis arcana,* Venetiis 1569. in 4. — Vincentius Patinas de Quintiano (a patrio oppido agri brixiensis vernacule Quinzano) O. Praed. insignis theologus, edidit *fragmenta contra haereses,* Mantuae 1557 in 4., in quibus disputat de gratia et justificatione, de confessione, de sacrificio missae, de indulgentiis, de ss. imaginibus, de primatu; *de eucharistia,* Venetiis 1571 in 4. — Ludovici Majorani can. reg. lat. exstat *clypeus militantis Ecclesiae* seu de vero Dei cultu ll. 3, Romae 1575, Antverpiae 1576 in 4. — Raphael Aquilino scripsit adversus hebraeos, Pisauri 1571. — Zacharias Andriani can. reg. dedit in lucem *ss. altaris sacrificii perspicuam expositionem* in 2 ll. divisam, in quibus non tam haereticorum falsae opiniones rejiciuntur, quam verae catholicorum sententiae confirmantur, Brixiae 1573 in 8; Venetiis 1580 ed. 4. — Felicianus Amuccius de Narnia O. Serv. B. M. V. archiepiscopus avenionensis († 1576) librum aureum typis mandavit praenotatum: *Explicationes catholicae,* cujus doctrinae plurimum postea detulit et legendo et scribendo in haereticos, ut ipsemet saepe saepius asserebat, doctissimus card. Bellarminus [1]). — Hieronymus Muzio (Nuzio) natus Justinopoli (Capo d'Istria) 12. Martii 1496, † 1576, qui quamvis nec clericus esset, nec (saltem juvenis) bonis moribus praeditus, nec profundus theologus (plerumque enim degebat in aulis), malleus tamen merebatur dici haereticorum. Scripsit lingua vernacula contra plures apostatas italos ut Paulum Vergerium[2]), Occhinum, Betti

---

[1]) Dupin l. c. p. 41: Ses dialogues sont fait sans art et avec simplicité. Il traite assez subtilement la matière du libre arbitre et de la grâce et dit des choses d'assez bon sens sur les autres matières, qu'il a traitées etc.

[2]) Alius est a Thoma Elysio O. S. Franc. († 1530), qui dictus etiam est Thomas Illyricus, quique de fidei controversiis scripsit.

[1]) Cf. Markel, Viri illustres Ord. serv. B. M. V.

[2]) Contra hunc scripsit etiam Hippoly-

romanum et contra alios ut Bullinger etc.[1]), ut ex. gr. *l'antidoto cristiano*, Venetiis 1562 in 4., opus valde rarum; *il Bullingero riprovato*, ib. 1562; *le mentite Ochiniane*, Vinegiae 1551; *le Vergeriane*, discorso se si convenga ragunar concilio, tr. della commune dei laici e delle moglie de'chierici, ib. 1550, (m. 31). Plura collecta prodiere inscripta *Selva odorifera*, Venetiis 1572 in 4; *della istoria s. ll. 2*, che contengono le operationi e martirii de'Apostoli e Santi, insieme un summario della dottrina evangelica insino alla morte del sesto pontefice, ib. 1570 contra centuriatores magdaburgenses; *Difesa della messa*, de'sacti, e del Papato contro le bestemmie di P. Vireto, Pisauri 1568; Lettere cattoliche ll. 4, Venetiis 1571 in 4. (m. 31).

19. Reliqui sunt *hispani*, inter quos insignes plane theòlogi polemici floruerunt. Martinus Perez de Ayala patriam habuit Hieste, oppidum dioecesis carthaginensis (a. 1504). Toleti philosophiam, Granatae theologiam docuit; Lovanii hebraicae et graecae linguis addiscendis vacavit; wormatiensi colloquio interfuit ac ter concilio tridentino, secum ducens tertia vice Benedictum Ariam Montanum. Electus est a. 1548 a Carolo V. in praesulem accitanae ecclesiae, inde translatus ad sedem archiepiscopalem valentinam († 1566). Inter ejus opera [1]) eminet: *De divinis, apostolicis atque ecclesiasticis traditionibus*, de auctoritate ac vi earum sacrosancta assertiones seu ll. 10, Coloniae 1549, de quo, quem modo nominabimus, Michael Medina ita scribit: „M. Ayala segoviensis episcopus, vir praeter integrum animum et excellens ingenium, veteris ecclesiasticae lectionis consultissimus; quibus dotibus sic urget hereticos opere illo de ecclesiasticis traditionibus ut, nisi diabolo obsidente oculis animi capti essent, aperte visuri sint, quantum impiae istae novationes a veteris illius Ecclesiae moribus distent.“ Eodem a. defunctus est Didacus (vel Jacobus) de Noguera, decanus ecclesiae viennensis (in Austria), insigni spectataque virtute et doctrina praeditus, qui disputavit *de Ecclesia Christi a haereticorum conciliabulis dignoscenda*, Dilingae 1560 in f., de quo opere scribit Latinus Latinius [2]): „Propediem quatuor de Ecclesia libros, quos partim absolutos jam partimque excusos habet, publicabit, quos etiam spero jucundos omnibus reique publicae in primis utiles fore. Tu si quando leges, videbis hominem minime stertentem, non tantum res arduas graviter et erudite, sed etiam eleganter ac quadam dicendi facilitate permirifica tractare . . . Hic scribet, ni fallor, plurima, ea est enim hominis in dicendo et scribendo facultas, ut quivis merito mirari possit tantam in juvene hispano eruditionem, tantamque ex tempore verborum bonorum copiam.“

20. Michael de Medina [3]) O. S.

---

tus Chizzuola brixianus: *Risposta alle bestemmie* e maledicenze contenute in tre scritti di P. Vergerio contra l'indittione del concilio, Venetiis 1662 (n. 30).

[1]) Ejus opera ap. Haym bibl. t. 2. p. 619. ed. Mil. 1773; in ed. op. Fontanini t. 2. p. 443. De illis ita scribit Tiraboschi Storia della letteratura d'Italia P. 7. l. 2. c. 1. n. 35: „In tutte queste opere il Muzio non è un profondo theologo, ma un robusto ed accorto guerriero, che sa usar saggiamente quell'armi, che la buona causa gli somministra, scuopre le imposture e gl'inganni de suoi aversarii, gl'incalza con forzaa et avvalora le ragioni e gli argomenti coll'arte e coll'eloquenza. Ed io credo perciò, che non poco giovassero cotali libri a prevenire singolarmente il rozzo ed incauto volgo, sicchè non si lasciasse sedurre dal fascino delle nuove opinioni.“ Cf. ib. n. 54.

[1]) Cf. horum catalogum in biblioth. hisp. nova. Pleraque sunt vel philosophica vel catechetica.

[2]) Epist. ad Andream Masium d. Martii 1560.

[3]) Medinae nomen commune est pluri-

Franc. natus est in oppido Belalcazar dioecesis Cordubensis in Baeturia. Non literis duntaxat secularibus, sed et exquisita doctrina theologica et philosophica, nec non lingua graeca et hebraica egregie erat instructus, ut sui aevi magnis theologis accenseri meruerit: hinc a Philippo II. Hispaniarum rege ad concilium tridentinum amandari laudeque multiplici ornari meruit. Famam hisce libris sibi comparavit: *Christiana paraenesis* sive de recta in Deum fide ll. 7, Venetiis 1564 in f., quae est tantum operis ab eo destinati pars prior, in qua disserit de principiis fidei, de motivis credibilitatis, de fidei supernaturalitate, necessitate, de criteriis veritatis et hinc de verae Ecclesiae notis, de libris canonicis, de horum obscuritate deque necessitate, quae hinc oboritur, authentici interpretis. „Nihil omnino praetermisit, scribit de hoc opere Hieronymus Magius [1]), quod ad orthodoxam fidem fulciendam comprobandamque et a multorum calumniis vindicandam ac tegendam facere possit: adeo ut his, quae sparsim erant mandata literis quaeque ille ex suo inexhausto penore deprompsit, in suas sedes congrua dispositione collatis, omnium nobis et posteritati librorum et theologorum, quantum ad hujus modi disputationes attinet, instar futurus sit [2])“. *Expositio in quartum symboli articulum,* ib. 1564; *disputationes de indulgentiis* adversus nostri temporis haereticos, ib. 1564 in 4; *de sacrorum hominum continentia ll.* 5, ib. 1568 in f., quo in opere sacri et ecclesiastici coelibatus origo, progressio et consummatio ex s. Scriptura sanctorumque patrum scriptis diligenter et erudite proponitur, statuitur et ab haereticorum nostri temporis calumniis propugnatur. Non tamen ab omni naevo illud est immune. Eorum enim occasione, quae scribit l. 1. c. 5, eum „nostrates etiam, ut testatur Perrone [1]), temeritatis incusant, dum aëriani erroris tot patres insimulat absque ullo vel levi fundamento“. Et sane duumviri doctissimi Bellarminus et Petavius eum gravissime carpunt affirmantem Hieronymum aliosque patres idem cum Aërio (episcopos scil. non distingui jure divino a presbyteris) sensisse. „Haec Medinae sententia, inquit ille [2]), ut levissime dicam, valde est inconsiderata.“ Alter vero [3]): „Quo in genere Michaelis Medinae merito notandam dixi esse temeritatem, qui non hunc (Hieronymum) solum, sed etiam Ambrosium, Augustinum, Chrysostomum, Theodoretum aliosque veteres in eandem causam ac damnationem includit cum Aërio, waldensibus ac Joanne demum Wicleffo [4]). Joannes Genetius (Juan Ginez) de Sepulveda, cordubensis natus c. a. 1490, vir praestans et doctus, Bononiae in philosophia praeceptorem habuit Petrum Pomponatium. Post annos 22, quos magna ex parte Romae transegit, Caroli Caesaris aulam chronographi regii titulo cohonestatus sequi est jussus († 1571 a. aetatis 81). Pleraque ejusdem opera ad theologiam non spectant.

---

bus claris Hispaniae theologis. De Bartholomaeo M. infra loquemur; Joannes M. († 1546) Compluti viginti annos cum summa laude cathedram tenuit „doctissimus perspicacisque ingenii vir, secundum Mart. Navarrum Manualis c. 1. n. 10. etc., cujus sunt: *de poenitentia, restitutione et contractibus* t. 2. in 1. v. Salmanticae 1550; Ingolstadii 1581 in f.; Brixiae 589. 1590. 1606; Coloniae 1607.

1) In ep. ad Card. Contarenum.

2) Ita Du Pin de eo censet (l. c. p. 113): „Il traite les matières amplement et avec beaucoup d'érudition. Il était versé dans la lecture des Péres et des Conciles. Enfin il s'en faut peu qu'il n'égale les Théologiens de nostre temps, qui ont traité les questions selon la méthode de la Théologie, que l'on appelle positive“. Eum defunctum esse affirmat intra a. 1570—80.

1) Praelect. theol. vol. 3. p. 2. s. 2. in annot. ad n. 455.

2) De clericis c. 15.

3) De hier. eccles. l. 2. c. 5. § 1. Cf. l. 2. c. 8; dissert eccl. l. 1. c. 3.

4) Alia ejusdem Medinae opera cf. in bibl. hisp. et franciscana.

Huc referri possunt: *De fato et libero arbitrio ll. 3,* Romae 1526, in quibus docte M. Lutherum refellit. De hoc opere ita judicat Michael Medina[1]): „Et Ciceronis eloquentiam et Aristotelis philosophiam, et quod prius est, christiani pectoris integritatem invenias.“

21. Praetermissis Francisco de Corduba O. S. Franc., cujus *annotationes catholicae* in religionis articulos a sectariis controversos, prodierunt Viennae 1567, Coloniae, 1572; *de officio praelatorum,* Pragae 1562, quo in l. censet bohemis concedendum esse usum calicis; *quaestionarium theologicum,* 1571; Blasio navarro, qui scripsit *de auctoritate et s. principatu romanae Ecclesiae,* Barcinone 1566; Vincentio Montagenesio (Montanes) O. Eremitarum († 1573) valentino, cujus est tractatus *de principiis praenoscendis s. theologiae,* Barcinone 1570; Jacobo Ledesma S. J. († 1575), qui librum edidit[2]): *De divinis Scripturis quavis passim lingua non legendis:* simul et de *sacrificio missae ceterisque officiis* in Ecclesia Christi hebraea tantum, graeca aut latina lingua celebrandis, Coloniae 1570, 1574; Antonio Rubio O. S. Franc. legionensi, cujus sunt: *Assertionum catholicarum adversus E. Rotterdami pestilentissimos errores ll. 9,* Salmanticae 1565; ad hispanorum omnium celeberrimum accedimus, Didacum de Paiva de Andrada[3]), conimbricensem. „Erat in illo, ita eum celebrat cl. Hieronymus Osorius[1]), summum ingenium, ardens studium, singularis industria, quibus muneribus naturae praestantis et virtutis eximiae locupletatus, cum se ad artes praeclaras inflammato animo contulisset, uberrimos fructus consecutus est: eloquentiae vero disciplinam egregie coluit: linguas, quas vidit esse ad clariorem sacrarum literarum intelligentiam necessarias, acri studio didicit. Hisque opibus instructus ad divina mysteria perscrutanda totam mentem applicuit.“ Vix tricesimum annum egressum destinavit Sebastianus rex ad concilium tridentinum, ad quod „et profundissimi theologi mentem, et linguam eloquentissimi oratoris attulit[2])“. Memoria dignum est ejus dictum: „Dum Tridentini commorabar in concilio, saepe dicere solitus eram, etiamsi auctoritas conciliorum nullo Christi promisso confirmata et constituta fuisset, ego tamen, ab ea ratione tam studiosa veritatis acquirendae coactus, eorum definitionibus facile consensissem[3])“. Scripsit dum Tridenti moraretur: *Orthodoxarum explicationum ll. 10,* in quibus omnia fere de religione capita, quae his temporibus ab haereticis in controversiam vocantur, aperte et dilucide exponuntur, praesertim contra Martini Chemnitii petulantem audaciam, qui coloniensem censuram, quam a viris soc. Jesu compositam esse ait, una cum ejusdem societatis vitae ratione temere

---

1) In bibl. hisp. nova I, 701 s., ubi et ejusdem operum catalogum invenies. „Suis tamen opinionibus, inquit contin. Fleurii l. 173 § 71, non immerito plus aequo pertinacius inhaerebat atque a mitioribus magisque moderatis sententiis . . . plurimum recessit“, quod patet in primis ex suis cum Bartholomaeo de las casas indorum causam propugnante controversiis.

2) Cf. Werner, Suarez 1, 31: „Einer der ersten (Jesuiten), welcher nach den Gesetzen scholastischer Methodik schrieb.“ Edidit quoque celebrem cathechismum plures in linguas versum.

3) Ipso tamen notior est ejus frater Thomas de A. vulgo Thomas de Jesu dictus, O. S. Aug. qui Sebastianum regem in Africam secutus post ejus cladem in captivitatem incidit, in qua scripsit opus unctione plenum, veram solidamque devotionem spirans et in plures linguas versum: *Trabalhos de Jesus,* quod cum non posset absolvere († 1582) perfecit Hieronymus Romanus ejusdem ordinis. Alter Didaci nostri frater, Franciscus, Joannis III. vitam narravit.

1) In praefatione II. orthod. explic. apposita.

2) Rosweydus in lege Talionis Cassaubono retaliata, tab. 1.

3) L. 1. Defens. fidei trid. de concil. gener. auctoritate.

calumniandam suscepit, Venetiis 1564, quae editio est rarior et magis emendata altera, quae eodem a. prodiit Coloniae. In hoc opere ex ordine disserit 1. de societate Jesu; 2. de s. Scriptura; 3. de peccato; 4. de libero arbitrio; 5. de lege et evangelio; 6. de justificatione et fide; 7. de s. coena; 8. de sacramentis poenitentiae, confirmationis et extremae unctionis; 9. de cultu sanctorum et imaginum; 10. de coelibatu. „Opus vere theologicum, efficax, eruditum et modestum“ judice Michaele a s. Joseph [1]). Cum huic operi respondisset Chemnitius edito *examine conc. tridentini,* opposuit ei Andrada *Defensionem tridentinae fidei catholicae ll.* 5 comprehensam adversus haereticorum calumnias et praesertim Martini Chemnitii, Olisipone 1578, Coloniae 1580, Ingolstadii 1592 etc., quod opus validissimum concilii tridentini defensorum pacata dictione compositum nunc rarum et ab eruditis expetitum priori praefertur. In eo disputat Andrada 1. de conciliis generalibus; 2. de s. Scriptura et traditionibus; 3. de libris canonicis, qua occasione canonem s. Scripturae a concilio statutum strenue vindicat; 4. de authentia vulgatae; 5. de peccato originali et de concupiscentia, quo in l. magna eruditione recenset varias circa b. Virginis conceptionem sententias scholasticorum. Refert autem Pallavicinus [1]) eruditos hos commentarios cum ingenio parem laudem a romanis theologis et ab ipso pontifice accepisse, cujus nomine singulares grates ei relatae sunt. Obiit a. 1578 (secundum alios 1. Dec. 1575) tantus vir, quem ipse Martinus Chemnitius „hominis docti sane et eloquentis, cujus in concilio tridentino non minima fuit auctoritas“ elogio celebrat [2]).

III. Disciplinae ad s. literas spectantes.

22. Huc pertinent [2]) primo quidam ex illis, quos supra jam nominavimus, ut Joannes Hessel (n. 13), Joan. Tillet (n. 6), Claudius Espencaeus

[1]) Bibl. crit. 1, 224.

[2]) Praetereundus hic non videtur Laurentius de Villavicencio O. S. Aug. hispanus, xereziensis, Philippo II. a concionibus († 1580). Is in Germaniam olim deveniens multum ibi de romana Ecclesia meruit Lovaniique propter ingenii doctrinaeque praestantiam summo loco habitus est, atque in universitate s. Scripturae interpretem egit. Cf Lanterius postrema sec. sex rel. aug. 2, 327, secundum quem a. 1581 adhuc floruit; Bibl. hisp. nova II, 10 s. Praeter alia (quae cf. ibidem) edidit: *De phrasibus s. Scripturae,* qui l. a Westhemero olim editus, ne erroribus auctoris sui mixta doctrina simplicibus verae Ecclesiae alumnis nocumento esset, a Laurentio nostro theologo probe catholico tutiori restitutus lectioni ac denuo Antwerpiae excusus fuit a. 1571; *de formando studio theologico ll.* 4, quibus adjecit: *De formandis sacris concionibus*, Antwerpiae 1565; Coloniae 1575. Dupin hoc opus vocat egregium (16, 164). Magna parte desumptum est ex simili opere Andreae Hyperii ex dominicano apostatae et professoris marburgensis: *De theologo* seu de ratione studii theologici ll. 4, a. 1556. Hos „multis nominibus utiles“ dicit Possevinus Bibl. sel. l. 2. c. 18. *Tabulae compendiosae* in evangelia et epistolas a. Jo. Spangenberg editae, cura ipsius expurgatae ab erroribus, Lovanii 1563. Cf. Gachard Correspendance de Philipp II. T. 2; Journez Fr. Lorenzo in Travaux du Cours pratique d'hist. de l'Univ. de Gand II.

[1]) Hist. conc. trid. l. 16. c. 15. n. 7.

[2]) Ep. nunc. p. 3. Ex. c. tr. Cf. Werner Gesch. der apol. Liter. etc 4, 401 ss.; 442 ss. In Biogr, univ. 2, 118 legimus de Andrada: „A. était un homme d'esprit et d'une grande application; il a su éviter la secheresse scholastique par la vivacité et l'élégance de ses ouvrages. Ce qu'il a dit dans les deux premiers en faveur des sages du paganisme, aux quels il attribue la foi, qui fait vivre les justes et par consequent, le salut, a été souvent cité par les apologistes de Zwingli sur cet article. Leibnitz ne manque pas non plus de s'en prévaloir.“ Tribuitur ei praeter septem concionum tomos l. *de conciliorum auctoritate,* qui tamen non est nisi l. 1. operis *Defensio fidei.*

(n. 7) et Georgius Wicelius (n. 9). His adde ex *germanis* Guilelmum Hamer O. Praed. e Novesio archidioecesis coloniensis „virum sacris profanisque literis egregie institutum, graece, hebraice latineque doctissimum, qui graecos oratores et philosophos poetasque veteres ita familiares habuit, ut in numerato tenuisse videretur, ita dum scriberet, iis apposite utebatur. Stilus ei fuit omnino purus et comptus, non cothurnatus aut tumidus, sed nitidus, elegans atque facundus [1].“ Reliquit (raras) *Commentationes in Genesim*, Dilingae 1564 in f., doctas et utiles et lectu jucundas, plurimis clarissimorum hebraeae, graecae et latinae linguae auctorum sacrorum et profanorum sententiis adeo ornatas, ut ab aequo candidoque lectore non sine magno fructu et utilitate legi possint [2]. — Gerardus Mathisius geldrus, canonicus coloniensis, qui ibidem epistolas s. Pauli pro cathedra exponebat et rectoris magnifici munere fungebatur 1562—64, commentatus est [3] epistolam s. Pauli ad Romanos, Coloniae 1562 († 11. Apr. 1574).

23. *Belgae* sunt [4]): Joannes Hentenius O. Praed., patria nechliniensis, quod oppidulum est leodiensis dioecesis, vir in theologicis graecarumque ac hebraicarum cognitione linguarum eximius † 13. Oct. 1566. Praeter veterum (Euthymii Zigabeni, Aretae et Oecumenii) commentaria in libros N. T. edidit: *Biblia latina ad vetustissima exemplaria recens castigata*, Lovanii 1547 et saepius alibi, ad quam editionem praeter exemplaria excusa usus est plus minus viginti exemplaribus Mss., quorum recentissimum ante 200 annos, alia ante 300, 400, imo et 600 vel plures etiam annos scripta erant [1]. Ea non minimae fuit utilitatis et auctoritatis in corrigenda Vulgata [2]. Non parvo cum plausu excepta et saepius repetita est Hentenii editio. — Andreas Masius (Maes) criticus est et exegeta vel penes protestantes celeber. Natus est in oppido Lennik (Linnich) prope Bruxellam 30. Nov. 1515, factusque primum magister artium (1533) brevi addidicit linguas non solum orientales sed et europaeas. Post plura itinera in Germaniam et Italiam, quorum occasione usum consuetudinemque iniit cum viris doctissimis, ut card. Sirleto et Commendone, Morone et Cervino, cum Ant. Augustino et Latinio etc., et postquam varias principum legationes apud sedem apostolicam obierat, in oppidum Levenaar ducatus tunc cliviensis secessit (1558), renunciatisque beneficiis ecclesiasticis, quibus liberaliter auctus fuerat, contractoque matrimonio studiis in primis biblicis totus vacavit († 7. Apr. 1573). Immortali memoria dignum dicit eum Polus [3]), „cui parem ingenio, judicio, rerum ac linguarum peritia, candore et modestia haud facile reperies,“ quod alii eruditi cum Richard Simon [4]) re-

---

[1]) Quetif, Scriptores O. Praed. II, 186.
[2]) Ita Sixtus sen. bibl. sancta l. 4.
[3]) Alia ejusdem scripta (philosophica) cf. in Biblioth. colon. pag. 99, inter quae sunt *commentaria* in Thomae Aq. l. de natura et essentia rerum cum paraphrasi, Coloniae 1566 in 4.
[4]) His adde Matthaeum Galenum, *de quo* infra n. 25 a.

[1]) Ut testatur in praefat. Calmet de ea ita habet in Bibl. sacra: „Haec sub doctorum lovaniensium nomine biblia tam crebo praelo commissa celebrantur. Editio a. 1574 (secundum R. Simonem a. 1573) optima et accuratissima censetur. Franciscus Lucas Brugensis, Joannes Molanus, Augustinus Hunnaeus, Cornelius Reinerius Gandaenus et Joannes Harlem in hanc editionem non leve studium conferentes plures variantes lectiones addiderunt. Editio Antwerpiae plantiniana 1583 cum annotationibus Lucae Brugensis magni etiam reputatur.“ Cf. Richard Simon Histoire critique du N. T. c. 11; Le Long, Biblioth. s. c. 4. s. 3. p. 261 ss.
[2]) Cf. Ungarelli, historia vulgatae bibliorum editionis § 17.
[3]) Praef. vol. 1. synops. critic.
[4]) Histoire critique du V. T. L. 1. ch. 5; l. 3. ch. 15. Cf. Thomas Popo Blount, Censura celebriorum auctorum; „Masi-

petunt. Potiora ejusdem opera sunt: *Josue imperatoris historia* illustrata atque explicata, Antverpiae 1574. Exponit mysteria et genuinum sensum Scripturae, critico sapore disserit atque refutat fabellas veterum hebraeorum aeque ac thalmudistarum; geographus peritus describit urbes et loca omnia, de quibus in sacris Scripturis [1]). Prodiit aucta annotationibus optimis in c. 16. ss. Deuteronomii, in ipsum h. l., in cc. 2—4 Jeremiae etc. in aliquot loca evangelistarum ex ejusdem mscr. in criticis sacris 1698, et in suppl. ad eosdem, Francoforti 1701. Dolendum tamen naevos in opere tam praestanti reperiri, propter quos donec corrigeretur in indice fuit positum. Correctum illud recepit Migne in cursum completum s. Scripturae. Paraphrasim chaldaicam in aliquot ll. V. T. pro editione bibliae polyglottae Ariae Montani curavit, et inseruit ejusdem apparatui grammaticam et lexicon syriacum. Disputationem quoque conscripsit *de coena Domini,* Antverpiae 1575, oppositam calvinistarum impiis corruptelis; plura vertit opera syriaca [1]), inter quae est et quaedam liturgia: de qua scribit Renaudot [2]): „Eodem prope tempore Andreas Masius vir syriace doctissimus ediderat cujusdam liturgiae syriacae Basilio adscriptae latinam versionem, cui praefationem addidit, in qua de illa sua et graeca ejusdem nominis conjecturas inseruit, quae multis fraudi fuerunt, ut alibi explicavimus [3]), neque enim de syriacis liturgiis judicare recte poterat, qui unicam illam viderat.“

24. Alter, quo merito belgae gloriantur, est Cornelius Jansenius (Jansens), etiam senior dictus, Hulstae in Flandria natus 1510, s. Scripturae in-

---

us semblait avoir été dans l'ancienne Rome ou dans l'ancienne Jérusalem“. Ita Sebastian Michelet ap. Feller V, 600.

[1]) Ita Calmet in bibl. s. simulque addens, adnotationes ejus viri et commentarium opera esse dignissima, quae nunquam cessantibus impressionibus perpetuentur, affirmat Simeon de Muis. Quae repetit Andres Dell' origine, progresso e statto attuale d' ogni Letteratura p. 6. l. 2. c. 3. „Er gilt als ein Meisterwerk biblischer Kritik, wie historischer und sprachlicher Erudition“. Ita Dux, Kirchenlex. VI, 911. Cornelius a Lapide in Jos.: „Nostro seculo docte ac pie scripsit A. Masius, consiliarius ducis Cliviae et linguarum apprime peritus; sed hoc habet, quod subinde vulgarem interpretem carpat, licet fere in rebus minutis. Habet etiam nonnulla minus sana vel sane sonantia, ut de cruce non adoranda et de imaginibus in altari non collocandis, quae caute legenda et intelligenda sunt. Notavit ea D. Joan. Molanus in limine operis posteriori editione. Masius excellit in Geographia et locis singulis terrae sanctae graphice describendis.“ Leo Castro l. 4. Apolog. pro vulgata transl. et septuag. et Possevinus biblioth. sel. l. 2. c. 8. illud in eo carpunt, quod patribus praetermissis vel rejectis rabbinos nimium sectetur, ac nonnulla scripserit, quae minus orthodoxa videntur.

---

[1]) Habentur ea in biblioth. PP. edit. de la Bigne et in edit. 2. criticorum sacr., inter quae est et commentarius *de Paradiso,* auctore Mose Barcepha.

[2]) Praefat. liturg. orient.

[3]) Respicere hic videtur ad ea, quae legimus Perpét. de la foi t. 4. c. 5. Cum enim Rivetus liturgiarum genuinitatem impugnans ad quandam Masii opinionem provocasset, haec advertit Renaudotius: „Masius était bon catholique et il a rendu des services considérables au public par ses trauvaux sur l'Ecriture sainte et sur la langue syriaque, mais il n'était point théologien et le peu qu'il a dit en quelques ouvrages touchant les chrétiens de Syrie, fait voi", qu'il ne les connaissait guère. Son maître en langue syriaque, qu'il cite souvent comme un oracle, était Nestorien, et il ne s'en est jamais aperçu; le traité de Moïse Barcepha est l'ouvrage d'un jacobite, qu'il a pris pour un orthodoxe, et pour la matière liturgique il ne l'entendait point. La Liturgie, qu'il a traduite et qu'il a publiée ne se trouve point sous le nom de s. Basile dans les meilleurs manuscrits; et ainsi la comparaison qu'il en fait avec la grecque et les différences qu'il y remarque ne prouvent rien . . . On ne peut néanmoins l'excuser de témerité dans ce qu'il a écrit sur ce sujet, et son autorité n'est pas telle, que les catholiques doivent s'y rendre, d'autant moins qu'il se trompait sur ce qu'il établissait touchant la simplicité des rites syriens, faute de les connaître.

terpres in canonia O. Praem. Tongerloo (1534—42), dein Corteriaci parochus (1542—1560), canonicus et theologiae professor lovaniensis, ab universitate cum Mich. Bajo et Joan. Hessels Tridentum missus ut ultimis interesset concilii sessionibus. A Philippo II. primus designatus est episcopus gandavensis (1564), sed nonnisi post quadriennium ob varias difficultates a Pio V. confirmatus. Magna solicitudine rexit suam ecclesiam decessitque 11. Apr. 1576. Edidit[1]): *Concordia evangelica*[2]), (1549), quam auxit adjecto *commentario in concordiam et totam historiam evangelicam,* Lovanii 1571, 1577 in f., quod opus omnium praecipuum saepius variis in locis fuit excusum[3]); praeterea *commentarius in Proverbia* Salamonis, ib. 1569 etc., *annotationes* in *l. Sapientiae* et *commentarium in Ecclesiasticum,* Antverpiae 1569; *Paraphrasis et annotationes* (plane egregiae) in omnes psalmos, 1568, qui commentarius admodum commendatur; sequitur in eo textum hebraicum, refert versionem graecam, exponit sensum literalem, propheticum et historicum. Prodierunt hi commentarii conjunctim Lugduni 1578. 1580 in f., aucti notis in *Cantica canticorum,* ib. 1586; 1592 etc. Certo soliditate interpretandi excellit ideoque etiam commendandus, quod sensus literalis debitam accuratamque habet rationem. Quare viri eruditi magno consensu opera ejus encomiis prosequuntur. Ita Cornelius a Lapide[1]), Calmet[2]), Richard Simon[3]), Dupin[4]), Bona[5]), Bellarminus, Baronius[6]), Feller[7]), Reusch[8]) etc. Omnium nomine audiatur Possevinus, qui de eo scribit[9]): „Cornelius Jansenius in omnibus, quae scripsit, praesertim in concordiam evangelicam et in Proverbia, ut etiam in reliqua, se magno valentem judicio uti et eruditum ostendit, id quod testati sunt, qui illius harmoniae subscripsere dicentes: Commentarios ejus in concordiam evangelicam tum pietate ac maturo judicio, tum eruditione scriptos ejus propria

---

1) Reliquit etiam: *Tractatus contra haereses et mores Pelagii; tractatus 10. de Ecclesia* etc.

2) Hujus compendium edidit Gaspar Serrano lusitanus, Coloniae 1590.

3) Hujus op. *epitomen* elaboravit Matthaeus a Castro flander, canon. reg. s. Aug. abbas falempiensis († 1597), Antverpiae 1593; Lugduni 1595; 1684. In hoc opere Cornelius „non literalem tantum sensum, quem auctor Spiritus s. in primis propositum habuit, sed mysticum quoque non indiligenter tractatum invenies, eumque non commentitium, coactum aut procul accersitum, sed a patribus ipsis acceptum et primariae sententiae fundamento pulchre innixum ac exaedificatum." Cf. Cornely Introd. gen. n. 253.

---

1) Praefat. in Ev. s. Matth.

2) In bibl. sacra.

3) Hist. crit. du N. T. ch. 41. „Il est, inquit inter alia, non seulement théologien, mais aussi grammairien et critique . . . En un mot ce savant et judicieux Evêque a tâché de se rendre utile à tout le monde et de ne rien omettre de ce qui pouvait contribuer à un si louable dessein." Laudat quoque ejus modestiam et soliditatem in refellendis protestantium erroribus.

4) „Jansenius de Gand, scribit Dupin, Biblioth. etc. 16, 117, est un des Auteurs du seizième siècle, qui a travaillé le plus utilement sur l'Ecriture-sainte." Postquam vero ejus in Psalmos laudavit commentarium, de ejus in concordiam commentario ita statuit: „Enfin l'on peut dire, que c'est un des meilleurs commentaires que nous ayons sur l'Histoire évangélique et celui qui contient le plus de choses utiles. Aussi cet Auteur a-t-il été loué et estimé par tous ceux qui ont parlé de lui comme un commentateur savant, exact, clair et judicieux."

5) In notitia auctorum.

6) In annal. ad an. 31.

7) Biogr. univ. IV, 575.

8) Allgem. deutsche Biogr. 13, 704.

9) Bibl. sel. l. 2. c. 18. Porro c. 15. dixerat, se in eam venisse sententiam: „Si quis eo ingenio ac pietate valuit, ut disciplinis instructus divinas literas potuerit paraphrastice interpretari, simul item (at separatim) commentaria iisdem adjicere, fore ut ejusmodi vir omne in interpretando ferat punctum. Quod sane in plerisque libris sacris praestitit eximie Jansenius."

manu futuros utilissimos. Verum enim vero negandum non est (ut omnes non omnia possumus), quaedam in hoc opere a viris doctis non probari . . . Desiderantur in Jansenio citationes patrum, e quibus multa apposite deprompsit. . . . In ea, quae disseruerat in 6. *Joannis Ev. caput*, non defuit, qui librum scripsit, Didacus Castillus[1]), quem librum novissime edidit Romae (1593), hoc titulo: *Disputatio in c. 6. s. Joannis* de vera et reali manducatione eucharistiae adversus C. Jansenium et alios, qui ad spiritualem per fidem in Christum referunt."

25. Joannes Mahusius (van Mahieu) O. Min. aldernadensis (Oudenaarde), theologiae lector, qui nomine Mariae Belgii gubernatricis interfuit concilio tridentino et a Pio IV. dictus est episcopus Daventriae (1561), cujus tamen ecclesiae regimen nunquam adire potuit. In odium fidei a geusis vulneribus confossus et pro mortuo relictus est 4. Oct. 1572; videtur † 1577. Reliquit[2]): *Epitome annotationum* (ex V. ed.) Erasmi in N. T., Antverpiae 1538, prohibita donec corrigatur; Fr. Titelmanni († 1553) *commentarius in Psalmos* in compendium redactus, 1553; s. Bonaventurae *in Lucam enarratio*, ib. 1539; d. Jo. Chrysostomi aureum commentariorum in Ev. Matthaei opus, hactenus inscriptum *Opus imperfectum* ab arianorum faecibus purgatum et recens ad vetusti exemplaris fidem recognitum, ib. 1537. — Andreas Croquet O. S. Bened. duacenus († 1580) tum *commentarium in epistolam ad Romanos*, Duaci 1577 in 8., tum *enarrationem* reliquit *epistolae ad Hebraeos* a syro sermone in latinum conversae [1]), ib. 1578. — Eodem anno decessit Joannes Cartenius (Cartigni) O. Carm. valencenas, theologiae doctor et trium linguarum peritus, qui pariter quasdam Pauli ap. epistolas est commentatus, Antwerpiae 1588. — Joachimus Hopper († 1576) frisius, snecanus, juris doctor et professor, mechliniensis senator et Dalemii toparcha, propter alia opera notior [2]) edidit *paraphrasin et explicationem in psalmos davidicos*, cum libello de usu psalmorum, Antwerpiae 1590 in 8; Duaci 1609. — Repetitae editiones librorum Laevini Lemnii (Lieven Lemmens), zelandi, siricaei, doctoris medicinae et postmodum canonici in urbe patria (n. 1505, † 1568.) ostendunt, illos suo tempore fuisse in pretio. Huc spectant praeter alios [3]): *Explicatio parabolarum desumptarum ex herbis*, quae in s. literis exstant, Antwerpiae 1565; Francofurti 1591, 1596; *de plantis et arboribus, quae in s. bibliis occurrunt*, Antwerpiae 1568; Erfurti 1584; Lugduni 1588; 1595; Francofurti 1596; 1626; gallice Parisiis 1577; anglice per Thomam Newton Oxonii 1587 [4]).

26. Minoris auctoritatis sunt qui in *Gallia* studio s. Scripturae incubuerunt, ut Joannes Benedictus normannus, vernoliensis, doctor sorboni-

---

[1]) Hic Salmanticae natus, in palentina ecclesia prior et canonicus scripsit praeterea *Defensa de la venida* y predicacion evangelica de Sant-Jago en España, Caesar augustae 1608 in 4, quod opus prius latine conscriptum Clementi VIII. obtulerat.

[2]) Cf. Reusch in Allgem. d. Biographie XX, 99.

[1]) Hic tamen commentarius adscribitur etiam a Le Long Matthaeo Galeno (Galien) westcapellio, zeelando, qui Lindani in cathedra theologica successor academiam dilinganam vere illustravit. Obiit cancellarius academiae duacenae et praepositus s. Amati a. 1573; celeber Stapleton orationem funebrem in ejus laudem dixit. Praeter alia edidit commentarium *de christiano et catholico sacerdote*, Dilingae 1563; *origines monasticas*, ib. 1563; *de missae sacrificio*, Antverpiae 1574 etc.

[2]) Zedler Universallexicon XIII, 810.

[3]) Cf. Feller, V, 216.

[4]) Cf. Le Long, Biblioth. sacra. Ceterum plures qui de eo scripserunt cf. ap. Saxium, Onomasticon literarium ad a. 1550 et in analectis ad t. 3. p. 638.

cus, magistri sententiarum interpres publicus, qui obiit 89 annos natus a. 1573. Edidit: *Scholia in universam s. Scripturam*, in marginibus ss. bibliorum apposita, Parisiis 1541 et deinde saepius. *Emendationes scholiorum Joan. Gagnaei* († 1549) in 4 Evangelia et actus apostolorum, Parisiis 1563. — Franciscus Fremin O. Min. et doctor parisiensis, cujus supersunt *commentaria in Genesim*, Parisiis 1567; *in Exodum*, 1579. — Simon de Corroy († 1569) bellovacensis, ord. Coelestinorum, cujus sunt: *Pandectae novae Legis* h. e. ordinata omnium, quae in 4 evangelistis sparsa sunt, continua narrationis serie complexio servato temporum rerumque gestarum ordine proinde unum ex 4, Lugduni 1547; Parisiis 1551; Antwerpiae 1555, 1591. — Joannes Boulaise [1]) presbyter melitensis dioecesis carnotensis, linguae hebraicae professor regius parisiensis, praeter alia reliquit: *Ad mysticos s. Scripturae sensus varia dictionum significatio* cum demonstratione 70 hebdomadarum Danielis, Parisiis 1575 in 8.

27. Ex *hispanis* plures adducere licet, quamvis et ipsi non tanta nominis gaudeant celebritate. Cosmas Damianus Hortulanus, vulgo Hortola, can. reg. s. Aug., perpinianensis, qui Barcinone metaphysicorum Aristotelis libros, hinc s. Thomae conclusiones, denique s. Scripturae volumina publice est interpretatus et ad synodum tridentinam sub Pio IV. ab Hispaniarum rege destinatus († 1566). Edidit: *In Canticum canticorum dilucidissima explanatio* in Isagogen, paraphrasin et 5 posteriores plenioris interpretationis ll. distributa; item Isagoge totius s. Scripturae ordinem et rationem complectens, Venetiis 1585 in 4. De quo opere, ita statuit Andreas Schottus [1]): „Hebraeorum sanctorumque patrum omnia (sunt) tincta disciplinis, quibus nihil in eo genere scriptum vidi accuratius, cum a veteribus graecis, Origene, Nysseno, Olympiodoro discesseris, quod nihil non ex divinarum literarum myrothecio hauserit et cum d. Joannis Apocalypsi diligenter compararit.“ — Gaspar Graxar commentatus est Michaeam prophetam, Salmanticae 1570; eodem a. Barcinone Hieronymus Lorete (Lauretus) O. S. Bened. castellanus, cervariensis abbas s. Felicis guixolensis in lucem emisit fructum laboris 30 annorum *Silvam allegoriarum totius s. Scripturae mysticos ejus sensus et magna ex parte literales complectentem*; quae iterum prodiit Venetiis 1575; 1587 v. 2 in 4; Parisiis 1584; Coloniae Agrippinae 1701, quo opere conatus est amplecti omnia, in quibus aliquid allegoriae e quolibet alicujus notae auctore inveniret [2]).—Martinus Martinez cantipratensis scripsit: *Hypotheseon theologicarum sive regularum ad divinas scripturas intelligendas* ll. 10, Salmanticae 1565 in f. „Ac sane liber, inquit Possevinus [3]), est eruditus, sed legendus ille, qui a. hujus seculi 82. Salmanticae excusus est, prior enim editio in indice est librorum prohibitorum, haec vero expurgata cura theologorum inquisitionis hispanae“. In duobus posterioribus libris ex patribus

---

[1]) His addi possent Antonius Fume dominus de Blandé, regi a consiliis, propter historiam galli e editam (Parisiis 1574) ab orbe condito complectentem varias interpretationes in priora cc. Genesis; Joannes Borrel (vel Buteo, Bautel, Boteon) gallus, delphinas, qui se totum tradidit mathesi, et cujus magni fit dissertatio docta et accurata: *De arca Noe cujus formae capacitatisque fuerit*, quae inter criticos sacros prodiit († 1572, sec. alios 1564).

[1]) Biblioth. hispan. Etiam Nicolaus Antonius in Bibliotheca hispana nova ejus laudat eruditionem, neque enim solum theologiam, graecas latinasque literas, linguam hebraicam calebat, sed et medicinam, mathesin etc. attigerat.

[2]) Cf. Ziegelbauer, Historiae rei liter. ord. S. Bened. p. 2. c. 1. s. 5.

[3]) Bibl. sel. l. 2. c. 15, 18.

centum tradit regulas pro explicandis s. literis, „quas hortor in Domino, ait idem Possevinus, ut Scripturarum studiosi perlegant atque aliquem in ordinem pro suorum studiorum ratione redigant.“ — Francisci de Avila est opus: *Figurae Bibliorum V. T., quibus Novi veritas praedicatur et adumbratur*, Antiquariae 1574. — Petrus Serrano ex Bujalance ditionis ecclesiasticae cordubensis oppido, ecclesiae cauriensis episcopus († 22. Sept. 1578), edidit *commentaria in Apocalypsim*, Compluti 1563; *in Leviticum*, Antwerpiae 1572, et hisce juncta *in Ezechielem prophetam* 1609. — Joannes Soares (Suarez) O. S. Aug. lusitanus, Lusitaniae regi Joanni III. a sacris confessionibus et concionibus, Joannisque principis praeceptor, episcopus (1545) conimbricensis († 26. Nov. 1572), „vir erat, inquit Ossinger [1]), eximiae integritatis, summae prudentiae ac pietatis, theologus prudentissimus et excellentissimus.“ Aequales habuit duos alios celebres sacros oratores, Bartholomaeum a Martyribus († 1590) et Casparem Casalium (1585), quibuscum interfuit concilio tridentino: hi vero hisce vulgo distinguebantur notis, quod Bartholomaeus multa paucis, Suarez pauca multis, Casalius vero multa diceret multis [2]). Edidit noster *Commentaria in Evangelium D. N. J. Chr. secundum Matthaeum*, Conimbricae 1562; *s. Lucae*, Parisiis 1578, locupletiora 1604. Ejus sodalis pariterque lusitanus Sebastianus Toscano, Carolo V. et Joanni III. a concionibus († 1580) *Jonam* prophetam illustravit, Venetiis 1573; et *theologiam mysticam* edidit Olisipone 1568; Venetiis 1573.

28. Eodem a. 1580 obiit qui ceteros nominis celebritate vincit [3]), Hieronymus Osorius Olisipone editus. Studiis operam dedit partim Salmanticae, partim Parisiis et Bononiae, ubi sacras literas et clavem earum hebraicum idioma hausit. Inde in Lusitaniam reversus Conimbricae in schola Isaiae librum Paulique ad Romanos epistolam magno cum ejusdem universitatis plausu explicuit et postmodum ad episcopatum silvensem est evectus. „Plane in hoc viro, inquit Nicol. Antonius aliis concinentibus, quidquid praestantis et eximii natura concedere studiaque literarum conferre solent, cumulatum merito dixeris. Nam praeter innocentissimos mores ductamque ad unguem pontificiae vitae formam, sic in eo resplenduit sapientia eloquentiae conjuncta, ut nescias quid in ejus doctissimis et elegantissimis lucubrationibus, solidissimaene ac vere christianae philosophiae documenta et illustres undique cogitationes, quibus Platonem, an excellentia latinae locutionis, qua Tullium Ciceronem ad Ecclesiae castra deducere voluisse videtur, celebritate majori et laude dignum sit... idcircoque Ciceronis lusitani jure ac merito appellationem promeruit.“ Inter coenandum ex operibus s. Bernardi praelegebatur, coena finita de iis, quae fuerant praelecta, collatio instituebatur. Ejus ex fratre nepos, Hieronymus Osorius alter [1]) vitam ipsius laudesque conscripsit, atque opera quatuor voluminibus comprehensa edidit Romae 1592, quae editio est rara. Praeter ea, quae ad rem nostram minus faciunt [2]), prodierunt:

---

[1]) In biblioth. august.

[2]) Cf. Biblioth. hisp. nov. I, 783.

[3]) Non tamen propter ejus in s. literas merita, sed propter eloquens solidumque dicendi scribendique genus. Cf. infra verba Nic. Antonii.

[1]) Hic etiam quaedam edidit, ut *Notationes in paraphrasin Psalmorum*, in t. 3 operum patrui; *paraphrasin et commentarium in Ecclesiasten et cantica canticorum*, Lugduni 1611. etc. „Son neveu, inquit Du Pin, Bibl. nouv. 16, 122, n'écrit pas si bien que lui, quoiqu'il ait imité son style, mais il parait avoir eu plus d'érudition. Ses Notes sur la Paraphrase des Psaumes sont „bonnes et pleines de remarques critiques sur l'Hébreu.“ Ipse decessit 6. Febr. 1611.

[2]) Cf. ea in Bibl. hisp. n., Le Long

De justicia coelesti ll. 10, Coloniae 1574 adversus Lutherum et Calvinum. In Gualterum Haddonum Elisabethae reginae magistrum libellorum supplicum *de vera religione ll. 3,* Olisipone 1567; Dilingae 1569; cum Christophori Longolii († 1522) non dissimilis argumenti oratione 1576 etc.; *in epistolam b. Pauli ad Romanos* ll. 4; *paraphrasin in Job, Psalmos, Salomonis Sapientiam, Isaiam; commentaria in Parabolas Salomonis, in Oseam, in Zachariam proph.,* de quibus scribit Calmet[1]): „In suis commentariis et paraphrasibus neglecta expositione vocum sacri textus, totus est in indagando sensu et connexione.“ — His denique addendus Didacus de Estella (vel Stella) O. S. Franc., secundum alios lusitanus, hispanus secundum alios. Scripsit praeter ascetica, quae s. Franciscus Salesius magni fecit et quae iterum prodierunt in *Coleccion* de los majores autores espanoles t. XLIV., Parisiis 1847, *in Evangelium Lucae* vastos *commentarios,* ut ait Schottus, „stilo tamen tenui et vulgari, in quo sensu literali acute invento, morales quoque sensus infinitos eruit et locupletat,“ Salmanticae 1575; Compluti 1578 vol. 2 in f. Editiones ante a. 1581. index romanus prohibuit, et „hispani theologi, ait Lucas Waddingus, multa in eo opere, quae nimium pietatis studium vel concionatorius exaggerandi modus extorsit, expungenda censuerunt;“ quibus correctis saepissime prodiit ut Antwerpiae 1584; 1622. Spatio unius seculi 15 editiones recenset Le Long[2]).

29. Ex *anglis* edidit Alanus Copus, londinensis, qui fidei causa Romam secessit factusque doctor theologiae et juris canonici decessit canonicus ad s. Petrum 1568, *Syntaxis historiae evangelicae,* in qua res D. N. J. Chr. quo ordine *gestae fuerant ipsis quatuor evangelistarum verbis* partite et distincte collocatis narrantur, Lovanii 1572; Duaci 1603 in 4.

30. Reliqui sunt *itali* [1]), e quibus duo eminent, Jacob Nacchiante (Naclantus) et Sixtus Senensis, uterque ordinis praedicatorum, uterque anno eodem (1569) defunctus. Ille etruscus, florentinus patria, Bononiae studiis operam dedit, ubi Michaelem Ghislerium, postea pontificem maximum Pium V. consodalem habuit. Exinde Romam vocatus confratres suos philosophicas et theologicas docuit disciplinas: quo munere dum Romae in collegio s. Thomae ad Minervam fungeretur, in collationibus, quae inter eruditos ad mensam Pauli III. assidentis habebantur, ita claruit, ut praeclaris illius dotibus perspectis summus pontifex illum ecclesiae Cluginae sive Fossae Clodiae (Chioggia) praefecerit antistitem 3. Jun. 1544. Interfuit concilio tridentino, ubi graviter invectus est in verba decreti, quibus statuitur traditiones *aequali* pietatis et reverentiae affectu esse recipiendas ac Scripturas. Hinc ejus orthodoxia in dubium vocabatur, nec ante quam se reverenter consensurum obtulerit decreto, quod tanti coetus auctoritas comprobasset, veniam obtinuit [2]).

Biblioth. sacra. Cf. de ejus doctrina Werner Fr. Suarez 1, 245. 293; Geschichte des Thomismus p. 328.

[1]) Biblioth. nouv. XVI, 122.

[2]) Cf. Bibl. hisp. nov. 1, 282, ubi alia ejusdem auctoris opera (ascetica) recensentur. Cf. etiam Reusch der Index 1, 571.

[1]) Praetermittimus Raphaelem Castrucium O. S. Bened. florentinum († 1574) auctorem *harmoniae V. et N. T.*, quam Venetiis prodiisse testatur Possevinus 1570, quique edidit *Di vari sermoni di s. Agostino* ed altri cattolici et antichi dottori utili alla intelligenza spirituale della s. scritura, Florentiae 1572 in 4; Nicolaum Mongeorgium, juris utriusque doctorem, auctorem l. *Codex de mosaico et veteri jure enucleando* Bononiae 1574 in 4; Gregorium Primatitium (Primaticci) O. Praed. Etruscum († 1578 a. aetatis 80.), qui *pro incipientibus et minus peritis* edidit *Expositionem literalem omnium epistolarum d. Pauli,* Venetiis 1564 in 4.

[2]) Cf. Pallavicini Hist. conc. trid. l. 6. c. 14.

Et etiam aliquo post tempore suspiciones graves in rebus religionis de hoc episcopo supervenerunt. „Sed fas est credere, scribit Pallavicini, insontem fuisse compertum, propterea quod post aliquot annos synodo sub Pio IV. restituta non modo ille interfuit, sed a legatis fructuose admotus arduis gravibusque negotiis, quibus admovendi non erant, nisi qui magno in pretio haberentur, non solum ob pietatem studiumque religionis, sed ob consilium et prudentiam.“ Prodierunt ejus opera [1]) curante Petro Fratino (vel Fradino) a. 1567 vol. 2 in f. Inter haec *Enarrationes ... in ep. D. Pauli Ap. ad Ephesios; in ep... ad Romanos; s. Scripturae medulla* vel arcanorum Christi, quibus singulae sunt mundi locupletatae aetates; *tractationes theologales* (18) ex. gr. de existentia exsistendique modo Christi corporis in sacramento; de maximo pontificatu maximove sacerdotio J. Christi, de augustissimo ejus regno; theoremata 14 theologica, 16 metaphysica, 15 naturalia; quaestiones 4.

31. Sixtus a patria sua cognominatus Senensis, origine erat judaeus n. a. 1520. Amplexus tamen est fidem catholicam et ordinem ingressus s. Francisci. Verum de haeresi suspectus, accusatus, convictus mortique per ignem est addictus, quam subire debuisset, nisi Michael Ghisleri (postea Pius V.) s. inquisitionis commissarius non tam rationibus quam lacrimis et mansuetudine sua eum dedocuisset errorem adduxissetque ad illius ejurationem, qua facta vitae promeruit gratiam. Sixtus tamen seu vitae taedio seu futurae sibique superstiti hinc imminentis infamiae inter suos Minores timore perculsus, latae jam adversum se capitis sententiae revocationem respuebat, magis eligens vitam commerita mortis poena praecidere, quam infamem producere cum sociis. At Ghislerius Deo afflante ceu futuri praescius, Sixtum aliquando fortissimum fore praevidens Ecclesiae columen fideique pugilem, ut et has infamiae nubes abstergeret, vitaque nova ac tranquilla deinceps vivere posset, pro voto illius mutato pristini Minorum instituti contubernio, suo illum cooptavit cum apostolicae sedis auctoritate praedicatorum ordini ipsumque propriis manibus propria et veste donavit a. 1551. Refert autem de se Sixtus [2]): „Pius V. P. M. cum ante pontificatum ei divinitus collatum amplissimo ac sacro totius christianae inquisitionis senatui praeesset, a. videlicet humanae salutis 1559 misit me Cremonam ad abolendos thalmudicos hebraeorum libros impiae ac prodigiosae doctrinae, quos judaei ex omni ferme Italia in eam urbem tamquam in commune judaicae nationis asylum convexerant etc.“ Referunt [3]) etiam eum letaliter decumbentem quaecunque adhuc inedita scripserat, forte nondum suo calculo praelo matura, ante obitum igni tradidisse: atque hanc esse unam rationem, cur ex tot tantisque, quae vir ille eruditissimus ediderat operibus, quaeque ipse a se scripta recenset (Biblioth. l. 4.), nullum aliud praeter *Bibliothecam sanctam* posteritati supersit. Verum haec sufficit ad magnam suo auctori eruditionis famam conci-

---

[1]) Cf. Quetif, Scriptores O. Praed. II, 202. Magni eum facit Thomassinus de Incarn. l. 8. c. 7. § 4; l. 2. c. 6, ubi eorum sententiam rejicit, qui tuentur Verbi incarnationem etiam in hypothesi, quod Adam non pecasset, quam impensissime defendit Naclantus; D'Argentré tamen de praedest. p. 130 monet cum caute esse legendum circa libertatem cum praescientia Dei conciliandam. Cum vero in suis commentariis in primis dogmata et controversias fidei vel scholae pro oculis habet, ita de eo statuit Simon, Hist. crit. du N. T. c. 38: „J. Naclante .., doit plutôt être placé parmi les théologiens controversistes, que parmi les commentateurs du N. T.“

[1]) Cf. Epist. nuncupat. Pio V. inscripta Biblioth. suae sanctae praefixa.

[2]) Biblioth. s. l. 4. ad calcem.

[3]) Quetif, Script. O. Pred. II, 207.

liandam. Prodiit ea primum Venetiis 1566 duobus voluminibus in f., deinde saepius; meliores editiones sunt illa P. de la Hay S. J. Lugduni 1591 et alibi [1]), et altera Thomae Milante O. Praed. Neapoli a. 1742 locupletata annotationibus doctis, auctario virorum doctorum, qui de s. Scriptura scripserunt, qui vel praetermissi fuerunt a Sixto vel post ipsum floruerunt. Dividitur porro hoc opus in 8 libros, quorum „primus, verba sunt auctoris in praefatione, de divinis utriusque T. voluminibus pertractans, singula ipsorum argumenta, auctores, auctoritatem rerumque ab ipsis descriptarum tempora diligentissime exponet. Secundus, scriptorum omnium, quorum in ss. voluminibus fit mentio, scripta universa exstantia tam vera et indubitata, quam apocrypha et pseudoepigrapha recensebit, ipsorumque argumenta ac multa in his obscura lucide explicabit. Tertius, artem exponendi ss. volumina complectens, 60 fere modos explanandi ss. scripta catholicis expositoribus usitatos ostendet aptissimis regulis et exemplis. Quartus, catalogum eorum continens, qui divina volumina catholicis interpretationibus illustrarunt, comprehendet expositorum omnium, qui ab a. 300. ante Christum n. usque ad haec tempora ss. libros recte pieque exposuerunt, nomina, genus, dignitatem, seculum, commentariorum numerum et varietatem, linguam, stilum, expositionis genus, exponendi methodum et praesertim virorum illustrium varia de praecipuis expositoribus judicia: huic accedent appendicis loco, de hebraicis divinorum voluminum expositoribus elenchus, itemque de falsarum inscriptionum causis et quibus conjecturis earum deprehendatur falsitas, brevis admonitio. Quintus censorium ejus in expositores divinorum V. T. voluminum sibi vindicans, habebit annotationes, censuras, castigationes, observationes et elucidationes eruditissimorum Ecclesiae doctorum super variis locis in explanationibus nobiliorum expositorum partim caute legendis, partim prorsus vitandis, partim pie interpretandis aut saltem modeste excusandis. Sextus eodem annotandi studio et ordine censuras et annotamenta in explanatores N. T. continebit. Septimus adversus eos decertans, qui libros N. T. haeresibus suis obscurare tentarunt, omnes haereses, quae ab ascensione Christi usque in hanc diem adversus singulas N. T. scripturas exortae sunt, tam ex ipsis divinis literis, quam ex veterum patrum scriptis acerrime confutabit. Octavus iisdem armis cunctas haereses adversus singula V. T. volumina ab haereticis excitatas evertet.“ Quilibet facile videt, opus hoc ingentis esse eruditionis magnaeque utilitatis, Sixtumque inter eos esse recensendum, qui introductionis in s. Scripturam condiderunt disciplinam. Hinc illud non solum a catholicis, verum etiam a protestantibus [1]), non olim tantum, sed nostra quoque aetate laudatur. In ea, inquit Du Pin [2]), nihil est, quod exquisitam non redoleat eruditionem, ita ut neminem, qui biblicis studiis delectetur, pigeat eum legisse;“ nec sane, addit Calmet [3]), „opus aliud ceteris utilius praeponeretur, quam

[1]) Plura tamen in ea carpit quem mox nominabimus Thomas Milante in praef. suae edit.

[1]) Cf. testimonia collecta ap. Milante in edit. cit. Non plane immerito protestantium laus Sixto tributa Michaeli a s. Jos. Bibliogr. crit. 4, 218. suspecta videtur. Ideo illis carus est, quod, quamvis bona intentione, patrum in explicandis scripturis naevos scrupulose nimis pandat atque aperiat.

[2]) Biblioth. t. 16. p. 102. Addit tamen: „Il serait néanmoins à souhaiter que Sixte de Sienne eût traité de certaines matières plus à fond, qu'il eût passé sur d'autres plus légèrement, et qu'il en eût omis qui ne sont d'aucune utilité, ou qui ne viennent point à son sujet. Son style est simple et n'a rien d'élégant ni d'élevé.“

[3]) Biblioth. s. praef.; diction. bibl. p. 3.

Bibliotheca Sixti Senensis, ita enim auctor opus suum inscripsit, justo ille quidem titulo, neque enim ejus aetate aliud quidpiam ejus generis opus elaboratius paruerat.“ Recentiori vero aetate ita de eo scribit Reithmayr[1]): „Sixtus sen. viam aperuit studio historico-critico praesertim in ll. posterioribus (sui operis). Ejus opus pro scientiae conditione illius temporis praecellens diu magni et merito quidem fiebat: nec protestantes illi aequale opus opponere diu poterant, nec catholici aliud addere, quod illud pretio aequaret.“

32. His duobus addendi sunt Seraphinus Cumiranus O. Min. feltrensis, vir doctus, cujus opus egregium[2]) *Conciliatio locorum communium totius Scripturae, qui inter se pugnare videntur*, 2 (3) vol. in 8. prodiit Parisiis 1556—58; Antwerpiae 1557 etc., revisa a Leandro de s. Martino, Duaci 1623; Viennae 1665 in 8. — Joannes Maria Ballianus, ligur, casalensis in lucem dedit *expositionem evangelii s. Marci*, Venetiis 1570 in 8. — Petrus Caponsacchius de Pantaneto O. Min. aretinus reliquit in *canticum canticorum et apocalypsim Joannis ap. observationem*, Florentiae 1572 in f., 1586. — Antonius Marinarius O. Carm. († 1570) *Concordiam V. et N. T.* edidit Parisiis 1586. — Feliciani Capito O. Serv. B. M. V. narniensis, archiepiscopi avenionensis († 1571) exstat: *Explicatio catholica locorum fere omnium V. et N. T.*, quibus ad stabiliendas haereses nostra tempestate abutuntur haeretici, Venetiis 1579; *in acta apostolorum et epistolas canonicas explicatio*, Venetiis 1561. — Cornelius Mussus O. Min. placentinus, celeberrimus sui temporis concionator, episcopus bituntinus, unus fuit e tribus episcopis, qui primi Tridentum ad concilium convenerant [1]), ipseque ad concilii inchoationem orationem habuit [2]). A Pio IV. ad Ferdinandum Caesarem (a. 1560) legatus est missus († 9. Jan. 1574). Praeter conciones plurimas [3]) aliosque libellos asceticos habemus: *De operibus sex dierum*, op. t. 2., Venetiis 1598; *commentarium in ep. ad Romanos*, Venetiis 1588 in 4., et secundum bibliothecam franciscanam, *commentaria in omnes Pauli epistolas*, ib. 1588. „Cornelius Mussus, scribit Possevinus[4]),

---

[1]) Einleit. in die can. Bücher des N. B. Regensburg 1852. p. 13. Similia habet Welte, Kirchenlex. III, 490. Cf. Feller VIII, 51: „On y trouve aussi d'excellentes remarques pour l'intelligence des Pères. Cet ouvrage est savant, curieux et utile; il y a cependant des jugements faux, et l'auteur manque quelquefois de critique.“ Richard Simon Historie crit. du V. T. l. 3. c. 17: „On peut dire qu'il y a peu d'Ouvrages sur cette matière, où il y ait tant d'érudition et de bon sens: et il explique même souvent sa pensée avec beaucoup de liberté“. Improbandum tamen quod Estheris fragmenta inter apocrypha rejiciat non obstante decreto tridentino sess. 4., a quo nimis levi manu se expedit, et non satis aequum antiquiorum interpretum judicem agat.

[2]) Mich. a s. Jos. Bibl. crit., secundum quem nonnulli hoc utuntur opere ne laudato quidem fonte.

[1]) Cf. Pallavicini Hist. Conc. Trid. l. 5. c. 8. n. 9.

[2]) De qua cf. eundem l. 5. c. 18. Propter ejus disputationem de justificatione cum plausu exceptam (cf. l. 8. c. 4. n. 14) videtur Joannes a s. Antonio (in Biblioth. francisc.) scribere: „Doctrinam de justificatione in ordinem redegit, defendit, determinavit in concilio trid. cum auditorum admiratione tanta, ut patres ceteri uno ore omnes dicerent, Spiritum s. mirabili modo in eo fuisse operatum, ut scribit Mich. ab Isselt in vita ejus, quam praefixit t. 1. concionum etc.“

[3]) Cf. Frid. Borromaeum l. 1. de sacris oratoribus. Du Pin de eo ita habet (16, 114): „Cet auteur était poli et éloquent; il écrivait bien en Latin et en Italien. Il avait prêché toute sa vie avec un applaudissement général. Cependant il n'était pas à son aise; il est tombé dans le défaut assez ordinaire aux Prédicateurs, d'être plus attaché au brillant, qu'à la justesse des pensées et de se mettre plus en peine de l'ornement du discours, que de la solidité des raisonnements.“

[4]) Bibl. sel. l. 2. c. 16. Cf. l. 13. c. 9.

fecunda facundia divitias historiae divinae explicat iis introductionibus, quas scripsit in suos *de divina historia libros* (3 Venetiis 1585, 1587), quare eruditum quemque virum haud poenitebit illas legisse.“ Agit autem ibidem de divinae essentiae aeternitate, veritate, et de divinae naturae et vitae fecunditate. Prodierunt plura ejusdem opera collecta Venetiis 1598 t. 2, quibus in primis continetur prolixa symboli apostolici atque decalogi expositio. — Hieronymus a Mariano canonicus reatinus edidit *commentarium in quatuor prophetas majores*, Romae 1571. — Lucretius Tyraboscus O. Carm. asculanus, congregationis bononiensis praepositus generalis praeter commentaria et explanationes *in omnes psalmos* Davidis, Venetiis 1572, edidit quoque *Rationes textus hebraei et ed. vulgatae*. ib. 1572, in quo l. exhibet et explicat sex millium verborum differentiam. — Daniel Barbaro nobilis venetus et patriarcha aquilejensis († 1574), Aristoteli singulariter addictus *catenam* graecorum patrum in Psalmos priores latine reddidit, Venetiis 1569.

IV. Patrologia.

33. Inter eos, qui saltem quadamtenus de *patrologia* meruerunt, referri possunt: Joannes Picot Parisiensis († 1565), qui edidit s. Hippolyti or. *de consummatione mundi* et secundo adventu Christi, Parisiis 1557 in 8; Theodoreti tr. *de selectis Scripturae divinae quaestionibus ambiguis*, ib. 1558 in 4; Epiphanii, Hesychii et Chrysippi *sermones* aliquot de laudibus b. V. Deiparae, ib. 1565 in 8. aliorumque PP. opuscula latine vertit, quae versiones receptae fuere in bibliothecam patrum. — Jacobus Gillotius gallus, campanus, operum s. Ambrosii et Hilarii pictaviensis editione inclaruit. De ejus editione operum s. Ambrosii (Parisiis 1568 t. 3. in f.) ita statuunt editores Maurini[1]): „Quamvis autem omnium, quae prius publici juris factae fuerant, merito praedicari possit absolutissima, nihilominus tamen quae rerum humanarum saepe conditio est, remansit omnium propemodum maxime ignota: eam videlicet oppressit romanae, quae proxime illam secuta est, editionis fama.“ Collegerat quam plurimos pro eadem codices, verum collationis labore deterritus, aliquorum tantum ope est usus. De operum s. Hilarii editione haec scribit Coustantius[1]): „Ut primum hujusmodi vitam (a Joan. Jac. Grinaeo compositam) eique adhaerentem Erasmi praefationem perlegit Gillotius, utrumque opus ut sanctissimo praesuli (Hilario) contumeliosum ac catholicae pietati valde noxium a christianis lectoribus abjiciendum judicavit. Ipse melioris voti compos commentationem eis substituit, in qua primum veniunt quae ad Hilarii historiam spectant, ex illius aliorumque veterum scriptis collecta; tum de ipsius stilo et scriptis disserit; ac postremo locus suspectos notat et quantum potest benigne interpretatur: opus pro illa aetate exquisitum et laude dignum, quamvis permulta in eo reperire sit, quae historiae jam limatiori assuefactos nonnihil offendat. . . . Illibatum prorsus reliquit Hilarii textum, in quem etiam incuria Nivelii, qui hanc editionem a. 1572. typis elegantibus sed manu minus accurata adornavit, menda irrepserunt non pauca. — De s. Hieronymo bene meritus est Marianus Victorius, amerinus presbyter et episcopus, postea reatinus, qui etiam

[1]) In praef. ad op. s. Ambr.

[1]) In praef. gen. ad op. s. Hilarii n. 10.

interfuit synodo tridentinae († 29. Jun. 1572). Prodiit ejus editio operum s. Hieronymi elegantissimis Manutii typis Romae 1565—72 vol. 9 in f., quae variis in locis, ut Antwerpiae 1578, secundis curis recognita Parisiis 1608 et 1643 recusa fuit. Vel in solis tribus prioribus tomis se locos plus minus mille et quingenta restituisse affirmare non dubitat, quae vel sua Erasmus manu maculaverat, vel tempore corrupta restituere ex rerum imperitia haud poterat. In scholiis vero, quae ad calcem adjecit, copiose satis lectionum, quas reposuit, rationem earumque varietatem e Mss. edisserit illustratque perplures locos, qui sibi luce indigere videbantur. Nec minori diligentia reliquos tomos prosecutus est. „Haec itaque editio, inquit Vallarsi[1], quamquam nec erasmiana recensione copiosior sit et nihil ferme distet ab illa ordine, est tamen illa multo accuratior ipsis, qui hodiedum superant, Erasmi patronis minime diffitentibus.“ Disseruit quoque *de romani pontificis primatu* contra Lutherum, Romae 1562; *de sacramento confessionis* seu poenitentiae historia et de antiquis poenitentiis, ib. 1562; 1621. — Joannes Carolus Bovio bononiensis, episcopi ostunensis, avunculi sui, vicarius generalis, dein et successor, demum (1564) archiepiscopus brundusinus, *de constitutionibus apostolicis* b. Clemente romano auctore ll. 8 primum e tenebris eruit, vertit scholiisque illustravit, Venetiis 1543 in 4; Antverpiae 1564; 1568; Parisiis 1564; Coloniae 1569; 1570. — Antonius d'Albon lugdunensis, archiepiscopus arelatensis, dein lugdunensis († 24. Sept. 1574) Rufini aquilejensis presbyteri *commentarium* in LXXV psalmos Davidis ex vetustissimis msc. primum in lucem edidit, Lugduni 1570 in f. — Franciscus Balduinus (Baudouin) atrebas n. 1. Jan. 1520 Lovanii humaniorum literarum et jurisprudentiae tyrocinium posuit atque variis in academiis de eadem disciplina praelectiones habuit, ut in bituricensi (1549—56), argentoratensi, heidelbergensi, duacena, parisiensi († 24. Oct. 1573). Vir erat certe eruditus[1], sagax et criticus, cui plures inconstantiam in religionis vitio vertunt. Negari nequit eum prioribus vitae suae annis Calvino favisse, forte et ejus errores esse amplexum, sed ab a. 1561 apertius est professus fidem catholicam editoque Cassandri l. *de officio pii viri* etc. (cf. n. 12.) Basileae 1561 calvinianorum iras sibi conscivit, quas etiam auxit editis in eos libellis. Praeter plura opera juridica, in quibus jurisprudentiam cum historia et humanoribus literis conjungit, haec magis ad rem sunt: Commentarius ad edicta veterum principum romanorum *de christianis*, Basileae 1557, quo in l. (raro) tolerantiae patronum agit; *Constantinus M.* seu de Constantini imp. legibus ecclesiasticis atque civilibus, ib. 1556; Argentorati 1612 in 8; s. Optati ll. 6 *de schismate donatistarum* cum praefatione, Parisiis 1563; 1569 editio emendatior, cui adjecit Victoris uticensis ll. 3 *de persecutione vandalorum; historia carthaginensis collationis* inter catholicos et donatistas ex rerum ecclesiasticarum commentariis, ib. 1566 in 8; M. Minucii Felicis *Octavius restitutus*, ib. 1560, qua dissertatione tuetur Minucium Felicem auctorem esse ab Arnobio distinctum; *Avis sur le fait de la Reformation de l'Eglise*, ib. 1578 etc. — Denique praetermisso Petro Francisco Zino veronensi plurium scriptorum graecorum interprete Michael Thomasius de Taxaquet majoricensis, qui interfuit synodo tridentinae et a Gregorio XIII. adhibitus fuit

[1] In praef. gener. ad opera s. Hieronymi p. I. n. 10.

[1] Cf. Raess II, 176—82; Doujat praenotiones canonicae l. 5. c. 8; Niceron Nachrichten von den Begebenheiten und Schriften berühmter Gelehrten XXII, 149—66.

in emendatione decreti Gratiani, edidit Lactantii *opera* notulisque illustravit, Antverpiae 1570; *dissertationes ecclesiasticas* scil. catholicae fidei defensionem et mohammedanorum et haereticorum oppugnationem Romae 1565. Obiit episcopus ilerdensis 9. Jul. 1578.

V. Historia ecclesiastica.

34. Pauci fuerunt qui hac epocha in illustranda historia ecclesiastica versati sunt. Omnium celebrior est Onuphrius Panvini O. S. Aug. veronensis n. 1529, propter immensam eruditionis supellectilem antiquitatis helluo, propter ejus de historia merita vel a protestantibus pater historiae [1]) salutatus. Incredibilis fuit ejus jam ab anno aetatis duodecimo in legendo scribendoque assiduitas conjuncta tamen cum promptitudine propter Deum deserendi etiam studia tam cara. Dicere solebat, se bovis instar esse altare inter et aratrum constituti in utrumque paratum, tam paratum ad tolerandos studiorum labores, quam ad obeunda ministerii sacerdotalis munia. Decessit Panormi a prorege card. Alexandro illuc accitus 25 Mart. 1568 a. aetatis 39. nondum completo grandi romanarum et ecclesiasticarum antiquitatum detrimento. Vigiliarum ejus testes sunt innumera, quae composuit scripta, quibus sacram profanamque illustravit historiam [2]). Ea eruditione singulari et solida sunt referta; scribendi genus nitidum est, comptum et planum, deque iis disputare solet, quae ab aliis nondum fuere illustrata. Ita de illis judicant Niceron, Dupin[3]) aliique. Quaedam praetermissis iis, quae ad historiam profanam spectant, nominasse sufficiat. *Epitome vitarum RR. Pontificum* a s. Petro usque ad Paulum IV., gestorum videlicet electionisque singulorum et conclavium compendiaria narratio, cardinalium item nomina, dignitatum tituli, legationes, insignia, patria, obitus, Venetiis 1557, quae editio inscio auctore prodiit, sed mendis infecta [1]); correctior et auctior 1567 etc.; Platina *de vitis pontificum* restitutus cum ad eas annotationibus et additione pontificum a Sixto IV. usque ad Pium IV., ib. 1562, Lovanii 1571 etc.; *de episcopatibus, titulis et diaconiis Cardinalium,* Venetiis 1567; *Gregorii VII. vita* 5 ll. digesta, ib. 1568; *Chronicon ecclesiasticum* [2]) a C. Julii Caesaris tempore usque ad imp. Maximilianum II., Coloniae 1568, Lovanii 1573; *de baptismate paschali,* origine et ritu consecrandi agnos Dei l., Romae 1560 in 4; 1630; *interpretatio multarum ecclesiasticarum vocum,* quae obscurae vel barbarae videntur l. primus; *de stationibus urbis Romae* 1572, Lovanii 1671 in 4; *de praecipuis urbis Romae sanctioribusque basilicis,* quas septem ecclesias vulgo vocant, Romae 1570; *de ritu sepeliendi mortuos apud veteres christianos et eorum coemeteriis,* Lovanii 1572, liber eruditus et dignus qui legatur [3]); *de Sibyllis et carminibus*

[1]) Ut ab Js. Casaubono, Jos. Scaligero, Justo Lipsio. A Petro Servio (in miscell. c. 5. p. 94) dicitur: „Nostri senatus i. e. antiquarii princeps et omnium qui sunt quique fuerunt antiquariorum praestantissimus.“

[2]) Cf. Ossinger, Bibl. August.; Niceron, Nachrichten von den Begebenheiten und Schriften berühmter Gelehrten XII, 287. Ejusmodi scripta ad 65 numerantur, ex quibus tamen aliqua perierunt.

[3]) L. c. 16, 96 ss.

[1]) Si Baluzio credimus, vitae eorum pontificum, qui Avenione commorabantur, minore dignae sunt fide, cum Onuphrio deessent documenta authentica et necessaria subsidia.

[2]) Ouvrage plein de recherches, inquit Feller VI, 384, et bien propre a éclaircir l'histoire tant ecclésiastique que profane.

[3]) In recensione operis doctissimi de Rossi: La Roma sotterranea christiana,

sibyllinis, Venetiis 1567; Heidelbergae 1588 cum aliis ejusdem operibus; *Fasti et triumphi* romanorum a Romulo usque ad Carolum V. imp., Venetiis 1557, opus insigne ad illustrandam antiquitatis et medii aevi historiam. *De primatu Petri* et apostolicae sedis potestate ll. 3 contra centuriarum auctores[1]), Veronae 1589 in 4; *de varia creatione papae* sive rom. pontificum ll. 5; *ll. 8 de antiquitate et viris illustribus Veronae*, Patavii 1648 in f; *de bibliotheca pontificis vaticana*, quem l. ex ejus msc. edidit J. B. Cardona, Tarraconae 1587 in 4; *augustiniani ordinis chronicon* per annorum seriem digestum a s. P. Augustino ad a. 1510, Romae etc. Primus adversus centuriatores Annales ecclesiasticos scripsit, qui tamen msc. asservantur in bibliotheca vaticana[2]).

35. Michael Buchinger presbyter colmariensis scripsit *historiam ecclesiasticam novam*, qua brevi compendio res in Ecclesia gestae romanorumque pontificum a b. Petro usque ad Paulum IV. describuntur, Moguntiae 1560; *de imaginibus, jejunio et eucharistia*, 1543; *de Ecclesia* 1556; tyrocinium *de mysterio altaris*, Coloniae 1555; *de missae sacrificio* deque eucharistiae per Christum in Coena novissima celebratione, Antverpiae 1588. — Sleidano opposuit Simon Fontaine O. S. Franc. senonensis *Histoire catholique* de notre temps touchante l'estat de la religion chrestienne contre l'histoire de J. Sleydan, Antverpiae 1558, ll. 17 constans, opus rarum (30 m.), Parisiis 1562; latine Coloniae 1558. Ejusdem auctoris sunt commentaria *in l. Ruth*, Parisiis 1562. — Adversus eundem Sleidanum scripsit Jaspar Gennep (Caspar Gennepaeus) coloniensis, bibliopola industrius[1]): *Wahrhafftige Beschreibunj der Vornembsten Händel*, so sich in Geistlichen und weltlichen Sachen vom J. u. H. MD bis in das J. der mindern Zahl LII. zugetragen und verlauffen haben, Coloniae 1559, cum apologia adversus Spangenberg, ib. 1561. — Joannes Rioche O. S. Franc. reliquit *compendium temporum* et historiarum ecclesiasticarum ab ascensione D. in coelum usque ad a. 1576, Parisiis 1576 in 8., non inutile pro reformationis historia. — Nicolaus Psalmeus (Pseaume) O. Praem. doctor sorbonicus[2]), episcopus verodunensis (1548) conscripsit sensu liberali concilii tridentini, cui interfuit, *diarium*, quod ejus sodalis Hugo inter *monumenta s. antiquitatis*, Stivagii 1726, publicae luci dedit. *Préservatif* contre le changement de Religion, Veroduni 1563, libellus utilis († 10. Aug. 1575). — Nicolaus Harpsfield anglus vir sane doctus propter detrectatum jusjurandum de suprema in sacra potestate regia in carcerem conjectus, in quo post longam captivitatem etiam decessit 18. Dec. 1575 (secundum aliquos 1583) composuit *historiam anglicanam ecclesiasticam*, Duaci 1622 in

---

quae prostat in Civiltà cattol. (1865 fasc. 1. p. 109) legimus: „Il primo che piu di proposito rivolgesse l'ingegno alle antichità cristiane di Roma fu Onufrio Panvinio, il quale appunto da queste pigliò le mosse di un'opera gigantesca di Archeologia universale, che avea in animo di compiere. Se si considera la condizione dei tempi tanto immaturi per questa scienza, e molto piu la si giovane età dello scrittore . . parra prodigio ciò che egli tentò e ciò che fece. Nondimeno per quello segnatamente che spetta al presente soggetto appena si può dire, che dal Panvinio questo avesse qualche avviamento ecc."

1) Receptus fuit hic liber in biblioth. max. pontific. a Roccaberti collectam t. 17; et in Thesaurum Zachariae t. 7, 1001—1187.

2) Nonnulla ex ejus mss. suo Spicilegio romano inseruit Card. Mai, qui hujus scriptoris cum laude meminit. Ceterum notitiam literariam de eo cf. apud Christoph. Saxium in Onomastico literario ad a. 1550.

1) Cf. Streber Kirchenlex., 294.

2) Plura de ipso cf. in Precis historiques 37, 425 ss. Bruxellis 1888.

f., opus valde rarum (fr. 35); *sex dialogos* contra ss. pontificatus, monasticae vitae, sanctorum et ss. imaginum oppugnatores et pseudomartyres, in quibus magdeburgensium, auctorum anglicanae apologiae, pseudomartyrologiorum nostri temporis, maxime vero Joannis Foxii mendacia deteguntur, Antverpiae 1566, quam editionem curavit ejus popularis Alanus Copus, opus valde rarum (m. 50); A Treatise on the Pretended Divorce between Henry VIII. and Catharine of Arragon, Oxonii 1878 in 4. cura Nicolai Pocock, opus admodum accuratum [1]). — Laurentius Hochwart n. 1493 in oppido Tischenreut in palatinatu superiori, canonicus passaviensis et ratisbonensis, concionator insignis [2]), collegit *catalogum episcoporum ratisbonensium,* quem publici juris fecit Oefele inter Scriptt. rerum boicarum I, 159 s. Alia ejusdem scripta manserunt inedita. — Augustinus Florentinus O. Carm. edidit *historiarum camaldulensium ll. 3,* Florentiae 1575 in 4., quo in opere disserit etiam de origine aliarum religionum, de adventu Eugenii IV. Pisas et Florentiam, de conciliis basileensi et florentino, de renatis literarum studiis etc. — De *illustribus viris florentinis* coepit scribere Michael Pocciantius O. Serv. b. M. V. florentinus († 1576). Opus coeptum absolvit et auxit Lucas Ferrinius de Prato ediditque Florentiae 1589. Composuit Poccianti etiam historiam sui ordinis ab a. 1233—1566, 1566.

36. Laurentius Surius natus est Lubecae (1522) Coloniae socium studiorum habuit Petrum Canisium, qui illum ab haeresi, qua jam erat infectus, ad avitam reduxit fidem [3]). Abundabat ea aetate Cartusia coloniensis viris eruditione et sanctimonia clarissimis, Gerardo Hammontano, Theodorico et Brunone Loheriis, carne et spiritu fratribus, Henrico Helmesio, Justo Lanspergio: cujus potissimum odore allectus videtur, ut hoc austerum vitae solitariae genus eligeret. Vestem sacram induit 23. Febr. 1540. Excepto brevi intervallo omnem vitam Coloniae egit in quiete operosissimam, in silentio facundissimam et tot linguis quot editis libris Ecclesiae Christi patrocinantem, in solitudine cum catholicis eruditis conversantem religiosissimus eremita, sed apostolico zelo pro Ecclesia Dei desudans, nec ante scribendi quam vivendi finem fecit 23. Maji 1578 [1]). Tanti eum fecit Pius V., ut ejus sanitatem, quae perennis abstinentiae rigore, vigiliis, studendi scribendique labore frangebatur, Priori coloniensi commendandam judicaverit. Plurima doctorum virorum, ut Gropperi, Eisengrein, Susonis, Tauleri, Ruysbrochii, Fabri, Staphyli etc. opera utilia latine reddidit; 22 patrum et scriptorum ecclesiasticorum edidit homilias; novam adornavit *conciliorum collectionem* [2]) Coloniae 1567 v. 4; Sleidano opposuit [3]): *Commentarium brevem rerum in orbe gestarum* ab a. salutis 1500 ad a. 1566, Lovanii 1566; cum additamento Mich. ab Is-

[1]) Gillow III, 134—37.

[2]) Schroedl Kirchenl. VI, 99.

[3]) „Ex haeretico catholicus, inquit b. Canisius in suo testamento, me adjutore Coloniae factus." Cf. Riess, Petrus Canisius c. 1; Raess, Convertiten 2, 338 ss.

[1]) Cf. Hartzheim, Biblioth. colon. 218 ss., ubi ejusdem operum catalogum reperies; Niceron 21, 319 ss.

[2]) Praeiverant ei in hoc opere Jacobus Merlinius, qui primam conciliorum editionem adornavit Parisiis 1523; nonnihil auctam Coloniae 1530; Pariis 1536. Alteram curavit Petrus Crabbe O. S. Franc. Coloniae 1538 v. 2 in f; auctam tertio 1551. Cf. Hefele, Conciliengeschichte t. 1. introd. p. 61 s.

[3]) Rovero Montano (ab aliis Pontanus appellatur) O. Carm. († 1567) tribuitur *Rerum memorabilium* ab a. 1500 ad a. 1560. in republica christiana gestarum ll. 5, Coloniae 1569, pariter adversus Sleidanum, quod opus vix aliud esse videtur a Surii commentario.

selt usque ad a. 1574, Coloniae 1586; 1601, „ut in hoc qualicunque commentario, sicut ipse in praef. scribit, doctrinae inconstantiam, foedissimas antilogias, atrocissimas alterationes et his consimilia multa, quae in nostris evangelicis dogmatistis et praeconibus visuntur, diligenter lectori ob oculos ponerem et quaedam etiam inculcarem, ut magis moveant et tenacius animis affigantur.“ Germanice illum vertit Henr. Fabricius suffraganeus spirensis, Coloniae 1568; gallice Jacobus Estourneau, Parisiis 1571, qui illum etiam continuavit ad a. 1570. Hoc opus adversariorum movit bilem, qui Surium propterea „perfrictae frontis hominem et impudentissimum calumniarum et conviciorum architectum“ dixerunt, ut Seckendorf; vel „mendaciorum pessimum excogitatorem“ ut Paulus Melissus; vel ejus opus „ex meris fere mendaciis et conviciis conflatum ac compositum“ pronunciarunt, ut Schelhorn etc.[1]). Verum inter cetera Surii opera eminet: *De probatis vitis sanctorum* ab Al. Lipomano olim conscriptis, nunc primum emendatis et auctis in f., Coloniae 1570—75; alteram editionem auctiorem et puriorem inceperat quidem, sed morte praeventus absolvere non potuit; eam absolvit ejus sodalis[2]) Jacobus Mosander († 1589) adjecto t. 7., ib. 1576. Methodum vero, quam in edendis SS. vitis secutus est Surius, ipse ita nos docet: „Equidem ut etiam erudito lectori gratificarer, vitas aliquot rudi stilo conscriptas, aliquanto latiniores reddidi; maxime quarum auctores nondum comperi: nonnunquam vero etiam illas nonnihil elimavi, quae habent suos quidem auctores, sed sic scriptae erant, ut delicatas aures eorum, qui sermonis elegantia delectantur, facile offenderent.“

1) Ap. Mich. a s. Jos Bibliogr. crit. 3, 176.

2) Edidit Mosander etiam *Martyrologium* Adonis, Coloniae 1581 in f. emendatum et auctum.

Cum id nonnullis displicuerit[1]), repositae sunt hae vitae prout ab ipsis auctoribus conscriptae erant in tertia editione, quae multo locupletior et in duodecim tomos distributa et ad commodiorem redacta usum Coloniae prodiit 1618. Plures quidem Surio in vitis SS. colligendis praeiverant, sed nemo judice Bollando[2]) illius studium et industriam adaequavit: suoque opere praeivisse ac fundamenta velut jecisse magno illi operi, quod a Bollando nomen accepit, non immerito dixeris. Cumque Surius primum tomum dicasset Pio V., ab illo benevolentissimas accepit literas, in quibus inter alia legimus: „Librum sanctorum vitas continentem a te nuper editum atque ad nos missum libentissime accepimus, qui quidem eo gratior nobis fuit, quod opus in se continet a nobis semper desideratum et ad refellenda haereticorum in easdem patrum sanctorum historias maledicta aptissimum; laudamus itaque pium hunc laborem tuum, teque, quod coram Domino vacuus apparere nolueris . . . debitis in Domino laudibus commendamus.“ Nostra aetate iterum prodiit inscriptum: Surius *Historiae seu vitae SS.* juxta optimam coloniensem ed., nunc vero ex recentioribus et probatissimis monumentis

1) Schütz, de scriptis et scriptoribus histor. Ingolstadii 1761. art. Surius. Hinc Bona in notitia auctorum: „Laurentius Surius nitidus scriptor, cujus laboriosum opus *de vitis sanctorum* gratius foret et utilius, si veterum scriptorum primigeniam phrasim retinuisset.“

2) In praef. gener. ad acta SS. c. 1. § 5, ubi illos quoque recenset, qui hoc in opere Surio praeiverunt, inter quos nominandus Aloysius Lipomanus, episcopus veronensis († 1559). Alii vero Surii opus in compendium redigerunt, ut Zacharias Lippelous antwerpiensis O. Carth. († 1599), cujus compendium auctum et emendatum edidit Corn. Grassius Coloniae 1596—1616 t. 4 in 8; et jam antea ejus epitomen exhibuerat Franc. Haraeus, Antwerpiae 1591, auctam Coloniae 1605.

numero auctae, mendis expurgatae et notis exornatae, quibus accedit matyrologium romanum breviter illustratum, taurinensi presbytero e congr. cler. reg. s. Pauli curante [1]), Taurini 1875—86 t. 13 in 8.

VI. Theologia practica.

37. Omnes qui in jure canonico illustrando versati sunt hac epocha eruditionis fama nominisque celebritate vincit Didacus de Covarrubias et Leyva, toletanus n. 1512, discipulus in studiis civilibus et canonicis magni Martini Azpilcueta Navarri, qui tanto discipulo merito etiam gloriari solebat [1]). Postquam docuerat ab a. 1543 jus canonicum in academia salmaticensi (cujus statuta ipse condidit), aliaque obivit munera honorifica, ad cathedram episcopalem civitatensem (Ciudad Rodrigo) promotus fuit a. 1560. Hoc spectabilis honore ad synodum se contulit Tridentum, in quo totius Ecclesiae theatro mire sibi corda omnium judiciaque devinxit. Nam et decreta quotquot de reformatione scripta sunt, quorum formatio Didaco nostro Hugonique Buoncompagno, qui Gregorius fuit postea XIII. papa, commendata fuerat, partes suas cedente socio, composuisse ac perfecisse solum, Joannes Horozcius Covarrubias, nostri ex sorore patruele nepos, in moralium emblematum l. scribit. In reditu factus Segoviae episcopus a. 1565, in locum deinde 1572 Didaci Espinosae S. R. E. cardinalis demortui assumptus fuit ad praefecturam magni Castellae senatus, quem integritate et prudentia eximia per sexennium fere magistratum gessit usque ad obitus diem 27. Sept. a. 1577. Lectionis et studiorum suorum testis est libraria ejus supellex omni librorum genere constans, in quibus omni orae insidens et affixa diurni nocturnique visebatur observatoris manus. Otium etenim sic aversatus fuit, nullam diei horam ire sibi passus inutilem, ut et in gravissimo et occupatissimo regiae praefecturae munere etiam semihorae spatium, quo senatores una ad regem ingressuri exspectare solent, elabi sine fructu non sineret, adeo ut per hoc intervallum collegis inambulantibus, non multis mensibus Platonem ac Rhodigini antiquas lectiones quasi aliud agens evolveret [2]). A suis aequalibus summis extollitur laudibus, nam „adeo in omni genere disciplinarum excultus fuit, ut de unaquaque, tanquam si de nulla alia didicisset, abunde et copiose disserere posset [3]).“ „Scripta ejus, inquit Doujat [4]), in pretio sunt, non immerito: usus enim est solido judicio, congrua methodo, stilo puro atque perspicuo. Opera in tomos duos divisa (Antwerpiae 1638; Lugduni 1661) jus pontificium maxima ex parte referuntur.“ Plenior tamen, teste Feller [5]),

[1]) Janus Nicius Erythraeus in sua Pinacoth. 1, 1. disserens de Navarri discipulis, ait: „Quos inter Did. Covarrubias magistrum etiam ipsum non minimo intervallo superavit, ingenii praestantia, judicii acumine, magisque recondita exquisitaque doctrina, cujus nomen ne eundem celebritatis in locum evolarit, quo Martini fama pervenit, popularis aurae favor effecit, qui non aeque ipsi atque illi *secundus* afflavit.“

[1]) Cf. de hac editione Lit. Handweiser 1883 c. 501 ss.

[2]) Cf. Biblioth. Hisp. nov. 1, 276 ss.

[3]) Joannes Garsias de Nobilit. gloss. 6. § 1.

[4]) Praenotionum canonic. l. 5. c. 8.

[5]) „Ses ouvrages, ait idem 3, 125, écrits en latin, nous offrent une connaissance profonde du droit, de la théologie, des langues et le goût des belles-lettres.“ Andrés (dell'Origine, dei progressi e dello stato attuale d'ogni Letteratura) p. 6. l. 3. c. 2: Nè il corso di più di due secoli, nè il raffinamento della critica, nè la maggiore cultura degli studi, nè il cambiamento delle circostanze non hanno potuto far ca-

est editio genevensis a. 1762 vol. 5 in f. Complectuntur autem ea in primis interpretationes in varios titulos, capita, regulas juris, ut de testamentis (1654), pactis, juramento (1553), de restitutione, immunitate ecclesiarum, homicidio etc.; epitome *de sponsalibus et matrimoniis*, primum ejusdem opus a. 1545; variarum ex pontificio, regio et caesareo jure *resolutionum ll. 4*, 1554; Lugduni 1594; cum annotationibus doctis Joannis van Uffele (bruxellensis n. 1577, † 1617) Antverpiae 1604; *practicarum quaestionum* l. singularis, 1556 etc.

38. Nominari praeterea merent: Bartholomaeus de Carranza et Miranda O. Praed. navarrus n. 1503, tragica vitae fortuna notissimus, qui postquam summas adeptus est ecclesiasticas dignitates, fuit siquidem archiepiscopus toletanus et Hispaniae primas, in haeresis crimen vocatus est. Romam accitus et tandem venire permissus, absolutus quidem fuit, sed non plene. Sententiae paucos dies superstes fuit [1]), obiit enim 2. Maji 1576. Composuit *Summam conciliorum et pontificum* a Petro usque ad Paulum III. succincte complectens omnia, quae alibi sparsim tradita sunt, cui introductionis loco praemisit controversias 4 de auctoritate traditionum, s. Scripturae, romani pontificis et conciliorum. Haec summa propter ejus utilitatem saepissime fuit recusa. Primum prodiit Venetiis 1546. Complectitur breves de romanis pontificibus notitias, recenset eorum epistolas decretales, praecipuas exhibet, sicut et canones conciliorum oecumenicorum et celebriorum provincialium. Ejus sodalis Dominicus Schram eam edidit emendatam, auctam decretis ultra centum conciliorum, continuatam usque ad Pium VI., Augustae 1778, vol. 4. — Franciscus de Vargas Mexia, jurisconsultus peritus Toleti forsan natus, sub Carolo V. et Philippo II. honorificis muneribus est functus obivitque legationem et ad conc. tridentinum et ad Pium IV., qui in quaestione de episcoporum jurisdictione tunc acerrime in concilio agitata ejus sententiam rogavit ob notam hominis integritatem et doctrinam, misitque cum aliorum votis Tridentum. Post haec Philippo regi a consiliis status fieri promeritus, aliquot annis elapsis ab eodem vitae quietem et emeritum otium impetravit, et in Cislensem prope Toletum Hieronymianorum domum secessit. Edidit suum *de episcoporum jurisdictione* et pontificis M. auctoritate responsum, Romae 1563 in 4., opus rarum et exquisitum, in quo pontificis auctoritatem strenue tuetur (m. 30); ejus epistolae de concilio tridentino a. 1560—51 gallice prodierunt in *Papiers d'état* du Card. de Granvelle ed. Weiss, Parisiis 1846; *de canonizatione SS.* et certitudine pontificiarum definitionum, Venetiis 1564. — Alphonsus Hojeda de Mendoza baeticus, carmonensis, in academia hispalensi ss. canonum professor, dum versaretur Romae instante Antonio Mapheo cardinali scripsit ad illustrationem decreti conc. tridentini prolixum tr. *de beneficiorum compatibilitate et incompatibilitate*, Venetiis 1579 in f. — Alphonsus Alvarez Guerrero juris utriusque doctor et episcopus monopolitanus († 1577) disputavit *de jure rom. pontificum*, imperatorum, regum ac episcoporum aliisque ad jus pertinentibus, Coloniae 1586 (m. 12), quo in opere quaestiones sui temporis pertractavit; *de modo et ordine generalis concilii cele-*

---

dere di preggio la dottrina del Covarruvias, e le sue opere sono anch' oggidì stimate da'canonisti pel sodo giudizio, pel buon metodo, pel chiaro stile, e per molt'altre lodevoli doti, che con vantaggio compensano qualche mancanza di quell'amenità d'erudizione, che in alcuni moderni si trova."

[1]) Cf. plura apud Langwitz, Bartholomaeus Carranza, Kempten 1870; Quetif II, 236 ss.; Hundhausen Kirchenlex. II, 1982—9 ed 2; Reusch der Index I, 455—66.

brandi et de Ecclesia Dei in priorem faciem revocanda, Neapoli 1545; de *bello justo et injusto*, ib. 1543. — Michael de Aniñon aragonius jurisconsultus disseruit *de unitate ovilis et pastoris,* Caesaraugustae 1578 in 4.

39. Inter *italos* mentione digni sunt: Matthaeus Ugonius episcopus famagustanus ob rarissimum opus *de conciliis* synodia ad concilia rite celebranda, Venetiis 1565 in f. (m. 24), in quo agit de conciliorum dispositione, potestate et dissolutione. — Thomas Campeggi Bononiae natus, qui in romana curia variis dignitatibus auctus est et episcopus feltrensis renunciatus. Wormatiam ad comitia 1540 et postea ad synodum tridentinam a Paulo III. missus fuit[1]), ubi inter tres episcopos, qui synodi initio intererant, primus advenerat. Magna erat ibidem ejus auctoritas, auctorque ipse fuit, ut fidei morumque negotium simul agitaretur[2]). Porro ex ingenii ejus monumentis, quae posteris reliquit, praecipuum est illud *de auctoritate conciliorum,* Venetiis 1561. In hoc opere raro praeprimis concilia universalia convocandi causas recenset, pontificis super ea auctoritatem, quamvis nonnihil obscure, tuetur; jus ea convocandi pontifici vindicat (cardinalibus vero in casu pontificis haeretici vel dubii), sicut et jus eadem confirmandi, a qua confirmatione conciliorum infallibilitatem pendere censet; aliasque ad synodos spectantes quaestiones, ut de membris, modo suffragia ferendi, expendit. Scripsit praeterea tr. solidum et eruditum *de auctoritate et potestate rom. pontificis* in Ecclesia Dei, cum aliis tribus opusculis scil. An rom. pontifex possit dirimere matrimonium ab haereticis contractum, Venetiis 1562; de conciliorum auctoritate; de beneficiorum pluralitate, Venetiis 1555 in 12; etiam in *bibl. pontificia Roccaberti* XIX, 568 ss. et tria posteriora opuscula inter tract. illustr. juris cons. t. XIII. XV. et XIX; *de residentia pastorum,* tum inter illos tractatus t. XV., tum inter *opuscula* complurium auctorum de ss. pontificis auctoritate collecta a Remigio Florentino, Venetiis 1562; *de coelibatu sacerdotum* non abrogando, ib. 1554; *An pontifex possit incurrere labem simoniae; de pensionibus; de fructuum reservatione, de regressuum reservatione; de beneficiorum reservationibus, de beneficiorum commendis; de unionibus ecclesiarum, de annatarum institutione* et earum defensione; *de coadjutore episcoporum,* quae opuscula pariter recepta sunt inter tractatus illustrium in utroque tum pontificii tum caesarei juris facultate juris consultorum t. XV.,

[1]) Qua de re ita scribit Pallavicino, hist. conc. trid. l. 4. c. 11. n. 9: „Consueverat Paulus (III.) in seligendis ministris ad graviora negotia pertractanda satis haud aquiescere in quadam eorum quasi speculatrice notitia et generalia complectente absque pecularium rerum experientia; quo enim altera luculentius mentem attollit ad sciendum, eo tutius altera dirigit ad agendum. Et sane Campegio parta experimento notitia plurimarum rerum erat, quippe in hujusmodi negotiis exercito per varias legationes, in quibus fratrem (Laurentium) purpuratum fuerat comitatus, et alioqui magna cum laude prudentiae atque doctrinae multis in romana curia muneribus perfuncto.“

[2]) Pallavicini l. c. l. 6. c. 7. n. 5: „Thomas Campegius, feltriensis episcopus, vir ibi magnae in concilio auctoritatis, et quem ob experientiam, prudentiam ac doctrinam plerique secuti, fidei morumque negotium simul agitandum putavit.“

[1]) Cf. continuat. hist. eccles. Claudii Fleurii l. 168. § 102; Dupin 16, 73 ss. Andres t. 7. p. 2. l. 3. c. 2. „La sola opera su l'auctorità de concili, del card. Campegio basta per farlo rispettare per un profondo ed erudito jurisconsulto, che tante e sì gravi quaestioni con singolare giudicio e dottrina seppe risolvere. Quanto più nol comparirà al vederlo inoltre autore di tant'altri trattati sul possesso de'beni ecclesiastici, su la pluralità dei benefici, e su molt'altri punti più direttamente canonici, distesi con sì buon metodo, con tanta gravità di dottrina ed equità di giudizio.“ Sed cum eum cardinalem dicit memoria videtur lapsus,

Venetiis 1584. Omnia haec argumenta Campegius succincte sed admodum perspicue pertractat, ac se in juris canonici peritia admodum clarum ostendit († 11. Jan. 1564). — Antonius Cucchus, juris in academia ticinensi professor, imitatione Justiniani primus forte ordine systematico *juris canonici institutiones* duplici opere composuit, breviori uno et concinno, altero majoris molis; prius minores, posterius majores appellans [1]. Prodierunt Lugduni 1564; 1574; Papiae auctae et recognitae 1565 etc., cum Sam. Maresii scholiis 1660. De auctoris nomine *Cucchianae* institutiones vulgo nuncupari solent: quae Lancelotti institutiones elegantia superant, sed ab iis vincuntur perspicuitate.— Plura opera ad jus canonicum spectantia in lucem emisit [1]) Guilelmus Redoanus (Rodanus), ligur, episcopus nebiensis in insula Corsica, quondam etiam nuncius apostolicus in aula neapolitana († 1574), ut *de spoliis ecclesiasticorum,* Romae 1569; *de alienationibus rerum ecclesiasticarum,* Venetiis 1572, et cum annotationibus Ant. a Petra 1589; Coloniae 1618; *de simonia,* Venetiis 1565. — Matthias Alberti florentinus O. Olivet. († 1575) compilavit *Instituzione canonica,* nella quale si contiene le leggi di s. Chiesa, le ordinazioni de'ss. pontefici e le constituzioni di tutti sacri concili, Venetiis 1569 in 4; 1571. Joannes Petrus Stupano congr. Obl. († 1580) *compendio dell'institutione ed autorità* de'ministri ecclesiastici ed in particulare de'sommi Pontefici, Mediolani 1591 in 4. — Antonii Poli philosophi veneti exstat *Lucidarium* potestatis papalis ll. 7 complectens, Venetiis 1576 in 4. — Hieronymus Garimbertus scripsit *de romanis pontificibus et cardinalibus,* Venetiis 1568 in 4. — Remigius Nanni [2]) O. Praed., florentinus, vir pietate

---

non enim Thomas fuit cardinalis, sed ejus frater Laurentius, († 1539) atque ex fratre nepos Alexander († 20. Sept. 1554). Ab his distinguendus Camillus Campeggi O. Praed. insuber, ticinensis, annis quindecim inquisitor generalis Papiae primum, tum Ferrariae, demum Mantuae, quem Pius IV. theologum ad concilium misit et a. 1568 Pius V. episcopum nepesinum et sutrinum dixit († 1569). Disputavit *de primatu* rom. pontificis contra Matthiam Flacium Illyricum, qui tr. prodiit in bibl. max. pont. Roccaberti t. VII., ediditque locupletissimis additionibus et summariis auctum aureum tr. Zanchini Ugolini jurisconsulti († 1340) *de haereticis*, Mantuae 1567 in 4; Romae 1579 cum annotationibus Jac. Simancaei.

[1]) Cf. Doujat l. c.

[2]) Schulte Die Geschichte der Quellen und Literatur des can. Rechtes t. 3. p. 450 ita de eo judicat: Dieses Karl Borromäus dedizirte Compendium in 4 BB. . . . ist der erste Versuch einer systematischen Darstellung, der jedoch . . . wenig durchgebildet erscheint. Der Text begnügt sich mit der Darlegung der Sätze, die Quellencitate sind am Rande beigefügt. Klare Sprache, quellenmässige Definitionen und präcise Darstellung geben ihm einen Werth; es will ein reines Lehrbuch sein und hält sich fern von aller Casuistik u. näheren Ausführung.“ Noster Cucchus idem videtur cum Marcantonio C. patavino, juris canonici professore Parisiis et Romae, et protonotario apostolico, qui adhibitus legitur a pontifice in reformatione decreti Gratiani et cujus exstat praeter alia: *Pandectarum juris canonici pentateuchus,* Patavii 1597.

[1]) Cf. Ughelli, Ialia sacra IV, 1412, qui eum dicit „virum summi ingenii solidiorisque literaturae.“ Oriundus erat de Vernaccia Liguriae.

[2]) Confundi hic non debet cum Floriano Nannio de Castro Cassii in dioecesi bononiensi, canonico regulari lateranensi et episcopo scalensi († 1599), qui totam Thomae summam memoriter tenuisse fertur, ediditque *Catenam argenteam ex theologis scholasticis in c. 1. Gen.* Bononiae 1587 in 4. Hanc catenam ideam non sane magnam ingerere advertit Calmet in biblioth. s. Cf. de eo Pennotti de s. apostolicique ord. canon. regul. origine et progressu l. 2. c. 65; Celsum de Rosinis in lyceo lateranensi illustrium script. s. apostolicique ord. cleric. canon. reg. Salvatoris lateran. l. 6. Neque cum Petro Nannio, batavo, professore lovaniensi † 1557, quo melius neminem in Sapientiam scripsisse perhibet Colomesius, cujus proinde notas in collectione criticorum inser-

pariter et eruditione clarus, orator et poeta elegans, concionator egregius, in philosophicis theologicisque peritissimus, in historicis versatus et sagax, in ethicis politicisque versutussimus [1]), a Pio V. Romam accitus fuit 1560, qui emendandis cudendisque s. Thomae Aq. operibus desudaret († 1580 vel 1581). Edidit [2]): *De summi pontificis auctoritate, de episcoporum residentia, de beneficiorum pluralitate* gravissimorum auctorum [3]) opuscula ad apostolicae sedis dignitatem majestatemque spectantia, Venetiis 1562 vol. 2 in 4. — Raphael Cylenius venetus disseruit *de legato pontificio*, Venetiis 1558.

40. E *belgis* huc pertinent Georgius Vivienus antverpiensis n. a. 1536, qui absolutis studiis peragrata Hispania Angliaque circa a. 1559 Parisiis regentem et professorem egit. Supremis jurisprudentiae gradibus in Gallia acceptis revocatus in patriam curiae brabanticae advocatus fuit alteroque post anno episcopi cameracensis juratus. Occasione tumultuum Belgii Coloniam secessit (1570) ubi privatim per biennium jura docuit, postea et publice, factus etiam aulae archiepiscopi assessor. Sed et hic aemulos reperit. Inter plura quae reliquit scripta exstant *synopsis juris utriusque,* Lovanii 1563; *epitome regularum* juris pontificii seu canonici ex decretalibus et Sexto etc. ordine alphabetico, Coloniae 1571. — Joannes Sotellus (Soteaux) montinensis e dioecesi leodiensi, Joannis Hesselii discipulus, in monasterio cisterciensium Camberonae apud Hannonios s. Scripturae interpres († 1567) edidit: *Summam pontificalium et synodalium constitutionum* per locos communes digestam, Lovanii 1570; *Annotationes marginales ad concilium tridentinum* (cum Horatio Lutio), Antwerpiae 1570; Duaci 1618; *opera s. Prosperi,* Lovanii 1566, quae secundum Schoemann [1]) eadem videtur cum editione coloniensi a. 1565. — *Decretum Ivonis carnotensis* edidit Lovanii 1561. in f. Joannes Molinaeus [2]) (van der Meulene) gandavensis n. 1525, quod praeferebat decreto Gratiani, unde acris ei cum Boetio Epone controversia oborta est. Juvenis 20 annorum Aristotelem cum plausu explicavit, dein jus canonicum in academia lovaniensi. Decessit canonicus 29. Sept. 1575. — Joannes Ram n. 28. Febr. 1535, Lovanii juris professor († 25. Nov. 1578) edidit *oeconomiam* seu dispositionem regularum utriusque juris, Lovanii 1557, et *commentarium methodicum* ad juris utriusque regulas, ib. 1641 in 4. — Fridericus Schenk de Pontenborch [3]) juvenis 22 annorum Carolo V jam a secretis. relicta tamen aula et Curia sacerdos, demum archiepiscopus ultrajectensis († 25. Aug. 1580) composuit

---

tas non esse miratur Fabricius bibl. graecae t. 2. Edidit *Scholia et commentaria in Sapientiam Salomonis* Basileae 1551; *in cantica canticorum,* Lovanii 1554.

[1]) Ita Quetif. Scriptores O. Pr. II, 259.

[2]) Praeter alia opera, quae huc non spectant. Prodiisse nunquam videntur quas scripsit, ut loquitur Sixtus sen., „in sacros utriusque T. libros annotationes non poenitendas, quibus historiam virorum illustrium et descriptionem animalium, plantarum, lapidum, montium, fluminum, urbium, oppidorum ceterarumque hujusmodi rerum, quae passim divina Scriptura commemorat, diligentissime complexus est.“

[3]) Hi auctores sunt: S. Thomas, Cajetanus, Naclantus, Dominicus Soto, Carranza, Thomas Campeggi, Ambrosius Catharinus, Franciscus Torrensis, Leonardus canonicus venetus.

[1]) Notitia historico-lit. in s. Prosp. § 3.

[2]) Alius a Carolo M. (du Moulin) celeberrimo sui temporis juris consulto (1500—66), qui parum ante mortem novatorum renunciavit erroribus agente in primis Claudio Espencaeo. Omnia ejusdem opera prohibita sunt: libri autem juris canonici et catholicorum auctorum, in quibus habentur postillae et notae ejusdem, non permittuntur, nisi iis deletis et emendatis juxta censuram jussu Clementis VIII. impressam Romae a. 1602.

[3]) Cf. Schulte 3, 681.

Enchiridion veri praesulis sive de officio episcopali, Antverpiae 1525 (f. 1552); *de vetustissimo ss. imaginum usu* in Ecclesia Christi catholica l., ib. 1567.— Nec praetermittendus videtur Daniel Venatorius germanus, qui *juris canonici methodicam dilucidationem* 5 ll. distinctam edidit, qua sub titulis decretalium antiquarum succincte et perspicue continetur, quidquid in decretalibus, decretis et toto jure pontificio sparsim traditur, adjectis singulis titulis propriis axiomatibus et sententiis etc., Moguntiae 1579; 1596; Lugduni 1604.

41. De theologia *morali* et *pastorali* scripserunt Christophorus Madridius S. J. toletanae dioecesis, († 1573) cujus libellus *de frequenti usu sacramenti eucharistiae,* Neapoli 1556, saepe deinde prodiit simul cum egregio Joannis Polanci S. J. *directorio* brevi ad confessarii ac confitentis munus recte obeundum; prodiit hoc primum Lovanii 1554 et saepissime alibi, fuitque in alias versum linguas. Porro Jo. Polanco burgensis Romae societatem Jesu ingressus est a. 1541 atque fructuosissimum sese in omnibus novae sodalitatis operarium exhibuit. Tribus namque praepositis generalibus s. Ignatio nimirum, Jac. Lainio et s. Francisco Borgiae a secretis, a consilio et ut dici solet pedes et manus fuit († 1577). Composuit etiam utilissimam *methodum* ad eos adjuvandos, qui moriuntur, ex complurium doctorum ac piorum scriptorum diu diuturnoque usu et observatione collectam, Maceratae 1575 et alibi saepissime, quae in varias quoque linguas fuit versa. — Thomas Mercado hispalensis, qui Mexici ordinem s. Dominici est ingressus, magnoque profectu in illius urbis studiis dedit operam. In Hispaniam profectus plura opera prelo subjecit, in reditu vero portum aeternitatis intravit corpore in mari sepulto a. 1575. Inter illa sunt: *Suma de Tratos y contratos,* Salmanticae 1569 in 4; Hispali 1571 ll. 6 comprehensa; *Commentarii* in textum Petri hispalensis seu summulas, ib. 1571.

42. In theologia *mystica* versatur Nicolaus van Esch (Eschius), magister in vita spirituali b. Canisii et Laurentii Surii. Piissime vixit solicitamque egit curam animarum sibi commissarum, ut patris sancti nomine innotuerit († 19. Jul. 1578). Scripsit *introductionem* in vitam introversam, quae prodiit cum *Templo animae,* Antverpiae 1563; *exercitia theologiae mysticae* seu exercitia quaedam pia, quae compendio hominem ad vitam perfectam instituendam juvare possunt, ib. 1563. — In primis vero memorandus est Ludovicus Blosius (de Blois) ex illustri Blosiorum sive Blesensium stirpe natus a. 1506 in castello Doni-Stephani (Don-Estienne) provinciae ac dioecesis leodiensis. Primam aetatem in aula Caroli Belgarum principis inter illustres pueros honorarios egit, gratusque illi in primis exstitit; eodem cum illo usus est praeceptore Hadriano, qui postea fuit romanus pontifex hujus nominis sextus. Gravi morbo correptus benedictinorum institutum in laetiensi apud hannones abbatia statuit amplecti (1520). Magna alacritate virtutum studio se dedit: unde abbatis meliorumque sodalium oculos in se convertit, a quibus etiam in abbatis coadjutorem (1527) et post hujus mortem in abbatem nondum sacerdos fuit electus (1530). Monasterii disciplinam nonnihil collapsam exemplo, precibus et lacrymis, scriptis et paterna prudentia restauravit atque promovit († 7. Jan. 1566). Propter unctionem suis scriptis propriam dictus est ‚alter Bernardus.‘ Ea commendant impense viri ascetae, inter quos s. Franciscus Salesius et s. Ignatius. Saepius ea prodierunt collecta ut Lovanii 1568; Antverpiae 1632. cum auctoris biographia; Kampoduni 1672; Ingolstadii 1725 etc. et in plurimas linguas versa.

II.

Theologi annorum 1580—1600.

I. Theologia scholastica

43. Plurimi nobis occurrunt in hac periodo, qui theologiae *scholasticae* operam dederunt. Fere omnes hispani sunt [1]), nonnulli itali, aliarum nationum vix unus: plerique vero in illustrandis sententiarum libris versati sunt. Ex *hispanis* opus illud commentati sunt: Josephus Angles O. Min. valentinus, cui Felix Peretti cardinalis nepotem instituendum tradidit et quem pontifex factus episcopum bossanum in insula Sardinia dixit. Excelluit insigni doctrina theologica, philosophiae sacraeque theologiae eximius erat professor, omniumque scientiarum et virtutum genere ornatissimus († c. 1587). Emisit *Flores theologicarum qq.* in 1. l. sententiarum pp. 2, Lugduni 1584. 1585; in 2. l. sententiarum (post alias editiones) Matriti 1586; Lugduni 1587 t. 2 in 4; *opiniones* super 4. l. sententiarum, Burgis 1585 t. 2 in 4. ed. auctior et correctior; in theologia morali inter auctores *graves* a nonnemine numeratur. — Franciscus Ovando Mogollonius de Paredes ex urbe Caceres in Extremadura Ord. Min. praeter *Commentaria in 4. librum sententiarum*, Matriti 1584, edidit *Breviloquium scholasticae theologiae*, ib. — Franciscus a Christo O. Erem. S. Aug. conimbricensis, 20 annis in academia patria professor, vir linguarum callens, ingenio et sermone praestans († 1587), reliquit praeter *Enarrationes in collectanea l. 1. sententiarum*, Conimbricae 1579; *de fide, spe et caritate*, ib. 1579; *Praelectiones sive enarrationes admirabilis divini Verbi incarnationis*, 1564. in f., quae opera commendantur ab accuratione et nitida concinnitate. — Augustinus de ss. Trinitate Ord. Eremit. s. Aug., lusitanus, cujus profundam doctrinam conimbricensis, tolosana et burdigalensis academiae admiratae sunt († 1589), publicasse fertur [1]) *Commentarium in s. Thomam et magistrum sententiarum* t. 3. — Michael de Palacios, granatensis salmantinae academiae theologus professor, legionensis et civitatensis ecclesiae canonicus magistralis, „vir in omnibus

[1]) Praetermittimus Ferdinandum de las Infantas, cordubensem presbyterum, qui se *idiotam* inscripsit, cujus sunt tr. *de praedestinatione* secundum Scripturam s. et veram evangelicam lucem mediante divina gratia et extra omnem praetensionem ipsi verae luci Christo Dei Filio, a quo accepit omnia, dicatus, Parisiis 1601; 1653; L. *divinae lucis* in 109. I s. ejusque mysteriorum expositio, in quo de humana redemptione, Ecclesiae sacramentis, electorum gaudio et damnatorum poenis; de poenitentia, de peccato in Spiritum s.; de visione Ezechielis, Isaiae, Joannis etc., Coloniae 1587; Parisiis 1601, utrumque opus prohibitum a. 1603.

[1]) Biblioth. hisp. nov. 1, 179.

theologiae partibus, inquit Nicolaus Antonius [1]), sive quae ab schola cognominari solet, sive quae mores dirigit, sive tandem quae biblia interpretatur, aeque valens expertusque: quam ei laudem eruditissimos doctrinae multiplicis commentarios in lucem editos perire nunquaem aut decrescere permissuros speramus." Ex his sunt: *Disputationes theologicae in 4 ll. sententiarum*, Salmanticae 1574—79. t. 6 in 2 v. in 4., opus rarum (m. 30); *Dilucidationum et declamationum tropologicarum* in Isaiam proph. ll. 15, ib. 1572 t. 3 in f.; *explanationes in 12 prophetas minores* secundum omnes s. Scripturae sensus ib. 1593 in f; *enarrationes in epist. b. Pauli ad Hebraeos* ad sensum literalem, historicum et mysticum, ib. 1590; in *Joannis ap. Evangelium et in epist. canonicas*, ib. 1581 t. 2 in f; Venetiis 1587. — Franciscus de Herrera O. Min. regul. observ., cujus sunt *commentaria in 1. et 2. l. sententiarum*, Salmanticae 1589, 1590, 1595 t. 2 in f; *Manuale theologicum* et resolutissima dilucidatio principalium qq., quae communiter in 4 ll. sententiarum disputantur, Romae 1606 in 32. et saepe alibi; *de angelis* Salmanticae 1595 in f. († c. a. 1600). — His adde Damianum Giner O. Min., qui *Scriptum oxoniense* (Scoti) in 4 ll. sententiarum in commodiorem formam redegit, Valentiae 1598.

44. *S. Thomam* commentariis luculentis illustravit praeter Molinam (n. 46) Bartholomaeus a solo natali (in ditione legionensi) Medina dictus O. Praed. (n. 1527). Banezii erat condiscipulus rexitque aliquamdiu cathedram Durandi in academia salmanticensi et concursu facto promeruit primariam († 1581). Inter principes theologiae scholasticae moralisque cultores sui aevi est habitus et exinde quoque celebritatem quandam est nactus, quod probabilismi systemati praelusisse dicitur (in 1. 2. q. 19): sane non alio sensu, quam quod sententiam antiquam ea protulerit forma, qua deinceps probabilistae uti solebant. Prodierunt ejus *commentaria* in 1. 2. p. Salmanticae 1577; 1582 etc.; in 3. p. usque ad q. 60., ib. 1578; 1584 (m. 40); *Breve instruccion* de como se ha de administrar el Sacramento de la Penitencia, ib. 1580; etiam in alias linguas versa [1]). Ejus sodalis Alphonsus de Luna Villalpandae dioecesis valentinae c. a. 1553 natus, cathedrae Durandi in academia salmanticensi regens († 1597) edidit [2]) *Observationes novas et additiones* ad 3. p. s. Thomae et ejusdem expositionem Fr. Barth. de Medina, Salmanticae 1597. — Sebastianus Perez, baeticus, episcopus uxamensis (1583—1593) praeter alia scripsit *de sensibus sacrae Scripturae*, Burgis 1587; *de sacramentis in genere, de baptismo, confirmatione, eucharistiae sacramento et sacrificio*, canonis missae explicatione, commentaria et disputationes analyticas in qq. 3. p. s. Thomae a 60. usque ad 73., 1588 ib. in f.

45. Praeter hos commentatores floruerunt hac periodo Hieronymus de la Rua, toletanus sacerdos, qui in schola ejusdem civitatis philosophiae prius, dein theologiae docendae munus publicum gessit. Edidit *Controversiarum theologicarum* partim positivarum, partim scholasticarum partis primae volumina duo, Romae 1584, Matriti 1619 in f. Plures ex his controversiis spectant ad s. Scripturam, ut de libris sacris et canonicis, de codicibus hebraicis s. Scripturae, de festis et jejuniis hebraeorum, de sacerdotibus et levitis. — Ferdinandus Vellosillo ex oppido Aillon dioecesis seguntinae,

---

[1]) Ib. II, 143, ubi reperies cetera ejusd. opera. De ejus fratre Paulo non minus docto agemus n. 74.

[1]) Cf. de operibus ejusdem msc. Ehrle Katholik 1885 I, 174.

[2]) Cf. Ehrle ibid. p. 414, qui ejus msc. recenset.

Salmanticae sex annis (1544—1550) ss. literas est professus, unde Seguntinum evocatus sexdecim annis easdem docuit primarius interpres, idoneusque est habitus, qui cum aliis ab Hispania destinatis ad concilium tridentinum[1]) theologis et ipse nominari, reversusque ad lucensem pontificatum suffici meruerit († 1578). Morbo affixus lecto elucubravit[2]): *Advertentias theologicas scholasticas in b. Chrysostomum et quatuor doctores Ecclesiae,* Compluti 1585 in f., Venetiis 1601. — Hinc forte derivatae sunt ejus Advertentiae theologico-scholasticae *in s. Augustini opera,* Lugdunii 1664 in f. — Didacus de Tapia O. S. Aug. segoviensis († 1591) publici juris fecit *de incarnatione Christi, de admirando eucharistiae sacramento* ll. 2; adjicitur in fine tractatus *de ritu missae,* Salmanticae 1589. — Joannes Roa de Avila (Davila), prius e societate Jesu, dein prior Caberi ordinis canonicorum regularium s. Aug., edidit *de providentia et praedestinatione* ll. 3, Matriti 1591 in f.; *tabulae quinque de annis mundi et successionibus et de genealogia Christi,* Romae 1610 in 4. Notior tamen est o[b] aliud opus inventu rarum, scil. *de juribus principalibus defendendis et moderandis juste,* ib. 1591 in f., quod in indicem relatum fuit, et in quo Baronius graviter invehitur[1]), quia illud „novatoribus parare viam qui acutiorem odoratum habent, probe norunt". — Alphonsus Gonzalez de Mendoza O. S. Augustini, »juvenilem adhuc agens aetatem judicio et ingenio sic industriam adaequavit, vix ut esset unus aut alter, quem in scholastica et biblica doctrina non dico superiorem, sed vel parem agnosceret. Theologiam nempe non consueto, hoc est, incondito atque horrido stilo, sed ut principem omnium scientiam decet ornato atque diserto pertractavit . . . Abiit ad plures c. a. 1591, in cujus immatura morte ingentem, si Deo placet, jacturam et nunquam satis deplorandam theologica studia fecerunt[2]).« Edidit: *Quaestiones quodlibeticas* partim scholasticas (10) partim expositivas (10): his adjungitur: *Relectio de universali Christi dominio ac regno,* quod rerum habet e[t] qua Deus et qua homo est, Salmanticae 1588; Coloniae 1603. — Petrus Trigosus, prius e societate Jesu, dein inter capucinos professus est. Vir fui[t] doctrina et eruditione insignis, qui „e[x] Bonaventurae in magistrum sententiarum scriptis utilem *summam theologicam* collegit[3]), quae „merito ab omni

---

[1]) Haud inutile erit sub uno conspectu proponere potiores hujus periodi theologos, qui praeter episcopos concilio tridentino interfuere atque literis claruere. Sunt vero praeter F. Vellosillo, ex *hispanis* Caspar Cardillo de Villalpando, Franciscus Horantius O. Min., Caspar Casal O. S. Aug., Benedictus Arias Montanus, Jac. Lainez S. J., Alphonsus Salmeron S. J., Franciscus Forerius O. Praed., Franciscus Torres S. J., Antonius Augustinus; ex *italis* Gabriel Paleotus et Hieronymus Vielmius O. Praed.; e *gallis* Claudius de Sainctes et Gentianus Hervetus; e *belgis* Petrus Canisius S. J., Joannes Covillonius S. J. et Michael Bajus; ex *anglis* Nicolaus Saunders et ex *polonis* Martinus Cromer.

[2]) Norisius disputans contra Annatum, qui auctorem hunc adversus Augustini auctoritatem allegaverat, ita de eo (in vindiciis Aug. c. 5. § 7) scribit: »Haec doctissimus ille episcopus, qui summa diligentia atque ingenti labore quaecunque dubia in universis s. Augustini voluminibus occurrere poterant explicuit, unumque praesertim ostendendum sibi proposuit, nil falsi alicubi ab Augustino assertum fuisse. Quare quis non aegre ferat et acerbe, hunc strenuissimum s. doctoris defensorem contra eundem ad tribunal obtorto collo a recentioribus trahi, fieri illum ipsorummet ore ea loquentem, quae non modo non dixit, sed quae ab Augustini sensibus procul abesse solidissime demonstravit?« Norisius eum constanter vocat *Vallosillo.*

[1]) Ad a. 447 n. 8.

[2]) Bibl. hisp. nova I, 36.

[3]) Passaglia annot. ad Pet. L. 8. de De[o] c. 6. § 11.

bus viris doctis in pretio habetur [1]". Primus tantum tomus prodiit Romae 1593 in f., dein Lugduni 1616, cum hoc eodem anno ad laborum suorum praemia auctor propter vitae innocentiam spectabilis aetatis suae a. 68. pervenerit. — Ex dominicanis hispanis nominandus est Joannes Vincentius (Vincente), asturicensis n. 1544, qui in universitate salmantina cathedram Durandi tribus circiter annis moderatus est, tum et vespertinam academiae disputationi expositam a. 1584 adversus Alphonsum Curiel insignem O. S. Ben. theologum obtinuit. Inde Romam vocatus est munere procuratoris generalis ordinis functurus (1591); vices etiam gessit magistri generalis provincias ordinis lustrantis. Edidit [2]) Romae 1591: *De habituali Christi Salvatoris nostri sanctificante gratia relectionem*, iterum Neapoli 1625 in f. Ejus doctrinam pluribus impugnat Suarez [3]), contra quem eam tuetur [4]) Vincentius Baronius O. Pr. († 18. Oct. 1595).

46. Agmen claudit qui omnium postremus mortuus (a. 1600) omnes famae celebritate, forte et doctrinae splendore superat Ludovicus Molina S. J. natione hispanus, patria conchensis, discipulus magni illius philosophi Petri Fonseca [5]). In eborensi regni Lusitaniae academia permultos (20) annos primas inter professores theologos partes docendo tenuit et Aquinatem Thomam est interpretatus. Matritum vocatus theologiam moralem ut doceret, mox moritur d. 12. Octobris a. 1600 aetatis 65. Duae in eo potissimum fulsere virtutes, paupertas cum summa humilitate conjuncta. Obedientia et observantia in superiores, promptitudine ad communem convictum ac consueta munera nullus eum tiro praeivisset. Nullo die praetermisit interruptis tantisper studiis librum Thomae de Kempis de imitatione Christi delibare [1]). Rogatus in extremo vitae, num quos relinqueret libros absolutos et de illis quid fieri vellet, quasi nihil ad se attinerent, Faciat, inquit, de iis Societas pro suo arbitratu. Non minor ejus virtute fuit scientia. Hinc plurima et splendida encomia ipsi tributa, quorum summam ita complectitur historia S. J. [2]): „In P. Ludov. Molina scriptores multi multa laudaverunt. Alii vim ejus

---

[1]) Bibliothec. francisc. II, 475.

[2]) Cf. de ipso ejusque mscr. Ehrle Katholik 1885, I, 409—12.

[3]) De gratia l. 7. c. 1. n. 24 ss.

[4]) Apolog. l. 2. s. 1. § 4.

[5]) Petrum Fonseca S. J. propterea hic praetermittimus, quod omnia ejus opera ad philosophiam spectent. Dignus tamen est, cujus saltem in annotatione mentio fiat. Natione fuit lusitanus. „Vir fuit, scribit Nicolaus Antonius in biblioth. hisp. nova II, 194, magnae in societate ipsa et Lusitaniae regno auctoritatis, domi forisque carus adeo et probatus viris principibus et in primis Philippo II. lusitanorum regi catholico, Gregorio item XIII. P. M., ut quaeque expedire ad pietatem et religionem providisset, homo egregie industrius atque magnanimus, eorundem nutu et auspiciis vel difficillima peregerit". Coimbrae Aristotelem explicuit tanta ingenii subtilitate et profunditate doctrinae, ut a nonnemine *Aristoteles lusitanus* audiret. Obiit a. 1599 aetatis 71. Edidit: *Institutionum Dialecticarum* ll. 8, Romae, Coloniae 1567, et intra hoc seculum saltem adhuc septies. — *Commentariorum in ll. Metaphysicorum Aristotelis Stagiritae* t. 4, Romae 1577, 1580, 1589 in 4. et deinceps saepius. Magnus erat praesertim sec. 17. horum commentariorum in scholis philosophicis usus. Cf. Backer, Bibliothéque des Ecrivains de la Compagnie de Jésus 1, 313; Alegambe Biblioth. script. S. J. Celebritatem autem nactus est Fonseca in theologia, quod primus non *novitatis studio, sed claritatis gratia* tertium invexerit membrum inter scientiae divinae partitiones, quod a loco *intermedio*, quem occupat inter scientiam liberam et necessariam, contingentem et naturalem, scientiae *mediae* nomen obtinuit, quae tot deinceps rumores excitavit et cujus tantae sunt partes in Molinae aliorumque de gratia systematibus.

[1]) Litterae annuae coll. Matrit. a. 1600. Cf. Alegambe bibl. script. S. J.

[2]) L. 24. P. 5. § 37.

ingenii maximis difficultatibus perrumpendis parem; alii amplitudinem arcana scientiae naturalis, mysteria sacrae doctrinae, legum nodos, juris aenigmata complexam: alii fecunditatem de suo promentem omnia quasi fundo, non aliunde corrogata vel sublecta mutuantem: alii religiosam in opinionum delectu severitatem, qua spretis laxioribus tutiores ferme et virtuti legique amiciores amplectebatur: alii amorem veritatis ac prope venerationem, ita ut ab ea nec odio nec amore deflecteret, ac ne auctoritatem quidem alienam nisi ratione solida fultam admitteret: alii laborem indefessum, quo 20 annos divinam scientiam tradidit Eborae vitamquae omnem in studio pertinaci consumpsit: alii prudentissimam in scribendo decidendoque cunctationem, cum diu multumque secum ipse cumque doctis et sapientibus viris agitaret, quaecunque in lucem editurus erat". Ejus opera sunt: *De justitia et jure* t. 6, quorum tres priores prodierunt Conchae 1593, 1597, 1600; alii tres post ejus mortem Moguntiae et Venetiis 1609; iterum Coloniae 1613 (f. 55); 1733 in 5 v. in f., quae editio complectitur R. P. Ludov. Molinae e S. J. vitae morumque brevem adumbrationem. Magni hoc opus aestimatur. „Nemo est, inquit Mohrhof[1]), qui horum librorum utilitatem ignoret". „Molina, ait Silv. Maurolycus[2]), in theologia morali tantae est auctoritatis tantaeque aestimationis in tribunalibus et apud juristas, ut sine adminiculo aut copia aliorum auctorum afferat lumen veritati, decisionem causis, terminum litigiis." Hinc Cardenas eum annumerat auctoribus in theologia morali omni exceptione majoribus, et Gury eum dicit „probabilistam rationum et doctrinae soliditate gravissimum". *Commentaria in 1. p. D. Thomae* in duos tomos divisa, Conchae 1592; Venetiis 1594, 1602 (fr. 45); Lugduni 1622. Horum velut complementum (licet prius prodierit) est opus illud famosissimum, quod tot disputationum[1]), concertationum imo et turbarum exstitit occasio, cui titulum fecit: *Concordia liberi arbitrii cum gratiae donis, divina praescientia, providentia, praedestinatione et reprobatione* ad nonnullos 1. p. d. Thomae articulos, Olisipone 1858, editio admodum rara; appendicem[2]) adjecit 1589; Conchae 1592; Lugduni 1593; Venetiis 1594; Antwerpiae 1595[3]); 1609, 1715; Venetiis 1602, et aliis editionibus omissis, Parisiis 1876. Quidquid sit de Molinae doctrina deque singulis ejusdem theorematis, negari tamen nequit, lectorem magnum exinde fructum percipere posse cum quaestiones subtilissimas ingeniose admodum, clare, distincte, absque ira et studio prorsus pacifice pertractet, luceque perfundat plura de

1) Polyhist. liter. p. 2. l. 1. c. 14. n. 58.
2) L. 5. Ocean. relig.

1) Inter has eminent illae habitae in congregatione a Clemente VIII. instituta de auxiliis pro examinanda hujus libri doctrina (a. 1598) et sub Paulo V continuata ad a. usque 1607, quo demum tot disputationibus a celeberrimis utriusque partis theologis habitis finis impositus fuit. Non obstante omni adversariorum conatu liber vel systema Molinae non fuit damnatum; imo vetuit summus Pontifex „in quaestione hac (de auxiliis gratiae) pertractanda ne quis partem suae oppositam aut qualificaret aut censura quapiam notaret".

2) Appendix paucis adjecta fuit exemplaribus. Eam exhibet Theodorus Eleutherus i. e. Livinus Meyer in fine suae hist. controversiarum de auxiliis.

3) Contendit Le Blanc (i. e. Serry) histor. de auxiliis l. 1. c. 13: „Molinam in antwerpiensi editione multa expunxisse contra communem theologorum doctrinam asserta". Quod falsum esse evincit Liv. Meyer hist. de aux. l. 2. c. 5. (ubi de variis hujus operis ed. disserit) comparatione accurata instituta inter utramque editionem. Quae enim Molina omisit (ea refert. l. c. Meyer) minoris sunt momenti: adjecit responsa ad quasdam exceptiones interim sibi factas. Cf. Limbourg Zeitschr. für kath. Theologie 1, 495.

concordia liberi arbitrii cum gratia problemata obscura, meritoque dixeris ab hoc opere novam incipere in scholis, quod controversias de gratia attinet, periodum [1]).

47. Ex *italis* Vincentius Justinianus O. Pr. in chiensi insula natus 28. Aug. 1519, ordinis magister generalis (1558) et (1570) cardinalis († 28. Oct. 1582) cum sodali Thoma Manriquez magistro s. Palatii hispano († 1573) edidit *opera omnia* s. Thomae, Romae 1570—71 t. 14 in 19 pp., quae ed. licet aliae postea prodierint, magni aestimatur (m. 500). — Libros sententiarum Scoti commentati sunt Bonaventura Manenti O. Min. Conv. brixianus, theologiae in academia patavina professor, Venetiis 1583 (in 1. et 2. l.) v. 2 in f.; ejusque sodalis Franciscus Antonius Casimirus a Brundusio, cujus est: *Scotus dilucidatus in 2. sent.,* Neapoli 1597; 1607, quo in op. controversiae inter d. Thomam et Scotum explicantur. Prior edidit quoque Petri Tartareti lucidissima *commentaria* sive ut vocant *reportata in 4 ll. sententiarum et quodlibetica Joan. Duns Scoti* ante nunquam edita, Venetiis 1583 pp. 5 in 3 v., quae etiam annotationibus illustravit (m. 50), ib. 1602 ed. 2. — Ludovicus Silvester a s. Angelo in Vado O. Min. Conv. recognovit et illustravit Richardi de Mediavilla super IV ll. sententiarum Lombardi *quaestiones*, Brixiae 1591 t. 4, et ejusdem *quodlibeta* qq. 80 continentia, ib. 1591, opus valde rarum. — Capreolum illustravit Matthias Aquarius (ita ab oppido patrio Aquaro dictus) O. Praed. († 1591), nam *Commentaria* Joan. Capreoli *in 4 ll. sententiarum* recensuit, accuravit, notis etc. auxit et illustravit. Adjecit singulis Capreoli scriptis: Conclusiones s. Thomae, quas defendit Capreolus in 4 ll. sent. adversus male de eis sententes, corroboratae auctoritatibus s. Scripturae, conciliorum et ss. patrum et glossatae germano sensu doctoris sancti. Ad calcem t. 4. subjiciuntur: *Controversiae inter d. Thomam et ceteros theologos ac philosophos,* Venetiis 1589. in f.; *Formalitates* juxta doctrinam ang. d. Thomae Aq., opus posthumum finitum et editum ab Alph. de Marcho, Neapoli 1605 in f. (m. 18). — Eodem tempore floruit Julius Sirenius O. S. Hieron. brixianus, cujus exstant *de fato ll.* 9, Venetiis 1563; *de unitate naturae angelicae* ll. 3, Bononiae 1578; *de praedestinatione* ll. 2, Venetiis 1580; *Promptuarium theologicum*, Bononiae 1595. — De quatuor in primis theologiae scholasticae sideribus Thoma, Scoto, Bonaventura et Aureolo bene meritus est Constantius Torri Buccafocus vel a patria dictus Sarnanus, O. Min. Conv., vir „docrinae praestantia eruditis omnibus notus [1]). Sixto V. familiarissimus, nec tam ob doctrinam, quam ob animi candorem carissimus fuit. Is illum nihil tale cogitantem sperantemve repente cardinalem dixit unaque vercellensem episcopum a. 1587.“ Obiit 31. Dec. 1595. Praeter commentaria in varia opuscula (philosophica) Scoti edidit plurium veterum scholasticorum opera, ut *S. Bonaventurae* t. 7 in f. Romae Lycheti in 3. ll. sententiarum *commentaria,* Venetiis 1589 pp. 4 in 2 v.; *Petri Aureoli* card. minoritae *commentaria* in

[1]) De Maistre in op. De l'église gallicane t. 1. liv. 1. ch. 9. de Molina ejusque systemate haec habet: „Un homme de génie, auteur d'un système, à la fois philosophique et consolant, sur le dogme redoutable qui a tant fatigué l'esprit humain, système qui n'a jamais été condamné et qui ne le sera jamais: car tout système publiquement enseigné dans l'église catholique pendant trois siècles sans avoir été condamné, ne peut être supposé condamnable; système, qui présente après tout le plus heureux effort, qui ait été fait par la philosophie chrétienne pour accorder ensemble suivant les forces de notre faible intelligence res olim dissociabiles, libertatem et principatum.“

[1]) Joan. a s. Ant. in bibl. francisc. 1, 277, ubi elenchum operum ab ipso editorum reperies.

4 ll. sententiarum revisa et emendata Romae 1596. t. 1; 1605 t. 2. in f.; *conciliationem doctrinae s. Thomae et Scoti*, Lugduni 1577; Romae 1589; adjecto *Directorio in universam theologiam* in f.; Jo. Vallonis a Juvenacio O. Min. (sec. 14.) *lecturam absolutissimam* super formalitatibus Scoti ampliatam cum textu Ant. Syrecti variis additamentis, Venetiis 1588; Petri Tartareti in 4. l. sententiarum Duns Scoti reportata, ib. 1579; Antonii Andreae O. Min. *in 3. l. sententiarum* commentaria, ib. 1578 cum annotationibus; M. P. Paduani de Grassis O. Min. *Enchiridion scholasticum* contradictionum quodlibetalium doctoris subtilis recognitum, cui adjectus est ejusdem dialogus de concilio Pauli i. e. conciliatione locorum Pauli, qui videntur contradicere Evangelio et tr. de ecclesiastica republica, ib. 1583, opus rarum; Petri Aquilani O. Min. (sec. 14., qui dictus est Scotellus) in doctrina J. Duns Scoti *quaestiones* in 4 sententiarum ll. ad ejusdem doctrinam multum conferentes cum annotationibus, ib. 1584, 1600 in 4; *Summa* seu compendium theologiae, Romae 1592; *Commentaria in evangelium s. Joannis et in epistolam S. Pauli ad Hebraeos* Joannis Andreae Delphini de Casali majore cum additionibus, Romae 1587, Jo. Vitalis de Furno O. Min. card. (sec. 14.) *commentaria* in Proverbia Salomonis, in quatuor Evangelia. — Georgius Busti (etiam de Vercellis nuncupatus, quod natus esset Candelli, quod oppidulum est vercellensis agri) O. Praed. s. Thomae addictus fuit ac in ejus doctrina versatus, juris etiam canonici peritus ac philosophus acutus († a. 1599 aetatis 96.). Edidit volumen *quaestionum philosophicarum et theologicarum*, Venetiis 1574. — Joannes Capella cremonensis ob insignem pietatem et eruditionem a Pio V. socius generalis totius ordinis ad dies vitae constitutus est, quo tamen magistratu paulo post summa cum humilitate ab dicavit († 24. Sept. 1585). Ex ejus ll. duo tantum aspexerunt lucem, alter *de satisfactione sanguinis J. Christi*, Ferrarae 1551 in 8; alter *de praedestinatione et libero arbitrio*. — In 1. l. Sententiarum *commentaria* edidit Florentiae 1579 Angelus Maria Montursius florentinus ejusdem ordinis generalis, vir, si studia literarum spectes, omni eruditione insignis: si vero pietatem et religionem cum ceteris hujus ordinis beatis patribus aequandus [1]). Decessit 1600. — Paulus Franzosi disseruit *de explicatione literae* Magistri Lombardi in 4 sententiarum ll., Patavii 1606 in 8., et *resolutiones theologicas* edidit Brixiae 1595 in 8. — Ludovicus Carbo a Costacciaro Perusii lector theologiae composuit summae theologiae s. Thomae *compendium* Venetiis 1589 in 4; Coloniae 1609; *catalogum* scholasticorum theologorum in d. Thomae summam, ib. 1618 in 4; *introductionem* in theologiam, Venetiis 1589 in 8. — Aegidius Mancurtius (Moncurtius, Mancusius) siculus edidit *typum omnium scientiarum* et praesertim theologiae scholasticae, in quo omnia, quae ad christianam philosophiam sunt necessaria, continentur, Parisiis 1591 in 8. — Hieronymus Accetti († 1591) disseruit *de triplici theologia* symbolica, scholastica et mystica, Cremonae 1582 in 4. — Lactantius Domaninius O. Carm. fuse disputavit in opere rarissimo *de divina providentia*, Mantuae 1592; Veronae 1593 t. 2 (fr. 50). — Marcus A. Mazzaronus praeter tractatum *de tribus coronis romani pontificis* et de osculo ejus pedum, Romae 1588 in 4. scripsit *de praedestinatione et reprobatione* Perusii 1579 in 4. — Cosmus Filiarchus [2]) pistoriensis, canonicus florentinus quaestionem instituit *de*

---

[1]) Markel Speculum virtutis et scientiae seu viri illustres O. serv. b. M. V.

[2]) Alius a Valerio F. pistoriensi, cujus exstant *dialogi tres* super tridentini concilii progressu et successu, Basileae 1552 in 8; Venetiis 1577 in 4.

causis praedestinationis et reprobationis, an ea sit operum praescientia vel sola Dei voluntas, Florentiae 1575; *de officio sacerdotis*, Christo summo et aeterno sacerdote et ejus in terris vicario, Venetiis 1597 t. 2 in 4. — Joannes B. Gratianus O. S. Aug. bononiensis disseruit *de sacramentis in genere.* — Denique Hannibal Roselli O. Min. Observ. calaber post annos 38 in multis academiis variarum disciplinarum lector animum tandem ad scribendum applicuit. Scripsit autem *de septem sacramentis*, Posnaniae 1590; in Pymandum et Asclepium Hermetis Mecurii Trismegisti *commentaria,* Cracoviae 1585. 1586 t. 6, Coloniae 1630, opus varia eruditione refertum, in quo universa fere theologia plurimaeque quaestiones philosophiae illustrantur [1]).

48. Ex aliis nationibus nobis tantum occurrunt Martinus Balduinus Rythove ita a natali municipio Rythoviae appellatus, belga [2]), brabantinus, in academia dilingana ss. literarum professor, academiae lovaniensis cancellarius, primus episcopus iprensis (1562), qui Sententiarum libros commentariis illustravit. Gandavi pro fide carceres tulit et Audomaropoli exsulans lue epidemica exstinctus est 9. Oct. 1583. Ejus commentarii licet discipulorum manibus tererentur nunquam prodiisse videntur. — Joannes Forsannus O. Min. gallus reliquit resolutiones in 4 ll. sententiarum 1579 in 8.

II. Theologia polemica.

49. In *Italia* pauci data opera theologiae polemicae incubuerunt [1]). Huc referri possunt: Paulinus Bernardini O. Praed. lucensis natus circa a. 1515 fidei disciplinaeque zelo aestuantissimus, vitae morumque sanctitate conspicuus, qui s. Augustini opera prope omnia mente complectebatur ac in promptu habebat († 1585). Scripsit *Concordia Ecclesiastica* contro tutti gli heretici ove si dichiara, qual sia l' autorità della chiesa, del concilio, della sedia apostolica e de' santi dottori, Florentiae 1552 in 8. — Julius Castellani faventinus, filiorum Cosmi I. magni ducis Etruriae institutor, dein Caesari Gonzagae a secretis, patriae cathedralis canonicus (1571), in Sapientia romana philosophiae professor, demum a Sixto V. dictus episcopus chariatensis in Calabria, sed post electionem mox mortuus 23. Oct. 1586, disputavit *de imaginibus et miraculis sanctorum* adversus haereticos ll. 4, Bononiae 1569; ejus opuscoli volgari editi ed inediti prodierunt cura Fr. Zambrini, Faventiae 1847. — Angelus Pientini O. Praed. Corsiniani in Etruria ortus, theologiae in academia florentina magister († 1589), edidit dimostrationi degli errori della perfida setta maometana ll. 5 cioè *l' Alcorano riprovato,* Florentiae 1588 in f.; 1603; Romae 1596; tr. de jubilaeo in 4 ll. distinctus, ib. 1575. — Antonius a Castro novo O. S. Aug. siculus, drepantinus († 1593) scripsit l. *adversus antiqua schismata*, Romae 1582; *regnum Christi* sive de Ecclesia romana ll. 8, ib. 1582. — Laelius Zecchius utriusque juris doctor et canonicus brixianus, suo aevo celebratissimus, qui

[1]) Tomorum indicem cf. in bibl. franc. II, 51 ss.

[2]) Cf. Sweins Esguisse sur Rythovius premier évêque d'ypres, Brugis 1859; Claessens Analectes VII, 329—63.

[1]) Adeodato Burgo O. S. Aug. casalensi, congregationis insubricae vicario generali († 1589) aliquot scripta polemica tribuit Lanterius III, 379, sed utrum et ubi prodierint non refert.

teste Genér[1]) primus omnium e recentibus quos ipse vidit universam scholastico-polemicam compendioso nitidoque stilo aggressus est suis scil. *tractatibus theologicis et canonicis*, Brixiae 1591 t. 2 in 4; *de indulgentiis* et jubilaeo anni sancti, Coloniae 1601; *de republica ecclesiastica*, Veronae 1599.

50. Ex *hispanis* laudem merent: Caspar Cardillo de Villalpando a. 1527 in urbe Segovia editus. Vices Alvari Mendozae abulensis episcopi in concilio tridentino sub Pio IV. egit, et ad nutum cardinalis Borromaei in locum Petri Soti theologus pontificius subrogatus est (1581). „Praecipua Casparis laus, inquit Nicolaus Antonius[2]), praeter eruditionis illam profanae sacraeque, latini ad haec et graeci sermonis, assertus fuit in decus pristinum et a barbarie ineptiisque laboriosissimorum interpretum vindicatus ac perpurgatus Aristoteles: quae maxima cura illius et consilium cum omni posteritate nominis ejus commemorationem adaequavit". Reliquit *disputationes* adversus protestationem 34 haereticorum augustanae confessionis habitas pro synodo tridentina, Venetiis 1564. — Franciscus Orantes (Horantius) cuellarensis O. Min. interfuit concilio tridentino episcopi palentini procurator decessitque episcopus ovetensis a. 1584. De religione christiana optime meritus est formidabilis haeresi scriptor et multarum palmarum athleta[3]) pereleganti illo ac celebri, et nunquam satis laudato, addit Gener[4]) opere, cui titulus est: *Locorum catholicorum* pro ro[...] fide adversus Calvini institu[...] ll. 7, Venetiis 1564; Parisiis 15[...] quibus singula institutionis cal[...] nae capita contundit. Edidit qu[...] Epistolam seu *tractatum de quib[...] quaestionibus* inter Philippum M[...] xium s. Aldegundae abbatem et M[...] elem Bajum acad. lovan. cancell[...] circa Ecclesiae auctoritatem et ju[...] controversiarum fidei, 1584, circ[...] scil. non sat accurate scripserat [...] ad Philppium Marnixium calvinis[...] — Caspar Casal lusitanus, in f[...] eremitarum s. Augustini erudi[...] atque ingenii necnon et vitae in[...] tatis laude praestans, in conimbr[...] schola c. a. 1542. primarius s. t[...] giae professor Joanni III. regi a c[...] nibus et consiliis, dein funchale[...] Madera insula antistes, postea lei[...] (a. 1557) mox et conimbricensis [...] Aug. 1585). Concilio tridentino [...] fuit (bis), ut regius legatus et [...] dein ut episcopus leirensis, in [...] veluti magnum doctrinae jubar [...] vit. Hic prolixum omnimodaque [...] tione locupletissimum opus cons[...] *de quadripartita justitia ll. XI*, i[...] bus omnium, quotquot exstant, [...] logorum conquisitis probeque di[...] sententiis orthodoxa de justific[...] nostra fides asseritur, et Lutheri [...] vini, Buceri, Bullingeri aliorum [...] s. rom. Ecclesia dissidentium opi[...] eliduntur, Venetiis 1563 t. 4 in f. [...] terea habemus: *De sacrificio Mi[...] de sacrosanctae eucharistiae celebr[...]* per Christum in coena novissima [...] Venetiis 1563, praesertim ad[...] Melanchton; *de coena et calic[...] mini* quoad laicos et clericos no[...] brantes ll. 3, ib. a. 1563; *Axion[...] christianorum ll. 3* ex diversis Sc[...]

[1]) Theologiae dogm. schol. t. 1. prodr. 1. c. 4 § 56.

[2]) Bibl. hisp. nova 1, 521, ubi reperies quoque operum ejusdem catalogum. Eorum pleraque sunt philosophica et commentaria in varios Aristotelis libros complectuntur, pauca tantum sunt adversus protestantes. Contemnendus non est ejus *Commentarius praecipuarum rerum, quae in conciliis toletanis continentur*, Compluti 1570.

[3]) Cf. Dechamps de haeresi jansen. l. 2. disp. 4 c. 9. n. 4. et c. 14. n. 1.

[4]) *Theologiae* dogmatico-scholast. 1, 58.

[1]) Cf. Bibl. hisp. nov. 1, 452. Ce[...] ejus sodalis Joannes Baptista Fer[...] dez lingua vernacula edidit a. 1593 [...] *miera parte de las Demostraciones [...] licas*, y principios, en que se funda l[...] dad de nuestra sagrada religion.

ris et ss. patribus adversus haereticos antiquos et modernos, Conimbricae 1550 etc. — Alphonsus Pisanus S. J. toletanus fuit „mediocris corporis staturae, sed ingenii maximi et nobilissimi, adeo ut quod de apibus latinus poeta cecinit, de eo quoque possit dici rectissime:

Ingentes animos angusto in pectore versat [1]).“

Vir erat doctissimus, moribus quoque atque modestia insignis, omni literatura aetate sua nobilissimus, teste Baronio. Postquam Romae Aristotelem explicuerat, Dilingae et deinde Ingolstadii theologiae egit professorem. Translatus in Poloniam obiit d. 9. Dec. 1598. Edidit: *De continentia et abstinentia* vel de apostolico coelibatu, jejunio et ciborum delectu doctrina catholica, Coloniae Agripinae 1579; *Nicaenum concilium primum generale* in 4 ll. distinctum, Dilingae 1572; Coloniae 1581 ed. auctior, in quod opus recepit 80 can. nic. ex arabico codice versos a sodali J. B. Elia seu Romano alexandrino e judaismo ad veram fidem converso († 3. Mart. 1589). *Confutatio brevis 114 errorum* apud sectarios nostri seculi circa 7 Ecclesiae sacramenta, Posnaiae 1587 [2]), in qua confessionem augustanam et institutiones Calvini aggreditur; *catholica et orthodoxa responsio* ad praecipua capita epist. D. Jac. Niemenski, Posnaniae 1585, in qua agit praesertim de Ecclesia. — Agmen claudit Bartholomaeus de Valverde et Gandia, quem Villena urbs protulit Castellae, valentino regno finitima, s. theologiae doctor, qui multiplicis doctrinae merito excelluit. Hinc a romanis pontificibus adhibitus tum in editione LXX interpretum tum in correctione Vulgatae. Praecipue vero in ea parte studii theologici curas suas collocasse videtur, quae adversus fidei hostes contentionis utilissimae atque honestissimae funes trahit († 1590, secundum alios 1600). Plura edidit opuscula, inter quae eminet rarumque est: *Ignis purgatorius post hanc vitam* e latinis patribus orthodoxis hebraeorumque doctissimis assertus, Patavii 1581; Venetiis 1590, cui operi adjecta sunt breve apologeticum aliorum dogmatum et rituum Ecclesiae, responsa de verbo scripto et non scripto ad quaestiones Wenc. a Wertzoviz, et nomologia ex ss. patribus, i. e. insigniores aliquot sententiae, quibus et catholici in fide confirmantur et qui ab Ecclesia discesserunt redarguuntur.

51. Ab hispanis transeamus ad *anglos,* quorum non parvus est numerus, nec spernenda auctoritas; horum tres obierunt eodem a. 1581. Richardus scil. Bristow, Edmundus Campianus (Campion) S. J. et Nicolaus Saunders. Prior Vigorniae (Worcester) natus a. 1538 condiscipulus fuit Edmundi Campiani, academiae oxoniensis decus, et pro fide avita exsul (a. 1569) Lovanii morabatur, eoque deinde plurimum utebatur Alanus [1]) praesertim in regendo collegio anglorum duaceno, in quo etiam s. Scripturam est interpretatus, sed brevi abreptus est magno catholicorum Angliae dolore et damno (18. Oct. 1581). Haec ejusdem sunt opera: *A briefe Treatise* of diverse plaine and sure wayes to finde out the truthe in this doubtfoul and dangerous time of Heresie conteyning sundry worthy motives unto the Catholike faith, or Considerations to move a man to beleve the Catholikes and not the Heretikes, Antverpiae 1574 in 12; libellus egregius ab Allen admodum commendatus, etiam latine Atrebati 1608 in 4, communiter inscriptus

[1]) Mederer acad. Ingolstad. 1, 304.

[2]) Alia ejusdem scripta cf. ap. Backer, Bibliothèque des Ecrivains de la Comp. de Jèsus II, 2006 s.

[1]) Cf. Gillow 1, 300. En quo elegio in memoriis collegii duaceni celebratur: He might rival Allen in prudence, Stapleton in acumen, Campion in eloquence, Wright in theology, and Martin in languages.

Bristows Motives; hujus epitome prodiit inscripta: *Demaundes* to bee proposed of Catholiks to the Heretikes, Londini 1592; *A Reply* to William Fulke in Defence of M. D. Allen's Scrole of Articles and Booke of Purgatorie, Lovanii 1580, cui Fulk respondere nisus est. Annotationes adjecit in versionem anglicam N. T., quae prodiit Rotomagi 1582. de qua infra. —Edmundus Campianus, patria londinensis n. 1540, adolescens florenti ingenio praeditus in oxoniensi academia studiis operam dedit, atque ita inter suos eminuit condiscupulos, ut cum Richardo Bristow ad salutandam destinaretur Elisabetham reginam, futuram suam carnificem, academiam tunc invisentem (1566). Haereticorum fraudibus circumventus se ab iis ordinari passus est: ad quod scelus expiandum Anglia excessus (1570) in duacensi anglorum catholicorum seminario commoratus theologiam egregie didicit et magistri lauream accepit. Romam profectus societatem Jesu est ingressus (1573). Aliquot annos Pragae et Viennae rhetoricam et philosophiam docendo et latine concionando consumpsit, et a. 1580 in patriam rediit, ubi magno cum fructu rei catholicae causam promovit [1]), adeo ut inimicorum fidei in se concitaret iram, quam provocavit maxime brevi admodum sed aureo plane libello: *Decem rationes,* quibus fretus certamen anglicanae ecclesiae ministris obtulit in causa fidei [2]), quo nihil solidius, efficacius nihil ad revincendos protestantes. Hinc a fidei catholicae hostibus omnibus vestigiis perquisitus, tandem ex insidiis captus est. Itaque raptatus, suspensus, semivivus de furca dejectus, corde spiranti adhuc evulso pudendis abscissis, in ignem visceribus conjectis atque combustis, immanissime mactatus est 1. Dec. 1581 [1]). B. Edm. Campionis *opuscula* (epistolae, sermones, poemata et decem rationes) prodierunt Barcinone 1889. — Nicolaus Saunders (Sanderus) charlewooda-

[1]) Testatur ipse in quadam ep.: „Accurrunt nobilissimi juvenes, salutant, vestiunt, ornant, armant, emittunt ex urbe. Partem aliquam regionis obequito pene quotidie. Ingens omnino messis est. Sedens in equo meditor conciunculam, quam ingressus in domum perpolio. Deinde si qui me adeunt colloquor, aut confitentes audio. Mane peracto sacro verba facio; aures afferunt sitientes; sacramenta percipiunt frequentissime.“

[2]) Saepissime hic libellus prodiit ut Romae et Antwerpiae 1582 etc., etiam una cum Tertulliani l. *de praescriptionibus adversus haereticos* et Vincentii lirinensis *commonitorio* Coloniae 1594; varias etiam in linguas translatus, de quibus editionibus et versionibus (sicut etiam de libris contra illum editis) cf. Backer, Bibliothèque des Ecrivains de la Comp. de Jésus 1, 1025—31 ss.; Gillow 1, 376—92; Roskovány 2, 464. s.; 515. s.; Raess, Convertiten 2, 91. ita de eo scribit: „Die zehn Beweisgründe sind in einem überaus reinen Latein geschrieben, mit Ciceronischer Eleganz, mit der Gedrängtheit des Tacitus und in der abrupten Weise einiger altrömischer Satyriker. Die Uebersetzung derselben ist nichts weniger als leicht; auch hat der französische Uebersetzer bei Migne, Démonstration Evangélique 14, 1189—1216 diese Schrift jämmerlich geradebrecht, Manches unrichtig aufgefasst, die schwierigsten Stellen übergangen, und Alles verflacht, so dass Campian sein Werk nicht mehr erkennen würde“. Johannes Durie (Duraeus) S. J. scotus († 20. Oct. 1608) Campiani libellum adversus Whitakeri responsionem vindicavit Parisiis 1582 (m. 25); Ingolstadii 1585, quae *confutatio* est erudita, elegans et dilucida, sed rara.

[1]) Triduo post ejus martyrium ita Bernardinus de Mendoza, legatus hispanus, sorori suae scripsit: „Quotquot hic sunt sunt et ego in particulari fidem facere possum attento modo, quo passus est Campianus, illum annumerandum esse illustrioribus martyribus in Ecclesia Dei et pro tali potest illum habere sua religio etc.“ Plura de ipso cf. in l. Martyrium Edm. Campiani S. J. e gallico in latinum versum a Guilelmo Estio, Lovanii 1582; et in l. Vita et martyrium Edm. Campiani Mart. angli e S. J. auctore Paulo Bombino ex eadem societate, Antwerpiae 1618, valde rara (m. 30); Kobler die Märtyrer und Bekenner der Gesellschaft Jesu in Engl., Oeniponti 1886 p. 35—69.

danus, juvenis adhuc jus canonicum Oxonii interpretabatur (1557—1560). Propter fidem catholicam exsul Romam secessit, ubi sacerdos ordinatus et s. theologiae doctor fuit creatus. Cardinalem Hosium Tridentum comitatus est ad concilium, deinde in Poloniam; docuit quoque s. theologiam Lovanii. Gregorius XIII. eum nuncium in Hiberniam ad solandos misit catholicos, ubi tamen anglorum persecutionibus et insidiis expositus, aerumnis et fame tandem confectus obiit secundum Joan. Pitseum, ejus ex sorore nepotem, c. a. 1580, secundum alios 1581 vel 1582 vel probabilius 1583. Inter ejus opera[1]) omnium magis notum est: *De visibili monarchia Ecclesiae* ll. 8, in quibus diligens instituitur disputatio de certa et perpetua Ecclesiae tum successione, tum gubernatione monarchica ab ipso mundi initio usque ad finem; deinde etiam civitatis diaboli persaepe interrupta progressio proponitur, sectaeque omnes et haereses confutantur, quae unquam contra fidem emerserunt: denique de antichristo ipso et membris ejus deque vera Dei et adulterina diaboli ecclesia copiose tractatur[2]), Lovanii 1571; Antverpiae 1578; Romae 1586 etc., opus eruditum et doctum, stilo licet forte minus eleganti conscriptum. Illud ex protestantibus impugnarunt in primis Barth. Clerke et Georgius Ackworth, quorum exceptionibus respondet in alio opere pariter docto et raro, quod prioris est velut continuatio: *De clave David* seu regno Christi ll. 6 contra calumnias Acleri pro visibili Ecclesiae monarchia, Romae 1588; cum praecedenti Wirceburgi 1592; prius anglice Lovanii 1567. Nomine generico Acleri designat omnes cleri adversarios. In eo opere explicat in primis quo sensu Christus dixerit *Regnum meum non est de hoc mundo* (Jo. 18, 36); probat Ecclesiae jus vere remittendi peccata, agit de synodorum oecumenicarum auctoritate etc. *De explicatione missae* ac partium ejus, ib. 1569; *Sedes apostolica* seu de militantis Ecclesiae romanae potestate romanorumque pontificum primatu et auctoritate, Venetiis 1603; tr. quod Dominus in VI. c. Ev. s. Joannis *de sacramento eucharistiae* proprie sit locutus, Antverpiae 1570; *de typica et honoraria ss. imaginum adoratione* ll. 2, quorum prior in adoratione ss. imaginum nullum esse idololatriae periculum, posterior docet figuralem quandam adorationem illis deberi et naturali et gentium et divino et ecclesiastico jure, Lovanii 1569 (m. 15), prius anglice 1567; *de justificatione* contra colloquium Altenburgense ll. 6, Augustae Trevirorum 1585, Coloniae 1594, opus rarum (m. 15); *de origine ac progressu schismatis anglicani* ll. 3, quibus historia continetur maxime ecclesiastica, nimirum ab a 21. regni Henrici VIII., quo primum cogitare coepit de repudianda legitima uxore Catharina usque ad a. 28. Elisabethae, quae ultima est ejusdem Henrici soboles aucti per Eduardum Risth'onum († 1585), Coloniae 1585; Romae 1586; Ingolstadii 1586; cum appendice Ribadeneirae Coloniae 1590 et 1628; Parisiis 1676; Lugduni 1685, quod versum quoque fuit in varias linguas. Adverti tamen debet primam tantam editionem esse genuinam[1]), posteriores auctore quodam anglo fuisse interpolatas circa eventus a. 1531.

52. Hos excipiunt: Archimbaldus Hamilton scotus ad fidem conversus, qui editis libris impugnavit calvinianos. — Joannes Howmann de Feckenhain O. S. Ben. ultimus abbas westmonasteriensis († 5. Aug. 1585) saepe

[1]) Cf. Niceron, Mémoires pour servir à l'histoire des hommes illustres etc., ubi accuratus operum Sanderi index reperitur.

[2]) Cf. Roskovány rom. pont. 2, 390.

[1]) Ita Bridgett in Tablet mensis Novembris 1889. II, 740; cf. Katholik 1890. II, 83.

in carcerem propter fidem conjectus, in quo demum post diram 29 annorum detentionem piissime occubuit, insignis theologus, verae fidei verbo et scriptis [1]) pugil plane strenuus, adversariis formidabilis virtutisque simul exemplar.— Joannes Gibbons somersetensis n. 1544 relicta academia oxoniensi Romam se contulit atque in collegio germanico philosophiae et theologiae operam dedit. A Gregorio XIII. auctus est canonicatu bononiensi, cui tamen mox renunciavit, ut societatem Jesu posset ingredi (1578). Treviris theologiae professorem atque collegii egit rectorem († 3. Dec., secundum Gillow 16. Aug. 1589). Edidit *concertationem Ecclesiae catholicae* in Anglia adversus calvinopapistas et puritanos etc., Augustae Trevirorum 1583, quam auctam iterum in lucem prodire jussit JoannesAquapontanus (Bridgwater) S. J. his additis priori titulo: Nunc denuo centum et eo amplius martyrum sexcentorumque insignium virorum gestis variisque certaminibus, lapsorum palinodiis, novis persecutorum edictis ac doctissimis catholicorum de anglicano seu muliebri pontificatu ac romani pontificis in principes christianos auctoritate disputationibus aucta et in 3 pp. divisa, ib. 1588; 1594 in 4., cui operi inseruit b. Campiani vitam, martyrium et ejusdem libellum Decem rationes. — Gibboni sodalis erat Laurentius Arturus Faunt (Faunteus) lecestrensis, fidei causa patria profugus. Plures vitae annos transegit in Polonia, ubi magnam ab insigni vitae, probitatis et praeclarae eruditionis opinione consecutus est laudem († Vilnae 28. Febr. 1591). Inter ejus lucubrationes sunt theses, disputationes, assertiones [2]). Potiores sunt: *De Christi in terris Ecclesia*, quaenam et penes quos exsistat ll. 3, in quibus calvinianos, lutheranos et ceteros, qui se evangelicos nominant, alienos a Christi Ecclesia esse argumentis signisque clarissimis demonstratur et simul apologia assertionum ejusdem inscriptionis contra falsas Ant. Sadeelis [1]) criminationes continetur, Posnaniae 1583 in 4; *coenae lutheranorum et calvinistarum oppugnatio*, ib. 1586; *Apologia* libri sui *de invocatione ac veneratione SS.* (ib. 1584) contra falsas Dan. Tosani theologiae calvinianae heidelbergensis professoris criminationes; adjunctus est apologiae liber ipse, cujus defensio suscipitur, in Germania nunquam editus, Coloniae 1589. — Ninianus Winzetus (Wingate) O. S. Bened. natus a. 1518 in Scotia, patria renfrous (Renfrew), primum erat presbyter secularis in dioecesi glasgoviensi, atque ob praeclaras animi dotes publicis apud Lithgoam (Linlithgow) scholis, dein ecclesiae collegiatae ibidem praepositus: quo tamen munere propter fidem privatus fuit. Invalescente in Scotia haeresi calviniana Joanni Knoxio et Thomae Spotswodio, Calvini discipulis, strenue se opposuit eosque disputationibus qua publicis qua privatis convicit, editisque libris im pugnavit. Edidit scil. *Certane Tractatis* for Reformatione of Doctryne and Maneris, set furth at the desyre, and in name of the afflictit Catholikis of inferiour ordour of Clergie and Layt-men in Scotland, Edinburgi 1562, opus rarissimum, ideoque recusum 1835; 1888. Knoxio opposuit 83 propositiones (1562), lingua vernacula, quibus doctrinam disciplinamque catholicam ex Scriptura et traditione invicte tuetur, Antverpiae 1563. Hinc iram factionis calvinianae in se concitavit ac nonnisi fuga eorum manus evasit. Quare exsulare coactus in Belgium confugit (1562) atque Duaci

[1]) Cf. Gillow II, 233—38; Baeumker Kirchenlex. VI, 1664—71.

[2]) Cf. Backer 1, 1796; Gillow II, 226.

[1]) Cf. de operibus contra Sadeelem editis et de hujus responsis Roskavàny 2, 421 s.

studio s. theologiae se dedit. A Gregorio XIII. a. 1577 scotis ratisbonnensibus abbas praefectus est, hinc religionis habitum induit emisitque vota solemnia. Disciplinam monasticam nonnihil collapsam instauravit: laudabilem scotorum per Germaniam consuetudinem tenendi scholas publicas reduxit; altiora studia ipse docuit. Tandem 21. Sept. a. 1592 aetatis 74. obdormivit in Domino [1]) „gratus, honoratus et desideratus omnibus non sine sanctitatis opinione [2]).“ Edidit praeter alia: *Flagellum sectariorum,* qui religionis praetextu seditiones in Caesarem aut in alios orthodoxos principes excitare student, Ingolstadii 1582. — Guilelmus Rainolds, qui Romae ad matrem Ecclesiam rediit, postea vero s. theologiam in anglorum collegio rhemensi docuit († 24. Aug. 1594), sub nomine Reginaldi vel Rosei plura [3]) edidit contra sui temporis sectarios, inter quae nominandus *Calvino-turcismus* i. e. calvinisticae perfidiae cum mahumetana collatio et dilucida utriusque sectae confutatio ll. 4 in dialogorum forma [4]), Antwerpiae 1597; Coloniae 1603; *de justa reipublicae christianae* in reges impios et haereticos *auctoritate*, Antverpiae 1592 in 8; *de sacramento eucharistiae* contra Berengarium et Brucium scotum, ib. 1593; *praxis fori poenitentialis*, Venetiis 1619 in f. opus posthumum; vindicias quoque instituit adversus Whittakerum translationis N. T. anglicae, Parisiis 1583.

[1]) Cf. Ziegelbauer hist. rei liter. O. S. B. ed. Oliverii 3, 360 s. Mackenzie Lives of most eminent Writers of the Scotch Nation 3, 148—55; Bellesheim Geschichte der kath. Kirche in Schottland 2, 20—35; hist. p. Blätter 103, 27—39; Hewison in accuratissima notitia praemissa Winzeti op., Edinburgi 1889.

[2]) Wassenberg in sua Ratisbona religiosa Ms. p. 174.

[3]) Cf. Wood Athenae oxon.

[4]) Cf. hujus op. synopsin ap. Werner, Gesch. der apolog. Literatur 4, 309 ss.

53. Eodem anno 16. Oct. 1594 obiit Guilelmus Allen (Allyn, Alanus) lancastrensis n. 1532 in oppido Rosall, quondam professor oxoniensis, sed propter fidem exsul (1561), ardenti atque infatigabili zelo pro restauranda religione catholica in patria sua conspicuus. Cum enim ob affectam valetudinem redire cogeretur in patriam (1562—65), licet nondum sacerdos clam nutantes in fide catholicos confirmavit eo fructu, ut securitatis gratia domicilium mutare cogeretur, ac demum iterum Anglia secedere. Postquam Mechliniae sacros suscepit ordines et aliquamdiu theologiam docuit, Romam est profectus. Post reditum coepit sollicitius cogitare de restauranda religione catholica in patria sua ideoque de instituendis collegiis in quibus juvenes angli ad sacerdotium munusque apostolicum in Anglia obeundum diligenter instituerentur: quod primum factum est Duaci, cujus collegii, inde Rotomagum ob turbas bellicas translati, plusquam paternam curam atque sollicitudinem habuit. Quo in consilio eum egregie juvit Gregorius XIII. Pro bono religionis majora semper cogitans et agens rogatu Philippi II. a Sixto V. purpura fuit decoratus (1587); et licet archiepiscopus mechlinensis sit dictus (1589), nunquam tamen dioecesim adiit, neque a sede apostolica confirmatus fuit, a romano pontifice semper pro universalis Ecclesiae negotiis adhibitus. A Gregorio XIV. loco Antonii Cardinalis Caraffae demortui bibliothecarius apostolicus declaratus, ad reformationem editionis vulgatae bibliorum a Sixto V. coeptam cum Cardinali Columna deputatus et jam a Gregorio XIII. missionibus per Angliam est praefectus. „Hujus viri praestantissimi obitum, scribit Pitseus [1]), quotquot fidei causa persecutionem patimur, adhuc lugemus, et tamquam orphani periisse nobis communem parentem ma-

[1]) De illustr. Angliae Scriptoribus.

gis ac magis in dies experimur.« „Hunc omnes, addit Eggs [1]), tum illius tum nostri aevi scriptores sinceri summis laudibus et merito extulerunt tamquam christianae religionis athletam fortissimum fideique in Anglia clypeum invincibilem et S. R. E. sacrique collegii singulare decus atque ornametum. E contrario iniqui s. matris Ecclesiae hostes fideique avitae desertores probris illum omnibus onerarunt odioque capitali prosecuti sunt.« Hoc ei positum epitaphium in collegii anglorum ecclesia, in qua ejus corpus requiescit:

Deo trino et uni.
Guilelmo Alano
Lancastriensi
S. R. E. Praes. Card. Angliae,
Qui extorris a patria
Perfunctus laboribus diuturnis,
In orthodoxa religione tuenda
Sudoribus multis, in seminariis
Ad salutem patriae instituendis, fovendis, periculis plurimis
Ob Eccle. Rom. opere, scriptis,
Omni corporis et animi contentione
Defensam, hic in ejus gremio
Scientiae, pietatis, modestiae,
Integritatis fama et exemplo clarus,
Ac piis omnibus charus occubuit
XVII. Kal. Novemb. anno
Aetatis LXIII, exilii XXXIII. etc.

Haec potiora ejusdem scripta: *Certain Brief Reasons* concerning the Catholik Faith, Duaci 1564; *A Defense and Declaration* of the Catholique Churches Doctrine touching Purgatory and Prayers for the Soules Departed, Antwerpiae 1565 in 8; *A Treatise made in Defense of the Lawful Power and Authoritie* of Priesthode to remitte sinnes: Of the People's duetie for confessienn of their sinnes to Godes ministers: And of the Curches meaninge concerning Indulgences commonlie called the Pope's pardons, Lovanii 1567, contra quem scripsit William Fulke; opus aureum *de sacramentis in genere;* de sacramento eucharistiae; de sacrificio eucharistiae ex vivae vocis diligenti et accurata tractatione (apud Th. Stapleton), Antverpiae 1576 in 4; Duaci 1603, opus rarum (m. 20), quod magni fecit Bellarminus. Ipse quoque induxit collegas suos in collegio rotomagensi ad vertendam s. Scripturam s. in linguam patriam adjecitque cum Bristow adnotationes N. T. Cura patrum congregationis Orat. prodierunt *The Letters and Memorials* (284) of. W. Card. Allen, Londini 1882.

54. Omnium tamen celeberrimus est et merito quidem Thomas Stapleton, qui luminaribus illis magnis Bellarmino et Duperonio non impar, a nonnemine illis praefertur [1]). In lucem editus est a. 1535 Henfieldae. Et ipse propter fidem exsul studia, quae inchoaverat Cantuariae, Wicestrae et Oxonii, prosecutus est Parisiis, Lovanii et Romae. Doctor Lovanii creatus s. literas Duaci est interpretatus. Iterum Lovanium accitus Bajo in cathedra successit. Denatus est a. 1598. Tanti eum fecit Clemens VIII., ut sibi illius opera

[1]) Purpura docta l. 5. n. 46. qui pluribus ejus vitam, virtutes, merita prosequitur. Cf. praeterea Gillow 1, 14—24; in primis Bellesheim in op. insigni Wilh. Card. Allen, Mainz 1885; The first and second diaries of the english College Donay etc., Londini 1878., de quibus cf. idem Bellesheim hist. pol. Bl. 82, 39 ss.

[1]) Feller ita de eo judicat VIII, 87: „Stapleton d'un caractère doux et aimable avait la piété en partage; il possédait trèsbien les belles-lettres, était versé dans le grec et l'hébreu, la théologie et l'histoire. Les hérétiques, qu'il confondit dans ses écrits ont rendu hommage à son savoir, et le cardinal du Perron le met à la tête de tous les controversistes. Il faut avouer cependant, que Bellarmin le surpasse dans la science de l'Ecriture, dans la lecture des Pères et dans les connaissances historiques, et que du Perron les surpassa tous deux dans l'exactitude à discerner ce qui est de foi d'avec ce qui n'est que d'opinion.« Döllinger eum dicit: „den besten Streiter gegen die neue Lehre, den die Kirche gehabt (Rede auf der gelehrt. Vers. 1863 p. 34).«

inter coenandum praelegi, eumque purpura ornare vellet. Ejus opera (pleraque) collecta cum vita prodiere Parisiis 1620 t. 4 in f. Inter ea eminent: *Principiorum fidei doctrinalium demonstratio methodica* per controversias septem ll. 12 tradita, in quibus ad omnes de religione controversias dijudicandas sola et certissima norma et ad easdem semel finiendas sola et suprema in terris auctoritas, via et ratio demonstratur, Parisiis 1579; ib. 1582 ed. 2. ab auctore recognita et multis locis locupletata, cui etiam accesserunt successionis Ecclesiae defensio accuratior et latentis protestantium ecclesiae confutatio copiosior contra Guil. Fulconis angli inanes cavillationes adversus l. IV. c. 10 et 11 editas; item l. XIII. et speculum pravitatis haereticae per orationes X ad oculos demonstratum; hujus operis scopus est via compendiaria, sepositis quaestionibus innumeris implexisque de singulis dogmatibus controversis, dirimere radicitus omnem catholicos inter et protestantes controversiam [1]); hinc inquirit in principia fundamentalia, secundum quae breviter et peremptorie simul omnis de doctrina revelata quaestio possit dirimi, proinde disserit de Ecclesia controversiarum judice, de hujus docendi auctoritate et infallibilitate, de revelationis amplitudine, quaenam Ecclesia sit judex controversiarum etc. Majoris forte pretii est: *Principiorum fidei doctrinalium relectio scholastica et compendiaria*, Antverpiae 1596, cui accessit triplicatio inchoata adversus G. Whitaker pro auctoritate Ecclesiae 1565, compendium (sed sat prolixum adhuc) prioris operis secundis curis elaboratum, quod excellit quaestionum notionumque distinctione et perspicuitate, argumentorum pondere et concinna brevitate (m. 20); *Universa justificationis doctrina hodie controversa ll.* 12 tradita, Parisiis 1582 (m. 60); *de magnitudine Ecclesiae romanae* ll. 3, Antverpiae 1599 in 4; *de auctoritate Ecclesiae* circa s. Scripturam, ib. 1591. Ad refutandas corrigendasque perversas Calvini et hujus discipulorum interpretationes, quibus N. T. librorum sensum pervertebant, edidit: *Antidota evangelica contra horum temporum haereses*, in quibus quatuor evangeliorum illi textus explicantur, quibus haeretici hodie ad sua dogmata propugnanda utuntur, vel ad haereticorum dogmata impugnanda catholici uti possunt, Lugduni 1595 pp. 2 in 1 v. in 8; *Antidota in acta Apostolorum* et *in epist. ad romanos* ac *binas ad corinthios* contra nostri temporis haereticos [1]). Quae antidota vere eximia sunt, atque in iis solide admodum illa testimonia expendit exponitque, quae in theologia dogmatica majoris sunt momenti. *Promptuarium catholicum et morale* super evangelia tam dominicalia quam de festis et quadragesimae, Coloniae 1592; Antverpiae 1593 pp. 5 in 3 v., opus saepius et variis in locis editum. Neque spernendum est aliud opus: *Tres Thomae*, seu res gestae s. Thomae apostoli, s. Thomae archiep. cantuariensis et Thomae Mori Angliae cancellarii, Coloniae 1612 (m. 18); *orationes academicae* 34, Antverpiae 1591.

55. In *Gallia* contra calvinistas pugnarunt: Petrus Emotte burgundus, capituli laudunensis decanus († 1. Aug. 1581), cujus est: *Catholicae fidei professio* primum utriusque T., dein ss. patrum, qui primis duobus seculis floruerunt, testimoniis confirmata, Parisiis 1578. — Petrus de la Coste O. Praed. aquitanus, patria condomensis, qui non solum scriptis [2]), sed et sanguine fuso (interfectus siquidem fuit a calvinistis a. 1582 vel 1583) fidei catholicae exstitit testis. — Ejus so-

[1]) Cf. de hoc opere Werner l. c. 4, 426 ss.; Possevinus l. 7. c. 2.

[1]) Cf. Werner l. c. 4, 305 ss.
[2]) Cf. illa apud Quetif II, 268.

dalis Petrus de Bollo allobrox Cambriaci natus congregationis gallicanae vicarius generalis edidit: *Authentica probatio sacrosancti missae sacrificii* ex solius s. Scripturae testimoniis, Lugduni 1588 in 8; 1617 cum alio ejusdem libro: *Oeconomia canonica* seu de ss. catholicae Christi familiae ministrorum officio et conservanda ubique majorum ecclesiastica disciplina, quem l. primum ediderat annotationibus exornatum Petrus Matthaeus ib. 1588.— Joannes Portez (Porthesius) O. Min. ecclesiastes vere catholicus, opere et sermone potens († c. a. 1590), scripsit de verbis Domini *hoc facite in meam commemorationem* pro oecumenico conc. tridentino adversus sophisticas nebulas M. Flacii Illyrici, Antverpiae 1567 in 12; 1586; *Les catholiques démonstrations* sur certains discours de la doctrine ecclésiastique en suivant la divine parole et s. Ecriture avec l'universel consentement de l'Eglise chrestienne, Parisiis 1568, utrumque opus valde rarum. — Guilelmus du Blanc episcopus tulonensis († 1588) edidit *Discours sur les sacramens de l'Eglise,* où les plus grossiers pourront comprendere tous argumens et erreurs des hérétique repoussez et decouverts, avec deux discours, l'un du célibat et l'autra des voeus, Parisiis 1583, opus valde rarum (m. 36). — Petrus Crespet O. Coel. senonensis (n. 1543., † 1594) contra magiam scripsit *La haine reciproque* de l' homme et du diable, 1590, quo in l. sat credulum se exhibet.

56. Praetermissis interim Thoma Beauxamis et Gentiano Herveto, de quibus infra redibit sermo, praecipuis fidei catholicae defensoribus accenseri debet Claudius scil. de Sainctes (Sanctesius, Xaintes etiam et Sanctius dictus) can. reg. O. S. Aug. carnotensis n. 1525, qui feliciter transactis studiis creatur a. 1555 doctor sorbonicus, interest famosis colloquiis Possiaci [1]) et Parisiis cum calvinistis habitis, dein concilio tridentino cum aliis undecim theologis, quos ablegaverat Carolus IX., renunciatur propter ejus de re catholica merita episcopus ebroicensis. Foederatorum partes sequens capitur, in carcerem conjicitur morte damnatur, venia impetrata mox moritur Crevecoeuir territorii lexoviensis ex veneni suspicione. Ejus monumentum praefert inscriptionem: „Imago non corporis (vanum), sed ingenii mentisque divinae in libris illius admirandis cernitur; conciones in conspectu regum populique frequentis habitae sat nomen illustrant. Si haec nescis, coecus et surdus, ista non sunt scripta tibi. Vade et ora.“ Inter ejus opera eminent: *Examen doctrinae calvinianae et bezanae de coena Domini,* 1566, cum responso Bezae exceptionibus opposito; *Déclaration d'aucuns athèismes* de la doctrine de Calvin et Bèze contre les premiers fondements de la chrétienté, Parisiis 1567 in 8., opus rarum; *Les Actes de la conférence tenue à Paris,* ib. 1568, opus rarissimum (m. 100); habitum fuit hoc colloquium a. 1566 inter ipsum et Sim. Vigor ex parte catholicorum, et l'Espine et Sureau de Rosier calvinistas praesente duce de Bouillon. *De rebus eucharistiae controversis repetitiones* seu libri decem, Parisiis 1575 in f. (m. 27), quo copiose admodum et plenissime hoc argumentum versat, omnesque theologos priores superat. De eo ita judicat doctissimus Franc. Turrianus [2]): „Claudius de Sainctes, episcopus ebroicensis, diuturnis vigiliis et lucubrationibus studio scribendi de eucharistia ex voto consecra-

[1]) Huic colloquio interfuit quoque Petrus Picherel († 1590), cujus *opuscula* partim antea, partim nunc primum edita praelo dedit Andreas Rivet Lugduni B. 1629. Ea gravissimis censuris notavit Sorbona 1. Sept. 1629, prohibita quoque fuere Romae 1658. Cf. Reusch Index II, 419.

[2]) Gallia christiana 1, 577.

tis, ingens opus in ll. 10 digestum ita ex optimis tum suis tum alienis miro ingenio et industria ac labore compositum emisit, ut nihil reliquerit quod vel in aliorum de ea re libris, qui erant prope infiniti, quaerere opus sit, vel in multiplici rei quaestione desiderari possit.« *Liturgiae* seu missae ss. Patrum, Jacobi ap., Basilii M., Jo. Chrysostomi interprete L. Thusco; de ritu missae et eucharistiae ex libris Dionysii Areop., Gregorii niss., Nicolai methon., Germani, Nic. Cabasilae, Maximi, Bessarionis, Procli, Justini M., Jo. Damasceni, Samonae gaz.; accedunt e Jo. Chrysostomo locorum annotatio et capita, unde liturgica comprobantur; Antverpiae 1560, qua editione nihil elegantius, complectitur tamen solum textum latinum; graecum etiam exhibet editio ejusdam anni parisiensis, ad quam operam suam contulit Joannes a s. Andrea, doctus canonicus parisiensis, cui debemus etiam editionem (primam) *liturgiae s. Marci* cum additamentis ex l. 8. const. apostolicarum. De hoc opere ita scribit Renaudot[1]: »Etsi non contemnendam operam in praefationibus et notis impendisset Claudius Sanctesius insignis illa aetate theologus, ritibus nullam aut exiguam lucem attulit. Quaestiones illas, quarum origo ex quorundam hominum adversus graecos criminationibus, non aliunde quaerenda est, tractare Sanctesius et qui eum secuti sunt videntur formidare.« — Neque pro fide catholica impiger erat Edmundus Auger, operarii filius, natus Alleman prope Trecas a. 1530, qui pedes et mendicans Romam petiit, ibique postquam sacellani partes obierat in ecclesia societatis Jesu, inter hujus sodales propter insignes ingenii dotes, quas prodebat, receptus fuit a s. Ignatio. In Galliam redux qua scriptis[1]) qua concionibus[2]) tanto zelo et fervore in reducendis calvinianis laborabat tamque felici successu, ut eorum quadraginta millia ad Ecclesiam reduxisse feratur. Axiomatis instar ipsi erat, mansuetudine nihil esse efficacius ad reducendos errantes. Tanto vero odio in illum exarserant calviniani, ut capta urbe Valentia, in qua commorabatur (1562), eum morte damnarent. Jam laqueus, quo suspendendus esset, circumjectus erat collo, cum spes inducendi illum ad defectionem a fide catholica magno suae sectae lucro haereticos a morte imminenti infligenda retinuit. Carceri restitutus a catholicis liberatur. Henrico III., qui eum Lutetias Parisiorum acciverat a. 1583, a confessionibus fuit. Obiit Novocomi a 1591.

57. Ultimus est Christophorus Cheffontaines (Penfentenion, a Capite fontium) O. S. Franc. britannus n. c. 1532. Romae docebat s. theologiam, a. 1571 delectus fuit in totius ordinis ministrum generalem, a Gregorio XIII. archiepiscopus caesariensis (1579) et coadjutor cardinalis de Pelve in archiepiscopatu senonensi designatus. In Flandriam proficiscens (a. 1586) plu-

---

[1]) In praef. T. 1. Liturg. orient. collectione; Feller 7, 379: Ouvrage recherché à cause des choses curieuses et importantes qu'il contient touchant la messe; on le joint ordinairment à la *Missa latina antiqua* de Francowitz (Flacius Illyricus)«.

[1]) Haec (lingua gallica exarata) recenset Backer I, 310 ss., illorum plura sunt ascetica, alia praesertim de sacramentis agunt; quod ceteris praefertur est ejus catechismus. Mentione etiam dignum est: *De la vraye, reale et corporelle présence de Jésus-Christ au S. Sacrament de l'Autel* contre les fausses opinions et modernes Hérésies tant des Luthériens, Zwingliens et Westphaliens que Calvinistes ll. 3, Lugduni 1563—65, quorum 3. inscribitur: de l'institution, vérité et utilité du Sacrifice de la Messe; des sacramens de l'église catholique, ib. 1564.

[2]) Matthieu rerum gallicarum scriptor eum dicit: »Le Chrysostome de la France, le plus éloquent et lè plus docte prédicateur de son siècle.« Cf. Bailly historia vitae R. P. Augerii, Parisiis 1652; Dorigny Vie du P. A. etc. Lugduni 1716; Avenione 1828 etc.

res a vera fide devios in rectam deduxit viam, catholicos in fide nutantes confirmavit. Verum cum ejus orthodoxia a nonnullis in suspicionem apud sedis apostolicae nuncium vocaretur, jussu Sixti V. (1586) Romam missus est ubique carcere detentus s. Inquisitionis. Quis ejus causae fuerit exitus, non constat. Decessit Romae 26. Maj. 1595. Quotidie per plures annos horas undecim studio impendebat variasque callebat linguas: dolendum [1]) tamen propter peregrinas exuberantis ingenii opiniones ejusdem opera in indicem debuisse referri, et quidem absolute haec tria: Varii tractatus et disputationes *de necessaria correctione theologiae scholasticae,* Parisiis 1586, cujus op. exemplaria integra et non mutilata sunt rarissima; *de missae Christi ritu et ordine; novae illustrationis christianae fidei* adversus impios, libertinos, atheos, epicureos et omne genus infideles *epitome*, ib. 1586. Maxime vero displicuit illa ejus oponio, quam primum Parisiis quondam prae concione enunciavit, dein in suis propugnavit operibus, neque Christum consecrasse verbis *hoc est corpus meum,* neque sacerdotes hisce conficere consecrationem, nisi accesserint benedictio et preces, quibus elementorum transmutatio exoretur. Alia ejusdem opera sunt prohibita ‚donec corrigantur.' Inter ea sunt: *Deffence de la foi de nos ancestres* contenant quinze chapitres où son declarez les stratagêmes et ruses des hérétiques de nostre temps, ib. 1570 in 8; 1575; latine Antverpiae *Deffence de la foi de noz ancestres* où la présence réelle du corps du N. S. est prouvée par plus de 360 raisons, ib. 1571. 1586 (m. 32) utrumque latine, illud Antverpiae 1575, Venetiis 1581 in 8; hoc Romae 1576; Coloniae 1587 (m. 27); *consultatio epistolae* cujusdam contra liberum arbitrium et merita, Antverpiae 1576, prius gallice Parisiis 1571; *Chrétienne confutation du point d'honneur,* sur lequel la noblesse fonde aujourd'hui ses querelles et monomachies, déduite en un traité de quatre chap. et outre ce en trois dialogues ensuivants, ib. 1568; 1571; 1579; *perpetuae Mariae V. ac Josephi sponsi virginitatis catholica defensio,* Lugduni 1578 in 8. etc., quo in opere exstat quoque illustratio vaticinii Jacobei Gen. 49, 10. Omnia hujus auctoris opera sunt rara et singularia.

58. Inter *belgas* eminet primisque nostri temporis theologis accensendus [1])

---

[1]) Nam alioquin ‚contra Lutheri et Calvini vecordiam non minus vehementer quam eleganter uberrimaque e limpidissimo theologiae fonte profluente eruditione liberum arbitrium et merita bonorum operum asseruit.' Ita Mich. a S. Jos in sua Bibliogr. crit. Culta scribebat latinitate et stilo nervoso. Cf. Bi. un. 8, 317—19.

[1]) Du Pin 16, 138: ‚Il peut passer pour un des Controversistes du premier ordre.' Ita et Hefele, Beiträge zur Kirchengeschichte 1, 461. Multum eum laudat Baronius ad a. 53. n. 32. ‚ob egregiam eruditionem toti orbi spectatam et vitae sanctitatem,' ‚jamque mille de prostratis hostibus coronis auctum' dicit. Huc etiam referri possent Cornelius Loos (Callidius) Gudae n. 1546, Moguntiae aliquamdiu professor theologiae, unde Treviros secessit, sed quod scriberet contra magiam, turbas in se conscivit: quare opiniones suas retractare ditionemque trevirensem deserere est coactus (1592). Parochiam deinde Bruxellis rexit, sed cum iterum suas opiniones proponeret, in carcerem est conjectus. Inde liberatus tertiam delationem evasit morte praeventus (3. Febr. 1595). Praeter scripta contra magiam reliquit alia opuscula polemica, ut *Spiritus vertiginis utriusque Germaniae in religionis dissidio*, unde cunctae calamitatis vera origo, progressus ac indubitatus curandi modus cum rejectione inefficacium adhuc remediorum, Moguntiae 1579 in 8; *annotationes* in Ferum super Joannem, in quibus interpretationis errores illius auctoris aperit; *illustrium Germaniae scriptorum* (89) *catalogus*, Moguntiae 1581, parum exactus et sat tenuis. — Theodorus Graminaeus ruremundanus, Coloniae professor mathesis praeter alia scripsit *Prodromum antichristi* h. e. haereticorum nostri temporis, Coloniae 1578, in quo

est Guilelmus Damasus Lindanus dordracenus n. 1525, qui absolutis studiis Lovanii et Parisiis Dilingam vocatus sacras literas ibidem per triennium exposuit (1552), dein Lovanium redux lauream in theologia promeruit 1556. Nominatus primus ruremontanus episcopus 1562, sedem suam occupare non potuit ante a. 1569. Bonus pastor animam suam pro grege ponere pestis tempore paratus fuit, fidemque catholicam strenue propugnavit et bonum Ecclesiae in sua patria misere afflicta omni opere promovit, bis etiam propterea Romam se contulit 1568 et 1584 benigne a Gregorio XIII. exceptus, qui eundem propter tot merita insignia ad ecclesiam gandavensem transtulit 1588 eodem quo obiit anno. Operum ejusdem praecipuum est: *Panoplia evangelica* sive de verbo Dei evangelico ll. 5, quibus ex Scriptura prophetica et apostolica illius eruitur et declaratur indoles atque natura, patres explicantur, scriptum atque τὸ ἄγραφον non scriptum et quae ad traditiones indubitato apostolicas, licet non scriptas, at fide tamen pari suscipiendas pertinent, pertractantur, denique verbum Dei non scriptum sed traditum adversus infesta catholicae Christi J. Ecclesiae hostium tela et arietationes omnes defenditur, Coloniae 1559; 1563; 1571; 1577; 1590 in f.; adjectis *Tabulis analyticis omnium haeresum hujus seculi* ex Lindani scriptis concinnatis, Parisiis 1564 in f. et saepius deinceps. Edidit praeterea: *Psalterium vetus a sexcentis mendis repurgatum* et de graeco atque hebraico fontibus illustratum, Antwerpiae 1568 in 4; Lovanii 1571; Coloniae 1572; *Glaphyra in epistolas apocalypticas s. Joannis ap.* cum Ecclesiae prosopopoeia, Lovanii 1590 in 8; *Dubitantius de vera certaque per J. Chr. Evangelium salutis aeternae via instructus* ll. 3, Coloniae 1571; *De vera Christi Ecclesia* diatriba analytica ad Ge. Majorem ceterosque academiae wittenbergicae theologos, quae novae ipsorum confessioni CXXX prop. a. 1570 editae vanisque germanici schismatis causis respondet, ib. 1572; *de vera apud romanos Ecclesia* contra wittenbergenses eam Wittenbergae collocantes, ib. 1572; Concordia discors seu querimonia cath. Ecclesiae ad principes etc. nomine confessionis augustanae gloriantes, quae demonstrat, simulatam ac vere personatam ipsorum concordiam viros facere antichristianos, et minime solidis niti fundamentis. Inserta est censurae *Jeremiae* patriarchae Constantinop. de confessione augustana epitome, qui illam gravissimorum errorum condemnat, 2 p. Coloniae 1583. *Stromatum* ll. 3 pro variis concilii tridentini decretis ac potissimum de suscipiendis etiam apostolicis traditionibus, ib. 1575 (m. 15); *de optime genere interpretandi Scripturam*, ib. 1558, quo in opere temerarias Laurentii Vallae, Erasmi, Calvini, Roberti Stephani adversus vulgatam editionem censuras et calumnias depellit [1]). *Responsio* pro vero atque vivo Christi corpore in s. eucharistia contra Jo. Campani blasphemias, ib. 1575; *missa ap. s. Petri* ap. cum annotationibus et apologia contra calvinistas et martinistas; accedit anonymi l. de actione missarum, Antverpiae 1589; *de*

tuetur romani pontificis primatum. — Aegidius de la Coulture insulensis e calvinismo ad veram Ecclesiam redux, disputavit *de visibilitate Ecclesiae* ejusque perpetuitate, Antverpiae 1588. Aliud ejusdem opusculum: *Rescriptions* faictes entre Gilles de la C. depuis son retour du Calvinisme au giron de l'Eglise Romaine et Ant. Escailler ministre Wallon a Cantorbery, Antverpiae 1588, est rarissimum et carissimum (m. 100).

1) Cf. plura ap. Possevinum, Bibl. selecta l. 2. c. 15. Contra hoc opus scripsit Joannes Levita Isaac quondam rabbinus, dein lutheranus (1546) mox catholicus, (1551) professor coloniensis († 1577): *Defensio veritatis hebraicae ss. Scripturarum*, Coloniae 1559. Ejusdem est: Perfectissima *hebraica grammatica* ll. 3, ib. 1558

Teneraemonda ll. 3, Antverpiae 1612; *Apologeticon* ll. 3 ad germanos pro concordia cum cath. Ecclesia Christi contra novam protestantium confessionem augustanam ex lutherana calvinizantem, ib. 1570; 1578 pp. 2; *de apostolico virginitatis voto atque evangelico sacerdotum coelibatu* ll. 5 pro conc. tridentino adversus Chemnitium, ib. 1579. Laudant in Lindano Dupin et Feller[1]) eruditionem, soliditatem theologicam, patrum conciliorumque notitiam, ingenii sublimitatem optimumque dialecticae usum. Plura ex ejus scriptis inseruit Roccaberti in suam bibliothecam pontif.

59. Lindani in hac pugna socii fuere: Andreas Fabricius leodiensis philosophiae professor Lovanii et diu Romae orator cardinalis augustani (Othonis Truchsess), ecclesiae collegiatae apud veteremOettingam praepositus († 1581). Ejus est *Harmonia confessionis augustanae* doctrinae evangelicae consensum declarans, Coloniae 1573 1587; in qua ostendit dissensum variarum editionum et auctorum hujus confessionis inter se et a fide antiquae Ecclesiae, singulisque articulis subjicit breves, sed sagaces solidasque animadversiones[2]). Hujus operis forte alia editio vel epitome est: *Brill auf den evang. Augapfel* d. i. Ablegung u. wohlbegründete Resolution, deren im AugapfelAugsb. Confession sämmtlicher gesetzter Articul Carolo V. und den kath. Ständen in a. 30 u. respective a. 52 zu Augsburg ausgedachte Confession u. zu dero wohlgegründeten Refutation auf alle Articul gerichtet von den kath. Theologen übergeben s. l. 1529 in 4. — Theodorius Antonius Peltanus (Pelten, ita dictus, quia oriundus in oppido Pelte prope Leodium) S. J. „catholicae doctrinae adversus novatores defensor acerrimus[1]),“ cui facultas theologica ingolstadiensis hoc monumentum posuit in schola sua: „Theodorus Peltanus S. J. ss. Theol. doctor et professor. Fuit hic unus ex primis patribus, qui virtute et doctrina claruerunt et in hac academia omni literarum genere ornatus quam maxime floruit. Post multos labores academiae et religionis causa consumptos, post literas graecas, hebraicas et theologiam publice explicatas Ingolstadii (1562—72), Augustae alienae saluti, conscriptis etiam libris tanta felicitate et fructu se impendit, ut merito illud ambrosianum poni possit: Vixit Ecclesiae, mortuus est Deo. Obiit Augustae a. 1584. 2. Maji[2]).“ Addit vero Engerdus[3]): „Si quis vel propter ingenii rotunditatem et acumen, vel in disputando tam in philosophica quam in theologica arena subtilitatem et promptitudinem meretur laudem, certe ille amplissimis dignus est encomiis, ut interim linguarum cognitionem, quam publicis scriptis et versionibus seu translationibus et aptissimis et ornatissimis toti Ecclesiae jam fecit testatam silentio praeteream. Atque singularis illa tanti theologi eruditio eo majori debet omnibus esse admirationi, quo serius ad literarum studia fertur accessisse, adeo ut pene sit praeter fidem tot auctores in omni scientiarum genere ab illo esse perlustratos.“ Plura scriptorum graecorum opera edidit et latine vertit. Ita Jo. Chrysostomi *expositionem in d. Pauli episto-*

---

[1]) Hic Biographie univ. V, 278, ille l. c. ubi addit: „Le style de Lindanus est véhément, un peu enflé et cependant assez pur.“ Plura de eo cf. in ejus Vita auctore can. Claessens in l. Annuaire de l'université cath. de Louvain, 1871; Rotermund III, 1859.

[2]) Cf. Kelner allg. d. Biogr. 6, 503.

[1]) Bona in Notita auctorum.

[2]) Cf. Mederer Annales ingolstad. acad. ad. a. 1572.

[3]) Acad. Ingolst. p. 7. pag. 113. Ceterum et Feller haec de eo scribit VI, 455: „Peltan était du petit nombre des savants, qui unissent les avantages d'une vaste mémoire à ceux d'un jugement solide, et les richesses de l'érudition à l'exactitude des raisonnements.“

las; accedit commentarius Andreae caesariensis in d. Joannis Apocalypsin, Parisiis 1596; sacros. magni et oecumenici *conc. ephesini acta omnia*, Ingolstadii 1576; decem et septem excellentissimorum theologorum *declamationes* ante 1200 a. in praecipui Christi Servatoris festis publice habita, ib. 1579 in 8; Victoris antiocheni commentarii *in Marcum* et s. Titi bostrorum ep. commentarii in Ev. Lucae, ib. 1580 in 8; *in Proverbia Salomonis* paraphrasis et scholia ex ss. patrum scriptis, Antverpiae 1606 in 4; *catena graecorum patrum* in Proverbia Salomonis; in Ecclesiasten b. Gregorii Thaumaturgi metaphrasis graecolatine; in canticum canticorum Mich. Pselli, ib. 1614; Basilii Seleuciae Isauriae archiep. or. *de annunciatione b. Mariae* seu de incarnatione, Parisiis 1589 etc. Praeterea edidit plures *disputationes* [1]) et insuper: *Doctrina catholica de purgatorio*, de animarum sedibus, de vita functorum suffragiis, de christianorum sepulturis, exsequiis et anniversariis, Ingolstadii a. 1568 vel 1569; *de librorum canonicorum numero, auctoritate et legitima interpretatione*, ib. 1572; *de nostra satisfactione et purgatorio* ll. 2, Coloniae 1576; *de originis peccato disceptatio* in tractatus 18 distributa, item de Christi satisfactione et majestate, ib. 1576; *de tribus bonorum operum generibus* eleemosyna, jejunio et oratione ll. 3, ib. 1580. — Martinus Duncanus (Donck) Kempenae oriundus 1505, Lovanii studiis operam dedit; variis in locis pastoris munus obiit, postremo Hagae Comitis Guilelmo Lindano in decanatus ac senatoriae dignitatis munere suffectus est. Verum inde coactus secedere, exosus enim erat admodum haereticis propter ardentem zelum, Amstelodamum se contulit, ubi pastor et viginti pastoratuum fuit inspector; sed et indecum periculo vitae ejectus Amersfortium se recepit, ubi piissime [1]) in Domino obdormivit 16. Apr. a. 1590 aetatis a. 85. Plura opuscula conscripsit sermone populari (flandrice), quae Antwerpiae prodierunt. — Joannes Lens, philosophiae et theologiae professor lovaniensis († 1593), „in quo, inquit Miraeus, ut solida Augustini doctrina sic et suavis Lactantii elegantia enituit. Pauci certe hoc viro theologiae dogmata purius atque nitidius explicarunt, pauci errores sectariorum eloquentius atque validius confutarunt.“ Academiae nomine doctrinae schema composuit propositionibus Baji oppositum [2]); ceterum partes quoque habuit in conscribenda censura adversus Lessii doctrinam. Inter alia edidit *de libertate christiana* ll. 15, Antwerpiae 1590, „quos quidem libros, inquit Possevinus [3]), maxime cuperem, ut omnes politici perlegerent. Agit autem prioribus ll. de servitute, in quam incidit homo ob peccatum, idque satis docte ac prolixe; mox de necessitate liberatoris deque vera libertate; quo etiam in progressu haereticos nostrae aetatis ostendit in constituenda libertate christiana turpissime lapsos esse. Libro autem 14. confutat libertini cujusdam argumenta, qui pestilentem ediderat libel-

[1]) Cf. Backer, Bibliothèque des Ecrivains de la Comp. de Jés. II, 1845—48; Richard Simon, Hist. critique du N. T., qui c. 30. carpit, quod in versione Victoris antiocheni et Titi bostrensis plura sibi permiserit, quae interpreti alioquin non licent. Ita ut sermonis contextus planior fieret pauciora pluribus, plura paucioribus interdum reddidit; sententias quasdam et expositionum pericopas locis opportunioribus collocavit, de quibus tamen lectorem monuit Peltanus in praefatione.

[1]) Cf. Hartzheim Bibl. colon. p. 235, qui pietatis ejusdem specimina refert et plura opuscula recenset. In primis impugnavit Duncanus anabaptistas; allg. d. Biogr. V, 466.

[2]) Doctrinae ejus, quam certorum articulorum damnatio postulare visa est, brevis et quoad fieri potuit ordinata et cohaerens explicatio, inter opera Baji 2, 161. ss.

[3]) Bibl. selecta l. 1. c. 26.

lum, quo libertatem cuique religionis esse relinquendam probare nitebatur[1]). Ad extremum vero 15. libri finem adjecit de his, qui politici vulgo vocantur, compendiariam et brevem instructionem lectu dignissimam;“ *de fide, spe et charitate* contra haereticos, ib. 1599 in 8; *de limbo patrum*, Coloniae 1583; Lovanii 1584; *de una Christi in terris Ecclesia*, Lovanii 1577; 1587, in quo opere hoc argumentum ita pertractavit, ut fatentibus eruditis nihil sive ad confirmandam veritatem sive ad evertendam falsitatem et penitus obstruenda haereticorum ora solidius, potentius et efficacius prolatum eo tempore fuerit; *de ecclesiastica satisfactione poenitentis* adversus Ben. Aretium bernensem, ib. 1585; *de verbo Dei* scripto et non scripto, Antverpiae 1591 in 8; *de fidelium purgatorio* ll. 2. — Henricus Vicus Vallencenae urbe Hannoniae natus (1536—96), laicus quidem, sed insignis philosopus et theologus, praeside doctissimo Martino Rithovio theses de fidei controversiis publice defendit, pluribusque etiam libris [2]) doctrinam propugnavit catholicam. Disputavit siquidem *de descensu Christi ad inferos*, Antverpiae 1586 in 4; *de christianorum sacramentorum natura*, officiis et numero, Lovanii 1571 in 8; *de controversiis hujus temporis*, Atrebati 1598 in 8; *de communione sanctorum ac symbolo*, sanctis literis et historia ecclesiastica, Antverpiae 1596.

60. Neque omnino praetermittendus videtur Michael Bajus (de Bay) jansenismi praecursor, Melini in Belgio n. 1513. Absolutis Lovanii studiis doctrina sua promeruit cathedram philosophicam et dum Leonardus Hasselt Tridenti degeret, s. Scripturae interpretandae pro illo supplevit munus: Hasselt defuncto in cathedra successit (1552), quam etiam ad mortem usque tenuit. Interfuit etiam ultimis conc. tridentini sessionibus. Auctus est dignitate decani capituli ad s. Petrum (1575), cancellarii universitatis (1578) et regii inquisitoris († 16. Sept. 1589). Haec ejus opera: *de libero arbitrio*, de justitia, de justificatione et de sacrificio, 1563; *de meritis operum*, de prima hominis justitia, de virtutibus impiorum, de sacramentis in genere, 1564; *de peccato originis*, de charitate, de indulgentiis, de oratione pro defunctis 1566, cum prima opusculorum serie; *de potestate papae* 1575; ea sane produnt ingenium sagax stiloque conscripta sunt nitido. Novae ejusdem opiniones novaque disputandi methodus atque scholasticae contemptus merito offenderunt viros gravissimos, inter quos eminebant Ruardus Tapper et Jodocus Ravesteyn. Primum rogatae fuere de ejus doctrina variae exterae academiae, res demum delata ad sedem apostolicam, quae diligenti examine praemisso 76 (seu 79) prop. reprobavit tacito auctoris nomine. Cum vero Bajus non satis censurae se subjiceret, nec omnis controversia ea esset sopita, Gregorius XIII. damnationem renovavit atque Toletum Lovanium misit ad restituendam pacem. Hujus prudentissimi theologi opera Bajus cum universa facultate ut se judicio apostolico subjiceret fuit inductus atque pax confecta [1]). Opera Baji collecta cura Gerberonii prodierunt cum bullis pontificum et aliis ipsius causam spectantibus jam pridem ad rom. Ecclesiam a convitiis protestantium simul ac ab arminianorum imposturis vindicandam, expurgata et plurimis, quae hactenus delituerunt opusculis aucta, Coloniae 1596 t. 2 in 4., quae tamen

[1]) Contra quem edidit etiam *de unica religione* studio catholicorum principum in republica conservanda, Coloniae 1579.

[2]) Cf. eorum catalogum ap. Zedler *Universallexicon* 48, 1017.

[1]) Plura de eo cf. apud Linsemann: Michael Bajus und die Grundlegung des Jansenismus, Tübingen 1867, collata recensione in Katholik 1868. v. 1. p. 281 ss.; Scheeben Kirchenl. 2. ed. 1 1852—62.

editio prohibita est propter editoris additamenta.

61. *Germanis* potius quam belgis accensendus est b. Petrus Canisius (de Hondt) S. J. noviomagensis, cujus fata et merita ita paucis complectitur epitaphium [1]) ei in Ecclesia S. Nicolai Friburgi positum:

Petrus Canisius theologus
Noviomagi natus (a. 1521)
Societatem Jesu
Tertio a confirmatione illius anno
(1543)
Ingressus
Ac sacerdotio insignitus,
Ob magni simul et placidi animi prae-[stantiam
A coloniensi ecclesia ad Carolum V. [imp.,
Ab Ottone card. augustano
Ad s. concilium trident.,
A Ferdinando imp. Wormatiam
Contra Melanchtonem haereticum,
A Pio IV. Pont. max. ad principes Ger-[maniae
In fide confirmandos missus;
Postquam Romae, in Siciliae et Germa-[niae academiis docuisset,
Diu apud Ferdinandum imp.
Et passim summa laude verbum Dei [praedicasset,
Primus Provincialis Soc.
Ejusdem in Germania
Ab ipso soc. auctore P. Ignatio
Datus fuisset,
Scriptisque fidem catholicam egregie
Illustrasset,
Auspiciis Reverendi D. Joan. Francisci
Friburgum sexagenarius venit,
Collegii societatis fundamenta jecit,
Multa praeclara documenta dedit,
Et quasi quidem Friburgensium patro-[nus,
Ecclesiae per Helvetiam patriarcha,
Religionis catholicae suo tempore co-[lumna,
Toto christiano orbe notissimus [1]),
Fide, prudentia, indefesso scribendi [labore, abstinentia,
Perenni gravitate, animi puritate,
Flagrantissimo Dei amore,
Multaque sanctitate clarissimus,
Migravit ad Christum
Festo s. Thomae Apostoli
1597 anno aetatis 77.

Edidit *D. Cyrilli archiep. alexandrini opera,* 1546 t. 2 in f., inter quae ll. 11 in Gen. nunc. primum editi; *s. Leonis M. sermones et homilias,* ib. 1547; Lovanii 1566; *epistolas s. Hieronymi,* Dilingae 1565, et saepius alibi; Hosii *opera* Coloniae 1583 t. 2 in 8; opuscula quaedam ascetica; omnium vero celeberrimum est ejus *Summa doctrinae christianae,* quae primum prodiit 1554, dein saepissime, adeo ut editio parisiensis a. 1668 ad quadrigentas editiones numeret; in plures quoque linguas versa fuit [2]). *Commentariorum de verbi Dei corruptelis* t. 1., in quo de ss. praecursoris Domini Joannis Baptistae historia evangelica cum adversus alios hujus temporis sectarios, tum contra novos ecclesiasticae historiae consarcinatores (centuriatores) pertractatur, Dilingae 1571 in 4; *De Maria Virgine incomparabili et Dei genitrice* ll. 5, sive t. 2. commentariorum de verbi Dei corruptelis, Ingolstadii 1577; 1583, opus valde rarum (m. 46), Parisiis 1584. Disserit l. 1. de immaculata Virginis conceptione, nativitate, infantia; l. 2. de perpetua virginitate adversus diversos impugnatores hujus praerogativae; l. 3 de Dei genitricis praeroga-

[1]) Alia ejusdem elogia cf. in Bibl. script. soc. Jes. Ita ex. gr. magnus Hosius in ep. 150. eum dicit: „Haereticorum malleum et novum Augustae apostolum, non doctrina magis quam pietate insignem et si quisquam alius in controversiis exercitatum;" quem propterea ejus adversarii *canem austriacum* dixerunt.

[1]) Hinc Baronis de eo t. 1. Annal. ad a. 9: „Venerandus vir, cujus laus est in Evangelio per omnes ecclesias."

[2]) De his editionibus et versionibus cf. Backer 1, 1046—67. Infra de ea loquemur, quam curavit Busaeus.

tiva; l. 4. de sanctitate ab omni peccato actuali immuni; l. 5. de morte, in coelos assumptione et perpetuo cultu. Hinc integram Mariologiam opus hoc complectitur [1]).

62. *Germani* praeterea sunt: Joannes a Via coloniensis, canonicus monacensis et Alberto duci a concionibus († 1582), qui plura opera utilia vertit germanice [2]), ut vitas SS. auctore Surio; relationem edidit de colloquio wormatiensi a. 1557 habito, Wormatii 1557; et *jugis Ecclesiae catholicae sacrificii eorumque omnium, quae in eo peraguntur, solidam justamque defensionem et assertionem* ex priscorum et ss. patrum monumentis depromptam contra calumnias et cavillationes Jac. Andr. Smidelini, Coloniae 1570. — Caspar Franck, qui 2. Nov. 1543. in civitate Misniae Ortrand natus, a teneris unguiculis inter lutheranos educatus cum lacte haeresim suxit. Ingolstadium jam tum philosophiae magister venit (1566) et aliquamdiu in aedibus Martini Eisengreinii commoratus tum diligenti et assidua ss. Ecclesiae patrum lectione, tum frequentibus theologorum colloquiis errorem suum agnovit et ad Ecclesiae gremium 25. Jan. 1568 rediit [3]) Suae conversionis rationes reddidit in op. *Klare u. Gründliche Ursachen* warum C. Fr. von der Sect zur röm. Kirche getreten, sampt Erklärung der fürnehmsten jetzigen Zeit strittigen Artikeln, Ingolstadii 1568, etiam latine. Eodem adhuc anno sacerdos ordinatus fuit. Per Bavariam multis in locis pie docteque concionando, errantes in viam veritatis proprio exemplo et doctrina revocando, nutantes in avita religione confirmando utilem et salutarem Ecclesiae praestitit operam. Martino Eisengrein primum in parochia s. Mauritii (1572), deinde in ss. literarum cathedra successit (1578) tantaque dignitate et fructu spartam suam ornavit, ut statim a senatu academico rector magnificus fuerit electus jam a. 1573 (iterum a. 1579). Alberto duci erat a consiliis, a Gregorio XIII. dictus protonotarius et comes lateranensis († 12. Mart. 1584). Plura reliquit opera lingua patria conscripta et in latinum versa suae pietatis, zeli solidaeque eruditionis argumenta [1]), ut ex. gr.: *Kurtzer u. beständiger Bericht* vom pur lauteren Wort Gottes u. Liecht des h. Evangelii, sampt nothwendiger Widerlegung der zwo Schriften D. J. A. Schmidlein u. J. Celestin wider

[1]) Cf. Riess, Der selige Petrus Canisius l. 4. c. 2, ubi operis epitomen exhibet, ac ita inter alia scribit: „So ist das Werk mit seinem bescheidenen Titel eine gedrängte Widerlegung aller Hauptlehren des Protestantismus und . . . eine dem Irrthum jener Zeit auf den Grund gehende eben desshalb unabhängig von den verschollenen Centuriatoren von Magdeburg ihren Werth behauptende Untersuchung.“ Tot autem laboribus et demum morte praepeditus opus hoc complere non potuit, alios enim moliebatur tomos de persona Christi Jesu et de b. Petro.

[2]) Cf. Streber Kirchenlex. VI, 1780 ed. II.

[3]) Cf. Raess Die Convertiten 2, 15 ss., qui ita de eo scribit: „C. Franck war eine der ausgezeichnetsten confessionellen Eroberungen in Baiern und der Universität Ingolstadt in der letzten Hälfte des 16. *Jahrhunderts*. Die Aufmerksamkeit, die man ihm allgemein schenkte, die Theilnahme vieler vornehmen Personen an der Feierlichkeit seines Uebertrittes, die Schnelligkeit, womit er zu den geistlichen Weihen befördert wurde, die Ehrenstellen womit man ihn sogleich überhäufte, die Belobungsschreiben, die er von den höchsten Stellen erhielt, beweisen, welchen grossen Werth man katholischer Seits auf seine Bekehrung legte. Auch hat der würdige Mann dem in ihn gesetzten Vertrauen vollkommen entsprochen, sowohl durch seine Frömmigkeit und die Erfolge seines Eifers, als durch die grosse Zahl der Werke, die er in so kurzer Zeit zur Wahrung der katholischen Grundlage verfasst hat.“

[1]) Haec (24) diligenter recenset Mederer in Annal. acad. Ingolstad. ad 1584. Cf. Engerdus Acad. Ingolst. VIII, 113 ss.; Kobolt, baier. Gelehrtenlexicon; Streber, Kirchenl. IV, 1683.

die wolgegründeten ursachen des Abtrettens von den Secten, ib. 1570; 1571: *Grund des cath. Glaubens,* darinnen 63 Ursachen begriffen, warumb alle rechtgläubige Christen bey der allgemeinen christl. u. römischen Kirchen bis an ihr endt zu verharren schuldig seyn, ib. 1580; von dem Ordentlichen beruff der Priester u. Prediger, ib. 1571, in primis adversus Georgium Nigrinum, in quo respondetur ad q. illam, an papistici aut lutherani calvinianique concionatores rite ac legitime vocati sint et sacramentum eucharistiae consecrare possint. Item apud quos christiani verae Christi carnis verique sanguinis participes fieri queant. Pro quo opere duplicem apologiam ib. 1573 et 1575 scripsit: similis argumenti est *de externo, visibili et hierarchico Ecclesiae catholicae sacerdotio* adversus haereticorum figmenta ex s. Scriptura et orthodoxis patribus assertio, Coloniae 1575; oratio apol. pro defensione professionis orthodoxae fidei juxta decretum conc. trid. *de divinis apostolicis et ecclesiasticis traditionibus* deque earum vi et auctoritate, ib. 1581; *Rettung u. Erklärung des trid. Concils* 1. Von den canonischen regulierten und bewerten Büchern des A. und N. T. 2. Wie auch dieselbige einglich und wahrhaft sollen verstanden, erklärt u. ausgelegt werden, ib. 1582 in 4. adversus Martini Chemnitii examen decretorum concilii tridentini; *Catalogus haereticorum* d. i. warhafft erzelung der nambhafften Irrthumb u. Ketzer, welche von Anfang der Welt biss auff unsere Zeit entstanden, ib. 1576 etc. Facultas theologica sequenti elogio publice in schola theologorum affixo collegam suum honoravit: „C. Francus ss. theologiae doctor, professor et parochus ad d. Mauritium tam constans Ecclesiae fideique romanae propugnator, quam acer ante fuit Lutheri sectator. Postquam enim agnitis erroribus ad verae Ecclesiae gremium se recepit, eandem stilo scriptisque egregie vindicavit. Omen fuit magni quondam futuri viri patronum Albertum Bavariae ducem, patrinum Joannem Aegolphum Knöringerum episcopum augustanum, fidei magistrum Martinum Eisengrein et cardinalem Hosium [1]) amicum habuisse.“

63. Gregorius Eder Frisingae n. 1524, saepius academiae viennensis rector, juris peritus et a consiliis tribus imperatoribus, acer religionis catholicae apologeta, pluribus scriptis [2]) innotuit, cujusmodi sunt: *Malleus haereticorum de variis falsorum dogmatum notis atque censuris* ll. 2, in quibus universa pene haereses et cognoscendi et fugiendi ratio cognoscitur, sive methodus contra sectas ad arguendos et convincendos haereticos hoc tempore omnino necessaria ex paucorum quidem sed probatissimorum patrum praescriptionibus in unum velut corpus congesta, Ingolstadii 1580, quod est compendium op. *Evangelisch Inquisition* wahrer und falscher Religion wider das gemein unchristliche Klagegeschrei, dass schier niemands mehr wissen kunde, wie oder was er glauben solle, in Forma eines christlichen Rathschlags wie ein jeder Christenmensch Glaubens halber gänzlich vergwisst u. gesichert sein möge: dermassen dass er leichtlich nicht kunde betrogen noch verführt werden, Dilingae 1543 in 4., p. 1. quae propter stili acerbitatem Maximiliano II. displicuit et caesareo edicto prohibita fuit: p. 2. inscribitur *Das guldene Fliess christl. Gemein u. Gesellschaft* d. i. eine allgemeine richtige Form der ersten uralten prophetisch. u. apostolischen Kirchen gleich als eine kurze

---

[1]) Cf. hujus ad Albertum Bavariae ducem ep. apud Mederer l. c., in qua inter alia scribit: „Veniens in urbem D. Gasparus Frank theologus multis mihi nominibus fuit vehementer commendatus. Gratum enim erat, rosam istam ex pungentibus spinis generatam et tam suavem odorem in Ecclesia Christi reddentem cognoscere“ etc.

[2]) Cf. Werner, Geschichte der polem. Liter. 4, 364, 580.

historia von der h. Stadt Gottes, wie es um dieselbe vor dieser Spaltung für eine Gestallt gehabt, u. wie sich das jetzige Religionswesen damit vergleiche, Ingolstadii 1579, adversus quam scripsit Ge. Nigrinus. P. 3 non prodiit. *Mataeologia haereticorum* seu summa haereticarum fabularum, in qua brevi quodam veluti compendio continentur nongenti fere vanissimi errores de ducentis prope religionis catholicae capitibus, quibus homines quidam reprobi purum Dei verbum plerumque corrumpere, Ecclesiae vero unitatem praescindere ac fidei christianae integritatem violare ausi sunt etc., ib. 1581 in 8; *catalogus rectorum et illustrium virorum archigymnasii viennensis,* in quo praeter elegantissimam temporum seriem summa quaedam continentur quasi capita earum rerum, quae celeberrimae huic academiae sub cujusque magistratu memoria contigerunt dignae ab a. 1237—1559, Viennae 1559 in 4; 1645 in f. continuatum a Jona Litters ad a. 1644; 1670 cura Pauli de Sorbait; 1693 cum app. eorum, qui deinceps academiam rexerunt, itemque cancellariorum ac superintendentium academicorum nominibus, 1693; quod opus vocari solet *calendarium ederianum.* Edidit etiam: *Oeconomia bibliorum* seu partitionum theologicarum ll. 5, quibus s. Scripturae dispositio seu artificium et vis atque ratio in tabulis velut ad vivum exprimitur et ita ob oculos ponitur, ut non modo absolutissimam complectantur universae theologiae summam atque methodum, sed commentarii etiam vice haberi queant, Coloniae 1568, 1582; Venetiis 1572; 1577, de quo opere scribit Possevinus[1]: „Porro de interpretatione Scripturarum pulchra et recte distincta ex multis patribus atque adeo ex recentioribus collegit G. Eder in sua oeconomia a tabula 54 usque ad 75., in qua item ponit 41 regulas ex iisdem patribus decerptas.

64. Praetermissis vero Henrico Blissemio (vel Blysemio) S. J. coloniensi, secundum alios bonnensi († 1586), cujus est praeter alia[1]: Tr. *de uno geminoque s. eucharistiae synaxeos saluberiter perficiendae ritu et usu* contra gravissimos adversariorum errores de communione sub utraque specie, Ingolstadii 1585 in 4; Tilmanno Bredenbach embricensi[2], canonico coloniensi († 1587), filio celebrioris Matthiae Bredenbach († 1559), qui aliquot opera theologica ex latino germanice reddidit *collationumque sacrarum* ll. 8 edidit Coloniae 1585; 1609, in quibus historias et miracula de s. eucharistia, b. Mariae V., ss. imaginum, de mirificis operationibus quorundam sanctorum, de ecclesiis et quae circa rerum ss. violatores contigerunt, de veteribus et neotericis haereticis, de visionibus etc., Sebastiano Flasch, qui prius praeco lutheranus erat, sed demum senex et affecta aetate post diligens studium veritatem fidei agnovit et palam professus est ediditque[3]) *Rationes* (22) M. S. Flaschii mansfeldensis, cur relicto lutheranismo ad catholicam romanam Ecclesiam se receperit, Ingolstadii 1576, libellus egregius et solidus; *Erweisung* aus Dr. M. Luthers eigenen Büchern dass er kein Prophet Teutschlands, sondern ein rechter Unflath gewesen, ib. 1578; Nic. Wolffsbach vicario catholico francofordiensi, cujus inter alia exstat, *Ableinung* der lügenhafftigen 485 Sprüchen u. Thesium G. Nigrini Superintendenten, in welchen der arme Mann, wegen des Cölibats, ledigen Apostelstands der Geistlichen auch christl. catholischen Fastens, sich vermessen den Babst zu Rom zu machen zum wahren Antichristen etc.,

[1]) Bibl. sel. l. 2. c. 15; cf. Adelung *II, 830.*

[1]) Cf. Backer I, 659.
[2]) Cf. Biblioth. colon. p. 309; Kirchenlex. II, 1219.
[3]) Cf. Raess II, 254—65.

Moguntiae 1597 in 4; Sigismundo Ernhoffer S. J. monacensi († 20. Maj. 1597), qui scripsit in primis adversus Heerbrandum[1]), mentione adhuc dignus est Petrus Michael cognomento Brillmacher S. J. coloniensis n. 1542, magni Maldonati Parisiis discipulus, quem reddita vice hebraice docuit. Ejus institutione et opera multi haeretici ad Ecclesiam redierunt catholicam, quam scriptis etiam valide defendit: quare sibi bonorum benevolentiam sed et hostium religionis sibi inexplicabile odium conciliavit, ut saepius ad necem et vincula sit quaesitus. Semel atque iterum ab illis circumventus et per speciem amicitiae ad mensam invitatus[2]), inter epulas venenum incautus hausit, quo sensim exstinctus est 25. Aug. a. 1595. Ex ejus operibus[3]) potiora sunt: *Controversiarum de eucharistiae augustissimo sacramento dialogi quinque* ex partis utriusque elucubrationibus fideliter concinnati, in quibus omnia, quae hactenus de corporis Christi praesentia, panis et vini transubstantiatione, ubiquitate, sacrificio, communicandi legitima ratione et veneratione disputata sunt, familiariter et peramanter conciliantur, Coloniae 1584 pp. 3 in 12; 1603 in 8; christiana et solida *detectio errorum* Joannis a Münster, Monasterii in 4; *Evidiotheca* Brillen-Kästlein d. i. ein neues sehr nützliches Büchlein, in welchem an statt vieler Bücher dem innerlichen schwachen Gesicht mit kurtzen Schlussreden aller Artikel christl. Religion u. derselbigen gründlichen Beweis als mit guten, weit und nahe stehenden Brillen zu sehen gegeben wird, welche aus den streitbaren Partheyen recht haben vor Gott, ib. 1593 in 12; 1609 ed. aucta; etiam latine; Tafel der evang. u. unevang. Lehr, darinn alle verdampte Irrthumben der ketzer angezeigt, Coloniae 1594.

1) Cf. Backer I, 1735.
2) Cf. Sotvellum Script. S. J.
3) Horum catalogum cf. apud Backer, I, 886.

65. Alter mentione dignus est Joannes Nass (Nasus) e civitate Eltman (Heltmann) in Franconia n. 1534 O. S. Franc. strictioris observantiae reformatorum, in sua juventute sectae lutheranae conversatione saltem addictus, sartor professione, quem post primae aetatis errata lectio piissimi de Christi imitatione libelli ad saniora revocavit consilia et, ut ordinem S. Francisci ingrederetur, impulit a. 1552. Cum ingenti discendi ardore aestuaret, improba assiduitate ad nocturnas lampades, quae coram beatissimae Virginis imagine ardebant, ac memoriae stupenda facilitate latine primum didicit; superiorum dein permissu altiores etiam disciplinas complexus est. Ingolstadii[1]) per biennium theologiae operam dedit, ibique cum Eisengrein[2]), Caspare Frank et Staphylo viris celebribus conversatus est. Variis deinde in locis magno fervore nec minori successu verbum Dei annunciavit atque refutavit sectarios, qui immani odio in eum exarserunt, ut in vitae etiam periculo versaretur. Cum Roma, quo ad generalis sui ordinis electionem erat profectus, rediret, Brixinae haesit a capitulo pro cathedralis suggestu expetitus a. 1571. Anno sequenti pro b. Canisio Romam interim accito Ferdinando archiduci a concionibus fuit, et in praemium tot de Ecclesia catholica in Tiroli meritorum tamque ardentis zeli suffraganeus episcopi brixinensis creatus est a Gregorio XIII. a. 1580. Post decennium 16. Maji 1590 Oeniponte obdormivit in Domino.

1) In hujus academiae annalibus dicitur: „Nasus magnus certe et omnis haeresis mastix et schismaticorum vexator."
2) Hic de eo in suo catol. testium veritatis scribit: „Joan. Nasus O. Min. conventus ingolstadiensis vir doctissimus atque in monastica disciplina exercitatus, orator facundus, nec ulli theologorum secundus, catechismum catholicum tum pium tum doctum posteritati consecravit."

Plurima (39) reliquit scripta [1]; ita collegit centurias sex mendaciorum insignium, quae ab haereticis, qui se dicunt evangelicos, scripta sunt. Prodiit opus inscriptum: *Das Antipapistisch eines und hundert auserlessner, gewiser evangelischer Warhait* bei woelchen (als bei den Früchten der Baum) die reyn lehr soll und muss erkannt werden [2]) etc., Ingolstadii 1565, quem t. alii 5 sequuti sunt, saepius recusi; ib. 1570 t. 6, in quibus agit de reformatorum doctrinis, moribus, vita; de Scripturarum corruptione per eos facta etc. pluresque sectariorum primipilos graviter redarguit, ut Rauscher, Erasmum, Alber, Aurifabrum, Brentium, Hesshusium, Flacium, Maulium, Musculum, Osiandrum, Jac. Andreä, Coelestinum etc. *Examen chartaceae lutheranorum concordiae,* ib. 1581, valde rarum; *Angelus paraeneticus contra solam fidem delegatus,* d. i. der Warnungsengel wider den Solen Glauben ausgesandt, welcher herrlich erklärt, warumb aus viel Beruften wenig selig werden ib. 1588 in 4; *Praeludium in centurias hominum sola fide perditorum* d. i. Newer Zeittung Vorgang u. langerwarter Enderung von der grossen Gloggen zu Erfurdt, darmit man newlichst das Lutherthumb ohn sonder gross Miraculum vom Weinfass aus thät leiten wol mit 500 Zeugnussen etc., ib. 1588 in 4; *Concordia* Alter und newer, guter auch böser Glaubensstrittiger lehren, verglichne Beschreibung mit fridgiriger bitt und vermannung, man wölle forthin, die frommen Ludgerischen, und dergleichen Christmenschen unverdambt lassen, besunders schonen, auch jrer Evangelischen Lehr, leben löblich nachfolgend, dem glauben zufaln, und mit In concordieren. Sunst ausserhalb der vorgenannten, anderer Secten und Rotten aller mit einander abstehen, der anders will zum leben der Statt Gottes eingehn: dann wo nicht lieb und ainigkeit nur zank und hader ist, da wird auch trew und Glauben weit feuler, dann der nicht Concordirt mit des h. römischen Reichs abschiden, durch mancherley Lehrer zeugknuss auf die h. Gescrifft mit vernünftiger Beweisung gegründet, Monachii 1583 in 4 (m. 18); 1588 ed. aucta valde rara; *Nova novorum*, in quibus tum auctores, confessio et doctrina libri, quem patres bergenses *concordiam* vocant, tum vero symbola, precationes, epistolae adeoque varia epigrammata, secreta et acta continentur Ingolstadii 1581 in 4. (m. 30). Reliqua fere omnia sunt conciones de controversiis temporis, postillae, libelli polemici adversus praecones lutheranos etc.

66. E *Polonia* plures insignes apologetae fidei catholicae prodierunt: Jacobus Gorski archidiaconus gnesniensis, octies rector et procancellarius academiae cracoviensis († 1585), cujus opera agunt de illis dogmatibus, quae tunc in Polonia a sectariis in dubium

[1] Horum catalogum criticum cf. apud Schöpf, Joan. Nasus, Franciscaner und Weihbischof von Brixen, in programmate gymnasii bulsanensis a. 1859—60 cum append. in programmate a. seq. Bulsani 1860. 1861.

[2] Cf. Schöpf l. c. p. 19; Werner, Gesch. der polem. Lit. 4. 505, 508, 604. ss. qui advertit: „Der volksthümliche Ton und die drastische Haltung seiner Schriften erklärt die grosse Wirkung derselben auf seine Zeit, dem heutigen Leser bieten sie ein lebendiges Bild der Stimmungen und Bewegungen der Gemüther in jener Zeit, sie führen ihm den Reflex des Reformationsereignisses im katholischen Volksleben jener Zeit in einer Reihe höchst anschaulicher Züge vor . . . Man würde irren, wenn man in diesen Schriften blos Invectiven und Witze vermuthen würde. Sie enthalten des Lehrreichen Vieles und stellenweise erhebt sich der Verfasser zu einer schwunghaften, begeisterten Stimmung, die ihm mehrere, eines bleibenden Andenkens werthe Ergüsse eingegeben hat." Cf. Raess Die Convertiten 1. 298. ff. qui magna cum laude ejus fata enarrat.

revocabantur [1]). — Martinus Cromer Bieczae in dioecesi cracoviensi natus a. 1512, primum juris studio se dedit, et Bononiae (c. 1538) utriusque juris doctor creatus Petro Gramrat episcopo cracoviensi, dein archiepiscopo gnesensi, postea ipsi regi a secretis fuit. Verum tristi statu religioso suae patriae permotus militiae sacrae se addixit. Propter peritiam variis legationibus fuit adhibitus. Causam catholicam intrepide cum Hosio egit, cui etiam in episcopatu successit warmiensi (1579), postquam jam diu ejus vices supplevit. Indefessa sollicitudine gregis sibi commissi curam gessit bonumque religionis in sua dioecesi omni quo poterat modo promovit habitis synodis dioecesanis [2]), editis salutaribus instructionibus, missionibus et seminariis, quae fovit, emendatis libris ritualibus etc. († 23. Mart. 1589). — Martinus Bialobrzeski n. 1522, episcopus auxiliaris cracoviensis, dein episcopus camenececiesis († 1586), insignis concionator, magnae apud regem regnique primates auctoritatis, strenuus fidei catholicae adversus haereticos apologeta, quam egregiis concionibus (postilla orthodoxa, Cracoviae 1581; 1838) defendit [3]) librisque editis, inter quos: *Orthodoxa confessio de uno Deo,* quem christiani credunt, adorant et invocant, ib. 1579, adversus omnes Samosateni, Arii, Eunomii, Nestorii etc. haereses, opus perrarum. — Contra socinianos pugnavit quoque Stanislaus Zdescheki Ostrowski O. Cist. theologiae lector et abbas przemenzkiensis in l. *de Trinitate* contra impia scripta Simonis Budnaei, Mart. Cechowicii, Stanisl. Farnowii etc., Posnaniae 1591 in 4; *Refutatio examinationis* Fausti infausti Socini, ib. 1594 in 4., opera rarissima. — Stanislaus Rescius, canonicus warmiensis, Hosii biographus et ei quondam ab epistolis († 1598). Edidit hic inter alia [1]): *Ministromachia,* in qua evangelicorum magistrorum et ministrorum de evangelicis magistris et ministris mutua judicia, testimonia, convicia, maledicta, irae, comdemnationes et in omnibus seculis inauditi anathematismi recensentur, Coloniae 1592 in 8., valde rara; *de atheismis et phalarismis evangelicorum* ll. 2, Neapoli 1596. — Benedictus Herbestus S. J., natione roxolanus, patria novomiastrensis, ante suum in societatem Jesu ingressum (a. 1574) professor in academia cracoviensi, canonicus deinde et concionator Posnaniae, ubi tantum auctoritate sua et vitae exemplo valuit ad coercendam haereticorum audaciam, ut magnus ille cardinalis Hosius, cui innotuit sua *confutatione* picarditarum haereticorum (1567), peculiari epistola eum hortaretur, ne civitatem illam desereret, quoniam in ipsum unum recumberet illius salus. Post suum in societatem ingressum in missionibus magnam vitae partem maximo cum fructu consumpsit vir potens opere et sermone, hinc Russiae, Podoliae vicinarumque terrarum apostolus dictus. Pie in Domino decessit d. 4. Martii 1593. Inter plurima ejusdem scripta [2])

---

[1]) Cf. Werner Gesch. der pol. Lit. IV, 344.

[2]) Cf. Eichhorn der ermländ. Bischof M. Cromer, Brunsbergae 1768; Thiel Kirchenlex. III, 1195; Werner III, 343. 347 ss., qui de eo scribit: „Unter seinen theologischen Arbeiten erwarben ihm namentlich seine in polnischer Sprache abgefassten *Vier Dialoge* über die wahre und falsche Religion (1548. 1549, latine *Monachus* seu colloquiorum de religione ll. 4, Coloniae 1568) einen grossen Ruf. (Sie sind nicht streng wissenschaftlich, sondern mehr populär gehalten). Nicht minder fand seine Schrift *de conjugio et* coelibatu clericorum (Coloniae 1564) Beifall, welche in Form eines Sendschreibens an den berühmten polnischen Gelehrten Orzechowsky abgefasst ist.“ Celebrior tamen est ejus *Polonia* seu de origine et rebus gestis polonorum ll. 30, Coloniae 1589.

[3]) Cf. Lüdtke Kirchenlex. 2, 581.

---

[1]) Cf. Werner l. c. p. 344.

[2]) Ea praecipue spectant ad literas humaniores. Cf. Backer, II, 121.

nonnulla etiam sunt (polonice scripta) de controversiis cum haereticis, picarditis in primis et schismaticis. Ejus sodalis Jacobus Wiecus (Wujek, Wuyk) S. J. vagrovecensis n. 1540, vir fuit aeque singulari doctrina atque admirandis animi dotibus cum suavissima humanitate conjunctis insignis, ad animarum quaestum faciendum attentissimus († 27. Jul. 1597). Bene meritus est de suis popularibus non solum concionibus, postillis quae magni fiunt (m. 100), libris adversus haereticos lingua polona editis [1]), sed etiam s. Scripturae in eandem linguam versione (m. 480), quam Clemens VIII. laudavit, synodus vero nationalis petrocoviensis a. 1607 adhibendam in populi usum commendavit. — Andreae Jurgiewicz canonico vilnensi debemus: *Bellum quinti evangelii.* Contra larvatam harmoniam genevensium et fucatum consensum sendomiriensem ostenditur, nullam esse apud evangelicos fidei unitatem vel certitudinem, Coloniae 1595, opus valde rarum, Monasterii 1602; germanice per Joan. Stamph, Moguntiae 1603.—Andreas Patritius Nidecki episcopus wendensis in Livonia († 1587) scripsit praeter alia *de vera et falsa Ecclesia* ll. 5, Cracoviae 1583. — Joannis Szilvási est *antiquitas et perpetua duratio* fidei catholicae seu tabulae testimoniorum ex ss. libris et ss. patrum scriptis servata serie temporis petitorum de octo magnis in fide controversiis, Claudiopoli 1597. — Christiani Varsevicii opera (rara) collecta prodierunt Cracoviae 1600 in f., inter quae etiam aliqua pro fide catholica.

III. Disciplinae ad s. literas spectantes.

67. Maxime gloriosa est haec epocha in annalibus illarum disciplinarum, quae ad sacras spectant literas. Palmam vero omnibus nationibus praeripuit *hispana*, sive numerum spectes interpretum s. Scripturae, sive horum pondus atque auctoritatem. Ipsa enim pluribus gloriari potest, quam reliquae simul regiones, et inter hos primi subsellii haud paucis, ut Maldonato, Salmeron, Prado cum Villalpando, Toleto, Aria Montano etc. Initium ab hoc, quem ultimo posuimus loco, ducamus, cum ipse suis laboribus utilem contulerit interpretibus s. Scripturae operam [2]). Benedictus Arias [3]) Montanus natus a. 1527 (quo loco incertum, forte in oppido Frexenal de

[1]) Cf. Backer, III, 1579—86.

[2]) Isagogicum est quoque opus Petri Lopez de Montoja professoris salmanticensis hoc titulo: *De concordia sacrarum editionum* ll. 2, quorum alter continet controversias introductorias ad studia ss. literarum; alter concordiam ipsam editionum hebraicae et graecae 70 interpretum *cum vulgata* latina, Matriti 1596, quod opus laudat Richard Simon, Histoire critique du V. T. l. 3. ch. 17. plusque judicii ei in hoc argumento tribuit, quam Leoni Castro, de quo infra n. 71 et Guilelmo Lindano, de quo egimus n. 58. Nititur in hoc opere ingeniose conciliare vulgatam cum textu originali illis in locis, de quibus major erat inter eruditos controversia, utrum non fuerint in textu originali corrupti. Quaedam ad hermeneutica spectantia reperiuntur in op. Ludovici a s. Francisco lusitani, olim juris pontificii interpretis, dein O. Min., quod inscripsit: *Globus canonum et arcanorum* linguae sanctae et div. Scripturae, Romae 1586 in 4.

[3]) Praeter hunc Ariam mentione digni sunt: Didacus Ximenes Arias O. Praed. († 1578), cujus est: *Lexicon ecclesiasticum latinohispanicum* ex sacris bibliis, conciliis, pontificum et theologorum decretis etc. concinnatum servata ubique vera etymologiae, orthographiae et accentus ratione, Salmanticae 1572; Barcinone 1618; Franciscus Arias S. J. hispalensis (1533—1605) cujus opera ascetica cum operibus Ludovici granatensis impense commendat s.

la Sierra), Hispali prius (unde hispalensis, quod sibi tribuere solebat nomen), Compluti deinde incredibili ardore animi felicissimoque conspirantium ingenii atque industriae successu, literis, praesertim vero pluribus addiscendis linguis operam dedit; hinc testatur de eo Aubertus Miraeus: »Benedictus Arias Montanus, doctor theologus, omnium pene gentium linguis atque literis, raro certe exemplo, excultus nomen cum omni posteritate adaequavit: nam praeter graeci et latini sermonis elegantiam, aliarum linguarum notitiam paraverat, ut chaldaei, hebraei, syri et arabes et his affines illo vel interprete vel magistro uti potuissent. Taceo omnis philosophiae ac theologiae cognitionem vitaeque integritatem.« Ordinis divi Jacobi sacerdos et academiae creatus doctor Martinum Perez Ayala comitatus est Tridentum, unde redux nihil optatius habuit, quam declinata hominum frequentia latere sibi et literis sacrorumque librorum meditandae atque illustrandae lectioni. Quo consilio secretum quoddam baeticorum montium atque amoenissimum juxta Artcenam locum nidum sibi ac velut latibulum vitae ac studiorum jam olim delegerat justoque aedificio construxerat. Verum diu non latuit Philippum II., qui a celeberrimo typographo Christophoro Plantino sollicitatus bibliae polyglottae editionem subsidiis regia liberalitate suppeditatis plurimum promovit, utilissimoque huic operi Ariam Montanum praefecit. Prodiit haec biblia polyglotta antwerpiensis vel etiam biblia regia dicta, secundum Gregorium XIII. opus vere regium, a. 1568—72 vol. 8, quorum 5 priora complectuntur rarissimam bibliam polyglottam complutensem, adjectis reliquis Thargumim secundum editionem Bomberg, et versione syriaca N. T.[1]), reliqua tria volumina apparatum sacrum continent i. e. v. 6. communes et familiares hebraicae linguae idiotismos; N. T. graece cum interpretatione latina graeci contextus lineis inserta et V. T. latinam interpretationem; v. 7. lexicon graecum et institutiones linguae graecae; Masii syrorum peculium cum grammatica linguae syriacae; dictionarium syrochaldaicum cum grammatica chaldaea Guidonis Fabricii; Pagnini epitome thesauri linguae sanctae; v. 8. l. Joseph sive de arcano sermone; l. Jeremiae sive de actione; l. Thubal-Cain sive de mensuris sacris: l. Chanaan sive de chorographia; l. Chaleb sive de terrae promissae partitione; Exemplar sive de sacris fabricis l.; l. Aaron sive ss. vestimentorum ornamentorumque summam descriptionem; l. Nehemias sive de antiquae Jerusalem situ; l. Daniel sive de seculis codex integer, qui

Franciscus Salesius, Introd. a la vie devote l. 1. c. 6. — Alvarus Arias S. J. († 1643), qui collegit: *Encomia ss. eucharistiae et b. Virginis Mariae ex s. Scriptura deprompta*, Hispali 1621; Viennae 1632, „opus, ut ait Biblioth. Script. S. J., mole exiguum, sed prorsus egregium.“

[1]) Biblia polyglotta *complutensis* est hujus generis *prima*. Prodiit sub auspiciis Cardinalis Ximenes 1514—1517 vol. 6, quorum quatuor priora vetus complectuntur T. i. e. textum hebraicum, versionem septuaginta, Thargum Onkelosi cum suis versionibus latinis, prologis, dissertationibus isagogicis, appendicibus etc.; volumen 5. continet lexicon hebraico-chaldaicum Alphonsi Zamorae; sextum vero N. T. Cum impressa fuerint tantum 600 exemplaria, rara est admodum, adeo ut in Germania universa secundum Hänlein (Einleit. ins N. T. p. 2. p. 262) 15 tantum reperiantur exemplaria. Cf. Hefele, Ximenes ed. 2. p. 113 ss. Tertia biblia polyglotta est *parisiensis* (1628—1645), quae si editionem spectes splendidissima est, si pretium criticum atque commoditatem, minoris fit. *Quarta* est Biblia polyglotta *londinensis* curante Briano Walton vol. 8 in f., quae plura complectitur (versionem scil. persicam et aethiopicam etc.) et in commodiorem redacta est usum. Cf. Le Long. Bibl. s. c. 1. Welte, Kirchenlex. VIII, 575 ss. ed. 1.

prodierunt [1]) seorsim Lugduni in Hollandia 1593 inscripti: *Antiquitatum judaicarum* ll. 9; in fine reperitur interpretatio nominum chaldaeorum, hebraeorum et graecorum. Editione absoluta Romam se contulit regis suoque nomine eam oblaturus [2]) Gregorio XIII. atque reversus in Hispaniam larga remuneratione a rege donatus fuit maximaque apud eum gratia floruit. Non defuere tamen, qui ejus carperent editonem, inter quos eminet Leo castrensis (de quo infra n. 71), qui crimini ei vertit, quod textum hebraicum pro originali in illam receperit, nimium usus sit rabbinorum scriptis, quod laeserit decretum tridentinum de vulgatae authentia. Ut ab hisce se purgaret Montanus, apologiam hispanice conscripisse fertur, quae in oxoniensi bibliotheca tamquam pretiosissimum κειμήλιον asservatur [1]). Ceterum et haec editio est admodum rara, cum 500 tantum fuerint impressa exemplaria, quorum plura naufragio, cum in Hispaniam asportarentur, perierint. De hujus viri vivendi ratione haec refert Nicolaus Antonius [2]): „Vino semper abstinuit epulisque largioribus. Coenabat in die semel idque noctu praeter breviorem meridianum cibum, qualem vel nunc jejunantes conciliaturi somnum sumimus, diurnas horas omnes ut in exercitia pietatis ac studiorum impenderet. Diebus festis carmine plerumque sacro nonnullisque aliis humaniorum disciplinarum exercitationibus a superiore commentandi in libris sacris cura veluti feriabatur. Inter enim seculi sui poetas nemini palmam detulit, meritus ob id etiam lauream poeticae artis apud complutenses.“ Decessit 22. Maji 1598. „Duplici dolore, scribit hac occasione clarissimus Lipsius [3]), et quasi ictu sum affectus, cum tuam epistolam accepi. Etsi priorem non jam intulit ipsa mihi, quam illa tum renovavit, mentione mortis Ariae Montani nostri, magni rarique viri et etiam nobis longinquis et exteris ob virtutem et doctrinam cari.“ Praeter bibliam regiam [4])

---

[1]) Richard Simon Histoire critique du V. T. l. 3. ch. 17. rigidae crisi subjicit hos Ariae ll. Rite tamen advertit Dupin (Nouvelle biblioth. des auteurs ecclés. 16, 162): „Il est le premier, qui ait bien éclairci ces matières, et ceux qui sont venus depuis lui, se sont servis utilement de ses lumières.“ Hinc Possevinus has dissertationes perutiles vocat (Biblioth. s. l. 2. c. 15) et cum magno judicio conscriptas (l. 2. c. 19), illas saltem, quae de actione et arcano sermone agunt. Idem Simon valde improbat versionem latinam Ariae Montani suae polyglottae insertam, (quae proprie non est nova versio sed nonnisi versio Pagnini parum immutata) approbans quorundam dictum: „Quot correctiones, tot corruptiones“, simulque affirmans, Montanum non tam fidissimum, quam ineptissum esse dicendum interpretem. „Peut-on donner, inquit ipse Histoire critique du V. T. l. 2. ch. 20, la qualité d'interprète très-exact à un traducteur qui renverse presque partout le sens de son texte? En effet, toute son érudition consiste à traduire les mots Hébreux à la lettre, selon leur signification la plus ordinaire, sans prendre garde si elle convient, ou non, aux endroits où il l'emploie etc. En un mot si l'on veut prendre la peine de parcourir toutes les corrections d'Arias Montanus, on trouvera qu'il a plutôt traduit la Bible en écolier, qu'en homme de jugement.“ Carpit quoque ejusdem versionem textus graeci N. T. (Hist. crit. du N. T. ch. 23); eam tamen laudat Andres (dell'Origine etc. d'ogni letteratura t. 6. l. 2. c. 2.), qui illam tot defectibus obnoxiam non esse vel exinde probat, quod in praecipua biblia polyglotta fuerit recepta.

[2]) Secundum continuatorem hist. eccl. ab. Fleury l. 183. § 56. non solum gratulatus est Gregorius regi literis ad eum datis, verum etiam constitutione edita 1. Sept. opus approbavit.

[1]) Ita Paulus Colomesius in suis opusc. Parisiis 1668 editis; cf. Reusch, 575—7.

[2]) Biblioth. hisp. nova 1, 208. Joannes Verzosa (Epist. l. 4) elegans de eo carmen ad Plantinum composuit, in quo cum Arias staturae esset pusillus, ita de eo canit:

Digito monstratur ubique
Indice et hic parvus tam magnus.

[3]) Epist. cent. ad Hispan. ep. 60.

[4]) Socios in hac editione habuit cele-

plura alia edidit, ut *Commentarium in 12 prophetas minores* [1]), Antwerpiae 1571 in f.; 1582 in 4; *elucidationes in quatuor evangelia et in acta apostolorum*, ib. 1575; *Benjamini tutelensis itinerarium*, in quo res memorabiles, quas ante 400 annos totum fere terrarum orbem notatis itineribus dimensus vel ipse vidit vel ab aliis accepit, breviter describuntur, ib. 1575. Hujus itinerarii Ms. repererat Arias Tridenti. *De optimo imperio* sive in l. Josue commentarius, ib. 1583; *elucidationes in omnia ss. apostolorum scripta et in s. Joannis apocalypsin*, ib. 1588 in 4; *de varia republica* sive commentaria in l. Judicum, ib. 1592; *liber generationis et regenerationis Adam*, sive de historia generis humani operis magni pars prima i. e. anima [1]), ib. 1593; *commentarii in Isaiae proph. sermones*, ib. 1599; *commentarius in 31 priores Davidis psalmos*, ib. 1605. De ejus operibus ita judicat Dupin [2]): „Claruit Montanus non eruditione solum sed et judicio. Ejus in s. Scripturas annotationes sunt doctae et accuratae, stilus nitidus et simplex; scientiae profundae pietatem junxerat solidam . . . Negari denique nequit eum unum esse e celebrioribus viris, quos Hispania protulit [3]).“

68. Universam Scripturam notationibus illustravit Emmanuel Sa (Saa) S. J. lusitanus. Is a prima juventute per totam suam vitam mirabiles in virtute et in literis fecit profectus boni-

---

brem A. Masium, de quo egimus n. 23, Vitum Faber (Guy Lefèvre de la Boderie) normannum n. 1541, qui in bonum Ecclesiae catholicae linguarum orientalium studio se dedit. Interpretatione latina N. T. syriace versionis innotuit Montano, qui eum operis socium accivit. Curavit N. T. syriace cum versione latina (t. V.) et glossarium syriaco-latinum composuitque grammaticam chaldaicam et dictionarium syrochaldaicum (t. VI.). Edidit praeterea N. J. Chr. T. syriace literis hebraicis cum versione latina interlineari, 1584; Severi alex. quondam patriarchae *de ritibus baptismi et s. synaxis* apud syros christianos receptis l., Antverpiae 1572 ut palam faceret concordiam Orientis cum Occidenti in re sacramentaria († 1598). Hujus quoque frater Nicolaus operam suam contulit; Joannes ab urbe patria dictus Harlemius S. J. ejusdem operis censor, qui in chaldaeis, syris et graecis non vulgares fecit progressus multumque Ariam sublevavit, adjecit indicem, qui propter suam utilitatem in vulgatae editiones passim receptus fuit, variasque collegit lectiones in latinis Bibliis, et ad textum hebraicum, chaldaicum, graecum atque syriacum examinavit atque discussit († 1578). Praeter hos nominandi sunt Guilelmus Canterus ultrajectensis († 18. Maj. 1575), celeber criticus multorum auctorum graecorum et latinorum editione clarus, qui variarum in Bibliis illis lectionum libellum concinavit (qui exstat in apparatu); Joannes Livinejus, G. Sirletus, Franciscus Lucas Brugensis, de quibus infra; Franciscus Raphelengius (Ravlenghien) celebris Plantini gener, quem in edendis operibus plurimum juvit, linguarum hebraicae et arabicae in academia ultrajectensi professor († 20. Jul. 1597) suppeditavit varias lectiones et emendationes in chaldaicam bibliorum paraphrasin. Cf. Le Long, Bibliotheca s. c. 1.

1) Integrum catalogum cf. ap. Niceron, Mémoires edit. Rambach 22, 142 ss.

1) Parabat alias duas partes, quas inscribere volebat: *Corpus* et *vestes*, sed eas non absolvit.

2) L. c. XVI, 162. Plura de eo cf. in Memorias de la real Academia de la historia, Madrid 1832. t. 7. 1—199.

3) Eruditis displicet, quod celeberrimum Malachiae locum 1, 11. de sacrificio eucharistico non sit interpretatus, sed de sacrificiis gentilium. „Saepe miratus sum, inquit Suarez in 3. p. q. 83. disp 74. sect. 1, cur Arias Montanus, vir alioquin eruditus et pius, h. l. Malachiae interpretans ad peregrinum et improbabilem sensum deflexerit etc.“ Cf. Possevinus biblioth. sel. l. 2. c. 9. qui in append. ad Apparatum sacrum ita scribit: „Verum tamen corrigenda sunt in eo pleraque tam in commentario ad Isaiam et in commentario ad minores prophetas, quam in elucidationibus in quatuor evangelia et acta apostolorum et in omnia ss. apostolorum scripta et in libro generationis et regenerationis Adam, quae omnia indicavit magister s. palatii in suo indice edito Romae a. 1607“ scil. Fr. Jo. Maria Brasichellensis (Brisighella).

tate naturae, ingenii magnitudine, animi contentione, assiduitate studii. In omni disciplinarum genere diligentissime versatus est, incertumque, utrum plus temporis precationi an studiorum commentationi tribueret. Aristotelem publice exposuit in Lusitania aetate tam tener, ut aliqui scholam ingressi, ut fit cognoscendi causa, quoniam ille magistrorum more ultimus venerat, eum ad sedendum in suis subselliis invitarent. Eundem exposuit Gandiae nova in academia et privatim s. Francisco Borgiae, tunc Gandiae duci, ac subinde Romae, ubi in primis collegii romani initiis a. 1557 vaticinia Oseae et 1, 2. p. summae S. Thomae orsus est explicare. Simul etiam concionabatur contra omnem, ut refertur, formam eloquentiae eloquentissimus. Jussus est a Pio V. interesse Bibliorum corrigendae editioni. Cum deinde plures annos aliis in Italiae urbibus exegisset, non citra sanctitatis famam emigravit ex hac vita Aronae 30. Dec. 1596. „Omnino vir fuit, inquit bibliotheca Script. S. J., inter illustres nostrae societatis homines eminens, ut vere primitias spiritus habuisse atque ab ipso nostrum omnium parente Ignatio pietatem exsuxisse appareret.“ Reliquit doctrinae suae monumenta: *Scholion in 4 Evangelia* ex selectis doctorum sacrorum sententiis collecta . . . addita et quaedam ab auctore, Antwerpiae 1596 et saepius, quae vere auream catenulam possis appellare, ait bibliotheca supra laudata. *Notationes in totam Scripturam s.*, quibus omnia fere loca difficilia brevissime explicantur, Antwerpiae 1698 et saepius alibi, etiam in Biblia magna Haji 1643, 1660. Eas tironibus iisque, quibus perfunctorium tantum s. Scripturae studium permittitur, utilissimas dicit Calmet [1]). Ita etiam Simon, Dupin, Andres et Feller [2]) judicant. Et revera brevissimae sunt et quandoque auctor verbo obscuriori verbum nonnisi clarius substituit. Utilissimi quoque sunt ejus *aphorismi confessariorum* ex doctorum sententiis collecti, fructus studii 40 annorum: quam utilitatem testantur innumerae editiones; earum ultra triginta, quae prodierunt spatio triginta annorum, recenset Backer [1]). Fatendum tamen est priores editiones fuisse prohibitas, et adhuc in Indice legi prohibitos aphorismos confessariorum „nisi fuerint ex correctis juxta ed. romanam a. 1602 (decr. 7. Aug. 1603).“ Nulla tamen correcta prodierat a. 1602, prima correcta prodiit a. 1608. M. Brasichellensis nimio zelo et libertate eam correxit in ultra centum locis [2]). Ratio prohibitionis praecipua fuit, quod faveret confessioni per epistolam absenti factae. Editio melior est illa, quam curavit

---

[1]) In biblioth. sacra.

[2]) Ille ita habet Hist. crit. du N. T. ch. 42: „Ceux qui n'aiment point les longs commentaires où il y a bien des choses inutiles, doivent consulter les Scoliastes et entre autres Emmannel Sa, Francois Luc de Bruges et Jean Mariana. Le premier, qui s'applique entièrement à trouver le sens littéral est exact: mais il n'est pas assez étendu, ni même assez critique.“ Cf. Hist. crit. du N. T. l. 3. c. 11. Feller vero scribit VII, 368: „Ces notes sur la Bible sont courtes et littérales; il y en a un grand nombre, qui dans leur brièveté jettent plus de jour sur le texte sacré et terminent mieux de grandes difficultés, que de longs commentaires.“ Dupin (XVII, 130): De tous les commentaires sur l'Ecriture il n'y en a point de plus court, ni de plus commode ques les Notes de E. Sa . . . qui s'applique entièrement à trouver le sens littéral en peu de mots et d'une manière très-intelligible.“

[1]) Bibliothèque III, 445 s.: Feller ita scribit: „Les confesseurs y trouvent d'excellentes règles, fruits de l'auteur. L'ouvrage n'est pas d'abord sorti de sa main tel que nous le voyons, le maître du sacré palais en ayant fait changer ou retrancher un certain nombre de décisions, qui lui paraissaient s'éloigner des opinions communément reçues parmi les théologiens.“

[2]) In suo Indice ll. prohibitorum in studiosorum gratiam confecto, Romae 1607, p. 347—70; cf. Reusch II, 312.

Andreas Victorelli juxta correctum romanum exemplar, qui illos etiam auxit et illustravit, Lugduni 1612 etc. Hujus operis ratione inter auctores *classicos*, qui de moribus scripserunt, referri potest.

69. Quo breviores hujus interpretis notationes in universam Scripturam s., eo prolixiores sunt commentarii Alphonsi Salmeronis S. J. in N. T. Fuit is patria toletanus, qui dum Parisiis philosophicas et theologicas diligenter excoleret disciplinas, s. Ignatio socium se adjunxit. Maximas deinde ac celeberrimas totius Italiae civitates concionibus ac sacris lectionibus illustravit; plurimas ac laboriosas peregrinationes Dei causa suscepit. In superiorem et inferiorem Germaniam, in Poloniam item et Galliam legatorum pontificiorum comes fuit. In Hibernia etiam nuncii apostolici munere ad solandos catholicos dire ab Henrico VIII. vexatos functus est (1541). Ingolstadium cum b. Petro Canisio et Claudio Jajo missus a Paulo III. rogatu Guilelmi Bavariae ducis, s. Pauli epistolas publice interpretatus est. „Summam is, referunt annales hujus academiae ad a. 1550., quamdiu quidem apud nos fuit cum in legendo tum in disputando laudem obtinuit." Ibidem legimus, in proverbium abiisse „a Lainetzio splendida christianis auditoribus exhiberi convivia et in iis fercula suaviter condita et bene concisa ac praeparata simul apponi; ab Alphonso autem convivia perquam magnifice ac splendide ornari, eaque non ad cujusvis gustum communem institui, neque sine aliquo labore a quovis degustari posse." Synodo tridentinae nonnisi 31 annos natus cum Laynio sub Paulo III., item sub Julio III. ac sub Pio IV. sedis apostolicae nomine interfuit, in qua et orationem habuit de s. Joanne evangelista pereruditam, et ut illorum pontificum theologus maxima cum eruditionis opinione et audientium admiratione sententiam dixit, adeo ut doctissimus Aegidius Foscarari O. Praed. episcopus mutinensis [1]) de ipso ejusque socio dixerit: „Laynez et Salmeron maximo cum splendore de ss. eucharistiae sacramento contra lutheranos disseruerunt, et revera me felicem duco, quod in haec tempora tam doctorum quam sanctorum patrum inciderim." Haereticorum erat Salmeron perpetuus hostis, quos disputationibus, lectionibus ac scriptis semper exagitavit ac fregit, catholicae fidei ubique propugnator acerrimus. Postremo cum viribus exhaustus voce non posset, stilo Dei Ecclesiae prodesse non destitit seque totum ad scribendum contulit. Obiit cum fama sanctitatis 13. Febr. 1585 a. aetatis 69. Neapoli, quam civitatem ipse laboribus suis apostolicis ab haeresis contagio purgaverat. Tantae fuit modestiae ut vel a junioribus peteret consilium et juxta Bellarmini, operum suorum censoris, nutum plura corrigeret, quamvis fatente ipso Bellarmino, haud invalidis destitueretur rationibus pro sua tuenda sententia [2]). Ejus *commentarii* t. 16 in 11. v. prodierunt Matriti 1598—1602; Coloniae 1602; 1612—15 (m. 400); hoc vero ordine sunt dispositi: t. 1. inscribitur de prolegomenis (43) in sacrosancta evan-

[1]) Quanti hic fieret a concilii patribus liquet ex iis, quae referunt Echard et Quetif, Script. O. Praed. II, 186: „Sessionum etiam ejusdem s. concilii ordinandarum digerendorumque cura canonum ipsi demandata fuit, quod egregie praestitit, et quo nunc habemus editaque prodierunt ordine redegit." Cf. Pallavicini hist. conc. trid. l. 17. c. 11. Absoluto concilio Romam adscitus fuit eique cum nonnullis sodalibus cura commissa de conficiendo catechismo concilii tridentini, de corrigendo breviario et missali. Verum obiit jam a. 1564. Pauperum erat pater, in quos omnia quae habebat, liberalissime effundebat suaeque gregis pastor vigilantissimus. Cf. Schrödl Kirchenlex. IV, 1636.

[2]) Plura de eo cf. ap. Tanner Societas Jes. apostolorum imitatrix; Katholik 1863. II, 529 ss.

gelia; 2. de Verbi ante incarnationem gestis, fuseque in eo disserit de Joan. 1, 1—18 deque ss. Trinitatis mysterio; 3. complectitur infantiam et pueritiam Christi; 4. historiam Christi usque ad dominicam coenam; 5. sermonem montanum (Matth. 5, 1 ss.); 6. Christi miracula; 7. parabolas; 8. Salvatoris disputationes; 9. sermonem in coena ad apostolos habitum; 10. agit de passione et morte Domini; de resurrectione et ascensione t. 11; t. 12. Ecclesiae nascentis exordia enarrat prolixeque admodum disputat de hac q. „Num potestas spiritualis, quae residet in episcopis, a Christo immediate derivetur ac proinde sit juris divini, aut vero a Christo nonnisi medio pontifice romano et consequenter juris sit ecclesiastici [1]:“ quod posterius ipse tuetur; t. 13. in tres dividitur libros, et liber primus tres in partes, quarum prior est isagogica in Pauli epistolas, secunda explicat terminos, quibus passim Paulus in suis utitur epistolis, cujusmodi sunt: *Praescire, praedestinare, eligere, diligere, odio habere, misereri, irasci, vocare, justificare, credere, operari, concupiscere* etc. Tertia de Ecclesiae verae agit notis, quas lutheranorum et calvinianorum coetibus non competere ostendit. In reliquis duobus libris difficiliores explicat ep. ad romanos locos. Ita quoque nonnisi difficiliores locos reliquarum Pauli epistolarum, epistolarum canonicarum et Apocalypsis [2]) exponit in tomis 14—16. In fine aliquot auctoris apponuntur epistolae, quibus ad nonnulla sacra interrogata respondit. Si laudanda est in his commentariis profunda eruditio stilique facilitas, commendanda tamen non est nimia prolixitas, hinc factum videtur, quod rarus eorum sit usus [1]).

70. In singulares libros ediderunt commentaria, et quidem (ut Scripturarum ordinem sequamur) in *l. Job,* Didacus de Zuñiga (etiam Stunica, Estunica) O. Erem. S. Aug. salmanticensis, qui charitatis victima aegrotis pestifera lue infectis inserviens obiit a. 1589. Multiplicem sane humani atque divini juris sacraeque theologiae doctrinam varia linguarum cognitione totiusque fere encyclopaediae notitia clariorem ac locupletiorem reddidit. Sermone usus est latino puriore in commentariis et qualem (ut ipse sibi arrogat conscius suae supellectilis) usurpatum sciebat felicibus Romae temporibus. Praeter opus philosophicum edidit [2]): *Commentaria in l. Job,* quibus triplex ejus editio, vulgata latina, hebraea et graeca LXX interpretum, necnon et chaldaea explicantur et inter se conciliantur, et praecepta vitae cum virtute colendae moraliter deducuntur, Toleti 1584; Romae 1591; *in Zachariam prophetam commentaria,* Salmanticae 1577 in f., eodem prorsus tenore scribendi servato; *in omnes sui temporis haereticos sive de vera religione* ll. 3, ib. 1577 in f. — Martinus Alphonsus del Pozo cordubensis *elucidationes in omnes psalmos Davidis,* Compluti 1587 in f. edidit. — *In cantica canticorum triplicem explanationem* [3]) edidit Sal-

---

[1]) Ejus de hoc themate sententiam exhibuit Joannes B. Andries in op. inscripto: A Salmeronis... doctrina *de jurisdictionis episcopalis origine ac ratione,* ex variis ejusdem commentariis conscriptam ad comprobandum conc. vaticani de jurisdictione episcopali oraculum apto ordine disposuit notisque illustravit etc., Moguntiae 1871 in 8.

[2]) Hanc explicat universam de primorum Ecclesiae seculorum vicissitudinibus, de praeliis illius cum synagoga et gentilitate, atque de victoria de utrisque.

[1]) Dupin ita de his commentariis judicat: „Salmeron parlait et écrivait facilement, il était même savant et profond, mais il n'a ni la critique ni le discernement qu'il serait à souhaiter. Il est peu méthodique et par trop diffus, et traite des matières de la religion d'une manière trop philosophique.“

[2]) Plura de ipso cf. in Revista august. 1887. XIV, 293 ss.

[3]) Alphonus de Horozco ejusdem ord.

manticae 1580; 1582; 1589; Venetiis 1604. Ludovicus de Leon (Legionensis) O. S. Aug. patria bellomontanus n. 1527, quo praestantiorem in theologica re ullum familia augustiniana, talium ornamentorum locuples, vel tot seculorum excussa aetate vix reperiet. Quippe in hujus studii literas tum eas, quae ab schola, tum quoque eas, quae ab exponendis sacrorum voluminum mysteriis appellantur, sic intente is ac feliciter incubuit, sic ab omnibus aliarum disciplinarum gymnasiis quidquid vel necessarium eidem studio, vel honestum ac decens futurum existimasset, avide consectatus est, ut neque maximo perspicacissimoque ingenio cultus aliquis neque multiplicis doctrinae cultui deesse aut impar esse ingenium aliqua ex parte videretur. Sancti Thomae cathedram concursu facto adversus septem competitores promeruit; dein s. Scripturam interpretandi munus sibi in academia salmanticensi delatum plausu non minori suscepit, quam fructu et fama gessit. Afflatus tamen nescio quo importuno invidiae aut male consiliatae pietatis sidere „in suspicionem, uti idem conqueritur ad Ps. 26 [1]), laesae fidei criminose vocatus fuit, remotusque ab hominum non solum sermone et congressu, sed etiam aspectu, per quinque fere annos in carcere atque in tenebris jacuit.“ Verum innocens demum inventus famae suae ac docendi partibus restitutus fuit. Qua occasione insigne oblivionis injuriarum specimen dedit. Intermissas enim praelectiones coram multa auditorum frequentia recipiens hoc usus est exordio: ‚Dicebamus hesterna die‘ etc. Praefuit dein suae provinciae vicarius generalis et praepositus: designatus quoque est qui constitutiones reformati sui ordinis sodalibus conficeret. Multum delectabatur Ludovici granatensis libris spiritualibus, iisque studiose perlectis plus quam in tot annorum scholastica exercitatione imbuisse animum se theologia vera solidaque ipse professus est per epistolam Benedicto Ariae Montano, veteri amico, qui Ludovicum ipsum ab elegantia et virtute dictionis atque eloquentia summopere laudat ajens, Deum optimum christianae facundiae illi vires et facultatem omnem concessisse († 23. Aug. 1591). Celebrior tamen est propter sua in literaturam patriam merita [1]): quare a. 1856 ejus ossa digniori illata sunt tumulo ipsique erecta in loco publico statua aerea. Edidit praeterea: *Commentaria in Abdiam prophetam et in epistolam ad Galatas,* Salmanticae 1598; *De utriusque agni typici atque immolationis legitimo tempore* [2]), ib. 1590; *De los Nombres de Christo* ll. 3, ib. 1583; 1587; 1595; 1603, de quo Possevinus [3]): „Verum tamen quae ad ipsum Christum tamquam hominem attinent, Ludov. Leo, augustinianus theologus, lingua

(1500—1591) concionator sanctitate conspicuus, eloquens, fervidus ac vere igneus eundem hunc librum (Burgis 1581 in 4) commentatus est. Plurima alia ejusdem opera ascetica et conciones, quae cf. in Bibl. hisp. n. I, 29 s., edidit. Alius ab eo est Joannes H. (Orozco) et Covarrubias toletanus, theologiae doctor et in ecclesia segoviensi canonicus, episcopus in Sicilia agrigentinus, inde ob lites sibi suscitatas occasione typographiae a se conditae ad ecclesiam translatus accitanam († 23. Jun. 1610), cujus praeter alia exstat *Tratado della verdadera y falsa prophecia*, Segoviae 1588 in 4. (m. 30).

[4]) Prodiit *commentarius in h.* (unum) *Ps.* Salmanticae 1580. 1589

[1]) „Vulgaris sermonis proprietatem cum concinna verborum compositione totiusque orationis structura sic conjunxit, ut inter primores hispanae linguae vindices cum disertissimo quoque ac eloquentissimo de palma contendat etc.“ Ita Antonius in Bibl. H. N 2, 45 s. Cf. Reusch Louis de Leon; Ehrle Katholik 1885. I, 508.

[2]) Contra hunc l. scripsit gallice Gabriel Daniel S. J. (anonyme L. D. P. Q.) *Animadversiones* in systema Ludovici Legionensis theologi hispani de ultimo Christi paschate, a. 1695.

[3]) Bibl. selectae l. 2 c. 27.

hispanica et pereleganti ut sensu erudito ac profundo interpretatus est: postrema tamen, quam ipsi legimus, (scil. tertia a. 1587) editio auctior est, quippe cui tertius fuit liber adjunctus . . . Quamquam et in canticis canticorum [1]), quae quidem ipsemet Ludovicus Leo latinis commentariis explanavit, multa apposite in hanc rem dixit.“

71. Nitidis, cultis doctissimisque [2]) commentariis illustravit Hector Pintus O. S. Hier., lusitanus († 1584), tres prophetas majores: reliquit enim *in Isaiam prophetam commentaria*, Lugduni 1561; 1567 in f.; Antwerpiae 1567; 1572; *in Ezechielem*, ib. 1570; 1582; Salmanticae 1581; Lugduni 1581; 1584; *in divinum vatem Danielem*, Conimbricae 1582; Venetiis 1583; Coloniae 1582; Antwerpiae 1595; partim etiam Jeremiam, scil. ejus *lamentationes*, quibus adjungitur *Prophetia Nahum*, cum explanatione et observationibus ex hebraeo 1574. „Hunc stilum, addit Nicol. Antonius [3]), secutus semper fuit Hector, ut literalem prius libri sensum explicaret, deinde ad finem singulorum capitum ex hebraeo, chaldaeo graecoque annotationes subnecteret.“ Opera omnia in V. T. prodierunt Coloniae 1616 t. 5 in 4; Parisiis 1617 t. 3 in f. — *Isaiam* praeterea explanavit Franciscus Forerius (Foreiro) O. Praed. olissiponensis, natalibus clarus, sed longe clarior literis et eruditione. Cum acutissimi esset ingenii, judicii juxta et acerrimi, Parisium cum aliis mittitur a Joanne III. lusitano rege, studiis ut operam daret. In patriam e Gallia redux c. 1540 mox in scholis sacrisque pulpitis doctrina et facundia magnam sibi comparavit famam, quae et ad aulam usque pervasit, unde et a rege regius ecclesiastes adscitus fuit. Cum autem a. 1561 ad concilium tridentinum graviores ex omnibus regnis mitterentur theologi, Forerius a Sebastiano rege in primis selectus est, qui suo nomine in eo adesset theologus. Quantum vero in ea synodo illuxerit, produnt ejusdem historici testanturque majoris momenti commissa ipsi negotia, adeo ut cum quaedam occurrissent cum summo pontifice ore ad os communicanda, ad idque homine opus esset fidissimo, haec ipsi a patribus demandata provincia fuerit, quam et ita exsecutus est, ut exspectationi patrum plane responderit et maximam sui fecerit apud Pium IV. existimationem [1]). Adhibitus quoque fuit cum Leonardo Marino archiepiscopo lancianensi et Aegidio Fuscarario episcopo Mutinensi corrigendis missali et breviario romano, indici librorum prohibitorum componendo, et concinnando catechismo ad parochos [2]), et si fides est adhibenda Munoz, synodi patribus adeo perspecta probataque erat Forerii eruditio et solertia, ut sacri concilii textus ipse, quo modo utimur, ab ipso prodierit († 10. Jan. 1581). Laude dignum est ejus opus [3]):

[1]) Secundum Delrio apud Nat. Alexandrum Hist. eccle. sec. 16. c. 5. a. 1. n. 54. commentarius hic in cantica canticorum egregius est ceterosque recentioris aetatis praecellens. *El perfecto Predicador* Exposicion del Ecclesiastes hactenus inedita inserta reperitur in Revista aug. 1887. t. XIV.

[2]) Cf. Mich. a s. Joseph in bibliogr. crit.

[3]) *Bibl. hisp. nova* 1, 562.

[1]) Quetif Script. O. Praed. 2, 262.

[2]) Cf. Pallavicini, Hist. conc. trid. l. 18. c. 1.

[3]) Nic. Antonius in bibl. hisp. nova. Ejus cum laude meminit etiam Reinke, die messian. Weissagungen, Einleit. v 1. p. 28, ubi Forerii commentarium dicit: „Einen für jene Zeit gelehrten, schätzbaren, ausführlichen, historisch-kritischen“; et de ipso: „Forerius bemüht sich die eigentlichen Bedeutungen der hebräischen Wörter und den Sinn und den Zusammenhang der Gedanken und Sätze mit Fleiss und Einsicht zu erforschen und zu bestimmen. Nicht selten sucht er den hebräischen Text nach blosser Conjectur zu verbessern, er thut dieses aber öfters ohne genügende Gründe.“ Richard Si-

Isaiae prophetae vetus et nova ex hebraico versio cum commentario, in quo utriusque ratio redditur, vulgatus interpres a plurimorum calumniis vindicatur, et loci omnes, quibus sana doctrina adversus haereticos atque judaeos confirmari potest, summo studio ac diligentia explicantur, Venetiis 1563 in f., Antwerpiae 1565. Dignum illud censuerunt londinenses, quod in suis Criticis sacris t. 5. in prophetas 1660 iterum ederent et Migne in suum cursum s. Scripturae reciperet. De eo scribit Sixtus senensis [1]): „Nullum unquam opus in hoc scribendi genere prodiit in lucem, quod aequius possit cornucopiae appellari."

72. Eidem *Isaiae* illustrando studia sua consecravit Leo de Castro, qui Salmanticae ingenium acre et capax insignemque memoriam excoluit literis, et pervigili industria atque labore improbo nocte dieque ad procudendam sibi e sacris literis non vulgarem eruditionis laudem fuit enixus. Quinquaginta et ultra annos eloquentiam docuit juventutem hispanam e primaria hujus professionis cathedra. Nominari vero maxime coepit propter sua cum summis ejus aetatis viris certamina. „Contendit nimirum Leo, scribit Nic. Antonius[2]), hebraicis bibliis utpote vitiatis et una cum introductione punctorum corruptis non eam fidem habendam, quam existimabat doctorum vulgus, veramque potius et indubitatam eorum librorum sententiam in vulgata s. Hieronymi [3]) atque item in graeca LXX seniorum translationibus perquirendam. Super quo cum Benedicto Aria Montano (cf. supra n. 67) . . . contentionis diu funem traxit quasi nimium credulo veritati, ut ipse loquebatur, hebraicae: cui tamquam originali et illibatae una cum translationibus graeca, latina et aliis compertae fidei dari debere locum in editione illa pervicaciter Leo pernegabat. In hoc tamen frustra eum laborasse, nec hebraeorum librorum auctoritatem sic facile convelli posse, virorum excellentium, quos hujus linguae usu atque ejus gentis historiae cognitione praestantes habuit hoc (XVII.) et superius seculum, communis fuit existimatio. At ille eo in omnibus, quae in lucem protulit, collimavit, praecipue in opere illo, cui inscripsit: *Apologeticus pro lectione apostolica et evangelica,* pro vulgata d. Hieronymi [1]), pro translatione LXX virorum, proque omni ecclesiastica lectione contra earum obtrectatores, Salmanticae 1585 in f. [2]). E biblicis libris Isaiam et Oseam illustrandos suscepit. Cogitabat ad omnes 12 prophetas minores et ad canticum canticorum, sed ea solum perfecit, nempe: *Commentaria* [3])

---

mon Histoire crit. du V. T. l. 3. c. 15): „Il fait voir dans tout son ouvrage, qu'il était exercé dans le style de l' Écriture. Il s' étend, à la vérité, quelquefois sur le sens moral: mais comme il ne s' éloigne guères de son sujet, cela sert à éclaircir davantage le littéral."

[1]) Biblioth. s, l. 4.

[2]) L. c. II, 14; cf. etiam Possevinus l. 2. cc. 6. 8.

[3]) Censuit enim s. doctorem non citra s. Spiritus assistentiam suam adornasse versionem, qua adjutus locos corruptos textus originalis secundum primitivum et genuinum sensum reddere potuerit.

[1]) Pro hac quoque stetit Nicolaus Ramos O. Min., theologiae lector, episcopus Portus divitis in America (1591), dein archiepiscopus s. Dominici, in *assertione veteris Vulgatae lectionis* juxta decretum sacrosancti conc. tridentini, Salmanticae 1576 in 4., quae doctrinae, eruditionis et elegantiae plenum opus dicitur a N. Antonio II, 155.

[2]) Quamvis nonnulla in eo reprehendat Richard Simon (Histoire crit. du V. T. l. 3. ch. 17) tamen non sine laude de illo ita scribit: „L' Apologie que L. Castro . . . a composée pour défendre les anciennes Versions de l'Eglise contre les nouvelles Traductions, peut aussi beaucoup servir aux Théologiens; et elle serait encore plus utile, si l' Auteur ne s' était pas si fortement emporté contre les Rabbins etc."

[3]) Doctissima haec vocat Bona in notitia auctorum. „Totus in sensum spiritualem atque universam prophetiam ad J. Christum applicandam intentus litera-

in Isaiam prophetam ex ss. scriptoribus graecis et latinis confecta adversus aliquot commentaria et interpretationes quasdam ex rabbinorum scriniis compilatas, Salmanticae 1570 in f.; adjunguntur in fine: *Periochae* singulorum cc. Isaiae summam continentes; item: *Concordia evangelica cum Isaia propheta* adductis in medium locis parallelis; item: *Loci 50,* quos juxta LXX interpretum graecorum paraphrasim ex hoc propheta citant apostoli et evangelistae. *Commentaria in Oseam prophetam* ex veterum patrum scriptis, qui prophetas omnes ad Christum referunt; ib. 1586 in f. Decessisse refertur a. 1586.«

73. De *Ezechiele* bene meruit[1]) Hieronymus Prado S. J., patria biacensis, dioecesis giennensis, vir quidem corpore pusillo, sed animo magno et ingenii excellentia morumque integritate praestans. Sacras literas professus est tum in academia biacensi tum in collegio societatis cordubensi, ubi auditores habuit Joannem Pinedam et Ludovicum de Alcazar (de quibus infra), quorum ille non semel in suis commentariis amantissimi atque doctissimi sui magistri honorificam mentionem facit. Editionem sui operis parans Romam venit, ubi a. 1595 decessit. Illud absolvit (pertigerat enim Prado tantum ad c. 26.) Joan. Baptista Villalpandus [1]) S. J. cordubensis, in architecturae scientia excellens († 1608), atque sumptibus regiis splendide edidit hoc titulo: Hieronymi Pradi et Joan. Baptistae Villalpandi S. J. *in Ezechielem explanationes* et apparatus urbis ac templi hierosolymitani commentariis et imaginibus illustratus, Romae 1596—1604 t. 3 in f.; t. 1. complectitur Pradi commentaria in 26 priora cc.; t. 2. pars prima Villalpandi explanationes in 13 cc. subsequentia; in parte altera templi eiusque vasorum forma tum commentariis tum aeneis quam plurimis descriptionibus exprimitur; t. 3. urbis ac templi hierosolymitani apparatum continet. Classicum hunc vocat Du Pin [2]), secundum quem hoc opus inter praeclarissima, quae prodiere de Ezechiele, numerari debet. Dorn, auctor protestans, ita scribit[3]): »Fuit uterque theologus pro conditione romanistarum pereruditus et mathematicus excellens, hinc lucem insignem huic prophetae accendere poterant.« De t. 2. vero ita habet: »Cuncta Villalpandus non tantum expressit sed et secundum regulas genuinae architectonicae exposuit, omnia figuris elegantissime aeri incisis ante oculos demonstravit, ostenditque quantum intersit discriminis inter artem architectonicam Dei [4]) et hominum, quantumque antecellat illa humanam.«

---

lem interim et historicum sensum negligit.« Calmet in Bibl. s. Richard Simon non absque laude hujus commentarii meminit (Histoire crit. de V. T. l. 3. c. 12); carpit tamen, quod nimium aversatus sit rabbinorum recentiorumque interpretum opera.

[1]) »Der Commentar des Prado S. J. und Villalpandus, ita cl. Wiseman (Zusammenhang zwischen Natur u. Offenbarung, Vortr. 10. § 21), über Ezechiel, welcher zu Rom von 1596 bis 1604 erschien, ist noch immer die grosse Fundgrube, zu der jeder neue Scholiast bei der Erklärung der Schwierigkeiten dieses Buches seine Zuflucht nehmen muss, und wird von den Gelehrtesten aus ihnen anerkannt (cf. Rosenmüller, Ezechielis vaticinia, 1, 32, Lipsiae 1826), als ein Werk, das von manigfacher Gelehrsamkeit angefüllt und für das Studium des Alterthums sehr fruchtbar ist.«

[1]) Ab hoc distinguendus Caspar Cardillo de V. cujus supra (n. 50) inter theologos polemicos meminimus, et Franciscus Torreblanca de V. nostri ex sorore nepos († 1645) de quo infra.

[2]) T. XVII. p. 131.

[3]) Biblioth. theolog. L. 7. c. 11. § 17.

[4]) Haec advertit Biographie universelle 48, 497: »Villalpande tout rempli des idées magnifiques, qu'il avait puisées dans l'étude de l'architecture grecque et romaine, crut qu'il ne pouvait rien imaginer de trop grand, de trop somptueux pour un temple, dont Dieu était en quel-

74. Plures commentaria ediderunt *in prophetas minores* vel omnes vel singulos. Et in omnes quidem Paulus Palacios[1]) de Salazar granatensis, quem non minor utique pietatis quam doctrinae fama in Lusitania, ubi fere semper degit, reddidit clarum († 1582). Evulgavit: *In 12 prophetas minores commentaria,* in Portugallia apud Villamviridem 1581 in f.; Coloniae 1583 in 8., quae Michael a s. Joseph sicut et reliqua vocat „docta plane, erudita et gravitate plena." *Enarrationum in sacronsanctum J. Chr. Evangelium secundum Matthaeum* t. 2, quorum prior selectiores interpretationes plus quam 20 patrum, qui super Matthaeum scripserunt, posterior nova auctoris continet commentaria, Conimbricae 1564; Salmanticae 1571 in f., Antwerpiae 1572 etc.; *in Ecclesiasticum commentaria* in Portugallia apud Villam-viridem 1584 in f., Coloniae 1593. — Alter est Franciscus Ribera (Ribeira) S. J. ex oppido Castellae Villacastin[2]). Vir fuit egregie doctus, ingenio excellenti, judicio acri, tenaci memoria, sanctorum patrum lectione atque observatione instructus, singulari modestia, animi candore, dejectione ceterisque religiosis virtutibus instructus[3]). Obedientiae studium ita cordi habuit, ut nullo studiorum aut cujusvis negotii pondere se passus unquam sit ab exactissima vel unius regülae observatione distineri; nunquam ille quantavis in siti bibisset interdiu inconsulto superiore; nulla hebdomada illi successit, quin semel iterumque pro regulae praescripto cubiculum everreret; literas schediumve non dabat, non legebat sibi redditum seu foris esset seu domi, nisi prius exhiberentur moderatori. Ea virtus efficere sola potuit, ut proferret in lucem publicam, quae privatim elucubraverat, nam quae erat ejus animi submissio suarumque rerum contemptus, haud facile ad id permoveri potuisset. Orationis praesidio, quam diurnis nocturnisque horis usurpabat prolixe, ad s. Scripturae intelligentiam utebatur: addebat etiam crebra jenunia et severiores corporis macerationes, et si quid incidisset implicationis difficultatisque, secedebat per dies aliquot et exercitiis spiritualibus animum ad divinos illapsus parabat[1]). Hinc etiam in suis lucubrationibus nihil est fluxum ac caducum, sed divinae majestatis cultum atque obsequium omnia spectant. S. Scripturam Salmanticae exquisita eruditione cum pari religione conjuncta sexdecim annos est interpretatus: s. Theresiae, cujus vitam conscripsit, a confessionibus fuit. Meritis plenus Salmanticae 1591 naturae debitum persolvit. Edidit: *Commentarii*[2]) *in 12 prophetas*

que sorte l'architecte. Aussi lui reproche-t-on d'avoir multiplié les cours et les portiques, et d'avoir prodigué sans mesure les pavés de porphyre, les murailles de marbre de Paros, les vases, les candelabres et les tables d'or pur etc."

[1]) Distingui hic debet a fratre suo Michaele P. de quo egimus n. 43, qui etiam in omnes duodecim prophetas minores commentarios edidit.

[2]) Eodem hoc seculo floruit Antonius de Ribera, qui scripsisse dicitur *Defensionem sacrosanctae synodi tridentinae ll. 5 comprehensam adversus haereticos,* Olisipone 1595.

[3]) Cf. ejus virtutum exempla in vita Balthasar Alvarez, Riberae in novitiatu magistri, a Ludov. de Ponte conscripta c. 31.

[1]) „Sciebat nempe, inquit Nicol. Antonius in bibl. hisp. nova, I, 466, doctrinam quamvis multiplicem absque sapientiae studio in revelandis divinarum insinuationum mysteriis tractandisque sacris codicibus vix aut ne vix quidem promovere."

[2]) Richard Simon (Hist. critique du V. T. l. 3. c. 12) ita de his scribit: „Ribera Jesuite, qui a fait un commentaire assez étendu sur les douze petits prophètes, est, ce me semble, plus judicieux que Léon Castro: car il a joint les nouveaux Interprètes aux anciens et aux Pères, et il donne d'ordinaire le sens, qu'il croit le plus littéral. Il s'applique principalement à expliquer le style et les façons de par-

minores sensum eorundem prophetarum historicum et moralem, saepe etiam allegoricum complectentes, Romae 1590 in 4; Salmanticae 1598; Coloniae 1599; 1600 etc., quorum veluti compendium prodiit Salmanticae 1598 hoc titulo: *Commentarii historici selecti in 12 prophetas minores. In sacram b. Joannis ap. et evangelistae Apocalypsim commentarii,* ib. 1591; Lugduni 1592; 1593 etc. His adjuncti sunt *quinque ll. de templo et de iis, quae ad templum pertinent,* ad multorum locorum tam Apocalypsis quam reliquorum ll. intelligentiam admodum utiles. *Commentarii in epistolam b. Pauli ad Hebraeos,* Salmanticae 1598. Pervenit in explicatione usque ad Hebr. 13, 5. Quidam sodalium ex aliis ejusdem scriptis pauca, quae deerant, supplevit. „Ultimam hic quasi cycnaeam vocem edidit", ait de illis Cornelius a Lapide [1]). *In sacrum J. Chr. Evangelium sec. Joan.,* Lugduni 1623; Coloniae 1623 in 4. Hujus viri axioma erat, in omnibus disciplinis adhibendos esse magistros multorum annorum usu contritos ac perpolitos: plus enim una praeceptoris veterani ac perfecti schola profici quam plurimis aliorum, quibus illud veterum confirmat adagium, *timeo lectorem unius libri.* Magnis ceterum laudibus noster ab eruditis effertur. „Optimi judicii est interpres, inquit Michael a s. Joseph [1]), et literalis sensus indagator studiosissimus. Fama est a d. Theresia . . . auditum esse Christum dicentem de Ribera: Hic est, qui germano sensu meas Scripturas ea veritate explicat, quam ipse infundo. Veritatem dico, non mentior, fere a pueritia Riberae commentarios avidissime ac jucundissime lectitavi et profundum viri optimi judicium, gravitatem, eruditionem ac pietatem ubique spirantis semper miratus sum." Tertius fuit Petrus Figueiro lusitanus, regularis canonicus in monasterio regio et inclyto s. Crucis conimbricensi, hebraica, graeca et aliis linguis orientalibus doctissimus, quem alterum nostris temporibus Hieronymum ob eximiam in ss. literis doctrinam atque originalis divinorum fontium notitiae praecellentiam non dubitavit Joannes Suarezius, episcopus conimbricensis doctissimus [2]), appellare († 11. Jan. 1592). Ejus commentaria prodierunt t. 2, quorum prior complectitur *commentarium in 15* (secundum le Long 25) priores *Psalmos, paraphrases in prophetias Jeremiae, commentaria in ejusdem lamentationes, in Malachiam prophetam;* posterior *in 12 prophetas minores commentaria,* Lugduni 1615. — Hieronymus Box [3]) de Guadalupe O. S. Hier. (postea ut videtur O. SS. Trinitatis Red. Capt.) composuit *Commentaria in Hoseam prophetam* christianae philosophiae praeceptis pie accommodata, adjectis observationibus Evangeliorum concionatoribus accommodatis cum parabolis elegantissimis, Caesaraugustae 1581 in f.; Venetiis 1585; cum Petri Mat-

ler des Prophêtes (ita et Reinke Messianische Weissagungen, allgemeine Vorbemerkung p. 6: Ribera lässt sich sehr angelegen sein den buchstäblichen Sinn und die Redensarten zu erklären). Son grand auteur est s. Jérôme, dont il a lu les ouvrages avec application; et il a donné même des règles pour entendre la manière d'écrire de ce Père, qui paraît être rempli de contradictions." Carpit quidem artis criticae defectum et quod Ribera mediocriter tantum calluerit linguas graecam et hebraicam, verum Du Pin advertit (17, 131) „On n'est pas obligé de s'en tenir au jugement de M. Simon, et plusieurs habiles gens ont tout une autre estime (i. e. majorem) du Commentaire de Ribera sur les petits Prophêtes." De ejus commentario in evang. s. Joannis et in epistolam ad Hebraeos cf. Richard Simon Hist. critique du N. T. c. 41.

[1]) In introd. ad epist. ad. Hebr. De ejus operibus cf. Backer III, 165 ss. Editionibus plerumque adjuncti sunt utiles indices, inter quos etiam index regularum ad Scripturae intelligentiam.

[1]) Bibliogr. crit. II, 301.
[2]) Ita Bibl. hisp. nova II, 193.
[3]) Ita vocatur a Le Long in Biblioth. s.

thaei scholiis et illustrationibus, Lugduni 1587; aucta a Gabriele Gyrelo, Brixiae 1604. Praeter *vitam s. Hieronymi* ex ipsius scriptis potissimum contextam, Toleti 1597, edidit quoque *commentaria in sacrum s. Lucae Evangelium* (scil. in priora 6 cc.), Valentiae 1595 in f. — *In Habacuc* edidit *exegemata* (doctis variisque antiquitatum, linguarum et historiarum notis referta, teste Andrea Scoto; elegantia, pia atque erudita secundum Possevinum) Antonius Guevara[1]), Matriti 1585; 1593 in f.; Augustae Vindelicorum 1603; Antwerpiae 1609. Ipsius quoque est *Literalis expositio in 1. c. Gen.*, Augustae 1585 in 4.

75. Ad *novum* transeamus *T.* Primus occurrit Joannes Maldonatus[2]) S. J., qui interpretandi sagacitate et peritia omnes suos aequales superavit, quin unquam forte vel posterioribus temporibus superatus fuerit in evangeliorum interpretatione. Natus is in oppido Casas de la Reyna (vel Beturiae) in provincia Extremadurae a. 1534 primam aetatem in academia salmanticensi egit doctissimis et celeberrimis praeceptoribus usus, praecipue Dominico Soto et Francisco Toleto. Professus quoque ibi est aliquandiu philosophiam et theologiam et literas graecas, antequam societatem Jesu ingrederetur (1562). Lutetiam missus philosophiam primum (1564) ac deinde (1567) totos decem annos theologiam professus est, magna celebritate ingentique auditorum concursu et fructu, ut vox ipsius ex illo celebri theatro per universam Galliam quam latissime exaudiretur, et vix doctus esset quispiam, qui non ad ejus scholam ventitaret, ne ipsi quidem calvinistae et calvinistarum ministri ipsius praelectionibus abstinerent. Duabus quotidie tribusve horis ante certatim subsellia implebant, quam ludum ille ingrederetur, ne excluderentur. Saepe in aperto docere coactus est ob multitudinem auditorum, inter quos et s. Franciscum Salesium numerabat. Cum Carolus IX. hugenottas sibi subjecisset eosque non vi sed veritatis manifestatione ad Ecclesiam vellet reducere, Maldonatus cum sociis novem ad id opus fuit destinatus[1]). Pictavium, illorum asylum, missus, concionibus, colloquiis, mansuetudine praesertim, qua amaritudinem omnem acerbitatemque vitabat, eorum lucratus est quadringentos. Parisios redux variis calumniis appetitus est, haeresis quoque a Sorbona accusatus, quod (contra decretum sess. 36. synodi basileensis) negaret, immaculatam Virginis conceptionem dogma esse fidei; verum auctoritate Petri Gondii parisiensis antistitis (1575) ab omni injuria vindicatus fuit[2]). Ut paucorum aemulationi se subtraheret, Bituricum secessit, totum se ad sacrae Scripturae convertens expositionem. A Gregorio XIII. e Gallia in Urbem accersitus, ut operam suam praestaret ad

[1]) Non confundendus cum celebriori Antonio Guevara O. S. Franc., episcopo mindoniensi † 1544.

[2]) Distingui debet noster ab altero Joanne Maldonato, burgensis episcopatus vicario, qui priori hujus seculi parte floruit, quemque Baronius propter vitas sanctorum ab eo brevi elegantique stilo editas a. 1530 disertissimum virum vocat in notis ad martyrologium 19. Jul., praeclarissimorumque monumentorum auctorem; et ab Alphonso M. O. Praed., Josepho M. O. S. Fr. et Petro M. O. S. Aug., de quibus suis locis redibit sermo.

[1]) Calvinistarum conversioni multum semper incubuit. „Joannes Maldonatus, inquit Genebrardus apud Sotwellum in biblioth. Script. S. J., Capellum, Holinum, Loqueum et viginti alios ministros calvinistas primum disserendo, deinde declamitando prostravit: nam in declamationes disputationem commutandam ministri censuerant, quod ejus vim syllogisticam non possent depellere:“ additque Launeum et Henricum Pennetericum ministros, qui aderant, fuisse conversos.

[2]) Absolutionis sententia reperiebatur in omnibus editionibus ad a. usque 1615. Cf. de hac controversia Car. du Plessis d'Argentré in collect. judiciorum de novis erroribus etc. II, 443—448.

editionem graecam LXX interpretum, quam parabat, non diu superstes fuit, mortuus enim inventus est in lectulo 5. Jan. 1583. Fuit is vir multis a Deo magnisque donis cumulatus, ingenii subtilis, judicii admirabilis, memoriae excellentis, diligentiae incredibilis, indefessi studii, laboris supra corporis vires assidui. Nullum enim probatum in theologia graecum latinumve auctorem praetermisit, quin totum pervolutaverit, legeritque diligenter ac notarit. Hinc eximiam ejus reconditam eruditionem, summam in docendo gravitatem, prudentiam, modestiam, quae omnes ad se raperet et studio veritatis incenderet, doctarum linguarum peritiam, in concertatoria theologia efficacitatem omnes passim scriptores depraedicant. Cum tanta doctrina et ingenii dotibus non minor conjuncta erat virtus. Magna in eo rerum humanarum despicientia, magna laudis et aurae popularis contemptio, humilitas et modestia insignis, ut tam doctus doctum se nesciret; ardens et juge orationis et meditationis divinarum rerum studium, quo fiebat, ut etiam minimi flosculi aspectus sublimes praestantesque ejus menti suppeditaret conceptiones. Summa in cibo potuque parcitas, paupertatis evangelicae rigida observatio, ut qui praeter ceteros nihil haberet retineretve, cum ex uno loco in alium abiret, nisi vestem, quam humeris gestaret, vilem potius quam simplicem, et aliqua lucubrationum suarum adversaria. In summa vir fuit mundoque sibique crucifixus; et ut staret semper in procinctu quietus et securus, paratus ad mortem, eam sibi quinquies quotidie ponebat ob oculos, indagabatque numquid sibi esset in conscientia, quod eum in hora mortis angere posset atque affligere, et si quid reperisset, deponebat. Ejus opera sunt: *Commentarii in 4 evangelia,* Mussiponti 1596, 1597. Cum morte praeventus extremam huic operi manum imponere non potuisset, munus hoc a P. Claudio Aquaviva injunctum fuit P. Fronto du Duc cum quatuor sociis. Saepissime recusi fuere hi commentarii; adverti tamen debet, in editiones, quae prodierunt post a. 1607, receptum fuisse textum vulgatae Clementis VIII. auctoritate correctae atque editae, hinc nonnunquam dissonantiam quandam reperiri inter explicationem et textum explicandum [1]). In his commentariis genus dicendi breve est, sed lucidum et perspicuum, elegans, peracutum et ad docendum ac convincendum aptum in primis ac robustum. De eorum praestantia disserere plane est superfluum, cum nemo[2])

[1]) Cf. Prat, Maldonat et l'université de Paris au XVI. siècle p. 499. Paris 1856. Ceterum prima editio est rara, et ut ait Calmet in biblioth. s. optima; cur autem haec praeferatur, inquit l. c., faciunt ea, quae in parisiensi et lugdunensi editione addita sunt, vel mutata vel dempta: haec autem omnia exhibet sub oculis in praefatione ad opera doctissimi commentatoris Philippus Du-Bois.

[2]) Hinc Kuhn (Tüb. Qtlschr. 1838. S. 547): „Namentlich muss ich des Maldonat Erwähnung thun, welcher keinem Ausleger seiner Zeit nachsteht und die meisten übertrifft"; et Reusch (Kirchenlex. 6[1], 779): „Ueber die Vortrefflichkeit dieses Commentars herrscht nur eine Stimme; selbst R. Simon (Histoire crit. des principaux comment. du N. T. c. 42) spricht davon, trotz seiner Abneigung gegen die Jesuiten in den ehrendsten Ausdrücken; wahrscheinlich würde er in mehreren Beziehungen noch vollendeter sein, wenn der Verfasser selbst die letzte Hand hätte daran legen können." Sane ita incipit prolixam suam crisin de hoc commentario R. Simon l. c. „De tous les Commentateurs dont nous avons parlé jusques à présent, il y en a peu qui aient expliqué avec tant de soin et même avec tant de succès le sens littéral des Evangiles que J. Maldonat." Cf. quoque Andres, Dell' origine, progresso e stato attuale d'ogni letteratura t. 6 l. 1. c. 5. et iterum l. 2. c. 3. ubi sic habet: „D'ingegno piu acre e severo, e di piu fina critica ed erudizione (che Toleto) si mostrò il Maldonato, uno degli spositori, che possono servire d'esemplari in questo genere: fornito di perizia nelle lingue antiche, sa meglio intendere il testo, e scegliere il senso più conveniente al medesimo, e più conforme alla verità. Egli non lascia passare alcuna dif-

sit, qui illam ignoret vel neget [1]), verissimumque sit, quod legimus in bibliotheca hispana nova: „Ea perspicuitate, elegantia, soliditate, brevitate munere functus (est) interpretis, ut fere alios omnes ab hujus argumenti replicandi proposito deterruisse videatur." *Commentarii in prophetas 4, Jeremiam, Ezechielem, Baruch et Danielem.* Accessit expositio Ps. 109. et epistola de collatione sedanensi cum calvinistis, Lugduni 1609 in 4; Parisiis 1610 etc.; *Commentarii in praecipuos s. Scripturae ll. V. T.,* ib. 1643, in quo volumine commentarii supra citati in 4 prophetas sunt recogniti, adjecti vero (nunquam antehac editi) *commentarii in Psalmos, Proverbia, Ecclesiasten, Cantica canticorum, librum Sapientiae, Isaiam.* Fatendum tamen est horum commentariorum pretium multum distare a praestantia illorum, quos in evangelia reliquit. *Disputatio de fide,* Moguntiae 1600; *Disputationum ac controversiarum decisarum* et circa septem Ecclesiae romanae sacramenta inter catholicos praesertim et calvinistas tum alios hoc tempore agitari solitarum [2]) t. 2, Lugduni 1614, quae editio tamen non est correcta; Bruxellis 1676. Hoc opus Maldonato abjudicat Alegambe, vindicant vero editores (Dubois et Faure), quorum curae debemus ejusdem auctoris *Opera varia theologica* t. 3 in f., Lutetiae Parisiorum 1677, qui complectuntur praeter has disputationes emendatius editas *tractatus theologicos* 1. de libero arbitrio; 2. de gratia; 3. de peccato originali; 4. de providentia; 5. de justitia et justificatione. *De caeremoniis* tractatus editus est a Zaccaria sua in bibliotheca rituali t. 3. p. 1—210; Traicté *des Anges et demons* gallice editus a Francisco de la Borie, Rotomagi 1615; 1616 in 12, epitome ipsius de angelis praelectionum.

76. In evangelium *secundum Matthaeum commentaria* (in usum concionatorum) scripsit Alphonsus de Avendano O. Praed. († 11. Oct. 1596) Madriti 1592 v. 2 in f. — In evangelium *secundum Marcum* ll. 15 edidit Joannes a Fonte (de la Fuente) O. S. Franc. toletanus, Compluti 1582 in f.; 1584, pietate de doctrina commendatos [1]). *Marcum* et *Lucam* interpretatus est Angelus del Pas O. Min. perpinianensis, theologus facundissimae et solidissimae doctrinae, egregie versatus in conciliis, sanctis patribus, historia ecclesiastica, theologia scholastica: Gregorio XIII., Sixto V., Gregorio XIV. et Clementi VIII. carus [2]), nec vitae sanctitate virtutumque splendore minus illustris († 1596). Prodierunt ejus *in*

---

ficoltà, che non l'esamini a fondo: si stende alle volte assai lungamente in materie di controversia, ma le sue dispute istruiscono senza arrivare a nojare." Ceterum hanc praestantiam testantur innumerae illorum editiones usque ad nostram aetatem, quas cf. ap. Backer, II, 1033—37.

[1]) Nisi forte a Casaubono, qui Maldonatum virulentissimum et maledicentissimum scriptorem" appellat, in illo opere, quod ipsum, ut ait Petavius in annot. ad Epiph. haer. 51. n. 9, ex virulentis calumniis et haereticis opinionibus contextum adversus baronianos annales effudit.

[2]) In *indice* librorum prohibitorum et expurgandorum *hispano* (Matriti 1667) legimus: „Joanni Maldonato liber falso adscriptus, ementito impressionis loco Lugduno pro Francofurto, impressoris nomine suppresso, cum hac inscriptione: *Disputationum et controversiarum decisarum circa septem sacramenta* prorsus prohibetur." In *indice* vero *romano*: „*Summula* J. Maldonati cuilibet sacerdoti confessiones poenitentium audienti scitu perutilis. Quae tamen falso J. Maldonato tribuitur." Est Martini Codognat, qui illam male compilavit ex Maldonati operibus.

[1]) Nicol. Antonius in bibl. hisp. nova I, 696.

[2]) Cf. Nic. Antonium in bibl. hisp. n. I, 91 ss. Joan. a s. Antonio in biblioth. franc. I, 81 ss., penes quos reperies alia ejusdem opera vel ascetica vel inedita. Tanta erat hujus viri fama sanctitatis, ut de ejus virtutibus post mortem examen institueretur, quo posset inter beatos referri.

Marci evangelium commentaria Romae 1623 in f.; *in Lucae evangelium*, ib. 1625 t. 2 in f. Praeterea *Expositio symboli apostolorum ll. 14*, quorum priores novem Romae 1596 in f. impressi sunt, dein ib. 1614 t. 2 in f. ut videtur omnes. De priori tomo, quem solum legerat, Possevinus ita scribit: „Quem perlegisse spero neminem poenitebit, nam stilus elegans et ecclesiasticus, ac cum plurima afferat, non tamen laxus, sed pressus et patrum testimoniis absque legentium taedio dives.“ Est hoc opus rarum plenissima symboli explanatio atque universam complectitur theologiam circa symbolum velut centrum dispositam (n. 36). *Enchiridion divinae scholasticaeque theologiae,* distributum in duas partes, speculativam et practicam, Genuae 1582. — Casparis de Melo O. S. Aug. truxiliensis in Extremadura, professoris sacrorum bibliorum in lyceo vallisoletano, *commentaria in s. Matthaeum* prodierunt Vallisoleti 1584 in f.; *in Lucam* 1597 ib. in f.; *in Apocalypsim,* ib. 1589 in f.

77. *Joannem* illustrandum sibi selegit Franciscus de Toledo seu Toletus [1]), alterum Hispaniae sidus splendidissimum. Natus est Cordubae d. 4. Octobris 1532 eadem in domo, ut ferunt, qua s. Zoilus martyr. Philosophiae operam navavit Valentiae, ibique lauream in artibus adeptus Salmanticam se contulit, ubi celeberrimum Dominicum Sotum O. Praed. habuit inter ceteros doctorem, qui Toletum propter ingenii excellentiam *prodigium* appellare consuevit. Annos natus 23 publice philosophiam ibidem interpretabatur, magistri jam tum insignibus in theologia ornatus, tanta opinione doctrinae ut paris aevi nemo tota in Hispania aeque doctus esse crederetur. Societatem Jesu ingressus est a. 1558, atque Romam a s. Francisco Borgia missus in collegio romano (1559) primum quidem artium cursum, ut vocant, sive aristotelicam doctrinam, deinde Thomae theologiam, tum varias et implexas de moribus quaestiones per multos annos magna sapientiae opinione explicavit. A Pio V. a. 1569 accersitus est, ut in sacro palatio concionatoris munus obiret, quod tanta cum laude praestitit, ut per totos 24 annos eo fungeretur [1]). Ita de eo scribit Fridericus Borromaeus [2]): „De hoc (Toleto) fuerit instar compendii, si dicam concionatorem eum assiduum per multos annos fuisse pontifici cardinaliumque senatui, cumque in illa urbe flos virorum ei dicenti adesset, nunquam auditum esse cum taedio.“ Hujus rationem, si quaeras, hanc reddit „quod in omni foret oratione serius et gravis, idemque varius et cum novo semper argumento;“ quod „monita ejus spectarent mores tantum eorum, qui praesentes aderant, communia et aliena non attingeret;“ quod brevis esset et in ipsa brevitate animi ostenderet candorem, qui veluti persuasionis erat telum. „Ita penetrabat animos Toletus, prosequitur mox clariss. Cardinalis, argumentorum enthymematumque violentia, quibus in illo simplici genere frequenter admodum utebatur, ut vulgo numeraretur inter dicendi artifices et magistros.“ Vulgare

[1]) Alius ab hoc est ille Fr. Toletus, de quo Eisengrein in catalogo testium veritatis ita scribit: „Philosophus, rhetor atque theologus suae aetatis clarissimus et cum in disputationibus vir magnus, tum in argumnentorum ac demonstrationum probationibus argutus atque subtilis, omni doctrina consumatissimus.“ Fuit hic, ut videtur Pariae in proleg. suae edit. enarrationis in S. Thomam a Toleto conscriptae n. 13, sacrae theologiae professor in ecclesia hispalensi, archidiaconus de Astigia, Pii II. cum Hieronymo Lando archiepiscopo cretensi ad Georgium Bohemiae regem orator et nuncius missus quum ad alias res magni momenti, tum ad haeresim Joannis Hussii profligandam.

[1]) Cf. Sacchinius in historia S. J p. 5. l. 11. n. 8.

[2]) De claris oratoribus.

erat tunc illud dicterium: Toletus docet, Panigarola delectat, Lupus autem movet [1]), vel ut habet Joannes a s. Antonio [2]), Toletus *doctissime*, Lupus *vehementissime*, Panigarola *facundissime* verbum Dei annunciabat. In Poloniam (1572) et in Germaniam tum superiorem tum inferiorem missus fuit Toletus a sede apostolica propter causas publicas ecclesiasticas, quas omnes feliciter transegit. Inter has autem legationes illa est celebris, quam ex mandato Gregorii XIII. obiit ad academiam lovaniensem, ut hujus pontificis bullam „Provisionis nostrae“ adversus Baji errores promulgaret, omnesque ad horum errorum damnationem induceret (1580). Hinc liquet, quanti eum fecerit hic pontifex. Ceterum hoc constat etiam ex variis ejusdem literis. Ita ex. gr. scribit 1576 ad Albertum Bavariae ducem: „Omni cum veritate confirmamus, hunc hominem esse illum quidem omnium, qui nunc sunt, sine ulla controversia doctissimum. Nos autem multo majorem ei laudem tribuere intendimus integritatis atque innocentiae quam doctrinae. Utimur autem jam quadriennio hoc concionatore in nostro palatio, eumque audimus ipsi diligentissime. Utimur etiam ejus opera in rebus gravissimis s. poenitentiariae. Nec quidquam gravius incidit, quod ad animarum salutem pertineat, in quo non hujus viri consilium adhibeatur“ [1]). Et ad Gerardum cardinalem leodiensem 19. Jan. 1580 scribens ait, se mittere „dilectum filium Fr. Toletum, concionatorem nostrum, virum excellenti doctrina, pietate, prudentia praeditum atque omni laude cumulatum.“ Ad ipsum vero Toletum has dedit 16. Nov. 1584 literas: „Tanta est doctrina, prudentia, fides et diligentia tua, quae gravissimis in muneribus longo et intimo usu nobis cognitae sunt ac perspectae, ut

---

[1]) Cf. Jani Nicii Erythraei Pinacoth. l. 78. Porro Franciscus Panigarola O. Min. Mediolani 1548 natus, insignis sui temporis erat concionator, tantaque dicendi suavitate et venustate pollebat, ut „Demosthenes christianus, italus Chrysostomus, Leo vulgaris, concionatorum norma, coetus catholici deliciae, lyra suggesti“ diceretur. Creatus est a. 1586 episcopus christopolitanus et ferrariensis suffraganeus, mox anno sequenti promotus est ad ecclesiam astensem. Obiit a. 1594. Scripta ejusdem (conciones, orationes etc.) cf. in Bibl. franc. Joan. as. Antonii I. 420 ss., intra quae sunt *disceptationes calvinicae*, Mediolani 1594 in 4, quas lingua vulgari coram Sabaudiae duce habuerat Taurini 1582 et ediderat inscriptas *Lettioni sopra dogmi calviniche;* come si confonda la maggior parte della dottrina di G. Calvino, Venetiis 1584, opus rarum: gallice Lugduni 1583 (m. 27). Duos priores tomos annalium Baronii in compendium redegit atque italice edidit Romae 1590; Venetiis 1593; *introductio ad lecturam theologiae et praedicationis evangelicae officium* pro religionis seraphicae studentibus tr. polemicus, biblicus, hierorhetoricus, cura Octav. Jadertini recusus, Romae 1693 in 4. Insigne hujus oratoris encomium habes l. 2. operis card. Borromaei supra citati. Alphonsus Lupus (Lobo) O. Cap. hispanus († 1593) alius sui temporis insignis erat sacer orator, qui adeo auditores suos movebat rapiebatque, ut quondam Salmanticae tota quadragesima concionatus non minus quam quingentos ex scholastica illa juventute in portum religionis perculisse referatur. Ejus laudes narrant Nic. Antonius in bibl. hisp. nova I. 313; Borromaeus l. c. Bern. a Bononia in bibl. Script. O. Cap. p. 16.

[2]) Bibl. franc. 1, 319.

[1]) Quanti aestimaretur hujus viri prudentia liquet etiam ex his Jani Nicii Erythraei verbis (l. c.): „Non tantum concionatoris partes, sed doctoris etiam ac magistri munus et in pontificum aula gerebat; ac tam multae causae ad eum deferebantur, difficiles atque contortae, in quibus theologi opera desiderabatur, ut nulla ipsi pars quietis relinqueretur, nec suo liceret dare operam negotio: quas ille causas singulari doctrina, prudentia ac mirifica illa sua in animi sensibus explicandis perspicuitate ex incertis certas, ex dubiis exploratas, ex implicitis explicatas reddebat. Quamobrem ejus nomen factum est ita celebre, ita magnum, ut nulla tam difficilis res, tam ardua, tam consilii egens, in quaestionem deducerent, quae non ejus doctrinae, prudentiae judicioque committenda esse videretur.“

tua scripta sicut ceterorum aliorum judicio et examini subjici aequum non sit. Itaque commentaria illa tua in d. Joannem sine alterius cujusquam approbatione aut licentia, quandocunque tibi videbitur, in lucem edendi plenam ac liberam tibi damus facultatem etc.“ Magni eum fecerunt etiam Sixtus V.[1]) et Gregorius XIV., qui inter consultores congregationis ad s. biblia vulgatae editionis recognoscenda institutae Toletum quoque elegit[2]); et sub Clemente VIII. maximae fuerunt in hoc opere Toleti partes; textum enim ad calcem usque Apocalypsis percurrendo, omissa supplendo, quaeque dubia remanserant, alterutra lectione selecta firmando, septimo ab electione Clementis mense nondum expleto, rem ad umbilicum adduxerat[3]). Cum vero adversus omnem sollicitudinem et diligentiam nonnulli irrepsissent errores in editionem a. 1593, ita statuit summus Pontifex: „Hanc bibliorum emendationem juxta correctionem a congregatione praestitam imprimendam mandamus, et judicio P. Francisci Toleti e S. J. committimus, eique nostram hac in re auctoritatem impertimur: emendationem vero typographicam Fr. Angeli Rocchensis Augustiniani a Camerino fidelitati et industriae demandamus. Clemens Papa VIII.“ Editio autem a. 1598 omnium censetur maxime emendata[4]). Propter tot ejusdem viri merita Clemens VIII. illum licet invitum cardinalem dixit. Eo praesertim auctore Henricum IV. gallorum regem cum Ecclesia reconciliavit (1595), quod beneficium Henricus ipse quum deberi Toleto prae ceteris intelligeret[5]), ei demortuo in templo Lutetiae primario regia pompa voluit parentari. Eodem anno summus pontifex Toletum editioni conciliorum generalium vaticanae praefecit, teste Petro Morino ita ad eum scribente: „Gratulatus sum Ecclesiae catholicae sanctaeque apostolicae sedi, cum intellexi SS. Domini nostri esse voluntatem, summam editionis conciliorum penes illustrissimam Amplitudinem Vestram esse etc.“ Licet cardinalis, pauper erat inter divitias, sobrius inter delicias, pulmentis leguminibusque vitam, uti consueverat prius, tolerabat. Sabbato pane et aqua vitam suam definiebat et e Vaticano ad aedem Deiparae in Exquiliis longo itinere pedes itabat, quaecunque tempestas incidisset, ibique sacrum faciebat. Quotannis dies 40, qui assumptae Virginis memoriam praecurrunt, continuatis jejuniis, idque vel in ultima jam aetate transegit. Nondum elapso a promotione anno integro fastidio habens res omnes caducas, atque adeo ipsam purpuram, oblato libello supplice [1]) infimis precibus a Clemente VIII. petiit, ut sibi liceret dignitatem cardinalitiam abdicare et in solitudinem se recipere, ubi exiguo illo, quod ei supererat, vitae spatio commodius vacaret sibi ac Deo. Sed pontifex re mature per triduum expensa cardinali Dei nomine imperavit, ut amplius de nuncio remittendo dignitati impositae nullatenus cogitaret. Cum idem cardinalis supremo decumberet morbo, Clemens VIII. singulari benevolentiae significatione eum invisit, obortisque lacrymis amplexatus est: vita autem defunctum (14. Sept. 1596) amplissimo funere honestandum curavit. Post tam insignia RR. Pontificum encomia necesse non erit aliorum virorum illustrium afferre testimonia[2]), quibus To-

---

[1]) Sixtus V. ejus opera utebatur in vulgatae editionis correctione. Cf. Ungarelli Hist. vulg. bibl. edit. § 8.

[2]) Vercellone, Variae lectiones, vulgatae bibliorum editionis, Romae 1860 p. L.; Ungarelli l. c. § 16, 21 ss.

[3]) Vercellone l. c. p. LXII, LXX.

[4]) Ungarelli l. c. § 24.

[5]) Cf. Aug. Thou l. 113. suae historiae.

[1]) Cf. hunc insignem libellum supplicem in Katholik 1864 v. 1. p. 411 ss. in annot.

[2]) Horum nonnulla reperies in biblioth. script. S. J. Omnes in Toleto laudando

leti doctrinam profundam, eruditionem vastam, ingenii subtilitatem, vitaeque sanctitatem commendant. Inter ejus opera eminent philosophica primum, ut *Introductio in dialecticam Aristotelis,* Romae 1561; *commentaria una cum quaestionibus in 3 ll. Aristotelis de anima,* Venetiis 1575, saepissime deinceps recusa [1]; omnia opera philosophica simul Lugduni 1608 t. 4 in 8. Testatur autem etiam Buddeus protestans [2], magnam fuisse Toleti eo tempore, quo vixit quove aristotelico-scholastica adhuc regnabat philosophia, tum in theologorum tum in philosophorum scholis auctoritatem. Succedunt opera exegetica: *In sacros. Joannis evangelium commentarii*, Romae 1588; Coloniae 1589 etc. „Franciscus Toletus, ait de hoc commentario Cornelius a Lapide [3], acri judicio sapidus est et pulcher, praesertim in applicandis metaphoris et similitudinibus earumque analogiis, v. g. cur Christus vocetur vitis, panis, vita, lux, ostium, pastor; cur Spiritus s. nuncupetur aqua viva, columna, ignis etc. [4]“. *Commentaria in 12 cc. sacros. J. Chr. evangelii secundum Lucam,* Romae 1600 etc.; *commentarii et annotationes in epistolam b. Pauli ap. ad Romanos,* ib. 1602; Lugduni 1603; Venetiis 1603; Coloniae 1603 etc., de quibus ita Corn. a Lapide [1]: „Commentarium plenum et exactum magno judicio edidit card. Toletus, qui Apostoli argumenta et rationes acri indagine rimatur, nectit et stringit. Multas hic habet novas expositiones, easque vestigare et adamare videtur [2].“ Scripsit praeterea *instructionem sacerdotum ac de septem peccatis,* Romae 1601; cum annotationibus Andreae Victorelli, Venetiis 1604; vel cum *tractatu de ordine* a Martino Fornario S. J. composito, Romae 1608, quae etiam sub titulo: *Summa casuum conscientiae absolutissima,* Duaci 1633 prodiit et saepissime fuit recusa. Tanti eam fecit s. Franciscus Salesius, ut illam suo commendaret clero: in decretis vero synodi mechlinensis a. 1607

Cabassutius excessit affirmans „plura secula virum tanti meriti vix visura esse, nec ullam laudem cardinalis Toleti meritis essa parem.“ Andres, dell' Origine, progresso e stato attuale d' ogni Letteratura t. 6. l. 2. c. 3: „Dotto e sodo, alle volte critico e talora troppo teologico è il Toleto, ma giudizioso e savio.“

[1]) Cf. de his editionibus Backer 3, 1136—44.

[2]) Isag. in hist. liter. l. 2. c. 4. § 10. p. 707.

[3]) In Praef. commentarii in evang. s. Joan.

[4]) De hoc commentario ita scribit Js. Casaubonus (ep. 624 ad P. Fronto de Duc): „Multa Toletus scripta edidit, multos in s. literas eximios commentarios conscripsit, in quibus nullum quod sciam doctrinae hildebrandicae vestigium, nisi forte leviter impressum apparet. Memini cum ante annos 20 et quod excurrit Toleti in Evangelium Joannis commentarii ad Theodori Bezae manus primum pervenissent, qui tum forte eundem evangelistam in publicis lectionibus exponebat, virum illum ut erat doctissimus pariter et doctorum candidissimus aestimator, impense Toleti illud opus mihi in privato colloquio laudasse. Et merito. Nam in ejus scriptis, quae legi, cum excellenti rerum philosophicarum et theologicarum notitia par certat modestia, quae judicio meo tum in alio quovis scriptore, tum in theologo potissimum, laus est vel praecipua etc.“

[1]) In praef. comment. in ep. ad rom. Cf. quoque Dorn biblioth. theolog. l. 7. c. 15. § 6.

[2]) Censor alioquin rigidus nec jesuitis nimium deditus Simon Richard (Hist. critique des principaux commentateurs du N. T. c. 41) haec de Toleto habet: „Le Cardinal Tolet . . . mérite d' être mis au rang des plus habiles commentateurs du N. T. Il est néanmoins trop étendu et trop fécond en questions, qui l'éloignent quelquefois de son sujet; mais comme la plupart de ces questions éclaircissent l' ancienne Théologie et la doctrine des Pères, elles ne sont point ennuyeuses, surtout a ceux, qui aiment la Théologie. Sa méthode est exacte, parce qu'il a séparé son Commentaire, qui est court, de ses notes, où il traite différentes matières. Il est à propos des les lire, au moins une partie, parce qu'il y a inséré plusieurs choses, qui servent à avoir une connaissance plus exacte

legimus [1]): „Confessarii, quibus non hominis sed Dei judicium exercendum est et quidem de animabus pretioso sanguine J. Christi redemptis, lectione eorum librorum, unde necessariam sibi scientiam hauriant, diligentissime vacare merito debent, utpote directorii Polanci, manualis Navarri aut ejus compendii, *summae Toleti,* enchiridii Bingfeldii et similium.“ Propter hanc summam Toletum inter auctores „qui possunt esse omni exceptione majores“, recenset Lacroix [2]); a Gury dicitur: „Probabilista moderatus doctrina rerum, brevitate, ordine et soliditate praeclarus.“ Reliquit praeterea Toletus plura scripta inedita [3]), e quibus nostra aetate Jos. Paria S. J. edidit: *In summam theologiae s. Thomae Aquinatis enarratio,* Romae 1869. 1870. t. 4 in 4. Deest tamen enarratio in 1. 2. p. summae. Tanti hanc fecit, manuscriptam licet, Bellarminus, ut magnam primi voluminis partem non solum descripserit, sed annotationibus auxerit vel in summam contraxerit.

78. In *epistolam ad Romanos commentaria* ediderunt Raimundus Pasqual O. Praed. catalanus († 1593), Barcinone 1597, 1611; et Gundisalvus de la Cerda sacerdos alcantarensis Philippo II. a sacris, Olisipone 1583; 1591 in f.; *in b. Judae canonicam epistolam enarrationem* Petrus Martinez de Bree, toletanus, doctor et professor saguntinus; *in Apocalypsim* Blasius Viegas S. J., qui in academia conimbricensi et eborensi magna cum excellentis ingenii, acris judicii atque exquisitae doctrinae opinione sacras literas explicavit. Quanti ejus commentarius factus fuerit, patet vel exinde, quod inter 16 annos undecies prodierit, primum Eborae 1601; dein Lugduni 1602; 1606; Venetiis 1602 etc.; valde probatus quoque fuit Franc. Suario. Sensui morali fere ubique inhaeret, hinc factum, ut concionatorum praesertim manibus tereretur. — Praeter eos, quos recensuimus, mentionem merent: Marcus de la Camara O Min. complutensis, qui in lucem emisit: *Quaestionarium conciliationis locorum difficilium s. Scripturae,* in quo 600 Scripturae loca exponuntur, Compluti 1587. 1588. — Joannes de Alba carthusianus, cujus est: *Sacrarum semioseon, animadversionum et electorum ex utriusque T. lectione commentarius et centuria,* Valentiae 1610. (1591.) in 4., quae prodiit quoque inscripta: *Selectae annotationes* in varia utriusque T. loca difficiliora Valentiae 1613; Venetiis 1616; Moguntiae 1675, opus rarum (m. 18).— Joannes Ferdinandus S. J. toletanus, Romae sacrorum voluminum interpres, dein per Belgium et Hispaniam diu strenuus et intrepidus concionator († 1595), reliquit *divinarum Scripturarum* juxta ss. patrum sententias locupletissimum *thesaurum,* in quo per singulas dictiones ordine alphabeti literario parabolae, metaphorae, phrases et difficiliora loca totius s. Scripturae declarantur, cujus tamen tantum volumen primum (A-D) prodiit Methymnae a Campo 1594. — Andreas Azitores O. Cist. philosophus eximius, magno vir ingenio et maturo judicio [1]), scripsit *Theologiam*

---

du sens littéral, et qu'il est même quelquefois Critique. Ayant été exercé dans la Théologie de l'Ecole qu'il avait enseignée, il est subtil dans ses décisions; et quoi qu'il semble préférer ordinairement la doctrine de s. Augustin à celle des autres Pères, il n'est pas cependant pur Augustinien: car il la modifie d'une certaine manière, qu'il en ôte les expressions, qui pourraient paraître dures.“ Advertit tamen commentarium in ep. ad Romanos utpote opus posthumum non esse adeo exactum ut commentarii, quos ipse edidit; hoc non obstante *excellentem* illum judicat.

[1]) Tit. 5 de sacr. poenitent. c. 5.

[2]) Theol. Mor. L. 1. q. 26. n. 163.

[3]) Horum elenchum cf. in proleg. Pariae in enarr. in S. Thomae summam, n. 12.

---

[1]) Nicol. Antonius bibl. hisp. nova 1, 70.

symbolicam, sive *hieroglyphicam* pro totius Scripturae sacrae juxta primarium et genuinum sensum commentariis aliisque sensibus facile hauriendis, Salmanticae 1597. Ex octo tomis, in quos opus distribuerat, primus tantum prodiit († 1599). — Eodem anno obiit Josephus Acosta[1]) S. J. patria methymnensis, qui inter rerum americanarum scriptores facile excellit[2]), edidit praeter alia: *De Christo revelato ll. 9 et de temporibus novissimis ll. 6,* Romae 1590; Lugduni 1592, „opus sane dignum ut Scripturae s. studiosi assidue lectitent[3]),“ propter utilitatem suam saepius recusum; a Tournemine in editionem Menochii, a Migne (ex parte) in suum cursum s. Scripturae, Parisiis 1840. t. II. p. 699—732 receptum. — Nec praetermittendus est[4]) Joannes de Bustamante de la Camara, complutensis, qui medicinae et philosophiae naturali operam dedit ac de animantibus s. Scripturae, Compluti 1595 t. 2 in 4. disseruit, quibus Hierozoikon suum Samuel Bochartus rothomagensis superstruxit, memor nostri quibusdam in locis praecipue l. 6. posterioris partis c. 4. Secundum Le Long opus prodiit inscriptum: *Historia animalium reptilium, quae in s. codice commemorantur.* Recusum fuit Lugduni 1620; 1658.

79. Proxime ad Hispaniam prae ceteris accedit *Italia,* quamvis si exegetarum sive numerum, sive famam spectes, multum ab illa distet. Ex hac in primis mentione dignus est Guilelmus Sirletus ortus Stili in Calabria a. 1514. Neapolim commigravit graecis, hebraicis latinisque literis operam daturus, atque ita exquisitam trium linguarum intelligentiam est assecutus, ut nihil in eis sciri discique possit accuratius. Sic enim latine, sic graece et hebraice loquebatur, ut in iis linguis natus potius quam edoctus videretur ipsis magistris, quos longe superaverat. Quibus studiis cum mathematicas quoque, philosophicas atque theologicas disciplinas ex ipsis graecorum fontibus haustas conjungeret, brevi tempore in omni scientiarum genere ita perfectus evasit, ut omnium in studiis versatorum princeps passim nec immerito haberetur. Eum Romam delatum amabant Marcellus II. hujusque successor Paulus IV., qui illum in sacrum senatum referre cogitabet, vicissimque Paulum Sirletus et diligebat ut patrem et reverebatur ut principem ac dominum. Unde non tantum viventi perpetuo aderat atque ab ejus latere vix discedebat, verum etiam morientem nunquam deseruit, sed ad extremum usque spiritum fidelis ei affuit[1]). Pius IV. Sirletum et ipse magno habuit in pretio ejusque fidei ac tutelae nepotem suum, s. Carolum Borromaeum, commisit, ad cujus preces eum cardi-

[1]) Distinguendus a Gabriele et Philippo Acosta, de quibus agemus infra.

[2]) Ita Georgorius Calixtus, de veritate relig. christ. n. 6. Scripsit nimirum Acosta: *De natura novi orbis* ll. 2, et de promulgando Evangelio apud barbaros, sive de procuranda indorum salute ll. 6, Salmanticae 1589, 1595; Coloniae 1596. etc. quod opus fuit saepe recusum. Cf. Backer, I, 15 s.

[3]) Michael a s. Joseph Bibliogr. crit. 3, 129.

[4]) Fridericus Furius Ceriolanus (vel Caeriolanus, Ceriol), Valentiae natus Philippi II. familiaris († 1592) scripsit adversus Joannem de Bononia, siculum, professorem lovaniensem *Bononia* sive de libris sacris in vernaculam linguam convertendis ll. 2, Basileae 1556, qui tamen liber relatus fuit in Indicem ll. prohibitorum. Cf. Reusch 1, 254.

[1]) Hujus pietatis cum laude meminit Pius IV., cum eum sacra pupura exornaret, ita patres alloquens: „Hunc in collegium adlegimus, ut quemadmodum Paulo praedecessori nostro morienti officiosissime adstitit, ita etiam suis precibus nostram adjuvet apud Deum ex hac vita migrationem.“ Quod praesagium ipso eventu comprobatum est decimo post elapso mense, quo Pius IV. recitante Sirleto cardinali animae commendationem, ex hac vita migravit.

nalem creavit. Imo post hujus mortem tam s. Carolus quam Michael Ghislerius (postmodum s. Pius V.) de eo in pontificem eligendo serio egerunt, eaque sola de causa pontificatu excidisse dicitur, quod nonnulli dubitarent, an homo totus libris et literarum studiis immersus parumque rebus gerendis exercitatus tantam negotiorum molem periculoso eo tempore sustinere posset. Episcopus primo s. Marci (1556), dein squillacensis (1559) renunciatur; a Pio V. Romam vocatur ob maximam qua pollebat eruditionem sacrarumque literarum eximiam cognitionem, ut cum aliis doctissimis viris missalis, breviarii et catechismi reformationi ad mentem concilii tridentini, ac demum indici librorum prohibitorum eorumque expurgationi incumberet [1]), ac bibliothecae praeesset vaticanae, quam toto orbe conquisitis exemplaribus praestantissimis, graecis, latinis, hebraicis, arabicis partim editis, partim ms. admodum auxit. Mira erat ejus in egenos beneficentia, praesertim in adolescentes inopes, quos omnibus modis, ut studiis vacare possent, juvit. Vitam omnibus virtutibus ornatam placido fine conclusit d. 8. Oct. 1585 anno aetatis 71. Magnis encomiis ab aequalibus celebratur. Marcus Antonius Muretus propter exactissimam librorum omnium cognitionem eum ‚spirans museum' appellat, Stanislaus Rescius ‚vivam Christi bibliothecam.' Ita vero scribit Stanislaus Hosius: „Vellem ostendi mihi quempiam, qui sit tam reconditae lectionis, qui tam multa viderit tantoque labore legerit, quam Torrensis (de quo infra). Ego certo praeter unum cardinalem Sirletum scio neminem, ad quem velut ad oraculum scientiarum recurrebant omnes, quicunque aliqua difficultate in literis quibuscunque tenebantur etc.“ Alius facete simul et vere dixit, Sirleti somnia eruditiora fuisse, quam essent plerorumque doctorum vigiliae, cum saepe somno correptus graece aut latine de argumento difficili disputare vel ambiguum locum explanare auditus sit [1]). Latinius Masio scribit: „In ea re (in ss. bibliis restituendis) Sirletus cardinalis unus omnium pene instar erit, ut ego sentio, qui viri excellentissimi ingenium, eruditionem memoriamque jam multos annos plane perspectam habeo.“ Et Masius Latinio: „Est mihi Sirleti eruditio insignis et memoria admirabilis probe cognita [2]).“ Dolendum, tam eruditum virum non multa literis consignasse et horum pleraque mansisse inedita. Ariae Montano transmisit *annotationes variarum lectionum in Psalmos*, et forte etiam in Ecclesiasticum [3]).

80. Ab hoc sejungendus non est alter cardinalis, Antonius Caraffa Neapoli natus 1538, quem viri eruditi non minoribus efferunt encomiis. Sic dicitur a Ghislerio [4]): „Vitae innocentia, variarum disciplinarum eruditione et graecae linguae sacrarumque rerum peritia maxime insignis atque in ecclesiasticis negotiis indefessus, a quo omnis adhibita est diligentia, ut undequaque Romam ex universo christiano orbe quoad fieri poterat, correctiores adveherentur codices et graecae versionis septuaginta et latinae versionis vulgatae.“ A Pio V. a. 1568 cardinalis, bibliothecarius apostolicus re-

[1]) Operam quoque contulit ad operum s. Hieronymi et actorum conciliorum oecumenicorum editionem. Cf. Tiraboschi, Storia della letteratura ital. P. VII. *l. 2. c. 1. n. 46.*

[1]) Cf. Eggs, Purpura docta l. 5. § 11.

[2]) Cf. Hae epistolae scriptae sunt 7. Maji 1569 et 2. Dec. 1570. Cf. op. Latinii t. 2. edit. viterb. 1667 p. 134. 140.

[3]) Hinc Arias Montanus multum eum commendat in praef. ad lectorem, inter alia de hisce annotationibus scribens „Tanta industria et judicio eas collegit, et quas sequi et quas rejicere oporteat, ita docte admonuit, ut merito tanti beneficii immortales gratias amplissimo huic viro habere debeas.“

[4]) Ap. Vezzosi, I Scrittori dei chierici regolari detti Teatini t. 1. p. 12.

nunciatur a Gregorio XIII., cui pontifici auctor fuit instituendi festum cathedrae s. Petri Romae. Sixtus V. ejus eruditionem, fidem ac pietatem admirans, eundem cum aliis cardinalibus paris meriti congregationi ss. bibliorum et eorundem correctioni[1]), necnon concilii tridentini interpretationi, breviarii ac missalis castigationi, regularium ordinum reformationi et Vaticano praefecit. Sancto fine[2]) decessit Romae 12. Jan. 1591. Plura ex graeco in latinum vertit, quo spectat ejus *Catena explicationum veterum patrum in omnia tam V. quam N. T. cantica,* Patavii 1565 in 8; Coloniae 1573; alia hujus doctissimi cardinalis merita (Joan. Cassiani[3]) et Eliae cretensis opera ab innumeris mendis purgavit; Gregorii M. epistolas per locos communes digestas in lucem edidit): complectitur Baronius ita in ejus laudes excurrens[4]): „Quis unquam compluribus retro decursis seculis adeo de christianis literis bene meritus reperitur atque Antonius cardinalis Caraffa? cujus industria intermortua editio Septuaginta duorum rediviva inexspectata comparuit[5]) et nostra vulgata plurimo excusso pulvere enitescit; cujus et diligentia oecumenica antiqua concilia tam latine quam graece conscripta jam sunt candori pristino restituta[6]). Sed et ejusdem venerandae memoriae viri industria tres etiam tomi epistolarum RR. PP. (ingens plane Ecclesiae romanae thesaurus a ruderibus antiquitatis effossus) jam habentur excusi[1]).“

81. Tertius eruditionis fama clarus fuit Flaminius Nobilius lucensis, latine et graece doctissimus († 1590), qui latinorum tum graecorum bibliorum editioni romanae insudavit, quae prodiit inscripta: *Vetus T. secundum LXX latine redditum* et ex auctoritate Sixti V. P. M. editum cum annotationibus et scholiis (eruditione refertis) studio et cura Flaminii Nobilii cum ipsius praefatione, juvantibus Antonio Agellio, Laelio, Barthol. Valverda et Petro Morino, Romae 1588 in f., de qua versione ita scribit Huetius[2]): „Quamquam italam illam totam ex latinorum patrum scriptis maximo labore collectam consarcinare et renovare studuerit Fl. Nobilius lucensis, unde sacrorum voluminum pure, presse, religiose interpretandorum quivis documentum capere possit; attamen cum pannos illos e patribus undequaque corraserit Nobilius, et non italam unam sed complures alias passim tunc temporis emergentes et omnium usui permissas promiscue patres usurparent, imo pro captu suo loca ex tempore saepe converterent vel ab aliis conversa

---

[1]) Cf. De Long Biblioth. s. c. 4. s. 3. 267 s.

[2]) Cf. Eggs, Purpura docta L. 5. § 16.

[3]) Quid praestiterit hic cardinalis enarrat typographus Dominicus Basa in praefatione et dedicatoria editionis operum Cassiani Romae 1588.

[4]) In apparatu ad annales.

[5]) Prodiit Romae 1587, quae editio est rara multumque expetita a viris eruditis, hinc eam recudit Joannes Morinus 1628. Illam, quae Romae prodiit, omnium editionum pulcherrimam dicit Richard Simon in catalogo praecipuarum s. Scripturae editionum. Ceterum de laboribus meritisque hujus cardinalis in hac editione cf. plura in cl. Le Long Biblioth. s. c. 3. p. 187 ss. et de ipsa editione infra n. 162.

[6]) Prodiit haec *conciliorum collectio* Romae 1608 v. 4 in f. Ceterum magnam partem in hac editione sicut et in editione epistolarum decretalium RR. PP. et versionis LXX habuit Petrus Morinus, de quo alias.

[1]) Editionem absolvit Antonius de Aquino, eaque prodiit Romae 1591 atque complectitur epistolas a Clemente I. usque ad Gregorium VII. Porro A. de Aquino, qui a Baronio dicitur „nobilis planta clarae familiae, memoria s. Thomae clarioris, nobile germen eosdem ex radice deducens et producens fructus probitatis“ cogitavit de adjiciendo auctario, repererat enim nova monumenta, quorum aliqua liberalissime Baronio annalibus inserenda concessit, sed fato praeoccupatus rem infectam reliquit.

[2]) De claris interpret. p. 110.

memoriter recitarent, cumque e LXX senum editione κοινῇ profecta sit italica, sixtinae autem, quam puram illam esse Hexaplis intextam eruditi propugnant, Nobiliana consentiat, certissimum est non facilius in Nobiliana italam quam aliam quamlibet reperiri posse.“ Non dissimile judicium proferunt Rich. Simon [1]) et Humfr. Hody [2]).

82. Praeter hos cursim saltem nominandi sunt: Evangelista Bosius O. S. Aug. († 1593), cujus sunt *theoremata theologica*, Romae 1571, in quibus disserendi ratio, regulae modusque assequendi Scripturae sensum explicantur [3]). — *De libris canonicis et de sensibus s. Scripturae* disputat Justus Rugerius, protonotarius et secretarius apostolicus, Venetiis 1581 in 4; *de s. Scripturae obscuritate atque ejusdem interpretatione*, Romae 1583 in 4. — Antonius Marinari O. Carm. apulus edidit *concordiam V. et N. T.*, Parisiis 1586, quam Possevinus dicit uberem, eruditam et certe perutilem [4]). — Ascanius Martinengus canonicus reg. lat., brixiensis († 1600) collegit *glossas magnas* in s. Genesim (seu potius in Hexaemeron), in quibus post diversas editiones, voces phrasesque hebraicas calculatas, interpretationes ac observationes literales et mysticas ex 200 fere patribus depromit Patavii 1597 t. 2 in f., quod opus Calmet prodigiosum vocat [5]). — Paulus Sacratus celebris Sadoleti sororis filius reliquit *in principium Geneseos* commentarium, Ferrariae 1589; necnon *in psalmos* 33 priores, ib. 1588. — Hieronymus Vielmius O. Praed. venetus, vir sua aetate singulari eruditionis laude conspicuus, quem a. 1554 senatus venetus, cui perspectae erant praeclarae Vielmii dotes, ad lecturam theologiae promovit, quam sexennium tenuit tanta sui nominis fama, ut Pius IV. de instauranda Sapientia romana solicitus, eum in Urbem accersiverit, qui sacras ibidem literas interpretaretur (a. 1560). Patavii discipulum habuit s. Carolum Borromaeum, qui Hieronymum affectu singulari prosequebatur et apud pontificem egit, ut argolicensis in Peloponeso crearetur episcopus (1563). Interfuit adhuc synodo tridentinae, factus deinde est patavinae sedis et antistitis in spiritualibus vicarius generalis et suffraganeus, tumque iterum a senatu veneto ad docendi munus resumendum invitatus, s. Scripturae cathedram sibi oblatam accepit (1565) usque dum translatus fuerit (1570) ad ecclesiam aemoniensem († 7. Martii 1582). Edidit inter alia: *De sex diebus conditi orbis liber*, Venetiis 1575. complectens 30 lectiones in Gen. 1, quas habuit Patavii Scripturarum interpres; *de episcopis*, quos *titulares* appellant, elucubratio, ib. 1580; *de d. Thomae Aquinatis doctrina et scriptis* ll. 2, Patavii 1564; quod opus admodum commendat Tiraboschi [1]). — Lectiones *de terrestri paradiso* typis dedit Hieronymus Quainus de Patavio O. Serv. b. M. V. concionator insignis, s. Scripturae in patrio gymnasio professor († 31. Jan. 1582). — Marcellinus Evangelista Gerbi O. Min. etruscus, ecclesiastes zelo ardens et valde proficuus, quem romani libenter per 24 annorum cursum audierunt († 1593, secundum Le Long 1597), praeter conciones etc. reliquit *Lezioni sopra il l. dei Giudici*, Venetiis 1598; *sopra Ruth*, Florentiae 1584; *Annotazioni sopra la Storia di Giudit*, Romae 1622; Sermoni 15 *sopra*

[1]) Critique du V. T. l. 2. c. 11; Lettres chois. t. 2. p. 51.
[2]) De bibl. textibus orig. p. 343; Le Long c. 4. p. 230 s.
[3]) Quaedam ex iis exhibet Possevinus bibl. selectae l. 2. c. 15.
[4]) Ib. l. 2. c. 17.
[5]) In biblioth. sacra. Cf. plura de eo apud Celsum de Rosinis in lyceo lateranensi illustrium scriptorum s. apostolici *ord. cler. can. reg.* Salv. lateran.

[1]) Storia della letteratura ital. P. 7. l. 1. c. 2. n. 28; Quetif, Script. ord. Praed. II, 264 s.; cf. nova acta erud. lips. 1755 p. 417—24.

il Salmo 109 fatti agli hebrei di Roma, Florentiae 1583; Lezioni *sopra la Cantica* [1]), ib. 1599; *sopra Abacuc*, ib. 1585; *sopra Giona Profeta*, Bononiae 1579; Camarini 1581; *sopra Daniele*, Venetiis 1588; *sopra l'Apocalissi*, ib. in 8. etc. — Hieronymus de Pertoles scripsit *commentaria* in 26 capita priora Ezechielis, Romae 1596. — Angelus Buonricius venetus can. reg. s. Salv. superior generalis praeter expositionem in psalmos, Venetiis 1584 in 4. (lingua vernacula) reliquit *Le cristiane e devote parafrasi* sopra tutte l' epistole di s. Paolo e le canoniche, ib. 1565; *sopra gl' Evangeli* di s. Matteo e s. Giovani, ib. 1569 in 4. — Hilarion O. S. Ben. congr. casinensis, genuensis († 1585) edidit commentaria seu animadversiones *in sacrosancta Evangelia*, Brixiae 1567; 1578 t. 2 in 4; commentaria locupletissima *in testamentum et passionem D. N. J. Christi* . . . quod alias sermo dominicus et coelestis thesaurus appellatur, Joannes Maria Capalla O. Praed. insuber († 1596), etiam sub titulo *Arca salutis humanae*, Venet. 1606 in f.; Tullius Crispoldus *in acta apostolorum*, Firmi 1590; Antonius Scaynus brixiensis presbyter et theologiae doctor *paraphrasim* in omnes 14 s. Pauli epistolas cum annotationibus, Venetiis 1589 in f.; Laurentius Lauretus O. Carm. venetus, Romae professor, a Gregorio XIV. episcopus Adriae renunciatus († 1599) praeter commentarios in ll. sententiarum tractatus *in epistolam ad romanos et ad galatas*. — De mystica numerorum praesertim in ss. literis significatione disseruit Petrus Bungus canonicus bergomensis, Bergomi 1585 in 4; Parisiis 1618; *de temporum computatione et divisione*, de vero die passionis dominicae, Veronae 1586, Joannes Paduanus veronensis; *de origine hebraeorum eorumque regimine* a creatione mundi ad Christi Domini adventum Philippus Philomusus sacerdos venetus, Venetiis 1588 in 4.

83. Praetermissis e *gallis* Antonio Birrieto O. Min., cujus *commentaria in quatuor evangelia* Parisiis 1581 prodierunt, Petro Bulenger trecensi († 1590), cujus exstat *Ecphrasis in Apocalypsim*, Parisiis 1589, vel *commentarius* locupletissimus in Apocalypsim, ib. 1597 ed. 2; Natali Taillepied rotomagensi O. S. Franc. n. c. 1540, doctore parisiensi, qui dein amore strictioris disciplinae transiit ad Capucinos († 1589), cujus citantur [1]) *commentarii in prophetiam Jeremiae*, Parisiis 1583; *in Threnos* ejusdem, 1582 ib.; *resolutiones sententiarum Scripturae* adversus haereticos modernos, ib. 1574; *Les Vies de Luther, de Carlostadt, de P. Martyr*, ib. 1577 in 8; vitam Lutheri iterum edidit Hieronymus Bolsec additis vitis Calvini et Bezae sub inscriptione: *Histoire des vies, moeurs, actes et morts* des trois principaux hérétiques de notre temps, Duaci 1616 in 12., opus rarum; *Traité de l'apparition des esprits*, saepius editus ut 1602; Bruxellis 1609 etc.; *le thesor de l'Eglise catholique*, l'origine des institutions, cérémonies etc., Parisiis 1578, his, inquam, praetermissis majorem nominis celebritatem adeptus est Thomas Beaux-Amis (Pulcher-Amicus) O. Carmel. melodunensis n. 1524, doctor parisiensis, qui totam vitam docendo, disputando, scribendo transegit, etiam a virtutum excellentia commendatus († 1. Maj. 1589). Scripsit *commentaria in evangelicam historiam* sive concordiam ex antiquis Ecclesiae patribus congestam, in quibus quae ad interpretis et ecclesiastae munus faciunt, continentur, Parisiis 1570 v. 2 in f.; 1583 v. 4 in f.; 1590; 1650; Lugduni 1593 t. 2 in 3 v. in f., opus rarum (m. 27). Reliquit quoque opera polemica [2]), ut *Histoire des*

[1]) Prosper Rossetus seu Rossinus O. Serv. b. M. V. florentinus pariter scripsit commentaria *in cantica canticorum*, Venetiis 1594 in 4.

[1]) Cf. Biogr. univ. 44, 402.
[2]) Cf. Bi. univ. 3, 670.

sectes tirées de l'armée sathanique lesquelles ont oppugné le sainct Sacrement du corps et sang de J. C. depuis la promesse d'iceluy faicte en Capernaum jusques à present. Et la victoire de la vérité et parole de Dieu contre le mensonge, Parisiis 1576, opus valde rarum (m. 30); *de cultu, veneratione, intercessione,* invocatione, meritis, festivitatibus, reliquiis et miraculis sanctorum catholica assertio, ib. 1566; *de fide et symbolo* ll. 4, ib. 1563 etc.

84. Prae ceteris tamen eminet Gilbertus Genebrardus O.S.Bened., Sorbonae lumen magnum et Galliarum decus, ut a cl. D'Aguirre salutatur, patria arvernus, natus Ricomagi c. a. 1537. Cum bonarum literarum amantissimus esset, Lutetiam Parisiorum profectus est, ubi optimis usus est praeceptoribus, ut Adriano Turnebo et Claudio Sanctesio. Postquam a. 1563 s. theologiae doctor creatus fuit, linguae hebraicae professor regius et interpres in academia parisiensi renunciari meruit. Sixto V. summo pontifice Romam venit, cujus non minus benevolentiam quam cardinalium, quibus praestans ejus doctrina ex operibus in lucem emissis cognita erat, amorem ac humanitatem expertus est. A Gregorio XIV. creatus fuit archiepiscopus aquensis 1591; sed cum staret a foederatorum parte adversus Henricum IV., cujus in regnum successioni vehementer se opposuit, archiepiscopatu aquensis parlamenti senatus consulto privatus fuit 1596. In vivis esse desiit 16. 1597; sepulchro inscripta sunt

Urna capit cineres, nomen no
tenetur.

Annos integros 13 horas q super decem in dies studuisse Catellum etiam aluit, qui ita ir tus erat, ut si quando heri ocul studendum somnus obrepsisset excitaret. Amicitia junctus era viris illius aevi doctissimis, u Petro Danesio, Arnaldo Pontaco, J Billio, Baronio, Valerio, Alano vicissim viri doctrina et erud praestantes magnis encomiis ill tulerunt [1]). Ita Bulaeus [2]): „E nus (1597) Ecclesiae literatoru cidissimum sidus exstinxit Gilb Genebrardum... Vir sua fama ta tus, ut commendatione non ind praecipue chronologico opere, Ps rum recensione, editione veteris giae aliarumque lucubrationum nonnisi ab uno Genebrardo nost postera aetas exspectare debuit. rima reliquit opera [3]), quorum p ordine chronologico hic adduc *Joël propheta* cum chaldaea para et commentariis Salomonis Jarhii, hami Aben-Ezrae et Davidis Kin latine, Parisiis 1563; *Rabbi J Albonis, Davidis Kimhi et anony daei argumenta contra christian* hebraeo latine, cum refutatione dem argumentorum adversus trinitariorum dogma, Parisiis Daniel Huetius in l. suo de cla terpretibus Genebrardo id laudis t

[1]) Joannes de Fregeville albigensis, mathematicus et chronographus, hoc tempore librum, qui huc referri poterit, lingua edidit gallica, cui titulus: *Tractatus chronologicus* complectens plurimas observationes circa supputationes antiquas Aegyptiorum, Assyriorum, Medorum ac Persarum historiae sacrae consentaneas cum ejusdem chronologiae apologia, Parisiis 1583 in 4. Gallice pariter conscriptus est l. Ludovici Demontiosii (Mont-Josieu † 1588): *Hebdomadae Danielis et dies Ezechielis* juxta tempus, in quo nascendus *erat Christus,* Parisiis 1582 in 4.

[1]) Cf. Ziegelbauer historiae O. S. B. t. 3. c. 3. § 43.

[2]) In hist. univers. paris. t. 6. p.

[3]) Horum indicem accuratum Niceron Mémoires pour servir à stoire des hommes illustres etc. t. 2 ss. et ex eo Ziegelbauer l. c.

[4]) Hac occasione mentio fieri Thomae Neli, angli, glocestrens braicarum literarum professoris ox sis († 1590), qui *breves observationes* i mentarios R. D. Kimhi in Hagg Zacchariam et Malachiam edidit, 1557.

quod satis feliciter nec minus fideliter rabbinorum opera transtulerit, in eo tamen illius versionem reprehendit, quod neglectis phrasis hebraicae distinctionibus, linguam quae natura sua brevis et concisa habetur, plus aequo amplificarit. *De s. Trinitate* ll. 3 contra hujus aevi trinitarios, antitrinitarios et antitheanos, Parisiis 1569, 1585, opus valde rarum; cum responsione ad Jac. Schegkium, ib. 1576; *Symbolum fidei judaeorum* e R. Mose aegyptio; precationes eorundem pro defunctis; commemoratio divorum et ritus nuptiarum e l. Mazhor, ib. 1569; *Chronologiae sacrae l.*, Lovanii 1570 in 12; Coloniae 1571; *Trium rabbinorum Salom. Jahrii, Abrah. Ben-Esrae et anonymi commentaria in canticum canticorum* in latinam linguam conversa cum commentariis, Parisiis 1570 in 4; *Seder Olam Zuta* sive hebraeorum chronicon de mundi ordine et temporibus ab orbe condito usque ad a. Domini 1112; capita R. Mose Ben. Majemon de rebus Christi regis; collectanea Eliae Levitae et R. Jacob Salomonis filii de eodem, quibus summatim explicatur quidquid judaei de Christo sapiunt, ib. 1573 in 8; *Origenis Adamantii opera*, ib. 1574; 1604; 1619; Basileae 1620, quae editio judice Richardo Simone melior est erasmiana tum quia est plenior, tum quia magis critica, tum quia aucta biographia Origenis: non tamen omnibus numeris est absoluta. Nititur vero Genebrardus Originem excusare vel tueri adversus tot incusationes illi illatas[1]). *Opuscula* e graecis conversa, nempe liturgia mysteriorum anteconsecratorum e cod. cretensi; liturgia pro dormientibus sive defunctis; officium de angelis et sanctis; canon sive bulla contra haereses praecipuas; Menologium sive kalendarium totius anni; tituli cap. 122 Euchologii; Zacharias ep. mytilenensis contra aeternitatem mundi a philosophis constitutam e bibliotheca regia; Basilii et Gregorii naz. brevissimus dialogus de invisibili Dei essentia, Parisiis 1575 in f.; *Psalmi Davidis* vulgata editione calendario hebraeo, syro, graeco, latino, hymnis, argumentis et commentariis genium et primaevum sensum hebraismosve breviter aperientibus instructi, Parisiis 1577; 1582; 1587; 1588, editio auctior et optima, quam postea plures aliae aliis in locis subsecutae sunt. Hic liber magni aestimatur[1]), nam ut ait Possevinus[2]), „Genebrardus psalmorum literalem sensum est maxime assecutus;“ et secundum Calmet[3]): „Genebrardus... inter primores in Psalmos scriptores merito habendus... Defendit versionem graecam LXX in fautores nimis animatos textus hebraici.“ Alterum opus quo sibi nominis celebritatem[4]) conciliavit, hujus est tituli: *Chronographiae ll. 4.* Priores duo sunt de rebus veteris populi et praecipuis 4000 annorum gestis; posteriores e D. Arnaldi Pontaci vassatensis ep. chronographia aucti recentes historias reliquorum annorum complectuntur. Universae historiae speculum in Ecclesiae praesertim seculo a mendaciis, maculis,

---

[1]) Feller biogr. univ. IV, 130 eam dicit estimée même après celle des bénédictins, qui auraient très-bien fait de conserver la dédicace de Génébrard au roi Charles IX., où il y a d'excellentes choses, et l' apologie de Pamphile pour Origène.

[1]) Feller, ib. de hoc commentario scribit »savant et bien écrit, il doit être mis au premier rang avec ceux de Jansénius de Gand et de Siméon de Muis.«

[2]) Bibl. sel. l. 2. c. 18.

[3]) In Biblioth. s. Cf. etiam Richard Simon, histoire critique du V. T. l. 3. c. 12.

[4]) De quo ita Feller l. c. „ouvrage qui peut être lu encore utilement aujourd'hui et où il y a bien des choses remarquables, qu'on chercherait vainement ailleurs.“ Ac generatim de eo affirmat: „Génébrard était certainement un des hommes les plus savants de son siècle. Ses vertus et surtout la pureté de ses moeurs le firent respecter des personnes les plus illustres. S. François de Sales se glorifiait d' avoir été son disciple.“

imposturis centuriatorum aliorumque haereticorum detersum. In reliquis contra judaeos, paganos, saracenos christianae religionis antiquam veritatem perennitatemque repraesentans. Subjuncti sunt libri hebraeorum chronologici eodem interprete, Parisiis 1580 in f.; 1585; cum appendice Petri Victorii Palma Cayet, quae usque a. 1600 pertingit, ib. 1600; Lugduni 1609; *Notae chronicae* sive ad chronologiam et historiam universam methodus, ib. 1584 in 8., liber valde utilis secundum Possevinum [1]), quem „qui praelegerit priusquam se divinae historiae interiori studio dedat, sciat se optime operam positurum.“ *De sacrarum electionum jure et necessitate* ad ecclesiae gallicanae redintegrationem, ib. 1593 in 12., in quo episcoporum electionem adversus reges clero populoque vindicat. Illud laudat Hallier [2]), igni addixit parlamentum aquense. *Traité de la liturgie* ou sainte Messe selon l'usage et forme des Apôtres et de s. Denys, Lugduni 1579; Parisiis 1602, opus valde rarum (m. 20); *de sibyllis dissertatio,* quae reperitur in Perionii opere: *De vita ss. mulierum V. T.,* ib. 1565. Utebatur Genebrardus latino scribendi genere facili ac tolerabili, sed nonnihil duro ac synonymis et epithetis turgido.

85. E *belgis* mentione digni sunt [3]): Hieronymus Verlenius silvaducensis, Ultrajecti apud Johannitas ss. literarum professor, canonicus et vicarius generalis harlemensis (1587), qui edidit *commentariorum ll. 3 in omnes psalmos davidicos*, Lovanii 1558 in f. — Joannes Livinejus teneramundanus Gandavo oriundus, canonicus antwerpiensis († 1599), propterea nominandus, quod in plantiniana, deinde in romana bibliorum graecorum editione hortante Sirleto et Caraffa sedulam operam navaverit. Plura quoque patrum graecorum opera latine vertit annotationibusque criticis illustravit. Joannes Buisson alias Rubi, hanno, doctor duacenus († 1595), cujus *Historia et Harmonia evangelica* saepius prodiit, ut Duaci 1571, 1575; Romae 1575 etc.

86. Sacram geographiam illustrarunt tres belgae: Christianus Crucius Adrichomius (Kruick van Adrichem) delphius n. 13. Febr. 1533, qui ob fidem exsul Coloniae decessit 20. Jun. 1585. Innotuit opere quod vel modo adhuc ob accurationem aestimatur [1]): *Theatrum terrae sanctae et biblicarum historiarum,* quod complectitur etiam urbis Hierosolymae quemadmodum ea Christi D. N. tempore floruit et suburbanorum ejus descriptionem, collectanea variorum locorum, tabellas chronologicas (ab Adamo usque ad a. 1585) et chronicon utriusque testamenti usque ad a. 109 p. Christum, Coloniae 1590; 1593; 1600; 1628; 1643; 1682;

---

[1]) Bibl. sel. l. 2. c. 26, ubi etiam praecedentis operis synopsin exhibet.

[2]) De sacris elect. et ordinat. proleg. c. 4. § 22.

[3]) Praetermittimus Jacobum Veld O. S. Aug. brugensem († 1583), quod ejus opera ut *commentaria et conciones* in Danielem cum chronologia ad intelligenda Jeremiae, Ezechielis et Danielis vaticinia, Antverpiae 1576, concionatoribus tantum juvandis destinata videantur; Joannem Covillonium S. J. insulensem († 17. Aug. 1581), qui quondam fuit professor ingolstadiensis et theologus in concilio tridentino, cujus sunt: *Affectiones seu conclusiones e priori ep. Pauli ad Corinthios deductae,* Romae 1554.

[1]) Haec de hoc opere habet Feller VI, 343: „Il était meilleur géographe qu'historien. Sa Géographie sainte est très-estimée. Bonfrérius en a corrigé les cartes.“ Dupin vero XVI 133: „On n'avait point fait jusqu'à Adrichomius de Géographie sainte si exacte et si complète que la sienne; c'était un chef d'oeuvre en ce temps-là, et quoique l'on ait fait depuis plusieurs découvertes, cette partie de son ouvrage est et sera toujours très-bonne et très-utile, aussi bien que sa description de la Ville de Jérusalem. Pour sa chronique elle est beaucoup moins estimable.“ Opus huic affine edidit Michael Aitsinger, austriacus: *Terra promissionis topographice et historice descripta,* Coloniae 1582 in 8.

1722 etc. — Gerhardus Mercator natus Rupelmundae 5. Mart. 1512, celeberrimus mathematicus et geographus († 1594) praeter *chronologiam sive* temporum demonstrationem ab exordio mundi ad a. 1568 ex eclypsibus, observationibus astronomicis, s. Scripturae testimoniis et optimis quibusque auctoribus concinnatam, Coloniae 1569; Basileae 1577 in 8., quae tamen prohibita fuit ,donec corrigatur', amplissimam reliquit *terrae sanctae descriptionem*, Lovanii 1537; *Harmoniam evangelistarum*, Duisburgi 1592 contra Car. Molinaeum. — Sacram geographiam pariter excoluit, nominatim vero Abrahami et Pauli ap. peregrinationes plurimum illustravit Abraham Ortelius antverpiensis, geographus celeber, sui temporis ,Ptolomaeus' dictus († 28. Jun. 1598), cujus sunt *Geographia sacra*, Antverpiae 1598; 1603; *peregrinatio* et vita patriarchae Abrahami, ib.; *typus chorographicus peregrinationis d. Pauli*, ib. 1579; *typus chorographicus celebriorum locorum Judae et Israel*, ib. 1586. Alia ejusdem opera ad geographiam universalem spectantia, quibus in primis innotuit, praetermittimus.

87. E *germanis* duo nobis occurrunt, Petrus Carbo [1]) O. Carthus, metropagitus († 1590), cujus sunt: *De veritate hebraica*, undenam haec ad divinorum librorum intelligentiam atque versionem petenda sit, Pragae 1590 in 8; *Vulgata editio* graeci hebraicique textus, necnon novae ex utroque versionis et variarum annotationum suffragiis a novatorum suggilationibus vindicata et paraphrastica methodo exposita, ib. 1591 in 8; *commentatio in dictum Gen. 3, 15: Ipsa conteret caput tuum*, ib. 1580. — Franciscus Polygranus O. S. Franc., ferventissimus verbi Dei praeco, praeter plurimas *postillas* reliquit *in epistolas Pauli l. unum*, Coloniae 1580. Ejus *assertiones quorundam Ecclesiae dogmatum* cum ab aliis tum a lutherana factione denuo in dubium revocatorum, ib. 1571, sunt in *indice* donec corrigantur.

88. Ex anglis mentione dignus est Gregorius Martin sussexianus, in collegio anglorum Duaci, dein ob bellicas turbas Rotomagum translato linguae hebraicae professor († 1582), qui hortante Allen cum aliis versionem s. Scripturae anglicam aggressus est. Prodiit N. T. Rotomagi 1582; V. T. nonnisi 1610, cui adnotationes saepe polemicas adjecerunt Briston et Worthington [1]). Magni pretii est haec versio et admodum fidelis [2]), saepius edita; ea tamen, quod sequatur vulgatam nondam emendatam et saepius non in melius fuerit correcta emendatione et retractatione indiga declarata fuit ab Angliae episcopis (1855). Hujus versionis occasione scripsit Martin etiam: *A Discovery of the manifold corruptions of the h. Scriptures* by the Heretiques of our daies, specially the English Sectaries, Rotomagi 1582. — *Thesaurum bibliorum omnium* utriusque vitae antidotum Antverpiae 1577 in 8. etc., saepius editum, collegit Guilelmus Allot propter fidem in carcerem conjectus et in exsilium pulsus († c. 1590).

---

[1]) Alius ab eo, cujus supra fecimus mentionem pag. 50.

[1]) Ad hanc versionem operam etiam suam contulit Henricus Holland daventriensis († 28. Sept. 1625), cujus exstant aliquot opuscula de eucharistia.

[2]) Cf. Bellesheim W. Card. Allen Moguntiae 1885. pag. 88, ss.; in primis Wiseman in suis diss. quae prodierunt germanice Ratisbonae 1854. t. 1. pag. 65. ss., qui animadvertit eam temporis lapsu toties fuisse emendationis causa correctam, ut vix versus retinuerit pristinam formam, ac saepe non in melius fuisse emendatam.

IV. Patrologia.

89. Multi hac epocha operam suam collocarunt in patrum operibus edendis, censendis, illustrandis horumque operum textu emendando. Ita ex *hispanis* Petrus Chacon (Ciaconus)[1]) toletanus, „in quo, ut habet epitaphium ei Romae positum, multiplicis doctrinae copia cum vitae ac morum integritate certabat; qui a Gregorio XIII. P. M. ss. patrum libris sacrisque canonibus et sacrosanctis bibliis perpurgandis praepositus[2]), in eo munere obeundo eruditione, judicio, fide ac diligentia praestitit.“ „Erat in illo, ait Schottus[3]), dum vixit, ut summum benemerendi studium, quo aequalium concessit nemini, sic et modestia singularis tantaque honorum contemptio, ut ne laudari quidem se sustineret aut praedicari ab iis, qui illius essent opera usi, aequo animo auribusque acciperet.“ Plurima eruditorum virorum[4]) collecta reperies elogia in bibliotheca hispana nova, ex qua haec pauca delibabimus: „Plane in quo eminebat ant alios sibi aequales Ciaconius, geniu ille fuit ad veteres scriptores in lineam revocandos atque sanandos velut datus ei seculo, quod enixius ceteri hoc pensum volvere nunquam destitit ut jure eum ‚ingenii industriaeque a conjiciendi arte quadam singulari vi rum' Joannes Grialius, ille qui Isi dori opera Matriti cum notis edidit; e ‚ad antiquos scriptores instaurando bono publico tamquam e coelo delap sum' Andreas Schottus in laudation funebri Antonii Augustini archiep. tar raconensis; et ‚in colligendis veteru naufragio scriptis accuratissimum et i exponendis eruditissimum' Joan. I Guesnay, dum ad Cassiani lectore praefatur, exstiment. Acu rem tetigi Joan. Nicius Erythraeus: ‚Omnin habebat hoc, inquit, ut in sanandis ve terum librorum plagis nemo ipso meliu medicinam faceret, adeo ut auctoru eorundem animi, ut somniavit Pytha goras, immigrasse in ipsum suamqu eidem de iis rebus, quae erant in quae stione, sententiam quodammodo ape ruisse viderentur', nempe in sua Pina cotheca prima, quam Ciaconii nostr honestissima instruxit imagine.“ Hac tenus bibliotheca illa. Romae ad plure abiit 56. aetatis a. 26. Oct. 1581. Re liquit *annotationes* [1]) in Arnobii ad versus gentes ll. 7, et Minucii Felici Octavium, quibus usus est Fulviu Ursinus in sua editione Romae 1582

---

[1]) Confundi hic non debet cum Alphonso Ciaconio, de quo alias.

[2]) Ejusdem pontificis auctoritate correctioni Calendarii una cum Christophoro Clavio S. J. diligenter institit.

[3]) In dedicat. Sallustii operum ad Jos. Stephanum. Eodem Schotto teste idem Ciaconius maxime in emendando Gratiani decreto insudabat: ‚Ingenii etenim ac memoriae summa, qua mirifice excelluit vicitque aequales omnes, felicitate, qui centones atque unde consarcinati essent a Gratiano et quasi stipe viritim collata coaluissent, digitum ad fontes intendendo vere prompteque ostendebat.‘

[4]) Ut Baronii, Latinii, Ger. Joan. Vossii, Casauboni, Thuani, Pignorii, quibus alii addi possent, ut Schoenemann in Notit. historico-liter. t. 2. in Cassianum c. 3. et Michael a s. Joseph Bibliographia crit. 3, 444: ‚Ciaconius hic ille est celeberrimus sacerdos toletanus, grammaticus insignis, eruditissimus philologus, philosophus ac theologus: denique totius antiquitatis emendator sagacissimus pariter ac felicissimus, quem exteri summi virum ingenii et industriae appellant et omni laude majorem vociferantur . . . Roma quasi novum Hesperiae lumen Ciaconium mirata est, hominem nempe velut ex aureo seculo redivivum, et veterum doctioribus non injuria praeferendum sive ob vitae morumque in tegritatem, sive ob sermonis elegantia ac nitorem, sive propter modestissima ab omnique fastu alienam gravitatem. I antiquorum scriptis vel emendandis v supplendis vel illustrandis rara Ciacon fortuna, inimitabilis ac summa sollerti facilitas mira.‘

[1]) Annotationibus illustravit etiam plu res scriptores romanos. Cf. Bibl. hisp. no II, 179 ss.

in *Joannis Cassiani opera*, quae non adscripto nomine Romae prodierunt 1580, et in plures editiones transierunt magnique aestimantur a Gerardo Joanne Vossio [1]); in *Tertulliani opera conjecturae;* has suis adjunxit Latinus Latinius ac Romae edidit 1584. In *s. Isidori* praesulis hispalensis *etymologiarum ll.* 20 notae. Dicere vix potest Joan. Grial, quantum opus hae sibi attulerint in sua scriptorum s. Isidori editione.

90. Innumera patrum opuscula e tenebris eruit Franciscus Turrianus (Torres)[2]) natus Herrerae palentinae dioecesis, vir omni disciplinarum genere excellens, philosophus et theologus eximius, graecae linguae peritia atque exquisitarum et reconditarum literarum cognitione cum paucis conferendus, curiosus antiquitatis indagator, diligentissimus in bibliothecis latentium et cum tineis blattisque luctantium voluminum ss. patrum atque acerrimus investigator [3]). Hic celeberrimas totius Italiae atque maxime insignes bibliothecas pene omnes pervolutaverat, excusserat et quasi helluo librorum devorarat, praecipue graecorum et vulgo ignotorum auctorum. Interfuit theologus pontificius concilio tridentino et pene jam senex ingressus est societatem Jesu a. 1566 (natus enim erat 1504), in qua studiis semper deditus diem supremum obiit 1584 die 21. Nov. V. Mariae Praesentationi sacra non sine aliqua ipsius Virginis in Franciscum benevolentiae significatione. Cum enim Pius V. hoc festum tamquam minus antiquum vellet expunctum, Turrianus illius penes antiquos celebritatem comprobans, ut restitueretur, effecit. Ex plurimis vero libris, quos scripsit vel edidit [1]), nonnullos adducemus: *Dogmaticus de justificatione* ad germanos adversus lutheranos . . . *dogmaticus de electione divina*, Romae 1551; 1557 in 4; *de summi pontificis supra concilium auctoritate* ll. 3, Florentiae 1551; 1559, quibus adjicitur *de residentia pastorum* jure divino scripto sancita l. (pro quo scripsit postmodum l. Apologeticum adversus Ambr. Catharinum, Venetiis 1562), et *de actis veris VI. synodi* deque canonibus, qui ejusdem VI. syn. falso esse feruntur, et de VII. atque multiplici octava l., opus rarum; *de votis monasticis*, Romae 1561; 1566; *de coelibatu et matrimoniis clandestinis*, Venetiis 1563; *dogmatici characteres Verbi Dei* ad catholicos Germaniae adversus novos evangelicos ll. 3, Florentiae 1561; *de hierarchicis ordinationibus ministrorum Ecclesiae catholicae* adversus schismaticas vocationes ministrorum atque superintendentium ex Scripturis s. ad catholicos ll. 2, Dilingae 1569; adversus capita disputationis Lipsiae A. Freyhub *de Ecclesia et ordinationibus ministrorum Ecclesiae*, Coloniae 1574; *adversus capita* disputationis posterioris ejusdem, ib. 1578; *de ss. eucharistia* tractatus duo contra

---

1) L. 1. hist. pelagianae c. 7. Mich. a s. Joseph l. c.: „Joan. Cassiani opera ferme ab omnibus tunc neglecta propter errata frequentissima, ita correxit, restituit, emaculavit, ut potius curae ejus debeantur, quam auctoris ingenio ac labori.“

2) Confundi hic non debet cum avunculo suo Bartholomaeo Torres, de quo egimus supra n. 2.

3) Ita in bibl. Script. S. J. Ne vero haec sodalium adulatio videatur, cf. ib. insignia encomia doctissimorum virorum, ut Baronii, Hosii, Lindani, Navarri etc., quibus adde Nicolaum Antonium in bibl. hisp. nova (1, 487.), qui inter alia haec habet: „Quem ipsi comparemus in superiori seculo totius eruditionis omnigenaeque doctrinae ad aliorum usque invidiam fulgentissimis luminibus splendentem, unum et alterum aut vix paucissimos inveniemus“. Et ne scriptores tantum catholicos audiamus, Pearsonius eum appellat (in vindiciis Ignat. Proemii c. 5) ‚virum infinitae lectionis‘; Crusius (in diss. historico-theol. de Macario Magnete c. 1. § 2) ‚magnum illum codicum mss. helluonem et antiquitatis ecclesiasticae non indiligentem indagatorem‘ etc.

1) Cf. horum catalogum ap. Niceron 29, 129 ss., Backer III, 1224—33.

Volanum, Florentiae 1575; Romae 1576; Parisiis 1577, opus magni momenti; epistola *de definitione propria peccati orginalis* ex Dionysio Areop. et de conceptione Virginis et Matris Dei sine peccato ex Scriptura angelicae salutationis et testimoniis antiquorum patrum, Ingolstadii 1581; Florentiae 1582; *Defensio locorum s. Scripturae de Ecclesia catholica et ejus pastore* ... adversus nugatorias cavillationes Antonii Sadeelis lutherani, Coloniae 1580, quod opus alii ll. apologiae vel supplementi instar secuti sunt[1]); *Epistola* ad quendam in Germania theologum *contra ubiquistas, arianistas*, Ingolstadii 1584. Edidit praeterea *constitutiones ss. apostolorum*, Venetiis 1563, cum prolegomenis, scholiis, annotationibus, explanationibus apologeticis, 80 canonibus concilii nicaeni, responsis Nicolai I. ad consulta bulgarorum etc., Antwerpiae 1578; opuscula quaedam *s. Diadochi* episcopi Photices et *s. Nili*, Florentiae 1570, Antwerpiae 1575; *Joannis Sapientis* cognomento *Cyparissioti*, Romae 1581; *s. Maximi confessoris* contra monotheletas et acephalos opuscula XIII, Ingolstadii 1605; *Theodori Abucarae* varia opuscula XLII contra haereticos, judaeos et sarracenos, ib. 1604; *s. Dionysii alex.* ep. ad Paulum samosat. et ep. ad Basilidem episc., Romae 1606; *Photii* archiep. CP. l. de voluntatibus in Christo, in Stevartii l. singulari insigniorum auctorum, Ingolstadii 1616, in quo exstat etiam *Basilii seleuciensis* demonstratio adversus judaeos de adventu Christi, *s. Maximi M.*, *Theodori* presbyteri rhaithensis, *Serapionis* episc. Thmueos, *Leontii* byzantini, *Anastasii sinaitae*, *Anastasii ab.*, *Nicephori archiep. CP.*, *Zachariae* mytilenensis, *Titi* bostrensis, *s. Hippolyti*, *s. Gregorii* nysseni, *Didymi alex.*, *s. Joannis Damasceni* etc. opuscula vel orationes, quae in variis patrum collectionibus prodierunt. Verum quidem est nonnullos praeeunte Blondello artis criticae defectum Turriano objicere[1]), quae ei ex parte defuerit, magna tamen semper erunt ipsius in rem literariam merita. Ceterum nec tantus fuit hic criticae defectus judice ipso Crusio[2]), qui ita censet: „Quam praeceps autem hoc fuerit viri alias doctissimi judicium vel exinde apparet, quod plerique fere auctores isti, quos confictos crediderat Blondellus, nunc in omnium versentur manibus, atque peritissimorum nostrae aetatis comprobentur calculo."

91. Reliqui sunt Ambrosius Morales cordubensis (1513—1590), Gundisalvus Marinus Ponce de Leon hispalensis et Joannes Grial vir humaniorum disciplinarum totiusque ecclesiasticae ac secularis historiae peritissimus, quorum primus in historia patria versatus de eaque optime meritus, ac propter opera ad historiam patriam spectantia laudem nonnullam consecutus[3]), opera edidit *d. Euchologi*-

[1]) Cf. Roskoványi ll. 420—2, qui …iones Sadcelis recenset.

[1]) Praesertim propter opus: *Pro canonibus apostolorum et epistolis decretalibus pontificum apostolicorum* adversus magdeburgenses centuriatores *defensio* in 5 ll. digesta, Florentiae 1572, editio valde rara (m. 24), quod in primis aggressus est Blondellus.

[2]) L. c. ubi Turrianum etiam adversus Albertinum tuetur. Andres dell'Origine etc. d'ogni Letteratura p. 6. l. 3. c. 2: „Uno de correttori romani (decreti Gratiani) era il Turriano, il quale non tanto in quella correzione, quanto nelle proprie sue opere ha molto giovato al vantaggio della critica e della giurisprudenza canonica." Inter opera vero huc spectantia illud quoque recenset, cujus in annot. praeced. meminimus. „Perchè sebbene il Turriano, prosequitur Andres, non abbia mostrata molto finezza di critica nell' abbracciare indistintamente tanti monumenti, vi ha però sparsa tale erudizione, v' ha toccati tanti punti, v' ha presentate tante nuove viste, che le sue opere sono stato di grand' eccitamento ed instradamento per lo studio critico dell' ecclesiastica giurisprudenza."

[3]) Cf. haec opera in biblioth. hisp. nova 1, 64 ss. Titulus historiae est: *Cronica*

gii *cordubensis martyris* et electi toletani archiepiscopi, cum ejus vita aliisque ss. martyrum cordubensium monumentis scholiis illustratis (in Hispania illustrata 4, 213). Alter vero fuit pontificius cubicularius, canonicus toletanus et archidiaconus talaverensis, quem Huetius praestantissimis fere interpretibus conferendum censet[1]). Edidit ipse praeter alia[2]): *Theophanis archiep. nicaeni quae exstant opera* ex bibliotheca vaticana graece et latine, Romae 1590 in 8; *Physiologus s. Epiphanii*, Romae 1587; 1601; Antverpiae 1588; *Responsio* ad l. Leonh. Waramundi haeretici calviniani, Romae 1585, qui scil. scripserat pro Gebhardo archiepiscopo coloniensi deposito adversus Gregorium XIII, liber valde rarus (m. 25). — Tertius denique sub auspiciis Philippi II. inter alios viros doctos incubuit perpurgandis et pro dignitate quam accuratissime potuit edendis ex fide plurium mss. *s. Isidori hispalensis operibus* [3]), quae prodierunt Matriti 1599 v. 2, aliquibus etiam adjecit notas eruditas: quarum aliquae eaeque doctissimae (sicut etiam ad concilia Hispaniae editionis Loaisae) debentur Joanni Baptistae Perez († 1597), cujus merita in jus canonicum, praesertim in emendationem decreti Gratiani, pluribus prosequuntur fratres Ballerinii[4]).

92. Inter *italos* eminet Latinus Latinius viterbiensis († 1593 a. vitae 80), probatissimus senum et omni literatura instructus, ut dicitur a Justo Lipsio[5]), qui, teste Baronio[6]), in mendis illapsis cognoscendis lynceos habebat oculos. Multum ei debent Tertullianus et Cyprianus, quorum opera a tot mendis purgavit, hinc ejus opera usi sunt grati posteriores editores ut Pamelius, Baluzius etc. Annos tredecim impendit in emendando textu decreti Gratiani [1]). Ejus *Bibliothecam*

---

general de Espana, prosiguiendo adelante los cinco libros que el Maestro Florian Docampo Coronista del Emperador D. Carlos V. dexó escritos, v. 3 in f., Compluti 1574.

1) De claris interpretibus.

2) Bibl. hisp. n. 1, 588.

3) Cf. de hac ed. F. Arevalo in Isidor. p. I. c. 36.

4) De antiquis collectionibus et collectoribus canonum P. 3. c. 4. § 6.

5) Centur. 2. miscell. epist. 39.

6) In not. Martyr. rom. ad 1. Jul.

1) Hinc legitur in cod. vatic. 5855: „Latinus Latinius vir magna eruditione praeditus Romae ss. pontificum jussu in expurgandum Gratiani decretum magnum studium operamque contulit.“ Tiraboschi Storia della letteratura ital. P. 7. l. 2. c. 4. n. 34 eum dicit „uomo tanto piu degno d'immortale memoria, quanto meno sembrò egli avido d'ottenerla“; et ita de eo ejusque scriptis scribit: „Due tomi di lettere latine e di altri opuscoli . . . ne sono venuti alla luce molto dopo la morte di esso, stampato il primo in Roma nel 1659: il secondo in Viterbo nel 1667. Cosi nelle lettere come negli opuscoli egli tratta ed esamina con molta dottrina parecchi punti di Storia, di antichità, di critica, di disciplina, di erudizione per lo piu ecclesiastica; ed ei si mostra uomo in quelle scienze versato al par d'ogni altro. Le stesse lettere fanno testimonianza del vasto carteggio, ch'egli teneva co' piu dotti uomini del suo tempo, come con Jac. Pamelio, con Paolo Manuzio, co'card. Franc. Toledo, Guil. Sirleto, Girol. de la Rovere, Vinc. Laurea, con Marcantonio Mureto, con Girol. Mercuriale, con Andrea Masi, con Camillo Colonna, con Guil. Lindano, con Vinc. Pinelli, con Camillo Paleotti e con più altri; e le lettere da questi scritti al Latinio, che vanno ad esse congiunte, ci provano qual conto essi facessero del parere d'un tanto uomo . . . Dalle stesse lettere noi racogliamo, quanto si adoperasse il Latinio nel confrontare, nel corregere, nell'illustrare gli antichi scrittori e singolarmente Tertulliano, s. Cypriano e Lattanzio. E frutto delle grandi fatiche da esso in ciò fatte è *la bibliotheca sacra ed profana* dal medesimo, stampata in Roma nel 1677, nella quale comprendonsi tutte le note, che il Latinio avea di sua mano aggiunte in margine a moltissimi ss. Padri e altri autori profani nei libri, ch'ei lasciò in dono morendo al Capitolo di Viterbo. Alcune correzioni delle opere di Tertulliano da lui suggerite al Pamelio furono da questo scrittore publicato nella nuova edizione, che di quel Padre egli diede nel 1584.“ Scriptores, qui de eo a-

sacram sive observationes, correctiones, conjecturas et varias lectiones in sacros et profanos scriptores edidit Dominicus Magrus Romae 1677 in f.; ejus *epistolae*, conjecturae, observationes sacra profanaque eruditione ornatae ab eodem Magro collectae prodiere jussu card. Brancaccii, Romae 1659 t. 1; Viterbii 1667 t. 2. — Praetermitti vero non debet Felix Perettus O. Min. picenus, postmodum pontifex notissimus nomine Sixti V. († 1590), cui (cum adhuc cardinalis esset) debemus editionem *operum s. Ambrosii* Romae 1580—1585 v. 5 in f. saepius dein recusa. Hanc editionem aggressus est hortatu Pii IV. et Pii V., dum Romae in Minorum conventu generalem ordinis sui ageret. At diversis itinerum aliarumque curarum distractionibus praepeditus illi incumbere non potuit. Factus postea cardinalis intermissum repetiit laborem, sed jam non solus, adscivit enim, ut ipse ait in epist. nuncupatoria ad Gregorium XIII., praeclaros doctores, viros doctrina et pietate graves ac linguarum intelligentia et historiarum cognitione insignes, praeterea in scholastica theologia et patrum lectione admodum versatos. Juverit de ea audisse judicium editorum posteriorum O. S. Ben. e congregatione s. Mauri. „Postquam semel, ita illi inter alia [1]), haec eadem editio publici juris facta est, illico neglectis ceteris omnis ad eam transiit auctoritas, ita ut ubique locorum, saltem in quibus viget catholicae religionis professio, typis sola recuderetur . . . Dolendum tamen est in eadem hac editione reperiri non pauca, quae non ab haereticis modo, verum etiam ab orthodoxis haud sine causa minus probentur.“ Ea in primis sunt, quinquepartita operum divisio non sat concinna, quod tractatus quidam valde dubii receptis ac legitimis quasi indubitati fuerint inserti: „Sed nihil in his omnibus magis offendit, quam quod multa in ipso textu sibi permiserunt ii, quos eidem corrigendo adhibuit em. cardinalis; neque enim istis aliter ab ipso peccatum esse existimamus, nisi quia forte plus aequo eorum diligentiae ac prudentiae credidit. Imo vero neque horum damnandum tanta cum severitate consilium quippe qui nihil aliud sibi proposuerint, nisi voces quasdam, quae paulo duriores ipsis videbantur, emollire, vel quae obscuriores mutare clarioribus vel denique ad Scripturae seriem auctoris expositiones revocare.“ — *Arnobii disputationum adversus gentes ll. 7* Romae 1583 edidit celeberrimus Fulvius Ursinus, canonicus lateranensis (n. 27. Dec. 1530; Romae † 15. Maj. 1600), qui eo magis hic saltem nominari meret, quod quamvis majorem consecutus sit famam in illustrandis auctoribus profanis, ad illum virorum doctorum coetum pertinuerit, qui in editione versionis LXX interpretum desudarunt [1]), de quibus cf. infra n. 162.

93. *Belga* natione erat Jacobus Billius (de Billy) O. S. Bened. Guisiae natus 1535, qui quantum ei inter turbas bellicas licuit, in literas impensissime incubuit, decessitque abbas s. Michaelis in eremo 25. Dec. 1581. Praeter opera ascetica vel poëtica reliquit [2]): *Sacrarum observationum* ll. 2, Parisiis 1585 una cum *epistolis* s. Isidori Pelus. „Qui hasce observationes adhibito judicio legit, scribit Ziegelbauer, Billium inter praecipuos aetatis suae criticos non numerare non potest [3]). Illas vero adornavit ut chri-

---

gunt, cf. in Saxii Onomastico liter. ad a. 1560.

[1]) *In praefat. suae edit.*

[1]) Alia ejusdem opera cf. ap. Niceron t. 44.

[2]) Cf. horum indicem ap. Ziegelbauer, in hist. rei literariae O. S. Bened. p. 3. c. 3. § 40; Niceron, 22, 177 ss., apud quos plura quoque de ejus reperies vita.

[3]) „Ouvrage qui met l' auteur au rang

stiano lectori facilem ad percurrenda ss. patrum opera complanaret viam, in quibus multae occurrebant salebrae, multi scrupuli, multa errata vel typographorum negligentia vel amanuensium inscitia vel ipsorum interpretum incuria et oscitantia. Illustrandis profanis scriptoribus nullam unquam operam vir pius dignatus est impendere.“ Scriptores, quos illustravit, sunt Ignatius, Irenaeus, Epiphanius, Origenes, Gregorius nazianzenus, Gregorius nyssenus, Chrysostomus, Eusebius, Theodoretus, Evagrius, Damascenus, Nicephorus etc. ejusque in horum opera observationes doctorum commentariorum loco saepe esse possunt. „Optandum esset, inquit Ziegelbauer[1]), ut Jac. Billius plures id genus observationum sacrarum ll. confecisset, sed cum viro modestissimo hoc scribendi genus nonnihil fastus et supercilii subolere, ipseque adeo sibi correctorem, aristarchum et severum censorem agere videretur, manum de tabula sustulit, ac opus, quod alioqui fere in immensum protrahere poterat, intermisit.“ Edidit quoque *s. Gregorii Nazianzeni opera omnia*, quae quidem exstant, una cum Nicetae Seronii commentariis in 16 panegyricas orat., intextis etiam quibusdam Pselli enarrationibus in obscuriora loca II. or. de paschate, omnia latine facta scholiisque ejusdem illustrata Parisiis in f. 1569. Cum vero prima haec editio numeris omnibus non esset absoluta, alteri eique perfectiori adornandae Billius se accinxit, quam morte praeventus absolvere haud potuit. Ab ipsius obitu Gilbertus Genebrardus et Joan. Chatardus[2]) supremam ei manum imposuerunt, et sub hac epigraphe in lucem publicam emiserunt: *S. Gregorii Naz. opera omnia*, quae exstant, nunc primum propter novam plurimorum librorum accessionem in 2 t. distincta, cum doctissimis graecorum Nicetae Seronii, Pselli, Nonni et Eliae cretensis commentariis, Parisiis 1583 in f. Vertit quoque quaedam ex Irenaei op. (l. 1. c. 1—18) in ed. Fenardentii, de qua infra; *opuscula* nonnulla edidit Joan. Chrysostomi, *opera* Joannis Damasceni partim latine, partim latine et graece, Parisiis 1577 in f. (non sine auctario recusa 1603; 1612 curante Frontone Ducaeo), et *epistolarum* Isidori Pelusiotae ll. 3, graece et latine ib. 1585 in f., quibus deinde duo alii ll. adjecti fuere. Billii versiones generatim aestimantur, nam „verbis paribus sententias apte et fideliter comprehendit; stilo certe nonnunquam excurrit. Verum ipse se intra metas continuo revocat et coercet [1].)“ *Anthologiae sacrae* ex probatissimis utriusque linguae patribus collectae atque octastichis comprehensae ac brevi commentario illustratae ll. 2, Parisiis 1576 in 16; *Anthologiae sacrae* ll. 4, Genevae 1591 in 16. Duo priores ll. complectuntur epigrammata Billii; tertius epigrammata s. Prosperi; et quartus diversos hymnos.

94. Jacobus Pamelius brugensis (1536—1587) magistros habuit in theologia Ruardum Tapper et Jodocum Ravesteyn. Absoluto Lovanii theologiae curriculo alias quoque invisit academias discendi seque excolendi desiderio incensus, et Lovanium redux doctoratus lauream promeruit; moritur vero, cum electus esset episcopus audomaropolitanus. Insignem sibi collegerat bibliothecam codicibus veteribus instructam, qua etiam in rei literariae commodum est optime usus. Edidit: *opera s. Cypriani*, quae mss. ope emen-

---

des premiers critiques de son siècle.“ Biogr. univers. 4, 495.

[1]) L. c. p. 4. c. 1. sect. 2.

[2]) Hic etiam ejus vitam conscripsit, quae reperitur in Migne patrol. gr. 35, 575 ss.

[1]) Huetius, de claris interp. Cf. aliorum elogia collecta a Th. Pope-Blount in censura celebriorum auct.

davit, scholiis illustravit; vitam s. Cypriani ex ipsius operibus adornatam indicesque copiosos adjecit, et epistolas novo ordine digessit, Antwerpiae 1568, quae editio saepius repetita fuit [1]). *Opera Tertulliani,* ib. 1579 et saepius; mss. ope loca plura castigavit, hiulca supplevit: libros dein in capita distinxit, eorum argumento breviter indicato; annotationibus illustravit, vitam Tertulliani per annos descripsit [2]), paradoxa cum antidoto i. e. auctoris hujus errores cum refutatione adjecit. De annotationibus ita judicat Nourry [3]): „Majoris pretii aestimantur Pamelii in hunc (Apologeticum) aliosque Tertulliani ll. annotationes (quam illae Laurentii de la Barre, de quo n. seq.). Non minima quippe, ut ajunt, conspergunt sacra profanaque eruditione, quae lectoribus prodesse potest. Sed hoc in eis culpant, quod Pamelius a proposito saepius digrediatur, plura congesserit inutilia, et interjecta, sicut diximus, Zephyri paraphrasi; interruperit Tertulliani contextum, quem debebat in hoc et in aliis libris meliorum codicum ope pristinae si fieri potuerit restituere integritati.“ Cogitavit quoque Pamelius editionem operum Rhabani Mauri, consilium vero suum morte intercedente exsequi non potuit. Aliud Pamelii opus idque magni meriti et rarum est *Liturgica latinorum* duobus tomis digesta, quorum prior ritum sacrificii missae continet, cum ambrosianis missa, collectis, praefationibus ac missa Mosarabe olim in Hispania usitata; posterior vero d. Hieronymi comitem s. Lectionarium, Gregorii Antiphonarium et ejusdem ac Grimoldi et Alcuini abbatum Sacramentorum libros, e quibus vetus ordo missae romanae concinnatus est cum vetustis quibusdam praefationibus, Coloniae 1571 in 1 v.; iterum 1675 (m. 50) inscriptum: *Rituale patrum latinorum* sive Liturgicon latinum juxta veterem Ecclesiae catholicae ritum. Agit primum sed sine judicio critico de sacrificio missae ejusque institutore, caeremoniis etc. Exhibet dein t. 2. Hieronymi Lectionarium; Antiphonarium seu graduale romanum; sacramentarium romanum et alterum Grimoldi ab. et sacramentarium Alcuini etc. Ejus quoque sunt: *Catalogus commentatorum veterum selectorum in universam Bibliam,* Antwerpiae 1569 in 8; 1575; *commentaria in l. Judith,* quae habentur in t. 3. edit. operum Rhabani Mauri, quam curavit Coloniae 1626 Antonius Henin, in qua exstat etiam ejusdem commentariolus *in ep. ad Philemonem.* In illis commentariis post prolixam praefationem libri vindicat auctoritatem, et nonnisi difficiliora exponit loca. Conciliorum *paralipomena*, Coloniae 1626.

---

1) Cf. Schoenemann in notit. historico-liter. in s. Cypr. et Migne patrol. lat. t. 3. p. LXIII ss.

2) In Patrol. Migne, 1, 69 legimus: „In his pamelianis annalibus manent plura imperfecta, hiulca, conjectanea, erronea, quibus resarciendis necessarium subsidium praestat eruditissima J. Aug. Noesselt dissertatio de vera aetate ac doctrina scriptorum quae supersunt Q. Septimii Tertulliani ex historia theologica critica de vita, scriptis ac doctrina ss. patrum D. Lumper excerpta.“

3) Dissert. in Tertulliani Apolog. c. 3. a. 3. Ceterum de hac editione, quae ad a. 1657 vicies saltem prodiit cf. Schönemann l. c. Migne 1, 35 ss.

1) „Ouvrage curieux et peu commun,“ ita Feller VI, 381. Severius censet Renaudot, qui de eo deque Bona, quem laudaverat, ita scribit (Praef. Coll. liturg. orient): „Qui antea ut Jacobus Pamelius idem argumentum (de rebus liturgicis) tractaverant, etsi multa collegere, quae maximam antiquitatibus liturgicis lucem afferunt, longe tamen abfuerunt a certa illa veri cognitione, sine qua frustra in illis explicandis laboratur. Maxime vero quia plerique graecae Ecclesiae disciplinam pro cognita habuerunt, cum ipsis plane incognita foret, syrorum, aegyptiorum aliorumque orientalium multo minus. Pamelius enim graece parum sciebat etc.“ Cf. Thalhofer Handb. der kath. Liturgik § 7. p. 85.

95. *Opuscula* quaedam *ss. Gregorii nysseni, Paulini nolani* et *Hieronymi* edidit Joannes Antonianus O. Praed. neomagiensis († 1588), divinis humanioribusque literis egregie instructus, in sacra profanaque poetarum ethnicorumque historia versatissimus, ss. patrum lectione ac tractatione assiduus [1]). Nec omittendus videtur Henricus Gravius [2]) lovaniensis († 1591), qui postquam non sine eruditionis doctrinaeque insignis laude 20 annos Lovanii theologiae esset professor, Romam vocatus est a Sixto V. typographiae vaticanae in edendis ss. patrum operibus praefectus; verum mox morti festinae succubuit. Magni Romae fiebat a cardinalibus Caraffa, Borromaeo et Baronio, qui literis ad academiam lovaniensem datis mortem ejus amare deplorat. Gravius t. 7. operum s. Augustini editionis lovaniensis, Antwerpiae 1577 v. 11 in f., recognovit, ediditque: *Annotationes in t. 7. Augustini hip. ep.*, quibus castigationum ratio varietasque lectionum indicatur, res memoratu dignae observantur, obscuriora difficilioraque loca explicantur et illustrantur [3]), Antwerpiae 1577. — Suffridus Petri (vulgo Sjurd Peeters) leovardiensis, ordinum Frisiae historiographus (n. 1527; † 23. Jan. 1597), tribus, ut legitur in ejus epitaphio, pontificibus maximis et praecipuis sui temporis cardinalibus carus. Vir erat studii indefessi, teste Hartzheim, tenacis memoriae atque historiae qua legendae qua scribendae ita addictus, ut ne horam quidem sineret ullam labi, quam non literis impensam doleret [1]). Plurima reliquit opera [2]), inter quae nonnulla versa ex graeco in latinum aucta commentariis; *appendicem ad chronicon episcoporum leodiensium* (ab a. 1389—1505) a Joanne de Beka coeptum, quem edidit Chapeauville historiae suae sacrae t. 3. Alterum Jo. de Beka *chronicon episcoporum ultrajectensium* continuavit ab a. 1345—1474, quam continuationem edidit Bernardus Turnelius Frank 1614; d. Hieronymum, Gennadium, Honorium et Sigebertum *de scriptoribus ecclesiasticis* recensuit, Coloniae 1580, collectio, quae non caret pretio, quam auxerunt Miraeus (1639) et J. A. Fabricius.

96. In *Gallia* plura opera graecorum patrum vertit Gentianus Hervetus natus Olivet prope Aurelianum a. 1499. Romam profetus in familiam a cardinali Polo adscitus est, quem Tridentum ad concilium comitatus est, sicut etiam sub Pio IV. card. Lotharingium. Obiit canonicus rhemensis 12. Sept. 1584. Satis accurate vertit plura opera s. Basilii, Jo. Chrysostomi, Theodoreti, Palladii, Clementis alex., Julii africani; *canones* ss. apostolorum, conc. generalium et particularium, ss. patrum Dionysii al., Petri alex. M., Tarasii CP., Gregorii Thaumaturgi, Athanasii, Timothei, Basilii, Theophili, Amphilochii, Gennadii, Niconis, Methodii, Theodori etc.; Photii CP. patriarchae praefixus est Nomocanon: omnia haec cum commentariis Theod. Balsamonis antioch. patriarchae explicata,

---

[1]) Ita Quetif. Script. O. Praed. II, 283.

[2]) Non confundendus cum Henrico Vermolano Gravio O. Praed., qui ita cognominatus est ab oppido patrio *Gravia* Geldrorum, ob eximiam linguarum hebreae, graecae latinaeque peritiam assiduamque ss. literarum et veterum Ecclesiae patrum tractationem notissimus et commendatissimus († 1552). Edidit aliquorum patrum *opera*, ut *s. Cypriani, Damasceni, Paulini nolani*, annotationes *in 100 ep. s. Hieronymi* etc., quae prodierunt (partim) post ejus mortem curante Joanne Antoniano, de quo supra egimus. Pariter distinguendus ab Joanne Gravio S. J. lovaniensi, qui ad eandem operum s. Augustini editionem epistolarum additamentum ex urbe transmisit.

[3]) Cf. Schoenemann Notitiam historico-liter. in s. August. c. 3. a. 1.

[1]) Il écrivait bien en latin, possédait le grec, était versé dans l' histoire sacrée et profane, dans le droit et la théologie; mais il manquait de critique. Feller VI, 494.

[2]) Cf. Hartzheim p. 300 s.

Parisiis 1561 in f. Plurima quoque reliquit opuscula polemica in primis adversus calvinianos [1]). — Petrus Comestor (le Mangeard) episcopus negropontinus et auxiliaris lingonensis († 17. Jun. 1584) edidit *opera s. Bernardi*, Parisiis 1547 in f. — *Opera Tertulliani* et *Arnobii* commentariis illustrata edidit Renatus Laurentius de la Barre Parisiis 1580. Primus Barraeus id egit, ut quae passim in scriptis variis viri eruditi, ut Beroaldus, Alciatus, Crinitus, Turnebus, Vetranius, Hotomannus, Cujacius, Scaliger ad emendandum explicandumve Tertullianum contulissent, conquireret et excerpta una cum suis annotationibus Rhenanis commentariis allineret; ubi vero illi deficerent, in ll. scil. post Rhenanum additis, de suo proferret: in eo tamen lectoribus molestus, quod sua nusquam a Rhenani aliorumve distingueret. Editio ipsa admodum est nitida [2]). Edidit quoque *opera Rufini*, ib. 1580, et opus inscriptum: *Historia christiana veterum patrum*, in qua omnium fere, qui a tempore apostolorum viguerunt et pro Christi Ecclesia militaverunt, acta, tempora ac rerum ecclesiasticarum status describuntur; in fine Usuardi martyrologium, Parisiis 1583. — *Bibliothecam ss. patrum* (c. 200), qua continentur illorum de rebus divinis opera omnia et fragmenta, Parisiis 1575—79 v. 5 in f. collegit Marguerin de la Bigne, doctor sorbonicus (n. 1546 in oppido Beruières-le-Patry † c. 1590), auctam 1589 v. 9; Parisiis 1610, cui ed. adjecta est expurgatio. De 4. ed. cf. infra sub Alardo Wyelio. Quamvis laudanda sit auctoris sedulitas et intentio, plura tamen merito in ea desiderantur, quae ex indice hispano expurgatorio indicant Possevinus [1]) et Michael a s. Joseph [2]), qui ita de ea scribit: „Nam 1. in ea satis ampla sed male digesta collectione scriptorum qualitas non bene discernitur, quin imo mala cum bona passim confunduntur, iique auctores honorificentissimis appellationibus [3]) commendantur, qui potius ut haeretici aut de haeresi suspecti vel ut schismatici notari taxarique debuissent, ut ab iis lectores prudenter caverent; 2. ipsa opera ibi exhibentur aut librariorum oscitantia aut haereticorum malitia corrupta et depravata, aut saltem periculosioribus quibusdam phrasibus expressa, quae cum olim utcunque in usu fuissent, nunc male sonant sensumque ingerunt detectae jam veritati contrarium; 3. inter ipsa opera alia sunt suppositia nec digna iis auctoribus, quibus falso adscribuntur: alia cum sint apocrypha ut authentica venditantur: alia denique erroribus scatent et tamen uti innoxia propinantur. 4. ad margines et in indice rerum quaedam ex operibus sententiae signantur, quae a suis contextibus avulsae saniori doctrinae minus consentaneae videantur; et tamen eaedem in ipsis auctoribus vel saniorem sensum referunt vel certe sunt toleratu digniores. 5. in indice chronologico ejusdem bibliothecae non parum negligenter observata est temporum

[1]) Cf. Niceron ed. germ. cur. Baumgarten, 5, 87—102.

[2]) Ita Schoenemann l. c. in Tertull. Nourry diss. in Tertull. Apologeticum c. 3. a. 3: „Quia haec (quae scil. ex virorum illorum scriptis excerperat) spectant ad grammaticam, ibidem adjecit Rhenani notas, quas quidem, quia romanorum et hispanorum censuram non effugerant, a se prius correctas esse significat. At quia paucas admodum easque brevissimas addidit vixque ullam dedit in Apologeticum hunc librum, vides sane quid ab eo de rebus theologicis exspectare debeas.“ Cf. supra annot. ad Pamelium ex eodem Nourry *n. 94.*

[1]) Bibl. selectae l. 1. c. 19.

[2]) Bibliogr. crit. 1, 530. In Indice libr. expurgandorum, quem curavit Jo. M. Brasichellensis reperitur hujus bibliothecae prolixa expurgatio (p. 55—259), quae debetur Thomae Malvenda (cf. Quetif. II, 455). Ea inserta fuit ed. 3. illius bibliothecae.

[3]) Cujusmodi sunt tituli *divi*, *sancti*, *martyris*.

supputatio, quae proinde correctione saepe indiget etc." Hinc donec expurgetur in indicem fuit relegata. De la Bigne primus fuit, qui studiose elaboravit, ut *s. Isidori hisp. opera* in unum corpus colligerentur, quae editio elegans et quantum quidem res patitur correcta prodiit [1]) Parisiis 1580 in f.

97. Petrus Pithou (Pithoeus) celeberrimus sui temporis jurisconsultus (n. 1. Nov. 1539), quondam erroribus Calvini addictus post diligens examen ad Ecclesiam rediit catholicam [2]). Non ita se dabat juris studio, ut non etiam vacaret theologiae, patrum evolveret scripta, scriptorum ecclesiasticorum opera cum codicibus conferret atque emendatiora ederet († 1. Nov. 1596). Ex plurimis ejusdem operibus [3]) quaedam quae huc faciunt ordine chronologico indicabimus. Edidit: *Ottonis Frisingensis chronicon* ab orbe condito ad a. Christi 1146. et de gestis Frederici Barbarossae, Basileae 1569 in f.; *Pauli diaconi historia miscella*, ib. 1569 in 8; *Mosaicarum et romanarum legum collatio* ex integris Papiniani, Pauli et aliorum ll. cum notis, Parisiis 1573; 1689 etc.; *Salviani Massiliensis opera*, ib. 1580. Pithoeus non solum epistolarum libro opusculorum Salviani numerum auxit, sed omnes simul ejus lucubrationes ex fide mss. expressas dedit, et quamvis non multos sectatores nactus est, meruit tamen, ut Baluzius, qui centum aliis potior est, eum probaret, et, ni justae rationes superarent, sequeretur [1]). *Veterum aliquot Galliae theologorum scripta*, quorum nonnulla primum edentur, ib. 1586 in 4; *Annalium et historiae francorum* ab a. C. 708—990 scriptores coaetanei XII, ib. 1588; Caroli M., Ludovici Pii et Caroli Calvi *capitula*, ib. 1588; *Fulgentii Ferrandi breviatio canonum*, ib. 1588; *Historia controversiae veteris de processione Spiritus s.*, 1590 in 8; *de latinis bibliorum interpretibus sententia* et Nicephori constantinop. canon Scripturarum, cum Anastasii bibliothecarii latina interpretatione, 1590 in 8. (etiam criticis sacris adjectus); *Comes theologus*, sive spicilegium ex sacra messe (i. e. collectio dictorum patrum de variis fidei christianae veritatibus), Parisiis 1590 in 12; 1608; auctius 1684; Ecclesiae gallicanae in schismate status ex actis publicis (30 ab a. 1408—1551), ib. 1594 in 8; prohibitum a. 1623; *historiae francorum* ab a. C. 903—1285 scriptores coaetanei, Francofurti 1596 cum prioribus collectioni Duchesne inserti; *Synodus parisiensis* de imaginibus habita a. 824, ib. 1596 in 8; *B. Hilarii ex opere historico fragmenta*; adjecta ipsius Pithoei vita, Parisiis 1598 in 8; *Corpus juris canonici* ad veteres codd. mss. restitutum ac notis illustratum a. P. et Francisco Pithoeis. Praefixa synopsi historica eorum, qui canones et decreta ecclesiastica collegerunt, Parisiis 1687 v. 2 in f. Hanc editionem multum commendat Doujat inter alia scribens [2]): „Omnium, ni fallor, accuratissima textus editio erit (scil. usque ad tempora

---

1) Cf. de hac edit. Faust. Arevalo in Isidorianis p. 1. c. 35.

2) Cum Petrus Pithou discipulus esset celebris Cujacii, solebat Nicolaus Faber (le Fevre) dicere: „Cujacius discipulo praeripuit, ne primus jurisconsultus esset: ille praeceptori, ne solus." Petri frater, Franciscus, eruditis quoque viris est accensendus (1544—1621) atque erat in plerisque operis edendis socius.

3) Accuratum horum operum indicem cf. ap. Niceron, Mémoire pour servir à l'histoire des hommes illustres dans la République des lettres t. 5. p. 54—61. De ipsius vita plura etiam ibidem reperies et apud Raess, Die Convertiten II, 188 ss., qui ejus biographos quoque indicant: plures tamen, qui de eo scripserunt, recenset Saxius in Onomastico literario ad a. 1565.

1) Schoenemann, Bibliotheca histor. lit. PP. latin.

2) Praenotionum canonic. l. 5. c. 23. n. 7.

Doujatii † 1688), quam ex emendata illa parisiensi (1587) adjectis clarissimorum fratrum Petri et Francisci Pithoeorum, non minus probitate morum ac solida pietate, quam omni eruditionis genere illustrium, notis e bibliotheca sua depromptis, sui beneficii esse vult vir ill. D. Claudius le Pelletier, regni administer summusque aerarii regni praefectus dignissimus, supremi Galliarum senatus praeses infulatus. Cum enim universa Petri Pithoei proavi sui opera, edita et inedita (pro quantam literaturae omnis supellectilem! quanto reipublicae literariae bono!): cum, inquam, tot illa eruditissima opera committenda praelo statuisset: amore jurisprudentiae ac jurisconsultorum auspicandum duxit ab his in jus canonicum annotationibus... Hae vero notae ex antwerpianae a 1570 et parisiensis a. 1587 editionum marginibus... prolatae, tum varias continent ex manu exaratis codd. lectiones tum ecclesiasticorum aliorum medii aevi auctorum loca indicant, ad intelligendos aut illustrandos canones, quibus appositae fuerant, apprime utilia.“ Magnum tamen nomen sibi fecit penes quosdam minimi voluminis opere: *Les Libertés de l' Eglise Gallicane,* Parisiis 1594 in 12., Rotomagi 1651 in f. (m 30), quod gallicanis videtur Galliae palladium et tribunalibus erat normae authenticae instar; sed a. 1640 in librorum prohibitorum indicem fuit relatum [1]). Plura ex his Pithoei operibus collecta prodierunt studio Car. Labbaei, ib. 1609 in 4.

V. Historia ecclesiastica.

98. Fatendum est paucos admodum esse hac epocha, qui de historia ecclesiastica fuerint solliciti. Huc referri posse videntur [2]): Carolus Sigonius mutinensis n. 1524, celeber et doctus philologus, juris peritus et historicus, va-

---

[1]) De hoc auctore scribit Raess l. c. „Pithou hat aus dem Calvinismus zwar nicht den Hass, wohl aber wenigstens ein anscheinendes Mistrauen gegen den römischen Stuhl mit sich hinübergeschleppt, was einigen seiner schriftstellerischen Erzeugnisse einen gewissen gallikanischen und ächt parlamentarischen Anstrich gibt. Auch wird fortwährend in den dortigen Gewässern seine Flagge häufig als stimmgebend aufgezogen.“ De hoc vero opere ita scribit Feller (VII, 16): „Ouvrage qui a quelquefois besoin de commentaire, et qui lui suscita des contradictions: on prétendit y trouver plus d' un reste de la religion que l' auteur avait abandonnée, et on ne se trompait point.“

[2]) Attingunt quidem hanc et illi, qui historiam profanam conscripserunt, e quibus mentione sunt digni: Alexander Scultetus prutenus et olim canonicus varmiensis, qui *chronographiam* sive annales omnium fere regum, principum et potentatuum ab orbe condito usque ad a. D. 1541 confecit Romaeque edidit 1596, „quae *quidem, judice* Possevino in bibl. sel. l. 2. c. 26, acre viri judicium atque diligentiam ostendit, neque in secundis habenda est.“ — Petrus van Opmeer (1526—1595) amstelodamensis, laicus quidem sed ardens fidei catholicae pugil, qui composuit opuscula polemica, in primis vero *chronicon* ab exordio mundi ad annum Christi 1569, continuatum a Laurentio Beyerlinck ad a. 1611, Antwerpiae 1611 v. 2 in f., Coloniae 1615 cum ejusdem historia martyrum gorcemiensium. Cet ouvrage, inquit Feller VI, 324, est un des meilleurs qu'on ait en ce genre: le style en est net et fort intelligible. Opmèer a le plus souvent puisé dans les sources; tous ses ouvrages sont écrits en latin. *Officium missae* apud Ecclesiam tempore IV primorum conc. generalium in usu fuisse historica assertio, Antverpiae 1570. — Joannes de Pineda O. Min. hispanus, Medinae Campi natus († 1590), qui „sacrae profanaeque eruditionis laudem singularem, laboriosissimis editis in publicum christianae philosophiae atque universalis historiae monumentis, collegit. Desideratur in eo tamen a doctioribus cum stili elegantia, quam adhibere minus curavit rebus omnino intentus, tum historicorum veterum Berosique et aliorum, ab

riis in academiis literarum humaniorum professor († 12. Aug. 1584), cujus plurima [1]) exstant opera, quae prodierunt cura Ph. Argelati cum vita ejusdem a Muratori conscripta [2]), Mediolani 1732—37 v. 6 in f., e quibus in primis huc spectant: *Historiae ecclesiasticae* ll. 14, Mediolani 1732 t. 4. operum ejusdem, quos hortante Gregorio XIII. conscripsit, opus admodum eruditum.—Antonius Ciccarelli fuliniensis († 10 Nov. 1599) scripsit *Vite de' Pontefici*, Romae 1588; et additamenta ad vitas, quas scripserunt Platina et Panvinius, Coloniae 1626. — Stephanus de Lusignan O. Praed. e regia Lusinianorum stirpe, quae quondam regno cyprio hierosolymitanoque potita est, oriundus († c. 1590) multa scripsit de rebus maxime Orientis et Galliae, et collegit *catalogum* virorum illustrium V. et N. T., necnon pontificum ecclesiarum romanae, CP., antiochenae, alexandrinae et hierosolymitanae: item ecclesiarum aquilejensis, ravennatensis, mediolanensis, parisiensis et aliarum, cum causis dissensionis Ecclesiae romanae et orientalis, Parisiis 1580 in 8. — *Historiam omnium conciliorum* conscripsit Gabriel du Préau seu Patreolus gallus, doctor sorbonicus (n. 1511, † 19 Apr. 1588) pariterque ‚haereseon omnium luculentissimum catalogum literato ordine contexuit‘ [1]) edito l. scil. sat raro: *De vitis, sectis et dogmatibus* omnium haereticorum [2]), Coloniae 1581; 1605;

Annio viterbiensi in lucem editorum, quos eruditi omnes respuunt, maturius examen. Edidit nempe: *La Monarquia ecclesiastica, o Historia universal del Mondo* 30 ll. et 4 v. divisam, Salmanticae 1588; Barcinone 1594.‘ Ita Biblioth. hisp. nova I, 760. — Petrus Drouet de Gaillard parisisensis parlamenti advocatus compilavit *Brieve chronologie*, contenant la suite des anciens peres, monarques, hommes illustres et leurs faits; les choses le plus remarquables depuis la création du monde, notamment en France jusqu'à 1598; plus la chronique ecclèsiastique avec l'ordre et arguments des principaux historiographes, Parisiis 1599 in 16.

[1]) Cf. horum elenchum ap. Zedler Universallexicon 37, 1226. s. Inter ea mentione etiam digni: *De republica hebraeorum* ll. 7, Francofurti 1608, Lugduni batavorum 1701. et alibi saepius. Traité méthodique, inquit Feller VIII, 31, et qui renferme dans un petit espace bien de choses utiles. Historia *de Occidentis imperio; de historia bononiensi* ll. 6; de episcopis bononiensibus ll. 5, annotationes in Sulpicii Severi *chronicon*. Omnium tamen ejus operum celeberrimum sunt *de regno Italiae* ll. 20 (679—1286). Traité plein de recherches, d'exactitude et éclairé par une sage critique (Feller ib.); Muratori vero idoneus sane censor ita de eodem in auctoris vita p. IX scribit: ‚Insigne profecto opus et monumentorum copia et splendore sermonis et ordine narrationis, ex quo incredibilis lux facta est eruditioni barbarorum temporum in illum usque diem apud italos innumeris tenebris circumfusae;‘ et Tiraboschi t. VII. p. 2. l. 3. n. 12. Sigonium Panvinii vocat aemulum deque eo ita habet: Il Sigonio . . . dotato d'ingegno forse meno vivace, ma più profondo (che Panvinio) ovunque mette la mano, non la ritira, se non dopo aver condotto il lavoro a sua perfezione, e se pone il piede in paese non ancor conosciuto, non vi ha quasi angolo, che diligentemente non ricerchi. Quindi avviene, che le opere di esse son più finite e più esatte che quelle del giovane Panvinio, ci danno più chiara idea degli oggetti che in esse rischiaransi, e si leggono ancor con piacere per l'eleganza e per la chiarezza, con cui sono distese.‹

[2]) Cf. acta erud. lips. 1732 p. 433—40; 1734 p. 441—54; 1738 p. 241—54; 1741 p. 625—29; Journal des Savans 109, 147—62; 514—23.

[1]) Petavius, Protheoria in Epiph. Panarium. Feller tamen advertit VII, 99: Son jugement n'égalait pas son érudition . . . Ses traités de doctrine et d'histoire ecclésiastique tels que son Elenchus haereticorum firent honneur à son zèle; mais l'Elenchus comprend bien des gens, qui ne doivent pas être placés parmi les hérétiques.

[2]) Hieronymus Bolsec parisiensis, quondam O. Carm., a quo ad calvinianos defecit, sed iterum ad Ecclesiam reversus, medicinam est professus († c. 1584). Is scripsit *de Jo. Calvini vita*, moribus, rebus gestis, studiis ac deinque morte; ex gallico latine reddita prodiit haec vita Coloniae 1582 (in. 24): *De Theodori Bezae vita* etc., Ingolstadii 1584 (in. 24): quae vita

histoire de l'état et succes de l'Eglise, Parisiis 1583; 1604; *de l'autorité du concile* avec les signes pour scavoir discerner l'Eglise de J. C. d'avec la synagogue de l'Antichrist etc., ib. 1564 (m. 36).

99. Historiam *ecclesiarum particularium* scripserunt: Jacobus Tyrie (Tayre) S. J. scotus philosophiae et theologiae Parisiis professor († 20 Mart. 1597), cujus tractatus eruditus *de antiquitatibus Ecclesiae scoticae* sub nomine Gregorii Thompson a Possevino receptus fuit in l. XVI. suae bibliothecae; seorsim prodiit Romae 1594 l. rarissimus (m. 200). — Wiguleus Hund (Hunt, Hundt) bavarus n. Kaltenbergae 26 Jul. 1514, juris peritus, juvenis 23 a. jam institutionum ordinarius in academia ingolstadiensi, post triennium rector magnificus et post alia munera honorifica Bavariae cancellarius, insignis sec. XVI. historicus († 1588), auctor est operis: *Metropolis salisburgensis* continens catalogum videlicet et ordinariam successionem archiepiscoporum salisburgensium et coepiscoporum frisingensium, ratisbonensium, pataviensium ac brixinensium, Ingolstadii 1582 in f., opus rarum, quod Christophorus Gewold[1]) insignis pariter historicus, qui parentibus protestantibus natus fidem amplexus est catholicam († 1621), solerter continuavit auxitque plurimis diplomatis edidítque inscriptum W. Hundii *Metropolis salisburgensis* aucta, annotationibus illustrata et suo usque tempore continuata, Monachii 1620 v. 3 in f.; Ratisbonae 1719, quae tamen editio mendosa est. Tomo primo continentur primordia christianae religionis per Bojariam et loca quaedam vicina; t. 2. (et 3) fundationes et erectiones monasteriorum et ecclesiarum collegiatarum (122) etc. — Eodem fere tempore Dominicus Hess O. S. Fr. († 1594) collegit *catalogum antistitum et archiepiscoporum,* qui ecclesiae metropolitanae salisburgensi a Ruperto in hunc diem praefuerunt, Ingolstadii 1586 in 4. Scripsit etiam: *Gründliche Erweisung,* dass diese allein die rechte Kirche Gottes sei, bei welcher die allezeit währende Succession zu finden ist, Graecii 1592 latine et germanice, cum successione episcoporum secoviensium. — Catalogum *episcoporum paderbonensium* dedit Hermannus de Kerssenbroick (n. 1520, t. 5. Jul. 1585) gymnasii variis in civitatibus director. Ejus *historia anabaptistarum* rhetorico stilo composita magistratui minime arrisit, hinc impressio prohibita fuit; prodiit tamen germanice versa Francofurti 1771 in 4.

100. De *sanctis* bene meruerunt praesertim duo, Petrus Galesini († 1590) et Joannes Molanus seu van der Meulen († 1585). Is natus est Insulis (Lille 1533), theologiae operam dedit Lovanii, ibique etiam post promeritam doctoratus lauream theologicas disciplinas publice tradidit. Suae diligentiae et eruditionis testes sunt plura opera, inter quae eminent: *Usuardi martyrologium* doctissimis uberrissimisque annotationibus illustratum, adjectis tractatu de martyrologiis, chronico cunctorum Flandriae sanctorum et calendario ecclesiastico, Lovanii 1568 et saepius deinceps. Prima tamen editio est optima. Tractatum illum Baronius luculentum appellat piumque valde ac eruditum; quantique ipse Molanum fecerit, liquet ex suis ad Henricum Gravium literis, in quibus testatur [1]), „se tanti viri de Ecclesia Dei

---

calvinianis multum displicuere. Cf. Kirchenlex. II, 999. — Laingaeus scotus, sorbonae doctor pariter ex gallico traduxit *de vita et moribus atque rebus gestis haereticorum* nostri temporis (Lutheri, Carolostadii, Calvini), quibus multa addita sunt, Parisiis 1581.

[1]) Edidit is quoque Magni *chronicon monasterii* reichensbergensis 1611.

[1]) Cf. Baronium in praef. ad martyrol. rom. c. 9. Etiam Dupin de eo scribit

et veritate catholica optime meriti nec brevem schedulam deperire aequanimiter pati, cui (dicam ingenue) isthaec omnia hac ex parte accepta fero, quod in densissimam silvam primus ipse ingressus mihi aliisque aditum fecit: quo etiam nomine cum ego tum eruditi omnes plurimum ei debere lubenter agnoscimus et confitemur.« Aliud ejusdem opus est: *De picturis et imaginibus sacris* l. unus[1]) tractans de vitandis circa eas abusibus et de earum significationibus; adnexa est responsio ad tres quaestiones: utrum usus ss. imaginum legitimus sit; an liceat orare pro iis, qui nunc martyres moriuntur; an damnato ad mortem liceat negare eucharistiam, Lovanii 1570; dein titulo immutato *historia ss. imaginum et picturarum* pro vero earum usu contra abusus ll. 4, ib. 1594; 1617; 1619; aucta annotationibus, correctionibus et supplementis cura Paquot, ib. 1771; etiam in *thesauro* Zaccaria IX, 402 et *cursu theologiae* ed. Migne XXVII, 1 ss. *Natales sanctorum Belgii* cum chronologica recapitulatione, ib. 1595; auctum a Raissio[2]) canonico duaceno, 1626; *Indiculus sanctorum Belgii*, ib. 1577; *de medicis sanctis*, ib. 1595 in 8; *de piis testamentis et quacunque alia ultima voluntatis dispositione*, 1584; *theologiae practicae compendium* per conclusiones in 5 tractatus distinctum, ib. 1585; *de canonicis* ll. 3, ib. 1570, opus eruditum res scitu dignas complectens; *bibliotheca materiarum* quae a quibus auctoribus cum antiquioribus cum recentioribus sint pertractatae p. 1; accedunt catalogi duo: 1. catholicorum s. Scripturae interpretum biblicorum librorum ordine; 2. scholasticorum theologorum in Thomae Aq. summam auctore A. Schotto, Coloniae 1618 in 4.; pars altera non videtur prodiisse; *de fide haereticis et rebellibus servanda*, de fide et juramento, quae a tyranno exiguntur ll. 5, ib. 1584. Juvit etiam Surium in colligendis sanctorum vitis, praefuitque post mortem Thomae Gozaei theologiae in studio lovaniensi professoris († 8. Mart. 1571) editioni operum s. Augustini, quae prodiit Antwerpiae 1577 v. 11 in f.—Alter est, ut diximus, Petrus Galesini anconitanus, protonotarius apostolicus, in linguarum et antiquitatum ecclesiasticarum studio versatissimus, s. Carolo Borromaeo in restaurando ritu ambrosiano et reparanda ecclesiae disciplina administer acceptus, qui edidit *Martyrologium romanum* annotationibus historicis illustratum, Mediolani 1567; Venetiis 1578, romanis tamen censoribus non probatum[1]). Vertit quoque

---

(16,133): „Tout ce qu' a fait Molanus est curieux et recherché. Il est le premier, qui ait entrepris de faire des Notes critiques sur le Martyrologe et l' on peut dire qu'il a très-bien réussi.« Ipsius editionem multum laudat etiam J. B. Sollerius S. J. in sua editione, quam habes in t. 6. Junii in actis SS.

[1]) Die Schrift von Molanus ist so berühmt, dass sie überall bekannt ist; dass sie auch heute noch ihren Dienst thut, brauchen wir nicht erst zu bemerken (Katholik 1865 p. 1. pag. 463).

[2]) Arnoldus Raissius patria duacensis, ibidemque canonicus († 6. Sept. 1644) plura alia edidit, inter quae *Belgicam christianam* seu de episcopis provinciae belgicae, Duaci 1634 in 4. Cf. Foppens I, 101.

[1]) „Opus romanorum censorum judicio, affirmat Mich. a s. Joseph Bibliogr. crit. 3, 275, minime accuratum, imo valde negligenter conscriptum, nimiaque sua prolixitate prorsus ineptum. Certe in eo haud raro personae locaque confunduntur ac nonnunquam fidelitas in citationibus desideratur. Idem Galesinii martyrologium jussu ejusdem pontificis a Baronio recognitum et in multis emendatum prodiit Romae 1584.« „Ciò non ostante, addit Tiraboschi storia della letterat. di Italia P. 7. l. 2. c. 1. n. 55, la traduzione dal greco in latino delle opere di s. Gregorio nisseno (Romae 1563 cum ejusdem patris vita), l' edizione delle opere di s. Eucherio (ib. 1564), di Salviani, di Aimone et di altri antichi scrittori sacri (ib. 1564) e moltissime altre opere parte stampate, parte inedite, che diligentemente si annoverano dall' Argellati (bibl. script.

quaedam patrum graecorum scripta latine composuitque Commentarium brevem et dilucidum *de bibliis graecis interpretum LXXII,* Romae 1581; Mediolani 1587; *Commentarium in Pentateuchum,* ib. 1587. Quaedam annotavit in tres posteriores Salviani de providentiae ll., duosque posteriores ll. qui omnino perturbati erànt in ordinem reduxit, simulque edidit *homilias s. Maximi taur., Paciani opuscula, Sulpicii Severi* historiae ll. 2 etc., omnia simul Romae 1564; s. Bonaventurae *vita,* ib. 1588, et inter op. s. Doctoris; *acta ecclesiae mediol.* sub s. Carolo literis mandata et edita, Mediolani 1587 in f.

101. Ad historiam *literariam* referri possunt Petrus Lucius O. Carm. belga, cujus est *Carmelitana bibliotheca,* seu illustrium scriptorum et operum catalogus, jam pridem a Jo. Trithemio O. Ben. congestus, nunc auctus et annotationibus illustratus, Florentiae 1593 in 4., opus rarum (m. 24); Arnoldus Wion O. S. Ben. duacenus, qui ob haereticorum turbas solum vertere coactus est: hinc in Italiam secessit seque congregationi cassinensi adjunxit. Composuit *Lignum vitae,* ornamentum et decus Ecclesiae ll. 5, Venetiis 1595 in 4., quo opere continentur elogia virorum sui ordinis virtuti vel doctrinae fama clarorum, unde H Menard suum compilavit *Menologium benedictinum.*

VI. Theologia practica.

102. Incipiemus ab iis, qui monumenta in jure canonico authentica collegerunt [1]. Ejusmodi sunt Caesar Mazutelli, italus cujus cura prodiit Romae 1579 *Collectio diversarum constitutionum et literarum* (723) rom. pontificum a Gregorio VII. ad ss. D. N. Gregorium XIII. — Garzias de Loaysa Giron talaverensis, Philippi principis studiis praepositus, pro serenissimo Alberto austriaco toletano archipraesule vices gerens ac tandem hujus nobilissimae Ecclesiae archiepiscopus (1597, sed † 22. Febr. 1598), quem viri eruditi ut Thuanus [2], Ger. Joannes Vossius, Baluzius [1]), Nicolaus Antonius [2]) etc. dilligentiae et industriae nomine laudant in sacrae historiae veritate indaganda. Ejus est: *Collectio conciliorum Hispaniae* cum notis et emendationibus, Matriti 1593 in f. Praemittuntur: Ordo et chronologia gothorum regum et suevorum; chronologia toletanorum praesulum, item conciliorum.—Antonius Contius (vulgo le Conte) noviomensis, qui in bituricensi et aurelianensi academia, aliquamdiu etiam in parisiensi, jurisprudentiam magna cum laude professus est. Tanti illum fecit Cujacius, ut nunquam se non doctiorem ab eo discessisse professus sit († 1586, secundum Schulte 16. Sept. 1577). Ejus scripta ad jus civile dilucidandum maxima ex parte pertinent: illustrando tamen pontificio non minimam dedit operam. Nam praeter *Kalendarium* Ecclesiae latinae et graecae et *Chronologiam* tripartitam ex Nicephoro episcopo constanti-

mediol. v. 2. p. 2. p. 2113) gli fanno aver luogo a ragione tragli scrittori benemeriti delle scienze sacre.‹ Andres dell'origine etc. d'ogni Letteratura p. 6. l. 4. c. 2: ›Tentò il Galesini di ridurlo (martyrologium) a maggiore correzione, ma non fece che accrescere il guasto.‹

[1]) Huc pertinent et Antonius Caraffa, de quo supra egimus n. 80 et Gregorius L. 117. historiarum sui temporis. Branden canonicus augustanus, qui collegit super concordatis inter s. sedem ap. et inclitam nationem Germaniae *collectanea,* Coloniae 1600. etc.

[1]) In praefat. ad Reginonis l. de Eccles. disciplinis.

[2]) In biblioth. hisp. nova 1, 514 s.

nopolitano ad fidem anastasiani exemplaris emendatam et notis illustratam, id quoque curavit, ut nova et emendatior juris canonici editio, docta praefatione et notis aucta prodiret, et prodiit quidem Antwerpiae 1569—71 t. 4 in 8., sed secundum antwerpiensis censoris judicium mutilata praefatione, amputatis dedicatoriis epistolis etc., qua de re idem Contius conqueritur[1]). Plures ipse Gratiani errores annotat, qua in censura ei jam Antonius Demochares[2]) (de quo egimus supra n. 6) in prima Decreti editione c. a. 1540 praeiverat; imo saepe aperte profitetur Contius Gratianum suae collectioni admiscuisse plurima apocrypha et commentitia. *Decretum Gratiani* ediderat jam Parisiis 1556; opera omnia prodierunt Parisiis 1616 in 4; Neapoli 1725 in f. — S. Carolus Borromaeus († 1584), cujus impulsu et praesidio habitae fuere septem synodi provinciales, quarum acta prodierunt Mediolani 1599 in f.; Lugduni 1683; Patavii 1754; 1843—46 v. 2 in 4., quae *acta ecclesiae mediolanensis* aestimantur, egregias enim instructiones et praecepta plane utilia pro animarum pastoribus complectuntur. Ceterum ex scriptis quam plurimis tam sancti pastoris (quae prodierunt Mediolani 1747 v. 5 in f.), inter quae eminent ejus instructiones, theologia pastoralis fere integra hauriri posset. Hinc clerus gallicanus suis expensis ejus *instructiones pro confessariis* recudit adjecto decreto de iis legendis servandisque. Item ejus *instructiones ad concionandum confessionisque et eucharistiae sacramenta ministranda* prodierunt Augustae 1758; Oeniponti 1846; *pastorum instructiones*, Augustae Vindelicorum 1762; Monasterii 1846 etc.

103. Jus canonicum excoluerunt vel illustrarunt e *belgis:* Petrus van Beck (Peck) zeelandus n. 1529, quadraginta fere annis Lovanii juris canonici professor et tribunalis supremi assessor, qui ad regulas juris canonici *commentaria* scripsit valde prolixa, Lavanii 1564; Duaci 1574 in 4. etc. — Joannes Capetia canonicus lovaniensis († 12. Maj. 1599), qui scripsit de *origine canonicorum et eorum officio*, Antverpiae 1592. — Joannes Wamesius leodiensis (n. 1524, † 21. Jun. 1590), qui in utroque jure admodum peritus magna accuratione et diligentia annos 16 Lovanii jus civile, dein 20 jus canonicum docuit. Haud spernuntur[1]) ejus *Responsorum* sive *consiliorum de jure pontificio* t. 2 in f., Lovanii 1605; 1618; *Responsiones ad tit. decretalium de appellationibus* ib. 1604

---

[1]) Cf. plura in Doujat praenot. canonic. l. 4. c. 13; l. 5. c. 8.

[2]) Lectionum subsec. 1. Andres (Dell'Origine etc. d'ogni Letteratura p. 6. l. 3. c. 2): Antonio Democare . . . con savia ed opportuna erudizione ebbe il corraggio di notarvi qua e la parecchi errori. Ma chi può veramente dirsi *il primo* emendatore di Graziano è il dotto giurisperito Antonio Conzio, illustratore della civile giurisprudenza, venerato dallo stesso Cujacio, e che nel lavorare una nova più diligente e critica edizione del decreto di Graziano in prefazioni, in note et in varie guise ne scoprì gli errori, e ne propose alle volte le correzioni, e ciò che torna a gran lode dell'avvedutezza della sua critica, s'accorse della falsità di vari monumenti da Graziano citati, e particolarmente su le decretali isidoriane si distese ad addurre gli argomenti di dubitarne, che sono realmente i medesimi, che vennero poi proferiti dagli altri critici. Non produsse nondimeno questa fatica del Conzio l'effetto, che se ne poteva sperare. Il censore d'Anversa . . . la tenne soffocata per alcuni anni, ne le permise di vedere la publica luce, se non che mutilate e tronche le prefazioni, in cui particolarmente dimostrava la falsità delle decretali, benchè lasciò stampare le note, dove gli stessi dubbi s'accennano."

[1]) Nam, ut scribit Doujat., praenot. canon. l. 5. c. 8, „ingenium ei promptum et facile, judicium acre, memoria jurisconsulto vere digna, labor indefessus, eminens in utroque jure doctrina, rerum etiam forensium usus singularis, reipublicae non minus quam scholae idoneus."

in 4. — Boetius Epo Rordahusae in Frisia parentibus catholicis natus 1529, aliquamdiu ad calvinianos defecit, sed iterum ad fidem avitam rediit et in nova duacena academia per a. 37 in docendo, consulendo, tractandis rebus publicis egregie versatus, titulo comitis palatini donatus ac juris pontificii primarius antecessor dictus est († 15. Nov. 1599). Plura scripsit [1]) ad utrumque jus spectantia, ut *Antiquitatum ecclesiasticarum syntagmata*, Duaci 1578; *heroicarum et ecclesiasticarum quaestionum ll.* 6, ib. 1588; *de jure sacro* vel principiorum juris pontificii ll. 3, in bibl. pontificia Roccaberti V, 761. — Gerardus Rudolphus († 1594), canonicus leodiensis auctor est l. *de literis canonicis*, videlicet formatis, pacificis, commendatitiis, dimissoriis, Coloniae 1582.

104. E *gallis* mentione digni sunt: Petrus Gregorius tolosanus n. 1540, utriusque juris et omnium scientiarum peritia magnus [2]), qui publice cum laude jura interpretatus est Tolosae, Cadurci (1570—80), dein Mussiponti, ubi decessit a. 1597 (secundum Schulte 1617). Ejus opera ad jus pontificium spectantia continentur t. 2 (Lugduni 1612; Francofurti 1623), quorum prior complectitur *Partitiones* totius *juris canonici* sive pontificii, in 5 ll. digestas scholiis et annotationibus illustratas, instar syntagmatis totius juris ecclesiastici (Lugduni 1594 in f., Aureliani 1623 etc.); cujus compendium exhibent *paratitla* juris canonici, Lugduni 1595; alter vero comprehendit: *Commentaria et annotationes* in decretalium proëmium; ad tit. de summa Trinitate et fide catholica; de constitutionibus, de rescriptis, de electione in re beneficiaria clara ac lucida enarratio (Lugduni 1592 etc.); de usuris ll. 3 (Lugduni 1592 in f.; Francofurti 1598 etc.); *de appellationibus* ll. 8, Ursellis 1599 tr. posthumus; *Réponse* au conseil donné par C. du Moulin sur la dissuasion de la publication du Concile de Trente en France [1]), Lugduni 1584 in 12; in Molinaeum *pro pontifice M.*, cardinalibus, episcopis totoque ordine sacro defensio, Parisiis 1553, utrumque sub nomine Remundi Rufi. Ad jus quoque canonicum ex parte refertur *Syntagma juris universi* atque legum pene omnium gentium et rerum publicarum praecipuarum in 3 pp. digestum et in ll. 50 distributum, in quo divini et humani juris totius materia naturali ac novo methodo explicatur, Lugduni 1582 in f. etc.—Celebrior est Jacobus Cujacius (Cujas, Cujans), pariter tolosanus, qui humili genere natus a. 1520 non parentum nec magistrorum ope, sed ingenii proprii viribus et improbo labore ad summam omnis literaturae ac praesertim juris (in primis civilis) peritiam pervenit [2]). Omnia fere doctorum ac interpretum juris volumina evolverat, cujus postea laboris eum poenituit; novam e graecis fontibus interpretandi rationem hausit, quam bonorum utriusque linguae auctorum atque historiae veteris ac romanae praesertim luminibus ad culmen perduxit [3]).

---

[1]) Cf. Doujat l. c.; Schulte Geschichte der Quellen u. Literatur des can. Rechtes III, 685.

[2]) Ita Bona in notitia auctorum.

[1]) Cf. Werner Gesch. der apolog. Liter. t. IV. § 691.

[2]) Cf. Doujat, Praenot. canonicarum l. 5. c. 8.

[3]) Hinc Rosshirt Kirchenlex. II, 933 ss. ed. I. inter alia de eo scribit: Er gilt gewöhnlich für den grössten Civilisten unserer Wissenschaft ... Er begann eine neue Methode in der Erklärung des römischen Rechtes und theils durch das vorjustinianische theils durch das nachjustinianische Recht, durch wahre Philologie und ächtes Eindringen in die lateinische und griechische Sprache, Benützung aller Antiquitäten und wahrer Einsicht des Römerthumes — also auf sicherer Unterlage mit ungeheurem Fleisse, stellte er das Verhältniss des corpus juris civilis her.

Docuit per annos ferme 40 variis in academiis, ut Cadurci, Biturgiis, Valentiae, Augustae Taurinorum, Parisiis, indefesso labore, continuas sex septemve horas singulis lectionibus meditandis ac digerendis impendere solitus: ac si qua re non satis liqueret, comperendinare ac recitationem in alium diem differre non dubitabat. Neque ex scripto dictabat, sed continua pauloque lentiore oratione jura exponebat. Ingens erat auditorum ad ejus praelectiones concursus; illorum numerabantur Biturgiis mille. Eos ut pater fovebat, consilio, libris, pecunia liberaliter juvabat. Fertur etiam humi jacens pronus in ventrem libris circa se dispositis studuisse († 4. Oct. 1590). Ejus opera saepius collecta prodierunt; ed. optima Parisiis prodiit 1658. v. 10 in f., magis commoda et utilis propter egregium indicem est illa, quae prodiit Neapoli 1762; alia prodiit Venetiis et Mutinae 1758—83 t. 13 in f. Inter ejus opera nonnulla ad jus canonicum spectant, ut *Recitationes* ad ll. secundum, tertium et quartum decretalium Gregorii IX., Francofurti 1595, ad quas enarrandas nonnisi provecta jam aetate accessit [1]). Verum in hac disciplina minoris est auctoritatis et famae.

105. Ex *Italis* juri canonico operam dederunt Joannes Paulus Lancelottus perusinus n. 1522, juris professor in academia patria († 23. Sept. 1590), qui *institutiones juris canonici* ad modum institutionum Justiniani hortatu Pauli IV. conscripsit, quibus tamen nihil adjecit ex jure novo per concilium tridentinum statuto. Eae pari cum Cucchianis minoribus (cf. supra n. 39) instituto, nec multum dispari forma, paulo forte minus elegantiae, sed paulo plus perspicuitatis habent. Ordo non multum diversus, uterque vix ultra decretalium et minorum collectionum metas excurrit, quarum verbis pressius inhaeret Lancelottus. Saepissime prodierunt, primum Perusiae 1563 in 4., editio rara; cum ipsius annotationibus ib. 1567; cum annotationibus aliorum curavit editionem Doujat Parisiis 1685 t. 2 in 12. Vel ipsi protestantes eas magni fecerunt, saepius ediderunt et commentariis illustrarunt [1]). Ipse jam 1560 ediderat Perusiae *institutionum juris canonici commentarium,* quo complectitur operis sui veluti historiam; *de comparatione juris pontificii ac caesarei* (Lugduni 1584 cum institutionibus) et utriusque interpretandi ratione, ib. 1613; *regularum ex universo*

Et Feller III, 149: Cujas est celui de tous les jurisconsultes modernes, qui a pénétré le plus avant dans les mistères des lois et du droit romain. Cf. vitam auctore Pap. Massono in F. J Leickher coll. vit. cl. Ictorum Lipsiae, 1686 p. 264; auctores vero qui de eo scripserunt cf. in Saxi Onomastico literario ad a. 1556 et operum elenchum apud Niceron VIII, 185 ss.

[1]) Cf. Doujat l. c. Teste tamen Rosshirt l. c. jam Alexander Scotus, Cujacii discipulus, harum *recitationum* authentiam negavit. Auch das kanonische Recht behandelt er streng doctrinär, suchte die bestehende Ordnung durch Rückgriffe in vergangene Zeiten und Zustände zu verbessern und legte der disciplina vigens und der Tradition den geschriebenen Quellen gegenüber kein Gewicht bei. Ita Kaulen Kirchenlex. III, 1214. ad. 2.

[1]) Andres (dell' origine, de' progressi e dello stato attuale d' ogni letteratura p. 6. l. 3. c. 2.): „Mancavano al diritto canonico le instituzioni, e le compose Lancellotto e quelle instituzioni hanno poscia servito per lungo tempo di libro classico a' canonisti.“ Tiraboschi, Storia della letterat. ital. P. 7. l. 2. c. 4. n. 32: „Benche ei non avesse la sorte di vedere mai la sua opera solennemente approvata da'romani pontefici, potè nondimeno esser pago al vedere, che se ne fecero presto replicate edizioni, e ch'ella fu creduta degna da aggiugnersi al corpo del diritto canonico, come si è fatto ancora nelle piu recenti edizioni di esso. Inanzi a quello del 1606 si premettono le testimonianze all' opera stessa sommamente onorevoli di molti giurisconsulti etc.“ Cf. Vermigliosi biografia degli Scrittori perugini II, 40—48; Schulte III, 451, quem de plerisque sequentibus conferre poteris.

pontificio jure ll. 3, Perusiae 1587 cum adnotationibus P. Signorelli. Composuit quoque rerum indicem corporis juris canonici, quod sub auspiciis Gregorii XIII. Romae 1580 prodiit. — Post Lancelottum Franciscus Graziani de Garzadoro canonicus vicetinus († 1588) elaboravit *compendium juris canonici* omissis duplicibus et evacuatis constitutionibus rom. pontificum, Venetiis 1580 in f. — Marcus Mantua Benavidio patavinus († 5. Apr. 1582) praeter dialogum *de concilio* reliquit accuratos *commentarios juris canonici* in omnes quatuor decretalium partes ordinarias, Patavii 1563 pp. 2 in f., quibus bene illustrat duos priores decretalium ll.

106. Quam plures egerunt de singularibus argumentis. Rudolphus Cupers a terra plebis s. Stephani egit *de sacrosancta universali Ecclesia,* ejus sacramentis, principatu, senatu, conciliis, magistratibus et ministris jure divino institutis, prostratis impiorum rationibus h. e. dilucida commentaria ad c. ‚Oportebat' dist. LXXIX, Venetiis 1588, etiam in Roccaberti bibl. pont., quo in tractatu plane egregio primatum solide tuetur. Laelius Jordanus, juris civilis quondam Romae professor (1563), dein episcopus acernensis, demum archiepiscopus rosanensis († 1583), scripsit: *De romanae sedis origine et auctoritate,* Venetiis 1584; *de majoribus* rerumque capitalium episcoporum *causis ad papam deferendis,* ib. 1567; 1572; etiam in Roccaberti bibl. XV, 145. — Hieronymus Albanus Bergomas (n. 1504, † 25. Apr. 1591) a Pio V. cardinalis creatus (1570) „vir fuit excelsi animi, profundi judicii, reconditae sapientiae, eruditionis maximae et eloquentiae singularis: in voto dando immutabilis maximeque liber ac in salibus edendis facetus, temperatus minimeque mordax et in sententia dicenda gravis". Militari prius vitae se dederat multisque in bellis reipublicae venetae munera perhonorifica obierat: hinc Pius V. de bello turcis inferendo cogitans, ejus maxime opera usus est, eumque ad principes christianos pro ineundo foedere legatum et suasorem misit. Exstant nonnulla praeclara hujus cardinalis doctrinae et jurisprudentiae monumenta a doctis aestimata, ut *de potestate papae et concilii,* Venetiis 1544; 1561 etc., opus rarum; *de ecclesiarum immunitate et de personis ad eas confugientibus,* Romae 1563; Venetiis 1584; *de Donatione Constantini* facta Ecclesiae, Coloniae 1535; Romae 1547; *de cardinalatu,* ib. 1541, quae opera reperiuntur quoque in tract. univ. juris t. XIII. et XV; *disputationes ac consilia,* Romae 1553; Lugduni 1563; *lucubrationes* in Bartoli *lecturas,* Venetiis 1559; 1561; 1571 t. 2 in f. — Hannibal Grassi bononiensis (alius a concive Caesare G. jurisconsulto † 1580) n. 1537, post varia munera in curia romana fideliter obita episcopus faventinus (1575) et prolegatus per Romandiolam, demum nuncius apostolicus ad aulam hispanam († 24. Jun. 1590) disputavit *de jurisdictione universali* summi pontificis in temporalibus, quae diss. reperitur in Roccaberti bibl. pont. t. IV. — Quintilianus Mandosi romanus, narniensis et beneventanus gubernator, auditor s. palatii (n. 1514, † 1593) plura suo tempore utilia, quae referuntur in primis ad curiam romanam, reliquit, et inter haec etiam commentaria *in regulas cancellariae apostolicae,* Venetiis 1554 in 4. — Hieronymus Manfredi bononiensis († n. 1510, † 14 Maji 1598) praeter alia scripsit *de cardinalibus* S. R. E., Bononiae 1564 in f.; *super attentatis* appellatione pendente ll. 2, ib. 1561; 1663 t. 2 in f. — Inter opera multa juridica [1]) Sebastiani Medices protonotarii apostolici, qui hoc tempore Florentiae vivebat, quaedam ad jus canonicum spectant; ejus quoque sunt

[1]) Horum catalogum cf. apud Zedler, Universallex. XX, 85 s.

tr. *de mirabilibus operibus Dei*, Maceratae 1590; *summa omnium haeresum* et catalogus schismaticorum, haereticorum et infidelium, Florentiae 1581, opus rarum (m. 18), non inutile pro historia reformationis in Italia, Gallia et Hispania. — Gabriel Palaeottus Bononiae natus 4. Oct. 1522, literis apprime instructus moribusque angelicis in adolescentia refulsit, quam incorruptae innocentiae laudem ac famam toto vitae cursu integerrime servavit. Juris utriusque laurea adepta (1546) publice docuit (1546—56) jurisprudentiam magno omnium applausu et accursu: inter suos discipulos fuit quoque Hippolytus Aldobrandinus, postea summus pontifex Clemens VIII. Paulus IV., qui Ecclesiae tum reformationi totus intentus viros eidem procurandae aptos undique venabatur, pervulgata Palaeotti fama commotus Romam evocatum s. Rotae auditorem creavit, maximisque negotiis pro sedis apostolicae honore et totius Ecclesiae utilitate transigendis doctorem adhibuit. Pius IV. illum ad concilium tridentinum misit, in quo haec ejus partes erant: concilii decreta digerere literisque mandare; legatos apostolicos et principum oratores adire, eorum consilia ultro citroque referre; si quid esset controversiae, de jure respondere: antistitum opiniones pro constituendis decretis conscribere etc. Qua in re tanta sapientiae, sedulitatis, fidei et integritatis documenta praebuit, ut patres moti dignum judicarint, quem ob merita publicis literis apud pontificem laudarent eundemque suae sanctitati ad gratiam enixissime commendarent. Igitur Pius non tam patrum precibus quam Palaeotti virtutibus impulsus eum, quo reduce a concilio multum cum aliis viris gravissimis ad promulganda illius synodi decreta utebatur, anno 1565. in cardinalium album retulit et a. sequenti episcopum bononiensem dixit. Omnibus boni pastoris virtutibus refulsit, quotannis synodum diocesanam habuit, totusque in eo fuit, ut universam dioecesim secundum decreta tridentina reformaret. Cum Gregorius XIII. bononiensem ecclesiam in metropolitanam erigeret (1582), ipse primus illius archiepiscopus synodum quoque provincialem celebravit (1586). In comitiis post Sixti V. mortem habitis unum tantum suffragium pro consequenda Petri cathedra illi defuit. S. Carolus Borromaeus „in primis G. Palaeottum (in consilium) adhibebat, quem virum ob doctrinam, pietatem et ecclesiasticae administrationis insignem usum plurimi semper fecit [1]).« Decessit 22. Julii 1597. Scripsit Palaeottus diatribam *de nothis et spuriis*, Bononiae 1550 in f.; Francofurti 1612 etc., a doctis valde probatam; *de sacris et profanis imaginibus* ll. 5, quibus multiplex abusus juxta ss. concilii tridentini decreta detegitur, laudatissimos magnaeque eruditionis, Bononiae 1582 italice; latine Ingolstadii 1594 in 4; *Episcopale* bononiensis civitatis, Bononiae 1580 in 8; *Archiepiscopale* bononiensis civitatis, Romae 1594 in f., opus insigne omnium summam continens, quae ad rectam cujuscunque dioecesis gubernationem pertinent; *de sacris consistorii consultationibus*, Ingolstadii 1594; Romae 1596 opus rarum; *acta* concilii tridentini a. 1562. 1563 edita a Mendham, Oxonii 1843. — Felicianus Ninguarda (Niguarda) O. Praed. comensis, vicarius generalis ordinis per Germaniam et Viennae theologiae lector, archiepiscopi salisburgensis in conc. tridentino procurator (1560), visitator apostolicus omnium per Germaniam regularium, episcopus scalensis (1576), inde (1583) ad sedem s. Agathae, demum (1588) Comum translatus († 5. Jan. 1595),

---

[1]) Ita Basilica Petri in vita s. Caroli l. 1 c. 7. Cf. plura de eodem ap. Eggs, Purpura docta l. 5. n. 12; Fantuzzi Notizie degli Scrittori bolognesi V, 242—59; Ledesma de vita et rebus gestis G. Paleotti, Bononiae 1647 in 4.

praeter alia composuit *Enchiridion* de censuris, irregularitate et privilegiis curam gerentibus et rerum ecclesiasticarum judicibus utile, Ingolstadii 1583; *Manuale visitatorum* 2 ll. complectens quae ad visitationem pertinent ac diversos visitandi modos omnibus, qui eo munere funguntur, commodum, Romae 1589; et pro dioecesi salisburgensi *Manuale parochorum* et aliorum curam animarum habentium complectens omnium sacramentorum rationem, naturam et administrationem cum instructione praesentibus temporibus conveniente, Ingolstadii 1582. — Praetermisso Antonio Scappi bononiensi, in curia romana aliquamdiu advocato, de visitatione et regimine ecclesiarum disseruit etiam Paulus Fusco episcopus sarnensis († 27. Apr. 1583), Romae 1616 in 4; dedit insuper *Singularia* in jure caesareo atque pontificio, Venetiis 1574; cum Lud. Gomezii Leonii *centuriam* decisionum et conclusionum 1600. et sub inscriptione *de jure statuum*, Francofurti 1620. — Simon Majoli astensis, qui munere episcopali ob profectam aetatem se abdicavit (1597), disseruit *de irregularitatibus* et aliis canonicis impedimentis, quibus ecclesiasticos ordines suscipere et susceptos administrare quisque prohibetur, ll. 5, Romae 1576; 1619. in 4. etc. — Josephus Mascardi serezanensis, episcopus auxiliaris adjaciensis († 1588) agit pro suo tempore admodum practice *de probationibus*, Francofurti 1593—95; 1607 t. 3 in f. etc.; Petrus Perusio *de mutatione status ecclesiarum*, Venetiis 1584; *de mutatione status personarum ecclesiasticarum* aliisque argumentis, quae reperiuntur etiam in tract. univ. juris t. XIV. et XV. — Jacobus Anellus de Bottis neapolitanus et regi a consilio additiones ad opera celeberrimi canonistae Nicolai Tedeschii († 1445), quae prodierunt Venetiis t. 9 in 4., *additiones* adjunxit, ib. 1591 in f., sicut etiam ad *libros* decretalium, ib. 1588 in 4.—Hieronymus Gigas fuse disputat *de pensionibus ecclesiasticis*, Venetiis 1570 in 4; 1588, cum *responsis familiaribus* in materia ecclesiasticarum pensionum ib.

107. Inter *hispanos*[1]) mentione dignus est Didacus de Simancas cordubensis vir omnium aequalium consensu doctissimus, divini humanique juris peritissimus, juris civilis professor (1540). Fuit primum civitatensis, dein ferme per decennium pacensis, ad ultimum zamorensis ecclesiae antistes. A rege Romam missus fuit ad urgendam B. Carranzae causam, imo et proregis neapolitanorum munere functus est († 16. Oct. 1583). Praecipua ejusdem opera sunt: *de dignitate episcoporum*, Venetiis 1568; Antverpiae 1573 cum *enchiridio* judicum violatae religionis seu praxi haereseon; *de episcopis jurisperitis*, ib. 1574; *institutiones catholicae*, quibus tractatur quidquid ad praecavendas et exstirpandas haereses necessarium est, Vallisoleti 1552 in f., Romae 1575, opus rarum. Ejus opera collecta prodierunt Ferrariae 1692 in f. — Verum inter juris peritos inclitae illius nationis eminet par nobilissimum eodem anno (1586) defunctorum, Martinus Azpilcueta a patria communiter Navarrus dictus, et Antonius Augustinus. Illum „Navarra a. 1493 protulit, Castella autem nova

[1]) Huc referri quoque posset Ludovicus de Paramo, archidiaconus et canonicus ecclesiae legionensis, deinde apud siculos fidei causarum apostolicus inquisitor, qui inter alia scripsit: *De origine et progressu officii s. Inquisitionis* ejusque dignitate et utilitate, necnon et rom. pontificis potestate et delegata inquisitorum, edicto fidei et ordine judiciario s. officii, Matriti 1598; Antwerpiae 1614 in f. „Plenum scil. opus, inquit bibliotheca hisp. nova 2, 57, varia eruditione ac doctrina, quod scribendi stilus et latinae eloquentia facultas non mediocriter ornant." Dionysius Paulus Llopis valentinus utriusque juris doctor disseruit *de vera quatuor patriarchalium sedium dignitate* atque earundum proprie inter se aequalitate, Romae 1600 in 4.

educavit, Gallia virum fecit, Castella vetus Salmanticae sublimi loco posuit, Lusitania ornavit, decoravit ac tandem Roma summis quos privata fortuna capit, honoribus virum auxit, ejusdemque diem suum obeuntis cum magnificentissima pompa funus duxit.« Ita de eo bibliotheca hispana, quibus adde, eum s. Francisci Xaverii fuisse avunculum, cum hujus sancti mater fuerit Martini soror; prius Tolosae, dein quatuordecim annos jus canonicum docuisse Salmanticae, sexdecim Conimbricae, quo enixis precibus eum vocavit Joannes III. ad hujus academiae florem famamque augendam. Bartholomaeum de Carranza, archiepiscopum tolosanum, magna industria defendit prius Pinciae, dein Romae, quo octogenarius properavit. In hac urbe tribus pontificibus fuit eximie carus, Pio V., Gregorio XIII. et Sixto V., ut non alio consultore uterentur in iis dijudicandis, quibus conscientia constricti tenemur. Ac Gregorius XIII. tantum homini honorem habuit, ut cum per urbem iter habens ante ejus aedes obequitaret, continuo juberet eum evocari foras et integram fere horam in via detineret [1]). Indefesso labore usque in extremam senectutem studio incubuit, illudque dies ante suum e vita discessum non amplius quinque intermisit, tantique ab omnibus aestimabatur ejus eruditio et prudentia, ut ejus responsa oraculorum instar haberentur, et quilibet, qui in aliqua facultate excelleret, alter Navarrus appellaretur. Cum tanta eruditione solidarum virtutum conjunxit culturam. Cathedram nunquam conscendit quin b. Virginis recitasset rosarium [2]): Tolosae ac Salamanticae qui mane conspectus fuerat in magna auditorum corona jus pontificium interpretari, vespere deprehendebatur in nosocomiis infimae sortis aegrotis praecinctus linteolo lectos sternere, sordes detergere, cibum in os inserere, nullum officii in eos genus quantumvis illiberale vel sordidum a se alienum ducere: jejunia nonagenarius senex servabat; mire semper misericordiae virtutem excoluit, adeo ut equus, quo vehebatur, sponte sua ad cujusvis pauperis occursum consisteret: ad excipienda quaevis reipublicae tam ecclesiasticae quam seculi munera ubique erat plane inexorabilis. Eum tandem meritis repudiatis quam gestis honoribus potiorem atque illustriorem oppressit mors (21. Jun.), dum annum ageret 94 [1]). Navarri laudibus plena sunt aequalium et eo inferiorum commentaria, quoties mentio ejus incidit, passimque doctorum juris canonici sua aetate facile princeps salutatur [2]), et etiam Buddeus protestans fatetur [3]): „Inter interpretes juris canonici, qui sec. XVI. floruerunt, maximam prae reliquis celebritatem consecuti sunt Didacus Covarruvias (cf. supra n. 37) et Martinus Azpilcueta.« Etiam in theologia morali merito auctoribus classicis accensetur, et judice Gury inter antiquiores casuistas est ipse vir eminens. Ejus opera, quae omnium manibus versantur, non sine ipsius laude et legentium fructu [4]) prodierunt Ro-

---

[1]) J. Nicius Erythraeus in Pinacoth. 1, 1.

[2]) Er hat 60 Jahre lang den Catheder nicht bestiegen, ohne vorher den Rosenkranz zu beten. Historisch-polit. Blätter 1869. 64, 443.

[1]) Hinc in epitaphio:
Ut tamen in terris aequavit Nestoris [annos,
Sic illi in coelo stet sine fine quies.

[2]) Cf. encomia in bibl. hisp. nova l. c. Cf. de ipsius vita etiam plura in ejus epist. apologetica ad D. Gabr. de Cueva in ed. rom. t. 2.

[3]) Isag. historico-theolog. l. 2. c. 5. § 7.

[4]) Cf. verba synodi mechlinensis a. 1607. quibus hoc manuale commendat supra n. 77. Ceterum in hac periodo plures floruerunt auctores in theologia morali classici, ut patet ex his s. Alphonsi Ligorii verbis (dissert. scholastica morali Neap. 1755): „Sedulo semper advertendum, quod auctoritas scriptorum non ex

mae 1590 v. 3; Lugduni 1589—91 t. 3 in f.; aliis aucta Venetiis 1602 v. 5; 1750 v. 3 in f., e quibus notanda: *Manuale* sive Enchiridion confessariorum et poenitentium (prius hispanice Salmanticae 1557; auctum Pinciae 1569; latine Romae 1588 et saepius alibi), liber utilissimus, quem alii vel in compendium contraxerunt, vel adjectis annotationibus aliisque additionibus auxerunt, ut Simon Magnus Ramlotaeus, leodiensis ecclesiae ad s. Petrum canonicus Parisiis 1587, Franciscus de Sese juris consultus Venetiis 1573, Andreas Victorellus etc. *De horis canonicis et oratione* [1]), olim hispane Caesaraugustae 1560; latine Lugduni 1580; Romae 1586; *Commentarium in cap. Inter verba XI. q. 3.*, in quo de gloria, honore, laude ac bona fama, deque ingloria, vituperio, infamia et detractione etc. tractatur, Conimbricae 1544 in f., Pinciae 1572 (hispane); Romae 1584 in 4; *de regularibus* commentarii tres, ib. 1576, quos postea recognovit; commentarium resolutivum *de usuris*, Pinciae 1569 hispane, Romae 1585 latine; *de anno jobolaeo* et indulgentiis omnibus, ib. 1576 ed. aucta; *de alienatione rerum ecclesiasticarum* ac de spoliis clericorum commentarium in principium et gloss. Summae XII. q. 2. de spoliis clericorum, super cap. ‚Non liceat Papae' eadem causa et quaestione, Romae 1573, quem recognovit postea et locupletavit; *de reditibus beneficiorum ecclesiasticorum*, quo docetur, quibus usibus sint impendendi et quibus personis dandi aut relinquendi, super cap. ‚Quoniam quidquid' XVI. q. 1, Pinciae 1566 (hispane), Romae 1568; 1574 (latine); in quo opere contendit ecclesiasticos non ex praescripto misericordiae sed ex lege ac praecepto justitiae obstrictos esse, ut bona ecclesiastica in pauperum sustentationem, exceptis tantum sibi pro statu suo necessariis, erogent. Cui cum opposuisset Franciscus Sarmiento [1]) Rotae tunc judex librum suum *de reditibus ecclesiasticis*, in quo illam sententiam asperitatis ac nimii rigoris plenam esse persuadere nititur, defendit se Navarrus *Apologetico* pro l. de reditibus ecclesiasticis, Romae 1570 (vel 1571), Antverpiae 1575: cui ille *defensionem* l. etc., Antverpiae 1616 in

---

multitudine, sed ex eorum gravitate aestimari debet: ita ut paucorum vel etiam unius doctoris speciali scientia ac pietate praediti auctoritas aliis pluribus aliquando praeferenda sit. Non enim eodem modo inniti possumus auctoritate aliquorum auctorum, puta Caramuelis, Zanardi, Joannes Sancii, Leandri, Martini a s. Joseph, Dianae, Antonii a Spiritu s., Tamburini, Pasqualigi et aliorum, qui licet docti et probi ac bono fine ducti fuerint (non enim mala fide tradidisse ea, quae scripserunt, fas est suspicari), tamen incauti in pluribus opinionibus nimis benignitati indulserunt: sicut innitimur auctoritati Suarii, Soti, Azorii, Cani, Silvii, Cajetani, Bannez, *Navarri*, Paludani, *Toleti*, Sylvestri, Lessii, Angeli, Vasquez, Armillae, Valentiae, Laymanni, *Molinae*, de Lugo, Castropalai, Bonacinae, *Em. Sa*, Pontii, Cabassutii, continuatoris Tournely, Roncagliae, Salmanticensium, Petrocorensis, Abelly, Cardenae, Coninck, Gamachaei, Isamberti et aliorum, quorum scientia quanta sit, undique perspecta est, praeter d. Thomam, d. Bonaventuram, d. Antoninum et Sotum, quorum auctoritas aliis equidem praeponi debet.'

[1]) *De tempore horarum canonicarum* pp. 3 edidit Marcellinus Francolini Romae 1581, Venetiis 1605.

[1]) Ortus est Fr. Sarmiento de Mendoza Burgis, tantoque profectu juris studio operam dedit, ut juvenis 21 annorum ex propria cathedra jus pontificium publice doceret non sine peculari quadam sui laude inter ceteros professores. Romam translatus in pontificiorum rotae auditorum adlectus est, asturicensis dein episcopus factus (1574) ad ampliorem ecclesiam giennensem transiit. Obiit 1595 exactissimum christiani pastoris exemplar. Praeter opera laudata reliquit inter alia *Selectarum interpretationum* ll. 8, Romae 1571; Burgis 1575; Antverpiae 1616; opera ejus collecta prodierunt t. 3 Burgis 1573 et 1575 t. 1. et 2; Asturicae 1577 t. 3., simul Antverpiae 1616. De ejus cum Navarro controversia cf. Michaelas, Joseph bibl. crit. 4, 112 s.

f. (m. 12) opposuit. Commentaria in 7 distinctiones *de poenitentia,* Conimbricae 1542 Lugduni 1569 etc.; et *relectiones* (in 5—7) in diversa juris canonici capita; *Consiliorum seu responsorum* ll. 5 juxta ordinem decretalium dispositi, Lugduni 1591 v. 2 in 4; 1594 ed. 2; Brixiae 1597 etc. Compendium omnium operum Navarri elaboravit Jacobus Castellanus tarvisinus, s. theologiae doctor, Venetiis 1598 in 4; 1602; 1605.

108. Non minoris celebritatis gloria fulget Antonius Augustinus, qui patriam habuit Caesaraugustam (25. Febr. 1516, secundum alios 1517). Novennium insumpsit in juris studium partim Compluti, partim Salmanticae; nec eo contentus celebriores Italiae academias, patavinam et bononiensem, invisit. Florentiam deinde venit, ubi nondum viginti et sex annos natus edito libello *Emendationum et opinionum juris civilis ll. 4* (Venetiis 1543 etc.) eruditorum animos in se convertit; exemplum enim Andreae Alciati sequens ad interpretationem juris nova utebatur methodo, in subsidium vocans archaeologiam et philologiam. Romam adveniens postulante Caesare, a Paulo III. inter 12 viros litium totius orbis christiani judicandarum sive sacri et apostolici palatii (seu Rotae) auditores allectus, implevit omnes numeros integerrimi et prudentissimi judicis (1544). Julius III. eum in Britanniam destinavit, quo tempore inter Mariam reginam et Philippum Hispaniae principem pactum fuit „praesertim ut in componendis rebus, quae sacerdotibus sacrorumque ministris dicatae erant, tamquam jurisconsultus legato adesset“[1]). Romam redux a Paulo IV. praesul Allifanus dicitur et ad Ferdinandum imperatorem mittitur (1557): a Pio IV. rogatu Philippi II. in cathedram ilerdensem transfertur. Concilio tridentino interfuit et postquam ecclesiae ilerdensi 16 praefuit annos, archiepiscopus tarraconensis a Gregorio XIII. est renunciatus (1576), decessitque post decennium 31. Maj. 1586 pastor egregius. Laudantur in eo integritas ac temperantia, comitas gravitati conjuncta, animi aequabilitas, ut per viginti annos nunquam videretur iratus, castitatis cura, ac tanta in pauperes beneficentia, ut vasa sacra pignori dare et libros etiam quovis thesauro sibi pretiosiores in rebus arctis annonaeque caritate divendere non gravaretur. Multis eruditorum ipsius doctrina encomiis extollitur quae paucis ejus encomiastes Schottus ita complectitur: „Maxima in illo cognitio antiquitatis, summa scientia juris antiqui legumque romanarum et familiarum; multae in eo, ut Romae natus videretur, literae et elegantia sermonis latini[2]). Ciceronem etiam senex legebat assidue ut eloquentiae principem; juris vero tanta in eo accuratio, ut veterum aliquis praestantissimorumque prudentum, Paulus, Ulpianus aut Papinianus ab inferis exstitisse ac revixisse vel animam ex Pythagorae sententia recepisse illorum videretur. Quanta porro historiarum antiquarumque rerum Graeciae et Italiae explicata cognitio! Jus pontificium et civile ita illustravit[3]), hoc adolescens, senex illud, ut principem illum jurisconsultorum nostrique aevi florem delibatum uno ore gentes omnes praedicent.“ Etiam Buddeus scribit[4]): „Cumprimis . . . commemorandus est A. Augustinus, archiepiscopus tarraconensis, vir de humanoribus literis deque jure civili, cum primis autem

[1]) Ita Latinius in ep. ad Masium d. 10. Febr. 1555.

[1]) Cf. Bibl. hisp. nova 1, 97 ss. et Thom. Pope Blount in censura celebr. auct.

[2]) Ita Du Pin de A. Augustino XVI, 135: Cet Auteur a pratiqué ce qu'il enseigne lui-même, qu'il faut joindre la pureté du langage à la science du droit.

[3]) Hinc. Aub. Miraeus in biblioth. eccles. eum dicit „juris civilis et pontificii instauratorem.“

[4]) Isag. historico-theol. l. 7. c. 5. § 5.

de jure canonico praeclare meritus.“ Et recenter a Döllinger *Magni* cognomine prae ceteris fuit cohonestatus [1]). Ipse omnium primus primorum pontificum epistolas decretales tamdiu pro genuinis habitas suppositas esse ostendit [2]); a nonnemine tamen juris perito in nonnullis caute legendus dicitur [3]). Praeter opera [4]) quamplurima, quibus humaniora studia et jus civile illustravit, doctis etiam lucubrationibus jus canonicum et res sacras exornavit. Extant ejus generis: *Antiquae collectiones* [5]) *decretalium* cum admodum eruditis notis, Ileridae 1576 in f., Romae 1583; Barcinone 1592; Parisiis 1609; 1621; *Canones poenitentiales* seu sic dictum Poenitentiale romanum, cum notis, Tarracone 1581; Venetiis 1584; et in edit. parisiensi epitomes juris pontificii; *de emendatione Gratiani* dialogorum (40) ll. 2, quod opus jam ab a. 1543 coeperat, sed occasione adornatae mandato Gregorii XIII. editionis auxit indicatis hujus edit. erroribus: illud omnigena eruditione est refertum, prodiit post ejus mortem Tarraconae 1587 in 4; Parisiis 1607; et cum opus rarum jam esset, iterum ib. curante Baluzio 1672 in 8; quam ed. cum aliis notis Mastrichtii recudit Viennae 1764 J. A. de Riegger; *Notae* in canones 72 ab Hadriano papa adversus falsos accusatores et oppressores episcoporum et pontificum in gratiam Ingelrammi Mediomatricum episcopi Romae tunc degentis collectos et communicatos a. 785 (in t. 5. coll. conc. Binii p. 567 ss.); *Constitutionum provincialium tarraconensium ll. 5*, Tarracone 1580 in 4; *Epitome juris pontificii veteris* in 3 pp. divisa: de personis, de rebus, de judiciis, quarum prima prodiit ib. 1586 in f; alteri parti adjectum est: De quibusdam veteribus canonum ecclesiasticorum collectoribus judicium ac censura. Alia editio prodiit Romae 1611—17 auspiciis Pauli V., et Parisiis 1641. curante cognomine A. Augustino S. J. v. 2 in f., quae editiones complectuntur duas reliquas partes diu desideratas. „Duo sunt, inquit Doujat [1]),

---

[1]) Rede auf der gelehrten Versamml. 1863.

[2]) Cf. Gener in theol. dogmatico-schol. T. 1. prodr. 1. c. 3. § 11. Ceterum jam Cusanus (in concord. cath. l. 3. c. 2.) hanc suppositionem praesensit. Dubitavit et Contius. Cf. supra annot. 2. p. 119.

[3]) Etiam Bona in notitia auct. de eo dicit: „Juris pontificii diligens et doctus epitomastes et romanarum antiquitatum peritissimus, sed in expendenda temporum ratione et canonum veritate non admodum accuratus.“

[4]) Horum elenchum cf. in bibl. hisp. nova 1, 100 ss., ap. A. Schottum in ejus orat. funebri, Baluzium in edit. operis de emendatione Gratiani a. 1672; Niceron 9, 70 ss. etc.

[5]) Andres l. infra c.: „Mentre queste sconosciute collezioni canoniche produceva alla luce, attendeva parimente alla correzione della conosciutissima di Graziano; ed egli solo ha dati piu lumi di tutti gli altri correttori per l' emendazione del famoso decreto.“

---

[1]) Praenot. canon. l. 5. c. 8. Insigne plane encomium operum Augustini cf. apud Andres, Dell' origine etc. d' ogni Letteratura p. 6. l. 3. c. 2. Laudat eruditionem, qua omnibus lucem affert, artem criticam, methodum etc. et de hoc ipso opere scribit: E certamente l'epitome del vecchio diritto pontificio dell' Agostino dovra dirsi senza contrasto la più ricca, più sicura e più utile collezione, che siasi fatta di tale diritto ed una dell'opere più interessanti e preziose della canonica giurisprudenza. Dove siasi lecito di ricordare con ben meritata lode l'editore Francesco d'Aduarte, che alla fatica d' ordinare que'libri, a cui non avea potuto dare l'autore l' ultima mano, aggiunse l' illustrazione delle sue erudite note, che danno dei lumi per l' intelligenza non solo di quest'opera, ma di tutto il diritto canonico. Ita vero absolvit: Professiamo dunque del celebrato Agostino la dovuta riconoscenza per tanti vantaggi recati al diritto canonico, e riguardiamolo come il gran promotore ed illustratore, come il maestro e l'oraculo dell'ecclesiastica giurisprudenza. Cf. etiam Schulte l. c. pag. 723—29, qui hoc in primis in eo laudat: Er ging auf die Quellen zurück; indem er aber diese selbst kritisch prüft, ist er der eigentliche Begründer der äusseren Geschichte des canonischen Rechts geworden.

quibus hoc opus per se eximium, minus tamen utile redditur. Alterum quod dubiae fidei canones certis saepe admiscuerit, quo nomine Gratianum ipse inprimis reprehendebat: alterum quod dum ordini ac distinctioni materiarum nimis anxie studet, in tot titulos suum opus distraxit, ut vix memoria comprehendi ac retineri possint.« *Repertorium decisionum Rotae* ll. 3, inter ejus op. t. VI; *de synodis et pseudosynodis* commentarii op. t. V. Ejus opera collecta prodierunt Lucae 1765—74 t. 8 in f. cum praefationibus J. Rochii.

109. Plures quoque ex *hispanis* [1]) theologiam moralem et pastoralem excoluerunt, quibus etiam plures ex iis, qui de jure canonico meruerunt, accensere poteris. Praeter hos occurrunt Ludovicus de Beja sive de Berestrello O. S. Aug. lusitanus, Bononiae per 16 annos primarius professor publicus et in ecclesia metropolitana casuum conscientiae magister, Palaeotti card. theologus, cujus est tractatus quadruplici partitione distinctus *responsa casuum conscientiae* continens, Bononiae 1587, 1613, auctus duplici alio tractatu saepius editus. — Hujus sodalis Petrus Aragon salmanticensis, in patriae urbis amplissima academia doctrinae scoticae professor, auctor in theologia morali gravis, *commentaria* vulgavit in 2. 2. s. Thomae *de fide, spe et charitate*, Salmanticae 1584 in f; *in* 2. 2. s. Thomae *de justitia et jure*, Venetiis 1585; 1608; Lugduni 1596. — Petrus de Navarra toletanus conscripsit »quod per manus omnium it [2]), opus: *de ablatorum restitutione* in foro conscientiae ll. 5, duobus tamen vol. Lugduni 1594;« Brixiae 1606. — Ludovicus Lopez O. Praed. Matriti natus († 1595 vel 1596) edidit: *Instructorium conscientiae* 2 contentum pp., ubi ad instructionem conscientiae pene innumerae continentur traduntur que materiae, quae ex egregiis quibuslibet doctoribus tam antiquis quam modernis veluti ex floribus pro mellificio conficiendo sunt resolutiones casuum selectae tum theologiae et utriusque facultatis juris canonici et civilis tironibus pernecessariae, Salmanticae 1585; 1592; 1594; Lugduni a Petro Matthaeo J. C. locupletatum 1588; tractatus *de contractibus et negotiationibus* sive instructorium negotiantium, Salmanticae 1592 in f; Lugduni 1593 in 4. locupletatum a Petro Matthaeo, Brixiae 1596. »In casibus conscientiae decidendis laxior a viris eruditis censetur [1])«, aliis auctor est gravis. — Didacus de Avellaneda S. J. granatensis († 1598) auctor est tr. *utrum in confessione sacramentali criminis consors nominari debeat*, quem Petrus Vicecomes O. Praed. auctoris nomine praeterito Cremonae 1594 edidit. — His addatur Petrus ab oppido patrio Binsfeld dictus, quem Briedel abbas himmerodensis pecoribus pascendis destinatum ob emicans ingenium ad studia promovit. Romam missus in collegio germanico egregie fuit institutus. Post reditum in patriam selectus est ab electore trevirensi ut celebrem abbatiam prumiensem reformaret ejusque ditionem ad veram reduceret fidem, quod mira prudentia et solertia feliciter effecit. Ab eodem archiepiscopo Jacobo de Eltz electus est in episcopum auxiliarem (1580), quo in munere omnibus exemplo praeluxit impenseque bonum promovit dioecesis. Ex visitatione infirmi pestem contraxit eique succubuit 24. Nov. 1598. Plura edidit opera [2]), cujusmodi sunt: *Commentarius* in titulum juris canonici *de injuriis et damno dato*, Treviris 1597 in 12; *de simonia* per quaestiones et conclusiones, ib. 1614 in 12; *de usuris*, ib. 1609; *Liber receptarum in theologia sententiarum et conclusionum* cum brevibus ne-

[1]) Cf. annot. ad n. 107. ex Alph. Ligorio.
[2]) Biblioth. hisp. nova II, 220.

[1]) Quetif Script. O. Praed. 2, 316.
[2]) Cf. Neyen, Biographie luxembourgeoise p. 72 s.; Kessel Kirchenlex. II, 846.

cessariisque fundamentis, ib. 1593; 1595; 1612; Tractatus *de confessionibus maleficorum et sagarum*, an et quando iis fides habenda sit, ib. 1589; 1591, in quo tamen nimis credulum se exhibet; *Enchiridion theologiae pastoralis* quo animarum curationibus non contemnendo labore consuluit [1]), ib. 1591; cum additionibus Silvii et Fr. Borgiae *rhetorica concionandi*, Antwerpiae 1647 in 12; 1679. Ejus opera collecta prodierunt Coloniae 1611. t. 5 in 8. — Neque praetermittendus est s. Carolus Borromaeus († 1584), quatenus ejus impulsu et praesidio habitae fuere septem synodi provinciales, quarum acta prodierunt Mediolani 1599 in f.; Lugduni 1683; Patavii 1754; 1843—46 v. 2 in 4. Haec *acta ecclesiae mediolanensis* magni aestimantur, egregias enim instructiones et praecepta plane utilia pro animarum pastoribus complectuntur, ex quibus sicut ex aliis scriptis quam plurimis tam sancti pastoris (quae prodierunt Mediolani 1747 v. 5 in f.), inter quae eminent ejus instructiones, theologia pastoralis fere integra hauriri posset. Hinc clerus gallicanus suis expensis ejus *instructiones pro confessariis* recudit adjecto decreto de iis legendis servandisque. Item ejus *instructiones ad concionandum confessionisque et eucharistiae sacramenta ministranda* prodierunt Augustae 1758; Oeniponti 1846; *pastorum instructiones*, Augustae Vindelicorum 1762; Monasterii 1846 etc.

110. De sacra *liturgia* meruerunt: Josephus Pamphilus O. S. Aug. veronensis († 1581), tam generis nobilitate quam omnigena doctrina clarissimus et de antiquitate optime meritus; erat enim historia et lectione antiquorum patrum atque notitia bibliothecarum ac arte musica insignis, hinc etiam cantorum pontificiorum director, sacrarii pontificii praefectus et episcopus signinus (1570). Scripsit praeter *chronicon O. Erem. S. Aug.* et ejus viri vel sanctitate vel doctrina vel rebus gestis illustres, Romae 1581 in 4., quod pertingit usque ad a. 1575, opus sat rarum (m. 30), *de origine multarum gravissimarum in Ecclesia caeremoniarum;* — *de exorcistis* et antiquo ritu torquendi et expellendi daemones; — *de sacris ritibus* apud veteres pontifices in conficiendis et administrandis baptismatis, chrismatis et Eucharistiae sacramentis ll. 3. — Marcus Antonius Columna Marsilius, bononiensis omni doctrinarum, virtutum ac linguarum genere peritiaque erat ornatissimus, theologiae et juris utriusque doctor, regi hispano a consiliis, archiepiscopus salernitanus (1574), qui et synodum habuit corpusque s. Gregorii VII. fere incorruptum reperit († 24. Apr. 1589). Ejus est doctissima raraque [1]): *Hydragiologia* sive de aqua benedicta, Romae 1586, etiam inscripta de fonte lustrali, ib. 1605; *de ecclesiasticorum redituum origine ac jure*, Venetiis 1575, diss. bona et erudita. — Melchior Hittorp agrippinensis († 1584), qui accensus zelo catholicae fidei et officiorum ecclesiasticorum tuendorum contra novaturientium haereticorum latratus, impellente Jacobo Pamelio cum aliis collegit catholicos vetustissimos scriptores, qui de officiis ecclesiasticis scripserunt, editque hoc titulo: *De catholicae Ecclesiae divinis officiis ac ministeriis* varii vetustorum fere omnium Ecclesiae patrum ac scriptorum libri [2]), Coloniae 1568 in f., quae editio complectitur ordinem romanum vulgatum, Isidori hisp. de eccl. officiis ll. 2; Albini Flacci Alcuini de officiis div. (qui ipsius putabantur); Amalarii metensis de div. officiis ll. 4 et de ordine antiphonarii; Rab. Mauri de institutione clericorum ll. 3; Walafr. Strabonis de exordiis et incrementis rerum ecclesia-

[1]) Magni hoc *enchiridion* fecit synodus mechlinensis a. 1607. ut patet ex verbis supra p. 94 allatis.

[1]) Cf. Ughelli Italia sacra VII, 632 s.
[2]) Cf. Thalhofer § 7 pag. 88.

sticarum; Bernonis Aug. de quibusdam rebus ad missam pertinentibus; Micrologus de eccl. observationibus; Ivonis carn. serm. 21 de eccl. sacramentis etc.; Hildeberti de mysterio missae carmen; Radulphi de Rivo de observantia canonum; Missae expositionem ex cod. transcriptam. Novam ed. curavit Georgius Ferrarius Romae 1591 auctam Petri Damiani tr. de Dominus vobiscum; Petri clun. expos. missae; Honorii augustodunensis gemmam animae; Ruperti tuitiensis de div. officiis ll. 13. Ea quoque ita aucta recepta fuit in *bibliothecam PP.*, Parisiis 1610. — Notior est Joannes Stephanus Duranti, parlamenti tolosani in tumultu praeses, in quo stetit pro rege, interfectus 11. Febr. 1589, hic quidem nominandus, quod suae eruditionis pariter ac religionis certissimum dederit testimonium editis tribus libris *de Ecclesiae catholicae ritibus*, quod quidem opus ut firmandis orthodoxorum partibus utilissimum, Sixto V. adeo acceptum fuit, ut et illud Romae suis expensis excudi jusserit 1591 in f., et ejus auctorem singulari benevolentia sit prosecutus [1]). Prodiit dein saepius Coloniae, Parisiis, Lugduni 1606 ed. 5. — Michael Timotheus edidit: *In divinum officium* qq. 300, Venetiis 1581, opus rarum; *de sacrificio missae*, 1584; *institutio* ad episcopos de sacrosanctis Dei ecclesiis visitandis compendiosa, qua juxta conc. tridentini decreta dioecesim visitare possint, ib. 1581 in 4. — Jacobus Myller compilavit opus latine et germanice inscriptum: *Ornatus ecclesiasticus* h. e. compendium praecipuarum rerum, quibus rite decenterque compositae ecclesiae exornari et redimiri debent, Monachii 1591 in 4. cum multis delineationibus, opus valde rarum (m. 66). — Joannes Franciscus Bonomi cremonensis n. 6. Oct. 1536, episcopus vercellensis (1572), quem Gregorius XIII. in magnis adhibebat negotiis, misitque Coloniam ad deponendum Gerardum archiepiscopum († 26. Febr. 1587), collegit *reformationis ecclesiasticae decreta generalia* omnium ecclesiarum usibus accommodata, cura M. Hittorp revisa adjectis ss. pontificum et conc. tridentini sanctionibus, Coloniae 1585 in 8.

111. Ad theologiam *mysticam* praeter tot alios insignes ascetas referri possunt: S. Joannes a Cruce O. Carm. restaurator [1]) natus Fontiberi in Hispania (1543, † 14. Dec. 1591), cujus opera hispanice conscripta prodierunt Barcinone 1619; Matriti 1629 in 4; Pampelonae 1774 optima editio; quaedam alia gallice versa subjiciuntur ejus vitae auctore Dosithaeo a s. Alexio Parisiis 1727; latine Coloniae 1710 in 4. (m. 24). — Bartholomaeus de Martyribus O. Praed. lusitanus, vir apostolici plane pectoris (n. 1514), viginti annis in regio collegio olisiponensi theologiae lector, bracharensis archiepiscopus dictus est (1558), quam dignitatem nonnisi invitus et praecepto adactus acceptavit. Interfuit concilio tridentino strenueque in eo egit reformationis ecclesiasticae negotium et post reditum zelo apostolico totus incubuit, ut dioecesim suam ad illorum normam restauraret. Verum ut unice contemplationi rerum divinarum insistere posset, archiepiscopatu se abdicavit 20. Febr. 1582 et post octennium piissime in Domino obiit 16. Jul. 1590. Collegit *compendium doctrinae spiritualis* magna ex parte ex variis ss. patrum sententiis, Olisipone 1582 in 8; inscriptum etiam *compendium mysticae*

---

[1]) Ita Doujat, praenot. canon. l. 5. c. 8. Nonnulli tamen hoc opus doctum adscribunt Petro Danes episcopo vauriensi († 1577), qua de re cf. Baluze in annot. ad s. Cypriani l. de opere et eleem. c. 15.

[1]) Cf. Josephus a Jesu Maria in historia vitae ejus latine reddita ab Adriano a s. Maria, Coloniae 1663 in 4; Jochum K. L. VI, 1702 9.

doctrinae et auctum cura Ildephonsi Manrique, Venetiis 1711, variis additionibus, liber rarus; *Stimulus pastorum* ex gravissimis ss. PP. sententiis concinnatus, in quo agitur de vita et moribus episcoporum aliorumque praelatorum, Romae 1564 cura s. Caroli Borromaei et saepius alibi. *Opera omnia* prodierunt cura M. D'Inguimbert Romae 1734. 1735 pp. 2 in 1 v., sat rara (m. 70). — Celeberrimus quoque in ascesi est Ludovicus a patria dictus Granatensis O. Praed. Natus is est a. 1504, secundum alios 1505, parentibus secundum seculum infimae sortis. Ordinem Praed. est ingressus a. 1525, absolutisque cum laude studiis oratorem sacrum egit magno plausu. Post obitum provincialatus munus monasterio olisiponensi se abdidit, ut orationi, componendis libris, animarum saluti totus vacaret, quamobrem etiam infulas sibi oblatas recusabat († 31. Dec. 1588). Reliquit [1]) quam plurima opera, in primis ascetica, quae notissima et in quam plurimas linguas versa fuere, biographias, conciones etc.; praeterea *rhetoricae ecclesiasticae* sive de ratione concionandi ll. 6, Olisipone 1576 in 4; Venetiis 1578 una cum Aug. Valerii rhetorica ecclesiastica ad clericos ll. 3, et alibi saepe; *de officiis et moribus episcoporum*, Olisipone 1565 in 16., una cum simili tr. Barth. de Martyribus, Parisiis 1583 in 8. Prodierunt ejus opera collecta et in linguam latinam versa cura Andr. Schotti S. J. et Mich. ab Isselt Coloniae 1628. 1629 t. 3 in f., quae collectio est rarissima (m. 175); alia operum spiritualium lingua hispana cum ejusdem vita prodiit cura Dyon. Sanchez Moreno (accurata et integra) Matriti 1679 t. 3 in f. — Etiam s. Andreae Avellini O. Theat. apud Castrum novum Lucaniae pagum nati (1521, † 10. Nov. 1608) *epistolae*, Neapoli 1731 t. 2, aliaque opera ascetica ib. 1733. 1734 t. 5 plurimum laudantur.

[1]) Cf. Quetif II, 285—91; Lud. Muñoz *Vida y virtudes* del ven. varon el P. M. Fray Luis de Granada de S. Domingo, Matriti 1639 in 4.

III.

Theologi annorum 1601—1620.

I. Theologia scholastica.

112. Incipit seculum XVII., theologiae *scholasticae* VI., fortasse prae ceteris florentissimum, tum ob praegrandium auctorum copiam, tum ob operum praestantiam et innumerabilem multitudinem, ob acumen, inventionem, nitorem, quae in illis elucent, tum ob scholarum fere ubique gentium, maxime in Hispania, florentium splendorem[1]). Hac vero periodo (1601—1620) sicut praecedenti fere omnes et quidem summi, qui theologiam scholasticam illustrarunt, fuerunt *hispani*, nonnulli *itali*, cum aliarum nationum theologi aliis potius incumberent disciplinis, hac tamen non penitus neglecta[2]). *Itali* sunt: Joannes Baptista Arrighi O. S. Aug., florentinus († 1605), qui scripsit ll. 4 *de elementis s. theologiae*, Florentiae 1569; ll. 3 *de beatitudine hominis*, ib. 1575. — Lucas Pinelli S. J. melfitanus, theologiae professor Ingolstadii et Mussiponte († 24. Aug. 1606) disputavit *de statu animarum* in altero seculo, Ingolstadii 1581 in 4., unde prodiit opus *de altera vita* et animarum in eo statu ll. 2, in quibus animarum a corporibus separatarum et reunitarum status explicatur atque de mundi conflagratione tractatur, Coloniae 1605; 1610; prius italice, Venetiis 1604. — Ludovicus Borojo a Gavatio ditionis tridentinae O. Min. († 10. Nov. 1609) disseruit *de divina civium civitatis Dei praedestinatione* deque civium civitatis satanae praescientia seu reprobatione tr. in 3 ll. digestus, Venetiis 1607; Veronae 1610 ed. aucta. — Augustinus Gothutius O. S. Franc., ligur, praeter alia, quae ad doctoris subtilis doctrinam illustrandam referuntur[1]), edidit: *Gymnasium speculativum* ex variis tum philosophicis tum theologicis concinnatum et in quinque classes distributum, quarum prima logicorum est, secunda physicorum, tertia metaphysicorum et mathematicorum, quarta formalistarum, quinta theologorum, Parisiis 1605 in f. — Joannes Dominicus Montagniuoli O. Praed., patria senensis, vitae sanctitate illustris et doctrinae s. Thomae

---

[1]) Cf. Gener theol. dogmat.-scholast. t. 1. prodr. 1. c. 1. n. 31.

[2]) Huc referri debet etiam Guilelmus Estius, de quo plura dicemus infra n. 157. Ex gallis mentione dignus est Eustachius a s. Paulo, cujus praeter *summam philosophiae* exstat *summa theologiae tripartita*, Parisiis 1613 t. 2, in qua disputat de Deo, rebus divinis ac supernaturalibus, necnon de Deo homine, opus rarum (m. 30).

[1]) Cf. Joan. a s. Antonio, biblioth. francisc. 1, 147.

acerrimus propugnator[1]), edidit: *Defensiones theologicae ac thomisticae* a recentioribus theologis universam theologiae d. Thomae summam complectentes, in quibus mira ac eleganti methodo rationes contra auream doctrinam doctoris angelici usque modo ab eisdem modernis theologis adductae facile ac doctissime dissolvuntur, Neapoli 1610 in f. — Victorinus Manso O. S. Bened. e congregatione casinensi, in pluribus coenobiis s. theologiam magno cum plausu annos 20 docuit, et varias quoque abbatias administravit. Clemens VIII. eum primo stabiensium seu Castri Maris (1599) et post aliquot annos arianensium episcopum renunciavit († 1611). Ejus sunt [2]): *Harmonia theologica patrum et scholasticorum*, in qua singula quaeque theologiae sacrae capita tum erudite tum eleganter tractantur, doctoresque ad consensionem revocantur. Tomus primus (et forte unicus) exactissime dispositus et in 25 ll. distinctus prodiit Neapoli 1594 in 4. (m. 60). *De ecclesiasticis magistratibus*, Romae 1608 in 4. *Institutio modi procedendi in causis regularium omnium,* multis et allegationibus et exemplis aucta et illustrata (per D. Timotheum), Venetiis 1595.— Alius ejusdem ordinis, Fortunatus, cujus ignoratur cognomen, patavinus, mirum edidit opus, cui titulus: *Decas elementorum mysticae geometriae,* quibus praecipua divinitatis arcana, nempe divina attributa, natura, unitas, relationes, redemptio, proposito theosophico symbolo, mathematicis rationibus explicantur et confirmantur, Patavii 1617 in 4. — Raphael Riva (Ripa) O. Praed. venetus, qui egregiis suis dotibus ordinem et patriam illustravit, orator, philosophus, theologus, ecclesiastes ubique praestantissimus. Cum profunditate doctrinae orationis puritatem conjungebat. Paulus V. eum ad sedem cursolensem (Corcyrae) 1605 promovit, dein ad clodiensem (Chiozza) 1610 transtulit, verum jam a. sequenti, aetatis 42. immatura morte raptus est d. 9. Julii. Reliquit[1]): Ad s. Thomae Aq. totam 1. p. *quaestiones et dubitationes scholasticae*, quibus ejusdem angelici doctoris litera universa brevissimo primum epilogo concluditur, mox explanatur ac firmatur: demum una cum iis, quae ejus causa scripsit Cajetanus card. ab omnibus, cum vero praecipue recentioribus, qui ad hanc usque diem sunt ei aversati, integra usquequaque defenditur, Venetiis 1609 in f. — Gregorius Falconius O. S. Aug. „vir undecunque doctus ac omnium literarum eruditione eximius, praesertim magnus theologus, reliquit egregium sui ingenii monumentum[2]): *Reconciliatio* 100 *locorum controversorum* inter d. Thomam doctorem angelicum et Aegidium Columnium, Rimini 1612.“ —Ejusdem ordinis est Paulinus Berti lucensis, qui edidit Aegidii Romani opera, Venetiis 1617; *quaestiones in 4 ll. sententiarum* et quodlibeticas Scoti cum tabula generali rerum scibilium sive mare magnum speculationum scoticarum (quod ex universis sententiarum voluminibus doctoris subtilis hausit Antonius de Fantis, ipse reformavit), ib. 1617 t. 6 in 8. Tribuunt ipsi sodales *theatrum omnium scientiarum artiumque* collectum ex operibus Alberti M., Venetiis 1613 in f., verum alii adscribunt illud cognomini P. Berti O. Praed., quem et Barzium dici in actis cap. gen. ord. Romae 1612 habitis censent. — Alexander Pesantius romanus, s. theologiae et utriusque juris doctor, scripsit *Brevia commentaria et disputationes* in d. Thomae universam tam scholasticam quam moralem theo-

[1]) Quetif, Scriptores O. Praed. II, 373.

[2]) Alia cf. ap. Ughelli, Italia sacra VI, 813; Zedler Universallexicon XIX, *1087.*

[1]) Quetif, Scriptores O. Praed. II, 378.

[2]) Ossinger, biblioth. august.

logiam, Venetiis 1606; Coloniae 1617; tractatum *de immunitate ecclesiastica et de potestate rom. pontificis*, Romae 1606.

113. Prae ceteris tamen italis illustris est et de s. Thoma bene meritus Seraphinus Capponi, a natali solo prope Bononiam a Porrecta dictus, O. Praed., natus 1536. Sic erat optimis a natura comparatus moribus eaque praeditus indole, ut etiam aetate puer ignorasse puerilia videretur, et a cunis in virum statim evasisse. Adolescens a. 16 Bononiae 15. Oct. 1552 dominicanum induit, novumque accepit cum veste nomen Seraphini, qui prius dicebatur Hannibal. Reliquum aetatis post studiorum expletum curriculum in docendis sui ordinis tironibus variis in Italiae urbibus exegit. Non citra sanctitatis famam obiit [1]) Bononiae 2. Jan. 1614. Potiora ejusdem opera sunt: *Elucidationes formales* in summam theologicam s. Thomae de Aquino, Venetiis 1588 v. 5 in 4; iterum eodem a. in f. et 1596; rursus pluribus alienis per editores adjectis 1612 in f. hoc titulo: *Summa totius theologiae d. Thomae* . . . cum elucidationibus formalibus, in quibus ultra egregiam textus enodationem innumeras pene haereses erroresque recensendo ac e vestigio sui ipsius et div. Scripturarum vel summorum pontificum aut conciliorum ss. auctoritate invictissima ipsas interimendo, quam plena fidelique manu angelicus ille doctor (velut apis argumentosa) Ecclesiae catholicae inserviat, singillatim ostenditur. Accessere porro luculentissima subtilissimaque *commentaria* R. D. Thomae de Vio Cajetani card. . . . cum s. Thomae concordantiis . . . Ad singulos fere articulos suprapositae sunt ipsis correspondentes (quas invenire licuit) citationes magnorum theologorum s. Bonaventurae, b. Alberti M. etc. Tomo primo continentur: 1. p. summae s. Thomae; de altitudine doctrinae thomisticae proloquium; regulae ad lectorem. His methodum in opere a se servatam declarat, quae ea est, ut cuilibet articulo adjungat synopsim et veluti schema ad formam dialecticam rigide exactum cum multis (scripturae) compendiis; item singula ad objecta responsiones: tum cuilibet articulo appendicem subjicit, qua haereses in eo confutatae indicantur, additis conciliorum canonibus et auctoritatibus patrum, postea commentaria Cajetani. — Indices quinque; primus qq. et aa. s. Thomae; 2. principalium sententiarum 1. p.; 3. singularium commentariorum; 4. praedicabilium totius anni; 5. haeresum et errorum in hoc opere condemnatorum. Huic t. adjecerunt editores etiam *Expositionem* F. Chrysostomi Javelli († 1538) O. Praed. in 1. p. s. Thomae; et tractatum ejusdem Javelli *de praedestinatione* „in quo aperte non solum a s. Doctoris sententia recedit, sed et in pelagianorum haeresim infeliciter decidit [1])". Praeterea addiderunt tractatum *de praescientia et praedestinatione* falso s. Thomae adscriptum. Adjectus est in hac editione t. 6., quo continentur s. Thomae *qq. quodlibetales 12;* opuscula omnia card. Cajetani in t. 3 distributa. Nova hujus op. adeo utilis editio prodiit Patavii 1698; Romae 1773 t. 10 in f., ed. rara (l. 300). — *Veritates aureae supra totam legem veterem* tum literales tum mysticae, per modum conclusionum e s. textu mirabiliter exsculptae. Hae et genuinis rationibus, annotationibus, appendicibus et appositis qq. solutionibus, digressionibus et altis verborum textualium pensitationibus, promptis expositionibus, utriusque T. consensu magnifico subinde permixto dexterrime coordinantur. His ceu quadam praxi christiana ad virtutes theologas, cardineas, in-

[1]) Cf. Quetif l. c. 392 ss.; G. Michele Piò, Vita e morte del ven. P. Mr. Fra S. della Porreta etc., Bononiae 1615.

[1]) Ita Quetif l. c.. qui de hoc tractatu p. 105. ait: „Qua lucubratione nomen suum indelebili macula foedavit, ac utinam aeternis tenebris damnasset".

tellectuales, morales, ad opera bona, ad dona, non sine hujus divinae legis praevia comprobatione paratur iter pro diversorum statu commodum, pulchrum, pacificum, honestum, suave, stabile, tutum. Hic fere totus venerabilis sacrosanctae Ecclesiae catholicae ordo totumque detestabile infidelium chaos velut in idea a summo Deo jam olim ad vivum picta in litera cernuntur, maximorum praeterea pontificum, spectatorum conciliorum sanctorumque doctorum frequenter a nobis addito penicillo sequente, ut inde cautus simul et sapiens redditus homo facillime sciat reprobare malum et eligere bonum, Venetiis 1590 in f. Praeclarissima *ss. evangeliorum commentaria,* veritates catholicas super totam legem novam conclusionum instar continentia cum annotationibus textualibus, Venetiis (in Matthaeum tantum) 1602 in 4. (et si Lipenio fides iterum 1611; 1617). *Commentaria seu catholicae veritates in Ev. secundum Joannem* ad normam conclusionum, quae maxima fidelium utilitas est, mirabiliter ex ipso evangelico textu exsculptae, redactae et probatae. His connectuntur singulae annotationes, in quibus ab ipsis intacti quorundam textuum sensus intimiores examinantur et gravissima ss. Scripturarum, patrum, doctorum, conciliorum, ss. pontificum attestatione ponderantur atque probantur. Praeterea in praemissarum tractatu pro ss. textuum exigentia occurrenti egregiae admodum disputationes inseruntur et declarationes de plurimis haeresibus a Christo praevisis ac damnatis, de sacramentis praecipuis, baptismo, poenitentia, eucharistia, de primatu Petri ab eo solemniter instituto, de regulis multis pro intelligentia ss. Scripturarum, ac de pluribus aliis ad varios errores profligandos unice facientibus, Venetiis 1604 in 4. Quae commentaria tum in Matthaeum tum in Joannem lectu dignissima dicit Quetif, ceu saniorem et puriorem ubique *doctrinam* redolentia. Commentaria in Marcum et Lucam licet ms. nunquam videntur prodiisse. *Scholia* super compendium theologicae veritatis Albert. M., Venetiis 1588; 1590; *tota theologia* s. Thomae Aquinatis *in compendium redacta,* ib. 1597 in 12; commentarii *in psalterium davidicum,* Bononiae 1692 t. unus; 1736 t. 4 in f.; 1745; *Sacerdos in aeternum* dichiarazione della s. Messa, ceremonie, vestimenti ed altre cose sue mirabili, Venetiis 1588 in 12. ed. aucta.

114. *Magistrum sententiarum* commentati sunt [1]: Joannes Paulus Pallantieri e Castro bononiensi O. Min. Conv. philosophiae et theologiae lector, et demum 1602 episcopus Laquedoniae in regno neapolitano († 26. Oct. 1606), qui edidit: *Lectiones aureae in ll. magistri sententiarum,* Rhegii 1593; Venetiis 1594 t. 2; 1599 t. 4 in 4; *in totum psalterium davidicum,* Brixiae 1600 t. 2; Venetiis 1617. — Daniel Malloni O. S. Hieron. brixianus, qui

---

[1]) Inter hos referendi sunt Jacobus Tavanthius O. Serv. B. M. V. florentinus, a Gregorio XIII. per apostolicas literas ordinis sui generalis (36.) declaratus 1576, ac ob immortalia sua merita a senatu populoque pisano civitati et nobilitati pisanae aggregatus: primariam enim cathedram s. theologiae per annos 47 rexit († 8. Aug. 1607). Posteritati plurima sui ingenii monimenta reliquit, ex quibus haec indicabimus: *In 4 ll. sententiarum; Catalogus omnium auctorum, qui super magistrum sententiarum scripserunt;* Tractatus *de horis canonicis; de sepeliendi ritibus; Resolutiones* variorum casuum sibi propositorum; *Commentaria* in ep. ad romanos, in psalmos, in epistolam d. Jacobi; *de sacrificio missae; Regulae* ex ss. patribus ad intelligendas Scripturas et plura alia, quae tamen non videntur prodiisse. Cf. Markel Speculum virtutis et scientiae O. Serv. b. M. V. pag. 169. Joannes Bapt. d'Asti O. S. Aug., genuensis, ob profundissimam rerum theologicarum peritiam in Italia *phoenix theologorum* appellatus; sed nobis non constat utrum ejus *commentaria in ll. 4 sententiarum* prodierint. Erat ipse praepositus generalis ordinis 1608, ac 1620 praepositus sacrarii apostolici et episcopus tagastinus, sed eodem anno obiit.

„adeo perfectus evasit, ut nemo eo acrior, neque pugnacior in disputando inveniretur [1]", auctor est operum: *Scholastica bibliotheca* in 2. l. sententiarum, 1616; *Elucidationes in stigmata D. N. I. Christi,* Venetiis 1606, in quo opere singularis eruditio, mira etiam pietas ac religio elucet. — Christophorus Silvestranus O. Carm. veronensis, egregius theologiae professor († 1608) praeter lectiones in omnes Pauli ep. (italice), Veronae 1596, elaboravit *examen theologicum* in 2. l. sent., ib. 1598 in f. (m. 28); in 4. l., ib. 1594 in f. (m. 22). — Archangelus de Rubeis congr. can. reg. later. cremonensis, s. theologiae multis annis professor, edidit: *Super 4 ll. sententiarum lucidissimae distinctiones,* Venetiis 1621. Opus utile iis praesertim, qui nimio labori in theologica facultate discenda parcere voluerint, quandoquidem in dictis commentariis flores resolutionum et distinctionum theologicarum ex aliis auctoribus decerptos in unum collegit [2]). Obiit Cariaulae episcopus 1618. — Franciscus de Pitigianis de Aretio (hinc Aretinus dictus) O. Min. Observ., magnus sui temporis theologus, philosophus atque facundus per Italiam orator, praeter alia edidit: *Summa theologiae speculativae et moralis* ac commentaria scholastica in 3. et 4. p. sent. l. Joannis Duns Scoti pp. 4, quae prodierunt Venetiis 1583; 1613; 1616; 1618; opus, in quo resolvuntur et enucleantur quam plurimae qq. et dubitationes non solum scholasticam theologiam concernentes, verum etiam ad ss. canonum conciliorum et casuum conscientiae perfectam cognitionem valde utile et necessarium. *Expositio* in formalitates Ant. Sirecti, quo difficultates quam plurimae et controversiae, quae inter scotistas versantur facillime resolutissimeque explicantur, ib. 1606 in 4; *Criminale canonicum,* seu practica criminalis, quae auctior et castigatior secundo prodiit 1621; commentaria literaria *in Genesim* scholastica methodo, Venetiis 1615, in quo egregio opere quaestiones 596 proponit. Obiit Mantuae 1616 a. aetatis 63. — Christophorus Marasca O. Carm., cremonensis, prelo iterum subjecit: *Quaestiones Baconii* in 4 ll. sententiarum et *Quodlibetica*, adjectis conciliationibus „in quibus, teste Miraeo, elegantiam ingenii et doctrinae suae illustri dexteritate notam fecit," Cremonae 1618 in f.; Matriti 1754 3 v. in f., opus rarum. — Quibus addantur Petrus Bonaventura O. Min. elaboravit *annotationes* in commentaria et quodlibeta Petri Tartareti, Venetiis 1607 t. 2 in f. — Franciscus Albertini catanzariensis, abbas quondam divitis abbatiae postmodum jesuita († 15. Jun. 1619), sollicitus de harmonia inter philosophiam et theologiam scripsit: *Corollariorum* seu *qq. theologicarum ex principiis philosophicis deductarum t. 1.,* continens corollaria deducta ex principiis philosophicis complexis praecipue in 1. et 3. p. summae s. Thomae, Neapoli 1608 in f.; t. 2. continens corollaria seu qq. theologicas de Trinitate, incarnatione Verbi et de eucharistia ex principiis philosophicis incomplexis seu praedicamentis substantiae, quantitatis ubi et ad aliquid, Lugduni 1616; iterum uterque 1629 in f. — Prosper Urbanus O. Conv., urbinas, vir acri judicio summam Alexandri in ordinem et compendium redegit in *summa resolutionum Halensis,* Urbini 1604, quae ad illud opus intelligendum perutilis est. Reliquit etiam *in symbolum s. Athanasii* uberes commentarios, ib. 1604 in 4. — De

---

[1]) Erythraeus in Pinacoth. 1, 76.

[2]) Cf. Celsum de Rosinis (in Lyceo lateran. illustrium script. s. apost. ord. cler. can. reg. Salv. lateranensis l. 1), qui hanc editionem paucis adjectis curavit, postquam jam prodierant *distinctiones* in 1. Sent., Venetiis 1601; in 2. 1603; in 4. 1609. Ceterum ipse alius est a Joanne Rubeus O. S. Ben. congr. Angliae cujus est *Bonifacius VIII.* vita, res gestae, defensio 2 pp. in 1 v., 1651 in 4.

peccato originali, Florentiae 1579 et *de praedestinatione*, Florentiae 1577, disputavit Laelius Baglioni (Balleonius) O. Serv. b. M. V. florentinus, diu theologiae lector et sui ordinis praepositus generalis († 20. Apr. 1620), quem sodales magni fecerunt. De eodem argumento disseruit Jacobus Hacker germanus, ehinganus, in l. *de praedestinationis causa*, Friburgi 1609, in quo tuetur praedestinationem post praevisa merita gratiae. Eum impugnavit Andreas Urciano sub nomine Danielis Neidinger. Ejusdem quoque sunt *commentationes theologicae* ad mentem d. Thomae, ib. 1619. 1621 t. 2 in 4 (m. 24).

115. Ad *hispanos* transeuntes, ab illis sumamus initium, quorum nomina tamdiu resonabunt celebritatisque clarescent fama, quamdiu florebit theologia. Sunt vero in primis tres: Franciscus Suarez [1]), Gabriel Vasquez et Dominicus Bannez. Natus est Franciscus Suarez, theologiae scholasticae clarissimum et famosissimum lumen [2]), tantae subtilitatis theologus ac philosophus, ut vix quemquam habeat parem [3]), quo loquente universam recentiorem scholam audimus [4]), Granatae nobilibus parentibus d. 5. Jan. 1548. Annum agens 17. aetatis Deo se sacravit [1]) in societate Jesu 16. Junii 156. Cum in philosophiae cursu ne medi cris quidem ingenii limites transire ipse sui pertaesus pigensque profectu exigui enixe flagitavit, ut ab ejusmodi studiis, ne operam perderet, abdicaretur. Verum Martinus Guterius, ejus superior, singularis admodum pietatis vir, bono eum jussit esse animo et studia persequi non citra quandam successus futuri praesensionem. Nam exinde mirum, quantum in omni disciplinarum genere profecerit, adeo ut praeceptores non renuerint sui discipuli uti scriptis. Philosophiam primum docuit Segoviae (1572), memor semper in ea docenda theologiae illam ancillari oportere. Nec ita docendi vacabat muneri, quin diebus dominicis et festis rus decurrens totum se animarum saluti impenderet. Theologiam professus est Abulae, Segoviae (1575), Vallisoleti (1576), ubi mira sua modestia, quam etiam, dum disputationibus praesideret, prae se ferebat, Ludovicum de Ponte, discipulum suum, ut societatem Jesu ingrederetur, permovit. Romam accitus (1578) magno plausu a frequenti discipulorum corona, inter quos et Lessius, audiebatur [2]). Cum vero aër romanus ejus obesset valetudini, septennio expleto in Hispaniam rediit, primumque Compluti cathedram conscendit: atque altero expleto septennio Salamancam fuit translatus, ubi tanto exceptus est honore, ut omnis universitas in civitatis porta adventanti oc-

1) *Suarez* nomen admodum est vulgatum in Hispania. Nonnullorum infra redibit mentio. A nostro alter Franciscus Suarez S. J. distingui debet, de quo ad a. 1659; de Joanne Suarez O. S. Aug. egimus n. 27: Emman. Laur. Suarez in h. n. occurrit mentio. Jacobus (seu Didacus) Suarez a s. Maria O. S. Franc. olisiponensis vehemens fuit in Gallia protestantium flagellum, Henrico IV. a consiliis et a s. concionibus, postea episcopus sagiensis in Normannia († 1614); reliquit praeter conciones commentaria in 2 priora *cc. Genesis*, Nannetis 1585 in 4. Notior est Jos. Maria Suarez de quo ad a. 1677.

2) Morinus, de poenit. l. 8. c. 4.

3) Grotius ep. 154. Joanni Cordesio inscr. 15. Oct. 1633.

4) Bossuet ap. Feller, Biographie universelle VIII, 101.

1) Pauca tantum hic delibare possumus de ejus vita, plura reperies apud ejus biographos, quos recenset Backer, Bibliothèque des Ecrivains de la Comp. de J. III, 972 ss. Laudatur ejus vita, quae reperitur in t. *de angelis* Lugduni 1621; et *de gratia*, quae adscribitur Joanni Freyse S. J. Maxime vere laudandum est opuscl. Werner: Franz Suarez, in quo ejus vitam describit, opera recenset, doctrinam exponit. Cf. quoque quae scripsimus Katholik, 1865 v. 13. p. 566 ss.

2) Fertur primae Suarii quam Romae habuit praelectioni Gregorium XIII. interfuisse. Cf. Histor. S. J. P. 6. l. 2. n. 121.

curreret. Demum Philippi II. accitu primam cathedram Conimbricae jussus est occupare, academia eum gratiae loco a rege postulante (1597). Viginti circiter annos doctrinae suae splendore academiam illam ornavit. Semel tamen (1611) atque iterum (1613), ut a docendi removeretur munere, petiit, sed nonnisi tertio exauditus Olisiponam secessit totum se scriptioni pietatisque tradens exercitiis, donec die 25. Sept. 1617 a. aetatis fere 70. piissime in Domino obdormivit parum ante asseverans: „Non putabam tam suave esse, tam dulce mori."

A multis vocatum in dubium est, doctiorne esset Suarez, an sanctior. In tanto literarum famaeque fastigio adeo sibi nihil arrogabat, ut se infra omnes demitteret, et ad suas laudes oculos pudibundus deprimeret. Vitabat hominum congressus, ne in suas laudes, quod aliter vitare non poterat, impingeret: saepe discipulos ipsos consulebat, libros iis commentariosque suos tradebat recognoscendos, et si quid in iis censura dignum animadverterent, mutare summa facilitate solitus. Sui contemptor honoris servantissimus erat alieni. Nullius ingenium famamque deprimere, imo eos etiam laudibus solebat extollere, qui minus videbantur aliorum opinione laudabiles. Nulla verborum illi inter disputandum acrimonia, nullus aculeus, nullum contemptus signum, malens, ut ipse ajebat, confundi quam confundere[1]). Mira fuit ejus in cibo potuque abstinentia, virtutum comes ac sapientiae. Ter per hebdomadam rigide jejunabat; quotidie flagris aereo filo intextis in se saeviebat; lecto utebatur ad somnum solito duriore. Novem per diem horas studio, orationi dabat quinque affirmare solitus, malle se quaesitae tot annorum labore scientiae quam quotidianae meditationis facere jacturam [1]). Interdiu si quis incidisset nodus in studiis, confugium habebat orationis ad Deum; Deiparam quoque Virginem, quam ardentissimi amoris colebat affectu, fidenti consulebat animo. Quacunque temporis particula diligenter utebatur atque religiose, hinc colloquia defugiebat inutilia, quae ‚pretiosissimi temporis depraedatores' dicebat: hinc vel in itineribus orare aut de quaestionibus theologicis meditari solebat, meditationisque fructum vespere in hospitio quamvis fessus consignabat literis. Animi puritatem toto vitae tempore tenuit illibatam.

Superfluum plane est, hujus „recentiorum omnium gravissimi scriptoris[2])"

[1]) Cf. Histor. S. J. P. 6. l. 2. n. 121. Plura specimina rarae modestiae refert W e r n e r l. c. p. 75 s. Haec modestia ita quoque elucet ex ejus operibus, ut nonnemo de quorundam Suaresii operum genuinitate dubitaverit, quod minor in illis vigeret modestia. Cf. Mich. a S. J o s e p h, Bibliogr. crit. 2, 307.

[1]) Hist. S. J. l. c.

[2]) N o r i s i u s in vindic. august. c. 1. Laudum specimina quaedam hic dabimus. „Cum Franc. S u a r e z, ita Richardus L i n c a e u s apud Mich. a S. J o s e p h Bibl. crit. 2, 307, se totum ad veterum scholasticorum lectionem contulisset, mihi videtur effinxisse *majestatem* Thomae, *gravitatem* Alberti, *claritatem* Durandi, *subtilitatem* Scoti, *copiam* Halensis, *soliditatem* Bonaventurae, *inventionem* Ockami, *acumen* Gregorii, *distinctionem* Gabrielis, *vim* Baconii, *profunditatem* Henrici, in summa quidquid in unoquoque praestantissimum eluxit". In uno ex collegii conimbricensis epitaphiis appellatur „Europae atque adeo orbis universi magister: A r i s t o t e l e s in naturalibus scientiis; T h o m a s angelicus in divinis: H i e r o n y m u s in scriptione: A m b r o s i u s in cathedra: A u g u s t i n u s in polemicis: A t h a n a s i u s in fidei explicatione: B e r n a r d u s in melliflua pietate: G r e g o r i u s in traductione bibliorum ac verbo: oculus populi christiani, sed suo solius judicio nihil". Quibus relatis scite subdit W e r n e r l. c. p. 90: „So überschwenglich dieses Lob auch klingen mag, so gewiss ist es andererseits, dass sich in der allgemeinen Meinung die sichere Ueberzeugung festsetzte, Suarez sei, wenn nicht der erste Theologe seines Zeitalters, unbestritten unter die Ersten seiner Zeit zu zählen, ein Urtheil, welchem einfach zuzustimmen ist."

encomia, quae largissime omnis aetatis, conditionis, nationis viri eruditi de eo pronunciarunt, hic referre: notissimum siquidem est, Suarez principis instar inter recentioris scholae theologos eminere. Merito in ejus operibus laudant profunditatem ingenii, qua omnia fere tangit, quae in unaquaque materia apte dici possunt[1]; claritatem plane insignem[2], eruditionem immensam, qua omnes in qualibet quaestione cujusvis aetatis sententias dilucide refert cum argumentis, quae modeste dein omnes in partes expendit. Neque solum versatissimus est in operibus theologorum scholae, verum etiam in operibus patrum, in scriptis haereticorum omnis aetatis et in operibus aequalium suorum, licet in regionibus dissitis prodierint. Hinc quorundam ejus operum vel penes protestantes haud minima erat auctoritas[3].

Opera Suarii[4] prodierunt collecta Lugduni et Coloniae 1594—1655 t. 23 in 22 v.; Venetiis 1740—1757 v. 23 in f., quorum t. I. complectitur commentaria ac disputationes in 1. p. d. Thomae *de Deo uno et trino;* II. in 1. p. d. Thomae *de Deo effectore omnium creaturarum* (de angelis); III. *de opere sex dierum ac de anima;* IV. tractatus 5 ad 1, 2. d. Thomae, *de ultimo fine hominis ac beatitudine,* de voluntario et involuntario, de humanorum actuum bonitate et malitia, de passionibus et habitibus, de vitiis atque peccatis; V. tractatus *de legibus ac Deo legislatore;* VI. *de divina gratia* p. 1, quae continet prolegomena sex et duos priores ll. de necessitate divinae gratiae ad honesta opera; VII. operis *de divina gratia* p. 2, quae continet ll. 3, 4, 5. nimirum de auxiliis gratiae in generali, de auxilio sufficienti et de auxilio efficaci gratiae Dei; VIII. *de divina gratia* p. postrema, quae continet posteriores ll. 7 de habituali gratia, sanctificatione hominis ac merito; IX. tractatus theologicus *de vera intelligentia auxilii efficacis* ejusque concordia cum libero arbitrio, opus posthumum ad stabiliendas definitiones fidei a S. D. N. Innocentio X. c. Jansenium ejusque partiarios editas accommodatum; adjecta est (a p. 225—260): A. S. C.[1] dissertatio pro Francisco Suare *de gratia aegro oppresso collata* per absolutionem a sacerdote praesente impensam praevia peccatorum expositione epistolari. Exceptio contra exceptionem; X. *varia opuscula theologica:* 1. de concursu, motione et auxilio Dei ll. 3; 2. de scientia Dei futurorum contingentium ll. 2; 3. de auxilio Dei efficaci, brevis resolutio; 4. de libertate divinae voluntatis, relectio prior; 5. de reviviscentia meritorum, relectio altera; 6. de justitia Dei, disputatio; XI. opus *de triplici virtute theologica,* fide, spe ac charitate; XII.—XV. *de virtute et statu religionis*[2]; XVI. *de incarnatione* p. 1. (in 3. p. qq. 1—26); XVII. *de incar-*

[1]) Ita Vincentius Fassari, Trutinae theol. disp. 5. divis. 2. § 2. n. 11.

[2]) Werner l. c. „Man übertreibt nicht, wenn man sagt, Suarez sei der klarste Kopf unter den theologisch Gebildeten seiner Zeit gewesen. Neben der Klarheit fehlt es auch nicht an Tiefe, und diese beiden Eigenschaften zusammen, geben im Bunde mit der Umsicht eines gründlichen Fleisses seinen theologischen Arbeiten ein Mass und eine Rundung, durch welche sie sich den klassischen Hervorbringungen ersten Ranges würdig zur Seite stellen".

[3]) Guhrauer in op. Joachim Jungius und s. Zeitalter, Stuttgart 1850. p. 12. ita scribit: „Die Lehrbücher des spanischen Jesuiten Suarez setzten sich auf protestantischen Universitäten in dem Ansehen fest, welches sonst Melanchton einnahm, und das zieht sich bis in die Zeit hinab, als Leibnitz auf der Universität seiner Vaterstadt Philosophie studirte."

[4]) Singulorum editiones cf. ap. Backer l. c.; de singulorum doctrina et ordine chronologico Werner l. c.

[1]) Haec dissertatio est Theoph. Raynaudi.

[2]) Ex hoc opere seorsim prodiit tr. *de religione Soc. Jesu* cum introductione, annotationibus et appendicibus Pauli Guéau de Reverseaux S. J. carnotensis (n. 1805, † 23. Jan. 1842), Bruxellis 1857 in f.

natione p. 2. (mysteria vitae Christi); XVIII. *de sacramentis* p. 1. disputationes de sacramentis in genere, de baptismo, de confirmatione, de eucharistia et missae sacrificio; XIX. *de sacramentis* p. 2. disputationes de sacramentis poenitentiae et extremae unctionis, de purgatorio, suffragiis et indulgentiis; XX. *de censuris* in communi, excommunicatione, suspensione et interdicto, itemque de irregularitate disputationes[1]); XXI. *defensio fidei catholicae et apostolicae* adversus anglicanae sectae errores cum responsione ad apologiam pro juramento fidelitatis et praefationem monitoriam serenissimi Jacobi magnae Britanniae regis etc. Suscepit hoc opus hortante Paulo V., qui ipsi etiam, postquam illud in lucem prodierat, literis ad eum datis gratulatus est[2]): probabatur quoque haec defensio Philippo II. atque generatim catholicis, ut patet ex repetitis editionibus, quibus per Europam diffundebatur. Quo magis vero his placuit, eo magis displicuit regi Angliae, qui illam flammis tradidit lectionemque rigidis sub poenis vetuit. Parlamentum quoque parisinum illud addixit igni, verum urgente Paulo V. Ludovicus XIII. decreti promulgationem inhibuit[3]). T. XXII. *metaphysicarum disputationum,* in quibus et universa theologia naturalis ordinate traditur et qq. ad omnes 12 Aristotelis ll. pertinentes accurate disputantur, p. 1; t. XXIII. *metaphysicarum disputationum etc.* p. 2. Tanti aestimabatur hoc opus, ut haud multorum annorum spatio duodecies vel saepius prodiret in Gallia, Germania, Belgio et Italia. Assidue illud lectitabat Fabius Chigi (postea Alexander VII.), hinc in praefatione thesium, quas pro obtinenda doctoratus laurea publice defendit, ita de Suarez loquitur: „Qui mihi praeceptoris voce destituto unus praesto fuit suis in lucem editis libris Franciscus Suarez theologorum hujus aetatis facile princeps: quem cum philosophiae operam darem, scriptorem novi acutissimum amavique, ideo ipsum in theologia doctorem sane perspicuum optimumque sum expertus“. Prodierunt iterum *opera Suarez* collecta Parisiis 1856 ss. v. 28 in 4; quibus adjecit ex ineditis aliud cl. Malou volumen, cui titulus: R. P. Fr. Suaresii etc. *opuscula sex inedita,* nunc primum ex codd. romanis, lugdunensibus ac propriis edidit et praefationibus instruxit etc., Bruxellis 1859. Hoc volumine continentur: 1. commentarius in decretum Clementis VIII. circa confessionem et absolutionem in absentia datas[1])

[1]) Editio veneta a. 1606 hujus op. prohibita fuit a congregatione Indicis, quod editor marte proprio quaedam omiserit spectantia ad jura pontificis ob tunc gliscentem acrem controversiam inter Paulum V. et rempublicam venetam.

[2]) In hujus operis approbatione appellat episcopus conimbricensis Suaresium „propter eximiam sapientiam tot monumentis approbatam communem hujus aetatis magistrum et Augustinum alterum.“ Frustra ut haec verba delerentur, petiit humilis auctor asseverans „indignum se esse, qui inter Augustini discipulos numeraretur.“ „Quod scripsi, scripsi, reposuit episcopus addens, velle se hac una in re Pilato videri similem.“

[3]) Cf. de hac prohibitione J. A. Rance in Revue des questions historiques 1885 fasc. Apr.

[1]) Damnaverat Clemens VIII., „re mature ac diligenter considerata hanc propositionem, scil. ‚licere per literas seu internuncium confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri et ab eodem absente absolutionem obtinere‘, ad minus uti falsam, temerariam et scandalosam.“ Jam vero censuerat Suarez, hanc propositionem damnatam esse sensu complexivo, si utrumque per internuncium seu per literas fieret, non vero sensu diviso, si alterutrum tantum ita fieret. Displicuit admodum Romae haec opinio, imo improbata fuit declaratumque, Clementis VIII. decretum esse intelligendum de propositione etiam in sensu diviso accepta, proinde ex ejus commentario de poenitentia opinionem illam esse delendam (14. Jul. 1605). Cui judicio prompte se doctissimus subjecit auctor, Romamque properavit sincerissimam erga hanc sententiam observantiam professurus, ubi etiam benignissime a pontifice fuit exceptus.

et in capitulum *Multiplex* de poenitentia sumptum ex s. Leonis ep. 89. cum concordia eorundem canonum; 2. tractatus de confessione peccatorum ab ipso poenitente facienda cum annotationibus incerti auctoris S. J.; 3. epistola ad Clementem VIII. P. M. et epistolae subjuncta ejusdem apologia seu responsiones ad propositiones de auxiliis gratiae notatas a Dominico Bannez; 4. dissertatio utrum b. Virgo fuerit sanctificata in primo instanti conceptionis atque adeo ab originali peccato praeservata; 5. liber secundus (et tertius) de immunitate ecclesiastica a venetis violata et a pontifice juste ac prudentissime defensa. Hortante Paulo V. de hac quaestione scripsit; sed cum interim haec controversia fuerit composita, Suaresii opus in lucem non prodiit, tamen a Paulo V. hoc encomio laudari promeruit: „Multum in eo diligentiae ac doctrinae nec minus ardoris asserendae catholicae veritatis et divinae b. Petri tuendae auctoritatis elucet usque adeo, ut opus universum theologum *eximium* [1]) exprimat ac pium". 6. De virginibus anglis e patria profugis et communem vivendi formam ac religiosae vitae proximam amplexis. Judicium P. Fr. Suaresii de illarum instituto. Sequuntur dein nonnullae (3) Suaresii epistolae a. 1617 occasione interdicti olisiponensis scriptae. Opera Suarii in utile compendium redegit Franciscus Noel S. J. († 1729), quodque hoc titulo prodiit: *Theologiae* R. P. Francisci Suarez e S. J. *summa* seu compendium . . . in duas pp. divisum duobusque tractatibus adauctum: primo *de justitia et jure* (qui est compendium operis Lessii de justitia et jure); secundo *de matrimonio* (qui est compendium operis P. Sanchez de matrimonio), Coloniae 1732 v. 2 in f; Venetiis 1733 (fr. 30); recusum ab J. P. Migne Parisiis 1858. *Epitomen* dilucidam, brevem et resolutam *disputationum theologicarum* (e t. XVIII—XX. tantum) P. Suarez alphabetico ordine digestam confecit Emmanuel Laurentius Suarez [1]) Olisipone 1626 in 4; auctiorem Valenciae 1627; Lugduni 1627; Coloniae 1628.

116. Alterum theologiae scholasticae clarissimum et famosissimum lumen [2]), Suarezii quodam sensu aemulum, cujus sententiam non raro sub recentiorum nomine refellere nititur, est Gabriel Vasquez [3]) S. J., quem nonnulli propter ingenii acumen et profunditatem *hispanum Augustinum* dixerunt [4]). Natus is est Bellomonte a. 1551.

---

[1]) Hoc apposito illum quoque ornat Benedictus XIV. de synodo dioeces. l. 2, c. 6. n. 4.

---

[1]) Edidit hic quoque: *Principios e difiniçoes de toda a Theologia moral,* Olisipone 1642 in 8.

[2]) Morinus, de poenit. l. 8. c. 4.

[3]) Praeter G. Vasquez notandi sunt: Didacus V. Matamoros, quem Arias Montanus suum appellat magistrum, et cujus dissertatio *de Hierosolymae situ* in Apparatu regiae Bibliae antwerp. reperitur. — Joannes Vasquez, theologiae professor, cujus est: *Quaestio theologica*, an haec propositio vera sit et catholica: Deus operatur omnia opera nostra bona ita, ut in eis totum efficiat, ut nos fere nihil agamus, Granatae 1613. — Joannes V. Jurado scripsit *de Residentia parochorum,* Matriti 1629. — Dionysius Vasquez O. S. Aug. († 1539) eloquentissimus erat sui temporis orator, vivacissimi ingenii, doctrinae multiplicis, linguarum cognitionis, scholasticae et expositivae theologiae, patrumque ss. lectionis et eruditionis non vulgaris dotibus et ornamentis conspectissimus (ita Alv. Gomez, l. 8. de rebus Ximenii card.), quem Leo X. *alterum* vocavit *Eliam* imperatori literis eum commendans, et cujus quondam concione audita, „Putabam, inquit, Dionysium in coelis esse et hodie inter homines vidi." — Marsilius V. O. Carthus. († 1611) praeter *commentaria* in opera philosophica Aristotelis, scripsit quoque *l. de auxiliis.* — Michael V. S. J. († 1624) reliquit sermonem seu tractatum *de augustissimo sacrosanctae Trinitatis mysterio.* Lugduni 1617 in 8.

[4]) Norisius in vindiciis August. c. 3. § 5. argumentum quoddam Vasquez refellens, „Miror, inquit, Vasquez, virum in

Juvenis adhuc, nondum enim numerabat 25 annos, d. Thomae Aq. theologiam professus est Compluti et Romae maxima auditorum admiratione et fructu: in qua quidem praeclara functione 29 et amplius annos contrivit, donec 23. Sept. 1604 a. aetatis 55. vivere cessavit. Magnis encomiis tam aequales quam posteri eum prosequuntur. „Fuit in illo viro acre ingenium, ita Luisius Turrianus [1]), fuit insignis divinarum atque humanarum rerum scientia; fuit summa virtus ac doctrina admirabilis, ut certa in eo theologiae efflorescentis spes ac praesidium positum esse videatur. Cujus ego quidem vestigia immortalibus literarum monumentis impressa in omni genere doctrinae non modo lubens sequor, sed colo, suspicio, veneror, quem hispanum Augustinum multi nominarunt". „Solem theologiae eum vocat Joannes de s. Baptista [2]), magistrum magistrorum et doctorum, hominem admirabilem, angelum vita atque intelligentia, magistrum, solem, lucem theologiae, qui sine ullius injuria jure mereatur nomen doctoris orbis, quemadmodum aetate sua gloriosissimus Chrysostomus." „Vir fuit acerrimo ingenio, ait Nicol. Antonius [3]), singulari ac recondita rerum sacrarum eruditione, totius theologicae doctrinae callentissimus atque in veterum patrum monumentis exercitatissimus." Sed non minus laude dignus est propter insignes, quae eruditionem ornabant, virtutes [4]). Inter has eminebat humilitas sincera, qua munera domus vel vilissima libenter obibat; cathedram cum vita abscondita viri apostolici in remotissima India inter barbaros rudissimos commutare optabat. Hinc frequenter verba *nihil sum* in ore gerebat ac secum ruminabat. Cum quondam ad publicam invitatus disputationem ab hujus laudaretur praeside, rubore suffusus illico discessit. Alteri ejus extollenti eruditionem reposuit: Quid haec proderunt mortuis, cum vivos tam parum juvent? Absit ut labores veros magnosque pro tenui falsaque gloriola capiamus. Cum simplicibus et illiteratis libenter conversabatur, ut eorum exemplo proficeret in humilitate. Speciali cultu prosequebatur s. Augustinum tamquam humilitatis exemplar, ejusque sequens vestigia desiderabat corrigi paratus, si quid minus recte dixisset, illud retractare. Cum nescio qua de causa ejusdem opera biennio tardius prodirent in lucem, non aegre id tulit, imo aequo mansisset animo, etiamsi non prodiissent. Quo magis vero suum declinabat honorem, eo magis rationem habebat famae atque existimationis aliorum, etiam adversariorum. Neque minus paupertatis erat amans. Omnia vitae commoda fugiebat, ipse vestes usu detritas lacerasque resarciebat; eodem usus est 30 annos pallio, diutius forte pileo eodem. Hoc ornatum vidit quondam eum episcopus seguntinus. „Emeritum petasum habes, mi pater, ajebat praesul; missionem et rudem petit". „Sic humana sunt, respondit Vasquez; sed ea quanto fiunt senio deteriora, tanto nos annis procedentibus vegetiores et ad virtutem colendam alacriores esse decet." Dona omnia virorum etiam nobilium repudiabat verbis utens Apostoli: *Habentes alimenta et quibus tegamur, his contenti simus* (1. Tim. 6, 8). Pauperes quantum poterat auctoritate et gratia, qua apud divites pollebat, sublevabat. Studii licet esset amantissimus, quoties tamen obedientia ad aliud eum vocabat, promptissime illud deserebat. Merito proinde de eo

---

Augustini doctrina adeo versatum, ut sodales complutenses, ‚Augustinum alterum,' vel saltem ‚mentem ac linguam Augustini' eundem nuncupaverint, miror, inquam etc.

[1]) Praef. tractatus de gratia.

[2]) Apud Nieremberg, Vitae s. Ignatii c. 38.

[3]) Bibl. hisp. nova I, 510.

[4]) Cf. Historiae S. J. auctore Juvencio P. 5. l. 23. § 42.

dici poterat [1]): „In illo virtus cum doctrina, obedientia cum ingenio, pietas cum sapientia certasse videbatur.“ In suis praelectionibus non erat diffusus, sed verbis potius pressus, ita ut ejus oratio ‚plurimum substantiae, perparum accidentium‘ habere vulgo diceretur. Hujus tanti viri memoria e theologorum scholis nunquam excidet ob illustres et eruditos in s. Thomam commentarios, qui doctoris sui nomen ita solide tuentur, ut alio praecone non indigeant [2]). Prodierunt illi 10 t. in 9 v. in f. Lugduni 1631, quorum I. complectitur *commentarios et disputationes* in 1. p. summae s. Thomae qq. 1—26. de Deo, de praedestinatione etc.; II. in qq. 27—44. de Trinitate, de angelis; III. in 1, 2. p. qq. 1—20. de actibus humanis; IV. in qq. reliquas, de legibus, de merito, de gratia etc.; V. opuscula moralia, quae ad 2. 2. s. Thomae spectant, nempe de eleemosyna, de scandalo, de restitutione, de pignoribus hypotheticis, de testamentis, de beneficiis, de redditibus ecclesiasticis. Hinc cum Vasquez fuse egerit de iis quoque, quae ad theologiam spectant morum, factum est, ut ejus nomen etiam in hac saepe occurrat. Imo Poncius de Leon [3]) eum dicit „theologorum hujus aetatis facile principem, qui sibi in rebus praesertim moralibus, sit unus pro mille:“ et Diana [4]) „doctissimum atque sapientissimum aetatis nostrae theologum,“ quem unum post recitatos aliquos doctores ait apud se esse instar omnium. T. VI. complectitur *commentarios et disputationes* in 3. p. per qq. 26 priores de incarnatione; VII. a q. 26. usque ad 71. de vita Christi, de sacramentis in genere, de baptismo; VIII. a q. 73—83. de eucharistia, de sacrificio, de sacramento ordinis; IX. a. q. 84—93. de poenitentia, de matrimonio et sponsalibus, de excommunicatione; X. paraphrasin et compendiariam explicationem ad 8 epistolas d. Pauli, nempe ad Romanos, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, ad Thessalonicenses I et II, ad Hebraeos. Exstant praeterea collectae ex ipsius operibus ab aliquo doctrinae ejus studioso et typis editae: ***Metaphysicae disquisitiones,*** Antwerpiae 1618 in 8. Elucet in hisce operibus mira ingenii subtilitas et sagacitas [1]), sed etiam quaedam singularitas et a communi tritaque scholae doctrina dissentiendi libertas, qua nonnunquam abreptus sententias minus tutas vel etiam erroneas tuetur

117. Idem annus (21. Oct. 1604) aliud theologiae scholasticae ornamentum eripuit, Dominicum Bannez [2]) O.S. Dom., mondragonensem vel balmasedanum,

---

[1]) Alex. a s. Joanne de Cruce in continuat. hist. eccles. Fleurii ad a. 1604.

[2]) Ita Beyerlink in op. chronograph. ad a. 1603 tit. Viri illustres.

[3]) L. 4. de matrim. c. 25. n. 9; l. 5. c. 7. n. 6.

[4]) Resol. moral. p. 1. tr. 3. resol. 3; p. 3. tr. 5. resol. 79. 80.

---

[1]) Hanc praecipue ingenii subtilitatem omnes in eo laudant. Ita Mich. a s. Joseph (Bibliogr. crit. 2, 316): „Scriptor vere illustris subtilissimique ingenii et eruditionis pene inexhaustae“. Hinc editores Petavii (a. 1857) in annot. ad proleg. c. 8. n. 4. de eo dicunt: „Vasquez universas scholae disceptationes in numeratis habebat.“ Germon occasione dissensionis inter Vasquez et Petavium de lectione quadam s. Hilarii pictav. advertit (de veteribus haereticis ecclesiasticorum codicum corruptoribus p. 478): „Vasquez quidem eruditio fortasse minor fuit quam Petavii, sed ingenium non minus acre et perspicax“. Andres, Dell' origine, progresso e stato d' ogni letteratura t. 6. l. 1. c. 5: „D'ingegno sottilissimo ed acutissimo il Vasquez sembrava nato per le scolastiche dispute, e si guadagnò in esse singolar fama in Alcalà ed in Roma; e sebbene la stessa sua vivacità e sottigliezza lo portasse talvolta ad opinioni più nuove ed originali che ben maturate e sicure, i suoi scritti verranno sempre guardati con riverenza da' teologi, sì polemici che scolastici“. Cf. Schroedl Kirchenlex. XI, 565 ed. 1.

[2]) Alius est Michael Bannez, qui a. 1656 Matriti edidit: *Immunidad de nuestra Sennora en el primer instante de su ser.*

nam de ejus patria non omnino constat, n. 28. Febr. 1528. In theologia magistros habuit celebrem Melchiorem Cano et utrumque Soto, condiscipulum Bartholomaeum Medina. Postquam diu variis in locis summam s. Thomae sodalibus est interpretatus, Salmanticam veniens cathedram, quam vocant Durandi, in universitatis gymnasio publico communi electorum suffragio sibi delatam regere adorsus est a. 1579: at non diu illic stetit. Vacante enim paulo post per mortem Barth. de Medina primaria et publico certamini exposita, eam in concursu theologorum primi nominis cum excessu 14 votorum tota plaudente academia reportavit (1581), quam deinceps ad annum usque 1599 moderatus est. Illud in hoc viro illustre, quod etsi in scholis continuo versatus, vitae spiritualis vias reconditiores perspectas haberet omnes, nec mysticae theologiae minus quam scholasticae peritus esset. Unde cum Abulis ageret, s. Theresia confessarium eum sibi delegit et directorem, seque illi spirituali quodam incantamento ita devinctam professa est, ut se nihil suscipere posse diceret, nisi a Bañez antea probatum[1]). Notissimus autem est Bañez ob suam cum Molina controversiam. Cum primum enim hic suam gratiae cum libero arbitrio concordiam typis edidisset (Conimbricae 1588), mox Bañez apud s. officii hispanum tribunal intercessit, ne hujus operis exempla in Hispania distrahi permitterentur, pluresque ejusdem libri propositiones ceu pelagianas ad idem tribunal denunciavit. Vicissim Molina Bannesii doctrinam ceu calvinianam detulit, et hinc originem duxerunt famosae illae controversiae de gratiae auxiliis[1]). Praeter commentaria *in ll. Aristotelis* aliaque scripta[2]) edidit Bañez *Scholastica commentaria* in 1. p. angelici doctoris t. 2, Salmanticae 1584—1588; in 2. 2. quibus quae ad fidem, spem et caritatem spectant, explicantur (usque ad q. 46), Salmanticae 1584; a q. 57—78 de jure et justitia decisiones, ib. 1594. Prodierunt hi 4 t. etiam Venetiis 1585; 1591; 1595; 1602 et 1604; Duaci 1614 et 1615; relectio *de merito et augmento charitatis*, Salmanticae 1590, in qua singularem nonnihil tuetur sententiam.

---

[1]) Duae adhuc hujus sanctae supersunt epistolae ad Bañez (23. et 25. in versione et editione, quam curavit Gallus Schwab 1853), in quarum altera (1584) scribit: „Man soll sich mehr darüber verwundern, was die Liebe zu Gott Alles vermag, da die Liebe des P. Dominikus so viel Gewalt hat, dass Alles was ihm gut scheint, auch mir so vorkommt; was er will, das will auch ich, und ich weiss nicht, was aus dieser Magie noch werden wird."

[1]) Ceterum prima hujus controversiae origo assignari debet a. 1581, quo Prudentius Montemajor S. J. praeside Michaele Marcos praedeterminationem physicam, cujus Bañez acerrimus erat defensor, fautor et promotor, thesibus pro disputatione publica propositis impugnavit propugnavitque scientiam mediam. Sexdecim enim ex hac disputatione propositiones detulit Bañez ad inquisitionis tribunal tamquam haereticas atque erroneas. Sed incassum, negatum siquidem fuit, has a Prud. Montemajor fuisse defensas. Impetravit tamen ab inquisitionis tribunali Castiliae, ut 13 propositiones, quas tamquam summam doctrinae adversariorum et omnium turbarum occasionem detulerat, ad tempus prohiberentur. Molinae de concordia liber huic alteri, cujus unus e praecipuis auctoribus fuit Bañez, occasionem dedit: *Apologia FF. Praedicatorum* in prov. Hispana s. theologiae professorum adversus novas quasdam assertiones cujusdam doctoris, Ludovici Molinae nuncupati, theologi de S. J., quas defendit in suo l. de concordia etc. et adversus alios ejusdem novae doctrinae sectatores et defensores de eadem societate, Matriti 20. Nov. 1595, cui dein subscripserunt alii 22 professores O. Praed. Plura hac de re cf. ap. Eleutherium (Livinum Meyer) Hist. controv. de divinae gratiae auxiliis L. 2. c. 1.

[2]) Cf. Quetif, Script. O. Praed. II, 352 s.; Morgott Kirchenl. I, 1948—65; Ehrle Katholik 1875. I, 415—24.

118. Eundem *Thomam* commentariis illustrarunt[1]) ex *ordine Praedicatorum* Petrus de Ledesma Salmanticae natus, vir inter eruditos magnus et maximae apud omnes auctoritatis multarumque virtutum laude conspicuus. Sacras ille docuit literas annos 40 summo parique omnium plausu, tum Salmanticam evocatus cathedram Durandi obtinuit a. 1604 et a. 1608 s. Thomae vespertinam, ubi demum et docere et vivere[2]) desiit 9. Sept. 1616. Edidit: Tractatus *de divina perfectione, infinitate et magnitudine* in illa verba: *Ego sum, qui sum* (Ex. 3, 14) a q. 3. p. 1. s. Thomae ad q. 14, cui annectitur tractatus *de perfectione actus essendi creati,* Salmanticae 1596 in f.; tractatus *de divinae gratiae auxiliis* circa illa verba Is. 26, 12: *Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine,* et circa doctrinam s. Thomae multis in locis, praecipue 1. p. q. 19. a 8; q. 23; et 1, 2. q. 111, ibid. 1611 in f.; *de magno matrimonii sacramento* super doctrina s. Thomae in aliquibus qq. additionum ad 3. p., ib. 1592 in f. Lingua hispana edidit *summam de sacramentis* v. 2 in f., ib. 1598; 1615; Olisipone 1617; pars prior latine versa per Raimundum de Ladeson O. Pr. prodiit Duaci 1630; altera Coloniae 1618. — Didacus Nunno Cabezudo vir acerrimi judicii, ingenii et magni nominis, sancti doctoris angelici mirum addictus placitis, qui annos 30 in docenda theologia trivit († 1614), unusque ex primis fuit, qui Molinae doctrinam impugnaret a. 1594. Reliquit *Commentarios et disputationes* in 3. p. summae theologiae d. Thomae Aq. (in qq. 60—84; 84—90. et in Suppl. qq. 1—40), Pinciae 1601; 1609 v. 2 in f.; iterum Venetiis 1612; Coloniae 1630, cui editioni accesserunt alii 4 ejusdem tractatus: 1. de auctoritate summi pontificis et conciliorum; 2. de indulgentiis; 3. de auxiliis divinae gratiae; 4. de bulla cruciatae dicta; *tractatio* in 3. p. summae theologicae d. Thomae nunc primum in lucem edita, sed accurate recognita, a mendis expurgata, veris ac legitimis indicibus auctorum restitutis ornata, innumeris patrum, conciliorum, Scripturarum testimoniis ad materias controversas pertinentibus locupletata etc., opus posthumum cura et studio F. Antonii Cloche O. Praed., Romae 1682 t. 2 in f. (in qq. 1—12—26). In re morali censeri potest auctor gravis et probabilista, ut ajunt. — In 1. 2. et in 3. p. *commentaria* edidisse Mexici Ferdinandus Bacan refertur. — Ex *ordine Cisterciensium* Petrus de Lorca bellomontanus, qui diu inter complutenses doctor theologus primariaeque Scoti cathedrae moderator, principem doctrinae atque eruditionis locum tenuit. Denatus est annos natus 52 a. 1606. Doctissima elucubravit *Commentaria et disputationes* in universam 1. 2. s. Thomae, Compluti 1609 v. 2 in f.; in 2. 2., Matriti 1614 in f., in quo v. agit de fide, spe et caritate; priori sectioni adjunctus est: *de locis catholicis* scholasticarum disputationum l. primus; quod quidem opus eruditione plenum atque in 6 ll. ex destinatione auctoris contribuendum, hac tantum parte libroque, qui de s. Scriptura inscribitur, absolvit; secundo, quem *de divinis traditionibus* appellabat, immortuus est. In 3. p. d. Thomae *de incarnatione,* Compluti 1616 in f.; *de notis Ecclesiae.* Haec tria posteriora opera edidit ejus sodalis Dionysius Cuchus, addens t. de incarnatione auctoris vitam et promittens se alia ejusdem tria volumina publicaturum [1]): verum utrum prodierint nos latet. — Ex *ordine B. M. V.*

[1]) His adde illos, quos infra n. 191 inter eos recensebimus, qui theologiae practicae operam dederunt.

[2]) Quetif, Script. O. Praed. II, 404.

[1]) Cf. Nicol. Ant. biblioth. hisp. nova II, 209 s.

de Mercede Franciscus Zumel Palentiae, ut creditur, natus „illustris theologiae (morum) professor[1]), sui ordinis praepositus generalis 32., qui vixit ad a. 1607 in magna omnium, qui literas morumque gravitatem amant, existimatione et pretio, sive judicium viri purgatissimum doctrinamque excellentem accepissent fama, sive consultationibus, quod frequenter deque magni momenti rebus contingebat, experti fuissent[2])". Bene meritus est de posteritate hisce operibus: In 1. s. Thomae p. *commentaria* v. 2 in f. (in qq. 1—43—114), Venetiis 1597; 1601; Lugduni 1609; in 1. 2. *commentaria*, Salmanticae 1594 v. 2 in f.; *variarum disputationum* t. 3 in 1 v. ib. 1608. Horum primus est in 1. p. s. Thomae, de praescientia Dei circa futura contingentia; secundus in 1. 2. de libero arbitrio; ipsius cum gratia Dei convenientia et assensu ac praedestinatione; in tertio novas et abstrusiores inductas quaestiones enodare, dirimere et verissimis rationibus terminare nititur. Ceterum Zumel pugnacissime physicam omnium praedeterminationem defendit. — *E societate Jesu* Petrus Arrubal doctrina et virtute aeque conspicuus Compluti, Salmanticae, Romae sacram theologiam summa cum laude explicuit, et sententiam societatis Jesu de auxiliis divinae gratiae doctissime coram summo pontifice propugnavit († 22. Sept. 1608). Reliquit *Commentariorum ac disputationum* in 1. p. d. Thomae, Matriti 1619, 1622 t. 2, Coloniae 1630. Franciscus de Cuniga seu Zuniga cantaber († 22. Jul. 1614 a. aetatis 34), cujus est: Tractatus *de Trinitate* in 1. p. s. Thomae a q. 27 —43, Lugduni 1623 in 4. — Ex *ordine Carmelitarum* Petrus Cornejo de Pedrosa salmanticensis in urbe patria philosophiam morum Aristotelis et s. Thomam summa usus stili claritate explicuit, tanti a discipulis factus, ut regem exorarent, ne unquam illum dignitate episcopali honoraret, qua ab opere, quod tam utiliter faciebat, abduceretur. Undique illum viri doctissimi et vel ipse rex super difficillimis et gravissimis rebus consulebant oraculi instar. Paulus V. summam ejus eruditionem admirans ‚vere dignum Ecclesiae Dei doctorem‘ illum appellavit[1]); antesignanum et primorum theologorum sui temporis[2]) Hieronymus Vives O. Praed. Thomistarum nullus, scribit Davila episcopus placentinus, clarius, operosius et verius angelicum doctorem percucurrit et aperuit, ita ut in eum eundem spiritum commigrasse diceres. Ceterum scholae baconianae si non institutor, saltem promotor est. Excelluit quoque omni virtutum genere, pietate praesertim in Deum et in pauperes misericordia. Morte nimis immatura, annos enim tantum 48 numerabat, abreptus est 31. Martii 1618. Reliquit: *diversarum materiarum* ab ipso Salmanticae praelectarum t. prior, Vallisoleti 1628, scil. in 1. p. et 1. 2. s. Thomae; t. alter continet *commentaria* in 3 p., 1629 (m. 48), quod opus prodiit et Bambergae 1671 inscriptum: *Theologia scholastica et moralis*, quae diversas materias secundum tres partes d. Thomae Aq. et ad mentem ejusdem auctoris angelici elaboratas continet. Academia salmanticensis in amoris pignus hoc eum elogio post obitum ornavit: „Incomparabili viro RR. P. Magistro suo Petro Cornejo Carmel. felici omine nato, sed immani Atropos infelicius non sine ingenti jactura intempeste

---

[1]) Genér, Theologia dogmatico-scholast. I, 168.

[2]) Nicol. Antonius l. c. I, 500. Ibi reperies reliqua ejusdem opera, quae hic praetermittimus.

[1]) Refertur hoc in ejus *vita* a Davila episcopo placent. conscripta et theologiae scholasticae Bambergae 1671 editae praefixa.

[2]) De primatu div. libertatis l. I. disp. 19. dist. 3. n. 16.

exstincto, vitiorum hosti acerrimo, virtutum perpetuo custodi, angelicae puritatis imitatori, vero literarum fulmini, salmanticensis academiae splendifero jubari, inclyta mater aeternum vale, ut felix perenni vivat felicitate, supernum Jovam precatur.“ — Ex *ordine S. Hieronymi* Petrus de Cabrera cordubensis reliquit in 3. p. d. Thomae *commentarios et disputationes* (in qq. 1—26) t. 2 in f. Cordubae 1602 (m. 45); *de sacramentis in genere, de auxilio praevio et de baptismo* in 3. p. d. Thomae (in qq. 60—71) commentarios et disputationes, Matriti 1611 in f. — Quibus addendus est Johannes Alphonsus Curiel Palentiolae in dioecesi burgensi natus, „quem salmanticensis academia ut theologorum suorum principem veneratur et observat [1].“ Omnes ab imo usque ad summum scholae gradus tenuit, plusquam 30 annorum intervallo summa cum doctrinae, eruditionis atque innocentiae commendatione principatum gerens in opere theologico [2]. Multa quidem scripsit, multa dictavit, in re praesertim scholastica; sed quod de se ipso et laboribus suis modestissime judicaret, nihil eorum prodire in publicum vivus permisit. Exierunt [3]) utique post ipsius mortem (28. Sept. 1609): *Lecturae* seu quaestiones in d. Thomae Aq. 1. 2, Duaci 1618; Antwerpiae 1621 in f.; controversiae *in diversa loca s. Scripturae* ll. 2, quorum prior est in aliquot Proverbiorum et Sapientiae, posterior in quaedam Pauli et Petri apost. ex epistolis loca, Salmanticae 1611 in f.

119. Sequuntur illi, qui in exponendis *sententiarum libris* praesertim secundum Scoti mentem operam utiliter

¹) Dechamps de haeresi jansen. l. 2. disp. 6. c. 8. n. 5.

²) Nicol. Antonius in bibl. hisp. nova I, 631.

³) Feller ejus opera dicit (Biogr. univ. II, 63): „Estimés autrefois en Espagne et peu connus ailleurs“.

navarunt. Omnes sunt ex ordine S. Francisci: Joannes de Ovando cacarensis, qui postquam annis multis praelegit Salmanticae theologiam, scripsit [1]) *Commentarios* in 3. l. sententiarum, Valentiae 1597 in f. — Joannes ab Incarnatione, lusitanus, dearticulavit l. primum Scoti *in sententias*, praemissa ejusdem Scoti vita cum annotationibus, Conimbriciae 1609. — Gregorius Ruitz [2]), pincianus, emisit: *Controversiae theologicae* in 4. l. sententiarum Scoti usque ad 50. dist., praemissa ejusdem doctoris subtilis vita, Vallisoleti 1613 in f. et 1643. — Joannes (olim Franciscus) de Rada, aragonensis, usque adeo celeber theologiae professor, ut a Clemente VIII. Romam evocatus sit et adscriptus inter consultores praecipuos delectos pro gravissima illa de gratiae auxiliis controversia. Exstitit enim illi ejusque successori Paulo V. gratus valde doctrinae, subtilis admodum ingenii, modestiae et gravitatis nomine [3]). Electus fuit 1605 archiepiscopus tranensis; 1606 episcopus pactensis in Sicilia; obiit 1608. Edidit *Controversias theologicas* inter s. Thomam et Scotum super 4 ll. sententiarum, Venetiis 1599; 1618 v. 4 in 4. (fr. 80), quae ed. dicitur sola completa eaque est rara; Coloniae 1620 et

¹) Alia ejusdem pera cf. in biblioth. francisc. Joan. a s. Antonio II, 197.

²) Alius est a Francisco Ruiz, alias de Valladolid O. S. Bened. pariter pinciano, qui claruit sec. 16. sacrarum literarum biblicaeque in primis totius rei cognitione, cui exoticarum linguarum promovendis theologiae studiis valde utilium multaequae eruditionis ornamentum adjunxit. Quapropter non mediocribus et ipsum ornant laudibus Sixtus senensis biblioth. s. l. 4, Antonius Possevinus in apparatu s. et alii, praesertim ejus operis nomine, quod inscripsit: *Regulae 333 intelligendi s. Scripturas* ex mente ss. patrum tum graecorum tum latinorum, quas brevibus explanationibus illustravit, Lugduni 1546 in 8; Parisiis 1547; Coloniae cum Sixto senensi 1588; Constantiae 1598.

³) Nicol. Antonius in bibl. hisp. nova I, 765.

alibi, in quibus pugnantes sententiae referuntur, potiores difficultates elucidantur et responsiones ad Scoti argumenta rejiciuntur. — Denique Joannes de Carthagena († 1617), Romae publice theologiam magno discipulorum profectu praelegit; Paulo V. quoque summe carus propter gravia et erudita in rebus theologicis responsa[1]). Praelo commisit inter alia: *De sacramentis in genere* seu in 4. l. sententiarum, Romae 1609 in 4; tractatus *de praedestinatione et reprobatione* angelorum et hominum, ib. 1581 in 8; *disputationes in universa religionis christianae arcana*, ib. 1609 in 4.

120. Praeter hos, quos hucusque recensuimus, mentione digni sunt: Joannes Gaa O. S. Franc. complutensis, cujus exstat opus egregium[2]): *Quaestiones selectae et theoremata* theologicarum veritatum necnon et apologeticus sermo pro hujus veritatis defensione, quod Paulus V. et quilibet a cardinalibus S. R. E. electus in papam et nobis traditus et in cathedra Petri sedens de fide et de jure divino Christi vicarius ac Petri successor verusque papa est, Compluti 1607 in f. — Christophorus Gillius vel Aegidius S. J. lusitanus, theologiae professor in academia conimbricensi et eborensi, destinatus magni Suarii in cathedra successor, quam tamen non conscendit morte immatura prius e vita abreptus 7. Jan. 1608. Vir fuit tanta vitae innocentia, ut acceptum semel in sacri fontis lavacro divinae gratiae donum creditus sit ad extremum usque vitae spiritum sancte illibateque servasse: ingenio perspicaci promptoque, judicio peracri; omnigena doctrina instructus, multis rebus magnus et sui demissione maximus. Idiotam putares, si hominem non nosses. Humilium familiaritate delectabatur, et aliquando Conimbricae cum theologiam doceret, sui deprimendi gratia mendicis se pulla in veste inseruit, cum iis stipem ad januam accepit, comedit, bibit. Aliena opera plurimi, sua nihili faciebat; quae ut ederet non prius, quam pro imperio cogeretur, in animum induxit. Morti proximus ardenter expetiit, ut quae ejus supererant opera, darentur flammis[1]). Quanti eum aestimaret Suarez, conjicere licet ex iis, quae occasione cujusdam disputationis, cujus praeses erat Suarez, legimus[2]): „P. Christophorus Gillius tanta vi contorsit argumenta, ut Suarius in ipso cognoverit praestantissimum ingenium et magistrum, dixeritque nescire, cur se ex alia natione vocaverint ad moderandam cathedram conimbricensem, cum tantus vir, quantus erat Gillius, Lusitaniam incoleret." Prodierunt ipsius Commentationum theologicarum *de sacra doctrina et essentia atque unitate Dei* ll. 2, Lugduni 1610 in f.; Coloniae 1610; 1619; 1641. — Franciscus de Avila O. Praed., abulensis († 1604), qui interfuit congregationi de auxiliis sub Clemente VIII. librumque edidit: *De gratia et libero arbitrio* sive de auxiliis divinae gratiae, Romae 1599 in 4; insuper et dissertationem *de confessione per literas sive per internuncium*, ib. 1599 et Duaci 1623 in 8. — Caspar Ram balbestrensis, archipresbyter darocensis, qui diu primarium docendi ss. literas munus gessit, tr. edidit *de divinis praenotionibus* seu de efficacia divinae causalitatis, Oscae 1611 in 4. Promisit alteram p. et duo propugnacula adversus Suarez et Lessium, quae tamen non videntur prodiisse. — Andreas Henriquez de Villegas pri-

[1]) Cf. Joan. a s. Antonio in bibl. franc. II, 143. Distingui Joannes debet a Bartholomaeo Carthagena, cujus *expositio titulorum juris canonici* exiit in lucem Lugduni a. 1624.

[2]) Joan. a s. Antonio bibl. franc. II, 166.

[1]) Sotwellus Script. Soc. J.

[2]) In synopsi annal. S. J. in Lusitania ab a. 1540—1725, Augustae et Graecii 1726 p. 166.

marius theologiae apud complutenses professor atque in rebus fidei censor scripsit Controversias *de Deo uno* i. e. de Dei scientia et ideis ac voluntate: de praedestinatione item ac reprobatione hominum, Compluti 1618 in f. — Dionysius Zarate O. S. Aug. mexicanus, universitatis decanus praelo tradidit tr. *de incarnationis ineffabili mysterio*, 1601. — Laurentius de Zamora O. Cist. singulare decus et ornamentum, opus composuit multiplex, sapientia totiusque literaturae divitiis refertissimum [1]), nempe: *Monarquia mystica de la Iglesia* hecha de Geroglyphicos sacados de humanas y divinas letras, septem constans partibus, quarum aliquae non uno volumine continentur, Matriti 1594—1614 et alibi. In eo agit de Ecclesiae proprietatibus, humani generis ruina, de b. Mariae V. praerogativis, de mediis Ecclesiae ad sui conservationem divinitus concessis, hinc de sacramentis, de membris maxime illustribus Ecclesiae etc.

121. De *b. Maria V.* scripserunt: Stephanus Mendez O. Pr., qui edidit: *Doze libros de la dignidad de la Virgen madre de Dios*, Barcinone 1606 t. 3 in f. — Franciscus Sosa O. S. Franc. toletanus, vir nobilis et doctus, promptissimi solidissimique ingenii, per annos multos s. theologiam Salmanticae professus, tandem creatus est totius ordinis minister generalis, mox episcopus canariensis (1607), deinde oxomensis, demum segoviensis, designatus a Philippo III. Hispaniarum rege ad Paulum V. regius orator, ut controversiam circa puritatem conceptionis Virginis Mariae tandem dirimeret; sed morte praeventus (1618) ea non potuit legatione fungi, in qua substitutus est ei Antonius a Trejo ejusdem instituti. Scripsit [1]) praeter alia varios tractatus praesertim *de conceptione immaculata* b. M. V. (4) et quidem doctissimos, sed lingua vernacula, qui prodierunt Salmanticae 1623 in 4. Vir erat magnanimus, consilio prudentiaque praestans. Et cum semel eorum, qui de b. V. Maria scripsere, meminerimus, addere licebit Petrum Morales S. J. († 1603) e dioecesi toletana, qui prius diu in academia salmanticensi et in regiis senatibus utriusque juris decisionibus vacavit. Edidit: In c. 1. Matthaei *de Christo, ss. V. Deipara Maria veroque ejus dulcissimo sponso Josepho ll. 5*, Lugduni 1614 in f., quo in opere suum in Deiparam ejusque sponsum affectum latissime explicat auctor diligentissimus et religiosissimus, eo etiam libentius laetiusque quod, ut ipse ait, in extrema aetatis meta, jubente obedientia, id aggrederetur. — Franciscus Moreno O. S. Franc. disputavit *de conceptione b. V. Mariae*, Hispali 1617 t. 2. — Gundisalvus Sanchez Lucero, hispalensis, in granatensi ecclesia magistralis canonicus atque in hujus urbis gymnasio theologiae primarius professor, in vulgus dedit: *Dos discursos theologicos* in defensa de la immaculata Concepcion de N. Senora, Hispali 1617 in 4. — Petrus Antonius Spinelli S. J. neapolitanus († 1615) sanctitatis fama insignis [2]), ardentissimae suae in b. Virginem devotionis argumentum dedit opere: *Maria Deipara thronus Dei*, de Virginis bb. Mariae laudibus praeclarissimis, sub typo divini throni in Apoc. 4. adumbratae: deque pietate ac devotione, qua eadem Deipara a nobis colenda est; opus ex ss. literis, ss. patribus ac rationibus theologicis depromptum, Neapoli 1613 in f.; Coloniae 1619; 1663.

---

[1]) Bibl. hisp. nova II, 11, ubi alia ejusdem opera referuntur, quorum nonnulla decies recusa fuere.

[1]) Joan. a s. Antonio in bibl. francisc. I, 438.

[2]) De hac cf. Sotwellum in Bibl Script. S. J.

II. Theologia positiva et polemica.

122. Pauciores sunt ex *hispanis*, qui huc referri possint [1]). Unus multorum instar est, isque in theologia quoque scholastica fundatissimus, nimirum Gregorius de Valentia, S. J. limatissimi judicii theologus [2]), nullique sui temporis secundus [3]). Natus est Methymnae Campi a. 1551, Romam a s. Francisco Borgia adscitus (1571) admodum juvenis philosophiam docuit; a provincialibus tum Franciae tum Germaniae propter insignes ingenii dotes expetitus in Germaniam fuit missus (1575), ubi Dilingae per annos circiter 23, tum Ingolstadii strenue promovit rem catholicam praelectionibus, disputationibus, scriptis. Romam vocatus est (1580), pro consilio circa controversias a Guilelmo Bavariae duce motas de legibus carolinis ad usuram spectantibus a Gregorio XIII., qui sententiam dixit secundum ipsius doctrinam [4]). Maximi eum fecit Bavariae dux; hinc cum iterum Romam acciretur (1598), omnibus illum ad iter peragendum necessariis liberaliter instruxit comitemque addidit [5]). Romae theologiam docere ac dein in celebri congregatione de auxiliis coram Clemente VIII. doctrinam societatis jussus est defendere, quod magna ingenii subtilitate, claritate et eruditionis apparatu praestitit, adeo ut illum pontifex ‚doctorum doctorem' dixisse feratur [6]) ac disputantem coram se sedere permitteret; cumque laboribus jam confectus aegrotaret, voluit pontifex ut congregationes intermitterentur, nolens privari voluptate, quam ex tanti theologi hauriebat disputationibus. E medicorum consilio salutis restituendae gratia Neapolim secessit. „Nulla vox est, refert Victorius Roscius [1]), quae honores atque omnium officiorum genera ab humanissima illa civitate ac praesertim a primis ejus proceribus in illum exhibita possit exprimere, nam quodcunque dixerit, minus erit. Dabat operam unusquisque, ut tantum virum tantorum meritorum fama notissimum morbi injuria afflictum sublevaret, et in veterem amissae valetudinis locum revocaret". Verum frustra, decessit [2]) enim ibidem 25. Apr. 1603. Plurima sunt ejusdem opera [3]), in quibus omnes egregii theologi dotes reperies, sive earundem materiam sive formam spectes; versatus siquidem erat in patrum scriptis et in theologia scholae, atque Scripturas interpretandi scientia peritus: lucent illa claritate, excellunt profunditate, ingenii subtilitatem testantur. Hinc vel a Morhofio dicitur [4]) „ille

---

1) Franciscus de Tolosa O. Min. hispanice scripsit demonstrationes catholicas, Juliobrigae 1612 in f.

2) Passaglia, de immaculato conceptu n. 1793.

3) Epitaphium academiae ingolstad., in quo etiam dicitur: ‚Parisiis vehementer expetitus, a Stephano Poloniae rege diu postulatus.'

4) Cf. Zech S. J. Rigor moderatus doctrinae pontificiae circa usuras, diss. 3 § 258 s.

5) Cf. Mederer annal. acad. ingolst. p. 2. ad a. 1598.

6) Contzen Polit. l. 5. c. 1.

1) Sub nomine Nicii Erythraei Pinac. 2, 1.

2) Necessarium non erit pluribus refellere fabulas de occasione morbi et mortis Gregorii de Valentia, cum nimis aperte mendacii prae se ferant notas. Cf. Liv. Meyer histor. controv. de auxil. l. 5. c. 12; et histor. controv. vindic. l. 3. c. 15. Ei in controversiis de auxiliis successit Petrus Arrubal (cf. n. 118), deinde Ferdinandus Bastida acutissimus si qui theologus, cujus disputationes, quas exhibet L. Meyer op. cit., in materia de gratia sunt graves, solidae, nitidae ideoque lectu dignissimae summaeque utilitatis. Postea agnita invaliditate suae professionis religiosae ob impedimentum in ingressu in societatem ignoratum, eam reliquit factusque est professor et canonicus vallisoletanus et universitatis cancellarius.

3) Horum catalogum cf. ap. Backer, Bibliothèque des Ecrivains de la Comp. de Jésus III, 1264 ss.

4) Polyhist. p. 2. l. 1. c. 14. § 45.

inter heroes scholasticos, cujus celebratissimum nomen tum apud pontificios, tum apud nostros est.“ Inter haec opera eminent: *Commentariorum theologicorum* t. 4, in quibus omnes materiae, quae continentur in summa theologica d. Thomae Aq. ac suis etiam ocis controversiae omnes fidei explilcantur, Ingolstadii 1591; 1597, ed. rara (m. 150); 1603; Venetiis 1600 (fr. 80); Lugduni 1600; 1603; 1609; 1619. Disserendi subtilitatem et argutias, quibus valebat plurimum in disputando, a suis abesse commentariis de industria voluit, quo lucem illis majorem necnon legentibus facilitatem afferret. Austeritatem vero scientiae reconditioris scribendi elegantia, nitore et brevitate condivit [1]). Eorum *epitome* prodiit Coloniae 1662 in 8. Lugduni prodierunt 1591 (et dein Parisiis 1609 vel 1610) plurima ejusdem opuscula (28) *de fidei controversiis,* quorum potiora sunt: *Analysis fidei catholicae,* hoc est, ratio methodica eam in universum fidem ex certis principiis probandi, quam s. romana Ecclesia adversus multiplices sectariorum errores profitetur ll. 8 comprehensa, in quibus simul de Ecclesia, de romano pontifice, de Scriptura, de traditionibus, de conciliis suis locis disputatur[2]), Ingolstadii 1585, opus egregium; *de ss. Trinitate* ll. 5, ib. 1586; *de vera Christi majestate et praesentia* contra lutheranos ubiquistas ll. 4[3]), ib. 1582; 1583; 1584; *de numero sacramentorum N. L.; de reali Christi praesentia in eucharistia et de transsubstantiatione* ll. 3, ib. 1587; *de sacrosancto missae sacrificio* ll. 2, ib. 1580; 1581; *de idololatria* ll. 5, in quibus cultus s. eucharistiae et sanctorum et ss. imaginum ac reliquiarum adversus sectariorum contumelias defenditur utrumque adversus Herbrandum, ib. 1580; 1581; *de praedestinatione et reprobatione*, ib. 1574; *Examen et refutatio* praecipui mysterii doctrinae calvinistarum de re eucharistica, ib. 1589, cujus occasione adversariorum plurimi arripuerunt calamum, ut ei responderent [1]).

123. Reliqui minoris longe sunt celebritatis. Gregorius Nuñez Coronel, lusitanus, O. Erem. S. Aug. diu Romae theologiae scholasticae lector, Clementi VIII. a confessionibus († 1620) cujus exstant: *De vera Christi Ecclesia* ll. 10, Romae 1594 in 4; *de sacris apostolicis traditionibus* l. 1, ib. 1597; ll. 6 in totidem t. divisi *de optimo reipublicae statu,* ib. 1597. Inter illos fuit Gregorius ob doctrinae meritum, quibus Clemens VIII. dijudicandam inter jesuitas et dominicanos de auxiliis divinae gratiae controversiam commisit. Multa adversus Molinam scripsit vel ab aliis scripta collegit, quae tamen non prodierunt. — Hieronymus Torres (Torrensis) S. J., Romae Aristotelem interpretatus est, dein Ingolstadii (1567—1575) theologiam publice exposuit. Ut se opponeret novatoribus, qui semper ad Augustinum provocabant quasi secum sentientem, simulque refelleret eorum confessionem augustanam, composuit *Confessionem augustinianam* ex d. Aur. Augustini operibus compilatam, in qua theologiae capita controversa et in disputationem supe-

---

[1]) Historia Soc. Jes. l. 24. p. 5. § 42.

[2]) Reperitur quoque magna saltem ex parte in t. 3. commentar. d. 1. q. 1. p. 7.

[3]) Ad hos respicit Petavius, cum theol. dogm. de incarn. l. 10. c. 7. § 3. scribit: „Hic (Valentia) praesertim uberrima atque accuratissima librorum aliquot disputatione omnia complexus est, quae ad illorum (ubiquistarum) tum explicandam haeresim tum refellendam et evertendam utilia sunt homini theologo.“

[1]) Cf. Werner, Franz Suarez 1, 49: aliqua opuscula adversus ipsum recenset Roskovány de rom. pont. II, 427 s. Porro refert Hurtado (de fide, disp. 76. § 307) Valentiam, quam primum audivisset, quendam protestantium librum mox proditurum esse in lucem publicam, nulli pepercisse labori, ut plagulas typis vix expressas adipisceretur, quo una cum veneno antidotum seu illius refutatio prodiret.

rioribus seculis ab haereticis vocata, nunc a novatoribus revocata secundum veteris Ecclesiae catholicae consensum ex ipsis Augustini operibus decisa proponuntur, Dilingae 1567 in 4; auctior atque emendatior 1569; Parisiis 1569; Coloniae 1670; locupletior et copiosis illustrata scholiis Viennae 1717. 1718 v. 2. In hoc opere non solum probat dogmata catholica refellitque haereticorum errores ex Augustini operibus, verum etiam locos ipsos Augustini vel male intellectos vel malitiose detortos atque depravatos ad amussim revocat et sincere interpretatur, quod egregie praestat, unde meruit vel a Goldasto dici [1]) „acerrimus operum Augustini et conspicuus propugnator.“ Ejus exemplum secuti ediderunt alii simili methodo confessionem *cyprianam, hieronymianam, ambrosianam*. Decessit Hieronymus Monachii 9. Jan. 1611 vir non eruditione [2]) magis, quam integritate vitae, pietate, humilitate conspicuus.

124. Omnium celeberrimum hujus epochae dogmatum catholicorum propugnatorem protulit *Gallia*[3]), Jacobum Davy du Perron. Ex nobili Normaniae familia ortus primam lucem aspexit d. 24 (sec. alios 25) Nov. 1556 Bernae, quo ejus parentes calviniana lue infecti profugere cogebantur. Diligentissime a patre, medico admodum perito, institutus, insigni mentis acumine, judicii acrimonia, excellenti memoriae felicitate praeditus tales in literis progressus fecit, ut vix 12 annos natus latinum graecumque calleret idioma, orationes atque carmina conscriberet, in mathesi et ipsa philosophia excelleret. Linguam quoque hebraicam didicit adeo perfecte, ut absque punctis legere posset. Adultior factus totum se ss. patrum et praecipue d. Augustini et Thomae Aq. lectioni sacrabat, eorumque doctrinis sectae suae falsitatem erroresque tam solide confutatos deprehendit, ut ad catholicorum castra reversus (1577 vel 1578) fidem catholicam publice defenderet, pluresque aberrantes oviculas ad Christi ovile reduceret[1]), ex quibus haud postremi erant Sancyus et Henricus Spondanus postmodum apamiensis episcopus (de quo infra). Gratia valuit apud Henricum III. lectoris munere fungens, et post hujus mortem apud Henricum IV., cujus conversionis haud ultimus exstitit auctor atque promotor. Romam a rege una cum cardinale Ossato ablegatus Clementem VIII. ad impertiendam illi absolutionem ab haeresi inclinavit, a rege interim ebroicensi episcopatu necnon eleemosynarii munere auctus (1595), qua occasione Clemens VIII. detractum de suo digito pontificalem annulum digito neo-electi Perronii inseruit verbis illis utens: ‚Inveni virum secundum cor meum.‘ Roma in Galliam reversus mox suam adiit dioecesim, in qua strenue rem catholicam promovit, multosque ad veram fidem reduxit. Gravissimum etiam haeresi calvinianae inflixit vulnus et quam plurimis attulit salutem gloriosa disputatione contra Plesseo-Mornaeum, tum calvinistarum in Gallia caput, Fontisbellaquei habita (1600), in qua ipsum multarum corruptionum textuum ex operibus ss. patrum convicit, longe plurium (500) eum convicturus, nisi Mornaeus morbi praetextu, insalutato rege, discessisset[2]). Tanta victoria aucta est Perronii

---

[1]) In praef. ad s. Valeriani cimeliensis epist. de bono disciplinae s., Genevae 1601.

[2]) Alia ejusdem op. cf. ap. Backer III, 1156.

[3]) Joannes Brouet *purisimam Dei genitricis conceptionem* jure divino, canonico, civili, humano probavit, Parisiis 1612 in 8; disseruit quoque *de affinitate* ecclesiasticae et regiae jurisdictionis, ib. 1605 in 8. et *statuta synodalia* commentariis illustravit, ib. 1595 in 8.

[1]) Cf. Raess, die Convertiten seit der Reformation, II, 266 ss.

[2]) Plura de hoc colloquio invenies in actis ejusdem authenticis, quae approbante rege prodierunt Ebroicis 1601 hoc ti-

gloria, aucti et honores, nam archiepiscopus senonensis renunciatus fuit a rege (1606) et a pontifice ornatus [1]) purpura (1603). Negotiorum causa Romam saepe contendit, maximi enim tam a rege quam a pontificibus fiebat. Paulo V. auctor fuisse memoratur, ut solemnis disputatio de auxiliis gratiae efficacis, de libero arbitrio, de praedestinatione silentio involveretur. Ejus quoque praecipue opera inter venetos et Paulum V., quae diu viguerant, lites compositae. Adeo gratia valuisse Perronius apud hunc pontificem fertur, ut is quondam cardinalibus dixerit: Deum rogemus, Perronium ut illustret, par enim est, omnes nos in suam trahere sententiam. Verum non calvinianos tantum ore et calamo impugnavit, sed et summi pontificis jura adversus Richerii commenta tutatus est. In concilio enim suae provinciae Parisiis habito (1612) hujus librum *de ecclesiastica et politica potestate* tamquam ,erroneum, schismaticum et haereticum' condemnavit, atque etiam Bellarmini librum de potestate summi pontificis in rebus temporalibus adversus parlamenti vindicavit censuram. Denique ut quietius literis invigilaret, Bagnoletum, qui vicus suburbanus prope Lutetiam est, concessit, ubi cum ad Angliae regem responsum seu apologiam pro fide catholica concinnaret, in morbum incidit, quo acerbissime per quatuordecim dies cruciatus, identidem has s. Augustini voces ingeminans: „Domine, agnosce quod tuum est; ignosce quod meum est." Parisiis 5. Sept. 1618 aetatis a. 63. obiit [1]). Fuit sane Perronius eximiis animi praerogativis ornatus, elegantis ingenii et peracuti, firmissimi judicii, indefessi studii ac vastissimae eruditionis miraeque ad convincendos haereticos potentiae, adeo ut cum de his a devio tramite revocandis ageretur, id dicto usurparet: Hos si convinci cupitis, ad me perducite; at conversos si avetis, dirigite ad Franciscum de Sales genevensem episcopum [2]). Hoc eum Andreas Saussayus in elogiis scriptorum ecclesiasticorum concelebrat praeconio [3]): „Fuit vir iste praeclarissimus in omni genere histo-

---

tulo: *Actes de la Conférence* tenue entre le sieur Evêque d'Evreux et le sieur du Plessis en présence du Roi à Fontainebleau le 4. de Mai 1600, publiés par permission et autorité de Sa Majesté, avec la Réfutation du faux discours de la même conférence, par Messire Jacques Davy Evêque d'Evreux etc. in 12. Reperiuntur quoque in op. Perronii t. 3. Eorum epitome habes apud Dupin, Nouvelle Bibliothèque des Auteurs ecclésiastiques, 17, 31—36; Raess. l. c. 268—294. Cum Mornaeus illius colloquii historiam depravaret, refutationem supra citatam conscripsit Perronius, de qua ait Raess: ‚Durch diese Widerlegung hat du Perron ganz vorzüglich seine dialectische, theologische und polemische Meisterschaft bewiesen'. Voluerat autem Perronius in hoc colloquio demonstrare, Mornaeum in suo opere gallice conscripto *de eucharistia ejusque usu et abusu* 500 ss. patrum testimonia corrupisse. In primo colloquio septem horarum actum est tantum de novem patrum testimoniis, quorum nullum e sententia judicum, qui partim erant catholici, partim calviniani, Mornaeus tueri poterat, quod vel verba praecipua omisisset, vel indiligenter allegasset, vel in alienum sensum detorsisset etc. Morbus deinde sive verus sive simulatus Mornaei finem imposuit colloquio.

[1]) Occasione hujus colloquii, de quo supra egimus, narrat Feller VI, 475: Henri IV. dit à cette occasion au duc de Sully: „Le pape des protestants a été terrassé". ‚Sire, répondit le duc, c' est avec grande raison que vous appelez Mornay pape, car il fera du Perron cardinal."

[1]) Cf. Eggs Purpurae doctae l. 5. n. 78.

[2]) Cf. Continuat. hist. eccles. Fleurii l. 191. § 49.

[3]) Simile elogium Perronio tribuit Gallia christiana I, 656, ubi alios, qui de hoc cardinali scripserunt, reperies. Bellum est elogium, quod refert Feller l. c. On a dit, scribit ille, de ce cardinal, par allusion à ses grands talents et aux défauts de sa constitution: ‚Qu'il ressemblait à la statue de Nabuchodonosor, dont la tête d'or et la poitrine d'airain étaient portées sur des pieds d'argile."

riarum antistes; decus et ornamentum ecclesiae gallicanae; catholicae religionis fortissimum praesidium; haeresis invictus debellator ac triumphator inclitus, in quo uno pariter decertarunt rarum ingenium, incomparabilis memoria, eloquentia admirabilis: in quo exornando utraque vicit ars et natura, utraque illum immortalitate consecravit". Ejus merita celebrat quoque epitaphium in cathedrali senonensi ei positum hisce verbis: „Mortalis esse desinit Non. Sept. a. Chr. 1618, at vivet posthac aeternumque apud omnes atque nationes gloria immortalis, quam ex haeresi toties reportatae victoriae, acta in Italia Franciaque constituendis ac confirmandis Ecclesiae nutantis rebus felicia, justa et praeclara; libri denique, quos plurimos atque divinissimos incomparabilis ingenii clarissima monumenta reliquit, ei meritissimo pepererunt."

Solebat hic cardinalis, antequam opus aliquod publicam in lucem ederet, illud jam typis expressum legendum dare amicis suis, eorumque auditis consiliis, animadversionibus etc. secundis curis retractatum prelo iterum committere [1]). Prodierunt ejus opera in tres distributa tomos cura Jacobi Davy du Perron, ejus nepotis (episcopi angulomensis † 1649) Parisiis 1620, et iterum 1622. Horum primus complectitur: *Traité du s. Sacrament de l' Eucharistie* (m. 36) contra Plessium Mornaeum, ubi hoc argumentum solidissime pertractans, haereticorum praecipue illorum, qui in sui erroris defensionem s. Augustini testimonia allegant, objectis respondet [1]). Alter tomus complectitur *Réplique au roi de la grande Bretagne* (Jacobus I). Hunc Perronius tamquam principem omnibus numeris absolutum commendabat, nihilque praeter catholici praerogativam eidem deesse asserebat. Cum ergo rex se hoc titulo haud privandum censeret, eo quod cuncta ad salutem necessaria juxta veterum morem crederet, Perronius datis ad Casaubonum literis declaravit, quod nomen *catholici* non cujuscunque fidei, sed communionis signum sit illiusque fidei, quae praeter necessaria etiam utilia ad salutem et generaliter omnia per Ecclesiam definita et tradita credit; ad hoc tamen ut patres circa quendam fidei articulum unanime suffragium tulisse dicantur, asserebat haud necesse esse, ut singuli eundem stabiliant, sed sufficere, ut ex cujusque nationis praecipui illum tradant, quin erroris fuerint accusati, vel illum proponant tamquam doctrinam ab universa Ecclesia fide receptum. Ex his inferebat Perronius, quod sectarii non credant ea, quae omnes antiqui patres universim et unanimiter tenuerunt et tamquam necessaria crediderunt. Ad has Perronii literas Casaubonus Jacobi regis nomine respondit cardinali, qui tamen per 6 libros [2]) solidissime diluendo cuncta, quae adversarius excipiebat, ostendit, quod ss. patres Ecclesiae nomine non intellexerint coetum omnium sectarum

[1]) Feller l. c. Moliebatur quoque novam Bibliorum polyglottorum editionem, teste Jac. Augusto Thuano, qui ita scribit (ad Sebast. Tegnagelium d. 4. Maji 1613 in l. 1. comment. Lambecii de Biblioth. vindobon. p. 150): „Librarii nostri novam Bibliorum editionem parant, cui post hispanam et ultimam antwerpianam meliorem paraphrasim chaldaicam sive syriacam et arabicam versionem in V. et N. T. addent cum interpretatione latina peculiari. Illustrissimus cardinalis Perronius opus urget et vicaria opera nostra ad eam rem utitur." Cf. plura in Le Long, Bibliotheca s. c. 1. Verum mors cardinalis editioni moram attulit. Lucem ea aspexit nonnisi a. 1628—1645.

[1]) Aliam editionem curavit Nic. de Coeffetau Ebroicis 1620 v. 2 in 8.

[2]) Cf. horum analysim apud Dupin l. c. p. 28—31. Complectitur autem hoc opus, quo nullum inter adversarios magis elaboratum reperit Petrus Molinaeus (in praef. l. Novitas papismi contra Perronium scripti), omnes fere controversias, quae inter catholicos et anglicanos vigebant.

et christianarum societatum, sed societatem distinctam, semper visibilem et ceteris omnibus eminentem, quae ab apostolorum aevo nunquam nec in fide, nec in communione aut visibilitate fuerit interrupta. Quoniam vero rex per Casaubonum loquens Ecclesiam romanam a veteri dissensisse reposuit, eo quod nunc illa 1. in Ecclesiae officio idiomate incognito utatur et sacrae Scripturae lectionem prohibeat; 2. non permittat usum calicis; 3. missae privatae in ea celebrentur et 4. imagines sanctorum colantur; ad duo priora respondet Perronius, morte praeventus in responsione ad posteriora. Tertius t. complectitur praeter alia *acta colloquii cum Mornaeo*, de quo supra egimus. Dicta illa acuta, faceta, critica etc., quae sub nomine *Perroniana* circumferuntur et saepius edita fuere, magna ex parte cardinali Perronio adscribi nequeunt, cum ut rite advertit Feller, vix credibile sit, virum tam eruditum et doctum dicta adeo puerilia et inepta protulisse. Laudat in Perronii operibus Dupin [1]) praeter illa, quae jam alios laudasse audivimus, stili puritatem et eloquentiam, logicam invictam, conceptuum sublimitatem, usum admodum aptum ss. patrum, conciliorum et, quam accuratissime noverat, historiae ecclesiasticae adversus sectarios; notat tamen ea nonnunquam nimis esse diffusa atque nonnihil aberrare ab argumento. Neque ex protestantibus desunt, qui Perronium laudent. Magnus ille et curiosus antiquitatis indagator dicitur a Dallaeo [2]), cujus nomine nullum fere est apud adversarios illustrius [1]), qui auctoritate erat inter suos, et ingenii atque doctrinae fama apud omnes [2]).

125. Praeter Perronium alios quoque Ecclesiae pugiles, quamvis minoris celebritatis, aluit Gallia. Praetermissis Petro Charron († 1603) [3]), Jacobo d'Illaire [4]), Joanne Fonian O. S.

[1]) L. c., ubi etiam refert: „Il étoit trés-fort dans la dispute de vive voix, et tellement redoutable, que les plus habiles Ministres n'osoient entrer en lice avec lui, et qu'il a toujours confondu ceux, qui ont été assez hardis pour le faire“. Fatetur tamen nonnunquam desiderari hanc disserendi subtilitatem et severitatem in ejus scriptis.

[2]) De vero usu patrum p. 155.

[1]) Idem, de pseudepigr. apostol. l. I. c. 1.

[2]) Casaubonus ep. 710. Ceterum vitam hujus cardinalis scripsit Burigny (Paris 1768 in 12), cui tamen non tantopere est fidendum, nimium cum esset addictus Ecclesiae catholicae inimicis.

[3]) Edidit: *Les trois vérités* contre les Athées, Idolâtres, Juifs, Mahométans, Hérétiques et Schismatiques en trois livres, Bordeaux 1594 in 8, opus rarum (m. 15). „Les catholiques, inquit Feller 2, 514, applaudirent à cet ouvrage, et les protestants l'attaquèrent vainement: aucun de leurs écrivains d'alors n'avait ni la force de style ni l'esprit méthodique de Charron“. Illud impugnare nisi sunt Mornay et Fr. Junius. Notior forte est alio opere: *Traité de la Sagesse* (Bordeaux 1601; Elzévir 1646), propter quod penes plures male audiit, imo et atheismi notam incurrit, profitetur enim opiniones philosophicas Montaignei: hinc illud et Sorbonnae et parlamento minime arrisit, imo et a congregatione Indicis a. 1605 prohibitum fuit. Ceterum ipse a pluribus episcopis, qui ejus usi sunt opera, magni factus est.

[4]) Hujus exstat l. inscriptus: *L'heureuse conversion de Huguenots*, qui ont cogneu l'abus de la prétendue religion, où est respondu à tous les articles de la confession de foy des ministres de France avec la saincte messe en français pour faire voir la vérité catholique, Lugduni 1609 (m. 24). Juverit quorundam hic meminisse calvinistarum, qui suae conversionis rationem reddiderunt libellis plane egregiis. Ita Jacobus Guibert pastor quondam rupellensis, qui post accuratum studium fidem amplexus est catholicam (12. Dec. 1610), in op. *Déclaration des Circonstances et principaux Motifs*, qui ont esmeu noble-homme J. Guibert... à se ranger en l'Eglise Cath., Apost. et Romaine: par laquelle est monstré que l'Eglise Cath.... est la vraye et seule Eglise, vers laquelle tous doivent venir pour obtenir salut et vie éternelle et hors laquelle il n'y a que damnation et mort, Parisiis 1613 in 8, opusculum rarissimum, quod germanice exhibet Raess

Fr.; Renato Benoist (1608) andegavensi, doctore sorbonnico et decano facultatis theologicae, de quo infra; Claudio Boucart, cujus *Déclaration de la profession de foi* de Pierre Gilette avec les raisons qui l' ont rappelé à l' Eglise romaine, Tunonii 1608 egregiam continet apologiam fidei catholicae et auctoritatis rom. Ecclesiae; mentione dignus est Petrus Victor Palma Cayet (Cahier, Caier, Caïet, Cajetanus) n. 1525 in oppido Montrichard, quem Perronius Ecclesiae catholicae, a qua Petri Rami opera defecerat, lucratus est (1595). Sui reditus rationem reddidit in libello rarissimo: *Copie d' une lettre* . . . contenant les causes et raisons de sa conversion à l' Eglise catholique, Parisiis 1595 in 8. Hinc calviniani, in quorum coetu pastoris functus erat munere, librum hunc nisi sunt impugnare, imo coacta synodo, sententiam in eum tulerunt [1]. Propter insignem in linguis hebraica, chaldaica, syriaca et arabica peritiam, horum idiomatum cathedra a rege donatus fuit, et nisi doctoratus laurea in theologia caruisset, rector magnificus renunciatus fuisset universitatis parisiensis. Anno 1600 sacerdos fuit ordinatus laureamque in theologia promeruit; obiit vero 10. Maji vel secundum alios 22. Julii 1610 relinquens 35 scripta partim polemica, partim irenica [1], ut ex. gr. *La condemnation de Calvin par lui même* recueillie de ses écrits, Paris 1597; *la discipline des Ministres de la Religion P. Réformée*, ib. 1600; *le vrai orthodoxe* de la foi catholique du Sacrament de l' Autel, ib. 1596; *la vraie Eglise*, ib. 1597. Ejus tamen *chronologie septennaire* (1598—1604), censuram incurrit Sorbonnae et a congregatione Indicis 16. Dec. 1605 prohibita fuit, tuetur enim in ea, pontifici in quaestionibus fidei non plus esse auctoritatis quam cuilibet alteri episcopo. — In primis vero calvinianos acriter insectatus est Franciscus Feuardentius [2] O. S. Franc. Constantiae neustriacae natus (1539). Sorbonnae doctor (1576) diu Parisiis e cathedra docuit, e rostris vero assidue concionabatur. Inde ad praecipuas Galliarum urbes profectus, ubique dogmatice contra exsurgentes et adolescentes haereses praedicavit. Decessit hic „totius antiquitatis et eloquentiae quasi thesaurus [3]“ 7. Jan. 1612 plurimis relictis operibus [4]. Scripsit enim: *In l. Ruth commentarii*, Parisiis 1582;

4, 146—80. — Jacobus Vidouze pariter quondam praeco in Vasconia, sed conversus a. 1611, cujus sunt: *Trois arguments invincibles* contre la doctrine des Ministres de la Religion prétendue réformée, ib. 1611 in 8, de quo l. cf. Raess 4, 181—4. De Joannis Duperche praeconis calviniani ad fidem catholicam conversi (1617) rarissima *Déclaration*, Lugduni 1618, cf. ib. 405—10, sicut et de altera collegae ipsius et ejusdem gratiae participis Danielis Bourguignon *Déclaration* . . . avec 45 briefves Propositions découvrantes partie des abus, faussetés, contradictions de la doctrine huguenote par ses propres maximes, Parisiis 1617, ib. 4, 431—47.

¹) Synodi nomine edidit Montigny: *Avertissement sur la déposition du sieur Cajet* du Saint-Ministère et sur sa révolte, 1595.

¹) Cf. Raess, die Convertiten III, 278, qui aliqua ejusdem refert scripta, et etiam advertit: „Wie in seinem Leben, so wurde er auch nach seinem Hintritte in ganz widersprechendem Sinne beurtheilt; aber meistens auf eine sehr ungünstige Weise, weil die wider ihn ausgestreuten Verleumdungen ohne Unterschied fortwährend nachgeschrieben wurden. Selbst Feller hat, ohne aus lautern Quellen zu schöpfen, diesen Verleumdungen Glauben geschenkt etc.“ Cf. Discours funèbre sur la mort de feu M. Cahier, Parisiis 1610.

²) „Il écrivit, inquit Dupin l. c. p. 45, plusieurs Ouvrages contre les Hérétiques, et disputa contre eux d' une manière qui a beaucoup de rapport à son nom *(Feuardent)*“.

³) Mathurinus Quadratus in sua ad archiep. ebrodunensem ep.

⁴) Cf. illorum indicem ap. Joan. a s. Antonio I, 384 ss.; Weinand Kirchenl. IV, 1464.

1585; Antwerpiae 1585 in 8, in quibus copiose traditur quidquid ad historiam fideique christianae ac morum rationem pertinet; *in l. Esther commentarii*, praecipue concionatoribus accommodati, Parisiis 1585; Coloniae 1594; 1595 in 8; *in Jonam prophetam commentarii* ex veterum patrum hebraeorum, graecorum ac latinorum scriptis collecti et christianis mysteriis ac concionibus aptati, Parisiis 1595 in 8; *in ep. ad Romanos*, ib. 1599 in 8; *in ep. d. Pauli ap. ad Philippenses*, ib. 1587; *Epistola prima Petri Ap. principis* summa fidei christianae mysteria breviter et absolute complectens *commentariis tractata*, ib. 1600 in 8; *Epistola secunda* etc., ib. 1601; *in d. Jacobi ep.*, ib. 1599; *in d. Judae ep.*, Coloniae 1595 in 8, in quo commentario veterum et recentiorum haeresiarcharum mores scite describuntur, etc. Edidit praeterea una cum Joanne Dradraeo et Jacobo Cuilly, parisiensibus doctoribus *Biblia s. cum glossa ordinaria . . . et postilla* Nicolai Lyrani, praemissa praefatione de ss. Bibliorum auctoritate, veritate, utilitate, obscuritate et interpretandi ratione, additis ad marginem auctoribus et locis, e quibus sententiae fuerunt decerptae, Parisiis 1590 t. 6 in f., Lugduni, Venetiis et alibi; *opera s. Irenaei*, „qui per eum, ut ait Wadding, quasi revixit, certe est plurimum illustratus," adjecit enim vitam s. patris et eruditas sed prolixas notas. „Quin pro tempore eruditae sint, scribit de illis Massuetus[1]), virque pius ac doctus de Irenaeo totaque Ecclesia catholica optime meritus fuerit, nemo absque injuria negabit;" tamen de illa editione hanc profert censuram: „At ut prioribus perfectior, nec ipsa tamen numeris omnibus absoluta, nec paucis, nec levibus vitiis laborat Feuardentiana haec editio. Ut enim nihil de notis dicatur, eruditis quidem, ut ea aetas ferebat, sed prolixioribus et a proposito longius excurrentibus, nihilque aut parum ad textus elucidationem conducentibus, eum in locis bene multis nec feliciter restituit, infelicius explicavit, in pluribus ne quidem quid posset, expertus est: ita ut post Feuardentii curas sexcenta superessent, quibus medicam manum admoveri necesse erat etc." Carpit quoque Massuetus stili, quo in calvinianos invehitur, acerbitatem. Excusari tamen potest, quod calviniani nulli non parcerent injuriae in catholicos. Prodiit haec editio Parisiis 1576; auctior Coloniae 1596 adjecto *Arnobii junioris et Serapionis conflictu de Deo trino et uno* etc., quem libellum ipse primus e tenebris eruit. Edidit quoque s. Ildephonsi toletani archiep. *de virginitate Mariae l.* cum aliis Ildephonso non ita recte adjudicatis, Parisiis 1576 et in t. IX bibliothecae veterum patrum a Margarino Bigneo adornatae, quam simul cum Dradraeo et Gilberto repurgasse et auxisse dicitur, Parisiis 1589. In Mich. Pselli l. *de VII synodis commentarios* scripsit cum praefatione, in qua recentiorum haereticorum cum cacodaemonibus et magis convenientiam describit, ib. 1576; Hieremiae patriarchae CP. *censura orientalis ecclesiae*, de praecipuis nostri seculi haereticorum dogmatibus, ib. 1584. Addidit *appendicem* ad ll. 14 Alphonsi a Castro contra haereses *in 3 ll. distributam*, quibus 40 haereses ab eodem Alphonso vel praetermissae vel post illius mortem natae ac deprehensae refelluntur, Parisiis 1578. Praecipuum tamen Feuardentii opus est: *Theomachia calvinistica 16 ll. profligata*, quibus 1400 hujus sectae novissimae errores, quorum magna pars nunc e suis latebris eruitur, diligenter excutiuntur et refelluntur [1]). In his confessio fidei

[1]) In praef. suae edit. Migne patrol. gr. VII, 11.

[1]) Epitome hujus operis exhibet Werner Geschichte der apolog. und polemischen Literatur IV, 653 ss. hoc de illo judicium proferens: Durch diese (dialogi-

hugenoticae et catechismus calvinianus divinis, ecclesiasticis ac ipsorummet haeresiarcharum scriptis reprehenduntur et confutantur, Parisiis 1604 in f. Huic praeierunt: *Semaine première des dialogues*, quibus 174 calvinistarum errores gravissimi perspicue refelluntur et solide confutantur, Parisiis 1585; 1590; latine Coloniae 1595; *Seconde semaine*, quibus examinantur 465 calvinistarum errores, Parisiis 1598 etc.; *Entremangeries et guerres ministrales;* c'est à dire haines, contradictions, accusations des Ministres de ce siècle, ib. 1604 ed. 3 aucta. (m. 24), aliaque ejusmodi adversus calvinianos opera.

126. Leonardus Coquaeus (Coqueau) O. Erem. s. Aug. aurelianensis, omnium scientiarum genere imbutus, linguas graecam, hebraicam, syriacam et chaldaeam eadem, qua vernaculam, felicitate loquebatur († 1615), contra Mornaeum scripsit *Antimornaeum* id est Confutationem mysterii iniquitatis sive historiae papatus Philippi Mornaei, in qua elucidata historiae veritate rom. pontifices vindicantur ab adversarii calumniis, eorumque auctoritas sacra ac fides orthodoxa asseritur, Parisiis 1613 (m. 30); Mediolani 1616 t. 2. in f. Alia ejusdem opera sunt: *Apologia pro summis pontificibus*, in qua eorum auctoritas a b. Petro usque ad Paulum V. sine ulla interruptione continuata successione demonstratur, ib. 1619 in f.; *examen praefationis monitoriae Jacobi I.* magnae Britanniae regis praemissae apologiae suae pro juramento fidelitatis etc., Friburgi Brisgoviae 1611 in f., opus rarum (m. 25); *commentarii in ll. de civitate Dei* s. P. Augustini, Parisiis 1636 in f. — Sebastianus Michael O. Praed. n. 1543 in oppido, quod vulgo La sainte Baume vocant, in dioecesi massiliensi, disciplinae regularis sua aetate assertor ardentissimus, nam „vir revera fuit, scribit Quetif[1]) fusius ejus merita de regularis disciplinae reformatione prosequens, excelsi infractique animi seu vitae sanctimonia, seu concionum aestibus ac vehementia, seu scholasticae polemicaeque atque etiam affectivae theologiae praestantia sublimioribus sui aevi doctoribus conspicuus heterodoxisque formidandus, qui et ne suae deesset congregationi, oblatas sibi Arausicae et Forojulii in Septimania detrectavit infulas". Recenset ejusdem scripta, inter quae sunt nonnulla adversus Joannem Gigord, pastorem montepesulanum († 5. Maji 1618 a. aetatis 74). — Valentinus Gerard S. J. embrodunensis, theologiae professor († 3. Nov. 1616) scripsit *le triomphe de la glorieuse V. Marie* contre les calomnies du M. Simeon Codur, Lugduni 1607. — Guilelmus Baile (Baillius) S. J. Monstrolii apud Velaunos (Montreal) natus, strenuus per varias Galliae regiones concionator († 1620), cum omni haereticorum genere tanta felicitate concurrit, ut cum nemine conferret, quem non ad Ecclesiam adduceret, eorumque quamplurimos ad veram reduxit fidem, pro qua tuenda composuit *catéchisme et abrégé des controverses* de nostre temps touchant la Religion, Burdigalae 1608 in 12; Trecis 1617 ed. aucta; Salmurii 1615 inscriptus: *Sommaire* de toutes les controverses etc. Ejus sodalis Joannes Bordes burdigalensis eodem decessit a. (2. Apr. 1620). Erat is omnium artium peritia instructus virtutumque etiam decore ornatus, qui apostolico zelo animarum salutem atque calvinistarum multorum conversionem promovit. Tan-

sche) Behandlungsweise, so wie durch die reichlichen Anführungen aus den Schriften einer grossen Zahl calvinistischer Theologen, wird Feuardent's Werk für den Leser sehr instructiv und kann bei seinem bedeutenden Umfange mit Recht als eine Fundgrube von Aufschlüssen über die Lehrmeinungen der damaligen Calviner und über den Stand der Controverse mit ihnen bezeichnet werden".

[1]) Scriptores Ord. praedic. II, 409 ss.

ta fuit ad nuncium ejus mortis populi concursatio, ut occludi fores oportuerit ob vim multitudinis. Scripsit praeter alia *Les vrays abus* des prétendus abus de la Messe adversus de Loque praeconem calvinianum, Burdigalae 1598 in 8. — Silvester Lavallensis (de la Val) O. Cap., philosophiae et theologiae lector, dein strenuus missionarius, qui plures calvinianos ad veram fidem reduxit, veneno ipsi propterea oblato ad praemia evolavit a. 1616, relictis aliquot libellis adversus haereticos. — Bernardus Verger O. Min. Recoll. scripsit adversus Rivetum; adversus Petrum Molinaeum aliosque ministros haereticos Franciscus Pradiel O. Min. Ludovico XIII. et XIV. a concionibus.

127. E *belgis* qui prae ceteris floruerint videntur esse [1]): Petrus de Backere O. Praed. (Backerius, Bacherius † 1601 annos n. 84) gandavensis, qui annos 60 variis in civitatibus theologiam docuit, magnaque sollicitudine oves ab Ecclesia aberrantes reducere in Christi sategit ovile, unde etiam geusis invisus fuit. Plura reliquit[2]) opera, inter quae: *In Misoliturgos* h. e. missae osores libelli duo, quorum 1. de judaeorum paganorumque sacrificiis generatim; alter de catholicorum unico sacrificio late tractat, Gandavi 1556 in 8; *Apologeticus pro defunctis* h. e. pro his, qui communi mortalium sorti erepti sibi ipsis contra malignos obtrectatores patrocinari nequeunt, Antwerpiae 1587, l. rarus. — Jacobus Zittardus ejus sodalis scripsit *opus polemicum* seu controversiarum de omnibus articulis fidei, Moguntiae 1602. — Petrus Simons († 1605) secundus episcopus Iprensis, hunc honorem promeruit insigni sua scientia et virtute: illius testes sunt opera, quae adversus calvinianos composuit et collecta prodierunt cura Joannis David S. J. (de quo mox) Antwerpiae 1609 in f.[1]), inter quae praecipuum est *de veritate* ll. 6; hujus monumentum magnificum ipsi in gratitudinis amorisque pignus a grege suo erectum. — Henricus Cuyck culenburgensis († 1609) philosophiae et theologiae doctor et professor in academia lovaniensi, ubi 18 annos partim ethicam, partim theologiam (1585) docuit, demum episcopus ruremondanus, praeter varia opera de controversia et de moribus [2]), edidit quoque *S. Cassiani opera,* Antwerpiae 1578 in 8. adjectis notis partim castigatoriis, partim censoriis, quas veluti antidota et amuleta quaedam contra obscuriora aliquot loca et errores tam in 13., quam in aliis collationibus obvia esse voluit, quaeque digressionum instar plenius de singulis tractant. — Joannes Busaeus [3]) (Buys) S. J. noviomagensis († Moguntiae 30. Maji

---

[1]) Praetermittimus Aegidium van de Walle brugensem theologiae professorem in universitate Lovanii († 28. Oct. 1603) cujus exstat *paraenesis antiquitatis* contra novorum dogmatum sectatores, Lovanii 1595; Guilelmum Taelboom pariter brugensem n. circa a. 1540, qui propter zelum quem adversus calvinianos verbis scriptisque prodidit, urbe coactus est secedere. Se contulit Audomaropolim, ubi decessit canonicus et archidiaconus 21. Sept. 1608; Olorinum Cygnaeum (Arnoldum Swaens), cujus opuscula recenset Rotermund V, 1092; Cornelium Columbanum Uraux O. S. Ben., de quo cf. Foppens 1, 195.

[2]) Quetif II, 347.

[1]) Cf. Feller VIII, 40, qui alterius S. cognomine Francisci mentionem facit, cujus sit: *de fraudibus haereticorum* ad orthodoxos tractatio, Moguntiae 1678 in 8. Niceron tamen nomen hoc esse confictum censet.

[2]) Feller III, 158: „Les plus curieuses sont celles qui regardent la tonsure cléricale, les devoirs des chanoines etc.“ Plura de eo cf. ap. Arn. Havensium, de erect. novorum in Belgio episcopat. l. 3. c. 1 ss.

[3]) Distingui hic debet a suis fratribus Gerhardo († 1581), qui etiam quaedam scripta adversus protestantes edidit, et Petro S. J. († 1587) qui *summam doctrinae christianae b. Petri Canisii* Scripturae testimoniis patrumque sententiis illustravit. Prodiit hoc *opus catechisticum* Coloniae 1569 in 4; auctius et correctius 1577 in f.

1611 a. aetatis 64), s. Scripturam, theologiam scholasticam et quaestiones de moribus annos fere 22 Moguntiae professus est, innocentiae, prudentiae virtutumque religiosarum et insignis doctrinae opinione clarus. Plurium veterum scriptorum edidit opera: *Petri Blessensis*, bathoniensis quondam in Anglia archidiaconi et apud cantuariensem archiep. cancellarii *opera* nunc primum in lucem producta[1]), variisque lectionibus, notis et praefationibus illustrata, Moguntiae 1600 in 4. (recepta quoque in *SS. PP. bibliothecam coloniensem* et *lugdunensem*). Anastasii S. R. E. bibliothecarii historiae *de vitis SS. Pontificum* usque ad Nicolaum I. adjectis duabus aliis vitis ex Guilielmo bibliothecario cum variis lectionibus mss. codicum; accessit Luidtprandi, ticinensis diaconi, opusculum de vitis rom. pontificum; item Albonis floriacensis epitome de vitis pontificum ex Anastasii historia excepta, Moguntiae 1602 in 4; Hincmari rhemensis archiepiscopi *epistolae* ex ms. cod. bibliothecae ecclesiae spirensis descriptae; accessere haec coaetaneorum scripta: Theodulphi aurelianensis episcopi *epistolae; constitutiones* Caroli M.; *vita* s. Wigberchti, socii s. Bonifacii archiep. moguntini, et *vita* s. Auperti Bingiorum ducis, auctore s. Hildegarde, ib. 1602 in 4; Joannis Trithemii ab. *opera pia et spiritualia* quotquot reperiri potuerunt, ib. 1604 in f.; *Paralipomena opusculorum* Petri Blessensis, Joan. Trithemii, Hincmari aliorumque, ib. 1605 in 8. et Coloniae Agrippinae 1624. Quosdam libros e lingua itala vertit in latinam; alios ipse composuit partim asceticos, qui magni fiunt, partim polemicos, ut: Disputatio theologica *de jejunio et delectu ciborum* adversus Chemnitium et ceteros novatores, Moguntiae 1583 in 4; disputatio theologica *de persona Christi adversus* ubiquetarios, ib. 1583 in 4., cum *apologetico* adversus Gerlach, quod prodiit ib. 1588, quae editio dicitur a nonnemine rarissima; et *refutatione cavillationum* ejusdem, 1591, 1594; cum priori 1609; disputatio *de descensu Christi ad inferos* adversus decretum l. Concordiae lutheranorum, Coloniae 1586 in 4; *de baptismi necessitate*, et nominatim de Constantino M. an in fine vitae fuerit baptizatus, 1689 in 4; *de statibus hominis*, Moguntiae 1613, opus rarum[1]) etc. — Ejus sodalis Joannes David cortracensis, cum ante suum in societatem ingressum patriae civitatis parochus esset, tertio ab haereticis in exsilium pulsus est. Vilissimo et durissimo strato utebatur, penes quod jacebat loculus sepulchralis mortis monitor. Gandavi suis concionibus effecit, ut imagines sanctorum passim per urbem ab iconomachis deturbatae publico privatoque aere reponerentur. Sancte defunctus est Antwerpiae 9. Augusti 1613 a. aetatis 67. relictis quam plurimis (34) de controversia opusculis vel asceticis in lingua belgica[2]). — Jacobus Bajus (du Bay) ab Atho, Michaelis Baji de fratre nepos patrui exemplo ad summos in theologia et academia lovaniensi pervenit gradus admissus a. 1586 ad legendum et regendum in facultate s. theologica († 9. Oct. 1614). Scripsit *Institutionum christianae religionis ll. 4; de venerabili Eucharistiae sacramento* et de sacrificio missae ll. 3, Lovanii 1605. — Antonius van Kersbeeck O. S. Aug., commissarius generalis in provinciis bohemica, bavarica et rhenosuevica († 5. Febr. 1615); scripsit praeter alia[3]) tracta-

[1]) Deceptus est Busaeus, cum haec opera jam ediderit Jacobus Merlinus, Parisiis 1579.

[1]) Cf. alia ejusdem, opera apud Sommervogel II, 416—39.
[2]) Cf. Sotvellum, Biblioth. Script. S. J.; Backer I, 1531.
[3]) Cf. Revista Augustiniana 1884. II, 335.

tum *de sacramentis V. et N.L.*, Moguntiae 1600 in 4; 1609.

128. His omnibus potior est Franciscus Coster [1]) S. J. mechlinensis. Juvenis Coloniam missus Genesim ad academicos in schola theologica et coelorum cursus ex astronomica disciplina explicare exorsus auditorium maximum non voluptate solum, sed etiam admiratione complevit. Cum ita tradendis philosophicis theologicisque disciplinis inclaresceret, sacri doctoratus insignia in ea universitate suscepit (10. Dec. 1564). Maximo zelo, verbo et calamo proximorum promovit salutem, multisque hollandorum millibus oculos scriptis suis aperuit confirmans nutantes, devios reducens ad Ecclesiam. Diligenter servabat tria sibi a s. Ignatio tradita, ut referebat, praecepta, ut nimirum animi demissionem, obedientiam, mentis jugi laetitiam cordi haberet. Nunquam auditus est vel minimi defectus narratione alicujus obscurare famam. Multum temporis orationi impendit atque cultui b. Mariae V. semper fuit addictissimus. Vitam suam omnem ita proximorum bono sacram habuit, ut non scriptione dumtaxat aliisque vocationis suae ministeriis illis commodaret, verum etiam Duaci, cum ibi rector esset collegii, ne quem suorum periculo pestis objiceret, ipse lue afflatorum obsequio sua se sponte addixerit. Denique vitam his laudibus ornatam cum ad magnum senium provexisset sanus semper, licet creberrimis flagris atque cilicio corpus suum attereret, atque nunquam ultra horam consuetam extraheret somnum, aetati magis et necessitati naturae, quam morbo succubuit. Dum ultimis sacramentis imbueretur, exclamabat identidem: „O quanta consolatio!“ Rogatus an lubens moreretur illis s. Ambrosii verbis respondit [1]): „Ita vixi, ut me vixisse non pudeat; mori autem non timeo, quia bonum Dominum habeo.“ Cum sanctitatis odore piissime in Domino obdormivit Bruxellis d. 6. Decembris 1619 a. aetatis 88. Scriptorum ejus catalogus sat longus est [2]): plura sunt *ascetica*, alia *polemica* (etiam belgica lingua conscripta), quorum potiora accipe: *Enchiridion controversiarum praecipuarum* nostri temporis de religione, Coloniae Agrippinae 1585 in 12; 1587; 1589; 1593; aliquot locis ac bona controversiarum parte locupletatum atque emendatum 1596; 1605; 1608 etc. et alibi; in varias quoque linguas versum. Contra hunc librum plures e protestantibus calamum strinxerunt, ut Phil. Marbach, Franciscus Gomar etc., quibus tamen Costerus strenue respondit. Liber *de Ecclesia* contra Franciscum Gomarum, Coloniae Agrippinae 1604 in 8; *Apologia* adversus Lucae Osiandri haeretici lutherani refutationem octo propositionum catholicarum, ib. 1606, cum responsione adversus eundem; *Evangelium reformatum* d. i. kurtze und in ein lüstigs Gespräch verfasste Beschreibung des unversöhnlichen Kriegs und unchristlichen Lebens der genannten Evangelischen, Reformirten und Brüder in Christo, germanice redditum ab J. Münch O. S. Ben., Monasterii 1617, rarum (m. 12). Belgice edidit: *Annotationes in N. T. et in praecipua loca, quae rapi possent in controversiam*, Antwerpiae 1614 in f. — Costerum pari fato eodem a. (1619) secutus est Jacobus Backius, ultrajectensis, qui prudentia et eruditione clarus plura eaque docta opuscula contra novatores edidit, ex quibus praecipue celebrantur: *Scopa conscientiae* (gallice con-

[1]) Alius est a Christophoro Coster, cujus exstat *in Jeremiae prophetias et Baruch commentarius*, Moguntinae 1619 in f.

[1]) In vita a Paulino conscripta c. 10. n. 45.

[2]) Cf. Backer, 1, 1404—13 ss., qui 42 recenset opera; Sotvellum; Hartzheim in biblioth. colon.; Roskovány II, 516.

scripta); *interpres* seu advocatus omnium sincerorum catholicorum: *bannum haereticorum; catholicorum pravorum Tò quare* etc. [1]).

129. In *Germania* plures, praesertim e societate Jesu [2]), fidem catholicam propugnarunt impugnaruntque protestantium placita. Ita praetermisso Joanne Magiro confluentino († 1609) Petrus Thyraeus [3]) patria novesiensis n. 1546 in dioecesi coloniensi, in academiis trevirensi, moguntina, herbipolensi per 27 annos professor et concionator († 3. Dec. 1601 aetatis a. 55), reliquit plurimos (22) libellos [4]), in forma thesium seu disputationum, inter quas etiam *de potestate ecclesiastica* pp. 3, Moguntiae 1586 in 4; *de jure vocationis et missionis*, quod penes verbi ministros in evangelicorum ecclesiis esse dicitur, Moguntiae 1587, quod pluribus impugnationibus et responsionibus occasionem praebuit [5]); *de variis tam spirituum quam vivorum hominum prodigiosis apparitionibus et nocturnis infestationibus* ll. 3, Coloniae Agrippinae 1593; *de daemoniacis* l. unus, in quo daemonum obsidentium conditio, obsessorum hominum status: rationes et modi, quibus ab obsessis daemones exiguntur: causae tum difficilis exitus ipsorum, tum signorum, quae exituri relinquunt: loca denique, quo egressi tendunt et his similia discutiuntur et explicantur, ib. 1594, editio correctior (prior enim mendis scatet), auctior et exemplis facta illustrior, ib. 1598; *Loca infesta* h. e de infestis ob molestantes daemoniorum et defunctorum hominum spiritus locis, l. unus, in quo spirituum infestantium genera, conditio, vires, discrimina, opera, mala, quae viventibus afferunt; rationes item, quibus partim proscribuntur, modi denique, quibus loca ab ipsorum molestia liberantur, hisque similia discutiuntur; adjectus est libellus *de terriculamentis nocturnis*, quae hominum mortem solent portendere, ib. 1598; 1604; 1627; Lugduni 1599; *de apparitionibus spirituum* tractatus duo, quorum prior agit *de apparitionibus omnis generis spirituum*, Dei, angelorum, daemonum et animarum humanarum, l. uno cum duplici appendice de spirituum imaginibus et cultu deque purgatorii veritate; posterior continet *divinarum seu Dei in V. T. apparitionum* et locutionum tam externarum, quam internarum ll. 4 nunc primum editos, Coloniae Agrippinae 1600; 1605. Hinc videntur desumptae illae *de ss. Trinitatis imagine theses*, quas multum laudat Possevinus [1]) atque in suam bibliothecam selectam recepit; *Divinarum N. T.* sive Christi Filii Dei N. T. Mediatoris *apparitionum* ll. 3, quorum primus illam, qua in particulari judicio omnibus dicitur apparere; alter sacramentales, quibus peregrinis speciebus aliquando conspicitur; tertius impersonales, in quibus sub alienis personis exhibetur, explicat, ib. 1603 in 4., opus posthumum; cui addendum *apparitionum* l. unus gloriosam describens tam judiciariam, qua in extremo judicio est conspiciendus, quam thaborinam, qua seipsum apostolis suis exhibuit, ib. 1602, quem pene moribundus scripsit; utrumque

---

[1]) Cf. Continuat. historiae eccles. Fleurii l. 192. § 42.

[2]) „Facile crediderim, inquit Buddeus Isagoge II, 7 § 9, unam istam societatem Jesu plures protulisse scriptores polemicos, quam reliquos ordines religiosos omnes."

[3]) Ejus frater Hermann S. J. († 1591) edidit l. *de religionis libertate* et *confessionem augustanam* cum notis, Dilingae 1567 in 4.

[4]) Cf. Backer III, 1111—14; Ruland series et vitae professorum s. theol., qui Wirceburgi a fundata academia docuerunt, Wirceburgi 1835 p. 25—30.

[5]) Cf. Roskovány II, 404.

[1]) Bibl. selecta l. 8. c. 15. hanc rationem reddens: „Neque enim nos illo melius haec digerere in ordinem, aut ad captum cujusque proponere sciremus."

opus simul junctum videtur prodiisse ib. 1625 in 4. Haec opuscula magno quoque usui erant Calmeto et Lenglet Dufresnoy ad suos de apparitionibus lucubrationes [1]): ea etiam commendat Weissenbach in suis transactionibus diabolicis.

130. Eodem anno (1601) obiit ejus sodalis Wenceslaus Sturm, qui primus calamum strinxit adversus picardos in Bohemia [2]). — Magni nominis, zeli, virtutis atque eruditionis vir fuit Georgius Scherer tirolensis natus Schwatzii (c. 1540), qui per 40 annos summa cum laude nec minore fructu concionatus est, Lincii praesertim [3]), ubi ex mandato Matthiae archiducis diu degebat magno tam catholicorum quam protestantium bono tutans urbem illam adversus sectarios, quorum multos ad veram fidem reduxit, ibique apoplexia tactus 30. Nov. 1605 exstinctus est. Plurima ejusdem opuscula (34), postquam singillatim prodierunt [4]), collecta edita sunt in monasterio Bruckensi ord. praemonstr. in Moravia prope Znoymam 1599 v. 2 in f., Monachii 1614. Scripta sunt lingua patria, in qua pro sua aetate egregio utebatur stilo; impugnat vero in primis professores tubingenses, qui unionem inire nitebantur cum ecclesia graeca schismatica, hinc etiam censuram ecclesiae orientalis a Jeremia patriarcha constantinopolitano conscriptam, qua protestantium placita damnantur, vertit in linguam germanicam; impugnavit praeterea Osiandrum, Otzinder, Heerbrandum etc. Egregia, solida, admodum practica et ad populi captum accommodata disputatio *de Ecclesiae notis* continetur ejus concionibus, quibus hic titulus: *29 Predigen von notis, Merk und Kenn-Zeichen der wahren und falschen Kirchen.* Praeclara quoque est ejus concio *de parabola seminantis* (Luc. 8) habita dominica sexagesimae a. 1586, qua populariter admodum et perlimpide rationes duodecim evolvit, quibus Hauseckenses permoti fidem amplexi sunt catholicam [1]). Scripsit quoque: *Bericht ob der Papst zu Rom der Antichrist sei*, Ingolstadii 1585; *Ob es wahr sei, dass auf eine Zeit ein Papst*

[1]) Feller VIII, 199. Hac occasione mentio etiam fieri potest Vincentii Pons O. Praed. lusitani, cujus praeter opus apologeticum (lingua gallica conscriptum) pro Ecclesia romana (Aquis Sextis 1608 in 8.) exstat quoque *de potentia et scientia daemonum* quaestio theologica: an diabolus pater mendacii semper loquatur mendacium? an ipsius verbis fides adhibenda sit, ib. 1612 in 8.

[2]) Ejus opus lingua bohema conscriptum plurimum laudat Possevinus l. c. l. 7. c. 15. atque excerpit in examine hujus sectae, quod ibidem instituit.

[3]) De ejus concionibus Viennae habitis haec legimus ap. Seb. Mitterdorffer, conspectus hist. universitatis viennensis ad a. 1581: „Hoc anno iisdem finem imposuit tanto inde fructu consecuto, ut e nobilitate aeque ac plebe centum aliquot dimidii anni spatio confessionem eam (augustanam) ejurarent;“ et ad a. 1605: „Quadraginta et quinque fere annis Austriam sacris concionibus seu in aula, seu ad d. Stephanum, seu aliis cathedris, editis praeterea in lucem adversus acatholicorum dogmata scriptis ita excoluit, ut magnam partem Austriae se catholicam esse Scherero debeat.“

[4]) Cf. Backer III, 606—14.

[1]) Hanc concionem reperies apud Raess, die Convertiten 2, 451—487, de qua eruditissimus episcopus ita judicat: „Diese Schrift zeichnet sich aus durch Gründlichkeit und Popularität; und was dem gemeinen Manne, an den sie gerichtet ist, unwidersprechlich einleuchtet und im Kreise seiner Begriffs- und Auffassungsweise liegt, wurde darin aufgenommen und auseinandergesetzt: daher ist denn auch nicht zu verwundern, dass die Zuhörer in Masse die Augen geöffnet und der hinreissenden Kraft der schlichten und ungekünstelten Wahrheit sich gefangen gegeben. Diese Schrift ist übrigens mit folgender Approbation versehen: Causas has conversionis hauseckensis tam graves judico, ut contra causari nemo quidquam recte possit, et ideo tam dignas, quae typis excusae a quam plurimis legantur. Albertus Bungerus, professor theologus, procancellarius et pro tempore facultatis theologicae decanus in academia ingolstadiensi.“ Prodiit Ingolstadii 1586.

zu Rom schwanger gewesen und ein Kind geboren habe, Viennae 1584 etc. — Christophorus Marianus, ante Daniel Mattsperger dictus, augustanus, praeconis lutherani filius, qui amplexus est fidem catholicam et societatem Jesu ingressus (1578), Ingolstadii docuit ethicam; relicta societate prius parochum egit, dein vocatus Wirceburgum theologiam professus est moralem; obiit 27. Aug. 1607 canonicus novi Monasterii. Inter alia composuit[1]) *convivium evangelicum,* in quo diversarum partium ministri evangelici cum augustana confessione hilariter accumbunt et evangelice philosophantur, Monasterii 1602 in 4; Moguntiae 1603 in 4.

131. Contra Pareum calvinistam edidit quaedam[2]) Joannes Spitznaes, ab urbe patria Mühlhusinus dictus († 1609), a parentibus protestantibus ortus et in horum erroribus institutus. — In Polonia plures de controversiis fidei libellos[3]) in lingua germanica vulgavit Joannes Huber (Uber) herbipolensis († 1612), inter quos potiores sunt: *Bemängelung der zu Braunsberg herausgegebenen Bibel,* Brunsbergae 1604 in 4; *Theoria et Praxis von siebenzehn Abendmahlen,* sieben Lutherischen u. zehen Calvinischen, Monasterii 1609 in 8; *Apologia* u. gründliche Vertheidigung eines kleines Büchlein, so unter diesem Titel ausgegangen (ipso auctore): *Die Bibel ist nicht ganz,* daraus folget, dass diejenigen so allein der Bibel anhangen nicht können selig werden. In welcher augenscheinlich u. handgreiflich offenbaret wird, dass der reformirten Wortdiener Glaubensfundament, darauff ihre gantze Religion gebauet, gar nichts ist, weil sie es in Gottes Wort weder finden noch weisen könnnen. Gegen das unchristliche Buch Danielis Kramerii etc., Brunsbergae 1606; Coloniae 1607 in 4. — Neque infimae notae theologus polemicus est Sebastianus Heissius augustanus, imo vir singulari ingenio, doctrina eximia nec his dotibus impari virtute. Vix ullum scriptorum genus erat, quod non diligenter volvisset: si quid non meminisset, id omnino non legerat. Errores sui temporis luculentis disputationibus editis exagitavit eruditorum approbatione singulari († Ingolstadii 20. Jun. 1614 a. aetatis 43). Prostant inter alia [1]): Disputatio theologica *de vera Christi Ecclesia,* proprietatibus ejus et notis, quibus facile ab omnibus falsis haereticorum ecclesiis internoscatur, Monachii 1600 in 4., Ingolstadii 1610; *de triumphante in coelis Ecclesia,* Monachii 1600; dialogi VI *de augustissimo corporis et sanguinis sacramento ac sacrificio missae,* in quibus breviter et amice praecipuae de hoc argumento controversiae discutiuntur, Monachii 1605 in 8; *volumen acatholicorum XX art. conf. augustanae* editum a Jac. Heilbronner ... Lavingae 1606 compendio recognitum et *castigatum,* Dilingae 1608 in 4. etc. — Jacobus Crusius bambergensis († 20. Febr. 1617 a. aeatis 69.), qui multa in vulgus sparsit apta schediasmata typis expressa[2]), inter quae sunt: *Fax ad veram fidem praelucens,* sive instructio hominis ad fidem orthodoxam, Graecii 1597 in 12; *de veritate corporis Christi in Eucharistia,* ib. 1599; *de corruptione s. Scripturae* facta a Luthero in rebus dogmaticis, ib. 1602 etc. — Emmeranus Welser stulfeldensis dioecesis salisburgensis, qui in bohemica silva saepius missiones instituit, varios scripsit tractatulos germanice impres-

---

[1]) Cf. Backer II. 1404. Ea laudat Gretserus in disput. Unde certo et infallibiliter constet: *Scripturam esse canonicam* (op. t. 8. p. 962); nam hoc argumentum illustrat Mühlhusinus adversus Pareum.

[2]) Cf. Backer II, 214.

[3]) Cf. Veith bibl. august. 1, 117; Ruland pag. 36.

[1]) Cf. Backer II, 93; Mederer, annales acad. ingolstadiensis ad a. 1614.

[2]) Sotvellus in Biblioth. script. S. J.

sos Monachii, opportunos firmandis catholicis, deviis a fide revocandis († 16. Apr. 1618). — Conrad Dosch disputavit cum Barth. Ruhlich de quaestione: *Ob man bei der Lehre der augsburgischen Confession selig leben und sterben könne*, de qua plura prodierunt libelli. — Joannes Hammer goslariensis (n. 1547, † 30. Maj. 1606) auctor est libelli, qui posthumus prodiit: *Predicanten Latein* d. i. drey Fragen allen genannten Evangelischen Prädicanten von vielen Catholischen offtermals aufgegeben, aber nie bishero gründlich beantwortet, jetzo auf's Neue in Reimen verfasset: 1. Ob es wahr sey, dass der Papst von Gotteswort abgefallen und dasselbe unterdrückt habe? ob die genannten Evangelischen katholisch seien; 3. Ob jemals einer durchs neue Evangelium selig geworden, 1607. sub nomine Hermanni Josemann; cui saepius et plures ex protestantibus respondere conati sunt[1]). Et hi omnes erant e societate Jesu.

132. Ex aliis religiosorum ordinibus nominandus est Leonardus Rubenus O. S. B. abdinkofensis prope Paderbornam abbas et s. congregationis bursfeldensis praesidens principalis „vir sane et insigniter eruditus et rerum gestarum spendore illustrissimus[2]).“ Natus est Essendiae haud procul Duisburgo ad Rhenum sub a. 1550, priusque amplexus societatem Jesu: nonnullo tempore versatus in Livonia, Lithuania et Transilvania pro dilatanda fide catholica († 15. Oct. 1609). Praeter alia edidit opusculum sat acre, Possevino judice, dignum quod legatur, cui titulus: *Liber de falsis prophetis et lupis rapacibus*, Coloniae 1597; Paderbornae 1608, in quo praefulgente Scripturarum, patrum factorumque luce verum haereticorum depingit ingenium; *de idololatria ll. 3*, Coloniae 1597 in 8., ed. aucta in quibus tuetur doctrinam catholicam de sanctorum cultu.

133. Sed non solum religiosi, verum plures alii debitam in hoc certamine laudem merent. Huc in primis spectant plures, qui relictis adversariorum castris reliquum vitae rei catholicae consecrarunt, ut Justus Calvinus (germanice Kahl), Baronius a cognomine cardinali, qui eum ad sacramentum confirmationis deduxit[1]), postea dictus (1601). Erat is Xanthi in cliviensi ducatu (c. 1570) parentibus haud catholicis ortus, sed lectione operum ss. patrum, Augustini praesertim et Cypriani necnon librorum recentiorum polemicorum, veram agnovit fidem[2]), Romamque petens eam quoque ibidem professus est (1601), suaeque conversionis egregiam plane apologiam composuit hoc titulo: J. Calvini Veterocastrensis *pro sacrosancta catholica romana Ecclesia* proque sua ad eam transmigratione *apologia*, ex s. literis, vene-

1) Cf. Backer 2, 22; Roskovány 2, 534.

2) Ziegelbauer Hist. rei liter. O. S. B. p. 3. c. 4. § 1; Schmid allg. d. Biogr. 29, 428. Alius est a Philippo Rubenio coloniensi J. C. Lipsii discipulo, senatui antverpiensi a secretis († 1611), qui s. Asterii episc. amaseni *homilias* graece edidit *latinasque fecit*, Antverpiae 1615 in 4.

1) Cf. Serarium, Rerum mogunt. I, 130.

2) Ita ipse profitetur in sua ad Caesarem Baronium ep. Ceterum plura de eo cf. ap. Raess, Die Convertiten III, 536 ss., qui etiam ejus apologiam infra cit. germanice versam exhibet. Alius est a Joanne C. alias Kahl, wetterano († 1614, de quo cf. Fabricium hist. bibl. fabric. VI, 423) qui praeter plura alia ad jus civile spectantia edidit quoque l. *Themis hebraeo-romana*, Hannoviae 1605 i. e. Jurisprudentia mosaica et juris tum canonici tum civilis romana invicem collata et methodice digesta. Obiter alicubi asperguntur aegyptiorum, graecorum et aliorum leges atque ad calcem adjiciuntur quaestiones miscellae et utilissimae et jucundissimae. In praefatione autem discutitur quaestio: An leges mosaicae et quaenam et cur et quatenus hodie christianos homines obligent; *Lexicon juridicum* juris caesarei simul et canonici, feudalis item, civilis etc., 1600, sed prohibitum a. 1661.

randa antiquitate atque ipsis sectariorum principiis adornata, ut facilem lectori viam ad veritatem muniat. Accessit epistolarum catholicarum ejusdem volumen unum: necnon ex s. Augustino ep. 48. ad Vincentium et ep. 50. ad Bonifacium de latitudine Ecclesiae Dei et moderata coercitione haereticorum, Moguntiae 1601, Heidelbergae 1756. Aliud ejusdem doctissimum utilissimumque opus est: *Praescriptionum adversus haereticos perpetuarum* ex ss. orthodoxis potissimum patribus *tractatus VI*, praesentium temporum novatoribus oppositi atque ad retegendas eorum fraudes, mirificamque cum priscis haereticis similitudinem ostendendam argumentis, notis atque analysi ita illustrati, ut catholicae romanae Ecclesiae veritas atque inconcussa insuperabilisque ad finem usque mundi soliditas perspicue omnium retro seculorum testimonio asseratur, Moguntiae 1602; vindiciis adversus Jo. Rainoldum anglocalvinianum aucti, cum s. Cypriani et Augustini de unitate Ecclesiae opusculis, ib. 1605; Heidelbergae 1756. *Pseudo-Jubilaeum Wittenbergense* adversus Hunnium et Lutherum etc. Quando obierit nos latet, sed mortuo jam cardinali Baronio (1607) vita superstitem fuisse testatur ejus epistola de dicti cardinalis obitu ad Nicolaum Serarium scripta, quae habetur Annalium Baronii tomo I. praefixa. — Alius est Johannes Zehender (Decumanus) Jacobo marchioni badensi a concionibus, qui fidem catholicam nondum publice professus, eam palam tamen in colloquio, cum Pappo, theologo argentoratensi, Emmendingae habito [1]) defendit, et cum marchio postmodum ad Ecclesiam esset reversus catholicam, eum ducem est secutus (1590). Post hujus mortem transmigravit in Austriam Linciique cum Georgio Scherer, de quo supra (n. 130) egimus, rem catholicam strenue promovit, editis etiam scriptis in dialogorum forma ad populi captum egregie accommodata [1]).

134. Tertius his est celebrior, Joannes nimirum Pistorius, Nidae (unde ejus cognomen Nidanus) in Hassia a. 1544 a patre ortus, qui a fide catholica, cum eques esset melitinensis, defecerat primusque ibidem factus fuerat superintendens. Diligentissime incubuit studio medicinae, dein juris disciplinae, non seclusa theologia. Ernesto Friderico, marchioni Bado-Durlacensi a consiliis erat, cui etiam auctor exstitit, ut ad calvinianos transiret. Postea factus Jacobi marchionis badensis archiatrus, cum hoc ad Ecclesiam catholicam rediit (1590). Marchione defuncto Constantiam secessit, sacrosque suscepit ordines. Rudolpho II. a consiliis fuit, ac wratislaviensis ecclesiae praepositus renunciatus; tandem vero Friburgi, secundum alios Fuldae meritis plenus a. 1608 pie in Domino decessit. Edidit germano idiomate relationem conversionis Jacobi, badensis marchionis, expositis quinque motivis, quibus ille ad conversionem permotus fuit [2]), Coloniae 1591, adjecto (in posterioribus editionibus) sexto, quo ipse fuit inductus [3]); praeterea *de praeci-*

---

[1]) Collegam in hoc colloquio habuit Gregorium Haenlin (a Werner vocatur Helin), qui edidit Parallela confessionis augustinae et augustanae opposita parallelis Jo. Pappi, cum duabus Jo. Pistorii epistolis ad Pappum, Friburgi 1592 in 4.

[1]) Plura cf. ap. Raess l. c. III, 1 ss., qui etiam exhibet ejus dialogum, cui titulus: *Ein freundliches Gespräch von der in etlichen Ländern vorgenommenen und Vielen sachbeschwerlichen Religionsformation* (Ingolstadt 1601 in 4.), de quo ita Raess l. c. p. 5: „Dieses Dreigespräch ist ein wahres Meisterstück in logischer, theologischer und sprachlicher Hinsicht, und hat im höchsten Grade alle Eigenschaften eines Dialogs.“

[2]) Exstat haec ap. Raess l. c. III, 94 ss.

[3]) Reperies hoc penes Raess l. c. II, 496 ss., qui plura de eo refert. Mentione quoque dignae sunt Jo. Pistorii *epistolae*

puis quibusdam controversis christianae doctrinae capitibus, Ingolstadii 1590; *Anatomia Lutheri* d. i. die sieben Geister p. 1., Coloniae 1595; p. 2. ib. 1598 in 4. (germanice); *Ein Stück aus dem lauter Wort Gottes* oder der deutschen Theologia: das ist von 14 in der Religion zwischen den Katholiken eines und Lutherischen und Calvinischen andern Theils streitigen Punkten etc., ib. 1596 in 4; *Acten der zu Zürich* zwischen weiland H. Cardinal von Oesterreich, Bischof zu Constanz etc. und einem ehrsamen, wohlweisen Rath von Zürich wegen der Religion *angestellten Disputation*, Friburgi in Brisgovia 1603 pp. 3 in 4., opus rarum. Parte priori ostendit errare tigurinos, inhaerere dum se putant fidei professioni a Damaso a. 380 statutae ac generatim fidei priorum quatuor Ecclesiae christianae seculorum; p. 2. crisi subjicit tigurinorum placita de s. Scriptura, traditione et Ecclesia, quaestionesque huc spectantes expendit; in 3. p. proponit ultra 2000 dicta vel testimonia ex Calvini operibus aliisque calvinistarum libris collecta, quae plus minusve erronea et malesonantia sunt [1]). *Wegweiser für alle verführten Christen*, d. i. Kurtzer doch gründlicher, wahrhafter, auss H. Schrift genommener Bericht von 14 fürnembsten zwischen den catholischen und den Newglaubigen in der Religion strittig gemachten Artikeln etc., Monasterii 1589; Ingolstadii 1600; *Thesium* J. Herbrandi *de visibili Christi in terris Ecclesia analysis*; propositiones 50 ex s. Augustino de reliquiis; epistolae Pistorii ad amicos de Ecclesia, Ingolstadii 1589; *öffentliche Beweisung* dass die Lutherischen im colloquio zu Regensburg 1601 mit ihrem armseligen Glaubensgrund und Argument sich u. ihr Sect in höchste Schand und Spott gesetzt, Friburgi 1607 in 4; *Merkzeichen des alten und neuen Glaubens* d. i. Ursach warumb die röm. kath. Kirche und ir Glaub allein die rechte Kirch und der Glaub Christi, und alle ander lutherische, calvinische, wiedertaufferische etc. falsche und unrechte Kirchen und Glauben seien, Monasterii 1609, l. rarus; theorema *de fidei christianae definita mensura* et an haec sit sola Scriptura canonica, cum epitegmate de sacramentis contra Grynaeum, Coloniae 1594 in 4; *artis cabalistiae* h. e. reconditae theologiae et philosophiae scriptorum t. unus, Basileae 1587 in f. (m. 30), quo continentur Pauli Ricae *Coelestis agricultura;* Rabbi Josephi *Porta lucis;* Leonis Hebraei *de amore;* Jo. Reuchlini *de arte cabalistica;* et *de verbo mirifico;* Archangeli Burgenovensis interpretatio in dogmata cabalistarum; Abrahami *de creatione et cabalistinis* (Sepher Jezira). *Rerum germanicarum veteres* jam primum publicati scriptores [1]) aliquot insignes medii aevi ad Carolum V., Francofurti 1583 t. 3 in f., Ratisbonae 1726 t. 3 in f. recogniti cum notis et indice a Struvio, ed. accurata et aestimata; *Polonicae historiae corpus* i. e. polonicarum rerum latini veteres et recen-

---

tres ad Jo. Pappum, Coloniae 1594 in 4. In 1. hortatur Pappum ad studiosius servandum suum jusjurandum Emmendingae factum, cum se ostensurum promitteret s. Augustinum cum omnibus augustanae confessionis articulis consentire; in 2. refutat parallela Pappi et in primis praefationem in illa ipsa; in 3. demonstrat, neminem mortalium per sec. 15 catholicum vel orthodoxum, virum vel feminam, senem vel juvenem sensisse de fide Christi ac credidisse aeque ac Lutherum. Quibus adduntur parallela nova de Hussi et Lutheri in omnibus controversiis dissensione. Cf. Fabricium in hist. fabr. IV, 209; Rotermund VI, 296; Roth Kleine Beiträge zur deutschen Sprach-, Geschichts- u. Ortsforschung 1850 fasc. 7 p. 62. 74.

[1]) Cf. Werner, Geschichte der apologetischen und polem. Literatur IV, 632; Janssen Gesch. d. deutschen Volkes t. V. passim.

[1]) Feller VII, 16: „Recueil curieux et assez rare, mais qui aurait pu être mieux digéré.“ Commendatur haec collectio etiam a Morhofio, Polyhist. III, 109.

tiores scriptores quotquot exstant, Basileae 1582. Negari nequit Pistorium fuisse theologum polemicum admodum operosum, doctum, sed etiam vehementem acremque, propter ingenii aciem disserendique subtilitatem adversariis invisum [1]).

135. Non minus celeber est Caspar Ulenberg Lippiae natus parentibus lutheranis a. 1549. Susati (Soest) literis egregie operam dedit, linguamque graecam adeo calluit, ut elegantissime et carmina funderet in paucis, calamo et lingua cunctis palmam praeriperet. Inter varios heterodoxos professores in primis Flacii Illyrici dogmata secutus erat adeo ferventer, ut audito Roderum cognatum suum fidem catholicam esse amplexum, Coloniam statim profectus sit et nondum satis in fide catholica fundatum pristino errore infecerit, qui tamen eodem Ulenbergio auctore ad catholicam iterum fidem rediit. Interea Roderi subversio causa salutis Ulenbergio exstitit. Conversatus enim cum Nopelio et Gervinio Calenio viris egregiis et popularibus suis adeo clare sectae suae falsitatem agnovit, ut fidem lutheranam ejurarit a. 1572 [2]). Hinc sibi odium insectationesque conscivit sectariorum, meritis vero suis ad honorifica munera evectus est. Artium et philosophiae magisterii laurea coronatus, gymnasii laurentiani professor publicus renunciatur 1575 et sacerdotio initiatur anno eodem. Crescente in dies fama doctrinae et eloquentiae a Nopelio decano Caesaris Insulani (Kaiserswerth) collegii evocatur canonicus et pastor civitatis futurus: a. 1585 eligitur Coloniae a capitulo cunibertino canonicus et pastor communi suffragio ob perspectum apostolicum viri zelum in regendis et pascendis Christi fidelibus. Urbem totam elequentia sua ducebat e sacra cathedra, terrorem et fugam Ecclesiae adversariis injiciebat, secreto et publice cum iisdem congressus semper victor. Interea ab herbipolensi episcopo postulatur, suffraganeam operam ut navet dioecesi; offertur eidem decanatus ecclesiae collegiatae susatensium s. Patrocli, quae omnia invicta modestia declinavit et a se depulit. Anno 1593 ad gymnasii laurentiani regimen eligitur, cui a. 22 praefuit immortali laude, integritate summa, catholicae et literariae rei incremento. Rector magnificus ab universitate coloniensi eligitur 20. Dec. c. 1610. Ex mandato serenissimi Ferdinandi archiepiscopi manum admovit interpretationi bibliorum germanicae, quam summa fide, accuratione et diligentia perfecit [1]), eaque prodiit Coloniae 1630. Ad meliorem transiit vitam d. 16. Febr. 1617 a. aetatis 68. Inter ejus scripta eminent: *Zweiundzwanzig Beweggründe für den alten katholischen Glauben*, Coloniae 1589, ibidemque eodem auctore latine: *Causae graves et justae*, cur catholicis in communione veteris ejusque veri christianismi constanter usque ad finem vitae permanendum: cur item omnibus, qui se evangelicos vocant, relictis erroribus ad ejusdem christianismi consortium vel postliminio redeundum sit; qui liber plane egregius etiam recentiori aetate Moguntiae

---

[1]) Cf. plures qui contra eum scripserunt ejusque responsiones apud Roskovány II, 407: 426 s. et 514; Buddeum Isagoge hist. theolog. II, 7 § 9 p. 1254. A calumnia vindicavit Gretserus in libello (op. XI, 925—938): *Dormitorium apostatarum* nuper ab ignoto Dormitantio laudandae cl. v. D. Joan. Pistorii et aliorum quorundam etiam principum existimationi et famae exstructum, at nunc funditus destructum.

[2]) Quem a. ipse Ulenberg hoc chronogrammate designavit: *DogMata LVtherana noVa et pVgnantIa fVgI.*

[1]) Varias hujus versionis editiones, quae auctoritate Joan. Phil. Schoenborn archiep. ab idiomate westphalico per theologos moguntinos 1662. purgata fuit, cf. in bibl. coloniensi, ubi reperies alios hujus auctoris libros. Cf. Le Long Biblioth. s. c. 5. sect. 2; Schneller Instit. theol. posit. n. 331.

1825; 1833; 1840 iterum prodiit [1]). *Historia de vita, moribus, rebus gestis ac denique morte praedicantium lutheranorum,* doct. M. Lutheri, Ph. Melanchtonis, Matthiae Flacii Illyrici, Georgii Majoris, Ossiandri et Andreae, Coloniae 1622 t. 2, germanice Moguntiae 1836. Vita Zwinglii ms. teste Meshovio servabatur in bibliotheca gymnasii laurentiani [2]).

136. His addendi sunt: Gregorius Pomerius [3]), Georgius Lauter ehinganus, Alberto duci Bavariae a concionibus, praepositus, demum (1577) capituli monacensis († 1610), qui disputavit *de sacrificio missae,* Monachii 1565; Abraham Schaedlin, cujus est *Urtheilsprecher* d. i. ein unpartheischer Richter über alle diejenigen, welche das Lutherthum verlassen, sich zu der alten kath. röm. Kirche begeben, welche kath. röm. Kirche nunmehr in die 1600 J. unaufhörlich glaubt und bekennt, auch vermöge der Zusage Christi des Herren bis zum Ende der Welt und in Zukunft des Antichrists beständiglich glauben und bekennen wird Alles, was Christus etc., Monachii 1606; cujus operis alteram p. inscripsit: *Eröffnung d. Zeugenaussage* durch ordentlichen Richter d. i. gründliche Beweisung aus den Schriften Luthers u. seiner Nachkommen, dass alle diejenigen, welche das Lutherthum verlassen und zu der alten kath. röm. Kirche sich begeben, christlich, wohl und recht haben, ib. 1606. — Albertus Hunger, theologiae doctor et professor academiae ingolstadiensis per 24 annos, procancellarius, canonicus eystettensis et passaviensis, necnon praepositus habacensis. Natus erat Kelhemi in Bavaria a. 1545. Posteaquam a. aetatis 17. Ingolstadii philosophiam absolverat atque ex eadem doctoris dignitatem erat consecutus, Romam abiit atque in collegio germanico ultra triennium commoratus theologiam didicit professore Turriano. A. 1567 vixdum 21. aetatis a. egressus philosophiam profiteri eximia cum laude coepit, a 1570 theologiam, unacum Martino Eisengrein a. sequenti theologiae doctor renunciatus. Hunc secutus est (1578) in procancellarii et inspectoris munere quod ad annum mortis suae (1604) digne sustinuit. In elogio in schola theologica ejus memoriae inscripto celebratur tamquam „vir singulari doctrina, prudentia, suavi morum gravitate perpetua vitae innocentia, in paupere liberalitate clarissimus [1]).“ Plura reliquit opera philosophica et polemica adversus Lutherum, ut *de peccato* 1573; *de originis peccato* 1578; *de veritate transubstantiationis* in sanctissima eucharistia 1577; *de fide s. Atha-*

[1]) „Dieses Buch, scribit cl. Raess Die Convertiten seit der Reformation 2, 555, ist mit einer solchen Ruhe, Gelehrsamkeit, Logik und Ueberzeugungskraft geschrieben, dass man kaum begreift, wie es Jemanden einfallen könne, öffentlich dagegen aufzutreten... Seine 22 Beweggründe sind ein vortreffliches und zeitgemässes Compendium eines dogmatischen Unterrichtsbuches, bündig, fasslich und eindringlich gedacht und geschrieben. Huic operi geminum addere licet Sixti Sartorii Miltenberger ansbacensis, juris utriusque doctoris (qui post suam conversionem factus est sacerdos et canonicus passaviensis) inscriptum: *Causae motivae,* ob quos S. Sart. M... deserta lutherana (in qua natus et educatus fuit) secta, catholicam ss. Scripturis vere fundatam et a ss. orthodoxis PP. traditam religionem amplexus est et profitetur, Ingolstadii 1602 in 4. Eodem spectant ejus *epistolae V,* ib. 1605 in 8., quae scripta logicam disserendi rationem et eruditionem praeseferunt. Cf. Raess 3, 453—73.

[2]) Plura de Ulenberg cf. l. c. et in l. Arnoldi Meshovii lippiensis († 1667): *De vita, moribus et obitu C. Ulenberg,* Coloniae 1638, cujus compendium praemittitur editioni op.: *Zweiundzwanzig Beweggründe* etc., quae prodiit Moguntiae 1833 etc.

[3]) Cf. Rotermund VI, 569, qui eum *jesuitam dicit.*

[1]) Cf. Mederer, Annales acad. ingolstad. ad a. 1604, ubi reperies catalogum ejusdem operum.

nasii et consensu theologiae Lutheri cum philosophia Epicuri 1582 etc.

137. Ejusdem collegii germanici alumnus erat Vitus Miletus gamundianus, wratislaviensis canonicus, demum Moguntiae praepositus ad s. Mauritium. Praeter alia[1]) exstat ejusdem l. *de sacramentis*, mille sexcenti errores, vaniloquia et cavillationes eorum, qui hoc tempore ab Ecclesia secesserunt catholica (praesertim Chemnitii), cum brevi eorundem confutatione, Moguntiae 1593 in 4. — Joannes Nopelius lipstadiensis (n. 1548) quondam (1594—1598.) academiae coloniensis rector, demum episcopus cyrenensis et archiepiscopi coloniensis suffraganeus († 1605), edidit *Confessionem ambrosianam* in ll. 4 digestam, Coloniae 1580. in 8., ad normam confessionis augustinianae ab Hieronymo Torres (cf. n. 90) editae, in qua quaerit quid de iis dogmatibus, quae hodie in controversiam vocantur, s. Ambrosius senserit. — Joannes Baptista Fickler Backnangae in regno wirtembergico 24. Maj. 1533 natus variis functus est muneribus honorificis; fuit enim archiepiscopo a secretis, legationi ad concilium tridentinum (1562) adjunctus; dein archiepiscopo a consiliis ejusdemque cancellarius. A Guilelmo duce Ingolstadium fuit adscitus (1588), qui Maximilianum principem hereditarium institueret in jure civili, historia et literis classicis, a quo deinceps magni aestimabatur. Vir erat admodum eruditus, etiam in re numismatica et archaeologia, multorumque operum (c. 20) auctor[2]), inter quae *Spongia contra praedicantium wirttenbergensium aspergines*, qui patriarchae CP. judicium super capita augustanae confessiones expetiverunt, Ingolstadii 1585 (m. 10); etiam germanice, Monachii 1589, cui adjecit: *historische Erzehlung* einer gemeiner Kirchengefährlicher That etlicher wirtenberg. Theologen, so dem Patriarchen zu CP. die Augspurgische Confession und sein Gutachten zugeschickt und was sie für Bescheyd erlanget, ib. 1592; *theologia juridica* seu jus civile theologicum, Dilingae 1575., in qua vel ex jure civili seu ex legibus imperatorum, Constantini in primis, Ecclesiam romanam non defecisse, sed protestantes errare. *Novus malleus maleficarum* Barth. de Spina, Coloniae 1581; *Rettung der Concilien*, kath. Glaubens und Anrufung Mariae wider J. Heylbrunner, Ingolstadii 1590 in 4. etc. — Justus seu Jodocus Lorich, theologiae professor friburgensis, postmodum carthusianus († 1613), praeter alia reliquit instar lexici *Thesaurum utriusque theologiae*, theoricae et practicae, Friburgi 1609 in f. (m. 30); *Evangelium* h. e. de vi, natura et scopo evangelii Jesu Christi, Ingolstadii 1580 in 8; *De ecclesiastico coelibatu* adversus sacrilegos nuptiatores et infames concubinatores, Friburgi 1584; *de traditionibus ecclesiasticis et voluntario Dei cultu in genere*, Ingolstadii 1579; *Flagellum* contra modernas haereses, Friburgi 1688; *Kurtzer Begriff* dern rechten, einigen, unfälbaren Eigenschaften Wahrzeichen der Kirchen Gottes, ib. 1589; *triumphus b. Mariae V.*, ejus laudes, vita, privilegia, epitheta, ib. 1610.

138. Opus laboriosum composuit Jodocus Coccius[1]) Bileveldiae natus († 31. Dec. 1619), cui titulum fecit: *Thesaurus catholicus*, in quo controversiae fidei jam olim nostraque memoria excitatae ss. Scripturarum, conciliorum et ss. tam graecorum quam latinorum patrum testimoniis a temporibus apostolorum ad nostram usque aetatem deducta successione explicantur, catholicae Ecclesiae consensus perpetuus instar catenae connexus proponitur, Coloniae

---

[1]) Cf. Continuat. hist. eccles. Fleurii l. 186. § 133.

[2]) Cf. Föringer allg. d. Biographie VI, 775.

[1]) Alius hic est a Jod. Coccio S. J. († 1622), de quo infra n. 243 agemus.

1619. 1620 v. 2 in f. (m. 30). „Thesaurus hic, scribit Wiest [1]), infinitae lectionis opus est et eidem conscribendo 24 a. auctor impendit veritatem catholicam ex traditionis fonte amplissimis argumentis deducens: dolendum vero est, quod ex defectu artis criticae spurias saepe merces afferat ex scriptis supposititiis: hoc tamen non obstat, quominus utilissimum praestantissimumque opus dicatur.“ Plures in hoc opere componendo adjutores habuit, ut Laurentium Fabritium ep. suffraganeum, Joannem Nopelium, Jacobum Hutterum, Theodorum Ripham, Gualterum Xylandrum, Cornelium Schulting, Arnoldum Saelvium Hardervicanum, Casparum Ulenberg etc. Ceterum ipse Coccius Lutheri errores puer paedagogorum institutione imprudens bibit, quibus etiam tenacius sese addixit missus ad varias extra patriam scholas. Tandem cum placuit ei, qui Jodocum ab utero matris secrevit et per gratiam suam vocavit, Coloniam appulsus tum ipso crebro conspectu majestatis in sanctissimis catholicae Ecclesiae officiis ac liturgia celebranda relucentis, auditis insuper celeberrimae universitatis concertationibus academicis movebatur, ut diligentius in religionis catholicae inquireret fundamenta, quibus accurate expensis haud cunctatus est illam etiam profiteri [2]). — Joannes Paulus Windeck, canonicus markdorfiensis edidit *theologiam jurisconsultorum* ll. 2, Coloniae 1604 in 4; controversias inter catholicos et calvinistas *de efficacia mortis Christi* hoc tempore disputatas, ib. 1603 in 4; notior tamen est propter opus singulare, cui titulum fecit: *Prognosticon futuri status Ecclesiae* oppositum insulsi cujusdam per Sueviam Lutherologi libro de signis ruituri papatus, Coloniae 1603 in 4., in quo 42 rationibus demonstrare nititur lutheranam, calvinianam aliasque sectas brevi esse perituras, Ecclesiam vero romano-catholicam stabili constantia permansuram: cur illarum asseclae ad eam redire, catholici in ea permanere debeant, assignatque remedia, quibus a catholicorum provinciis sectarii arceri aut evelli queant. — Anabaptistas acriter impugnavit Christophorus Andreas Fischer parochus feldspergensis pluribus libris, ut *Von der Wiedertauffer verfluchten Ursprung,* gottlosen Lehren und derselben gründliche Widerlegung; nach welcher gefragt wird, ob die Wiedertauffer im Landt zu leyden seind oder nicht? Bruck an der Theya 1603. Alio in opusculo (Ingolstadii 1607) 54 rationibus ostendit illos in regno non esse tolerandos. *Der hutterischen Wiedertauffer Taubenkobel,* in welchem all ihr Wüst, Mist, Kott u. Unflat d. i. ihre falsche ... Lehrn, was sie nemblich von Gott, von Christo, von den h. Sacramenten u. andern Artikeln des christl. Glaubens halten, werden erzählet, alle kürzlich u. treulich auss ihren eygenen Bücher sowohl getruckten als geschribenen ... Auch des grossen Taubers des Jac. Hutters Leben, von welchem sich die Wiedertauffer hutterisch nennen, angehenkt, ib. 1607 (m. 15). — Petrus Linteo Litomerzickzi a Plsenburg, bohemus, parochus antique Plsnae, demum decanus wissenradensis († 1615) edidit *signa verae Ecclesiae,* Litomisslii 1593, librum doctum et eruditum, quo haereticos signis illis carere ostendit. — Alius bohemus Joannes Peit archidiaconus bilinensis praeclaram operam navavit in catholica religione adversus haereses tuenda libris utilissimis lingua patria editis.

139. Acre de fidei controversiis certamen exarsit quoque in *Polonia*, ubi patres praesertim societatis Jesu strenui sub duce Christo milites praelia

---

[1]) Institut. theolog. t. 3. § 49.
[2]) Cf. Hartzheim, Biblioth. colon.
[1]) Cf. Joan. a s. Antonio biblioth. franc. II, 332.

praeliabantur Domini, non solum adversus protestantes, sed etiam adversus novos arianos i. e. socinianos et graecos schismaticos. Inter hos eminet *polonus Chrysostomus*, Petrus Skarga, cognomento Paveski, ex oppido Masoviae Grodziek (n. 1536), ante ingressum in societatem Jesu (1568) praepositus ecclesiae rohatinensis et canonicus leopoliensis. Totum se impendit animarum saluti plurimosque a fide aberrantes partim concionibus partim editis libris ad veritatis reduxit agnitionem. Sigismundo III. regi carissimus per totos 24 annos ei a concionibus fuit, vixque parum ante mortem missionem impetravit. Meritis plenus vivendi finem fecit 27. Sept. 1612 a. aetatis 77. Elatus est magno nobilitatis ceterorumque ordinum concursu ac moerore, ambientibus primariis quibusque feretrum subire humeris [1]). Multa scripsit Petrus Skarga tum latine tum polonice [2]), quae seorsim prius edita, demum 4 t. comprehensa prodierunt, quorum 1. selectas sanctorum vitas in singulos anni dies digestas complectitur, additis documentis ad mores formandos idoneis, qui tomus auctore superstite octies recusus fuit. Alter continet Annalium Baronii compendium; 3. et 4. conciones et alia opuscula minora. Et haec fere polonice scripsit. Latine vero seorsum prodiere: *Contradictiones et antilogiae scholae calvinisticae*, Vilnae 1576 in 4; Brunsbergae 1707; *pro sacratissima eucharistia* contra haeresim zwinglianam ad Andream Volanum praesentiam corporis D. N. J. Christi in eodem sacramento auferentem ll. 3, Vilnae 1576 in 8; Brunsbergae 1707; *Artes 12 sacramentariorum* seu zwinglo-calvinistarum, quibus oppugnant, et totidem arma catholicorum, quibus propugnant praesentiam realem corporis D. N. J. Christi in eucharistia c. A. Volanum, Vilnae 1582 in 4; Cracoviae 1610; Brunsbergae 1700; 1707; *Septem columnae*, quibus innititur catholica doctrina de ss. sacramento altaris, erectae contra doctrinam zwinglio-calvinisticam Andreae Volani etc., Vilnae 1582; 1584; Cracoviae 1610 etc. Vere meritissimus fuit Petrus Skarga de religione catholica, quam in patria sua defendit, confirmavit, promovit; hinc multorum odium, calumnias atque etiam persecutiones est perpessus.

140. Commilitones Petri nostri fuere: Fabianus Quadrantinus, qui parentibus haereticis natus ad sinum Ecclesiae rediit († 6. Mart. 1605). Hieronymus Stephanowsky, vir virtute et doctrina clarissimus [1]), cujus opera prodierunt sub nomine Martini Michalowiczi Zagieli († 1606); Hadrianus Jung in oppido Blonsko Masoviae provinciae natus, qui concionibus per 22 annos pluribusque scriptis [2]) partim latine partim polonice exaratis de re christiana in Polonia meruit († 1607 a. aetatis 57). Inter ea etiam est *Synopsis novi Evangelii* seu de doctrina, moribus, fructibus, characteribus et horrendis atque implacabilibus in religione dissidiis sectariorum hujus

[1]) Plura cf. in historia soc. J. p. 5. l. 25. § 17; in Sotvelli bibl. scriptorum S. J., ubi etiam legimus: „Vetus erat illi consuetudo contentionem animi, quam orando, legendo, scribendo adhibebat, interposito corporis aut manuum labore aliquo temperare. Sociis candelas, atramentum, fibulas librarias, thecas scriptorias parare, strophiola etiam et indusia sibi aliisque consuere. Ergo paucis ante obitum diebus album conflavit cereum, quem b. Virgini czestochoviensi donum mitteret. Is missus illico accensus est, et quando ille ardendi, pater vivendi finem fecit.“

[2]) Prolixum catalogum cf. apud Backer III, 816—27.

[1]) Ejus doctrinae fama exciti patres dominicani atque academici cracovienses, eum ad disputandum invitarunt, ad quos sordidatus e culina egressus, se non ad disputandum, sed ad humilitatem discendam venisse respondit.“ Sotvellus in Bibl.; Backer III, 926.

[2]) Cf. Backer, II, 389.

temporis ll. 3, Posnaniae 1595 in 4. — Fridericus Barscius (Barthsch, Barszcz) braunsbergensis, Sigismundo III. et regni primatibus propter eximias virtutes excellentemque doctrinam acceptissimus ipsisque haereticis gratus, quos vitae integritate morumque comitate sibi devinxit († 21. Nov. 1609 a. aetatis 60), reliquit *concionum controversarum* t. 2 Cracoviae 1607, et contra A. Volanum scripsit. — Albertus Theobolcius in oppido Wiadz Poloniae minoris natus, Viennae sesquiannum s. Stanislai magister († 1611 a. aetatis 76), disputavit cum neoarianis. — Justus Rabe cracoviensis secutus est aliquamdiu lutheranorum errores, sed scholam frequentans Maldonati Parisiis, illos ejuravit societatemque Jesu Romae est ingressus (1569). Post reditum in patriam 20 a. theologiae professorem egit plurimumque promovit causam catholicam per Moldaviam. Sigismundo III. fuit dein a concionibus et confessionibus († 1. Apr. 1612). Multas callebat linguas et quidem adeo bene, ut prout res ferebat iis loqueretur [2]). — Stanislaus Grodzicki (Grodicus) posnaniensis [3]) propter ingentem pro religione catholica zelo, quem concionando, docendo, scribendo prodidit, Lithuaniae apostolus est dictus († 4. Martii 1613 a. aetatis 72). — Martinus Lascius (Laszcz), calissiensis, fidei catholicae adversarios dicendo, scribendo, omni alia opera insectatus est [4]); senatum cracoviensem universum ad Ecclesiam traduxit, et pestilentia grassante moribundis assistens discrimini caput objecit, unde apud ipsos etiam sectarios viri sancti opinionem obtinuit et venerationem († 23. Maji 1615 a. aetatis 64). — Martinus Smiglecius (Smigleckī) leopolitanus zelum, judicium atque eruditionem patefecit tot scriptis latine et polemice praesertim adversus socinianos editis [1]), qui vicissim ut Valentinus Schmalz, Petrus Statorius, Wolfgang Schlichting, Jo. Volkel, Hier. Moscorovius etc. eum refellere nitebantur. Obiit 26. Jul. 1618 a. aetatis 56. Ex ejus adversus socinianos operibus haec tantum nominamus: *Nova monstra novi arianismi* seu absurdae haereses a novis arianis in Poloniam importatae . . . refutatae, Nissae 1612 in 4; *de erroribus novorum arianorum* ll. 2, Cracoviae 1615 in 4. adversus Smalcium; *Verbum caro factum* seu de divina Verbi incarnati natura ex 1. s. Joannis c. adversus novorum arianorum errores disputatio, Cracoviae 1613 in 4; *de Christo vero et naturali Dei Filio*, ejusdemque pro peccatis nostris satisfactione ll. 2 adversus impia dogmata Val. Smalcii etc., ib. 1615 in 4. etc. — Adalbertus Rosciszewski († 7. Jan. 1619) et Casparus Sanvicki [2]) vilnensis, vir insignis virtutis et zeli, sub nomine Joannis Golubski nonnulla opuscula polemica lingua polona edidit († 19. Jan. 1620 a. aetatis 68).

141. Ex *ordine praedicatorum* laudatur Severinus Lubomlius, natione roxolanus, genere quidem hebraeus.

[1]) Ejusdem scripta cf. apud Backer I, 428.

[2]) Cf. Schoelum p. 536; Backer III, 3.

[3]) Cf. ejus opera polemica apud Backer, I, 2295 ss.

[4]) Cf. ejusdem libellos polemice scriptos ap. Backer II, 657.

[1]) Cf. Backer III, 841 ss.; Werner, Franz Suarez 1, 59. Maxime protestantes pupugit hic liber: *Nodus Gordius sive de vocatione ministrorum disputatio*, in qua decem demonstrationibus ostenditur ministros evangelicos non esse veros verbi Dei et sacramentorum ministros, Cracoviae 1600; Ingolstadii 1613; Coloniae 1622: contra quem plures scripserunt, quibus tamen Smiglecius strenue respondit, ut in l. *Via sine viribus* via ministrorum evangelicorum, Coloniae 1611; *de notis ministrorum* ll. 2, Cracoviae 1617 in 4; adversus Zaborowium etc. Cf. Roskovány II, 561.

[2]) Cf. Backer III, 577 s.

Erat vir, inquit Starovolscius[1]), omni fere literatura imbutus, ut vix parem aetas nostra tulerit, in disciplinis potissime theologicis: qui aetate provectus licet annisque gravis, vivax tamen et robustus in partibus Sarmatiae septentrionalibus praematura morte sublatus est." Quo vero anno obierit non indicat. Praeter alia[2]) haec edidit: *Theatrum seu potius officina concionatorum* praedicatoribus et theologis in scientia speculativa s. Thomae haud mediocriter versatis ad profectum animarum et destructionem omnium haeresum et fidei catholicae quoquomodo adversantium permaxime utilis et necessaria, Venetiis 1597 in f.; *Quaesita s. Scripturae theologorumque summorum circa dogmata*, cujus operis, quod in 12 distribuerat tomos, primus tantum tomus morte auctoris interveniente Cracoviae 1606; Lugduni 1607 in f. prodiit, cui titulum indidit: *Introductorium generale* ad subsequentem tractationem; opus integrum Monatesseron evangelicum distinctiones 36,000 complectens dici volebat. — Invisum se protestantibus reddit Stanislaus Socolovius (vel Solicovius, Szokolowski, Sokolowski) canonicus cracoviensis et Stephano regi a concionibus[3]), († 1619) editione *censurae orientalis ecclesiae* de praecipuis nostri seculi haereticorum dogmatibus Hieremiae Const. patriarchae judicii et mutuae communionis causa ab orthodoxae doctrinae adversariis non ita pridem oblatis, ab eodem patriarcha const. ad Germanos graece conscriptae, e graeco in latinum conversae ac quibusdam annotationibus ad proprias graecorum opiniones respondentibus illustratae, Cracoviae 1582; Dilingae 1582; Parisiis 1584 in f. (m. 15). Cum propterea wittenbergenses theologi in eum inveherentur, *Responsionem* ad illorum invectivam scripsit, Ingolstadii 1585 in 4; *Sententiam definitivam* Jeremiae patriarchae CP. de doctrina et religione wittembergensium theologorum, una cum antidoto ultimae responsionis eorundem, Augustae Trevirorum 1586. Alia praeterea edidit[1]) ut: *De verae et falsae Ecclesiae discrimine* ex s. Scripturae et vetustissimorum patrum sententiis ll. 3, Cracoviae 1583 (m. 18) ed. rara; Ingolstadii 1584; 1586; *Notae in Matthaeum, Marcum et Lucam* ejus op. t. 2. ib. 1594 in f.; *partitiones ecclesiasticae* ad Petrum Costcam episc. culmensem, ib. 1589 in 4; *de consecratione episcopi*, Romae 1602 in 4., opus rarum, in quo ritus, vetustas, mysteria, usus consecrationis episcopi, functio item et dignitas episcopalis explicantur. Opera ejus collecta prodierunt Cracoviae 1591 in f. — Valentinus Vidavius ab aliis Laurentius dictus, theologiae professor, academiae cracoviensis rector et praepositus capituli († 12. Nov. 1601) edidit[2]) controversiam generalem *de indulgentiis*, Cracoviae 1593 in f. (m. 18).

142. Ex *anglis* ceteris celebrior est

---

[1]) In Ἑκάτοντα Elog. 86. p. 194.

[2]) Quetif, Script. Ord. praed. II, 411 s.

[3]) Quam insignis fuerit concionator liquet ex verbis Bolognetti nuncii apostolici ad aulam polonam scribentis: „Tria vidi mirabilia in Polonia: Stephanum regem sapientissimum, Zamojscium cancellarium prudentissimum et Socolovium contionatorem prope divinum." Wurzbach Biogr. Lexikon des Kaiserth. Oesterreich 42, 241.

---

[1]) Cf. Zedler, Universallexicon 38, 274.

[2]) Paulus Joseph rabbi antea posnaniensis, post suam ad fidem catholicam conversionem scripsit l.: *Scala vera Jerusalem*, Viennae 1612. in 8; 1626, in qua ex V. et N. T., praecipue autem ex revelatione Joannis et Danielis monstratur V. T. esse sublatum et quomodo vera fides christiana sit cognoscenda. Speciatim tractatur de Messia, Ecclesia Dei, Mahommede, antichristo Dan. 8., Apocalypsi, revelatione l. 4. Esdrae, divinitate Christi, divinitate Spiritus s. et Trinitate. Cf. Fabricium, historiae biblioth. fabric. IV, 195.

et merito quidem Robertus Personius[1]) (Parsons, Persons) S. J. patria somersetensis, martyris filius, vir non magis doctrina quam prudentia et integritate vitae laudabilis, qui in Anglia multos a catholicae fidei veritate aberrantes ad viam salutis reduxit; plurimos catholicos confirmavit, incredibiles labores pertulit, vitae discrimina saepenumero adivit. Perquisitus ad necem et omnibus indiciis atque indagine exploratus, vestigiis deprehensus, fraudibus circumventus ac pene ab haereticis captus divinae protectionis beneficio saepe liberatus est, ut non semel tantum, sed per totam vitam quodammodo martyr fieret multorumque martyrum pater, collabantem tota Anglia religionem catholicam fulciret et suis quodammodo humeris sustineret. Seminaria catholicorum adolescentum anglorum Romae ac Rhemis prius instituta, ne vel hostium fidei impetu atque insidiis labefactata conciderent vel rerum inopia tabescerent, multum laboravit, et alia seminaria Hispali et Pinciae in Hispania, et apud s. Audomarum Philippi II. Hispaniarum regis catholici liberalitate excitari curavit. Ad haec autem omnibus animi, ingenii corporisque dotibus instructissimus erat adeo, ut vir ad ejusmodi bella sacra eo melior animo et cogitatione fingi vix potuerit. Ad finem usque vitae (15. Apr. 1610) totum se impendit atque superimpendit saluti patriae suae, nullis parcens laboribus, itineribus, periculis: nec solum opere sed et calamo, unde merito de eo affirmavit cardinalis Alanus (de quo cf. n. 53): „P. Roberti Personii industria, prudentia, zelus, in scribendo et agendo dexteritas omnem superat fidem.“ Ejus merita et virtutes recensentur in epitaphio, quod ejus monumento in anglorum collegio Romae erecto inscriptum legimus, in quo inter alia haec habentur: „Magnis laboribus instituit juventutem Hispali, Vallisoleti, Gadibus, Olisipone, Duaci, Audomari, Romae … quo vindice et patrono veritatis hostium passim exagitata temeritas, libris scriptis sermonibusque, literis, exemplis defensa religio, recreata sanctitas, cum inter haec ipse nullam caperet partem concessae quietis, nullum a suo capite recusaret discrimen honestissimae defensionis, semper paratus, semper erectus, semper mediam flammam periculosissimae concertationis irrumpens, animae magnae prodigus omnino vir etc. [1]).“ Plurima (ultra 40) sunt ejusdem opuscula occasione controversiarum in dies occurentium vel impugnationum vel calumniarum diffusarum partim anglice conscripta[2]), ex quibus nominasse sufficiat: *De persecutione anglicana* l., quo explicantur afflictiones, calamitates, cruciatus et acerbissima martyria, quae angli catholici nunc ob fidem patiuntur, Romae 1582 in 8; *Quaestiones duae*, quarum 1. est, an liceat catholicis anglicanis rebus sic se habentibus et magistratu publico sub gravissimis poenis id exigente protestantium ecclesias vel preces adire; 2. utrum non si precibus, ut concionibus saltem haereticis ad easdem vitandas poenas licite possint interesse easque audire: in utraque quaestione pars negativa multis argumentis asseritur, Audomari 1607., de quo argumento disseruit quoque anglice. *The Book of Resolution or Christian Directory,* Rotomagi 1583, saepissime variisque in locis editum et in varias linguas translatum; *A treatise of three conversiones of England from paganisme to Christian Religion* (scil. Apostolorum tempore, dein sub Lucio rege et Eleutherio romano pontifice et sub Gregorio M.)

[1]) Distingui ipse debet a doctissimo Joanne Pearsonio (Personio) episcopo anglicano cestriensi († 1686).

[1]) Plura de ejus vita apostolica cf. ap. Juvencium Hist. Soc. J. p. 5. l. 13. § 80 ss.; Tanner, Societas Jes. apostolorum imitatrix p. 399 ss. etc.

[2]) Cf. Backer II, 1776—89; Roskovány II, 530.

v. 3 a. 1603—1604 in 8; italice Romae 1750—3 t. 3.—Richardus († 1607) et Michael Walpole (1620) fratres carne et spiritu, cum uterque ingressus sit societatem Jesu, utilem operam collocarunt in juventute anglicana instituenda regendisque per Angliam missionariis [1]). — Benjaminus Carrier pastoris anglicani filius, Jacobo I. a concionibus, in Germaniam profectus amplexus est fidem catholicam, qui edito tractatu regi inscripto suae conversionis rationem reddidit, quo tamen illius provocavit iram († 1614). Post ejus mortem prodiit *A Letter of the miserable Ends of such as impugn the Catholic Faith*, 1615 in 4. — Joannes Fenn sub Elisabetha docendi munere ob fidem catholicam fuit privatus. Relicta Anglia in Italiam secessit atque sacerdos ordinatus quadraginta fere annis Lovanii confessarium egit monialium anglicanarum O. S. Aug. tempus subsicivum scribendis vertendisque libris impendens († 27. Dec. 1615).—Richard. Franciscus Britton, martyris ut videtur filius, praeter alia quae suppresso nomine edidit, scripsit *Manuductions to the Palace of Truth*, Mechliniae 1616.

143. Neque Scotiae defuere qui catholicam fidem adversus novatorum placita tuerentur, ut Joannes Hajus (Hay) S. J. scotus [2]), patria dalgattiensis, acer disputator, in omnibus ferme disciplinis apprime versatus, qui tamen extra suam patriam in Polonia, Belgio et Gallia morabatur († 21. Maji 1607). Edidit varia opuscula polemica [3]) praesertim de Ecclesiae auctoritate et de romano pontifice; *Certain Demandes* concerning the Christian Religion and Discipline proposed to the Ministers of the new pretended Kirk of Scotlande, Parisiis 1580 in 8., cum *Apologie*, Lugduni 1586; *l' Antimoine* aux responses que Th. de Beze faict a 37 demandes de 206 proposées etc., Taureduni 1588; *de rebus japonicis, indicis, peruanis* etc. epistolae in l. unum coacervatae, Antwerpiae 1605. Novis curis edidit quoque *Sixti senensis bibliothecam sanctam* plurimis in locis a mendis expurgatam atque scholiis illustratam, Lugduni 1591 in f.; adjecit notitias de 80 circiter scriptoribus a Sixto vel omissis vel eo posterioribus; editio saepe recusa, quam rigidae crisi subjecit Thomas Milante in sua sane accuratiori a. 1742. —Franciscus Hamilton O. S. Ben. ex illustrissima familia natus (1550, † 1617), Herbipoli in Scotorum monasterio abbas, scripsit disputationem theologicam *de legitimo sanctorum cultu per sacras imagines* et eorum imaginum multiplici usu, fructu, cultu, benedictione, emolumentis, Herbipoli 1586; 1597 in 4. — Jacobus Gordon Huntlaeus [1]) S. J. perillustri sanguine et qui regium Scotiae attigit ortus, per annos prope 50 docuit philosophiam, theologiam scholasticam, moralem, cujus fuit peritissimus, controversam et expositivam, jus canonicum [2]), linguam quoque sanctam magna semper laude Mussiponti, Lutetiae et Burdigalae. Nuncium apostolicum egit in Hibernia, Christi confessorem in Anglia et Scotia, ubi carceres et vincula perpessus regia cognatione impunitatem virtuti largiente evasit. Daniam quoque et Germaniam ac reli-

[1]) Cf. Sotvellus, qui Richardum dicit inter doctissimos nationis anglicanae ea aetate viros esse numerandum; Backer III, 1479.

[2]) Confundi hic non debet cum ejus sodali Joan. Haye (Hajus), de quo infra n. 156., neque cum celebriori Joan. de la Haye O. S. Franc. † 1661.

[3]) Cf. Backer II, 66—70; Roskovány I, 418—20.

[1]) Distinguendus ab alio Jac. Gordon pariter scoto, de quo ad a. 1641.

[2]) Zaccaria t. 44. coll. Calogerae p. 494 quoddam hujus patris Ms. laudat: „Per i canonisti è eccellente la manoscritta spiegazione del Decreto di Graziano, che abbiamo in s. Fedele, dettatura del nostro P. Jac. Gordon Huntleo Scozese in Pont-à-Mousson negli anni 1580, 81, 82, 83. che vi fu lettore«.

quam fere Europam plerumque pedes homo id aetatis, nobilitatis, virtutis peragravit, ut rem catholicam praesertim in Scotia, cui missioni diu praefuit, promoveret. Obiit demum Parisiis 16. Apr. 1620 anno aetatis 77. Edidit: *Controversiarum christianae fidei adversus hujus temporis haereticos epitome*, Coloniae 1620 t. 3 in 8. ed. 2. — Guilelmus Patrisonius O. S. Aug. idiomate anglo typis dedit *theologiam protestantium*, Mechliniae 1620.

144. Quosdam etiam *Italia* [1]) submisit; horum tres fuere ex ordine Praedicatorum: Paulus Grysaldus, patria perusinus, quem Quetif [2]) magnae et laboriosae lectionis fuisse testatur, sed non ita absoluti criterii († 1609). Prostant ejus *Decisiones fidei catholicae et apostolicae* ex ss. Scripturarum, bb. rom. pontificum diplomatum, ss. conciliorum fontibus ac sanctorum gestis deductae et in uno alphabetico ordine collectae, quibus infidelium et mohammedanae sectae errores, judaeorum perfidia et haereses, quae ab orbe condito in Christi Ecclesiam sunt grassatae, confutantur, atque a falsis imposturis inimicorum Ecclesiae fides vindicatur et propugnatur, Venetiis 1582 in 4; 1587; ei operi insertus est *malleus* contra graecos. — Sebastianus Cattaneus mediolanensis, propter prudentiam et gubernandi dexteritatem ordinis provinciae per Hungariam praepositus, quem archiepiscopus salisburgensis Wolfgangus Theodoricus tanti fecit, ut eum prius theologum sibi selegerit ac pastoralis sollicitudinis etiam administrum et adjutorem, demum ad episcopatum chiemensem promoverit (1589), unde a Clemente VIII. ad ecclesiam viglevanensem [1]) translatus est († 28. Apr. 1609 a. aetatis 64). Edidit praeter alia [2]): *Enchiridion* de sacramentis N. L., censuris ecclesiasticis deque primis christianae religionis rudimentis; accedit brevis doctrina catholica super erroribus moderni temporis, Patavii 1584, cujus alia auctaque editio videtur l. inscriptus: *Enchiridion eorum, quae in controversiam vocantur*, Ingolstadii 1589 in 8; *Explicatio* in catechismum romanum, ib. 1590; *Summula casuum conscientiae*, in qua breviter ac plane dubia ad certa capita ordine alphabetico revocat atque resolvit, Tridenti 1592 in 8; 1600; 1603; Brixiae 1609. — Seraphinus Razzi (latine Ractius) florentinus (1531—c. 1613) vir evasit, inquit Quetif [3]), „omnium partium, orator et poeta utraque lingua latina et etrusca elegans, philosophus, mathematicarum etiam peritus, theologus in nodis qua speculativis qua moralibus solvendis clarus et expeditus, ecclesiastes tota Italia nominatus, historicus diligens et antiquitatum curiosissimus scrutator, pietate morumque integritate spectabilis, disciplinae regularis studiosissimus, non morosus tamen nec molestus, sed jucundissimae cum omnibus convictionis.“ Plurima reliquit omnis generis scripta sed pleraque inedita, e quibus ad rem nostram sunt: *De locis theologicis praelectiones*, quibus r. D. Melchioris Cano O. P. de eisdem eruditio omnis compressius tamen ac magis arcte

---

[1]) Praetermisimus in praecedenti periodo Clementem Dolera O. Min. monilianum, quem Paulus IV. ex ministro generali ordinis a. 1557 cardinalem creavit. Fuit etiam episcopus fulginatensis et in Urbe generalis inquisitor († 6. Jan. 1568) scripsitque *Compendium catholicarum institutionum* ad christianam theologiam, Fulginii 1562; Romae 1565, in quo agit de symbolo apostolorum, de sacramentis, de praeceptis divinis, de peccatis et eorum differentiis, de consiliis evangelicis, de coelibatu sacerdotum et de oecumenico concilio.

[2]) Scriptores O. Praed. II, 369.

[1]) Hanc translationem, cujus meminit Quetif, videtur ignorasse Mezger in sua hist. salisburg. l. 5. c. 10., qui nonnihil aenigmatice de hoc Cattanei discessu loquitur.

[2]) Cf. Quetif II, 369 s.

[3]) L. c. II, 386.

colligitur atque explicatur, cum vindicatione quorundam gravissimorum patrum, qui ab ipso D. canariensi episcopo passim in suo alioqui eruditissimo opere sugillantur atque reprehenduntur, Perusiae 1603 in 4.

145. Praetermissis Paulo Fabulotti O. Barn. romano, cujus solida et egregia disputatio *de potestate papae supra concilium*, Venetiis 1613, saepius edita, recepta quoque fuit a Roccaberti in suam bibl. pontif. XVIII, 1 ss., Alexio Porro O. Carm. mantuano († 1609), cujus praeter alia prostat (italice): *Vas veritatis*, quo 12 dubia solvuntur de origine, nativitate, vita, operibus, morte Antichristi, Venetiis 1597; Alphonso Bovosio can. reg. lat., cujus exstant *disputationes catholicae*, in quibus praecipuae graecorum quorundam opiniones rejiciuntur, Bononiae 1607; Isidoro Mosconio perusino, archiepiscopi bononiensis vicario generali, qui disseruit *de majestate militantis Ecclesiae* ll. 2, in quibus Ecclesiae majestatem ex religione christiana demonstrat, atque de ipsius religionis statu quove modo in officiis, dignitatibus, gradibus, ordinibus tam ecclesiasticis quam secularibus splendescat, Venetiis 1602; Alexandro de Angelis S. J. spoletano († 1620), cujus *in astrologos conjectores* ll. 5, Romae 1615 in 4. saepius prodierunt, et Aurelio Menochio O. Serv. B. M. V. bononiensi, qui bis in generalem sui ordinis electus fuit (1582 et 1585), et in universitate romana theologiam, in bononiensi cum laude ss. literas docuit [1], cujus laudatur opus (ut videtur mscr.): Tractatus *de apostolicis institutionibus*, quae in N. T. non habentur († 20. Sept. 1615 a. aetatis 78), tres adhuc mentione digni sunt. Prior est Thomas Bozio congr. oratorii eugubinus s. Philippi Nerii fidelissimus alumnus, qui pro amore pauperum, libros vel carissimos divendidit (10. Dec. 1610). Recusaverat pro sua modestia munera honorifica et cathedras episcopales. Hortante s. Philippo scripsit opus praeclarum *de signis Ecclesiae* ll. 24, Romae 1592 t. 2; Coloniae 1593; 1602; 1624; 1626 etc., in quo opere centum recenset expenditque Ecclesiae signa methodo nonnihil singulari. Machiavellium quoque strenue impugnavit [1] in op.: *De imperio virtutis* h. e. imperium pendere a veris non a simulatis virtutibus, Romae 1593 in 4; 1596 etc.; *de antiquo et novo Italiae statu* ll. 4, Coloniae 1595; 1691 in 8; *de jure status* seu de jure naturali et divino ecclesiasticae libertatis et potestatis ll. 6, Coloniae 1594; 1599; Romae 1600 etc.; *de ruinis gentium et regnorum* ll 8, ib. 1596; Coloniae 1598. Cogitabat praeterea magnae molis opus: *Annales antiquitatum*; verum ex 10, in quos illud distribuerat, tomis 1. et 2. tantum (ab orbe condito usque ad a. 2024) prodierunt cura fratris sui [2] Romae 1637. — Alter est Joannes Gonterius S. J. taurinensis, qui tamen fere totam vitam transegit in Gallia, cujus praecipuas civitates concionibus suis excoluit, magno catholicorum emolumento, non minori novatorum damno. Formidabant calvinistae,

[1] Refert Merkel (Speculum Virtutis et scientiae seu viri illustres O. serv. B. M. V.) eum Bononiae s. Scripturam tanta doctrina, tanta patrum auctoritate, tanta perspicacia, tanto denique verborum lepore et elegantia fuisse interpretatum, ut ad ipsum audiendum certatim omnes accurrerent, quin eis capiendis spatium gymnasii, ceteroqui amplissimum, aliquando par esset. Cf. Fantuzzi VI, 11—13.

[1] Cf. Neubauer, tractatus de relig. diss. 9. s. 3. § 2.

[2] Distinguendus est a fratre suo Francisco († 1633), qui pariter scriptor et sodalis fuit congregationis Oratorii. Scripsit *de temporali Ecclesiae monarchia et jurisdictione* ll. 5 contra politicos et haereticos, Romae 1601 t. 2 in 4; Coloniae 1602. Plura de nostro Thoma cf. in Nicii Erythraei Pinacotheca p. 1. imag. 50; de utroque apud Villarosa Memorie storiche degli Scrittori Filippini p. 74—78.

quos ore et scriptis arcte premebat, ejus eloquentiam dicendique vim, ut jam vulgo haereticorum malleus appellaretur. Vitae mortali valedixit 6. Nov. 1616. Plurima (21) sunt ejusdem opuscula [1]), inter quae eminent: *La vraie procédure pour terminer le différent en matière de religion*, Cadomi 1607, a Joanne Mocquetio S. J. latine reddita hoc titulo: *Methodus Gonteriana* sive modus et ratio cum haereticis ex solo Dei verbo disputandi, Ingolstadii 1618 in 4; *du juge des Controverses*, Parisiis 1610 in 8; *la Pierre de touche*, ou la vraye methode pour desabuser les esprits trompez soubs couleur de Reformation, Burdigalae 1614 t. 2; *Exposition des subtilitez* qui se font dans les disputes sur la foy lorsqu'on ne peut donner aucune solide raison, Parisiis 1613; *Réfutation complète* des erreurs de ce siècle, Carolopoli 1613 *in 8; la ruine entière* de la Confession de Foy des ministres, Cadomi 1616. In primis vero acriter insecutus est Molinaeum editis pluribus adversus eum libellis.

146. Ultimo loco *italorum* omnium doctissimum ponimus Antonium Possevinum S. J. patria mantuanum, cui a prima aetate tantus sciendi ardor inhaeserat, ut cum ad quietem se noctu componeret, tibiam ad columnellam alligaret, ut ubi primum se ab sopore primo commisisset, eo velut monitore excitatus ad studia surgeret. Ex qua puerili solertia utilis, quam ad ultimum usque tenuit, consuetudo coorta est, ut interrupta noctu quiete horas aliquot curis gravissimis daret. Omni disciplinarum genere excultus, innocentia morum modestiaque spectatus ac suavi eloquentia, quam grata oris decorabat majestas, nonnisi ad magna natus videbatur [1]), quod et eventu comprobavit. Non solum in Sabaudia (1560), sed etiam in Gallia concionando disputando, scribendo adeo adversus fidei hostes egit, ut non una vice capitis adierit discrimen. Decennium totum versatus ibidem Parisiis, Avenione Bajonae, Rothomagi, Dieppae atque alibi magna nominis celebritate nec fructu minore concionatus est, nam sectariorum centena ad veram reduxit fidem. Concionaturus saepe secum afferebat ss. patrum opera, ut facilius ex illis adversarios convinceret; in locis publicis b. Canisii catechismum affigere solebat, quo omnes illum legere possent. Cum quondam provocasset pro doctrina catholica ad s. Bernardum, adversariorum unus excepit, ne sexcentos quidem esse annos, quum ille vixisset: „obsecro, reposuit Possevinus, Calvinus, quo vos nitimini, quamdiu natus est?“ quo audito obmutuit ille. Romam redux (1573) a secretis erat Everardo Mercuriano, praeposito generali societatis Jesu, quod munus quinquennio tenuit, donec a Gregorio XIII gravissimis legationibus adhibitus bis in Sueciam ad Joannem III. regem, bis ad Joannem Basilii magnum moscorum ducem atque ad Stephanum Poloniae regem, quos inter difficillimam pacem felicissime composuit, bis ad Rudolphum II. imperatorem profectus est. Ipse seminaria juventuti in literis rectaque fide instituendae fundari curavit Graecii, Olomucii, Pragae, Vilnae, Brunsbergae, Claudiopoli. Decennio in his expeditionibus impenso, gravis jam annis et susceptis in Christi causa laboribus pene fractus, ne quam vitae partem duceret vacuam utilitate mortalium, ad scribendum se totum convertit, et

[1]) Cf. Backer I, 2183. Plura de Gontery reperies ap. J. Caspel: Les trophées du P. Gontery, jésuite, avec un catéchisme pour son instruction, Sedan 1613, aliosque, quos adducit Feller IV, 209, qui eum dicit: „Prédicateur et controversiste redouté des protestants“. Cf. Continuat. hist. eccl. Fleurii l. 188. § 114.

[1]) „Er trug bei seinen höchst bedeutenden Anlagen unstreitig die Befähigung zu einem Gelehrten von grossartigem Stile in sich“. Werner Franz Suarez 1, 31.

lustratis compluribus academiis et bibliothecis, suppeditante etiam summo pontifice ad parandam librorum supellectilem expensis, ea elucubravit volumina, quae hominis virtutem, animarum zelum, doctrinae magnitudinem et inexhaustum legendi studium cum acerrimo conjunctum judicio luculenter ostendunt. Tandem vivendi fessus Ferrariae diem clausit [1]) supremum 26. Febr. 1611. a. aetatis 78.

147. Ex ejus operibus duo in primis eminent, scil.: *Bibliotheca selecta*, in qua agitur de ratione studiorum in historia, in disciplinis, in salute omnium procuranda, Romae 1593 p. 2 in 4. In priori p. quae ll. XI complectitur, disserit de studendi docendique methodo, ac praestitutis studiorum fine, mediis, impedimentis, singulas percurrit disciplinas, deque ratione agendi cum omnis generis schismaticis, haereticis, judaeis, infidelibus disputat. In altera p., quae ll. VII constat, iterum de singulis disserit disciplinis, etiam de medicina, mathesi etc. atque meliores, qui de illis scripserunt, auctores non sine crisi indicat, nonnunquam operum proponit synopsim, quaeque in illis sibi displicent, carpit et refellit [3]). Quidam hujus bibliothecae ll. seorsim quoque prodierunt, ut ex. gr. *Cicero collatus cum ethnicis et sacris scriptoribus*, in quo agitur de ratione conscribendi epistolas; de arte dicendi etiam ecclesiastica, Romae 1593; *cultura ingeniorum*, Coloniae 1610 in 8., ed. jam septima; *apparatus* ad studia divinae Scripturae, theologiae scholasticae et practicae, Ferrariae 1609 ed. 4; *responsiones* ad viri cujusdam pii septentrionalis interrogationes, qui de salutis aeternae comparandae ratione ac de vera Ecclesia cupiebat institui, Vilnae 1581 in 12; *de confessione* (ut vocant) *augustana judicium*, ac num admittendi sint haeretici ad publicam de fide colloquium, Posnaniae 1586; *de sectariorum nostri temporis atheismo* etc., Coloniae 1586 etc. Aliae hujus bibliothecae editiones prodierunt Venetiis 1603 in f. v. 2; Coloniae 1607. Alterum opus laboriosum admodum est *Apparatus sacer* ad scriptores V. et N. T., eorum interpretes, synodos et patres latinos ac graecos; horum versiones; theologos scholasticos quique contra haereticos egerunt; chronographos et historiographos ecclesiasticos; eos qui casus conscientiae explicarunt; alios, qui canonicum jus sunt interpretati; poetas sacros; libros pios quocunque idiomate conscriptos, Venetiis 1603—1606. t. 3 in f. Tomo 3. adjecti sunt: *Catalogi mss. graecorum et aliorum etiam codd.*, qui cum ad res sacras atque ecclesiasticas pertineant, in antiquis et celebrioribus bibliothecis asservantur, sive nunquam antea editi, sive integriores, quam qui vulgati fuerunt; Coloniae 1607 v. 2 in f., ed. recognita et emendata. Ultra octo scriptorum millia ordine alphabetico recenset, indicatis eorum operibus adjectisque plerumque brevi censura, correctionibus, emendationibus etc. Carpunt quidem censores protestantes critices defectum, sed laborem plane herculeum, studium indefessum, dili-

---

[1]) Plura de ejus vita cf. apud P. Joan. d' Origny S. J. La Vie du P. A. Possevin, Paris 1712; Sotvellum, Biblioth. scriptorum S. J.

[2]) Horum accuratum indicem exhibent Niceron, Mémoires t. 22, 201 ss.; Backer, ll. 2104—23.

[3]) Backer l. c. „C'est dans l'examen des historiens anciens et modernes, qu'il se trouve plus qu'ailleurs exacte et judicieux: il y a sans doute dans cette compilation beaucoup d'inexactitudes; mais Tiraboschi pense qu'en la corrigeant et l'augmentant, on pourrait en faire un des livres les plus utiles.‟ Feller VII, 83 eam dicit „pleine d'érudition et de recherches; mais l'auteur, addit, ne fait pas toujours un assez bon choix des écrivains qu'il consulte, il en censure d'autres avec trop peu de ménagement: il y a d'ailleurs des négligences et des inexactitudes.‟ Cf. Dupin 17, 47, qui ingentem Possevini diligentiam miratur, utilitatemque hujus operis commendat.

gentiam incredibilem laudare coguntur, eoque magis haec sunt laudanda, quod nulli vel rari fuerint duces, impeditum commercium literarium, critices tunc peritia minor atque usus. Ex libris ejus polemicis praeter eos quos jam laudavimus, commendari merent: *Notae verbi Dei et apostolicae Ecclesiae fides ac facies* ex quatuor primis oecumenicis synodis, Posnaniae 1586 in f. (m. 18); Trattato *del ss. Sacrificio dell' Altare* della Messa, Lugduni 1563 (m. 18) cum *Risposta* a P. Vireto, a Nic. Balbani ed a duo altri heretici, i quali hanno scritto contro il tr. della Messa, Avenione 1561 in 16. etc.

III. Disciplinae ad ss. literas spectantes.

148. Hac quoque in periodo [1]) *hispani* reliquas praecelluere nationes in s. Scripturarum interpretatione, si interpretum numerum spectes; si vero interpretandi acumen atque peritiam, superavit illos quidem unus forte vel alter [2]), eorum tamen plures haud immerito exegetis primae notae accensentur. Librorum s. Scripturae ordinem sequentibus primus occurrit Benedictus Pererius (Perera, Pereyra, Pereira[3]) S. J., valentinus, qui varias tradidit disciplinas, Aristotelem, s. Thomam et demum s. Scripturas explanavit ubique doctus, ubique disertus et sui simillimus. Commutavit vir maxime religiosus atque eruditus caducam hanc vitam cum aeterna Romae, ubi perpetuo vixit, d. 6. Martii 1610 a. aetatis 75. Ipsius eruditionem nullus pene scriptorum sive catholicorum [4]) sive protestantium, qui ejus meminit, illaudatam praeterit. „Bened. Pererius, scribit illorum unus Dorn [1]), vir doctus et judicio praeditus studioque literarum ss. diligenter intentus, quod et dissertationibus et commentariis nonnullis probavit. In quibus est commentarius pereruditus ejus praecipuas quaestiones ex Genesi pertractans, non enim in singula Geneseos verba commentatus est, sed difficiliora tantum loca et satis dextre pro conditione istorum temporum exposuit et declaravit. Quam gratum fuerit hoc opus pontificiis ex tot iteratis editionibus intelligi potest, Venetiis, Moguntiae et bis Coloniae Agrippinae etc.“ „Eruditus auctor est, testatur Calmet [2]), gravis ac doctus, cujus solum commentarium in Genesim plurium loco habendum est.“ Insignem eruditionem ac perspicuitatem „quae illius in scribendo est propria“ laudat Possevinus [3]), doctrinae va-

[1]) Huc pertinent illi viri docti, quorum alibi mentionem fecimus scil. Seraphinus Capponi a Porrecta O. Praed. (n. 113.), Joan. Paulus Palanterius O. Min. Conv. (n. 114.), Franciscus de Pitigianis O. Min. Observ. (ib.), Jacobus Suarez O. S. Franc. (in annot. ad n. 115), Gabriel Vasquez S. J. (n. 116), Alphonsus Curiel (n. 118), Franc. Feuardentius (n. 125), Christoph. Coster (annot. 1. ad n. 125), Franciscus Coster S. J. (n. 128).

[2]) Estius scil. et Aghelli.

[3]) Distingui debet ab ejus cognato Benedicto Pereyra S. J., de quo ad a. 1681.

[4]) Ita Nicol. Antonius (bibl. hisp. nova 2, 212): »Sacrorum librorum solertissimum, disertissimum, eruditissimum praestitit explanatorem. Graecarum enim literarum egregia cognitione, immensa omnis generis scriptorum lectione, philosophorum theologorumque dogmatum eximia scientia, ingenii cultu et alacritate, permagnoque judicio id consecutus est, ut in iis omnibus, quas tractavit, doctrinae partibus nobiliorem eo alium aut praestantiorem vix tulerit hactenus feracissima hujus mercis Hispania.«

[1]) Biblioth. criticae P. 2. 1. 7. c. 5. § 6.

[2]) In Bibliotheca sacra.

[3]) In Apparatu sacro.

rietatem Cornelius a Lapide[1]), amplitudinem, subtilitatem utilitatemque Dupin[2]) necnon Richard Simon. Edidit: *Commentariorum et disputationum in Genesim t. 4*, Romae 1589—1598 in f.; Coloniae 1601; 1685 etc. Tomus primus continet historiam Mosis ab exordio mundi usque ad obitum ss. patriarcharum Jacobi et Josephi; alter 9 ll. de diluvio, arca Noe, aedificatione turris Babel, confusione linguarum aliisque usque ad vocationem Abrahae; tertius historiam 100 annorum patriarchae Abrahae (Gen. cc. 12—25); quartus disserit de reliquis Genesis cc. Hoc tamen in opere nimis diffusus est et occasione ex textu sacro arrepta multas quaestiones morales et dogmaticas exagitat, quae non spectant ad s. Scripturae interpretem. Utiliores, quia breviores, sunt ejus *Commentariorum in Danielem prophetam ll. 16*, Romae 1587 in f., Lugduni 1588, Antwerpiae 1594, de quibus Polus[3]): „Pererius eximia historiarum peritia instructus, magno etiam acumine nec minore diligentia commentarium suum in Danielem elucubravit;" et Possevinus[4]): „Pererius mirum est, quantum universae historiae lucem attulerit, quod qui ejus in Danielem scripta perlegerint, facile intelligent." Et quamvis Michael a S. Joseph affirmet[1]): „Nos Pererii chronologiam passim deserimus ejusque criticam non satis exactam judicamus," subjicit tamen: „Alioquin tamen virum doctissimum sagaci judicio et amplissima qua sacra qua profana eruditione praeditum jure magni facimus." Minus vero aestimantur *selectarum disputationum in s. Scripturam* vol. 5, quorum primum complectitur disputationes 137 super l. Exodi, Ingolstadii 1601 in 4; Lugduni 1602; 1607; secundum d. 188 super epistola b. Pauli ad Romanos, Ingolstadii 1603; tertium d. 183 super l. Apocalypsis[2]) b. Joannis ap., cui adjectae sunt ejusdem auctoris 23 disp. adversus eos, qui putaverunt Maometem saracenorum legislatorem fuisse verum illum antichristum, de quo non pauca Daniel et Joannes in Apocalypsi praedixerunt etc., Lugduni 1606; Venetiis 1607. Volumen quartum complecitur d. 214 in evangelium b. Joannis super novem primis cc., Lugduni 1608; quintum disp. super quinque sequentia cc., ib. 1610. *Adversus fallaces et superstitiosas artes* i. e. de magia, de observatione somniorum et de divinatione astrologica ll. 3, Ingolstadii 1591 in 8; Lugduni 1592; 1603; Coloniae Agrippinae 1612. Fuit Pererius insignis quoque philosophus, prout testantur ejus *Physicorum* sive *de principiis rerum naturalium ll. 15*, Romae 1562 plurimaeque eorundem editiones[3]).

149. Minoris momenti sunt *commentaria in Genesim et Exodum* in parengrapham (sive interlinearem) expositionem et scholia distributae, Romae 1601; 1609 in f., Ludovici Ystellae O. Praed., Pererii popularis, qui s. Scripturae cathedram primariam in academia valentina a. 20 tenuit (1580—

---

[1]) In praef. ad comment. in Genesim.

[2]) Hunc enim commentarium (17, 44) dicit „un des plus amples, des plus curieux et des plus utiles que nous aïons sur la Genese." Subjicit deinde: „Pererius écrit avec beaucoup de pureté et de netteté et avec beaucoup de jugement, et a une connaissance parfaite des sentimens des Pères sur les differentes Questions qu' il traite. Il seroit à souhaiter qu' il l' eût fait d'une manière un peu plus serrée, et qu' il se fût borné aux difficultez qui concernent la Lettre ou l' Histoire de l' Ecriture sainte, sans entrer dans d'autres Questions éloignées." Similia habent Richard Simon Histoire critique du V. T. l. 3. c. 12; Andres p. 6. l. 2. c. 3; Cornely hist. et crit. in V. T. ll. diss. 3. § 15.

[3]) Praefat. ad vol. 3. synopsis crit.

[4]) Bibliothecae sel. l. 2. c. 14.

[1]) Bibliogr. crit. I, 469.

[2]) Secundum Corn. a Lapide *docte* et *floride* 8 priora capita exposuit.

[3]) Cf. Backer II, 1861—66.

1600). Romae interfuit congregationibus de auxiliis et obiit magister s. palatii a. 1614. — Ejus sodalis Sebastianus Bravo methymnensis († 1608), magno studio collegit *Collectanea aurea s. Scripturae V. et N. T.* ex diversis locis praeclarissimisque expositionibus d. Thomae Aq. Perfecit tantum partem primam in Genesim, Exodum, Leviticum, Numeros et Deuteronomium, Compluti 1595 in f. — *Septem priora cc. l. Judicum* exposuit Joannes Freyre S. J. lusitanus, in academia conimbricensi s. Scripturae interpres († 25. Juli 1620) Olisipone 1640 in 4; Matriti 1642. — Gabriel d'Acosta lusitanus, ingenii habilis, plurima laude celeber per vicennium in academia conimbricensi ss. literarum professor († 1616), reliquit posteris commentarios ad quosdam V. T. libros literam plerumque ex hebraeorum adytis, patrumque ac interpretum placitis edocentes, morum dictata nonnunquam inculcantes vere latina nec prolixa oratione contextos [1]), nimirum in *c. 49. Genesis de benedictionibus patriarcharum, in l. Ruth, in Threnos Jeremiae prophetae, in Jonam prophetam, in Malachiam*, Lugduni 1641 in f.

150. In *Ecclesiasten commentarium* cum concordia vulgatae editionis et hebraici textus, Barcinone 1619 in 4. reliquit [2]) nobis Franciscus Sanchez O. S. Bened. olisiponensis, non solum theologiae peritus in primis biblicae, sed instrumento hebraicae linguae bene instructus († 1604). — *Canticum canticorum* plures sibi exponendum selegere, ut Hieronymus Almonazir et Ludovicus Sotomajor, ambo O. Praed., quorum ille octogenario major decessit (1604), postquam per annos 40 varis in locis Burgis, Pinciae, Compluti theologiam docuerat atque sacras literas erat interpretatus. Etsi autem in s. Scripturam praelectiones quotidianae tanti haberentur non modo apud discipulos, sed etiam apud eruditiores Hispaniae theologos, aegre tantum adduci potuit, ut ex eis aliquid in publicam lucem emitteret; importunis tamen amicorum victus precibus prelo commisit praefata commentaria Compluti 1588 vol. 2 in 4. Eruditum plane profundumque opus, omnigena refertum eruditione, quod hominem arguit non in ss. patrum lectione tantum, sed in hebraicis graecisque interpretibus egregie versatum, adeoque merito laudatum a viro eruditissimo Garcia Loaysa singulari data ad auctorem epistola eidem operi praefixa, et a Christophoro Collantes S. J., sed et a Possevino, qui illum nemini eorum, qui in idem canticum canticorum antea scripserunt, cedere censet. Refert autem auctor omnia ad Ecclesiam utramque antiquae legis et novae [1]). Alter fuit patria olisiponensis natus c. 1526. Nactus optimos magistros eximios fecit in theologia progressus, sed et linguis graecae hebraicaeque animum applicuit, quarum perfectissimam adeptus peritiam viam sibi fecit ad s. Scripturae sanctorumque patrum intelligentiam, quos ille sua lingua loquentes assidue legebat, et ex eis sacrae Scripturae sensus ita censebat hauriendos, ut *nihil saperet*, pronunciaret adagio sibi familiari, *qui sine patribus saperet* [2]). Cum spes affulgeret restituendae fidei catholicae in Anglia sub Maria regina, illuc destinatus fuit cum aliis doctissimis viris scholas humanitatis regere jussus (c. a. 1554). Qua spe propter Mariae mortem evanescente in Belgium

---

[1]) Nicol. Antonius, Bibl. hisp. nova II, 205. Distingui hic debet a Josepho Acosta S. J., de quo fasc. II. n. 78.

[2]) Opera ejus msc. recensentur in Studien u. Mitth. aus dem Bened. u. Cist. Orden 1884. I, 465.

[1]) Cf. Quetif, Scriptores O. Praed. II, 355.

[2]) Quetif l. c. 374. Ceterum alius is est a Ferdinando de Sotomajor, qui scripsit *Historia de la Legion thebea*, Matriti 1596 in 4.

rediit, hincque se in Germaniam contulit, et redintegrata synodo tridentina (1561) jussu Sebastiani regis illi interfuit. Reducem a concilio mox idem rex, qui Ludovici doctrinam eruditionemque probe norat, ad illustrandam academiam conimbricensem destinavit, in qua cum ingenti nominis sui fama viginti et amplius annis primariam moderatus est s. Scripturae cathedram. Tanta autem attentione et animi ardore concinnandis perficiendisque suis in s. biblia commentariis incubuit, ut manu dextera ex articulari morbo inutili reddita, sinistra ad scribendum facillime tandem et cito usus fuerit. Obiit 29. Maji 1610 a. aetatis 84. Sua in lucem edere cunctantem Clemens VIII. diplomate pontificio perhonorifico 28. Martii 1597 excitavit, cui ut pareret, typis commisit volumina tria, quorum titulus: *Cantici canticorum Salomonis interpretatio,* Olisipone 1599 in f.; 1601; Parisiis 1605; *Ad canticum canticorum notae posteriores et breviores*, ib. 1611 in 4., quas scil. post superiorem interpretationem e manibus emissam collegerat. *Commentarius ad priorem et posteriorem Pauli ap. epistolam ad Timotheum,* itemque *in epistolam ad Titum,* ib. 1610. Sunt haec commentaria omnibus omnium disciplinarum conspersa flosculis, quos studium multiplex ac felicissima ei suppeditabat memoria necnon singularis industria, nunquam enim legebat, quin simul annotaret [1]). — Joannes a Jesu Maria, antea dictus Joannes de s. Petro n. 27. Jan. 1564, calagurritanus, ad reformatam excalceatorum carmelitarum familiam 1582. admissus est. Cum in singularis prudentiae atque eruditionis simulque integritatis et innocentiae virum evasisset, ire in Italiam jussus est propagando strictiori huic Deo serviendi atque hominibus proficiendi instituto, quod s. Theresiam et s. Joannem a Cruce auctores non dudum habuerat. Gradatim functus est munere definitoris, dein procuratoris, demum praepositi generalis. Magno in pretio habitus fuit a Paulo V. et a Bellarmino († 28. Maj. 1615). Plures post se reliquit doctrinae fructuosissimae eruditionisque piissimae, qua sibi et aliis praelucere atque opitulari constanter voluit, non intermoriturae fidei et famae testes libros, qui quidem post alias editiones Coloniae simul prodierunt 1622 v. 3, (fr. 60); 1650 p. 4 in 3 t. (m. 60); Florentiae 1771—74 t. 3 in f., ed. aucta per Ildeph. a s. Aloysio (m. 75), cum auctoris vita. Plerique sunt ascetici [1]): ex iis tantum indicabimus: *Cantici canticorum interpretatio,* Romae 1601; Salmanticae 1602; Moguntiae 1603 in 8; Paraphrasin *in Job,* Romae 1611; *Lamentationum Jeremiae interpretatio*, in tres paraphrases, historicam, allegoricam et tropologicam discreta, Neapoli 1608 in 8; Coloniae 1611; *Theologia mystica,* Neapoli 1607; *ars concionandi,* Coloniae 1611 in 12., cujus altera fortasse editio est *rhetorica ecclesiastica,* ib. 1618 in 4.

151. In *Sapientiae librum* exstant Gundisalvi de Cervantes hispalensis (quondam jesuitae, dein O. Erem. S. Aug., e quo etiam dimissus) *commentarii et theoriae,* Hispali 1614 in f. et *brevis ac dilucidus commentarius* (Lugduni 1613 in 4) Christophori de Castro (Castri) S. J. (n. 1551, † 2. Dec. 1615), cujus praeterea sunt: *Commentariorum in Jeremiae prophetias, lamentationes et Baruch ll. 6,* Parisiis 1609 in f., Moguntiae 1616; *Commentariorum in 12 prophetas ll. 12* cum paraphrasi: praemittititur *Isagoge ll. 4,* in quibus omnia, quae pertinent ad vaticinium naturale, artificiale et prophe-

1) Nic. Antonius bibl. hisp. nova II, 83, qui epitaphium ejus sepulcro inscriptum refert, in quo dicitur: „Magnus theologus, fidei vehemens assertor in utraque Germania et Anglia etc."

1) Bibl. hisp. I, 714 s.; Henricus M. a ss. Sacramento Coll. Script. O. Carm. Excalc. I, 302—7.

ticum exponuntur, Lugduni 1615 in f.; Moguntiae 1616; Antwerpiae 1619; *Historia Deiparae V. Mariae,* ad veritatem collecta et veterum patrum testimoniis comprobata accurateque discussa, Compluti 1605 in 8; Moguntiae 1610. — *Jeremiae* illustrando labores suos dicaverunt Joannes Baptista Navarette, presbyter cordubensis, biblica praestans doctrina, qui tamen edidit tantum: *Commentaria in Threnos Hieremiae proph.* cum expositione textus hebraici et LXX interpretationis et chaldaeae versionis, Cordubae 1602 in 4. et Andreas Capella (vulgo de Capillo), prius S. J. deinde O. Carthus. (1569), religiosae vitae norma ac veluti exemplar, qui idiomatum latini, hebraici graecique eruditione in paucis excelluit. Factus tandem urgellensis episcopus (1587) 12. Sept. 1610 vitam commutavit cum morte. Praeter alia[1]) edidit opus in pretio habendum et jam rarum: *In Jeremiam prophetam commentaria,* quibus latina vulgata editio exponitur et cum hebraica origine, 70 seniorum interpretatione paraphrasique chaldaica confertur. Edita sunt in carthusiana Scalae Dei domo 1586 in 4. — Meritorum Joannis Baptistae Villalpandi S. J. *de Ezechiele* alibi [2]) meminimus († 1608). Ferdinandus de Escalante O. SS. Trinit. hispalensis, s. theologiae magister sacraeque hujus facultatis primarius in academia patria professor edidit: *Clipeus concionatorum verbi Dei*, in quo sunt sculptae omnes visiones symbolicae et signa realia V. T. et causae universae eloquii divini et quid s. Scripturae secundum seriem decem praedicamentorum attribui possit una cum historia Geneseos a mundi principio usque ad gentium divisionem ll. 8, Hispali 1612; Venetiis 1613.— Josephus Stephanus, vulgo Esteve, valentinus, vestanus (1586), dein oriolanus episcopus († 1604) scripsit: *De bello sacro religionis causa suscepto ad ll. Machabaeorum commentarii.* Prodiit tantum t. 1. Oriolae 1603 in 4; Valentiae 1616, in quo agit nonnisi de primis 4 cc. l. 1. Alia quaedam edidit, quae teste Nicolao Antonio nulli non probantur, ut *de dignitate et praeeminentia presbyterorum,* ib.; *de potestate coactiva*, quam rom. pontifex exercet in negotia secularia l. (tantum) primus, Romae 1586; *de osculatione pedum* rom. pontificis adjecta disp. de coronatione et levatione seu portatione Papae: omnia nunc ex repetita praelectione multis ex partibus locupletata et aucta et ab haereticorum calumniis defensa, Romae 1588; prodierat jam ib. 1575; cum Delphii ll. *de potestate pontificis,* Coloniae 1580 in 8.

152. Plures hispani operam suam utiliter collocarunt in illustrandis *evangeliis.* Quatuor praesertim huc spectant: Petrus Garcia de Galarza (Galartz), Petrus Machado Ord. b. M. V. de Merc., Rodericus Dosma Delgado, Sebast. Barradas S. J., quorum primus[1]) episcopus cauriensis († 1606) *institutionum evangelicarum ll. 8* edidit, Matriti 1579; Venetiis 1603; 1604; scil. 1. de Evangelii praestantia, veritate, et

---

[1]) Cf. Nic. Antonius I, 72; Michael a s. Jos. I, 228.

[2]) Cf. supra n. 73. Edidit Villalpandus quoque *S. Remigii rhemensis explanationes epistolarum b. Pauli ap.* ex veteri ms. monasterii s. Caeciliae trans Tiberim etc., Romae 1598. „Il est étonnant, scribit Rich. Simon, Histoire critique du N. T. c. 26, que ce Jésuite, qui étoit habile et même savant dans la Critique, se soit si fort obstiné à vouloir faire croire que cet ouvrage, qui contient des extraits de plusieurs Auteurs postérieurs à S. Remi de Rheims, soit veritablement de cet Evêque: mais l'ajant déjà cité sous ce nom dans son Commentaire sur Ezechiel, il crut qu'il étoit de son honneur de défendre ses premiers sentimens: ce qu'il fait d'une manière si pitoyable, qu'il a été abandonné de tout le monde, et même de ses confrères.“

[1]) Contra P. Garcia Mirandulam impugnantem conclusiones cabalisticas scripsit Archangelus de Burgonovo O. Min. apologiam *pro defensione doctrinae Cabalae,* Bononiae 1564 in 12.

linguarum usu; 2. de sensu literali s. Scripturae; 3. de mysticis s. Scripturae sensibus; 4. de Scripturis tum canonicis tum apocryphis; 5. de geographia terrae promissionis; 6. de Scripturarum chronographia; 7. historiae evangelicae summa. — Alter *Expositionem literalem et moralem* dedit omnium evangeliorum, quae ab Ecclesia proponuntur, Burgis 1604 t. 3 in f. — Tertius paxaugustanus (n. Badajoz 21. Jul. 1533) vir certe eruditus, qui linguarum biblicarum hebraicae, chaldaicae, syriacae, praeter latinam et graecam aliasque per Europam vulgares, quas sibi diuturna peregrinatione familiares fecerat, cognitione, humaniorum diciplinarum ac multo magis sacrae scientiae studio sese adeo omnibus probavit, ut a Philippo II. chronographi regii titulo cohonestaretur. Maximi quoque eum faciebat Arias Montanus († 1607). Reliquit [1]) *ad ss. quatuor evangeliorum cognitionem spectantia opera* in duos tomos distincta, quorum primus continet *quatuor evangeliorum recens recognitam translationem,* cui e regione vetus et vulgata editio respondet; sequuntur deinde quatuor ll. isagogici, scil. *chronographia* ab orbe condito ad excidium hierosolymitanum; *topographia* locorum ad ss. literas pertinentium; *de consensu et ordine evangelistarum;* quartus l. methodi totius rationem reddit; sequuntur *evangelicae historiae* ex quatuor evang. *coagmentatae ll. 4.* Tomus secundus est *paraphrasis evangelicae historiae*, quae 4 ll. digesta, quaecunque in ss. Evangeliis habentur explicat, Matriti 1601 in f. *De auctoritate s. Scripturae ll. 3*, Pinciae 1594; *Expositio sive paraphrasis in ss. CL Psalmos et in cantica canticorum* cum annotationibus et scholiis, Matriti 1601 in 4.

[1]) Cf. ejusdem opera edita et inedita in bibl. hisp. nova II, 265 s., inter quae est etiam: Tratados *del Sacramento de la Penitencia* y calidades del Confesor y Penitente, Matriti 1601 in 4.

153. Hos tamen praecellit quartus, Sebastianus Barradas S. J., patria olisiponensis, nobilibus ortus parentibus et ad omnem virtutis laudem jam inde a prima aetate tam diligenter educatus, ut in religionis ingressu (1558) diceretur non mores pristinos, sed domum ac vestes permutasse. Ab ipso statim tirocinio summam apud omnes suae virtutis excitavit existimationem, tempore vero sic adolevit ea opinio, ut tota Lusitania consummatae sanctitatis elogio celebraretur. Rhetoricam atque philosophicas facultates professus est, s. literas tum Conimbricae, tum Eborae magna auditorum celebritate est interpretatus, semperque illi nomen sanctimoniae stetit. At postquam concionatoris partes aggressus est agere, eo increvit apud omnes viri reverentia, ut jam apud lusitanos non *apostolus* dumtaxat, sed *Paulus* appellaretur. At ipse de se ita sentiebat, ut se primum esse peccatorum, hominum postremum ex animo diceret. In corporis sui afflictione fuit prorsus inclemens. Saepe intempesta nocte deprehensus est valida se verberatione conterere, quam tertio nonnunquam eadem nocte repetebat, interposita horae unius oratione inter singulas verberationes. Cibi potusque parcissimus erat semper; humilitatis studium attrita veste fovebat: universa quam moriens reliquit supellex, tam vilis fuit et lacera, ut nullus mendicorum pluribus centonibus infarcinatus esse potuerit. Ardentissimo flagrabat desiderio missiones obeundi, in quibus variis incommodis conflictaretur. „Quae nugae, inquiebat identidem, aut quae compedes nos detinent, quin baculo in manus sumpto curramus de populo ad populum et annunciemus Christi Evangelium?“ Multas ipse fructuosasque instituit per Lusitaniam expeditiones, in quibus ostiatim, quae sibi ad victum necessaria erant, mendicabat. De caducarum rerum contemptu tanta contentione dicebat, ut uno anno fama sit sex-

aginta et in iis nobilissimos juvenes et doctissimos cathedrarum candidatos, franciscanorum dumtaxat ordinem ambivisse: hinc illorum guardianum rectori jesuitarum dixisse fertur, vel Barradio conciones esse interdicendas, vel sibi subsidia suppeditanda. Nonnunquam pauca Barradae verba, imo vel solus aspectus sufficiebat ad commovendos auditores. Tantam voci gratiam et efficaciam addebat oratio, cui mire deditus erat, et extremis vitae annis certum est, eum horas quotidie collocasse duodenas tanta collectione virium, ut a sensibus non raro externaretur. Medico submonenti ut propter aegritudinem breviarii intermitteret recitationem, subridens dixit: „Non jubeor ad sanitatem hominum colloquia subterfugere: nemo mihi persuadeat, me non posse cum Deo familiarem tenere sermonem.“ Ultima morientis hominis Dei ad sodales verba erant: „Humiliamini sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore tribulationis: aliud melius et utilius quod suadeam non habeo, nisi ut imitatione Dei et Salvatoris nostri simus quam humillimi, qui per omnem vitam unice laboravit, ut virtutem hanc nobis verbo et exemplo persuaderet, ideoque moriens etiam caput humile inclinans, tradidit spiritum.“ Demum 14. Apr. 1615 a. aetatis 73. evolavit ad superos tanta sanctitatis fama, ut defuncto ungues, capilli etc. praeciderentur, vestes quibus cadaver coopertum erat, in frustra discerperentur, cum quilibet tanti viri, quem etiam magnus Suarez nonnisi *sanctum* appellare consueverat, reliquias aliquas obtinere niteretur, hinc etiam maturius sepulcro fuit illatus, ne cadaver ipsum mutilaretur, vel quis in tanta concurrentium comprimeretur turba [1]). Haec virtutum argumenta sequuntur eruditionis testimonia i. e. opera: *Commentaria in concordiam et historiam evangelicam* t. 4 in f. Conimbricae 1599 ss.; Moguntiae 1606; 1609; 1618; Venetiis, 1609; 1613; Brixiae 1612; Antwerpiae 1613; 1677; Augustae Vindelicorum 1742 vol. 5 etc., de quibus ita Cornelius a Lapide [1]): „Barradas in moralibus (excellit), quae meditationi aeque ac concionibus subserviunt.“ Hinc et Calmet [2]) „Commentarius ejus moralis est prorsus, nec nisi concionatoribus utilis.“ Tamen secundum Feller [3]): „Ejus concordia in evangelia magni fit; ea est apto digesta ordine, clara, solida, unctione referta bonoque conscripta stilo; explicationem sensus literalis subsequuntur sensus morales egregii.“ Ejus utilitatem testantur tot editiones. Post ejus mortem prodiit: *Itinerarium filiorum Israel* ex Aegypto in terram repromissionis, Antwerpiae 1612 in f.; Coloniae 1621; Venetiis 1623; Moguntiae 1627; Lugduni 1627. „Elegans sane opus, inquit Michael a S. Joseph [4]), et in totum fere Exodum instar luculenti commentarii,“ quod prius jam dixerat Calmet, addens „omnium quotquot ab illo adornata sunt in s. Scripturam eximium. Historiam morali jungit.“

154. In *priora septem cc. evangelii s. Matthaei expositionem* edidit (Burgis 1598) sicut etiam *Theatrum ss. patrum* (sive catenam ex ss. patribus) *super universa evangelia*, quae dominicis diebus in Ecclesia leguntur, ib. 1607 v. 2 in f., Christophorus Santo Tis ord. eremit. S. Aug., sui ordinis quondam vicarius generalis, qui adhuc concilio interfuit tridentino († 1611). — In *primam canonicam epistolam d. Joannis lectiones sacras* scripsit Petrus Maldonado O. S. Augustini hispa-

---

1) Cf. Sotvellum Bibl. script. S. J.; N. Antonium II, 278.

1) Praef. in Matth., cf. in Joan.: „Barradius literam recte tangens et moralia miscens concionatoribus dicendi materiam et spiritum subministrat.“
2) In Biblioth. s.
3) Biographie univ. I, 409.
4) Bibliogr. crit. IV, 119.

lensis († 1614 a. aetatis 38) Olisipone 1609 in 8; praeterea *commentarios in psalmos Davidis 28 priores,* qui artificium s. Scripturae oeconomiamque illorum cujusque aperiunt, ibid. 1609 in 8. — In *Apocalypsim* opus admodum elaboratum, ingeniosum et eruditum, sed ad literam minus solidum, edidit Ludovicus de Alcasar S. J., cui titulum fecit: *Vestigatio arcani sensus in Apocalypsi,* cum opusculo *de sacris ponderibus et mensuris,* Antwerpiae 1614 in f.; 1619; Lugduni 1618. Complementi instar edidit quoque *in eas V. T. partes, quas respicit Apocalypsis ll. 5,* cum opusculo *de malis medicis,* Lugduni 1631 in f. Liber primus agit de allusionibus ad cc. 38—48 Job; secundus de allusionibus in aliquot psalmos; tertius exhibet paraphrasim et commentarium in Canticum canticorum; quartus argumenta singulorum cc. Isaiae prophetae, Jeremiae c. 36. enarrationem; Ezechielis explicationem cc. 1. 10. 38. 36. 48; Danielis explicationem cc. 7—11; quintus explicationem Joëlis c. 3; Habacuc c. 3; Zachariae vaticinium a c. 1—7. Erat autem Ludovicus patria hispalensis n. 1554 nobilibus et opulentis parentibus. Aristotelem primum, deinde amplius 20 annos Cordubae et Hispali ss. literas est interpretatus († 16. Jun. 1613 a aetatis 60). Magni fit ejus in Apocalypsim commentarius a Richardo Simon[1], Bossuet et Grotio, qui duo cum aliis haud pauca ex illo sunt mutuati. Novam proponit libri hujus obscurissimi explicationem. Cum enim animadvertisset analogiam quandam inter illius vaticinia et Ecclesiae fata, censuit ea jam esse completa atque s. Joannem prima praecipue Ecclesiae secula, praesertim ejus de synagoga et polytheismo triumphum prophetice descripsisse[1]). Contra quam explicandi methodum scripsit Franciscus Sengebarb, lutheranus, *de septem spiritibus apocalypticis,* Goslari 1616 in 4. — *Allusionum N. Testamenti ad vetus* tomum primum (et solum) edidit Caspar Salzedo[2]), primarius theologiae professor beatiensis, Gienii 1608 in f.

155. Omnibus forte hujus periodi interpretibus celebrior est *belga,* isque Guilelmus Estius (van Est) gorcumensis, qui Lovanii studiis operam dabat, usus suo damno magistris doctrina haud sana imbutis, Bajo scil. et Hesselio, hinc semper aliquid haesit (quod dolendum) in suis alioquin praeclaris libris. Lovanii theologiae doctor 22. Nov. a. 1580 creatus mox Duacum accitur, cujus academiam 31 annos illustravit theologiae scholasticae professor et s. literarum interpres; praefuit quoque regio seminario et 18 annos functus est munere cancellarii universitatis († 20. Sept. 1613 a. aetatis 71). Eruditionem insignem ornabat modestia, et studium indefessum comitaban-

[1]) Histoire critique du N. T. c. 42. ubi scribit: „Pour avoir un Commentaire achevé de tout le N. T. on peut joindre à Maldonat et à Justiniani, Lorin sur les Actes des Apôtres et Alcasar sur l'Apocalypse. Ces deux Commentateurs sont à la vérité trop étendus dans leurs explications, y ayant inséré quelques questions dont ils auroient pu ne point parler: mais ils font connoître même dans leurs digressions, qu'ils ont étudié avec soin le stile des Ecrivains sacrés, et qu'ils n'ont rien oublié pour pénétrer le sens de leurs Auteurs.“ Cf. Feller I, 82.

[1]) Hinc Calmet in Biblioth. s. „Sub hujus prophetiae perpetuo, ut ipse sibi persuadet, aenigmate vicissitudines et victorias romanae Ecclesiae potissimum primorum seculorum intelligit.“ Corn. a Lapide in proleg. ad Apoc. ait de Alcazar eum „prolixe, ingeniose, erudite et elaborate“ in Apocalypsim scripsisse, „utinam, addit tamen, aeque genuine et solide ad literam.“

[2]) Alius a Joanne de Salzedo O. Min., cui tribuitur tr.: *An seraphicae militiae labor in propugnanda immaculata conceptione Mariae nova christianae militiae erectione certa victoriae spe coronetur,* Mariaeque originalis gratia utriusque militiae conatibus proxime definibilis constituatur, Vallisoleti 1625 in f.

tur charitatis opera [1]). Eum addictum fuisse Ecclesiae catholicae ostendit ejus protestatio, quae inter ejus scripta post mortem reperta fuit, in qua „protestatur auctor, quod omnia velit esse submissa judicio Ecclesiae catholicae et ejus summo in terris pastori ac judici romano pontifici, velitque pro non dicto haberi, si quid male dictum. Quod nolit ulli personae aut familiae detractum, cupiens christianam cum omnibus catholicis benevolentiam, et quantum possibile est amicitiam et colere et conservare etc.“ Praecipuum ejusdem opus sunt: *In omnes divi Pauli et septem catholicas apostolorum epistolas commentarii,* Duaci 1614. 1615 v. 2 in f., quos tamen complere non poterat, cum mors 1. Joan. 5, 6. commentantem oppresserit. Reliqua adjecit Bartholomaeus Petri ejus in docendi munere collega. Prodierunt deinceps saepissime [2]), ut Coloniae 1631; Parisiis 1623; 1640; 1653; 1659; 1666. Optima censetur editio, quam correctam additionibusque e schedis Estii relictis auctam curavit Jacobus Merlo Horstius Coloniae 1679. Etiam recentiori aetate recusi fuere, ut Moguntiae 1841—1845. t. 7 in 8; cura Fr. Sausen, et 1858—60. t. 3 curante Holzammer. Haec ipsa editionum repetitio horum commentariorum praestantiam testatur, quam testantur unanimes interpretes catholici [3]), secundum quos vix ab aliquo Estius superatur, nec illam diffitentur protestantes. Nititur sensum determinare literalem ex collatione Scripturarum inter se, tum ejusdem apostoli, tum aliorum scriptorum ss., item ex collatione cum fonte graeco et melioribus exemplaribus latinis: item ex traditione Ecclesiae nota per concilia et doctrinam ss. patrum. „Ejus in epistolas paulinas commentarium, inquit Cal· met [1]), absolutissimum omnium, qua hucusque prodierunt, censetur. Erudi tione solida et vasta redundat, sed fa cile plus nimio diffunditur;“ Corne ly [2]): „Ejus commentarii ... optimi cen sentur, idque jure merito. Alius enin non est interpres, qui in omnium epi stolarum sensum literalem accuratiu investigaverit, ad idearum nexum dili gentius attenderit, patrum et antiquio rum interpretum explicationes pruden tius dijudicaverit. Id unum dolendum quod Estius Baji discipulus a magistr sui placitis omnino se liberare nequiverit. Quare quibusdam in locis, in quibus de gratia et praedestinatione agitur, caute est legendus.“ Imo d'Argentré propterea censet: „Admodum caute Estius legendus est, nec sane dignus mihi videtur, qui ut optimus interpres d. Pauli praedicetur [3]).“ Aliud ejus opus sunt *Annotationes in praecipua difficiliora loca s. Scripturae,* Antwerpiae 1621 in f.; Coloniae 1622; editio ex ipsius auctoris scriptis plurimum aucta studio Casparis Nemii, Duaci 1628 in f.; Antwerpiae 1652; Parisiis 1663; 1683; Moguntiae 1667;

---

[1]) In epitaphio ei posito dicitur: *Pietatis, doctrinae, modestiae, beneficentiae speculum.*

[2]) Cf. Le Long, Bibliotheca sacra.

[3]) Cf. Katholik 1843. v. 87 p. 291 ss.

---

[1]) Loc. c. Richard Simon Histoire crit. des principaux commentateurs du N. T. c. 43: „De plus étant Théologien, et ayant pris party pour s. Augustin et pour s. Thomas, on y trouve quelquefois plutôt la Théologie de ces deux grands hommes que celle de s. Paul. Mais si l' on excepte de certains faits particuliers, comme sont ceux qui regardent la prédestination, la grâce efficace, et quelques autres matières qui ont du rapport avec celles-là, il n' est pas si fort prévenu des sentimens de s. Augustin qu' il ne l' abandonne en plusieurs endroits, où il juge que ce Père n' a pas exposé le sens litéral de l' Apôtre.“ Infra inter alia advertit: „Quoyque ce Théologien défend souvent le libre arbitre contre les Calvinistes, sa Théologie est très-dure en quelques endroits etc.“ ut ex. gr. ad Rom. 11, 8. Et revera nullam praetermittit occasionem, quin suam de gratia efficaci et de praedestinatione theoriam inculcet.

[2]) In Bibliotheca sacra.

[3]) De praedest. c. 1. Cf. etiam Feller III, 458.

accesserunt *annotationes in omnes d. Pauli epistolas* itemque *in epistolas canonicas* ex vastissimis ejusdem commentariis depromptae per Norbertum d'Elbene, Antwerpiae 1699 in f. Minoris quidem pretii sunt hae annotationes, utiles tamen: nec tam ad enodandas sacrae paginae difficultates, quam ad instituendos mores accommodae videntur, quippe hunc in se laborem susceperat Estius eo fine, ut duacensibus alumnis doctrinas christianas, quas oretenus instillabat, scripto relinqueret[1]): eapropter Petrus Berullus cardinalis patribus oratorii serio inculcabat, ut hoc opus, sicut et ceteras Estii elucubrationes, assidue evolverent. Omnia ejus in Scripturam opera collecta prodierunt Venetiis 1759 t. 3 in f. Estius non solum insignis erat exegeta, sed etiam solidus theologus scholasticus; argumentum sunt egregii ejus *Commentarii in 4 ll. Sententiarum* Petri Lombardi, Coloniae 1651 v. 4 in f.; Parisiis 1638; 1676; Neapoli 1720 etc. Accurate sequitur suum auctorem ejusque methodum, confirmans suas assertiones Scripturae patrumque effatis aliisque rationibus solidis, praetermissis quaestionibus ad rem non pertinentibus [1]). Reliquit praeterea Estius *historiam martyrum gorcumensium*, Duaci 1603, inter quos ipsius avus est passus; *orationes theologicas XIX* etc. Lovanii agens partem habuit, editione lovaniensi operum s. Augustini, ejusque in primis debetur curis t. IX. Axioma ipsius erat quod sine cognitione historiae ecclesiasticae non possit quis esse perfectus theologus.

156. Praeter Estium duo alii nominis celebritatem adepti sunt, Martinus Antonius Delrio et Lucas brugensis. Ille quidem origine est hispanus, sed Antwerpiae natus (a. 1551) ac in Belgio fere semper commoratus. A celebri Lipsio ‚aevi sui miraculum' dictus, a Baillet hominibus prodigiosis est annumeratus, nec sine ratione, cum tales tantosque fecerit in literis progressus, ut vix undeviginti annos natus *in Senecae tragoedias adversaria* scripserit, in quibus mille circiter et centum adducit auctores expenditque, quosdam ipsi Lipsio in graecis alioquin latinisque literis versatissimo ignotos. Omnium poetarum, rhetorum et historicorum opera, quae in universis Belgii bibliothecis reperiuntur, volutasse fertur et quidem attente

[1]) Cf. Contin. historiae Fleurii l. 190. § 21. De operis origine haec refert Nemius in praef.: „Solebat auctor, quo tempore regio duacensi seminario praesideret, ex lectis de more ad mensam Scripturae s. capitibus unam alteramve insigniorem sententiam ad fidei vel morum doctrinam pertinentem alicui e seminarii alumnis qua quaerendo, qua objiciendo proponere, eandemque postea, quatenus opus erat, plenius explicare. Ne vero quidquam non praemeditatum in medium afferret, mirum dictu quanta cura ac diligentia dicenda annotare et in adversaria referre sit solitus.“ De iis disserit Rich. Simon Hist. critique du V. T. l. 3. c. 11: „Estius s'applique principalement à rapporter les explications littérales qui se trouvent dans les Pères et il mêle aussi quelquefois des Questions de Théologie.“ Desiderat tamen majorem artem criticam et linguarum graecae et hebraicae notitiam. Nihilominus Fr. Meyer in biblioth. bibl. p. 67. opus hoc vocat „praestantissimum et multa eruditione refertum.“ Cf. etiam Dorn l. c. p. 2. l. 7. c. 1. § 4.

[1]) Caute tamen legendus est iis in doctrinae capitibus, quae ad Baji errores accedunt. Ita ex. gr. opinatur, contritionem charitate perfectam nonnisi in necessitate extrema, ut in articulo mortis absente sacerdote, vel in physica impotentia percipiendi sacramentum justificare citra realem Sacramenti perceptionem (in 4. l. d. 17 § 2), quod ad prop. 32. 33. etc. Baji damnatas accedit et doctrinae concilii trid. sess. 14. cap. 4. adversatur. Ita in quaestione, utrum Deus velit alios praeter praedestinatos salvos fieri, ait Perrone (praelect. theologic. t. 4. de Deo p. 3. c. 2. annot. ad n. 472), Estium „qui vir certe doctus est“ esse suspectum, utpote Baji discipulum, qui tamen, ut observat Tournely, postea sententias suas nimis duras temperat et emollit, ut ad communem theologorum sententiam accedere videatur.

ac meditate, iis decerptis, quae in unoquoque insigniter dicta et pertractata observasset: novem praeterea callebat linguas. Viginti annorum juvenis *annotationes* eruditas scripsit *in Caji Solini polyhistorem*, anno sequenti *in Claudiani poemata*. Triennio a studiorum curriculo confecto (quod absolverat partim Parisiis, partim Duaci, Lovanii et Salmanticae, ubi doctor fuit creatus a. 1574) in supremum Brabantiae senatum cooptatus est, sed probitate et doctrina suffragante altius evectus, palatinis militibusque jus dicere, mox etiam Brabantiae pro Cancellario esse regiumque fiscum curare jussus est (1578). Hoc tempore scripsit: *Miscellanea scriptorum ad universum jus civile* (Parisiis 1580), opus ingens et infiniti prope laboris, omnes enim jurisconsultos, omnes eorum interpretes perlegerat. Indefessa plane diligentia tota die studiis vacabat. Haud ingratum erit ejus vivendi rationem accuratius nosse, singularis enim erat. Bene mane, postquam rei divinae interfuerat, modico pane, quem intingebat in vinum generosum, caput ac stomachum labori praeparabat. Deinde abdebat se in museum, in eoque perdurabat usque ad multam noctem, donec eum famulus ad coenam, non raro invitum ac reluctantem, abduceret. In museo sellam ac pluteum subjectis rotis ita fabricandum curaverat, ut levi pedis impulsu per omnia librorum loculamenta seipsum ac pluteum cum omni literaria supellectili circumveheret. Hac pertinaci assiduitate doctrinam excellentem, quae nisi labore venalis non est, consecutus fuerat. Humanarum tamen rerum taedio affectus quietis portum in societate Jesu quaesivit (1580) annum agens undetrigesimum. Exacto tirocinii biennio philosophiam naturalem jussus accuratiore studio repetere vir tot clarus magistratibus gestis, tanta scientiarum varietate ad miraculum conspicuus, post doctissimos libros in lucem editos, post adeptam in jure lauream, post scriptos legum commentarios non erubuit cum pueris atque adolescentibus publico in ludo versari, in quo habuit magistrum Ludovicum de Ponte sanctitate et libris editis postea clarissimum [1]). Philosophiam postmodum docuit Duaci (1589), mox theologiam moralem et ss. literas Leodii, Lovanii, Graecii et Salmanticae, ubique solidi vim ingenii cum pari pietate conjungens. Magno ferebatur zelo in fidei catholicae adversarios adeo, ut quotiescunque de illis mentio incidebat vel levissima in congressu familiari, arderet vultus, pectus aestuaret, oculis auribusque perfidiam aversaretur. Ab omnium etiam mitiorum consuetudine amicos diligenter abducere nitebatur, ut in Justo Lipsio patuit, qui ab Hollandis ob insignem eruditionis famam arcessitus, ut publice doceret Lugduni Batavorum, paululum a rigida illa sapientis, imo christiani hominis constantia deflexerat, non sine gravi catholicorum offensione. Satis fuit Delrio amici periculum cognovisse. Consiliis suis et cohortationibus perfecit, ut pedem e lubrico et praecipiti loco referret [2]). Prima ejus laus semper fuit humillima obedientia et obedientissima humilitas:

---

[1]) Sotvellus, Biblioth. script. S. J.

[2]) Ipse Lipsius suis literis datis Moguntiae 14. Apr. 1591. ad Delrium id testatur: „Amor, inquit, noster vetus et verus non permittit, ut te celem facinus grande, quod patravi. Dei benignitate eripui me e laqueis, quibus implicabar, et salvus atque incolumis perveniam in Germaniam ad patres vestros. Juva o! me tuis precibus, post cujus salutares literas Deum iterum iratum habeam, si unquam conquievi. Deo gratia esto, qui invitum et quasi reluctantem sic eduxit, et posuit in locis, ubi mihi, Ecclesiae et reipublicae possim esse utilis, quod serio recipio me, illo adjuvante, facturum. Laetare, frater, qui vere fratrem et amicum recepisti, et ignosce omnia praeterita: ita Deus tibi quoque ignoscat. Uxor, familia et reculae meae etiam nunc sunt apud Hollandos. Brevi eripiam et palam bonis me reddam.“ Rescripsit Delrius et ad constantiam hortatus est, quam Lipsius ad obitum (1606) usque tenuit.

huic accessit ingenuus candor, adeo ut Lipsius in familiari ad Rosweidum epistola hominem eum vocaret „cui non mentiri solum nefas est, sed blandiri.“ Virtutem in quocunque demum esset, hoste an amico, diligebat. Nemini debitam laudem abrogabat, nemini arrogabat indebitam, ab odio perinde atque ab invidia remotissimus. Studiis finem imposuit [1]) literatissimus hic vir 19. Oct. 1608. a. aetatis 58. Ex ejus operibus haec ad rem nostram sunt: *In canticum canticorum Salomonis commentarius literalis et catena mystica,* Ingolstadii 1604 in f.; Parisiis 1608; Lugduni 1611; *Commentarius literalis in Threnos Jeremiae*, ib. 1608 in 4; *Pharus sacrae Sapientiae* seu commentarii seu glossae literales in Genesim, ib. 1608 in 4. Magni operis quod in universam Scripturam moliebatur pars prima. *Adagalia sacra V. et N. T.,* ib. 1612 in 4. Prodierunt tantum *adagalia V. T.* His adde: *Opus marianum* seu de laudibus et virtutibus Mariae V. Deiparae in 4 p. divisum, nempe: Speculum marianum, speculum caritatis et patientiae Jesu et Maria, polemica mariana, florida mariana, ib. 1607 in 4; *s. Orientii episcopi illiberitani commonitorium* (seu carmina), nunc primum typis excusum, emendatum et notis illustratum [2]), Antwerpiae 1600; Salmanticae 1604; Witembergae 1796; *s. Adhelmi Prisci,* occidentalium Saxonum episcopi, *poetica nonnulla* e vetere ms. cod. exscripta et nonnullis notulis illustrata, Moguntiae 1601 in 12. Nominatissimum tamen Delrium reddiderunt *Disquisitionum magicarum ll. 6* in t. 3 distincti, Moguntiae 1593 in f.; 1900; 1603; 1606; 1624; Lovanii 1599; 1601; Lugduni 1608; 1612; Coloniae 1633; 1657; 1679; Venetiis 1746. In hoc opere disputat 1. de magia generatim et de naturali, artificiali et praestigiatrice; 2. de magia daemoniaca et ejus efficacitate; 3. de maleficio et vana observantia; 4. de prophetia, divinatione et conjectatione; 5. de judicis officio et ordine judiciario in hoc crimine; 6. de officio confessoris ac remediis licitis ac illicitis. Innumeros atque obscurissimos adducit auctores, plurima facta mira atque stupenda, e quibus tamen haud pauca sat dubia atque incerta, ita ut merito sagacior artis criticae desideretur usus [1]). De eo ita scribit Perrone [2]): „Quod quidem opus variam plane diversis temporibus subiit fortunam. Quum in lucem prodiit, adeo sibi ipsi protestantes ipsum adsciverint tamquam normam processuum contra sagas, ita ut amare conquereretur Christ. Thomasius c. a. 1712. et scribere non dubitaverit [3]): ‚Pene omnes jurisconsulti hunc auctorem exscribere solent,‘ quae res maxime damnanda illi videtur, quod Delrio ‚Lutherum et lutheranos ac reformatos cum impudentia et virulentia maxima traducit.‘ Deinde adversarios quam plures tum inter catholicos, tum inter protestantes nactum est. Nunc vero cum pluribus aliis ejusdem argumenti scriptis jacet.“

---

1) Cf. Juvencium Histor. S. J. p. 5. l. 25. § 1; H. Langveltium, M. Delrio Vita, Antwerpiae 1609; Backer I, 1548.

2) Hujus commonitorii librum tantum primum cum omnibus, quibus scatebat, mendis et lacunis, typis mandavit. Librum secundum cum aliis auctoris versibus de nativitate, de Trinitate de nominibus Domini et orationibus postea repertum edidit Martene (1700, 1717) erratis, quae in editione Delrii occurrerant, correctis ac repletis lacunis.

1) Merito advertit Delrio hoc in argumento nec omnia rejicienda esse tamquam conficta, incerta, impossibilia; nec iterum omnia esse nimis facile credenda. Ceterum in hac credulitate Delrium ac generatim catholicos superarunt illius temporis protestantes, qui etiam catholicis longe saeviores erant in scrutandis torquendisque sagis. Cf. Kirchenlex.

2) Praelect. theolog. de Deo Creatore p. 1. c. 5. annot. ad n. 122.

3) Cf. de orig. processus inquisitorii contra sagas § 81. et de crimine magiae § 21. 45. 49.

157. Majori jure nominis celebritatem adeptus est Franciscus Lucas a patria vulgo Brugensis cognominatus, inter criticae sacrae cultores suo aevo facile princeps, linguarum graecae, hebraicae, syriacae et chaldaicae peritus, decanus audomaropolitanus († 1619 a. aetatis 70), qui etiam Ariam Montanum in bibliorum editione polyglotta juvit. Eruditionem ejus solidam artemque criticam testantur ejus opera v. 5 in f., Lugduni Batavorum 1712. Inter haec eminent: *In 4 evangelia commentarius;* praemittitur *itinerarium J. Christi,* Filii Dei ex 4 evangelistis collectum; adjicitur ad calcem tractatus *de chaldaica s. Scripturae paraphrasi* et ostenditur quis paraphraseos illius usus, et plura s. Scripturae loca enodantur, seu apologia pro chaldaico paraphraste, Antwerpiae 1606 v. 2 in f.; *Commentarii supplementum in s. Lucam* [1]) *et s. Joannem,* v. 2 in f. ib. 1612—1616. In hisce commentariis neque nimis brevis est, neque etiam praeter modum stilum laxat. In primis nititur verborum sensum proprium determinare ac plerumque rem acu tangit [2]). Commentario in 4 evangelia subjecit: Notarum ad varias lectiones in 4 evangeliis occurrentes libellus duplex, quorum uno graecae, altero latinae varietates explicantur. De hoc ita scribit Millius [3]): Fr. L. Brugensis vir in sacro textu ac monumentis patrum et in hoc eruditionis genere longe summus ad calcem commentarii in 4 evangelia suffixit libellum, quo quidem nihil est in hoc genere doctius et elaboratius. Neque enim loca variantia leviter attingit: multo minus temere, fide aliena seu potius ex praejudicatis notionibus de iis pronunciat, ut jam ante Beza, sed inspectis, ubi fieri poterat collatisque exemplaribus, explorata ipsorum indole, in consilium insuper adhibitis scriptis patrum notaeque praestantioris versionibus; singulis denique summa cum diligentia pensitatis quae in hac inquisitione lucis quidpiam foenerari posse videntur, suam demum de ipsis, ubi forte opus erat, proponit sententiam. Hinc exacta fere, ut diximus, apud eum omnia; judicium de lectionibus probum, ipsique fere veritati ad amussim congruum.“ *Notationes in s. Biblia,* quibus variantia discrepantibus exemplaribus loca summo studio discutiuntur, Antwerpiae 1580 simul cum vulgatae textu [1]) secundum Hentenii (n. 23) emendationem in 4; 1583; Lipsiae 1657, quod opus sixtinae vulgatae veluti fundamentum fuit, atque omnium accuratissimum, quod in hoc genere habemus, dicitur a Richardo Simon [2]), et Millius de eo l. c. affirmat: „Istis in lectiones utriusque T. annotationibus nihil quidquam est accuratius.“ Sane ingens auctor studium in suis notationibus in ss. Biblia adhibuit. Consuluit enim impressa exemplaria 8 vel 9, scripta ad

[1]) Ejus *in Lucam commentarius* reperitur etiam in cursu compl. s. Scripturae ed. Migne.

[2]) Cf. Richard Simon, Histoire critique des principaux commentateurs du N. T. c. 42, ubi inter alia encomia scribit: Sa plus grande application est de rechercher la signification propre des mots; en quoy il réüssit ordinairement, parce qu'il a une connaissance parfaite de la Critique et de la Grammaire. Cf. Corn. a Lapide praef. in Matth. et Joan.

[3]) Proleg. in N. T. graecum.

[1]) P. de Lagarde die vier Evang. arabisch 1864 p. XI: die allein brauchbare Originalausgabe von 1580 ist eins der seltensten u. nützlichsten Bücher, die ich kenne, für die Kritik der lateinischen Bibelübersetzungen geradezu unentbehrlich.

[2]) Histoire critique du N. T. c. 12: „Aussi son ouvrage est — il le plus exact que nous ayons sur cette matière. . . . En un mot, il n'a rien oublié dans sa Critique de ce qui pouvoit servir à rétablir notre Version Latine: et bien que son Ouvrage ait paru avant les corrections de Sixte V. et de Clemens VIII. je suis persuadé qu'on pourroit encore réformer notre édition sur ses remarques. Il y a néanmoins quelques endroits, qui ne sont pas exacts, surtout lorsqu 'il copie Zegerus etc.“

minimum 32; praecipua commentaria, scholia, translationes primae, mediae, postremae aetatis auctorum tam graecorum quam latinorum, insuper textum graecum, syriacum, chaldaeum, hebraicum; postremo si quid vel ex locorum circumstantiis vel ex locis similibus, vel aliunde de lectionis varietate intelligi posset, id omne perscrutari conatus est, et si ipse judicium non tulit, aliis judicandi occasionem praebuit. Receptae fuère inter criticos sacros ed. Francof. t. 7. a. 1696 et in Biblia polygl. londinensia t. 6. Facta autem vulgatae correctione edidit *Romanae correctionis in latinis Bibliis editionis vulgatae jussu Sixti V. P. M. recognitis loca insigniora* observata etc., Antwerpiae 1603, 1608; Lugduni 1604; libellus alter continens alias lectionum varietates in eisdem bibliis latinis ex vetustis mscr. exemplaribus collectas, quibus possit perfectior reddi feliciter coepta correctio, si accedat ss. pontificis auctoritas, Antwerpiae 1617 cum praecedenti. Novam quoque curavit editionem concordantiae ratione habita vulgatae emendatae, ib. 1617; retractata ab Huberto Phalesio O. S. Ben. 1642 et saepius alibi. Non solum Richard Simon maximi Lucam fecit, sed et alii, ut Bellarminus, qui ad eum scribit: „Variae lectiones, quae in Bibliis lovaniensibus habentur et in quas tu librum utilissimum scripsisti, mihi videbantur omnino addendae, quippe quae instar bibliothecae mihi esse videntur, sed non placuit aliis, ut in prima editione apponerentur." Michael a s. Joseph opera ejus gravitate plena affirmat et eruditione, dictionem quoque esse elegantem et perspicuam. Secundum Calmet [1]) auctor est „eruditus, prudens ac judicii acumine praestans." Addit, eum „criticem exercuisse prudentem et modestam, conjecturis ducendum se non dedisse, ponderasse omnia nihilque cartis mandasse, quod prius judicio non perpendisset."

158. His denique addendi sunt Jacobus Logenhagen antwerpianus († 1611), qui edidit *Commentarium in evangelium secundum Lucam* ex operibus s. Augustini excerptum, Antwerpiae 1574 in 8; *annotationes in epistolam canonicam d. Jacobi*, ib. 1571 in 12. et 1572. — Franciscus Laurelotius, cujus est *exegesis theologica et moralis in epistolam Judae*, ib. 1612 in 8. — Joannes Hajus (de la Haye) S. J. gente hanno, patria servius, Lovanii et Duaci philosophiae ac ss. literarum professor († 14. Jan. 1614 a. aetatis 74). Haec ejus opera: *Quaternio evangelistarum* seu evangelicae historiae dispositio ipsis evangelistarum verbis ordinata serie distributa, Duaci 1607 in 4; *Apparatus evangelicus*, quo ea disquiruntur et illustrantur, quae de Evangelio et evangelistis, tam universe quam singillatim possunt disputari ib. 1611 in 4; *Triumphus veritatis ordinati Evangelii quadriga invectae*, ss. patrum exercitu stipatae, ib. 1609 v. 2 in f., opus valde rarum (m. 35). — Samuel Loyaerts atthofensis n. 1546, theologiae doctor et parochus s. Michaelis Lovanii († 1614) scripsit belgice commentaria *in cantica canticorum*, Antwerpiae 1599; *enodationes evangeliorum* dominicis et festis diebus occurrentium, quibus et fidei doctrina explicatur et christianorum morum institutio traditur, ll. 6, Lovanii 1608—20 in 12. — In eundem l. Arnoldus Cathius (Catheus) S. J. leonvardiensis († 14. Dec. 1620) paraphrasin reliquit. Franciscus Moncaeus vulgo des Monceaux de Fridevalle atrebas, jurisconsultus et poeta, qui tamen haud parum otii s. literis consecravit. Testes sunt haec ejusdem (inter alia) opera: *De portis civitatis Judae* et de fori judiciorumque in iis exercendorum prisco ritu l. 1, Parisiis 1587 in 4; *Apparitionum divinarum, quae de rubo et quae in Aegyptum revertenti in diversorio Moysi*

[1]) Bibl. sacra. Quibus similia habet Andres p. 6. l. 2. c. 3.

factae historia, Atrebati in 12; 1592; 1597; Roterodami 1699; *Aaron purgatus* seu de vitulo aureo ll. 2 simul cherubinorum Mosis, vitulorum Jeroboam, theraphorum Michae formam et historiam explicantes, Atrebati 1606. in 8., inter criticos sacros Francofurti 1696. t. 7. Hic tamen liber in ll. prohibitorum indicem relatus fuit 7. Sept. 1609; contra illum scripsit Robertus Visorius, doctor sorbonicus: *Aaronis purgati seu pseudocherubim ex aureo vitulo conflati destructio,* Parisiis 1609 in 8. *Bucolica sacra*[1]) sive cantici canticorum poetica paraphrasis et in eandem lucubrationum ll. 2, Parisiis 1589. 1587 in 4. etc.

159. Praetermisso Joanne Bruno O. Min. *scoto,* cujus supersunt *in benedictiones patriarcharum commentarii et quaestiones analyticae,* Venetiis 1601. in 4; 1604., *germanis*[2]) annumerari poterit Nicolaus Serarius (Serrarius) S. J. Germaniae lucis jubar a Baronio dictus[3]), natus Rambervillae in Lotharingia 6. Dec. 1558. Trimulum Deus e patriae vastitate flammisque, quas bellicus furor injecerat ereptum, ac mox e curru, quo in fuga vectabatur excussum, servavit incolumem sororcula eodem exstincta casu. Feliciter magnoque cum laude emenso studiorum curriculo partim Coloniae partim Herbipoli, ibidem philosophiam, theologiam deinde scholasticam docuit, demum ad s. literas, quarum incredibili ardebat amore, totum se contulit, in quibus tradendis tum Herbipoli (ubi primus cum Euchario Sangio creatus est 1591. theologiae doctor) tum Moguntiae 20 prope annos cum mirifico plurimorum fructu nominisque sui apud exteras gentes gloria collocavit: nam in omnibus quaecunque egit erat perfectus. In suo studio Dei gloriam tanta contentione quaesivit, quanta nemo facile alius honores sectetur: atque ut ad id se aliosve excitaret, incredibile memoratu est, quo sensu pietatis illud identidem verbum doxologicum, quo psalmos claudimus, sit solitus usurpare. Hoc illi privatim publiceque operum omnium principium erat et finis: hoc si a symphoniacis cani audiret ornatius, gestire scil. gaudio ac triumphare quodammodo videbatur. Axioma ipsius erat illudque memoria dignum, pro haereticis non modo orandum esse, sed etiam studendum. Hinc infatigabili ardore studio se dedit, praesertim sacrarum literarum. Ad has explicandas, tuendas, ornandas non disputatricem modo illam theologiam, verum etiam omnium philosophorum, oratorum, historicorum atque adeo poetarum lectionem conferebat. Itaque ajebat se multorum hominum misereri vicem, qui cum hisce veluti Aegypti spoliis Dei arcam exornare possent, aetatem in iis sine fructu contererent. Cum his eam latinae, graecae, hebraicae, syriacae linguarum cognitionem copularat, quae ipsis quoque adversariis ejus commendationem expressit. His ille quidem armis vincere hostem poterat, qui ut se vinci quoque sineret, admirabili candore animi morumque suavitate, qua et sermones omnes temperabat, adnisus est. Ad extremum consumptis nimia animi contentione spiritibus debilitatoque stomacho octo dierum spatio vir cetera robustus exstinctus est 20. Maji 1609 anno aetatis suae 59[1]).

[1]) Cf. Le Long Biblioth. s. „Tous ces ouvrages, inquit Feller 2, 74, sont en latin; il y a des recherches et des singularités.

[2]) Melchior Zangers edidit: *Erweisung* welcher gestalt Luther die h. Schrift den hauptsprachen u. der ganzen catholischen Kirchen theologischen Verstand zuwider an verschiedenen Orten ungleich verdolmetschet und durch Anmerkungen, Glossen etc. verfälscht u. verkeret, Moguntiae 1605 in f. — Tobias Hentschel O. S. Franc. lirolensis prov. ref. minister († 18. Sept. 1620) expressit Eckii versionem germanicam s. Scripturae ad vulgatam jam emendatam. Ingolstadii 1602; 1630 etc.

[3]) Ad a. 1126. n. 18.

[1]) Cf. Sotvellum, Biblioth. script. S. J.

160. Plurima reliquit opera [1]), quorum alia spectant ad ss. literas, alia sunt polemica, alia ad historiam referri possunt. Prioris generis sunt: *Josue ab utero ad ipsum usque tumulum* e Moysis Exodo, Levitico, Numeris, Deuteronomio, et a proprio ipsius libro toto ac paralipomenis ll. 5 explanatus t. 2 in f.; Moguntiae 1609, 1610; Lutetiae Parisiorum 1610; Coloniae 1610, commentarius insignis; *Judices et Ruth explanati*, Moguntiae 1609 in f.; Lutetiae Parisiorum 1611; *in ss. divinorum bibliorum ll. Tobiam, Judith, Esther, Machabaeos commentarius*, Moguntiae 1599 in 4; 1610 in f.; Lutetiae Parisiorum 1611; ejus pars scil. in Tobiam et Judith reperitur quoque in thes. s. Scripturae ed. Migne t. 12. et 13. *In ll. Regum et Paralipomenon commentaria* posthuma, Moguntiae 1612; 1617 in f.; Lugduni 1618; *Prolegomena biblica et commentaria in omnes epistolas canonicas*, Moguntiae 1612; Lugduni 1704. Prolegomena haec in primis merent commendari, cum in iis accurate et docte plerasque quaestiones isagogicas pertractet. Priora vero opera testantur insignem eum fuisse exegetam. De ejus methodo haec habet Calmet [2]): „Hanc sibi methodum praescribit: quaestionibus in historiam propositis fusius illas in utramque partem agitat ac tandem resolvit. Hae quaestiones ut totidem dissertatiunculae habendae.“ Secundum Richard Simon [3]) omnes habuit Serarius dotes interpreti s. Scripturae necessarias: non solum enim accurate callebat linguas graecam et hebraicam, ac multo melius quam alii interpretes, verum versatus quoque erat in s. Scripturae stilo multumque huic studio erat deditus. Ejus tamen methodus non sat critica est, suisque commentariis et quaestionibus nimis immiscet eruditionem ascititiam, et licet sit doctus, non tamen sat est exactus. Ejus sagacitas et ingenium maxime eminent in suis prolegomenis in s. Scripturas, in quibus quaestiones plures breviter sed solide pertractat. Majori adhuc cum commendatione de eo judicat Dorn [1]), scriptor protestans, cum dicit: „Fuit hic philologus atque interpres Scripturae egregius, ab omnibus etiam collaudatus cultusque.“ Ad s. literas illustrandas referri quoque possunt plura ejusdem opera historica, quae sunt: *Josuani sacerdotes; de Salomonis peccato et poenitentia; Naaman syrus jam sanus; Trihaeresium seu de celeberrimis tribus apud judaeos Pharisaeorum, Sadducaeorum et Essenorum sectis*, ad varios utriusque T. veterumque scriptorum locos intelligendum et ad nupero Joan. Drusii de Hasidaeis libello respondendum, Moguntiae 1604 in 8, ad quod cum laude provocat Petavius [2]), scribens: „De quibus (sectis

---

[1]) Eorundem catalogum cf. ap. Backer III, 761—66; Ruland 13 ss.

[2]) In Bibl. sacra.

[3]) Histoire crit. du V. T. l. 3. c. 12. Andres l. c. p. 6. l. 2. c 3: Ancor quando i lunghi commentarii del Serario non compensassero con molti pregi la prolissità, ridondanza di cose non necessarie ed altri diffetti, come li compensano pienamente, nè le qualità d'interprete delle Scritture, che al dire del Simon tutti in lui si ritrovano felicemente riunite, gli meritassero particolar nome, bastano le savie regole, che spande per l' esegetica negli eruditi e copiosi suoi prolegomeni, per dargli distinto posto fra' più lodati commentatori.“

[1]) Biblioth. theolog. crit. p. 2 l. 7. c. 7. § 8.

[2]) Ad Epiphanii haeres. 14. annot. Cf. ad haer. 20. n. 1. Opinabatur Drusius in op. *Quaestionum hebraicarum ll. 3*, ed. 2. auctior, Franekerae 1599 l. 1. q. 47. assidaeos, quorum mentio occurrit 1. Machab. 2, 42; 8, 13; 2. Mac. 14, 6. non fuisse nisi illos viros sapientes Israelis, qui postmodum dicti sunt pharisaeï atque sadducaeis adversabantur, nomenque assidaeorum haesisse essenis. Tuebatur vero Serarius in suo ad Machab. ll. commentario eos ipsos esse essenos atque distingui a pharisaeis, eorumque nomine designari

judaicis) quoniam summa cum eruditione ac diligentia Serarius noster 3 ll. disseruit, et quae a me observari possunt, occupavit omnia, cupidum earum rerum lectorem ad illius lucubrationem dimittendum potius arbitror, quam otiosa repetitione detinendum.« *Rabbini et Herodes,* seu de tota rabbinorum gente, partitione, creatione, auctoritate pluribusque rebus aliis et sacris et profanis, maxime de Herodis tyranni natalibus, judaismo, uxoribus, liberis et regno ll. 3 adversus Jos. Scaligeri eusebianas annotationes et J. Drusii responsionem, Moguntiae 1607 in 8; *de 12 sanctis D. N. J. Christi apostolis disputatio* in 100 assertiones tributa, Herbipoli 1589 in 12; *Divus Paulus apostolus et Judas Iscariotes* ib. 1591; *Kiliani Franciae orientalis,* quae et Franconia dicitur, *gesta* variis cum annotationibus historicis, dogmaticis [1]), Herbipoli 1598 in 12; *Comitum par genere, potentia, opibus, heroicaque virtute inclitum,* b. Godefridus westphalus et s. Romaricus austrasius e mss. ll. cum notatiunculis, Moguntiae 1605 in 12. Haec omnia continentur t. 1. operum Serarii, quae 3 vol. prodierunt comprehensa Moguntiae 1611. His operibus historicis duo in primis addenda, quorum primo bene meruit de ecclesia moguntina, cui titulus est: *Moguntiacarum rerum* ab initio usque ad rev. et illustrissimum hodiernum archiepiscopum ac electorem D. D. Joannem Schwichardum ll. 5, Moguntiae 1604 in 4; cum notis et supplemento recusi in opere inscripto: *Scriptores rerum moguntiacarum,* Francofurti 1621 v. 3 in f. *Epistolae s. Bonifacii M.* primi moguntini archiepiscopi, Germanorum apostoli, pluriumque pontificum, regum et aliorum nunc primum e caes. maj. viennensi bibliotheca luce notisque donatae, Moguntiae 1605 in 4; 1929; Parisiis 1639.

161. Sequuntur opera didactica et polemica [1]) (pleraque) comprehensa v. 2. et 3. editionis moguntinae 1611. Potiora sunt: *De athanasiano symbolo* disputationes 3, Wirceburgi 1590 in 4; disputatio *de sacramento extremae unctionis,* ib. 1588 in 4., (etiam in *thesauro* Zachariae XII, 696—715); *de catholicorum cum haereticis matrimonio* quaestiones, Moguntiae 1606; Coloniae 1609; et in thesauro cit. 716—754; *contra novos novi pelagiani et chiliastae* (i. e. Francisci Puccii Filidini) *errores* Wirceburgi 1593 in 4; *Litaneutici* seu de Litaniis libelli duo, in quorum priore monstratur earum natura et fructus: haereticaque perinepta earundem correctio; in posteriore, de iisdem et sanctis eorumque invocatione multiplices tractantur quaestiones, Coloniae Agrippinae 1609; *Sacri peripatetici* sive de s. Ecclesiae catholicae processionibus ll. 2, ib. 1607 in 8; *Lutheroturcicae* (6), quarum prima quaerit, utrum verum sit, Lutherum, quemadmodum de se ipso ipse scripsit t. 7. l. de missa angulari, diabolo magistro usum esse, Ingolstadii 1603, quod argumentum retractat in op. *de Lutheri magistro* ut digito possit monstrari et *dici* hic est, ad lutheranos praedicantes ll. 2, in qui-

---

sectam, quae virtutem austeram profitebatur. Huic sententiae opposuit Drusius: *De Hasidaeis*, quorum mentio in ll. Mach. libellus, Franekerae 1603, cui respondet Serarius libro, de quo nunc loquimur. Diu tenuit haec controversia, ultro citroque protulit nova responsa, de quibus cf. Backer l. c.

[1]) Prostat quoque in Actis SS. mense Jan. t. 1. p. 848.

[1]) Dupin recensitis Serarii operibus ita concludit: „Serarius avait beaucoup d'érudition, et étoit très-habile dans les matières, qui concernent l'Ecriture sainte. Il n'est si exact dans ce qui regarde l'Antiquité Ecclésiastique, ni si fort sur la controverse. Il écrivoit facilement, mais sans politesse. En traitant une matière, il descend souvent dans des minuties inutiles et ennuïeuses, et s'écarte quelquefois de son sujet pour attaquer les Protestants et agiter des questions de controverse.“ Cf. Roskovány 2, 532.

bus duo haec: 1. Tota diaboli cum Luthero disputatio ad verbum; 2. disputationis ejusdem dispunctio et ad ipsius diaboli argumenta omnia responsio Moguntiae 1604, quod opus plures secuti sunt libelli apologetici. Idem argumentum etiam germanice tractat in l.: *Des Luthers Nachtlied* d. i. kurtzer, wahrhafftiger, beständiger und gründlicher Bericht von der grossen u. ersten Erleuchtung, durch welche . . . D. M. Luther seine Lehr im anfang offenbaret worden, Moguntiae 1603. Oratio secunda inquirit, utrum christiani et maxime religiosi nominari possint magistri et doctores; tertia utrum quisquis theologiae doctor est, is eo ipso ad pastoralia et episcopalia officia legitime vocatus sit. Recusae fuere cum duabus orationibus antiturcicis Moguntiae 1604 in 8.

162. E *gallis* praetermissis Renato Benoit († 1607 vel 1608), cujus versio S. Scripturae (in linguam gallicam cum annotationibus) damnata fuit et a Sorbona (1567) et a Gregorio XIII. (1575) et etiam regio decreto (1569), quod nimis saperet versionem calvinianam genevensem[1]), Christophoro Laureto agindinensi, consiliario regio, cujus exstat: *Hozoar* sive *illustratio prophetarum de plenitudine temporis Messiae*, Parisiis 1610 in 8., Paulo Rivière, cujus exstat *chronicon regum Israelitarum*, Parisiis 1600 in f.; Joanne Nodin O. S. Franc. († 1611), cujus est *Victoria hebraeorum adversus aegyptios* catholicorum triumphum contra haereticos praesignificans h. e. commentaria in priora 15 Exodi cc., Lugduni 1611, cujus editionem curavit Desiderius Richard doctor parisiensis, Guilelmo Ader, lombariensi medico, cujus liber huc referri potest, cui titulus: *Enarrationes de aegrotis et morbis in Evangelio*, Tolosae 1612 (sec. Le Long 1620), etiam in criticis sacris t. 7., in quo inquirit, utrum arte medica potuissent sanari illi aegroti quos Christus miraculose curavit, censetque morbos illos fuisse incurabiles; quod si potuissent etiam ope medica sanari, nihilominus sanationem a Christo impensam semper fuisse saltem quoad modum miraculosam, in primis speciali mentione est dignus Petrus Morinus Lutetiis Parisiorum natus a 1531, qui relicta juris disciplina, cui a patre destinatus fuerat, totum se operum patrum studio dedit. Fere semper in Italia versabatur, operam suam primum dicans Paulo Manuccio, celebri illius temporis typographo, donec a s. Carolo Borromaeo, qui eum maximi fecit propter solidam virtutem insignemque eruditionem ecclesiasticam, invitatus Romam venit. Hic strenuus fuit socius variis in operibus conficiendis edendisque sub auspiciis praesertim Gregorii XIII. et Sixti V., ut in *conciliorum generalium collectione*, quae Romae prodiit 1608 v. 4 in f., in emendatione decreti Gratiani et editione *corporis juris canonici*, quae lucem aspexit Romae 1582 v. 4 in f., in correctione vulgatae et in nova editione *versionis septuaginta in-*

[1]) Cf. D'Argentré collect. jud. I, 392 sq.; Reusch I, 449. „Non ob factam, scribit card. du Perron in resp. ad Jacobum Regem l. 6. c. 8, in gallicum idioma versionem exagitatus est Renatus Benoit, sed ob emissam in publicum genevensium translationem, quam non accurate recognitam, ut arbitrabatur, at erroribus inumeris scatentem edidit.“ Ceterum Benoit censurae se subjecit atque iterum in facultatis sinum, quo ejectus fuerat, restitutus, imo ab Henrico IV. dictus episcopus trecensis, sed a sede apostolica non fuit confirmatus. Alia ejusdem opera sunt: *Stromata in universum organon biblicum* sive panoplia catholicorum adversus omnes nunc vigentes haereses, Coloniae 1568; *Réfutation* des vains prétendus fondemens de certains lieux de l'Ecriture sainte, desquels les hérétiques abusent pour corrompre la foy et impugner la présence reale du corps de J. D. en l' hostie sacrée, avec probation de la substantielle humanite de Jésus in s. Sacrament del' Autel, Parisiis 1569 (m. 24) etc.

terpretum in lucem emissa [1]) 1587, quae quia admodum rara, recusa fuit a celebriori Joanne Morino presbytero Oratorii (1628). Huic versioni graecae adjecit versionem latinam, Romae 1588. Caesari quoque Baronio in concinnandis suis annalibus utilem navabat operam. Cetera ejusdem scripta edidit Quetif O. Praed. Lutetiis Parisiorum 1675, ex quibus ad rem nostram sunt, tractatus *de bono usu et abusu scientiarum*, in quo prudentia plena tradit praecepta de methodo et ordine studendi, qui cavendum sit quid adnitendum pro consequenda sana solidaque scientia theologica, quae etiam ss. patrum, Augustini praesertim et Basilii, verbis confirmat. Concilii Florentini editioni praemittit adhortationem ad graecos, ubi de eorum schismate, primatu romani pontificis etc. erudite disserit. Utebatur stilo admodum nitido ac facili, eratque vir in latino, graeco, hebraico, syriaco et chaldaico idiomate ac ecclesiasticis antiquitatibus versatus, laboris patiens, a proprii quaestus ac novitatum studio alienus, pro Ecclesiae ac reipublicae literario bono propensus, religione et pietate excellens atque Ecclesiae addictus [1]). Obiit Romae 1608, postquam 38 annos ibidem esset commoratus.

163. In *Italia* plures se hoc tempore sacrarum literarum studio dederunt, plerique tamen obscuri sunt nominis. Galeatus Trissinus, vincentinus, in lucem emisit *selectarum expositionum in Genesim ll. 2,* Patavii 1612 1613 in 4; *in Exodum*, Venetiis 1614 in 4. — Alexander Archirota O. Olivet. n. 1492, qui decessit 1611 senex 120 annorum, praeter alia scripsit *in ll. Samuelis et Regum* commentarium, Oxonii 1613; 1635 in 4; *discorso sopra diversi luoghi della s. Scrittura,* Florentiae 1581; *Raccolta dei fatti dei Re*, de'quali si fa menzione nella s. Scrittura, ib. 1581—83. pp. 2 in 8. — Tuccius Tuccius lucensis, protonotarius apostolicus et jurisconsultus, *annotationes super cantica canticorum,* Lugduni 1606 in 4. *Lectiones* (33) *in Job*, Romae 1617 in 4. et *in c. 1. ep. s. Jacobi,* ib. 1620, edidit Joannes Baptista Canotus de Melphia O. S. Franc. *Isaiam* explanavit 2 vol. in 4, Perusii 1598, Thaddaeus Guidellus O. S. Aug. perusinus († 1606), theo-

[1]) Huic editioni elaborandae operam dederunt praeter Morinum sub Pio V. Guil. Sirletus (n. 79.) Ant. Caraffa (n. 80.) Latinus Latinius (n. 92.) Marianus Victorius (n. 33.), Paulinus O. Praed., Emmanuel Sa S. J. (n. 68.), Parra, Antonius Agellius (n. 164). Sub Gregorio XIII. Antonius Caraffa, Laelius ejus theologus, Franciscus Turrianus (n. 90) Petrus Ciaconus (n. 89.), Joannes Maldonatus (n. 75.), Antonius Agellius, Petrus Comitolus, Fulvius Ursinus (n. 92.) Joannes Livinejus (n. 85.) Bartholomae Valverede (n. 50) Robertus Bellarminus et Franciscus Toletus. De hac editione scribit Joannes Morinus Exercit. biblic. 9. c. 1: Editio romana „omnium editionum, quae exstant, purissime et defaecatissime divinum illum textum LXX interpretum, qui in Ecclesia universa ante Origenem legebatur, nobis repraesentat. Secundum eam pura est editio Venetiis a. Christi 1518 ab Aldo cusa." Brianus Waltonus in proleg. IX. suae polygl. § 32: „Etsi editionem hanc omnium, quae exstant, maxime sinceram judicamus et proxime ad puram LXX interpretum editionem accedere, tamen ex omni parte perfectam esse non audemus asserere, cum hoc non asserant, qui ipsam ediderunt. Quaedam enim habere potest sphalmata ex librariorum incuria, incogitantia vel audacia introducta." Cf. plura in Le Long Biblioth. s. p. 1. p. 187 ss.

[1]) Ita legimus in contin. hist. eccles. Fleurii l. 188. § 33, quae derivata sunt ex Dupin 17, 12—18, qui praeter alia addit: „Morin était d' une humeur égale, homme franc, simple, sincére, doux, civil, honnête, agréable et de bonnes moeurs, qui aimait le bien et haïssait la fourbe et la supercherie. Il ne portait envie à personne, méprisait les honneurs et les biens; son unique passion était l' étude etc." Ita vero absolvit: „Enfin l' on peut dire, qu'il n'y a point eu de ce temps-là d' homme de lettres, qui eût plus d'érudition et de beauté d'esprit."

logiae professor, unanimi in ordinis generalem electus (1570) et iterum confirmatus, de ordine optime meritus, qui interfuit etiam concilio tridentino († 1608). — *Psalmos* enarravit Sixtus Lampertus, Romae 1611 in f.; *Cantica* canticorum Constantinus Leonida, Venetiis [1]) 1610 in 4. — Vincentius Regius S. J. panormitanus († 1614 a. aetatis 70) scripsit *Evangelicarum dilucidationum ll. 8* in totidem Enchiridii evangeliorum ll., in quibus vita D. N. ex 4 evangelistis desumpta continetur, habita quantum fieri potuit temporum ac locorum ratione, quibus ea, quae narrantur, verosimilius accidisse creduntur, suis scholiis, theoriis ac digressionibus illustrata, Coloniae 1615. 1616 3 v. in f., quo opere (valde raro) continentur tantum ll. 5, neque illud ipsum enchiridion, cujus exhibent commentarium, videtur prodiisse. — Ad *Apocalypsim* illustrandam corrasit quidquid potuit Antiochus Brondo O. B. M. V. de Merc. calaritanus, cum in tria priora cc. Apocalypsis commentariis, paraphrasibus, conceptibus praedicabilibus et disputationibus 2 vol in f. repleverit, Romae 1612 (m. 36). Pantaleon Panvinius reliquit *expositionem in loca difficiliora s. Scripturae,* Vicentiae 1612 in 4. — Notior jam est Marius a Calassio (ita cognominatus ab oppido patrio) O. S. Franc., qui addiscendae linguae hebraicae ejusque percipiendis et enodandis mysteriis totus incubuit, tantosque in hoc studii genere fecit profectus, ut eum Paulus V. generalem in Urbe sacri idiomatis magistrum instituerit doctorisque privilegio et titulo, sui sodalitii viris plane insolito et pene interdicto, decoraverit. Eo totum ejus tendebat desiderium, ut uberior et frequentior fieret hujus linguae notitia. Tempus nullum, nec quod in fratrum triclinio necessariae refectioni supererat, absque lectione praetermittebat, nec absque codiculo quoquam hebraeo in publicum vel in campos prodibat, ipsaque obitus die (24. Jan. 1620) psalmos hebraice recitavit. Praeter *grammaticam, canones generales linguae sanctae* et *dictionarium hebraicum* composuit *Concordantiarum ss. bibliorum hebraicorum t. 4* in f., in quibus chaldaicae etiam concordantiae ll. Esdrae et Danielis suo loco inseruntur, Romae 1622. Post thematum seu radicum omnia derivata et usus latius deducta ac linguarum chaldaicae, syriacae et arabicae vocabulorumque rabinicorum cum hebraicis convenientiam latina ad verbum versio adjungitur, ad quam vulgatae et septuaginta editionum differentia fideliter expenditur. Demum ad ultimi tomi calcem nomina propria ss. codicum novo ordine digeruntur [1]). Magni fit ab eruditis hoc opus, praesertim editio londinensis a. 1747.

164. Prae ceteris tamen eminet Antonius Agellius surrentinus clericus regularis, vir ab eximia morum innocentia et a doctrinarum laude sacrisque praesertim literis commendatissimus, qui a Clemente VIII. sublectus est episcopus accernensis 24. Nov. 1593. Aliquot annos laudatissime rexit hanc ecclesiam, sponte dein episcopatu se abdicavit, diemque clausit supremum 1608 a. aetatis 76. De eo ita scribit Latinus Latinius [2]): „Antonius Agellius neapolitanus sacerdos ex

[1]) In hac urbe prodierunt duo alii ll., qui huc referri merentur: Mauritius scil. Hibernicus edidit ib. 1593 et 1603 in f. *Dictionarium s. Scripturae;* et Fabius Licinius: *Topographica delineatio civitatis Jerusalem* 1610 in f., sed de ipsius auctoribus nil reperire potuimus. Petrus Bongus (Bong.) canonicus bergomensis († 24. Sept. 1601) disputavit prolixe et sat singulariter *de mystica numerorum significatione,* Bergomi 1583. 1584. pp. 2, opus saepe editum; ib. 1599. ed. praecipua cum appendice.

[1]) Cf. Joannes a s. Ant. in Biblioth. franc. II, 330 s.

[2]) Epist. ad cardin. Ant. Perenotto a. 1586 epist. II, 191.

eorum sodalitio, quos clericos regulares vocant sanctique Silvestri sacram aedem incolunt . . . unus ex omnibus, quos noveram, in ss. literarum studiis triplici linguarum scientia praeditus ita versatus est, ut inter eos, qui ad ss. biblia graeca restituenda atque illustranda jam ante quinquennium electi sunt, primum locum obtineat. Neque in ea tantum gravissima curatione munus suum implet, sed et Cyrilli 17 de adoratione in spiritu ll. latinos fecit, et in Psalmos multa comparavit aliquando ad communem utilitatem publicanda.« Ejus in correctione versionis graecae alexandrinae labores pluribus refert Mich. Ghisleri, inter alia de eo ita scribens [1]): „Collectis itaque et codicibus et pereximiis viris [2]), primo correctionem agressi sunt graecae versionis septuaginta. In qua quidem exploratissimum mihi est, laboratum prae omnibus a. P. nostro Agellio, qui variorum codicum graecorum contulit contextus, habita ratione lectionis hebraicae ceterarumque versionum vetustarum et iterum ipsorum LXX, prout diversimode a veteribus patribus referrentur, et singula postmodum expensa in congregatione, quae coram praedicto cardinale Caraffa et magistro s. palatii a praenominatis fiebat, exactius proponebat examinanda, ac perpensis variis lectionibus adductisque hinc inde rationibus ibidem definiebatur, quae quoquo in loco ut melior ponenda esset et verior . . . Quod si D. Petrus Morinus in collidendis lectionibus, quae post singula cc. positae reperiuntur in correctis codicibus, desudavit, sciendum tamen est, in illis quoque maximas et fortasse praecipuas partes exstitisse Agellii [1]).« Opera ejusdem sunt: *Commentarius in Psalmos et in Cantica*, Romae 1606 (fr. 40), Coloniae 1607; Parisiis 1611, quo meliorem non facilem invenies: optime in eq lectiones alexandrinas vulgatasque defendit et explicat, at semper hebraici quoque textus rationem accuratam habet [2]). *Commentarius in Threnos* collectus ex auctoribus graecis et in eosdem explicatio et catena graecorum patrum ex ejusdem versione, Romae 1598 in 4; *Commentarius in Proverbia Salomonis* (inter opera Aloysii Novarini, Veronae 1649); *Commentarius in prophetam Habacuc*, Antwerpiae 1697 in 8. Plura manserunt inedita. „Nostra commentaria, inquit Michael a s. Joseph [3]), sunt vere eximia et vel severioribus criticis Calmeto, Dupinio ac Simonio maxime commendata.« Multum quoque illum commendat Ernesti, qui de eo haec habet [4]): „Unum Ant. Agellium, episcopum accernensem, commemorabimus, ut per hanc occasionem etiam notior fiat studiosis harum literarum. Nam fuit ille hebraice graeceque doctissimus versatusque excellenter in scriptis doctorum Ecclesiae veteris, in primis graecae, nec modo editis, sed etiam ineditis . . . Editos autem habemus quatuor (commentarios), e quibus nos eos cognovimus habemusque in manibus, qui sunt in Psalmos cum ceteris canticis, ut Mosis etc., et in Habacucum; sed hic brevior est, eruditus tamen, ille admodum copiosus et eruditus, sive criticam spectes, quam bene et circumspecte tractat allatis etiam lectionibus codicum scriptorum, sive interpretationem ipsam. In primisque plenus est excerptis e commentariis

¹) Apud Vezzosi, J. Scrittori dei chierici regolari. 1, 10. Similia habet Jos. Silos, Historiae clericorum regul. t. 3. p. 337 et 533 s. Cf. Le Long, Biblioth. s. c. 3. p. 189 s. et 268.

²) Hos viros supra recensuimus in annot. ad n. 162.

¹) Etiam ad Vulgatae emendationem multum contulit, qua de re cf. Kaulen Gesch. der Vulgata p. 442 ss. Moguntiae 1868.

²) Cornely l. c. pag. 679.

³) Bibliogr. crit. I, 139.

⁴) In opusculis theolog. p. 226. Lipsiae 1773.

graecorum ineditis tum, quibusdam et nunc . . . Hic igitur tam doctus interpres in hac nostra narratione praetermitti non potest.« Etiam a Rosenmüller dicitur [1]) „eruditissimus et sagacissimus vir, qui potissimum in versionis graecae alexandrinae atque latinae vulgatae rationibus explicandis felicior aliis versatus.«

IV. Patrologia.

165. Paucos [2]) hac epocha reperimus, qui opera patrum scriptorumque ecclesiasticorum vel alia antiquitatis monumenta ediderint atque illustraverint. Inter hos claret Gerardus Vossius [3]) (Vosquens), belga, Borchlonii in eburensi comitatu a. 1540 natus, vir graece ac latine apprime eruditus et probitatis, innocentiae virtutumque omnium non minus quam scientiae laude praestantissimus [4]). Erat praepositus tongrensis, protonotarius apostolicus et s. theologiae doctor. Totum se edendis ss. patribus dicabat, hinc etiam diu Romae commorabatur, ubi Gregorii XIII. gratia et amicitia doctissimorum card. Sirleti et Caraffae fruebatur († 25. Martii 1609). Primus edidit *s. Ephraemi syri opera* in linguam latinam versa notisque illustrata, Romae 1589—98 t. 3 in f., recusa Coloniae 1603; 1619; Antwerpiae 1619; praeterea *orationem Theodoreti de charitate; opera s. Gregorii Thaumaturgi* graece et latine, quibus adjecit tamquam alterum tomum *Miscellanea* aliquot patrum, Moguntiae 1604 graece et latine in 4; recusa Parisiis 1622 in f., quae editio est melior et plenior, simulque exhibet *Macarium* et *Basilium seleuciensem* atque *canonicas ss. patrum epistolas* cum commentariis; *Gesta et monumenta Gregorii IX.* cum scholiis 1586; *S. Bernardi de consideratione ll. 5* cum commentario 1594, pluresque *S. Joan. Chrysostomi orationes*, graece et latine 1580. Ab hoc sejungendus non est Henricus Canisius, e b. Canisii familia, noviomagiensis, ab a. 1590 ad mortem usque (2. Sept. 1610) juris canonici professor in academia ingolstadiensi, cui octies rector praefuit et quae illum hoc ornavit elogio: „Vir fuit Canisius singulari virtute atque doctrina, caelibem semper vitam duxit; in victu ac vestibus modestus admodum; solitudinis, templi, pauperum nunquam non sincerus fuit amator.« „Vir fuit, inquit Doujat [1]), omnis literaturae

---

[1]) Praef. op. Psalmi annotatione perpetua illustrati, Lipsiae 1821.

[2]) His tamen adde Franciscum Feuardentium O. S. Franc. (de quo cf. n. 125), Henricum Cuyck, Joannem Busaeum (n. 127.), etiam Marcum Welser augustanum († 23. Jun. 1614) celebriorem quidem propter *Rerum augustanarum commentarios ll. 8* conscriptos, Venetiis 1594 in f.; germanice Augustae 1595; *Annalium bojorum ll. 5*, Augustae 1602; germanice Tridenti 1605 in 4., aliaque (quae cf. Zedler 54, 1627 s.), hic tamen mentione dignum, quod ediderit nonnulla patrum graecorum *(Gregorii naz., nyssensi, Basilii, Chrysostomi etc.)* scripta; atque etiam: *Conversio et passio ss. martyrum. Afrae, Hilariae, Dignae, Eunomiae, Eutropiae,* quae ante a. paulo minus 1300 Augustae Vindelicorum passae sunt, Venetiis 1581. in 4; *Vita s. Udalrici* Augustanorum Vind. episc.; *historia Eugippi de s. Severino* Noricorum apostolo etc.

[3]) Distingui hic debet a pluribus viris eruditis ejusdem nominis, sed protestantium doctrinis addictis, in primis vero a Gerardo Joanne Vossio (1577—1649) polyhistore, cujus opera prodiere Amstelodami 1695—1701 v. 6 in f.

[4]) Ejus virtutes laudat Janus Nicius Erythraeus Gerardi familiaris Pinacoth. II, 37.

[1]) Praenot. canonic. l. 5. c. 8. Mich. a s. Joseph II, 358. Eum commendat etiam Andres p. 6. l. 3. c. 2; Schulte III, 130.

studiosus, idque semper curavit, ut ex ipsis fontibus depromptam jurisprudentiam perspicue certoque ordine traderet.“ Hoc testantur plurima ejusdem opera de jure canonico, ut *Summa juris canonici* in 4 institutionum ll. contracta cum concordatis Germaniae et commentario in regulas juris l. 6. decretalium, cum appendice de differentiis juris utriusque, Ingolstadii 1594 saepius recusa ultima forte vice Wirceburgi 1707; *praelectiones academicae* in titulos duos singulares juris canonici; de decimis, primitiis et oblationibus deque usuris Ingolstadii 1609 in 8; *commentarius in l. 3. decretalium,* seu titulos illius celebriores, Spirae 1613; posthuma *de sponsalibus et matrimonio,* supra 4. l., Ingolstadii 1613; *de immunitate ecclesiastica,* ib. 1597 in 4; aliaque quae collecta prodiere hoc titulo: *Opera juris canonici* [1]), Lovanii 1649 in 4; Coloniae 1662 in f. cura Desselii. Non solum autem juri canonico incubuit, sed etiam investigandis antiquitatis monumentis, hujusque investigationis fructum complexus est opere, cui titulus: *Antiquae lectiones,* seu antiqua monumenta ad historiam mediae aetatis illustrandam, nunquam edita, omnia nunc primum ex mss. edita et notis illustrata, Ingolstadii 1602—1604 t. 6 in 4, quibus adjecit t. 7. *Promptuarium ecclesiasticum*, in quo 55 auctores nunquam antehac editi continentur, ib. 1608. Cum vero auctor eruditus nullum servasset ordinem in edendis hisce monumentis, novam curavit editionem Basnagius, quae prodiit Antwerpiae (Amstelodami) 1725 hoc titulo [2]): *Thesaurus monumentorum ecclesiasticorum et historicorum* t. 7. Praeterea primum edidit Canisius *Chronica Victoris ep. Tunnunensis* et *Joannis ep. Biclariensis* et *Legationem Luitprandi* [1]), Ingolstadii 1600; *Historian miscellam Pauli diaconi,* ib. 1603.

[1]) Inter haec reperitur etiam brevis *commentarius in l. 5. Decretalium* Joannes Wiringi campensis, professoris lovaniensis († 1607. secundum al. 1601).

[2]) Journal des Savants 80, 148 ss. et 374 ss.

166. Joannes Theodorici S. J. Macherentinus dictus ab oppido patrio ad Mosellam n. 1540, variis in urbibus theologiae professor († 1610 edidit: *Quis dives salvatur* Salvian adversus avaritiam ll. 4 . . . scholii marginalibus atque adnotatione consensus ss. patrum illustrati, Treviri 1709 in 4. — Plures *s. Augustini sermones* (de diversis 47 et fragmenta ss 27) primum edidit Joannes Vlimmerius lovaniensis [2]), prior canonicorum regularium ad s. Martinum († 1612 Lovanii 1564; recognitionemque totiu t. 10. editionis basileensis operum s Augustini, 1569. Edidit praeterea *Fulgentii opera,* Antwerpiae in 8; Lanfrancum, Guitmundum, Algerum, Paschasium, Adelmannum *de veritate corporis et sanguini Domini in Eucharistia,* Lovanii 156[illegible] — Joannes Baptista Perettus archipresbyter veronensis († 1611) edidi cum Raphael Bagata sub auspicii Aug. Valerii ep. veronensis *sermon* s. Zenonis, Veronae 1586 in 4., ne[illegible]

[1]) Hieronymus Romanus de Higuer[illegible] S. J. toletanus (n. 1538, † 13. Sept. 1611) [illegible] tempore plures magni fecerunt, plura [illegible] Luitprandi cremonensis episcopi operu[illegible] quae exstant editionem paravit, quae [illegible] mum cura Lorentii Ramirez de Pra[illegible] hujusque notis illustrata prodiit, Antwe[illegible] piae 1640 in f.; magna ex parte eti[illegible] patrol. Migne t. 136. Male tamen aud[illegible] Higuera quod magna dexteritate finxe[illegible] *chronicon,* quod tamquam haustum ex a[illegible] tiquitatis monumentis tribuit Lulio De[illegible] tero, Marco Maximo et Luitpra[illegible] do. Illud post ejus mortem repertum, sa[illegible] pius editum fuit magnoque a plurib[illegible] plausu exceptum, commentariis etiam [illegible] lustratum ut a Francisco Bivario (cf. i[illegible] fra). Non defuere tamen viri eruditi, q[illegible] figmentum agnoverint illudque impugn[illegible] verint, ut Nic. Antonius in Censura [illegible] historia fabulosa 1742 et Aguirre in s[illegible] ed. conc. Hispaniae.

[2]) Cf. Foppens Biblioth. belg. 747.

non *ss. episcoporum veronensium antiqua monumenta*, quorum corpora et aliquot quorum ecclesiae habentur Veronae, eorum fere omnium SS. historiae ab iisdem collectae et ab A. Valerio ep. veron. contextae, Venetiis 1576 in 4. — Petrus [1]) Ridolfi (Rodulphus) O. Min. Conv. e Tossiniano Aemiliae oppido, episcopus senogallensis († 1601), edidit *opera omnia* s. Bernardini senensis tam hucusque impressa quam recens inventa, Venetiis 1591 t. 4 in 4., ed. rara (m. 80); *historiarum seraphicae religionis ll. 3:* fundamenta, amplificatio, gradus et instituta, viri scientia, virtutibus et fama praeclari, Venetiis 1586 (m. 60); 1595, quo tamen in opere desideratur judicium criticum. Nicolaus Faber (le Fèvre) parisiensis (n. 2. Jul. 1544, † 4. Nov. 1612), Henrici Bourbonii, principis Condei educationi ab Henrico IV. praefectus, primum publicavit *b. Hilarii pictaviensis episcopi ex opere historico fragmenta,* nunquam antea edita ex bibliotheca P. Pithoei, Parisiis 1598 in 8. Multum laudatur praefatio [2]). Totum se studiis dedit insigniterque in illis profecit; libentissime vero alios, inter quos Baronium, in libris edendis consilio et opera juvit [3]), ipse pauca admodum publica luce donavit: inter haec sunt quaedam *opuscula* (Parisiis 1614 cum ipsius vita) atque *epistolae*, in quibus erudite admodum varii argumenti quaestiones tractat, ut ex. gr. num gravioris mali causa levius committi possit; de justitia et misericordia divina, de variis editionibus operum ss. patrum, de vino myrrhato Christo patienti a militibus oblato (Marc. 15, 23), quae disputatio recepta fuit inter criticos sacros t. 7. ed. Francof. 1696 [1]).

167. Hunc post biennium (1614) secutus est Jacobus Breulius O. S. Bened. parisiensis (n. 17. Sept. 1528) operum *s. Isidori hispalensis* editione clarus (Parisiis 1601), de qua Faustinus Arevalo scribit [2]): „Editio Breuliana nitida est accurata et editione Bignaei (1580), longe praestantior, regia quoque matritensi (1599) uberior, quamvis minus correcta.“ Ea recusa fuit Coloniae a 1617. Aliud ejus praeclarum opus est: *Le Théâtre des An-*

---

[1]) Alius a Petro Ridolfini, cujus est *de ordine procedendi in judiciis* in romana curia, Romae 1659; 1670; Coloniae 1660: 1680, quod iterum prodiit inscriptum: *Praxis judicaria,* Venetiis 1726.

[2]) „Sa belle préface sur les fragmens de s. Hilaire ... a été admirée de tous les savants. Elle est écrite avec tout l'élégance possible, et est remplie d' une infinité de traits d'érudition. Il y débrouille avec un sagacité merveilleuse quantité de points importants de l' histoire de l' Arianisme, qui n' avoient point encore été éclaircis, et fait des remarques trés-savantes sur tous les monuments contenus dans les fragmens de l' ouvrage de s. Hilaire.“ Dupin XVII, 51.

[3]) Ita Dupin l. c. p. 49: „Comme il avoit commerce avec tous les savants de l'Europe, quand il apprenait que quelqu'un entreprenoit de donner quelque auteur, ou de faire quelque ouvrage, il avoit soin de l' aider de ses manuscrits, et de lui fournir des mémoires, sans vouloir qu' on fit mention de lui; rare humilité dans tous les temps, et qui n' a peut-être point eu depuis d' exemple.“

[1]) Plura de eo apud Niceron VII, 131 ss. praesertim vero apud Dupin, qui scriptorum ejus analysim exhibet, ac ita concludit p. 55: „Il paroit beaucoup d'érudition et de sagesse dans les oeuvres de M. de Fèvre; son style est pur, net et concis. Il est juste dans ses conjectures, fort dans ses raisonnements, et fécond dans ses citations. Il possédoit en perfection les anciens auteurs ecclésiastiques et profanes; il les avoit étudiés avec soin, et en avoit revu plusieurs sur les manuscrits. Il étoit critique exact et judicieux, sans être trop hardi. Il étoit fort attaché à la doctrine de l'Eglise Catholique; il avoit un amour sincère pour la vérité et pour la vertu, et pour le bien de la Religion et de l'Etat... Il a vécu dans la retraite avec la politesse d'un homme de cour, et a la cour dans la simplicité d'un solitaire. Enfin sa mémoire a été et sera toûjours en bénédiction parmi tous les gens d'érudition, de piété et de probité.“ Cf. alios qui de eo scripserunt apud Fabricium in hist. biblioth. fabr. I, 336.

tiquitez de Paris, où il est traité de la fondation des Eglises et des Chapelles de la Cité, Université, Ville et Diocése de Paris, comme aussi de l'institution du Parlement, fondation de l'Université, Colléges et autres choses remarquables [1]), Parisiis 1612, adjecit supplementum, 1614; 1618; 1639. quae ed. ceteris praefertur et cui Junioribus sodalibus solitudinis fructus ob oculos ponens libenter haec inculcabat Plinii junioris verba: „Postquam in Laurentino meo aut lego aliquid aut scribo, nil audio, quod audisse, nihil dico, quod dixisse poeniteat. Nemo apud me quemquam sinistris sermonibus carpit: neminem ipse reprehendo, nisi tantum me, quum parum commode scribo. Nulla spe, nullo timore sollicitor, nullis rumoribus inquietor: mecum tantum et cum libellis loquor [2]).“

Augustinus Floritius S. J. siculus (1580—1613) plura scriptorum graecorum monumenta ad sanctos siculos spectantia latine vertit [3]). — Hieronymus Brunelli S. J. senensis, corpore quidem pusillus, at virtute et eruditione magnus, hebraice, graece et latine doctus, quas omnes linguas in gymnasio romano S. J. multos annos magna cum laude docuit; ad haec in notandis animadvertendisque vitiis et instituendo prudentissimus, ideoque a multis, ipso etiam Fulvio Ursino scriptorum suorum agnitus adhibitusque corrector et judex [4]), edidit: *Gregorii nazianzeni carmina selecta*, *Cyrilli alex.* etc. Romae 1590 in 8; *Hymni Synesii* ib. 1609; quasdam s. Chrysostomi homilias latine reddidit, quae habentur t. 1. ed. antwerpiensis 1614, et catenam in Ezechielem proph., qua (ms.) usi sunt Hieronymus Prado et Joannes B. Villalpandus ad suum in Ezechielem commentarium [1]). Obiit 22. Febr. 1613. — Joanni Papirio Masson, quondam e Soc. J., eruditissimo sui temporis jurisconsulto gallo (n. 6. Maji 1544 in oppido S. Germain-Laval, † 9. Jan. 1611), debemus praeter plurimos ll., qui huc non spectant [2]): *Gesta collationis carthaginensis inter catholicos et donatistas*, Parisiis 1589 in 8; Servati Lupi *epistolae*, ib. 1588 in 8., quae tamen editio mendis abundat; *Abogardi episcopi lugdunensis opera*, Parisiis 1605 in 8,, quae Lugduni fortuito reperit eripuitque interitui, cui jamjam destinata erant, sed minus fideliter edita fuisse conqueruntur eruditi, hinc emendatiorem editionem curavit Baluzius. Ceterum Massonii ed. prohibita fuit 16. Dec. 1605 ‚donec corrigatur.‘ Gerberti remorum et ravennatum archiep., postea Silvestri II. papae, Joannis sarisberiensis et Stephani tornacensis *epistolae:* necnon Stephani X., Nicolai II. et Alexandri II. ad Gervasium remensem archiep. *epistolae*, ib. 1611. in 4; Libri 6 *de episcopis Urbis,* qui romanam Ecclesiam rexerunt, rebusque gestis eorum, ib. 1586 in 4., opus prohibitum ‚donec corrigatur‘; *Notitia episcopatuum Galliae*, qua Francia est, ib. 1606 in 8; auctior 1610. Henricus Sommalius (de Sommal) S. J. (n. 1543; † 1619) edidit d. Aurelii Augustini hip. ep. *ll. XIII confessionum*, Duaci 1608 in 16., et saepe deinde; ejusdem *meditationes, soliloquia et manuale ; meditationes* b. Anselmi cum tr. de hu-

¹) Proleg. ad Isid. op. p. 1. c. 37.

²) Feller II, 183: „On y remarque des particularités intéressante parmi un amas assez indigeste d'époques et de recherches.“

³) Habentur in op. Octavii Cajetani: *Vitae sanctorum siculorum* ex antiquis graecis latinisque monumentis etc. collectae, de quo infra redibit sermo.

⁴) Ita Joan. Fabricius in hist. biblioth. fabric. I, 131 s. Cf. Jan. Nic. Erythraeum II, 160.

¹) Aliae patrum graecorum versiones, quas ei adscribit Ittigius de bibl. romanis patrum p. 655, sunt secundum Backer I, 913. ejusdem sodalis (et forte cognati) Pomponii Brunelli. Romae 1607.

²) Cf. Niceron V, 182 ss.

mani generis redemptione d. Bernardi; Idiotae viri docti de amore divino, omnia ad mscr. exemplaria emendata; ib. 1608 in 16. et saepe alibi; b. Anselmi l. *de excellentia bb. V. Mariae,* cui Idiotae, viri tum docti tum pii, tr. adjunctus est, ib. 1605 in 16; Alberti M. *paradisus animae* sive de virtutibus libellus, Antwerpiae 1602 in 16; Thomae a Kempis . . . *opera omnia,* ad autographa ejusdem emendata atque etiam tertia parte aucta, ib. 1601 t. 3 in 8. et alibi, Coloniae 1759 in 4. — Alardi Wyelli theologiae licentiati labore et industria praecipue (tum etiam quorundam universitatis coloniensis theologorum ac professorum) *magna Bibliotheca veterum patrum ac antiquorum scriptorum ecclesiasticorum* primo quidem a Margarino de la Bigne (cf. n. 96) collecta et tertio in lucem edita, Coloniae a. 1618—22, prodiit plus quam centum auctoribus et opusculis plurimis locupletata, historica methodo per singula secula, quibus scriptores quique vixerunt, disposita et in 15 t. 20 pp. et distributa (n. 172); Parisiis 1654 t. 17, Lugduni 1677—1707 t. 30.

V. Historia ecclesiastica.

168. In determinanda illustrandaque *chronologia* versati sunt inter alios, Arnaldus Pontacus (de Pontac), burdigalensis, quondam Carolo IX. a literis, demum episcopus vasatensis († 4. Febr. 1605), qui vel a protestantibus magnam retulit laudem. „Praeclare, inquit Vossius [1]), de chronologia meritus est notis et animadversionibus suis ad chronicorum tres scriptores: Eusebium Pamphilum, Hieronymum et Prosperum Aquitanum. Pontacus hic vir maximae eruditionis etc.“ Casaubonus ita d. 25. Julii 1607. de eo ad Jos. Scaliger scribit [2]): „Mirati eramus paulo ante et meritissime quidem, viri praestantissimi longeque doctissimi Ar. Pontaci, episcopi vasatensis, fidem, industriam et in affecta pariter aetate diligentiam prope sine exemplo in tot conferendis antiquis membranis, ex quibus pulcherrimam illam suam ejusdem Eusebii editionem concinnavit.“ Has sibi laudes promeruit in primis opere: Eusebii Pamphili caes., s. Hieronymi et s. Prosperi ep. aquitanici *chronica* ab Abraham ad a. Chr. 449, quorum illud Eusebii latine tantum ex s. Hieronymi versione prodit cum notis, Burdigalae 1604 in f. Hujus occasione haec habet censor criticus alioquin haud urbanus, Jos. Scaliger [1]): „Quum hae notae, inquit, prope ad exitum perductae essent, chronicon eusebianum τοῦ μακαρίου D. Arnoldi ep. vasatensis, viri doctissimi et humanissimi, missu ipsius accepimus, quod licet ea animi alacritate a nobis exceptum est, quam et auctoris et operis meritum exigebat; tamen hoc nostrum gaudium proprium esse repentinus de ejus viri morte nuncius non passus est. Quanti ego illius mores doctrinamque fecerim facioque, sciunt atque testari possunt, qui hominem de facie sibi ignotum ex sola praedicatione nostra atque solam fidem nostram sequuti amare atque observare coeperunt. Quum igitur ille optimus, modestissimus et doctissimus vir tantum diligentiae et laboris ad Eusebii chronici restitutionem attulerit, quantum in hoc genere scribendi aut nemo aut pauci ante eum praestare potuerunt, facere non possum,

---

[1]) De scient. mathemat.
[2]) Cf. Casauboni ep. 450. 529. 560.

[1]) Ad Eusebii chronicon in addendis. Cf. quoque ejus ep. 104.

quin et ejus editionem et studium incredibile, quo illam excoluit, diligentiam indefessam, qua tot scriptos codices inter se contulit, quibus possum laudibus, commendem.“ Multum quoque hanc editionem laudat Vallarsi scribens [1]): „Auctor, qui vasatensem in Aquitania episcopum agebat, tantum in illa ad veteres mss. 28 et editos pridem octo libros exigenda studii, doctrinae laborisque improbi contulit, ut ausim affirmare, cum nullo praeclarius auctore antiquo, si fidem et diligentiam, quae praecipuae sunt partes editoris, spectes, quam cum Hieronymo actum, ut quale olim latine explicavit chronicon, legeretur.“ Alia ejusdem opera sunt: *Chronographia a Christo nato ad a. 1566*, Parisiis 1566 in f., auctum per Genebrardum, ib. 1585 et saepius deinceps; *Abdias, Jonas et Sophonias* cum chaldaea paraphrasi et commentariis Salom. Jarchii, Aben-Esrae et David Kimhii latine et accessionibus ex theologis christianis, ibid. 1566 in 4. Edidit quoque *opuscula* quaedam *polemica* adversus Mornaeum Du-Plessis [2]), ut ex. gr. *Merveilles de 440 faussetés* avec la manifestation de la novelle secte de Du-Plessis, Burdigalae 1600 in 8.

169. Alius est Joannnes Deckers S. J. natione belga, patria haesbroukanus magni vir ingenii et studii indefessi, rarae probitatis et innocentiae. Duaci docuit philosophiam, deinde cum laude theologiam scholasticam, itidemque Lovanii, unde profectus Graecium florentissimae illius academiae cancellarius fuit († 10. Jan. 1619 a. aetatis 59). Domi nihil aliud agebat, quam orare aut libros, quos moliebatur, elimare: erat enim ss. literarum, theologiae, omnigenae eruditionis atque eloquentiae nomine clarissimus: hinc dolendum ingentis operis, quod 40 annorum studio elaboraverat [1]), prodiisse tantum specimen aliquod scil.: *Velificatio seu theoremata de anno ortus ac mortis Domini*, deque universa J. Christi in carne oeconomia; accedunt *Tabula chronographica* a capta per Pompejum Jerosolyma ad incensam et deletam a Tito Caesare urbem ac templum sepultamque ac triumphatam synagogam, Graecii 1605 in 4. Tuetur in hoc opere Dekerius, Christum natum esse a. 749 ab U. c. et a. 5 ante aeram vulgatam. Graviter in hunc auctorem ejusque sententiam invehitur Baronius [2]), nec omnia quae ille de chronologicis explicat, probantur Petavio [3]), quae tamen non impediunt, quo minus chronologicae scientissimus dicatur. Nec spernenda est, licet 67 tantum pag. constans, *Chronologia sacra ab orbe condito ad Christum*, Antwerpiae 1608 in f., Henrici Samerii [4]) S. J. luxemburgensis († 1610). — Pariter multa ad chronologiam spectantia reperiuntur in operibus Christophori Clavii S. J. bambergensis (1538—1612), qui mathematicorum insigne erat sidus, Ecclesiae ornamentum, eruditionis laude celeberrimus, maximis praeditus virtutibus. Romae 20 annos mathesim magna cum laude est professus, multumque contulit ad reformationem calendarii sub Gregorio XIII. reformatumque strenue docteque defendit adversus protestantes. Prodierunt ejus opera t. 5 in f. Moguntiae 1611, 1612.

---

[1]) In praef. ad Hier. chron.
[2]) Cf. Niceron XXII, 293 ss.

---

[1]) Hujus operis (quod ms. servabatur saltem quondam Graecii et Lovanii) prospectum cf. ap. Alegambe; Backer 1, 1542.
[2]) In apparatu ad annal. n. 129.
[3]) Epist. l. 2. ep. 11. ad. Arn. Cathium ed. 1703.
[4]) Cf. plura ap. Neyen, Biographie luxemburgeoise II, 105, ubi inter alia legimus: „De religieux était très versé dans l'histoire sacrée et surtout dans la chronologie qu'il a traitée avec beaucoup d'exactitude . . . Il a relevé un grand nombre d'erreurs qui avaient échappé à ses devanciers.“

Praetermissis operibus ad mathesim spectantibus [1]), huc pertinent *Romani calendarii a Gregorio XIII. P. M. restituti explicatio;* accessit confutatio eorum, qui calendarium aliter instaurandum esse contenderunt, Romae 1595 in f.; 1603; 1605; *Computus ecclesiasticus* per digitorum articulos et tabulas traditus, Coloniae 1600 in 16; Romae 1603 in 8; *Novi calendarii romani apologia* adversus Michaelem Moestlinum, gaeppingensem, Romae 1588 in 4; cum appendice in edit mogunt.); Jos. Scaligeri *Elenchus et castigatio calendarii gregoriani castigata,* Romae 1595 in 8. etc.

170. *Historiae Ecclesiae universalis* scribendae unus incubuit, qui plurimorum loco est, magnus nimirum Caesar Baronius. In lucem editus est Caesar Baronius 31. Oct. 1538 Sorae, quae urbs antiquissima est Campaniae. Illum vix natum pia mater beatissimae Virgini tamquam pignus ab ea obtentum solemni ritu sacratum constituit, qui etiam tantae patronae expertus praesidium bimulus mortis evasit periculum. Ut puerum adhuc tenellum ad opera misericordiae assuefaceret mater, eum mittebat in vias atque plateas, ut pauperes colligeret in domum paternam conducendos, ubi cibo reficiebantur. Literis operam dabat primum Verulanae, mox Neapoli, demum Romae [2]), ubi s. Philippum Nerium, congregationis Oratorii auctorem, spiritualis vitae ducem nactus in sui contemptu et Dei amore multum profecit. Mira in omnes benignitate enitens, severitatem suum in corpus perpetuam ac parsimoniam in cibo et potu incredibilem exercebat. Surgentem a mensa aliquoties s. Philippus redire jussit, quod nil fere sumpsisset alimenti. Horas tantum quatuor vel quinque somno dabat: hinc moriens affirmare poterat, se per triginta annos somno nunquam fuisse satiatum. In xenodochiis pauperum languentium lustrandis novem annorum spatio adeo pertinax fuit, ut ne febris quidem vi ab illo pietatis munere avocaretur, aciditque aliquando, ut sanus domum reverteretur. Pater hac vivendi ratione filii iratus, subsidia minatus est se subtracturum, ni illam mutaret, quam comminationem cum filius despiceret, est etiam exsecutus. Verum divina providentia juvenem strenuum non dereliquit: eum enim continuo Michael Paravicinus, vir nobilis, in aedes recepit, et quasi filium toto fere septennio liberaliter aluit [1]). At Caesar ut beneficium obsequiis compensaret, Paravicini filios (e quibus Octavius natu major postmodum a Gregorio XIV. a. 1591 ad purpuram assumptus est) ad omnem pietatem ac religionem informavit. Socium interim se in omnibus pietatis operibus adjunxit s. Philippo Nerio, quo

[1]) Cf. Backer I, 1291 ss.

[2]) Quantopere autem hanc adamaverit urbem, patet ex hisce ejusdem verbis (in Vita l. 1. c. 2. auctore Hier. Bernabeo perusino, Romae 1651): ‚Mihi certe de Urbe illud liceat haud ingrato fateri, quod de Athenis Gregorius Nazianzenus affirmat, nimirum Roma ipsa, etsi aliquibus fortasse perniciosa fuerit, mihi certa gemmea omnique ex parte beata atque proficua semper exstitit, utpote quae me plenae pubertatis adolescentulum vagum et infrenem excipiens mox sub Christi jugo redactum alumnum, quem suscepit, edomuit, sedula morum magistra exsistens ac literarum, ut plane intelligam, quod minus profecerim in utrisque facultatibus mihi cedere culpae, non Urbi.‘

[1]) Ex multis autem, quae ibidem pie ac laudabiliter gessit, illud refertur praeclarissimum, quod videns seminudas quasdam corporum formosorum ad venerem allicientium imagines in tabulis depictas ac omnium oculis expositas majore cum licentia, quam pudor et honestas christiana ferre posset, eas quamquam novus hospes, ad unum omnes offusis coloribus audacter induxit. Qua de re graviter expostulantibus apud matremfamilias liberis ac famulis, illa rem altius considerans, factum Caesaris non modo non improbavit, sed castissimi juvenis virtutem admirata, profusis etiam laudibus extulit.

jubente licet nondum clericus et vix annos natus viginti exhortationes habuit ad populum tanta vi atque unctione, ut unus e primis aulae pontificiae praelatis cum aliis mundo valedixerit. Sacerdos factus triginta et amplius annos in confessionibus excipiendis piisque sermonibus ter et quater per hebdomadam habendis infatigabilem operam dedit [1]), gravibusque literis patris demum animum immutavit, ipsumque adeo ad pietatem excoluit, ut infirmorum se manciparit curae. Totum se volens Deo consecrare, vota paupertatis et obedientiae emisit, licet s. Philippus nulla in sua congregatione praescripserit vota. Maxima cum alacritate munera obibat domestica, humilia licet atque laboriosa: ecclesiam verrere, exornare altaria, campanas pulsare, culinam administrare etc. in deliciis ei erant, animique voluptatem expresserat hac inscriptione muro affixa: ‚Caesar Baronius coquus perpetuus.' Post s. Philippi Nerii, fundatoris Oratorii, mortem omnium sodalium suffragiis in praepositum electus fuit. Cum omnes, ipse pontifex, de hac gratularentur electione, ipse solus moerebat animique dolorem hisce ad sodales neapolitanos datis literis testabatur: „Versa est in lucta cithara mea, quia suscepi de manu Domini duplicia pro peccatis meis juxta illa: *Duplici contritione contere eos* (Jer. 17, 18).“ Occupationibus multis licet distentus quotidie adibat sepulcrum principis apostolorum ingeminans verba: „Domine ut erexisti Petrum a fluctibus, ita eripe me a peccatorum undis:“ atque humillime deosculans pedes statuae hujus apostoli, „credo, dicebat, unam, sanctam, catholicam et apostolicam romanam Ecclesiam.“

Tantus vir fugere non potuit sagacissimum Clementis VIII. oculum, qui sibi illum in conscientiae delegit moderatorem: munus molestum certe atque difficile, quod magna tamen libertate prudentiaque Baronius obibat, libere pontificem de pluribus, ut emendarentur monens [1]). Hucusque contigerat ei, ut oblatas a Gregorio XIII. et Sixto V. sibi dignitates, etiam infulas pontificales, declinaret; verum Clementi VIII. deliberatum atque constitutum erat hujus viri doctrinam eximiam, virtutem admirandam insigniaque de Ecclesia merita debito honorare praemio. Primum illum dixit protonotarium apostolicum (1595), quo nuncio perculsus exclamavit: „Ecce fulmen cecidit antequam tonuerit,“ nullumque non movit lapidem ad eum declinandum honorem. Sed frustra, cardinalitiae dignitati oblatae precibus, obluctationibus

---

[1]) Quo solatio in ejusmodi laboribus apostolicis frueretur, ipse significat hisce ad parentes datis literis: „O utinam partiri vobiscum et communicare liceat gaudium meum, quod quidem (fateor) verbis exprimere non possum: quidquid enim laetitiae, quidquid oblectamenti ac solatii in terris est, prae illo tristitiam et moerorem merum existimarim; utinam quos mihi dedit Dominus in spiritu filios intueremini, mihi, inquam, pessimo hominum ac flagitiosissimo, viros optimos et divinis virtutibus ornatissimos, ut profecto de me illud scriptum videatur: *Laetare sterilis, quae non paris* etc. (Is. 54, 1), et quod olim Jacob, hoc ego quoque merito usurpaverim: *In baculo meo transivi Jordanem istum et ecce cum tribus turmis regredior* (Gen. 32, 10).“

[1]) Propter hanc libertatem plurium incurrit offensam: hoc tamen Baronium non deterruit. Cum quondam cardinalis quidam illum propterea objurgaret, simulque ei in mentem revocaret, quantum sibi propter obtentam sua ope cardinalatus dignitatem deberet, respondit Baronius: „Ego vero neque dignitatem hanc quaesivi unquam, neque unquam optavi, quamobrem sine dolore dimitto, quod sine amore possideo: habeto tibi tuam purpuram, nunc enim vestes meas libentissime resumo: nihil mihi optatius quam ut ad fratres meos revertar et ad cubiculum meum, cujus adhuc clavem mecum defero: munera tua sint tecum, bona tantum conscientia mecum esto.“ Etiam s. Philippus Baronium in conscientiae moderatorem selegerat, tanti eum fecit.

lacrimis occurrit et obstitit, vel fugam meditabatur, illum tamen ad eam acceptandam Clemens proposito anathematis fulmine compulit[1]). Non quievit vero Baronii animus, illius abdicationem cogitans, hinc Clementem continuis precibus fatigavit, ut sibi ad pristinum vitae genus redire liceret. Verum pontifice in proposito obfirmato nihil obtinuit. Quare necessitati parens hoc tamen sibi deliberatum votoque etiam constitutum habuit, nunquam vel minimum se facturum, quo pontificatus apicem adipisceretur. Singulari studio atque amore librum *de monarchia sicula* (insertum t. XI. annalium, Parisiis 1609) conscripsit: sperabat enim fore, ut propterea cardinalium hispanorum a se declinaret vota[2]). Binis tamen in comitiis non procul a tanta aberat dignitate, promovente rem strenue clarissimo cardinali Du Perronio[1]): unum supra triginta suffragia, dimidia scil. suffragiorum pars, certa jam erant. Ut igitur Baronius a se averteret periculum, alterius partis cardinales adiit eos multis obtestans precibus, ut suam praepedirent electionem: electo vero Leone XI, et hoc mox defuncto Paulo V. gratias maximas egit Deo magno quasi donatus beneficio[2]). In dignitate cardinalitia constitutus s. Carolum Borromaeum patronum sibi selegit atque exemplar, neque pristinam religiosam vitam deseruit, sancteque vivens sanctam ad mortem animum paravit, o aeternitatem! identidem ingeminans. Valetudinis causa de medicorum consilio[3]) Tusculum se receperat; cum vero vitae instaret exitus, Romam redire festinabat. „Eamus, inquiebat, et Romae moriamur, neque enim decet cardinalem mori in agro; eamus! quandoquidem nihil mihi optatius esse potest, quam ut in congregatione mea apud patres meos diem atque oculos claudam.“ Magnis ultimo in morbo affligebatur doloribus, adeo ut illi haec ei extorquerent verba: „Fratres, non possum amplius, audite, quaeso, Caesarem pauperculum, sustinete paululum pro vestra caritate.“ Tandem illuxit suprema dies 30. Junii 1607, qua animam tot meritis virtutibusque ornatam in manus reddidit Salvatoris. Propter sanctitatis opinionem, qua vivens moriensque apud omnes

[1]) Quam sincere hanc deprecaretur dignitatem Baronius et quam vicissim fortiter ejus acceptationem urgeret Clemens, colligimus ex illius ad Clementem VIII. Literis (t. VII. Annalium praefixis), in quibus inter alia queritur: „Quo mei amantiorem, eo violentiorem expertus sum, tum per tuos seorsum abreptus, cubiculo clausus, vixque tandem ut audirer, multum rogans admissus ante conspectum tuum angelis reverendum, post meam defensionem abs te responsum illud unum tantum acceperim, quo robusta voce diram anathematis protulisti sententiam, si amplius resisterem et nisi penitus acquiescerem. Quem non terruisset ac non penitus dejecisset atque prostrasset talis erumpens e coelo repente tanto fragore tonitrus fulmen aeternae damnationis explodens?“ Amico vero suo Antonio Talpae ita scripsit: „Meam crucem fero, quae cum sit aurea, levior fortasse cuipiam videri possit, sed çerte longe onerosior mihi est, quam si esset ferrea etc.“ De se quoque interpretabatur illa Jobi verba (3, 11 s.): *Quare egressus ex utero non statim perii? quare exceptus genibus, cur lactatus uberibus, nunc enim dormiens silerem etc.*

[2]) Testes sunt literae amico suo, Antonio Talpae, inscriptae, in quibus de hoc opere scribit: „Ego vero id libentissime facio, eo maxime nomine, quod hanc rem haud mediocrem utilitatem mihi allaturum esse confidam, nimirum ad humilitatem servandam, quandoquidem Hispanis ea praebetur occasio, ut in solemnibus comitiis (siquidem eo perventum fuerit) adversos atque infensos mihi sese ostendant, quae res non parum momenti habet apud me. Sed haec tecum habe.“

[1]) Gallia christiana 1, 654.

[2]) Cf. Vitam l. 2. c. 8. et ipsum Baronium in fine t. XII. annal. ad a. 1198.

[3]) Cum iidem medici consulerent, ne adeo meditaretur mortem, Quidni, reponebat vir sanctus, ego de morte cogitem? numne me timere putas illam, cum qua quotidie familiariter ago et loquor? Apagesis; haud equidem timere illam possum, quam ut sororem carissimam diligo.“

fruebatur[1]), *Venerabilis* a Benedicto XIV. appellatus est 12. Jan. 1745.

171. Jam ad ejus opera accedamus. „Quis nescit, scribit Isaacus Casaubonus, protestans [2]), cardinalem Baronium operam in historia ecclesiastica adeo insignem posuisse, ut omnibus sua diligentia palmam praeripuerit. Hic enim est, qui primus omnium totius orbis christiani res gestas, praesertim autem quae ad Ecclesiam pertinebant, in continuam seriem annorum sic digessit, ut si unius urbis fastos concinnaret etc.“ Quid celeberrimo operi, quod hic respicit, ansam praebuerit, omnibus est notum. Centuriatores scil. magdeburgenses, ut ajunt, duce Flacio Illyrico fata Ecclesiae et doctrinae christianae per singula secula, sed modo suo, depravate atque corrupte descripserunt. Tanto damno ut occurreret s. Philippus Nerius, Baronium hortatus est ad Ecclesiae annales conscribendos, qui modeste se excusans doctissimum proposuit Onuphrium Panvini. Institit sanctus, et Baronius obedientia ductus tam difficile laboriosumque opus in se suscepit. Triginta annorum studio indefesso atque diligentia assidua paravit quae ad illud erant necessaria; imo „summa etiam ac pene prodigiosa. Universam enim historiae ecclesiasticae molem septenis vicibus retractavit: toties illum orbem studiorum confectum resumpsit inchoandum, priusquam manum admoliretur conscribendis, quas meditabatur et apparabat, historiis et annalibus ecclesiasticis. Plane novo et inaudito exemplo ab omni retro antiquitate, heroico conatu et praedicando [1]).“ Libenter alios viros doctos con-

---

[1]) De hac sanctitatis opinione cf. Vitam l. 3. c. 14. Maximi eum faciebant Bellarminus, qui morienti Baronio se commendabat boni latronis verbis: *Memento mei, dum veneris in regnum tuum* uberesque de ejus morte fudit lacrimas; Bernardus Colnago, Nicolaus Serarius, Stanislaus Rescius, Jacobus Sirmondus, qui testatus est „se nunquam illum adiisse, quin melior redierit ob praeclaras ejus virtutes et ferventissimam caritatem, qua tum in Deum, tum etiam in proximos aestuabat.“ Alia quoque de Baronii vita cf. apud Spondanum in Elogio suae Epitomae praemisso; Larra Vita del v. C. B., Romae 1882.

[2]) Proleg. ad exercit. ad Baronii annales. Fabricius, qui in hist. biblioth. fabric. II, 429 ss. quam plurimos scriptores, qui vel contra Baronium scripserunt vel plura in eo reprehendunt, recenset, haec tamen de eo habet: „Erat vir pius, candidus, laboriosus, plurimae lectionis, secessum amans, acerrimus quidem pontificatus partiumque hildebrandinarum propugnator, at de ecclesiastica tamen antiquitate, testibus Casaubono op. dedic. exercit. c. 2.; G. Jo. Vossio de philol. c. 14, Montacutio praef. ad appar., Hottingero bibliothec. p. 419, G. Calixto appar. theol. 186, Conringio de orig. jur. german. c. 23. p. 145, Leibnitio in miscell. p. 420, Koenigio 160, Schurzfleischio in epp. sel. p. 548, Pope Blount p. 862 praeclare meritus.“ Eodem teste nonnulli ex horum annalium lectione permoti sunt, ut ad Ecclesiam romanam redirent, nominatim Casp. Scioppius, Justus Calvinus et Nicol. Steno.

[1]) Ita alter protestans (seu anglicanus) Richard Montaigu (Montacutius) praef. ad appar. sect. 58, 59. Et appar. 9. s. 48 addit, Baronio „intima totius vetustatis penetralia tam erant cognita et familiaria, quam est mihi domus mea.“ Sane Baronius omnia ipse collegit, ipse conscripsit absque scribis, et quidem saepius; hinc bibliotheca vaticana integrum adhuc exemplar ejus manu exaratum possidet. Cum quondam Baronium episcopus quidam interrogaret, quot amanuensibus in opere tantae molis conscribendo uteretur, „torcular calcavi solus,“ respondit ille. Quare vere mirandum est, quomodo immensum hoc opus conscribere potuerit, praesertim si advertatur, eum antiquitatis monumenta nondum reperisse jam collecta, ut historici posteriores, sed primum debuisse illa in bibliothecis latitantia detegere atque colligere, eumque praeterea tot aliis fuisse negotiis distentum. Hinc ipse scribit: „Haec autem volui consideranda proposuisse, quo si minus forte omnes explesse me numeros in Annalibus conscribendis quis invenerit, excuset, quod nunquam mihi licuerit vel diem unam vacuam ab omnibus interventoribus absque alienis curis atque molestiis felicem albo signandum lapide transigere solitarium.“

sulebat, grato docilique animo eos audiebat[1]) memor verborum tum s. Augustini: „Verum et severum diligo correctorem meum,“ tum s. Ambrosii: „Unumquemque fallunt sua scripta et auctorem praetereunt atque ut filii etiam deformes delectant, sic etiam scriptorem indecores sermones sui palpant.“ Duodecim tomos perfecit Baronius, qui complectuntur annos a nativitate Christi usque ad a. 1198. Prodierunt Romae 1588—1607. Priores recusi fuere (nonnullis adjectis vel correctis) 1593; editio secunda prodiit Venetiis 1595 ss., aliae editiones prodierunt Coloniae 1596 ss.; 1609; 1624; Antwerpiae 1597 ss.; 1675; Venetiis 1705. Bonae editiones sunt romana et antwerpiensis; magis commoda moguntina 1601 (et coloniensis, quae tamen inferioris est pretii), quod aliorum verba distinctis expressa sint typis et paginae in duas divisae columnas; omnium tamen optima est ea, quam curavit cl. Mansi Lucae 1738—1757 v. 38 in f. (m. 900), quae complectitur continuationem Rainaldi, criticam historico-chronologicam in annales Baronii Antonii Pagi, apparatum Baronii etc.; ea editio est rara, sed non sat correcta. Novissime aliam curavit Theiner Baroduci 1864—79 t. 34 (fr. 280). Praetermittimus elogia, quibus non solum catholici, sed vel protestantes hosce annales cumularunt. Omnia dixit horum unus Georgius Horn scribens[2]): „Plus ut recte notatum a quodam, annales Baronii, quam controversiae Bellarmini nocuerunt.“ Non tamen propterea diffitemur, saepius errasse Baronium in quaestionibus historicis, geographicis, chronologicis criticisque, hosce errores a posterioribus scriptoribus, ut ab utroque Pagio, Tillemontio, Norisio fuisse emendatos: sed illos, qui vel bis vel sexies vel etiam octies erratorum millia Baronio exprobrant, plus arrogantiae aut invidiae, quam verae eruditionis prodere videntur. Audiant hi potius Alexandrum Morum, Calvini sectatorem. „Neque tamen sic, ita ille[1]), immensi laboris (Baronii) Annalium pretium elevamus, ut non quantum ejus arti Roma debet ac ingenio, tantum diligentiae propemodum debere universum orbem christianum agnoscamus ob illa tot ab eo eruta monumenta (licet in eorum censum non pauca sublestae nimis fidei relata sint), quae aeternis forte damnata tenebris latuissent[2]).“ Baronii annalibus indicem rerum adjecit cardinalis Laurea Romae 1694 in 4; illos in compendium redegerunt Henricus Spondanus[3]), Ludovicus Aurelius perusinus, juris doctor et patriae bibliothecae praefectus († 1637), cujus epitome prodiit Romae 1635. 1636 in 12; cum epitome continuationis Bzovii, ib. 1641 in 12. cura Hieronymi Tezi; gallice: *Les An-*

---

[1]) Ideo etiam in append. ad t. 10. annal. scribit: „Ita comparati sumus, ut monitores nostros tamquam insignes colamus benefactores, a quibus nec separamus eos, qui seipsos adversariorum loco constituunt, dum nostra infenso animo carpunt.“ In hac appendice revera plura eorum, quae prius scripserat, corrigit. Exhibet haec Possevinus in suo Apparatu l. 1. p. 245—285.

[2]) Praef. ad lect. Sulpitii Severi. Fatendum etiam est in omnes disciplinas theologicas maxima emolumenta ex Baronii annalibus redundasse, universamque prope theologiam plurimum omnino ei debere. Auctores catholicos, qui Baronium laudarunt cf. ap. Schüz, comment. crit. de scriptis et scriptoribus historicis p. 95 s.

[1]) In praef. ad Eusebii chron.

[2]) Hinc cl. Hefele (Kirchenlex. VI, 149 ed. 1.: „Die ungemein zahlreichen Urkunden, die er in verschiedenen Archiven gefunden und hier eingerückt hat, gaben seiner Arbeit einen vorzüglichen Werth als Arsenal der wichtigsten Documente, so dass seine Annalen jetzt auch noch von Protestanten hundertmal benützt werden, bis die Centurien einmal.“

[3]) Hunc iterum in compendium redegit et continuavit (gallice) Petrus Coppin facultatis theologicae decanus († 1667) Parisiis 1652, quae epitome aestimatur.

nales Ecclésiastiques de C. Baronius reduites en autant des livres fort succincts, que l' Auteur en avoit fait des tomes prolixes, par le R. P. Aurel etc. traduites en François par Charles Chaulmer, Historiographe de France, Paris 1664 pp. 6 in 12; ib. 1673, quod compendium interpres continuavit ad a. 1664; Britius rhedonensis O. Min., per Palaestinam et Aegyptum missionarius, qui epitomen suam arabice edidit Romae 1653 t. 2 in 4., sicut et epitomen annalium V. T. Jac. Saliani ib. 1653 et 1655 t. 2 in 4; Abraham Bzovius O. Praed.; Gabriel Bisciola[1]) S. J. mutinensis († 1613) in *Epitome Annalium eccl. C. Baronii,* Venetiis 1602 t. 2 in 4; Lugduni 1602; Coloniae 1602; 1614., cui editioni adjectum est compendium 11. et 12. vol. e Spondano; Horatius Scogli cathacensis, *a primordio Ecclesiae historia,* cum chronologia ab o. c. ad a. 1640, Romae 1642 in 4; Augustinus Sartorius *in Compendio annalium ecclesiasticorum* card. Baronii, O. Raynaldi et J. de Laderchio, quod continuavit Eust. Janka a Christo usque ad a. 1568, Pragae 1721—30 t. 22 in 7 v., 1736 in f; Cornelius Schulting (saltem ex parte n. 183); illos continuarunt Bzovius, Raynaldus, Spondanus, Jacobus Laderchi, Theiner. De plerisque horum infra redibit suis locis sermo. Plurimi vero ex protestantibus illos impugnarunt, quorum notiores sunt Goldastus, cui respondit Gretser; Js. Casaubonus, cui occurrerunt Eudaemon et Boulenger S. J., R. Optime vero de Baronio meruit Antonius Pagi sua critica historico-theologica in Annales Baronii. Annalium Montaigu et Henri Ott, quem refutavit Reding; Samuel Basnage[1]) etc. veluti praeludium est ejusdem *Martyrologium romanum* restitutum, Gregorii XIII. jussu editum cum notationibus, Romae 1584; 1586 in f.; Venetiis 1587 in 4., editiones rarae; Antwerpiae 1589. ed. emendata; 1613 aucta vetere romano martyrologio et martyrologio Adonis ex editione Rosweydi. Notationes plerumque desumptae sunt ex patrum scriptis, lumenque haud parum affundunt historiae ecclesiasticae[2]). Praeter alia[3]) scripsit etiam *Historicam relationem de Ruthenorum origine* eorumque miraculosa conversione et quibusdam aliis ipsorum regum rebus gestis; item quomodo progressu temporis ab agnita veritate defecerint, amodo vero partim ad communionem s. sedis apostolicae recepti fuerint, Coloniae 1598 in 8. Post ejus mortem prodierunt[4]) *epistolae et opuscula* pleraque primum nunc edita (cum vita) per R. Albericium, Romae 1759—70 t. 3 in 4.

172. Dominicus Bolani O. Praed. venetus, a Sixto V. episcopus Cydoniae seu Caneae in Creta insula designatus a. 1588, haud minimas habuit partes

[1]) Alius a Laelio ejus secundum carnem et spiritum fratre († 1629), cujus exstant *Horarum subsecivarum* t. 1. seu ll. 20, Ingolstadii 1611; t. 2. seu ll. 17 Coloniae 1618 in f., in quibus pleraque ex philologia et encyclopedia et omnibus fere scientiis ac tribus praecipuis linguis hebraea, graeca, latina non vulgaria explicantur, adnotatis, emendatis, enucleatis plurimis omnis generis scriptorum locis.

[1]) Cf. de his plura in Fabricii Biblioth. graeca t. XII et Zachariae diss.; Bauer Kirchenl. I, 2040; Roskovány II, 531. 552 s.; 591.

[2]) Has annotationes dicit Feller (409) „pleines d'érudition et d'une critique forte au dessus de son temps.“ Tamen juverit et haec prae oculis habuisse, quae advertit Andres l. cit. t. 6. l. 4. c. 2): „Opera meramente critica, ma non abbastanza severa, diede in questa parte (in hagiographia) il Baronio colle sue annotazioni al martirologio romano, dove incominciò a fare erudite ricerche di storia ecclesiastica; ma non fece ancor vedere il grand'autore degli annali ecclesiastici.“

[3]) Haec cf. in Niceron Mémoires XXVII, 282 ss.

[4]) Cf. Nova bibl. eccl. frib. 3, 482—97.

in conciliorum editione, quae Venetiis 1585 lucem aspexit hoc titulo: *Conciliorum omnium tam generalium quam provincialium*, quae jam inde ab apostolorum temporibus hactenus legitime celebrata haberi potuerunt t. 5, quibus novissima hac editione post Surianam accessere praesertim nicaenum et ephesinum celeberrima concilia, in quorum omnium collocatione temporum ratio habita est et eruditae notationes per catholicos theologos additae. — *Romanorum pontificum gesta* enarrant plures, quorum primus Alphonsus Chacon (Ciaconus, Ciaconius) O. Praed., natione erat baeticus, patria biatiensis, qui scrutandis hispanae, romanae et ecclesiasticae potissimum historiae veteribus monumentis totum se dedit. Romam accersitus Gregorio XIII. acceptissimus fuit, a quo inter s. Mariae Majoris poenitentiarios, ut vocant, est allectus: quo in munere quidquid illi supererat temporis in dilucidandis, quae ipsi jam aderant, aliisque e pulvere eruendis, illustrandis, componendis, edendis monumentis impendit. Obiit Romae c. a. 1601 a. aetatis 59. Rei antiquariae peritissimum, Hispaniae suae magnum lumen eum vocat Thuanus [1]). Ex ejus operibus [2]) illud mentione dignum cui titulus: *Vitae et res gestae summorum pontificum romanorum et S. R. E. cardinalium* ab initio nascentis Ecclesiae ad Clementem VIII., Romae 1601—1602 t. 2 in f. Cum inter moras editionis hujus operis, cui annos decem desudaverat, auctor mortuus esset, Franciscus Cabrera Morales [1]) reliquae editioni praefuit, suasque additiones subjunxit, praesertim ab Alexandro VI. ad Clementem VIII. Desideratur tamen in hoc opere judice Mich. a s. Joseph, „ordo et digestio, tum concinnitas et concordia dictorum [2]).“ Additamentis illud posteriorum pontificum usque ad Urbanum VIII. locupletavit Andreas Victorelli, presbyter bassanensis, operam conferentibus Ferdinando Ughello, Hieronymo Aleandro, Luca Waddingo et Caesare Becillo [3]), Romae 1630 v. 2 in f.; novis additionibus Augustinus Oldoini S. J. locupletavit et ad Clementen IX. perduxit, Romae 1677 t. 4 in f. cum iconibus, in qua editione vitae fere omnium cardinalium fuere innovatae, brevi quidem, sed acri, compto ac selecto stilo. De eo ita scribit Michael a s. Joseph: „Enim vero supersunt adhuc in Ciaconi opere, quantumvis tantorum virorum curis limato, correcto et aucto non pauca, quae debuerunt emendari; nonnulla etiam desiderantur, sine quibus idem opus videtur non omnibus numeris absolutum. Nec dubium, quod utroque naevo hoc insigne opus careret, nisi celeri ac tumultuario studio laborassent, qui eidem operi perficiendo ope-

¹) Histor. l. 122. sub finem. Ita ad eum scripsit doctissimus Latinius d. 4. Febr. 1589: „Sciebam ego jam pridem, eruditissime Ciaconi, quantum in romanae antiquitatis cognitione profeceris, tibique in ejus studio paucos atque adeo neminem praeferendum statueram. Sed ne te verum celem, nunquam credidi tantum tibi in rebus obscuris et difficillimis describendis facultatis comparasse, ut de iis tam copiose tamque eleganter scribere tam facile posses. Superasti igitur etsi egregiam conceptam de te opinionem etc.“

²) Cf. catalogum apud Quetif II, 345 ss., Nic. Antonium I. 18 s. Aliqua referuntur ad historiam et archaeologiam romanam: plura manserunt mss.

¹) Hic idem edidit *vitam et gesta Coelestini Papae II.*, Romae 1593; 1613 in 4.

²) Biblioth. crit. 1, 181.

³) Caesar Becillo urbinas, prius medicus, dein sodalis Oratorii s. Philippi Nerii († 6. Maj. 1649) reliquit *annotationes marginales* in Ciaconium et collationes ciaconianae historiae cum baroniana, Romae 1630 in f. sine auctoris nomine; *acta s. Caji P. et M.*, ib. 1628; *evangeliorum connexio*, in qua textus ordine servato rerum gestarum series indicatur, ib. 1622 in 12., Parisiis 1631 in f. Inter plurima mss. reperitur et Historiae ecclesiasticae baronianae continuatio t. 13. ab. 1198—1299. Cf. Villarosa p. 52 ss.

ram suam navarunt.« M. Guarnacci opus continuavit adjectis duobus aliis tomis, ut infra dicemus. Aliud Ciaconii opus est: *De jejuniis et varia eorum apud antiquos observantia tractatus,* Romae 1599 in 4; *de martyrio 200 monachorum* s. Petri a Cardeyna O. S. Ben. burgensis dioecesis tr., ib. 1594 in 8., admodum rarus. Singulares sunt duo libelli: *Historia de anima Trajani precibus d. Gregorii papae ab inferis erepta,* saepius (cum aliis Ciaconii operibus) edita, Venetiis 1585; Regii 1585; *de s. Hieronymi cardinalitia dignitate quaestio,* cum libello praecedenti Venetiis edita 1583 in 4; dein Romae 1591, qui produnt auctorem arte critica destitutum. Fabulam enim illam serio narrat, et Hieronymum cardinalem facit. Collegit quoque *Bibliothecam* libros et scriptores ferme cunctos ab initio mundi ad a. 1538 ordine alphabatico complectentem, quae prodiit (usque ad literam E) cum observationibus Franc. Dionysii Camusati [1]) Parisiis 1731.

173. Alter est Joannes Franciscus Bordinus romanus congr. Oratorii, et archiepiscopus avennionensis († 1609), cujus sunt praeter alia: Summorum urbis et orbis *pontificum et imperatorum series et gesta,* Parisiis 1604 t. 2.— Joannes Bapt. a Glano (de Glen) O. S.Aug. eburensis, natione belga († 1613) in lucem gallice edidit [2]): *Vitae rom. pontificum a Petro usque ad Clementem VIII.* ex Platinae historia in epitomen redactae ac juxta Onuphrii Panvinii recensionem ordinatae; accesserunt effigies etc., Leodii 1597; 1648; *Historia pontificalis* seu demonstratio verae Ecclesiae a Christo fundatae, cui praemittitur directorium ad eandem historiam, ib. 1600. — Glani sodalis Gregorius Polydorus etruscus prodire fecit opus inscriptum: *Gregorianum,* in quo de 14 Gregoriis pontificibus et 13 episcopis Gregoriis et de uno presbytero eorumque vitis, moribus et gestis agit, Florentiae 1589. Le Long ei adscribit etiam in sua Biblioth. s. *commentaria* in pleraque loca ad Galatas, Lucae 1625 in 4. — Joannes Antonius Brandus tertii ordinis S. Franc. siculus, vir vere pius et doctus, propterea a Clemente VIII. Romam accitus († 13. Maj. 1608) dedit *Cronologia de' sommi Pontefici,* Romae 1608 in 4. — Hieronymus Beroardus O. Praed. venetus scripsit *Istoria delle vite de' ss. pontefici,* Venetiis 1612 in 4. — Joannes Antonius Gabutius cler. reg. scripsit *de vita et rebus gestis Pii V.,* Romae 1605.

174. Historiam ecclesiasticam *integrarum gentium* scripserunt: Franciscus de Padilla, antiquariensis, doctor theologus et in lyceo hispalensi hujus scientiae primarius professor († 15. Maji 1607), qui tentavit historiam ecclesiasticam Hispaniae „et ex bona parte compos fuit voti factus scribens: *Historia ecclesiastica de Espana* t. 2 in f., Malacae 1605. Absolvit centurias annorum septem, reliquae desiderantur. Hujus quoque sunt: *Conciliorum omnium chronologia,* Matriti 1587; *Tabulae septem Ecclesiae sacramentorum,* Matriti 1587.« — Octavius Caetanus (Cajetano) S. J. syracusanus (n. 22. Apr. 1566; † 8. Martii 1620) doctrina et sanctis moribus [1]) conspicuus, reliquit opus posthumum et diu expetitum: *Isagoge ad Historiam sacram siculam,* quod prodiit Panormi 1707 in 4. et in thesauro antiquitatum et historiarum Italiae t. 32. Lugduni Batavorum 1723. In ea tam veteris Siciliae impiae superstitiones

---

[1]) Cf. Journal des Savans 97, 238—65.

[2]) Alia ejusdem opera cf. in Ossinger Bibliotheca Augustiniana; Revista Augustin. 1884. I, 142. — Ceterum et Dominicus Tempesta romanus edidit: *Vitae summorum pontificum a Christo Jesu ad Clementen VIII.* cum effigiebus eorum ex nummis ac picturis excerptis, Romae 1596 in 8; 1600.

[1]) De his cf. plura in Sotvelli Biblioth. Script. S. J. De operibus Backer I, 1000.

quam verae fidei in eadem insula initia, propagatio et augmenta, siculorum in religionem christianam ardor et in ea constantia erudite et singulari methodo exponuntur. Reliquit etiam: *Idea operis de vitis sanctorum siculorum famave sanctitatis illustrium; accessit martyrologium siculum* in singulos anni dies, Panormi 1617 in 4; *Vitae sanctorum siculorum* ex antiquis graecis latinisque monumentis et ut plurimum ex mss. codd. nondum editis collectae aut scriptae, digestae juxta seriem annorum christianae epochae et animadversionibus illustratae. Opus posthumum, cui perficiendo operam contulit P. Salernus ejusdem societatis († 1666), Panormi 1657 t. 2 in f. Nonnullae ex hisce vitis in acta sanctorum receptae fuere. — In rebus ecclesiasticis Belgii tractandis versati sunt: Arnulphus (Arnoldus) Havenius seu Havensius silvaducensis n. 1540, quondam jesuita, diu professor, etiam theologiae, dein O. Carthus. plurium editor († 14. Aug. 1610), inter quae huc spectant: *Commentarius de erectione novorum in Belgio episcopatuum*, deque iis rebus, quae ad nostram hanc usque aetatem in eo praeclare gestae sunt, in quo causae et origines haeresum et tumultuum belgicorum et labores ad eos componendos a praelatis suscepti, Coloniae 1609 in 4; *speculum haereticae crudelitatis* scil. arianorum, longobardorum, donatistarum, eutychianorum, monotheletarum, iconoclastarum, albingensium, hussitarum, de furoribus in Germania superiori, Anglia, Belgio, calvinistarum in Gallia etc., ib. 1608 in 8. (m. 24); *historica relatio* duodecim martyrum carthusianorum, qui Ruraemundae 1572 agonem feliciter compleverunt, s. l. 1608 in 4., opusculum valde rarum (m. 50). — Ferreolus Locrius, paulinas, Atrebati concionator († 22. Aug. 1614 a. aetatis 45), cujus *chronicon ecclesiasticum belgicum* (257—1600), Atrebati 1616 t. 3 in 4. magni fit [1]); et Guilelmus Gazaeus (Gazet) atrebatensis, canonicus (n. 1554, † 1612), qui scripsit praeter vitas SS. Remis 1613 t. 2, *l'histoire ecclésiastique du Pays-Bas* contenant l'ordre et suite ue tous les évêques et archevêques de chacune diocèse avec le catalogue de SS. etc., Atrebati 1614. (m. 24).

175. In *singularium ecclesiarum* historia versati sunt: Franciscus Guillimann (Guillimat) friburgensis, helvetus, de historia domus austriacae bene meritus, ideo ad illustrandam academiam Friburgum in Brisgoja vocatus (1606), imperatori et archiduci Maximiliano a consiliis († 14. Oct. 1612), qui pro suo tempore diligenter scripsit [2]) commentarium *de episcopis argentoratensibus*, Friburgi 1608 in 4; *annales heremi Deiparae Matris Monasterii* O. S. Ben., ib. 1612 in f., opus accuratum, cujus materiam collegit Christophorus Hartmann O. S. Ben., sub cujus nomine prodiit. Fuit Hartmann vir sane eruditus, bibliothecae illius monasterii aliquamdiu praefectus († 12. Apr. 1637). — Petrus Cratepoil O. Min. Convent. ex pago Moers haud procul Juliaco oriundus, unde Merseum, Mersum, aut Opmersensem et Batrachelium, Juliacum, quandoque etiam Laudensem sese cognominavit († 1. Aug. 1605), praeter alia edidit [3]): *Omnium archiepiscoporum coloniensium et trevirensium a primis usque ad modernos catalogus* brevisque descriptio suffraganeorum item coepiscoporum coloniensis metropolis i. e. leodiensium, ultrajectensium, monasteriensium, osnabrugensium, min-

---

[1]) Alia ejusdem scripta, quae huc non spectant, cf. ap. Zedler, Universallex. XVIII, 130.

[2]) Cf. Daguet Biographie de Fr. Guillimann, Friburgi 1843; Wyss allgem. deutsche Biogr. X, 107—11.

[3]) Cf. Hartzheim Biblioth. colon. p. 270.

densium enarrata; summorum quoque pontificum, qui ex Germania orti fuere, series, quorundam quoque ex Belgio martyrum (a geusis interemptorum), Coloniae 1578 in 8; 1580 ed. aucta accessione moguntinarum rerum; historia quoque coloniensis, in qua narrat a singulis episcopis gesta, longe prolixior et diffusior est; 1592 ed. 3. recusa in Bern. Gualtierii *Chronologia ecclesiastica universali* t. 1. Francofurti 1622, sed mutila et manca, iis praesertim omissis, quae Cratepolius cordate contra novatores scripsit. *De ss. doctoribus*, qui Germaniam ad Christi religionem converterunt, et quo tempore ipsi floruerunt, ordine alphabetico libellus instar historiae, Coloniae 1591; *de pseudo-doctoribus* i. e. haereticis et schismaticis, qui sua impia vita ac nefaria doctrina Germaniam corruperunt etc., ib. 1591; *Catalogus academiarum orbis christiani* [1]), 1593 etc.; *de resurrectione corporum* et immortalitate animae contra saducaeos, ib. 1598; *Periculosum valde esse*, et maximo cum salutis dispendio agi ab Ecclesiae catholicae unitate excidere etc., ib. 1591.

176. Majoris laboris, eruditionis et meriti [1]) est opus Christophori Broweri (Brouwer) S. J. de ecclesia trevirensi [2]). Natus est ille Arnhemii in Geldria a. 1559. Antiquitatis tum ecclesiasticae tum profanae eruendae feliciter exstitit studiosus, quo nomine a cardinali Baronio t. Annalium ecclesiasticorum decimo mirifice aliquoties laudatur. Obiit 2. Jun. 1617 a. aetatis 58. Annos triginta impendit in scrutandis antiquitatibus trevirensibus, studiorumque suorum fructus complectitur opus [3]), cui titulus: *Antiquitates*

---

[1]) Ceterum de academiis notius est opus Jacobi Middendorpi oldenzaalensis (n. 1538) „in diversis academiis professoris publici, metropolitanae ecclesiae coloniensis canonici presbyteri, atque universitatis procancellarii (1602) iterumque rectoris (1580 et 1602), magnorum principum consiliarii, pietate, doctrina et rerum usu clarissimi“ (ita legimus in ejus epitaphio), qui obdormivit in Domino 13. Jan. 1611. Prodiit hujus operis altera et auctior editio hoc titulo *Academiarum celebrium universi terrarum orbis ll. 8*, Coloniae 1602 t. 2 in 8. (prior prodiit a. 1567), recusi in *Grüteri chronico chronicorum* Francofurti 1614. L'auteur, inquit Feller VI, 62, y débite des fables et des idées singuliéres sur les académies, dont il recule l'origine jusqu' au déluge de Noé et à la prédication des Apôtres chargés d'enseigner les nations.“ Alia ejusdem opera sunt: *Imperatorum, regum et principum clarissimorumque virorum quaestiones theologicae, juridicae et politicae* cum pulcherrimis responsionibus selectae et ex mss. emendatae, Coloniae 1603 in 8: *Historia monastica*, quae religiosae et solitariae vitae originem, progressiones, incrementa et naturam ex Scriptura s., ex pontificio et caesareo jure, ex antiquissimis historiis, ex veterum patrum et librorum scriptis demonstrat, ibid. 1603 in 8; *historia Aristeae* versae per LXX interpretes Scripturae s. ex mss. codd. graecis et latinis commentario illustrata, ib. 1578. Cf. Hartzheim Bibliotheca colon. p. 150 s.

[1]) Joan. Eccard (ap. Feller, 204) postquam significavit authenticas deesse historias dioeceseon Germaniae, „unus Browerus, addit, vir pius, probus et doctissimus, supra vulgus caput extulit et annales trevirenses adornavit, qui licet ab invidis et veritatis atque eruditionis solidioris osoribus diu pressi et ferme oppressi fuerint, tandem tamen a Masenio continuatore, aliquantulum licet immutati et castrati in publicum emissi sunt, et metropolis trevirensis historiam ea in luce posuerunt, ut auctori suo aeternas illa gratias debeat.“ „On estime surtout, inquit Feller l. c., les préliminaires du P. Brouwer; il continent une infinité de recherches savantes sur tout ce qui a rapport aux antiquités et aux usages des peuples, qui ont habité le pays, dont il écrit l'histoire.“

[2]) Alius ab eo est Jacobus Brouwer O. Praed. Hoogstrati in Brabantia natus († 4. Nov. 1637), cujus est: *Clavis apostolica* seu demonstratio theologica, qua lucide ac solide concluditur fide divina credendum Paulum V. esse summum maximumque pontificem, Duaci 1621 in 12.

[3]) „Anlass dieser Schrift war die im Interesse der Stadt verfasste Parteischrift des Stadtsyndikus Kyriander (Hermann) Annales gegen die Ansprüche der Erzbischöfe von Cöln. Die erste Ausgabe dieser Schrift wurde beinahe ganz vernichtet (ge-

annalium trevirensium et episcoporum trevirensis ecclesiae suffraganeorum, ut metensium, tullensium et verdunensium (ad a. usque 1600): quod tamen non prodiit nisi anno 1626 Coloniae; eaque editio non fuit absoluta (pervenit usque ad initium l. XVIII), imo etiam fuit suppressa [1]). Novam editionem auctam et ad a. 1652. continuatam (ll. 25) curavit Jacobus Masenius S. J. Leodii 1670 v. 2 in f. Aliud horum opus nostra editum aetate est: *Metropolis Ecclesiae trevericae.* Broweri et Masenii opus emendavit, auxit, edidit Chr. de Stramberg, Confluentiae 1855. 1856 v. 2 in 8., quod complectitur historiam singularium monasteriorum archidioecesis trevirensis, eorumque, qui illis praefuerunt, seriem, quam Stramberg ad nostros usque dies continuavit [2]). Edidit praeterea Browerus: *Fuldensium antiquitatum ll. 4,* Antwerpiae 1612 in 4; *Sidera illustrium et sanctorum virorum,* qui Germaniam praesertim magnam olim rebus gestis ornarunt: a nocte sua relucentes vindicavit veterum mss. beneficio etc., Moguntiae 1616 in 4; *Venantii Honorii Clementiani Fortunati,* italici presbyteri, episcopi pictaviensis vetusti et christiani poetae *carminum, epistolarum et expositionum ll. 11. . . .* Additi praeter supplementa *de vita s. Martini ll. 4.* Omnia recens illustrata notis sacris, historicis et geographicis, Moguntiae 1602 in 4; 1630; Coloniae 1617, cui editioni adjecta sunt *Hrabani poemata sacra nunquam edita.*

177. Quaedam ad historiam ecclesiasticam *Hispaniae* spectantia publicae luci dedit Prudentius de Sandoval O. S. Ben., qui in eam curam se totum fere impendit, ut rerum et hominum oblivione jam quasi sepultorum memoriam pro virili sua tenebris suscitaret. Electus est 1608 in episcopum tudensem et a. 1612 translatum ad sedem pampilonensem († 12. Mart. 1612). Praeter *vitam Caroli V.* imp. Pinciae 1604. 1606 t. 2 in f. hispanice, collegit *Antiguedad de la Ciudad y Iglesia de Tuy* y de los Obispos que se sabe haja habido en ella, Bracharae 1610 in 4; *Catalogo de los Obispos* de la Iglesia de Pamplona, Pampilone 1613; Primera Parte *de las Fundaciones de los Monasterios de s. Benito,* eorum scil. quae a gothis regibus ante arabum in Hispaniam irruptionem aedificata sunt [1]), Matriti 1601 in f. — Guillelmus de la Croix († 1618) collegit *seriem et acta episcoporum Caducensium* quotquot hactenus summa cura inveniri potuerunt, Cadurci 1617; 1626 in 4. — Michael Cotignon composuit *Catalogue historial* des Evêques de Nevers, Parisiis 1616 in 8. — Coelestinus Coleoni O. Cap. bergomas composuit *Istoria quadripartita di Bergamo* e suo Terri-

druckt 1576 zu Cöln, dann zu Zweibrücken 1603. u. s. w.). Die Arbeit Browers und Masenius geht bis 1652 (das Epitome bis 1672, mit einem anonym erschienenen Auctarium bis 1675). Sie ist aus zum Theil verlorenen Quellen geschöpft und nicht zu sparsam in Mittheilungen aus denselben. Sie bleibt dem Forscher höchst werthvoll.“ Literarischer Handweiser 1865 Nr. 38. c. 340.

[1]) Hujus dilationis causam reddit Feller l. c. Le manuscrit de cet ouvrage fut examiné par des conseillers de l'électeur, qui plus zélés pour les intérêts de leur maître, que pour ceux de la vérité, firent des changements considérables et c'est dans cet état que parut l'édition du 1626, qui malgré cela, fut supprimée, quelque temps après. Cette édition est rare. Le P. Masénius en donna une seconde édition, et ajouta trois livres aux vingt-deux du P. Brouwer; mais elle passa encore par les mains des conseillers, qui y firent de noveaux changements.“

[2]) „Das Buch hat ähnliche Bedeutung und Wichtigkeit wie das Hauptwerk derselben Verfasser, und desshalb ist seine Veröffentlichung dankbar anzuerkennen, wenn sie auch den heutigen Anforderungen mehr hätte entsprechen können.“ Literar. Handweiser l. c.

[1]) Alia ejusdem opera laudat N. Antonius II, 255.

torio nato gentile et rinato cristiano, Bergomi 1617—19. t. 3 (4) in 4., quorum 1. describit bergomensium statum sub idololatriae servitute; 2. complectitur ll. 25 vitas episcoporum, traditiones veteres, constitutiones apostolicas, caesarea et regia privilegia et omnia quae rem ecclesiasticam tangere possunt; in 3. (4.) describuntur ecclesiae, monasteria, oratoria, hospitalia et cetera hujusmodi. — Joannes Franciscus Besutius (Besozzi) mediolanensis praeter *Vita* di S. Car. Borromeo, Mediolani in 8., scripsit *Istoria Pontificale di Milano* da s. Barnaba sino a Fr. Borromeo . . . cioè sino all' anno 1596. cum additionibus Melch. Ripae, ib. 1623 in 8. De eadem ecclesia meruit Carolus (antea dictus Joannes Franciscus) Basilica Petri (a loco Bescapè ita cognominatus) mediolanensis n. 1550, quondam canonicus, dein 1578 O. Barn., inter suae sodalitatis praepositus generalis, s. Caroli perpetuus alumnus ... vir prudentia, vitae sanctitate, doctrina, ecclesiastica disciplina, rebus pro Ecclesia praeclare gestis ac scriptis insignis (in ejus epitaphio). Piissime obiit episcopus novariensis 1651, ab episcopis velut lucidissimum exemplar ob oculos ad imitandum habitus et a Clemente VIII. Pauloque V. tamquam episcopalis virtutis idea et vetustae pietatis priscorum patrum spirans simulacrum laudatus. Inter ejus opera [1]) laudari merent: Brevis *historia ecclesiae mediolanensis* Novariae 1615; *de metropoli mediolanensi* Mediolani 1575; 1596; 1598; 1628 (a Graevio insertum *Antiq. Ital.* t. 1. p. 2); *fragmenta historiae mediolanensis*, praecedunt successores s. Barnabae in ecclesia mediolanensi (quem catalogum ex msc. Sirleti primum edidit de Deis, dein Eug. Cattaneo) Mediolani 1628 in f.; *de vita et rebus gestis Caroli* S. R. E. card. et archiepiscopi mediol. ll. 7, Ingolstadii 1592; Brixiae 1613; *de regulari disciplina* monumenta patrum, Mediolani 1588; perinsignes ex catholicis universitatibus etc. *pro Ecclesia allegationes*, quibus illius vera libertas et immunitas defenditur, Bononiae 1622 ed. Hieronymo Gattico cum multis additamentis.

178. Ad historiam ecclesiasticam *Angliae* referri possunt: Didacus de Yepes O. S. Hier., episcopus turiasonensis († 1613) propter l. *Historia particular de la persecucion de Inglaterra* y de los martiros en ella desde el año de 1570 con muchas cosas non publicadas, Matriti 1599 in 4., opus valde rarum (m. 95). — Petrus de Ribadeneira S. J., cujus est *Historia Ecclesiastica* del Scisma del Reyno de Inglaterra, Matriti 1588 in 8; 1594 etc. saepius edita (m. 30). Natus est Petrus de Ribadeneira Toleti 1. Nov. 1527, seque adhuc puer annorum tredecim affectu vere filiali adjunxit s. Ignatio, antequam ejusdem societas sedi apostolicae probata esset. Magni factus est a sancto parente ob morum facilitatem, ingenium ardens, egregiam indolem, et ad magna gerenda negotia adhibitus variasque in regiones missus. Praecipuis ordinis muneribus est functus optimeque de eodem meruit. Postquam tribus primis societatis praepositis gratus in primis exstitit magnoque usu fuit, ob afflictam valetudinem in patriam se recepit totumque pietatis exercitiis scribendisque libris impendit. Decessit senex venerandus 22. Sept. 1611 a. aetatis 84., societatis 71. Ex ejus operibus mentione praeterea digna sunt: *Vida del S. Ignacio de Loyola*, fundador de la Comp. de J., y de los Padres Maestro D. Laynez y Francisco de Borja, segundo y tercero Preposito General de la misma Compañia, Matriti 1594 in f. Vita s. Ignatii ll. 5 comprehensa jam antea prodierat latine Neapoli 1572 in 8., quae dein saepius prodiit et varias in linguas fuit versa. *Flos*

[1]) Cf. Ughelli It. sacra IV, 996; Argellati bibl. med. t. 1. p. 2. p. 124, qui recenset scripta ejus edita 19, inedita 42.

sanctorum o Libro de las vidas de los Santos, Matriti 1599. 1601. t. 2 in f., dein saepius, etiam in alias linguas versus. Coepit primus colligere illustrium scriptorum religionis S. J. *catalogum*, qui primum prodiit 1602, dein saepius auctus[1]). — Hieronymus Pollini O. Praed., florentinus, scripsit *Historia Ecclesiastica* della revoluzione d'Inghilterra divisa in ll. 4, ne' quali si tratta di quello ch' e avvenuto in quell'isola, da che Arrigo VIII. cominciò a pensare di repudiar Caterina sua legitima moglie insino a questi ultimi anni di Lizabeta ultima sua figliuola, Romae 1594 in 4. (m. 24).

179. Petrus du Jarric S. J. tolosanus, theologiae professor († 1616) ex missionariorum in primis literis collegit *Histoire des choses plus memorables* advenues tant ez Indes Orientales que autres païs de la descouverte des Portugois en l' establissement et progrez de la foy Chrestienne et Catholique et principalement de ce que les Religieux de la Compagnie de Jésus y ont faict et endurè pour la mesme fin depuis qu'ils y sont entrez jusques à l'an 1600., Burdigalae 1608—1614 t. 3 in 4. (continuata usque ad a. 1610). — Non dissimile est opus Ludovici Guzman S. J. hispani viri solidissimae virtutis († 10. Jan. 1605), qui animarum salute incensus, ut saltem quosdam excitaret ad ambiendas missiones, quas nunquam impetrare potuerat, conscripsit *Historia de las missiones* quae han hecho los religiosos de la Compañia de Jesus para predicar el santo Evangelio en la India Oriental y en los Reynos de la China et Japon, Compluti 1601 t. 2 in f., opus perrarum (m. 200). Quaedam pro historia ecclesiastica Japoniae referuntur in annuis literis (1598—1606), quas scripsit Franciscus Pasius S. J. bononiensis, strenuus missionarius († 30. Aug. 1612). Prodierunt Romae 1601—8. — Ludovicus de Urreta O. Praed. collegit *Historia ecclesiastica*, politica, natural y moral de los grandes y remotos reynos de la Etiopia, monarchia del emperador llamado Preste Juan de las Indias: muy util y provechosa para todos estados, principalmente para Predicadores, Valentiae 1610 in 4., rara quidem (m. 60), sed judicio critico destituta. *Historia de la s. orden de Predicadores* en los remotos reynos de la Etiopia, ib. 1611 in 4. — Joanni Gonzalez de Mendoza O. S. Aug. toletano, a Philippo II. legato in Sinarum regnum, dein episcopo liparensi et per translationem popajanensi († 1618) tribuitur *theatrum ecclesiasticum* primitivae ecclesiae Indiae orientalis (hispanice) Matriti 1655 t. 2 in 8. Fructus suae legationis exstitit *Historia* de las cosas mas notables, ritos y costumbres del gran reino de la China, Matriti 1586 in 8; Antwerpiae 1596.

180. Matthaeus Loret (Lauretus) O. S. Ben. catalanus *Chronicon cassinense* Leonis ostiensis recognovit et adnotationibus illustravit; adjecit de monachatu s. Gregorii M. sub regula s. Benedicti disp., Neapoli 1616 in 4. Sed abnormi licentia in re usus est, ut non tam Leonis historiam quam errorum Odysseam edidisse videatur, ut verbis utamur Angeli de Nuce ab. cassinensis in prologo ultimae edit. ejusdem chronici, quod prodiit Lugduni 1668. — Nicolaus Orlandini S. J. florentinus ortus stirpe nobili, primus ordinis historiographus († 17. Maj. 1606) edidit annuas literas S. J. 1583—85, Romae 1585—87 t. 3 in 8; vitam Petri Fabri qui primus fuit sociorum b. Ignatii, Lugduni 1617, sed in primis innotuit *historia S. J.* p. 1. sive Ignatius, cujus editionem curavit Franc. Sacchini Coloniae 1615; 1621; Ant-

[1]) De ejus operibus cf. Backer III, 147—64; de vita egregiam biographiam J. M. Prat Histoire du P. R., Parisiis 1682, quae germanice versa a Matthia Gruber prodiit Ratisbonae 188.

werpiae 1620, quam et ipse (n. 1570; † 1625) continuavit stilo nitido adjectis quatuor aliis partibus: 2. sive Lainius, ib. 1620; Coloniae 1621; p. 3. sive Borgia, Romae 1649; p. 4. sive Everardus, ib. 1651; p. 5. sive Claudius t. 1., ib. 1661, quem absolvit Petrus Possinus; p. 6. t. 2. (1750 et 1859) i. e. res gestas sub Mutio Vitellescho adjecit Julius Caesar Cordara. Historia haec (rarissima m. 250) pertingit tantum ad a. 1633., nec ultra fuit continuata. Sacchinius († 1625) praeter *vitam b. Stanislai Kostkae*, Ingolstadii 1609 etc., *vitam d. Paulini* ep. nolani, quae praemittitur s. Paulini operibus Antwerpiae 1622 et inserta fuit actis SS. Junii t. IV. p. 202—325, composuit utilem diss. *de ratione libros cum profectu legendi* deque vitanda moribus noxia lectione, Ingolstadii 1614., et saepissime dein editam. — Archangelus Maria Giani O. Serv. b. M. V. insignis concionator († 23. Dec. 1623) collegit *annalium O. Serv. b. M. V.* centurias IV-4 ab. a. 1233—1609, Florentiae 1618—22 t. 2 in f. (fr. 80), quos continuavit ad 1705 notisque illustravit M. Garbi († 1722); ad a. 1725 Bonfrizzerius, Lucae 1719—25 t. 3 (fr. 150). *Vera origine del s. ordine de servi di S. Maria,* commiciato in Firenze 1233, con un catal. dei Generali dell ord. sino 1590. Firenze 1591. — Franciscus Gonzaga O. S. Franc. e serenissima ducum Mantuae progenie in sui ordinis ministrum generalem electus est propter praestantes animi dotes insignemque virtutem (1579). Per octenium functus hoc ministerio assumptus est ad cephaludensem episcopatum in Sicilia, dein ad papiensem, mox ad mantuanum translatus, a Clemente VIII. nuntius apostolicus missus est de pace inter hispanum et gallum acturus († 1620). Meruit de suo ordine opere admodum raro: *de origine seraphicae religionis franciscanae et progressibus;* de regularis observantiae institutione, forma administrationis, legibus ejusque ordinis propagatione, Romae 1587 pp. 4 in 2 v. in f. (m. 175); Venetiis 1603. 1606 in 4., in quo agit etiam de viris doctis vel ad dignitatem ecclesiasticam promotis hujus ordinis. — Augustinus Davila y Padilla O. Praed. mexicanus, sed ex Hispania oriundus, regius ecclesiastes a Philippo assumptus, dein archiepiscopus s. Dominici in insula Hispaniola praesentatus et a Clemente VIII. confirmatus († 1604) scripsit *Historia de la fundacion y discurso* de la provincia de Santjago de Mexico de la orden de predicadores, Matriti 1596; Bruxellis 1625 in 4 (m. 200); Pinciae 1634 ed. 3. inscripta: Varia Historia de la Nueva España y Florida. — Paulus Moriggia O. Jesuatarum, mediolanensis plurima (61) scripsit opera[1], inter quae *Istoria dell' origine di tutte religioni,* con l' origine ancora delle religioni militari ll. 3, Venetiis 1569 in 16; 1581; 1586, opus sat rarum, sed minus criticum, *Istoria de' Personaggi illustri,* che furono Religiosi Gesuati ll. 5, Bergom 1593 in 4; *Sommario cronologico* delle vite dei Pontefici romani, ib. in 4. etc. — Franciscus Maurolicus messanensis, qui Philippi II. jussu undique collegit codices graecos latinos, hebraeos et arabicos, composuit[2]) *Istoria sagra* intitolata Mare Oceano di tutte le Religioni del Mondo, Messinae 1613. — Franciscus Diago O. Praed. hispanus totum se historiae scribendae gestisque antiquis memoriae consignandis dedit; quam ob rem chronographus regnorum Aragoniae audire meruit († 1615). Descripsit inter alia *Historia de la provincia de Aragon de la orden de Predicadores* des de su origen y principio hasta el año de 1600, Barcinone 1599 in f., opus rarum (m. 36). — Jacobus Cavacius O. S. Ben.

---

[1]) Cf. Argellati t. II. p. 1. pag. 966.
[2]) Alia ejusdem opera (ut videtur inedita) recenset Mongitore, in biblioth. sicula II, 226.

patavinus († 1614) scripsit *historiarum coenobii D. Justinae patavinae* ll. 6, quibus casinensis congregationis origines etc. interseruntur, Venetiis 1606 in 4.

181. Praeter Ribadeneiram inter hagiologos referri debent Joannes Marieta O. Praed. hispanus († 1611), qui praeter biographias virorum illustrium singulares collegit *Historia ecclesiastica de todos los sanctos de Espanna,* donde se cuentan muy particularmente todas las vidas martirios y milagros de los santos y santas proprios, que en esta nuestra España ha avido, assi de Martires, pontifices, confessores come non pontifices, y religiosos de todas ordenes: y los concilios que ha avido des de el tiempo de los apostolos hasta agora con otras cosas muy curiosas de totas las cividades de España que nunca han sido impressas, Conchae 1596 pp. 4 in f.; *Catalogo de todos los arcobispos que a avida en la s. Iglesia de Toledo* desde s. Eugenio hasta los tiempos de agora, Matriti 1600 in 4. — Vincentius Barralis O. S. Ben. dedit *chronologiam sanctorum* et aliorum virorum illustrium et abbatum insulae lerinensis, Lugduni 1613 in 4. — Christophorus Facciardi O. Cap. Verruchinus territorii ariminensis oppido, celeberrimus suo tempore concionator, dictus qui ad 30,000 auditores quotidie Mediolani in ecclesia majori habuit, narrarit *vitas et gesta sanctorum ecclesiae verruchinae*, Venetiis 1600 in 8. — Dismas Serpi O. S. Fr. calaritanus scripsit *chronica sanctorum Sardiniae,* Barcinone 1600 in 4. Disputavit quoque *de igne purgatorio* contra Lutherum et alios sectarios, ib. 1613 hispanice; Olisipone 1617 in 4.

182. Praetermittendus non est Florimundus Raemundus (Rémond, Raemond, Raymond, Roemound) gallus in oppido Agen natus c. 1540. Defecerat quidem ad calvinianos, sed mira daemonis expulsione ex obsessa femina per s. eucharistiam effecta de religionis catholicae veritate persuasus ad Christi rediit ovile [1]). Licet esset membrum parlamenti burdigalensis, totum se dedit studiis, historiae in primis et theologiae. Acriter impugnavit calvinianos, hinc admodum invisus eis fuit atque ab illis belli tempore captus, nonnisi magno pretio soluto libertatem recuperavit († 1603). Vir erat in historia antiqua et neoterica peritus, multae lectionis et judicii singularis. Inter ejus opera eminet: *Histoire de la naissance, progrés et décadence de l'hérésie de ce siécle,* Parisiis 1624, saepius recusa, in linguam germanicam et latinam versa, in qua prodiit hoc titulo: Flor. Raemundi . . . *synopsis omnium hujus temporis controversiarum* tam inter lutheranos, calvinistas quam alios plurimos: sive historia memorabilis de ortu, progressu et ruinis haeresum sec. 16. aucta et illustrata ex scriptis R. D. Casp. Ulenbergii. Accessit nunc pars tertia, sive continuatio de ortu et progressu schismatum et haeresum sec. XVII. ex ipsorum schismaticorum scriptis collecta, editio prioribus multo auctior et correctior, Coloniae 1655; 1717 v. 2 in 4. Opus eruditum, novum, stilo amoeno conscriptum, aptarum similitudinum luce perfusum, cui tamen deest hinc inde critica et disserendi acu-

---

[1]) Cf. Raess, Die Convertiten, 1, 468 ss., qui de eo scribit: In einigen biographischen Wörterbüchern wird Florimond als ein mittelmässiger Schriftsteller angeführt; wer aber dessen Schriften gelesen hat, wird mit dieser wirklichen Unterschätzung nicht einverstanden sein. Sein *Erreur populaire de la papesse Joanne* (Burdigalae 1588) hat viele Auflagen erlebt und ist unter Andern ins Lateinische (a filio Jo. Carolo Coloniae 1614) übersetzt worden. Bayle selbst behauptet, dieses Werk sei das Beste, das über diese alberne Fabel geschrieben worden. Sein *Antichrist* berührt mehr Gegenstände, als der Titel erwarten lässt. Die zweite Ausgabe erschien zu Lyon 1597 in 4; Cameraci 1613 ed. aucta.

men [1]). Immerito vero nonnulli hoc et alia ejusdem opera ipsi abjudicarunt adscribentes eadem Ludovico Richeome S. J.[2]). — Ambrosius de Rusconibus O. S. Ben. mediolanensis vitas collegit omnium haeresiarcharum, quas Venetiis 1619 in 4. edidit hoc titulo: *Triumphus catholicae veritatis* adversus omnes haereses ac eorum auctores a Simone Mago usque ad M. Antonium de Dominis feliciter et summa cura reportatus [3]), opus rarum.

183. *Archaeologiam christianam* illustrarunt Antonius Gallonius sodalis Oratorii s. Philippi Nerii († 15. Maj. 1605), qui Baronium plurimum juvit in componendis suis annalibus, cujus eruditus exstat tractatus prius italice conscriptus (Rome 1591) dein latinam in linguam versus *de ss. Martyrum cruciatibus* cum iconibus [4]), Romae 1594 in 4., Coloniae 1602; Parisiis 1659; Antwerpiae 1668; nonnullis editionibus adjecta sunt tractatus Hieronymi Maggi († 1572) *de equuleo* [1]) et epitome operis Justi Lipsii *de Cruce. Vita b. Philippi Nerii,* Romae 1600; Moguntiae 1602 in 8. (editiones rarae), recepta in acta SS. t. V. Maj. 929—90; *Istoria delle sante Vergini romane* con varie annotazioni, Romae 1591; *Istoria* della Vita e Martirio de' gloriosi SS. Flavia Domitilla V., Nereo ed Achilleo ed altri, ib. 1597 in 4. — Cornelius Schulting natus 1540 Steinwichii (unde se Lithokomos nuncupabat) s. theologiae professor publicus et ad s. Andream canonicus coloniensis († 24. Apr. 1604) acerrimus calvinianae haeresis debellator, cuncta temporis momenta aut pietatis aut literarum exercitiis impendit [2]). Suum adversus calvinianos zelum produnt plura opera [3]), ut *Bibliotheca catholica* sive refutatio totius theologiae calvinianae, praesertim institutionum ejusdem Calvini, Coloniae 1602 in 4; *hierarchica anacrisis* seu animadversionum et variarum lectionum ll. 2, quibus varii de politia ecclesiastica calvinistarum ll. convelluntur, ib. 1604, in quo

---

[1]) Raess l. c.: „Florimond verräth in diesem Werke eine weit umfassende Belesenheit in der Profan- und Kirchengeschichte wie auch in den beiden Literaturen. Sein logischer Scharfsinn lässt hier und da zu wünschen übrig; auch geräth er manchmal in Abschweifungen: sein Buch ist darum nicht weniger eine reichhaltige Rüstkammer, aus welcher die Geschichtsschreiber und Polemiker Vieles erborgt haben. Seine Darstellungsweise ist anziehend und seine Gleichnisse, die der Sprache Licht, Leben und Anmuth geben, sind meist schlagend und neu. Diese wichtige Arbeit konnte Florimond, der 1602 mit Tod abging, weder ganz zu Ende führen noch in Druck geben; er überliess es seinem Sohne Franz von Raemond. Dieser vermehrte das 5. Buch mit einigen Hauptstücken und bearbeitete ganz allein das 6. Kapitel über die Kirchenspaltung Englands."

[2]) Cf. Joly, Remarques sur le Diction. de Bayle.

[3]) Cf. Armellini in Bibl. casin. p. 1. p. 15.

[4]) Ita de eo scribit Dupin (XVII, 4): „Ce Traité est trés-curieux et fait avec beaucoup de soin. L'Auteur n'a pas seulement recueilli ce qui se trouve des supplices des Martyrs dans leurs Actes, dont plusieurs pourraient être suspects, mais aussi dans les Auteurs anciens, tant profanes qu'écclesiastiques." Cf. Feller IV, 92; Villarosa p. 139.

[1]) Vir haud obscurus, natione etruscus, qui sagacitatem ingenii maxime ostendit in propugnanda urbe Famaugusta in Cypro adversus turcas. Captus tandem strangulatus fuit Constantinopoli. In carcere soli memoriae suae innixus librum composuit insignem, *de tintinnabulis,* Hannoviae 1608 in 8; cum figuris sicut et alter de equuleo Amstelodami 1664. Ce traité, inquit Feller V, 440., des cloches est très-savant; et ce qu'il a de plus extraordinaire, c'est que l'auteur le fit de mémoire." Praeter alia opera eleganti stilo conscripta et eruditione plena unum composuit *de fine mundi per ignem,* Basileae 1562 in f.

[2]) Continuator hist. eccles. Fleurii l. 186. § 130.

[3]) Cf. Hartzheim in Biblioth. colon. p. 66.

opere varia protestantium colloquia et congressus recenset eorumque a veteris Ecclesiae synodis diversitatem atque discrepantiam palam facit. Hic vero ipsius meminimus propter opus, cui titulus: *Thesaurus antiquitatum ecclesiasticarum* e 7 prioribus annalium Baronii t. contra centuriatores magdeburgenses ac calvinistas totidem tomis ordine alphabetico digestus [1]), Coloniae 1603 in 8. Huc pariter referri possunt *Ecclesiasticae disciplinae ll. 6* de canonica et monastica disciplina collapsa restauranda pristinoque nitori restituenda, Coloniae 1598 in 8; *Bibliotheca ecclesiastica* seu commentaria sacra de expositione et illustratione missalis et breviarii, ib. 1599 t. 4 in f.; 1602 (m. 40), „opus (admodum rarum) officia ecclesiastica mirifice illustrans, nisi quod auctor critices parum studiosus vera a falsis non satis feliciter distinguit ac secernit, et quae citat veterum opera, aliis quam suis auctoribus adscribit [2]). In tomo ultimo polemicum agit et ecclesiastica calvinistarum et lutheranorum officia rite perpendens eorum vitia revelat et efficaciter impugnat. Potissimum vero insectatur liturgiam episcopatuum ecclesiae anglicanae, cui pium pro veritate bellum indixit [3]).“ Gravius de hoc opere judicat Zaccaria: „Multa in hac bibliotheca scitu dignissima . . . opus nullo ordine, nullo delectu, nulla critice ab auctore elaboratum.“ Aliud ejusdem opus est: *Confessio hieronymiana* e. d. Hieronymi operibus juxta locorum theologicorum capita, Coloniae 1584 t. 4 in f.

184. Angelus Rocca O. Er. S. Aug. Roccae Contradae 1545 natus est; quum vero diu degerit Camerini, Camerinus nonnunquam dictus est vel Camers. Perugiae, Romae, Venetiis literis operam dedit, Patavii theologiae lauream promeruit (1577). Romam accitus Augustino Fivizani, ordinis vicario generali a secretis erat, donec Sixtus V. ipsum editioni operum ss. patrum praefecerit (1585): illius potissimum fidelitati et industriae Clemens VIII. editionis vulgatae typographicam emendationem demandavit [1]), eumque episcopum tagastensem et sacrarii apostolici praefectum dixit. Ideo etiam plura scripsit, quae ad hoc spectant munus [2]). Indefessa 40 annorum cura et solicitudine bibliothecam in communem omnium utilitatem ditissimam condidit, cujus januae inscriptum legimus: Τοῖς Βουλομένοις. Ad meliorem vitam transiit 8. Apr. 1620 a. aetatis 75. Opera ejusdem collecta [3]) prodiere Romae

---

[1]) Dieses Werk reicht vom Beginn der christlichen Kirche bis zum Jahre 1614, und enthält viel treffliches Material, ist aber planlos, weil rein chronologisch dem Baronius folgend, und sehr heftig polemisch gegen Lutheraner und Calvinisten. Hefele, Kirchenlex. 1, 403.

[2]) Feller generatim de eo pronunciat VII, 472: „Il montre beaucoup de savoir et assez de critique pour le temps où il vivait.“ Speciatim vero de hoc opere: „Cet ouvrage, qui a demandé des recherches infinies, n'est pas commun.“

[3]) Michael a s. Joseph I, 498.

[1]) Cf. supra n. 77 p. 92. Clementis VIII. breve hac de re. Hinc ad Paulum V. scribere potuit: „Aetatem omnem in ss. literis emendandis, ut sanctissimorum pontificum jussis obtemparem, exegi.“

[2]) Hinc Nicius Erythraeus Pinacoth. I. imag. 57: „Neminem video, cui illam plus debere sit aequum: solus enim omnia, quae ad eam provinciam, cui tot annos magna cum laude praefuit, pertinent *chronhistoria sua* (Romae 1605 in 4.) docte eleganterque prosequitur. Fuit antiqua plane probitate senex, et in tenui pusilloque corpore salis plurimum inerat: nam multiplici rerum scientia pectus compleverat etc.“

[3]) Haec collectio non est completa; ita ex. gr. deest l. *de praesentationis Deiparae V. M. in templo historia* et festivitate ss. patrum et aliorum scriptorum monumentis comprobata, Romae 1597. Accuratum operum indicem cf. ap. Niceron, Memoires 21, 91 ss., pleniorem in Ossinger Biblioth. august. Ita de eo judicat Dupin XVII, 58: „Rocca avoit beaucoup lu et ne manquoit pas de critique; mais il n'a pas

1719 v. 2 in f., et 1745 sub inscriptione: *Thesaurus* pontificiarum sacrarumque antiquitatum necnon rituum, praxium et caeremoniarum, eaque plerumque rarioris sunt argumenti. Inter ea sunt: *De sacrosancto Christi corpore romanis pontificibus iter conficientibus praeferendo* commentarius, Romae 1599 in 4., in quo praeter lectoris exspectationem multa nova atque singularia expendit. *De sanctorum canonizatione* commentarius, Romae 1601 in 4., in quo caeremoniae in ipsa canonizatione observari consuetae describuntur et declarantur. *Catalogus sanctorum quorum canonizationes inveniri potuerunt.* Recenset 56 ab a. 803—1609. *De campanis* commentarius, Romae 1612 in 4., eruditus, rarus, a viris doctis magni factus, receptus quoque in *novum thesaurum antiquitatum* congestum ab Henr. de Sallengre. *Aurea rosa, ensis et pileus,* quae regibus ac magnatibus a summo pontifice benedicta in donum mittuntur, quid sibi velint; *de origine et institutione benedictionis candelarum vel cereorum* in festivitate purificationis B. M. semper Virginis; *Sacrorum Bibliorum emendationes* juxta concilii tridentini decretum in ll. tantum Genesis, Exodi et Levitici; *Explicatio inscriptionis: Semoni sanco, Deo Fidio sacrum; de dictione illa Palea* in decretis pontificum passim reperta. Haec praeter alia t. 1. operum continentur. T. 2. *Bibliothecae theologicae et scripturalis epitome* sive index ordine alphabetico digestus, Romae 1594 in 8; ubi recensitis polyglottis, glossis, glossatoribus, commentatoribus in ll. sententiarum, exegetis, ll. plurium patrum et celebriorum theologorum scholae, regulas quoque indicat, quibus patres in s. Scripturarum interpretatione usi sunt. *Speculum episcopale,* in quo nomen, status et munus episcoporum expresse repraesentatur et luculenter explicatur etc. Edidit praeterea Augustini Triumphi (O. S. Aug. † 1328) *summam de potestate ecclesiastica,* Romae 1582 in f.; Aegidii Columnae *quaestiones* in 2. sent. l., Venetiis 1581 etc. Commentario s. Bonaventurae in ll. sententiarum, qui reperitur t. 4. et 5. editionis omnium op. Romae 1588, adjecit *annotationes,* et S. Gregorii M. libro sacramentorum *scholia* Romae 1595 in 4. — Joannes l'Heureux (Macarius) fructum studii 20 annorum, quos Romae degit († 1614), recondidit in op.: *Hagioglypta* sive picturae et sculpturae sacrae antiquiores, praesertim quae Romae reperiuntur, explicatae, quod tamen mansit msc., licet Bollandus illius editionem suis annotationibus auctam promiserit; demum R. Garucci illud luci publicae tradidit Parisiis 1856.

185. Praeter A. Rocca de historia *literaria* meruit Joannes Pitseus (Pits) anglus, Sanderi, de quo egimus n. 51., ex sorore nepos, qui relicto errore et patria (1580) Duacum se contulit magnoque Stapletonio instituendum tradidit. Absolutis Romae studiis juvenes anglos collegii rhemensis in literis graecis instituit, varias dein invisit academias, Ingolstadii doctoris lauream promeruit. Obiit decanus liverdunensis in Lotharingia 17. Oct. 1616. Edidit: *De legibus* tractatus theologicus, Treviris 1592 in 8; *de beatitudine* tractatus theologicus ll. 7, Ingolstadii 1595 in 8; *de peregrinatione ll.* 7, Düsseldorpii 1604 in 8; notior est propter opus, cui titulus: *Relationum historicarum de rebus anglicis* t. primus (et unicus) 4 pp. complectens, Parisiis 1619 in 4. (m. 24); solet tamen saepe inscribi: *De illustribus Angliae scriptoribus,* cum de his in primis agat, post-

---

toute la justesse, que l'on pourroit souhaiter dans ses jugements et dans ses conjectures, et il se sert indifféremment de bons et de mauvais Auteurs, de Monuments authentiques et de pièces douteuses. Il écrit assez nettement, mais sans ornement et avec peu d'élévation.«

quam l. p. egerat de laudibus historiae et antiquitate ecclesiae Britanniae deque academiis tam antiquis britonum quam recentioribus anglorum [1]).

VI. Theologia practica.

186. Paucos, qui se totos juri canonico illustrando dederint, hac periodo reperimus, nullum admodum celebrem, nisi forte Henricum Canisium, de quo cf. n. 165. Referri huc possunt e *Gallia* Nicolaus Frerotus carnotensis jurisconsultus et in suprema gallorum curia patronus, qui *Paratitla* seu *synopsim juris canonici*, Parisiis 1603; 1658, scripsit, secutus ordinem distinctionum et quaestionum decreti et singulorum titulorum tam decretalium Gregorii IX. quam Sexti et aliarum compilationum minorum [1]); Renatus Choppinus andegavus († 30. Jan. 1606), cujus sunt [2]): *Monasticon* sive de jure coenobitarum ll. 2, Parisiis 1600; Francofurti 1709 ed. aucta; *de sacra politia forensi:* ll. 3, Parisiis 1577 in 4; Seraphinus Olivier (Olivarius) lugdunensis, per 40 an. auditor Rotae, a Gregorio XIII. et Sixto V. legationibus adhibitus, patriarcha alexandrinus ac demum cardinalis a Clemente VIII. renunciatus († 10. Martii 1609 a. aetatis 75), „vir omni disciplinarum genere artiumque liberalium elegantia ornatissimus“ teste Justo Lipsio [3]). Et certe ingenio, doctrina, juris peritia adeo aequalibus suis praestitit, ut Janus Nicius Erythraeus de eo scriptum reliquerit [4]): „Me puero atque adolescente tantopere efferebatur, ut Seraphini vox non hominis certi nomen, sed jurisprudentiae vocabulum videretur.“ Quare Guilelmus Blancus albiensis jurisconsultus de tanto viro hoc anagramma scripsit:

Seraphinus Olivarius
Luna seu pharos juris [2]).

Ejus *Decisiones* (1500 in utroque jure) prodierunt Romae 1614 v. 2 in f., auctae additionibus et annotationibus Francofurti 1615. — Petrus Villarsius, qui ex mirapicensi episcopo Viennae in Galliis archiepiscopus forma exstitit non modo gregis, sed et pastoris omnibus numeris absoluti. Erat vir in studiis indefessus, in procuranda Dei gloria, religionis incremento et animarum salute longe studiosissimus. In literis vero ss. profundissimam, quam hauserat, cognitionem ipsemet quoque luculenter suis ingenii fetibus prodidit, quos duplici volumine emisit [3]): *de simonia fiduciaria*, *de sacerdotum residentia* in eorum ecclesiis ex diplomate Sixti V., *de sacellis*, *funeribus* et *piis fundationibus*, *de juramentis et blasphemiis*, *de celebratione matrimonii*, *de medici erga aegros officiis* praeter plura alia opuscula prorsus utilia († 1613). — Alexander Chassanaeus (de la Chassagne) jurisconsultus parisinus: *Paratitla in 5 ll. decretalium Gregorii IX.* protulit a. 1612, eruditionis, concinnitatis et elegantiae nomine commendata. — Stephanus d'Alvin O. Min. disputavit *de potestate episcoporum, abbatum aliorumque praelatorum*, Parisiis 1607; 1614 in 8.

[1]) Cf. Doujat, Praenot. canon. l. 5. c. 9.
[2]) Cf. Doujat ib. c. 8.
[3]) Epistol. cent. 5. ep. 53. 56.
[4]) In Pinacoth. p. 1.

[1]) Plura cf. apud Antonium Wood, qui acri censurae hoc opus subjicit in op. Athenae oxonienses t. 1. et hist. universit. oxon.; Feller VII, 18 accurationem desiderat in ejus operibus, laudat tamen eruditionem. Niceron XV, 197 ss.
[2]) Cf. Eggs, Purpurae doctae l. 5. n. 76.
[3]) Ita Alex. a s. Joan. de Cruce in contin. H. E. Fleurii l. 190. § 22. Ubi autem et quando haec scripta prodierint nos latet. Videntur mansisse inedita.

187. Ex *hispanis* mentione sunt digni: Franciscus Peña aragonius, a Philippo II. romanae Rotae auditor designatus, quo munere cum integerrime, tum magna doctrinae atque eruditionis fama functus est. Clemens VIII. ejus consilio utebatur in negotiis gravissimis ejusque sententiam in difficillimis quibusque causis explorabat atque etiam sequebatur. Acer erat doctrinae Molinae in congregationibus de auxiliis adversarius. Repudiatis albarrazinensis ecclesiae infulis dierum plenus magno urbis moerore moritur[1]) Romae a. 72 natus 1612. Plura ejusdem opera[2]) ad inquisitionis tribunal referuntur, nonnulla ad illos sanctos, quorum causam promovit judex apostolicus[3]); scripsit praeterea *de temporali regno Christi*, Romae 1611 in 4; *decisiones s. Rotae* ab eo formatas collegit ediditque Didacus Ant. Frances de Urritigoiti Caesaraugustae t. 2 in f. 1648, 1650. Sub Pio IV. et Pio V. socius illorum fuit, qui emendationi decreti Gratiani praefecti fuerant, cui adjecit adnotationes. A Baluzio dicitur „vir doctissimus et laudatus non solum ab hominibus, qui eodem cum ipso vixerunt tempore, sed etiam ab illis, qui secuti postea sunt[4]).“ — Quaranta, canonicus neapolitanus, quem nonnulli confundunt cum cognomine archiepiscopo amalphitano († 1678), scripsit tract. (rarum) *de concilio provinciali* et auctoritate episcoporum in suffraganeos et in tota provincia, Neapoli 1586; *de officio et potestate capituli sede vacante;* composuit quoque ordine alphabetico *summam bullarii* earumve ss. pontificum constitutionum, quae ad Paulum V. ad communem Ecclesiae usum emanarunt cum notis et additionibus, Venetiis 1611; 1619 in 4. addito ad finem indice earundem constitutionum juxta seriem decretalium, cui nomen inditum l. 6. extravagantium communium relatione habita ad 5 ll. extravagantium communium sive postremae collectionis ll.; adjectus quoque est simili serie index decretorum conc. tridentini. Hujus alia editio erat *digestior const. recentiorum* rom. PP. in ordinem decretalium et conc. tridentini, Antwerpiae 1643. — Simile quid praestitit Petrus Vincentius Marzilla ordinis s. Ben. caesaraugustanus et Compostellae theologiae professor in opere: *Decreta sacros. concilii tridentini ad suos quaeque titulos secundum juris methodum redacta*, adjunctis declarationibus auctoritate apostolica editis, quae habentur in 4 v. decisionum Rotae romanae, Salmanticae 1613 in 4; Pinciae 1618, opus tamen prohibitum ex regula generali. Scripserat[1]) quoque *Paraphrasim* intextam editioni vulgatae *in Pentateuchum*, Salmanticae 1600; 1610 in f. — *De beneficiis* tractatum utilem in primis, eruditum et plenum, scripsit Nicolaus Garzia, abulensis, juris utriusque professor et in patriae urbis ecclesia canonicus, Caesaraugustae 1609 t. 2 in f., Coloniae 1618; Antwerpiae 1618; Genuae 1636; 1658 etc[2]). — Joannes Buiza y Llamazares juris canonici doctor, legum imperialium professor, archipresbyter de la Matas et parochus loci del Burgos, reliquit *tractatus diversos* perquam utiles (10) omnibus praecipue ecclesiasticis, Pinciae 1604 in 4. — Joannes de Narbona toletanus, decretalium professor, archiepiscopi toletani vicarius et abbas major complutensis ad ecclesiam SS. MM. Justi et Pastoris scripsit de *appella-*

¹) Cf. Erythraeum Pinac. p. I. imag. 80; Liv. Meyer Hist. controv. de auxiliis l. 3. c. 2.

²) Horum elenchus cf. in bibl. hisp. nova I, 459; Schulte III, 734.

³) Causam egit Ss. Didaci, Hyacinthi, Raymundi, Caroli Borromaei et Franciscae romanae.

⁴) In annot. ad dial. 20. A. Augustini de emend. Gratiani ed. 1672.

¹) De hujus nimis laxa opinione circa communionis frequentiam cf. Lugo de Euch. disp. 17. s. 1.

²) Cf. Nic. Antonium in biblioth. hisp. nova II, 153.

lione a vicario ad episcopum, Toleti 1615 in 4.

188. Joannes Gutierez, placentinus, advocatus primum, dein canonicus doctoralis et theologiae professor, „inter insignes Hispaniae seu verius Europae totius juris consultores nomen suum honorificentissimo loco posterorum memoriae consecravit *ingeniosissimi* elogio jure ornatus a Caspare Antonio Thesauro in principio tractatus de augmento monetae [1]." Opera ejus, quae ad utrumque jus spectant, saepe nec uno loco prelo subjecta fuere, demum simul prodierunt Antwerpiae 1618. t. 14 in f., Lugduni 1661 t. 8; 1730 pp. 15 in t. 10, ex quibus huc pertinent: *Canonicarum quaestionum utriusque fori* tam interioris, quam exterioris l. 1. et 2. Matriti 1597; l. 3: Illustres et canonicae quaestiones tam *ad sponsalia de futuro quam ad matrimonia* eorumque impedimenta pertinentes, Salmanticae 1617; Venetiis 1618 in f. Post ejus mortem cura Nic. Martini de Castillo prodiit *Praxis civilis et canonica* in l. VIII. novae recompilationis regiae sive practicarum quaestionum criminalium, Salmanticae 1634 in f. — Magno et utilissimo labore formavit Stephanus Daoiz, navarrus, canonicus doctoralis patriae cathedralis ecclesiae († 1619), *Indicem juris pontificii,* qui continet conclusiones ac summam omnium materiarum, quae exponuntur in textu et glossis, Burdegalae 1623. 1624 t. 2 in f.; Mediolani 1745. — Huc forte referri poterit Ludovicus Miranda O. S. Franc. pincianus, qui praeter plurima alia ad ordines religiosos spectantia [2]) reliquit *Librum ordinis judiciarii* et de modo procedendi in causis criminalibus tam in foro ecclesiastico, quam in seculari agitandis, Salmanticae 1601; 1623 t. 2 in 4; *Directorium* sive *Manuale praelatorum*, saepe recusum Romae 1612 t. 2 in 4; Salmanticae 1615; Placentiae et Augustae 1616 (fr. 15); a Paulino Bertio lucensi auctum Coloniae 1617; 1630, liber egregius a Joan. a s. Antonio dictus, in quo religionum omnium origines, progressus ac dilatationes recensentur, optimeque declaratur methodus ad instruendos novitios et professos, praelatisque observanda ratio administrandi rem domesticam exponitur. Scripsit praeterea *de s. Scripturae sensibus* in 26 qq. divisum tractatum, Salmanticae 1625 in 4; *De la Conception purissima de nuestra Sennora la Virgen Maria,* ib. 1621 in 4; 1626. — Ejus sodalis Emmanuel Rodriguez ex oppido Extremoz († 1613), vir in jure canonico et theologia morali doctissimus atque gravis, publicae utilitati praeter alia dedit: *Quaestionum regularium et canonicarum* [1]), Salmanticae 1598, t. 3 in f.; Turoni 1609 t. 4 in 2 v. in f.; Lugduni 1613; Antwerpiae 1616; 1638, quibus adjici solet *Praxis criminalis regularium et secularium* Paulini Bertii O. S. Aug. lucensis. Eae tamen adeo commoverunt Sorbonam, ut illud perniciosum et omnis ordinis hierarchici in utraque republica perturbativum, gravi censura dignissimum declaraverit, propositionesque ex illo excerptas doctorum collegio dijudicandas tradiderit, sed quo certior esset censura, omnes religiosos et doctissimum quoque Duvallium ab illo semovit, ejusmodi vero admovit judices, qui principiis Richerii erant infecti; hinc du-

---

[1]) Bibl. H. 1, 708; cf. Journal de Savans 95, 538—43.

[2]) Cf. Biblioth. francisc. II, 301 s.

[1]) Illas in compendium redegit Hieronymus Rodriguez, Emmanuelis ex fratre nepos et sodalis, inscriptum Compendium . . . sive *resolutiones qq. regularium* ad compendii formam redactae, quibus accesserunt notae, retractationes et additiones, quibus seorsim partim quaedam ab auctore omissa supplentur, partim aliorum idem vel diversum sentientium rationes pari brevitate excerptae expenduntur variaque bullarii indulta intertexta recensentur. Lugduni 1630 in 4; 1634.

bio procul certa erat damnatio, cum Sorbona jam ante censuerat complecti librum illum „propositiones statui utriusque reipublicae maxime adversantes, perniciosas, erroneas, scandalosas, temerarias, bonis moribus contrarias, bullarum ss. pontificum abusivas, concilii tridentini derogantes, episcoporum dignitati injuriosas, auctoritatis pastorum et curatorum, quorum vera bulla Evangelium est, destructivas, totius ordinis hierarchici eversivas, imo et in reges etiam et principes contumeliosas [1]).“ *Nova collectio et compilatio* privilegiorum Regularium mendicantium et non mendicantium ab Urbano II. usque ad Clementem VIII. concessorum, Lugduni 1609 t. 2; Duaci 1613; *Suma de casas de conciencia,* latine Venetiis 1616 etc. — *De politia et immunitate ecclesiastica* tractatum ad Paulum V. composuit Laurentius Ortiz de Ibarrola y Ayala O. S. Ben. salmanticensis[2]), Romae 1610 in 4.—Hieronymus Gonzalez oriundus ex oppido Arnedo calagurritanae dioecesis in romana curia et pontificio rotae senatu causarum defensor († 30. Oct. 1609) scripsit *Glossema* sive commentationem (copiosam et practicam) ad reg. VIII. cancellariae de reservatione mensium et alternativa episcoporum, Romae 1604; 1611. — Antonius Cardoso de Amaral lusitanus, prior s. Laurentii Scalabisci, juris canonici professor, composuit summam seu *praxim judicum et advocatorum* a ss. canonibus deductam et ipsismet conformatam, Olisipone 1610 in f.

189. *Itali* sunt: Evangelista Canobio vel a Canobio (quod est oppidum in ditione mediolanensi) O. Cap., quem jam in praecedenti epocha laudare oportuisset. Eminuit doctrina et prudentia, ob quam magno in honore habitus est a patribus conc. tridentini, cui interfuit, communi omnium consensu electus est in ministrum generalem 1564 et Gregorio XIII. fuit admodum familiaris († 1595 a. aetatis 84). Reliquit *annotationes in libros Decretalium,* Mediolani 1591. —Dominicus Tuscus, origine calaber, generis obscuritatem virtutum splendore et eruditionis claritate compensavit. Suis vita functis militiae se addixit, sed ex fortuita institutionum civilium lectione armis valere jussis animum ad jurisprudentiam applicuit, in qua laurea adepta egregius jurisconsultus evasit. Ideoque variis muneribus honorificis ut gubernatoris bononiensis perfunctus et a magno Hetruriae duce praecipuis dignitatibus auctus est. Romam reversus a Clemente VIII. episcopus tiburtinus et Urbis gubernator fuit declaratus (1595), demum creatus cardinalis. Imo ad summum pontificatus apicem procul dubio pervenisset, ni sermonis libertas, quae Baronio displicuit, obicem posuisset. Decessit senex 87 a. 26. Mart. 1620 relictis repertorii instar ordine alphabetico *practicarum conclusionum juris* in omni foro frequentiorum t. 8. — Joannes Franciscus Leoni n. 1542 juris utriusque doctor, protonotarius apostolicus et episcopus (1608) telesinus in regno neapolitano († 14. Apr. 1613) collegit *thesaurum fori ecclesiastici* continentem totius juris canonici ex hodierno romanae curiae stilo, ss. canonum conciliorum aliarumque constitutionum ap. sanctionibus etc., Seravalli 1600; Vercellis 1602; Coloniae 1682; l. *de sortilegiis,* Lugduni 1620; 1669 in 4. — Prosper Farinacci romanus n. 1544, advocatus et procurator fisci († 1618) in re criminali (de qua edidit t. 14) magnae famae collegit *decisionum s. Rotae romanae* Centurias IX (ab a. 1572—1610) Francofurti 1612; Lugduni 1640; Venetiis

[1]) Cf. D'Argentré coll. judic. de novis error. II, 132; contin. H. E. Fleurii l. 194. § 26; Jo. a s. Antonio I, 333.

[2]) Alius a Didaco Ortiz O. Praed. († 1640), cujus est sat prolixa *summularum explicatio* cum gravioribus quaestionibus a summulistis disputari solitis, Hispali 1635.

1716 t. 24, sed p. IV. continens tum decisiones varias tum declarationes concilii trid. (ut falso dicitur), prohibita fuit a. 1609. *De haeresi* quid a jure civili et canonico, a conciliis et summis pontificibus statutum, quid verius et magis communiter receptum sit, quid in practica servetur, Romae 1616 in f.: *de immunitate ecclesiarum* et confugientibus ad eas ad interpretationem bullae Gregorii XIV., cum append. de carceribus et carceratis, ib. 1621 in f. — De eodem argumento disserunt duo panormitani Marius Italia n. 1590, qui magna de se spem fecit, sed juvenis obiit jam 7. Sept. 1618, in 3. l. Decr. *de immunitate ecclesiarum* l. 1., Panormi 1611; 1646; et Petrus Gambacurta S. J. vir consilii, ideoque undique a praesulibus, proregibus et viris doctis consultus († 1. Sept. 1605) in op. *de immunitate ecclesiarum* in constit. Gregorii XIV. ll. 8, Lugduni 1622 in 4., quod tamen prohibitum fuit decreto congr. Ind. 3. Jul. 1623. — In eandem bullam *commentaria* scripsit Alexander Ambrosini oriundus e Foro Sempronii, Parmae 1608; 1634; Bracciani 1621 in 4. — Joannes Botero pedemontanus n. 1540, s. Carolo a secretis, qui jussu congregationis de propaganda fide varias peragravit regiones lustraturus religiosam earundem conditionem, († 1617 secundum alios 1608), primus impugnavit Macchiavelli in op. *della ragione di stato*, scripsitque *sull' uffitio del Cardinale* ll. 2, Romae 1599; *de praedicatore verbi Dei* ll. 5, Parisiis 1585. — Thomas Talamellus O. S. Aug. publicae luci dedit *Rationale utriusque potestatis ecclesiasticae* ac jurisdictionis S. M. Ecclesiae romanae catholicae cum obedientia in utroque foro necnon clericorum immunitate libertateque collectum praecipue ex Augustini simulque augustinianorum doctrina, Ticini 1618 in 4. — Gregorius Servantius O. Praed. trivicanus episcopus, qui tamen post quadriennium (1604) munere se abdicavit († 12. Oct. 1608), scripsit *Difesa della potestà ed immunità ecclesiastica* contro le otto proposizioni d'un dottore incognito sopra il breve di Paolo V. contro i Veneziani, Ferrariae 1607 in 8; Bononiae 1607. — Jacobus Sbrozzi disseruit *de vicarii episcopi officio et potestate*, Venetiis 1606 in 4. — Carolus de Grassis panormitanus, causarum patronus admodum peritus († c. a. 1617) edidit tract. *de exceptionibus* ad materiam statuti excludentis omnes exceptiones, Venetiis 1601 in 4; *de effectibus clericatus*, in quo praeter ecclesiasticam jurisdictionem et clericorum privilegia omnes fere casus ad materiam pertinentes eruditissime declarantur et resolvuntur, Panormi 1617 in f.; 1622; 1630 etc.; *de effectibus amicitiae*, ib. 1617 in f.; 1622. — Flaminius Parisius episcopus bituntinus († 1603) disseruit *de confidentia beneficiali prohibita*, tr. in quo plene explicantur constit. Pii IV. et Pii V. ad hoc editae, Venetiis 1598 in f.; de *resignationibus beneficiorum* et de residentia beneficiali, Coloniae 1615 in 4., cum animadversionibus P. Duclos, Genevae 1731 in f.

190. Ex aliis nationibus pauci admodum supersunt iique inferioris notae. Scotus origine est Adamus Blackwood Duderlingae 1539 natus, Mariae Stuart reginae acceptus et aliquamdiu a secretis, pro cujus causa plura instituit itinera († 1613), in op. *de vinculo religionis et imperii* et de conjunctionum insidiis religionis fuco adumbratis ll. 2, Parisiis 1575, absolutam regiae potestatis tuetur independentiam. Opera ejus collecta prodierunt cura Gabr. Naudé Parisiis 1575. — Leopolitanus erat Stanislaus Krzysztanowic (1577—1617); germanus Laurentius Neydecker, qui disputavit *de sponsalibus et matrimonio*, Moguntiae 1601; Coloniae 1604.

191. Innumeri vero sunt, qui de *theologia morum* scripserunt, et inter hos eminent *hispani*. Ex his alii scholastica

magis methodo illam tractarunt, ac potius in ejus fundamenta inquisierunt, suprema principia atque normas subtili subjecerunt examini, cujusmodi sunt illi, qui in 1, 2. et 2, 2. summae s. Thomae commentaria scripserunt[1]). Ita Raphael de la Torre O. Praed. in Extremadura natus († 1612), commentatus est *de partibus potentialibus justitiae* (de religione et ejus actibus, de vitiis religioni oppositis) in 2, 2. d. Thomae Aq. (qq. 80—100) t. 2 in f., Salmanticae 1611, 1612; iterum Coloniae 1630. — Joannes de Salas S. J. patria gumielensis de Yzan dioecesis oxomensis (n. 3. Dec. 1553, † 20. Sept. 1612), prius Segoviae philosophiae cursu explicato theologiam Compostellae, Barcinone, Salmanticae, Pinciae, Romae plurimos annos tradidit. Vir fuit judicio Claudii Aquavivae[2]) inter doctissimos totius societatis Jesu, assiduae lectionis librorum omnium, et fidelissimae memoriae, ita ut omnium pene auctorum et facultatum ipse solus bibliotheca esse videretur, et tamquam sapientiae oraculum in dubiis passim a pluribus consuleretur. Edidit *Disputationum in 1, 2. d. Thomae* t. 2 in f. (in qq. 1—48—89), Barcinone 1607, 1609; Lugduni 1611; Commentarii in 2, 2. d. Thomae *de contractibus*, Lugduni 1617 in 4., opus posthumum. In re morali auctor est gravis. — Michael Bartholomaeus Salon O. erem. s. Aug. Valentiae natus „inter decora, teste Antonio Nicolao, istius amplissimae familiae annumerandus, si morum integritatem atque doctrinam spectemus,“ hinc *Magister* dictus, publici juris fecit: *De justitia* in 2, 2. s. Thomae Aq. Valentiae 1581 t. 2 in f.; Venetiis 1608, in quibus quid aequum, quid iniquum sit in omnibus actionibus, commerciis et contractibus humanis explicatur. Extremum diem vidit Valentiae 1620 a. aetatis 82. In re morali auctoribus gravibus, qui probabilismum sectantur, accenseri potest. — Quibus addatur Joannes Valero, segrobicensis in regno valentino, juris pontificii sacraeque theologiae doctor valentinus, qui seculo renuncians ad carthusianos transiit (1596). Exposuit *Differentias inter utrumque forum*, judiciale videlicet et conscientiae, quod opus prodiit in Carthusia majoricensi 1616 in f.; Francofurti 1678 in 4.

192. *Integram theologiam moralem* vel saltem magnam ejusdem partem illustrarunt viri gravissimi, quorum praecipui e societate Jesu fuere. Joannes Azor, patria murcianus ex oppido Lorca, a teneris unguiculis studiis deditus, totam iisdem vitam consecravit. Compluti, Placentiae et Romae divinas literas, d. Thomae theologiam et moralem multos annos professus est magno ingenio, excellenti memoria, assidua lectione et egregia linguarum peritia latinae, graecae, hebraicae. Habuit omnis generis historiarum notitiam et in iis suis locis ac tempore recensendis miram felicitatem. Hinc a Gener dicitur[1]) „moralis juxta ac scholasticus theologus praecellens.“ Fuit praeterea tanta animi demissione, tanta modestia in honorum insignibus, tanta morum facilitate et affabilitate in summa vitae integritate et severiore disciplina, tanta in insigni cognitione rerum humanarum simplicitate, animi candore atque in rebus agendis ingenuitate, ut idem semper oris, frontis, oculorum atque animi sensus appareret. In tot gravissimis occupationibus et studiis fuit piissimo erga Deum animo, cum eoque frequens illi erat consuetudo. Tanta ducebatur vel in culpis levissimis religione, ut velut pestem summa

---

[1]) His, quos recensebimus, adde illorum plerosque, quorum inter *theologos scholasticos* mentionem fecimus.

[2]) In biblioth. Script. S. J.

[1]) Theologiae dogmat. scholast. t. 1. prodromo 1. c. 3. § 12.

cura eas declinaret. Demum [1]) magno doctis viris et bonis omnibus relicto sui desiderio annis gravis, laboribus fractus vitam cum morte Romae commutavit 19. Febr. 1608. „Azorii *institutiones morales* (v. 3 in f. Romae 1600; 1606; 1611) philosophis et theologis placuerunt [2]),“ praesertim sec. XVII. et XVIII., ut testantur repetitae earundem editiones Romae, Brixiae, Venetiis, Ingolstadii, Coloniae, Lugduni factae; etiam e protestantibus Joannes Hottinger affirmat [3]), „Azor loco multorum esse potest, sive molem spectes, sive curam et studium.“ Secundum Gury „probabiliorista est moderatus, sapientia, doctrina, rationum pondere merito inter theologos maxime commendatus;“ hinc commendatus fuit a Bossueto in statutis synodalibus, magnique etiam factus a s. Alphonso Ligorio [4]), secundum quem in re morali auctoribus *classicis* est accensendus.

193. Alius est Henricus Henriquez [5]) natione lusitanus, patria portuensis n. 1536 in philosophicis ac theologicis disciplinis perfecte eruditus, quas etiam in collegiis societatis Jesu Cordubae et Salmanticae, ubi Suarium et Gregorium de Valentia habuit auditorem, magna doctrinae opinione professus est [6]). Societate Jesu, quam inierat jam 1552) egressus est, ut ingrederetur ordinem praedicatorum (1594), quo tamen mox relicto rediit ad priores sodales. Obiit Tibure 28. Jan. 1608 a. natus 72. Elaboravit methodo scholastica solide et admodum erudite *Theologiae moralis summam* ll. 15, Salmanticae 1591. 1593 t. 2 in f.; Venetiis 1596, ed. mendosa, 1600; Moguntiae 1613; ea tamen fuit prohibita decreto 7. Aug. 1603 ‚donec corrigatur,‘ quod probaverit confessionem (non vero absolutionem) per literas et forte etiam propter opiniones juribus Ecclesiae minus consonas. Tractat in ea summa tantum de hominis fine deque sacramentis tamquam mediis ad illum consequendum (deque censuris et irregularitatibus). Qua occasione thomistarum dogmata de praemotione physica deque praedestinatione ante praevisa merita tuetur, Molinae vere sententiam de scientia acriter aggreditur. In doctrina morali multum ei defert s. Alphonsus et Doujat de eo scribit [1]): „Jure de qua agitur (de theologia morali) nemini opinor cedunt H. Henriquez in academia salmanticensi theologiae professor, Paulus Laymann germanus, qui ambo ex eadem societate casuum conscientiae doctrinam auctoritate maxima ss. canonum fundarunt etc.“ *De pontificis romani clave* ll. 4, Salmanticae 1593 in f., in quorum 1. agit de pontificis potestate et electione; 2. de censuris pontifici reservatis; 3. de concilii auctoritate; 4. de legibus. Ferunt [2]) nuncium apostolicum matritensem fere omnia exemplaria igne delevisse, quod auctor nimiam auctoritatem regi in clerum vindicet, unde opus est rarissimum.

194. Omnium vero celeberrimus tota hac periodo est Thomas Sanchez [3])

[1]) Cf. Sotvellus in Biblioth. script. S. J.
[2]) Haringer in edit. theol. moralis s. Alph. Ligorii introd. c. 2.
[3]) Biblioth. quadripart. l. 3. c. 6.
[4]) Cf. supra annot. ad n. 107 p. 126.
[5]) Alius est a Chrysostomo H. O. Cist., de quo infra agemus.
[6]) Cf. Liv. Meyer in hist. de auxiliis l. 2. c. 21; Morgott Kirchenlex. V, 1575 ss.

[1]) Praenot. canon. l. 5. c. 15.
[2]) Machado biblioth. lusit. hist. crit. et chronol., Olisipone 1749—59. II, 452.
[3]) Plurimi sunt theologi hispani, quibus nomen Sanchez. Aliquorum infra redibit mentio, nonnullos hic indicabimus: Joannes Sanchez, abulensis, theologiae et utriusque juris doctor, in morum doctrina versatissimus. Ejus sunt *Selectae et practicae disputationes* de rebus in administratione sacramentorum praesertim eucharistiae et poenitentiae passim occurrentibus. Accedit tractatus *de jejunio*, et

S. J. cordubensis, qui a prima juventute seduli more mercatoris negotiationem spiritualem cum summo vitiorum odio virtutisque amore singulari sic coluit semper atque exercuit, ut omnem dicendi docendique rationem excesserit. Quotidie quae negotiationi subjiciebat, proponebat mane et in libellum secretiorem referebat [1]), diei decursu exercebat quae constituerat, certis denique temporibus a se rationem exigebat incredibili lucro atque eo profectu, qui ei sanctitatis famam atque venerationem peperit. Totis 43 annis, quibus in societate Jesu vixit, nihil in hoc negotiationis studio remisit, ut, qui eum diligentius observarunt, vehementer sint admirati incredibilem ejus in suscepta vitae ratione constantiam perpetuumque tenorem nullis studiorum occupationibus aut gravissimorum virorum interventu violatum. Nulla virtutum non ab ipso in summo fastigio tenebatur. De severitate, qua in se ipsum fuit, quidquid dixeris, infra ipsam rem videri potest; homo vitae purissimae innocentissimeque actae et nulla unquam graviori labe taminatae tenuissima valetudine decem quotidie vel duodecim horas contente et jejunus quidem ad studium incumbebat et ad extremum simul spiritum in rigidissima carnis maceratione, in victu cultuque in primis horrido et aspero, in vigilantissima sui custodia, in abnegatione sensuum incredibili, in egregia denique exhausti corpusculi victoria constantissime perduravit. Semel in die sub noctem capiebat cibum, eumque vilem et parabilem, quater in hebdomada pane tantum et oleribus vitam tolerabat. Tota quadragesima et adventu ad panem nihil praeter legumina et fructus aridos adhibebat. Pervigiliis

---

(secundae editioni) disputatio *de dubia impotentia circa matrimonium*, Matriti 1624 in f. Lugduni 1636., quod opus Diana in indice selectorum auctorum dicit ‚immortalitate dignissimum, in quo auctor acumen et doctrinam luculenter demonstrat. Utinam alios ingenii sui fetus in lucem emittat.' Tamen auctor nimis est benignus, hinc ejus l. in indicem 18. Dec. 1646 relatus fuit, *donec corrigatur*. Ipsius est propositio 4. ab Innocentio XI. damnata: ‚Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens ductus opinione minus probabili.' Cf. La Croix l. 1. n. 117. Cum Caramuele et aliis dixit omnem opinionem *speculative* probabilem etiam practice esse probabilem: omnes sententias vere probabiles esse aeque tutas, cum operans sive secundum hanc, sive secundum illam certus sit, se nullo modo peccare etc. Cf. Müller, theologiae moralis l. 1. p. 1. § 81. — Artem lullianam recoxit Petrus Hieronymus Sanchez de Lizarazo, aragonius, theologiae doctor, in l. *Methodus generalis et admirabilis ad omnes scientias facilius et citius addiscendas*, in qua eximii et piissimi doctoris Raymundi Lulli ars breviter explicatur et multis exemplis variisque quaestionibus ad praxim, quod nunquam factum legitur, apertissime reducitur, Turiasone 1613 et 1619 in 4. Plusquam 30 tractatus diversarum rerum praelo paratos habebat, dum mors eum occupavit 25. Apr. 1614.

[1]) Pulcherrima in hunc libellum referebat proposita, ut ‚disrumpas potius, quam aliorum errata vel minima referas, aut audias;' pro ultimo vitae suae mense Aprili proposuerat: Sacramento devotio et charitas, Christo crucifixo multa patientia b. Virgini exactum silentium. Quondam cum se excusasset de errato sibi injuste objecto, inter novitios iterum referri voluit, quod nondum virtutis rudimenta calleret. Cromberius de studio perfectionis l. 2. c. 32. Ceterum haec vitae sanctitas optima est Sanchesii apologia adversus calumnias libertinorum seculi praeteriti, qui trabis in proprio oculo obliti illum carpserunt, quod de re adeo lubrica tam diligenter scripserit. »Il n'écrivait, inquit Feller VII, 418, que pour les confesseurs et les directeurs des ames, et sous ce point de vue, son travail n'a rien que de raisonnable, quoiqu'il fût à souhaiter qu'il eût été plus réservé et dans les détails et dans les decisions. Ce qu'il y a de vrai, mais ce qui n'a rien d'étonnant pour ceux qui connaissent par expérience l'effet d'une intention pure et d'un saint zèle c'est que des détails si délicats ne firent jamais la moindre impression sur ses meurs. C'est aux pieds du crucifix qu'il écrivait ses livres.« Cf. etiam Raynaudi erotemata de malis et bonis libris, p. I. erot. 7 op. t. 11. p. 230 ss., Kerker, Kirchenlex IX, 617 ss. ed. 1.

Christi Domini et B. Virginis pane dumtaxat et aqua jejunabat; salem, piper, acorem et cetera ciborum condimenta omnino respuebat, ne quidem elixa olera satis ex se insipida oleo aut aceto condiebat. His aliisque virtutum ornamentis dignus coelo factus die 19. Maji 1610 a. aetatis 60. pie in Domino decessit. Ad ‚communis parentis' (sic eum vocabant) funus advenit ill. archiepiscopus, senatus regius, confluxere sacrorum ordinum viri religiosi, urbis universa nobilitas et promiscuae plebis innumera multitudo, qui defuncti corpus floribus conspersum ac virginali nitore micans certatim conabantur vel rosariis contingere vel osculis suppliciter venerari.

Porro quod ad doctrinae ejus atque sapientiae attinet aestimationem, vel e remotissimis orbis partibus a praesulibus virisque principibus consulebatur per literas tamquam absolutissimus theologus et juris utriusque peritissimus; passim a scriptoribus appellatur ipse scriptor gravissimus, eruditissimus, illustrissimus, moralium scriptorum princeps, splendidissimum moralis theologiae lumen, tantae auctoritatis et aestimationis auctor, ut apud tribunalia et jurisperitos sine alio adminiculo vel auctorum censu, lumen adferat veritati, decisionem causis, terminum litigiis. Clemens VIII., dum quondam quaestio quaedam Romae agitaretur, consulto Sanchez opere vehementer admiratus est subtile hominis acumen, peracre judicium, raram perspicuitatem, singularem et exquisitam in rebus indagandis solertiam, in tradendis facillimam methodum, in evolvendis citandisque auctoribus exactissimum et plane indefessum studium, serioque pronunciavit, nullum unquam scriptorem exstitisse, qui dubias de matrimonio controversias uberius et accuratius enodasset [1]). Praecipuum ejusdem opus est: *De s. matrimonii sacramento* disputationum ll. 10, Genuae 1602 t. 3 in f.; Matriti 1605; Venetiis 1606; Antwerpiae 1607 (haec editio et altera 1614 prae ceteris aestimantur), deinde saepius alibi [1]). Illorum *Compendium alphabetice dispositum* confecerunt Emmanuel Laur. Soares Olisipone 1621; Coloniae 1624 in 12. et saepe alibi, etiam in Migne cursu theol. XX, 387—600; Vincentius Riccius [2]) messanensis, protonotarius apostolicus, Messanae 1630 t. 2; Andreas Cadaeus *Epitome,* Brixiae 1656 in 8; Bergomi 1660; *ad aphorismos redacti* prodierunt Audomari 1629; Graecii Francofurti 1722. Apologiam scripsit Vincentius Tancredi: *De s. matrimonii sacramento* t. 2, in quibus explicatur et vindicatur doctrina Thomae Sanchez, Panormi 1648 in f. Ceterum adverti debet, in indice ll. prohibitorum legi: „Sanchez Thomas. Disputationum de sacramento matrimonii tomus 3. *edit. venetae sive aliarum,* a quibus l. 8. disp. 7. detractus est integer numerus 4, cujus initium: At frequentissima ac verior sententia habet id posse; *finis vero:* Et his diebus in praetorio granatensi sententiae pars haec definita est. Decr. 4. Febr. 1627.“ Ratio prohibitionis non est auctoris doctrina, sed omissio illius numeri in quo ipse jus pontificis tuetur legitimandi filios invisum reipublicae venetae moderatoribus: hinc poena potius infidis editoribus inflicta. *Opus morale in prae-*

---

[1]) Similia habet Nic. Antonius in bibl. hisp. nova. Ceterum haec desumpsimus ex Sotvelli bibl. script. S. J.

[1]) De hisce editionibus cf. Backer III, 522 ss.

[2]) Alius a Joanne R. O. Fr. strict. Obs. cujus est *apparatus ad imaginativam doctoris sublimissimi suscitandam* sive opus complectens principia catholicae scientiae, ipsam scientiam methodumque ea omnia inquirendi et componendi praevium ad analogias, methodos et loca mathematica, quae in l. Sententiarum, quodlibetis et theorematis Jo. Duns Scoti continentur, enucleanda, Ticini Regii 1650 in 4.

cepta decalogi, Matriti 1613 t. 2 in f.; Venetiis et Coloniae 1614 etc. et saepius alibi; *Consilia seu opuscula moralia,* Lugduni 1634 v. 2 in f. 1655; 1671; Coloniae 1640; Parmae 1723., in quibus agit praesertim de jure et justitia (commutativa, distributiva, judicativa), de ultimis voluntatibus, de jejunio et observatione festorum, de judicibus et accusatore, de ordine. Omnia Sanchesii opera collecta prodiere Venetiis 1740 v. 7 in f. In re matrimoniali Sanchez auctor est *classicus,* in praeceptis tamen hinc inde nimis benignus.

Ludovicus Mendoza O. Cisterc. († c. a. 1612) composuit *Summam totius theologiae moralis* septem arboribus comprehensam, Matriti 1598; Paulus Carraria O. Praed. insuber, Casali Montisferrati natus († 1619) scripsit *Canonicam et moralem theologiam,* in qua exacta regularum juris veritas juxta triplicem sensum aperitur et multarum theologicarum, legalium ac moralium difficultatum clara resolutio traditur, Bononiae 1619 v. 2 in 1 t. in f. — Franciscus de Peliginnis italus reliquit *summam theologiae moralis et speculativae,* Venetiis 1614.

196. Argumenta *specialia* ex theologia morum tractarunt ex *hispanis* Stephanus Avila [1]) S. J. (cognomentum sortitus ex patria), n. 1549, Limae professor theologiae. Summa erat adolescentis adhuc sapientia, singularis eruditio, hinc penes omnes in regno peruano maxima ejus auctoritas. Admirationi erat acumen ingenii, in indagandis rebus solertia, in tradendis exquisitissima methodus, in evolvendis auctoribus indefessum studium, praesertim in re morali. Haec sic Stephanum commendarunt, ut ,doctor doctorum' vulgo diceretur. Disserit in tractatu (posthumo) *de censuris ecclesiasticis,* Lugduni 1608 in 4; 1616; Coloniae Agrippinae 1623. In compendium quoque redegit ordine alphabetico dispositum summam seu *Manuale* Navarri, Lugduni 1609 in 16; Venetiis 1614; Parisiis 1620. Quominus alia, quae jan paraverat, ederet, mors superveniens praepedivit (14. Apr. 1601). — Martinus Alphonsus Vibaldus, toletanus, canonicus regularis congregationi d. Salvatoris (1544—1605) edidit *Candelabrum aureum Ecclesiae s. Dei,* in quo de septem sacramentis, censuris e irregularitatibus praecipue agitur, Bononiae 1588 in 4; ad a. usque 159 duodecies editum, auctius et locuple tius Brixiae 1590; Barcinone 1596 Venetiis 1602 etc. Adjungitur expla natio in tres Sixti V. constitutiones 1. de clericis male promotis; 2. contr procurantes abortum; 3. de habitu tonsura etc. Decreto tamen congr. In dicis ,donec prodeat emendatum' pr hibitum 7. Aug. 1603, simul cum ej *Scuola Cattolica morale,* Venetiis 160 quod componitur dial. 30. Tuetur eni ut veriorem sententiam, licere sace doti absenti per literas confiteri et ab solutionem accipere [1]). Primus quoqu publicavit Petri de la Cavalleri caesaraugustani tractatum *Zeli Christ contra judaeos,* saracenos et infidele adjectis copiosissimis atque eruditissi mis glossis, cum Samuelis Rabbi a Isaac R. tractatu contra eosdem judae orum errores, Venetiis 1592 in 4. — *De obligationibus justitiae, religionis charitatis* scripsit (Lugduni 1608 in f Venetiis 1610) Ferdinandus Rebel lus S. J. lusitanus, patria ex oppid Prado dioecesis lamancensis, per 12 an nos in academia eborensi theologia professor, ejusdemque academiae can cellarius octennio († 20. Nov. 1608 Fertur tanta eum fuisse ingenii man suetudine, ut cum saepe inter argu mentandum, uti fit, asperioribus verb perstringeretur, nihil unquam respon

---

[1]) Alius a Francisco de Avila, de quo cf. supra.

[1]) Cf. Reusch 2, 312.

derit licentius, nullam irati aut quiritabundi animi dederit significationem, quo effectum est, ut inter externos academicos Jobi appellationem et laudem sortitus sit [1]). — Mixtas e jure canonico et theologia *disputationes in sacramentorum materiam* edidit Vincentius Fernandez [2]) de Heredia bilbilitanus sive calatajuviensis in Aragoniae regno, Venetiis 1615 in f.

197. Ex aliis nationibus sunt: Richardus Call, qui fidei causa Anglia secessit ac partim in Belgio, partim Romae theologicis disciplinis strenue operam dedit, in qua adeptus est doctoratus lauream. Ab Alano invitatus Duacum venit ss. literas interpretaturus (1576). Obiit canonicus audomarensis officialis 26. Febr. 1604. Excelluit in solvendis casibus ac sedulus erat disciplinae promotor. Praeter alia conscripsit *de quinquepartita conscientia* 1. recta; 2. erronea; 3. dubia; 4. opinabili seu opiniosa et 5. scrupulosa ll. 3, Duaci 1598 in 4. — Bartholomaeus Hugolinus, doctor bononiensis magnique nominis jurisconsultus, dictus Britinorii in Romandiola episcopus, defunctus tamen ante consecrationem a. 1610, scripsit non tam eleganter quam solide *de censuris ecclesiasticis*, Bononiae 1594; Venetiis 1602 in 4; *de censuris reservatis* summo pontifici in bulla coena Domini ib. 1609 in f. [3]); *de simonia*, Venetiis 1599; *de irregularitatibus*, ib. 1601 in f.; ad Sixtum V. *de sacramento N. L. tabulae*, Arimini 1587 in f.; *Responsiones* 1. de non alienandis bonis immobilibus; 2. de non erigendis de novo monasteriis; 3. de judicandis et puniendis clericis, Bononiae 1607; *de officio et potestate episcopi*, Romae 1617 in f. — Docte pariter *de censuris ecclesiasticis* disputavit Marius Altieri, canonicus s. Petri, Romae 1618 v. 2 in f. — Leonardus Vairus O. S. Ben. episcopus puteolanus († 1603) collegit *de fascino ll. 3*, in quibus omnes fascini species et causae describuntur et ex philosophorum ac theologorum sententiis explicantur, Parisiis 1583 in 4.

198. Denique *casus conscientiae* collegerunt dijudicaruntque ex *hispanis* Bartholomaeus de Ledesma O. Praed. mexicanae academiae cathedraticus primarius, deinde in universitate limensi, demum a. 1579 guaxacacensis (Oaxaca vernacule dicunt) episcopus († 1604): *Una suma de casos de conciencia ò de los sacramentos*, Mexici 1560; aucta et recognita Salmanticae 1585. — Martinus de Funez S. J. vallisoletanus, qui theologiam scholasticam annos 8 in academia graecensi et triennio Mediolani moralem docuit († 1611), edidit praeter *Speculum morale et practicum*, in quo continetur medulla casuum conscientiae p. 3, Constantiae 1598; Coloniae 1610, disputationem *de vitiis et peccatis in genere*, Graecii 1589. — Melchior Zambrano xereciensis, parochus, dedit *decisionem casuum* in articulo mortis occurrentium circa sacramenta, Hispali 1604 in 8; Coloniae 1606 in 12. — Plura huc spectantia edidit *ex italis* Jacobus Graffius O. S. Ben. capuanus, utriusque juris doctor et urbis neapolitanae major poenitentiarius († 19. Oct. 1620 a. natua 72), scil. *Decisionum aurearum casuum conscientiae* p. 1. in 4 ll. divisa, Venetiis 1591, locupletata et aucta 1593; 1600; 1609; 1610; Taurini 1592; Lugduni 1592; pars secunda 3 ll. distincta Venetiis 1596 in 4., 1600; aucta, purgata et emendata 1611; 1626; *Appen-*

---

[1]) Sotvellus Biblioth. script. S. J. Inter tutioristas et probabilioristas recensetur a Müller theol. morali l. 1. p. 1. § 81.

[2]) Alius ab Antonio Fernandez de Moura lusitano, cujus exstat *Examen theologiae moralis*, medullam omnium casuum conscientiae summatim complectens, Bracharae 1613 in 4. et saepius alibi editum.

[3]) Michael a s. Jos. Bibliogr. crit. I, 444.

dix tam 1. quam 2. tomi decisionum aurearum, in qua non solum multa in praedictis tomis contenta exactius et diligentius explicantur, sed etiam alia plurima de poenitentia et casuum reservatione, de indulgentiis, de excommunicatione, de electione et regimine animarum confessariis ac poenitentibus admodum utilia et necessaria adducuntur, Bononiae 1603; Venetiis 1610 in 4; *Additamenta* ad 1. et 2. p. decisionum aurearum, in quibus praeter ea, quae alias ventilata et discussa fuere graviter, nonnulla etiam nunc recenter prioribus auctarii vice apposita et quaedam pariter plane nova etc. pertractata accesserunt, Venetiis 1610 in 4; 1613, opus vere aureum; Consiliorum sive *responsorum casuum conscientiae* ll. 5 juxta decretalium numerum et ordinem distributorum, Venetiis 1604 t. 1. in 4; 1610; t. 2. ll. 5 ib. 1610; 1612 in 4. *Practica 5 casuum ss. pontifici reservatorum* juxta decretum Clementis VIII. et etiam reservatorum episcopis et archiepiscopis Italiae, et etiam interpretatio 11 casuum praelatis regularibus reservatorum, Neapoli 1609 in 4; 1613; Mediolani 1610; Venetiis 1619. *De arbitrariis confessariorum,* quae attinent ad casum conscientiae ll. 2, Neapoli 1613; Venetiis 1619. Graffium Paulus V. ob doctrinae ac virtutis praestantiam plurimi fecit, abbatisque titulo, cum ob studii amorem regimen constanter recusaret, motu proprio honestavit. Vir enim erat, qui rerum omnium caducarum abjectis curis nihil antiquius habuit, quam sacrae doctrinae studiis veraeque pietatis cultui, quamdiu vixit, vacare[1]). In theologia inter auctores *graves* numerari potest.

199. Alter ejusdem ordinis sed natione *anglus* Gregorius Sayrus (Sarius) pariter plura opera huc spectantia composuit, ut Casuum conscientiae sive *theologiae moralis thesaurum* de censuris ecclesiasticis aliisque poenis et canonicis impedimentis in 7 ll. distributum, Venetiis 1606 in f.; 1627, saepius alibi, ex. gr. apud Sessas 1614; Duaci 1621; *Clavis regia sacerdotum casuum conscientiae* sive theologiae moralis thesauri locos omnes aperiens pp. 2, in quibus praecipuae canonistarum et summistarum difficultates ad communem praxim pertinentes, doctissime deciduntur etc. in 12 ll., Venetiis 1607; 1615. In quarta editione accesserunt utilia additamenta nec non *catenula aurea de comparatione peccatorum* R. P. F. Paulini Bertii[1]) O. erem. S. Aug. Hujus clavis regiae *compendium* edidit Constantius de Notariis in pp. 2, Venetiis 1613. *Flores decisionum* sive casuum conscientiae ex doctrina consiliorum Martini ab Azpilcueta doctoris Navarri collecti et juxta ll. juris canonici dispositionem in suos titulos distributi, cum adnotationibus, quibus ob recentiores quasdam ss. pontificum bullas, quando auctoris opinio in multis vel confirmata vel refutata est, summo studio et diligentia explicatur, Venetiis 1607; 1611 in 4; 1627 in f.; Duaci 1627. *Summa sacramenti poenitentiae* ex eruditissimis commentariis doctoris Navarrini

---

[1]) Cf. Ziegelbauer, Historia rei liter. O. S. Bened. p. 4, c. 1. sect. 5. p. 136 s., qui p. 2. c. 1. sect. 4. p. 183, postquam laudaverat Gregorium Sayrum, de quo mox, subjicit: „Palmam tamen Sayro dubiam subinde fecit J. Graffius de quo Hieron. Ghilinus in theatro virorum illustr. inter omnes casuum conscientiae professores neminem tam recentiorum quam antiquorum clarius ac purius Graffio necessariam illam ac salubrem doctrinam exposuisse affirmat, neminem facilius et efficacius graviora dubia his de rebus dissolvisse, ejus opera pulcherrimos ingenii fructus appellat, confessariis ac poenitentibus moralisque theologiae studiosis summe utilia ac plurima laude dignissima."

[1]) Alius a Joanne Bapt. de'Berti, cujus exstant *Sacrificii missae resolutiones morales*, in quibus 250 dubia de sacro sanctae eucharistiae sacramento, quatenus sacrificium est, resolvuntur, Romae 1612 in 4; Venetiis 1615.

in 7 distinctiones de poenitentia collecta, Venetiis 1615 in f.; *de sacramentis in communi* opus tripartitum, in quo omnia, quae vel ad difficillimas quasque quaestiones theologicas definiendas, vel ad casus omnes conscientiae dissolvendos vel ad singulos haereticorum errores refellendos attinent, tum ex ss. Ecclesiae patribus et doctoribus scholasticis tum ex canonistis etc. abunde et accurate explicantur, Venetiis 1599; Duaci 1621 in f. „Haec Sayri opera, scribit Ziegelbauer, ingentis semper auctoritatis apud omnes theologos et canonum professores fuisse, mirum non est, cum doctrinam solidissimam et firmissimis conciliorum et ss. patrum firmamentis innixam contineant: illud quidem majori admiratione dignum, Sayrum admodum juvenem tot volumina eaque gravissima praestantissimaque absolvere potuisse. Obiit enim fato nimis immaturo Venetiis a. 1602 aetatis a. 32 nondum expleto: quamobrem eo utique magis ejus ingenium et doctrina suspicienda sunt, quo juvenili adeo aetate id abunde praestiterit, quod vix in maturiori perfecte praestari potest [1].“ Et iterum de eo scribit [2]: „Quem non tantum schola casinensis, sed ecclesia romana inter praecipuos, quos unquam habuit, theologiae moralis doctores numerare jure ac merito potest, nisi principatum illi assignari velit. Is siquidem insigni opere studioque indefesso conscientiae casus, ut vocant, collegit, pulcherrimaque methodo et industria singulari ita digessit, ut ceteris omnibus, quotquot de hac materia scripserunt, doctorum judicio palmam praeripuisse videatur. Ita ut dignus sit, qui omnium omnino hominum, quotquot ex hujus vitae casibus lubricis et tenebris ad stabilem illam felicitatem et lucem inaccessam aspirant, assiduo manibus et mentibus teratur et revolvatur et canescat seclis innumerabilibus.“

[1] Cf. Armell. Biblioth. script. congr. casin. I, 191.

[2] L. c. p. 2 c. 1 sect. 4 p. 183.

200. In *theologia pastorali* haud obscurum est nomen Augustini Valerii (Valiero) veneti (n. 7. Apr. 1531), cui senatus munus docendi philosophiam, licet vix 27 numeraret annos, contulit (1558). A Pio IV. procurante Carolo Borromaeo, cui acceptissimus fuit propter mores castigatissimos summamque vitae integritatem, episcopus veronensis eligi meruit (1565). Ejus in episcopatu praeclare gesta hisce fere complectitur verbis Andreas Victorellus [1]: „Plura sunt egregia facinora, quae Augustinus Valerius veronensis antistes in crediti sibi populi bonum peregit: humanitate, charitate, concionibus sacris, precibus, consilio, officiis omnes, piis largitionibus pauperes juvit, ipsorum parens et tutor appellatus. Grassante peste vitae prodigus, s. Caroli cardinalis sedulus et fidelis aemulator, languentibus et morientibus opem laturus aderat; pudicitia, innocentia, justitia, animi fortitudine, liberalitate vigilantiaque enituit. Discordiarum faces et excitata odiorum incendia pacis amans Veronae exstinxit: Romaque senex jam planeque decrepitus etiam intempestivo anni tempore, ut dissidia civium aut nobilium inter se componeret, non semel nec frustra Veronam properavit: ut merito veronensis civitas tantis ab eo beneficiis affecta et grata aeneo simulacro laudibusque inciso marmore expressis tantae virtutis ac vigilantiae praesulem publico decreto decorare constituerit. Sed

[1] Pinacoth. 4. Tiraboschi VII, p. 1 n. 47: Il Valiero fu uno de' più rari uomini di questo secolo, o si consideri la molteplice erudizione, di cui fui fornito, e l' instancabile applicazione alle lettere, o si abbia riguardo al senno, alla probità e a tutte le più belle virtù, che in lui si vider riplendere mirabilmente, degno perciò della stima e delle lodi di tutti i buoni e singolarmente del gran Card. S. C. Barromeo, che gli fu amicissimo.

et academici philarmonici (quorum ipse patronus exstitit, eorumque dissertationibus interfuit ac favit, in quibus et ipse primas partes tenuit, in eorum congressibus e ditissimo reconditae eruditionis suae promptuario in promptu et e re nata depromens) viventem ac mortuum summis laudibus celebrarunt.“ Dioecesis vero suae et gregis dominici saluti indefesso studio invigilans synodum quotannis habuit, in qua parochos ad munus sacerdotale rite sancteque obeundum per seipsum et verbo et exemplo erudivit. Nosocomia ad egentium et languentium subsidium aliaque pia loca suo aere instituit. Quare tanti praesulis virtutem Gregorius XIII. oculatissimus princeps perspectum habens, ipsum ut dalmatarum mores corrigeret ac labefactatam in ea provincia ecclesiasticam disciplinam instauraret, elegit, atque in universo venetae ditionis imperio visitatorem apostolicum maximo rerum emolumento instituit, ac demum in praemium optime navatae operae cardinalem dixit (1583); Romam evocatum pluribus adscripsit congregationibus. Ipse interim ingenio, eloquentia, rerum civilium usu et recondita ss. literarum doctrina ac monumentis illustris florensque optimi et utilissimi senatoris partes quoad vixit Romae adimplevit: laudatus ea propter a tribus doctissimis cardinalibus [1]), Paleotto, Baronio et Bentivolo, quorum ultimus inter alia haec de eo posteritati consignavit [2]): „Quando Romam veni, erat ibi Augustinus Valerius . . . magnum Ecclesiae sidus . . . praestans forma corporis, morum integritate eximius atque venerandus pectorisque admodum sinceri et candidi vir, totus ecclesiasticae vitae addictus. Erat is quasi unus ex numero episcoporum nascentis Ecclesiae, junxeratque cum pietate et innocentia summam eruditionem in omni genere literaturae, politioris praesertim: scribebat stilo latino ad perfectum Ciceronis exemplum [1]), sibique famam magnam fecerat librorum doctissimorum compositione et emissione.“ Meritis plenus ex hac vita excessit 24. (al 23.) Maji 1606 a. aetatis 76. Scripsit praeter 18 dialogos ad 120 opuscula latino sermone, quorum tamen plura manserunt inedita. Eorum ipse texit catalogum in l. *de cautione adhibenda in edendis libris*, Patavii 1719, cui indicem aliorum 37 addit Joan. Ant Volpi [2]). Neque sollicitus erat pius cardinalis de horum operum editione ita l. c. scribens: „Sint in manibus gentilium meorum et aliquorum venetorum consanguineorum et affinium nostrorum: illi gentilis, consanguinei aut affinis sui industria et hortationibus ad bonarum artium studia excitentur; amici mei legant, quasi mecum loquantur, si pro sua humanitate interdum libuerit. Obrui meis scriptionibus rempublicam literariam non est necesse.“ Ex editis [3]) haec prae ceteris mentione digna: *De acolythorum disciplina ll. 2* ad acolythos ecclesiae veronensis, Venetiis 1571 in 24; Veronae 1583 in 4. (adjecti quoque ejus rhetoricae eccle-

---

[1]) Andreas Saussay l. de eccles. scriptor. hoc elogium Valerio tribuit: „Fuit praecipuus s. Caroli Borromaei amicus, summisque pontificibus devotissimus iisque vicissim dilectissimus: fuit enim aevi sui episcopus omnibus numeris absolutus, et ut uno verbo dicam omnia, *sui seculi Ambrosius*, atque ut nomine ferebat, *alter Augustinus*.“ Cf. Fabricium hist. bibl. fabric. V, 483.

[2]) Apud Eggs in Purpura docta l. 5 n. 30.

[1]) „Cum vulgari sermone erat dicendum, inveniebatur sui dissimilis, namque (quod mirum sit) haesitabat et in verbis inveniendis collocandisque, cum ad voluntatem non sequerentur, haerebat.“ Eggs l. c.

[2]) Cf. Niceron V, 243 ss. Plura de eo cf. in ejus vita scripta a Jo. Ventura in Raccolta d'Opusc. ed. Calogerà t. XXV.

[3]) Inter haec ex parte referri debet, illud cujus supra fecimus mentionem n. 166.

siastica); Romae 1871; *de rhetorica ecclesiastica ll. 3,* Venetiis 1574 in 8., saepissime recusi, adjecta saepe *rhetorica ecclesiastica* Ludovici de Granada. Aggressus est hoc opus hortante s. Carolo Borromaeo atque tam bene illud perfecit, ut teste Gisbert, qui ipsum mirifice laudat, tot complectatur sententias, quot verba [1]). *De benedictione agnorum Dei* a Gregorio XIV. P. M. a. 1591 peracta, cum Onuphrii Panvinii *de baptismate paschali,* Romae 1656, iterum notis illustratum cura Stephani Borgia. *Episcopus* seu de optima episcopi forma, Veronae 1586 in 4., cui editioni adjectus est alter tractatus: *Cardinalis* sive de optima cardinalis forma, Veronae 1604, quem libellum singulari quadam praedilectione elaboravit.

201. De episcoporum munere et officiis plures alii quoque egerunt. Rutilius Benzoni romanus episcopus lauretanus († 31. Jan. 1613) praeter alia de jurisdictione et immunitate ecclesiastica contra rempublicam venetam exhibuit *Speculum episcoporum et parochorum,* in quo de fuga in peste, fame et bello 3 ll. agitur; de Ecclesia, de miraculis, de s. aedis lauretanae angelica transvectione, de flagellis Dei, de eleemosynarum largitione ab episcopis et clericis necessario impendendis deque aliis, Venetiis 1595 in 4; *de anno s. jubilaei* tr. scil. de meritis Christi, b. M. Virginis sanctorumque, de potestate clavium, de indulgentiis, de suffragiis defunctorum, de receptaculis animarum, de ss. caeremoniis, de locis sanctis, de peregrinationibus cum apologia pro s. domo b. V. lauretana contra Petrum Paulum Vergerium, ib. 1596 in f., Moguntiae 1600 in f. — Thomas Zerola beneventanus n. 1549, episcopus minorensis († 6. Dec. 1603) composuit *praxim episcopalem,* episcoporum munus et parochorum etiam et conscientiae directorium pp. 2, Venetiis 1599. 1602; Lugduni (Batavorum) 1607, utra ed. prohibita donec corrigatur decr. 3. Jul. 1623; Coloniae 1608 in f.; 1680 in 4; etc.; *praxim poenitentialem,* Venetiis 1601 cum tr. de jubilaeo ac indulgentiis, ib. 1600. — Etiam Matthias Pstrokonski n. 1553., episcopus premysliensis († 1609) reliquit monita *de recte gerendo episcopatu,* Posonii 1629. — Joannes Baptista Segni can. reg. congr. SS. Salv. bononiensis († 1610), antiquitatis investigator eruditus profundusque theologus scripsit *de optimo episcopo* 1601; aliaque opera, ut Reliquiarum sive *de reliquiis et veneratione sanctorum* l. unus. Bononiae 1600; *Il vero studio christiano* contra l'arte planetaria, cabbalistica, lunaria, clavicola di Salomone ed altre superstizioni, Ferrarae 1591 etc. Ad theologiam pastoralem referri potest etiam aureus plane libellus Antonii de Molina [1]) O. Carthus. n. in oppido Villanova Infantum († 1619), qui omnium voce, uno omnium sensu atque existimatione in paucis laudatur, atque hoc prodiit titulo: *Instruccion de Sacerdotes,* en que se da doctrina muy importante para conocer la alteza del sagrado oficio Sacerdotal, y para exercitarle debidamente, saepissime editus, Barcinone, Hispali, Matriti, Gerundae et aliis locis; in varias quoque linguas versus, in latinam a Nicolao Jansenio O. Praed. Coloniae et Antwerpiae 1618 in 8; 1644; italice Taurini 1865. Refert porro Nicolaus Antonius [2])

[1]) Feller de hoc opere ita scribit: Cet ouvrage solide et instructif renferme des réflexions judicieuses sur l'art d'exciter les passions des auditeurs, sur celui d'orner ou de fortifier la diction, sur les défauts dans lesquels les orateurs chrétiens peuvent tomber.

[1]) Eodem tempore floruit Basilius Molina O. Cist., cujus exstat opus: *De immunitate ecclesiarum ac praecipue monasterii Hortensis,* Matriti 1607 in f.

[2]) Bibl. hisp. nova 1, 145. „Famoso e dottissimo Trattato“ dicitur in Civiltà cattolica a. 1866. fasc. Januarii p. 218. Son livre de l'instruction des prêtres, in-

tanti factum fuisse hunc libellum, ut Vigilius Quignonius, pincianus episcopus, edicto olim intimaverit, debere in posterum in unaquaque ecclesia hujus libri exempla singula, ubi vestes sacrae asservarentur, catenulae alligata et palam cunctis sacerdotibus haberi proposita, ut ne cui vestium copia daretur, qui post sextum ab edicti promulgatione transactum mensem non totum a capite ad calcem perlegisset.

202. Joannes Chapeauville leodiensis n. 5. Jan. 1551, „vir erat eruditionis exactae, secundum Miraeum, judicii subacti sive ea tractet studia, quibus ad pietatem et Ecclesiae munia rite obeunda informat parochos, sive patriam illustret et censeat historiam.“ Decennio parochum egit Leodii magno animarum zelo atque pestis tempore 1581 totum se ea infectorum obsequio dicavit, imo noctu defunctos ipse sepelivit. Ernestus de Bavaria, postquam electus est in episcopum leodiensem, ut a dioecesi haeresis infectionem averteret, eum constituit fidei inquisitorem (1582), quo munere prudenter functus est; deinde (1598) archidiaconum atque vicarium suum generalem; canonici vero eum sibi delegerunt praepositum capituli ad s. Petrum († 5. Maji 1617). Edidit: Tractatus *de casibus reservatis*, Leodii 1596; 1603 in 8; *Elucidatio scholastica catechismi romani*, ib. 1600; 1603 in 8; *Summa catechismi romani*, cum epistola de taedio, quod catechistis obrepere solet ejusque remedio, ib. 1605 in 8; Tractatus *de necessitate et modo ministrandi sacramenta tempore pestis*, Leodii 1586 in 8; Moguntiae 1612; Coloniae 1625 in 8; Lovanii 1637; Salisburgi 1680 in 12. Quod hic verbo docet, ipse exemplo confirmaverat factoque praestiterat non solum in sua parochia, sed etiam in alienis derelictis peste affectis assistens, ut diximus. *Catechismi romani elucidatio scholastica*, Leodii 1600 in 8; *Qui gesta pontificum tungrensium, trajectensium et leodiensium scripserunt auctores praecipui* ad seriem rerum et temporum collocati ac in (3) tomos distincti . . . et annotationibus illustrati; accessit P. Aegidii Bucherii e S. J. chronologia. Augustae Eburonum 1612—1616 t. 3 in 4. Complectitur hoc opus chronica Harigeri abbatis lobiensis (qui floruit sec. X.), Anselmi canonici leodiensis (sec. XI.), quatuor anonymorum, Aegidii a Leodio (sec. XIII.), Joannis Hocsemii († 1348), Radulphi de Rivo († 1403), Suffridi Pet[illegible] (de quo cf. n. 14 a.), qui pervenerat [illegible] a. 1506; gesta pontificum leodiensi[um] usque ad a. 1613 adjecit ipse Chapeauvillus; adjecit quoque t. 2: tr. histo[ricus] ricus *primae originis festivitatis ss. corporis et sanguinis Christi* ex vera te[stataque] stataque revelatione divinitus facta [B.] V. Julianae, quod opus magni aesti[matur] matur a viris doctis [1]). — Martinu[s] Fornari S. J. brundusinus (n. 154[illegible] † 27. Sept. 1612) per 24 annos theologiae moralis etiam Romae professo[r] edidit [2]) *institutionem confessariorum* ea continentem, quae ad praxim au[diendi] diendi confessiones pertinent, Romae 1601; 1607; Coloniae 1602; 1607; Parisiis 1607 et saepius alibi. Adjec[it] etiam instructioni sacerdotum car[d.] Toleti *annotationes et additiones* [de] sacro ordine, Lugduni 1611 in 8; 1649 etc.

---

quit Montrouzier Revue des Sciences ecclésiastiques 1870 II, 492, eut les honneurs de plusieurs traductions et d'éditions nombreuses. S'il fut déchiré par les jansénistes, il fut loué par les théologiens de quelque mérite. „Cet écrit, dit le P. Petau (de la pénitence publique et de la préparation à la communion l. 3. c. 6) contre lequel le sieur Arnauld s'est tant alarmé, et qu'il a tâché de décrier, avec des discours pleins de fiel, a été reçu avec un applaudissement universel de tous les catholiques.“

---

[1]) Cf. Feller, II, 456; Niceron XVII, 92 ss.; Biogr. nat. de Belgique III, 428.
[2]) Cf. Backer I, 1922.

203. De *paedagogia*, quae modo adeo excolitur, bene meruit Silvius Antonianus n. 31. Dec. 1540 honestis, sed minus splendidae conditionis parentibus. Puer propter vivax ingenium oculos card. Ottonis de Truchsess augustani et per eum Julii III. in se convertit, unde horum cura diligenter fuit institutus. Hercules II. dux ferrariensis ejus dotibus, dum Romae versaretur, captus eum secum Ferrariam duxit, ubi admodum juvenis familiari virorum clarissimorum conversatione usus est auctusque post biennium laurea doctorali in jure, cum vix annos aetatis 16 numeraret. Romam rediens (1560) selectus est a Pio IV., qui s. Carolo Borromaeo esset a secretis. Diligens erat ibidem socius academiae noctes vaticanae dictae ab illo cardinali institutae. Post obita varia munera honorifica dictus est Antonianus a Clemente VIII. cardinalis (3. Mart. 1599), sed non diu licuit ei tanto frui honore, nam 16. Aug. 1603 magno omnium luctu vivis est ereptus. — Praesul erat omnium virtutum laude florentissimus excultique in omni disciplina ingenii. Reliquit plures tractatus et dissertationes fere ineditas: hic nominandus propter insignem tractatum *della educazione cristiana* dei figliuoli, cui scribendo auctor ei exstitit s. Carolus. Saepius prodiit, Veronae 1583; Cremonae 1609 etc., Romae 1581; Florentiae 1852; Trecis 1856 (gallice), item et Pictavii 1873; germanice Friburgi 1888, cui praemittitur auctoris vita et notitia scriptorum ejusdem [1]).

204. De s. *liturgia* meruerunt: Nicolaus Aurificus Buonfigli (Bonfilius) O. Carm. senensis n. 1529, theologiae professor et concionator insignis († 1601), cujus sunt *Speculum missae*, cui accedit tr. de antiquitate et caeremoniis missae, Venetiis 1572; *de dignitate, vita et moribus clericorum*, ib. 1568 et alibi saepius; curavit quoque editionem *Doctrinalis antiquitatum fidei christianae* Thomae Waldensis, ib. 1571 t. 3 in f. etc. — Victorius Scialac vel Schalach, maronita e monte Libano, linguae arabicae et syriacae lector Romae in collegio Sapientiae, *liturgias ss. Basilii, Gregorii et Cyrilli alex.* ex lingua coptica et arabica latine vertit, Augustae 1604. Reddidit quoque latine *psalmos* ex lingua arabica, Romae 1614, et *Targum in Job* ex chaldaeo 1618; *Ecclesiasten* ex syro et arabico 1607.

205. Ex *ascetis* trium saltem insigniorum mentionem faciemus. Franciscus Arias S. J. hispalensis (n. 1533, † 15. Maji 1605) innotuit hisce in primis operibus, quae s. Franc. Salesius impense laudat: *De la imitacion de Nuestra Sennora*, Valentiae 1588 in 4., saepissime editum multasque in linguas versum; Libro *de la Imitacion de Christo N. S.* (Hispali) 1591 t. 2 in 4; latine inscriptum: *Thesaurus inexhaustus bonorum*, quae in Christo habemus per diversos ejus titulos virtutumque testimonia et exempla explicatus, Monachii 1652 t. 3 in 1 v., admodum rarum (m. 100), in quo agit de Christi titulis virtutibusque imitandis; *Aprovechiamento espiritual*, Vallisoleto 1592. 1593 t. 2 in 4; Matriti 1603. — Hieronymus a Matre Dei Gracian (Gratianus) O. Carm. nobilibus parentibus est ortus a. 1545. Egregie excultus et juvenis jam omnis virtutis exemplar sacerdotio suscepto cum magno s. Theresiae totiusque suae reformationis applausu illius habitum induit a. 1573, primusque electus est suae congregationis praepositus provincialis (1581): sed cum charitatis obtentu multas introduxisset relaxationes a sodalibus in capitulo provinciali fuit reprehensus, cumque in suo abundaret sensu congregationemque perturbaret, ex eadem fuit dimissus (1592). Errore nimis sero agnito redire quidem cupiit, sed rejectus est. Incidens in horrendam piratarum tunetanorum capitivitatem quidquid delique-

[1]) Eggs, Purpura docta V, 217—22; Lit. Handweiser 1888. c. 625—30.

rat abunde passionibus suis eluere potuit. Anno 1595 captivitate liberatus Romam petiit et ex pontificis mandato a patribus antiquioris observantiae receptus est. Inde in Belgium translatus magni ab omnibus factus est atque carissimus exstitit archiduci Alberto. Obiit demum 21. Sept. 1614. Reliquit quam plurima scripta edita (34) et inedita (saltem 35). Illorum pleraque hispanice conscripta prodierunt Matriti 1616; 1661, inter quae est *theologia mystica*, quae jam prodierat Bruxellis 1609 in 4. Reliqua pariter ad eam et ascesin maxima ex parte spectant [1]). — Maxime vero inter ascetas excellit Alphonsus Rodriguez S.J. (alius as. Alphonso R. † 31. Oct. 1617), celeber theologiae moralis professor, sed celebrior arte dirigendi animas in via perfectionis († 21. Febr. 1616 a. aetatis 90), quam solide docet in opere: *Exercicio de Perfeccion* y virtudes religiosas, Hispali 1609 pp. 3, quod opus propter solidam, facilem tamen, ascesim saepissime prodiit et in linguas innumeras fuit versum [1]).

---

[1]) Cf. Henricus a ss. sacramento Coll. Script. O. Carm. Savonae 1884. t. 1, 252—59; Bibl. H. N. 1, 576—85.

[1]) Cf. Backer III, 248—58.

IV.

Theologi annorum 1621—1640.

I. Theologia scholastica.

206. Vere gloriosa est in theologiae *scholasticae* annalibus haec periodus [1]). Quamvis vero natio *hispana* iterum et plurimos et summos protulerit theologos, liceat nobis initium ducere a *belgis*, qui illo gloriari possunt, quem semper tamquam exemplar et formam veri theologi suspeximus, Leonardo Lessio (Leys). Natum est hoc theologiae lumen Brechtae in Brabantia 1. Oct. 1554. Puer fuit sortitus animam bonam: pietati pariter et studiis ita deditus, ut virtutem et eruditionem sibi jam tum desponsasse videatur. Siquidem pia religione crebro jejunare, assidue precari, in templo et alibi versari, ut a popularibus suis ‚propheta' nominaretur. Coaetaneos suos, quo pacto Deum venerari et christiane vivere oporteret, instituebat. Prima literarum elementa puerulus adhuc usque adeo adamavit, ut cibo et somno, imo et lusui horas surriperet, et teneras adhuc manus suas ad exilem candelae calorem contra rigentem hiemem sub noctem foveret, ne brevi ad communem domesticorum ignem accessione exiguam temporis jacturam faceret. Tales tantosque in studiis fecit profectus, ut vix 17 annos natus philosophiae renunciaretur doctor; magistrique inter se contenderent, quis illum haberet discipulum. Verum Dei vocantis gratiae obsequens societatem Jesu est ingressus 23. Junii 1572. Absoluto tirocinio Duacum mittitur ad docendam philosophiam, licet viginti tantum numeraret annos, quod magna cum approbatione toto septennio praestitit (1574—1581). Ingenti ardore humaniorum literarum studio simul incubuit, cujus ardoris en argumentum insigne. Evenerat aliquando, ut duos sodales graeco inter se sermone uti familiariter audiret. Quae res ipsum adeo incitavit, ut licet ignarus adhuc et in lingua ista peregrinus privato duorum mensium exercitio ipse sibi discipulus et magister eum progressum fecerit, ut Aristotelem e graeco in latinum prompte traduceret. Matutinas horas somno detrahebat, quas graecis consecraret. Super mensam quae latine legebantur, ea

[1]) Quosdam theologos infra de theologia morali disserentes laudabimus, qui merito hic etiam referri possent, ut in primis Aeg. Coninck, Jo. Malder et L. Torrianus n. 293.

tacite secum convertebat in graecum: selectas quoque graecorum sententias memoriae commendabat tantaque fidelitate conservabat, ut s. Basilii de solitudine ad Gregorium epistolam, elapsis fere 50 annis ad verbum jam senex pronunciaret. Evoluto septennio Romam accitus est, ubi Francisco Suario[1]) in theologicis doctore biennio usus est, qui ipsum magni fecit. Haec porro erat ejus in studendo methodus: Legebat ex auctore quaestionem aliquam ea accuratione, ut nihil quod difficultatem faceret praetermitteret: illam diligenter ad certa revocabat puncta. Exinde clauso libro et obductis cubiculi fenestris totam quaestionem hac serie secum agitabat. Primo, quid rei esset; secundo, quae auctoris deductio, quae connexio; tertio, quae ad stabiliendum, quae ad infirmandum argumenta facerent; quarto, haec defendebat, impugnabat illa. Novas quoque rationes ipse in utramque partem comminiscebatur, donec tandem statueret secum, quid de toto negotio judicandum esset. Denique reclusis fenestris strictim chartae animi sui conceptiones committebat, easque dubitationes, quas sibi ipse dissolvere non poterat, ut easdem vel cum aliis disputando enodaret, vel consultis auctoribus nova deliberatione elucidaret.

Studio theologico vix absoluto ipse theologiam Lovanii tradidit (1585) totos 15 annos summa nominis claritudine, et annis 17 theologorum sui ordinis studiis dirigendis praefuit. Verum dum Lovanii degeret, haud levis excitata est tempestas propter ejus de Scriptura s., providentia, praedestinatione et reprobatione, gratia ac justificatione doctrina, quam facultas theologica 34 propositionibus comprehensam Bajo instigante censurae subjecit atque damnavit, quod illa scil. semipelagianismo faveret, praedestinationem post praevisa merita, gratiae universalitatem tueretur et gratiam non ex se efficacem (actus deliberati) propugnaret etc.: hinc propositiones notatae fuere tamquam ‚peregrinae, offensivae et periculosae.' Bajo instigante has controversias fuisse excitatas testatur Habert[1]). Conjici id quoque exinde potest, quod Lessii doctrina directe erat opposita Baji opinionibus, quae plures tunc asseclas Lovanii numerabant, quodque Jansonius Baji familiaris primas fere partes habuerit hac in controversia. Ceterum hac de re haec refert Lessius l. c. „Exhibuerunt nobis quasdam propositiones hinc inde ex nostris lectionibus, prout eas auditores exceperant, detractas et avulsas, omissis iis, unde possent intelligi: et rursus petierunt, an eas pro nostris exhiberemus. Respondi meas esse, sed truncatas et suis locis avulsas, ita ut qui eas lecturi essent, non facile possent intelligere, quorsum aut qua occasione dictae essent. Itaque confeci 34 conclusiones breves et apertas, quibus continerentur omnia dogmata, quae ipsi notassent, et ea, quae non videbantur intellexisse, explicarentur clarius." Facultas autem lovaniensis non has, sed illas, quas ipsa collegerat, censurae subjecit. Omnium propositionum minus probanda est haec (3): „Liber aliquis (qualis forte est secundus Machabaeorum) humana industria sine assistentia Spiritus s. scriptus si Spi-

[1]) Fuit illi cum Francisco Suario postea, sicut etiam cum Ludovico Molina et Gabriele Vasquez communicatio literarum, qui ejus in gravissimis quaestionibus judicium exquirebant.

[1]) De la défense de la foi sur la grâce c. 14. § 3; testatur etiam Lessius ap. Eleutherium l. c. c. 6. Cf. quoque Stapletonii ep. ad Joan. Styrenum episcopum middelburgensem ap. Duchesne hist. du Bajanisme Duaci 1731 p. 227, in qua testatur, se fere easdem theses docentem Toletum Romae audisse, atque etiam se eas in suo *de justificatione* opere tradere, „quare nihil novum facio, subjicit, si patrum (S. J.) nunc doctrinam libenter tueor." Katholik 1868 v. 19. p. 286.

ritus s. postea testetur, nihil ibi esse falsum, efficitur Scriptura s.“ Fatetur tamen Lessius se opinionem illam quae parenthesi includitur, ex aliorum sententia retulisse atque minime probare. Censurae exempla ad Belgii antistites et ad facultates parisiensem et duacenam transmissa fuere [1]). Insuper facultas lovaniensis, ut semper quantum penes illam staret, doctrinam hisce articulis oppositam tueretur, academiae impensis publicam cathedram ad confutandas Lessii opiniones instituit dotavitque, eamque credidit Jacobo Jansonio acerrimo Lessianae doctrinae adversario, Michaeli autem Bajo in paucis caro et famosi Jansenii magistro. Lovaniensem facultatem secuta est duacena censuramque vehementioribus adhuc verbis conceptam [2]), cujus auctor Estius dicitur, in has propositiones promulgavit. Cum interim controversiae et disputationes fervebant, plura quoque scripta utramque in partem divulgarentur, adeo ut in dies dissidiorum flammae magis accendi viderentur, e re censuit Sixtus V. ad componenda haec dissidia Lovanium mittere Octavium Frangipanum episcopum Calatinum suum apud colonienses nuncium, qui utrique parti silentium imposuit, donec auctoritate apostolica sententia ferretur, quae tamen nunquam fuit prolata: imo Sixtus V. Lessii propositiones *sanae doctrinae* [1]) articulos appellasse fertur. Nec facultas parisiensis, quamvis societati Jesu haud propitia, unquam induci potuit, licet sollicitata, ut facultatum lovaniensis et duacenae imitaretur exemplum.

Indefessa diligentia Lessius ad finem usque vitae studiis incubuit licet fractus doloribus, viribus diuturno labore ita jam exhaustis, ut in carne videretur sine carne trahere animam. Parcissimus erat temporis, laboris pertinax. Sapientiam ejus admirandam maxima ornabant modestia et animi demissio, ut illam quaqua poterat ope occultaret, nunquam de se suisque rebus, nisi gravibus traheretur motivis, ageret. Undique consulebatur; ipse vero dubiis in rebus et majoris momenti negotiis brevem dari sibi moram postulabat, quo illa teste Deo suaque conscientia discuteret et praevia oratione expediret. De sua sententia libens volensque discedebat, quoties ab aliis valida vel in speciem argumenta proferebantur. Solebat hisce fere gradibus scientiam suam deprimere: primo suum omne scire cum omnium mortalium in unum collecta scientia librabat; ad quam tantulum illud esse, quantulum ad vastum montem arenula et guttula ad oceanum inveniebat. Exinde immane illud humanae scientiae angelis opponebat, quorum tanta sapientiae vis est et praestantia, ut pari intercapedine omnem universi generis humani scientiam excedant, qua hominum omnium sapientia singularis hominis scientiam antecellit. Ab his ad eos transibat spi-

---

1) Hujus tempestatis historiam cf. ap. Eleutherium (Livinum Meyer) Hist. controv. de auxiliis l. 1. et continuat. hist. eccles. Fleurii l. 178 § 15 ss., Werner der hl. Thomas III, 381 ss. etc.

2) Hujus tamen facultatis censura dolose obtenta, et importune extorta fuit teste Stapletonio l. c. et ipsa facultate duacena, quae id post aliquot annos declaravit. Cf. Duchesne p. 279 ss. Lessio favebant academiae moguntina, trevirensis et ingolstadiensis. Harum declarationes cf. ap. Eleutherium l. 1. c. 11. Responsionem Lessii ad antapologiam facultatis lovaniensis nunc demum edidit Schneemann in suo op. Controversiarum de divinae gratiae liberique arbitrii concordia, Friburgi 1881 p. 371—462.

1) Refert l. c. Habert, Lessium suos articulos Romam misisse ad sedem apostolicam. „Pontifex autem, prosequitur ibidem, qui doctissimus erat, convocato coetu cardinalium post longam et profundam discussionem illas omnes propositiones approbavit tamquam articulos *sanam doctrinam* continentes.“ Cf. scripta ad hanc q. spectantia ap. Backer, Bibliothèque des Écrivains de la Comp. de Jésus II, 720—29.

ritus, qui necdum quidem procreati in divina tamen potentia reconduntur. Ab istis denique ad sapientissimi numinis inexplicabilem scientiam. Ex quo tandem sic rationes colligebat: Si mea scientia mortalium omnium collata scientiae instar habet arenulae, quid habet composita angelicae? quid seraphicae? quid divinae? quid est quod de mea scientia, quae adeo usque exilis est, ut prope sit nihil, mihi ipsi blanditias faciam? etc. Inter schedas, quibus quae sibi servanda proposuerat, inscripsit, multa ne passim innotescerent, graece fuerunt concepta. Septem capita continebat una quaedam (octavum abdiderat characteribus ignotis) in haec verba: 1. Neminem vituperare; 2. ante studium cor elevare; 3. pro capiendo consilio orare: ‚Deus qui corda fidelium' etc.; ‚Actiones nostras' etc.; 4. in surgendo orationem, ‚Concede, quaesumus' etc., usurpare; 5. in rebus dubiis et perplexis ad luminis divini fontem confugere; 6. ubique impetum cohibere et pacifice agere; 7. modum in refectione servare et memorem esse coelestis voluptatis. Cunctorum una vox erat, humili, suavi, seria, pia Lessii conversatione sese velut quadam vi magnetica attractos laetiores, doctiores, ad virtutem promptiores effectos esse. Levissimas etiam culpas contentione summa aversabatur, atque ad peccati mentionem exhorrescebat. Defectus tenuissimos, quos se in aliorum conspectu admisisse rebatur, ex pectoris intimo deplorabat. Octo ante mortem diebus, cum de re quapiam coram alio questus sibi esse videretur, toto fere horae quadrante, nullo admisso solatio, manantibus dolore lacrimis, se deprecabundus accusavit. Candoris, simplicitatis, sinceritatis amator erat commendatorque, ipsam mendacii vel solam speciem detestabatur, nunquam quo sua tegeret ambiguo restrictoque modo locutus. Gravissimis morborum colicae, calculi, herniae duplicis, languentis ructantisque stomachi tormentis [1]) voluntarias etiam flagellationes adjecit et crebra jejunia. Totos 30 annos una refectione per diem eaque pertenui vixit, extra eam nihil unquam potus admisit. In cubiculi sui pariete hanc epigraphen fixerat: *Amor meus crucifixus est.* Vitam demum innocentissimam, piissimam [2]) doloribusque plenissimam non sine sanctitatis fama morte commutavit 15. Januarii 1623 a. aetatis 69. Magni eum fecit Urbanus VIII., qui de eo ita pronunciavit [3]): „Erat mihi Leonardus Lessius probe notus; usus enim sum eo familiariter Romae; ex illa occasione semper illum maximi feci ob eruditionem singularem; attamen longe magis suspexi ejus virtutem: erat enim summe humilis et rarae pietatis. Ideo ipsum habeo pro magno in coelis."

207. Insignis Lessii sapientiae testes sunt tot luculenta opera, quae omnia veritatem probant encomii: „Anima erat illi serena semper et innubis, pellucida, crystallina, rerum divinarum humanarumque imaginibus spe-

---

[1]) Quantum tota fere suâ vita pateretur, colligi quoque potest ex voto inter ejus schedas reperto, quod sic habet: Beatissima Virgo, si dolores istos abstuleris, voveo omnibus profestis tuis jejunium in pane et aqua; rosarium in profesto et ipso die; horas b. Virginis omnibus sabbatis, nisi superior vel justa causa obstiterit, et festis Purificationis, Annunciationis, Praesentationis, Assumptionis, Nativitatis, Conceptionis. Non cupio auferri, nisi sit ad majorem Dei gloriam et meam salutem etc."

[2]) Plura cf. ap. Sotvellum et in vitae compendio, quod prodiit (ed. 2) Ingolstadii 1658. deducta ex vita, quae tribuitur Leonardo Scoofs, Bruxellis 1640 (Parisiis 1644), sed ea prohibita fuit decr. [illegible] Dec. 1646; Vinc. de Block S. J. († 18[illegible]) in Précis historiques 1862 p. 133; 18[illegible] 210. Testatur vero Foppens in bibl. belg.: „Exstat in bibliotheca archiep. mechl[illegible] processus ms. de vita et virtutibus Lessii, de cujus beatificatione apud s. Sedem postulanda paulo post ejus mortem agi coeptum erat."

[3]) In vitae comp. c. 23. n. 122.

culi in modum perpetuo fulgida [1]).« Excellunt ea siquidem idearum nobilitate, expositionis nitore atque candore, comparationum luminibus; non solum mentem illuminant, sed et affectum pascunt et accendunt cor, quod in primis verum de illo, cui titulus: *De perfectionibus moribusque divinis* ll. 14, Antwerpiae 1620 in 4; Parisiis 1620; additionibus aliquot aucti cum aliis opusculis Antwerpiae 1626; Lugduni 1656; recusi Friburgi Brisgoviae 1861; Parisiis 1881. Disserit in hisce ll. de singulis Dei perfectionibus, earum notiones distincte admodum exponit atque declarat, aptis comparationibus illustrat, solidis argumentis ex revelationis fontibus rationisque penu illas Deo vindicat, fructus exinde practicos pro morum informatione colligit meditationesque suas devotissima mentis atque cordis ad Deum elevatione concludit. Hinc de iis scribit Perrone [2]): »Praeter singularem in dicendo claritatem id sibi peculiare vindicat piissimus hic auctor, ut lectorum corda mire accendat ac in Deum moveat, praesertim in suis recollectionibus precatoriis, in quibus dum summam colligit eorum omnium, de quibus praecedentibus capitibus late disseruerat, egregias precationum formulas exhibet.« Utiliorem de hoc argumento librum, magisque commendandum, tironibus praesertim sacrae disciplinae in universa theologia vix reperimus, estque vere exemplar, secundum quod reliqua theologiae argumenta essent tractanda. Cum hoc opere cohaeret aliud opusculum, Lessio ipsi in primis carum, cui quatuor vel quinque diebus ante mortem finem imposuit, scil.: *Quinquaginta nomina Dei seu divinarum perfectionum compendiaria expositio*, vel: Opusculum asceticum quinquaginta considerationum de 50 nominibus Dei in 3 libellos viae purgativae, illuminativae, unitivae distributum, Bruxellae 1640; Lovanii 1643 et saepius alibi, iterum Friburgi Brisgoviae 1862 in 16. Alia ejusdem opera sunt: *De gratia efficaci, decretis divinis, libertate arbitrii et praescientia Dei conditionata* disputatio apologetica; *de praedestinatione et reprobatione angelorum et hominum,* Parisiis 1878., in qua disputatione illam tuetur sententiam, cujus occasione ita ad eum scripsit s. Franciscus Salesius [1]): »Cognovi P. V. sententiam illam antiquitate, suavitate ac Scripturarum nativa auctoritate nobilissimam de praedestinatione ad gloriam post praevisa merita amplecti ac tueri, quod etiam mihi gratissimum fuit, qui nimirum eam semper ut Dei misericordiae ac gratiae magis consentaneam ac amabilem existimavi, quod etiam tantisper in libello de amore Dei indicavi.« *De praedestinatione Christi,* cum prioribus Antwerpiae 1610; cum aliis ib. 1626; *de summo bono et aeterna beatitudine hominis ll. 4,* Antwerpiae 1616; Friburgi Brisgoviae 1869; *de providentia Numinis et animi immortalitate* ll. 2 adversus atheos et politicos [2]), Antwerpiae 1613; 1617; cum praecedenti Parisiis 1880; *Quae*

---

1) In comp. vitae c. 6.

2) Praelect. theolog. t. 4. annot. ad n. 186.

1) Authentiam hujus epistolae contra nonnullos tuetur Eleutherius in historia controv. de auxiliis vindic. l. 1. c. 11. Non immerito de hoc duplici libro intelligi debent illa Grotii: »Quid attinet Molinistarum nomen societati (Jesu) toties objicere, cum si quid Molinae exciderit periculosius, id posterioribus jesuitarum, *praecipue Lessii,* scriptis sit castigatum?« Epist. 154 Joanni Cordesio 15 Oct. 1633 inscripta.

2) De hoc opere exhibita ejusdem summa scribit Werner, Franz Suarez I, 545: Lessius schrieb für die Bedürfnisse seiner Zeit und man darf sagen, dass er in dieser Hinsicht Vorzügliches geleistet habe und zweifelsohne zu den begabtesten Köpfen seines Ordens und seines Standes gehörte. Eine motivirte Antwort u. spezielle Rücksichtnahme auf die vom Standpunkte der Deisten, Fatalisten und Freidenker erhobenen Einwürfe gegen den Vorsehungsglauben darf man bei ihm freilich nicht suchen.«

fides et religio sit capessenda consultatio cum appendice, qua quaestionibus quibusdam, quae ipsam consultationem spectant, respondetur [1]), Antwerpiae 1609; 1610; 1614; Coloniae 1611; 1615; 1648; Taurini 1708. Huic consultationi magnus heros Joannes Nassovius aliique suam ad orthodoxos accessionem acceptam ferunt [2]). *De antichristo et ejus praecursoribus,* Antwerpiae 1611 in 8; disputatio *de vitae statu deligendo* et religionis ingressu qq. 12 comprehensa, ib. 1613 in 8; 1617; *de bono status eorum,* qui vovent et colunt castitatem in seculo, sub nomine Hubertini a s. Dionysio s. theologiae doctore, Coloniae 1615; *Hygiasticon* seu de vera ratione valetudinis bonae et vitae una cum sensuum, judicii et memoriae integritate ad extremam senectutem conservandae: subjungitur tractatus Ludovici Cornari Veneti eodem pertinens ex italico in latinum sermonem ab ipso Lessio translatus [3]), Antwerpiae 1613 in 8; 1614; 162 Cantabrigiae 1634; Romae 1673. Ha omnia, quae hucusque recensuimus (e- cepto illo de nominibus Dei), collect prodierunt titulo: *Opuscula, quibus pleraque s. theologiae mysticae explicantur,* et vitae recte instituendae praecepta traduntur. Aliae opusculorum Lessii collectiones prodierunt Lutetiae Parisiorum 1626; 1637; 1655; Lugduni 1651. Praeterea edidit Lessius: *Defensio potestatis summi pontificis* adversus l. regis magnae Britanniae, Guil. Barclaii scoti et M. Georgii Blacwelli [1]), Caesaraugustae 1611 in 4; *discussio decreti magni concilii lateranensis* et quarundam rationum annexarum de potestate Ecclesiae in temporalibus et incommoda diversae sententiae, sub nomine Guil. Singletoni, Albini 1613 in 8, contra quam insurrexit Rogerus Widdringtonus anglus catholicus in sua *Discussione discussionis,* Augustae 1618 in 4. — Laudatissimum est Lessii opus *de jure et justitia ceterisque virtutibus cardinalibus* ll. 4 ad 2. 2. d. Thomae a q. 47—171, Lovanii 1605 in f.; Antwerpiae 1609; 1612 (editio auctior et castigatior) etc., 1626 cum appendice *de montibus pietatis;* Lugduni 1630 (cum altera appendice Theoph. Raynaudi *de aequivocationibus et mentalibus restrictionibus*) etc. Saepissime recusum fuit egregium hoc opus. Backer recenset inter 30 an. sex editiones, quae Antwerpiae, et septem, quae Parisiis, Lovanii, Lugduni et Venetiis prodierunt. Neque ipse videtur omnes recensuisse. Turrius [2]) hanc Lessio laudem tribuit, inter omnes, qui de cambio scripserunt sive theologi sive juristae, neminem illo praxim cambiorum intimius novisse. Ratione hujus operis Lessius auctoribus in re morali classicis et probatissimis accenseri po-

---

1) Feller V, 250: „Ouvrage qui dans sa brièveté forme un excellent traité de controverse, par lequel beaucoup d'hérétiques ont été ramenés à l'Eglise.“ Backer II, 724: „Cet ouvrage fut traduit en plusieurs langues et fut vivement combattu par les Protestants.“ Recenset dein ibidem plures protestantium libellos contra hanc Lessii consultationem editos; pro qua libros tres apologeticos scripsit Hermannus Hugo S. J., de quo infra; Roskovány II, 560.

2) In Lessii Vita cit. c. 6. n. 24.

3) Hujus libelli, e quo plura salutaria monita et consilia hauriri possunt, lectionem propter easdem commendamus rationes, quae Lessium ad scribendum impulerunt. „Accedit, inquit ipse c. 1, quod finis et scopus, quem hac in re potissimum specto, theologo sit dignissimus. Hic est, ut plurimis viris religiosis et aliis pietati addictis suppetat commoda ratio, qua Deo Domino nostro longo tempore facilius, laetius et ferventius serviant cum magna sua spirituali voluptate et ingenti merito aeternae gloriae. Incredibile enim dictu est, quanta facilitate et interna consolatione vacetur orationi, recitentur preces canonicae, peragatur Missae sacrificium, incumbatur rerum meditationi divinarum, legatur s. Scriptura ab iis, qui vel cum mediocri talium rerum scientia sobriae vitae sunt addicti.“

1) Magni hanc fecit Paulus V., si fides Vitae cit. c. 6. n. 25.

2) De camb. d. 3. q. 14. n. 1.

test [1]). Maximi illud fecit Albertus Pius Belgarum princeps, qui „Lessii volumen de justitia uti fidelissimum consiliarium semper in mensa, cui assidere solitus cum audientiam daret, una cum gladio asservabat, ut responsa sua et austriacis armis et Lessiana sapientia vallata esse demonstraret [2]).“ Ejus *compendium* prodiit Duaci 1634 in 8. Post Lessii mortem prodierunt: *De beatitudine, de actibus humanis* (in 1, 2. D. Thomae), *de incarnatione Verbi, de sacramentis et censuris* (in 3. p. D. Thomae) praelectiones theologicae; accesserunt ejusdem variorum casuum conscientiae resolutiones, Lovanii 1645 in f.; Parisiis 1648. Plura sat magna opera reliquit mss. Absolvemus verbis doctissimi Justi Lipsii, qui Lessium nostrum magni fecit eoque usus est conscientiae moderatore. Hic in theologica Lessii opera ita panxit:

Videsne lector hoc opus? Sophiae vides
Opus sacratae. Quidquid illa condidit
A condito orbe conditum his libris [habes.
Abyssus ante et pelagus hoc rerum fuit.
Sed iste lucem fecit et compendium.
Sublimia hic videbis et subtilia:
Humanaque hic videbis et coelestia.
In pauca tibi sed vera verba conferam:
Philosophus esse qui voles, lege hos [libros,
Theologus esse qui voles, lege hos [libros.

208. Praeter Lessium memoria plane digni sunt Martinus Becanus, de quo tamen inter theologos polemicos loquetur; Gisbertus Schevichavius S.J. arnheimensis, ss. Trinitatis cultor singularis († 20. Maj. 1622), qui suae pietatis praeclarum dedit specimen in op.: *De augustissima et ss. Trinitate* Patre, Filio et Spiritu s. cognoscenda, amanda et laudanda ll. XII, Moguntiae 1619 in 8., de quo opere ita Bellarminus literis ad auctorem datis 12. Jun. 1620 censet: „Cum coepi illos ex proposito considerare, inveni eos favo mellis dulciores et auro et gemmis pretiosiores. Itaque nunc eos ut libros vere spirituales et ad animum accendendum et elevandum et nutriendum aptissimos frequentissime lego, et cum omnes perlegero iterum atque iterum, si Deus vitam meam paulo longiorem esse patitur, legere et attente considerare proposui etc.“ *De ecclesiasticorum vita, moribus officiis* ll. 3, ib. 1621 in 8. — Joannes Praepositus S. J. atrebas, „vir egregie doctus et vastae mentis in pusillo nec optime tornato corpusculo [1]),“ philosophiam Duaci quadriennio, theologiam scholasticam totis 16 annis partim Lovanii, partim Duaci professus est. Morti proximus Christum in ss. Eucharistiae sacramento in haec verba contestatus est: „Domine Jesu, si quid unquam docui, si quid scripsi, quod Ecclesiae tuae ex usu et commodo esse possit, paratissimus sum id omne sanguine consignare: si quid autem haereticum, revoco; si quid erroneum, temerarium, vanum, mordax aut imprudens dixi, totum id revoco iterumque revoco.“ Vitam finivit Montibus Hannoniae 8. Jun. 1634 a. aetatis 63. Scripsit commentaria in 1. p. s. Thomae *de Deo uno et trino, de angelis, de operibus sex dierum,* Duaci 1631 in f.; in 1, 2. s. Thomae *de beatitudine, actibus humanis, peccatis, legibus et justificatione,* ib. 1637 in f.; in 3. p. s. Thomae *de incarnatione Verbi divini, sacramentis et censuris,* ib. 1629 in f. In quaestionibus moralibus auctoribus gravibus accenseri potest. — Joannes Wiggers [2]) diestensis (n. 27. Dec.

[1]) Cf. annot. 4. supra p. 125.
[2]) In Lessii vita cit. c. 6. n. 23.

[1]) Sotvellus l. c.
[2]) Alius a Nicolao W. O. S. Franc. harlemensi, parentibus nobilibus et opulentis nato, qui concionibus, libris, in primis liberalissima fundatione duorum seminariorum meruit de Ecclesia catholica in patria sua. Obiit Coloniae in odore sanctitatis a. 1628.

1571; † 29. Martii 1639) doctor lovaniensis (1607), docuit theologiam prius Leodii, dein 26 annis in academia lovaniensi (1611) cum magno universitatis commodo. Non facile se nec sua jactabat, nec alienorum contemptor erat, sincerus et sine fuco, in conversatione gravis minimeque sûperbus [1]). Scripsit commentaria in 1. p. Thomae *de Deo et uno trino;* de angelis et operibus sex dierum; in 1, 2; in 2, 2. qq. 1—46. *de virtutibus theologicis fide, spe et charitate;* in 2. 2. q. 47—171. *de jure et justitia* ceterisque virtutibus cardinalibus cum suis annexis, in 3. p. qq. 1—26. *de Verbo incarnato;* in 3. p. *de sacramentis,* censuris, indulgentiis et purgatorio, Lovanii 1631—41 t. 3; 1651—57 p. 6 in 3 t. (m. 60), „in quibus commentariis, inquit Aubertus Miraeus, nihil nisi summe elaboratum, solidissimis argumentis subnixum, clarissima et brevi tamen methodo tradidit, quidquid in aliorum fusioribus scriptis scitu dignum est idque stilo ut facili et ad docendum apto, ita minime affectato." — Georgius Aurelius Dayneff O. S. Aug. in abbatia s. Huberti cathedrae theologicae moderator typis publicis emisit opus [2]): *De triplici mundo* divino, angelico et humano, Leodii 1639 in f.

209. *Hibernus* est Hugo Cavellus (Mac-Caughwell) Ord. Min. strictioris observantiae, dunensis „vir ingenio, pietate, doctrina celeberrimus. Lovanii in collegio s. Antonii de Padua theologiam plurimis annis est professus; inde propter singularem in rebus agendis industriam ordinis seraphici definitor renunciatus, cum multis annis pro ordine laboribus ac curis summa cum laude perfunctus esset, Romam jussu Benigni a Genua ordinis sui generalis vocatus celeberrimam theologiae cathedram in coenobio s. Mariae de Aracoeli occupavit, summoque omnium applausu docendo illustravit. Tandem vero, mortuo Petro Lombardo Urbani VIII. P. M. auctoritate archiepiscopus armachanus et totius Hiberniae primas est declaratus. Verum, o invidum magnis ingeniis fatum! dum ad iter in Hibernam sese accingit, imposita de arte bene moriendi ultima manu insperato et inexspectato fato abripitur 22. Sept. a. 1626 (a. aetatis 55). Illum et ordo seraphicus et Hibernia adhuc deplorant [1])." Praeter opera philosophica [2]) edidit *Scoti commentaria in 4 ll. sententiarum* recognita, annotationibus, indicibus ac citationibus celebriorum doctorum exornata; praemisit *Scoti vitam,* adjecit *apologiam* pro eodem vindicando ab injuriis per Abrahamum Bzovium [3]) illatis et appendicem diffusam ad q. 1. dist. 3. l. 3. positam in calce ejusdem l. pro asserenda conceptione V. Mariae, pro qua adducit testimonia 16 seculorum, Antwerpiae 1620 v. 3 in f., optima editio. Ejusdem quoque commentaria seu *reportata parisiensia* illustravit; *quaestiones quodlibetales,* quae post ejus mortem prodierunt. — E *polonis* duo Scotum pariter illustrarunt Andreas Rochmarinus O. S. Franc. reg. obs., cujus est: *Duns Scoti 1. l. sententiarum* ad

[1]) Feller VIII, 421: „Wiggers fit fleurir la science et la vertu, et finit, par une mort sainte, une vie laborieuse . . . On a de lui des Commentaires latins sur la Somme de s. Thomas 4 v. in f., écrits d'une manière solide et méthodique, mais d'un style trop négligé. L'auteur ne suit pas servilement s. Thomas; il soutient même quelques sentiments qui sont opposés à ceux de ce s. docteur. Il y a plusieurs questions où en homme prudent il ne décide point."

[2]) Cf. Ossinger, biblioth. august. p. 290.

[1]) Nicolaus Vernulaeus academia lovan. p. 174.

[2]) Cf. Joannem a s. Antonio in bibl. franc. II, 85.

[3]) Cum Nicolaus Jansenius O. Praed. Bzovii partes susciperet, exaravit Cavelli *Apologiam* apologiae, quae prodiit Parisiis 1623 sub nomine Hugonis Magnetis sui disciPuli.

optatam facilitatem redactus et vindicatus et enodationibus illustratus, per Flor. Holecki ejusdem ord. diffinitorem recognitus, Venetiis 1627 in f. (m. 24); Petrus Posnaniensis reg. obs., pius et doctus [1]), cujus sunt *commentaria in l. 1. sententiarum* Scoti, in quibus doctoris textus elucidatur et adversariorum sententiae refelluntur, Venetiis 1626; *in 3 l.* (dist. 1—40), Cracoviae 1655 pp. 2 in 1 v., opus rarissimum (m. 36). Ejus praeterea sunt: *Decisionum totius theologiae speculativae et moralis* ll. 6 ad mentem Scoti, Venetiis 1629 in 4; *Splendores hierarchiae politicae et ecclesiasticae* a coelesti hierarchia exemplati ad christianum regimen, Cracoviae 1652 in 4; *institutiones sacrae,* literales, morales ac speculativae in dominicas anni, Venetiis 1628 in f. (m. 24). — Alter hibernus pariter O. S. Franc. est Florentius Conrius coniacensis, auctor jansenianis non ingratus. A Clemente VIII. in Hiberniam amandatus fuit, ut exercitui a Philippo II. in subsidium catholicorum misso suo adesset consilio, mox archiepiscopus tuamensis, per anglos proscriptus modo in Belgio, modo in Hispania a patria exsulabat. In hoc diuturno exsilio totum se dedit s. Augustini operibus evolvendis. Universam librorum molem septies perlegisse fertur et vicies quidquid ad gratiae controversias cum Pelagio aliisque haereticis spectabat († 1629, sec. alios 1631). Scripsit quamplurima [2]) ut *de gratia Christi*, Parisiis 1646; *de statu parvulorum sine baptismo decedentium* ex hac vita juxta sensum beati Augustini, Lovanii 1624; 1635; Rothomagi 1643, in quo „fusissime ex ss. literis et Augustino sensibiles infantium poenas demonstravit [3]).“ Dignum hunc l. censuerunt janseniani, quem appendicis instar adderent Jansenii operi *Augustinus. Peregrinus Jerichontinus* [1]), h. e. de natura humana feliciter instituta, infeliciter lapsa, miserabiliter vulnerata, misericorditer restaurata, Parisiis 1641, cura Arnaldi, cujus forte etiam est versio gallica 1645; subjecta scil. pro operis argumento parabola illius, qui descendebat ab Jerusalem in Jericho et incidit in latrones, qui dispoliaverunt eum plagasque imposuerunt (Luc. 10); *Compendium* doctrinae s. Augustini circa gratiam, ib. 1634; *de flagellis justorum* juxta mentem Augustini, ib. 1644; *de Augustini sensu circa b. Mariae V. conceptionem,* Antwerpiae 1619 in 4.

[1]) Cf. Bibl. franc. cit. II, 466.
[2]) Cf. Joan. a s. Antonio l. c. I, 351.
[3]) Norisius in vindiciis Aug. c. 3. § 5.

210. In *Germania* floruerunt Joannes Pelecyus S. J. ulmensis, philosophiam 9 annos, theologiam 19 professus († 31. Dec. 1623 a. aetatis 78), cujus plurimae (15) prostant *disputationes theologicae* [2]) in academia habitae dilingana (ab a. 1584—1591), et: *Malum summi mali* sive *de infinita gravitate peccati mortalis* ll. 5, Monachii 1615. — Theodorus Smising O. Min. westphalus, qui morum suavitate, pietate ac eruditione Lovanii eluxit. De eo ita scribit Nicolaus Vernulejus [3]): „Illud vero egregium sane theologorum decus praematuro nimis fato ex sacra hujus scholae cathedra nuper abreptum fr. Theod. Smising, cum 48. aetatis a. nondum explevisset (22. Oct. 1626), hodie adhuc theologi lugent, boni omnes moerent. Ut hoc tantum dicam, hic erat si quisquam vir bonus et sapiens ... Hic vir a theologia magnus et vix ulli cedens, vivere si diutius potuisset, nulli ... Erat matura in illo virtus et suis sanctimoniae radiis clarescebat. Dignus terra, qui tam doctus:

[1]) Distingui hic l. debet ab altero Joan. B. Sinichii († 1615) *Peregrinus hierosolymitanus*, ejusdem spiritus opere.
[2]) Cf. Backer II, 1840 s. Cum hae disputationes nonnisi paucis constent paginis ab iis recensendis abstinemus.
[3]) In Acad. lovan. p. 174.

dignus coelo, qui tam sanctus. Ideo aut in schola semper, aut museo, aut in templo Smising erat. Unum illi opus studere et orare. Posteritas, quae scripta ejus admirabitur, longiorem illi fuisse vitam frustra optabit.« Ejus scripta sunt: Disputationum theologicarum *de Deo uno* in quo de natura Dei divinisque perfectionibus, de visione Dei, de divina providentia ac praesertim de praedestinatione SS. (quam ante praevisionem meritorum factam censet) et reprobatione impiorum disseritur ac subtilis doctoris Scoti sententiae data occasione (sagaciter) explicantur et defenduntur, Antwerpiae 1624 in f.; *de Deo trino*, ib. 1626 in f. (m. 40). — Matthaeus Weiss O. S. Ben. elchinganus n. 1599, Salisburgi philosophiae et theologiae (ab a. 1619—38) professor, et (1626—38) rector magnificus († 1638), de quo dici solebat: ‚Amat omnes, ab omnibus amatus‘, praeter philosophica reliquit[1]) *de Verbo incarnato*, Salisburgi 1626; *panis divinus*, ib. 1635.

211. Celebrior est Adamus Tanner[2]) S. J. oenipontanus, discipulus dignissimus magni Gregorii de Valentia et Gretseri hisque non impar, qui perpetuo theologiam aut discendo aut docendo aut scribendo tractavit. Ingolstadii primum tradidit sacrae linguae praecepta, deinde Monachii fidei controversias et theologiam de moribus, quo tempore pro Gretsero Ratisbonae interfuit publicae disputationi inter serenissimos duces bavarum et neoburgicum (1601). Huic celeberrimo colloquio interfuerunt ex parte catholicorum praeter Tanner et Gretser Al[...] Hunger, Antonius Welser et Hannemann; ex parte protestantium Jac[...] et Phil. Heilbrunner, Aeg. Hunnius, Dav. Rungius, Osiander, Bidenbach, Fladungus. Scripsit etiam de eo relationem hoc titulo[1]): Relatio compendiaria *de initio, processu et fine colloquii ratisbonensis* etc. opposita vanis rumoribus, qui de hac ipsa re opera et studio haereticorum passim in vulgus sparsi sunt, Monachii 1602 in 4; etiam germanice ib. Ex eo praelio redux in praemium rei bene gestae doctorali theologiae laurea decoratus Ingolstadii annos 15 theologiam scholasticam eximia cum laude tractavit. Illum fama doctrinae celebrem Matthias imperator Viennam accersivit, ut pro Martino Becano theologiam explicaret; Ferdinandus vero II. pragensis academiae constituit cancellarium. Suecos fugiens mortuus est in itinere patriam versus in pago quem vocant Unken 25. Maji 1632 a. aetatis 60. Vir fuit ingenio acri, serio, sedulo, paucorum verborum, magnarum cogitationum; latine, graece, hebraice egregie doctus; historiae ecclesiasticae peritus; ss. patrum et antiquitatis diligens et indefessus pervestigator. Magna erat illi apud omnes auctoritas tam a moribus quam ab eruditione. Michael a s. Joseph de eo scribit[2]): »Inter aetatis suae theologos controversistas, quos una Germania optimos habuit, primus ei locus jure designandus est, nisi quis contendat primatum potius Becano deberi propter insignem viri perspicuitatem.« »Testes ejus eruditionis libri tam multi, tam varii, quos propter perspicuitatem accuratamque methodum

---

[1]) Cf. Mittermüller Studien und Mittheilungen aus den Benedictiner und Cistercienser-Orden 1884 I, 122.

[2]) Distingui hic debet a Matthia Tanner S. J. bohemo († 1692), cujus duo sunt opera magis nota: *Societas Jesu usque ad sanguinis et vitae profusionem militans*, Pragae 1675 in f., »ouvrage peu commun et recherché« secundum Backer III, 1057, secundum Feller vero 8, 135. »histoire écrite avec pureté et élégance.« *Societas Jesu apostolorum imitatrix*, sive gesta praeclara et virtutes eorum, qui e societate Jesu in procuranda animarum salute etc. desudarunt, Pragae 1694 in f.

[1]) Plurima quae hujus colloquii occasione prodierunt scripta cf. ap. Backer III, 1051, et Roskovány 2, 517—24.

[2]) Bibliographiae crit. I, 99.

et judicii exactissimum pondus necnon ubertatem varietatemque scientiae magni desuper fecerunt doctissimi quique viri ac porro faciunt [1]).« Quare in elogio ei ab academia ingolstadiensi decreto, »scriptis quam plurimis libris fidei propugnator solidissimus et prudentissimus« affirmatur. Potiora ejusdem opera [2]) sunt: *Universa theologia scholastica, speculativa, practica ad methodum s. Thomae*, Ingolstadii 1626, 1627 v. 4 in f.; *Disputationum theologicarum in omnes partes summae theologicae s. Thomae Aq. ll. 4*, quorum singuli singulis partibus ejusdem summae respondent, ib. 1618 v. 2 in 8., cum *supplemento* 4 complectenti disputationes scil. de ipsa s. theologiae scientia, de Deo et attributis divinis, de angelis, de ss. missae sacrificio, ib. 1620 in 8. Reliqua fere omnia sunt polemica. *De verbo Dei scripto et non scripto et de judice controversiarum*, Monachii 1599 in 4; *defensionis Ecclesiae libertatis ll. 2* contra venetae causae patronos Joan. Marsilium neapolitanum et Paulum venetum servitam etc., in quibus praecipua et ecclesiasticae libertatis fundamenta exponuntur et adversae causae firmamenta refelluntur, Ingolstadii 1604 in 4; *Lutherus* seu *Anatomiae confessionis augustanae p. 1.*, in qua decem rationibus ab ipso ejusque confessionis praecipuo auctore Luthero desumptis praecipue demonstratur, eam nulla fide, sed justa potius exsecratione dignam esse, ib. 1613 in 4; *Ecclesiasticus* seu *Anatomiae confessionis p. 2.*, in qua decem rationibus ab ipsis Ecclesiae verae notis ac proprietatibus perspicue demonstratur, ecclesiam confessionis augustanae veram Ecclesiam non esse, cum solida argumentorum contrariorum, eorum in primis, quae in acatholico volumine Jac. Heilbronneri continentur, solutione, ib. in 4.

212. Jam paulo plures scholae theologos in *Gallia* reperimus. Philippus Moncaeus S. J. parisiensis, sacram theologiam Mussiponti, Flexiae ac Lutetiae singulari omnium admiratione professus est. Fuit illi profunda vis ingenii, acris judicii vigor et consummata in rebus theologicis peritia († 22. Oct. 1622), cujus argumentum praebet opus posthumum: *Disputationes theologicae* in aliquot selectas d. Thomae qq., Parisiis 1622 in 4. — Joannes Puteanus [1]) O. S. Aug. Tolosae theologiae celeber professor, vir mirae abstinentiae et insignis pietatis († 16. Jan. 1623), quem Aub. Miraeus ,inexhaustum scientiarum puteum' ad ejus nomen respiciens appellat, *commentarium* scripsit in 4 summae d. Thomae partes, Tolosae 1627 v. 2 in f. (fr. 24). — Philippus Gamachaeus (1568—1625) doctor et professor sorbonicus, acer Richerii patronus, in eundem Thomam edidit commentarium, cui titulus: *Summa theologica*, Parisiis 1634 3 pp. in 2 v. in f. (m. 75). In quaestionibus moralibus gravis est ejus auctoritas [2]).

---

[1]) Cordara histor. S. J. P. 6. l. 17. n. 52.

[2]) Scheeben Handb. der kath. Dogm. I. 1. n. 1095: Deutschland zählte ausser den eingewanderten nur einen wahrhaft grossen Theologen A. Tanner, den würdigen u. ebenbürtigen Schüler Greg. von Valentia; seine theologia scholastica in 4 Bd. F. ist ein Werk ersten Ranges und ergänzt in manchen Punkten das seines Lehrers.

[1]) Alius a celebri Erycio Puteano Venlonae Geldriae superioris oppido a. 1574 nato, quem ob eruditionis famam rex catholicus historiographi titulo auxit et urbs romana in civium patriciorumque numerum cum tota posteritate solemni senatusconsulto a. 1603 adscripsit. Justo Lipsio, quem juvenis summi fecerat, datus est successor 1606, et exinde Lovanii annos 36 docuit et scripsit. Quamplurima edidit opera: oratoria, epistolica, philologica et philosophica, historica, politica et mathematica, stilo admodum eleganti et facili, quae cf. apud Foppens bibl. belg. I, 266 ss. Decessit 17. Sept. 1646.

[2]) Feller 95. Sans l'appeler un grand homme (comme fait le Lexicographe *critique* aussi outré dans ses éloges que dans ses satires), on peut dire que Gamaches était un bon scholastique. Cf. Mich. a s. Joseph III, 476.

— Joannes Marius Scribonius O. Min. strict. obs., postquam 15 a. theologiam praelegit, edidit *Panthalithiam* seu *summam totius veritatis theologicae*, Parisiis 1620, in qua abolitam et sepultam Catharini sententiam de sufficientia intentionis, quam dicunt, *externae* ad valide administranda sacramenta excitare et tueri conatus est [1]. — Ludovicus a Dola O. Cap. theologus doctus et magni nominis concionator typis dedit disputationem quadripartitam *de modo conjunctionis concursuum Dei et creaturae ad actus liberos ordinis naturalis*, praesertim ad pravos adversus praedeterminantium et assertorum scientiae mediae modernorum opiniones, Lugduni 1634 in 4, in quo Durandi de concursu theoriam tuetur [2]. — Andreas Duvallius (du Val) Pontesii natus a. 1564, doctor sorbonicus (1594) et primus professor cathedrae theologiae positivae [3], quam instituerat a. 1596 Henricus IV., Richerium egregie [4] confutavit edito l., quem praenotavit: *Elenchus libelli de ecclesiastica et politica potestate* pro suprema rom. pontificum in Ecclesiam auctoritate, Parisiis 1612; 1613. Decessit senior et decanus Sorbonae 9. Sept. 1638. Scripsit praeterea *commentarium in summam s. Thomae*, ib. 1636 v. 2 in f., opus rarum; *de suprema romani pontificis in Ecclesiam potestate*, de natura et subjecto potestatis ecclesiasticae, de pontificis in definiendo infallibilitate, de pontificis et concilii consideratione, ib. 1614 in 4., etiam in Roccaberti bibl. max. pont. III, 405, adversus S. Vigor (n. 6); tr. *de ss. pontificis auctoritate* adversus apologeti objectiones S. Vigorii, Eburovici 1622 sub nomine Jean Lejean.

[1] Cf. De Lugo de sacramentis disp. 8. s. 2. 3, ubi illius argumenta refellit.

[2] Mich. a s. Joseph III, 237 s.; cf. Joannes a s. Ant. in biblioth. franc. II, 295.

[3] Feller III, 374: Il méritait cette place par ses lumières et son zèle pour l'orthodoxie. Il fut un des grands adversaires de Richer et du richérisme. Le judicieux docteur connut toutes les conséquences du démocratique système de ce novateur syndic, et combien directement il tendait à une destruction totale de l' Eglise.

[4] Zaccaria in annot. ad Petavii de Hierar. eccles. l. 3. c. 14. Prima tamen editio inquisitioni romanae non omnino arrisit. Quare Bellarminus ejus nomine prolixam ei scripsit epistolam, in qua monita circa mutationes faciendas proponit: quibus ille obsequens editionem emendatam 1613 curavit.

213. Multos aluit *Italia* scholae theologos. Praemittimus Cosmam Alamanni S. J. mediolanensem, qui annos natus 16 cum quatuor fratribus societatem est ingressus (1575). Philosophiam et theologiam docuit virque erat omni virtutum genere conspicuus et eximie doctus, doctrinae s. Thomae mire addictus († 24. Maj. 1634), cujus studii et observantiae voluit exstare specimen luculentum: *Summa philosophiae d. Thomae Aq.* doctoris angelici ex variis ejus libris in ordinem cursus philosophici accommodata, Ticini 1618—23 t. 5 in 4; 1622—24 (m. 250); Parisiis 1639. 1640, ed. aucta philosophia morali et magna parte metaphysicae (m. 100); 1885—1888 t. 2 in 4. cura Felchlin et Beringer: quod opus, in quo unus s. Thomas loquitur, propter suam utilitatem impense laudatur a Leone XIII., ex quo philosophiae cultores veluti ex sincero fonte magni doctoris sapientiam feliciter haurire possint. — Philippus Faber (Fabri) O. Min. Conv. faventinus, qui juvenis 22 a. literas vix noverat, brevi tamen, sed indefesso studio factus est theologus vere doctus [1] et s. theologiae in academia patavina (1603) publicus pro-

[1] Cf. Joan. a s. Antonio II, 484, ubi alia ejusdem opera recensentur; Franchini Bibliosofia p. 204; Montanari gli Uomini illustri di Faenza, II, 68—72. Scripsit quoque contra Marcum Antonium de Dominis.

fessor († 1630), in illustrando Scoto[1]) versatus est, cujus studii exstiterunt fructus: *Philosophia naturalis* Jo. Duns Scoti ex 4 ll. sent. et quodlibetis collecta et contra adversarios defensionibus illustrata; additur tr. in formalitates Scoti, Venetiis 1606 in 4. ed. 2; 1615; 1622 ed. 5. (m. 18); *disputationes theologicae* super ll. sententiarum, quibus Scoti doctrina dilucidatur et defenditur pp. 8 in 4 v. Venetiis 1610—18; 1623—29 in f. (m. 66); commentaria *in quodlibeta theoremata* Scoti, Parisiis 1622 in f. Melioribus et sagacioribus scotistis accenseri meret.— Doctrinam Scoti *de scientia Dei* collectam exhibuit Bonaventura Passerus O. Conv. nolanus, provinciae coloniensis minister provincialis, Bononiae metaphysicae professor publicus, Neapoli collegii theologorum decanus et vicecancellarius, Romae collegii s. Thomae regens, in *pinacotheca selecta* praecipuarum conclusionum ac quaestionum diversas materias continentium, Romae 1621 in 4.— Tertius ejusdem ordinis est Eleutherius Albergonius mediolanensis post obita in suo ordine praecipua ministeria episcopus Montis Marani (1611, † 1636), qui praeter alia edidit: *Resolutionem doctrinae Scoticae*, in qua quidquid doctor subtilis circa singulas, quas excogitat, quaestiones sentiat, etsi alii oppositum opinentur, breviter ostenditur, Ticini 1593 in 4; editio multo correctior Lugduni 1643.— Laurentius Fassano Viola O. S. Fr. edidit *Arcana fere omnia tum theologiae tum philosophiae*, qq. disputatas . . . J. Scoti, Neapoli 1618 in 4.

214. In illustrando *Thoma* operam suam utiliter collocarunt: ex ordine praedicatorum Hieronymus Medices, camers, qui theologiam in variis provinciae longobardicae studiis ac demum in gymnasio bononiensi professus est († 1622). Vir fuit studiosissimus et laboriosissimus, sanctique Thomae doctrinae mirum affectus; quam ut incipientibus et ad veram ejus intelligentiam aspirantibus faciliorem et clariorem redderet[1]), opus (rarum) confecit hoc titulo: *Summae theologiae s. Thomae Aq. . . . formalis explicatio*, qua omnia argumenta, quae in singulis articulis tractantur non modica claritate formantur et explicantur, argumentorumque responsiones explicatae ad ipsorum partes apte accommodantur, pars 1. et 1. 2., Venetiis 1614 in 4; 2. 2. ib. 1617 in 4; p. 3., Salodii 1622 in 4; supplementum Venetiis 1621; editio longe emendatior, elegantior et accuratior prodiit agente Jac. Quetif O. Pr. Parisiis 1657 v. 5 in f.; Vici 1858—62 t. 11 in 8. (fr. 90). — E societate Jesu huc pertinent: Josephus Ragusa siculus (1561—1624) vir ingenii laude parique opinione integritatis conspicuus. Docuit philosophiam Parisiis, theologiam vero Patavii, Messanae, Panormi annos 14. Reliquit *commentaria ac disquisitiones in 3. d. Thomae p.*, scil. de sacris Verbi incarnati mysteriis, de unitate, officio Christi etc., Lugduni 1619, 1620 v. 2 in f., opus rarum (m. 36). — Hieronymus Fasolus neapolitanus, philosophiae octennio, theologiae scholasticae novennio et moralis quadriennio professor († 16. Febr. 1639 a. aetatis 72). Tribus voluminibus in f. (Lugduni 1623, 1629, 1636) commentatus est *in 1. p. summae s. Thomae*, opus rarum (m. 60). — Ex clero seculari Ambrosius Machin reliquit *commentaria et disputationes* in 1. p. s. Thomae Calari 1634 in f.; *defensionem sanctitatis Luciferi calaritani* et ejusdem primatialis ecclesiae, ib. 1639 in f.

[1]) Hac periodo posthumum prodiit Lucae Mencholinii a Cutiliano O. S. Fr. († 1590) opus inscriptum: *Contradictiones Scoti* tum imp. literales tum virtualiter tales tum dictis sanctorum et philosophorum oppositiones in prologum, primum atque secundum l. sententiarum subtilis doctoris, Florentiae 1621.

[1]) Quetif II, 425.

215. *Commentaria in 1. et 2. l. sententiarum* [1]) *s. Bonaventurae* edidit Venetiis 1622, 1624 v. 2 in f. Petrus Capullius (Capullejus) conventualis cortonensis, Bononiae et Romae theologiae professor, demum episcopus conversanus († 1625). — *Summam theologiae* ad instar summae d. Thomae ex ejusdem Bonaventurae operibus compegit variisque illustravit annotationibus Franciscus a Coriolano cognomento Longus O. Cap., vir doctrina et eleganti sapientia praeornatus, acer doctrinae s. Bonaventurae sectator [2]), qui per plures annos s. theologiam secundum mentem hujus seraphici doctoris explicuit, et exactioris observantiae zelo apostolicaeque vitae exemplis seraphicam religionem illustravit († 1625 a. aetatis 63). Verum ex 7 t. in f., quos moliebatur, primus tantum Romae 1622 prodiit. Praeterea exaravit: *Breviarium chronologicum pontificum et conciliorum omnium,* quae a s. Petro usque ad haec nostra tempora celebrata sunt, in quo annuatim pontificum vitae, eorum constitutiones et bullae conciliorumque omnium tam generalium quam provincialium acta, haereticorum quoque perversa dogmata, damnationes, confutationes, schismata, persecutiones eorumque exstinctiones et denique quaecunque insignia in ipsa Dei Ecclesia acciderunt, breviter et clare enarrantur, Lugduni 1633 in f. *Summa conciliorum omnium*, quae a s. Petro usque ad Gregorium XV. celebrata sunt juxta chronologiam card. Baronii praecipue et aliorum virorum illustrium, ecclesiastica monumenta historicaque, adjunctis in loca praecipua et difficilia quamplurimis annotationibus, cui etiam accessit appendix omnium conciliorum Galliae, eorum scil., quae in hac summa desiderabantur, Antwerpiae 162[illegible] v. 2 in f., Parisiis 1639 [1]). Praemittuntur praeludia sive *prolegomena de conciliis in genere,* nimirum 1. concilia esse de jure divino; 2. congregare concilium non modo esse utile, sed aliquo modo necessarium; 3. convocare concilium ad papam solum spectare; 4. ad concilium convocandos esse episcopos; 5. concilium non esse supra papam; 6. concilium generale absque confirmatione summi pontificis non habere infallibilem veritatem; 7. accedente papae confirmatione concilium esse infallibilis veritatis ejusdemque determinationes de fide; 8. concilium generale congregatum, si facit quod est in se et a papa confirmatur, non posse errare in decretis fidei et morum; 9. ecclesiam romanam esse veram Dei Ecclesiam; 10. papam esse successorem Petri, Christi vicarium et Ecclesiae caput. Hujus operis velut compendium partiale videtur

---

[1]) In 4 ll. sententiarum commentaria scripsit quoque Didacus Marino O. Carm. et episcopus montipelusinus († 1637), sed utrum et ubi vel quando illa prodierint ignoramus. Alius certe est a Laelio Marini O. Coel. abbate generali, cujus exstat *Vita e miracoli di s. Pietro del Morone* già Coelestino P. V, Mediolani 1630, opus rarum.

[2]) Cf. Joan. a s. Antonio I, 377. Huic concinens de eo scribit Mich. a s. Joseph in Bibliogr. crit. II, 285: „Vir pietate, zelo et observantia egregius atque ob elegantiam et multitudinem scriptionum literario orbi notissimus plura scripsit, quibus illustre nomen sibi comparavit." Cf. alia ejusdem opera (ascetica) in biblioth. franc. l. c.

[1]) Secundum Fabricium in historia bibl. fabr. II, 331 videtur editio secunda prodiisse nonnisi 1645 (si haec non est tertia). Advertit dein ib. „Praeter Carranzam (cf. n. 38), qui tamen auctori nostro quaedam concilia et alia necessaria videtur omisisse, multa involute tradidisse, nonnulla nimis concise; etiam Franciscus Sylvius *summam conciliorum* reliquit, Duaci 1679; et P. Poissenus presbyter Oratorii aliquam cum notis a. 1706 v. 2 in f., aliamque Ludov. Bailius, quam vocat *summam conciliorum omnium* ordinatam, auctam, illustratam ex Merlinii, Joverii, Binii, Coriolani, Sirmondi aliorumque collectionibus ac mss. aliquot cum annotationibus et controversiis partim dogmaticis partim historicis, Patavii 1701 t. 2 in f."

esse illud, quod inscribitur: *De conciliis generalibus approbatis et reprobatis* breve compendium, Romae 1624 in 8. *Expositio in bullam Clementis VIII. de largitione munerum* omnibus regularibus utriusque sexus interdicta, Lugduni 1623; *Explicatio in bullam Coenae Domini* et absolutionem a casibus dictae bullae, 1623 in 4. — *Paradoxa Henrici gandavensis* explicata et defensa publici juris fecit Bononiae 1627 in 8. (m. 36) Henricus Antonius Burgus a Castro novo O. Serv. B. M. V., cathedraticus insignis pluribus in locis, praesertim in universitate ticinensi et pisana, in qua tanta cum laude theologiam profitebatur, ut cum esset in priorem sui ordinis generalem 1625 electus, noluerit Christina de Lotharingia, tunc ditioni Mediceae regendae praefecta, in ejus abdicationem cathedrae consentire, adjiciens illud, academiae illi longe melius consultum se credere, si vel unam tantummodo quotannis lectionem theologicam ibidem haberet, dummodo tanto viro fraudata dici non possit. In supremo sui ordinis magistratu illius decori et incremento summa vigilantia consuluit, literarum studia, morum reformationem, disciplinae regularis splendorem et alia quaecunque ad id assequendum opportuna viriliter promovit [1]). Mortalitatem exuit 21. Febr. 1630.

216. *Disputationes de ss. Trinitatis mysterio* [2]) publica luce donavit Romae 1631 in f. Antonius Ajossa cler. reg. neapolitanus. De eodem argumento *Paraphrases, commentaria et disputationes juxta mentem d. Bonaventurae,* Romae 1633 in f., vulgavit Theodorus Forestius O. Cap. bergomensis († 1637 a. aetatis 72), qui teste ejus epitaphio „quadraginta pene annis seraphicae theologiae operam dedit, supraque 306 praedicatores religioni et Ecclesiae peperit . . . Urbano VIII. familiaris, a quo et visitator apostolicus et reformator electus plura alia officia consecutus est." Nititur in illis praeter diligentem textus et verborum expositionem divinarum literarum locis ac ss. patrum assertis perpetuo fere cum d. Thomae assensu seraphicam doctrinam illustrare et sustinere; sed editio innumeris scatet erroribus typographicis [1]). — Philibertus Marchini barnabita congr. s. Pauli scripsit: *Gymnasticae de Deo trino disputationes* ad mentem s. Thomae, Florentiae 1635 in f. et *de sacramento ordinis et sacrificio missae,* Lugduni 1638 in f.; *Belli divini* seu pestilentis temporis *accurata speculatio* theologica, canonica, civilis, politica, historica, philosophica, Florentiae 1633 pp. 2 in 1 v. in f., in qua expendit obligationes episcoporum et parochorum, administrationemque sacramentorum tempore pestis etc. — Ad mentem Scoti exaravit Mauritius Centinus O. Min. conv. asculanus *disputationes theologicas de incarnatione et de sacramentis,* Messanae 1637 t. 2 in f. — SS. Trinitatis mysterium et alia tractavit Augustinus Oregius. Natus is est in oppido s. Sophiae in Aemilia a. 1577. Humanae divinaeque philosophiae studiis Romae in collegio romano peractis ad caesareum et pontificium jus ediscendum toto pectore in academia romana incubuit, eademque die simul philosophiae, theologiae et juris utriusque omnium applausu lauream adeptus est doctoralem. Faventiae primum Bellarmini favore, cui propter insigne virtutis specimen admodum erat acceptus, canonicatum consecutus s. theologiae myste-

[1]) Cf. Merkel, Speculum virtutis et scientiae, seu viri illustres O. Serv. b. M. V. p. 145; Adelung I, 2076.

[2]) De hoc eodem mysterio, sicut et de incarnatione et de angelis tractatus edidit Joannes Guissanus O. Carmel. († 1631) teste Alex. a s. Joanne de Cruce in continuat. hist. eccles. Fleurii l. 198 § 37. n. 10.

[1]) Cf. Proleg. ad novam ed. operum s. Bonaventurae. Ad Claras Aquas (Quaracchi) 1882 t. I. pag. LXXI.

ria ibidem magno juventutis accursu publice interpretatus est. A pluribus cardinalibus expetitus Maffaeo Barberino id temporis Bononiae legato se theologum consecrare non modo non recusavit, sed honoris et beneficii loco duxit, quod illius aula sapientiae virtutumque esset schola. Et sane tantum profecit ex familiaritate cum doctissimo illo cardinali, ut ignarus antea graecarum literarum ex horis illis atticis Aristotelis de anima ll. obscurissimos non solum intelligere, sed et interpretari atque in latinam linguam non sine laude transferre doctissimisque commentariis illustrare coeperit edito l. *Aristotelis vera de rationalis animae immortalitate sententia,* Romae 1631 in 4; 1632 in 16., in quo nititur evincere, Aristotelem hanc admisisse veritatem. Postquam vero Maffaeus in demortui Gregorii XV. locum suffectus fuit (1623) Oregium familiarem suum ingenio, pietate et doctrina pollentem ad altiora semper promovit munera, tandemque illum cardinalatus atque archiepiscopatus beneventani dignitate ornavit (28. Dec. 1633). Accepto proximis in aedibus novae dignitatis nuncio institutam cum Caesare a Bosco S. J. theologo disputationem interrumpere noluit Oregius, sed in eodem loci vestigio habituque oris eandem per horae ferme spatium alta cum animi pace prosecutus est, adeo erat illi pretiosior sapientiae cura quam purpurae. Cardinalis itaque creatus dictandis ut antea theologiae commentariis antelucanas horas ut minimum duas: reliquum temporis sacris precationibus pietatique tum privatae tum publicae atque Ecclesiae muneribus impendebat. Omne tempus, quod non rebus sacris, aut literis impertiret, perire arbitrabatur: somni semper parcissimus ad lectulum lucernam et libros, ad mensam vero tamquam intelligentiae panem et verbum vitae s. Scripturam adhibuit. In coena vero aut ex s. Thoma vel ex Toleto vel ex Baronio vel ex s. conciliis legebatur. Ex his epulis Oregius refici se similemque coelitibus voluptatem haurire dicebat. Catechesim quoque domesticasque conciunculas fere quotidianas habebat ad famulos, quos amanter diligenterque ita instituebat, ut ejus aula familiae religiosae similis videretur. Verum non diu pastor bonus gregi suo praefuit, cum jam 12. Jul. 1635 a. aetatis 58. mortalium curis fuerit exutus. Ejus ingenii claritas, facundia, soliditasque doctrinae et concinna brevitas a doctis multum commendatur. Bellarminus Oregium ‚suum perpetuo theologum', Urbanus VIII. ‚suum semper Bellarminum' appellavit[1]). Ejus opera sunt: *de Deo et ss. Trinitate, de angelis et opere sex dierum,* Romae 1632; *de incarnatione* ib. 1633 in 4; iterum in f. 1637; 1642 cura Nicolai Oregii ejus cognati, in qua edit. reperitur etiam *metaphysica* et tr. *de peccatis.*

217. Praedestinationis mysterium ingenium exercuit Cypriani Masi O. S. Aug. florentini, ut probat ejus *Disputatio de praedestinationis et reprobationis mysterio* juxta mentem s. P. Augustini et d. Thomae ex Aegidii Columnii sententia, Pisis 1621. — Ejus sodalis Nicolaus de Grachis romanus vir doctus († 1633) auctor est l. *Gemma sententiarum d. Augustini de auxiliis gratiae,* Romae 1626 in 4. — Joannes Matthaeus de Rispolis (ita cognominatus a loco nativitatis Rispoli insulae melitinensis oppido) O. Praed. ecclesiasticus sua aetate celeber († 1628) edidit: *Status controversiae praedefinitionum et praedeterminationum cum libero arbitrio,* Parisiis 1609 in 8. — Harum controversiarum occasione no-

[1]) Plura cf. apud Eggs in Purpura docta l. 6 § 28. Hic est ille Oregius, e cujus ms. Petavium suam eruditionem hausisse nonnulli fabulantur: de quo figmento cf. Zaccaria in observ. praevia suae edit. dogm. theol. Petavii t. 1. Tiraboschi, Storia della Letteratura italiana v. 14. l. 2. c. 1 Oregium dicit »uno de'migliori et de'piu accreditati teologi di questo seculo.«

minandus est etiam Franciscus Collius e congregatione oblatorum natus prope Lucianum, unus e collegii ambrosiani doctoribus († 1640), qui quandam nominis celebritatem est nactus singulari et raro opere, quod inscripsit *de animabus paganorum*, Mediolani 1622. 1623 v. 2 in 4., recusum 1740, in quo quid de earum salute conjici possit inquirit; septem antiquitatis sapientes salvos opinatur, Pythagoram vero, Aristotelem aliosque philosophos damnat [1]). Ejus quoque sunt *Conclusiones theologicae,* 1619 in 4; et tractatus plane eruditus ac rarus *de sànguine Christi* [2]), Mediolani 1612 et 1617 in 4. — Singulare quoque opus de eucharistia, fructum meditationis 30 annorum multarumque disputationum, in lucem publicam emisit Josephus Balli (vel Ballo) panormitanus, canonicus barensis, qui sibi in Hispania doctoratus promeruerat lauream († 2. Nov. 1640 a. aetatis 72). Operis titulus est: Resolutio *de modo evidenter possibili transsubstantiationis* panis et vini in sacrosanctum Domini Jesu corpus et sanguinem [1]), Patavii 1640 in 4; mox adjecit *Responsionem* ad objectiones etc., ib. 1640. Ejus sententiam impugnavit Joannes B. Chiavetta († 1664) in *Trutina*, qua J. Balli sententia eo l. contenta, cujus titulus est: *Aenigma dissolutum* de modo exsistendi Christi D. sub speciebus panis et vini in aug. eucharistiae sacramento, ad aequissimum examen expenditur, Monteregali 1643 in 4., qui tamen liber prohibitus fuit decr. a. 1655. Alia ejusdem opera sunt: *De fecunditate Dei circa productiones ad extra,* ib. 1635 in 4; Demonstratio *de motu corporum naturali,* ib. 1635; *assertiones apologeticae* cum suis dilucidationibus pro scholasticorum reverentia exaratae, ib. 1641 in 4. — Spirituum facultates fuse, subtiliter et accurate discutit [2]) Stephanus Bubalus de Cancellariis (del Bufalo de'Cancellieri) S. J. romanus opere *Commentationum angelicarum* in universam angelici doctoris tractationem de angelis, Lugduni 1622 t. 1. in 1 p. q. 50—54 in f. Reliqui duo tomi non videntur prodiisse sicut et alia ejusdem auctoris scripta. Ita de eo scribit Andreas Victorelli: „Romanae nobilitatis ornamentum, magni nominis philosophus theologusque Romae juvenis philosophiam docens adolescentes, qui modo fulgent in purpura, discipulos habuit. Patavii Romaeque in romano collegio s. theologiae arcana praestanti audito-

---

[1]) Prolixam synopsim exhibet Dupin XVII, 109 ss., quam ita concludit: „Voilà les sujets que cet Auteur a choisis pour exercer sa plume et pour faire montre de son érudition; car à proprement parler son Ouvrage n'est qu'un jeu d'esprit, et un Recüeil fait avec art des pensées, des conjectures et des jugemens des hommes sur des choses qui ne sont connües qu'à Dieu à qui seul appartient la connaissance et le jugement du sort éternel des mortels. Il y a neantmoins bien des choses utiles et curieuses dans le Livre de Collius. Il est bien écrit, plein de recherches et de citations. Il ne se hasarde pas beaucoup, et s'il avance quelques Paradoxes, il ne les donne que pour des conjectures, et apporte toûjours quelque temperament à ses décisions. Ce Livre est devenu rare, et bien des gens se sont servis de son autorité sans l'avoir lû." Eodem fere modo judicat et Feller III, 27.

[2]) „Pregevole ancora è l'altra opera dello stesso autore *de sanguine Christi*, nella quale, dopo aver disputato sulla natura et sulla proprietà del Sangue del Redentore, esamina i fatti maravigliosi che di esso racontansi." Tiraboschi t. 14 l. 2 c. 1 § 7 ed. 1824. Plura de eo cf. ap. Argellati, Biblioth. script. mediol. t. I p. 2 p. 442.

[1]) Balli systema paucis ita expressit Mazzuchelli, Scrittori ital. t. III: „Il sistema del nostro auctore è che gli accidenti, i quali rimangono nell'Eucharistia sieno accidenti del s. corpo di Christo modificati in guisa, che representino le specie del pane." De concertationibus hinc obortis cf. Werner, Der h. Thomas von Aquin III, 558 ss., Michael a s. Joseph III, 51 s.

[2]) Weissenbach in transaction. diabolicis p. 1 transaction. 5 § 10 in annot.

rum concioni eximia cum laude aperuit [1]).« Sacrae poenitentiariae fuit theologus et obiit studiorum praefectus in collegio romano 28. Apr. 1634.—Hieronymus Columbus (Colombi) perusinus, theologiae professor, disputavit *de angelica et humana hierarchia* ll. 8; et *in s. J. Christi Filii Dei temporalem nativitatem,* quonam pacto planetae ac sidera Christo Domino famulantur, Bononiae 1619 in 4., quod utrumque tamen opus est prohibitum. — Livius Galantes O. Min. imolensis edidit opus inscriptum: *Christiana theologia comparata cum platonica, cum tota veteri sapientia ethnicorum,* chaldaeorum nempe, aegyptiorum et graecorum ll. 20, Bononiae 1627. — Andreas Perusinus ab Ursiano (a patria sic dictus) O. S. Franc. theologus ingenio subtilis et sermone scholasticus in gratiam immaculatae conceptionis Deiparae scripsit opus, cui titulus: *Analysis purissimae conceptionis Deiparae,* Venetiis 1634 in 4., in qua non solum supra 300 auctorum sententia, s. paginae auctoritatibus, rationibus, festivitate, revelationibus divinis miraculisque, sed et auctoritate d. Thomae et ex rationibus adversariorum hoc privilegium b. Mariae V. vindicare nititur [2]). — *Summam Mariologiae* composuit, Panormi 1602; 1623 in f. p. 1. et unica, Placidus Nigidius siculus quondam e Soc. Jes. († 1640), cujus etiam sunt *in canticum canticorum expositio duplex* de b. V. Maria, Romae 1616 in 4; *in threnos Jeremiae expositiones variae,* Panormi 1628 in 4.

218. Omnium tamen numerosissimum et gravissimum est agmen *hispanum*, siquidem in Hispania prae primis floruit theologia scholastica. Illud autem animadversione dignum, quod cum usque ad finem seculi praecedentis plerique commentati sint sententiarum libros, seculo 17. jam rariores

[1]) Cf. Sotvel. in bibl. Script. S. J.
[2]) Cf. Joan. a s. Antonio I, 68.

sint ejusmodi commentarii primatum obtinente s. Thoma. Hinc in Hispania hoc tempore invenimus tantum Hieronymum Tamarit O. Min. reg. obs. setabiensem ex valentino regno, cujus laudantur *Flores Theologiae* in totum 1. l. magistri sententiarum et meliorem partem secundi, Valentiae 1622 in 4., quo in opere teste Nicolao Antonio [1]) „auctor sui ingenii acumine sic res abstrusas aperit difficilesque quaestiones ac theologiae nodos dissolvit, doctrinamque d. Thomae angelici doctoris et subtilissimi Scoti modeste et perdocte explicat, ut bene scribendi et interpretandi multis esse posset exemplar.« Reliqua duo volumina manserunt inedita. Huic adde Matthaeum de Sousa (Sosa) O. S. Franc. olisiponensem, qui in salmantina domo primam theologiae cathedram tenuit et optatam diu *articulationem et illustrationem l. 1. sententiarum* doctoris subtilissimi Joan. Duns Scoti publicavit cum fidelissima integritate et puritate literae textualis ejusdem et cujuslibet articuli commentariis et disputatis difficultatibus, quae circum textum scoticum excitantur, Salmanticae 1629 v. 2 in f. (m. 30), opus rarum.

219. S. Thomam commentariis illustrarunt ex ordine Praedicatorum: Joannes Gonzales [2]) de Albelda (vel Alvelda) Navarette natus in dioecesis calaguritanae oppido, qui postquam variis in provinciae suae locis et domibus humanas divinasque literas tradidit, Romam accitus (1608) collegii s. Thomae ad Minervam regens institutus est primarius, et post triennium in

[1]) Bibl. valent. pag. 173.
[2]) Distingui debet a Petro. Gonzalez de Azevedo palentino, theologiae moralis in academia salmanticensi professore, dein episcopo auriensi (1587), qui obiit praesul Placentinus 1606 a. aetatis 77. Reliquit *Elogia ss. Mariae V.* e s. monumentis ordinata cum notis, Salmanticae 1624 in 8. Alterius Joan. Gonzales infra mentio fiet.

Hispaniam redux primam in complutensi academia theologiae cathedram promeruit (1612.), quam cum laude ad finem usque vitae rexit (1622). Typis edidit *Commentariorum et disputationum in 1. p. summae s. Thomae de Aq.* v. 2 (in qq. 1—25—43), Compluti 1621; Neapoli 1637 [1]). — Balthasar Navarette pincianus, Compluti interpres ss. literarum in collegio s. Thomae, primariae dein rector cathedrae theologicae in academia[2]) tomis 3, quibus titulus: *Controversiae in d. Thomae ejusque scholae defensionem*, Valisoleti 1605, 1609, 1634 in f. (in qq. 1. p. 1—16; 19—25; 27—64). — Commentaria, scholia, quaestiones resolutas super disputationem *de Trinitate* 1. p. s. Thomae publicavit Tarraconae 1602 in 4. Blasius Verdu a Sans, valentinus ex oppido Cati, vir erga s. Thomae doctrinam optime affectus atque versatissimus lectionisque s. Scripturae prope continuus [3]). Artium cathedram in academia valentina moderatus est exeunte sec. 16; dein theologiae primariam in collegio regio dertusano (1602); quo cum maxima nominis sui fama fungeretur munere, ad cathedralis ecclesiae dertusensis theologalem vocatus est, quam obivit annis ille pluribus cum omnium plausu et fructu († c. a. 1625). Praeter alia scripsit quoque relectiones duas, alteram *contra scientiam mediam* et alteram *pro efficacia divinorum auxiliorum*, Barcinone 1610 in 4. — His celebrior est Petrus de Herrera hispalensis n. 1548, qui in academia salmanticensi primi nominis evasit theologus. Scoti cathedram ibi a. 1593 adeptus est: vacante vero circa finem a. 1604 per obitum doctissimi Dom. Banez primaria theologiae cathedra eaque de more disputationi exposita, ad eandem aspirante et concurrente celebri eruditoque Alphonso Curiel cathedrae vespertinae tum moderatore, cui plerique omnium ordinum collegiorumque viri favebant, vicit tamen [1]) atque lauream disputatione reportavit, pro qua victoria ipse Clemens VIII. ei gratulatus esse fertur. Hanc vero cum non vulgari totius academiae laude et magna per Hispaniam fama rexit [2]). A Philippo III. canariensis episcopus designatus (1621) mox (1622) ad sedem tudensem promotus fuit († 31. Dec. 1630). De eo ita scribit insignis Dominicus Gravina [3]): „F. Petrus de Herrera nunc scholasticus insignis, novus Ajoth utraque manu pro dextera utens, in interpretando s. Thoma subtilissimus et in Scripturis sacris exponendis profundissimus; cujus innumerae in scholastica et expositiva theologia lucubrationes nondum impressae manibus omnium teruntur, evolvuntur, avidissime expetuntur.“ Typis prodierunt: In tractatum *de Trinitate* d. Thomae Aq. commentarii et disputationes, Papiae 1627 in 4., opus valde rarum.

220. Didacus Alvarez [4]) methymnensis inter divi Thomae interpretes

¹) Cf. Quetif, II, 427; N. Antonius I, 705.
²) Cf. Antonium l. c. I, 183.
³) Quetif II. 437, qui recenset quoque alia ejusdem opera sive philosophica sive ascetica. Cf. etiam Nic. Antonium I, 230.

¹) Ab a. 1416 semper hanc cathedram victores reportaverant viri docti ex ordine Praedicatorum.
²) Cf. Quetif II, 467.
³) In Voce turturis p. 2. c. 23.
⁴) Distingui debet a Didaco Alvarez S. J. granatensi († 1608), qui edidit *summam casuum conscientiae* occurrentium in articulo mortis circa sacramenta, Hispali 1604; et a Jacobo Alvarez de Paz S. J. toletano insigni prorsus asceta († 1620), cujus opera ascetica, quae Lugduni 1608 et Moguntiae 1614. 1619 t. 3 in f. prodierunt, summi aestimantur, rara et cara (m. 300) sunt. T. I. continet: *de vita spirituali* ejusque perfectione ll. 5; t. II. *de exterminatione mali et promotione boni* ll. 5; t. III. *de inquisitione pacis* sive studio orationis ll. 5. Iterum prodierunt Parisiis 1875. t. 4 in 8. Cf. Backer I, 118; Sotvellus p. 355.

hujus periodi e praedicatorum familia celeberrimus, theologus aetate sua clarissimus, triginta et amplius annos s. doctrinam legit in studiis generalibus burgensi, trianensi, placentino, taurensi, pinciano, gregoriano et romano ad Minervam, in quo ultimo 10 annis regentem primarium egit cum ingenti omnium ordinum plausu magnoque auditorum concursu et fructu. Romae cum Thoma de Lemos in celeberrima congregatione de auxiliis sub Clemente VIII. et Paulo V. doctrinam sui ordinis adversus patres societatis Jesu propugnavit [1]), qua peracta solutaque disputatione a summo pontifice ad archiepiscopatum tranensem promotus est 19. Martii 1616, eamque sedem ad mortem usque (1635) rexit praesul pietate ac vigilantia inter primos numerandus [2]). Haec autem sunt praecipua ingenii sui monimenta: *Disputationes theologicae* in 1, 2. s. Thomae, in quibus praecipua omnia, quae adversus doctrinam ejusdem et communem thomistarum a diversis doctoribus impugnantur juxta legitimum sensum praeceptoris angelici explicantur et defenduntur, Trani 1617 in f.; Coloniae Agrippinae 1621 in 4; *de incarnatione divini Verbi* disputationes 80, in quibus explicantur et defenduntur, quae in tertia p. summae theologicae docet s. Thomas q. 1—24, Lugduni 1614 in 4; Romae 1615; Coloniae 1622; *de auxiliis divinae gratiae et humani arbitrii viribus et libertate* ac legitima ejus cum efficacia eorundem auxiliorum concordia ll. 12, Romae 1610 in f. (m. 24); Lugduni 1620; Duaci 1635; quorum *summam* ll. 4 comprehensam edidit Lugduni 1620 in 4; *responsionum ad objectiones* adversus concordiam liberi arbitrii cum divina praescientia, providentia et praedestinatione atque cum efficacia praevenientis gratiae, prout s. Thoma et thomistis defenditur et explicatur ll. 4, Trani 1622 in 4; Lovanii 1622 in 8; novis objectis occurri responsionum l. ultimus hoc titulo *Opus* praeclarum nunquam hactenus editum, *in quo argumentis validissimis concordia liberi arbitrii cum divina praescientia, praedestinatione et efficacia gratiae praevenientis* ad mentem s. Thomae et omnium thomistarum contra eos, qui eam impugnare volunt, *defenditur et explicatur;* adjecta est de origine pelagianae haeresis et ejus progressu et damnatione per plures ss. pontifices et concilia facta historia ex annalibus cardinalis Baronii et aliis probatis auctoribus collecta (quae prodierat jam Trani 1629 in 4.), Duaci 1635 in 8. *Commentaria in Isaiam prophetam* juxta sensum literalem et moralem cum annotationibus ss. patrum et aliquibus animadversionibus in gratiam praedicatorum in unum collectis, Romae 1599 in 4; 1615 etc. In re morali non minima est Didaci nostri auctoritas. — Gregorius Martinez segobiensis (n. 1575) a profana militia ad sacram transiens inter aequales ingenii felicitate seu arguendi subtilitate sic emicuit, ut in eodem conventu (Segoviae) magister artium et lector datus fuerit ac subinde professor s. theologiae, quam postquam annos plures docuit magno discipulorum proventu magna et nominis sui fama [1]), Pinciam missus est ibidem eodem munere functurus in insigni s. Pauli conventu († Vallisoleti 15. Martii 1637). In epitaphio dicitur „doctrinae d. Thomae Aq. fidus assecla et interpres dilucidus.“ Edidit *commentaria super 1. 2. d. Thomae* (in qq. 1—21, 21—89—114), Vallisoleti 1617; Toleti (t. 2.) 1622; Vallisoleti (t. 3.) 1637 in f. (m. 50). — Ultimus denique ex ordine praedicatorum est Joannes Biescas aragonus († c. a. 1640).

1) Cf. Mangold Reflex. in Alexandri contin. H. E. Cl. Fleurii I, 234—41.

2) Quetif II, 481 s.; bibl. hisp. nova I, 211; Ughelli Italia sacra VII, 1240.

1) Cf. Quetif, II, 494; N. Antonius I, 546.

a quo prodiit *Apologia pro doctrina s. Thomae* Ecclesiae sanctae doctoris angelici, Oscae 1635 t. 1. in f., qui complectitur disputationes tantum in priores 11 qq. Contendit Biescas in hac apologia totam s. doctoris sive philosophicam sive theologicam doctrinam eidem fuisse divinitus infusam atque adeo omnem prorsus esse veram [1]).

221. Aliquot s. Thomae interpretes e societate Jesu prodierunt, inter quos celebritatis fama doctrinaeque splendore eminet Didacus Ruiz de Montoya [2]) primis scholae sideribus annumerandus. Natus is est Hispali tamque compositus fuit a prima aetate moribus, ut diceretur non videri in Adamo peccasse. Inter condiscipulos non solum studendi fervore atque profectu, sed et virtutis amore excellebat. Studebat fere de genibus tamquam qui internum magistrum Deum auscultaret. Tam exacte moderabatur animo et linguae, ut nec aetatis fervor, nec ardor disputationis ullum illi verbum commotius aut gestum exprimeret incompositum. Ubi primum diaconus factus est, moralem theologiam Baezae explicuit, inde post annum (1585) Granatae philosophiam auspicatus est, et deinceps Cordubae atque Hispali primam theologiae cathedram totos 20 annos obtinuit, quibus exactis ad privati studii secretum se recepit elucubraturus ea, quibus jam fruimur, quo illum in opere versantem mors occupavit d. 25. Martii 1632 a. aetatis 70. In supremo morbo heroicae plane patientiae dedit specimina ad stuporem vel ipsorum medicorum. Si arteriae pulsus deficiebat, exclamabat: „O aeternitatis dies, ecquando te conspicabor?“ Humanarum laudum et sui ipsius summe contemptor fuit; nunquam illi verbum unum excidit ad sui commendationem: nemo eum extra cubiculum nisi ad res necessarias prodeuntem vidit, nemo legem silentii, cujus amantissimus erat, violantem in omni vita: nemo vel momentanei jacturam temporis facientem. Veritatis in re omni assertio et constantissima sincerissimaque defensio fuit in illo prorsus admirabilis. Nullius illum flexit auctoritas unquam; nulla spes, nullus metus infregit, non ipsa regis majestas perstrinxit, ut veritatis testimonium vel leviter coloraret. Ita cum Philippus III. per Lerma ducem petiisset ab eo, ut auctoritate sua Hispalis cives ad tributum novum ipsis impositum solvendum induceret, promittens invicem impetraturum se a romano pontifice veniam inprimendi libri *de auxiliis:* Ruiz tributum injustum declaravit, negavitque se illius patrocinium posse suscipere. Nec minus stupenda erat ejus sapientia atque scientia, et quamvis a seculi hujus negotiis vel a primo pueritia alienissimus, in rebus moralibus peritia adeo, ut nonnulli infusam illam divinitus opinarentur. Hinc maximi factus est ab omnibus, et ipse senatus hispalensis illum de rebus gravissimis consuluit. Elogia ipsi tributa atque merita paucis complectitur epitaphium, in quo legimus; „Absolutus sui seculi theologus [1]) per plures annos publice

[1]) Cf. Mich. a s. Joseph I, 533.

[2]) De Gregorio Ruiz et Francisco Ruiz supra n. 119 egimus: de Caspare Ruiz ad a. 1651 agemus.

[1]) Juverit commentarii instar aliorum quoque audire elogia. Nic. Antonius in bibl. hisp. n. 1, 311. de eo scribit: „Ea est praecipue scholastica, quae audit, theologia sic ab eo pertractata, ut non minus solidis rationibus quam petita e ss. Bibliis veterumque Ecclesiae patrum scriptis auctoritate usus, quod ante eum exactius nemo, verum atque omnibus numeris perfectum egerit illius interpretem. Eo consilio attentissime utriusque instrumenti, praecipue D. Pauli epistolarum lectioni omnes theologos ecclesiasticorum dogmatum propugnatores adjungens, propositum sibi exornandae sic serio theologiae scopum feliciter attingit.“ Merlin, Véritable clef des ouvrages de s. Augustin, troisième partie: „Didaque Ruiz de Montoya, théologien insigne, aussi savant et

docuit. Prudentiae, constantis animi, integerrimae morum disciplinae, mundi et honorum contemptus exemplar . . . Barbarorum, aethiopum hispaniensium catechesis et baptismi impendendi auctor copiosa animarum fruge [1]). Post illustratas scholas silentio privatae vitae et indefessae ss. patrum lectioni addictissimus. Auxiliatricis gratiae illustrator et defensor acerrimus. Editis de Trinitate, scientia, voluntate, praedestinatione, providentia, visione et nominibus Dei, in quibus nemo hactenus altiorem impressit sulcum, luculentissimis commentariis, dum alia theologica in Ecclesiae obsequium meditatur, ad diuturni morbi et patientiae stipendia veteranus miles a Deo evocatus, sacramentis Ecclesiae rite procuratus discessit in pace etc.« Valde commendandum est, quod de ejus docendi methodo legimus [2]): „Ingenio nunquam abusus doctrinam voluit esse frugiferam et ad populi, in quo versabatur, utilitates aptam. Itaque in gravissimo docendi munere id semper spectavit, ut sacerdotes doctos, sanctos et apostolicis ministeriis utiles hispanae Ecclesiae compararet. Res divinas ita tractabat, ut auditores quae intelligentia perspiciebant, voluntate etiam complecterentur [3]).« Haec vero sunt ejus ingenii monumenta [4]): Commentaria et disputationes in 1. p. s. Thomae *de Trinitate,* Lugduni 1625 in f., praecipuum forte ejus et de hoc argumento opus ad qq. 23. et 24. ex 1. p. s. Thomae *de praedestinatione ac reprobatione hominum et angelorum,* ib. 1628 in f.; *de ideis, de veritate ac de vita Dei* ad 1. p. a q. 14—24, Lutetiae Parisiorum 1629 in f.; in 1. p. s. Thomae *de voluntate Dei et propriis actibus ejus,* Lugduni 1630 in f.; ad q. 22. et bonam partem q. 23. ex. 1. p. s. Thomae *de providentia praedefiniente ac praebente praedestinationis exordium,* ib. 1631 in f.; *de visione et nominibus Dei,* ib. in f.

222. Ex eadem societate praeterea inclaruerunt: Valentinus Herice pampilonensis „vir eximius judicio atque doctrina, multaque cum sacra tum profana eruditione, quae cuncta libris editis ostenduntur [1]).« Bis philosophiam docuit, et supra 20 annos theologiam tum Vallisoleti, tum Salmanticae († 20. Junii 1626 a. aetatis 55.) ediditque: Quatuor tractatus in 1. p. s. Thomae distincti disputationibus, Pampilonae 1623 in f., scil. *de scientia Dei, de voluntate, de Dei providentia, praedestinatione, de visione Dei,* quibus Martinus Argayz Antillon, prior ecclesiae pampilonensis, hoc tribuit encomium: „In ejus tractatibus judicii firmitas, profunditas scientiae, vires ingenii, eruditio singularis, philosophorum, ss. patrum, conciliorum cognitio et altitudo doctrinae virum admirabilem efficiunt, et in eodem morum integritas cum pietate et religione conjuncta splendet... Ejus ingenii suavitas, facilitas et perspicacia, ubertas doctrinae cum brevitate in variis opinionibus obscuris et difficillimis quaestionibus explicandis, disponendis, probandis, fortissimis argumentis solvendis omnium amorem et admirationem sibi conciliat . . . Denique eximius a me descriptus doctor inter clarissimos et primos illos viros,

aussi sensé que subtil et diffus et digne d'être lu tout entier, plein de la doctrine des saints Pères que nul n'entend mieux que lui, et dont il justifie les pensées par la plus solide métaphysique.« Kleutgen, Theologie der Vorzeit vol. ult. n. 44: „Ganz besonders aber zeichnete sich durch Verbindung der positiven Theologie mit der Scholastik im Anfange des 17. Jahrhunderts der Spanier D. Ruiz von Montoya aus.«

[1]) Fertur ejus zelo deberi, quod horum aethiopum ad centum millia baptizarentur.

[2]) Cordara in historia soc. Jesu p. 6. l. 17. n. 228.

[3]) Plura de D. Ruiz cf. ap. Sotvel. Script. S. J.

[4]) Cf. Backer III, 429. s.

[1]) Antonius II, 320.

Molinas, Suarios, Vasquios, Bellarminos, theologiae lumina, christianae religionis columnas firmissimas est suscipiendus [1].“ Hunc eodem a. (11. Maj. 1626) praecessit Petrus Hortigosa patria ocaniensis toletanae dioecesis, qui primus e societate Jesu Mexici theologiam professus est. Prodierunt ejus commentarii in 2, 2. d. Thomae *de fide, spe et charitate,* Mexici 1590. — Thomas de Ituren gente navarrus, patria iturensis docuit philosophiam et aliquandiu theologiam moralem, tum annis 18 scholasticam († 19. Apr. 1630 a. aetatis 75) et in lucem emisit sub nomine Thomae Pii *commentarios in 1. p. s. Thomae,* Madriti 1619 in f. — Jacobus Granadus, gaditanus, perinsignis scholasticus [2]), vir omnium quibus convixit opinione, prudentia, doctrina, sanctitate maximus et merito inter prima societatis Jesu columina numerandus, utpote qui theologiam et philosophiam docuit per 30 annos et baptismi stolam nullo unquam crimine defoedatam excellentibus etiam virtutibus ornavit. Omnes virtutum suarum actiones eo referebat, ut quoad homini fas erat, Deo digne sacrificaret. In templi conspectu aperto semper capite procedebat, et in itinere quovis eminus loco conspecto templum oculis vestigabat, tum detracto sibi pileo pia prece loci Dominum venerabatur. Singulari studio favebat iis, a quibus adversa patiebatur, ut jam passim constaret, non aliud ipsum demerendi potentius inventum esse. Doctrinae suae magnitudinem omni qua poterat arte dissimulabat, et quando cogebatur pro re nata loqui, discipulum se magis exhibebat quam doctorem. Non sine sanctitatis fama pie in Domino obdormivit 5. Jan. 1632 a. aetatis 60. Dedit in publicum *commentariorum in summam Theologiae s. Thomae* t. 8 in f., quorum 3 primi explicant 1. p. (Hispali 1623, Mussiponti 1624); duo sequentes 1, 2. p. (ib. 1631); sextus 2, 2. p. (ib. 1629); duo reliqui 3. p. (Granatae 1633); horum priori insertus est tractatus pius et eruditus *de immaculata conceptione b. Virginis,* seorsim etiam excusus Hispali 1617 in 4. Eminent hi commentarii sagacitate, claritate, nitore [1]). — Quanti factus fuerit Gregorius Hemelman, malacitanus, testatur epitaphium plumbi laminae inscriptum et sepulcro additum, in quo inter alia legimus:

Condit hic tumulus
Venerandum in Christo P. Georgium [Hemelman . . .
Heroem omni probitate et literatura [magnum,
Dicendi gravitate Demosthenem, poesi Maronem;
Philosophia Aristotelem, Theologia Augustinum.
Is ingenii acumine et profundiori in- [dagine
Eam illustravit, promovit sapientissi- [mis in
S. Thomam commentariis . . .
Invicta ingentis animi magnitudine, [qua vixit
Moritur, mortem et funus filiorum
Honestante luctu
Aetatis suae 63. pridie nonas Junii a. Christi 1637. etc.

---

[1]) In censura tractatibus hisce praefixa.
[2]) Genér theol. dogmatico-schol. t. 1. prodr. l. c. 4.

[1]) Cf. N. Antonius I, 287., qui de eo narrat: „Miram rem domestici referunt, tractari a se quotidie non sine stupore archetypa ipsa laboriosissimarum lucubrationum ne quidem verbo uno cancellato deletove: adeo nusquam stilum vertebat, sed praesentissima rerum apprehensione muniebat prius ipse viam calamo, quam chartis inprimeret. Cum ederentur commentaria in 1. p. summae Theologiae operaeve ferverent, importuna facta jactura est aliquot exemplaris chartarum, cui reparandae accingens se de novo scriptor ea protulit, quae deperditis paulo post repertis collata summa fide tam rerum quam verborum responderent.“

Edidit hic vir egregius [1]: *Disputata theologica* in 1. p. s. Thomae, Granatae 1637 v. 2 in f. Complectitur t. 2. titulos septem multiplici disputatione dissectos ad 1. p. q. 19 art. 1. et 2. et ad q. 21. de omnimoda inconnexione divinae naturae, intellectus et voluntatis cum omni eo, quod Deus non est. Ubi de respectibus realibus transcendentalibus intrinsecis earundem div. perfectionum ad creaturas possibiles, ipsorumque respectuum terminis primariis et secundariis et consectarie de modis rerum in communi: ac demum de exsistentia, quidditate, objecto materiali et formali nec non de infallibilitate divinae providentiae. Curavit quoque editionem tum commentarii Ludov. de Alcasar S. J. in Apocalypsim (de quo cf. n. 154), tum consiliorum seu opusculorum moralium Thomae Sanchez S. J. (de quo cf. n. 194).

223. Ex augustinianorum familia memoria est dignus Aegidius de Praesentatione et Fonseca lusitanus Petri de Fonseca S. J. (cf. p. 47 in annot.) sat scriptis suis noti propinquus, inter praecipua sui ordinis decora singularis doctrinae merito connumerandus, theologiae in conimbricensi academia professor. Fertur magnus Suarez de eo dixisse, unicum se habuisse illum studiorum suorum exercitatorem atque ingenii cotem († 1626 a. aetatis 87). Scripsit *Disputationes de animae et corporis beatitudine* ad priores 5 qq. 1, 2. s. Thomae et ad 1. p. q. 12., Conimbricae 1609; 1615 v. 3 in f.; *de immaculata b. Virginis conceptione* ab omni originali peccato immuni ll. 4, ib. 1617 in f.

Denique ex s. Thomae interpretibus magnam nominis famam consecutus est Ludovicus de Montesinos bellomontanus, qui Compluti primum interpretatus Aristotelem, deinde omnes fere alios scholae gradus consecutus usque ad supremum horis matutinis theologiam docendi fere sine competitore cumque ingenti totius academiae commendatione plausuque. Ob ingenii perspicuitatem perindeque doctrinae *clari doctoris* cognomentum adeptus, ea docuit frequentia discipulorum gymnasium plusquam 600 capax implente, ut e foribus ipsis atrioque nonnulli adstarent. Cui muneri per 30 annos ea assiduitate vacavit lubentiaque animi, ut recusatis quibuscunque pontificatibus et inter alios salmanticensi, tentatus etiam lippitudine ac fere etiam coecus missionem haud procuraverit, sed opera anagnostis usus, quem juxta haberet, quae suggerebat ipse auditoribus dictaret. Morum animi et corporis integritate doctrinam mirifice commendabat, solitus ante matutinarum praelectionum pensum hora integra preces ad Deum effundere ipsumque contemplari. Cogitasse quoque dicitur de commutanda in religiosam presbyteriali vita idque inter carmelitas excalceatos, si non retardasset propositum scholae amor ac tandem mors virum sic desideratum 7. Oct. 1621 a. aetatis 68. ad feliciorem et augustiorem vitae conditionem ab hac mortali emigrare jussisset [1]). Post ejus mortem prodierunt *commentaria in 1, 2. p. s. Thomae*, Compluti 1622 v. 2 in f.

224. Praeter hos s. Thomae interpretes plures alii in theologia scholastica excelluerunt, e quibus primus n[on] fallimur locus dandus Thomae de Lemos [2]) O. Praed., magistro sapientissimo [3]). Natus is est Ripadaviae (vernacule Rivadavia) in Gallaecia c. 155[?] (sec. al. 1560 vel paulo antea). Studi[is]

[1]) Opera ejusdem inedita cf. ap. Backer II, 111.

[1]) Ita Nic. Antonius II, 54. Plura de eo cf. apud Alph. de Andrada, El Estudiante perfecto.

[2]) Franciscus de Lemos O. S. Ben. matritensis edidit *commentaria super Threnos Jeremiae prophetae*, Matriti 1649 in f.

[3]) Gen'ér t. 1 prodr. 1 c. 4.

applicitus ita eminuit inter sodales, ut continuo ad tradendas quas acceperat disciplinas eum admoverint superiores. Anno 1590 theologiae lectorem et studii regentem agebat in conventu s. Pauli vallisoletano, aderatque a. 1594 cum graves illae de libro Molinae circa concordiam gratiae cum libero arbitrio inter jesuitas et dominicanos exortae sunt controversiae. Hinc ss. Augustini et Thomae de praedestinatione et gratia sensis disquirendis totus incubuit, visusque est maxime idoneus qui in congregationibus de auxiliis cum Didaco Alvarez (cf. n. 220) ordinis praedicatorum propugnaret doctrinam: quod et strenue praestitit [1]), adeo ut sibi Clementis VIII. conciliaret gratiam. Nempe Lemosium praeter singularem eruditionem et omnino decoctam ss. Augustini et Thomae lectionem aderant illae aliae dotes, quae in contentionibus theologicis non parum excellunt, vox magna et canora, firma latera, oratio facilis, argumentorum robur, memoria praesentissima, quam nihil objectorum praeteriret, judicium acre, cui nemo facile fucum faceret. Finitis congregationibus Lemosius, qui jam oblatas sibi a rege catholico infulas modeste recusarat, in museum romanum apud Minervam se recepit ac scribendis de gratia juxta doctrinam Augustini et Thomae commentariis totum se dedit. Tribus ante mortem annis oculis ita orbatum ferunt, ut nec praesentes seque alloquentes videret, id tamen dante Deo residui habuit, ut officium divinum et in sacro dicenda legere posset. Demum ad piissimae vitae praemium, ut sperare licet, abiit 23. Aug. 1629 (non 1624, ut nonnulli falso scribunt) a. aetatis 70. (sec. al. 84). Fructum studiorum suorum exhibuit in opere, cui titulus: *Panoplia gratiae*, seu de rationalis creaturae in finem supernaturalem gratuita divina suavipotente ordinatione, ductu, mediis liberoque progressu dissertationes theologicae, Leodii (typis ementitis, vere Biterris) 1676 v. 4 in f., opus rarum, cujus t. 1. est isagogicus agitque de Pelagio et sequacibus nimium extollentibus humanum arbitrium, deque aliis id nimium deprimentibus, maxime post vulnus peccati originalis; item de infallibilitate divinarum praedefinitionum salva rerum contingentia et arbitrii libertate. In t. 2. disserit de summa Dei providentia et efficacissima praedestinatione sanctorum; t. 3. de influxu Dei in secundas causas naturalis ordinis, ut suas operationes naturales producant, et de viribus creati arbitrii cum solo influxu generali ordinis naturalis ad efficienda opera moralia. In t. 4. denique agit de praevenientis gratiae divinae efficacia, qua Deus operatur in nobis velle et operari pro bona voluntate et de gratia divina, prout habet rationem auxilii [1]). Plura alia volumina (19) ejusdem ad congregationem de auxiliis spectantia manserunt mss. *Acta omnia congregationum ac disputationum*, quae coram ss. Clemente VIII. et Paulo V. sunt celebratae in causa et controversia *de auxiliis divinae gratiae*, quae fere post seculum Lovanii 1702 (typis ementitis) in f. sub ejus nomine prodierunt, non tantae sunt auctoritatis, ut in eorum

[1]) Strenuos quoque habuit adversarios, Greg. de Valentia, Petrum Arrubal, Ferd. de Bastida, Joannem de Salas et Barth. Perez, quibuscum (sibi invicem succedentibus) in 45 disputationibus publicis concertavit. Cf. Quetif II, 461 s.

[1]) D'Argentré in comment. hist. de praed. et reprob. op. Grandin III, 252. de hac ed. scribit: „Cum hi tractatus centum annis (?) post obitum Th. de Lemos nuper in lucem editi sint opera et studio quorundam Jansenii defensorum, hinc nonnulli suspicantur genuina illius scripta infida manu corrupta fuisse. Quod quidem me latet, nec veri simile videtur.“ Cf. tamen Meyer hist. controv. de div. gr. aux. vind. l. 1. c. 2. Cum nonnulli impugnarent Lemosii opus quidam PP. ejusdem ord. obtulerunt Innocentio XI. *Memoriale cum vindiciis ll. Th. de L. Panoplia gratiae inscriptorum*, Augustae V. 1682.

possit verba jurari. Imo cum nonnulli opere mscr. abuterentur, Innocentius X. hoc edidit decretum 23. Apr. 1654: „Cum tam Romae quam alibi circumferantur quaedam asserta acta manuscripta et forsan typis excusa congregationum habitarum coram f. rec. Clemente VIII. et Paulo V. super quaestione de auxiliis gratiae tam sub nomine Fr. Pegnae olim Rotae rom. decani quam fr. de Lemos O. Pr. aliorumque praelatorum et theologorum[1]), qui, ut asseritur, praedictis interfuerunt congregationibus; necnon quoddam autographum seu exemplar assertae constitutionis ejusdem Pauli V. super definitione praedictae quaestionis de auxiliis ac damnationis sententiae seu sententiarum L. Molinae S. J.: eadem Sanctitas suo praesenti hoc decreto declarat atque decernit praedictis assertis actis tam pro sententia FF. O. s. Dominici quam L. Molinae aliorumque S. J. religiosorum, et autographo sive exemplari praedictae assertae constitutionis Pauli V. nullam omnino fidem esse adhibendam, neque ab alterutra parte seu a quocunque alio allegari posse vel debere, sed super quaestione praedicta observanda esse decreta Pauli V. et Urbani VIII. suorum praedecessorum[2]).“ — Strenuo huic vindici theologiae thomisticae adjungimus sodalem Joannem Gonzalez legionensem (de Leon), virum qua pietate qua eruditione sua aetate clarissimum, Romae in collegio ad Minervam studii regentem et s. Scripturae inter pretem (floruit c. a. 1636), cujus opu Leodii nonnisi 1708 in 4. prodiit ho titulo: *Controversiae inter defensore libertatis et praedicatores gratiae ta excitantis quam adjuvantis, tam ope rantis quam cooperantis, tam sufficien tis quam efficacis et de extremis hae reticorum erroribus circa eandem, Ro mae a. 1635 et 1636 publicae catho licorum utilitati expositae*: in quibu nec unum exstat verbum, quod non v ss. pontificum et ss. conciliorum defi nitionibus vel ss. patrum, praecipu Augustini, Prosperi, Fulgentii, Ansel mi, Hilarii et d. Thomae auctoritatibu fulciatur, roboretur, approbetur. Ita ti tulus[1]).

225. Anno 1629 decessit tertius so dalis Joannes de Portugal, qui no eruditione minus et vitae puritate quam titulis ac regii stemmatis origin clarus, ex regia scil. Briganciorur stirpe satus, inter subtiliores Hispa niae scholasticos sibi nomen fecit. Theo logiam in variis illius regni academii tum in lusitanis docuit cum laude, ne minus e sacris pulpitis inclaruit ac tan dem ad Philippi IV. nominationer episcopus visensis factus est (1625 Non omnino quatuor annos in episco patu transegit verus pater pauperur omniumque virtutum absolutissimur exemplar. Scripsit *de gratia increata e creata* t. 1., qui est de Spiritu s., Co nimbriciae 1627 in f., quo in oper etsi de Spiritu s. solum acturum s promittere videatur, totum nihilominu fere s. Trinitatis tractatum profert. To mus 2. de gratia creata mansit ineditu (sicut tot alia opera de hac materia i ista periodo) propter sedis apostolica

[1]) Inter hos theologos nominandus etiam est Jacobus Bossu O. S. Ben. parisiensis n. 1546, qui omnibus de auxiliis congregationibus interfuit acer moliniani systematis adversarius († 1626), quod etiam nisus est prolixo opere impugnare, morte tamen praepeditus illud absolvere non potuit. Prodierunt ejus *animadversiones* in 25 prop. L. Molinae in Reginaldi opere *de mente s. C. Trid.* etc. p. 1642—2066. ed. 1706. Ejus *diarium* de his congregationibus periit. Cf. Sachs Kirchenl. II, 1131.

[2]) Cf. Meyer in praef. hist. controv. de aux. gr. div. praef. a. 4.

[1]) Hieronymus Gonzalez in roman curia et pontificio Rotae ut vocant senat causarum defensor († 30. Oct. 1609) scrip sit docte Glossema seu interpretationem ad reg. VIII. cancellariae *de reservation mensium et alternativa episcoporum*, Roma 1604; 1611; Coloniae 1615 in f.

prohibitionem ad consopiendas acres de hisce quaestionibus controversias promulgatam. — *De augustissimo ss. Trinitatis mysterio* Lugduni 1617 in 8. scripserunt Michael Vasquez de Padilla S. J. hispalensis [1]), qui nondum sacerdos theologiam scholasticam cum laude Cordubae, deinde Romae, Salmanticae et Granatae professus est († 25. Jul. 1624 a. aetatis 65), et Martinus de Alviz [2]) primum S. J., dein O. Erem. s. Aug., primariae cathedrae theologicae Compluti rector, vir omnium aequalium judicio in rebus theologicis fama admodum celeber († 1633), cujus exstant tractatus tres, *de altissima scientia, inscrutabili voluntate, investigabili praedestinatione ac ineffabili Trinitate,* Compluti 1632. — Fere idem est argumentum operis Francisci Arriba O. S. Franc., episcopi segoviensis, dein civitatensis, cui titulum fecit: *Opus conciliatorium gratiae et liberi arbitrii creati perfectam concordiam* aeternaeque praescientiae et praedestinationis infallibilitatem etc. *explicans* ll. 4, Parisiis 1622 in 4. Agit enim in eo de simplicitate divini esse ac personarum trinitate, de coexistentia vera ac reali omnium creaturarum ab aeterno in aeternitate divina, de duplici ordine, sub quo Deus operatur ad extra et aliis. — Didacus de Alarcon S. J. ex oppido Albacete dioecesis carthaginensis, philosophiae, dein Compluti theologiae professor († 28. Oct. 1634), reliquit *theologiae scholasticae p. 1,* Lugduni 1633 in f. — Pariter primam tantum partem *summae theologiae* edidit Didacus de Caceres, ord. Hieronyminianorum quondam praepositus [3]), Salmanticae 1638 in 8. — Emmanuel de la Cerda O. S. Aug. olisiponensis, provinciae praepositus scripsit *quaestiones quodlibeticas* (10), Conimbricae 1619 in f., et commentarium *in orationem Jeremiae,* ib. 1625. — Reliqui sunt nonnulli privilegiorum b. Mariae V. vindices [1]), ut Alphonsus de Sanchez Zarzosa rondensis ecclesiae collegiatae canonicus in l.: *thesaurus conceptionis immaculatae V. Mariae Dei genitricis* ex conspiratione totius fere s. Scripturae cum Apocalypsi, Antiquariae 1631 in f. — Joannes Serrano O. Min. alcazarensis et episcopus acernensis († 1637), cujus *de immaculata prorsusque pura ss. semperque V. genitricis Dei Mariae conceptione ll. 5,* Neapoli 1635 in f. in lucem prodierunt. — Alphonsus Sobrino O. Carm. insignis ecclesiastes († 1628) reliquit *Tratado de la Inmaculada concepcion de la V. Maria N. S.,* Hispali 1615 in 4. — Josephus a Jesu Maria O. Carm. ex nobilissima Quirogarum familia, insignis asceta, regulae primitivae toto vitae decursu ad unguem sectator († 13. Dec. 1626) praeter ascetica hispanice edita (Segoviae 1638 et saepe alibi) composuit *Historia de la V. N. Sennora* con declaracion de algunas de sus excelencias, Antwerpiae 1652 in f., opus rarum (m. 26); Matriti 1656; *Excelencias de S. Joseph* Esposo de N. S. ib. 1612. — Bernardus de Leon O. Praem. burgensis disseruit *De la Concepcion de N. S.* typis monasterii Vitis, 1626 t. 2 in 4. — Joannes Perlinus S. J. matritanus, theologiam docuit in regno peruano Limae, Cusci, Quiti, in Hispania Murciae, Compluti, Matriti, demum Coloniae († 31. Oct. 1638), scripsit apologiam scholasticam sive *controversiam theologicam pro magnae matris ab*

---

[1]) *De augustissimo ss. Trinitatis mysterio sermo,* seu potius tractatus, Lugduni 1617 in 8.

[2]) Nicol. Antonius II, 91; Ossinger, Bibl.-August.

[3]) Exstat quoque ejus *de Noe et arca sacra relectio,* Salmanticae 1635 in 8.

[1]) His adde Theodorum Pybes de Adamo O. Cist. s. theologiae doctorem romanum, qui praeter alias eximias lucubrationes tractatum etiam insignem *de immaculata conceptione divinae puerperae* ingeniose concepit ediditque in publicum. Ita Cistercium bis tertium.

originali debito immunitate ex ss. literis, conciliis, patribus aliisque theologicis argumentorum sedibus ad rem pertinentibus diligenter collectam, Lugduni 1630 in 8. — Petrus Diaz de Aguero, pincianus, medicinae doctor, ord. hierosolymitani s. Joannis Baptistae sodalis, edidit praeter tractatum *de angelis*, Matriti 1672, *Demonstracion clarisima de la imaculada y purisima Concepcion de la Virgen Maria Nuestra Senora*, ib. 1618 in 4.

II. Theologia positiva et polemica.

227. Plerique ex illis, quos inter Scholae theologos recensuimus, opportunitate oblata etiam dogmata catholica adversus errores sui temporis strenue propugnarunt, ideoque partes theologi polemici minime neglexerunt. Ex *hispanis* pauci adhuc supersunt, quos praeter illos theologis *polemicis* accenseas [1]). Dominicus Garcia aragonus († 1629) laudabiliter scripsit multaque eruditione, quamvis Joannes Morinus [2]) eum taxet arrogantiae nomine: *Propugnacula religionis christianae* contra obstinatam perfidiam judaeorum adhuc exspectantium primum adventum Messiae, necnon adversus falsas rabbinorum circa s. Scripturam expositiones ex multis V. T. locis secundum rigorem lectionis hebraicae, Caesaraugustae 1606 in 4. Aliud ejusdem opus praeter quaedam pie et docte lingua vernacula conscripta [3]) est: *Recentiorum variarum et inextricabilium quaestionum ex visceribus l. historialis Genesis hinc et illinc pullullantium discussio*, Caesaraugustae 1624 in f. — Alter fama clarior est Thomas de Jesus [4]) O. Carm. baeticus, beaciensis, antea dictus Didacus seu Dia Sanchez Davila. Hic literis ingenium ita ornavit ac dives reddidit, literas ita cum pietate sociavit, famularique ei adeo utiliter fecit, ut in fertilissima virorum cum doctrina, tum vitae ac morum integritate et sanctitate insignium familia aequales sibi paucissimos agnoscat. Novus adhuc inter sodales necdum votis obstrictus consulebatur probabaturque a senibus consilium in rebus domesticis quibusque atque arduis proferens. Italiam veniens Paulo V. adeo se probavit, ut ab eo existimatus sit ante alios idoneus minister deducendi in Galliam, Germaniam Belgiumque sodalium provincias [1]). Decessit Romae 26. Mart. a. 1627 magni factus a viris doctis. Eruditionem ejus testantur opera, quorum plura prodierunt collecta sub titulo: *Opera omnia* homini religioso et apostolico utilissima, Coloniae 1684 v. 3 in f., quae potissimum ad ascesim et vitam religiosam spectant, et inter quae praecipuum [2]) *Thesaurus*

[1]) Posset iis addi etiam Alph. Fernandez O. Praed., de quo infra.

[2]) Exercitat. biblic. l. 1. c. 2.

[3]) Cf. N. Antonium I, 329. Eodem tempore floruit Nicolaus Garcia in urbe patria (Avilae) canonicus et juris canonici professor, cujus exstat insignis et eruditus tr. *de beneficiis*, Taraconae 1609 t. 1; Matriti 1613 t. 2; Antwerpiae 1618; Venetiis 1629; Genuae 1636 in f.

[4]) Alius a piissimo Th. de Jesu, cujus meminimus p. 20.

[1]) Ita N. Antonius II, 305 s. Cf. plura in Thomae Aq. a s. Joseph diss. historico-theol. de patriarchatu Eliae p. 2, sect. 4. § 3.

[2]) Feller quidem refert VIII, 189: „Urbain VIII. et Benoit XIV. faisaient grand cas de cet ouvrage savant et utile: plusieurs écrivains en ont profité;“ sed acri censurae illud subjicit R. Simon, et praef. t. 5. op. Perpétuité de la foi legimus: „On convient de bonne foi, qu'il y a dans ce traité quelques mémoires dont la lecture peut être utile, pourvu qu'elle

sapientiae divinae in gentium omnium salute procuranda, schismaticorum, haereticorum, judaeorum, saracenorum ceterorumque infidelium errores demonstrans, impiissimarum sectarum, maxime orientalium, ritus ad historiae fidem 12 ll. enarrans, errores ad veritatis lucem confutans, Antwerpiae 1613 in 4; melior tamen est editio a. 1684. — Thomas Ramon O. Praed. aragonus praeter ascetica scripsit *de primatu* s. Petri ap. et ss. pontificum romanorum ejus successorum fasciculum aureum in 3 ll. divisum, in quibus ex plurimis locis utriusque T. ss. conciliorum decretis et antiquis patribus catholicaeque Ecclesiae doctoribus summa apostolicae romanaeque sedis auctoritas et potestas demonstratur, Tolosae 1617 in 4. — Sancius Davila et Toledo (n. 1546, † 1625), aliquamdiu s. Theresiae a confessionibus, a qua meruit epistolas accipere, unde ipsius in vita adhuc juvenili virtutum profectum agnoscere licet, quater academiae salmantinae rector, episcopus murcianus, mox giennensis, inde seguntinus, demum placentinus scripsit: *De la Veneracion que se debe a los Cuerpos de los Santos y a sus reliquias, y de la singular, con que se ha de adorar el Cuerpo de Jesu Christo N. S. en el Santisimo Sacramento 4 ll.,* Matriti 1611 in f. opus rarum (m. 30).

228. Fortissimum omnium Ecclesiae catholicae adversus protestantium errores propugnatorem habuit hac epocha *Italia* [1]). Is fuit Robertus Franciscus Romulus Bellarminus, patria politianus, Marcelli II. sororis Cynthiae Cervinae filius die 4. Oct. [1]) 1542 natus. Puer egregiae indolis et pietatis nondum sexennium egressus concionatores aemulans, lineam indutus vestem e superiore loco ad sui similes de acerbis Christi cruciatibus saepissime nec inepte loquebatur. Condiscipulos suos tenera adhuc aetate aedificabat pietate, modestia, diligentia, atque adeo jam tunc veracitati studebat, ut nunquam mendacii vel levissimi reum se agnosceret. Puer noctu ad orandum surgebat, prolixe coram ss. sacramento orabat, mortificationisque gerebat curam. Diligenti opera data grammaticae, humanitati et rhetoricae, graecas literas solerter apprehendit, multumque adolescens delectabatur poesi [2]). Adultior factus ut gravioribus studiis ingenium mira jam eruditione praestans amplius

soit faite avec discernement. Mais il y a tant de confusion, tant de faussetés, tant d'ignorance et tant de contrariétés que pour en tirer quelque utilité, il faut savoir la matière mieux que ne la savait l'auteur. C'est cependant sur cet ouvrage, et quelques autres encore plus défectueux, que la plupart de ceux, qui ont écrit depuis cent ans ou environ, ont formé le jugement qu'ils ont fait de la créance et de la discipline des Orientaux touchant les sacrements et les autres articles controversés entre les catholiques et les protestans etc.«

[1]) Praetermittimus Joannem Antonium Calvenzanum mediolanensem, quem card. Frid. Borromaeus cum tribus aliis viris ad incolas vallium dioecesibus comensi et curiensi subjectos misit, ut illos in vera institueret fide: quod tam feliciter praestitit, ut helvetiorum apostolus nuncupari meruerit, pro quibus reliquit etiam aliquot libellos dialecto ipsorum conscriptos. Peste correptus obiit a. 1630. Cf. Argelati l. II, 264. — Benedicti de Benedictis parochi ad s. Luciam Patavii († 1631) exstant *jacula Ecclesiae Christi catholicae* ex catholicorum ipsorumque haereticorum assertionibus deprompta, quibus christianae fidei veritas firmissime roboratur et haereticae fidei falsitas certissime refutatur, Venetiis 1608.

[1]) Hinc magno cultu prosequebatur s. Franciscum assisinatem, cujus memoria ea die recolitur, atque impetravit, ut officium impressionis stigmatum in corpore s. Francisci a sede apostolica approbaretur. Non sine speciali hujus sancti benevolentiae significatione videtur contigisse, quod tam devotus cliens recurrente hujus festi memoria (17. Sept. 1621.) ad coelestem patriam migraret.

[2]) Licet provectiori in aetate musis renunciasset, tamen subinde ad illas rediit, et inter alia hymnum composuit de s. Maria Magdalena: ‚Pater superni luminis' etc., qui dignus habitus fuit a Clemente VIII., qui in Breviarium reciperetur.

excoleret, Patavium petiit ibique de societate Jesu ineunda cogitavit, illamque revera patre per annum reluctante 20. Sept. 1560 est ingressus. In collegio romano per triennium philosophiae insigni cum profectu operam dedit, licet infirma, imo desperata prope valetudine uteretur. Nondum sacerdos, nec theologus, magno cum fructu atque eloquentiae commendatione variis in locis ad populum dixit. Patavii theologiae vacabat (1567) atque Genuae coram patribus provinciae theses ex philosophia atque theologia magna cum dignitate, sapientia atque eruditione publice defendit. A. 1569 praeposito generali mandante Lovanium latinas conciones habiturus concessit. Postquam a Cornelio Jansenio sacerdos fuit initiatus, opus suum est aggressus avidissimeque audiebatur, atque aliquos etiam a vera fide devios ad Ecclesiam reduxit. Prodierunt hae conciones Coloniae 1615; verum Bellarminus conquestus est, eas in hac editione minus fideliter exhiberi. Hinc cura Riverii nova prodiit editio: *Conciones habitae Lovanii* ante a. circiter 40, nunc consensu auctoris publicatae, Cameraci 1617; Coloniae 1617 etc. Primus quoque e societate Jesu ibidem s. Thomae summam explicavit: inde in memoriam tanti viri cathedra qua utebatur asservata fuit Lovanii. Non tamen interea pietatis studium intermittens, custodiae cordis quam maxime advigilabat, ne inanis gloriae tinea scientiae studio innasceretur. Ad eum finem concinnaverat ipse sibi regulas quasdam privatas, juxta quarum tenorem vitam suam omnem instituendam decerneret, quae post ejus obitum inter schedas repertae ad aliorum utilitatem typis mandatae sunt[1]). Fractis autem propter assiduos studii labores corporis viribus patrium post septennium repetiit solum (1576), iisque reparatis Romae pariter primus e societate Jesu praelectiones de controversiis fidei suscepit summa omnium satisfactione accurrentibus undique auditoribus: earum fama mox per alumnos collegii germanici in universa Germania divulgabatur[1]), adeo ut Bellarminus adigeretur illas typis mandare. Non ita tamen studiis erat deditus, ut animarum negligeret curam: confessarii enim munere fungebatur in frequenti collegio romano, atque inter filios spirituales s. numerabat Aloysium, quem in su-

---

[1]) Hae regulae ita sonant: „Cum experrectus lucem primam videris, subeat animum cogitatio, te in hac vita peregrinari: ideo nihil curandum, quam ut itineribus tuis directe ad Deum abeas. Talia vero meditans orabis, ut exoneret te Deus sarcina gravi. In meditatione et re divina hoc age, ut cum Deo unum sis, et quam minimi pendas, si forte in sensu animae non sit voluptas ulla; aestimes vero non ipsum te illum esse, qui celebrat, sed Deum, quem induis, et cujus, tametsi non pro mensura, personam imples. Cum ante tribunal mentis conscientiam excuties, multus eris in charitate erga Deum, et in noxarum disquisitione brevis, quam nihil opus est esse nimiam; ac post mergeris in mari rubro sanguinis Christi. Cum te induis aut pasceris, urgeat te praesentia Numinis. Negotia ne perperam agas, quin ea incipias cum fiducia magna et mente in coelum sublata; probabis eadem prius ad lumen Dei. Horis, quae finem laborum ferent, meditare hilaris atque affabilis esse, et cura, ut vis intentioque animae remittat ad obsequium Dei; ejusdem illustrationes celare memineris, perinde ac si ab illis obscurus esses. Noctu demum, quando cubitum ibis, cogites modum, quo super crucem Christus membra reclinavit propter nos, et cures, ut te sommus occupet stratum super pectoris ejus ss. vulnus."

[1]) Ita ex. gr. scribit Guil. Whitaker, unus e potioribus Bellarmini adversariis, in praef. l. adversus eum editi: „Inter jesuitas maximum et celebre nomen Rob. Bellarminus . . . qui controversias theologicas summa omnium admiratione acclamationeque tractavit, cujus dictata sic erant studiose ab auditoribus excepta, transscripta varieque transmissa, ut quasi κειμήλια quaedam vel ἀποτρόπαια haberentur . . . et nunc Bellarminus tamquam athleta invictissimus celebratur, quocum nemo nostrum congredi ausit etc." Ceterum de his controversiis infra loquemur.

premo morbo et in mortis agone juvit. Interim a Sixto V., qui ejus opera in corrigenda vulgata [1]) utebatur, cum Henrico Cajetano legato pontificio (1590) in Galliam destinatur, ibique per menses septem moratus multa eaque perquam molesta in parisiensi obsidione est passus: qua occasione insignem epistolam apostolici legati nomine ad universos Galliae praesules dedit, ut eos a periculo schismatis revocaret. Sixto V. vita functo 26. Sept. 1590, Bellarminus cum legato Romam reversus est. Sub Gregorio XIV. et Clemente VIII. praecipuas fere partes habuit [2]) in recognoscenda editione vulgatae Sixti V. Post Toleti mortem (1596) Romam accitus est a Clemente VIII. (neapolitanam enim tunc ordinis provinciam moderabatur), ut illius suppleret locum. Pluribus eum auxit summus pontifex muneribus; cum Ferrariam proficisceretur, viae comitem illum habere voluit statuitque, ut ipsius catechismus [1]) in omnibus Italiae ecclesiis et scholis adhiberetur, demum eum cardinalem dixit 3. Martii 1599 hoc elogio: „Hunc elegimus, quia non habet parem Ecclesia Dei quoad doctrinam et quia est nepos optimi et sanctissimi pontificis.“ Cum autem se subtrahere moliretur, sub anathemate vetitus est repugnare. Hinc factum, ut quamvis esset sacra purpura donatus, nihil tamen de pristina modestia mutaverit, suique omnino similis et pauper religiosus et ecclesiae romanae princeps idem semper fuerit, in unum religiosae vitae et sacrae dignitatis munia conjungens. Neque hic stetit pontificis favor, voluit enim, ut Bellarminus quae ad Ecclesiae universalis bonum facerent, libere et sincere sibi aperiret atque indicaret,

---

[1]) Jam antea sub Gregorio XIII. in emendanda versionis alexandrinae editione (cf. supra p. 200 annot.) occupabatur. Cum vero Sixti V. editio vulgatae non sat esset correcta, virique graves post hujus pontificis mortem illam prohibendam esse censerent, Bellarminus ut Sixti auctoritas sarta tectaque servaretur, Gregorio XIV. consuluit, ut illa editio secundis curis corrigeretur: „Et sic N. (Bellarminus, ita ipse in sua autobiographia) reddidit Sixto P. bona pro malis. Sixtus enim propter illam propositionem de dominio Papae indirecto in totum orbem posuit controversias ejus in indice librorum, donec corrigerentur, sed ipso mortuo s. rituum congregatio jussit deleri ex libro indicis nomen illius. Placuit consilium N. Gregorio Pontifici etc.“ Ceterum quae hic Bellarminus narrat, locum praebuere exceptioni adversus ejus beatificationem, ut liquet ex voto card. Passionei n. 26 ss.

[2]) De partibus, quas in hoc labore habuit Bellarminus cf. Petrasancta in vita l. 2. c. 9; Ungarelli de castigatione vulgatae bibliorum editionis peracta jussu Conc. trid. § 10 ss.; Le Long Bibl. s. p. l. c. 4. pag. 248. Praefatio editionis clementinae est Bellarmino teste in vita, quam ipse scripsit, a se composita, Ghislerí vero refert, Toletum quoque in ea conscribenda habuisse partem.

[1]) Necesse non est pluribus de praestantia hujus catechismi paris cum Canisii catechismo pretii loqui. Abunde testantur id tam repetitae editiones (cf. Sommervogel Bibliothèque de la Comp. de Jésus I, 1182—1204). Hinc scribit Dom Guéranger (Mémoire sur la question de l'immaculée conception p. 52): „Tout le monde sait, que le grand Bellarmin, tout couvert des lauriers que lui avait mérités sa magnifique défense de la foi catholique dans les célèbres controverses, ne dédaigna pas, à la prière de Clément VIII. de composer un simple catéchisme pour les enfants, sous le titre de *doctrine chrétienne.* Ce précieux opuscule ... fut approuvé par un bref de Clement VIII. du 15. Juil. 1598 ... le même catéchisme recommandé encore dans un bref de Urbain VIII. du 22. Févr. 1633 a été l'objet d'une Constitution spéciale de Bénoît XIV. adressée à tous les Patriarches, Primats, Archévêques ou Evêques sous la date du 7. Févr. 1742 et dans laquelle le Pontife rappelant les paroles de Clément VIII. exhorte avec les plus vives instances ses Frères dans l' Episcopat à l' accepter pour l' enseignement de leurs peuples. On ne saurait donc refuser à ce Catechisme, publié officiellement dans toute l'Eglise et répandu moralement parlant dans le monde catholique tout entier, comme le prouvent ses éditions italiennes, françaises etc., on ne saurait lui refuser, disons-nous, la valeur d'un document incontestable de la croyance de l'Eglise.“

quod et cardinalis apostolica praestitit libertate [1]). Anno 1602 ecclesiae capuanae archiepiscopus ab ipso Clemente inauguratus est magno hujus ecclesiae bono [2]). Sunt tamen qui putent, eum propterea ad archiepiscopatum capuanum fuisse promotum, ut Roma amoveretur. Quidquid sit de ratione hujus promotionis, certum est, Bellarminum etiam sequenti tempore magna auctoritate apud Clementem VIII. valuisse, ut patet ex pontificis ad illum literis, in quibus praeter alia scribit: „Sensu cordis maximo amplectimur officium, quo fungeris erga nos occasione nativitatis Domini, fuissetque hic sensu major, si declinans consuetudinem hanc aulae colligere studuisses potius, quae peccavimus anno jam exacto, ut de his nos commonitos erudires, quo pacto possemus annum insequentem ab eis repurgati melius auspicari, serviremusque impensius divinae majestati.“ Quam sanctissime gregem Bellarminus rexerit, nostrum non est pluribus exsequi; id unum certum est, eum omnes partes optimi pastoris diligenter explevisse erga suum gregem, qui eum tanto amore et veneratione prosequebatur, ut cum illi post Clementis VIII. mortem ad vaticana comitia migrandum esset, illacrimantem totam urbem videret, atque discessurus haec audiret dicentem: „Ne derelinquas nos, pastor bone; ne deseras nos orphanos, sub te quae peccavimus, pater, filii emendabimus.“ In comitiis Pauli V. parum abfuit, quin in summum pontificem eligeretur, sed ipse virum gravissimum suum studium, opem, operam ac clientelam pollicentem, ut desisteret, per sacra omnia hortatus est, nec ei pro hac sollicitudine gratias egit. Paulus V. mox ut electus est, vetuit Bellarminum abire a suo la-

[1]) Cf. haec consilia prudentia plena in ejus vita l. 3. c. 5. Illis subjecit pontifex suas animadversiones, quas hisce absolvit: „Haec paucula ita cunctim diximus non ad excusandas excusationes in peccatis: sed ut ipse potius misereatur difficultatibus, quibus impliciti in has aerumnas incidimus. Fatemur enim nedum in istis, sed in aliis multis nos, imo in omnibus peccasse et in nulla re muneri nostro satisfecisse nec satisfacere. Roget igitur Deum omnipotentem, vel ut sua divina et efficacissima gratia nobis opituletur, vel quod magis optamus, ut nos ab hoc mortali vinculo absolvat, aliumque subroget, qui omnibus numeris officium sibi injunctum absolvat.“ Minus grata fuere Clementi VIII. tria Bellarmini scripta occasione controversiarum de auxiliis gratiae et Molinae systemate. Cf. Bellarmini ep. in voto card. Passionei apud contin. hist. Fleurii l. 242. § 6. n 23.

[2]) Hinc Baronius ad a. 968 n. 92 laetabundus de hac promotione scribit: „His vero diebus, quibus haec scribimus (quod non tacendum) maximum accessit eidem ecclesiae ornamentum, dum . . . delectus est a ss. D. N. Clemente Papa VIII. ad nobilissimae ecclesiae regimen vir doctissimus ac religiosissimus Rob. Bellarminus S. R. E. card. virtutum meritis toti christiano orbi conspicuus, exoptatus votis, collaudatus suffragiis atque exceptus plausu illud sacro collegio conclamante: *Dignus dignae.*“ Arcta exstitit inter hos duos viros summos amicitia, ut jam vidimus ex dictis supra de Baronio: et quanti hic fecerit Bellarminum colligitur ex ipsius ad eum literis. „Testis est Deus, scribit Baronius eum ut Romam veniret invitans, me nihil tam cupere, quam ut simul adsis, quo ego conferam tibi subinde res meas. Statueres profecto in vado naufragum cor meum in pelago demersum flebilium aerumnarum. Et vero si id susciperes consilii, nemo rem iniquius interpretaretur, te ad menses paucos et animo redeundi Romam cogitare. Fecit hoc interdum card. Borromaeus, sanctissimi laudatissimique vir exempli, et multos conspectus tuus recrearet.“ Ita vero occasione operis Bellarmini de controversiis scribit annal. t. 1. a. 53 n. 32: „Est et R. P. Bellarminus politianus (traditionum defensor), qui multos *annos* in his (controversiis) summa cum laude versatus est Romae publice docens et hoc ipso anno, quo haec nostra cudimus suas de controversiis christianae fidei disputationes adversus haereticos ab eruditis omnibus avide expectatas et jam acceptas et mirifice praedicatas edidit: nobilissimum plane opus, quod instar turris illius, quam David aedificavit cum propugnaculis, ex qua mille pendent clypei et omnis amatura fortium (Cant. 4, 4), in Ecclesia habeatur.“

tere, cujus vellet consiliis plurimum uti. Ea causa ipsi fuit ecclesiae capuanae renunciandi, quod nollet gregi praeesse, cui non possit se exhibere praesentem. Maxime ab eo tempore in s. congregationibus occupatus fuit, in quibus libertate apostolica sententiam promebat suam, etiamsi praevideret minus gratam eam fore, plerumque tamen omnes eum ducem sequebantur, ejusque responsa pro oraculis habebant [1]). Qui ejus clientelae se commendabant pro obtinendis beneficiis ecclesiasticis, eos hoc ipso minus idoneos censebat, adeo virtutis habebat rationem. Dum vero ita bono universalis Ecclesiae consulebat, propriam non negligebat salutem. Quotannis secretus ab aliis curis ad silentium et contemplationis studium per mensem (quem in societatis Jesu tirocinio transigebat) confugere erat solitus, pulverem ex negotiis contractum excussurus atque ad reddendam Deo villicationis suae rationem sese comparaturus. Pia sensa et lumina in sacro illo recessu hausta in piissimos redigebat libellos [2]), quos dein publicae dabat luci, et qui etiam nunc devotas animas recreant. In fine cujuslibet anni solemne habuit, rationes componere cum omnibus, et quod superesset, statim in pauperes, viduas atque pupillos distribuere, quos nec stare ante se, dum stipem precarentur, aperto capite patiebatur. Ceterum vitam duxit plane talem, quae cum priscis sanctissimis patribus ac praesulibus jure comparari queat, sive studium pro Ecclesia, sive zelum animarum sive parsimoniam in victu, sive denique labores sacros eosque immensos vitaeque sanctimoniam spectes [1]). Anno 1621 propter ingravescentem annis et aegritudinibus aetatem, agebat enim jam a. 79., impetrata ab occupationibus publicis missione die 16. Aug. ex Vaticano secessit in domum probationis societatis Jesu ad s. Andreae, ibique instantis mortis assidue memor, edito hunc in finem libello *de arte bene moriendi*, quem suarum editionum juxta ac vitae terminum esse voluit, ad eam se paravit. Illico coepit ex morbo periculose decumbere febrique defatigari continua. Quare vocato mox sacerdote sacro viatico ad exitum roborari et s. Caroli Borromaei mortis lectione ad agonem animari voluit. Invisit eum decumbentem Gregorius XV. ac bis peramanter amplexus sacrum se pro ejus valetudine facturum promisit. Ipse Christi vicarium obsequiosissime reveritus, usurpavit illud centurionis: „Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum.“ Tandem creatori suo spiritum redditurus sacratissimam Christi e cruce

---

1) Cf. Vitae l. 3. c. 5. Kirchenlex. II, 286 ss.

2) Libelli hi dignissimi, qui impense commendentur diligenterque legantur propter ascesim solidam et unctionem spiritus, saepissime prodierunt et sunt: *De ascensione mentis in Deum per scalas rerum creatarum*, Romae 1595 in 24; Antwerpiae 1615; 1618; Ferrariae 1869 (cum reliquis quatuor) etc.; de quo ita s. Franc. Salesius: „Magnus et celeber Bellarminus card. composuit libellum, cui titulus *Scala pro ascensu ad Deum*, qui sane admirabilis erit, eo quod a sapientissimis illis manibus et devotissima illa anima prodiit, quae tot et tam docte in Ecclesiae utilitatem scripsit.“ *De aeterna felicitate sanctorum ll. 5*, Romae 1616; Antwerpiae 1616; 1617; 1668 etc.; *de gemitu columbae* sive de bono lacrimarum ll. 3, Romae 1617; Coloniae 1617; 1620; 1626; 1634; 1638 etc. Cum in hoc l. Bellarminus queratur de disciplinae relaxatione in aliquos religiosos ordines sensim introducta, opposuit doctissimus Jac. Gravina O. Praed. l. *Vox turturis* seu de florenti usque ad nostra tempora ss. Benedicti, Dominici, Francisci et aliarum ss. religionum statu, Neapoli 1625; et respondente pro cardinali P. Roth S. J., l. quem ex ejus msc. excerpsit Aug. Ardinghellus *Congeminata vox turturis* ib. 1633. *De septem verbis a Christo in cruce prolatis ll. 2*, Romae 1620; Antwerpiae 1620 in 8; Coloniae 1620 in 12; 1621; 1626 etc. Ea propter illorum insignem utilitatem germanice vertit et edidit Hense partim Moguntiae, partim Paderbornae 1868 ss.

1) Plura de ejus virtutibus cf. in Vita cit.

pendentis effigiem per iteratos amplexus tenerrime exosculatus, labantibus brachiis capiti suo imposuit in supremae devotionis signum, deinde ad pectus illa dulciter stricta brachiis in ipsiusmet crucis figuram cancellatis, apostolico symbolo, psalmo 50., oratione dominica et salutatione angelica clare distincteque pronunciatis ac intermortuis denique vocibus dulcissimo Jesu nomine trigesies invocato sanctissime ut vixit, exspiravit die 17. Sept. a. 1621. Funus illi jubente pontifice comparatum est eo splendore, quo cardinalibus fieri consuevit, sed adversus undam populi concursantis ad osculum tactumque sacri pignoris adhibere oportuit helvetos e stipatoribus pontificiis. Quidquid rerum in usu habuit, raptum distractumque in postulantes est ad venerationem. Tanta autem virtutis Bellarmini fuit aestimatio [1]), ut iteratis vicibus processus a s. congregatione rituum de vita et miraculis fuerit institutus, ut in beatorum album referri posset [2]).

229. Jam ad Bellarmini opera transeamus. Inter haec omnium consensu eminent ***Disputationes de controversiis fidei*** adversus hujus temporis haereticos, quarum praestantiam testantur et virorum doctissimorum encomia [1]), etiam protestantium [2]); et repetitae e-

---

[1]) De qua cf. Sotvellum in Bibl. Script. S. J., et Jac. Fuligatto in vita italice conscripta, Romae 1624; latine versa et aucta ex actis pro ejus beatificatione e relationibus ultra 80 testium juratorum compositis a Petra-Sancta Leodii 1626. Hoc elogio inscriptum fuit nomen Bellarmini elencho cardinalium defunctorum: „Vir clarissimus, theologus eminentissimus ac fidei catholicae propugnator acerrimus, haereticorum malleus aeque pius, prudens, humilis ac summe eleemosynarius. Sacrum collegium cardinalium ac universa curia romana tanti viri amissionem non sine lacrimis maxime indoluere.“

[2]) Praeter auctores citatos cf. de Bellarmini vita Eggs, Purpura docta l. 5. § 75, et illos, quos recenset magno numero Backer l. c. 1, 540 s. ed. 2. Ipse Bellarminus suam vitam breviter descripsit loquens de se in tertia persona. Narrationem vero absolvit hisce verbis: „Haec scripsit N. rogatus ab amico et fratre (Andrea Eudaemonio, de quo infra) a. 1613 mense Junio. De virtutibus suis nihil dixit, quia nescit, an ullam vere habeat. De vitiis tacuit, quia non sunt digna, quae scribantur, et utinam de libro Dei deleta inveniantur in die judicii, Amen. Orate pro me.“ Ceterum haec autobiographia potioribus exceptionibus adversus Bellarmini beatificationem occasionem praebuit, ut patet ex prolixo voto card. Passionei contra eam edito. Prodiit ea Romae 1676 in *Summario positionis* super dubio de virtutibus R. card. B.; et Lovanii 1753 etc.

[1]) Omnium nomine audiatur Kuhn (Tüb. Qtlschr. 1844 p. 282 s.): „Ueber ihren Werth ist von jeher nur eine Stimme gewesen, und selbst auf der gegnerischen Seite fehlte es nicht an glänzenden Anerkennungen derselben. Eine vollkommene Bemeisterung des Gegenstandes und umfassende Gelehrsamkeit, eine Bestimmtheit und Klarheit der Darstellung wie man sie nur selten beisammen findet, zeichnen seine Disputationen gleich sehr aus. Dazu kommt noch ein anderer Vorzug. Bei Bellarmin findet man keine leidenschaftlichen Ausbrüche, keine Schmähungen und boshaften Verdrehungen der gegnerischen Lehre. Er schreibt mit ruhigem Ernst, mit der Würde des ächten Gelehrten und mit einer Urbanität, die den Cardinal der römischen Kirche verräth.“ Cf. plura encomia ap. Petra-Sancta l. 2. c. 6. Ferebatur quidem doctissimus cardinalis du Perron minus aeque de hujus operis pretio judicasse, quo rumore multum affligebatur Bellarminus: verum Perronius vix audita calumnia insignem ad illum scripsit epistolam sinceri amoris et summae aestimationis tesseram, in qua testatur, opera sua has disputationes pro communi utilitate in linguam fuisse versas gallicam. Cf. hanc epistolam in Katholik 1865 II, 43 ss.

[2]) Ita ex. gr. scribit Montacutius (praef. ad appar. ad orig. eccl. s. 56): „Vir erat, haud inficior, admirandae industriae, doctrinae, lectionis stupendae Bellarminus, qui ut primus, ita solus immanem illam molem et immensum chaos controversiarum stupenda ingenii dexteri felicitate, artificio singulari excoluit, in ordinem redegit confusum prius: accurata diligentia et multorum annorum studio expolivit: praeripuit ille palmam secuturis

ditiones [1]), et ingens adversariorum numerus, qui contra illas calamum strinxerunt [2]), et frequens penes theologos catholicos usus, cum vere dici possit, Bellarmini opus armamentarii instar esse, e quo illi potiora hauserint atque etiam hauriant arma, quibus protestantes impugnent. Prodierunt hae de controversiis disputationes primum Ingolstadii 1586—1593 t. 3 in f.; 1596; Lugduni 1593; 1596; auctae, recognitae et in 4 t. distributae, Venetiis 1596 et 1599; 1602; Ingolstadii 1599 t. 3; 1601 t. 4; Parisiis 1602 t. 4; Coloniae 1605 t. 7 etc. Cum vero editio veneta a. 1596, quam prototypon esse voluit, minus correcta esset praecedentibus, imo valde mendosa, nec aliae satisfacerent Bellarmino, edidit ipse Romae Correctorium hoc titulo: *Recognitio ll. omnium* Roberti Bellarmini ab ipso auctore edita [1]) Romae 1607 in f.; Ingolstadii 1608, secundum quam expressae fuere aliae editiones, ut ed. pulchra parisiensis 1608 v. 4 in f.; 1613 etc. Recusae fuere usque ad tempus, quo vixit Niceron († 1738), centies et vigesies, et etiam nostra aetate Moguntiae 1842 cura cl. Sasen in 8; Romae 1832—42 in 4. Meliores editiones censentur parisiensis 1608; coloniensis 1619; pragensis cum Ebermanni vindiciis a. 1721. Prodierunt quoque cum aliis Bellarmini operibus Venetiis 1721; Parisiis 1619; Coloniae 1617 cum supplemento 1619 v. 7 in f., quae editio plenior est veneta, et haec complectitur t. 1: De verbo Dei scripto et non scripto ll. 4; de Christo capite totius Ecclesiae ll. 5; de summo pontifice capite totius militantis Ecclesiae ll. 5, quod opus parlamento parisiensi admodum displicuit. T. 2. continet: De Ecclesia tum in conciliis congregata, tum sparsa toto orbe terrarum ll. 4; de membris Ecclesiae militantis, clericis, monachis et laicis ll. 3; de Ecclesia, quae est in purgatorio [2]) ll. 2; de Ecclesia, quae triumphat in coelis ll. 3. T. 3. agit de sacra-

---

omnibus et sibi desponsatam vel destinatam cuicunque laudem abstulit. Nam ab illo, qui tractant controversias ut ab Homero poetae, sua omnia fere mutuantur.“ Whitaker (cujus alia verba cf. supra p. 274.) Bellarminum appellat „virum sane doctum, ingenio felici, judicio subtili, lectione multiplici praeditum, qui soleret apertius et simplicius agere, quam reliqui papistae consueverunt, et argumentum pressius urgeret et arctius ad causam adhaeresceret.“

[1]) Eas in *Compendium* contraxit Bonaventura a Carpentoracte, Arelate 1653 in 4.

[2]) Hi ex protestantibus sunt fere innumeri: inter eos eminent Junius, Hunnius, Hutter, Rainold, Pareus, Wehrenberg, Hülsemann, Kortholt, Laelius, Cruccius, Cramer, Sutelivius, Abbot, Marnix, Whitaker, Brightmann, Vignier, Buddeus, Morton, Gesner, Lubbertus, Willet, Hebenstreit, Huber, Hanaverus, Amesius, Lauterbach, Deckher, Chrastovius, Ingolsteter, Mestrezat, Krakewitz, Vorst, Polanus, Georgius Albrecht, Crocius, Scherzer, Joan. Gerardus, Eckhard, Perkens, Joan. Regius, Danaeus, Meisner, Reneccius, Froereisen, Chamierius, Laur. Olai Vallius, Dorschaeus, Coccejus, Reiser, Frid. Mayer, Thurmius etc., quorum opera cf. Sommervogel I, 1165 ss.; Werner, Fr. Suarez 1, 34 ss.; Roskovány 2, 422—6; 524—30; 590. s.; 611; 628; Buddeus Isagoge historico-theol. ad univ. theol. Vere scribit Backer: „Pendant 40 ou 50 ans il n'y a presque point eu d'habiles théologiens allemands Protestans qui n'aint choisi Bellarmin pour le sujet de leurs ouvrages de Controverse.“ Nam, ut ait Hottinger biblioth. quadripart. p. 514 „in elencticis primae jure debentur, si studium spectes et eruditionem, Bellarmino.“ Cf. quoque Fabricium hist. bibl. fabric. II, 104—127.

[1]) Cum nonnemo hujus scripti genuinitatem negasset, illam asseruit Livin. Meyer in hist. congr. de aux. l. 2. c. 20. Contendit autem Passionei in suo voto contra Bellarmini beatificationem, multa et notabilia circa varias opiniones et expressiones fuisse in prioribus editionibus mutata, probabiliter per Valentiam.

[2]) Pro hisce ll. defensionem edidit Ludovicus Rogerius S. J. aretinus, Neapoli theologiae scholasticae, polemicae Posonii professor († 25. Dec. 1602).

mentis in genere ll. 2; de baptismo et confirmatione l. 1; de eucharistia et sacrificio missae ll. 6; de poenitentia ll. 4; de extrema unctione, ordine et matrimonio ll. 3. T. 4: de gratia primi hominis et statu innocentiae l. 1; de gratiae amissione ll. 6; de gratiae reparatione et statu justificationis per Christum ll. 14. In t. 5. habetur dilucida explanatio in omnes psalmos, quae utpote utilissima, magna cum unctione conscripta, veram solidamque pietatem spirans, hinc iis, qui ad officii canonici recitationem tenentur, maxime commendanda, saepissime [1]) seorsim prodiit, ut Romae 1611 in 4; Coloniae 1611; 1617 etc.; Lugduni 1611, 1618, 1647, 1682 etc. T. 6. exhibet ejus conciones Lovanii habitas, et t. 7. de scriptoribus ecclesiasticis l., qui etiam saepius prodiit, ut Romae 1613 cum 11 indicibus et brevi chronologia ab o. c. usque ad a. 1612; Coloniae 1613; Parisiis 1617 (cura Jac. Sirmondi quae editio est praestans), 1630 etc., de quo opere ita scribit Fabricius: „Bellarminus quidem hunc librum in suos duntaxat usus conscripsit, cum theologiam (Lovanii) docere deberet; postea autem, cum in plurium manus venisse intelligeret ac metuendum ipsi esset, ne se inconsulto ederetur, in ultima aetate eum recognovit, expolivit et auxit . . . Atque hic liber Bellarmini singularem apud eruditos, etiam protestantes consecutus est approbationem, ita ut pro meliori ejus scripto habeant, quamvis non sit sine naevis: observant enim eruditi, eminentissimum auctorem multa praetermisisse, dubia ac supposititia scripta pro veris et genuinis venditasse etc.“ Disserit Bellarminus in hoc l. de 400 fere scriptoribus; naevos vero, qui reperiuntur, emendavit Labbeus, aliaque supplevit in sua dissertatione philologica et historica *de scriptoribus ecclesiasticis*, quos attigit Bellarminus, in qua cum plurima ad historiam, chronologiam, criticamque ecclesiasticam spectantia explicantur, tum aliorum praesertim Riveti, Coci, Perkinsi, Tossani, Gerhardi, Aubertini, Hottingeri, Maresii errata castigantur: ea habetur in editione parisiensi 1658. 1660 v. 2 in 8., quae cum illa a. 1617 supra laudata optima censetur, dum lugdunensis a. 1663 judice Fabricio vitiosissima

---

[1]) Backer praeter versiones ultra 30 recenset hujus explanationis, argumentum sane manifestum praestantiae illius. De ea scribit Hefele Kirchenlex. 2, 29: Ein für jene Zeit trefflicher lateinisch geschriebener Commentar . . . welcher sich durch präcise und accurate Fassung der Gedanken, so wie durch ernstes und tieferes Eingehen in den Sinn der heiligen Gesänge auszeichnet und vor gar vielen neuen Psalmencommentarien den Vorzug verdient. R. Simon vero haec habet (Hist. crit. du V. T. l. 3 c. 12): „La méthode que le Card. Bellarmin a suivie dans son commentaire sur les Psaumes est bonne et digne de lui. Il examine le Texte Hébreu qui est l'Original, puis les deux anciennes Versions que l'Eglise a autorisées. Il n'est pas assez Critique, et il ne paroit avoir sçû que médiocrement la Langue Hébraique; de sorte qu'il se trompe quelquefois. Comme il a écrit après Genebrard, il a pris de lui la plus-part de ce qui regarde la Grammaire et la Critique, en y changeant seulement quelque chose. Il y a aussi des endroits qu'il auroit pû expliquer plus à la lettre et selon le sens historique: mais il y a bien de l'apparence qu'il ne l'a pas voulu faire, afin que son commentaire fust plus utile aux Chrêtiens.“

[1]) Hist. bibl. fabr. V, 448; Andres VI, l. 4. c. 2: „La continua lettura per quarant'anni degli scrittori sacri, de'santi padri e degli altri scrittori ecclesiastici gli avea dato una piena cognizione, un tatto sicuro ed un fino discernimento per conoscere gli autori, giudicare del loro merito, comprendere le lor opere, e distinguere le vere e sincere dalle supposte ed adulterate. E ciò egli fece con tanta brevità e chiarezza, con tanta precisione e giustezza, con tant'erudizione e tanto giudizio, che il suo libro può dirsi la prima opera veramente critica in questa materia, e come dice il Labbé (in praef. ad lect.), la più utile e la più adattata al profitto della studiosa gioventù, che in quest'tempi fosse uscita alla luce.“

est. Casimirus Oudin pariter adjecit *Supplementum de scriptoribus ecclesiasticis* a Bellarmino omissis ad a. 1460 vel ad artem typographicam inventam, Parisiis 1686; A. du Saussay (de quo infra) continuavit opus Bellarmini ab a. 1500—1600, quae continuatio prodiit Coloniae 1684, minoris tamen est pretii. Praeter hunc l. complectitur t. 7. de translatione imperii romani ad francos adversus Matthiam Flaccium Illyricum ll. 3 [1]), de indulgentiis et jubilaeo ll. 2, responsionem ad l. anonymum contra summum pontificem, refutationem libelli de cultu imaginum, qui falso synodus parisiensis inscribitur; de exemptione clericorum l. 1, judicium de l., quem lutherani vocant, concordiae, in quo recenset sex errores et sexaginta septem mendacia; apologiam brevem pro eodem libello; responsionem Matthaei Torti presb. et theologi papiensis, ad l. inscriptum: Triplici nodo triplex cuneus [2]); apologiam pro responsione sua ad l. Jacobi magnae Britanniae regis, cui titulus est: Triplici nodo triplex cuneus etc. Tractatum de potestate summi pontificis in rebus temporalibus adversus Guilelmum Barclaium Romae 1610 et alibi, etiam in Roccaberti biblio-

[1]) Horum synopsim exhibet Possevinus in biblioth. sel. l. 1. c. 22; scripta, quibus hic l. occasionem praebuit, Roskoväny II, 450—52. et Sommervogel exhibent.

[2]) Juverit de hac controversia quaedam adnotare. Approbaverat Georgius Blackwell archipresbyter pro catholicis per Angliam constitutus († 12. Jan. 1613, secundum Reusch 25. Jan. 1612), de quo cf. plura apud Gillow A Literary and Biographical History 1, 225—31, juramentum fidelitatis, quod exigebat a subditis etiam catholicis Jacobus I. rex Angliae, sed a sede apostolica reprobatum fuit. Scripsit propterea Bellarminus ad eundem, suum quondam amicum, prolixam epistolam. Respondit non solum ipse sed et rex in l. *Triplici nodo triplex cuneus* sive apologia pro juramento fidelitatis adversus Brevia P. Pauli V. et recentes literas card. Bellarmini etc., Londini 1608. Opposuit Bellarminus *responsionem* M. Torti (quod erat nomen illius, qui regi erat ab eleemosynis) etc. (cf. titulus supra in textu). Hac responsione Jacobus I. offensus opus suum sub nomine proprio iterum inprimendum censuit; quare Bellarminus pro sua responsione edidit *Apologiam*. Interim haec controversia innumeris scriptis occasionem dedit (cf. Sommervogel, 1211 ss.). Omissis adversariis acatholicis contra Bellarminum scripsit Guilelmus Barclay Aberdoniae in Scotia natus c. 1543, juris professor mussipontanus, postea andegavensis et consiliarius regius († 1605), *de potestate papae*, an et quatenus in reges et principes seculares jus et imperium habeat, quod absolvit ejusdem filius Joannes († 1621) ediditque (Londini et Mussiponti) 1609; Hanoviae 1612. Huic opposuit Bellarminus tr. *de potestate ss. pontificis* in rebus temporalibus adversus G. B. Romae 1610. Pro patre stetit filius edito l. *Pietas* sive publicae pro regibus ac principibus et privatae pro G. B. parente vindiciae etc., Parisiis 1612 in 4; cui respondit Eudaemon. Utriusque Barclaii opus prohibitum fuit a congregatione Indicis; Jo. Barclajus suum tamen agnovit erratum atque Romam profectus (1617) admodum benevole exceptus fuit a Paulo V, et suo quondam adversario Bellarmino, ibique scripsit *paraenesin* ad sectarios de vera Ecclesia, fide ac religione ll. 2, Coloniae 1617 et saepius, germanice Aschaffenburgi 1663. Cf. de utroque Hundhausen Kirchenl. 1, 1987 ss. Scripserunt etiam contra cardinalem Roggerus Widdringtonus catholicus anglus (i. e. Thomas Preston O. S. Ben. qui scripserat etiam contra Lessium cf. supra p. 250), cui praeter Bellarminum in *Examine* rarissimo occurrit in *apologia* Adolphus Schulkenius geldrensis s. theologiae professor coloniensis et rector universitatis, ad d. Martini pastor († 1626), Coloniae 1613., etiam in bibl. pontif. t. II., qui l. rarus Parisiis manu carnificis igni fuit traditus; necnon Joannes Bede de la Gormandière advocatus parlamenti parisiensis, qui contra eum scripsit *Consultation sur la question:* si le pape est supérieur du roi en ce qui est du temporel avec la réplique du peuple chrétien et royal, Sedani 1615. Ejus quoque sunt: *Les droits de l'église catholique* et de ses prêtres (1615), quos subjicit regiae auctoritati; *de la liberté de l'église gallicane* avec l'échantillon de l'histoire des templiers, Salmurii 1646 (cf. Schulte III, 569); Ludovicus Servin († 1626) alius parlamenti advocatus.

theca maxima pontificia XVIII, 365 ss., qui liber pariter plurimis occasionem praebuit ex utraque parte scriptis atque prohibitus fuit a parlamento parisiensi a. 1610; ll. 3 de officio principis christiani. Praeclara quoque est ejus *Admonitio* ad ep. theanensem nepotem suum, quae necessaria sint episcopo, qui vere salutem suam aeternam in tuto ponere velit, Parisiis 1612 in 8., Romae 1805, cui ed. accessit tr. nunc primum in lucem editus *de ratione formandae concionis. Epistolas* collegit et vulgavit Fuligatti Romae 1650. Alios Bellarmini libellos minoris momenti, qui hoc ultimo t. continentur, praetermittimus. Iterum prodierunt opera omnia, Neapoli 1856—62 t. 8 in 5 v.; 1872; Parisiis 1870—74 v. 12 in 4. Id unum adhuc in Bellarmini laudem subjicimus, eum tantae fuisse modestiae et humilitatis, ut in edendis suis scriptis a sodalium suorum praesertim Mutii Vitelleschi, Benedicti Justiniani et Andreae Eudaemonis arbitrio penderet. Hisce enim verbis scripta sua transmittebat Eudaemoni, quo prae ceteris utebatur familiariter: „R. P. Andreae Eudaemoni Joanni, ut dignetur videre ista scripta et judicare, utrum sint digna luce an tenebris [1].“

230. Reliqui itali longe a Bellarmini eruditione et merito distant. Alexandri a Turre (Turriani) congr. can. later. cremensis [2]), episcopi scityensis et hierapetrensis († 1622) prodierunt *de fulgenti radio hierarchiae Ecclesiae militantis* ll. 10, Romae 1588 v. 2 in 4; *Triumphus revelatae theologiae de animarum humanarum dignitate* ll. 16, Venetiis 1611. — Aloysius Albertus O. S. Aug., qui primus ex suo ordine in academia patavina a. 1623 ss. libros est interpretatus († 1628), innotuit tractatu *de reali praesentia Christi in eucharistiae sacramento*, Patavii 1613; *de praedestinatione et reprobatione*, Venetiis 1622. 1623; *disp. an rerum aeternarum detur efficiens causa* et creatione tum nova tum aeterna, Patavii 1594; *de operibus sex dierum* et de terrestri paradiso, 1618; 1619.— Alphonsus Bavosi Can. reg. ss. Salv. bononiensis, theologiae lector, congregationis suae praepositus generalis (1616), bis in eodem munere confirmatus († 5. Maj. 1628) composuit *disputationes catholicas*, in quibus praecipue graecorum quorundam opiniones orthodoxae fidei adversae rejiciuntur, Bononiae 1607 in 4; *controversias miscellaneas*, Venetiis 1580; 1589; Bononiae 1607, scil. e theologia scholastica et morali, et ex philosophia.—Gabrielem Pennoti ord. cler. reg. can. novariensis „pessime calviniani omnes oderunt, quod lethales ab eo plagas acceperint [1]),“ propter l. cui titulus: *Propugnaculum humanae libertatis* seu controversiae pro humani arbitrii libertate contra philosophos astrologos judiciarios et haereticos tuenda et cum certitudine divinae praescientiae, immobilitate divini decreti et efficacia divinae motionis concilianda ll. 10, Lugduni 1624, (m. 30); quod opus ad humanam libertatem tuendam destinatum etiam apud arminianos vigebat et multorum manibus versabatur, teste Guilelmo Tussio [2]). — Hieronymus Floravantius (Fiorovanti) S. J. romanus, Urbano VIII. a confessionibus, bonus theologus, latinae, graecae, hebraicae, arabicae, syriacae et hetruscae lin-

[1]) Cf. Petra Sancta l. 2. c. 5.
[2]) Cf. Celsum de Rosinis in lyceo lateran. illustrium script. sacri apostolicique ord. cler. can. reg. Salvatoris later. l. 1.

[1]) Dechamps de haer. jansen. l. 2. disp. 8. c. 11. n. 5. Notior tamen est Pennoti propter suam generalem totius ordinis clericorum canonicorum historiam tripartitam, Romae 1624 in f.; Coloniae 1645, de qua scribit Feller (VI, 457): «Elle est curieuse et pleine de recherches.“ Cf. Jan. Nic. Erythraeum pinac. 2. imag. 55.
[2]) Apud Dechamps l. c. l. 2. disp. 2. c. 15. n. 3.

guae peritia excultus, quondam etiam theologiae moralis professor († 9. Oct. 1630), scripsit eximie laudatos a Franc. Suarez [1]) *de bb. Trinitate* ll. 3, Moguntiae 1616 in 4; Maceratae 1618 in 4; Parisiis 1624 in 4; Coloniae 1624; quorum primus est contra haereticos, secundus inter scholasticos, tertius contra gentiles. *Explanatio in nonnulla s. Scripturae loca*, Antwerpiae 1630. — Hujus sodalis Balthasar Chavassius sabaudus, patria scalentinus, philosophiae annis 6, et 13 theologiae moralis professor († 20. Sept. 1634) reliquit *de notis certissimis verae religionis* ll. 4, quibus accedit codicillus ad resipiscentes, Ingolstadii 1611 in 4; *professio verae et orthodoxae fidei*, additis commentariis, in quibus plana accurataque ejusdem profertur ratio et evangelicis respondetur illam impugnantibus, ib. 1613 in 4. — Balthasar Bologneti O. Serv. B. M. V. bononiensis, insignis plane concionator, ad cujus conciones tantus quandoque erat populi concursus, ut publica auctoritate ratio concionis audiendae esset praescribenda. Senatus bononiensis ei contulit cathedram theologiae in patria universitate. Magni eum fecit Paulus V., qui proinde illum auctoritate apostolica (1614) generalem ordinis designavit, quo in munere eum confirmavit Gregorius XV. ac demum (1624) Urbanus VIII. neocastrensem episcopum creavit († 1629). Composuit l. inscriptum *dogmata catholicae fidei*, prout cum haereticis illius temporis eadem per Germaniam legati apostolici theologus vel declamando vel disserendo explicaverat [2]): utrum vero prodierit nobis non constat [3]).

231. Jura primatus romani pontificis defendit Marcus Antonius Capelli O. Min. Convent. estensis prope Patavium natus. Primum stetit pro republica, sed re melius expensa scripta pro ea in controversia cum Paulo V. reprobavit retractavitque ac deinceps strenue jura pontificis propugnavit († 1625). Praeter alia reliquit [1]) disp. *de summo pontificatu b. Petri* et de successione episcoporum rom. in eundem, Coloniae 1621 in 4. adversus de Dominis et Godefroy; *adversus praetensum regis Angliae primatum* l. liber Bononiae 1610 in 4; dissertatio *de appellationibus ecclesiae africanae ad sedem romanam* M. Antonio de Dominis opposita, Parisiis 1622; et tertia vice Romae 1722 curante Joanne Bontonio praemissa diatriba de Capelli vita et scriptis. Haec tria opera prostant etiam in bibl. pontif. t. XVI. Adversus Hier. Vecchietti (n. 269) scripsit l. *de anno primitivo* et tract. *de coena Christi suprema*, Parisiis 1625. a Gravesonio quidem impense laudatum, sed „quanti liber ille sit, inquit Petavius [2]), melius intelligo. Est

---

[1]) Cf. Sotvellum biblioth. script. S. J.

[2]) Cf. ap. Merkel p. 51 s.; Ughelli, Italia sacra 570; Fantuzzi 2, 241.

[3]) Mentio hic fieri potest etiam Joannis Mariae a s. Joseph O. Carm. genuensis ex nobilissima Centurionum familia, qui constanter recusato Hiberniae archiepiscopatu in publica solemnique disputatione Lublini habita 1620 Joannem Statorium aliosque socinianos devicit (Cf. Fleurii hist eccl. contin. l. 193. § 10). Hic vir scientia omniumque virtutum fama illustris praeter *acta disputationis* praefatae (Cracoviae 1621) conscripsit *commentaria in theologiam et philosophiam universam* et opera ascetica quam plurima t. 7 Mediolani excusa († 1635). Ita Alex. a s. Jo. de Cruce in contin. H. E. Fleurii l. 199. § 19.

[1]) Cf. Franchini, bibl. di scrittori convent. p. 414; Jeiler Kirchenl. II, 1882. „Fuit Capellus ipse, inquit Buddeus Isag. historico-theol. ad theol. univ. l. 2. c. 5. § 8. p. 801 s., ex illorum numero, qui venetorum causam contra Paulum V. agebant et ad imminuendam pontificum potestatem omnes ingenii conferebant vires; deinceps autem mutata sententia studio potestatem auctoritatemque eorum extollendi omnes fere superavit. Documento esse potest, dissertatio *de absoluta omnium rerum sacrarum immunitate a potestate principum laicorum* ex lege naturae, Mosis et Christi," quae tamen edita non videtur.

[2]) Epist. II, 21 et ep. 11.

enim imperitiae inscitiaeque plenissimus;« et iterum: „Qua in quaestione tractanda, ut et ceteris non dissimilis argumenti, cum imperitissime versetur; fuit enim quantum ex hoc opere conjici potest, ejus, quam instituebat artis apprime rudis.«—Contra de Dominis insurrexit etiam Zacharias Boverius O. Cap. pedemontanus, salutiensis, vir famigeratissimus,

De cujus aperto coelitus ore vere salutis ensis utraque parte acutus processit,
Tum ad fidei orthodoxae impios oppugnatores interimendos,
Tum ad interemptos antiquitatis gladio
Seraphicos capuccinorum alumnos
Et patres vitae restituendos.
Qui tum sanctorum monumenta et patrum exempla evolvit,
Et revolvenda sectandaque calamo scribae velociter scribentis exposuit,
Ipse quoque non vulgaria religiosae vitae exempla reliquit.
Plenus dierum ac bonorum operum...
Obiit Genuae aetatis suae a. 70. religionis 48. d. 31. Mart. MDCXXXVIII[1]).

Edidit inter alia: *Paraenesis catholica* ad M. Ant. de Dominis olim. archiep. spalatensem, nunc vero a s. romana Ecclesia apostatam et in Angliam transfugam, in qua examinantur et refelluntur 4 ll. eodem auctore vulgati de republica christiana et ecclesiastica, Lugduni 1618 in 4; *Censura* in tr. de legitima cardinalium creatione Dominici Veneti ep. Torcellani inscriptum, sed ab eodem M. A. de Dominis in lucem editum, Mediolani 1622; *Demonstrationes symbolorum verae et falsae religionis* adversus praecipuos ac vigentes catholicae religionis hostes, scil. atheistas, judaeos, haereticos, praesertim lutheranos et calvinistas in 5 ll. distributae, Lugduni 1617 in f. (etiam in *Bibl. max. pontif.* t. XX). Primus l. est totus contra atheistas; secundus contra judaeos; tertius agit de demonstrationibus symbolorum verae religionis in genere; quartus de examine sectae lutheranae et calvinianae ad proposita symbola; quintus de demonstrationibus symbolorum romanae religionis in specie. Quod tamen opus in nonnullis corrigendum censuit s. Inquisitio[1]). *Orthodoxa consultatio* de ratione verae fidei et religionis amplectendae ad serenis. Carolum Stuartum Valliae principem, Jacobi magnae Britanniae regis filium, in communem omnium verae religionis studiosorum gratiam et utilitatem, Matriti 1623 in 4; Romae 1635 in 4. *Annales Minorum Capuccinorum,* Lugduni 1632 et 1639 t. 2 in f., qui pertingunt ab hujus ordinis ortu usque ad a 1612; tertium adjecit (usque ad a. 1634) Marcellus de Pise[2]) Lugduni 1676 (m. 120). Scripti sunt hi annales stilo eleganti, sed deest judicium criticum, et cum acriori calamo uteretur in alias s. Francisci sodalitates, prohibiti fuere duo priores tomi, donec corrigerentur, decr. 18. Julii 1651. Contra illos scripsit Jac. de Ridder (1675) *Speculum* Fr. Min. O. S. Fr., Antwerpiae 1653 (ed. 2.); Pro Boverio ejus sodalis P. Carolus ex nobilissima familia de Arembergh[3]), cuj ... ju

[1]) Hoc est ejus epitaphium; cf. Bernardus a Bononia bibl. script. O. Min. Cap. p. 248; Mazzuchelli, Scritt. ital. 2. III, 1915.

[1]) Cf. Döllinger und Reusch ... die Selbstbiographie des Card. Bellarmin p. 241.

[2]) Hujus qui natione fuit gallus, pa... tria matisconensis, religione capuccinus, ... exstant *Moralis encyclopaedia* i. e. scientiarum omnium chorus expendens ss. evangelia, Venetiis 1634—37 t. 1. et 2; Parisiis 1640 t. 3; Lugduni 1656 t. 4. con...cionatoribus destinata; *commentaria litteralia et moralia in Evangelium s. Matthaei*, Lugduni 1656; *Vita et gesta Urbani VIII. summi pontificis*, Romae 1645 in 4. Plur... cf. in bibl. franc. 2, 312 s.

[3]) Obiit piissimus hic religiosus stirp...e nobilissima clarus, clarior virtutibus e...t spretis honoribus saepe sibi oblatis Bruxellis 5. Jun. 1669. Collegit quoque *flore... seraphicos* sive icones, in quibus continentur vitae et gesta virorum illustrium ca...

est *Clypeus seraphicus* sive scutum veritatis in defensionem annalium etc., Coloniae 1643. Italice hos annales reddidit Benedictus Sanbenedictus O. Cap. mediolanensis, Taurini 1641 t. 1. et 2; Venetiis 1645 t. 3 et 4; Lugduni 1676 t. 5. et 6. (scil. annales Marcelli Pisani). Appendicem adjecit Silvester a Mediolano pp. 2 in 1 v. Mediolani 1737.

232. His adjungimus quosdam genere graecos, quorum aliqui in Italia et literis imbuti et diu ibidem commorati sunt. Inter hos primae debentur Petro Arcudio corcyrensi, qui decennis Romam venit et omni literarum genere in graecorum collegio fuit excultus, philosophiae atque theologiae doctor creatus. Cum eruditione prudentiaque excelleret, a Clemente VIII. iterato Moscoviam fuit destinatus, ut quasdam de doctrina controversias componeret, et ad alia quoque adhibitus negotia. Cum pontificis venia ritum graecum cum latino commutavit. Aliquot annis ante mortem in terram projectus fuit ab equo atque ita male affectus, ut pedibus uti amplius non potuerit; quotidie tamen in bibliothecam portari voluit, ibique a mane usque ad vesperam studiis vacans remansit [1]). Quando obierit incertum est, vixit [2]) tamen adhuc a. 1632. Plurima reliquit opera, quorum praecipuum est *de concordia Ecclesiae occidentalis et orientalis* in septem sacramentorum administratione, Parisiis 1619; 1626 in 4. (f. 30): quo in opere probare nititur, ecclesias illas antiquissimas in re sacramentaria concordes esse. Quod si alicubi nonnulli abusus vel falsae interpretationes in ecclesiam graecorum posteriorum schismaticorum opera irrepserunt, eos detegit et auctoritate ss. patrum tam graecorum quam latinorum rejicit. Si quid etiam est, quod cum antiquitatem redoleat, difficultatem tamen aliquam patitur, excusat illud auctor et in bonam partem accipit et interpretatur hoc ipso, quod vetustum sit et propterea tolerandum. Frustra vero protestantes ad quendam inter ecclesiam catholicam et graecam dissensum in rem suam provocare ostendit [1]). Idcirco vero etiam opus hoc magni aestimatur, quod plura pretiosa antiquitatis monumenta complectitur. Nimiam tamen stili acerbitatem in illo carpunt viri eruditi [2]). Ita de eo Allatius pro-

---

...uccinorum, qui ab a. 1525 usque ad a. 1612 in eodem ordine miraculis ac vitae sanctimonia floruerunt, Coloniae 1640 t. 2 in f.; Antwerpiae 1640; Mediolani 1648 (m. 70). Cf. Biogr. nat. de Belgique I, 401 –5. — Maximilianus degendorfiensis O. Cap. *Epitomen* horum annalium germanicam dedit Monachii 1664.

[1]) Cf. Erythraeum, Pinac. I, 225, qui alterius Arcudii, Francisci cognomine meminit II, 23.

[2]) Ut colligitur ex Allatii l. apes urbanae.

[1]) Contra hoc opus edidit Joannes Baptista Catumsyritus italo-graecus, canonicus et vicarius generalis crassetanus: *Vera utriusque Ecclesiae concordia*, Venetiis 1632, in qua zelo inconsiderato et minus aequo aggreditur graecos, unde ejus opera decr. 9. Mart. 1636 fuere prohibita ‚exceptis iis, quae ab auctore sunt recognita, Romae iterum edita ac probata.' Cf. Reusch II, 146.

[2]) Cf. Düx, Kirchenlex. 1, 1269, qui praeunte Feller (I, 237), ita de eo scribit: „Die Grundsätze in den Schriften des Arcudius sind gewiss die richtigen, aber es fehlt in denselben an Ordnung und der Stil ist etwas nachlässig. Alle haben im Ganzen den Hauptzweck, die römische Kirche und ihren Glauben gegen das griechische Schisma zu vertheidigen, ein Zweck der den Verfasser den Mitgliedern letzterer Kirche verhasst machte, und von Seite ihrer Schriftsteller ihm bittern Hohn und Spott zuzog. Der gelehrte Leo Allatius, selbst ein Grieche, lässt ihm mehr Gerechtigkeit widerfahren, obgleich er meint, des Arcudius Eifer habe an einem schädlichen Uebermass gelitten." Cf. Andres l. c. 1. c. 5. p. 368; Tiraboschi t. 14. l. 2. c. 1. n. 2; Dupin XVII, 56 ad Allatii censuram provocans. Acrior est censura, quae habetur in op. Perpétuité de la foi t. 4. l. 1. c. 1. (ed. Mig. 3, 24 s.): „Son ouvrage est plutôt une controverse continuelle contre les Grecs,

nunciat [1]): „Vir pius, integer, veritatis amans, sectariorum hostis, quorum et nomina abhorruit, plus tamen aequo ardentius, et cum posset saepenumero rationibus, injuriis maluit tutari sententiam; sic dum omnia, quaecunque excerpserat, in quocunque argumento dicere studet, plerumque a proposito digressionibus iisque longissimis rem et orationem perturbat.“ — Aestimantur quoque hi duo libri: *De purgatorio* utrum detur et an per ignem sit, Romae 1632 in 4, *de purgatorio igne* adversus Barlaamum, graece et latine cura Pantal. Lingaridii, ib. 1637 in 4. *Breviarium rituum et caeremoniarum graecorum; novum antilogium*, graece, Romae 1598 in 4; quod Allatius l. c. acriori censura perstringit, quasi in eo componendo compilator se intra ss. patrum terminos non continuisset, et plus sapere sibi visus sit, quam ipse divinus Spiritus voluit, quum vetera immutat, integra obtruncat, perfecta immiscet et de suo addit incompta atque insulsa neque cum graecis ipsis communia. „Quo pacto, inquit, stomachum sapientibus movit, et opus alias laudabile dehonestavit“ [1]). *Menologium graecorum* jussu Basilii junioris imp. const. ante a. 984 conscriptum latine versum, quam versionem Ughelli t. VI. Italiae sacrae inseruit. *Opuscula aurea theologica* quorundam clarissimorum virorum posteriorum graecorum circa processionem Spiritus s., Romae 1630 in 4; 1671, collectio praestans et utilis.

233. Alius est Andreas Eudaemon-Joannes S. J. cydonius e Creta insula, e Palaeologorum imperatoria familia, qui etiam prima aetate in Italiam venit ac praesertim Romae non modo humanioribus, sed divinis etiam institutus est literis. Philosophiam Romae, Patavii theologiam publice cum laude professus est. Urbano VIII. carus fuit in paucis, unde redux in Urbem graecorum collegio rector ab illo est praepositus. Magna quoque ut vidimus auctoritate et gratia apud Bellarminum valuit († 24. Dec. 1625). In fidei controversiis eximie doctus strinxit calamum in varios fidei catholicae hostes ediditque inter alia [2]): *Castigatio apocalypsis apocalypseos* Thomae Brightmanni, Coloniae 1611 in 8; *castigatio Lamberti Danaei* calviniani ministri pro card. Bellarmini controversiis, Ingolstadii 1605; *epistola monitoria* ad Joan. Barclaium, Guil. filium, de l. ab eo pro patre suo contra Bellarminum scripto (cf. supra p. 281 a.), Col. Agrippinae 1613 in 8; *Refutatio exercitationum* Isaaci Casauboni ll. 2 ad Rob. card. Bellarminum, ib. 1617 in 4; *responsio ad epistolam* I. Casauboni, ib. 1612 in 8; *de antichristo ll. 3* adversus Rob. Abbotum, Ingolstadii 1609 in 8; *Parallelus Torti et Tortoris ejus* Lancelloti Cicestrensis sive responsio ad Torturam Torti pro ill. card. Bellarmino, Coloniae 1611 in 8; *admo-*

qu'une exposition fidèle de leur doctrine et de leur discipline sur les sacrements: il les accuse souvent mal à propos, et il paraît que la règle de la foi suivant laquelle il examinait les Grecs s'éloignait souvent de la tradition, dans la crainte de s'écarter tant soit peu de ce qu'il avait appris dans l'école, car il n'avait pas d'autre théologie. C'est pourquoi il condamne dans les Grecs plusieurs cérémonies et diverses prières sacramentelles; ce qui ne s'accordait pas avec l'approbation que les papes avaient donnée en plusieurs occasions aux rites grecs. Aussi quoiqu'il eût composé son ouvrage à Rome, où il avait eu des emplois considérables, il ne put l'y faire imprimer, et il l'envoya à Paris. Mais on reconnaît assez qu'on n'en a pas tiré de fort grands secours pour la connaissance exacte de l'église grecque moderne; d'autant même qu'il était très-peu versé dans la lecture des livres grecs du moyen et du dernier âge, quoiqu'elle soit absolument nécessaire.“

[1]) De eccles. occid. et orient. perpetuo consensu l. 3. c. 7. § 13.

[1]) Cf. Zacharias bibl. rit. l. 1. c. 4. a. 1. n. 22.

[2]) Cf. Sotvellum Bibl. Script. S. J. — Backer 1, 1763.

itio ad lectores ll. Marci Ant. de Do-ninis, ib. 1619 in 8. — His duobus ungendus est Joan. Matthaeus Caryo-hilus, cretensis, archiepiscopus iconi-nsis, qui cum teste L. Allatio, in-er graecos non posset vitam tuto du-ere, Romam reversus in collegio grae-orum literas humaniores docuit († 636). Scripsit inter alia confutatio-em Nili thessalonicensis *de primatu apae*, graece et latine Parisiis 1626 n 4; *refutationem pseudochristianae ca-echeseos* a Zacharia Gergano *editae*, raece et latine, Romae 1631 in 4; *ensuram confessionis fidei* seu potius erfidiae calvinianae, quae nomine Cy-illi patriarchae constantinopolitani ircumfertur, ib. 1631 in 8., et alia a Leone Allatio memorata [1]). Eodem fere empore Neophytus rhodinus, cy-rius, monachus O. S. Basilii, cujus dem meminit Leo Allatius, edidit ingua graeca l. *de septem Ecclesiae sa-ramentis*, Romae a. 1628; *Panoplia* [2]) . 1630; *de processione Spiritus s.* et primatu papae, ib. 1629; *martyri-n s. Mamantis*, accedit de viris illu-ribus cypriis, heroibus, ducibus, phi-sophis etc., 1659 etc.

234. In Gallia rem catholicam stre-ue egerunt e societate Jesu praeter artinum Vauthier alias Perin ctum († 13. Oct. 1622), Leonardum atornau salinensem († 17. Maj. 639), Ludovicus Richeome digni-ssis, propter eloquentiam a nonnemi- dictus *gallicanus Cicero*, vir „sive ctrinam spectes sive prudentiam, ve quae ceteris eminent, pietatem et ligionem, merito inter prima socie-tis gallicae lumina numerandus [3]).“ Magno in honore fuit apud Henricum IV., qui tanti libros illius fecit, ut eos in-ter graviores etiam regni curas studiose lectitarit. Insigni excelluit humilitate, quae ei persuasit, ut *confessionum ll. 4* (ineditos) s. Augustini imitatione con-scriberet; quibus ea, quae in se vitiosa credebat, palam fecit, et virtutis hujus studio jam fere octogenarius et pedi-bus captus, deferri se curabat ad locum patinis detergendis destinatum et tre-mentibus digitis vile ministerium exer-cebat. Obiit Burdigalae 15. Sept. 1625 octogenario major. Funus decoravit in-credibilis hominum omnis generis con-cursus omniumque senatorum supre-mae curiae burdigalensis praesentia. Omnia ejus opera (lingua materna exa-rata) prodierunt Parisiis 1628 v. 2 in f. Plura sunt ascetica, alia apologetica (pro societate Jesu); conciones et ser-mones, reliqua polemica [1]), e quibus nonnulla adducemus: *La saincte Messe déclarée et défendue* contre les erreurs Sacramentaires de nostre temps, ramas-sez au livre de l'institution de l'Eu-charistie de du Plessis, Burdigalae 1600 v. 2 in 8; Atrebati 1601; *Victoire de la Vérité catholique* contre la fausse vérification du sieur du Plessis, sur les lieux impugnez de faux au livre de la Saincte Messe, Burdigalae 1601 in 8; *L'Idololatrie huguenote* [2]) figurée au Pa-

---

[1]) De eccles. occid. et orient. perpet. nsens. l. 3. c. 7. § 14; Feller II, 369 rythraeus pinac. 1, 124; Buddeus ag. historico-theol. l. 2. c. 7. § 10. p. 08.

[2]) Cf. Fabricium Biblioth. graecae 11. p. 340. ed. Harl., ubi alia ejusdem ripta recensentur.

[3]) Ejus tamen scribendi ratio fuit secun-dum Historiam S. J. p. 6. l. 10. n. 102 „non illo quidem nitore, quo postmodum florere gallicus sermo coepit, pro eo ta-men, quod tunc maxime probabatur, elo-quentiae genere doctorum judicio com-mendatissima.“

[1]) Cf. Backer III, 190 ss.; Sotvel-lus p. 572.

[2]) Prodiit latine: *Idolalatria Hugueno-tica seu Luthero-calvinistica*, Moguntiae 1613 in 8. interprete Marcellino Bom-par S. J. embrodunensi, qui etiam alios Richeomii tractatus latine vertit († 1623). Epitomen exhibet Werner, Geschichte der apologetischen und polemischen Lite-ratur der christlichen Theologie 4, 657, ubi ita de hoc opere judicat: Von gerin-gerem Umfange und auch geringerem gei-stigen Gehalte, mehr witzig und sarka-

tron de la vieille payenne ll. 8., Lugduni 1608 in 8; *le Pantheon Huguenot descouvert et ruiné* contre l'auteur de l'Idololatrie Papistique, Ministre de Vauvert, ib. 1610 in 8; *l'immortalité de l'ame* déclarée avec raisons naturelles, tesmoignages humains et divins pour la foy catholique contre les athées et libertins, Parisiis 1621 in 8. — Hunc a. sequenti (19. Mart. 1626 a. aetatis 63) secutus est Petrus Coton foresianus e dioecesi lugdunensi (n. 7. Martii 1564), insignis quidem theologus polemicus, sed aliis de causis nominatissimus. Post singularem a societate Jesu aversionem, hujus factus est ornamentum. Cum autem in eo eluceret magna dicendi gratia, jussus per quadragesimam a. 1592 publice concionari, tanta id fecit commendatione, ut ex illo nunquam concionari desierit, et omnino tricies et quinquies quadragesimalem concionum cursum absolverit [1]). Saepius cum calvinistis disputavit[2]), illos acriter voce et stilo insectatus est, hinc saepius gravia subiit discrimina, semel etiam graviter vulneratus est. Gratia valuit apud Henricum IV, qui ei archiepiscopatum arelatensem obtulit, purpuram quoque voluit impetrare, nisi Cotonus modis omnibus obstitisset; sua tamen apud regem auctoritate nonnisi in religionis catholicae commodum utebatur. Etiam Ludovico XIII. a confessionibus et concionibus fuit. Demum anno 1617 venia impetrata reliquit aulam, atque Lugdunum abiit ad tirocinium sui ut ajebat colligendi causa; verum indefesso zelo gloriam Dei ad finem usque vitae promovit. Solidis plane excelluit virtutibus, sed miraculi instar erat immota ejus animi tranquillitas ac summa divinis in rebus attentio inter innumera licet aulae negotia, inter gravissima pericula, calumnias acerbas, inter acres procellas, quibus agitabatur [1]). Ex pluribus ejusdem operibus [2]), quae partim sunt ascetica, partim apologetica (pro societate Jesu), partim polemica, potiora sunt: *Du tres-Sainct et tres-Auguste Sacrement et Sacrifice de la Messe,* des merveilles, figures, verité, antiquité et parties d'icelle. Discours contre les erreurs de notre siècle et les cayers d'un Predicant à Grenoble, Parisiis 1600 in 8; *Institution catholique* où est declarée et confirmée la verité de la foy contre les hérésies et superstions de ce temps ll. 4 [illegible] qui servent d'antidote aux quatre ll. de [illegible] l'Institution de J. Calvin [3]), ib. 161[illegible] v. 2 in 4., opus valde rarum (m. 29) [illegible] latine versum a Ludovico Cressoli S. J. [4]), Moguntiae 1618 in 4; *Génè*[illegible]

---

stisch, als gelehrt und gründlich, ist ein anderes Werk, welches gleichfalls eine Charakteristik des Hugenottenwesens im Allgemeinen gibt. Verfasser desselben ist der Jesuit Richeome, welcher den Hugenotten auf ihre Schmähungen über den idololatrischen Papismus antworten will. Locutus autem erat antea Werner de opere Feuardentii *Theomachia calvinistica,* de quo cf. supra n. 125.

[1]) Ita a. 1617. Lugduni habuit 220 conciones publicas ad populum, privatas vero ad familias religiosas tot, ut eum piguerit eas numerare.

[2]) Trium disputationum *acta* edidit, scil. cum Chamiero et Gigord.

[1]) Cf. Sotvellum l. c. Gramo[illegible] d hist. Galliae p. 678, ita de Cotono sc[illegible]i-bit: „Coton était l'orateur le plus é[illegible]o-quent de son siècle, le religieux le p[illegible]s désintéressé, le plus modeste; il conse[illegible]a la vertu au milieu de la contagion de [illegible] la Cour: c'étoit un lis entre les épines [illegible] il étoit très-savant, et sa science ne le cé[illegible]it qu'à sa sainteté. Cf. Dupleix, Hist[illegible]re de Henri le grand p. 349; Feller [illegible], 111; P. Dorleans S. J. *la Vie du P. C*[illegible]*o-ton* etc., Parisiis 1688 in 4; Roverius [illegible]e vita P. C., Lugduni 1660; Prat S. J. R[illegible]e-cherches historiques et critiques sur [illegible] la Compagnie de J. en France du temps [illegible]u P. Coton, ib. 1876 t. 4.

[2]) Cf. Backer I, 1414—24, ubi etia[illegible]m recensentur plurimi libri et libelli occa[illegible]-sione operum Cotoni scriptorum.

[3]) Summarium exhibet Fabriciu[illegible]s hist. bibl. fabr. III, 364 s.

[4]) Ludovicus Cressolius S. J. ar[illegible] moricus e dioecesi treconensis († 11. Nov[illegible]

Plagiaire ou vérification des depravations de la parole de Dieu, qui se trouvent ès Bibles de Génève, Parisiis 1618. in f.

235. Stephanus Moquot ex eadem societate niverniensis, calvinistarum acerrimus impugnator († 6. Nov. 1628 a. aetatis 57), protestantium inter se discordiam praeclare sciteque depingit [1]) in l. *La guerre ministrale,* ou descouverte de la prétendüe Harmonie et imaginaire fraternité des Calvinistes, Luthériens et autres Sectaires de ce tems, Pictavii 1619 in 8; *L'Examen et Censures des Bibles et de la Confession de Foy* des Eglises prétendues réformées de France: de leur manière d' administrer les Sacremens, et de leurs Prières et Catéchisme, ib. 1617 in 8; *Abregé de l' examen et censures des Bibles et corps de la doctrine* des Eglises prétendues réformées de France, comprise en leur profession de Foy, manière d' administrer les Sacramens et Catéchisme, où les Ministres sont combattus avec leurs propres maximes, et convaincus de conduire les ames droict a l'Athéisme, ostans toute parole de Dieu du monde. A ceste édition sont adjoustées trente manières de corrompre l' Escriture, familières aux Ministres et plusieurs autres de leurs prodigieux paradoxes, Burdigalae 1624 in 8. — Eundem fere scopum persequitur Bernardus Galtier († 6. Apr. 1629 a. aetatis 65) in l. *L'Apocalypse de la Réformation,* ou la Révélation des Mystères de la prétendue réformée (12 discours), Pictavii 1620 in 8., in quibus nititur ostendere calvinistarum dogmata ad hoc tendere, ut homines abjecta pietate et coelestium rerum cura secundum carnem vivant. — Josephus Malavette S. J. ocitanus († 21. Febr. 1632) concionibus suis plures e calvinianis ad veram Ecclesiam reduxit, et nonnulla opuscula hunc in finem typis mandavit [1]). — His longe acrius in Ecclesiae hostes invectus est Franciscus Garasse engolismensis, vir alioquin in conversatione admodum modestus et mansuetus charitatisque in proximos adeo memor, ut cum Pictavii saeva lues grassaretur, multis precibus exoraverit moderatores suos, ut sibi liceret tabe infectis inservire. Quod cum obtinuisset, in iis demum piis officiis in hospitali domo inter infectos, quos verbo et exemplo moriens hortabatur, sanctissime et religiosissime consumptus est 14. Jun. 1631 a. aetatis 46. Reliquit plura opera, stilo nimis acri [2]), theologo minus digno conscripta, quibus adversarios ad iram et vindictam provocavit; deest quoque judicium. Inter ea sunt *La doctrine curieuse des beaux esprits* de ce temps, ou prétendus tels; contenant plusieurs maximes pernicieuses à l'Etat, à la religion et aux bonnes moeurs [3]), Parisiis 1624 in 4., et *Apologiam* hujus l. ib. 1624; *La somme theologique des vérités capitales de la religion chrestienne,* ib. 1625 in f. Instante Sancyrano sum-

1634), nonnulla alia reliquit opera (cf. Backer I, 1463), ex quibus laudat Bona illud, cui titulus: *Mistagogus de sacrorum hominum disciplina,* opus varium, e stromatis ss. patrum et aliorum eruditione contextum, quo Scriptura explicatur, patres illustrantur, scriptores emendantur, antiquitas lucem capit, mores instituuntur, Lutetiae Parisiorum 1629 in f.; 1638 v. 2 in 4. „Rerum pulcherrimarum plenum" dicit hoc opus Fabricius, bibliogr. antiquar. p. 167.

[1]) Alia ejusdem opera cf. apud Backer II, 1364.

[1]) Cf. Sotvel., Backer II, 1031.

[2]) Feller IV, 981 de eo scribit: Ce jésuite, si amer dans ses livres, était doux dans la société; sa colère n' est que dans sa plume: ses actions et sa conduite portaient l'empreinte de la charité. Dans des temps plus modernes, le style de Garasse a provoqué l'imitation de plus d'un homme célèbre. Son livre *de Recherches des recherches d'Etienne Pasquier*, peut être regardé comme les archives, où Voltaire a puisé les injures qu'il a prodiguées à tant d'écrivains.

[3]) Backer I, 2033 de hoc opere ait: „Oeuvre d'un style bouffon nullement appropiée à la gravité du sujet.

ma haec damnata fuit a facultate sorbonica „quod multas propositiones haereticas, erroneas, scandalosas et temerarias contineat, tum non pauca s. Scripturae et ss. patrum loca perperam citata, depravata et a suo germano sensu detorta, itidem innumera scurriliter dicta ac christiana et theologica scriptione et lectione indigna contineat [1])." — Opus haud inutile, ut repetitae editiones testantur [2]), composuit Jacobus Gualterius (Gaulthier), professor quondam philosophiae et theologiae Turnoni et Lugduni, validus calvinistarum impugnator († 14. Oct. 1636), quod inscripsit: *Table chronographique de l'estat du Christianisme*, depuis la naissance de J. Christ jusqu'à l'année 1608, contenant en douze colonnes les Papes et Antipapes, les Conciles et Patriarches des quatre Eglises Patriarchales: les Escrivains sacres et autres Saincts et illustres Personnages: les Empereurs et Roys, tant de notre France, qu'Estrangers, les Autheurs profanes, les Heretiques et les Evenemens de chasque Siecle ou Centurie. Ensemble le Rapport des vieilles heresies aux modernes de la Pretendüe Reformation: et douze des principales Verites Catholiques attestées contre le Calvinisme, et de Siecle en Siecle par les s. Peres et Docteurs de ce temps-la, Lugduni 1609 inf.; 1613; 1621; 1626; 1633; 1651; 1673, quae omnes editiones sunt continuatae ad editionis annum usque et etiam auctae; prodiit quoque latine ib. 1616 (m. 25); 1636. Ejusdem auctoris est: *L'anatomie du Calvinisme*, en laquelle sont briefement descouverts et clairement refutez en 200 Dilemmes les principaux erreurs de l'Eglise pretendue Reformée, partie par la propre confession contradictoire de Calvin et de ses Comministres, partie par l'autorité de l'Escriture et des saincts Peres, ib. 1614 in 12. — Eodem anno (14. Maji 1636) decessit Joannes Arnoux (Arnos, Arnulphus) S. J., patria riomensis in Avernis, Ludovico XIII. a confessionibus, insignis concionator, cui haud parum debet religio catholica in Gallia, e cujus scriptis [1]) memoria est dignum: *La confession de Foy de MM. les ministres* convaincüe de nullité par leur propre bible, avec la replique à l'escrit concerté, signé et publié par les quatre ministres de Charenton (i. e. Montigni, Durand, du Moulin, et Mestrezat), Parisiis 1617 in 8. Continet hic liber refutationem apologiae confessionis horum ministrorum, qui illam conscripserant contra celeberrimam hujus theologi concionem coram rege habitam (25. Jun. 1617), in qua ostenderat, dogmata calvinistarum contra catholicos propugnata carere fundamento in verbo Dei. — Contra duos posteriores aliosque ministros pugnavit etiam Alexander Regourdus castronovariensis [illegible] operarius strenuus [2]), qui sectariorum [illegible] plures ad Christi caulas reduxit. Magna [illegible] severitate castigabat corpus suum dictitans malle se vicennio citius mori quam remissa ac tepida vita vivere († 26. Mart. 1635). Ejus ex. gr. sunt: *Demonstrations catholiques* ou l'art de réunir les pretendus Reformez et toute sorte de sectes a la Creance et a la Communion de l'Eglise Romaine, Parisiis 1630 in 8; *les Ministres combattant la Passion de Jésus* et l'efficace d'icelle, Beziers 1626 pp. 2. — Petrus Biard gratianopolitanus n. 1565. primus [illegible] societate J. canadenses missiones obiit, et extrema ibi passus nihil tamen inhumanum magis quam haereticos an-

[1]) Cf. Continuat hist. eccles. Fleurii l. 196. § 10; D'Argentré, collect. judic. II, 202. Feller de hac summa l. c. ait: „L'auteur y dégrade la majesté de la religion par le style de plus familier et le plus bouffon."

[2]) Cf. Backer I, 2065.

[1]) Cf. Backer I, 289, qui de hoc auctore scribit: „Les Protestans se déchainèrent avec fureur contre ce religieux." Werner Geschichte der apolog. und polem. Literatur IV, 650 s.

[2]) Cf. Backer III, 97.

glos expertus est, qui eum captum et in vincula conjectum vix demum nudum in Galliam remiserunt († 19. Nov. 1622). Praeter literas de sua missione scripsit *l' autorité de N. P. le Pape,* Lugduni 1619 in 4. adversus Martinet calvinistam.

236. Insigne Ordinis Praedicatorum ornamentum fuit Nicolaus Coeffeteau cenomannus „vir inter primi nominis theologos haeresisque calvinianae debellatores sua aetate celebratissimus linguaeque gallicae purioris parens vulgo dictus [1]).“ Et dedit adolescentulus in studiis excelsioris et superioris ingenii specimina, ut non exspectatis statutis collegii interstitiis lector artium institutus a. 1595 annos natus 21 philosophiam jam docuerit. Tam docendo quam concionando magnum sibi nomen peperit, et ab Henrico IV. ascitus fuit praedicator ordinarius. Episcopus dictus dardaniensis a Paulo V. (a. 1617) dioecesim metensem suffraganeus haeresi infectam sapientissime administravit, et inde 1621 translatus est a rege ad sedem massiliensem: bullas tamen confirmationis non accepit morte ante sublatus 21. Apr. 1623. Secundum Dupinium [2]) opera ejus adversus haereticos non solum sunt quoad orationem gallicam pure scripta, sed docta, sed solida, sed luculenta: catholica dogmata in iis ea, quam merent, majestate tractantur, tantumque voluptatis ex eorum lectione percipitur, quantum in plurium vulgarium controversistarum libris hauritur fastidii.

[1]) Quetif, Scriptores O. Praed. 2, 434. Kirchenlex.

[2]) 17, 62. Plura hic reperies de ejus operibus. Addit vero Dupin: „Il étoit le plus excellent traducteur de son temps, et son style a beaucoup d'élégance et de pureté, selon le jugement de M. de Vaugelas.“ Etiam Feller ita de ejus operibus scribit III, 12: „La controverse y est traitée avec dignité, noblesse et non avec cet emportement de quelques théologiens de son temps.“

Ex plurimis ejus scriptis [1]) memoria digna sunt: *Les merveilles de la sainte Eucharistie* discourues et defendues contre les infideles, Parisiis 1605 in 8; *Response* au livre intitulé *le Mistère d' iniquité* du sieur du Plessis, où l'on voit fidellement deduite l'histoire des souverains pontifes, des empereurs et des rois chretiens depuis s. Pierre jusques a notre siècle, Parisiis 1628; *La defense de la sainte Eucharistie et presence reelle du corps du J. Christ* contre la pretendue apologie de la Cene publiée par Pierre du Moulin, ministre de Charenton, Parisiis 1607 in 8; 1617. Plura ex ejus operibus collecta prodierunt, adjecto un nouveau *traité des noms de l' eucharistie,* au quel est refuté tout ceque les ss. du Plessis, Casaubon et P. du Molin ont ecrit sur ce sujet contre la doctrine de l'Eglise, ib. 1622 in f. Jussu Gregorii XV. scripsit *pro sacra monarchia Ecclesiae catholicae, apostolicae et romanae* adversus rempublicam Marci Ant. de Dominis quondam archiep. spalatensis ll. 4 apologeticos 4 prioribus ejus ll. oppositos, Lutetiae Parisiorum 1623 v. 2 in f., in quibus singula adversarii capita percurrens eadem refellit. In reliquos ejusdem libros plura meditabatur, cum filum abrupit mors immatura. „Quo certe opere, inquit Michael a s. Joseph [2]), nullum in hoc genere

[1]) Cf. Niceron III, 6 ss. Nonnulla sunt contra Jacobum Angliae regem, seu potius Casaubonum, vel contra du Moulin et du Plessis.

[2]) L. c. 2, 59. Dupin hujus operis occasione scribit: „Il ... paroit meilleur critique et plus versé dans l' histoire ecclésiastique que lui (de Dominis), quoiqu'en quelques autres il s'écarte des règles de la véritable critique etc.“ Marcus Ant. de Dominis dalmata n. 1566, societatem Jesu est ingressus 1579, in qua docuit eloquentiam, philosophiam et mathesim, atque innotuit, quod primus iridis phaenomena rite explicaverit. Societate relicta 1596, factus est episcopus segnensis, dein archiepiscopus spalatensis. De haeresi accusatus Londinum confugit et ad angli-

praestantius exstaret, si licuisset absolvere.« Margaritae Valesiae, a qua divortium fecerat Henricus IV., rogatu gallice vertit priores 26 qq. 1 p. s. Thomae, Parisiis 1617 in 4, quod sacra facultas parisiensis aegre tulit censuitque auctorem monendum, ne ultro procederet, viliorem enim reddi tanti doctoris doctrinam, si omnibus passim redderetur pervia [1]).

---

canos defecit (1616), suaeque apostasiae mox protulit fructus: edidit enim *Istoria del concilio Tridentino,* nella quale si scoprono tutti gli artifici della corte di Roma per impedire che nè la verità dei dogmi si palesasse, nè la riforma del papato e della chiesa, si tratasse di Pietro Soave Polano (Pauli Sarpi veneti), Londini 1619, cum praefatione admodum mordaci adversus sedem apostolicam. Ipsius opus est *de republica ecclesiastica* ll. 10, ib. 1618—22 (Hanoviae) t. 3 in f.; Francofurti 1658 etc.; *Papatus romanus,* l. de origine, progressu atque exstinctione ipsius, Londini 1617 in 4, quem impugnavit Balthasar Nardi, aretinus, cujus sunt *expunctiones locorum,* qui in l. de papatu rom. ignoti auctoris depravantur, mutilantur, tam falso afferuntur, quam in l. p. reipublicae eccles. M. A. de Dominis, unde per compendium videntur congestae; animadversiones itidem ad singula impiae illius doctrinae capita, Lutetiae 1618 in 4. Suos errores tamen de Dominis publice retractavit agente in primis Gregorio XV., suo quondam condiscipulo et amico, et ad Ecclesiam rediit, imo et Romam se recepit. Cum vero suis literis suspicionem iterum moverit de sinceritate conversionis, in carcerem est conjectus, in quo decessit sacramentis munitus 1624. Perversa quam tuetur in suo opere doctrina semper dein in deliciis fuit tot pseudocanonistis. Plurimi scriptores, quorum passim mentionem facimus, eam impugnaverunt: quibus adde praeter Nardi in op. cit. et in *Assertione supremae potestatis R. Pontificis* adversus A. de Dominis, Antwerpiae 1619, Paulum Boudot gallum, episcopum atrebatensem (n. c. 1571, † 1635) in l. *Pythagorica M. A. de Dominis ... nova metempsychosis.* Ejus quoque sunt tr. de sacramento poenitentiae, Parisiis 1601 in 8; *summa theologica* d. Thomae Aq. recensita, Atrebati in f. etc. Cf. literatura, quae occasione illius l. prodiit, apud Roskovány II, 564—71; Backer II, 1624.

[1]) Cf. Argentre II, 547; Contin. H. E. Fleurii l. 187 § 102.

237. Eidem facultati displicuerunt [1]) plures propositiones de suprema pontificis auctoritate, quas Mich. Mauclerus doctor sorbonicus propugnavit in op. *de monarchia divina, ecclesiastica et seculari christiana* deque sancta inter Ecclesiam et secularem illam conjuratione, Parisiis 1622 in f. — Ex ordine carmelitarum calvinistas ore et calamo nec absque plurium lucro impugnarunt in Gallia et in Belgio Anastasius Cochelet [2]) maseriensis, doctor sorbonicus († Rhemigii 1624, a. aetatis 75), et Jacobus Jacquet lugdunensis († 1628); ex ordine capucinorum Daniel a s. Severo „vir maximo ingenio, excellenti memoria, omnium fere linguarum peritia excultus, s. theologiae professor eximius, strenuus catholicae fidei propugnator [3]),« qui periit naufragio (1635), scripsit praeloque submisit gallico idiomate opus sub hac epigraphe: *Christomachia expugnata*, sive de descensu Christi ad inferos adversus calvinistas, Lugduni 1618 in 8; *Calvin*[illegible] *infernus* adversus Jo. Polyandru[illegible] ministrum calvinianum, Antwerpiae [illegible] — Irenaeus Avallonensis, strenu[illegible]us adversus haereticos missionariu[illegible]s, cujus ll. 3 *controversiarum* contra ca[illegible]l-vinistas, hugonotos et anabaptist[illegible]as prodierunt Lugduni 1626 t. 3 in 4. — Joannes Boucher O. Min. normannu[illegible]s, concionator regius († 1630; secund[illegible] alios 1635) praeter Itinerarium ter[illegible] sanctae piis considerationibus resp[illegible]sum brevi duodecies editum, quod [illegible] scripsit *Fasciculus sacer* ex flori[illegible] praecipuis terrae sanctae compact[illegible]s, et alia ascetica edidit *le Triomphe d*[illegible] *la Religion chrétienne* contenant les r[illegible]o-lutions de 366 questions sur la fo[illegible] et l'Ecriture, Parisiis 1628 in f. — [illegible] ordine s. Augustini laudatur Augu[illegible]

---

[1]) Cf. Contin. hist. eccl. Fleurii l. 1[illegible]6 § 74.

[2]) Cf. ib. l. 195 § 40; Feller III, 5.

[3]) Joan. a s. Antonio I, 290.

nus Riuvère tamquam acer calvinismi adversarius. — Petrus Metezeau (Metezellus) socius cardinalis Berulle in condendo Oratorio, concionator insignis († 17. Mart. 1632) *Theologiam* juxta formam evangelicae praedicationis distribuit, adjectis 120 catechesibus, Lugduni 1624 in f. (m. 24). — Jacobus Severt bellijocensis et theologiae doctor navarraeus plurium [1]) est auctor, ut (gallice) *Anacrisis Bibliorum* h. e. examen judiciale et probationes accuratissimae in unumquemque sacri textus l., ut biblia gallica ab haereticis depravata secernantur a bibliis catholicorum et orthodoxorum, Lugduni 1623 in f.; *chronologia historica antistitum lugdunensium*, ib. 1607 in 4; 1627 aucta; 1628 in f.; *controversiae de atheismo et haeresibus recentioribus,* item *de natura et divisione gratiae*, ib. 1611. — Petrus Berger canonicus parisiensis scripsit adversus G. Cassander: *La suffisance de la communion sous une espece,* Parisiis 1630 in 12. — Jeremias Ferrier nemanus a. 1613 catholicam fidem est amplexus [2]) et ad extremum usque vitae spiritum firmiter retinuit († 26. Sept. 1626). Insigne reliquit opus inscriptum: *De l' Antichrist* et des Marques contre les calomnies des ennemis de l'Eglise catholique, Paris 1615 in f. — Nonnulla reliquit etiam Jacobus Marcel, ex. gr. *Le triomphe de la foy catholique,* Avenione 1637 pp. 2 in 1 v. adversus du Moulin.

238. Sicut Belgium protulit Lessium, qui theologis scholasticis exemplar esse possit, ita et exemplar theologis polemicis imitandum protulit Martinum Becanum, cujus opera excellunt claritate, quam nemo superabit, quamque ipsis conciliant mira notionum distinctio, accurata status quaestionis definitio, limpidissima argumentorum expositio: eoque gratior est haec claritas, quod juncta sit brevitati, quae tamen disputationis soliditati, plenitudini et integritati detrahit nihil. Quare si vel solam disserendi scribendique spectes formam, maxime commendandus est Becanus theologiae tironibus. Natus est autem Martinus Becanus (Verbeeck, van der Bèeck) S. J. Hilvarenbecae in Brabantia c. a. 1561. Philosophiam quadriennium, theologiam annos 22 Herbipoli, Moguntiae, Viennae rara cum admiratione et constanti auditorum applausu doctor et magister eximius explanavit e cathedra. Ejus doctrinam humanissima religiosae modestiae comitas exornabat, ut Matthias imperator Martinum tamquam absolutissimum theologum ad academiam viennensem illustrandam evocarit. Ferdinando II. erat a confessionibus triennio, isque eum tanti fecit, ut in rebus ad religionem spectantibus semper ejus audiret consilium religioseque illud sequeretur [1]). Omnibus erat carus ob insignem facilitatem, morum candorem suavitatemque solitus vel adversarios suos honore praevenire, ut tali officio eos demereretur. Acutissimis colicae doloribus confectus obiit Viennae 24. Jan. 1624 a. aetatis 63. Innumera (c. 49) edidit opuscula, in primis contra calvinistas [2]), quorum

[1]) Zedler, Universallex. 37, 693.

[2]) Cf. Raess die Convertiten IV, 312 ss. Ibidem p. 240—9 reperies *Narré véritable des raisons* qui ont meu M. François de Laignerot cy-devant Ministre en Bearn de quitter la Religion prétendue réformée pour embrasser la Religion catholique apostolique Romaine, Parisiis 1627 in 8.

[1]) Cf. Historia S. J. VI. l. 9. n. 45; Sotvellus p. 583.

[2]) Hos praesertim impugnare sibi proposuisse testatur in praef. op. ad Fridericum Balduinum de communione sub utraque specie. n. 1, rationem reddens, quare nonnisi aegre in eum calamum arripiat: „Calvinistas hactenus, non lutheranos, ex quorum numero tu es, hostes mihi delegi.“ Scripsit autem in primis contra Pareum, Phil. Plessaeum, etc. Fabricius hist.

38 collecta prodierunt Moguntiae 1610—21 pp. 5 in 4 v.; 1630 posthumis aucta v. 2 in f.; 1649; Parisiis 1632; 1642; Duaci 1634; 1641 et alibi, e quibus potiora et utiliora sunt [1]): *de duplici praedestinatione:* calvinistarum desperata una, catholicorum orthodoxa altera; Moguntiae 1602 in 8; *de circulo calvinistico* contra Pareum, ib. 1606 in 4; de officiis angelorum circa homines, Moguntiae 1603 in 4; *de triplici coena*, calvinistica, lutherana, catholica, ib. 1608 in 8; *de communione sub utraque specie* pro defensione catholicorum contra hussitas, lutheranos et calvinistas, ib. 1609 in 8; *de purgatorio calvinistarum*, ib. 1609 in 8; *privilegia calvinistarum*, Moguntiae 1611 in 8; controversia anglicana *de potestate regis et pontificis* [2]), ib. 1612 in 8; tr. scholasticus (valde rarus) *de libero arbitrio*, ib. 1613; *de invocatione sanctorum* qq. 13, ib. 1617; *de judice controversiarum* (cum *apologia* 1617), ib. 1616 in 12 et (cum aliis Becani opusculis) in bibliotheca max. pontif. Roccaberti t. XVI; *de Ecclesia Christi itemque de Ecclesia romana*, quae est catholicorum, et de reformata, quae est lutheranorum et calvinistarum, ib. 1615 in 8; *de republica ecclesiastica ll. 4* contra M. Ant. de Dominis, Moguntiae 1618 in 8; *Manuale controversiarum* hujus temporis in ll. 5 distributum, 1623, cujus operis maximam utilitatem innumerae testantur ubique locorum editiones. Maximi fit coloniensis 1696 in 12., quae variis controversiis ex operibus Becani est aucta; hujus quoque *compendium*, Moguntiae 1623 in 12. saepissime plane prodiit. *Analogia V. et N. Testamenti*, in qua primum status veteris, deinde consensus, proportio et conspiratio illius cum novo explicatur, Moguntiae 1620 in 8; Lugduni 1621 etc., propter suam utilitatem saepissime alibi editum, recentiori etiam tempore ut Mechliniae 1831, et recepta in cursum Scr. s. ed. Migne II, 9—698. Quamvis vero hoc argumentum posteriori aetate doctius et diligentius fuerit tractatum, non propterea Becani opus pretium amisit suum. *Summa theologiae scholasticae*, Moguntiae 1612. 1619. 1620 et 1623 v. 4 in 4; Lugduni 1621—30 t. 5 in 8. et saepius alibi; aucta duobus tractatibus, uno de natura theologiae, altero de gratiae auxiliis auctore Gervasio Byonio cenomanensi, Rothomagi 1657 in f. Et cum tr. de jure et justitia ultimo elaboratus dum Vienna Moguntiam mittitur, in itinere interciderit, alius e magno, ut dicitur in monito ad lectorem, auctore substitutus fuit. In hac summa Becanus saepe nonnisi compendium exhibet eorum, quae fuse Suarez in suis in s. Thomam commentariis disputat. Merito ratione hujus operis a Voetio [1]) dicitur „unus in theologia scholastica omnibus epitomis et introductionibus praeferendus."

239. Praeter Becanum e Soc. J. pro fidei causa steterunt: Joannes Walterius Viringius (Wauters van Vieringen) lovaniensis n. c. 1570, literarum humaniorum et theologiae profes-

---

bibl. fabric. II, 94 diligenter Becani operibus recensitis, et adductis nonnullis adversariorum in eum dicteriis, subdit tamen: „Certe omnino laudanda videtur modestia, qua Becanus in disputationibus suis utitur."

[1]) Cf. Sommervogel I, 1091—1111; Werner, Fr. Suarez 1, 43 ss. Plurimi adversus ipsum scripserunt, quorum aliquos recenset Buddeus Isag. historico-theol. ad univ. theol. l. 2. c. 7. § 9. p. 1250 ss.; plures Roskovány II, 601—4.

[2]) De damnatione hujus libri a facultate theologica paris. cf. contin. hist. Fleurii l. 190. § 1 ss. ad annum 1613. Prodiit hac de re: Summa actorum facultatis theol. paris. contra l. inscriptum: Controversia anglicana de potestate regis et pontificis auctore Mart. Becano, Openhemii 1643. Plura cf. ap. Fabricium l. c. VI, 549 s.; Reusch Index II, 345. Prima ed. hujus *l. fuit Romae prohibita* ‚donec corrigatur.'

[1]) Biblioth. stud. theol. c. 6. p. 595.

sor, dein operarius eximius, qui a rebellibus captus in vincula fuit conjectus decessitque morte per charitatis obsequia contracta (4. Dec. 1622). Disputavit *de triplici coena:* agni, vulgari et eucharistica, Antwerpiae 1617 in 4. — Hermannus Hugo bruxellensis (n. 1588) occubuit[1]) pariter charitatis militibus impensae victima post piissimam vitam 11. Sept. 1639. Dum Antwerpiae humaniores doceret literas, discipulos ad palmam instruxit, qui ejus ductu *famam posthumam* praesulum antwerpiensium carmine cecinerunt, Antwerpiae 1611 in 8. et *literas japonicas* a. 1606, *chinenses* a. 1606 et 1607 latine reddiderunt, ib. 1611. Pro Lessii consultatione scripsit *de vera fide capessenda* ad neoevangelicanam synodum dordracenam apologeticos ll. 3 adversus Balth. Meisnerum lutheranum et Henr. Brandium calvinistam, ib. 1620 in 8. Ad Car. Scribani, de quo mox, dedit ep. *de prima scribendi origine* et universae rei literariae antiquitate, ib. 1617, cum prolixis annotationibus, curante C. H. Trotz. Maxime vero innotuit per libellum asceticum saepissime editum *Pia desideria* emblematis, elegiis et affectibus ss. patrum illustrata, ib. 1624. — Thomas Saillius (Sailly) bruxellensis[2]), socius Antonii Possevini in itinere moscoviensi et comes Alexandri parmensis in expeditionibus militaribus († 8. Martii 1623 a. aetatis 70); Jacobus Stratius S. J. antwerpiensis (1559—7. Apr. 1634); et Joannes Gouda ultrajectinus (1571—28. Dec. 1630), insignis plane concionator, virtutibus religiosis maxime excellens[3]), plura opuscula flandrice scripta reliquerunt. —

[1]) Cf. Sotvellus p. 335; Fabricius II, 545.

[2]) Plura de hoc viro deque ejus admiranda virtute cf. in biblioth. script. S. J.; opuscula flandrice scripta exhibet Backer III, 469.

[3]) Cf. Sotvellum p. 456; Backer I, 2214.

Caroli Scribanii († 24. Junii 1629) merita enarrat epitaphium ipsi positum:

D. O. M.
Aeternae memoriae
Incomparabilis viri
R. P. Carolo Scribanio S. J.
Quem Bruxella mundo, Antwerpia coelo dedit,
Postquam
Pontifici Maximo [1]),
Caesari [2]), regibus [3]), principibus plurimis,
Domi forisque carus,
Haereticis stilo terribilis,
Animi magnitudine, constantia, judicio,
Consilio, linguarum peritia, rerum usu
Nulli secundus
Europam totam
Fama sui nominis luculenter implesset,
Dissidia nobilium familiarum, mille controversiarum arbiter,
Privatae pacis vindex, publicae studiosus
Feliciter composuisset . . .
Prudentia, morum gravitate, vitae integritate,
Religione in Deum, pietate in patriam
Conspicuus
Laudabiliter vixit annos LXIX etc.[4])

Praeter opera ascetica et apologetica [5]) edidit *Orthodoxae fidei controversa*

[1]) Magni eum fecit Urbanus VIII., quod et literis ad eum datis et sacris donariis missis saepe testatus est.

[2]) Ferdinandus II. literis benevolentia plenis eum honoravit, cui etiam fuerat ad confessiones propositus, nisi fractae annis vires impedivissent.

[3]) Philippo II. et Henrico IV., qui cum calumniatores eum urgerent, ut l. *Amphitheatrum honoris* flammis traderet, diplomate regio ad Scribanium misso eum laudavit, et civem gallicum cum solitis privilegiis inscripsit.

[4]) Cf. de ejus virtutibus et meritis Sotvellus p. 133.

[5]) Librorum catalogum exhibet Backer III, 718. Celui qui a fait le plus de bruit, inquit Feller II, 548 (ed. a. 1844), est son *Amphitheatrum honoris adversus calvinistas,* Anvers 1606 in 4., qu'il publia

ll. 6, Antwerpiae 1609—1612 in 8., in quibus agit 1. de Scriptura, traditionibus, judice controversiarum; 2. de apostolicae fidei germanis denunciatoribus; 3. de reliquiis sanctorum; 4. de miraculis; 5. de cultu et invocatione sanctorum; 6. de imaginum veneratione. — Insigne est opus, cui titulus: *Joannis Calvini noviodunensis nova effigies* centum coloribus ad vivum expressa, qua s. Thomae theologia tota strictim attingitur, Calvini tota fuse refutatur. Accedit digressio de praedestinatione et justificatione: item Calvini confessio de equuleo, Antwerpiae 1622 in f. auctore Nicolao Romaeo brugensi e Soc. J. Docuit is variis in collegiis societatis Jesu theologiam moralem per annos quatuordecim; agrum hollandicum diu excoluit ac demum ad coelestem patriam abiit 20. Dec. 1632 a. aetatis 69.

240. Praetermissis Thoma de Wiclen († 1630), et Joanne d'Espiennes du Fay (n. 1592; † 21. vel 26. Dec. 1640) ex aliis sodalitiis memoria digni sunt Ludovicus de Castro O. Min. leodiensis († 1632), cujus exstant aliqua gallice edita; Balduinus Junius (de Jonghe) O. S. Franc. dordracensis, vir pietate ac virtute praeeminens († 12. Apr. 1634), ex cujus operibus potiora sunt [1]): Manuale theologicum *de praecipuis theologiae fundamentis,* Coloniae 1614 in 4; Moguntiae 1615; *de romano pontifice* ll. 3, in bibl. max. pontif. Roccaberti t. V; *solida christianae fidei demonstratio,* Antwerpiae 1611, ex opp. controversiarum card. Bellarmini desumpta; gallice cura Ducruet, Parisiis 1885 t. 3 in 8; *Scutum catholicae fidei,* Antwerpiae 1632, quod opus distributum est in tractatus 11, in quibus agit 1. de vocatione ministrorum Ecclesiae; 2. de praesentia Christi in Eucharistia; 3. de purgatorio; 4. de observatione legis et ministrorum Ecclesiae, 5. de gratia et libero arbitrio et auctore peccati; 6. de peccato originali, mortali et veniali; 7. de justificatione et merito bonorum operum; 8. de antichristo; 9. de Ecclesia; 10. de praedestinatione; 11. de invocatione sanctorum. — Theodorus Petrejus campensis, transisalanus O. Carthus. (n. 17. Ap. 1567 † 1640) multa scripsit [1]), nonnulla ab aliis scripta latine vertit; et ex ss. patribus quaedam concinnavit erroribus sui temporis refutandis utilia; praecipua sunt: *Confessio gregoriana* ex scriptis d. Gregorii M., Coloniae 1597 in 8, 1605 (m. 18); *confessio d. Cypriani et Tertulliani,* veteris Ecclesiae romanae fidem et doctrinam ab a. 1400 dilucide repetens; accedunt antidota pro eadem confessione adversus lutheranos et calvinianos, Parisiis 1603 (m. 18); *d. Bernardi,* ib. 1607; *b. Leonis M.,* in qua veteris orthodoxae fidei dogmata explicantur, Coloniae 1604; *harmonica 4 ecclesiae occidentalis doctorum confessio* augustanae, wittenbergicae, smalcaldicae et compendiosa *veteris orthodoxae fidei demonstratio,* ib. 1607 in 8., aliis pseudo-evangelicorum confessionibus opposita; *Catalogus haereticorum* sive de moribus et erroribus haeresiarcha-

---

sous le nom de Clarus Bonarscius, qui est l'anagramme de son nom. Il n'est pas étonnant qu'on ait dit tant de mal de ce livre. Les artifices et les procédés des calvinistes y sont mis dans un trop grand jour pour ne pas les avoir irrités. Casaubon dit que ce livre aurait pu être intitulé: *Amphitheatrum horroris,* et cela est vrai, mais dans un autre sens qu'il ne l'entendait.

[1]) Horum operum catalogum cf. in biblioth. franc. I, 173 ss. Plura sunt ascetica vel conciones etc. De ejus concionibus scribit Dirks hist. littér. et bibliogr. des FF. Min. de l'Observance in Belgique p. 171: Il serait à souhaiter que les sermons du P. Junius fussent connus et répandus dans le clergé, car c'est une mine d'or, riche en doctrine solide et pratique. Ce ne sont point des sermons proprements dits; je les appellerais plutôt dissertations théologiques sur des matières à développer dans la chaire chretienne etc.

[1]) Cf. Biblioth. colon. p. 305 s.

rum, schismaticorum etc. usque ad nostram aetatem [1]), ib. 1628; 1629 in 4. opus rarum; *chronologia* tam rom. pontificum quam imperatorum seu historia, qua eorundem vitae et res gestae inde a b. Petro usque ad Urbanum V. et a Julio Caes. usque ad Ferdinandum II. recensentur, ib. 1626 p. 2 in 1. v.; *s. Brunonis* Carthusianorum patriarchae *opera omnia,* ib. 1611 t. 3 in 1 v. in f. (m. 60); notae seu elucidationes breves in 7; Petri Dorlandi *chronici carthusiensis* ll., ib. 1608 in 8. opus rarum (m. 12); *bibliotheca carthusiana* seu illustrium s. Carth. O. scriptorum catalogus, ib. 1609 (m. 30). — Cornelius Lancilottus O. S. Aug., quem „virtus et doctrina extulit, sed eheu mors acerba sustulit inter officia pietatis aegrum ab aegris reversum a. vitae 48. a. 1622. 13 Cal. Novembris [2]),“ scripsit praeter ascetica [3]), *Nectar et antidotum* ex operibus s. P. Augustini contra sectarios quosvis ordine alphabetico selectum. — Regnerus Mercator cliviensis impugnavit Chr. Scheibler et flandrice Dionysium Spranhuysen. Decessit peste correptus a. 1636.

241. In Germania theologorum polemicorum coryphaeus dici potest Jacobus Gretser S. J. Markdorfii (prope lacum suevicum) natus 1562, fortissimus athleta ac vigilantissimus veritatis defensor, magnus protestantium malleus, cui laus ingens est in Ecclesia Dei, cujus scriptorum varietatem, multitudinem, eruditionem jure miramur [4]). Absoluto studiorum curriculo ex universa theologia theses publice defendit praeside Gregorio Valentia et praesente Maximiliano Bavariae duce (1587). Ingolstadii philosophiam triennio docuit, theologiam successor datus in hujus cathedra magno Valentia (1592), quam et ipse tradidit (1605) Jacobo Keller, ut totum se scriptioni dedere posset; repetiit tamen cathedram (1609—1615) explicans de moribus doctrinam. Propter insignem doctrinam atque eruditionem a Maximiliano ad colloquium ratisbonense (cf. supra p. 254) cum aliis destinatus est; praecipuas tamen in eo partes habuit Adamus Tanner (cf. n. 211). Ceterum tota Gretseri vita jugis cum protestantibus pugna erat. Ut minimum decem per diem horas studio vacabat, et ut interdiu animarum quoque saluti im-

---

[1]) Joannes Perce O. Min. leodiensis, qui cum 22 sodalibus zeli apostolici victima peste absumptus fuit a. 1636, opus posthumum reliquit inscriptum: *Haeresis retrograda* seu reductio omnium haeresum modernarum ad veteres a patribus et conciliis damnatas.

[2]) In ejus epitaphio. Mortuus est in obsequio militum aegrorum.

[3]) Recenset haec Ossinger in bibl. august. p. 493.

[4]) Cf. Werner, Franz Suarez 1, 50, secundum quem Gretser omnium jesuitarum sui temporis forte fuit doctissimus; Dupin, qui fuse de ejusdem disserit operibus suamque recensionem ita concludit: „Gretser étoit certainement un trés-habile homme, qui a beaucoup travaillé sur l'Antiquité Ecclésiastique et prophane. Il est fâcheux qu'il n'ait pas eu plus de Critique, et qu'il ait adopté des Pièces et des Histoires fausses ou douteuses. Il est encor fâcheux que les Controverses l'aïent engagé dans des Disputes personelles et particulieres, lui qui étoit très-capable de traiter les choses à fond. Cependant on peut dire que c'étoit un des plus habiles Controversistes de son temps. Il écrivoit avec une grande facilité, et réfutoit ses adversaires avec beaucoup de véhémence. Ce qu'on doit les plus estimer dans ses Ouvrages, est la variété prodigieuse des matières qui s'y trouvent, et l'exactitude avec laquelle il recueille sur chaque matière tout ce qui peut y avoir quelque rapport. Enfin on peut dire que ses Livres sont de bons Mémoires pour ceux qui veullent travailler sur les matières qu'il a traitées.“ Nec praetermitti debent quae scribit Buddeus (Isag. l. 2. c. 1. § 14. p. 388), de colloquio ratisbonensi, a quo alteram theologiae systematicae periodum penes lutheranos incepisse tradit. „In eo (colloquio), ita ille, cum Jac. Gretserus, Ad. Tanner, Balthasar Hager jesuitae terminis metaphysicis caliginem nostratibus offundere adniterentur, florere inde metaphysices studium coepit, cum necessitas quaedam id postulare videretur.“

pendere se posset, usque in seram noctem studium protrahebat. Neque enim aspernabatur rus excurrere rudes puerosque in salutis scientia instructurus. Ingens erat doctrinae ejus fama, ut undique consuleretur; ipse Bellarminus consilii petendi gratia ad eum literas dedit; Ferdinandus II. post suam in Caesarem electionem Francofurto Monachium adventans illum ad se advocavit magnique fecit ejus *de cruce* opus; Clemens VIII. vero ejus moderatoribus curam de ipsius valetudine peramanter commendavit. Ingenii doctrinaeque ornamentis addidit studium virtutis, orationis praesertim, quae illi jugis inter literas comes fuit. Animo fuit admodum demisso ac modesto, nec ferebat quidquam, quod gloriam redoleret, hinc nonnulli eorum qui familiarius eo utebantur fassi sunt, nullum se in ipso vanae gloriae reperisse vestigium. Markdorfienses, qui tali cive plurimum gloriabantur, miserunt Ingolstadium legatos cum mandatis, ut ejus imaginem coloribus conficiendam curarent: hanc nimirum decreverant in aedibus publicis perpetuo servandam, ad communis patriae decus et ornamentum. Ut multum conarentur legati, nunquam ab homine modestissimo impetrare potuerunt, ut se pingi sineret. Jumentum, ajebat, cives mei pingendum curent habebuntque imaginem mei quam simillimam [1]). Considerans industrios in vinea Dei operarios suam incusabat tepiditatem. Erat Ingolstadii, qui pro imposito munere aegrotos invisebat atque in vicinis etiam pagis animarum quaestum faciebat, P. Leonardus Forella, vir simplex et rectus: cum istum domo exeuntem videret Gretserus, non una vice dixisse fertur: „O nos miseros, qui de poenitentia scribimus, disputamus, et longe huic simplici sed animarum zelo flagranti patri meritis apud Deum cedimus; nam ille proxime aggreditur animas Deoque lucratur; nos vero multum nobis praestitisse videmur, si scribamus de ratione animas lucrandi. Tanto igitur eo inferiores sumus, quanto scientia inferior est charitate.“ Doctores theologi sua in aula hoc ei perpetuum voluerunt esse elogium [1]): „R. P. Jac. Gretserus markdorfiensis acronianus S. J., aevi sui scriptor celeberrimus, a. 26 in hac alma universitate docendo confecit; uno linguam graecam, tribus philosophiam, reliquis theologiam professus. Nihil hujus ingenio clarius, memoria fidelius, judicio gravius, labore constantius, lucubrationibus eruditius et fecundius [2]). Sesquicentum fere libris editis academiam ornavit, bibliothecas auxit, Ecclesiam propugnavit. Concionibus interea, exhortationibus, praelectionibus privatis [illegible] excursionibus, confessionibus audien[illegible]dis, consiliis dandis assidue occupatu[illegible] nihil sui ordinis omisit. Amarunt eu[illegible] maximi principes, docti ex omnibu[illegible]s provinciis coluerunt, vehementer ex[illegible]timuerunt haeretici: quos magna orb[illegible]s catholici gratulatione, mira felicita[illegible]e ac facilitate repressit. Obiit Ingolsta[illegible]ii studiorum contentione exhaustus, vi[illegible]r-tutum meritis plenus 29. Jan. a. ju[illegible]i-laeo 1625 aetatis 63.“

242. Opera Gretseri omnia [3]), q[illegible]e vel scripsit vel e tenebris eruta ed[illegible]dit prodierunt Ratisbonae 1734—174[illegible].

---

[1]) Cordara, hist. Soc. J. p. 6. l. 10. n. 14.

[1]) Lenglet de Fresnoy in sua meth[illegible]do studendi historiae ait: „Tout ce q[illegible]e Gretser a fait ou publié soit Historiq[illegible]e soit Dogmatique est fort estimé et p[illegible]u commun.“ Tamen parlamentum pari[illegible]s. Gretseri opera igni tradidit. Cf. Felle[illegible]r IV, 267.

[2]) Plura de Gretsero cf. in Vita t. [illegible] l. ejusdem op. praemissa.

[3]) Cf. horum catalogum ap. Backer [illegible] 2254—79; plenius exhibet Sommervo[illegible]gel, qui recenset scripta edita 229, ine[illegible]dita 39; Niceron 2, 1. ss. et opp. Gret[illegible]seri t. 17; acta erud. lips. 1733 p. 180—87; 1734 p. 454—8; 1736 p. 11—13; 16[illegible]—67; 1739 p. 534—9; 576—80; 1740 [illegible] 149—54; 1744 p. 529—36.

17 in f. (m. 400). T. I. continentur *de s. Cruce ll. 5,* scil. 1. de ipsa s. cruce, in qua redemptor noster obita morte nos redemit; 2. de imaginibus s. crucis; 3. de apparitionibus s. crucis; 4. de signo s. crucis; 5. de cruce spirituali. Sequitur ad h. t. mantissa, in qua reperiuntur disputatio de vino myrrhato et vasis myrrhinis, apologia pro prima Christi cruce, imagine et signo crucis contra Franc. Junium et syntagma de S. R. imperii sacrosanctis reliquiis et regalibus monumentis, praesertim de quadruplici lancea: dominica, mauritiana, constantiniana, et carolina. Hoc opus prae ceteris Gretseri magis est celebre, luculentum dignumque cedro [1]), in quo hoc argumentum plane exhaurit, unde Petavius de crucis cultu disserens [2]) ait: „Majore nemo hoc copia diligentiaque praestitit, quam J. Gretserus noster tribus de cruce tomis editis, quorum in primo ll. 5 capita omnia controversiae hujus ac quaestionis exhaurit.“ „Si quis ex me, inquit ipse in praef. hujus op., sciscitetur, cur de sacrosancta cruce scripserim et quidem tam copiose, tam prolixe, possem fortassis non injuria cum d. Augustino hoc responsum dare: quia de b. crucis mysterio diutius loqui et dulce est et salubre: quid enim dulcius, quid suavius vel cogitari vel dici potest, quam crucis mysterium etc.“ Ceterum Gretserus tenerrimo affectu ferebatur erga s. Domini crucem, cujus amorem ab ipsa die nativitatis suae traxisse videbatur, natus enim est non sine omine ipsa Parasceves die. Prodierunt opera omnia *de cruce* Ingolstadii 1616 in f. T. II. complectitur: *Graecorum auctorum encomiastica monumenta graeco-latina de s. Cruce,* nunc primum ex variis bibliothecis eruta et in lucem edita, numero 57, scil. orationes, homiliae etc. Ad argumenti absolutionem adjecit t. III., in quo ll. 5 agit 1. de numismatis crucigeris; 2. de expeditionibus cruciatis; 3. apologeticus pro iisdem cruciatis; 4. de usu et cultu crucis adversus haereticos Danaeum, Hospinianum et Marbachium; 5. adduntur hymni et encomia metrica graecorum et latinorum in s. crucem, cum nonnullis appendicibus. T. IV. consecratus est defensioni rituum ecclesiasticorum. In hoc disserit de *spontanea disciplinarum seu flagellorum cruce ll. 3* ex ss. literis sanctorumque probatis historiis potissimum collectis (Ingolstadii 1606 in 4.) cum nonnullis opusculis apologeticis contra aliquos illorum ll. impugnatores. *De sacris et religiosis peregrinationibus ll. 4* (Ingolstadii 1606 in 4); Ποδόνιπτρον seu *pedilavium* ex ss. Scripturae fontibus, veterum patrum et historicorum limpidis fluentis etc. T. V. continet: *De catholicae Ecclesiae sacris processionibus et supplicationibus ll. 2,* de quo Nicolaus Serarius „Perutile, inquit [1]), R. P. Gretseri nostri *de processionibus opus:* quod si antequam meos istos confecissem libellos, videre licuisset, nae huic manum tabulae nunquam admovissem etc.“ Gretserus tamen in clausula sui operis advertit de suo deque Serarii labore: „Coluimus eundem agrum, sed diverso fere modo, tametsi eodem fine, qui alius non est, quam divinae gloriae amplificatio et saluberrimae hujus ecclesiasticae consuetudinis ab haereticorum calumniis et contemptu assertio.“ *De funere christiano ll. 3* (Ingolstadii 1611 in 4.) cum apologia; disputationes duae, altera *de subterraneis animarum receptaculis* contra sectarios; altera *de statu beatorum* (Ingolstadii 1597; 1596 in 4); disputatio *de variis coelis* lutheranis, zwinglianis, ubiquetariis, calvinianis etc. sanctorum vel veris vel fictitiis receptaculis et habitaculis; *de festis christianorum ll. 2* adversus Danaeum, Dresserum, Hospinianum ali-

[1]) Muratori diss. 21 de cruce nolana.
[2]) De incarn. XV, 7.

[1]) In fine sui op. de ss. Ecclesiae catholicae processionibus.

osque sectarios (Ingolstadii 1612 in 4); cum auctario seu dissertatione *pro sacratissima corporis Christi solemnitate et sacros. eucharistiae cultu* adversus Rud. Hospiniani calvinistae impietatem ac inscitiam (ib. 1612 in 4); *ll. 2 de benedictionibus et 3. de maledictionibus* (ib. 1615 in 4) etc. T. VI. et VII. complectuntur defensionem rom. pontificum, ut *apologiam pro Gregorio VII. P. M.*, in qua insunt hactenus inedita quaedam pro eodem pontifice [1]) opuscula Bernaldi Constantiensis presbyteri. Accessit de vita et rebus gestis ejusdem Gregorii VII. narratio et relatio historica ex l. 4. Onuphrii Panvini de varia rom. pontificis creatione. Habentur quoque in hoc t. praeter alia commentarius Pauli Bernriedensis de vita Gregorii VII., volumen epistolarum, quas rom. pontifices Gregorius III., Stephanus III., Zacharias I., Paulus I., Stephanus IV., Adrianus I. et pseudopapa Constantinus miserunt ad principes et reges francorum Carolum Martellum, Pipinum et Carolum M. (Ingolstadii 1613 in 4); *Mysta salmuriensis* seu mysterium iniquitatis editum quidem a Phil. Mornaeo Plessiaci domino et nunc autem a J. Gretsero revelatum et dilucide explanatum, in quo rom. pontifices a s. Victore M. usque ad Leonem X. defenduntur (ib. 1614 in 4.). In t. VIII. et IX. *Rob. Bellarmini controversias* tuetur [2]) adversus Witackerum, Junium, Danaeum, Sibrandum, Hunnium, Chamierum, Abbotum, Povelum, Dresserum aliosque (Ingolstadii 1607 et 1609 v. 2 in f.). Inserta quoque est disputatio theologica *de sacros. Trinitatis mysterio*, praesertim de processione s. Spiritus contra Hieremiam patriarcham constantinop. (ib. 1598 in 4.). In t. X. sunt *defensae et illustratae sanctorum vitae*, praesertim s. Ignatii Loyolae; *Divi bambergenses* [1]) Henricus imp., s. Kunegundis imp., s. Otho ep. (Ingolstadii 1611). T. XI. est *apologeticus pro societate Jesu*. T. XII. agit *de Luthero academico et de Waldensibus*. De priori argumento [2]) edidit ex. gr. l. cui titulus: Lutherus academicus h. e. summus academiarum cultor, amplificator et encomiastes, theologus positivus, scholasticus, casuista controversista, canonista, legista, medicus, philosophus, logicus, physicus metaphysicus, ethicus, rhetor, mathematicus, musicus, historicus, poëta grammaticus, peripateticus seu aristotelicus, stoicus, cynicus, epicureus atque aristippicus (ib. 1610 in 4.). In altera h. t. parte scripta plurium veterum contra Waldenses in lucem profert. T. XIII. *Miscellanea polemica* continet, e quibus mentione digni de jure et more prohibendi, expurgandi et abolendi libros haereticos et noxios adversus Franc. Junium et Joan. Pappum aliosque praedicantes lutheranos ll. (ib. 1603 in 4.) cum supplemento —

[1]) Sebastianus Tengnagel geldriensis, tribus imperatoribus a consiliis († 4. Apr. 1636) edidit etiam *monumenta veterum* pro Gregorio VII. aliisque pontificibus, Ingolstadii 1612 in 4., et *defensionem* Gretseri adversus Guldinastum, ib. 1612 in 4.

[2]) Dupin l. c. ait de hoc opere: Il rapporte les Objections dans leurs propres termes, et y répond avec précision et avec exactitude. Il y traite souvent les Questions avec plus d'étendue et particulièrement celles qui regardent l'Ecriture sainte, sur lesquelles il entre dans un grand détail. Richard Simon (Histoire crit. du V. T. l. 3. c. 17): Il y a, à la verité, beaucoup d'érudition dans les Livres de cet Auteur: mais il n'a pas toûjours cette liaison de principes, à laquelle on doit prendre garde sur toutes choses dans les disputes et principalement lors qu'il s'agit de la Religion. Ce qui mérite, selon mon avis, le plus d'être lu dans tout ce grand Ouvrage, est la Critique qu'il fait de la Version Allemande de Luther, et des autres Traductions Allemandes de la Bible, où il a beaucoup mieux réüssi que dans ses autres Traités etc.

[1]) Cf. Duhr Zeitschr. für kath. Theol. 1889. p. 62 s.

[2]) Cf. Werner IV, 594; scripta contra Gretserum de hoc argumento edita ejusque responsiones apud Roskovány I. 556—8.

auctuario. Demonstratio adversus sectarios praecipuorum quorundam Ecclesiae catholicae dogmatum ex communibus ἐννοίαις h. e. notitiis omnium christianorum pectoribus insculptis et ex vulgari infimae plebis loquendi consuetudine (ib. 1606 in 8.); Disceptatio utrum verum sit, Zwinglium praecipuum doctrinae suae de eucharistia caput a diabolo didicisse. In aliis ll. impugnat praesertim Jac. Huldericum, Zephyrium, Thomam Wegelinum, Hunnium etc. In T. XIV. plura *Gregorii nysseni et Anastasii sinaitae opera* complectitur; in t. XV. *plures scriptores graecos* (ut Georgium Codinum Curopalatam, Leonem imp., Theodorum Abucaram, Hippolytum thebanum, Gregorium Thaumaturgum) latine reddit vel illustrat (ut historiam Joan. Cantacuzeni, orationes Simeonis junioris, dioptram Philippi solitarii etc.). T. XVI. complectitur Διδάγματα linguae graecae et disputationes philosophicas, inter quas sunt ex. gr. *de materia et forma eucharistiae* (ib. 1593 in 4.); *de speciebus eucharisticis* (ib. 1594 in 4.). In t. XVII. adjecta est: *Mantissa duplex ad universum opus,* in qua continentur plura opuscula collecta a Georgio Stengelio ex scriptis Gretseri relictis, vel sub alieno nomine edita, editore et partim quoque auctore aut interprete Jac. Gretsero.

243. Gretsero in hac pugna socii strenui fuere Conradus Vetter S. J. gente suevus, domo engensis († 11. Oct. 1622 a. aetatis 76), cujus pugnandi ardorem et zelum testantur quam plurima opuscula, quae partim in germanicum vertit, partim ipse (germanice) conscripsit [1]). — Jacobus Keller S. J. rauracus e dioecesi constantiensi, philosophiam et theologiam tam moralem quam scholasticam cum approbatione docuit. Elector Bavariae, Maximilianus, ejus consiliis operaque in rebus gravissimis haud raro est usus. Sectarios et pseudopoliticos acerrimo stilo et libris egregiis insigniter exercuit, praesertim Jac. Hailbrunner, quem in publica disputatione Neoburgi (1615) tam fortiter est aggressus, ut is morbum ipsa nocte contraxerit arenamque deseruerit († 23. Febr. 1613 a. aetatis 63). Contra hunc inter alia edidit [1]): *Catholisches Pabstthumb* d. i. Grundlicher augenscheinlicher Beweis, dass allein die Römische Päbtische Lehr gut, alt, Catholisch und Apostolisch seyn, Monachii 1614 t. 2 in f. Hailbrunner ediderat: *Uncatholisch Pabstthumb,* Augustae 1614 in f. Porro Keller ei exprobravit corruptiones 60, mendacia 238, calumnias 51, crassos errores 91. Hinc Hailbrunner illum mendacii et calumniae accusavit. Ut igitur suam accusationem tueretur citatum opus edidit Keller [2]), quod dein etiam in compendium redegit, ib. 1616 in 4. Alia quoque edidit contra Hailbrunner et Hunnium.— His adjungi possunt Hermannus Bosendof monasteriensis († 23. Sept. 1623), qui scripsit adversus Conr. Vorstium tria opuscula; Georgius am Ende dresdensis n. 1572, concionator aulicus Viennae († 27. Jul. 1624); Henricus Schellenberg augustanus, qui de sacramentis disseruit; Christophorus Mayer augustanus, disputator egregius, acer juxta ac jucundus, qui philosophiam atque theologiam totis 30 annis Patavii, Brixiae, Graecii, Viennae tractavit

[1]) Sotvellus et Backer III, 1361, qui eorum 77 recenset, sed plurium titulum accuratiorem et impressionis locum assignare nequit. Fuerunt enim plerumque libelli ephemerides, occasione data prompte conscripti, particularis et localis argumenti, hinc admodum rari et oblivioni dati. Vertit autem opuscula Campiani, Gretseri, Heissii etc., scripsit adversus Schmidelinum, Hailbrunner etc., sed dolendum, quod stilo nimis acri sit usus.

[1]) Cf. Sotvellus p. 373; Backer II, 421—8; Roskovány II, 558; Zeitschr. für kath. Theol. XIII, 59.

[2]) Cf. contin. H. E. Fleurii l. 190 § 190 § 116.

et graecensem academiam cancellarius administravit, et cum magna doctrina summam conjunxit animi simplicitatem et modestiam, quae illum Ferdinando II., qui in rebus conscientiae difficillimis ejus opera est usus, carum reddidit († 11. Oct. 1626 a. aetatis 58). Scripsit l. suo tempore celebrem et saepius recusum: *Octo fidei controversiae*, ob quas solas plerique hoc tempore difficultatem habent redeundi ad Ecclesiam manifeste catholicam, nimirum 1. de necessitate bonorum operum; 2. de communione sub una specie; 3. de Christi praesentia in eucharistia; 4. de purgatorio; 5. de cultu et invocatione sanctorum 6. de cultu ss. reliquiarum; 7. de cultu ss. imaginum; 8. de traditionibus, 1622 in 8; Norimbergae 1626; Coloniae 1629. Cum Joanni Höfer († 1. Sept. 1646) ab academia lipsiensi et Saxoniae electore munus fuisset demandatum hoc opus refutandi, illius lectione fidei catholicae feliciter agnovit veritatem, eamque est amplexus imo et ingressus societatem Jesu [1]). — Balthasaris Hager [2]) suevi domo ueberlingani († 9. Mart. 1627) sunt: *Kleiner Wegweiser zum wahren Glauben* unter einem zweifelhaftigen und dem wegweiser nicht unlieblich angestellt für die verirrten Christen in 7 Theil abgesondert, Aschaffenburg 1625 in 12; *collatio confessionis augustanae* et oecumenici concilii tridentini cum verbo Dei, Herbipoli 1627, verae et solidae eruditionis monumentum, sed rarissimum, in quo, inquit Ruland [3]), prima, ut ita dicam, inveni lineamenta theologiae symbolicae, quam nostris diebus miratur orbis in opere symbolico Moehleri.« — Joannes Raphael Cobenzl († 28. Jan. 1627) scripsit [1]) contra Jo. Schnelzigk, Simonem Mannum et Bartholomaeum Rulichium augustanae confessionis ministros. — Praetermissis Joanne Saller [2]) tuzingano († 24. Mart. 1630), Theodoro Krall († 4. Apr. 1633), Joanne Friderico Rorich coloniensi († 14. Dec. 1633), qui valide impugnavit Balth. Mentzerum [3]), Caspare Lechner hallensi in dioecesi salisburgensi, qui partim Ingolstadii, partim Pragae philosophiam, theologiam moralem et novennio scholasticam docuit, demum ss. literas est interpretatus et Theod[illegible] Thummium praeconem tübingensem impugnavit († 31. Mart. 1634), Jacob[illegible] Hack juliacensi, cujus aliqua exstant contra Paulum Tossanum calvinista[illegible] heidelbergensem († 12. Oct. 1634), N[illegible]i-colao Cusano strenuo missionario [illegible] († 20. Apr. 1636), cujus *Christliche Zuc*[illegible]*t-schule* Lucernae 1638, saepius prodi[illegible]t, Adamo Wagner suevo († 1. Maj. 163[illegible]8) in primis adhuc memorandi sunt: Ad[illegible]a-mus Contzen. Hic patria juliacen[illegible]sis n. 1575, in academia moguntina ss. literas est professus magna omnige[illegible]nae eruditionis atque in primis linguar[illegible]um graecae, hebraicae, syriacae et chal[illegible]dai-cae laude; ubi cum haberet vicinos hinc calvinianos Heidelbergae, inde zwing-lianos Marburgi doctores Ecclesiam im-pugnantes, statuit illis se opponere, atque inter duas acies pro orthodo[illegible]xa veritate depugnare, acri vir ingenio et calamo promptus, quem card. Bella[illegible]r-

---

[1]) Cf. Sotvellus p. 142; Raess die Convertiten V, 387—98; Veith bibl. august. X, 172 ss.

[2]) Alius est a Michaele H. theologo Friburgensi auctore tr. *de singularitate antichristi* contra nostri temporis haereticos breviter et ob multarum cum historiarum tum rerum cognitionem necessarii ac seculo huic accommodate conscripti, Ingolstadii 1569; 1580; *Antichristus* sive oratio adversum haereticorum calumniam etc., ib. 1578; duplex quoque responsum adversus Heerbrandum, qui illa duo opuscula impugnaverat.

[3]) Series et vitae prof. theol., qui Wirceburgi docuerunt p. 56; Sotvellus [illegible]p. 102; Backer II, 6.

[1]) Cf. Backer I, 1309; de ejus virt[illegible]u-tibus Sotvellus p. 493.

[2]) Cf. Sotvellus p. 500; Backer III, 502.

[3]) Cf. Backer III, 334.

[4]) Cf. Sotvellus p. 372; Backer II, 693.

ninus Deo et Ecclesiae gratulari solebat idoneum, qui contra fidei verae adversarios posset praeliari praelia Domini († 19. Junii 1635). Varia Bellarmini opera defendit contra castigationes Davidis Parei; hinc gloriabatur cardinalis, se Contzen habere et vindicem et defensorem scriptorum suorum, testatusque est, agnoscere se in scriptis ejus praecipuam quandam pietatis eruditionisque copiam, facilitatem stili, orationis perspicuitatem, gravitatem judicii, cum nervo denique vibrata ingenii acumina. Opuscula quaedam scripsit occasione jubilaei lutheranorum (1611), duo opera irenica, aliqua exegetica valde rara, ut: *Commentaria in 4 s. J. Christi evangelia*, in quibus sensus literalis et moralis ita explicatur, ut ex ipsis collatione aliorum locorum, conciliis, pontificum decretis, patribus vetustis, interpretibus recentioribus, lingua hebraea, graeca, syra, philosophia, historia, libris sectariorum prout cujusque loci textus postulat contra gentiles, judaeos, haereticos veritas aperte vindicetur, Coloniae 1626 v. 2 in f., 1707; *commentaria in epistolam s. Pauli ad Romanos*, in quibus sensus verus ac germanus luculenter exponitur, haereses et errores recentium sectariorum solide convelluntur, necnon moralium discursuum materia concionatorum usui accommodata copiose suggeritur, ib. 1629 in f.; *Daniel* sive de statu, vita, virtute aulicorum atque magnatum, ib. 1630 in 8; 1629 in f., commentaria in ep. *ad Corinthios et ad Galatas*, ib. 1631 in f. Commendatione quoque dignum est opus eruditum *Politicorum ll. X*, in quibus de perfectae reipublicae forma, virtutibus et vitiis, institutione civium, legibus, magistratu ecclesiastico, civili, potentia reipublicae, itemque seditione et bello ad usum vitamque communem accommodate tractatur, Moguntiae 1621 in f.; 1629 ed. auctior[1]).

Jacobus Bidermann pariter suevus, patria ehingensis, vir magni ingenii, eruditionis et doctrinae, octennio theologiam Dilingae docuit, inde Romam evocatus theologum societatis et censorem librorum egit a. 17 († 20. Aug. 1639), et praeter libros ad literas humaniores spectantes, *opuscula theologica* 10 (seu theses), *prolusiones theologicas* tres reliquit [1]), quibus pontificis romani dignitas adversus haeresin propugnata est, Dilingae 1624 in 12. opusculum exiguae molis, sed magni pretii, in cujus p. 3. infallibilitatem ejusdem tuetur. — Demum huc spectat Jodocus Coccius[2]) trevirensis, molshemiensis academiae cancellarius et ibidem s. Thomae interpres († 25. Oct. 1622), cujus sunt: *Parallelon biblicum*, Molshemii 1618; disputatio tripartita *de arcano ss. Scripturae sensu*, ib. 1620; *de vero et falso antichristo*, ib. 1621 in 4; *s. missae sacrificium* per testes veritatis omni exceptione majores ab haereticorum injuriis vindicatum, ib. 1622 in 4; *Dagobertus rex* argentinensis ecclesiae fundator, ib. 1623, diss. posthuma, ab aliis impugnata. Hi omnes erant e societate Jesu.

244. Cum his adversus protestantes praeterea pugnarunt: Franciscus Agricola in vico Aldenhoviae ducatus Julii natus, pastor primum rodingensis (1570) dein pastor et canonicus ecclesiae sittardiensis, tum decanus ruralis capituli susterensis (1599), qui ingenti

---

1) Cf. plura apud Sotvellum p. 5; Sommervogel II, 1399; Brischar P. A. Contzen, Wirceburgi 1879. Seculo 18. alius comparet Adamus Contzen pariter S. J., Coloniae philosophiae professor, cujus exstant *praelectiones logicae*, Coloniae 1775 in 8; *praelectionum metaphysicarum* l. 1, ib. 1777; l. secundus, ib. 1780; simul *Praelectiones logicae et metaphysicae*, Mechliniae 1822—23 t. 3 in 12.

1) Sommervogel I, 1444—56, qui 44 scripta recenset.

2) Backer 1, 1310. Ceterum hic distingui debet a celebriori Jod. Coccio, de quo supra n. 143 egimus.

3) Sommervogel I, 1850.

zelo propugnandae undequaque catholicae fidei et haereseon exstirpandarum flagrabat et urebatur diu noctuque († 4. Dec. 1624). Ejus zeli testes sunt plurima opera[1]), ut *Gründlicher Bericht von dem hochwirdigsten Sacrament des Abendtmals Chr. J.*, Coloniae 1576; *demonstrationum evangelicarum ll. 4*, quibus demonstratur Christum secundum animam revera ad inferna descendisse et piorum animas inde e limbo liberasse, ib. 1578 in 4; *Biblische Instruction von der catholischer Bapstischer Mess*, ib. 1580; *de cultu et veneratione divorum,* tractatus catholici duo, quorum prior de veneratione, posterior vero de ss. imaginibus sanctorum in coelo regnantium pertractat, 1580; 1614 in 12; *de sanctorum reliquiis*, ib. 1581; diatriba evangelica *de conjugio et coelibatu sacerdotum,* an necesse sit, sacerdotes N. T. jure divino in perpetuo coelibatu vivere, ib. 1581 in 12; *de aeterno et vero Deo, nec non indubitato Christo et Messia christianorum ll. 3* adversus calvinistas, ib. 1583 in 12; 1605; *Wahrhaffter Bericht von M. Lutheri und seiner Consorten in Glaubens- und Religionssachen handgreifflicher Unbestendigkeit, Wankelmuth und Uneinigkeit,* ex dialogo Malcotii ins Hochteutsche gebracht, und merklich gemehrt, ib. 1583 in 8; *Ketzer-Brunn oder Grundwurtzel aller Secten,* ib. 1583 in 8; *de verbo Dei scripto et non scripto,* Leodii 1597 in 8; tractatus *de primatu s. Petri ap. et successorum ejus rom. pontificum,* Coloniae 1599 in 12; etiam in Roccaberti biblioth. max. pont. t. XII; *de lectione horarum canonicarum; de lectione s. Scripturae ejusque interpretibus orthodoxis*, Leodii 1600 in 12; attestatio ss. patrum tam graecorum quam latinorum, *quod s. Petrus ap. Romae fuerit*, romanos primus ad fidem converterit, ibi usque ad mortem episcopatum gesserit, Coloniae 1605 in 12., opus praeclarum; *de amplissimis privilegiis et certissimis signis verae Christi in terris Ecclesiae,* 1616; *Ehrenrettung Mariae der Mutter Gottes ll. 6* Coloniae 1616, in quibus singulos titulos, honores, cultus, templa a catholicis Mariae inscripta tuetur ex Scripturis etc.; *Propugnaculum fidei* seu defensio honoris divini et sanctorum contra haereses hujus seculi, ib. 1614, quod forte est alia editio operis supra citati; et secundum Le Long *commentarius in Evangelium s. Joannis*, ib. 1599 in 8. Scripsit etiam adversus anabaptistas. — Joannes Andreas Coppenstein O. Praed. mandalensis, vir laboriosissimus otiique prorsus impatiens, post captam armis caesareis Heidelbergam parochus ad s. Petrum ibidem, plura[1]) reliquit, quae uno volumine collecta prodierunt hoc titulo: J. A. Coppensteinii O. Pr. *controversiarum inter catholicos et haereticos nostri temporis* ex Rob. Bellarmino *in epitome redactarum*, Moguntiae 1624—26 pp. 4; 1643 in 4, p. 1. theomachia contra verbum Dei, Christum et sanctos; p. 2. Ecclesiomachia Luthero-Calvinismi; p. 3. mysteriomachia contra sacramenta; p. 4. charitomachia contra gratiam. — Fridericus Forner (Foerner) Romae in collegio germanico studiis operam dedit. In patriam redux post alia obita munera annis 36 (1594—1630) Bambergae concionatorem in ecclesia cathedrali egit et a. 1610 delectus est in vicarium generalem et episcopum auxiliarem († 5. Dec. 1630). Bonum religionis catholicae plurimum promovit lucido exemplo, zelo indefesso, conciliorum prudentia, legationibus, concionibus et scriptis (18). Praeter conciones, libellos polemicos reliquit *historiam hactenus sepultam colloquii wormatiensis* 1557 instituti, Ingolstadii 1624; *palmam triumphalem* mira-

---

[1]) Biblioth. colon. p. 79; Floss, Kirchenlex. I, 353.

[1]) Cf. Gams, allgem. d. Biogr. 7, 157; Weber Kirchenl. IV, 1586; Willmann hist.-pol. Bl. LXXXVI, 565 ss.; 656 ss.

culorum Ecclesiae catholicae et in primis gl. Dei genitricis V. Mariae ll. 5, ib. 1620 (m. 18), in qua plura de variis sanctuariis reperiuntur; *Panopliam armaturae Dei* adversus omnem superstitionum, divinationum, excantationum daemonolatriam et universas magorum, veneficiorum et sagarum, et ipsiusmet satanae insidias, praestigias et infestationes concionibus Bambergae habitis instructam, ib. 1626 in 4 (m. 18). — Marquard Leo O. S. Franc. augustanus, philosophiae et theologiae lector (30. Jan. 1633), praeter conclusiones, theses, quaedam opuscula polemica publicae luci dedit[1]), inter quae laudanda sunt: *Enumeratio methodica scriptorum* totius occidentis, meridiei et orientis ecclesiarum, quibus probatur, non tantum europaeam, sed et africanam, alexandrinam, hierosolymitanam, antiochenam, CP., asiaticam et orientalem ecclesias ante mille annos romanae Ecclesiae ut capiti suo perpetuo adhaesisse, et vicissim Petri successorem, ut pastorem oecumenicum eis invigilasse; accedunt ex chronographia G. Genebrardi centuriae XVI, quibus fidei perpetuitas romanae Ecclesiae demonstratur; ex J. Coccii thesauro haereticorum recentiorum h. e. lutheranorum et sacramentariorum successio, Ingolstadii 1607. 1609 in 8; *Demonstratio catholica et universalis* S.R. Ecclesiae et ejusdem fidei perpetuae, Lechhusii 1622 in f., qua contra omnes sectarios solide ac perspicue ostenditur, quomodo illa continua, perennis, immobilis, invicta ac catholica perpetuo permanserit omnesque sectas vicerit ac repudiarit.

245. Hoc quoque tempore floruerunt: Martinus Inninganus, qui lutheranos impugnavit; Joannes Wenceslaus Coelestinus archidiaconus reginorhadensis; Joannes Ctibor Kotwa, brunensis et olomucensis, deinde etiam pragensis canonicus, praepositus litomericensis († 1637); Joannes Zeschlin cancellarius Wolfgangi Guilelmi, ducis neoburgensis, qui dominum suum in amplectenda vera fide secutus est (1617) rationesque plane egregias suae conversionis reddidit in opere: *Apologia pro sua fidei professione et peccatorum confessione romano-catholica,* Neoburgi 1625 t. prior. Alter non videtur prodiisse[1]). Philippus Eilbracht, qui relictis Calvini castris, in quibus pastoris munere militaverat, fidem catholicam est amplexus, et sui reditus motiva exposuit[2]) in l. *Via compendiaria ad catholicam Ecclesiam* sive expedita et perspicua ratio ex intricatissimo sectarum hujus temporis labyrintho eluctandi et ad salutarem verae Ecclesiae catholicae communionem accedendi; observata ac descripta Calvini ejusque asseclarum doctrina et confessione propriis eorundem verbis declarata, Coloniae 1627 in 8. — Helferich Ulrich Hunnius, filius famosi Aegidii Hunnii lutherani acerrimi, diu juris prudentiam magna cum nominis claritate professus, lectione tamen operum Becani inductus in Ecclesiae catholicae sinum rediit. Conversionis suae motiva proponit in l. *Invicta prorsus et indissolubilia 12 argumenta,* quibus convictus atque constrictus relicta lutherana secta catholicam profitetur fidem, Heidelbergae 1631, quae tamen editio mendis scatet, hinc alteram curavit Coloniae 1632, cui accessit evidens demonstratio, quod archihaeresis lutherana maxima sui parte ex antiquissimis haeresibus olim a ss. patribus damnatis, proscriptis et profligatis conflata sit et compilata[3]). Adversus hunc l. scripsere Himmelius et Haberkorn.

---

[1]) Veith august. alphab. X, 162 ss.

[1]) Cf. Raess IV, 343—404.
[2]) Raess V, 257—310.
[3]) Cf. Raess V, 329—65. Quodsi opera ejus omnia prohibita fuere decr. 16. Mart. 1621, respicit haec prohibitio nonnisi opera ante suam conversionem edita.

Obiit Hunnius postquam quadriennio jus canonicum Coloniae exposuit, 27. Mart. 1636. — Et cum semel eorum meminimus, qui relicto errore veritatem sunt amplexi, addi potest Joannes Kircher, tübingensis, qui edidit insignem *aetiologiam*, in qua migrationis suae ex lutherana synagoga in Ecclesiam catholicam veras et solidas rationes succincte exponit et perspicue, doctisque omnibus et judicandi dexteritate pollentibus pie, accurate et modeste considerandas proponit auctor[1]), Viennae 1640. Contra hunc calamum strinxerunt Schragmüller, Calovius et in primis Dorschaeus.

246. In *Anglia Scotia* et *Hibernia* de re catholica meruerunt Eduardus Burton († 1624), Patricius Anderson scotus[2]), qui proditus carceres, ludibria atque acerbissima tormenta est perpessus hisque non obstantibus ad 100 juvenes induxit, ut se militiae Christi atque missionibus consecrarent († 24. Sept. 1624), Thomas Worthingtonus, lancastrensis, qui pravorum dogmatum odio Duacum migravit, dein Remos, ubi theologiae studium absolvit. In Angliam redux solertem operam tulit Edmundo Campiano, sed captus in carcerem detruditur, mox in exsilium pellitur: exsul patriae non est oblitus, sed in anglorum collegio Remis theologiam tradidit, Duaci anglorum collegium rexit, etiam in assistentem archipresbyteri Angliae cooptatus est, obiit demum grandaevus tiro societatis Jesu sexto sui tirocinii mense (1626) relictis nonnullis de controversiis libris[3]) et annotationibus in s. Scripturam anglice versam, quae prodiit Duaci (cf. supra p. 58). — Eduardus Coffinus (alias Hatton) exoniensis[1]), captus ipse quoque, per quinquennium in vincula conjectus et 1603 in exsilium pulsus († 17. Apr. 1626), et Christophorus Holiwood (a Sacro Bosco) dublinensis, post suam e carcere liberationem solers, prudens, indefessus missionum Soc. Jesu in Hibernia per 23 annos praefectus († 4. Sept. 1626), inter cujus opera[2]) mentione digna est Defensio decreti tridentini et sententiae P. Bellarmini *de auctoritate vulgatae editionis latinae* adversus Whitakerum, in qua etiam (fuse admodum) refutatur error sectariorum de [illegible] Scripturae interprete et judice contro[illegible]versiarum; accessit ejusdem de investi[illegible]ganda vera ac visibili Ecclesia l., Ant[illegible]werpiae 1604; 1619. — Silvester No[illegible]ritius (Norris) vineae anglicanae stre[illegible]nuus per annos viginti cultor († 1[illegible] Mart. 1630), edidit[3]) inter alia pra[illegible] scriptis nominis sui literis initialibu[illegible] The Antitode or *Treatise of thirty co[illegible]ntroversies* against Sectaries, Audoma[illegible] 1618. 1619 t. 2 in 4., cum appendi[illegible] Londini 1621 in 4; *The Pseudo Sc[illegible]ripturist,* 1623 in 4 pp. 2. — Jacob[illegible] Scharpe (alias Pollardus) eborac[illegible]ensis verus fidei confessor[4]) et pro [illegible] exsul († 11. Nov. 1630); Joannes C[illegible]re († 4. Jun. 1628), cujus exstat l. [illegible] egregius, sed rarissimus *The converted Jew*, Antwerpiae 1630 in 4. constans tribus dialogis; Thomas Bacon (Southwell) norfolciensis[5]), qui Lovanii [illegible]t

[1]) Cf. Raess V, 546 ss. Cf. etiam ib. 200—37 medullam egregii libelli Bernardi Sutholt, egregii jurisconsulti *Causae conjectio*, cur ejurata haeresi calviniana fidem romano-catholicam nuper sit amplexus, Coloniae 1625 in 8.

[2]) Cf Somervogel I, 313; Bellesheim Gesch. der kath. Kirche in Schottland II, 233.

[3]) Cf. Sotvellus p. 770; Backer III, 1574.

[1]) Cf. Sotvellus p. 184; Gillow [illegible] I, 522.

[2]) Cf. Sotvellus p. 144; Backer II, 178.

[3]) Cf. Sotvellus p. 741; Backer II [illegible], 1575.

[4]) Cf. Sotvellus p. 386.

[5]) Distingui debet a celebriori Nathanaele Sotvello, qui *bibliothecam scriptorum Soc. Jesu* a Ribadaneira coeptam, a Phil. Alegambe continuatam recognovit et ad a. 1675 produxit Romae 1676 in f. De nostro cf. ib. p. 759; Backer III, 880.

Leodii juvenes anglicanos theologiam docuit († 11. Dec. 1637) ediditque: *Regula viva seu analysis fidei in Dei per Ecclesiam nos docentis auctoritatem,* in qua perspicue solideque ostenditur veram fidem infallibili praesentis Ecclesiae testimonio niti idque sine ullo circularis regressus vitio, Antwerpiae 1638 in 4. — Guilelmus Wright eboracensis [1]), postquam in Austria successive philosophiam, mathesim, controversias, theologiam tam moralem quam scholasticam docuerat, redux in Angliam strenue per 30 annos hanc vineam excoluit († 18. Jan. 1630 a. aetatis 70). — Thomas Fitzherbertus staffordiensis (n. 1552) genere erat clarus, carceris perpessione illustrior, qui licet matrimonio esset ligatus, intrepide missionarios et sacerdotes carcere detentos omni qua poterat ope juvabat. Uxore defuncta (1588) totum se mancipavit promovendae religioni sacrosque suscepit ordines atque societatem Jesu est ingressus. Praefuit aliquamdiu missioni anglicanae; dein collegium anglorum in Urbe per 22 annos rexit († 17. Aug. 1740). Inter alia libellum edidit: *An sit utilitas in scelere* vel de infelicitate principis macchiavelliani contra Macchiavellum, Romae 1610 in 8. (m. 15), et praeter alia sive pro Bellarmino sive contra juramentum fidelitatis auctor est operis egregii atque utilis [2]): *Treatise concerning Policy and Religion,* wherein the infirmitie of humane wit is amply declared and the necessity, fruit and dignitie of Christian Religion in Commonwealth is evendly shewed, with the absurdity of false religions, many Controversies in Religion discussed; finally proving that the Catholique Roman Religion only doth make a happy Commonwealth, Duaci 1606 in 4; *The second part,* ib. 1610, utrumque valde rarum. Hi omnes, quos hucusque recensuimus, erant e societate Jesu.

247. Quibus addantur Eduardus Maihew O. S. Ben., Dintonii in comitatu wiltoniensi non longe a Sarisberia e nobilibus ortus parentibus, catholice et pie educatus, qui duodennis a patre Remos, inde Verodunum ac denique Romam ad studia missus est. Factus sacerdos in Angliam rediit, ubi postquam in vinea Domini 12 annis magna diligentia nec minore cum fructu desudasset, habitum s. Benedicti suscepit a. P. Seberto unico westmonasteriensis coenobii superstite monacho (21. Nov. 1607). Exacto adhuc in patria sexennio in Lotharingiam se contulit. Scripsit praeter alia anglice tractatum *de fundamentis veteris et novae religionis,* 1608, cui adnexum est *responsum* oppositum tractatui Guil. Grashaw de romanis scriptorum adulterationibus [1]). — Herbert Crost vir nobilis a. 52 natus rediit ad Ecclesiam cath., imo ingressus est ordinem s. Benedicti († 10. Apr. 1622) editisque tribus opusculis (rarissimis) inclaruit, quae prodierunt Duaci 1619, in quibus ostendit veritatem Ecclesiae catholicae suamque uxorem inducere nititur, ut ad illam ipsa redeat. — Guilelmus Bishop n. circa a. 1553 nobili et vetusta prosapia, ad promovendam fidei catholicae causam in Anglia scripsitque Alani card. vitam, Romae 1608; 1638 in 8., libellus valde rarus. Cf. Gillow II, 282.

---

[1]) Cf. Sotvellus p. 321; Backer III, 1577.

[2]) Backer I, 1873: C'est un chef-d'oeuvre de logique et de savoir. Secundum Wood, Athenae oxon. p. 538 prodiit altera editio 1615, et tertia pars Londini 1652. Cf. Sotvellum p. 762 et Courtenay ap. Oliver, Catholic spectator 1823, 171—173; Gillow II, 284—88. Distingui debet Thomas a Nicolao F., qui fuit card. Allen a secretis, et licet sacros ordines non susceperit, tanti factus est a catholicis anglis, ut episcopatu dignus proponeretur sedi apostolicae, quam dignitatem tamen modeste recusavit († 6. Nov. 1612). Disseruit stilo classico *de antiquitate et continuatione catholicae religionis in*

[1]) Cf. Ziegelbauer Hist. rei literar. O. S. B. III, 660.

glia se adjunxit inclito Guil. Allen. In patriam missus in primo appulsu fuit captus (1582), in carcerem conjectus et post triennium in exsilium relegatus. Parisiis substitit atque studiis theologicis iterum vacans in Sorbona doctor creatur. Missionarius in patriam rediit, iterum capitur, in vincula conjicitur, pellitur in exsilium. A clero Romam mittitur in causa archipresbyteri Blackwell, ut hujus urgeret revocationem, sed minus bene acceptus fuit a pontifice (1598). Recuperata pontificis gratia iterum rediit in Angliam, sed denuo capitur et relegatur. Defuncto Harrison tertio archipresbytero et abrogato hoc munere in episcopum pro catholicis Angliae designatur (1623). Multum contulit ad restituendam pacem inter catholicos variis controversiis inter se discordes, sed nondum anno exacto decessit prope Londinum 16. Apr. 1624. Reliquit plura opera [1]) in primis adversus R. Abbot salisburiensem episcopum et Perkins apostatam. Edidit Joannis Pitsei n. 185 relationum historicarum t. 1. scil. *de illustribus Angliae scriptoribus,* Parisiis 1619 in 4., cui praemisit doctam praefationem. — Bonaventurae Jackson, O. S. Fr. exstat egregius l. Manuductio *ad palatium Veritatis,* Mechliniae 1616. — Multum commovit calvinianos l. cui titulus *Calvinoturcismus*, i. e. calvinisticae perfidiae cum mahumetana collatio et dilucida utriusque sectae confutatio, Antwerpiae 1597 et 1603 in 8, quem scripsit sub nomine Guilelmi Reginaldi Guilelmus Giffard ex illustrissima et antiquissima familia ortus [2]). Oxonii (1569) et Lovanii literis operam dedit, ubi Bellarminum docentem audiit. Parisios postea, ingruentibus in Belgio bellis civilibus deinde Romam petiit, in academia mussipontana theologiae doctor creatus est. Variis honorum gradibus functus mundo valedixit ordinem s. Benedicti ingressus, in quo dictus est Gabriel de s. Maria. Verum honores, quos fugit, ipsum non deseruerunt, nam a Ludovico de Lotharingia, cardinali et archiepiscopo remensi, factus est hujus sedis suffraganeus et post hujus cardinalis mortem a Galliarum rege (a. 1622) nominatus archiepiscopus († 10. Apr. 1629). — Eduardus Weston londinensis docuit theologiam Montisregii in Italia et Duaci et obiit canonicus brugensis (1633 vel 1634). Edidit (anglice): *Christianae veritatis probatio,* Duaci 1614 in 4. *Institutiones orthodoxae de triplicis hominis officio* ex notione ipsius naturali, morali et theologica ll. 3, Antwerpiae 1602 (m. 15) et 1609, in quo atheos, politicos, sectarios acriter aggreditur. *Enarrationes corruscationum J. Christi,* ib. 1631.

248. Ex aliis nationibus reliqui sunt: Laurentius Nicolai S. J. norvegus [1]), strenuus operarius († 5. Maj. 1622 a. aetatis 84), cujus est *Confessio christiana,* quam christianus populus in tribus regnis septentrionalibus Daniae, Sveciae et Norvegiae constanter confessus est a. a Christi fide suscepta amplius sexcentis, Cracoviae 1604; Georgius Tyszkiewicz S. J. [2]) gente podlacha († 14. Nov. 1625); Bernardus Paxillus, vernacule de Brzezek O. Praed. polonus, qui in actis capituli generalis Valentiae 1647 habito hoc elogio celebratur: „Totum se ad austerioris vitae observantiam contulit, car-

---

[1]) Cf. Gillow I, 218—23.

[2]) Cf. Ziegelbauer l. c. III, 373 s.; Gillow II, 457. Nonnulli ei tribuunt l. editum sub nomine G. G. Rossaei: *De justa reipublicae christianae in reges impios et haereticos auctoritate* ad Henricum Navarraeum et quemcunque haereticum a regno Galliae repellendum confoederatione, Antwerpiae 1592, qui tamen secundum alios est Guil. Reynoldi, angli ad fidem conversi vel G. G. Genebrardi.

[1]) Cf. Sotvellus p. 545; Backer II, 1524.

[2]) Cf. Sotvellus p. 297; Backer III, 1245.

nes nunquam edebat, piscibus rarissime vescebatur, solis jusculis et oleribus contentus. Silentii tenacissimus habitui rudi culcitram duram et lectum (durius) adhibebat. Terribilis daemonum exorcista, multos ab obsessorum corporibus fugavit. Splendebat in eo mira sapientia et acrimonia in persequendis haereticorum erroribus, ut centum ex obstinatissimis suis ferventissimis concionibus et disputationibus ad fidem Christi reduxerit. In gravissimis morbis patientissimus tandem non sine magna sanctitatis opinione animam creatori reddidit c. 1630«. Scripsit l. ac edidit hoc titulo[1]): *Monomachia pro defensione fidei ss. Trinitatis* h. e. duellum seu concertatio ex divinis Scripturis, ss. patrum et doctorum testimoniis, ss. conciliorum decretis, rom. pontificum approbationibus, christianorum imperatorum edictis a temporibus ss. apostolorum in 4 aetatibus centenis deducta successione ad a. Chr. 400, tres personas Patrem et Filium et Spiritum s. esse unum Deum in uniformi ac perpetuo consensu veritatis strenue defendens adversus omnes haereticorum novorum arianorum objectiones, quas ab Ario et antiquis arianis solum Patrem Deum naturalem falso asserentibus, Filium consubstantialitate et Spiritum s. Deitate privando depromere solent, simulque adversus schismaticorum ruthenorum argumenta, quae a schismaticis quoque graecis desumentes, Spiritum s. ex ipso solo Patre procedere Filium excludendo pertinaciter affirmant, Cracoviae 1616 v. 3 in f. — Denique refulsit in Hungaria qui unus instar multorum est, Petrus Pazmany S. J. waradiensis, alter Hungariae apostolus (n. 1570). Usque ad a. 13 in Calvini secta adolevit, sed ad fidem conversus tantos fecit juvenis in literis progressus, ut in academia graecensi summa cum approbatione philosophiam ac theologiam docuerit, sed zelo animarum et patriae juvandae impulsus ita se missionibus impendit, ut eximiam suae virtutis et doctrinae commendationem apud omnes quidem, sed apud Franc. cardinalem Forgaczium archiepiscopum strigoniensem praecipue obtinuerit, qui propterea multum ejus consiliis, dum vixit, usus est. Post hujus mortem Matthias imperator eum invitum reluctantemque licet ab apostolica sede postulavit ad infulas strigonienses, ut labanti per Hungariam orthodoxae religioni humeros supponeret. Haereses quod ante diu coeperat, et terrere perrexit et profligare tum pro suggesto publico in templis, tum privatis congressibus, tum scriptis lucubrationibus. Nobilitatem potissimam tempestiva comitate et sui indulgentia ac morum suavitate ad orthodoxos reduxit. Cleri hungarici quam exactissimam formam instituit legibus, censura, synodis, disciplina, repurgatione, morum ipse integritate venerabilis, disciplinae rigore formidandus, honoris divini fervidus. Hinc ob meritorum magnitudinem postulante Ferdinando II. ab Urbano VIII. sacra purpura donatus est a. 1629. In futurum quoque de religionis catholicae bono in patria sua sollicitus plura condidit atque fundavit seminaria, e quibus unum Viennae ab ipso Pazmanaeum dictum modo adhuc floret. Decessit magnus hic vir[1]) 19. Martii 1637. Ex

[1]) Cf. Quetif, Script. O. Praed. II, 465 et Starovolscius in Ἑκατονὰς Elog. 73 p. 175, qui alia ejus opera enumerat, sed utrum et ubi prodierint non indicat.

[1]) Cf. Sotvellum p. 690; Vita seu elogia card. Pazmany, Viennae 1660; Werner, Franz Suarez 1, 23 s., qui de eo dicit: »Er war die mächtigste Stütze Ferdinand II., eine Säule und Zierde der ungarischen Kirche, ein thätigster Förderer katholischer Sittung in Ungarn;« Mailath, Geschichte der Magyaren v. 4. p. 259: „Wer Pazmann nicht gross nennt, hat keinen Sinn für Grösse oder ist in Parteigeist versunken. Als er auftrat, war die katholische Geistlichkeit arm, gedrückt, eingeschüchtert, gering an Zahl;

ejus scriptis [1]) commemoranda in primis sunt: *Dissertatio an unum aliquod ex omnibus lutheranis dogmatibus romanae Ecclesiae adversantibus Scriptura s. contineat*, Posonii 1631 in 4; *Hodegus* seu *Dux ad veritatem* [2]), in quo ostenditur, vanitas sectarum catholicae fidei adversantium ll. 15, ib. 1613 et 1637 in f.; Tyrnaviae 1760 in f.; *controversiae fidei*, Viennae 1616 in 8. Stilo utitur classico in lingua patria, quam plurimum excoluit et limavit, adeo ut literae hungaricae multum ei debeant novaque ipsarum aera ab illo coeperit. — Michael Veresmarti [1]) prius fanaticus praeco calvinianus, gradatim opera praesertim Petri Pazmany veritatem agnovit atque demum ad Ecclesiam rediit, pro qua dein admodum strenue verbis scriptisque decertavit necnon et multa est passus († 1645).

III. Disciplinae ad ss. literas spectantes.

249. Magnum esse numerum theologorum scholasticorum, quos *Hispania* protulit, vidimus, sed forte non paucioribus gloriatur s. Scripturae interpretibus, inter quos aliqui nostra adhuc aetate magni fiunt. Initium ducimus a Joanne de Paiva conimbricensi, s. theologiae doctore et canonico lamecensi, qui hermeneuticae specimen dedit opere inscripto: *Doctrinale s. Scripturae* omnes illius sensus tum literales tum mysticos, necnon canones h. e. regulas interpretandi ac intelligendi ss. literas, phrases praeterea, modosque ac versiones ll. 23 complectens, Conimbricae 1631 in f. — *In universam Scripturam scholia* habemus Joannis Mariana S. J. Natus is est Talaverae in dioecesi toletana (1537). Maximo ingenio, peracri judicio, singulari memoria, multorum annorum studio omne disciplinarum genus diligentissime excoluit, et ad s. theologiam raram omnium liberalium artium et historiae tum ecclesiasticae tum profanae cognitionem adjunxit. Romae nondum sacris initiatus (1561) quadriennio ss. literas interpretari coepit; anno 1569 concessit Parisios et magna nominis celebritate in illa academia d. Thomam Aquinatem quinquennio exposuit. Erat in inveniendo acutus, in judicando severus, in disponendo distinctus, perspicuus in explicando, acer in disputando. Sed morbis impeditus

———

als er starb, war die magyarische Hierarchie reich, mächtig, angesehen, muthig, unterrichtet. Die protestantischen Theologen waren vor Pazmann gelehrter als die katholischen; mit Pazmann beginnt die Gelehrsamkeit der magyarischen katholischen Theologen und keine Glaubenspartei hat einen Mann aufzuweisen, der sich mit Pazmann messen könnte. Als Pazmann auftrat, fand er Ungarn protestantisch; als er starb war es katholisch.‹ Prolixam tanti viri biographiam scripsit (hungarice) Frankl, quae coepit prodire Pestini 1868; succinctius, sed bene eam dedit Schwicker P. Pázmány etc., Köln 1888.

[1]) Backer II, 1822—30 ea recenset sub 32 num. etiam conciones, quae nostro adhuc tempore leguntur magnique fiunt.

[2]) Hungarice conscriptus. ‚Zur Bekehrung der Akatholiken, ita Schrödl Kirchenl. VIII, 260 (ed. 1), schrieb er den *Wegweiser zum Himmel*, ein Werk, das der protestantischen Religion in Ungarn mehr geschadet, als hunderttausend spanische Krieger zu schaden vermocht hätten, ein Werk, das durch Gelehrsamkeit, Dialectik, Schönheit des ungarischen Stiles, anziehenden Wechsel der Gegenstände u. geistreiche Behandlung des Stoffes die allgemeine Bewunderung erregte und grosse Bekehrungen zur Folge hatte.‹ Numerantur ad 92 e nobilitate familiae hujus libri lectione ad reditum in Ecclesiam impulsae. Opera contra Pázmány edita cf. apud Roskovány II, 553—6.

———

[1]) Plura de eo cf. in hist. polit. Bl. 1889. II.

coactus est studiorum cursum vel interrumpere vel remittere et animum ad leniora studia transferre. Itaque in Hispaniam rediit 1574 atque Toletum secessit, ubi vitam studiis semper intentam ad decrepitam usque senectutem protraxit decessitque 17. Febr. 1624 prope nonagenarius, tantae conscientiae puritate, ut eam quotidiana confessione expiaret. Multa passus est ingrata in provecta aetate; cum enim in tractatu *de monetae mutatione* graves acriter flagellaret abusus, reus de crimine majestatis actus senex 73 annorum monasterio franciscanorum includitur [1]). Ex ejus operibus [2]) ad rem nostram sunt: *Scholia in V. ac N. T.*, Matriti 1619 in f., Parisiis 1620 in f. et saepius cum notationibus Emanuelis Sa et Petri Lanselii, Antwerpiae 1624 v. 2 in f. et alibi. Haec magni faciunt Richard Simon [3]), Dupin, Polus, qui ait [1]): „Scholia exigua quidem mole, sed usu non contemnenda et cum judicio exarata“ etc.; *tractatus 7 tum theologici tum historici,* videlicet 1. de adventu b. Jacobi ap. in Hispaniam, propter quem tr. opus hoc aliquamdiu (usque ad Benedictum XIV.) in indicem fuit relegatum; 2. de editione vulgata ss. bibliorum [2]), in quo prudenter quidem, sed energice exaggeratas illas de vulgata opiniones, quae suo tempore inter theologos hispanos vigebant, impugnat, atque genuinam et vere catholicam de ejus auctoritate sententiam egregie stabilit [3]); 3. de spectaculis; 4. de monetae mutatione; 5. de die et anno mortis Christi, in qua tuetur Christum mortuum esse 25. Mart. a. aetatis 34; sed judice Petavio [4]) multa in ea sunt falsa et pugnantia; 6. de annis arabum cum nostris annis comparatis, quem pariter Petavius l. c. non magni facit; 7. de morte et immortalitate ll. 3, Coloniae 1609 in f.

---

[1]) Cf. Sotvellus p. 476; Garzon El P. Juan de Mariana y las escuelas liberales, Matriti 1889.

[2]) Catalogum cf. ap. Backer II, 1083—92. Andres, dell'Origine, dei progressi et dello stato attuale d'ogni letteratura t. 6. l. 1. c. 5. p. 333 advertit: „Poco ha scritto in teologia il Mariana; ma in quel poco si è fatto conoscere un profondo e severo theologo. Il Mariana era per così dire un theologo critico: versato nelle antiche lingue e negli studi d'erudizione, benche allevato e cresciuto nelle scuole, non potè mai gustare lo stilo scolastico etc.“ Cf. ib. p. 561.

[3]) Hist. crit. du N. T. c. 42: „Les notes sur le N. T. sont de véritables Scolies, où il ne paroit pas moins de jugement que d'érudition. Il marque avec soin les diverses leçons, qu'il a pu découvrir etc.“ Hist. crit. du V. T. l. 3. c. 12: „On peut dire que Mariana est un de plus habiles et de plus judicieux Scoliastes que nous ayons sur la Bible. Il est vrai que la connaissance qu'il avoit des Langues Grecque et Hebraïque, n'étoit que médiocre: mais la pénétration de son esprit et sa grande application suppléent en quelque façon à ce manquement. Il choisit d'ordinaire le meilleur sens, et il n'est pas même ennuyeux dans les différentes interprétations qu'il rapporte.“ Dupin 17, 131 ita scribit: „Il fit aussi des Scholies sur l'Ancien Testament, très-utiles pour l'intelligence du sens littéral de l'Écriture sainte, parce qu'il s'y est principalement appliqué à trouver la signification propre des mots Hebreux. Ses Notes quoiqu' abregées sont très judicieuses, et il passe pour un des plus habiles Commentateurs de l'Ecriture.“

---

[1]) Praef. v. 1. Synopsis crit.

[2]) Hunc laudant R. Simon Hist. crit. du V. T. l. 3. c. 18, ubi inter alia dicit: „Il a fait de plus dans ce même Traité quantité de Questions fort utiles, qu'il résout assez judicieusement etc.“ Andres l. c. c. 2. p. 442 s. „Il Mariana è entrato in particolare ad esaminare più profondamente la materia: fa la rivista del testo ebraico e delle versioni, e vi osserva ciò che può esser soggetto di qualche censura; e venendo alla vulgata ei riconosce alcuni difetti, e ne rileva i pregi; spiega il senso del concilio tridentino nel dichiarare autentica la vulgata; propone il metodo di farne una corretta edizione, e molti punti svolge spettanti questo argomento con giudiziosa accuratezza e con religiosa libertà.“ ‚Elegantem ac rarissimam‘ eam diss. dicit Tournemine.

[3]) Cornely l. c. n. 254.

[4]) Ep. l. III. ep. 14.

In lucem quoque protulit Lucae tudensis episcopi *de altera vita fideique controversiis* adversus albigensium errores ll. 3, Ingolstadii 1612 in 4. Quasdam annotationes reliquit in nonnullos s. Isidori hispalensis libros, quae receptae fuere in editiones Grialii et Arevali. Denique ejus tractatum *de ponderibus et mensuris,* Toleti 1599 in 4. laudat Tournemine l. c., quem „idcirco aliis ejusdem argumenti scriptis praeposuit, quod ceteris perspicuitate praecellat, et veterem supputandi rationem ita exposuerit, ut multos Scripturae nodos feliciter dissolvat, nihilque credi exigat a moribus nostris nimis semotum.“

Celebritatem tamen suam Mariana magis debet aliis operibus, quae huc minus spectant, scil. *Historiae de rebus Hispaniae ll. 25,* Toleti 1592 in f. Editio originalis est admodum rara, desunt enim plerisque exemplaribus 5 posteriores ll.; adjecit postmodum alios 5 (seu 10) ll., adeo ut sint 30, Francofurti 1603. 1606 v. 2 in f. (in ea pertingit usque ad mortem Ferdinandi Catholici 1516); Moguntiae 1605 v. 2 in f.; demum adjecit *Summarium* ad historiam Hispaniae eorum, quae acciderunt annis sequentibus (ad a. 1619; in nonnullis editionibus ad a. 1621) Moguntiae 1619 in 4. Omnia Hagae 1733 v. 4 in f. Novis veluti curis retractatum, correctum et auctum, hinc latinae editioni praeferendum edidit hoc opus lingua hispana: *Historia general de Espanna* des de su primara poplacion, hasta el ano de 1516 en 30 libros, Toledo 1601 v. 2 in f., longe melior et emendatior editio altera 1608; egregia et splendida est illa, quae prodiit Matriti 1780 cura bibliothecae regiae v. 2 in f., nec spernenda altera Valenciae 1783—1796 v. 9 in f. aucta annotationibus et vita Marianae; omnes vero praecellit editio matritana 1817—22 v. 20 in 4. Ratione hujus operis scribit Andreas Schottus, eum Thucydidis prudentiam et Taciti acumen diserto admodum gravique stilo complexum fuisse unum [1]). Aliud Marianae opus illudque famosum est: *De rege et regis institutione* ll. 3 ad Hispaniae regem catholicum, Toleti 1599 in 4. (editio originalis et rara), quod puerilibus clamoribus, innumeris calumniis et malevolis accusationibus in societatem Jesu occasionem dedit, „in quo, ut ait Tournemine in praef. edit. comment. Menochii, loquens de nece Henrici III. Galliarum regis ea scripsit, quae lacrimis eluere debuerat; opus, si illa demas, eximium et ad informandum principem aptissimum.“ Opus hoc urgente oculatissima aula parisiensi suppressum demum fuit etiam in simplici Hispania [2]).

250. Huic adjungimus Thomam Malvenda Setabi apud Valentinos a. 1566 ortum „splendidissimum Hispaniae et familiae praedicatorum decus [3])." Graecam is hebraicamque solus nullo usus praeceptore sibi linguas comparavit. Regularis disciplinae, quam tironem agens hauserat, toto vitae decursu adeo tenax fuit, ut nec a quotidianis nocturno diurnoque tempore chori muniis ceterorumque pensis unquam abfuerit, seu lectionum seu concionum ha-

---

[1]) In bibl. hisp. N. I, 732. Cf. etiam Baronium ad a. 688; Feller V, 544, ubi ait, neminem eo propius ad Livii scribendi rationem accessisse. Et iterum: „Mariana comparable aux plus fameux historiens de l'antiquité, supérieur au président de Thou pour la noblesse et pour l'élégance du style, est encore plus juste et plus impartial que ce célèbre historien;“ Dux Kirchenl. VI, 864; Schrödl ib. IV, 42. (ed. 1.) hoc opus dicit „in Bezug auf ächte Beredsamkeit, Erzählungsstil, Darstellung und Diction klassisch.“

[2]) „Les réimpressions, inquit Backer II, 1088, qui ont été faites n'étant point entières, n'ont pas de valeur.“ Cf. Saxium in Onomast. liter. ad a. 1599; Balmes, der Protestantismus verglichen mit dem Katholicismus III, 52.

[3]) Arevalus in proleg. ad Prudentium, annot. ad c. 18. n. 184.

bendarum causa. Mira illi memoria, acerrimum judicium, perspicacissimum ingenium, ea vero in scribendo facilitas, ut quodcunque mente conceperat, prompto ac nitido stilo nulla litura emaculato feliciter exprimeret, quod ejus omnia contestantur αὐτόγραφα. Quadriennio philosophiae cathedram est moderatus, decennio theologiam praelegit. Stilo utebatur presso ac nitido sed nervoso, eique in tradendis disciplinis, sacris praesertim et divinis, displicebat sermonis ruditas aut barbaries. Cum in annalibus et romano martyrologio Baronii quaedam minus probaret, scripsit ad eum a. 1600 epistolam, qua ingenue quae sibi non placerent exposuit. Baronius vero Thomae miratus diligentiam et perspicaciam ejusque candore captus et solertia, plurimum exinde eum coluit, ac ut Romam arcesseretur, apud magistrum ordinis F. Hieron. Xavierre instantius egit. Romam igitur venit Thomas eoque monente plura doctissimus cardinalis in annalibus recensuit et mutavit. Adhibitus quoque fuit ad missalia et breviaria ordinis corrigenda et recensenda, ad scribendos ejusdem annales, quos etiam collegit, sed ne publicarentur, expresse cavit. Prodierunt tamen inscio invitoque auctore Neapoli 1627, iique exhibent opus non elaboratum et indigestam plane molem fabulosa quoque complectentem, quae ultimam exspectabat manum. Partes habuit in expurganda bibliotheca ss. patrum editionis secundae parisiensis a. 1589 per Margarinum de la Bigne. Ejus *annotationes* insertae fuere editioni parisiensi a. 1605, et *librorum prohibitorum indici expurgatorio*, qui Romae prodiit 1607 sub nomine Joan. Mariae Brasichelensis Mag. s. Pal. p. 63—293. In Hispaniam rediit 1608. Novam demum bibliorum versionem et breviores in ea commentarios sive scholia ad literalem maxime sensum hebraicique textus notitiam conducentia meditatus est, quo vulgatam veram assereret et authenticam. Verum ejus labores abrupit infida mors, quae illum medio in cursu sistere jussit atque abripuit a. 1628 d. 7. Maji aetatis 63. Pervenerat usque ad Ez. 16, 16, cum viribus se destitui sensit mortemque proximam imminere. Perceptis igitur summa cum animi devotione sacramentis translationem bibliorum, quam susceperat, sibi proferri voluit propriaque manu praefationem inscripsit et subscripsit notis suis lectori praefigendam. Tum morti se componens inter ardentissima ad Deum suspiria piam efflavit animam. Ceterum ejus opera studiose collegit servavitque Isidorus Aliaga O. Praed., archiepiscopus valentinus, qui Thomam comitem sibi individuum et commensalem selegerat, a quo postmodum tradita fuere magistro ordinis F. Thomae Turco in lucem edenda, cujus sollicitudine et impensis totius ordinis cura Casparis Dinghens O. Pr. († 1678) Lugduni tandem t. 5 in f. prodierunt 1650 hoc titulo: *Commentaria in s. Scripturam* una cum nova de verbo ad verbum ex hebraeo translatione variisque lectionibus etc [1]). Acri censurae eam versionem subjecit Rich. Simon [2]), scholia tamen lectione digna

[1]) Cf. plura ap. Quetif II, 454 ss.

[2]) Hist. crit. du V. T. l. 2. c. 20: „Cette Version est si barbare et si bizarre, que si l'Auteur n'avoit en même tems ajoûté de petites Notes en forme d'eclaircissemens sur sa traduction et des Remarques pour l'explication du Texte, elle seroit entièrement inutile; parce que les mêmes defauts qui se trouvent dans la Version d'Arias Montanus sont encor en plus grand nombre dans celle de Malvenda. Et ainsi ceux qui voudront avoir des Traductions de la Bible purement Grammaticales pour apprendre la Langue Hebraïque, pourront se servir de la Version de Malvenda, qui leur tiendra lieu en même tems de Grammaire et de Dictionaire.“ Cf. l. 2. c. 1. et l. 3. c. 12. Similia habent Polus in praef. synops. critic., Andres l. c. p. 513. Cherubinus vero a s. Joseph biblioth. crit. sacrae v. 3. l. ult. disp. 1. art. ult. ita habet: „Nos ex hujus operis lectione non parum juvari, non modo tirones posse, sed

judicat. Calmet in sua bibliotheca s. scribit: „Commentaria magni reputata literali sensui inhaerent; at rara sunt; haec enim editio tota fere Lugduni igne periit. Ejus methodus vertendi de verbo ad verbum ac prorsus superstitiose hebraicum textum plurimis in locis ad voces barbaras, obsoletas et ad libitum excogitatas auctorem adegit, quas sane nunquam lectores assequerentur, nisi aliae in margine clariores et latiniores substitutae fuissent.“ Aliud magnum opus et fructum studii 12 annorum praelo subjecit hoc titulo: *De antichristo ll. 11,* Romae 1604 in f., quod laudant atque commendant Villalpandus, Pineda, Possevinus, Suarez, Schottus, Torniellus, Lorinus, Aldrete, Scholanus, Scioppius. Illud postea recensuit, ditavit atque in triplum auxit, Valentiae 1621; Lugduni 1647. *De paradiso voluptatis,* Romae 1605 in 4., quod commendat Calmet, quo judice Malvenda „erat vastae vir indolis, vastae et eruditionis qua sacrae qua profanae, judicio solidus et memoria excellebat fideli.“ Utrumque tractatum Dupin [1]), qui prolixam illius exhibet synopsim, egregium dicit. Prior certe est admodum eruditus, in quo innumeras pro natura ipsius argumenti veterum opiniones de antichristo ab ejusdem primo ortu usque ad interitum diligentissime prosequitur: ex quibus tamen, si pauca excipias, pleraque merae sunt conjecturae sat incertae.

251. Plerosque V. T. libros prolixis commentariis illustravit Caspar Sanctius (Sanchez) S. J. centumputeolanus vere politus interpres. Literas humaniores docuit per 30 annos, tum s. literas in complutensi collegio est interpretatus. Nunquam est visus irasci aut animo commoveri, nunquam vocem solito amplius extollere. Innocentissimam vitam [1]) nulla unquam graviori culpa maculatam sancto fine clausit 16. Nov. 1628 a. aetatis 75. Edidit commentarios *in quatuor ll. Regum et duos Paralipomenon*, Lugduni 1623 in f.; Antwerpiae 1624, qui prae ceteris aestimantur [2]); *in ll. Ruth, Esdrae, Nehemiae, Tobiae, Judith, Esther, Machabaeorum*, Lugduni 1628 in f.; *in l. Job*, ib. 1625 in f.; *in cantica canticorum* cum expositione Ps. 68, quem in canticis respexisse videtur Salomon, ib. 1616 in 4; *in Isaiam prophetam* cum paraphrasi, ib. 1615 in 4; Antwerpiae 1616; Moguntiae 1616 in f.; *in Jeremiam proph.* cum paraphrasi, Lugduni 1618 in f.; *in Ezechielem et Danielem proph.* cum paraphrasi, ib. 1619 in f.; *in 12 prophetas minores et Baruch*, ib. 1618; 1621 *(in Zacchāriam proph.* seorsim ib. 1616 in 4.), qui commentarii in prophetas majores et minores aestimantur; *in actus apostolorum:* accessit disputatio de s. Jacobi itemque Petri et Pauli ap. in Hispaniam adventu, ib. 1616 in 4; Coloniae 1617. De eo scribit Calmet in s. bibliotheca: „Eruditus est (Sanctius), sapiens, solidus, literae inhaerens et omnium quos noverim interpretum praestantissimus [3]). Ejus

---

et doctores, libere asserimus: non solum enim textus hebraici proprios idiotismos manifestat, sed et ceteras interpretum expositiones summo studio ac diligentia prosequitur: aliorum quoque expositiones recitat, suo identidem adjuncto judicio ac tandem varias singularum pene vocum significationes detegit, ita ut concordantias hebraicas egregie subministret.“ Cf. Le Long Bibl. sacrae p. 1. c. 4. p. 296 s.

1) 17, 86—93. Qui de hoc argumento eodem fere tempore scripserint cf. apud Werner Gesch. der apol. und pol. Lit. 4, 558.

---

1) Cf. Sotvellus p. 280; Backer III, 519; N. Antonius I, 532 s.

2) Reinke (Einleit. zu den messian. Weissagungen 1, 30): „Er war ein Mann von inniger Frömmigkeit, grosser Gelehrsamkeit und scharfer Urtheilskraft und stand daher im grossen Ruf. . . . Seine Erklärung der Bücher Samuels und der Könige werden am meisten geschätzt.“

3) Feller VII, 417: „Le sens littéral y (in his commentariis) est solidement développé, en même temps que l'auteur ne négligé ni le sens al-

commentarium in Reges omnia ipsius opera superare facile creditur [1]).« Et Cornely [2]): „Mirum est quanta cum sagacitate difficultates, quas nostro hoc seculo rationalistae contra V. T. libros historicos movent, quodam modo praeviderit et quanta cum eruditione plerasque jam in antecessum solverit.«

252. In *Genesim* commentariorum et observationum moralium t. 3 in f., Lugduni 1618. 1621. 1627 etiterum 1633, edidit Benedictus Fernandius S. J. lusitanus, borbensis, zelo animarum insignis celebrandaeque b. Virginis gloriae, ut ejus scripta testantur, studiosus († 8. Dec. 1630 a. aetatis 67), distinguendus a sodali [3]) Antonio Fernandio († 14. Maji 1628), cujus sunt commentarii *in visiones V. T.* cum paraphrasibus capitum, ex quibus eruuntur, Lugduni 1617; 1622 in f., opus admodum rarum. — Ex Genesi c. 49 exposuit Bernardus de Ribera O. Cist. in suo *Jacobi Testamento*, quod continet novas et eruditas expositiones 12 prophetiarum, quas protulit Jacob patriarcha, dum moriens ultimum vale filiis diceret, Hispali 1624. — Immensum opus in s. Scripturam suscepit Franciscus da Piedade Maciel O. Praed. colligens selectas ss. patrum doctorumque classicorum in totum historialem utriusque sacrae paginae textum expositiones, sed prodiit tantum tomi primi *in opera sex dierum p. I.* continens opera unius diei ac tria millia selectarum expositionum, Neapoli 1636 in f. — Cosmas Magalianus (Magalhaens) S. J., bracharensis, qui quaestiones de moribus 10 annis explicavit, et Conimbricae s. Scripturam est interpretatus († 9. Oct. 1624 a. aetatis 73) scripsit commentarios [1]) *in canticum primum Mosis*, Lugduni 1609 in 4; *in Mosis cantica et benedictionem patriarcharum* commentariorum ll. 4, ib. 1619 in f.; *in s. Josue historiam* commentariorum t. 2, Turnoni 1612 in f.; *in s. Judicum historiam* explanationes et annotationes morales, Lugduni 1626 in f. opus rarum; operis hierarchici sive *de ecclesiastico principatu* ll. 3, in quibus epistolae tres b. Pauli ap., quae pontificiae vocari solent, commentariis illustrantur, ib. 1609 in 4.

253. Libros Regum commentariis illustrarunt Ludovicus de Vera Limae natus, ibidem S. Thomae interpres et vicarius generalis, ordinis s. Merc. Red. capt., Limae 1635 in f., et Franciscus de Mendoza [2]) S. J., olisiponensis,

---

légorique. Son commentaire sur Isaïe est incontestablement un des meilleurs que nous ayons sur ce prophête.« Andres l. c. c. 3. p. 561: „Forse ancora lo merita più nobile (posto tra i più lodati commentatori) G. Sanchez erudito, savio, leterale, elegante e chiaro ed uno de' più perfetti esemplari in quella materia; per quanto alcuni vogliano dare la preferenza fra suoi commentari a que' de' libri de' re, i pregi degli stimatissimi su la cantica ed eziandio degli altri lascieranno sempre molto incerta tal preferenza.« Cf. etiam Fabricium in hist. bibl. fabr. I, 261; IV, 25.

[1]) Praetermitti non debent quae occasione etiam hujus interpretis sapienter advertit Perrone praelect. theolog. t. 3. p. 2. c. 3. a. 2: „Satis est specimen sumere ex commentariis super prophetas Casp. Sanctii, ex commentario ven. Bellarmini in Psalmos et P. Berthier pariter in Psalmos, Bernardini a Piconio in epistolas s. Pauli aliorumque passim, qui pietatem ubique et unctionem plane coelestem spirant. Si quis hos conferat cum expositionibus Semleri, utriusque Rosenmülleri, Kuinoelli etc. deprehendet, tantum intercedere illos inter et istos discrimen, quantum intercedit medullam inter et ossa, spiritum et corpus, coelum et terram. Ecquid aliud exspectes ab iis, qui nonnisi terrena sapiunt?«

[2]) Hist. et crit. introd. in V. T. ll. d. 3. s. 2. c. 4. III. p. 682.

[3]) Bibl. hisp. nova recenset alios 7 Antonios Fernandez, quorum unum pariter lusitanum supra laudavimus p. 419.

[1]) Cf. Sotvellus p. 161; Backer II, 955.

[2]) Alius ab hoc est Franciscus de Mendoza et Bovadilla cardinalis et archiepiscopus valentinus (1508—1566), qui scripsit *de vera et naturali quadam cum Christo unitate*, quam per dignam Eucha-

nobilitate generis, omnigena literatura, morum vitaequae innocentia summis par viris: pietatem cum lacte, cum doctrina virtutem imbibit. Floruit in eo inde usque a primis annis modestia, pax, puritas, tranquillitas, rerum humanarum despicientia. Ingenium ei fuit acre, motus cogitationis celeres, expediti, judicii maturitas, memoriae vis ingens: ad haec omni genere literarum affatim abundavit. Conimbricae docuit philosophiam, s. literas interpretatus est Eborae. Coelum migravit 3. Jun. 1626 a. aetatis 54. Breviarium vitae et laudum ipsius scripsit Franciscus de Macedo hoc epitaphio:

Siste hospes, jacet hic Mendoza. Quis [ille, requiris?
Accipe. Erit merces haec satis ampla [morae.
Hic patria Lusus. Genus alta a stirpe. [Latino
Tullius eloquio; carmine Virgilius:
Visus Aristoteles sophia. Documenta [salutis
Dum dedit, os aureum dictus et Am- [brosius.
Scriptura Hieronymus: pastor bonus [arte regendi.
Doctrina quantus, laurea parta docet.
Et pius in superos et moribus integer. [Idemque
His titulis tantus spe quoque major [erat.
Ex illo Regum monumenta et fama su- [persunt,
Praeterea cinis est et dolor, heu! pa- [triae.

Prodierunt *commentariorum ac discursuum moralium in Regum ll.* t. 3 varia ac jucunda eruditione necnon discursibus moralibus ad omnem concionum materiam utilissimis instructi [1]) partim Conimbricae 1621; partim Olisipone 1624; dein Lugduni 1622—1625—1631 in f.; Coloniae 1633. 1634 v. 3 in f. etc., quae Caspar Fernandez S. J. († 1640) lusitanus, prosequi moliebatur, sed perficere non potuit. Prostat tantum *Sceptrum davidicum* seu in 1. et 2. caput l. 2. Regum in varios discursus explanatio, Eborae 1685 in 4. Aliud Mendozae opus est *Viridarium sacrae et profanae eruditionis,* Lugduni 1632 in f.; Coloniae 1633 in f.

254. Libro Job lucem attulerunt Hieronymus de Cruce O. S. Hier. in suo *Job evangelico* seu elucidatione l. Job ex placitis stoicochristianis, Caesaraugustae 1638, et praesertim Joannes de Pineda [2]) S. J. hispalensis, Aristotelem Granatae priusquam per aetatem sacerdotio posset initiari triennium, deinceps Hispali biennium feliciter exposuit; d. Thomam Cordubae biennium; s. literas 18 annos ibidem, tum Hispali, tum demum Matriti. Vixit autem usque ad decrepitam aetatem semper in studiis, semper reipublicae bono intentus, necnon de profectu in virtute sollicitus, hinc veri religiosi perfectum fuit exemplar. Piissime obiit in Domino hoc patriae et sodalitatis suae immortale decus ac ornamentum, ut vocatur a Nic. Antonio, 27. Jan. 1637 senex 80 annorum. Quanti factus fuerit, liquet exinde, quod cum Eboram transiret, a pleno magistratu fuerit exceptus, oratione salutatus ac parieti ad memoriam inscriptum: *Hic Pineda fuit* [3]). Edidit hic profundus et eruditus divinae Scripturae interpres commentario-

ristiae susceptionem fideles consequuntur, qui tractatus quamvis nunquam editus videatur, satis tamen innotuit, ut patet ex controversiis hujus sententiae occasione motis, de quibus cf. Vasquez in 3. p. d. 204. c. 1; de Lugo de euchar. d. 12. s. 5; Suarez in 3. p. t. 3. disp. 64. s. 3; et de eo ait Nic. Antonius I, 448: „Quo quid magis eruditum, doctum, ingeniosum, elegans ac undique perfectum conficere humana industria valeat, non facile dixerim.“ Francisci Sarmiento de Mendoza supra n. 107 meminimus.

[1]) Cf. Backer II, 1209; Sotvellus p. 237.
[2]) Alius hic est ab eo, cujus meminimus p. 114. adn.
[3]) Cf. plura apud Sotvellum p. 490. et in Ludovici de Tero epistola de morte et virtutibus P. Joannis de Pineda.

rum *in Job* ll. 13, Matriti v. 2 in f. 1597 — 1601; Coloniae Agrippinae 1600—1603; Hispali 1602; Venetiis 1705 etc., quod opus communi eruditorum etiam protestantium suffragio laudatur [1]). Calmet commentarium dicit „diffusissimum quidem, sed probatissimum, in quo nihil praeterit indiscussum. Unum istud opus pro omnibus ejusdem generis haberi potest.“ Ad suos in Salomonem commentarios *Salomon praevius* i. e. de rebus Salomonis regis ll. 8, Lugduni 1609; Moguntiae 1613 in f., de quo opere ita Calmet: „Quoad Salomonis regnum et quoad omnia ipsum spectantia J. Pineda legendus, qui de Salomone scripsit. Opus hoc maximi et elegantissimi commentarii loco habetur.“ Praelectio sacra *in cantica canticorum*, Hispali 1602 in 4; commentarii *in Ecclesiasten* l. unus, ib. 1619 in f., de quo Calmet: „J. Pineda S. J. eximium commentarium in Ecclesiasten vulgavit, eximiis prolegomenis instructum, ubi quaestiones omnes in idem opus resolvuntur. Hujus auctoris opus non merum tantummodo commentarium exhibet: post textum enim Vulgatae versio, quam appellat, veneta succedit, sicut et altera Roberti Shirvode; deinde variantes ex hebraeo, ex optimis interpretibus derivatae; versio paraphrasis chaldaicae per Cirvellum et Zamoram sicut et alterius paraphrasis chaldaeae per Petrum Costam. His omnibus accedit versio syriaca et arabica ac tandem catena patrum graecorum, latine omnia. Excipit totum opus amplissimum auctoris commentarium, quod sane omnium loco haberi commode potest [1]).“ — In eundem l. (Ecclesiastes) commentarium habemus Joannis Fernandez O. Praed. aragonii († 1625), in quo vulgata ad verbum cum originali hebraeo confertur et probatur, eam omnes alias excellere versiones, Romae 1621 in f.—Canticum canticorum magnifice exposuit Ludovicus de Ponte (de la Puente, du Pont) vir piissimus et inter praecipuos ascetas hujus seculi numerandus. Natus is est Vallisoleti 11. (secundum Sotvellum 10.) Nov. 1554; Societatem Jesu ingressus 2. Dec. 1574 post longam animi fluctuationem inter alia magna Fr. Suarii modestia, dum disputationi praesideret, allectus. Praeclarum exinde in omni virtutum genere, progressum fecit sub disciplina Balthasaris Alvarez celebris plane ascetae [2]), et tirocinio absoluto in studiis, in quibus longo post se intervallo condiscipulos omnes reliquit propter promptum ingenium, acre judicium, animi ardorem. Saepius novitiorum magistrum egit, sed tenui vel nulla valetudine utens co-

[1]) Wiseman Zusammenhang zwischen Wissenschaft u. Offenbarung, Vortr. 10. § 21: „Noch grössere Empfehlungen werden von dem gelehrten und geistreichen (Protestanten) Schultens (Job cum nova vers. et comment. perpetuo Lugduni Bat. 1737 t. 1. praef.) dem spanischen Jesuiten Pineda gespendet, dessen Noten über Job er anerkennt, dass sie ihm seine Arbeiten bedeutend erleichtert haben.“ Etiam a Delitzsch commendatur Commentar ü. d. Buch Job Lipsiae 1876 ed. 2 p. 32. Andres l. c. l. 2. c. 3. p. 563: „Sembrerà troppo diffuso il Pineda al vedergli impiegare sì grossi volumi su i piccoli libri di Giobbe et dell' ecclesiaste: ed io infatti vorrei reciderne alcune quaestioni poco importanti per la biblica illustrazione; ma all' osservare, che niente vi si tralascia senza soddisfacente discussione, e che quelle sole opere possono servire per molte in quelle materie, gli si perdona con piacere la diffusione, e si ricevono con grata riconoscenza i molti e bei lumi che in essi sparge forse con qualche prodigalità. Il medesimo Pineda è autor classico su quanto spetta il regno di Salomone, e la sua opera è un eccellente commentario di molti passi di vari libri della Scrittura.“ Cf. de Wette, Das Buch Job. p. XXIII.

[1]) Bibl. sacra pp. 70. 78. 87. Fusissime sed plenisime eum Ecclesiasten exponere affirmat etiam Corn. a Lapide in praef. sui comment.

[2]) Posuit gratissimus discipulus magistro suo plane admirabili († 25. Jul. 1580) monumentum aere perennius in *Vita* vere classica hispanice scriptum, Matriti 1615 in 4; latine interpretibus M. Trevinnio et C. Bovio.

actus est abrumpere docendi cursum et animum ad ea scribenda applicare, quae longo usu, assidua meditatione, perpetua sui mortificatione didicit. Excellebat, ut alias praetereamus virtutes, virginea modestia, humilitate et coelesti prudentia, quam hauriebat ex assidua oratione: aliquoties enim integras noctes coram Sanctissimo transigebat [1]). Piissime obiit 17. Febr. 1624 a. aetatis 70. Reliquit praeter alia: *Expositio moralis et mystica in canticum canticorum* continens exhortationes sive sermones de omnibus christianae religionis mysteriis atque virtutibus, Coloniae 1622 t. 2 in f.; Parisiis 1622 (m. 80); *Obras espirituales*, Matriti 1690 t. 5 in f., inter quae eminent notissimae ejusdem meditationes; *Guia espiritual*, en que se trata de la Oracion, Meditacion y contemplacion: de las divinas visitas y gracias extraordinarias: de la mortificacion y obras heroycas que los acompañan, Vallisoleti 1609 in 4; *de la perfeccion del Christiano* en todos sus estados, ib. et Pampelone 1612—16 t. 4, latine, Coloniae 1615—17 t. 4 in 3 v. (m. 70). *Tesoro escondido* en las enfermedades y trabajos, Hispali 1672 in 32; *Sentinientos y avisos espirituales*, ib. 1671 in 16; latine versum a P. de Baenst, et curante Vinc. Gasser ep. brixinensi iterum editum Brixinae 1870.

Thomas de Beira O. S. Franc. lusitanus edidit considerationes literales et morales *super Jeremiam*, Olisipone 1633; *in Jonam* commentarios una cum paraphrasi poetica, Oriolae 1623 in 4. — Jo. Praeterm. Tremiño alicantino, qui 50 fere annos tam in schola quam in ecclesia docendo et concionando impendit, Alphonsus de Padilla O. Minim. dedit commentaria annotationes et discursus ad mores complectentia *in Habacuc proph.*, Matriti 1657 v. 2 in 4; Sulzbachi 1674 in 4; Romae 1702.

---

1) Cf. Sotvellus 570; Backer II, 2180—90.

255. Ad N. Testamentum transeamus. Primus nobis occurrit Antonius Perez [1]) O. S. Bened. oriundus ex oppido sancti Dominici de Silos, vir sui aevo inter paucos celeber sive eam theologiae partem spectare velimus, quae a scholis cognominata est, sive eam, quae mores hominum informat, sive tandem illam, quae in debellandis fidei hostibus componendaque ad pietatis sensus christiana republica ss. literarum et omne genus studiorum eruditionem exercet [2]). Praefectus generalis fuit benedictinae congregationis per Hispaniam renunciatus, episcopus dein vigellensis in Catalonia: inde ad ilerdensem sedem, demum ad tarraconensem metropolitanam ecclesiam fuit translatus († 1. Maji 1637 a. aetatis 78). Eruditionem ejus testantur luculenta opera: *Authentica fides Matthaei* [3]) controversiis agitata et discussa, Barcinone 1632; *Authentica fides quatuor evangelistarum* controversiis catholicis discussa et agitata adversus omnes haereticos, ethnicos, philosophos, Lugduni 1626 in 4; *authentica fides apostolorum et epistolae ad Romanos*, ib. 1626 in 4; *Authentica fides Pauli super* 1. et 2. ep. ad Corinthios controversiis catholicis agitata et discussa, Barcinone 1632 in f.; *Pentateuchus fidei* ll.

---

1) Alterius Antonii Perez mentionem faciemus ad a. 1649 Hieronymus Perez reliquit inter alia (cf. bibl. hisp. n. I, 596) *summam theologicam*, Matriti a. 1637 v. 2 in 4. Is vero distingui debet a celebriori Hieronymo Perez O. b. M. de Merc. subtilissimo s. Thomae interprete, ut testantur ejus *commentaria in 1. et 1, 2. Summae*, Matriti 1548. Alius Antonius Perez (vulgo Antolinus) O. S. Bas. edidit *Catenam selectam veterum Patrum* in loca quaedam divi Matthaei explanata literaliter et moraliter, Barcinone 1632; Matriti 1643 in f.

2) Nic. Antonius I, 150; Ziegelbauer t. III. c. 4. § 5.

3) Josephus Garcia O. Cist. († 1622) teste Le Long *in aliquot psalmos Davidis* et *in Evangelium s. Matthaei* commentatus est, Pampelonae 1612 in 4.

5: de Ecclesia, de conciliis, de Scriptura s.; de traditionibus sacris; de romano pontifice, Matriti 1620 in f.; *Laurea salmantina*, sive certamina scholastica (10) et totidem interjecta expositiva, ac relectio de cruce Christi pro acquirenda laurea salmantinae academiae sive magisterii gradu et pileo ejus insigni, Salmanticae 1604 t. 2. in f. — Integrum volumen in f. *annotationum* in c. 13. sacros. evangelii secundum Joannem, quod tamen complectitur tantum primam partem, reliquit Gregorius Baptista pariter O. S. Ben. lusitanus, Conimbricae 1621; reliquae duae partes manserunt ineditae.

256. Plures Pauli epistolas illustravit Augustinus de Quiros S. J. illiturgitanus, quae civitas hodie Andujar dicitur [1]). Sacras literas interpretatus est undecim annos. Vir erat doctrinae, sed in primis prudentiae, modestiae, comitatis omniumque virtutum religiosarum laude insignis († 13. Dec. 1622 a. aetatis 56). Scripsit *Commentarios exegeticos literales* in postremum canticum Moysis, Is. c. 38. canticumque Ezechiae, prophetas Nahum et Malachiam, b. Pauli epistolas ad Ephesios et Colossenses et bb. Jacobi [2]) et Judae canonicas, Hispali 1622 in f.; Lugduni 1623 in 4. — Ludovicus de Tena, baeticus, accitanus, erat s. theologiae doctor complutensis, ingenii praestantia eruditioneque nulli professorum aetatis suae hominum doctissimorum existimatione secundus. Primum Aristotelem, Scotum dein interpretatus est, mox pomeridianam, indeque principem theologiae cathedram moderandam suscepit. Obiit [1]) dertusanus episcopus 26. Sept. 1622. Plane insignia sunt ejus *commentaria et disputationes in ep. d. Pauli ad Hebraeos,* Toleti 1611; 1617 in f., recepta quoque inter criticos sacros. „Hoc Ludovici nostri opus, scribit Mich. a s. Joseph [2]), communi sapientum suffragio sane probatum est, nec facile invenias, qui aptius de eodem argumento disseruerit; quamvis noster ea linguarum peritia prorsus caruerit, sine qua vix credunt critici posse quemquam s. literas apte exponere. Auctoris consilium fuit, ut tirones theologi in promptu haberent argumenta et responsiones, quibus argumenta et difficultates sibi in Scriptura et maxime in epistola ad Hebraeos propositas solverent. Quare sicut recte Calmetus observavit, plurimas in medium quaestiones adducit [3]), non raro etiam ab Apostoli textu alienas, quas scholastico quidem stilo, sed erudite tamen resolvit. Ratiocinatione potius quam auctoritate rem conficere consuevit; nec id tribuendum putamus cum Calmeto temporum illorum conditioni, quae optimis patrum editionibus caruit; nam si hoc auctoris genio placuisset, ad manus haberet patrum opera etsi minus correcta, ex quibus hauriret magnam testimoniorum copiam.“ Nimis diffusa, laude tamen digna [4]) est

---

[1]) Cf. Sotvellus p. 96.

[2]) In eandem hanc epistolam exegeticam juxta et paraeneticem commentationem scripsit Didacus Daza S. J., Compluti 1626 in f., quem Gabriel Vasquez tanti fecit, ut subtiliora et difficiliora theologiae capita cum ipso conferret († 16. Oct. 1623 a. aetatis 44). Plura cf. ap. Sotvellum p. 169. Pariter et Balthasar Paez O. SS. Trinit. olisiponensis († 1638) reliquit *in epistolam s. Jacobi commentarium,* Lugduni 1620 (editio jam 3. multum aucta). Praeterea *commentaria in canticum Moysis Ex. 15,* cum annotationibus moralibus, Olisipone 1618 in f.; Antwerpiae 1619; in canticum magnum Moysis: *Audite coeli quae loquor* Deut. 32, Olisipone 1620 t. 2; in canticum Ezechiae Is. 38, ib. 1622 in f.

---

[1]) Cf. Bibl. hisp. nov. II, 65.

[2]) Bibliogr. crit. III, 252.

[3]) Hoc carpit Rich. Simon, Histoire crit. des principaux commentateurs du N. T. 38.

[4]) Welte, Kirchenlex. III, 490 (ed. 1.): „Erst die Isagoge etc. von Ludov. de Tena und die Praeludia isagogica ad s. Scripturae intelligentiam von Antonius a Matre Dei (Lugduni 1649) machten ihm (Sixtus senensis) seine Vorzüge etwas streitig.“

ejus *Isagoge in totam Scripturam,* sive de s. Scripturae existentia, quidditate et qualitatibus, integritate textus hebraici, de singulorum ll. auctoritate et auctoribus idiomateque, quo scripti sunt, Barcinone 1620 in f.

257. Denique [1]) nonnulla s. Scripturae loca illustravit Martinus de Roa S. J. cordubensis († 5. Apr. 1637) in opere [2]): *Singularium locorum et rerum ll. 5,* quibus insuper duo alii ll. adjuncti sunt: *de die natali sacro et profano* unus; alter *singularium item locorum l. 6.,* in quibus cum ex sacris, cum ex humanis literis multa ex gentium hebraeorumque moribus explicantur, Lugduni 1604 et 1634 v. 2 in 8; 1667. — Ludovicus Ballester S. J. valentinus († 1. Maj. 1624 a. aetatis 82) s. Scripturae admodum studiosus collegit *Onomatographiam* sive descriptionem nominum varii et peregrini idiomatis, quae alicubi in latina vulgata occurrunt pp. 2, quarum 1. continet nomina praecipua rerum V. et N. T. per ordinem alphabeticum digesta; 2. vero omnia insignium personarum cum distinctione temporum, quibus personae istae floruerunt, Lugduni 1617 in 4; accessit *Hierologia* sive de sacro sermone continens summam atque compendium positivae theologiae fere omnia, quae in s. Scriptura tractantur, attingens, innumera ejus loca linguae hebraicae praesidio explicans et tamen ea methodo omnia tradens, qua tam hebraei sermonis periti quam expertes in studio theologiae positivae multum proficere possint. Omnia vero, quae in ea tractantur, 4 ll. continentur: 1. de substantia divina; 2. de substantia corporea non vivente; 3. de substantia corporea vegetativa; 4. de substantia corporea sensitiva, ib. 1617 in 4.

---

1) *Commentarium in Apocalypsim* Petri a Jesu Maria O. b. M. de Merc. theologi doctissimi prodiisse 1671 ex auditu refert Nic. Antonius Bibl. hisp. nov. II, 203.

2) Alia ejusdem op. quae huc non spectant cf. ap. Backer III, 219.

258. Aliquot interpretes *Italia* quoque protulit, inter quos eminet Benedictus Justinianus [1]) (Giustiniani) S. J. genuensis, de quo illud memoriae proditum est, quod cum adolescens in quodam dramate, dum convictor esset in collegio germanico Romae, partes s. Catharinae ageret, tanta repente in ipso theatro cupiditate incensus est imitandi virtutes illius sanctae virginis, cujus personam sustinebat, ut illico decreverit mundo nuncium remittere et Deo se totum in societate Jesu consecrare. Doctrinis omnibus maxima felicitate decursis theologiam Tolosae, Messanae et Romae multos annos magna cum ingenii et sapientiae opinione tradidit, tum praecipuas Italiae civitates concionibus illustravit. Summi pontificis quoque fuit theologus et ecclesiastes. Obiit demum Romae plenus dierum ac meritorum in collegio poenitentiariae, quod annis amplius 20 magna trium pontificum approbatione gubernarat 19. Dec. 1622. Magnam nominis famam promeruit [2]) suis *in omnes b. Pauli Ap. epistolas explanationibus,* Lugduni 1612—1613 t. 2 in f., et *in*

---

1) Fabianus Justinianus genuensis congr. Orat. et episcopus adjacensis in Corsica († 5. Jan. 1627) innotuit pluribus operibus, quae Le Long. in Bibl. s. recenset, scil.: *Commentarius de s. Scriptura,* ejusque interpretibus, Romae 1614 in 8; *Elenchus auctorum, qui in s. biblia etiam in versiculos data opera scripserunt,* ib. 1612 in f.; *Tobias explanationibus historicis et documentis moralibus illustratus,* accedit tr. 1. de saevitia peccati; 2. de superbia ejusque gradibus ac remediis, Romae 1620 in f., Antwerpiae 1629 in f. Horatius Justinianus Congr. Orat. n. 28. Febr. 1580 in insula Chios, custos bibliothecae vaticanae, episcopus Montis alti (1640), inde Nuceriam 1645 translatus decessit cardinalis 25. Jul. 1649. Composuit ex actis archivi vaticani *historiam concilii florentini,* Romae 1638, quam recepit Hardouin in collectionem conc. IX, 669 s. Eam tamen suae diligentiae tribuit Leo Allatius.

2) Cf. Sotvellus p. 110; Backer I, 2150.

omnes catholicas epistolas explanationibus in f., Lugduni 1621, quae fere tantum ex patrum sententiis contextae sunt adeo erudite, ut cum Estii interpretatione perfectum absolutumque harum epistolarum exhibeant commentarium [1]). Eae sat rarae et carae (m. 200) sunt.

259. *Commentarios in Pentateuchum*, Romae 1619; *in ll. historicos et prophetas omnes*, et Machabaeos, ib. 1625 in f.; *in IV Evangelia*, ib. 1619 in f.; *in actus apostolorum*, epistolas Pauli et aliorum apostolorum, item et in Apocalypsim, ib. 161,9 reliquit Fabricius Paulutius (Pauluzzi, Paulucci) primus episcopus civitatis Plebis (Pieve † 1625). Franciscus Pavone S. J. cantanzariensis, vir divinae gloriae et salutis animarum sitientissimus, omni virtutum genere eximius, sanctitatis opinione omnibus venerandus († 25. Febr. 1637), Hermeneuticae specimen dedit in opere, cui titulus: *Introductio in sacram doctrinam*, opus perutile tum ad concionandum, tum ad studia peragenda et scripturalis et scholasticae et moralis et canonisticae et controversisticae theologiae, Neapoli 1623 in 8; p. 2. de definitionibus isagogicis sive de naturali theologia; quo in opere facillima methodo omnes humanae disciplinae habentur, quantum satis est et ad eruditionem et ad intelligentiam Scripturarum ss. et ad uberem nobilioremque materiam concionum, ib. 1625; p. 3. de canonibus isagogicis, sive de sacrae interpretationis ratione: quo in opere methodo facillima exhibetur artificium plenum ad quemcunque Scripturae locum interpretandum et historice et mystice ac multiplex ad concionandum eruditio, ib. 1626. Ipsius praeterea sunt [1]): Commentarius dogmaticus sive *theologica interpretatio in Pentateuchum:* novum artificium ad intelligentiam theologiae tum literalis tum mysticae ss. Scripturarum et ad parandam nobilem materiam pro concionibus et ad usum controversiarum, Neapoli 1635 in f., opus rarum; *Commentarius dogmaticus*, sive theologica interpretatio in evangelia, novum artificium etc. ib. 1636 in f. — Libros Regum commentatus est Joannes Hieronymus Sopranis S. J. genuensis [2]), vir eximia doctrina praeditus, philosophiae et theologiae professor atque s. Scripturae interpres, cui illud mirum Deo sic disponente contigit, ut cum insigni floreret existimatione doctrinae, mente ad tempus exerraret uno in objecto cetera rectissime cordatissimeque sapiens († 11. Nov. 1629 a. aetatis 57). Post ipsius obitum opera Fabii Ambrosii Spinulae editus est: *Commentarius in Davidem* complectens ex 1. et 2. l. Regum fortunatam davidici regni partem una cum digressionibus

[1]) De his ita R. Simon, qui ejus commentarium excellens dicit. Hist. crit. des principaux comment. du N. T. c. 42: „Sa méthode est judicieuse, en ce qu'avant que de venir à une explication étenduë de son texte, il en donne une paraphrase exacte, où il n'employe que les paroles, qui sont nécessaires pour en ôter l' obscurité ... il a ajoûté des notes separées, où il expose au long la pensée de s. Paul, en y mêlant plusieurs choses qui regardent la Theologie, principalement celle des anciens Ecrivains Ecclesiastiques, qu'il fait profession de suivre sans s'arrêter aux nouveaux. C'est pourquoy il évite autant qu'il est possible les disputes qui étoient de son temps entre les Catholiques et les Protestans, les laissant à ceux qui y étoient plus exercez que luy, parce qu'il n'avoit pas lu les livres des hérétiques.“ Advertit dein, eum sensa Augustini et s. Thomae praeferre sententiis patrum graecorum, non tamen satis esse criticum in suis citationibus additque: „Mais après tout, il y a très-peu de Theologiens scholastiques qu'on puisse comparer avec ce savant Jesuite, soit pour la connaissance qu'il a euë des Livres Sacrez, soit pour sa grande érudition dans l'ancienne Theologie.“ Cornely l. c. n. 254 advertit omnes praesertim paraphrasim laudare, quam commentario ipsi praemittit, quamvis ea haud raro parum accurate textum reddat.

[1]) Cf. Sotvellus p. 240; Backer II, 1817 ss.

[2]) Backer III, 868.

de re vestiaria hebraeorum et de funeribus, Lugduni 1643 in f. Ad opus morale Vincentii Filliucii (de quo infra) adjecit appendicem, in qua sunt tractatus *de pensionibus, de spoliis clericorum, de alienatione rerum ecclesiasticarum;* Filliucii laborem de beneficiis et simonia recognovit Lugduni 1625 in f., 1634. — Psalmos quatuor interpretati sunt: Franciscus de Primis, theologiae doctor, *in Psalterii davidici difficiliores versus expositio,* Mediolani 1624 in 12; Joannes Baptista Rossi congr. cler. Sommaschorum, genuensis, *Commentarius in psalterium* per hebdomadam ad formam breviarii romani, Venetiis 1627 in 4., qui scripsit etiam *de divinis officiis,* Placentiae 1607 in 4; Dominicus Ginnasius (Ginnasi, Gimnasi) bononiensis, juris utriusque doctor, et post alia munera honorifica archiepiscopus sipontinus, sub Clemente VIII. nuncius apostolicus et demum 1604 cardinalis († 13. Mart. 1639 a. aetatis 89), cujus opera prodierunt Romae 1636 v. 2 in f. atque complectuntur inter alia piissimas *interpretationes in Psalmos* et *annotationes doctissimas in Pentateuchum.* Tanto rigore servabat jejunium, ut cum medici consulerent saltem morti proximo, ut illud relaxaret, respondit: „Cur me per biduum vultis solvere quadragesimam, quam annis 80 amplius sartam tectamque servavi[1])?" — Camillus Pulsictus O. Camald. theanensis edidit Expositiones *in omnes psalmos Davidis,* Venetiis 1628 in 4. — Ipsum *Psalterium* vaticanum ex antiquissimo cod. typis dedit 1619 Joannes Baptista Bandini florentinus, ad s. Petri canonicus (n. 1551, † 18. Sept. 1628). — *Librum Sapientiae* exposuit Laurentius de Ponte (Aponte) O. Cler. min. nepolitanus[2]). Ex 4 quos meditatus est t. *in Ev. s. Matthaei* duo prodierunt Lugduni 1641 († 26. Oct. 1639). *L. Ecclesiasticum* explicuit Octavianus de Tufo neapolitanus († 29. Dec. 1639 a. aetatis 51), Lugduni 1628 t. primus in f. (rarus) complectens cc. 1—18, Coloniae 1629; Viennae 1669; continuationem mors intercepit. Prolegomena commendat Calmet[1]). — Berlingheri Ventimiglia († 1629) siculi *paraphrases in utramque ep. ad Corinthios* sicut in ep. *ad Romanos et Timotheum* excusae sunt Panormi 1643 in 4. — Thomas Massutius S. J. recinetensis, vir vere pius vereque doctus, qui in Poloniam missus ibi philosophiam et octennio theologiam docuit († 1636), edidit *Paulus Apostolus* seu vita s. Pauli a... historice et dogmatice explicata ll. 15, Lugduni 1633 in 4. — Quibus addantur Vitalis Zuccoli O. Carm. patavinus, abbas († 1630), cujus exstant homiliae *in Marcum,* Venetiis 1604 in 4; *in Lucam,* ib. 1619; Josephus Speranza congr. Orat. franensis († 1639), cujus sunt *Scripturae selectae* variis translationibus et ss. patrum sententiis sacrorumque interpretum ... expositionibus *elucidatae* ad usum concionatorum, Parisiis 1631 in f., Lugduni 1641; Antonius Giggeus, mediolanensis, doctor ambrosianus, qui latine vertit *commentarios hebraicos Rasi, Aben Esrae, et Levi Gerson,* quibus adjecit et varias lectiones et expositiones suas, Mediolani 1620 in 4. — Nec omitti debent duo origine orientales, scil. Joannes Hesronita e monte Libano, interpres regius parisiensis, qui quinque ll., qui vulgo dicuntur Salmonis, e syriaco latine vertit; ex arabo Pentateuchum; et Sergius Risius pariter maronita, archiepiscopus damascenus († 1638), qui latinam bibliorum translationem tum ex syra, tum ex arabico

---

1) Cf. Eggs purpura docta l. 5 § 77; Fantuzzi IV, 156 ss.

2) „Il a laissé, scribit Feller VII, 69., un grand nombre d'ouvrages qui eurent de la célébrité et furent honorés de l'estime des savants. On cite surtout une *Vie de David,* qui fut très-bien accueillie du public."

1) Biblioth. s. p. 93.

lingua (Romae 1671 v. 3 in f.) confecit. Versio tamen ex lingua syriaca non videtur prodiisse.

260. In *Belgio* quoque ss. literarum studia floruere. Quatuor [1]) universas vel fere integras Scripturas illustrarunt. Ita Franciscus Haraeus (van der Haer), Possevini comes in legatione moscovitica et canonicus lovaniensis († 1632), cujus plura exstant opera [1]), ut *Biblia s. vulgatae ed.* cum expositionibus priscarum vocum literalibus et mysticis, Antwerpiae 1629 in f.; *Epitome catenae aureae* in IV Evang. d. Thomae scholiis illustrata, ib. 1625; *expositio ss. patrum in epistolas Pauli,* ib. 1615 in 8; *Olympiades et fasti* concordi serie historiae sacrae et non sacrae usque ad Christum passum, Coloniae 1602 in 4; iterum Antwerpiae 1614 in 4; *Chronologia brevis* ab o. c. ad Christum passum clare demonstrans Jesum nazarenum esse Messiam Dan. IX. praenunciatum, ib. s. a.; *Antiquitatum liturgicarum arcana,* Duaci 1605 t. 3 in 8. (fr. 30); *compendium* ex L. Surii t. VII de vitis SS., Antwerpiae 1591; *Annales ducum* seu principum Brabantiae totiusque Belgii t. 3 (usque ad a. 1609), ib. 1623. — Petrus Lanselius S. J. gravelinganus, vir pius et eruditus magna pollens linguarum orientalium peritia graecae, hebraeae, chaldaicae, syriacae, arabicae. Ea propter cum praecipuas Germaniae bibliothecas lustrasset, et eximia eruditionis suae argumenta omnibus doctis dedisset, accitus jussu Philippi IV. ut in matritensi academia linguas doceret, vivendi finem ibi invenit 16. Aug. 1632 a. aetatis 52. Edidit: *Biblia sacra vulgatae editionis* . . . cum scholiis plurimum auctis et emendatis Joan. Marianae et notationibus Em. Sa . . . addito supplemento etc., Antwerpiae 1624 v. 2 in f.; *S. Dionysii Areopagitae opera omnia,* quae exstant; una cum ejusdem vitae scriptoribus nunc primum graece et latine conjunctim edita. Accesserunt *s. Maximi scholia*, nunc primum latinitate donata et *Georgii Pachymerae paraphrasis in epistolas,*

[1]) His addi potest Laurentius Beyerlink antwerpianus n. 12. Apr. 1578, qui primum mercaturam egit, qua relicta in universitate lovaniensi philosophiae operam dedit. Dein rhetoricam docuit et etiam philosophiam canonicos regulares monasterii a Bethlehem nuncupati. Mox ab episcopo antwerpiano praefectus est seminario, dictus canonicus, librorum censor et archipresbyter et a Paulo V. protonotarius apostolicus. Laboribus attritus decessit jam 7. Jun. 1627. Continuavit ut diximus p. 114 adnot. Chronicon Petri van Opmeer; collegit *Biblia sacra variarum translationum*, V. T. vulgatae editionis, translationis ex hebraeo Sanctis Pagnini; translationis romanae ex Septuaginta: chaldaicae paraphrasis translationis in Pentateuchum; ceterorum librorum versionis novae Franc. Vatabli (vel potius tigurinae). N. T. vulgatae editionis, translationis ex syriaco Guidonis Fabricii Boderiani; translationis Bened. Ariae Montani et translationis Desiderii Erasmi ex graeco, Antwerpiae 1616 vol. 3 in f. Notior tamen est hic auctor propter opus, cui titulus: *Magnum theatrum vitae humanae*, h. e. rerum divinarum humanarumque syntagma catholicum, philosophicum, historicum et dogmaticum: nunc primum ad normam polyantheae cujusdam universalis per locos communes juxta alphabeti seriem . . . dispositum: novis titulis et catholicae fidei dogmatibus, rerum quarumvis definitionibus . . . locupletatum; insuper ab haeresi variisque erroribus repurgatum ac copiosissimo indice illustratum, quod opus Conrad. Lycosthenes primum collegit, Theodorus Zwinger in ordinem redegit, auxit terque edidit (primum Basileae 1565 t. 5 in f.), hujus vero filius iterum auxit et emendavit: idem praestitit Beyerlink inscripto operi titulo quem dedimus. Prodiit post ipsius mortem Coloniae v. 8 in f. 1631; Lugduni 1678; Venetiis 1707. „C'est un indigeste amas de faits et de doctrines, une effrayante accumulation de matières religieuses, politiques, historiques et morales, où l'on rencontre çà et là au milieu d'un déluge de détails inutiles, quelques indications précieuses sur l'état des lettres, des sciences et des moeurs au XVI. siècle.“ Ita Biogr. nationale II, 408.

[1]) Cf. van Slee allgem. d. Biogr. 10, 313.

Lutetiae Parisiorum 1615 in f. (etiam t. 1. bibliothecae magnae patrum). — Notior jam est Jacobus Tirinus S. J. antwerpiensis (1580—1636) propter suum *commentarium in V. et N. T.*, Antwerpiae 1632 v. 3 in f. saepe admodum recusum [1]), recentissime Taurini 1882—84 cura P. Brunengo. Nonnullae editiones auctae sunt tabula Palaestinae, iconibus vasorum, vestium sacrarum etc. et (ut editio a. 1702) commodo chronico sacro a mundo condito usque ad excisam urbem et templum hierosolymitanum per Titum, prolegomenis de antiquis ponderibus et monetis hebraeorum, graecorum et romanorum collatis cum modernis italorum, hispanorum, gallorum, belgarum etc. ex Roberto Cenali, Q. Rhemo Fannio, Aulo Gellio, Columella, Agricola, Buddeo, Alciato, Clavio, Villalpando, Mariana, Alcazario etc., de mensuris et vasis, de mensuris longitudinum ex iisdem auctoribus; explicatione idiotismorum seu proprietatum linguae hebraicae et graecae, quae saepius in Scripturis occurrunt. Accedunt indices percommodi scil. 1. auctorum quos in commentario citat; 2. nominum et rerum; 3. controversiarum, quas vel haeretici, vel judaei, vel mahometani vel politici in dubium vocant, sed ex ss. Scripturis hoc in commentario probantur; 4. apparentium contradictionum, quae in hoc commentario componuntur et conciliantur; 5. materiarum pro evangeliis totius anni in usum concionatorum [2]). Certe propter expositionis brevitatem; adjectos indices aliaque additamenta valde utilis est hic commentarius iis, qui accuratioribus studiis vacare non possunt [3]).

[1]) Cf. Backer III, 1127 ss.; Fabricius hist. bibl. f. I, 264.

[2]) Quare Backer l. c. C'est, inquit, une petite Bibliothèque universelle et raisonnée.

[3]) Plura quidem carpit Simon Hist. crit. des principaux comment. du N. T. c. 44, ut defectum criticae, philologiae, excursus polemicos etc. subjicit vero: „Mais nonobstant ces petites imperfections son commentaire mérite l'estime, qu'on en fait ordinairement: il suffit à ceux qui se contentent d'une connaissance médiocre de l'Ecriture."

261. Notissimus [1]) vero est Cornelius a Lapide (van den Steen) S. J. patria eburo bucholdianus (Bocholt), qui sacram linguam et divinas literas Lovanii plus a. 29 publice docuit, unde Romam accersitus easdem ibi summa cum celebritate nominis complures annos interpretatus est, donec labori cedens totum se ad scriptionem convertit. Quo tempore quale instituerit vitae genus nullis aptius quam ipsiusmet verbis describemus; ea ipse cum Deo loquens ita concepit: „Hosce meos labores et fructus, omnia studia, omnem doctrinam, omnem commentationem tuae gloriae, o sacrosancta Trinitas et trina unitas, consecravi, optavique, ut omnis mea actio, omnis passio, totaque vita non esset aliud, quam continua laus tua. Tu menti meae ab olim te revelasti, ut te unum aestimarem et

[1]) Andres l. c. c. 3. p. 563: Ma il più famoso dè' commentatori è stato il rinomato C. a Lapide, il quale a tutti quanti i libri della scrittura, fuor solo quello di Giobbe ed i salmi, apportò distinte e convenienti sposizioni; e chi lo loda di chiarezza e di nervosità, chi di molta erudizione da poter giovare a predicatori, chi lo chiama oratore, filosofo, storico, perito nelle lingua greca ed ebraica, e veramente meraviglioso pel continuo et indefesso suo studio (Val. Andreas bibl. belg.), e generalmente quasi tutti gli scrittori biblici gli profondono i maggiori elogi. E in verità quantunque gli si possa riprendere alcuna superfluità e troppa facilità nell'adottare alcune storie non abbastanze sicure, come potrà non lodarsi la vastità della mente nell' abbracciare tante materie, l'estensione dell' erudizione, la perizia delle lingue, l'immensità della lettura, l'infaticabile diligenza e tant' altri pregi che rendono commendoveli, i suoi commentari?" Calmet de eo scribit in bibl. s. „Mentem plane vastam intra brevis corporis limites restrinxit diesque agebat totos cum noctibus lectioni et meditationi ss. Scripturarum addictus."

quaererem, cetera omnia velut exilia, inania et fugacia flocci ducerem et fastidirem. Quocirca aulas et oras fugio: silentium et secessum mihi jucundum aliisque non inutilem sequor cum s. Basilio, Gregorio, Hieronymo, cujus sanctam Bethleem ab eo in Palaestina sollicite quaesitam ego Romae inveni. Olim junior egi Martham, nunc in devexa aetate magis Magdalenam ago et adamo, memor brevis aevi, memor Dei, memor instantis aeternitatis. Cellae (quae mihi fida, amica, tota terra carior est adeoque coelum terrestre videtur) et silentii solius sum incola; cellicola et sacri musei assecla, coelicola esse contendo, sanctae contemplationis, lectionis, scriptionis otium, imo negotium persequor. Deo uni et trino, ejus oraculis et inspirationibus excipiendis, meditandis, celebrandis incumbo, ad Christi pedes sedeo, ut ab ore ejus pendulus verba vitae hauriam, quae deinde in alios effundam[1]". Omnibus votis exoptabat martyrium, ut colligimus inter alia ex verbis, quibus commentarium in quatuor prophetas majores absolvit: „O prophetae Domini, fecistis me prophetiae vestrae et doctoralis laureae participem; facite, quaeso, et martyrii, ut et ego veritatem, quam a vobis hausi, aliosque docui et conscripsi, sanguine meo obsignem. Nec enim ante perfectus et consummatus erit doctoratus meus, nisi hoc sigillo pariter claudatur. A 30 prope annis vobiscum et pro vobis lubens volensque continuum subeo martyrium religiosae vitae et martyrium aegritudinum, martyrium studiorum et scriptionis; impetrate, obsecro, mihi pro coronide et quartum martyrium sanguinis. Exhausi pro vobis spiritus vitales et animales, exhauriam et sanguinem. Omnis laboris mei per tot annos exantlati, quo vos Dei gratia explicui, illustravi et novo sermone loquentes et prophetantes effeci ac vobiscum quasi prophetavi, vestrum mihi quasi prophetae stipendium, martyrium dico, a Patre luminum aeque ac misericordiam obtinete." Mox se ad B. Virginem, deinde ad ipsum Salvatorem convertens eandem gratiam enixe efflagitat. His ille studiis sanctimoniae intentus piissimam religiosissimamque vitam sancto fine clausit 12. Mart. 1637. Integram fere Scripturam exceptis Psalterio et l. Job interpretatus est, ejusque commentarii in singulos libros saepissime prodierunt, aliquoties etiam collecti, Antwerpiae 1681 v. 10 in f. (haec editio aestimatur); Venetiis 1708 v. 16; 1740 v. 11; Antwerpiae 1714 v. 11; Coloniae 1732 v. 11; etiam recentiori aetate[1]), ut Lugduni 1840 v. 11 in 4; Melitae 1843—1856 v. 10 in 4. (haec editio complectitur Pinedae commentarium in Job et Bellarmini in Psalmos); Parisiis 1855 v. 20 in 4; Neapoli 1854—1860 v. 18 in 4. (cum Pineda et Le Blanc in Psalmos); Parisiis 1857 v. 20 in 8. cum Pinedae commentario in Job et Bellarmini in Psalmos; iterum 1868 v. 24 in 4. cum *memoriali praedicatorum*, seu eorum synopsi, quam Perrone, canonicus, confecit ediditque ib. 1867 v. 2 in 4. Hae repetitae editiones sat clare horum commentariorum utilitatem (praesertim pro concionatoribus) manifestant. Dicimus utilitatem, cum non negemus, nonnulla in illis desiderari, si ratio tantum habeatur interpretationis ad omnes hermeneuticae regulas rigide exactae[2]): subinde est prolixior, sensus non literales, tropologicum scil. et allegoricum, fusius perse-

[1]) Plura de ejus virtutibus cf. ap. Sotvellum p. 157. Cf. etiam *Collection des Précis Historiques* du P. Terwecoren, Bruxellis 1857, 610—614; 631—645.

[1]) Cf. Backer II, 639—48; Fabricius l. c. I, 262—264.

[2]) Fuse de hoc commentario agit Rich. Simon l. c. c. 44. Plura quidem carpit, advertit tamen: „Ce n'est qu'il n'y ait une infinité de bonnes choses dans les livres de ce Jesuite."

quitur, non tamen propterea caret pretio, praesertim in Pentateucho et epistolis paulinis, quia sensui literali magis inhaeret. Hinc merito a viris doctis magni aestimatur. Ita Polus testatur [1]: „In cujus commentariis inter multa a re aliena non pauca reperi doctrina atque acumine plusquam vulgari conscripta;“ et Calmet in bibl. s.: „C. a Lapide eximium in Apocalypsim opus adornavit, in quo relatis veterum et recentiorum sententiis eam sequitur, quam optimam reputat. Ita unum illud commentarium plurimorum loco habendum est. In prolegomenis in Apocalypsim ceteros commentatores ad criticae regulas expendens, de singulis judicium suum profert [2].“

262. Adversus protestantium corruptelas testimonia controversa secundum librorum Scripturae ordinem vindicavit Joannes van der Broeck (Paludanus) mechlinensis, clarus ecclesiastes, Lovanii viginti annos theologiae et exegesis professor, pastor ad s. Petri et plebanus, qui juvenis tamen haesit lateri Michaelis Baji († 22. Apr. 1630 a. aetatis 64). Titulus operis est: *Vindiciae theologicae* adversus verbi Dei corruptelas, Antwerpiae 1620 v. 2 in 8. De praerogativis b. Virginis disserit in (raro) *apologetico mariano*, Lovanii 1623 in 4. — Pentateuchum aliosque libros sacros commentatus est Cornelius Jansenius, vir doctus quidem, sed tristissimae famae propter haeresim, cujus exstitit auctor et parens [1]. Natus is est Accojae pago Bataviae prope Leerdamum (1585). Absolutis studiis Lugduni Batavorum et Lovanii Lutetiam Parisiorum se contulit (1604), ubi maxima utebatur Sancyrani familiaritate, a quo haeresis venenum hausit. Lovanium rediit (1617) ac post biennium s. Scripturae cathedram obtinuit. Academiae nomine bis legatus ivit in Hispaniam adversus jesuitas, tandem factus est episcopus iprensis (1636), sed jam 1638 fatis cessit pesti correptus. Scripsit [1]: *Pentateuchus* sive commentarius in 5 ll. Mosis, Lovanii

[1] In praef. vol. 1. syn. crit.

[2] „Nach allgemeinem Urtheile, scribit Alzog Kirchenlex. 2, 880. (ed. 1.) werden übrigens die Commentarien über den Pentateuch und über die paulinischen Briefe (quibus perutiles canones praemittit) für die gelungensten unter allen exegetischen Arbeiten dieses gelehrten Jesuiten gehalten. Dieselben sind offenbar am meisten durchgearbeitet, und es erscheinen darin die Fehler des ungebührlichen Abgehens von den strengen Gesetzen der Auslegung, allzugrosser Anhäufung eines oft gar zu entfernt liegenden Materials, ermüdender Weitschweifigkeit verhältnissmässig weniger fühlbar. Die in sämmtlichen Commentarien bekundete Kenntniss der orientalischen Sprachen ist eine nur mässige.“ Reinke, die messian. Weissungen t. 1. introd. § 11. p. 30: „Diese Commentarien (in quatuor prophetas majores) sind noch mit Nutzen zu gebrauchen, da der Verfasser nicht blos einen grossen Scharfsinn besass, sondern auch die früheren Ausleger, namentlich Sanchez und die Kirchenväter fleissig benutzt hat. In sprachlicher Hinsicht ist dieser Commentar nicht ausreichend; auch enhält er manches Unnöthige in den typischen, moralischen und anagogischen Erläuterungen“ Cf. Cornely l. c. n. 254.

[1] Continentur ejus haereses l. cui titulus: *Augustinus*, in quo haereses Pelagii contra naturae sanitatem, aegritudinem, medicinam recensentur, Lovanii 1640; 1652, cui editioni adjectum est *Parallelum erroris Massiliensium et opinionis quorundam recentiorum.* Ultimo tamen vitae suae instanti declaravit (si tamen genuina est ea declaratio: „Sentio aliquid difficulter mutari posse; si tamen romana sedes aliquid mutari velit, sum obediens filius, et illius Ecclesiae, in qua semper vixi usque ad hunc lectum mortis, obediens sum. Ita postrema mea voluntas est. Actum 6. Maji 1638.“ Hoc est illud opus, quod tot turbarum causa exstitit, damnatum ab Urbano VIII. bulla 6. Martii 1641, et e quo depromptae notissimae illae quinque propositiones saepius a romanis pontificibus (Innocentio X. 31. Maji 1653; Alexandro VII. 16. Oct. 1665 et 15. Febr. 1664, a Clemente XI. 16. Jul. 1705) damnatae. Copiosissimam literaturam, cui opus occasionem praebuit cf. apud Roskovány II, 757—830; IV, 860—62; VI, 581. s.; 658—68; 893—96; X, 407. s.; 429; 569. s.

1639; 1641; 1644; 1677 in 4; Parisiis 1649; 1661 etc. Editus est post mortem auctoris, discipulorum prius calamis exceptus. Quamvis vero ab auctore non ita formatus fuerit, ut ederetur, brevisque sit et succinctus, purum tamen putum Jacobi Pontani judicio Scripturae sensum ex solidioribus sanae doctrinae principiis ac potissimum ss. patrum scriptis erutum exponit, tanta ubique verae eruditionis luce, ut licet mole sit exiguus, fructu tamen uberrimus amplissimusque merito sit censendus [1]). Eximium eum dicit Calmet addens [2]): „Brevis est, solidus nec sane ineptus, ut nullius unquam erroris suspicio in opus hoc crearetur." *Analecta in Proverbia Salomonis, Ecclesiasten, Sapientiam, Habacuc et Sophoniam*, Lovanii 1644; 1649 in 4; *Tetrateuchus* seu commentarius in 4 evangelia, Lovanii 1639 in 4; 1641; Parisiis 1643, 1649 etc. Reliquit etiam aliqua scripta polemica occasione controversiarum cum Gisberto Voëtio [3]). — Jansenii magister et Baji amicus Jacobus Jansonius, amstelodamensis, theologiae doctor [4]) et s. Scripturae interpres lovaniensis (1595), cui concredita fuit etiam cathedra ad refutandam Lessii doctrinam instituta, et s. Petri ejusdem urbis decanus († 30. Jul. 1625) reliquit [5]): *Enarrationes in Job*, Lovanii 1623; 1643 in f.; *commentarius expositivus* in Psalmos et cantica biblica, ib. 1597; *expositio iterata in psalmos* (a priori diversa), ib. 1610 in 4; 1640 in f. etc.; *commentarius in cantica canticorum*, ibid. 1596; 1604 in 8; Ingolstadii 1605; *commentarius in Joannis evangelium* et Corn. a Lapide in omnes epistolas Pauli, Lovanii 1630 in 8. *Liturgica* seu de sacrificiis materiati altaris ll. 4, cum sacri canonis expositione, ib. 1586; 1604. — Felicissimo exitu *in acta apostolorum* laboravit Bartholomaeus Petri (Duaci 1622 in 4.) brabantus, lintriensis, philosophiae professor lovaniensis, dein s. theologiae professor duacenus (1580, † 1630 a. aetatis 85). Edidit Estii commentarium in canonicas epistolas, illumque absolvit, cum Estius pervenerit tantum ad 1. ep. Joan. 5, 6. Edidit praeterea Vinc. Lirinensis *Commonitorium* additis notis ac diss. apologetica, ib. 1611 in 12; s. Thomae *summam* (cum Fr. Sylvio et aliis), ib. 1623 in f.; apostolicae sedis *definitiones* de gratia cum annotationibus in ep. s. Coelestini P., ib. 1616; 1627 ed. aucta. — Commentarios Estii in compendium redegit [1]) Joannes Gorcomius silvaducensis († 1628) Antwerpiae 1619 in 8., quod iterum prodiit sub titulo *Medulla paulina*, Parisiis 1623 in 8; Lugduni 1776, in qua sequitur Estii de praedestinatione opinionem. — Petrus Stevart leodiensis, in academia ingolstadiana theologiae professor, saepius rector magnificus atque a 1604 procancellarius, de religione, academia et civitate per 35 annos optime meritus (usque ad a. 1610), demum canonicus leodiensis et vicarius generalis († 1626 a. aetatis 77) scripsit *brevem explicationem VIII priorum cc. epistolae ad Ro-*

[1]) Cf. Fabricius IV, 22; cf. Le Long, biblioth. s.

[2]) In bibl. s. Feller IV, 576. ejus commentarios dicit „pleins d'érudition et écrits avec netteté;" Dupin (17, 193) „écrits avec beaucoup de netteté et très-propres pour instruire ceux qui commencent à lire l'Ecriture sainte." Laudat illos etiam R. Simon Histoire crit. etc. du N. T. c. 44, carpit tamen, quod Jansenius aliquoties verba Scripturae nimis suis accommodaverit praeconceptis opinionibus.

[3]) Cf. Roskovány II, 614.

[4]) „Si Janson, inquit Feller IV, 579, suivit quelque temps ce système (Baji), il le combattit ensuite par diverses thèses qu'il a soutenues publiquement."

[5]) Cf. Le Long, biblioth. s. Feller l. c. de his commentariis scribit: „Les commentaires sur l'Ecriture et ce qu'il a donné sur la liturgie, prouvent qu'il était bien loin d'avoir les connaissances nécessaires pour réussir dans ce genre de travail."

[1]) Alia ejusdem opera cf. in Andreae bibl. belg.

manos, Ingolstadii 1586 in 4; *commentaria in priorem epistolam Pauli ad Corinthios*, in quibus pleraque fidei orthodoxae dogmata ab haereticorum corruptelis vindicantur, ib. 1594 in 4; 1600; *in posteriorem ad Corinthios ep.*, ib. 1608; *Exegesis in epistolam ad Ephesios*, ib. 1593; 1603; *in epistolam ad Philippenses*, ib. 1595 in 4; *in utramque epistolam ad Thessalonicenses*, ib. 1609 in 4; *in utramque epistolam ad Timotheum*, ib. 1610—11 t. 2 in 4; *explicationem VII priorum cc. epistolae ad Hebraeos*, ib. 1588 in 4; *commentarium in epistolam d. Jacobi*, ib. 1610. Praeterea edidit *Manuelis Calecas ll. 4 adversus graecos* cum annotationibus aliosque 17 scriptores veteres, qui habentur t. VII. antiquarum lectionum Henrici Canisii [1]).

263. E *gallis* praetermissis Andrea Alleret O. Min. segusiano, cujus *notae in universam Scripturam* prodierunt Seduni 1625 t. 2 in f., Claudio Rangolio (Rangueil) O. Minim. crespejensi-valesio († 1625), qui publici juris fecit *commentarios in ll. Regum* cum permultis utilibus quaestionibus ad difficiliorum locorum explicationem adhibitis, Parisiis 1621—1624 t. 2 in f., cujus t. 1. est prohibitus; Aegidio Camarto O. Minimorum generali, reteliensi († 1624), cui debemus: *Elias Thesbytes* sive commentarius de rebus Eliae prophetae, in quo plura tam de seipso, quam de israelitarum religione disputantur et constituuntur, Parisiis 1631 in 4; Joanne de Reyroles, illius sodali [1]) et Joanne Garnerio [2]), unus magis innotuit Joannes Lorinus S. J. avenionensis (n. 1559) vir apprime doctus, qui philosophiam Romae, theologiam et literas ss. Lutetiae, Mediolani, Romae cum laude professus est († 26. Martii 1634). Eum Henricus Fitzimor in sua Britannomachia appellat „alterum Longinum Cassium legendi assiduitate, spirantem bibliothecam, ambulans museum et inter scriptores solertissimos accuratissimum.“ Magnis ornabatur virtutibus ardentique flagrabat animarum zelo: hinc effecit, ut Avenione singulis hebdomadis verba ad judaeos fierent, eaque ratione multos ad lucem Evangelii sequendam induxit. Haec ejus opera [3]): *Commentarii in Leviticum*, in quibus praeter exactam sensus literalis explanationem, variarum tum editionum, tum lectionum collationem cum vulgata, phrasium Scripturae atque vocabulorum disquisitionem mystici omnis generis sensus ex patribus graecis latinisque traduntur, Lugduni 1619 in f.; Antwerpiae 1620; *in librum Numeri*, Lugduni 1622; 1629; *in Deuteronomium*, ib. 1625 in f.; 1629; *in librum Psalmorum*, Lugduni 1612—14—16 t. 3 in f.; 1617; Coloniae 1619 etc.; *in Ecclesiasten* et psalmum 67., Lugduni 1606 in 4; 1613; Coloniae 1624 etc.; *in Sapientiam Salomonis*, Lugduni 1607 in 4;

[1]) His adde Antonium de Balinghem S. J. audomaropolitanum concionatorem (n. 1571; † 24. Jan. 1630), qui plurimos libellos asceticos edidit et *Scripturam sacram* in locos communes morum et exemplorum novo ordine distribuit... ad usum concionatorum cum interpretatione difficiliorum, Duaci 1621 t. 2 in f.; Matthiam Navaeum hasbanum, eburonem, in tornacensi cathedrali canonicum, qui praeter alia reliquit *annotationes* in summae theologicae et s. Scripturae praecipuas difficultates, Tornaci 1640 t. 2 in 4; Philippum Bosquier O. Min. n. 1561 Montibus Hannoniae († 1636) acrem nimis ecclesiasten, qui recudi curavit *Speculum vitae s. Francisci* et sociorum ejus, Coloniae 1623 in 8., et reliquit Problema Bosquierianum seu quaestionem perplexam: *Pilatus quis et cujus*, ib. 1624. Cf. Dirks pag. 177—85.

[1]) Hunc adducit Le Long etiam sub nomine Derey. Scripsit in *Zachariam quaestiones literales et morales* in f., Parisiis 1631.

[2]) Cujus citat Le Long *commentarium in 4 evangelia*, Parisiis 1631 in 8.

[3]) Cf. Sotvellus p. 469; Backer II, 807.

Moguntiae 1608; *in acta apostolorum*[1]), Lugduni 1605 in f.; 1609; Coloniae 1617; 1621; *in catholicas 3 b. Joannis et 2 b. Petri epistolas*, Lugduni 1609; 1621 in f.; *in catholicas bb. Jacobi et Judae ap. epistolas*, Lugduni 1619 in f.; Moguntiae 1622 etc. „Ejus opera, inquit Mich. a s. Joseph, eruditione ubique abundant, sed prolixitate minime carent, qua proprios auctor sensus obscuriores quodammodo reddit [2]).“

264. His ex aliis nationibus [3]) addantur v. Leander a s. Martino (al. Joannes Jones) O. S. B. londinensis n. 1575. Erat parentibus editus anglicanis in Britannia, et cum ingenio esset florentissimo praemature studiis applicitus. Insignierat ipsum natura et naturae parens ea vultus gratia, formae elegantia, ingenii subtilitate, judicii acrimonia, magna eloquentiae vi, quae supra pene hominis naturam viderentur. Contigit saepius, ut propter eximiam eruditionem in disputationibus publicis in summa frequentia universitatis de industria saepe juveni et quidem ex tempore disputandi et argumentandi occasio et licentia a professoribus praeberetur tanta omnium cum approbatione, ut fama dein latius sparsa magni etiam principes ad eum audiendum disputationibus interessent. Verum quam gratum id ceteris, ita deinceps professoribus odiosum fuit, cum juvenis talia in medium afferret argumenta et quidem summe theologica adversus magistrorum doctrinam, quibus solvendis nemo omnino professorum sufficeret, et perurgente juvene omnes obmutescerent. Conclusum proin secreto consilio juvenem innocentem universitate solemniter excludere, imo ut haereticum ejicere frustra illo deprecante et veniam rogante. Ope cujusdam theologi societatis Jesu in Hispaniam aufugit. Fidem catholicam et religionem s. Benedicti (1599) amplexus in academia duacena linguam docuit hebraicam; creatus inde fuit [1]) congregationis anglicanae O. S. Ben. praeses generalis († 27. Dec. 1635). Ejus opera et studio prodierunt: *Biblia s. juxta editiones ante correctionem clementinam vulgatas* cum glossa ordinaria primum a Strabone fuldensi collecta, nunc novis explicationibus locupletata, cum postillis Nicolai de Lyra necnon additionibus Pauli burgensis et Matthiae Thoringi replicis. In fine cujusque tomi adjiciuntur correctionis romanae loca insigniora a Franc. Luca brugensi collecta cum ejusdem Leandri conjecturis, Duaci 1617 v. 6 in f.; Antwerpiae 1634 (editio omnium optima judice Le Long). Adjecit praeterea plures et antiquos tractatus, analyses, parallela, tabulas chronologicas et prosographicas cum indicibus copiosissimis, ut merito haec editio dici possit theologorum et concionatorum thesaurus. Socium operis habuit Joannem de Gallemart[2]). Edidit

---

[1]) De hujus commentarii praestantia cf. R. Simonis judicium supra p. 189 annot.

[2]) Bibliogr. crit. III, 110. Ita etiam Feller, R. Simon l. c., Dupin 17, 132; Cornely p. 682: „Commentarius quoque in Psalmos, quamvis justo sit prolixior, non est spernendus; multas enim et egregias in illo patrum explicationes collectas habes, ut pro Catena fere inservire possit.“

[3]) Philippus Caroli, germanus, neoburgensis, prius lutheranus, dein 1629 catholicus († 1638) nonnulla ad exegesim spectantia reliquit, quae cf. in Le Long bibl. s.

[1]) Plura cf. ap. Ziegelbauer, p. 2. c. 1. sect. 3; Gillow III, 660—6.

[2]) Erat Gallemart gente hanno s. theologiae doctor, professor duacenus et regii seminarii praeses († 1625), qui collegerat *decisiones ac declarationes* ill. card. concilii trid. interpretum praesertim secundum correctionem P. de Marzilla, Duaci 1618; 1655 in 8. Porro illorum card. congregatio l. prohibuit 6. Jun. 1621, quod declarationes multas aut suspectas aut sane non authenticas contineret; item ejus *declarationes* card. conc. trid. interpretum ex ultima recensione cum citationibus Jo. Sotealli et remissionibus Aug. Barbosae.

praeterea *conciliationem locorum specie tenus pugnantium totius s. Scripturae*, Duaci 1623 in 8., cujus auctor est Seraphinus Cumiranus (supra n. 32), Leander per epitomen explicator et illustrator; *Sacra ars memoriae* ad Scripturas divinas in promptu habendas memoriterque addiscendas accommodata, 1623 in 8; *Arnobii ll. 7 disputationum adversus gentes* cum Godescalchi Itenvecchii notis electis, ib. 1632 in 8; *historia et harmonia conciliorum*, Francofurti 1618 in f.; *bibliotheca seu speculum mundi* Vincentii Bellovacensis, 1624 v. 4 in f.; *Otium theologicum tripartitum* sive amoenissimae disputationes de Deo, animabus separatis, earum variis receptaculis trium magnorum auctorum Barth. Sibyllae, Jo. Trithemii, Alph. Tostati, Duaci 1621 in 8. — Georgius Kaldi S. J. patria tyrnaviensis, natione hungarus, insignis ecclesiastes († 30. Oct. 1634 a. aetatis 64), quem Cardinalis Pazmany maximi fecit, in linguam hungaricam vertit s. Scripturam, quae versio prodiit Viennae 1626 in f., Budae 1782.

IV. Patrologia.

265. Hac quoque epocha nondum multi in eruendis illustrandisque ss. patrum operibus versati sunt, sed jam illustriores illis, quorum in praecedenti mentionem fecimus. Horum dux est Fronto Ducaeus (du Duc, le Duc) S. J. burdigalensis (n. 1558; † 25. Sept. 1624) theologus insignis, ingenii elegantissimi, maturi ac solidi judicii, singularis modestiae multiplicisque sapientiae et eruditionis, sapientibus acceptissimus [1]), egregius in primis criticus [2]), qui tamen in omni studendi contentione virtutis pietatisque fuit memor, cibatione unica per diem contentus. Post eloquentiae per octennium et ss. literarum per septennium explicationem aggressus est ss. patrum opera recensere, notis illustrare, graece latineque recudere. Praemisit tamen: *Inventaire des fautes, contradictions, faulses allegations du sieure du Plessis*, remarquées en son livre de la sainte Eucharistie par les theologiens de Bordeaux, Burdigalae 1599 in 8. (bis eodem a.); t. alter prodiit ib. 1601, cum refutatione errorum Calvini de justificatione, lib. arbitrio et bonis operibus. Responsioni Plesii opposuit: *Refutation* de la pretendue verification et response du Sieur du Plessis etc., en laquelle sont traitez les plus principaux points de la religion controverse de notre temps, ib. 1602 in 8. Bibliothecae patrum Margarini de la Bigne adjecit

[1]) Ita Mich. a s. Joseph in sua bibliogr. crit. II, 309. Et revera eum acceptissimum fuisse etiam protestantibus, patet ex *Scaligerianis poster.*, ubi legimus: „Fronto Ducaeus est honestissimus jesuita. Omnes illi senatores parisienses amant Ducaeum, etiam Casaubonus, sed dolent esse jesuitam.“ Quanti eum fecerit Casaubonus patet ex hujus ad ipsum epistolis 416. 552. 560.

[2]) Ita Backer I, 1666: Le P. du Duc était très-versé dans tous les genres d'érudition; mais sa partie principale était la connaissance de la langue grecque et la critique des auteurs. Schrödl Kirchenl. IV, 2065: Er besass in der griechischen Sprache grosse Kenntnisse, schrieb einen guten lateinischen Stil, zeichnete sich durch Erudition aller Art, besonders auf *dem* Felde der kirchlichen Alterthümer und der alten vorzugsweise griechischen Väter und Kirchenschriftsteller aus, galt seiner Zeit für einen der besten Herausgeber und Uebersetzer der Schriften der Väter und erfreute sich der Anerkennung seiner Verdienste von Seite nicht nur der Katholiken, sondern auch der Protestanten.

auctuarium hoc titulo: *Bibliothecae veterum patrum* seu scriptorum ecclesiasticorum t. 2 graecolatini in f. Parisiis 1624. Edidit praeterea: *S. Gregorii nysseni opuscula* graece et latine, Ingolstadii in 8; *Zonaras in canones apostolorum et concilia,* graece et latine, Parisiis 1618 in f.; *s. Gregorii Nysseni opera omnia,* ib. 1605 t. 2 in f.; tractatus *de negatione Petri et de cruce,* ib. 1606 in 4: *S. Joannis Chrysostomi opera omnia* nunc primum graece et latine edere coepit, de qua editione scribit Montfaucon [1]; „Non minorem diligentiam in colligendis Chrysostomi operibus (ac Savilius) exhibuit Fr. Ducaeus ex S. J. nostras, qui tamen paribus fortasse destitutus facultatibus et auxiliis in diuturnum tempus extractum opus fato praeoccupatus absolvere non potuit. Verum magnam ille et arduam rem est aggressus, ut scil. non modo graeca Chrysostomi perinde ac Savilius ederet [2], sed etiam singulis operibus homiliisque latinam interpretationem aptaret: qua in re strenuam ille operam navavit, interpretationes quippe editas e regione graecorum posuit, sed emendatas et ad fidem graecae orationis concinnatas. Si quae vero offendit nondum latine translata opera (erant autem hujusmodi bene multa), haec ille de graeco convertit et quidem tam accurate et eleganter, ut inter optimos interpretes jure numeretur. Ejusdem porro eruditae notae [3]) reperiuntur in fine 1., 4. et 6. t. Similes haud dubio notas in 5. t. destinabat, at vita functus rem perficere nequivit. Editionem frontonianam incepit Fredericus Morellus, absolvit Claudius [1]) 6 in f. t., qui s. Doctoris opuscula et commentarios in V. T. complectuntur; deinde a. 1633 idem Cl. Morellus commentarios V. T. sex in f. t. ad fidem commelianae editionis emisit. A. autem 1636 integram novam Chrysostomi operum editionem 12 in f. t. atque 11 vol. publicam fecit etc.," quam deinde emendatiorem priori dicit. Versionem operum s. Jo. Chrysostomi latinam ediderat ib. 1613 t. 6 in f., Antwerpiae 1614, de qua ita scribit Labbe: „Ex latinis editionibus, quae hoc seculo emerserunt, ea mihi maxime probatur, utpote omnium absolutissima, quae a. 1613 prodiit Parisiis castigata studio R. P. Fr. Ducaei." Eidem Ducaeo debemus: *s. Joannis Damasceni opera,* Parisiis 1603; 1619 in f.; *Nicephori Callisti ecclesiasticae historiae ll. 18* in 2 t. distincti, ac graece nunc primum editi: adjecta est latina interpretatio Joan. Langii cum graecis collata et recognita, ib. 1630 v. 2 in f.; *Theodori Balsamonis expositio in canones,* ib. 1618 in f. Reliquit praeterea annotationes in quamplures veteres scriptores, ut in Irenaeum, Pacianum, Athenagoram, Clementem alex., Gregorium thaumaturgum, Basilium, Hiero-

---

[1]) In praef. suae edit. § 2.

[2]) Hic eodem fere tempore (1603) t. 8 in f. s. Joan. Chrysostomi opera, sed graece tantum edidit.

[3]) De his ita Rich. Simon ap. Backer l. c. „Elles renferment une critique judicieuse, d'excellentes recherches, tant sur les livres Mss., que sur les imprimés. Il serait a souhaiter que nous eussions un s. Chrysostome entier de la main de ce Jesuite." Et iterum: „Les notes de ce sçavant Jesuite sont excellentes et elles donnent une grande connaissance des Ouvrages de s. Chrysostome, étant remplies d'une infinité de belles remarques critiques."

[1]) Praetermitti hic non debent eruditi et celebres hi duo typographi fratres Fridericus Morellus, regius linguae graecae in universitate parisiensi professor († 27. Jun. 1630), et Claudius M. († 16. Nov. 1626), qui annis fere singulis auctoris alicujus veteris sive classici sive ecclesiastici opera edebant, quibus in primis Fridericus adjicere solebat praefationes, annotationes, lectiones variantes etc. Qua in re secuti sunt Friderici patris sui exemplum. Erat is typographus regius tantae eruditionis et auctoritatis, ut viri docti certatim ipsi suorum operum editionem concrederent († 17. Jul. 1583). Ab his typographis haec operum Chrysostomi editio morelliana appellatur. Cf. Biogr. univ. 30, 109—11; Mittaire vitae typogr. paris.

nymum, Paulinum Nolanum, Theophilum etc., quae passim receptae sunt in horum operum editiones, aliaque veterum opuscula edenda curavit [1]).

266. Non minoris eruditionis, diligentiae sollertiaeque in eruendis illustrandisque antiquitatis monumentis fuit Ducaei sodalis Andreas Schottus, Antwerpiae natus 12. Sept. 1552. Anno 1576 direpta ac foedata bello flammisque patria Duacum secessit, tum Lutetiam, ubi in doctorum hominum atque ingeniorum celebritate vixit in familiam adscitus Augerii Busbequii, Ferdinandi et Maximiliani II. Caesarum apud turcarum imperatorem quondam legati. Biennio elapso a patre in Hispaniam missus haesit primum Matriti et Compluti, unde Toletum (1580) progressus super competitoribus graecarum literarum cathedram in academia obtinuit, et in familiam a Caesare Quiroga ejus urbis archiepiscopo et Cardinali vocatus, triennium ei adhaesit. Tum ab episcopo turiasonensi ad academiam caesaraugustanam instaurandam accitus (1584) eloquentiam ibi, linguam graecam et historiam romanam docuit. Magna hoc tempore benevolentia fruebatur doctissimi Antonii Augustini, archiepiscopi tarraconensis [2]), qui studia sua cum ipso communicavit. Cum interim accepisset Antwerpiam a parmensi duce Alexandro Farnesio arcta obsidione premi, voti religione se adstrinxit societatem Jesu ingressurum, si carissimam patriam cum Deo ac rege suo in gratiam redire contingeret. Antwerpia capta votum complevit (1586). Gandiae, deinde Romae artem rhetoricam docuit triennio, demum in patriam reversus totum studio se dedit, praeclarisque exhibitis virtutis exemplis occubuit 23. Jan. 1629. Vir fuit ob candorem animi et bonitatem ac mansuetudinem naturae, quam religiosa modestia ac comitate exornaverat, ipsis etiam fidei hostibus carus et in pretio ac veneratione [1]). „Maximum inter omnes suo seculo commercium coluit, quoad politiorem literaturam, omnesque eruditi ad ipsum ex omnibus Europae plagis referebantur ipsumque quasi suum centrum spectabant. Et sane omnibus dotibus instructus erat necessariis ad respondendum utiliter eorum exspectationi eorumque indigentiae, multa eruditione et honestate, candore, sinceritate, generositate, solida pietate et summo studio quosvis homines cujuscunque regionis et religionis sibi demerendi et literarum perfectionem promovendi [2]).“ „Vir fuit de latinis graecisque literis ac tam *sacris* quam externis praeclare meritus [3]), ad literarum studia promovenda natus [4]), qui nunquam fessus scribendo fuit aut satur legendo [5]), in quo praeter pietatem in Deum, animi candorem, humanitatem et multam accuratamque doctrinam inexplicabile prorsus et incredibile quoddam studium fuit rem literariam omnimodis adjuvandi [6]).“ Ex plurimis operibus [7]) potiora quae huc spectant sunt: *Photii constantinop. bibliotheca* sive lectorum a Photio librorum recensio, censura atque excerpta e graeco latine reddita scholiisque il-

[1]) Cf. Backer l. c.; Fr. Oudin apud Niceron 30, 103—38.

[2]) Hujus *laudationem funebrem* edidit Tarraconae 1586.

[1]) Sotvellus p. 56.

[2]) Ita Baillet, Jugements des savants; Feller VII, 468: „C'était un homme laborieux, franc, généreux, poli, officieux. Les hétérodoxes l'ont autant loué que les catholiques ... tous ses écrits sont remarquables par un grand fonds de savoir.“

[3]) Vossius, de scient. mathem. c. 7 sect. 29; de philol. c. 6. s. 2.

[4]) David Hoeschel in notis ad Photii bibl., Lipsius ep. V, 89.

[5]) Aub. Miraeus in bibl. eccl.

[6]) Phil. Rubenius l. 1. Elect. c. [illegible] 2. Cf. Saxius, Onomasticon liter. ad a. 1577.

[7]) Cf. Backer III, 652—77 ss. Pleraque quae sive composuit, sive illustravit, spectant ad historiam profanam, literas humaniores etc.

lustrata, Augustae Vindelicorum 1606 in f., deinde cum textu graeco Hoeschelii, Coloniae 1611 in f.; Rothomagi 1653, ed. optima. Versio tamen latina non satis accurata a nonnullis censetur, imo nec tota profecta e manibus Schotti, sed dimidia parte e manibus discipuli non sat periti; Pauli Orosii *adversus paganos historiarum* ll. 7 vetustorum librorum auxilio a mendis vindicati et annotationibus illustrati opera et studio Fr. Fabricii, addita nunc demum Ludov. Lautii et A. Schotti recensio: quibus accessit ejusdem Orosii apologeticus contra Pelagium de arbitrii libertate, Moguntiae 1615 in 8; 1663; b. Hieronymi presb. stridonensis *epistolarum selectarum ll. 3,* Tornaci 1610 in 12; b. Ennodii ticinensis ep. *opera,* quae reperiri potuerunt omnia, partim edita nunc primum, partim emendata notisque illustrata, Tornaci 1611 in 8; *catena patrum graecorum* in proverbia Salomonis Theod. Peltano S. J. theologo interprete; *in Ecclesiasten* b. Gregorii thaumaturgi *metaphrasis* graecolatina, *in canticum canticorum* Michaelis Pselli, scholiis ipsius illustratae, Antwerpiae 1614 in 8; s. Basilii... Caesareae Cappadociae archiep. *opera,* quae ad nos latine pervenerunt omnia denuo ad exemplaria graeca recensita, emendata et epistolis locupletata, Antwerpiae 1616 in f.; S. P. N. Cyrilli alex. archiep. *Glaphyra in Pentateuchum,* scita et elegantia commentaria in quinque priores Moysis ll., graece et latine, ib. 1618 in f.; s. Isidori Pelusiotae *epistolae* hactenus ineditae de locis s. Scripturae moribusque formandis, graece et latine, ib. 1623 in 8; Parisiis 1638 in f.; *Adagialia sacra N. T.* graecolatina selecta atque exposita etc., Antwerpiae 1629 in 4. Plurium praeterea opusculorum ss. patrum editionem in Bibliotheca magna patrum, quae Coloniae prodiit 1618—1622, curavit. *Catalogus scriptorum religionis S. J.* auctore P. Ribadeneira 2. ed. plurimorum scriptorum accessione locupletior, ib. 1613, ed. admodum rara; *catalogus catholicorum s. Scripturae interpretum* serie ll. biblicorum, Coloniae 1618 in 4; *Hispaniae illustratae* seu rerum urbiumque Hispaniae, Lusitaniae, Aethiopiae et Indiae scriptores varii, Francofurti 1603 t. 2, quibus Pistorius 1606 t. 3. et Franciscus Schottus, nostri frater, 1608 t. 4. adjecit. Opus rarum (m. 100). Tribuitur ei, sed forte immerito, *Bibliotheca Hispaniae* seu de academiis et bibliothecis; item elogia et nomenclator clarorum Hispaniae scriptorum, qui latine disciplinas omnes illustrarunt t. 3 distincta, Francofurti 1608 in 4.

267. *Operum s. Prosperi aquitani* editionem curavit Joannes Olivarius (Olivier) [1]) gandavensis († 1624) Duaci 1577 in 8; Coloniae 1609, ed. mendis inquinata; 1630; Romae 1611; *Cassiani opera* cum admodum prolixis et eruditis, sed forte subinde superfluis commentariis, Alardus Gazaeus O. S. Ben. atrebatensis (1566—1626), Duaci 1617 v. 2 in 8, cum notis auctioribus [2]), Atrebati 1628; Parisiis 1642, Lugduni 1677 etc. — *S. Optatum milevitanum* illustravit Gabriel Albaspinus (Albaspinaeus, Aubespine) ex illustrissima familia editus, aurelianensis episcopus, qui „multis virtutibus, doctrina, ingenio, consilio, acritate mentis, navitate, canonum veterum decretorumque scientia et praeclari ingenii dotibus, praecipue vero humanitate, misericordia et liberalitate erga pauperes insignis ac fere incomparabilis fuit. Famulorum aegrotantium curam ipse habuit eosque crebro invisit. Nihil ei prius nihilque antiquius fuit, quam copias pauperibus suas easque ingentes elargiri, illos ipsos uberiores ac pin-

[1]) Alius a Seraphino, cujus supra n. 186 mentionem fecimus.

[2]) Cf. de hac edit. Schoenemann in sua biblioth. t. 2 c. 2, de Cassiano ad a. 1617.

guiores suos fructus vocitans. Saepe etiam piis hominibus dixit, si gravior annona incumberet, non ea tantum, quae in numerato haberet, cum egenis communicaturum, sed omnem insuper supellectilem suam, et abacum et currum et sacrarii sui aurum atque argentum omne oppigneraturum. Imo post mortem suam nihil de familiae claritate, nihil de dignitatibus, nihil de virtutibus suis praedicari voluit, praeter unicam in pauperes misericordiam: eamque sibi fore dulcem naeniam, funebrem pompam ac monumentum aere perennius putavit. Obiit a. 15. Aug. 1630 Gratianopoli [1]).« Prodierunt autem Optati milevitani opera cum notis et observationibus Albaspinaei Parisiis 1631. Huic editioni, quae vitiosa est, accesserunt etiam ejusdem *de veteribus Ecclesiae ritibus observationum ll. 2* ac notae (admodum eruditae) in concilium eliberitanum (receptae a Mansi in coll. conc. II, 1—401) et quosdam alios antiquos canones et aliquot Tertulliani ll. (quae prodierant jam Lutetiae Parisiorum 1623 in 4; postea in epitomen redactae et notis illustratae Helmstadii 1657 et 1672). Magni fiunt hae observationes a viris eruditis [2]). Scripsit quoque *Ancienne police de l'Eglise sur l'administration de l'Eucharistie* et sur les circonstances de la Messe, Parisiis 1629; 1655 in 8; iterum cum observationibus et auctoris elogio, Neapoli 1770 in 4. Laudat eum Dupin [3]) propterea maxime, quod ipse primus fuerit, qui accurate exposuerit antiquam Ecclesiae disciplinam in administrandis sacramentis poenitentiae et eucharistiae aliosque ecclesiasticos ritus. Coeperat editionem *operum Rabani Mauri*, quam Antonius de Henim episcopus yprensis († 1. Dec[illegible] 1626) dein curavit, quaeque prodii[illegible] Coloniae 1627 pp. 6 in f.

268. Jacobus Spanmüller S. [illegible]. bruggensis, hinc Pontanus dictu[illegible], natione bohemus, vir in humanioribu[illegible]s potissimum literis si quis unquam exe[illegible]. citatus, quas etiam plurimis [1]) prom[illegible]o-vit libris († 25. Nov. 1626 a. aeta[illegible]s 84), edidit s. Cyrilli patriarch[illegible]ae alex. *commentarios in 12 prophetas min.* graece et latine, Ingolstadii 1607 in f.; Joannis Cantacuzeni ex-imperatoris *de rebus ab Andronico Palaeologo* imp. constantinopol. necnon a se gestis historiarum ll. 4, ib. 1603 in f.; Theophylacti Simocatti expraefecti et observatoris coactorum, *historiarum ll. 8* [2]); Georgii Phranzae *chronicorum de ultimis orientalis imperii temporibus ll. 3*, latine tantum;

---

[1]) Ita Fabricius hist. bibl. fabr. I, 76 in compendium redigens descriptionem felicis ejus obitus, quae Optati editioni praemissa est.

[2]) Feller I, 310: „Ouvrage qui respire l'érudition la plus profonde et la connaissance la plus vaste des antiquités ecclésiastiques." Etiam aliud ejusdem de Eucharistia opus dicit très-savant.

[3]) 17, 135, ubi prolixam horum operum exhibet syopsim. De notis in Optatum et Tertullianum ait: „Il suffit de dire qu'elles sont toûjours pleines d'esprit et d'érudition, quoiqu'elles ne soient pas toutes justes. En général, prosequitur deinde, on peut dire que l'Aubespine donnait trop à ses conjectures, qu'il concluoit trop facilment qu'un usage étoit universel de quelques passages particuliers, ou de quelques pratiques observées dans certaines Eglises, et qu'il se fondoit quelquefois sur des ouvrages supposez . . . mais au reste, il avoit beaucoup lû et medité les anciens canons, et fait des observations et des recherches très-utiles sur l' ancienne discipline de l' Eglise; en sorte qu' on peut le[illegible] considérer comme le premier des modernes qui s'en soit formé une juste idée. Pou[illegible] ce qui est de son style, il écrit assez bie[illegible]n en Latin et en François et donne un tou[illegible]r agreable à ces matieres, qui d'elles-mém[illegible]e sont seiches et épineuses." Scripsit Alba[illegible]-spinus quoque *responsionem* ad Nic. R[illegible]i-galtii epistolam ad card. Barbarinum, q[illegible]a hic nititur ostendere, laicos olim neces[illegible]i-tate postulante, eucharistiae sacrifici[illegible]m obtulisse, Parisiis 1530.

[1]) Cf. Backer II, 2077 ss.; Sa[illegible]ii Onomast. ad a. 1694.

[2]) Editio castigatior et glossario gr[illegible]ae-co-barbaro auctior studio et opera Ca[illegible]roli Annibalis Fabroti J. C., Parisiis 1647 in f.

Georgii Trapezuntii *ep. ad Joan. Palaeologum imp.*, ib. 1604 in 4; Philippi Solitarii *Dioptra* i. e. regula sive amussis rei christianae 4 ll. per dialogum explicata (latine); Nicolai Cabasilae ll. 6 *de vita in Christo;* ejusdem *oratio contra foeneratores*, Joannis carpathiorum episc. *capita hortatoria* sive documenta spiritualia 191; Philophei patriarchae constantinop. *laudatio in pontifices et orbis terrarum magistros* (graece et latine); adjectae sunt disputatiunculae duae Mich. Glycae, ib. 1604, etiam in bibliotheca magna Patrum; Simeonis junioris, theologi, presbyteri et praepositi monasterii s. martyris Mamantis ad Xylocercum *orationes 33 de fide et moribus tum christianis tum monasticis;* ejusdem *l. amorum* seu commentationum ss. capita moralia 228. Accesserunt scholastici cujusdam dialogus de Deo; quorundam ascetica sive de disciplina monachorum; quorundam capita sive canones; Simeonis archiepiscopi thessalonic. commentariolus de divino templo, omnia latine, ib. 1613 in 4. — Richardus Gibbonus S. J. natione anglus, patria wellensis, mathematicam professus est a. 17, philosophiam 10, theologiam scholasticam tres, literas ss. aliquandiu explicuit et haec in Italia, Hispania, Lusitania, Gallia, Belgio († 11. Jun. 1632 a. aetatis 83). Edidit opera veterum quorundam ut: *Historia admiranda* complectens M. Vigerii S. R. E. card. de praecipuis incarnati Verbi mysteriis *decachordum christianum;* ejusdem lucubratio de instrumento dominicae passionis, Duaci 1616 in 4; d. Aelredis rhievallensis quondam in Anglia ex ord. Cist. abbatis et d. Bernardi contemporalis *opera omnia*, ib. 1616 in 4; 1631; 1654; d. Amedei ex ord. Cist. episc. Lausaniae *de Maria virginea matre* homiliae 8 recognitae etc., Audomaropoli 1613 in 12; *B. Gosvini* celeberrimi aquicinctensis monasterii ab. VII. *Vita* a duobus diversis ejusdem coenobii monachis separatim exarata, e veteribus mss. nunc primum edita, Duaci 1620 in 12; edidit quoque recentiorum quorundam opera ut *historiam anglicanam ecclesiasticam* Nic. Harpsfeldii (cf. supra p. 35); Toleti *de instructione Sacerdotum* et peccatis mortalibus ll. 8; Riberae *in ll. 12 prophetarum commentarios* etc. [1]. — Nicolaus Chamart O. Praem. abbas edidit Philippi de Harveng-Eleemosynarii, ab. Bonae Spei, *opera omnia* cum notis, Duaci 1621. — Vincentius Ricardus cler. reg. neapolitanus, theologus insignis edidit *Matthaeum Cantacuzenum* et *Eusebium caesariensem* graece et latine annotationibusque illustravit, Romae 1624; s. Procli *analecta* sive orationes, epistolas etc. commentariis aucta, ib. 1630 in 4. etc. — Pius Rubeus O. Hier. placentinus *commentarios* scripsit *in res gestas s. Hieronymi* seu ad operum examen seu ad controversiarum solutionem, Comi 1623 in f. — Plurium veterum auctorum scripta annotationibus illustravit Franciscus Juretus, Divione n. 1553, canonicus lingonensis († 1626); plerasque tamen igni tradidit. Supersunt adhuc ejus in s. Ivonis carnotensis *epistolas annotationes.* — Martius Milesius Sarazanius jurisconsultus romanus s. Damasi vitam et opuscula cum annotationibus edidit, quae editio recusa fuit Parisiis 1672.

---

[1] Cf. Backer I, 2118.

V. Historia ecclesiastica.

269. De *chronologia* disputarunt: Henricus Vecchietti, florentinus, in mathematicis, linguis et quaestionibus chronologicis admodum versatus, qui multum innotuit opere erudito, cui titulus: *de anno primitivo ab exordio mundi ad annum Julianum accommodato* et de sacrorum temporum ratione ll. 8, Augustae 1621, in quo inter alia tuetur contra apertam Scripturarum auctoritatem totiusque antiquitatis atque universae Ecclesiae sensum, Christum postremae vitae suae anno pascha legale non celebrasse, neque in ultima coena usum esse pane azymo[1]). Hinc ejusdem opus in librorum prohibitorum indicem decr. 2. Dec. 1622 relegatus atque ipse auctor in carcerem conjectus fuit; verum dein liberatus[2]) tranquille Romae vixit ad seram usque aetatem, obiit enim a. natus 83, sed quo a. incertum[3]). Haec vero summa operis adeo famosi[4]): In 1. l. discutitur, quodnam fuerit exordium temporis et quae forma primi anni ab Adamo constituti, cujus s. Scriptura meminit; in 2. demonstratur veritas successionis in temporibus V. T., postquam exposuit auctor illud Genesis 6, 2: *Videntes filii Dei filias hominum*, quaeque ad Nimrod et historiam Job pertinent; in 3. asserit geminam epocham prioris adventus J. Christi, praedicationis et mortis ejus: exponit 70 hebdomadas Danielis, necnon et circumstantias omnes coenae postremae cum ratione paschatis celebrandi. L. 4. inscribitur de gratia evangelica; in 5. persequitur auctor ea, quae post Evangelium consecuta sunt; in 6. postremae successiones expenduntur; in 7. indicia omnia postremi temporis in Apocalypsi expressa afferuntur. Exhibet 8. tabulas chronologicas et astronomicas[1]). — Henricus Harvillaeus a Grangia Palatiolaea O. Cap. gallus, olim marchio de Palaisseau, vir insigni eruditione et evangelicarum virtutum praestantia nobilitatus, admirandi spiritus concionator, Deo et hominibus multum amabilis[2]) praelis dedit: *Isagoge chronologica* h. e. introductio ad cognitionem temporum et rerum, quae exstiterunt ab orbe condito usque ad a. 1620 v. 2 in f. In 1. t. complectitur solide et veluti more scholastico omnes difficultates, quae reperiuntur circa summas et motus praecipuos temporis constituendos; 2. vero complectitur ea, quae pertinent ad historiam, Parisiis 1624. 1626. — Henricus Philippi S. J. luxemburgensis, philosophiam, theologiam et ss. literas in universitatibus graecensi, viennensi, pragensi professus est. Ferdinando III. regi a studiis et a confessionibus fuit († 30. Nov. 1636). Opera ejusdem sunt[3]): *Introductio chronologica* sive opusculum de computo ecclesiastico ad chronologiam accommodato, Coloniae 1621 in 4; 1637; *generalis synopsis sacrorum temporum* continens seriem ab o. c. ad Constantini M. imperium ss. literarum intelligentiae

[1]) Cf. de hac controversia Perrone, Praelect. theol. t. 8 de euchar. annot. ad n. 334.

[2]) Cf. Tiraboschi t. VIII, l. 1, c. 5 § 2. Hinc falsum est, quod referunt Dupin, Feller aliique, eum in carcere contabuisse.

[3]) Ex Allatii apibus urbanis colligitur eum adhuc vixisse 1632. Plura de eo cf. ap. Erythraeum Pinac. p. 1.

[4]) Contra illud scripsit Mich. a s. Joseph in bibliogr. crit. II, 428 ss. et Marcus Antonius Capelli (supra n. 231) *de coena Christi adversus aegyptium auctorem* (ita se appellavit ipse Vecchietti, quod bis Aegyptum peragraverit multosque codices inde retulerit) *anni primitivi*, Parisiis 1625.

[1]) Cf. Calmet in bibl. s.

[2]) Joan. a s. Antonio in bibl. franc. II, 57.

[3]) Cf. Backer II, 1937.

accommodata, ib. 1624 in 4; quaestiones chronologicae *de annis Domini, Julianis et Nabonassari et aera mundi judaica apte inter se componendis*, in quibus et calendarii romani explicatio cum epactis, calendis, nonis, idibus et initiis mensium graecorum, syro-chaldaeorum, aegyptiorum, de feriis, cyclis lunae, solis et indictionum; itemque modus construendi tabulas connexionis aerarum, ib. 1630 in 4; quaestiones chronologicae *de annis nati et passi Salvatoris* [1]), ib. 1630 in 4; *chronologiae V. T. accuratum examen*, ib. 1637 (secundum Sotvellum) in 4; *Manuale chronologicum V. T.*, Antwerpiae 1635; Tr. *de Olympiadibus*, cum notis et quaestionibus chronologicis *in duos ll. Machabaeorum*, Coloniae 1637 in 4; notae et quaestiones chronologicae *in ll. Josue, Judicum, Ruth, Regum, Paralipomenon, Esdrae, Nehemiae*, ib. 1637 in 4; *in ll. Tobiae, Judith, Esther necnon prophetas majores et minores*, ib. 1637 in 4. — Immensum opus aggressus est Alphonsus Maldonado O. Praed. hispanus, vallisoletanus, 24 partibus distribuendum, *corpus* nimirum *historicum*, chronologicum et chronicon ab exordio mundi ad sua usque tempora, cujus volumen primum tantum excusum fuit hoc titulo: *Chronica universal de totas las naciones y tiempos* con diez y seys tratados de los puntos mas importantes de la chronologia, Matriti 1624 in f., quo continentur priores 4 pp. usque ad a. 737 ante Christum. Sunt autem illi tractatus: De los años que huvo desde la creacion del mundo hasta el nacimiento de Christo; de las hebdomadas de Daniel, del consulado en que nació Christo; del año, mes y dia de su muerte; de la genealogia de Christo, de la autoridad des Beroso y de Flavio Dextro. Cautius in hoc studio versatus esset, si Berosi Anniani fabulis nimium non adhibuisset fidem, est enim illud Dextri chronicon hominis sane imperitissimi ab hispano aliquo nebulone confictum [1]).

270. De chronologia illi quoque disputarunt, qui *V. T. annales* texuerunt. Inter hos eminet Augustinus Tornielli novariensis, n. 1543, ante ingressum in Barnabitarum ordinem (1569) medicinae doctor et Gregorius dictus, ter dein sui ordinis praepositus generalis (1579. 1593 et 1600). Oblatas sibi infulas mantuanam et casalensem constanter recusavit († 10. Junii 1622). Laudantur ejus *Annales sacri et profani* ab orbe condito ad eundem Christi passione redemptum, Mediolani 1610 v. 2 in f.; Francofurti 1613; 1616; Antwerpiae 1620 (editio 4. recognita et sexcentis in locis aucta, editio bona); Coloniae 1622; optima editio Lucae 1757 v. 4 in f. aucta per P. Negri ejusdem ordinis. Illa praecipue ei debetur laus, quod primus sategerit difficultates chronologicas, geographicas et historicas, quae in divinis literis occurrunt, clare, exacte eruditeque solvere. Ejus annales commentarii instar sunt [2]) librorum historicorum V. T.— Jacobus Salianus S. J. avenionensis

---

[1]) Etiam Laurentius Susliga S. J. pultoviensis († 16. Apr. 1640) publicae disputationi proposuit praeside Decker velificationem seu theoremata *de anno ortus et mortis Domini* deque universa J. Christi in carne oeconomia, Graecii 1605 in 4. Prodiit etiam cura Keppleri *de J. Chr. Servatoris vero anno natalitio* consideratio novissimae sententiae L. Susliga, Pragae 1606.

[1]) Cf. Petavius ep. II, 19.

[2]) Tiraboschi l. c. l. 2. c. 1. § 15: „Egli fu il primo, che si accingesse a dare alle stampe un opera di tale argomento, in cui con buon metodo e con sana critica raccogliendo e ordinando i diversi passi della s. Scrittura, aggiuntavi l' autorità dei più gravi antichi scrittori, ci diede una Storia seguita ed esatta del V. T., che è sempre stata ed è tuttora in gran pregio tra gli eruditi. Ei fu perciò molto stimato non solo tra'suoi, ma anche da s. Carlo Borromeo etc.“ Cf. Dupin 17, 58; Feller, Niceron 11, 134 ss.

(n. 1557, † 23. Jan. 1640), vir vitae integritate atque indefesso labore conspicuus, theologiae moralis, dein ss. literarum interpres, pariter confecit *Annales ecclesiasticos V. T.,* in quibus res gestae ab o. c. ad Christi Domini nativitatem et mortem per annos fere singulos digeruntur et explicantur: quibus connexi sunt annales assyriorum, babyloniorum, persarum, graecorum atque romanorum, quantum ex sacris profanisque scriptoribus agnosci atque ordinari potuerunt[1]), Lutetiae Parisiorum 1619 — 1620 t. 6 in f.; 1625; 1641 (editio 4.), Coloniae 1620. Horum tomus 1. complectitur mundi exordia; 2. perpetuam historiae Exodi, Levitici, Numerorum, Deuteronomii, Josue item Judicum ac Ruthae narrationem; 3. refertur ad 1. et 2. et dimidiae partis 3. Regum et 1. ac 2. Paralipomenon; 4. agit de utroque regno hebraeorum a Roboamo ad Zorobabelem; 5. ll. Esdrae et Machabaeorum magna ex parte explicat; 6. utrumque l. Machabaeorum et 4 evangeliorum historiam in suos digerit annos. *Annalium ecclesiasticorum V. T. epitome,* Lutetiae Parisiorum 1635 in f., Coloniae 1638; Rothomagi 1646; 1655 etc., ad quam conficiendam coactus est amicorum precibus, tum aliorum molimine, qui ejus Annales contrahere nitebantur aut certe contracturos se minitabantur. Tres annos ei impendit, nonnulla errata, quae in annales irrepserant, in ea emendavit multoque cum judicio illam confecit[2]). *Enchiridion chronologicum* sacrae et profanae historiae a mundo condito ad Christi Domini ascensionem i. e. annalium ipsiusque epitomes medulla, Parisiis 1636 in 12. — Andreas Hojus brugensis, in academia duacena linguae graecae professor, auctor exstitit op.: *Historia sacra et profana ab o. c. ad Christi Domini natalem*[1]), cui appendicis loco accessere chronologia ex ll. historiarum Pauli Orosii et dissert. 3 (de Mardochaeo, Juda Machabaeo et pharisaeis), Duaci 1629 in f.

[1]) Cf. Backer III, 498, qui advertit: „Cet ouvrage suppose beaucoup de recherches et d'érudition, mais il manque quelquefois d'exactitude et de critique.“

[2]) Cf. Fabricium hist. bibl. fabr. II, 422 s.

271. *Historiam Ecclesiae universalis*[2]) descripsit Abraham Bzovius (Bzowski) O. Praed. (ante suum in ordinem ingressum Stanislaus dictus) natione polonus, patria prosoviciensis n. c. 1567. Puer annos nondum 15 egressus uno fultus Joan. Eckii enchiridii

[1]) Simile opus edidisse Fr. Haraeum supra diximus n. —.

[2]) Sui temporis historiam ecclesiasticam scripsit Alphonsus Fernandez O. Praed., hispanus, patria placentinus: *Historia ecclesiastica de nuestros tempos,* que es compendio de los excellentes frutos, que en ellos el estado Ecclesiastico y sagradas Religiones han hecho, y hazen en la conversion de idolatras y reducion de hereges y de los illustres martyrios de varones apostolicos, que en estas heroicas empressas han padecido, Toleti 1611 in f.; ejus est etiam: *Concertatio praedicatoria pro Ecclesia catholica* contra haereticos, gentiles, judaeos et agarenos per epitomen in annales distributa, Salmanticae 1617 in f. — Antiquae Ecclesiae historiam, sed plane spuriam ac figmenta complectentem (cf. Petavius ep. II, 19), edidit Franciscus de Bivar O. Cist. matritanus († 1636) hoc titulo: Flavii Lucii Dextri barcinonensis *Chronicon* omnimodae historiae commentariis apodicticis illustratum. Adjecit *Apologeticum* pro eodem Dextro contra Gabr. Pennotum cler. reg. historiae tripartitae auctorem, Lugduni 1627 in f.; Marci Maximi ep. caesaraugustani *continuatio Chronici Fl. L. Dextri* una cum additionibus s. Braulionis, Tajonis et Valderedi caesaraug. item episc. commentariis apodicticis illustrata, Matriti 1652 in f. Cf. Nic. Antonius in bibl. hisp. n., Acta sanctorum t. 4. Aug. p. 429; Schüz, commentarius criticus de scriptis et scriptoribus historicis p. 104. Aliud ejusdem opus est: *SS. patres vindicati* a vulgari sententia, quae illis in controversia de immaculata Virginis conceptione imputari solet, Pinciae 1618 in 4; Lugduni 1624. — Augustinus Manno Orat. edidit *selectas historias* rerum memorabilium in Ecclesia Dei gestarum, Romae 1612 in 4.

praesidio calviniani erroris virus a magistro propinatum a se depulit, sed et sodales et condiscipulos eodem usus enchiridio nonnullisque, quae puer olim audierat in catholicorum concionibus tenebatque memoria, vel inconaminatos servavit vel etiam ad fidem atholicam reduxit, invitis licet eorum ɔarentibus frendentibusque calvinistaum antesignanis. Ordinem praedicaorum ingressus datus est insigni viro '. Bartholomaeo premislensi, alteri scil. uae gentis Basilio, verbi Dei praeconi eleberrimo comes individuus atque liscipulus, a quo miram hausit dicendi vim ac energiam, quam ab inde contra peccatores et haereticos in concionibus exhibuit. In Italiam tamen exinde missus est, ubi theologicis sic incubuit, ut Mediolani postea philosophiam, ac Bononiae etiam theologiam praelegerit, praecipuosque 1. et 3. p. s. Thomae tractatus commentariis suis illustrarit. Postea reversus in patriam conciones ad populum habuit summo omnium concursu et plausu nec minori fructu, philosophiamque et theologiam ibidem professus est, atque strenue lingua et calamo rem catholicam in Polonia promovit. Post plures annos Romam rediit, totumque se dedit evolvendis Baonii annalibus eosque in epitomen conrahendis, qui labor cum a plurimis robaretur, cumque hoc Bzovii studim innotuerit Paulo V., jussus est a ummo pontifice prosequendis Baronii nnalibus incumbere. Hinc serio maum admovit operi collectisque Baroii ruderibus, excussis pontificiis arhivis, collatis scriptoribus antiquis aut equalibus haec volumina in lucem delit: *Historia ecclesiastica* ex ill. Caesais Baronii S. R. E. card. annalibus liorumque virorum ill. ecclesiasticis historicisque monumentis, Romae 1616 in f.; Antwerpiae 1616; Coloniae 1617, cui ed. adjectus est t. 3 complectens historiam sec. 13. auctore Matenesio. *Annalium ecclesiasticorum* post Baronium t. 13—21 (ab a. 1198—1572), Romae 1616—1672, quorum ultimus (et posthumus) est valde rarus. Continet ille pontificatum Pii V. Maxime in Bzovium invectus est Georgius Herwart in primis l., cui titulus: *Ludovicus IV. imperator defensus*, Bzovius injuriarum postulatus, quod eundem gravibus calumniis onerarit (t. XIV), Monachii 1618. 1619. pp. 3 in 1 v. in 4. Hinc Bzovius agente Bavariae duce coactus est quandam veluti retractationem tomo illi addere et in nova ejusdem editione (a. 1623) ea omittere, quae bilem moverant. Plures plura in eo reprehendunt, ut ex. gr., quod opus illud annales potius complectatur dominicanorum quam ecclesiasticos, cum Bzovius totus sit in rebus domesticis efferendis ac dilatandis. „Illud saltem non ab Herwarto solum, scribit Schüz [1]), sed etiam ab aliis in Bzovio reprehenditur, quod festinantiore atque oportuerat calamo sit usus, et operam suam properarit magis, quam accurarit. Certe si ad criterii trutinam solertius tum sua scripta tum auctores, ex quibus sua deprompsit, Bzovius expendisset, pauciora quidem scripsisset, sed et in pauciores naevos offendisset.“ Postquam horum nonnullos indicavit ita absolvit: „Nihilominus licet eruditiorum criticorum judicia Bzovio usquequaque non faveant, negari tamen minime potest, quod ejusdem annales insignibus veterum monumentis et documentis ex tabulariis romanis et instructissima bibliotheca vaticana depromptis abundent, quibus historia ecclesiastica plurimum possit illustrari.“ Praeter alia opera [2]) edidit Bzovius: *Romanus pontifex* seu de praestantia, officio, auctoritate, virtutibus, felicitate rebusque praeclare gestis summorum pontificum a

---

[1]) L. c. p. 114 s. Cf. Feller II, 276; Andres t. VII, p. 731. Excusant Bzovium Quetif 2, 490 s., Graveson p. 3 Hist. eccl. t. 8 colloq. 5.

[2]) Horum indicem et alia cf. apud Quetif II, 488 ss.

D. Petro ad Paulum V. commentarius in 3 ll. divisus, Coloniae 1619; Parisiis 1622 in f.; *Paulus V. Burghesius P. O. M.*, Romae 1624 in 4; *vita s. Cunegundis* Poloniae reginae, ib. 1633; *nomenclator* sanctorum professione medicorum, ib. 1621; Coloniae 1624. Decessit Bzovius Romae 31. Jan. 1637.

272. Tristis plane famae est Petrus Paulus Sarpi O. Serv. b. M. V. venetus n. 1552, qui a. aetatis 27. jam praefuit sodalibus provincialis munere. Orta controversia inter Paulum V. et rempublicam incredibili audacia et pertinacia potestatis civilis usurpationes pluribus scriptis propugnavit, quae merito fuere prohibita, ipse vero excommunicationem pontificis incurrit. Spargebatur fama, quod abitum ad reformatos, imo defectionem reipublicae ab Ecclesia catholica meditaretur. Decessit miser [1]) hic scriptor nonnisi ab apostatis et similis genii viris encomiis magnis elatus 15. Jan. 1623. Praetermissis ejus scriptis occasione illius controversiae editis, quae collecta prodierunt Venetiis 1677—86 t. 5 in 16., eum ideo hic adducimus ob suam *Historia del concilio Tridentino*, quod sub nomine Petri suavis Polani Londini primum prodiit 1619 in f., cura apostatae de Dominis; saepius edita est, in varias versa linguas, in gallicam ab alio apostata le Courayer. Ea spiritu maligno est infecta, stilo duro, implexo, insipido conscripta, erroribus historicis et theologicis maculata, sed in deliciis hujus concilii adversariis, cui Pallavicini suam opposuit. — Laude dignissimus est Aubertus Miraeus (le Mire) vir multae doctrinae et eruditionis et de ecclesiasticis antiquitatibus optime meritus. Natus is est [2]) Bruxellis 30. Nov. 1573. Auditor erat celebris Justi Lipsii [1]) fere continuus atque interioris admissionis discipulus et amicus. Decurso studii theologici curriculo mox eminere coepit. Per annos aliquot episcopo antwerpiensi Jo. Miraeo patruo suo fuit a secretis atque ab eo ad summi momenti negotia adhibitus varias quoque alias functiones obivit. Defuncto patruo (1611) a sacris principum Alberti et Isabellae, pastor ac bibliothecarius aulae, protonotarius apostolicus et postremo a morte Joannis Delrio (1624) nominatus est cathedralis ecclesiae antwerpiensis atque episcopatus vicarius generalis († 19. Oct. 1640). Collegit ediditque ipse *Rerum toto orbe gestarum chronica a Christo nato* auctoribus Eusebio episc. caes., b. Hieronymo presbytero, Sigeberto gemblacensi monacho, Anselmo gemblacensi abbate aliisque cum auctario ab. a. 1200—1608, Antwerpiae 1608 in 4. Sed non solum propter hanc editionem bene meritus est, sed propter plurima alia opera. „Hoc enim unum agebat maxime, ut ἀνέκδοτα hactenus et cum blattis tineisque luctantia in lucem aspectumque publicum proferret, ut Ecclesiae statum ac regimen ob oculos poneret: ut sacrorum ordinum initia progressusque erueret: ut principatuum Belgii origines hactenus abdita recluderet idque non ex conjecturis aut fabellis popularibus [2]), sed ex probatae notae historicis ac chronographicis, quin imo ex ipsis principum diplomatis aut archivis plurima ingenti

---

[1]) Cf. Balan Fra Paolo Sarpi, Note, Venetiis 1887.

[2]) Alius a Ludovico Miraeo, gallo, qui edidit *opera* s. Hilarii, Parisiis 1544, quam editionem Coustantius plurimum laudat, sed ea est rarissima.

[1]) Magistri sui *vitam* ex ipsius potissimum scriptis concinnavit, Antwerpiae 1609.

[2]) Advertit tamen Baillet in op. Jugements des Savans, eum in suis elogiis illustrium Belgii scriptorum (Antwerpiae 1602 in 12; auctius edita 1609 in 4.) amorem quodammodo coecum in patriam et populares patefacere. Eruditionem ejus laudat, sed majorem desiderat in eo diligentiam seu judicium criticum. Cf. etiam Feller VI, 85.

labore ac sumptu collegit et publici juris fecit [1].« Hinc Lipsius eum dicit „solem belgarum inter tot sidera, caliginem, torporem, frigus pellentem.« Etiam in epitaphio dicitur „studiis scriptisque clarissimus, qui ordinibus religiosis origines, annalibus gesta, piis fundatoribus famam, historiis lucem, scriptoribus per elogia vitam, patriae claritudinem, ecclesiae huic decus asseruit.« „Magnam ejus eruditionem, addit Moreri [2]), ornabant solida pietas animique grata lenitas, quae omnium amorem ipsi conciliabant. Hic character in ejus quae nobis supersunt operibus satis manifestus est.« Praeterea edidit)[3]: *Notitia episcopatuum orbis universi*, Antwerpiae 1611; 1613 in 8; *politia ecclesiastica* sive de statu religionis christianae per totum orbem ll. 4, Coloniae 1609 in 8; Lugduni 1620; *Geographia ecclesiastica,* in qua provinciae, metropoles, episcopatus sive urbes episcopali titulo illustres alphabeti serie digestae leguntur, Lugduni 1620 in 12; *notitia ecclesiarum Belgii*, in qua tabulis donationum longa annorum serie digestis sacra Germaniae inferioris historia recensetur, Antwerpiae 1630 in 4; editionem auctiorem et correctiorem inscriptam *Opera diplomatica et historica,* quae hoc et alia ejusdem opera ad Belgii historiam spectantia complectitur, curavit Joan. Franc. Foppens, Bruxellis 1722—48. t. 4 in f. (m. 60); *Bibliotheca ecclesiastica* sive nomenclatores septem veteres s. Hieronymus, Gennadius massil., s. Isidorus hispal., s. Ildephonsus tolet., Honorius augustodunensis, Sigebertus gemblacensis, Henricus gandavensis cum Miraei auctariis et scholiis, Antwerpiae 1639 in f.; *bibliothecae ecclesiasticae* pars altera sive de scriptoribus ecclesiasticis ab a. 1494 usque ad sua tempora, opus posthumum ib. 1649 in f., nova et aucta editio per Joan. Albr. Fabricium, Hamburgi 1718 in f. *Origines monasteriorum benedictinorum* per Belgium, Antwerpiae 1608; *Carthusianorum* per orbem universum, Coloniae 1609 in 8; *ordinum equestrium* ll. 2, Antwerpiae 1609 in 4; *virginum ordinis B. M. V. annunciatae*, ib. 1618 in 4; *ordinis carmelitani*, ib. 1610 in 8; *ordinum augustianorum*, ib. 1611 in 8. gallice; *canonicorum regul. O. S. Aug.* Coloniae 1614 in 8; *originum monasticarum* ll. 5, ib. 1620; *chronicon ord. praemonstratensis*, in quo initia ejus progressusque ac viri celebres coenobiaque commemorantur, ib. 1613; *chronicon benedictinum* sive benedictinorum coenobiorum origines, ib. 1614; *de congregationibus clericorum* in communi viventium, ib 1632: *de collegiis canonicorum*, ib. 1615 in 8; *de windesimensi, lateranensi, aroasiensi* et *congregationibus aliis* can. reg. O. S. Aug., Bruxellis 1622 in 8.

273. *Romanorum pontificum* [1]) *gesta*

[1]) Ita Valer. Andreas in bibl. belg.

[2]) In dictionario maj. gall.

[3]) Opera (39) recensent Niceron 7, 277 ss.; Foppens bibl. belg. 1, 107 ss.

[1]) De Francisco a Coriolano O. Cap. supra n. 215 egimus. — Didacus de Cea O. S. Franc. hispanus, patria agudensis dioecesis toletanae († 1640) edidit dum Romae esset: *Archaeologia sacra principum apostolorum Petri et Pauli ll. 2,* 1636 in 4, quorum prior apologeticus archaeologicas d. Petri continens defensiones, posterior est archaeologicus de praerogativis, virtutibus, sanctitate, doctrina, praedicatione dd Petri et Pauli, deque triumphali eorum sub Nerone martyrio et sacro apud Vaticanum sepulchro. Alios ejusdem ll. cf. in Bibl. franc. 1, 296. — Joannes Nicolaus Alidosi Pasquali bononiensis plurimis libris ad historiam pertinentibus de patria meritus, inter alia descripsit etiam: *I sommi pontefici*, Cardinali, Patriarchi, Arcivescovi e Vescovi bolognesi dall'a 270. sino al 1621, Bononiae 1621 in 4. Cf. Fantuzzi I, 192. — Hieronymus Aleander junior dictus (n. 29. Jul. 1574; † 9. Mart. 1629) vir admodum versatus in antiquitate sacra et profana, praeter alia elaboravit *refutationem conjecturae* anonymi scriptoris (Jac. Gottfredi) de suburbicariis regionibus ac dioecessi episcopi romani, Lutetiae P. 1617 in 4; *assertionum catholicarum ll. 3,* Romae 1628.

enarrant Ludovicus de Bavia, matritensis († 1628), vir pari modestia benignitateque, doctrina vero et eloquentia argumento, quod sibi delegit, non impari. Siquidem prosecutus historiam pontificum, seu potius universalem a Gundisalvo Illesca [1]) usque ad Pii V. tempora olim 2 t. perductam, dedit ipse *Tercera parte de la Historia pontifical y catholica desde Gregorio XIII. a Innocenzio IX.*, scil. de rebus toto orbe gestis ab a. 1572—1591, Matriti 1608; 1613 in f., Barcinone 1609; *Quarta parte de la Historia pontifical y catholica*, scil. de rebus gestis ab a. 1591—1595 Matriti 1613 in f. Opus prosequutus est Marcus de Guadalaxara et Xavier O. Carm., caesaraugustanus († 15. Jan. 1630), adjecta 5. p. *de Pauli V. vita* [2]), Caesaraugustae 1614; Matriti 1630, quae tamen p. decreto 23. Aug. 1634 in indicem relata fuit, „donec corrigatur." Andreas du Chesne (Quernaeus, Quercetanus, Querceus, Duchenius, Chesneus, Chesnius), turonensis n. 1584, chronographus regius, pater dictus historiae Galliae, quamvis matrimonio junctus, indefessa diligentia totum se studiis dedit, et ab a. 18. vitae suae usque ad mortem tristissimam, nam curru obtritus interiit 30. Maj. 1640, innumera plane opera, historica praesertim et genealogica, in lucem dedit, e quibus huc spectant: *Histoire des Papes jusqu'a Paul V.*, Parisiis 1616 v. 2 in 8; 1645 in f.; aucta (usque ad Innocentium X.) t. 2 in 1 v. et emendata filii sui cura, 1653; quae tamen non magni aestimatur; *Januariae Kalendae* seu de solemnitate anni tam ethnica quam christiana, ib. 1602 in 12; *bibliotheca cluniacensis* [1]) complectens ss. patrum cluniacensium vitas, miracula, scripta, statuta; privilegia etc. collecta a Martino Marrier edente cum notis A. Quercetano, ib. 1614 in f.; *Petri Abaelardi et Heloissae conjugis ejus opera* nunc primum edita e mss. codic., ib. 1616 in 4; *Alcuini abbatis opera*, ib. 1617; *Bibliothèque des auteurs qui ont ecrit l' histoire et topographie de la France*, ib. 1618; aucta ultra 200 scriptoribus, 1627 in 8., l. minoris pretii; *historiae Normannorum scriptores antiqui*, res ab illis per Galliam, Angliam, Apuliam, Capuae principatum, Siciliam et Orientem gestas explicantes ab a. Chr. 838—1320 ex mss. codd., ib. 1619 in f. Ex 3 pp. prima tantum prodiit, quae est rara (fr. 120), etiam inter scriptores Historiae francorum. *Series auctorum omnium*, qui de francorum historia et de rebus francicis cum ecclesiasticis tum secularibus ab exordio regni ad nostra usque tempora scripserunt [2]), Parisiis 1633; 1635 et cura filii sui 1663; recepta a J. Alb. Fabricio in *Isagogen* in historiam scriptorum historiae gallicae. Est specimen magnae collectionis scriptorum historiae francorum, quam meditabatur 24 t. constantem. Ea demum coepit prodire inscripta: *Historiae francorum scriptores coaetanei*, quorum plurimi nunc primum ex variis codd. msc. prodeunt, alii vero auctiores et emendatiores, ib. 1636—41 t. 3 in f.

---

1) Is primus inter hispanos secundum Nic. Antonium historiam ecclesiasticam est aggressus. Priores duo t. hujus historiae, quam perduxit ad a. 1570., prodierunt Salmanticae 1574; Caesaraugustae 1583; Burgis 1592; Matriti 1623 in f. etc. Obiit c. 1580.

2) Cf. Nicol. Antonium, qui ei etiam 4. p. tribuit (et prodiisse scribit Caesaraugustae 1612), in qua habentur *vita et gesta Clementis VIII. et Leonis XI.* usque ad a. 1605. Alia ejusdem opera historica ibid. recenset. Prodiit haec historia pontificalis Matriti 1652 v. 5 in f.; illam continuavit Banos de Velasco, adjecto vol. 6. ib. 1678.

1) Feller 2, 539: „Recueil utile et rare, qui contient d' excellentes pièces pour l'histoire de l'abbaye de Cluny et ses dépendances."

2) De nostro auctore scribit Feller: Du Chesne était un des plus savants hommes que la France ait produits pour l'histoire, surtout pour celle du Bas Empire. Il communiquait libéralment ses recherches, non seulement à ses amis, mais encore aux étrangers.

(usque ad Hugonis et Roberti tempora). 4. et 5. t. usque ad Philippi IV. dicti pulchri tempora adjecit ejus filius Franciscus [1]), ib. 1641 et 1649, collectio pretiosa. „Summam profecto, inquit Schüz [2]), si quis alius laudem aeternamque posteritatis memoriam sibi vindicavit semperque vindicabit Du-Chesnius, quod incomparabili prorsus industria (qualem nemo hactenus impenderat) tam vasta scriptorum eosque ignotorum ac delitescentium volumina tandem in apricum felicissime produxerit: unde sepulta hactenus antiquitatum notitia, utut per innumeras prope schedas chartasque dispersissima, copiosius veraciusque possit eruderari et elucidari.“ Scripsit quoque plurium sanctorum vitas, quas dein ediderunt Camusat, Labbe, Mabillon et bollandistae. Post ejus mortem reperta sunt ultra centum volumina analectorum, quae propria manu descripserat. — Joannes Ant. Petramellari bononiensis († 22. Nov. 1623) l. On. Panvinii de ss. pontificibus et S. R. E. cardinalibus a Paulo IV. ad Clementis VIII. a. 8. continuavit, Bononiae 1599 in 4.

274. De ecclesia *gallicana* meruerunt Joannes Chenu edita *chronologica historia archiepiscoporum bituricensium et Aquitaniarum primatum,* Paris 1621 (ed. 2.) in 4; *historia chronologica episcoporum et archiepiscoporum Galliae*, Parisiis 1621 in 4. et praesertim Claudius Robert vicarius generalis et archidiaconus cabillonensis (n. 1564—1636) edita *Gallia christiana* 1625 v. 1 in f., quod opus dein fratres Ludovicus et Scaevola Sanmarthani ita auxere, ut plurima complectatur volumina, ut infra dicemus. — *Notitiam chorographicam episcopatuum Galliae* delineavit Parisiis 1625 in f. Petrus Berlius (Berls) beverensis, flander n. 14. Nov. 1565 († 11. Oct. 1629), philosophus, philologus et geographus. A pseudosynodo dordracensi damnatus et a cathedra suspensus, quod sectae armininianae adhaesisset, Lutetiam commigravit, ubi postquam a Ludovico XIII. in cosmographorum suorum numerum cooptatus est, in Ecclesiae catholicae sinum a. 1620 rediit [1]), ediditque *orationem,* qua rationem reddit, cur relicta Leyda Parisios commigrarit et haeresi repudiata romanocatholicam fidem amplexus sit, Antwerpiae 1621. — Dionysius Mudzaerts O. Praem. tilburchius, belga († 19. Nov. 1635) concinnavit ex probatissimis rerum belgicarum scriptoribus lingua vernacula historiam ecclesiae belgicae, Antwerpiae 1624 t. 2 in f. Fertur etiam contexuisse historiam ecclesiasticam ab O. c. usque ad a. 1624. Sed utrum prodierit, ignoramus. — Gallo-Flandriam illustravit Joannes Buzelin S. J. († 15. Oct. 1626 a. aetatis 55) cameracensis „vir egregia suavitate morum, ss. historiarum atque annalium calentissimus, diligentissimus investigator antiquitatis,“ in opere *Annales gallo-flandricae,* in quibus per annos fere singulos ab a. plus quam MCCC ea omnia narrantur, quae per Gallo-Flandriam evenere, aut infra fines suos aut extrave gallo-flandri gesserunt: ac denique regum Franciae, qui supremum hic dominium habuere, comitum flandriae, ad quos haec pertinet ditio, et tornacensium atque atrebatensium episcoporum, qui prae-

[1]) Franciscus D. regius historiographus (n. 1616, † 1693), praeter ea quae jam laudavimus, edidit quoque *Histoire des cardinaux français,* Parisiis 1660. 1666 t. 2 in f., quam ejusdem pater hortante Richilieu coeperat et in 4 t. distribuere cogitaverat: prodierunt tantum duo priores. C'est un ouvrage, inquit Feller l. c., mal fait, mal digéré et encore plus mal écrit.

[2]) In comment. crit. de scriptis et scriptor. historicis p. 124.

[1]) Cf. Raess die Covertiten 4, 500 ss.; Saxius Onomasticon ad a. 1591; Foppens II, 953, qui plura ejusdem scripta recenset, quae tamen huc non spectant.

sertim sacrum in hanc regionem habent imperium series ac successio contexitur, Duaci 1624 in f. Mox secuta est *Gallo-Flandria sacra et profana*, ib. 1625 in f. Eo in opere describuntur urbes, oppida, regiunculae, municipia et pagi praecipui gallo-flandrici tractus, horumque omnium locorum antiquitates, religio, mores, sacra aedificia, piae fundationes, principes et magistratus proponuntur, ib. 1625 in f.

275. De historia ecclesiastica *Angliae* meruit Richardus Broughton oriundus e Great-Stukley, qui studiis operam dederat in collegio anglorum rhemensi, quibus peractis (1593) missionarium egit usque ad mortem (1634) in patria sua, Oxonii praesertim, ac etiam Richardi Smith episcopi chalcedonensis atque vicarii apostolici vicarius fuit. Scripsit enim *Ecclesiastical Historie of Great Britaine* ... whereby is manifestly declared a continuall succession of the true Catholike Religion, which at this day is professed and taught in and by the Roman Church, Duaci 1633 t. 1. et unicus complectens priora quatuor secula; *A True Memorial* of the antient, most holy and Religious State of Great Britain, florishing with Apostles, Apostolical Men, Monasteries, Religions Rules and Ordres in great Number in the time of the Britons and Primitive Church of the Saxons, Londini 1650; *Monasticum Britannicum* or a historicall Narration of the first Founding and flourishing State of the ancient Monasteries, religious Rules and Orders of Great Brittaine in the Tymes of the Brittaines and Primitive Church of the Saxons, ib. 1655, opus posthumum ex ejus schedis editum, hinc minus accuratum; *Resolution of Religion* ... conteyning a demonstration of the necessitie of a divine and supernaturall worshippe, Antwerpiae 1603 p. 1 et unica; *The Judgment of the Apostles* and of those of the First Age in all points of Doctrine questioned betweene the Catholikes and Protestants of England, as they are set down in the 39 Articles of their Religion, Duaci 1632 in 8. — *Historiam ecclesiasticam gentis scotorum* ll. 19 scripsit Thomas Dempsterus, Bononiae 1627 in 4., in qua viri sanctitate, literis, dignitatibus toto orbe illustres, et familiae etiam scoticae in varias urbes transmissas et praecipue Placentiam recensentur. Praemiserat jam a. 1622 ib. ad eam *Apparatum*, cum *menologio scotorum* seu martyrologio scotico et *nomenclatura* scriptorum scotorum, opus rarum (fr. 45). Natione fuit Thomas scotus, natusque est 23. Aug. 1579 inter 29 filios et filias 24. In Galliis, Belgio, postmodum in Italia vitae reliquum exegit, atque defunctus est Bononiae 6. Sept. 1625, ubi aliquot annos literas humaniores docuit. Celebratur quidem a nonnullis praestantissima illius memoria et infracta laboris assiduitas (quatuordecim horas quotidie studiis impendisse fertur): ast vehementior illius lingua et proprii judicii obstinatissimus adorator animus ab iisdem non parum arguitur: unde procul dubio factum, ut ejusdem pariter calamus in varios errores et figmenta abriperetur: neque magna est ejus in historicis auctoritas [1]), imo Labbeus Dempsterum compellat fabularum omnium consarcinatorem, fraudulentarum ineptiarum toties convictum, popularium suorum sanctorum numerum ultra verum augentem, fabulas in patriae suae gratiam consarcinantem, scriptorem immodestum et conviciatorem, cujus in plerisque vacillet fides [2]). Quantopere nitatur patriae suae gloriam tueri, patet vel exinde, quod in *Scotorum scriptorum nomenclatura* Bononiae 1622 ed. 4. (ed. 1. ib. 1619) recenseat scriptores 1603, sanctos 679, beatos 81,

---

[1]) Cuperus t. 4. Aug. act. SS. in vita s. Ichardi n. 9.

[2]) Cf. Schüz l. c. p. 174 s.; Biogr. univ. 11, 68 ss. secundum quam natus est parentibus catholicis; Niceron 21, 370 ss

papas 5, cardinales 14, patriarchas 4, apostolos gentium 63, monasteriorum extra Scotiam fundatores archiepiscopos et episcopos 257, abbates extra Scotiam 192; academiarum fundatores 11 etc.; sed inter scotos recenset anglos et hibernos. Inde enata est controversia acris et biliosa cum scriptore hiberno anonymo, cujus liber cum Dempsteri responsione prohibitus fuit a congregatione Indicis 17. Dec. 1623.

276. Magni fiunt Joannis Adolphi Cypraei, quondam lutherani pastoris slesvicensis, sed a. 1633 ad fidem catholicam conversi *Annales episcoporum slesvicensium* unius verae, sanctae et apostolicae Ecclesiae statum, quoad ejus originem, propagationem ac mutationem in regno Daniae ac finitimis Slesvici et Holsatiae ducatibus, aliasque res quovis seculo in Ecclesia ac politia admirandas vereque memorabiles illic gestas ac perpetratas breviter et dilucide complectentes ac explicantes, Coloniae 1634 in 8. „Quo libro, inquit Mollerus in sua Cimbria literata p. 119, cum cetera nihil doctius nihilve accuratius in Cimbriae nostrae hactenus prodierit historia, omniaque in illo summa fide et diligentia enarrentur, ac veterum testimoniis aliisque monumentis fide dignissimis confirmentur, summas merito utrique[1]) auctori incolae Chersonesi hujus universi debent gratias.“ — Vincentius Blascus[2]) de Lanuze scripsit *Historias ecclesiasticas y seculares de Aragon*, sive magni operis Hier. Zuritae aragonensium annalium supplementum ex quo ille desiit ad a. 1618, Caesaraugustae 1622 t. 2 in f. Rationem autem in suo opere habuit in primis historiae ecclesiasticae, quam ille pene neglexerat. — Franciscus Solier S. J, lemovicensis, insignis asceta († 16. Oct. 1628) collegit *Histoire ecclésiastique des isles et royaume du Jappon*, Parisiis 1627 t. 2 in 4., cujus op. t. 2. est rarus (m. 80). — Ediderat jam antea quaedam ex missionariorum literis de his regionibus. Ejusmodi literas edidit quoque Nicolaus Trigault S. J. duacenus in illis regionibus missionarius († 14. Nov. 1628), et ex iis composuit *de expeditione apud sinas* suscepta a Soc. Jesu ll. V, in quibus sinensis regni mores, leges atque instituta et nova illius ecclesiae difficillima primordia accurate ac summa fide describuntur, Augustae V. 1615 in 4; 1623; Lugduni 1616 etc.; *de christianis apud japonios triumphis* sive de gravissima ibidem contra Christi fidem persecutione exorta a. 1612 usque ad a. 1620 ll. V etc., Monachii 1623 in 4.

277. De singularibus dioecesibus scripserunt, e gallis: Joannes Cousin (Cognatus) canonicus tornacensis († 1636) *Histoire de Tournay* ou 4 livres de chroniques, annales et démonstrations du christianisme de l'évêché de Tournay, Duaci 1619. 1620 t. 2 in 4., opus eruditum, minus tamen accuratum. In l. *de prosperitate et exitio Salomonis*, ib. 1599, bene sperat de regis illius poenitentia. — Carolus de Saussaye canonicus aurelianensis, parochus dein et canonicus parisiensis († 1621), concinnavit admodum eruditos *annales ecclesiae aurelianensis* ll. 16 cum tr. de veritate translationis corporis s. Benedicti ex Italia ad monasterium floriacense, Parisiis 1615 in 4. — Joannes Paulus le Jau (le Cocq) canonicus poenitentiarius et vicarius generalis ebroicensis († 1631) collegit *seriem episcoporum ebroicensium*, Eburovici 1621; scripsit quoque tr. *de summi pontificis auctoritate* adversus apologeticas Sim. Vigorii objectiones, ib. 1621 in 8. — Jam antea Gabriel de

[1]) Inchoaverat nimirum illud Paulus ejus pater, absolvit vero Adolphus noster, qui ea, quae jam pater elaboraverat, complevit correxitque. Cf. Raess, die Convertiten etc. 5, 437 ss.

[2]) Alius a Ludovico Fernandez Blasco Tertii O. S. Fr., qui disputavit *de universali redemptione per Christum*, Compluti 1613 in f.

la Charlonie (Carlonius) exhibuerat *engolismenses episcopos*, Engolismae 1597 in 4. — Hippolytus Donesmundus O. S. Franc. mantuanus italice narravit historiam ecclesiasticam patriae suae ll. 10, Mantuae 1612. — Jacobus Merck scripsit *Chronik des Bistthumbs Costanz* d. i. eine kurtze Beschreibung aller Costantzischen Bischöffen wie und wann jeder Bischoff regiert, was sich unter jeder Regierung denkwürdiges zugetragen hab, Constantiae 1627, liber rarus. — *Vitas episcoporum plocensium* scripsit Stanislaus Lubienski ex antiqua et nobili prosapia ortus, qui honorificis muneribus auctus decessit episcopus plocensis a. 1640 relictis aliis operibus, quae collecta prodierunt Antwerpiae 1643 in f. cum ejusdem vita.

278. Monasteriorum vel ordinum historiam illustrarunt haud pauci. Josephus Mozzagrugno can. reg. ss. Salv. et abbas collegit *narrationem rerum gestarum canonicorum regul.*, in qua praeter eorum originem . . . praecellentiam, reformationes in universum, praecipue recensentur reformatio ejus ord. can. reg. congregationis ss. Salv. O. S. Aug., necnon privilegia, leges, viri clari ex probatissimis auctoribus etc. ll. 8, Venetiis 1622, tamen prohibita 1624, l. rarus. —Prohibita quoque est ex eadem ut videtur ratione scil. ob laesam ex nimio proprii instituti amore charitatem christianam Prosperi Stellartii O. S. Aug. tornacensis († 10. Aug. 1636) *Augustinomachia* sive vindiciae tutelares pro s. Augustino et augustinianis ll. 2, Lugduni 1613 in 8. Scripsit praeterea *nucleum historicum* regulae s. Augustini ad servos Dei, Antwerpiae 1618 in 8; *fundamina et regulas* omnium ordinum monasticorum et militarium, quibus religionis status a Christo institutus ad IV. usque sec. producitur et omnes ordinum postmodum conscriptae promulgantur, Duaci 1626 in 4; *annales monasticos* sive chronologiam ll. XVII totidemque seculis distinctam, ib. 1627 in 4; *de coronis et tonsuris* paganorum, judaeorum et christianorum ll. 2, ib. 1625. Hisce tamen operibus deest judicium criticum. *Paralleli LXXII Augustini catholici et Augustino-mastigis haeretici*, quibus orthodoxa d. Augustini et novella sectariorum doctrina ac fides ex diametro opponitur, ib. 1618 in 8. — Ejus sodalis Nicolaus Crusensius trajectensis, visitator apostolicus ord. praemonstratensis per Flandriam, commissarius generalis per Bavariam, visitator per Bohemiam, Austriam et Styriam, Ferdinando II. a consiliis et historiographus caesareus († 10. Nov. 1629), composuit *Monasticon augustinianum*, in quo omnium ord. sub d. Augustini regula militantium, praecipue tamen eremitarum, can. praemonstratensium, dominicanorum, servorum b. M. V., hieronymianorum, ambrosianorum, crucigerorum, trinitariorum, guilelmitarum, brigittinorum aliorumque fere 50 origines et incrementa explicantur, in 3 pp. divisum, in quarum 1. agit de fundatione ord. augustiniani; in 2. de dispersione, in 3. de collectione ac restauratione; Monachii 1623 in f., opus rarum, eruditum, cui tamen deest judicium criticum (m. 32). — De eodem ordine meruit Joannes Marquez O. S. Aug. toletanus, cathedrae theologicae in academia salmanticensi moderator, regius ecclesiastes, vir admodum excultus, plurium operum auctor († 16. Jan. 1621), in op. *Origen de los PP. Eremitannos de S. Augustin* y su verdadera institucion antes del gran Concilio Lateranense, Salmanticae 1618 in f. — Felix Milensius O. S. Aug., neapolitanus dedit Alphabetum de monachis et monasteriis Germaniae ac Sarmatiae citerioris O. Eremit. S. Aug., Pragae 1613 in 4., opus rarum (m. 36). Alia reliquit opera (cf. Ossinger p. 590), inter quae *de quantitate hostiae* contra errorem Oswaldi l., in quo historia seefel-

lica de admirabili sacramento explicatur, Pragae 1604 in 4.

279. Joannes Lopez O.S.Dom. natione aragonus e Borja civitate ortus a. 1524, vir fuit pietate singulari et eruditione clarior quam dignitate vel muniis. A Philippo II. electus episcopus cotonensis (1595), inde translatus est a Clemente VIII. (1598) ad ecclesiam monopolitanam in Apulia, a qua tamen post decennium missionem impetravit ob provectam aetatem a Paulo V. Vixit usque ad a. 1632, quo decessit pius senex a. aetatis 108. Composuit Tercera parte *de la historia general de s. Domingo* y de su orden de Predicadores, Pinciae 1613, quibus adjecit 4. 5 et 6, quae complectitur Historia de los sanctos canonizados y beatificados de la orden de Predicadores, ib. 1615 — 22 in f. P. 1. et 2. scripserat Ferd. de Castillo († 1593) Matriti 1584—92. Collegit quoque *epitomen SS. PP.* per locos communes, qui ad virtutum et vitiorum tractationem et ad fidei nostrae mysteriorum expositionem pertinent et ad sacras conciones etc., Romae 1596 t. 4 in f.; Venetiis 1605 t. 5 in 3 v. etc. — Joannes de s. Maria O. S. Franc. Excalc. in aula regia admodum acceptus composuit *Cronica de la Provincia de S. Joseph de los Descalzos* de la orden de los Menores de S. Francisco y de las provincias y custodias, quae dellas han salido, Matriti 1615—18 t. 2 in f., opus valde rarum. — Franciscus Lanovius O. Minim. collegit *chronicon generale O. Minimorum,* acta s. Francisci a Paula et successorum generalium capitula, conventuum origines, viri illustres, tres priores regulae, quae necdum prodierant, bullarium ab a. 1416 —1627, Lutetiae 1635 in f., opus rarum (m. 80). — Petrus Lopez de Alluna O.ss. Trin. reliquit Primera parte *de la cronica general del Orden de la s. Trinidad,* Segoviae 1637 in f.

280. Christophorus Besoldus tubingensis n. 1577, in patria academia juris professor magnae auctoritatis, diuturno et diligenti s. Scripturae et operum ss. patrum studio, lectione piorum librorum, in primis libelli de imitatione Christi, et familiari conversatione cum sacerdotibus catholicis veritatem agnovit fidei catholicae, quam etiam est amplexus (1630), suaeque conversionis rationem reddidit in op.: *Christlich und erhebliche Motiven*, warumb Chr. Bessold ... vornemblich dafür gehalten, dass der Recht u. Einig Seligmachende Glaub, allein in der Röm. Cath. Kirchen anzutreffen etc., Ingolstadii 1637. 1639. 1642; iterum ob suum pretium et utilitatem Augustae 1828. Ingolstadium vocatus docuit jus romanum, dumque ageretur de eo promovendo ad cathedram in celeberrima universitate bononiensi decessit 15. Sept. 1638. Innumera edidit vel reliquit scripta (ad 92); pleraque spectant ad jus [1]): hic vero nominandus est propter haec opera: *Prodromus* vindiciarum ecclesiarum Würtembergicarum, 1636; *documenta rediviva monasteriorum praecipuorum* in ducatu wirtenbergio sitorum, Tübingae 1636 in 4; *virginum sacrarum monimenta* in principum würtembergicorum ergastulo literario injuste detenta etc. — Petrus Grisius (le Gris) can. reg. suessionensis praeter *chronicon* breve abbatialis canoniae s. Joannis, Suessione 1617 in 8; Parisiis 1628 ed. 3. aucta, scripsit historiam *de clericis regularibus,* ib. 1620; et *historiam clericatus et monachatus* seu omnium ordinum religiosorum, ib. 1634 in 8.

281. Sanctorum gesta enarravit Heribertus Rosweidus S. J. ultrajectinus (n. 22. Febr. 1569), auctor eruditus et elegans, vir judicio acer, stilo robustus, omnibus disciplinis et doctrinis politus ac perfectus [2]). Jam a

[1]) Cf. Raess 5, 310—27; Niceron 21, 226—37; Jugler Beitr. zur juristischen Biogr. I, 85—125; Kirchenl. 2, 526.
[2]) Bollandus in praef. gen. in vitas SS. c. 1 § 6.

prima adolescentia quaedam in eo semina apparuerunt, quae indicarent, quantus olim futurus esset in eruenda antiquitate ecclesiastica, praesertim in vitis sanctorum ab oblivione vindicandis. Nam Duaci cum phisosophiae navaret operam, quibus diebus commilitones ambulatione se relaxabant, ipse ad vicina monasteria evolabat, atque mss. codices diligenter scrutabatur. Philosophiam et ss. literas Duaci et Antwerpiae professus est, sed missione impetrata animum ad scribendum appulit, plerasque Belgii bibliothecas lustravit excussitque. Morbum contraxit aqud hominem morbo contagioso laborantem, quem continuatis per totam noctem excubiis ad bonam mortem comparaverat, illique succubuit 5. Oct. 1629 a. aetatis 60. Praeter alia haec ejus opera [1]): *Fasti sanctorum*, quorum vitae in belgicis bibliothecis mss., item *acta praesidialia ss. martyrum Tharaci, Probi et Andronici* nunc primum integre edita, Antwerpiae 1607 in 8. Hoc in opere adumbrat magnam Sanctorum historiam, quam in 18 t. distribuendam mente conceperat, simulque illius specimen praebet: verum illam exsequendam morte praeventus Bollando aliisque reliquit sociis. Quam adumbrationem et specimen cum legisset Bellarminus, quaesivit, qua aetate is esset, qui ista promitteret. Ubi didicit jam annos fere 40 habere, sciscitatus est, an esset ei exploratum, se ad 200 annos esse victurum. Neque enim, inquit, minori spatio temporis ab homine uno res tanta perfici pro dignitate potest. *Martyrologium romanum* ad novam Kalendarii rationem et historiae ecclesiasticae veritatem restitutum Gregorii XIII. jussu (a Baronio) editum ... Novissimae et correctisssimae huic editioni seorsim accedit *vetus romanum martyrologium* a cardinale Baronio desideratum unacum *martyrologio Adonis* ad mss. exemplaria recensitum, Antwerpiae 1613 in f. Seorsim etiam prodiit Antwerpiae 1613. Censuit Rosweidus, hoc esse vetus illud martyrologium, cujus jam meminit Gregorius M. ep. ad Eulogium alex. Quam opinionem acerrime impugnarunt Henricus Valesius, Fronto, Beck, mitius Florentini. Secundum Bollandum illud est tantum ejusdem epitome, secundum Sollier delineatio martyrologii Adonis. Alia editio prodiit cura Dominici Giorgi Romae 1745 in f. annotationibus illustrata [1]). *Vitae patrum.* De vita et verbis seniorum sive historiae eremiticae ll. 10 auctoribus suis et nitori pristino restituti ac notationibus illustrati, ib. 1615 in f.; 1628; Lugduni 1617 in lingua vulgari; *Joannis Moschi pratum spirituale* cum notis, Antwerpiae 1615 in f.; D. Eucherii episcopi lugd. *de contemptu mundi* ep. paraenetica ad Valerianum cognatum; ib. 1612 in 12; *d. Eucherii de laude eremi* ad Hilarium lerinensem monachum libellus; ib. cum notis 1621 in 12; *d. Pauli Nolani opera* [2]) . . . accedunt notae amoebaeae Frontonis Ducaei et vita ejusdem auctore Fr. Sacchini, ib. 1622 in 8; lingua vernacula scripsit *historiam ecclesiasticam a Christo ad Urbanum VIII.* cum speciali historia ecclesiae belgicae, ib. 1623 v. 2 in f.; *vitas sanctorum*, ib. 1619 v. 2 in f.; auctiores 1629; 1641; praeterea contra Casaubonum pro Baronio, contra Jacobum Capellum, et dissertationem (latine) *de fide servanda haereticis* ex decreto concilii constantiensis, in qua quae de Husso historia est, excutitur, ib. 1610 in 8.

---

[1]) Cf. Sotvellus p. 334; Backer III, 360—86.

[1]) Cf. plura in Sollerii praef. ad Usuardum c. 2.

[2]) Le Brun in praef. suae edit. ‚Quintam ... editionem a. 1622 Antwerpiae curavit et typis plantinianis commisit Herib. Rosweydus S. J. vir pius et eruditus; sed tot occupationibus implicatus, ut cum tempus non sufficeret, aliorum saepe studiis uti cogeretur et succedaneam dumtaxat imponeret manum.‘

282. Paris studii fuere duo alii. Philippus Ferrari alexandrinus, cujus laudes hoc celebrat elogium ei in ecclesia proprii ordinis Ticini positum:

Doctissimo aeque atque integerrimo viro,
Cujus singularis pietas, vitae rigor, morum
Probitas, omni genere doctrinae admirabilis,
Graecae latinaeque linguae peritia, non solum
Religioni Servorum B. M. V.
Summam praefecturam maxima omnium
Patrum utilitate
semel atque iterum administravit [1];
Verum etiam
Clementi VIII. Paulo V. et Urbano VIII.
spectata diu
Admirationi fuit.
Qui postquam in publ. ticinensi academia 48 an. Mathemat. interpretatus est,
Geograph. et Histor.
Disciplinas illustravit,
Mediolani [2]) felix obiit
A. salutis 1626 quinto Nonas Septemb.
Aetatis vero 75.

Ex ejus operibus [3]) huc spectant *Topographia in martyrologium romanum*, in qua loca omnia in martyrologio memorata describuntur, et sancti, qui in iis floruerunt, subjiciuntur et multa adjiciuntur, Venetiis 1609 in 4; *Catalogus sanctorum Italiae*, Mediolani 1613 in 4; *catalogus generalis sanctorum*, qui in martyrologio romano non sunt, Romae 1625 etc. Alter est Matthaeus Raderus S. J. tirolensis, patria inichingensis (1561—1634) doctissimis id aetatis viris Justo Lipsio, Martino Delrio, Welsero aliisque etiam a fide vera alienis propter eminentem eruditionem admirandus [1]). Ejus sunt praeter alia [2]): *Bavaria sancta*, Monachii 1615, 1624, 1627 t. 3 in f.; iterum Dilingae et Augustae 1704; *Bavaria pia*, Monachii 1628 in f.; Dilingae et Augustae 1704, opus utrumque rarum (m. 60), complectens 178 sanctorum et 32 beatorum vitas; *Viridarii sanctorum partes 3* ex latinis, italicis, graecis depromptae, Monachii 1614; *s. Joannis Climaci l. ad religiosum pastorem*, qui est de officio coenobiarchae, ib. 1614 in 8; postmodum *opera omnia*, Lutetiae Parisiorum 1633 in f.; *Chronicon alexandrinum* (vulgo paschale) idemque astronomicum et ecclesiasticum a Sigonio, Panvinio aliisque passim laudatum partimque graece editum, nunc integrum graece cum latina interpretatione vulgatum, ib. 1615 in 4; Coloniae 1618; *Petri siculi historia manichaeorum* seu paulicianorum ex ms. cod. bibl. vatic. graece cum latina versione, Ingolstadii 1604 in 4; *Acta sacros. et oecumenici concilii VIII. constantinop. IV.* nunc primum ex mss. cod. graece cum latina interpretatione edita notisque passim illustrata, ib. 1604 in 4, recepta in concil. collectionem Labbei et Cossartii.

283. Alii hagiologi sunt Thomas Messingham, cujus exstat *florilegi-*

---

[1]) Annis scil. 1604. 1606. 1624.

[2]) Posita fuit ipsi quoque in celeberrima ambrosiana bibliotheca imago tamquam viro praestantissimo ac de re literaria optime merito. Cf. Merkel, speculum virtutis et scientiae O. Serv. B. M. V. Celebratur quoque Ferrarius in praef. editionis londin. Lexici sui geographici a. 1637.

[3]) Tiraboschi l. c. l. 2. c. 1. § 16: „In esse si vorrebbe dagli eruditi una più avveduta critica e un piu rigoroso discernimento.«

[1]) Cf. Sotvellus p. 596. Inter plurimos discipulos tres eminebant, de quibus ita carmine pangit:
„Tres ego discipulos numero de mille trecentis:
Stengelium lepidum, Drexeliumque pium,
Atque Bidermannum, qui nunc est alter Aquinas,
alter Aristoteles, Tullius atque Maro."

[2]) Cf. Backer III, 6—11; Veith bibl. aug. V, 139 ss.

um insulae sanctorum seu vitae et acta sanctorum Hiberniae, quibus accesserunt non vulgaria monumenta h. e. s. Patritii purgatorium, s. Malachiae prophetia de summis pontificibus aliaque nonnulla, Parisiis 1624 in f. (m. 60). — Joannes Vastovius suecus, protonotarius apostolicus, canonicus warmiensis et bibliothecarius regius auctor est op. *Vitis aquilonia* seu vitae sanctorum, qui Skandinaviam ac praesertim regna gothorum sueonum olim rebus gestis illustrarunt, Coloniae Agrippinae 1623 in f., opus rarum (m. 60), quo continentur etiam ss. pontificum epistolae in Sueciam datae, quod Ericus Benzelius emendatum et notis illustratum iterum edidit Upsalae 1708. — Henricus Murer O. Carth. Badenae in Argovia n. 2. Mart. 1588 († 28. Febr. 1638) sollicite historiae patriae monumenta conquisivit multaque de ea opera mscr. reliquit. Inter alia collegit *Helvetiam sanctam* d. i. Schweytzerisch oder Eydgenössisch heyligenbuch, seu Paradisus sanctorum Helvetiae florum, Lucernae 1648, opus posthumum S. Galli 1750 in f. — Henricus de Vroom notior sub nomine Sedulius O. S. Franc. clivensis n. 1547, aliquamdiu Oeniponti theologiae lector, provinciae tirolensis O. S. Franc. fundator et primus praepositus, provinciae etiam belgiae bis minister provincialis († 1621) scripsit [1]) *historiam seraphicam* vitae bb. P. Francisci As. illustriumque virorum et feminarum, qui ex tribus ejus ordinibus relati sunt inter sanctos, item illustria martyria FF. Min. prov. inferioris Germaniae ab haereticis religionis christianae ergo crudeliter interfectorum, Antwerpiae 1613 in f.; *praescriptiones* adversus haereses Ecclesiam romanam et rom. pontificem impugnantes, ib. 1606, et *Apologeticum* adversus Alcoranum franciscanorum (auctore Erasmo Alber) pro libro *conformitatum* (auctore Barth. d'Albizzi pisano), ib. 1607. — Ejus sodalis Cornelius Thielmans bruxellensis († 1634) aliquot sanctorum su[i] ordinis vitam flandrice descripsit, e[t] *acta sociorum s. Francisci* et consororum s. Clarae. Item vitae bb. Pasc[h.] Baylon, Petri de Alcantara, Nic. Fa[c]toris, Franc. Titelmanni, Coletae et Jo[h]annae Valesiae reginae Franciae, Antwerpiae 1617. — De sacro ordine cisterciensi plurimum meruit Chrysostomus Henriquez O. Cist. Matriti n. 1594. Magna enim sedulitate brevique tempore (decessit enim jam 23. Dec. 1632, anno quod vix credas 39) multa et magna opera fere ordinis sui historiam spectantia edidit [1]), inter quae praecipua sunt: *Fasciculus SS. ord. cist.*, Bruxellis 1623 t. 2 in f., quibus continentur ascetarum gesta, ordinis exordium, incrementum, progressus, praecipuarum abbatiarum fundationes, ordinum militarium origines (m. 60); *thesaurus evangelicus* seu de viris sanctitate egregiis congregationis hispanicae; item *relatio illustrium virorum*, quos ordo cisterciensis habuit in Hibernia nostro aevo, Matriti 1619 in 4; *Coronae sacrae ord. Cist.* sive de reginis et infantibus, qui habitum hujus ord. sumpserunt, Bruxellis 1624 in 4; *Sol cisterciensis in Belgio* sive de viris sanctitate illustribus sacrae Villarensium eremi, ib. 1622 in f. *Bernardus immaculatus* ll. 2 h. e. de ejusdem certa sententia circa Deiparae conceptionem, s. Joannis sanctificationem in utero materno, et animarum beatitudinem ante universalem corporum resurrectionem, ib. 1624 in f.; *Menologium cisterciense* notationibus illustratum; accedunt seorsim regula, constitutiones, privilegia ejusdem ordinis ac congregationum monasticarum et militarium, quae cisterciense institutum observant, Antwerpiae 1630 t. 2 in f. (m. 80); *Phoenix*

1) Cf. Dirks pag. 132—37.

1) Cf. Bibl. hisp. nova I, 253; Visch, qui in bibl. script. S. O. Cist. ad 40 ejusdem op. recenset.

viviscens seu ord. cisterciensis scriprum Angliae et Hispaniae series, Brullae 1626 in 4 (m. 30). — Albertus Grand O. Pr. armoricus, morlaesis collegit *La vie, gestes, morts et micles des Saints de la Bretagne Armoque;* ensemble un ample catalogue ronologique et historique des neuf réchez de cette province, Nannetis 637; 1659 et 1680 ed. auctae.

284. *Archaeologiam christianam* exluerunt nonnulli, quorum agmen dut Antonius Bosio [1]) (Bossius) n. c. 576, quem non immerito doctissimus chaeologus De Rossi *Romae subterneae Columbum* appellat: nam vix ptem et decem annos natus reperit 1593) magnum coemeterium antiuum, ac deinde primus labore vere herleo atque sagacitate plane stupenda hristianorum veterum cryptas et coeeteria in terrae visceribus latitantia imatus est [2]), atque descripsit in opere *oma sotterranea,* quam post ejus morm Joan. Severanus Congr. Orat. jecto l. quarto edidit Romae 1634 f., latine, pluribus immutatis et omiss non sine operis damno 1651 et alibi. Immensae fuit eruditionis, prout testantur mss. ingentia volumina, quae modo adhuc Romae in bibliotheca vallicellana asservantur, in quae contulit quidquid ad hoc argumentum spectans legerat sive in codd. mss. sive in eruditorum omnis generis libris [1]). Obiit a. 1629. — Nonnulla ad archaeologiam spectantia reperiuntur in Julii Caesaris Bulenger (Boulenger) S. J. galli, patria lodunensis, viri in omnium scientiarum genere versati et eruditi (n. 1558, † 1. Aug. 1628) *opusculorum systemate* Lugduni 1621 v. 2 in f. Priori continentur ll. 3 de instrumento templorum, in quorum 1. agitur de veste pontificum, episcoporum et sacerdotum; in 2. de donariis, in 3. de forma templorum, in quibus difficillima quaeque Anastasii bibliothecarii l. de vitis pontificum continentur, explicantur. Alii auctoris ll. spectant potius ad archaeologiam profanam. Scripsit etiam *diatribas* ad Isaaci Casauboni exercitationes adversus Baronium, Lugduni 1617 in 4. et adversus Duplessis Mornay de eucharistia (m. 30). — Josephus Vicecomes (Visconti) mediolanensis, professor antiquitatum ecclesiasticarum in collegio ambrosiano, card. Friderici Borromaei gratia floruit, vir enim erat doctus et multijugae lectionis scriptor († 1633). Elaboravit: *Observationes ecclesiasticae de antiquis baptismi ritibus ac caeremoniis,* Mediolani 1615 in 4; Parisiis 1618 in 8., quod opus sacra eruditione est refertum veterumque patrum lectioni lumen affert, atque ideo laudatur a Mehrningio [2]), et omni-

[1]) Cf. Bosii laudes apud De Rossi op. eruditissimo, quo illius vestigia preens et studia perficiens topographiam, storiam et chronologiam coemeteriorum terum christianorum describit: *La Ro a sotterranea christiana* Rome 1864 praef. 5 ss. et in op. recensione, quae legitur Civiltà cattolica 1865 v. 1. p. 108 histor. pol. Blätter 1871 v. 67. p. 4, ubi dicitur: „Die Roma sotterranea eses durch Muth, Ausdauer, Gelehrsamit und Frömmigkeit ausgezeichneten annes war das Ergebniss fast 35jährir Studien im Innern der Katakomben lbst." De continuatoribus hujus operis ringhi, Bottari etc. suis locis ageus.

[2]) Quandoque per plures dies integros que etiam noctu degebat hisce in coemeriis. Cf. tamen quod attinet imaginum scriptarum accurationem sagax judicim Jos. Wilpert die Katakombengeälde und ihre alten Copien, Friburgi 891.

[1]) Ejus avunculus Jacobus Bosius mediolanensis Ord. eq. melit. scripsit: *Istoria della s. Religione dell'illustriss. milizia di s. Giovanni Gierosolimit. ll. 40,* Romae 1594; iterum 1602. 1621. 1630. 3 v. in f., quae historia ab eruditis aestimata, pertingit ad a. 1571; continuata fuit ad a. 1688, Venetiis 1740 v. 2 in 4.

[2]) Histor. baptism. p. 180. 192. Tiraboschi l. c. § 8. de hoc et reliquis operibus scribit: Opere tutte rimirate tuttora

um doctorum collegii ambrosiani suffragiis et consensu receptum fuit. Complectitur ll. 6, quorum in primo agitur de variis baptismi nominibus, baptisteriis, aquae baptismalis consecratione, loco et tempore baptismi, susceptoribus et testibus; in 2. disserit de baptismo infantium, catechizatione baptizandorum, impositione nominis, renunciatione, datione palii, fidei professione, tactu narium, aurium, oculorum et linguae, exorcismo, insufflatione, manus impositione, unctione, signo crucis, salis catechumenorum et verbis *Ingrédere, fili;* in 3. de competentibus, poenitentibus, confessione, jejunio, abstinentia ab uxore et balneis, symboli traditione et recitatione, capitis et pedum ablutione, electis et scrutiniis; in 4. de actionibus baptismalibus, speciatim ecclesiae exornatione, pecunia sacerdotibus dari solita, litaniis, forma baptismi, nuditate et mersione baptizandorum, nominum recitatione, precibus et psalmis; in 5. de caeremoniis post baptismum, ut osculo, inunctione, candida veste, mystico sive sacro velamine, calceis, 10 siliquis, cereo, pace, confirmatione seu eucharistiae sumptione, corona capiti imposita, melle et lacte, concione seu sermone, cereis agni coelestis imaginibus, convivio et festo anniversario diei, quo quis baptizatus fuerit [1]). Simili ratione scripsit *de ritibus confirmationis,* Mediolani 1618 (cum praecedenti m. 60); *de antiquis missae ritibus,* ib. 1620 in 4; *de missae apparatu* ib. 1626 in 4, opera rara et cara [1]).— Demum mentio fieri poetest Nicolai Alemanni (Alamanni), qui secundum nonnullos origine fuit graecus, secundum alios venetus, studuit tamen Romae in collegio graecorum. Carus exstitit Urbano VIII., atque praefuit bibliothecae vaticanae (1625). Innotuit pluribus operibus: *Dissertatio de dextrae laevaeque manus praerogativa* ex antiquis pontificum nummis Paulum Petro ap. praeponentibus; *Syntagma de parietinis lateranensibus* a card. Barberino restitutis, in quo multa quidem antiqua Ecclesiae monumenta evolvit ac erudite expendit: nonnulla tamen majori libertate, quam deceat, scribit, ut censet Mich. a s. Joseph [2]); *Procopii historia arcana* [3]).

---

come utilissime per la grande erudizione con cui sono scritte, e per le belle e nuove ricerche, che in esse ci mette inanzi l'illustre autore.

1) Fabricius l. c. VI, 195 s. qui ib. p. 514 alterius Vicecomitis, nomine Zachariae O. Barn. pariter mediolanensis meminit, qui edidit: *Complementum artis exorcisticae,* Venetiis 1600; 1636; Coloniae 1608; 1628 (cum aliis opusculis ejusdem generis); Mediolani 1618; cum litaniis, benedictionibus et doctrinis novis, exorcismis efficacissimis ac remediis copiosis in maleficiatis expertis, in 3 p. divisum, quarum 1. dicitur doctrinalis, 2. benedictionalis, 3. exorcismalis.

1) Prolixam illorum synopsim exhibet Dupin XVII, 92 ss. quam ita absolvit: „Cet Auteur avoit fait une étude particulière des Rites, et nous a donné là-dessus des choses très-curieuses et fort recherchées tant pour l'Ecclésiastique que pour le Prophane. Il est fâcheux qu'il se soit souvent appuïé pour établir l'antiquité des Cérémonies sur des Monumens supposés . . . Ce qui fait qu'il s'est trompé en rapportant à ces premiers temps des Cérémonies qui n'ont été en usage que longtemps après. Il est encor un autre défaut assés commun dans la plûpart des Auteurs qui ont traité des Rites: sçavoir que trouvant une Cérémonie pratiquée, ou un usage établi pendant quelque temps et dans quelques Eglises, il la rapporte comme une coûtume générale de tous les temps et de toutes les Eglises. Au reste il écrit d'un stile qui convient à sa matiere, c'est à dire avec beaucoup de simplicité, de netteté, de méthode et même de pureté.“

2) Bibliogr. crit. III, 354 ss.

3) Cf. Erythraeum Pinac. 1, 70; Siber de Alemannis § 45.

VI. Theologia practica.

285. Romanorum pontificum epistolas decretales collegit ediditque Laërtius Cherubini[1]) spoletanus († 1626), quae collectio dicitur *Bullarium magnum* complectiturque Bullas pontificias a Leone I. ad Sixtum V., Romae 1586; auctum 1617 v. 3 in f. Tertiam editionem, quam inceperat, curavit ejus filius Angelus Maria Cherubini O. S. Ben., quae complectitur bullas Pontificum usque ad Urbanum VIII., Romae 1634 v. 4 in f. — In selectas ss. pontificum constitutiones *epitomen* et *theoremata* elaboravit Joannes Baptista Scortia S. J. genuensis († 1627), theologiae moralis professor, Lugduni 1625 in 4, cujus etiam exstant *de sacrosancto Missae sacrificio ll. 4,* quibus ex theologica doctrina, canonico civilique jure, rerum gestarum probata narratione et chronologia universa, quae ad tantum mysterium pertinent, explicantur et probatissimis testimoniis confirmantur[2]), Lugduni 1616 in 4. — Petrus Matthaeus advocatus et historiographus Henrici IV. (n. 1563, † 12. Oct. 1621) praeter plura ad recentiorem historiam Galliae spectantia edidit *summam constitutionum pontificalium* seu rerum in Ecclesia romana gestarum a Gregorio IX. ad Sixtum V., Lugduni 1588 in 4; *annotationes* in oeconomiam canonicam, ib. 1588; additiones ad decisiones papae, 1610 in f. etc. „In epistola ad Sixtum V. praefixa suae summae profitetur meditari se novam collectionem sub titulo *Septimi Decretalium* h. e. continuationis constitutionum a summis pontificibus post Extravagantes editarum a Sixti IV. tempore ad ipsum Sixtum V. Et revera paulo post prodiit *Septimus* ille *decretalium* ... card. Cajetano dicatus, Francofurti 1590, quem tandem lugdunenses bibliopolae in ed. corporis canonici a. 1661 post Extravagantes communes collocarunt. Ei operi non modo auctoritas publica deest, sed alia non pauca in eo desiderantur et quantum ad titulum et vel magis quantum ad rem ipsam. Primo enim si Clemens V. collectioni suae titulum illum *Septimi Decretalium* convenire putavit, hic jam non septimus l., sed post additas Extravagantium duas collectiones decimus decretalium dicendus esset. Deinde nec ll. nec titulorum ordinem in prioribus collectionibus servatum tenuit auctor, et novos magno numero titulos inseruit, quorum plerique ad aliquem ex decretalium titulis referri potuissent exemplo aliarum compilationum minorum. Deinque si quis accurate cuncta perpendat, facile deprehendet et utilia praetermissa et minus necessaria huic operi fuisse intexta [1]).“ Ceterum hic liber prohibitus fuit a congregatione Indicis a. 1623.

286. Plures hac in periodo operam juri canonico navarunt[2]), et quidem in

[1]) Plura de eo cf. ap. Erythraeum Pinac. 3, 361. Flavius Cherubini confecit Bullarii *compendium*, Lugduni 1624 in 4. Laurentius Empoli O. S. Aug. († 9. Nov. 1632) ordinis sui procurator generalis collegit ejusdem *Bullarium*, Romae 1628 in f. (m. 24).

[2]) „Opus, inquit Sala (praef. gen. in Bonae op. p. LXXVII) plurima quidem rerum liturgicarum notitia refertum, et eruditis plus saperet, si majori fuisset cum criterio discussum; sua tamen laude non est destituendus auctor, qui fere primus post Durantum brevi methodo singulas missae partes mysticis, historicis ac theologicis observationibus illustrat.“ Defectus autem artis criticae, quam desiderat Sala, cernitur in usu decretalium pseudoisidorianarum aliorumque quorundam apocryphorum scriptorum.

[1]) Ita Doujat praenot. canon. l. 4 c. 26 n. 2. 3.

[2]) Praetermittimus Matthaeum Marechal, qui disseruit *de patronatu,* Andream Lipski a Lipe polonum, qui decessit

Gallia Franciscus Pithou[1]), Petri, de quo n. 97 egimus, frater († 1621 a. aetatis 77), qui operam suam ad juris canonici editionem, cujus ib. meminimus, contulit; ceterum propter alia opera, quae ad theologiam non spectant, notior. — Antonius Fabricius Bleynianus, delphinas, non juris tantum scientia, sed linguarum, etiam hebraicae, itemque mathematicae disciplinae peritia, religione et aequitate commendatus (1569—1626) scripsit praeter introductionem in theoriam et praxin beneficiorum ecclesiasticorum Turoni 1616 in 4. *institutiones theoreticas et practicas*, seu rudimenta juris canonici, quod opus diu post ipsius mortem vulgatum est Valentiae 1660 studio antecessorum valentinensium[2]). — Laurentius Bochel (Bouchel) parlamenti parisiensis advocatus († 1629) collegit [3]): *La bibliothèque canonique* contenant per ordre alphabétique toutes les matières ecclésiastiques et bénéf. qui ont été traitées par L. B . . . dans sa somme bénéficiale, à laquelle ont été ajoutés dans le même ordre plusieurs traités, arrêts, règlements, déclarations, ordonnances et notes sur les mêmes matières selon l'usage présent, cura Claudii Blondeau, parlamenti advocati, Parisiis 1689 v. 2 in f. cum aliis ejusdem operibus. — Ambrosius Gaufrerus (le Gaufre), natus in agro cenomanensi a. 1568 post studia Lutetiae peracta, antecessor in academia cadomensi creatus, atque ab episcopo bajocensi magnus ibidem vicarius, officialis item et academiae ipsius vicecancellarius dictus est. Rebus quam honoribus gestis illustrior gloriam sibi comparavit per gloriae fugam, occultandae perinde ac colendae virtutis studiosus. Cum Ecclesiae reique publicae utilissimam per annos ferme 30 operam navasset, obiit 23. Nov. 1635 anno aetatis suae 67. Ejus nepotum cura in lucem exiit *Synopsis Decretalium*, seu ad singulos Gregorianae collectionis titulos methodica omnium juris utriusque mutationum distinctio, quod opus ex commentariis ad institutiones Lancelotti ab eo antea dictatis, magna ex parte deromptum videtur. Desunt sub finem tituli de poenitentiis et remissionibus, de sententia excommunicationis, de verborum significatione et de regulis juris[1]). — Hinc celebrior est Janus sive potius Joannes a Costa (vulgo de Lacoste)[2]) Cadurci natus et per quinquennium Cujacii (cf. supra n. 104) discipulus, qui Cadurci (1593) et dein Tolosae (1598) jus utrumque tanta eruditione ac subtilitate, tamque limato judicio per annos 30 docuit, ut non modo a bituricensi et bononiensi academia expetitus, sed ab ipso summo pontifice ingentibus praemiis oblatoque consiliarii munere

---

episcopus cracoviensis a. 1631, de quo cf. Schulte III, 771.

[1]) Refert Mabillon de studiis monast. p. 2 c. 6 de eo: „Quondam D. Fr. Pithoeus testatus est P. Sirmondo, catholicam religionem se fuisse amplexatum evolvendo veteres Ecclesiae patres, et praesertim Vincentium Lirinensem adversus haereses, cum adhuc Genevae ac Heidelbergae moraretur, et solitum fuisse reliquis religionis protestantium sectariis caecitatem ac pervicaciam exprobrare, ipsis objiciendo praefatum Vincentii lirinensis opusculum." Id constat ex *vita* Petri Pithoei.

[2]) Cf. Doujat, praenot. canon. V, 9.

[3]) Feller II, 5 de ejus operibus dicit: „Ces ouvrages sont dirigés par les bons principes et bien éloignés des fausses maximes qui depuis se sont introduites dans le droit civil et canonique." Ejus tamen *decretorum ecclesiae gallicanae ll. VIII*, Parisiis 1609; 1621, prohibiti fuere decreto 3. Jul. 1623 donec corrigantur.

[1]) Doujat l. c.

[2]) Distingui hic debet a Joanne Costa patria aragonensi, qui Caesaraugustae edidit 1591 l. *de conscribenda rerum historia*, opus aestimatum ab eruditis, quod continet totius historiae institutionis brevissima et absoluta praecepta. „Vir erat, inquit Antonius I, 680, non solum humanioris totius literaturae, sed et utriusque juris eximie peritus."

Avenionem invitatus sit. Sed eam stationem ut desereret, nonnisi amore patriae adduci potuit, cui restitutus est 1630. Decessit vero 28. Aug. 1637. Multa scripsit in jus praesertim canonicum: selecta tantum quaedam (docta et solida) opera in lucem emissa sunt studio Francisci de Launay, scil. *in decretales Gregorii IX.* (non omnes, sed selectos) summaria et commentarii, Parisiis 1676 in 4; Lipsiae 1778 t. 2 in 4. *Historia originis et progressus redituum ecclesiasticorum*, italice Venetiis 1768 t. 2, gallice Francofurti 1684.

287. De *re beneficiaria* [1]) scripsit Vincentius Cabot tolosanus in academia a. 22 professor († 1621 vel 1622) in tr. de *beneficiis* in t. 2. op. Dartis; reliquit etiam *variarum juris publici et privati disputationum* ll. 2, Parisiis 1598, in quibus inter alia de episcoporum electione agit. — Michael Roussel composuit *historiam pontificiae jurisdictionis* ex antiquo, medio et novo usu juxta ss. patrum et conciliorum decreta et scripta: atque historicorum eccles. et aliorum ex diversis nationibus relationes: adhibita praxi forensi Galliae, Hispaniae et plurimarum orbis christiani gentium etc., Parisiis 1625; 1645, in qua ostendit illius exercitium fere idem esse atque olim: quod tamen opus prohibitum est decr. 4. Febr. 1627. — Guilelmus Bernardon canonicus et vicarius generalis cabillonensis († 15. Aug. 1628) scripsit *de l'indifférence* sur le Devoir des Ecclésiastiques et de la Résidence qu'ils doivent aux Charges où ils sont appellés, Lugduni 1622 in 8; *du Concours* et de la Résidence des Curés et de la pluralité des Bénéfices, Parisiis 1625 in 8. — Joannes Baptista Filesac parisiensis Sorbonae doctor et decanus († 27. Maj. 1636) edidit *Paroecia* sive de parochiarum origine necnon de missa parochiali, Parisiis 1608; *de sacra episcoporum auctoritate*, ib. 1606; *de sacrilegio laico commentarius* seu veteris ecclesiae gallicanae querela, ib. 1603, scil. quod laici possideant bona ecclesiastica iisque fruantur; *syntagma de poenitentia*, ib. 1633 in 8; *de idololatria magica*, ib. 1609 in 12; *Selectorum* ll. 2, ib. 1621; 1631 in 4., in quibus agit inter alia de confessionis auricularis usu et praxi apud veteres christianos, de ss. imaginum radiato capite, de funere vespertino; *de prisco et vario ritu observatae* apud christianas gentes *quadragesimae*, ib. 1600; 1614, quae posterioria opera a selecta eruditione commendat Zaccaria [1]). Prodierunt collecta et aucta Parisiis 1614. — Nicolaus Janvier (Januarius) archidiaconus carnotensis edidit l. *Archidiaconus* seu de ipsius jure et officio, Carnoti 1625; *du Clerc tonsuré*, de son institution, privilèges etc., ib. 1622 in 12.

288. Auctores minus probandi, imo reprobandi sunt: In primis Edmundus Richer acerrimus libertatum gallicanarum vindex n. 20. Sept. 1560 in Campania, qui tanto fervore studiis incubuisse fertur, ut horas nonnisi duas somno dederit. In academia parisiensi docuit primum rhetoricam, philoso-

---

[1]) De eodem argumento scripserunt ex hispanis Antonius Quintanadvennas burgensis, alius ab eo, cujus infra faciemus mentionem, proregum Siciliae consultor, demum senator italicus in aula matritensi († c. a. 1628), *Ecclesiasticon ll. 4*, Salmanticae 1592 in 4., quorum 1. institutiones rei beneficiariae continet; 2. de bonorum Ecclesiae successione et commercio; 3. de clericis absolute ordinandis aut non; 4. de prohibita beneficiorum multitudine disputat (cf. N. Antonius I, 156); ex italis Melchior Lotterio advocatus romanus *de re beneficiaria ll. 3*, Romae 1629 t. 2; 1633; Coloniae 1710 in f. etc.; ex germanis Fridericus Martini Hainstadii in Franconia natus, Friburgi in Brisgoja juris canonici interpres et novies rector magnificus († 1630), qui plures reliquit dissertationes.

[1]) Bibl. rit. II, 185; cf. Biogr. univ. 14, 531. Cf. de his et aliis passim Schulte t. III.

phiam deinde, demum et theologiam. Facultatis theologicae syndicus electus est 1608, sed propter libellum *de ecclesiastica et politica potestate* (Parisiis 1611 in 4. et saepius deinceps) 1612 a munere fuit submotus. Complectitur enim libellus ille doctrinas admodum noxias, quae non solum subvertunt potestatem ecclesiasticam sed et politicam [1]). Quare damnatus fuit non solum Romae 10. Maj. 1613, sed etiam in Gallia a Du Perron in concilio provinciali 1612. Perversam suam doctrinam retractavit, saltem in articulo mortis, ut evincere nititur Journal de Trevoux [2]). Obiit 29. Nov. 1631. Praeter alia ejusdem opera scripsit: *Vita Joannis Gersonii* ex ejus operibus collecta (in operum Gersonii edit. paris. a. 1606); *Apologia pro Joan. Gersonio* pro suprema Ecclesiae et concilii generalis auctoritate (scil. etiam supra romanum pontificem) et independentia regiae potestatis ab alio quam a solo Deo adversus scholae parisiensis et ejusdem doctoris christianissimi obtrectatores per E. R. D. T. P. (adversus Bellarminum) Lugduni Batavorum 1676 in 4. Editiones, quae prius in Italia et alibi prodierant, dicuntur mendis scatere. Hujus libri ille de eccles. et politica potestate videtur tantum epitome, pro qua etiam edidit: *Demonstratio l. de ecclesiastica et politica potestate*, cum auctoris testamento, Parisiis 1622 in 4. et alibi (in indice decr. 4. Martii 1709). Nova illius famosi libelli defensio ex Mss. auctoris prodiit quoque Coloniae 1701 in 4. *Traité des appellations comme d'abus*, Parisiis 1626; 1763 t. 2 in 12; *Historia conciliorum generalium* in 4 ll. distributa, Coloniae 1683 in 8, in qua nititur ostendere synodos generales, non romanos pontifices, regimen Ecclesiae et legiferam potestatem exercuisse. Damnatus fuit hic l. brevi Innocentii XI. 17. Martii 1681. *Vindiciae doctrinae majorum Scholae parisiensis* seu constans et perpetua scholae parisiensis doctrina de auctoritate et infallibilitate Ecclesiae in rebus fidei ac morum contra defensores monarchiae universalis et absolutae curiae romanae, Coloniae 1683 in 4. — Alius gallicanorum libertatum ardens patronus est Simon Vigor illius cognatus, cujus supra fecimus mentionem p. 4, magni consilii membrum († 29. Febr. 1624) cujus *opera omnia*, Parisiis 1683 t. 4 in 1 v., prohibita fuere decr. 25. Jan. 1684, inter quae sunt: *Ex responsione synodali data Basileae* oratoribus d. Eugenii P. IV. in congr. gen. 3. Non. Sept. 1432 pars praecipua et in eam commentarius, Coloniae (Parisiis) 1613, contra quem l. scripsit Duvallius. Illico respondit Vigor: *Apologia* de suprema Ecclesiae auctoritate, Parisiis 1613, prohib. 16. Mart. 1621; quem l. impugnavit Theophrastes Bouju, regi ab eleemosynis in op. *Defense pour la hierarchie de l' Eglise* et de N. S. P. le Pape, ib. 1613 sub nomine Beaulieu. Rediit in campum [1]) Vigor edito op.: *De l'estat et gouvernement de l' Eglise*

---

[1]) „Effectivement, inquit Feller VII, 261, lors de la Révolution de 1789, on vit l' assemblée nationale, composée dans sa partie dominante de richéristes, régler sur le système du vieux syndic toutes ses opérations tant à l'égard de la constitution civile, qu'à l'égard de la constitution ecclésiastique." Etiam Schulte III, 577. de eo libello censet: das Büchlein ist von keiner besondern wissenschaftlichen Bedeutung, da es weder Neues enthält, noch neue Stützen für seine Grundsätze liefert; seine Bedeutung liegt in der Wirkung, die es hatte. Contra eum scripserunt Petrus Pelletier, Claudius Durand, Andreas Duvallius, Theophrastes Bouju, qui scripsit etiam adversus du Moulin et S. Vigor, ut infra dicemus; Boucherius, Eudaemon Joannes, et posteriori aetate Petavius, Sirmond, Charlas, Faure; de plerisque jam egimus vel agemus. Cf. Genér III, 226 ss.; Puyol Edm. R. Etude historique et critique sur le renouvellement du Gallicanisme au XVII siècle, Parisiis 1876 t. 2 in 8.

[2]) Fasc. mensis Jan. 1703.

[1]) Cf. Reusch II, 359; Genér III. 229.

ll. 4, Trecis 1621, quod est versio et editio aucta praecedentis op., proh. 2. Dec. 1622. Scripsit etiam *assertionem fidei catholicae* ex 4 prioribus conc. oecumenicis et aliis synodis celebratis inter tempora praedictorum conc., Parisiis 1618. — Jacobus Lechassier alius parlamenti advocatus († 1625) disseruit *de la liberté ancienne et canonique* de l'église gallicane, Parisiis 1606, et *de ecclesiis suburbicariis*, Francofurti 1618 adversus Jac. Gothofredum.

289. E *belgis*[1]) mentione sunt digni: Erasmus de Surlet Chokier, leodiensis n. 25. Febr. 1569, advocatus morum probitate, eruditione, juris cognitione clarus humanitate omnibus carus († 19. Febr. 1625), qui scripsit docte et erudite *de jurisdictione ordinarii in exemptos* deque illorum ab ordinario exemptione, pontificum decretis illustrata, Coloniae 1620 in 4; 1624. 1629 t. 2 in 4; quibus Joannes Petrus Verhorst trevirensis suffraganeus tertium adjecit ib. 1684. — Henricus Zoesius, Amersfortii natus, vir studii indefessi, judicii subacti, in docendo ac praelegendo assiduus, jus civile tredecim annos Lovanii publice est interpretatus, pandectas per octennium praelegit. Decessit rector magnificus 16. Febr. 1627. Post ejus mortem prodierunt breves, sed sagaces et perspicui *commentarii* sive praelectiones ad *decretales Gregorii IX.* sive universum jus canonicum, Lovanii 1647; Coloniae 1657 et saepius deinceps; *additiones*, ib. 1682. — Stephanus Weymsius ultramosanus juris utriusque interpres Lovanii per annos 50, edidit praelectiones suas sive *analysim ad constitutiones 24 ex antiquo jure desumptas* et per s. concilium tridentinum innovatas, Lovanii 1628 in 4. Decessit Lovanii 25. Jun. 1633 octogenarius, in tota sua vita nunquam tristis, sed semper sibi aequalis idemque. — Honorius van Axel de Seny ultrajectensis, civis et advocatus romanus, edidit 1628 *totius juris canonici compendium* sive brevem summam in 5 ll. decretalium concilii tridentini decretis accommodatam, in qua juris canonici primae institutiones seu elementa ita traduntur, ut plurima breviter ac decisive explicentur, et canonum et glossarum ac doctorum receptorum auctoritate communiantur: cui accessit compendiosa praxis beneficiaria ex concordatis nationis germanicae cum sede apostolica initis deducta opera Laurentii Nicolarts theologiae doctoris et collegiatae s. Joannis evang. apud Leodium canonici, Coloniae 1630; 1656. — Andreas Vallensis (del Vaulx) andanensis, Lovanii canonum professor ordinarius (1621, secundum alios 1610), in docendo assiduus, in consulendo ac judicando sincerus, ab animi candore et modestia commendatus († 26. Dec. 1636), opus edidit concinnum, scholae ac foro accommodatum et utile, cui titulus: *Paratitla sive summaria et methodica explicatio decretalium* D. Gregorii Papae IX. decretis conc.

[1]) Joannes Beckaert (Becardus) O Praem. († 9. Febr. 1635) edidit sub nomine Richardi Brunei *s. Thomae cantuar. et Henrici II. . . . monomachiam* de libertate ecclesiastica cum adjuncto ejusdem argumenti dialogo, Coloniae 1624, qui liber admodum displicuit regiis ministris. — Petrus Coret athensis et canonicus tornacensis († 1602) cujus jam prius oportuisset meminisse, scripsit contra Joannis Bodini de republica ll. 6 *Antipoliticum* seu adversus praecipua doctrinae politicorum capita, quae fallacis tranquillitatis praetextu religionis libertatem et impunitatem haeresum in rem publicam inducere et ecclesiasticum ordinem civili potestati subjicere conantur, l. 1 Duaci 1599 in 12. Contra Franc. Lanovium (de la None) solidam scripsit *defensionem veritatis* adversus assertiones catholicae fidei repugnantes, Antwerpiae 1591 in 12, quae adeo arrisit Innocentio IX, ut Possevino auctor exstiterit ut illud reciperet in opusculorum collectionem quam Romae 1592 edidit inscriptam: *Judicium* de Nuae militis galli, Jo. Bodini, Ph. Mornaei et Nic. Machiavelli *quibusdam scriptis*. Cf. Bibl. belg. IV, 394.

tridentini accommodata, Lovanii 1628; 1632; 1640 in 4; Coloniae 1651; 1670 et saepius alibi; optima editio censetur a. 1739. Scripsit quoque de *beneficiis ecclesiasticis ll. 4*, Mechlinii 1646 in 4, opus posthumum editum a suo cognato Andrea Delvaulx.

290. In *Hispania* de jure canonico scripserunt: Rodericus de Quesada et Molina jurius utriusque doctor, qui edidit *notas* seu indices breves ad regulas, ordinationes et constitutiones cancellariae apostolicae Gregorii XV., Romae 1621 in 12; Coloniae 1697. — Sebastianus Caesar de Meneses lusitanus, doctor canonum et professor conimbricensis reliquit doctissimam relectionem *de hierarchia ecclesiastica* ad cap. Cleros et ad cap. Perlectis 21. et 25. dist. Conimbricae 1628 in f.; *veritatem harmonicam utriusque Testamenti*, Romae 1663 in 4. — Hieronymus Fernandez de Otero, Bononiae et Neapoli professor, variis in civitatibus judex et inquisitor († 1635) dedit interpretationes juris pontificii, Bononiae 1613; diversas juris quaestiones, Neapoli 1619. — Hieronymus de Veniero de Leyva ord. s. Jac. sacerdos, regi a sacris, Gregorii XIII. cubicularius secretus, demum archiepiscopus Montisregalis in Sicilia († 6. Aug. 1628) composuit *examen episcoporum* et eorum qui approbandi sunt ad administranda sacramenta continens omnes decisiones juris canonici, Panormi 1627; Venetiis 1659, in quod congessit omnia ex jure canonico, quae episcopum scire oportet. — Felicianus de Vega peruanus, juris canonici Limae professor, proregibus assessor, archiepiscoporum duorum vicarius generalis, judex adeo integer, ut ex quatuor millibus sententiis quas protulit, nulla unquam a superiore judice fuerit revocata, popajenensis (1631), inde pacensis, demum 1639 nominatus archiepiscopus mexicanus († 1640) reliquit *Relectionum canonicarum* in 2. decr. l. t. 1. ad titulos de judiciis et foro competenti, Limae 1633 in f. — Hieronymus de Zeballos (Caevallos, Cevallos) Escalonae 1560 ortus, advocatus edidit *speculum aureum* opinionum communium contra communes t. seu ll. IV, Antwerpiae 1623 in f.; Coloniae 1664; tr. *de cognitione per viam violentiae* in causis ecclesiasticis et inter personas ecclesiasticas, Salmanticae 1613; Antwerpiae 1618 et 1643 in f., utrumque tamen prohibitum (prioris tantum t. IV.) decr. 12. Dec. 1624, quod nimis faveat potestati seculari contra Ecclesiae jura. — *Relectionem* de casibus sive censuris bullae in coena Domini, Olisipone 1615 in 4. valde raram reliquit Antonius de Sousa O. Pr. olisiponensis, theologiae professor; ita et opusculum circa Pauli V. const. *de confessariis feminas* ad inhonesta in ipso poenitentiae sacramento *sollicitantibus*, ib. 1623, et *aphorismos inquisitorum ll. 4*, ib. 1630; Lugduni 1669 in 8, quo in l. narrat historiam originis inquisitionis in Lusitania eamque tuetur. — Mauricius de Alcedo (Alzedo), cantaber, juris canonici doctor et protonotarius apostolicus disputavit *de excellentia episcopalis dignitatis* deque episcopi functionibus ac potestate in credita sibi Ecclesia regenda, visitanda, administranda necnon de generalis vicarii auctoritate ac muneribus, Lugduni 1630 in 4, l. prohibitus ‚donec corrigatur' 18. Dec. 1646.

291. Ex *italis* huc referri possunt[1]: Jacobus Antonius Marta, in variis

[1]) Praetermittimus Horatium Philippum Giovagnoni bononiensem († 8. Mart. 1624), de quo cf. Fantuzzi IV, 162; Franciscum Mariam Novarium, de quo cf. Zedler XXIV, 1497; Marcum Antonium Othelium utinensem, in academia patavina juris interpretem, qui a discipulis ob insignem mansuetudinem dictus est pater († 1628 a. aetatis 80); Julium Pace (Pacium) vicetinum, advocatum n. 1555, qui postquam a vera fide defecit et diu extra patriam jus docuit, poenitens rediit ad Ecclesiam (1620). Licet

Italiae academiis juris professor (n. 1559, † 1623), qui disputavit *de jurisdictione* per et inter judicem ecclesiasticum et secularem exercenda, Moguntiae 1609 in f.; Avenione 1620; 1679 etc., quo in op. Constantini donationem genuinam esse tuetur, Bellarmini sententiam, pontificem non esse rerum omnium dominum impugnat asserto pontifici amplissimo eoque directo in res omnes et personas dominio. Relatum illud fuit propter opiniones paradoxas 3. Jul. 1623 in ll. prohibitorum indicem. — Julius Sannazari Mediolani juris canonici professor († 1623) edidit *de sponsalibus et matrimonio* seu ad tit. 1. quarti decret. l. interpretationum l., Ticini 1603 in 4. — Marcus Antonius genuensis, Iserniae episcopus († 1624) egit de bonis Ecclesiae in tr. *de Ecclesia* sive practicabilia ecclesiastica, in quibus quaecunque magis quaeve frequentius in praxi occurrunt ad ecclesiam pertinentia ex jure canonico, civili ac feudali... definiuntur, Lugduni 1622; Romae 1629. — *De synodo dioecesana* seu episcopi egit Joannes Antonius Massobre archipresbyter alexandrinus et s. Officii consultor, Romae 1627 in 4. — Joannes Maria Belletti episcopus hieracensis († 24. Febr. 1626) reliquit *disquisitiones clericales*, Romae 1654 in f., in quibus agit de dignitate clericali, de conditionibus, vivendi ratione et poenis clericorum. — Blasius Bagni can. reg. ss. Salv. praepositus generalis disseruit *de praecipuis S. R. E. dignitatibus* tr. XVI, Bononiae 1625. — Paulus Squillante protonotarius apostolicus et canonicus neapolitanus *de obligationibus et privilegiis episcoporum*, Neapoli 1629; *de privilegiis clericorum*, ib. 1635 in 4. — Aloysius Bariola O. S. Aug. mediolanensis, in ecclesia cathedrali poenitentiarius († 30. Apr. 1628), qui praeter alia dedit *summarium bullarum s. Officio deservientium*, Mediolani 1620 in 8. — Hieronymi de Saracenis[1]), auditoris nuncii apostolici coloniensis et juris canonici Bononiae professoris († 2. Jul. 1629) est *assertio ecclesiasticae jurisdictionis* in causis civilibus et profanis contra abusum appellandi a consistoriis ecclesiasticis ad cameram imperialem, Coloniae 1618. — Joannis Antonii Errae (Erri) bononiensis exstat alphabetica *nomenclatura titulorum utriusque juris* necnon ipsorum concordiantiae hic una digestae, Bononiae 1631 in 4. — Lucas Castellinus Aemilius O. Praed. faventinus „vir magnarum partium, theologus celebris, nec minus in jure canonico praestans, in consiliis dandis promptus, in agendis aeque expeditus“ obiit episcopus catacensis 1631. Ejus sunt praeter tractatum *de electione et confirmatione canonica praelatorum quoruncunque praesertim regularium*, Romae 1625 in f.; tractatus *de certitudine gloriae sanctorum canonizatorum*, ss. Scripturarum, pontificum, conciliorum, ss. patrum, celeberrimorum doctorum monumentis locupletatus, Romae 1628 in f.; *de inquisitione miraculorum in ss. martyrum canonizatione*, ib. 1629 in f.; *de dilatione in longa annorum tempora magni arduique negotii canonizationis sanctorum elucidatorium theologicum*, Neapoli 1630 in 4. — Alexander Pellegrino (Peregrinus) cler. reg. O. Theat. capuanus de suo ordine benemeritus († 2. Aug. 1634 a. religionis 46) scripsit tr. *de duello*, in quo quidquid ab utroque jure, s. concilio tridentino a ss. pontificibus de duello sancitum est: praecipue vero const. Clementis VIII. P. M. accuratissime explicatur, Venetiis 1614 in 4 (m. 18); 1619 ed. aucta; *de immunitate ecclesiarum* aliorumque

---

honorifice a republica veneta habitus sit, substitit Valentiae juris civilis professor († 1635). Scripsit tr. *isagogicum in decretales*, Helmstadii 1690; 1720 s. l. Cf. Schulte III, 469. De Dominico Anfosso canonico genuensi († 1640) cf. Mazzuchelli.

[1]) Cf. Fantuzzi VII, 317.

sacrorum locorum quoad personas delinquentes, quae ad illa confugiunt, in quo const. Gregorii P. XIV. super immunitate ecclesiarum praecipue commentariis explicatur, Cremonae 1620; 1621 ed. aucta. — Lauretus de Franchis, episcopus capritanus (1634), dein (1636) minorensis († 25. Nov. 1636), praeter alia scripsit [1]) tractatum *de controversiis inter episcopos et regulares*, Avenione (ubi erat vicarius generalis) 1632 in 4; iterum cum observationibus Zaccar. Pasqualigo, Romae 1656 in f. — Petrus Alagona S. J. syracusanus theologiae et philosophiae professor († 19. Oct. 1624), cujus exstat *totius juris canonici compendium*, Romae 1622. 1623 t. 2 in 4, quorum prior continet decretalium, Sexti, Clementinarum, extravagantium tum Joannis XXII. tum communium epitomen praecipuamque glossae doctrinam; tomus posterior epitomen decreti Gratiani. Redegit in *compendium* manuale Navarri de quaestionibus morum et conscientiae (Romae 1590) sub nomine Petri Giuvara, quod saepissime deinde prodiit, et *summam s. Thomae Aq.*, quod compendium saepius quoque prodiit, ut Romae 1619 in 12; Taurini 1843 in 32 etc. — Anastasius Germoni n. a. 1551 apud Salas oppidum in marchionatu Cevae, accepto doctoris gradu [2]) statim docere cum laude coepit delata ultro a taurinensis academiae moderatoribus vespertina juris pontificii cathedra. Interim et protonotarii apostolici et taurinensis archidiaconi dignitate auctus est. Clemens VIII. eum in locum Hieronymi a Ruvere archiepiscopi taurinensis et cardinalis suffecit in congregatione compilationis decretalium in librum unum, quem *Septimum* vocarunt: eique uni curam mandavit intexendi ei volumini canones tridentinos, quod ab ipso perfectum magno studio, licet in publicam lucem liber hic non exierit. Astensem et Salutiarum episcopatus recusavit; acceptare tamen coactus est archiepiscopatum tarantasinum († a. 1627). Reliquit plures lucubrationes, quae ad studia canonica pertinent lectuque sunt dignissimae, uti sunt: *Paratitla in ll. 5 decretalium Gregorii IX*, Augustae Taurinorum 1586 in f.; *Animadversionum* tam ex jure pontificio quam caesareo ll. 2, ib. 1586; *de indultis apostolicis*, Romae 1590 in f.; *de sacrorum immunitatibus* ll. 3, ib. 1591 in f., cum *assertione* libertatis immunitatisque ecclesiasticae, ib. 1607 in 4. Scribit Pancirolus, Jac. Cujacium confectis in ll. pandectarum et codicis paratitlis, animum ad jus pontificium convertisse: sed cum Germonii paratitla vidisset impressa, dixisse, idem stadium se libenter currere voluisse, sed Germonium sibi palmam praeripuisse [1]). — Alphonsus Villagut O. S. Ben. congregationis casinensis praeses, neapolitanus († 1623 a. aetatis 57) edidit praeter alia [2]): *Allegationes in jure*, seu tractatus de rebus ecclesiasticis non alienandis, recuperandis atque in integrum restituendis una cum fructibus inde perceptis etc., Neapoli 1603 in 4; Coloniae 1609; *Practica canonica criminalis* secundum juris communis et doctorum decreta, Bergomi 1585 (in. 24); *de extensione legum tam in genere quam in specie*, Venetiis 1602 in 4., opus secundum Possevinum perutile theoricis et practicis in utroque foro; *de usuris* tractatus in qq. 35 divisus, ib. 1589 in f. — Joannes Bapt. Vivianus, urbinas et Romae advocatus,

---

1) Cf. Ughelli Ital. sacrae VII, 366; 436.

2) Tiraboschi l. c. p. 7. l. 2. c. 4. n. 39: „Tornato a Torino, vi recevette la laurea dal Panciroli medesimo, il quale confessa che non potea a meno di non istupire udendolo disputare talvolta improvisamente su'più difficili punti della giurisprudenza.“ Cf. ejus encomia ibid.

1) Doujat l. c.

2) Ziegelbauer hist. rei liter. O. S. Ben. p. 4 p. 236 s., 262.

in lucem dedit *Rationale juris pontificii*, seu rationalia juris canonici ll. quinque Romae 1617; Coloniae 1628, unde derivatum est *Manuale Vivianum* juridico-theologicum de magistralibus et canonizatis regulis universi juris ecclesiastici, Francofurti 1642 in 12.

292. Ex *germanis* [1]) collegit Martinus Heerfort utile *Repertorium juris canonici* locupletissimum, in quo praeter caeremonialia praecipua conclusiones, definitiones, decisiones, sententiae et axiomata ad praxin forensem accommodata ex universo juris can. corpore et glossis methodo alphabetica sub suis rubricis exhibentur, Vratislaviae 1626. — Wolfgangus Sigismundus a Vorburg praeter alia edidit *Trismegistum canonicalem* seu tr. tripartitum juris canonici continentem antipraedicamenta canonica quasi praedicamenta canonicalia et postpraedicamenta canonicalia, Aschaffenburg 1627 in 12; *aurea rudimenta* et paratitla universi juris canonici sive ecclesiastici in VIII classes distributa juxta vulgata deducta ab ipsa Ecclesia primitiva, ib. 1629.

293. Ad *theologiam morum* illi in primis referri debent [2]), qui commentariis eas summae s. Thomae partes illustrarunt [1]), quae theologiam practicam spectant. Tres fuere *belgae* scil. Aegidius Coninck sive Regius [2]) S. J. Bellioli in Flandria natus 16. Dec. 1571, magni Lessii non indignus discipulus, cui etiam in scholasticae theologiae cathedra successit, quam 18 annos cum insigni laude moderatus est Lovanii († 31. Maj. 1633). In disputando est succinctus, dilucidus, accuratus; secundum s. Alphonsum in re morali auctor classicus: ejus tamen sententias non raro impugnat de Lugo. Opera ejus sunt: Commentariorum ac disputationum in universam doctrinam d. Thomae *de sacramentis et censuris*, Antwerpiae 1616 t. 2 in f., 1619 ed. aucta et recognita 1624; Rothomagi 1630 etc., quae ed. igni addicta fuit a parlamento rothomagensi 12. Febr. 1762; opus valde rarum (m. 48); Lugduni 1623; Lutetiae P. 1624; *de moralitate, natura et affectibus actuum supernaturalium* in genere, et fide, spe ac charitate speciatim ll. 4, Antwerpiae 1623 in f., *Responsio* ad dissertationem (ut videtur Hyacinthi Choquet, Duaci 1623) impugnantem absolutionem moribundi sensibus destituti (qua scil. impugnantur quae scripserat t. 2. de sacr. d. 7 dub. 10) addita explicatione duorum dubiorum circa ministrum sacramenti matrimonii et dissolutionem ejusdem per conversionem alterius conjugis ad fidem, ib. 1625 in 12; disputationes theologicae *de sanctissima Trinitate et divini Verbi incarnatione*, ib. 1645 in f. — Eodem a. obiit Joannes Malder, theologiae in academia lovaniensi professor ac postea episcopus antwerpianus, cujus fata et merita epitaphium posteris narrat: „Leeuwa s. Petri lucem, Bruxella

[1]) Praetermittimus Joannem Rembold patritium augustanum, praepositum ad s. Mauritium Augustae pro natione germanica auditorem rotae et utriusque signaturae referendarium († 1627), de quo cf. Veith bibl. august. I, 148; Ferdinandum Waizenegger brigantinum, juris interpretem Ingolstadii († 18. Aug. 1634).

[2]) Huc referri etiam possunt Emmanuel Laurentius Suarez olisiponensis, cujus supra n. 115 meminimus; Hieronymus Dandini S. J. cesenas († 1634): *Ethica sacra* h. e. de virtutibus et vitiis ll. 50, quibus ex ss. literarum et veterum patrum sententia hominum formantur mores, religionis non pauca stabiliuntur dogmata, pluresque antiquitate confirmantur Ecclesiae ritus, Cesenae 1651 in f., Antwerpiae 1676.

[1]) His plures ex iis addendi sunt, quos inter theologos scholae recensuimus, in primis Leonardus Lessius.

[2]) Alius ab eo est Petrus Leroy (seu Regis) O. Min. belga († 1573), qui scripsit *de reali corporis Christi in sacra synaxi praesentia.*

literas, Duacum philosophiae, Lovanium per omnes studiorum gradus doctoralem theologiae lauream, doctrinae praerogativae lectionem publicam, prudentia seminarii regii curam, fama virtutis eximiae insignis hujus cathedrae dignitatem nihil ambienti, nihil exspectanti contulere: in qua cum regendo, providendo, docendo, scribendo, vivendo pius, benignus, pervigil, bonus, fidelis, carus omnibus ac venerabilis pater praefuisset, profuisset, praeluxisset a. 22 mens. 2 dd. 14 ad mercedem laboris consequendam evocatus discessit aetatis a. 72. m. 3. d. 9. Chr. D. 1633 12. Kal. Nov.« Scripsit[1]) in 1. p. s. Thomae *de ss. Trinitate, de creatione in genere et de angelis;* in 1, 2. *de legibus, gratia* etc., Antwerpiae 1624 in f.; in 2, 2. *de virtutibus theologicis, de jure et justitia,* ib. 1617 in f., qui commentarii aestimantur; *de abusu restrictionum mentalium*, ib. 1625 in 12; *de sigillo confessionis,* ib. 1626 in 8; *antisynodica* seu animadversiones in decreta conventus dordraceni, ib. 1620 in 8; succincta sed erudita et nervosa *commentaria in cantica canticorum,* ib. 1628 in 8; *meditationes theologicae* universae theologiae summam complectentes et 3 pp. distinctae et in 31 dies distributae, ib. 1630 in 8. In theologia morali auctoribus, quorum gravis est auctoritas, accenseri potest. — Tertius est Guilelmus Mercerus (Merchier), natus Athi Hannoniae 28. Jan. 1572, per 28 annos professor theologiae Lovanii, decanus Ecclesiae collegiatae d. Petri et collegii Adriani VI. praeses († 6. Aug. 1639 a. aetatis 67), qui edidit partem praelectionum suarum in 3. p. a. q. 60. *de sacramentis, irregularitate, indulgentiis, purgatorio et extremo judicio.* — His adde Luisium Turrianum (Torres) S. J. hispanum, patria complutensem, qui annos circiter 40 professus est philosophiam, theologiam moralem et scholasticam († 13. Febr. 1635).

[1]) Cf. Fabricius 6, 546.

Magni nominis fuit theologus secundum Genér; carpunt tamen in eo[1]), quod aliorum sententias suae contrarias nimis facile tamquam improbabiles, perniciosas etc. notaverit. Edidit: Disputationum in 2, 2. d. Thomae *de fide, spe, charitate et prudentia* t. unus, Lugduni 1617 in f.; *de justitia* t. alter, 1621 in f.; tractatus *de gratia* in 16 opuscula distinctus, Lugduni 1623 in 4; *opusculorum theologiae* t. unus, ib. 1625 in 4., qui complectitur haec opuscula: 1. de possibilitate et impossibilitate speciei impressae clare repraesentantis divinam essentiam; 2. de lumine gloriae; 3. de natura visionis; 4. de scientia Dei circa futura absoluta; 5. de voluntate Dei; 6. de voluntate Dei efficaci dandi gloriam; 7. de identitate relationum cum essentia divina; 8. de processione Verbi; 9. de comparatione angelorum ad locum; 10. de conscientia dubia; 11. de essentia peccati; 12. de peccato delectationis; 13. de sensu conc. francofordiensis circa ingenuitatem et filiationem naturalem Christi et circa sensum adorationis imaginum; 14. circa q. 75. p. 3. de natura transsubstantiationis et conversionis in communi. *Selectarum disputationum in theologiam scholasticam, positivam et moralem* partes 2; adjungitur (30. disp.) censura quaedam theologica de qualitate multarum propositionum per centurias dubiorum distincta, ib. 1634 in f.; *summae theologiae moralis* partes 2, prior de virtutibus et vitiis, posterior de sacramentis et censuris, ib. 1634 in f. — Joannes Zapata y Sandoval O. S. Aug. mexicanus, Mexici et Vallisoleti theologiae professor, episcopus chiapensis (1613), dein (1621) guati-

[1]) Ita de Lugo de Eucharistia d. 22. n. 26; de poenit. d. 18 n. 23; d. 20 n. 25. Ceterum propositio, quam sub ipsius praesidio defendit Melchior Ornate: *non est de fide, hunc hominem esse summum pontificem,* Romae censurae fuit subjecta. Cf. Continuationem hist. eccl. Fleuri l. 185 § 67.

nalensis († 1630) elaboravit opus *de ustitia distributiva* et acceptione per-onarum ei opposita pro novi Indiarum rbis rerum moderatoribus summisque onsiliariis, Vallisoleti 1609 in 4.

294. Summam integram totius *theo-ogiae moralis*[1]) vel saltem potioris par-is plures composuerunt, inter quos eminent quinque. Primus est germa-nus, Paulus Laymann S. J. nulli aut fere nulli theologo morali secundus[2]), teste Muzzarelli; „probabilista mo-deratus, rationum momentis doctrinae-que perspicuitate eminens, inter maxi-mos theologiae moralis doctores sine dubio referendus", ut inquit Gury. Natus is est in pago Arzl prope Oeni-pontem, philosophiam docuit sexennio, casus conscientiae annis 16; jus cano-nicum, cujus fuit peritissimus, septen-nio Ingolstadii, Monachii, Dilingae. In ure canonico tanti fiebat, ut ejus dic-ata aliarum academiarum doctores se-ulares etiam pretio sibi curaverint escribi. Consulebatur passim ex remo-is locis super difficillimis rebus tam-quam oraculum. Doli videbatur peni-us expers, patiens laborum, animo ex-ra spem metumque posito paratus om-nibus obsequi et sui despicientia infra omnes se abjiciens. Ad extremum Con-stantiae peste contactus est, qua ne orte alium inficeret, in separatum lo-cum confestim sese abdidit dehortando alios, ne sua causa periculo contagio-nis se exponerent, eaque confectus de-cessit sexagenarius 13. Nov. 1635. Haec ejus opera[1]): *Theologia moralis* in 5 ll. partita, Monachii 1625 in 4; 1626 (editio auctior) t. 6 in 4; Lute-tiae Parisiorum 1627 in f.; adjecit dein *moralis theologiae repertorium* seu com-pendiosa rerum in ea contentarum secundum ordinem alphabeticum de-scriptio. Prodiit ea[2]) saepissime acces-sionibus etiam aucta, ut *qq. canonicis de praelatorum ecclesiasticorum electio-ne, institutione et potestate*, de juris-dictione et judicis ordinarii potestate, de rerum ecclesiasticarum prohibita alienatione ex l. 1. decretalium dispu-tatis[3]), Duaci 1653 in f. Illius com-pendium secundum ordinem alphabeti composuit Antonius Goffar leodien-sis, professor philosophiae lugdunensis († 1636) Duaci 1633 in 12; 1640; 1651 et alibi. *Jus canonicum*, sive com-mentaria in ll. decretalium, Dilingae 1663—73; Tubingae 1666—98 t. 3 in 4; t. 4 et 5 dicuntur incendio pe-riisse. — Alter est hispanus Ferdinan-dus de Castro Palao S. J. patria le-gionensis n. 1581, qui a prima pueri-tia tam insignia pietatis virtutisque specimina edidit, ut ‚sancti, angeli, pueri praedestinati' titulis cohonesta-retur. Moralem theologiam in compo-stellano collegio tradidit tanto concur-su, quantus nunquam antea vel postea visus est, et tamquam oracula excipie-bantur quae proferebat, consultus un-dique in casibus difficillimis etiam a s. inquisitionibus administris. Salman-

[1]) *Conscientiae casus* collegerunt Paulus le Blanchiis O. Praed. venetus: Discep-tationes *de difficilioribus materiis casuum et dubiorum* occurrentium in conscientia: de poenitentia, de negotiatione, de bello publico et privato, Venetiis 1622; 1630 in f.; Laurentius Portel O. S. Franc. lu-sitanus, cujus plura opera moralia recen-set Joan. a s. Antonio in bibl. franc. II, 278. — Coelestinus suessionensis O. S. Fr. concinnavit *compendium theologiae moralis*, Parisiis 1635, in quo agit de scientia con-fessariis necessaria.

[2]) Scheeben (Katholik 1867 v. 17 p. 63) „Laymann, dessen Moral wir wegen der classischen Ruhe und Klarheit, sowie der grossen Erudition mit den Controver-sen Bellarmins vergleichen möchten etc."

[1]) Cf. Sotvellus p. 652; Backer II, 672—78., qui illa etiam opera recen-set, quae scripsit occasione controversiae de translatione bonorum quorundam mo-nasteriorum exstinctorum. Cf. de his hist. prov. Germaniae super. S. J. p. V. n. 362 ss., 373 ss., 389. 431 s.

[2]) Multum illud commendat clericis sy-nodus sedunensis a. 1626. (Schannat Conc. Germ. t. 9).

[3]) Prodierunt hae jam seorsim Dilingae 1627 in 8.

ticae scholasticam theologiam pariter cum laude docuit. Placidissime in Domino obdormivit sanctitate non minus quam literis conspicuus 1. Dec. 1633. A Gury dicitur „probabilista, auctor valde doctus, sapiens, eruditus, copiosus“; a s. Ligorio quoque magni fit, auctoribusque classicis in re morali accenseri potest. Edidit operis moralis *de virtutibus et vitiis contrariis* in varios tractatus et disputationes theologicas distributi pp. 7, Lugduni 1631—51 t. 7 in f.; 1682; 1700 etc., quae magno in pretio habentur [1]).

295. Tres alii sunt itali, scil. Vincentius Filliucius S. J. patria senensis, qui decennio qq. de moribus tractavit Romae et ad s. Petrum poenitentiarius fuit († 5. Apr. 1622). Hisce operibus innotuit [2]): Moralium qq. *de christianis officiis et casibus conscientiae* ad formam cursus, qui praelegi solet in collegio romano, Lugduni 1622 t. 2 in f.; Ursellis 1625; appendix posthuma [3]) *de statu clericorum* 5 tractatus complectens, de beneficiis, pensionibus, spoliis clericorum, alienatione rerum ecclesiasticarum et simonia, Lugduni 1625 in f.; Coloniae 1626 in f. Ex his confecit ipse *synopsin universae theologiae moralis*, cui adjuncta est brevis *instructio confessariorum* ex eodem auctore, Duaci 1628 in 12; Lugduni 1626. In re morali auctoribus gravibus accensetur; sed jansenianis fuit invisus: unde etiam in Gallia ejus opera vel igni tradita vel prohibita fuere. — Paulus Comitolus [4]) S. J. perusinus, s. Scripturae interpres et theologiae moralis professor († 18. Febr. 1626 a. aetatis 81), a Gury quidem laudatur ob eruditionem et stili elegantiam: probabilismum tamen minus feliciter impugnavit: unde dicitur a Ballerini „vir ingenii anomali et zeli ad strictiora propensi“: ideo etiam a Vasquez acriter fuit impugnatus. Scripsit *Responsa moralia* in 7 ll. digesta, Lugduni 1609 in 4; Cremonae 1611, adjecta doctrina *de contractu universe* ad scientiae methodum revocato (quae seorsim prodiit Lugduni 1615 in 4). Rothomagi 1709 in 4; *Catena in b. Job absolutissima* e 24 Graeciae doctorum explanationibus (ab Olympiodoro) contexta, in latinum conversa, opera et studio Laurentii cum Deo in lucem edita, Lugduni 1586 in 4. ed. minus fidelis; Venetiis 1587 accessionibus locupletata; *Centotrenta privilegi della gloriosissima V. Madre d'Iddio*, Perusiae 1615 in 4. — Quintus fuit Martinus Bonacina mediolanensis, qui in re morali auctor est classicus, et secundum Gury tum rerum copia tum eruditione et doctrinae nitiditate inter summos theologiae moralis doctores jure merito adscribendus. Fuit rector collegii helvetici et propter ejus insignes dotes et merita a Ferdinando II. dictus comes palatinus et velleris aurei eques et episcopus uticensis. Obiit in itinere nuncius apostolicus ad aulam caesaream ab Urbano VIII. designatus 1631. Ejus opera [1]) prodierunt saepissime: Lugduni 1624 t. 2 in 1 v.; 1639 t. 3 in 2 v., 1678; additionibus aucta Mediolani v. 3 in f., Venetiis 1754 ed. forte 17. Edidit quoque tractatum *de Christi incarnatione*, Mediolani 1629 in 4. *Compendia* operum ejus de mo-

[1]) Nic. Antonius I, 372; Sotvellus p. 203; Sommervogel II, 867.

[2]) Cf. Backer II, 1863. Ejus apologiam cf. ap. Henn, das schwarze Buch. Beiträge zur Moral der Jesuiten p. 2, Paderbornae 1865.

[3]) De parte quam habuit in edenda hac appendice Joan. Hieron. Sopranis diximus supra n. 258.

[4]) Alius a Napoleone C. fratre suo, episcopo perusino († 1624), qui collegit *decisiones s. Rotae* (cujus erat auditor), Perusiae 1643 in 4. Cf. plura de utroque in Vermiglioli Biografia degli scrittori perugini I, 331—5.

[1]) Cf. Mazzuchelli de script. Ital. II, 3, 1534; Argelati de script. mediol. I, 2, 187; Schlösser Kirchenl. II, 1002. ed. 2.

li theologia prodierunt auctoribus icci, de la Val, Antonio Goffar, ugduni 1630 in 12; et *summa*, in qua . B. op. omnia in 3 t. distributa arantur, auctore Simone Rondolino, ugustae T. 1670 t. 3 in 1 v. in f.

296. His addantur Bartholomaeus a Fausto O. Cist. (prius Pyrrhus ictus) siculus († 1636 a. aetatis 65), ujus exstant *theologiae moralis* t. 3 in ; *Speculum confessariorum et poenintium*, Lugduni 1621 in 4; *de augutissimo et ineffabili eucharistiae sacraıento* et s. missae sacrificio, Neapoli 635 opus rarum (m. 24); *de horis caonicis*, Lugduni 1627 in 8. — Franscus Ghetius O. Praed., insuber, atria noviocomensis. Virum fuisse s. homae doctrinae mire addictum, proant quae reliquit ingenii sui monuenta. *Thesaurus animae* ex morali heologia ad sensum d. Thomae Aq. exlicata collectus etc. In hoc opere theoogia moralis omniscii d. Thomae diviae voluntatis interpretis in formam edigitur scholasticam, dilucidatur, ab bjectis recentiorum omnium vindicaur, et quod sit fons omnium summitarum probatur, Mediolani 1639 v. 4 n f., opus rarum, quod contractius alatis nempe solius s. Thomae verbis am ediderat hoc titulo: *Summa theologiae moralis doctoris ang. d. Thomae* ex mnibus ipsius operibus deprompta et d commodiorem usum ordine alphaetico digesta, Placentiae 1628. 1629 . 2 in 4; pluries variis in locis edita [1]), t Avenione 1668; Burdigalae 1671 tc. *Arcana theologiae selectiora* de Deo, le Verbo incarnato, de sacramentis et le statu separatorum, Ticini Regii 1630 n 4. — Franciscus Merolla Congr. Or. neapolitanus (n. 1568; † 26. Aug. 1638) amicorum hortatu coepit claro tilo elaborare *theologiam moralem*, cuus prodierunt t. 1. de voluntario et nvoluntario, de vitiis et peccatis, de conscientia; 2. de legibus; 3. de consuetudine, privilegiis et jurisdictione, Neapoli 1631—40 in f. (m. 39). — Lingua vernacula edidit Henricus de Villalobos O. Min. hispanus, patria zamorensis († 1627, secundum Nic. Antonium 1637) post 30 annorum utriusque theologiae scholasticae et moralis professionem *Somma de la Theologia moral y canonica*, Salmanticae 1623 t. 2 in f. et saepius. Editio 13. prodiit auctior Matriti 1682. Illam quoque in *compendium* redegit ac edidit hoc titulo *Manual des Confesores*, Salmanticae 1625 in 8 et alibi [1]). — Etiam Joannes de Soria Buitron ejus sodalis confecit *epilogum summarum* sive amplissimum compendium rerum omnium, quae in universis materiis theologiae moralis tractantur: primo in communi, secundo in particulari resumptum ex Villalobos cum aliquibus additionibus, Conchae 1650 in 4; Parisiis 1656.

297. Inter eos, qui argumenta *specialia* tractarunt, eminet Basilius Pontius O. S. Aug. hispanus, patria legionensis (hinc Ponce de Leon), theologus admodum acutus, vir si eruditionem spectes sacraeque totius doctrinae peritiam nemini secundus, si ingenii acumen et amoenitates, si judicii nervos, si tandem eloquentiae vires cum paucis comparandus. Natus est a. 1569. In regali collegio de Alcala per plures annos docuit theologiam, ubi etiam primum specimen suae eruditionis dedit a. 1604, vulgando Matriti l. *de legitimo tempore immolationis agni typici.* Anno 1608 in universitate salmanticensi cathedram Scoti consecutus est, cathedram vero Thomae 1612, illam Durandi 1618, demum primariam, atque simul universitatis cancellarius fuit declaratus. Cum ex adventu Cornelii Jansenii Salmanticam querelae orirentur adversus academiam, quasi

[1]) Cf. Quetif II, 502.

[1]) Cf. Joan. a s. Antonio in bibl. franc. II, 64 s.

novitatibus studeret, ipsa 60 prope suffragiis decretum condidit, quo se suosque professores ad tenendam doctrinam ss. Augustini et Thomae juramento adstringerentur: quo in negotio omnium lingua et calamus fuit Basilius. Hinc scripsit: *Celeberrimae academiae salmanticensis de tenenda ac docenda doctrina ss. Augustini et Thomae Aq. judicium* statuto juramentoque solemni firmatum et contra impugnantes propugnatum, Salmanticae, 1627 vel 1628; Duaci 1634 etc. Illud impugnavit scotistarum nomine Petrus de Urbina O. S. Fr. cantaber, episcopus cauriensis, dein valentinus, demum ad cathedram hispalensem promotus († 2. Jun. 1663) in *Memorial en defensa de las doctrinas del D. S. Buenaventura y Escoto* sobre el juramento que la Universidad de Salamanca hizo de leer tan solamente la doctrina d. S. Agustin y S. Thomas, Matriti 1628. Ad meliorem vitam transiit 28. Aug. 1629 a. aetatis 59. Inter alia ingenii monumenta [1]) reliquit: *De sacramento matrimonii* [2]) tractatus cum appendice de matrimonio catholici cum haeretica, Salmanticae 1624; Bruxellis 1627 etc., opus classicum, in quo spicas colligit, ut modeste in praefatione scribit, a magno messore (Th. Sanchez, de quo cf. n. 194) relictas; l. *de impedimentis matrimonii,* Salmanticae 1613; l. *de sacramento confirmationis,* ib. 1638, editio enormibus mendis scatens; Lovanii 1642 in 4. ed. emendata curante Petro Damaso de Coninck [1]) ejusdem ordinis; *variae disputationes* [2]) ex utraque theologia scholastica et expositiva (qq. quodlibeticae etiam dictae), Salmanticae 1611; *de aquae et vini conversione* sacr. Eucharistiae disputatio, ib. 1622. Ita de eo scribit Norisius. „Pontius inter principes hujus seculi theologos merito a doctis quibusque recensetur. Huic doctissimi patres carmelitae excalceati salmanticenses honoris gratia hocce epitaphium posuere tract. 3. de scientia Dei d. 10 dub. 8 n. 130: „Quamvis omittere non possimus magnum illum virum, qui modo dum huic operi insudaremus maximo omnium dolore et totius hujus universisatis, imo et orbis jactura e vivis ereptus est, nempe magistrum Bas. Pontium legionensem Aug. familiae augustissimam prolem, et in hac academia cathedrae primariae s. theologiae meritissimum moderatorem [3]).“

298. Martinus Bresserus S. J. belga († 14. Nov. 1635) scripsit *de conscientia* ll. 6 ad omnigenas conscientias dirigendas, Antwerpiae 1638 in 4. — Jos. Burger O. S. Ben. Mona-

---

[1]) Cf. Ossinger p. 703 ss.; N. Antonius I, 204.

[2]) Idem argumentum tractavit Alexander Carriero (Carerius) praepositus ad s. Andream et decanus universitatis patavinae († 20. Aug. 1626) scribens *de matrimonio* ll. 5, *de sponsalibus* ll. 2. Scripsit quoque *de potestate summi pontificis* ll. 2 adversus impios politicos et hujus temporis haereticos, Patavii 1599 in 4, in quo op. tuetur, „papam habere plenissimam potestatem in universum orbem terrarum tum in rebus ecclesiasticis tum in politicis“ et ideo vehementer in Bellarminum invehitur, quod neget pontificem esse rerum omnium dominum, ut ei etiam anathema dicat. Prohibitum fuit ‚donec corrigatur‘ 7. Aug. 1603. Illum impugnavit Gretser.

---

[1]) P. Dam. de Coninck O. S. Aug. brugensis, vir doctus, librorum ordinis revisor, suae provinciae praepositus († 12. Dec. 1662), etiam Aegidii Columnae Romani *quodlibeta* similiter correxit, argumentis scholiisque perpetuis illustravit, Lovanii 1646.

[2]) Librum hunc rarissimum dicit Tournemine in praef. edit. comment. Menochii, selecta et probata eruditione refertum, ex eoque 4 disputationes, quae generatim methodum exponendae s. Scripturae exhibent, in suam editionem recepit.

[3]) In vind. aug. c. 4 § 5. Omnia elogia collegit Franciscus de Montes de Oca ediditque 1630 sub titulo: Doctissimi ac R. P. Mag. *Fr. Bas. Pontii legionensis,* Hispaniarum ornamenti, inclytae salmantic. academiae lustri, cathedratici theologiae primarii et cancellarii ejusdem, ingeniorum principis, felicis germinis augustinianae familiae *fama posthuma.*

chii natus et professor theologiae moralis in universitate salisburgensi († 1621) reliquit (1619 in 4.) analysim theologico-juridicam *de juramenti natura, obligatione, interpretatione et dispensatione*[1]; *de sacramentis in genere et in specie* disseruit (Salmanticae 1619 in f.) Petrus de Ochogavia et Manleon, navarrus († 1624); de iisdem tr. edidit Joannes Baptista Bizzozero Varisii n., theologiae scholasticae et moralis professor, Mediolani 1622 in 4; et *summam casuum conscientiae*, ib. 1628. — Selectas et practicas disputationes *de rebus in administratione sacramentorum* praesertim eucharistiae et poenitentiae *passim occurrentibus* edidit Joannes Sanchez abulensis Matriti 1624, quibus accessit tractatus de jejunio et disputatio de dubia impotentia circa matrimonium, Lugduni 1636, quod opus laudat Diana, dicitque immortalitate dignissimum, in quo auctor acumen et doctrinam luculenter demonstrat, sed „donec corrigatur" est in librorum prohibitorum indice decreto 18. Dec. 1646. — Martinus Carrillo, caesaraugustanus, in urbe patria decretorum cathedram decennium rexit, trium praesulum vicarius generalis fuit aliisque muneribus est auctus[2]; et Seraphinus de Freitas Ordinis b. M. V. de Mercede lusitanus, Pinciae juris canonici lector eruditionis non vulgaris[3]). Samuel de Lublino O. Pr. polonus collegit *summulam casuum*, quae omnium paene dubiorum, quae in ministerio sacramenti poenitentiae incidere solent, brevem continet resolutionem, Coloniae 1631. 1635. t. 2 in 8. — Bartholomaeus Berteaut composuit *regulam confessarii* seu theologiam moralem ad praxim fori poenitentialis, Coloniae 1702 pp. 3 in 1 v. — Fridericus Henricus Onuphrius disseruit de *sacramentali confessione*, Brixiae 1623 et *de sacro sigillo*, Mediolani, 1611. — Baptista Fragosus S. J. lusitanus († 3. Oct. 1639 octogenario major), diu Olisipone et Eborae theologia moralis professor reliquit ab eruditis in pretio habitum opus, quod inscribitur: *Regimen reipublicae christianae* ex s. theologia et ex utroque jure ad utrumque forum tam internum quam externum coalescens in 3 pp. divisum: quarum 1. principum ac magistratuum civilium gubernationem, potestatem, jurisdictionem et obligationes comprehendit; 2. principum ac pastorum ecclesiasticorum jurisdictionem et obligationes amplectitur, ubi late de religiosis; 3. oeconomiam continet ac patrum familias in filios et domesticos et filiorum ac domesticorum in parentes ac dominos obligationes explicat, Lugduni 1641—1648—1652 t. 3 in f.; Lugduni 1667; Coloniae 1727.

299. Inter eos, qui de *theologia pastorali* scripserunt, referri possunt: Valerius Reginaldus S. J. (Reynauld, Renaud) natione burgundo-sequanus, patria usiensis, qui pagus est dioecesis bisuntinae. Natus est a. 1543 obscuris parentibus, terrae colonis, a quibus tamen literis destinatus est. Parisiis audivit Maldonatum et Mariana, Burdigalae philosophiam professus est, Parisiis deinceps aliquamdiu ac subinde totis 20 annis Dolae theologiam moralem cum magna laude. Humilitatem admodum colebat: memorabat saepe omni se loco et honore indignum esse, quoniam de post foetantes assumptus esset. Nunquam a janua, quo crebro vocabatur, ad suum cubiculum regrediebatur, nisi salutata ven. eucharistia negans decere famulum quoquam sine Domini sui venia digredi. Nunquam verbo quemquam offendit; quod si quid imprudenti excidisset asperius, mox humili deprecatione et confessione abstergebat. Cum sanctitatis opinione decessit 14. Martii 1623 a. aetatis 80. Edidit: *Praxis fori*

[1]) Hist. univ. salisb. II, 7 n. 300.
[2]) Cf. ejus opera, inter quae est etiam *catalogus archiepiscoporum caesaraugustanae ecclesiae*, Calari 1611 in bibl. hisp. n. II, 99.
[3]) Bibl. hisp. n. II, 286.

poenitentialis ad directionem confessarii in usu sacri sui muneris, Lugduni t. 2 in f.; Moguntiae 1617; Coloniae 1622 etc.; *compendiaria praxis difficiliorum casuum conscientiae*[1]) in administratione sacramenti poenitentiae occurrentium in 3 p. distincta, Moguntiae 1619 in 12; Duaci 1628 etc.; *de prudentia et ceteris in confessario requisitis* ad recte fructuoseque divini ministerii sui munera obeunda, Lugduni 1611 in 8; Coloniae 1611; 1622 etc.; tractatus *de officio poenitentis* in usu sacramenti poenitentiae, Lugduni 1618. Uterque tractatus in opus primo loco adductum receptus fuit. Reginaldi opera, quem s. Alphonsus auctoribus *classicis* annumerat, clero suo commendarunt ss. Carolus Borromaeus et Franc. Salesius. — Hieronymus Povodovius (Podovovius) gnesensis n. 1547, qui Patavii studiis operam dedit, archipresbyter cracoviensis († 1623) praeter plura reliquit *manuale* septem Ecclesiae catholicae sacramentorum, 1592 in 12. et *speculum clericorum* tr. 4, in quibus clericorum status, dignitas, officia etc. proponuntur, Cracoviae 1604 in 8. l. rarissimus (m. 24). — *Directorium conscientiae* scripsit quoque Joannes de Cruce (de la Cruz) O. Praed. hispanus, Matriti 1624 t. 2 in 4. et alibi; quorum prior est moralis per ordinem Decalogi ad mentem d. Thomae; alter agit de statu religionis, cum computo annorum ab Adam usque ad Christum ex s. Scriptura collecto, ib. 1666 in f. et Duaci 1649 in 8. — Antonius Fernandez de Corduba S. J. cordubensis († 23. Martii 1634) reliquit *instructionem confessariorum*, Granatae 1621 in 12. — Antonius Ragucci canonicus et poenitentiarius beneventanus praeter alia edidit: *Lucerna parochorum*, Neapoli 1623; tr. *de statu animarum* in hac et in altera vita cum tr. de poenitentiis et indulgentiis, ib. 1626; *de voce canonicorum* in capitulo, officio et missa in ecclesia, ib. 1621 in 4.

300. Sed duo in primis hic memorandi: Fredericus Borromaeus Mediolani 1564 ex nobilissimo genere natus, ob eximias virtutes a Sixto V. juvenis 23 annorum cardinalis diaconus creatus 1587. Ipsum praefecit idem pontifex editioni veterum conciliorum ss. bibliorum editioni. Qua maximi momenti provincia suscepta incredibili cura, studio ac diligentia elaboravit, ut nobilissimum hoc opus quam emendatissimum prodiret. Romae familiariter utebatur consiliis Baronii et Bellarmini, conscientiae vero moderatore s. Philippo Nerio, quem tanti faciebat, ut ejus anima appellaretur: horas integras cum eo conversabatur eique morienti viaticum atque extremam unctionem administravit. Vacante a. 1595 sede mediolanensi dictus est a Clemente VIII. diu reluctans ejusdem archiepiscopus atque ab eo consecratus. Rexit illam ecclesiam aemulus virtutum sancti Caroli patrui et praedecessoris sui; clerum reformavit, bibliothecam ditissimam a s. Ambrosio appellatam condidit, collegia pia instituit, synodum dioecesanam quotannis lustrata prius provincia celebravit, munificus erga pauperes exstitit, quorum tempore famis ad 12000 aluit. Grassante lue omnium quantum potuit curam gessit et spreto vitae periculo ipse xenodochia adivit aegrotos alloquens, consolans, auxilio, aere, monitis subveniens, quo exemplo clerus ejus excitatus 95 sacerdotes charitatis victima cecidere. Pluries Romam evocatus ad comitia pontificia octies iis interfuisse

[1]) *Summam casuum conscientiae* super 4. l. sententiarum (hispanice) collegit Ludovicus a s. Joanne Evangelista hispanus O. S. Fr. totius ordinis in romana curia commissarius et definitor generalis cum t. 1. tantum prodiit Matriti 1622 et 1642; *de administratione sacramentorum in casibus repentinis* una cum tr. de residentia rectorum ecclesiarum ac frequentia s. communionis, ib. 1634; 1637 ed. aucta; 1659. Alia opera cf. in bibl. fr. II, 298 et t. III in append.

legitur. Defuncto Paulo V. pontificatum sibi a cardinalibus oblatum constanter recusavit. Decessit egregius praesul 22. Sept. 1631. Longe plura fecit, quam scripsit: tamen scriptorum magnus exstat numerus[1]), quorum haec videntur potiora: *De ecstaticis mulieribus et illusis* ll. 4, Mediolani 1616; *de naturali ecstasi*, ib. 1617; *notae* in XII prophetas minores, ib. 1620; *observationum* in Apocalypsim ll. 7, ib. 1622; *de cognitionibus*, quas habent angeli et daemones, ib. 1624; *de nonnullis s. Scripturae locis* passim usurpatis ll. 2., ib. 1625; *canticorum explanatio* juxta literalem sensum, ib. 1627; *Cypria sacra sive* de honestate et decore ecclesiastici moris, ib. 1628; *de actibus prudentiae* ll. XIV, ib. 1628; *de sacris nostrorum temporum oratoribus* ll. 5, ib. 1632; *de episcopo concionante* ll. 3, ib. 1632; *de pictura sacra* ll. 2, ib. 1624; aliaque ad theologiam pastoralem et ascesim spectantia necnon et plurimae conciones.

301. Alter est, quem praetermittere non licet, s. Franciscus Salesius, episcoporum gemma, quem Christus „Ecclesiae suae . . . pastorem juxta cor suum suscitavit, ut scriptis, sermonibus et exemplis pietatem corroboraret et aspera converteret in vias planas: quique illum suo lenitatis spiritu tam mirabiliter adimplevit, ut non solum indurata peccatorum corda ad poenitentiam flecteret, sed et rebelles tot haereticorum mentes ad fidei catholicae unitatem revocaret[2])." Natus est s. Franciscus Annesiaci in Sabaudia 21. Aug. 1567. Juventute sanctissime transacta, relicta causarum commentatione sacrisque initiatus (1583) ejus zelus in primis emicuit in reducendis calvinianis ad verum Christi ovile. Incredibile dictu, quo animi ardore, qua pectoris constantia, qua mentis alacritate, quam firma in Deum fiducia, quam robusta in proximum caritate pugnaverit et vicerit, ut adeo amplius 70 millia haereticorum Ecclesiae subjecisse sit famae vulgatum. Qua occasione ipsum Bezam Genevae non sine vitae periculo adiit, cumque eo est congressus. In praemium tot meritorum dictus est a Clemente VIII. episcopus genevensis. Hac dignitate auctus in omne studium amplificandae religionis catholicae, reformandae vitae ad pietatem et perfectionem christianam expressae in grege suo et in variis monasteriis, pietatis quaquaversus alendae totum sese effudit. Ex hoc studio enata tot opera stilo sancto lacteoque calamo conscripta, quorum documentis irrigatae innumerorum animae affluentem evangelicae vitae messem peperere. Indefessus erat in visitanda sua dioecesi, in habendis concionibus, in tradendo singulis diebus dominicis catechismo. Ipsi in primis debemus institutionem ordinis Visitationis b. M. V., in quo condendo usus est opera s. Franciscae de Chantal. Decessit hic praesul vere apostolicus mediis in laboribus pro animarum salute omnium dolore 28. Dec. 1622, relatusque inter beatos 28. Dec. 1661, mox (19. Apr. 1665) inter sanctos ab Alexandro VII., et a Pio IX. declaratus est doctor Ecclesiae (19. Jun. 1877). Inter ejus opera, quae potissimum spectant ad theologiam pastoralem, asceticam et mysticam, eminent *Traité de l'amour de Dieu*, Lugduni 1616 in 8., quem Pius IX. vocat „insignem ac incomparabilem tractatum", in quo amoris Dei naturam et indolem mirabiliter explanat; *Introduction à la vie dévote*, ib. 1608, liber, qui omnium teritur manibus cum ingenti legentium fructu. Brevi (scil. a. 1656) apparuit ed. jam 40., versusque is fuit in omnes fere Europae linguas. *Lettres*, ib. 1632, scil. 529,

[1]) Argellati 1, 2, 195 eorum numerat 71 edita et 48 inedita. Cf. Roberti, Apologia del Card. F. B., Mediolani 1870, aliosque apud Reumont Kl. II, 1125; Quesnel Le Card. Fr. B., Insulis 1890 in 8.

[2]) Ita in praef. pro missa ipsius propria a Pio IX. universis ecclesiis sanctimonialium Ord. Visit. b. M. V. concessa.

quarum gradatim numerus adauctus est ad 900. Potiores germanice reddidit Becker, Friburgi 1878. De his tribus operibus valent Pii IX. verba in decreto cit. ,,Divinum effatum *(Jugum meum suave est et onus meum leve* Matth. 11, 30) s. Franciscus ea qua pollebat caritate et copia doctrinae in hominum usum quodammodo deducens, perfectionis christianae semitam et rationem multis ac variis tractationibus ita declaravit, ut facilem illam ac perviam singulis fidelibus cuicunque vitae instituto addictis ostenderet. Quae quidem tractationes suavi stilo et caritatis dulcedine conscriptae uberrimos in tota christiana societate pietatis fructus produxere.« *Entretiens spirituels,* ib. 1629 in 8., quarum tamen editiones priores nonnihil inter se dissentiunt[1]). *Etendart de la s. Croix,* 1597 in 8., operum ejus omnium primum, etiam sub inscriptione *Pantologie,* in quo cultum s. crucis tuetur adversus calvinianum praeconem. *Controverses,* Parisiis 1672 in 12., quibus continentur ejus conciones habitae ad caballicenses. In his »manifeste, inquit Pius IX., elucet mira rei theologicae scientia, concinna methodus, ineluctabilis argumentorum vis tum in refutandis haeresibus tum in demonstratione catholicae veritatis, et praesertim in asserenda romani pontificis auctoritate, jurisdictionis primatu ejusque infallibilitate, quae ille tam scite ac luculenter propugnavit, ut definitionibus ipsius vaticanae synodi praelusisse merito videatur.« *Sermons* (71), ib. 1643 in 4., ab auditoribus excepti, sed non semper satis accurate. Ejus opera prodierunt collecta, ib. 1821 t. 16; 1861; 1865—66. t. 12; et Lugduni 1868 t. 8. Plurimae exstant ejusdem biographiae, ejus spiritum exhibet Joannes Petrus *Camus,* qui familiarissime eo utebatur in op. *L'Esprit de St. François de Sales,* Parisiis 1641 t. 6, in epitomen redactum a Collot[1]).

[1]) Cf. epist. Cambis-Velleron in Mémoires de Trévoux 1758 mense Jul. p. 1609.

302. Etiam Fridericus Spee S. J. patria caesarinsulanus († 7. Aug. 1635) mentionem saltem hic aliquam meret propter opus: *Cautio criminalis* seu de processibus contra sagas, l. ad magistratus Germaniae necessarius, tum autem consiliariis et confessariis principum, inquisitoribus, judicibus, advocatis, confessariis reorum, concionatoribus lectu utilissimus, auctore incerto theologo romano, Rinthelii 1631 in 8. et alibi, quo plurimum contulit, ut tam crudeles et injusti processus contra sagas gradatim abrogarentur, unde vere benemeritus de Germania dici debet. Hinc etiam protestantes magnis encomiis eum exornant. »Frid. Spee jesuita, ita Leibnitius[2]), unus e praestantissimis suae societatis ... in odore sanctitatis obiit.« Mox subjicit: »Excellentis hujus viri memoria eruditis etiam et sapientibus in pretio esse debet ob conscriptum l. cui titulus: *Cautio criminalis* etc., qui fuit magnopere celebratus inque varias linguas translatus.« Frid. Bierling pariter lutheranus ita scribit[3]): »Inter singularia sane referendum circa ista tempora virum pontificiae religioni addictum talia scribere ausum fuisse, quae hodie vix inter protestantes ubique proferre licet homini candido et veritatis amanti, nisi illepidas murmurationes adversum se excitare velit.«

[1]) Cf. literaturam apud Hense Kirchenl. IV, 1826—36; Biogr. univ. 40, 143—54.
[2]) Theodiceae p. 1 § 96. 97.
[3]) De Pyrrhonismo hist. c. 4 § 5 n. 2. Cf. Perrone, praelect. theolog. de virtute relig. n. 809. Plura de eo cf. ap. Sotvellum p. 267, Backer III, 885 ss.; Alb. Werfer, Leben ausgezeichneter Katholiken der 3 letzten Jahrh. v. 7; historisch. politische Blätter 1871 68, 329 ss. Busenbaum in praef. suae medullae gratus fatetur se multum debere Mss. P. Spee.

303. Inter eos, qui de re *liturgica* scripserunt, eminet Bartholomaeus Gavanti, natus Modiciae (Monza) in dioecesi mediolanensi, O. Barn. cujus etiam fuit praepositus generalis, auctor liturgicus plane insignis. Hinc Clemens VIII. eum Romam accivit atque congregationi illi adjunxit, cujus studiis concredidit missalis atque breviarii reformationem. In eundem finem illum Urbanus VIII. iterum Romam invitavit. Neque solum in Italia eruditionis ejus fama divulgabatur, sed et ad exteras penetravit regiones; quam ob rem cardinalis Harrach pragensis archiepiscopus eum secum habere satagit pro reformatione rituum suae dioeceseos: ita et plures Galliae episcopi illi novam pontificalis editionem concredere voluerunt. Romae tamen tantum virum retinuit Urbanus VIII. Sexies Romam ipsum consulendi gratia advenit P. Boudie O. S. Ben. in liturgia alioquin admodum versatus. Obiit demum Mediolani 14. Aug. 1638. Operum suorum maxime vulgatum atque nominatissimum est: *Thesaurus ss. rituum* sive commentaria in rubricas Missalis et breviarii romani [1]), Mediolani 1628; Romae 1630—32; Antwerpiae 1634; Venetiis 1630; 1651; 1699; 1723; Lugduni 1669; 1685; Coloniae 1705 etc.; correctior et locupletatus cum novis observationibus et additionibus a Cajet. Maria Merati cler. reg. Romae 1736—38 t. 4; Augustae Taurinorum 1736—40 vol. 5 in 8; Venetiis 1791 t. 5 in 4; 1823 t. 5 in 2 v. etc.; saepe una cum *Enchiridio* seu *manuali episcoporum*, Romae 1628; Parisiis 1647; Venetiis 1650 in 4 etc.; sub titulo *Episcopi institutio* Zachariae additionibus locupletatum Venetiis 1760 in 4. Complectitur hic l. *praxim dioecesanae synodi* et *visitationis episcopalis*. Tanti eum fecit Benedictus XIII., ut in praemium tot meritorum ejusque memoriam voluerit, ut semper unus ex ordine Barnabitarum consultor esset congregationis ss. rituum [1]). — Concivis ejus fuit Tobias (antea Franciscus dictus) Corona cler. reg. S. Pauli, in ecclesia metropolitana bononiensi poenitentiarius, ordinis sui procurator generalis, a Gregorio XV. ad Carolum Emmanuelem Sabaudiae ducem ablegatus († 1627), qui descripsit *i sagri tempi*, dove si rappresenta quanto appartiene al culto e venerazione de' Tempii, la loro immunità etc., Romae 1625 t. 1 in 4 et unicus ex tribus quos promiserat. — Anacletus Siccus ejusdem sodalis, praepositus generalis elaboravit *de ecclesiastica hymnodia ll. 3*, in quibus de praestantia, effectibus et modo rite in choro psallendi agitur, Bononiae 1629 in 4, opus elegans et eruditum (m. 18); etiam italice 1643 in 4. cura sodalis Donati Benzoni. — Andreas Castaldo Pescara [2]) O. Theat. neapolitanus, sui ordinis bis praepositus generalis († 10. Maj. 1629) scripsit *praxim caeremoniarum* seu ss. rom. Ecclesiae rituum accuratam tractationem 1645; Neapoli 1625; 1681 in f., opus insigne. — Florianus van der Haer Lovanii natus, canonicus et the-

---

[1]) Disserit in hoc opere de rituum variorum in missa et breviario origine, significatione, ac quidquid de illis Ecclesia praescripsit atque statuit, compendio exhibet. Feller de eo IV, 119 scribit: „Ouvrage plein de recherches et très-propre à entretenir la dignité et la régularité des cérémonies saintes. Les détails en paraissent sans doute très-indifférents aux hommes du siècle, mais les ministres du Seigneur zélés pour son culte, le lisent avec autant d'intérêt que d'utilité. L'auteur néglige quelquefois les raisons littérales ou historiques des cérémonies, pour s'attacher à des considerations mystiques: il eût dû tâcher de joindre constamment les unes aux autres." Hujus *epitomen* optimam edidit Claudius Arnaud Lugduni 1647 in 16; Venetiis 1674 in 12.

[1]) Plura cf. in vita, quae ad calcem meratianae editionis legitur et apud Argelatum in bibl. script. mediol. Pleraque ejusdem opera prodierunt collecta Parisiis 1652.

[2]) Alius ab Joanne B. C., de quo infra.

saurarius insulensis († 1634 a. aetatis 87) concinnavit *Antiquitatum liturgicarum arcana* ex scriptoribus partim editis partim ineditis, Duaci 1605 t. 3 in 8. absque auctoris nomine.

304. Inter *ascetas* hoc tempore plurimum innotuit Hieremias Drexel S. J. augustanus natus 1581, annis 23 Maximiliano Bavariae electori a concionibus († 1638). Ejus opera spiritualia[1]) saepissime seorsim edita sunt, in plures linguas versa fuere, et collecta quoque saepius prodierunt Monachii 1628 in 4; 1629 in 8; Duaci 1635 t. 2 in 4; Antwerpiae 1643 v. 2 in f.; Moguntiae 1645; 1647; 1651 t. 2 in 4; Lugduni 1647; 1658 t. 4 in f.; Antwerpiae 1660 t. 2 in f.; Lugduni 1675 t. 4 in 2 v. in f.; Francofurti et Moguntiae 1680 t. 2 in 4. Quanta autem aviditate lectitarentur haec opuscula colligas ex notitia, quam editor monacensis praemisit opusculo *Noe architectus arcae* in diluvio navarchus descriptus et morali doctrina illustratus; a se a. 1642 edito, in qua inter alia legimus: „Omnium a P. H. Drexelio editorum ll., quos Corn. Leysserii typographia et libraria officina venum hactenus proposuit, summa 107,000; omnium omnino exemplarium, quae P. H. Dr. e triplici typographio monacensi in lucem vulganda dedit, summa 170,700." — Splendidissimum ecclesiae gallicanae ornamentum fuit Petrus de Berulle n. 1575, qui spretis seculi deliciis et honoribus, recusatis ecclesiasticis beneficiis et dignitatibus, totum se Ecclesiae obsequio, animarum saluti et calvinistarum conversioni mancipavit haud poenitendo successu. Ordinem virginum Carmelitarum a s. Theresia reformatum in Galliam induxit ac latissime propagavit; pro reformatione cleri juxta s. Philippi Nerii exemplum instituit congregationem Oratorii (1611), quae brevi per universam Galliam se diffudit. A rege in difficilimis adhibitus fuit negotiis et praeses consilii status dictus, ab Urbano VIII. purpura honoratus (1627). Apoplexia tactus, dum sacrum faceret, decessit 2. Oct. 1629. Plura reliquit scripta, ascetica praesertim, quaedam de controversiis: inter ea eminet *Les grandeurs de J. Christ*, tractatus insignis, sublimis, pius, propter quem meruit ab Urbano VIII. dici ‚Apostolus Verbi incarnati', et ex quo Thomassinus haud parum pro suo lucravit[1]). Ejus opera prodierunt collecta Parisiis 1644; 1657; 1665 etc. — Insignibus ascetis accensetur etiam Antonius Gaudier S. J. suessionensis, aliquamdiu s. Scripturae interpres († 1622), ex cujus operibus plurimi fit *de natura et statibus perfectionis*, Parisiis 1643 in f. (m. 60), recusum ib. 1856—58 t. 3 in 8. cum auctoris elogio.

[1]) Cf. Backer I, 1646—55.

[1]) Cf. Funk Kirchenlex. II, 485; Perraud Oratoire de France au XVII et au XIX siècle, 1866.

V.

Theologi annorum 1641—1663.

I. Theologia scholastica.

305. Lucidissimum theologiae scholasticae sidus *Hispania* protulit, Joannem de Lugo[1]) S. J., qui, si spectes ingenii subtilitatem, vel eximium Suarez excellit. Patria fuit hispalensis, natus licet Matriti 25. Nov. 1583 de nobilibus parentibus. Ab ipsis fere incunabulis ea fuit facilitate ingenii, ut vel triennis potuerit et libros et literas manu exaratas legere: annos natus quatuordecim theses ex logica publice propugnare. Absolutis studiis annis 5 philosophiam et totidem theologiam Vallisoleti professus est. Romam evocatus (1621) annorum 20 spatio tenuit cathedram theologiae in collegio romano tanta nominis celebritate, ut ejus dictata ab amanuensibus excepta in alias quoque fuerint transmissa regiones. Erat quippe

[1]) Ab ipso distingui debet ejus frater Franciscus pariter S. J. (n. 1580, † 1652) insignis etiam theologus, scientia non minus quam virtute, humilitate praesertim, eximius. Is animorum zelo succensus missionem ad indos petiit et obtinuit; sed cum in America propter ingenii praestantiam cathedris theologicis citra suum desiderium occuparetur, Hispaniam repetiit. In reditu tamen in piratas incidens, ipse quidem evasit, sed maximae partis commentariorum suorum in totam summam s. Thomae jacturam fecit. Opera ejusdem sunt: *Theologia scholastica* in 1. p. d. Thomae 3 ll. continens 1. de Deo; 2. de Trinitate; 3. de angelis, Lugduni 1647 in f.; *decursus praevius* ad theologiam moralem sive de principiis moralibus actuum humanorum h. e. de conscientia et motu animi voluntario, Mantuae 1643 in 4; tractatus *de septem Ecclesiae sacramentis* praxim potius quam speculationem attendens et intendens, Venetiis 1652 in 4; opusculum *de sacramentis in genere*, Vallisoleti 1638 in 4. Cf. Sotvellum, Bibliotheca scriptorum Soc. J. Toto seculo his anterior est Joan. Bernardus Diaz de Lugo hispalensis, calagurritanus episcopus († 1556), qui interfuit concilio tridentino sub Paulo III. et Julio III., cujus etiam plura recenset opera Nicol. Antonius in bibliotheca hisp. nova I, 661 s. — Alexander Rubeus de Lugo O. Conv. natione italus fuit scripsitque totius philosophiae *cursum*, in quo mens Scoti aperitur, Bononiae 1657 pp. 4 in 3 v., opus rarissimum (m. 66); *de controversiis theologicis inter scotistas*, in quibus potiores difficultates examinantur atque germana mens Scoti aperitur, t. 2 in 1 v. Bononiae 1651 in 4; *Resolutiones morales*, in quibus potiores casus conscientiae frequentius in qualibet materia occurrentes juxta mentem Scoti et d. Thomae examinantur et solvuntur, ib. 1653 in 4. opus rarum.

in seligendis melioribus sententiis praestantis judicii; in explicandis iisdem eximiae claritatis et cum perspicuitate conjungebat congruam brevitatem. Sed ut literis, ita praelucebat omnibus virtutum exemplo, et intentus suis officiis et studiis curis aliis non se implicabat. Nec de edendis suis libris cogitabat, nisi obedientia ad hoc illum impulisset. Post excusos tres tomos cum judicaretur expedire, ut 1. t. de jure et justitia Urbano VIII. dedicaret, ea occasione necesse habuit adire summum pontificem, quem nunquam antea fuerat allocutus. Delectatus Urbanus VIII. et libro et prudentia et doctrina patris, saepe postmodum opera illius usus est: denique nec praemonitum nec vel levissime quidpiam suspicantem cardinalem declaravit 14. Dec. 1643. Erat tunc forte de Lugo cum ceteris patribus in triclinio prandebatque sed parcissime more suo, quando allatus de promotione nuncius et mox submissus a card. Francisco Barberino currus cum literis, quibus evocabatur statim ad pontificem, attonito similem reddiderunt. Paruit tamen ivitque, sed nec nuncianti honorarium, ut moris est, dari voluit, eo quod rem sibi non gratam detulisset, nec vacationem a scholis aut alia laetitiae signa in collegio romano edenda judicavit, et rhedam, qua vectus est, suum feretrum appellavit ad sepulcrum. Nonnisi expresso pontificis praecepto induci potuit ad tantam acceptandam dignitatem. Verum purpura indutus humilitatem religiosam non dimisit, neque pietatis exercitia a regulis praescripta neglexit: sacrum quotidie quoad per valetudinem licuit celebrabat et post illud saepe per horam in gratiarum actione transigebat. Ad exercitia spiritualia in domo aliqua societatis Jesu obeunda quotannis secedebat. Pauperum vere exstitit pater, in quos de facultatibus, quibus non valde abundanter instructus erat, supra mille aureos singulis annis erogabat. Morienti ultima sacramenta administravit card. Sfortia Pallavicini suus olim in theologia dilectissimus discipulus. Animam Deo reddidit 20. Aug. 1660 a. aetatis 77. Excultissimus fuit in theologia scholastica et morali, acerrimi ingenii, qui post d. Thomam non temere inter alios theologos facile princeps dici potest, cum in dubiis discutiendis hic auctor saepe, nullo praeeunte, falcem ita ad radicem ponat, ut rationes, quas ipse in medium adducit, difficulter solvi queant[1]." Aliorum theologorum opiniones atque argumenta accuratae plane atque solidae crisi subjicit, quaeque ei probantur, expolit, ultimaque veluti apposita manu perficit, adeo ut in quaestionibus, quas ipse pertractat, praetermitti nequeat. Prodierunt ejus *opera omnia*[2]) Lugduni 1652 t. 7 in f. (fr 150); Venetiis 1717; 1751 v. 7 in f. Parisiis 1868 v. 8 in 4. Editionis venetae t. 1. et 2. complectitur disputationes *de justitia et jure;* 3. disputationes scholasticas et morales *de virtute fidei divinae;* 4. disput. scholasticas *de incarnatione;* 5. disput. scholasticas et morales *de ven. Eucharistiae sacramento* *de sacrosancto Missae sacrificio;* 6. disput. scholasticas et morales *de virtu et sacramento poenitentiae;* item *de su fragiis et indulgentiis;* 7. *responsoru moralium ll. 6.*

306. Hunc tamquam astra majoris minorisve ordinis quamplurimi comitantur, e quibus illos prius indicabimus, qui sententiarum libros commentati sunt, ut Franciscus del Castillo Velasco O. Min. matritensis, cujus exstant super 3. sent. l. t. 1. *de incarnatione Verbi divini et de praeservatione V. Mariae ab originali;* t. 2. *de tribus virtutibus theologicis* fide, spe et charitate, juxta doctrinam et mentem Scoti,

---

[1]) Ita s. Alph. Liguori, theol. mor. l. 3 n. 552. Hinc sola Lugonis auctoritate factum est, ut plures opiniones ante minus probabiles, factae sint postea communiores. Cf. Ballerini in ed. Gury II, 362.

[2]) Singulorum operum editiones cf. apud Backer II, 895 ss.

ntwerpiae 1641 in f. — Franciscus Irbarne O. S. Franc. ex oppido vulgo aigorri Navarrae inferioris († 1656), liquit *in* 4. *l. sententiarum* t. 2 in f. aesaraugustae 1614. 1615; *de actibus umanis,* ib. 1643 in f., et jam prius enetiis 1635 in 4.

307. Plurimi vero *in s. Thomae summam* commentati sunt, et quidem ex dine praedicatorum eminet Joannes s. Thoma Olisipone editus 9. Jul. 589. Conimbricae humanioribus literis philosophiae, Lovanii theologiae opem dedit summo cum profectu. Post dinis ingressum (1612 vel 1613) Comutum missus est sodalibusque philophiam tum et theologiam edocendis plicitus. Dum vero in illa universite primarias regeret cathedras, tanm auditorum accivit frequentiam, ut x unquam alius tot et tantos habuisse edatur. Assequendo illustrandoque ngelico praeceptori suo Aquinati assiuus erat, a quo vel minimum aberasse summa illi semper religio fuit, ujus et propterea ubique audiit fidisimus interpres. Magna erat ejus in lispania auctoritas [1]), magna et apud egem, Philippum IV., gratia, qui illum ropterea in conscientiae selegit modeatorem (1643). Haud aliter regiae vountatis suscepit nuncium, quam si caitis illi lata sententia fuisset, ita inoluit. „Actum est, patres, dixisse ferur, de vita mea, mortuus sum, rogate ro me.“ Non diu tamen hoc munere st functus, brevi e vivis ereptus 15. un. 1644 a. aetatis 55. In ultimo morbo protestatus est coram v. eucharistico ane, se nihil per 30 totos annos aut cripsisse aut docuisse, quod non judicaret et veritati consonum et doctrinae s. Thomae conforme.“ Ceterum „tam severus erat sui ipsius judex, ut quotidianos animi defectus carne setaceis textis ac verberationibus edomita crebro expiaret, quod vel ipsimet libri cruore imbuti... testatissimum a morte ipsius fecerunt.“ Praeter opera philosophica rara et cara Matriti 1648 in 4., collecta in cursum philosophicum thomisticum, Coloniae 1638 v. 3 in 4; Romae 1636—37 t. 9 in 8; Lugduni 1663 in f. (m. 120): *cursum theologicum* conscripsit t. 8 in 5 v. in f. comprehensum per modum commentarii fere in universam s. Thomae summam, quorum 7 priores prodierunt Lugduni (plerique etiam Matriti) 1643—1663; 8. Parisiis 1667, editionem curantibus Franc. Combefis et Jac. Quetif ex ejus mss. (m. 280); 1888 t. 10. In t. ultimo reperitur etiam ejusdem vita; in primo tractatus de doctrina s. Thomae hoc titulo: *Speculum sine macula* i. e. tractatus de approbatione, auctoritate et puritate doctrinae d. Thomae Aq. (Augustae Ubiorum 1658 in 8). — Ex eadem religiosa familia fuere: Marcus Serra Alcodii in regno valentino natus atque inter a. 1647—1650 vita functus, cujus habemus *summam* (sat raram) *commentariorum* in 1 p.; 1. 2; 2. 2; 3. p. (q. 60—83) t. 10 in 12. Romae 1653—1662. — Thomas Villar catalanus (or. e Vich de Ausona) vir doctus et in enodandis nodis theologalibus acutus, clarus et expeditus [1]), edidit *Summae controversiarum* in 1. p. t. 2 in 8., Barcinone 1638 et 1646 (scil. controversias 103 in qq. 1—23; et controv. 100 in qq. 27—64); t. 3. controversiarum in 1. 2. cum tractatu *de conscientia,* ib. 1647 in 8. Theologis in re morali gravibus accensetur. — Joanni Ildephonso Baptistae caesaraugustano capitulum generale ordinis Romae 1644 coactum „in virtute Spiritus s. et sanctae obedientiae et sub

[1]) Magni eum faciunt Nic. Antonius 785; Genér theol. 1, 171; Perrone e immacul. b. Mariae V. conceptu p. 1 3 in annot.; c. 15 § 4 in annot.; Pasaglia, de immac. conceptu sect. 7 n. 721. Plura de ejus vita cf. ap. Quetif , 538 et in vita t. 8. opp. ejusdem praeissa.

[1]) Quetif l. c. II, 555.

formali praecepto« mandavit „ut quamprimum typis mandaret commentaria, quae edidit in totam 1, 2. angelici praeceptoris«. Prodierunt autem t. 3 (ad qq. 1—8—17—48) Lugduni 1648. Pluribus tamen suorum sodalium displicuere, quae de conscientia scripsit t. 3. ad q. 19 a. 5. 6. p. 377—605, ubi „plura habet de probabilitate s. Thomae et antiquorum ejus discipulorum scholaeque thomisticae communi adversa, in quibus ipse se ab antiquis discedere et recentioribus auctoribus praesertim Soc. Jesu adhaerere profitetur[1]),« hinc a non paucis sodalibus impugnatus fuit; ab aliis vero theologis auctor gravis et doctissimus habetur. Adversus Joannis Baptistae Poza S. J. A los Juezes de la verdad y doctrina scripsit *Apologia* per la autoridad de los doctores de la Iglesia y sanctos Padres, Caesaraugustae 1628. — Caspar Ruiz pincianus primariam in patria academia theologiae cathedram a duce de Lerma erectam rexit, et *quaestiones selectas* reliquit in 3. p. sive *commentaria* circa illas, in quibus defenditur doctrina illius ab omnibus sinistre eam intelligentibus ex quolibet sint instituto, Pinciae 1652 in f. — Alphonsus Miguel (al. Ildephonsus Michael) zamorensis, collegii s. Thomae complutensis professor primarius et regens, inter theologicas disputationes a puero consenescens *commentarium* edidit super 1. p. s. Thomae, Compluti 1658 in f.

308. Ex Cisterciensium familia Petrus de Oviedo in 1. p. et 1, 2. s. Thomae commentatus est. Docuerat is theologiam in gymnasio complutensi ex ordinaria et supremae proxima seu vesperorum cathedra. Migravit hinc ad occidentales indos episcopus insulae s. Dominici destinatus. Ab hac translatus est ad quitensem (1629), dein (1645) ad argentinensem (La Plata, Charcas, † 18. Oct. 1649). — Ex Carmelitarum familia praesertim mentione est dignus: Antonius a Matre Dei, antea A. de Olivera dictus († 1641) legionensis, qui auctor est praecipuus celebris cursus artium complutensis, qui Compluti 1624 coepit prodire hac inscriptione: *Collegium complutense philosophicum* h. e. artium cursus sive disputationes in Aristotelis dialecticam et philosophiam naturalem juxta angelici doctoris d. Thomae doctrinam et ejus scholam. Tomi primi, qui Logicam complectitur, auctor est Michael a ss. Trinitate († 1661); trium sequentium Antonius noster. Magno plausu cursus hic fuit ab eruditis, thomistis praesertim, receptus, ideoque recusus Francofurti 1629; Lugduni 1637; 1651 et 1668. Defuit porro illi metaphysica, quam exponendam suscepit Blasius a Conceptione O. Carm. gallus visitator generalis, qui propter docendi munus pluribus in scholis ordinis splendide gestum „magister totius ordinis« fuit salutatus. Prodiit Parisiis 1640 et 1642 et qua t. V. in ed. lugdunensi a. 1651 et 1668. *Philosophiam* quoque *moralem* adjecit, Parisiis 1647, quae tamen in ed. totius cursus non videtur recepta. Cum vero tironum captui cursus ille minus esset accommodatus, eum retractavit (seclusa metaphysica) Joannes ab Annunciatione, de quo infra, ediditque inscriptum: Collegii Compl. fr. disc. b. M. de monte Carm. *artium cursus* ad breviorem formam collectus et novo ordine atque faciliori stilo dispositus, Lugduni 1669—71 t. 5; Coloniae 1732. T. 3 adjectae sunt 2 disp. de principio individuationis rerum materialium, et de essentia, exsistentia et subsistentia. Est hic cursus prodromus celeberrimi cursus theologici, qui inscribitur: Collegii salmanticensis fratrum discalceatorum B. Mariae de monte Carmelo primitivae observantiae *cursus theologicus summam theologicam d. Thomae ang. complectens* juxta miram ejusdem angelici praeceptoris doctrinam et omnino consone ad eam, quam complutense col-

---

[1]) Ita Quetif II, 588.

legium ejusdem ord. in suo artium cursu tradidit. Hujus cursus tomi tres priores sunt pariter Antonii nostri[1]), quorum 1. est in qq. 1—26 p. 1. Salmanticae 1631 in f.; t. 2. in qq. de ss. Trinitate, ib. 1637; 3. in qq. de angelis, ib. 1641. Dominicus a s. Theresia adjecit t. 4. et 5. in 1. 2. p., scil. de fine ultimo, de beatitudine, de voluntario, de bonitate et malitia actuum humanorum, de peccatis. Joannes ab Annunciatione cursum complevit; prodiit autem Lugduni, Coloniae, Venetiis, Matriti 1679—1712 t. 12 in 14 v., et magni etiam nostro tempore aestimatur (m. 500): quare Palme novam editionem curavit Parisiis 1871. Sodales salmanticenses postmodum cursum theologiae moralis ediderunt, de quo alias. Ferdinandus a Jesu Gienni in Hispania n., ob auream dicendi vim et eloquentiam sui seculi Chrysostomus cognominatus († 1644 a. aetatis 73) scripsit *commentaria* in 1. 2. qq. 6. 7., Conimbricae 1606; in qq. 49—54; ib. 1606; in 3. p. qq. 1—26; Beatiae 1613 in 4; tr. *de Trinitate*, Conimbricae 1606; *de donis Spiritus s. et legibus*, ib. 1612; *Prooemium* totius s. Scripturae, Beatiae 1613 in 4; *de summo pontifice* et conciliis, Conimbricae 1617. — Josephus de Corduba O. S. Aug. abulensis teste Ossinger t. 4 in d. Thomam publico communicavit.

309. Plures fuere e societate Jesu Thomae interpretes. Praecipui sunt: Antonius Perez pontireginensis in dioecesi pampilonensi (n. 1599, † 27. Febr. 1649), theologiae Salmanticae et Romae professor, vir summi et acutissimi ingenii, de quo Sfortia Pallavicinus, postea cardinalis[2]): „A. Perez in theologico magisterio collega, vir ingenio mortalium, quos ego viventes ubique noverim, aut unquam in societate nostra floruisse sciam, pro mea aestimatione nulli secundus, simulque religione ac pietate inclitus.“ Ob doctrinae ac ingenii profunditatem „theologus mirabilis“ nuncupatus est: sed nimis sectatur subtilitates et hinc est obscurus ejusque opera, egregia alioquin, magistris tantum acutisque ingeniis sunt pervia. Haec reliquit opera: Conclusiones theologicae *de Deo trino et uno*, Romae 1648 in f.; *in 1. p. d. Thomae* tractatus 5, ib. 1666 in f.; *de justitia et jure*, de restitutione et de poenitentia, ib. 1669 in f; *in 2. et 3. p.* tractatus 6, quorum 1. agit de vitiis et peccatis; 2. de divina gratia auxiliante; 3. de justificatione impii; 4. de virtutibus theologicis; 5. de incarnatione Verbi; 6. de perfectionibus Christi; Lugduni 1669 in f., praemissa ejusdem vita. — Franciscus de Oviedo matritensis Aristotelem interpretatus est Oropesae et Compluti, dein tradidit theologiam morum in academia regia matritensi; scholasticam vero Murciae et Compluti. Vir erat acuto ingenio et in seligendis, tractandis enodandisque quaestionibus, praesertim moralibus, solido judicio: in disputando acer, sed adeo modeste sui compos, ut in disputationis ardore nihil acerbius reponeret († 9. Febr. 1651). Praeter integrum *cursum philosophicum*, Lugduni 1640 t. 2; 1651; 1663 in f., scripsit quoque *tractatus theologicos* scholasticos et morales respondentes 1. 2. p. ib. 1646 in f.; *de virtutibus fide, spe et charitate*, ib. 1651 in f. — Bernardus de Alderette[1]) zamorensis (n. 1594; † 15. Sept. 1657)

[1]) Dubitant tamen vel negant Kerker Kirchenlex. IX, 580 ed. 1. et Peters ib. I, 991 ed. 2., sed nobiscum sentiunt non solum bibliographi veteres, verum etiam Stanonik in docto et accurato art. ib. III, 769.

[2]) Vindicat. Soc. Jes. c. 36.

[1]) Distingui hic debet a Josepho Alderette S. J. († 1616) et Bernardo Alderette, qui erant fratres, patria malacitani, quorum alterum multum laudat Nic. Antonius propter insignem morum probitatem, modestiam magnamque eruditionem atque antiquitatis cognitionem. Cf. ejus opera in bibl. hisp. n. I, 221.

mira ingenii felicitate praeditus, philosophiam Compostellae et Vallisoleti tradidit; theologiam vero Salmanticae 24 annis magno cum plausu. D. Augustini et d. Thomae opera studio tam attento versaverat, ut quoties inter disputandum de ipsorum auctoritate dubium incidisset, statim quo loco, qua etiam pagina ss. doctores ea de re agerent, clare nec unquam fallente memoria depromeret. Doctrinae par fuit aut etiam major virtus, innocentiam infantis cum eximia sapientia conjungens. Orationi in primis addictus dubium fecit, num in orando an in studendo magis assiduus exstiterit; indignum theologo dictitans semper inter divina versari et mentem meditationibus divinis jejunam gerere. Haec sunt ejus opera: *Commentariorum ac disputationum* in 1. p. t. 2, scil. 1. de visione et scientia Dei; alter de voluntate Dei et praedestinatione et reprobatione, Lugduni 1662 in f.; in 3. p. *de mysterio incarnationis Verbi divini* t. prior, ib. 1652 in f.; *de sacris incarnati Verbi mysteriis et perfectionibus*, ib. 1652.

In hanc eandem p. deque eodem mysterio *commentarium* in qq. 1—24 edidit Joannes Prudentius caesaraugustanus O. Merc. in academia complutensi primarius theologiae professor, Lugduni 1654. Quaedam ejus *opera theologica* posthuma prodierunt Lugduni 1690 in f.

310. Hos proxime sequuntur, qui integrum Theologiae cursum seu summam composuerunt, cum plerumque s. Thomae vestigia legerint atque ad ejus summae normam disputaverint. Huc spectat Caspar Hurtadus S. J. mondexarensis, qui Compluti ad doctoralem theologiae lauream cum eruditissimis viris inito certamine primum inter competitores locum occupavit. In eadem academia primarius philosophiae professor fuit, dein post suum in societatem Jesu (1607) ingressum theologiam tum Murciae, tum Matriti, tum Compluti annos amplius 30 docuit. Vitae mortalis cursum consummavit Compluti 5. Augusti 1647 septuagenario major, inter primarios societatis Jesu viros propter eximiam scientiam et virtutem merito reponendus. In suis operibus breviter, solide ac dilucide difficillima quaeque explicat. Sunt vero haec: *De Deo*, Matriti 1642; 1662 in 4; *de beatitudine, actibus humanis*, bonitate et malitia, habitibus, virtutibus et peccatis, Matriti 1632 in 4; *de fide, spe et charitate*, ib. 1632 in 4; *de justitia et jure*, ib. 1637 in 4; *de incarnatione Verbi*, Compluti 1628 in 8; *de sacramentis in genere et in specie* de baptismo, confirmatione, poenitentia et extrema unctione, ib. 1628 in 8; *de eucharistia, sacrificio missae et ordine*, ib. 1620 in 8; *de matrimonio et censuris*, ib. 1627; Lugduni 1629. Disputationes *de sacramentis et censuris* prodierunt iterum simul Antwerpiae 1633 in f. — Ludovicus Caspensis O. Cap. († 1647) integrum reliquit *cursum theologicum* complectentem praecipuas materias, quae in scholis tradi solent, secundum ordinem d. Thomae, Lugduni 1642. 1643 v. 2 in f.; Venetiis 1666 editio locupletior sed rara. Scripsit quoque *apologiam* in defensionem annalium *Zach. Boverii*. Auctor est in theologia morali gravis. — Alium theolog. cursum secundum mentem doctoris subtilis incepit, sed non absolvit Joannes Merinero O. S. Franc., matritensis, per annos multos theologiae professor, dein designatus episcopus civitatensis, demum vallisoletanus (1663), vir mansuetus, prudens et pius, a plerisque episcopus „sanctus" appellatus. Complectitur ille cursus tractatus *de scientia Dei et voluntate, de praedestinatione et Trinitate; de beatitudine, de actibus humanis, bonitate et malitia morali peccatoque actuali*, Matriti 1668 v. 2 in f. Exaraverat etiam *cursum philosophiae* juxta doctoris subtilis mentem, Matriti 1659 t. 5, et tractatum *de conceptione Deiparae V. M.* seu de hujus articuli definibilitate (his-

panice), Vallisoleti 1652 in 4. — Michael Ripol de Atienza O. Carm. caesaraugustanus, suae provinciae bis praepositus († 1648 a. aetatis 84) scripsit plures tractatus, quorum nonnulli in compendium redacti prodierunt una cum aliis tractatibus sodalium (Aug. Palacio et Martini Ximenez de Embun) inscripti *Theologia abbreviata* ... ex diversis ... sapientissimis magistris per F. M. Dionysium Blasco.. compilata et resumpta, Caesaraugustae 1670. — Ejusdem ordinis fuit Joannes Baptista de Lezana matritensis, quem aequales passim magnis celebrant encomiis [1]). Natus est 23. Nov. 1586, ordinem carmelitarum ingressus 1601 Toleti philosophiae, theologiae Compluti sub doctissimo Ludovico Montesino (cf. n. 223) vacavit. Romam venit ad comitia generalia sui ordinis (1625), nec inde unquam amplius discessit. Praefectum studiorum et theologiae praeceptorem egit in coenobio S. Mariae transpontinae, socium quinque aut sex ministrorum ordinis generalium, ascendissetque ad supremam illius praefecturam jam ab a. 1645, tantum si exorari potuisset, ut rem sollicitantibus assensum commodasset. Praeterea in gymnasio Sapientiae totos 16 annos docendae metaphysicae inter tot occupationes incubuit: adhibitus quoque fuit a summis pontificibus consultor diversis in congregationibus. In hoc certe homine sapientia et pietas, doctrinae excellentia et modestiae ac prudentiae dotes sic aequaliter maximeque floruerunt, ut neutra harum virtutum alteri concedente ad formandum omnes veluti data opera virum undique clarissimum conspiraverint [2]). Ex pluribus quae reliquit operibus historicis, moralibus, scholasticis, haec prae ceteris mentione digna: *Summa theologiae sacrae,* Romae 1651. 1654. 1658 t. 3, quorum primus respondet 1. p. summae s. Thomae; secundus 1, 2; tertius 2, 2. (ex parte), opus rarum; liber apologeticus *pro immaculata Deiparae V. Mariae conceptione,* ubi non modo caruisse peccato originali, sed nec in Adamo peccasse, nec debitum proximum originalis habuisse defenditur, Matriti 1616 in 4; *summa quaestionum regularium* seu de casibus conscientiae ad personas regulares utriusque sexus spectantibus juxta nova decreta . . . ss. pontificum et ss. congregationum etc. Romae 1634 seqq., pp. 5; Venetiis 1646; 1654; Lugduni 1655; 1678, saepius dein recusa; magni etiam nunc aestimatur. *Consulta varia* theologica et juridica et regularia pro conscientiarum instructione circa controversias apud sacra tribunalia agitatas, quorum ultimum est de singularissimo Petri papatu in Ecclesiam d. Paulo ap. etiam excluso, Venetiis 1651 in f., cum praecedenti op. Lugduni 1655. 1656 t. 4 in f. (fr. 70). Collegit quoque *annales* sacros, propheticos et elianos Ord. bb. V. Mariae de Monte Carmelo, Romae 1645—56, t. 4 in f. (fr. 300), quorum compendium confecit belgice Petrus Wemmers ejusd. ord. Antwerpiae 1666 in 4. Vitam piissimam praestans hic theologus sancto fine absolvit 20. Martii 1659 a. aetatis 74.

311. Speciales tractatus ediderunt: Ludovicus de Ribas S. J. valentinus, insignis virtutis vir, qui primum Caesaraugustae philosophiam, theologiam dein Valentiae plures annos explicuit († 3. Jan. 1647), reliquit *Summae theologiae* t. 1. (et unicus), qui complectitur apparatum ad theologiam et tractatus 7, scil. de essentia Dei et attributis in communi; de attributis Dei transcendentalibus; de visione Dei; de scientia Dei [1]); de voluntate Dei, de providentia Dei; de praedestinatione et

[1]) Cf. Bibl. hisp. n. I, 650.

[2]) Ita Nic. Antonius in bibl. hisp. n. l. c., ubi etiam catalogum operum reperies.

[1]) *De primatu divinae libertatis* ad sciendum et decernendum de futuris contingentibus contra scientiam mediam (Valentiae 1654) scripsit Hieronymus Vives O.

reprobatione, Lugduni 1643 in f. — *De Deo uno et trino* (Lugduni 1666 in f.) disputavit Leonardus de Penafiel S. J., origine hispanus, natione peruanus, patria riobambensis, vir excellentis doctrinae et virtutis eximiae, qui philosophiam Limae, theologiam scholasticam et moralem Cusci docuit († 2. Nov. 1657). Disputavit quoque *de virtute divinae fidei,* deque infidelitate, haeresi et poenis haereticorum, Lugduni 1671 in f.; *de incarnatione Verbi divini,* ib. 1678 in f. — Hujus frater Alphonsus seu Ildephonsus pariter S. J. defunctus eodem anno et mense, quo Leonardus scil. 18. Nov. 1657, reliquit *cursum philosophicum,* Lugduni 1653 —1679 v. 4 in f. et *theologiam scholasticam naturalem* de Dei natura, proprietatibus et attributis, entium naturalium formalitatibus, Lugduni 1678 t. 2 (fr. 36). — Franciscus Felix O. S. Franc. matritensis, vir subtilis ingenii et rarae doctrinae haec reliquit opera: *de incarnatione* ad mentem doct. subtilis, Parisiis 1641 in 4., *Tentativae complutenses,* in quibus Joan. Duns Scoti mentem elucidat, Compluti 1642. 1645 t. 3 in 4; agit in iis de fine hominis, de beatitudine, de actibus humanis, bonitate et malitia humanorum actuum, de conscientia, de habitibus et virtutibus; de visione Dei, de peccatis, de gratia: opus admodum rarum. Emisit insuper primum *Principium complutense* complectens tractatus de scientia Dei, de praedestinatione ac reprobatione, de Trinitate, Compluti 1646 in 4; 1659; *de divini verbi incarnatione* tractatus ad mentem Duns Scoti, Parisiis 1641 in 4. — Joannes Muñoz O. Min. publici juris fecit *Disceptationes* (16) *et argumenta complutensium* circa varias s. theologiae doctrinas, Caesaraugustae 1649 in 4., in quibus fere de universa disputat theologia. — Augustinus Bernal[1]) S. J. magallonensis, philosophiae et theologiae per plures annos professor († 13. Sept. 1642), reliquit disputationes *de divini Verbi incarnatione,* Caesaraugustae 1630 in f., *de sacramentis in genere et de eucharistia*[1]) *et ordine in particulari,* Lugduni 1651 in f. Theologus erat doctrina et eruditione praestans et sacrae disciplinae perfecte gnarus. — Josephus de la Cerda O. S. Ben., interpres doctoris angelici in academia salmanticensi, ecclesiae dein almeriensis praesul (1637), post triennium (1640) translatus ad pacensem († 1645), vir fuit doctrina multa et varia, ingenio perspicaci, parataque adeo et facili eloquentia in commentariis pangendis, ut vix quidquam, quod e calamo in chartam fluxisset, deletum plurimis paginis deprehenderes. Exstant ab eo in magno pretio a multis habita, sed tantum ingeniosis pervia et utilia[2]): *De Maria et Verbo incarnato,* ubi et de s. Josepho ac de utroque Joanne, Almeriae 1640 in f.; *Maria effigies et revelatio Trinitatis et attributorum Dei,* quod opus (rarum) prodiit Matriti 1640 in f.; Lugduni 1662; *in s. Judith historiam* commentarius literalis et moralis, 1641 t. 2 in f.; Lugduni 1653. — Petrus Hurtado de Mendoza S. J., gente cantaber, domo valmasedanus, philosophiam Pompejopoli, theologiam Vallisoleti et Salmanticae per a. 30 cum laude docuit. Ejus indoles et ingenium lucent in scriptis, quae vulgavit: ea vix sine titulo laudis a doctis sui seculi scriptoribus citantur. Ingenio fuit acerrimo, doctrina eximia, quem doctissimus Ripalda sem-

---

Praed., qui pluribus annis apud suos Oscae Valentiaeque theologiam docuit.

¹) Alius a Felice Bernal O. Praem., cujus exstat disputatio inscripta *Sentencia de s. Thomas* en favor de la immaculada Concepcion de la Virgen, Burgos 1623 in 4., liber rarus.

¹) De hac opus rarum reliquit Antonius Serpa O. S. Francisci, electus episcopus cochimensis in Orientis India, hoc titulo: *Eucharistica chronologia* ab ipso mundo per figuras legis naturae depicta et enarrata, Parisiis 1648 t. 2 in f.

²) Nic. Antonius in bibl. hisp. I, 803.

er magistrum veneratus est[1]): nec
ninus encomium ab integerrimis mori-
us et regularis disciplinae observantia
romeruit. Quam tenerae in tanta eru-
litione conscientiae fuerit, id unum
rgumento esse poterit, quod nunquam
ubitum concesserit, quin prius sacra-
nentali confessione se expiaret: accidit-
ue non semel, ut iter agens perveniens-
ue ad locum, ubi sacerdotis copiam
on haberet, rursus se viae commiserit,
onnullasque leucas confecerit, donec
e ad pedes confessarii expetiti sisteret
† 10. Nov. 1651). Haec ejus doctrinae
onumenta: Disputationes *de Deo ho-
ine* sive de incarnatione Filii Dei,
ntwerpiae 1634 in f., opus rarum
n. 30); *de tribus virtutibus theologicis*,
almanticae 1631 t. 2 in f. Praeterea
niversam philosophiam in unum rede-
it corpus, Lugduni 1624 in f. (editio
m sexta). — Martinus Perez de
nanoa S. J., valentinus, magnae penes
mnes auctoritatis, philosophiam et su-
inde theologiam totos 15 annos Va-
entiae et aliquot iterum Barcinone do-
uit († 4. Martii 1660 a. aetatis 82),
diditque: *De Deo uno et trino* seu de
irabili ss. Triados mysterio opus theo-
ogicum 20 disp. divisum, Lugduni
639 in f.; *de mirabili div. Verbi incar-
atione*, opus theologicum 40 disp. di-
isum, ib. 1642 in f.; *de s. matrimonii
acramento* opus morale theologicum 60
sp. divisum, ib. 1646 in f.; *de virtute
sacramento poenitentiae* opus theolo-
cum, scholasticum et morale confes-
riis omnibus maxime utile 57 disp.
visum, ib. 1656 in f.

312. Memoria dignissimus est Jo-
nes Martinez de Ripalda S. J.
mpilonensis, summus cum card. de
ugo hac aetate in Hispania ac forte in
ropa universa theologus scholasticus,
btilissimus et solidissimus in opinio-
bus e cathedris propugnandis, vir ap-
ime religiosus et innocentissimae vitae laude insignis. Philosophiam docuit Monteforti, Salmanticae theologiam tanta nominis fama, ut paucos ad eum diem ibi habuerit societas, quorum et viva vox et praelectiones majori in pretio fuerint habitae. Sanctos patres, Augustinum praesertim et Aquinatem, continuo evolvebat praeditusque memoria felicissima quasi paratos habebat ad omnia, quae proponebantur. Plurimum excelluit in theologia morali et ex tempore fundatissime respondebat ad casus conscientiae variis ex locis ob doctrinae famam ad se delatos[1]). Inde Matritum evocatus in regalibus studiis imperialis collegii moralis disciplinae interpretem egit, ibidemque mortalem hanc vitam deseruit 26. Apr. 1648. Haec sunt, quae edidit: *de ente supernaturali* disputationes in theologiam universam t. prior Burdigalae 1635 in f., t. posterior Lugduni 1645, appendix et t. 3. adversus articulos (Baji) olim a Pio V., Gregorio XIII. et novissime ab Urbano VIII. damnatos[2]) ll. 2, Coloniae Agrippinae 1648 in f.; Lugduni 1663 v. 3 in f., opus admodum rarum ingentique pretio aetate nostra propter controversias hoc de argumento obortas conquisitum, hinc iterum Parisiis 1870 t. 3 in f. recusum; tractatus theologici et scholastici *de virtutibus fide, spe et charitate*, ib. 1632 in f.; *brevis expositio literae magistri sententiarum*, cum qq. quae circa ipsam moveri possunt et auctoribus, qui de illis disserunt, Coloniae 1635; Lugduni 1676; 1696; Venetiis 1737 in 8., opus admodum utile pro studio magistri. — Marcus Antonius Alos et Orraza Ord. SS. Trin. Red. captiv., valentinus, reliquit praeter tr. *in Genesim*, Valentiae in f. et de sensibus s. Scripturae in 8., *selecturam disputationum theologicarum scholasticarum* primam p. Va-

[1]) Cf. Ripalda de fid. disp. 3. s. 1. 11.

[1]) Cf. Sotvellus in bibl. script. S. J.
[2]) Contra hos ll. prodiit: *Joan. Mart. de Ripalda e S. nominis Jesu vulpes capta* per theologos s. facultatis lovaniensis, Lovanii 1649 in 4. auctore Sinnich, de quo cf. t. II. n. 36.

lentiae 1642 in 4. — Ildephonsus a s. Augustino O. S. Aug. reliquit *Theulugia mistica scientia* y Sabiduria de Dios misteriosa obscura y levantada para muchos, Compluti 1644 in 4.

313. Beatissimae V. Mariae privilegia, praesertim immaculatum ejus conceptum, praeter aliquos jam laudatos, plures vindicarunt, ut Caspar de la Fuente O. Min. toletanus cum Josepho Maldonado Palaestinae, dein indicarum provinciarum commissario generali, Petro de Alva et Joanne de Gutierrez in *Armamentario seraphico et regesto universali* pro tuendo titulo immaculatae conceptionis, Matriti 1649 in f. (m. 24). — Petrus Simanca O. S. Aug. in universitate granatensi theologiae professor († 1648), cujus sunt: *De immaculata conceptione* seu de immunitate b. V. Mariae a peccato originali et a debito illud contrahendi, Matriti 1640 in 8; *Una carta escritta a nuestro P. Innocentio X.* sobre la definicion de fee del articulo de la concepcion immaculada de la Virgin, ib. 1645 in f. — Franciscus Guerra O. S. Franc. ex oppido Villagarcia in dioecesi palentina, in scholis argumentator acer, e rostris declamator celeber, demum episcopus gaditanus († 1658), cujus exstat opus egregium *Majestas gratiarum ac virtutum omnium Deiparae V. Mariae,* Hispali 1659 v. 2 in f.; ejus sodalis Gregorius Sanchez s. theologiae professor in complutensi coenobio s. Didaci, edidit tractatum *de statu immaculatae conceptionis Reginae angelorum*, Matriti 1662 in f. — Franciscus de Amolaz Joanni de Austria a secretis scripsit *Deiparae triumphum ab originali,* Barcinone 1655 in 4. — Andreas Pintus Ramirez S. J. olisiponensis, vir pietate et doctrina insignis, qui aliquot annos s. literas est interpretatus († 23. Maj. 1654), praeter alia opera edidit: *Deipara ab originis peccato praeservata:* opus cathedris et suggestibus non inutile: ubi postquam scholastico tenore quaedam breviter expenduntur, fusissime deinde ab Scriptura et patribus amoeniores semitas exerrat calamus, Lugduni 1642 in f.; *Canticum canticorum Salomonis* dramatico tenore, literali allegoria, tropologicis notis explicatum, ib. 1642 in f.; *utriusque principum politices parallela* justae et iniquae ad c. XV. Isaiae prophetae, ib. in f.; *s. Scripturae selecta* sive spicilegium explanandae literae moribus illustrandis, cujus 1. p. divini verbi interpretibus; 2. ejusdem concionatoribus administrat, Lugduni 1648 in f.: *commentarius in epistolas Christi Domini ad septem episcopos Asiae,* quae in Apocalypsi continentur . . . non vulgaribus ad mores documentis locupletissimus, ib. 1652 in f. [1]). — Silvester de Saavedra O. S. Mar. de Merc., hispalensis, postquam scripsit *de immaculata conceptione* lingua vernacula (Hispali 1615 in 8.), edidit: *S. Deipara* sive de eminentissima dignitate Dei Genitricis immaculatissimae, Lugduni 1655 in f. — Antonius Calderon beaciensis, vir theologiae totius, sacrarum ac profanarum literarum peritissimus, prius in patria philosophiam docuit, unde Salmanticam accersitus, ut inter sodales collegii conchensis in academico stadio decurreret, s. literas ex cathedris Scoti et s. Thomae interpretatus est tam in academia quam in Ecclesia ipsa salmanticensi, cum sacerdotium canonicum in depugnato egregiis animis ingeniorum certamine sibi obtigisset, quod s. Scripturae docendae partes juxta ritum

---

1) Ab eo distinguendus est Laurentius Ramirez de Prado, vir doctissimus pluribusque muneribus splendidis functus († 1658), qui praeter opera ad jus civile spectantia edidit *Pentecontarchum* sive 50 militum ducem h. e. tot capitum corpus pulcherrimis philologiae sacrae et humanae coloribus variegatum, Antwerpiae 1612 in 4. *Luitprandi episcopi cremonensis opera* edi etiam curavit, Antwerpiae 1640 in f., quae tamen editio non est prima, ut ipse putavit. De nostri operibus cf. Backer II, 1994.

ecclesiasticum habet commissas. Hinc ad ecclesiae toletanae amplissimum ordinem simili alio doctrinae experimento admissus est[1]). Obiit designatus episcopus granatensis 1654. Prodiit ejus *pro titulo immaculatae conceptionis bb. Mariae* adversus duos anonymi libellos (Romae natos) l. unus, Matriti 1650 in 4. — Ludovicus Crespi et Borja congr. Orat. valentinus, n. 2. Maj. 1607, praesul oriolanus (1652) dein (1658) placentinus, regius quoque legatus ad Alexandrum VII. in causa immaculatae conceptionis b. M. V., pro ea scripsit: *Propugnaculum theologicum definibilitatis proximae sententiae piae* negantis bb. V. M. in suae conceptionis primo instanti originali labe fuisse infectam, Valentiae 1653 in 4. Non caruit fructu ejus legatio: causa enim diligenter discussa edidit Alexander VII. constitutionem „Sollicitudo omnium ecclesiarum" pro immaculata V. conceptione. Scripsit quoque *Quaestiones selectas morales*, in quibus novae aliquae doctrinae Joan. Caramuelis episc. missiensis refutantur, Lugduni 1658 in 4. Decessit piissimus praesul in reditu in Hispaniam 19. (secundum alios 12.) Apr. 1663. — Joannes Baptista Poza S. J. cantaber n. 1588 famosus factus est ob *elucidarium Deiparae,* quo haec continentur: Praevius explorator majori ex parte pugnax et contentiosus de chronographia et geographia mysteriorum Virginis l. 1; de re paterna l. 2; de corpore V. l. 3; supplementum pro definiendo immaculato conceptu l. 4., Compluti 1626; Lugduni 1627 in 4., opus a congregatione Indicis 11. Apr. 1628 prohibitum propter singulares et temerarias propositiones, quas etiam nimia pertinacia ausus est tueri: quam ob rem omnia ejusdem opera fuere prohibita, speciatim duo pro suis opinionibus apologiae; ipse vero privatus fuit cujusvis muneris gerendi facultate, a scribendo abstinere deinceps et in collegio conchensi perpetuo commorari jussus († 6. Febr. 1659).

314. Hispaniam hac periodo vere aemulata est Italia, cum vix pauciores in ea numeres scholae theologos. Horum praecipuus videtur Franciscus Amicus S. J. cosentinus, vir profundae et copiosissimae doctrinae[1]), moribus praeditus candidis et prisca simplicitate evangelica prudentia temperata. Theologiam docuit 24 a. Aquilae, Neapoli, Graecii (in Styria), cujus academiae etiam quinquennio cancellarium egit. Eminenti sapientiae, quam suspiciebant omnes, adjunxit profundam animi demissionem, qua in vilia se ministeria usque ad extremum senium ingerebat. Creditur primam, quam in societatem Jesu attulit, innocentiam etiam in coelum intulisse († 31. Jan. 1651). Doctrinae ejus testimonium praebet *cursus theologicus* juxta methodum, qua in scholis Soc. J. ubique praelegitur annis quaternis s. Thomae ordini respondentem, quem in lucem emisit 9 t. in f.; quorum 1. agit de Deo uno et trino, Viennae 1630; 2. de natura angelorum eorumque proprietatibus; 3. de ultimo fine hominis et mediis ad eum conducentibus et impedimentis abducentibus; 4. de fide, spe et charitate; 5. de jure et justitia, qui tamen prohibitus fuit 18. Jun. 1651 „donec corrigatur", propter tres propositiones, quas dein Alexander VII (n. 17) et Innocentius XI (n. 32. 33) damnarunt. Correctus juxta correctionem expressam in decreto 6. Jul. 1655 permittitur. Quare cum eae jam omissae sint in ed. 1649, censeri jam poterit haec ed. permissa. Tomus 6. agit de augustissimo incarnationis mysterio; 7. de sacramentis in genere, de baptismo, confirmatione et eucharistia; 8. de sa-

[1]) Cf. Nic. Antonium in bibl. hisp. n. I, 106.

[1]) Ita Genér l. c. Quam copiose expendat quaestiones, uno exemplo ostendemus. Inquirens in modum, quo concilietur Christi libertas cum absoluta impeccantia, undecim enarrat conciliationis modos (de Inc. disp. 25 sect. 3), et in modo postremo adhuc septem vias diversas proponit.

cramento poenitentiae et extremae unctionis; 9. de magno matrimonii sacramento, qui omnes t. prodierunt Duaci 1640 ss. et Antwerpiae 1650 ed. 3. — Alius ab eo est Bartholomaeus Amico[1]) pariter S. J. Anzii n. 1562 in regno neapolitano, qui scripsit *in universam Aristotelis philosophiam* notas et disputationes, quibus illustrium scholarum Averrois, d. Thomae, Scoti et Nominalium sententiae expenduntur, earum tuendarum probabiliores modi afferuntur, Neapoli 1623—48 t. 7 in 8 v. in f. Reliquit praeterea opusculorum *de aliquibus principiis communibus philosophis et theologis* ll. 3 distinctus t. 1. et 2. Neapoli 1638; t. 3. Romae 1644 in f.—Raphael Aversa[2]) a Sanseverino O. Cler. reg. min. quinquies praepositus generalis suique ordinis magnum decus, *theologiam scholasticam universam* ad mentem s. Thomae elaboravit in pp. 6 et t. 7 distributam, qui seorsim variis in locis (Romae, Venetiis, Genuae, Bononiae) intra annos 1631 —42 et variis inscriptionibus prodierunt: unde opus completum est valde rarum (m. 160). Pars 1. (t. 1. et 2) agit de Deo in se et rerum principio; 2. de Deo ultimo fine et mediis ad eum assequendum; 3. de fide, spe et charitate; 4. de sacramentis in genere, de baptismo et confirmatione; 5. de eucharistiae sacramento et sacrificio, poenitentia et extrema unctione; 6. de ordine et matrimonio. Elaboravit quoque *Logicam,* Romae 1623 in 4. et *philosophiam,* quae complectitur metaphysicam et physicam, ib. 1625. 1627 t. 2. Theologus fuit et philosophus eximius, magnaque dicendi perspicuitate atque singulari ingenii acumine praeditus. Landatur in hujus praeclarissimi scriptoris theologia scholastica „compendiosa brevitas profundioris doctrinae succo non plane vacua[1]).“ Cum magna doctrina juncta in eo erat virtus insignis, humilitas praeprimis, qua infulas sibi oblatas ab Innocentio X. et Alexandro VII. recusavit. Obiit 10. Jun. 1657 a. aetatis 68.—Joannes Benadu cler. reg. Matris Dei lucensis, philosophiae et theologiae professor († 24. Febr. 1657) scripsit *summam theologiae tripartitae,* cujus tantum p. I. et II. Romae 1651—52 prodiit.

[1]) Ab utroque distinguitur Ovidius Amici (de Amicis), qui disseruit *de primatu Ecclesiae* tam in spiritualibus quam in temporalibus, Romae 1633.

[2]) Alterius Raphaelis Aversae O. Min. mentio fit in bibl. franc. III, 31, cui tribuitur tr. de eucharistia, poenitentia et extrema unctione, Bononiae 1642, sed is alius non videtur a nostro.

315. In *libros sententiarum* scripserunt: Paulus Ciera O. S. Aug. venetus, qui postquam Romae in Sapientia ss. libros interpretatus erat, factus est episcopus civitatis novae et inde translatus ad episcopalem sedem Vastinae in regno neapolitano († 1648). Edidit in l. 1. (sententiarum) Lombardi *responsiones ad quaesita omnia,* quae circa materiam de unitate et trinitate divinisque attributis a sapientioribus scholasticae theologiae patribus fieri solent, et eorundem clarissimas resolutiones, Romae 1633 in 4. Christophorus Brenzonius O. Carm., cujus *commentarius in 4 ll. sententiarum* admodum rarus carusque quondam erat († 1648), et Mauritius de Gregorio O. Praed. Cameratae, quod oppidum est Siciliae, natus. Neapoli non vulgarem ab eruditione multiplici ac in omni fere scientiarum genere famam sibi comparavit. Antiquitatum fuit studiosus et in quaerendis rarioribus arcanis sedulus perscrutator († 3. Nov. 1651). Plurima reliquit opera[2]), e quibus potiora sunt: *Commentarii laconici ad sensum prooemii paraphrastici in 4 sent. ll.* . . . ubi hoc in isto volumine mira brevitate, ordine ac claritate non

[1]) Michael a s. Jos. IV, 13.

[2]) Quetif II, 567, qui ea distinguit in scholastica, dogmatica, paraenetica, canonica, inter quae plura complectuntur casus morales, et historica.

solum universa theologia continetur cum terminorum concordantia Angelici, Subtilis doctorum, Aegidii augustiniani Baconiique carmelitae, sed etiam summatim omnes controversiae Scoti in s. Thomam simul per singulos ll. cum recentioribus, nec non oppositiones haereticales, cunctae earum etymologiae in cujuslibet distinctionis finem rejectae et earum scriptores et contra centum millia falsorum deorum per abecedarium una cum 200 et eo forte amplius antiquarum recentiorumque opinionum disceptationibus . . . cum additione ejusdem stili quam brevissimi in hac ultima impressione omnium quaestionum et argumentorum Scoti, Aureoli, Gregorii ariminensis et ceterorum a principe thomistarum M. Joan. Capreolo collectorum et solutorum et per M. Paulum Soncinatem in divinum epitoma sic nuncupatum et formalizatum, quod dicitur *Capreolinus* plus quam decies impressum propter ejus excellentiam: nec non Montagnoli, Ripae episc., Gonzalez, Nugni, Nazarii, Bagnezii, Medinae et aliorum recentiorum O. Praed. loca citata ad solvenda argumenta scotistarum ultimorum Herrerae, Radae, Vulpis plurimorumque etc., Neapoli 1645 in f.; *Anatomia totius Bibliae V. et N. T. et praecipue Apocalypsis* et de omnibus expositionibus suis seu de scriptoribus ecclesiasticis cum similitudinibus Homeri, Virgilii, Ciceronis et declaratione emblematum Alciati, Neapoli; *commentarii laconici ad sensum prooemii in 4 ll. contra gentiles,* ib. 1644 in f.; *aphorismi* seu summa omnium conciliorum et bullarum a d. Petro usque ad praesentem summum pontificem cum expositione laconica paraphrastica: etiam applicati ad ss. canones et ad margaritas abecedarias casuum conscientiae pro confessoribus etc. . . . cum apostilla abecedaria omnium casuum conscientiae, censurarum et sacramentorum et casuum reservatorum ex antiquis et recentioribus casuistis, ib. 1642 in 12; *Expositio laconica paraphrastica omnium bullarum ad sensum prooemii* ex prima sub d. Petro usque ad praesentem summum pontificem contra Quarantam, Capellanum, Novarium, Cherubinos patrem et filium et ceteros bullaristas, qui incipiunt solummodo ex Gregorio VII. a. 1073, derelinquunt etiam multorum aliorum pontificum bullas post Gregorium: modo vere adducuntur omnes, ita ut nullus remaneat pontifex, qui non fecisset saltem unam bullam seu ordinationem etc. cum variis appendicibus, Neapoli 1645 in f.; 1649.

316. Multi in exponendo s. Thoma[1]) versati sunt, ex quibus primus commemorandus est Xantes Mariales (al. Pinardi) O. Praed. venetus n. circa a. 1580, vir insignis doctrinae atque virtutis, orationi, lectioni et orationi ad decrepitam usque aetatem unice intentus († 1660), qui etiam propter lucubrationes lingua vulgari pro romani pontificis potestate editas a senatu veneto e coenobio suo ejectus fuit et extra reipublicae ditionem in exsilium pulsus, ut modo Mediolanum, modo Ferrariam ac tandem Bononiam illi fuerit fugiendum. Laboriosum ac ingeniosum virum eum fuisse testantur haec opera[2]): *Bibliotheca interpretum ad universam summam s. Thomae Aq.* . . . h. e. solers examen universorum, quae a scriptoribus quibuscunque tum antiquis tum recentibus ad scholasticam theologiam hactenus evulgata sunt: cum primis vero uberrime exagitantur nostrorum temporum curiositates, circa quas novitiosa modernitas adversus sapientissimam antiquitatem tantopere discruciari videtur, Venetiis 1660 v. 4 in f. in qq.

---

[1]) Hujus *summam theologicam* a mendis expurgavit et luci dedit Romae 1618 t. 12 in 12; Coloniae 1640 t. 5 in 4. (ed. elegans et purior) Gregorius Donatus O. Praed. romanus, magister s. Palatii († 21. Maj. 1642).

[2]) Cf. Quetif II, 600 s.

1. p. 1—10—14—46, cum relectionibus 16 ad q. 14. de scientia Dei, et 9 ad q. 1. prooemialem, opus rarum (fr. 130). Decreto tamen s. congregationis indicis 20. Jun. 1662 jubetur expungi controversia prolegomena t. 1. adversus novatores ob Jo. B. Pozae sociorumque (e societate Jesu) doctrinam acrius perstrictam, ut testatur Quetif. Praeiverant: *Controversiae ad universam summam theologiae s. Thomae Aq., nec non ad 4 ll. magistri Sent.*, in quibus primum doctoris utriusque sententia novis speculationibus illustratur, plurima eorum abdita sensa aperiuntur, innumeraque loca, quae inter se pugnare videntur, ad concordiam revocantur. Objectis deinde quibuscunque, quae ad hanc usque diem adversus aut d. Thomae doctrinam aut Cajetani commentaria aut rationes, quibus thomistica sententia adnititur, aut responsa antiquis impugnatoribus allata, a quoquam evulgata sunt, tum vero praecipue ab his, qui novissime scripserunt, quibus adhuc a nemine responsum est, profunde, lucide, copiose pleneque occurritur. Postremo scotistarum perillustris schola cum thomistica quoad fieri potest conciliatur: Scoti doctrina, ubi ab Aquinate dissidet, mira facilitate explicatur atque defenditur vindicaturque a calumniis etc., Venetiis 1624 in f.; *amplissimum artium scientiarumque omnium amphitheatrum* h. e. de rebus universis celeberrimae qq. disputatae ab orbis oraculo d. Thoma Aq. ad hanc usque diem a nemine explicatae, Bononiae 1658 t. 2 in f. (fr. 70).

317. Huic ex eodem ordine addantur: Michael Zanardi bergomas (n. 18. Jul. 1570, † 1642), qui in pluribus provinciae lombardicae conventibus philosophiam et postea theologiam professus est. Praeter *commentaria in varios Aristotelis libros*, Coloniae 1622 in 4., reliquit *commentaria in universam 1. p. s. Thomae*, Venetiis 1620 in f.; *directorii theologorum ac confessorum* ad summam fere omnium casuum conscientiae (de sacramentis, de non mentiendo in singulari etc.) pp. 3, Cremonae 1612 et Venetiis 1614 t. 3 in 8. — Joannes Paulus Nazarius Cremonae 1556 natus, vir ingenio promptus et acer, s. theologiae magister nominatissimus, quam variis in locis cum plausu et fructu docuit, a. 1592 cum nuncio apostolico Bohemiam adivit, ibique in universitate pragensi studioque sui ordinis generali primarius regens institutus contra protestantium errores Ecclesiae catholicae dogmata sedisque apostolicae primatum et jura scripto et verbo propugnavit. In Italiam redux (1596) a Clemente VIII. selectus est (1597), qui in oppido Plurii in valle Clavennae cum ministris calvinianis publice congrederetur et missae sacrificium a Christo Domino institutum propugnaret, quod et praestitit 8—10. Martii, cujus disputationis acta habentur opusc. t. 1. Demum Bononiae, ubi ter regentis munere functus fuerat, annis et laboribus fractus, integro tamen judicio ad ultimam senectutem usus obiit 1645 vel 1646 a. aetatis 90. Edidit: *Commentaria* (rara) *et controversiae* in 1. p. summae s. Thomae Aq., Bononiae 1620 (ed. 2.) t. 3 in f.; in 3. p. ib. 1625—27 t. 3 in f. (in qq. 1—17—34—59), quibus adjecit t. 2 *opusculorum theologicorum*, Bononiae 1631. 1632 in 4., inter quae praeter alia[1]) sunt: de scriptis d. Thomae Aq. dissertatio critica; commentarium 16 continens regulas ad scientiae tam divinae quam humanae cognitionem assequendam aptissimas ex angelico doctore collectas et expositionibus illustratas. Aliud ejusdem opusculum, quod ib. 1633 in 4. prodiit, inscribitur: *De ss. patrum et doctorum Ecclesiae auctoritate in doctrina theologica*, addita defensione apologetica pro patrum auctoritate Alphonsi (seu Ildephonsi) Baptistae in latinum idioma translata. —

[1]) Cf. Quetif II, 544 s.

In 3. p. summae theologiae doctoris angelici *commentaria scholastica* Gregorii Cippulli capuani prodierunt Romae 1646 in f. — Joannes Thomas Gastaldi (Castaldi), Alassii in ditione genuensi natus, studio et ingenio inter aetatis suae theologos haud incelebre nomen sibi fecit. In capitulo generali sui ordinis Romae 1629 conclusiones publice cum plausu propugnavit: hinc magisterii lauream est consecutus atque in bononiensi gymnasio primarius theologiae constitutus lector. Deinde ab Innocentio X. ob praeclaras animi dotes, quas Romae sanctae universalis inquisitionis qualificator, ut ajunt, et consultor ostenderat, aprumiatensis (vernacule Brugneto) episcopus electus est († 1655). Scripsit: *De potestate angelica* sive de potentia motrice ac mirandis operibus angelorum et daemonum dissertatio, Romae 1650 t. 3 in f.; *commentaria* in 1. p. summae angelici doctoris de angelis a q. 50—64, Romae 1651 in f.

E societate Jesu s. Thomam interpretati sunt: Josephus Agostini panormitanus, qui Romae philosophiam sexennio, theologiam Lugduni et Avenione aliquamdiu, Panormi vero annis 13 docuit, vitamque innocentem sancto fine absolvit 29. Maj. 1643. Prodierunt ejus *commentarii* in 1. p. (qq. 1—14 —27) Panormi 1639 et 1643 t. 2 in f. Saepissime vero[1]) (centies et ultra) propter insignem utilitatem prodiit: *Brevis notitia eorum, quae scitu vel necessaria vel valde utilia sunt confessariis* in primo ingressu ad audiendas confessiones, ib. 1641 in 32., qui prius prodierat sub nomine Decii Cyrilli typographi. — Marcus Antonius Palumbus de Ascanio neapolitanus philosophiam docuit annos 6, theologiam scholasticam a. 9, moralem a. 15 († 2. Apr. 1644). Superest ejus *commentarius literae et doctrinae, quae in litera continetur; scholasticum examen* in 1. p. angelici doctoris, Neapoli 1631; 1645 t. 2 in f.

318. Alii in illustrando interpretandoque Scoto versati sunt[1]), iique omnes e s. Francisci familia. Hieronymus Gallus e Burgo Manero in dioecesi novariensi († 1644) reliquit t. 2 *in 3. l. Scoti* scripti oxoniensis, in quorum 1. agit de ineffabili incarnationis mysterio, docteque commentatur textum doctoris subtilis adjiciens celebriores controversias scholasticas praesertim de visione beata, de lumine gloriae, de merito et satisfactione Christi; secundus continet materias de virtutibus et habitibus infusis, Mediolani 1645. — Angeli Vulpes conventualis a Montepiloso urbe regni neapolitani haud ignobili laudes in ejus epitaphio legimus:

Vera humanis noscendis
Vulpes,
Verius divinis rimandis
Angelus,
Duodenario theologicorum
Voluminum exstructo monte
Usque quaque conspicuus.

Vir erat, teste Joanne a s. Antonio[2]), doctus et affabilis, assiduus in studiis, Neapoli, ubi suos theologiam docebat, omnibus carus, pluribus proficuus, qui totum quod studiis eripiebat tempus excipiendis confessionibus, invisendis infirmis, consolandis afflictis impertiebat. Scoti elucidandae doctrinae et in clariorem methodum reducendae totus erat intentus († 19. Martii 1647), prout testantur ejus opera, scil. *Summa s. Theologiae Scoti et commentaria in eandem,* quibus illius doctrina admodum fuse elucidatur, comprobatur, defenditur, Neapoli 1622—1656 pp. 4 in t. 12 in f.,

[1]) Cf. Sommervogel I, 69.

[1]) His addendus ex periodo priori Joannes Irenaeus Brasavola O. S. Franc. ferrariensis, theologiae professor et episcopus castrensis († 1621), cujus sunt *quaestiones universales Scoti,* Venetiis 1599.

[2]) In bibl. francisc. I, 86.

qui tamen singuli vel simpliciter vel cum apposito „donec corrigatur“ sunt prohibiti (m. 30). Adversus ipsum scripsit Hyacinthus de Rugeriis O. Praed. *Defensorium doctrinae d. Thomae*, Neapoli 1655, quod hanc indecore nimis et petulanter impugnaverit. — Caspar Sghemma pariter conventualis, panormitanus († 24. Jul. 1657), vir sane eruditus composuit luculenta quaedam volumina, quibus nominis sui memoriam posteris reliquit [1]), inter alia: *Manuale scoticum* juxta 4 ll. magistri sententiarum, Panormi 1638 in 16; scotica opuscula *de Deo uno et trino:* quoad Dei visionem, lumen gloriae, fruitionem, beatitudinem, praescientiam, Dei praedestinationem, ubi obiter meritum Christi, et immaculata Virginis conceptio, praeelectio, praeordinatio, ib. 1645 in 4; 1652; scoticum opusculum *de scientia et voluntate Dei* in ordine ad ultimum finem, ib. 1651 in 4. — Gregorius Schiero († 1642) liciensis, vir subtilis ingenii, disputavit [2]) *de Deo uno et trino* ad mentem doctoris subtilis, Licii 1646 in 4. — Franciscus Antonius Blondus a s. Severino conventualis, episcopus primum capritanus, dein ortonensis († 1644), reliquit *disputationes scoticas*, in quibus divinae praedestinationis et reprobationis mysterium juxta doctrinam Scoti elucidatur, Bononiae 1625; *de censuris et irregularitate*, Romae 1636 in 4. — Joannes Maria Zamora O. Cap. utinensis cum sanctimoniae fama decessit Veronae 1649. Plures (8) reliquit tractatus, ex. gr. *de Deo uno et trino*, in quibus componit controversias omnes inter divum Thomam, s. Bonaventuram et Scotum: qui prodierunt collecti Venetiis 1626 in f., collectio valde rara (m. 30); *de eminentissima Deiparae V. Mariae perfectione ll. 3*, Venetiis 1629 in f.; secundae editioni alios 4 ll. adjecit, in quibus b. Virginis vitam prosequitur disseritque de originali V. Mariae innocentia et ab originalis peccati macula immunitate et exemptione e s. Scripturae testimoniis, insigne opus mariologicum de vera et germana ss. patrum priscorumque doctorum de sancta et immaculata conceptione mente et sententia ex eorum lucubrationibus et monumentis; de vera [illegible] itidem s. Thomae Aq. de eadem conceptione mente et sententia; de facilitate et decentia ac necessitate dirimendae terminandaeque controversiae de [illegible] et immaculata conceptione a commun[illegible] et universali peccati lege; de perfect[illegible] et absoluta Deiparae V. immunitate [illegible] exemptione a communi lege peccat[illegible] opus tamen prohibitum decreto 9. M[illegible] 1636. — Clemens Brancasius de Carovinea, praeter *commentaria literali[illegible] et moralia in Evangelium s. Matthae[illegible]*, Lugduni 1656 (secundum Dupin), scripsit quoque *de Deo uno et trino* t. 2 ubi germana Scoti mens aperitur, atque ad ejus institutum disceptatur, Neapoli 1638. 1641, opus sat rarum; *de angelis*, ib. 1646. — Modestus Gavatius (Gavazzi) O. Min. Conv. ferrariensis, archiepiscopus teatinus († 1657) edidit: *de macula peccati permanentis personalis et originalis*, Bononiae 1642 in 4; *de ven. eucharistiae sacramento ac ss. sacrificio disputationes theologicae* ad mentem Scoti, Romae 1656 in f., opus rarum (fr. 32) *opuscula theologica*, ib. 1650. — Fulgentius Stella O. Min. [illegible] *celebriores thomistarum et scotistarum theologicas controversias* disputandas proposuit in favorem scotistarum, Mediolani 1651 in 4. — Joannis Mariae Sfor[illegible]tia de Palagiano O. Min. Conv. e[illegible]st *Scotus corroboratus* ex contradictionib[illegible]s scholae aversae, Lycii 1661 in 4. — Ambrosius Saxius O. S. Franc. bo[illegible]oniensis edidit: *Catastrosis philosophica ac theologica* sive peripateticae, scoticae atque universalis doctrinae explicatio,

[1]) Cf. ibid. II, 11.

[2]) Cf. Joan. a s. Antonio, qui eum I, 239 Bonaventuram cognominat; II, 27 Gregorium de Licio, et p. 33 Gr. Scherium appellat.

in qua disputationes quam plurimae non minus studiosis perutiles quam provectis gratae expenduntur, variaeque controversiae passim conciliantur, praesertim circa quidditates, realitates, formalitates ac hujusmodi abstractiones, quae in scholis scotistarum pertractantur, Bononiae 1642 v. 2 in f. Alius hic est a Petro Saxio canonico arelatensi († 1637), cujus exstat (valde rarum) *Pontificium arelatense* seu historia primatus s. arelatensis ecclesiae, Aquis Sextiis 1629 in 4.

Ad illustrandam Henrici gandavensis „doctoris solemnis" doctrinam *Henrici summae medullam* edidit Hieronymus Scarparius O. Serv. b. M. V. Ejus quoque est[1]) *Septiformis pertractatio Spiritus s.:* Processio aeterna; concursus ad opera externa; missiones visibiles; gratiarum influxus; in ipsum peccata; ejus natura; operationes, Veronae 1625 in 4., opus sat rarum. — Ejus sodalis Henricus Borghesi per sexennium ordinis praepositus generalis, demum alifensis episcopus dedit *axiomata* seu paradoxa juxta doctrinam Henrici gandavensis 1652.

319. His addantur Julius Caesar Recupito S. J. neapolitanus, qui philosophiam docuit sexennio, ethicam biennio, theologiam decennio († 8. Aug. 1647). Praeter alia[2]) edidit tractatum *de Deo uno,* Romae 1636 p. 1. in f., Neapoli 1642 p. 2; *de signis praedestinationis et reprobationis* et de numero praedestinatorum et reproborum, ib. 1643 in 4; Lugduni 1681, satis rarum. — Bernardinus Mazziotta S. J. capuanus (1587—1656) octennio philosophiae, decennio theologiae scholasticae, dein moralis professor, cujus supersunt *selectarum quaestionum* t. 1., in quo praecipua quaedam fusius agitantur et juxta mentem s. doctoris definiuntur, de quibus hac tempestate acrior est in academiis philosophicis controversia, Neapoli 1651 in f.; t. 2., in quo ea fusius exagitantur et juxta s. doctoris mentem definiuntur, de quibus in theologicis academiis cum de Deo uno agitur major est concertatio, ib. 1658 in f. — *De divina essentia* t. 2 disputavit (Genuae 1654) Andreas a s. Thoma O. S. Aug. genuensis. Scripsit etiam: *L'incertezza accertata* circa la praedestinazione dell huomo. Si sciolgono alcuni dubbi curiosi e divuoti per consolazione e quiete de'fideli, Genuae 1654, prohibitum 1659. et iterum 1662. *De mortuorum suffragiis et animabus in purgatorio,* ib. 1636. — Ex eadem familia erat etiam Angelus Vancius (Vantius), qui aliorum theologorum (ut Gerardi senensis, Aegidii Columnae, Gregorii ariminensis, Petri aragonensis etc.) scripta edidit. — Joannes Bapt. Rossi S. J. patria monteregalensis in Subalpinis, diu philosophiam et theologiam scholasticam docuit; annis 18 munere censoris librorum in societate Jesu edendorum magna assiduitate, diligentia et commendatione functus est, ac demum octogenario major decessit 6. Jun. 1656. Auctor est operis *Distinctiones ex commentariis s. Bonaventurae in 4 ll. sententiarum collectae* et disputationes de potentia obedientiali creaturarum erga Creatorem ad earum normam directae, Lutetiae Parisiorum 1646 in f.; Romae 1652. — Caesar Joannes Baptista Comitinus S. J. romanus *selectas de fide controversias* Parisiis 1665 in 8. publicavit. — Gherardius Baldi Gherardesca O. Serv. b. M. V. (1660) suo tempore theologi „eminentis" nomine salutatus, auctor est operis: *Catholica monarchia Christi,* pars prior (et ut videtur unica) ll. 4, Pisis 1645—59 t. 4, quorum 1. agit de Verbo incarnato; 2. de ss. Trinitate deque creatione rerum; 3. de sacramentis; 4. de fide, spe, charitate et gloria (m. 55). — Ghielmo Antonius congr. Orat. neapolitanus, philosophiae et theologiae lector († 19.

[1]) Cf. Markel p. 153.
[2]) Cf. Backer III, 79.

Nov. 1644) exposuit *le Grandezze della ss. Trinità,* Neapoli 1640 t. prior 1647; alter t. nonnisi ex dimidio post ejus prodiit mortem, ib. 1644 in 4. — Petrus Paulus Philippi O. Praed. etruscus s. theologiae magister († c. 1648 nonagenarius) scripsit *relectiones quatuor theologicas:* 1. de causis specierum intelligibilium angelici intellectus; 2. de actu augmentativo charitatis; 3. de supernaturalitate gratiae et visionis beatificae et charitatis; 4. de distinctione specifica angelorum, Romae 1614. *Theologiae mysticae* Henrici Harphii O. Min. ll. 3 castigavit et correxit, adjecitque introductionem pernecessariam ad doctrinam l. 2., Romae 1586; Brixiae 1601; unde Harphii opus alioquin prohibitum secundum hanc edit. jam permissum est. — Vincentius Surianus O. Carth. crotonensis disputavit *de sacramentis,* Neapoli 1646 t. 2 in f. (m. 24). — Fulgentius Petrellus O. S. Aug. Sigilli in Umbria natus, ordinis praepositus generalis (1645, † 1648) scholastico stilo tractavit *de intercessione b. Deiparae Mariae V.,* qua salvari gravissimos peccatores ei devotos probatur, Romae 1657 in f. (m. 20). — Piissimus Vincentius Fassarus S. J. panormitanus (n. 1599, † 29. Julii 1663) l. reliquit: *Immaculata Deiparae conceptio* theologicae commissa trutinae ad dignoscendam et firmandam certitudinem ejus, lucubratio opuscula varia complectens; praemissa trutina brevior et subjuncta appendix de bulla novissima Alexandri VII., Lugduni 1666 in f.; et Josephus Caglioca O. Min. *defensionem immaculatae conceptionis Matris admirabilis,* Messanae 1643.

320. E *gallis,* qui integrum plus minus theologiae cursum elaboraverunt, prae ceteris commemorandus est Nicolaus Ysambertus aurelianensis (1569—1642) insigne Sorbonae decus, et theologiae professor, cui a. 1616 concredita fuit controversiarum cathedra tunc erecta. Ejus quidem fata minus nobis sunt comperta, eo magis tamen innotuit ejus doctrina *commentario in S. Thomae summam* Parisiis 1639 v. 6 in f. — Georgius Rhodes[1]) S. J. avenionensis, qui sexennium philosophiam et 13 annos theologiam docuit († 17. Maj. 1661), praeter *philosophiam peripateticam,* Lugduni 1671 in f., magnam theologiae universae partem tractavit in suis *disputationibus theologiae scholasticae,* in quibus Deus, angelus, homo sex tractatibus (concise, limpide nitidaque methodo) explicantur ad primam et utramque secundam p. summae theologicae s. Thomae, t. 1. Lugduni 1661; t. 2. disputationum, in quibus Christus, Deipara, sacramenta tr. 6 explicantur ad 3. p. summae theol. s. Thomae, ib. in f. 1661; 1676. — Bonaventura Lingoniensis O. Cap., vir doctus ac perspicacioris intellectus subtilitate pollens, theologicas disciplinas per plures annos in sua provincia secundum s. Bonaventurae mentem felicissime exposuit. Auctor est operis, cui titulus: *Bonaventura Bonaventurae,* scil. Bonaventura et Thomas sive summa theologica ex omnibus fere ss. Thomae et Bonaventurae placitis concinnata, inter quos si aliquando videatur esse dissensio, aut benigna explicatione componitur aut problematica disputatione ventilatur, difficultatesque omnes in scholis ut plurimum agitari solitae de mente illorum sanctorum resolvuntur, Lugduni 1653. 1655 v. 3 in f. — Alium *cursum theologicum* coepit Joannes Lalemandet O. Minim. s. Franc. de Paula, bisontinus, aliquamdiu Viennae theologiae professor († 10. Nov. 1647), in quo discussis hinc inde thomistarum et scotistarum praecipuis fundamentis decisiva sententia pronunciatur, Lugduni 1656 in f. Prodierunt tantum t. 1. et 2. de Deo uno et trino (m. 25).

---

[1]) Hujus probabiliter frater fuit Alexander Rhodes S. J. pariter avenionensis, celeber missionarius in Concincina († 1660), cujus scripta, quae ad suas referuntur missiones, cf. apud Backer III, 144.

Scripsit quoque *decisiones philosophicas* 3 pp. Monachii 1645. 1646, quae recusae fuere sub titulo *cursus philosophicus* complectens lateque discutiens controversias omnes a logicis metaphysicisque agitari solitas, praesertim quae thomisticae, scoticae et nominalium scholis sudorem cient, Monachii 1644; Lugduni 1656 in f. (m. 30). — Joannes Martinonus S. J., gente arvernus, patria brivatensis, theologiae magister, quam totis 20 annis in collegio burdigalensi professus est, suo tempore fuit celeber. Sed non minus virtute, quam doctrina excelluit. Fuit enim rigidae paupertatis, obedientiae exactae, demissionis animi singularis et officiosissimae erga omnes caritatis. Neminem unquam visus est compellare asperius, operamque dabat assiduam audiendis pauperum confessionibus. Cum elaboratissimas de controversia celeberrima quaestiones misisset alio illaeque casu intercidissent, aequissimo id tulit animo dicendo, unam salutem aeternam sibi cordi esse, ceterorum omnium jacturam se flocci facere. Studiis usque eo institit, ut oculorum lumen pene amiserit ac demum erudito labori immortuus sit Burdegalae 5. Febr. 1662. *Theologiam universam* 5 t. pertractavit, clare, breviter et accurate, relatis optima fide nec minori solertia discussis doctorum sententiis. Priori t. disputat de Deo et angelis, Burdegalae 1644 in f.; 2. de fine ultimo seu beatitudine, de actibus humanis, de peccatis et legibus et de gratia (opus posthumum), ib. 1663; 3. p. 1. de fide, spe et charitate (opus posthumum), Augustoriti Pictonum 1663; p. 2. de justitia et jure et reliquis virtutibus moralibus (opus posthumum), ib. 1663; 4. de incarnatione et sacramentis, Burdegalae 1645; 5. de poenitentia et reliquis sacramentis deque censuris ecclesiasticis, ib. 1646. Vulgavit quoque sub nomine anagrammatico Antonii Moraines opus utilissimum communique eruditorum approbatione et nonnullis praesulum elogiis ornatum: *Anti-Jansenius* h. e. selectae disputationes de haeresi pelagiana, semipelagiana deque variis statibus humanae naturae et de gratia Christi Salvatoris, in quibus vera de illis doctrina proponitur et Corn. Jansenii iprensis falsa dogmata refutantur, Lutetiae Parisiorum 1652 in f. Alteram auctamque parans ed. mortuus est. Cum eo in opere auctor contendat, in pluribus Augustinum excessisse, seu ut loquitur s. Bonaventura [1]), plus dixisse et minus voluisse intelligi, graviter a Norisio [2]) fuit impugnatus. — Bartholomaeus Camblat ex congr. doctrinae christianae composuit *institutiones* theologiae angelicae seu in auream summam s. Thomae, Parisiis 1663. 1664 t. 2 in 8.

321. De singularibus argumentis disputarunt: Claudius Tiphanus S. J., parisiensis, qui pluribus annis philosophiam et theologiam docuit atque mussipontanae academiae fuit cancellarius († 27. Dec. 1641), insignemque plane reliquit declarationem ac defensionem scholasticam doctrinae ss. patrum doctorisque angelici *de hypostasi et persona* ad augustissimae ss. Trinitatis et stupendae incarnationis mysteria illustranda, Mussiponti 1634 in 4; Parisiis 1881 cura Car. M. Jovene, aucta critica prolusione. Magna cum laude hujus libri mentionem faciunt Thomassinus [3]) et Petavius [4]), quibus Tiphanus est theologus sane doctus, praestantissimus, non sine honorifica mentione nominandus. *De ordine deque priori et posteriori* ad varias et celebres theologiae et philosophiae quaestiones enodandas, Rhemis 1640. In hoc op. nova mediaque via incedit inter thomistas et molinistas ad quaestiones maxime arduas de praescientia, de concursu et de praedestinatione enodandas. Contra eum calamum strinxit

[1]) In 2 d. 33 a. 3 q. 1 ad 1.
[2]) In vindiciis august. c. 3 § 2 ss.
[3]) De Incarn. III, 21.
[4]) De Incarn. III, 16. n. 1; V, 5. n. 3.

Fr. Annatus ejus sodalis atque decem argumenta adversus scientiam mediam a Tiphano proposita generali prius refutatione discutit, deinde singula adoritur. Rem ipsi feliciter obtigisse silentium a Tiphano aperte et viritim lacessito servatum haud obscure probat. Scripserat Tiphanus etiam *Advertissement* à Messieurs de la Religion prétendue de Metz sur le dernier livre de leur Ministre Ferry (qui adversus Veronium vulgaverat opus), ib. 1618 in 8. — Tribus tomis in f. disserit *de spiritibus creatis,* angelis, animabus et daemonibus, Parisiis 1641, Claudius le Petit O. S. Franc., doctor parisiensis, cujus etiam est *universa theologia* moralis et polemica, ib. 1640 in 4. — Ejus sodalis Martinus Meurisse royensis, doctor et professor parisiensis, demum episcopus medaurensis et suffraganeus metensis († 1644) reliquit inter alia[1]) haec opera: *Rerum metaphysicarum* ll. 3 ad mentem doctoris subtilis Parisiis 1623 in 4. opus rarum (m. 30). *De sacros. et admirabili Eucharistiae sacramento,* in quo doctoris subtilis et aliorum franciscanae familiae opiniones explicantur et defenduntur, ib. 1628 in 8; *Apologie de l' adoration et élévation de l' hostie,* Parisiis 1620 in 8; *de virtutibus cardinalibus,* ib. 1635; *de Trinitate* 1631 in 8; *historia episcoporum metensium* (gallice), Divodurii 1634 (fr. 22). — Fuse atque subtiliter de eucharistia tractavit Raphael de Clayes O. Cap. in op. Sublimes et profundae theologicae ac morales veritates *de augustissimo Eucharistiae sacramento* super quatuor transcendentia entis, unitatis, veritatis, et bonitatis, quae in sublimi hoc mysterio elucescunt, Rothomagi 1649 t. 4 in 4; Abrinciis 1653. — Guilelmus Gibieuf congr. Orat., bituricensis, doctor sorbonicus, vir eminentis pietatis, quem card. Berulle maximi faciebat suumque saepe Oratorii constituit vicarium († 6. Jun. 1650), scripsit[1]) *de libertate Dei et creaturae* juxta DD. Augustinum, Thomam, Bonaventuram et Scotum, Parisiis 1630 in 4., quem librum acerrime impugnarunt Raynaudus (cf. n. 328) et Annatus, quod Jansenii errores sapere videretur[2]). Auctor tamen sincere doctrinam catholicam amavit, hinc damnatis Jansenii erroribus per romanum pontificem eorum partes reliquit, qui ejusmodi errores tuebantur.

322. Neque *belgis* deest magni nominis theologus[3]) scholae Franciscus Silvius (du Bois, Sylvius). Natus est Braniae Comitis (Braine-le-Comte) in Hannonia 1581, satisque mature totum se studio dedit. Philosophiae primum in collegio regis, scholasticae dein theologiae docendae provinciam in academia duacena a. 1610 suscepit totosque 30 annos tenuit, ac post Estium academiam illam vere illustravit. Egit vicecancellarium universitatis, canonicum s. Amati a. 1618 et decanum 1622, obiit vero 27. Febr. a. 1649. Vir erat mitissimae indolis, insigniter pius atque Ecclesiae catholicae sincerissime addictus, ut patet ex sua protestatione commentario in Thomam praefixa, quae hisce verbis est concepta: „Protestor hodie, quod in fide ac unitate s. matris Ecclesiae romanae vivere ac mori cupio quodque actiones et studia mea in Dei gloriam, in Ecclesiae utilitatem, in meam et proximorum salutem ordinare velim, et quod s. Scripturam nunquam nisi juxta unanimem consensum patrum accipiam et interpretabor. Quaecunque etiam sive ad s. Thomae summam theo-

---

1) Cf. Joan. a s. Antonio II, 337; biogr. univ. 28, 487.

1) Alia ejus opera ascetica cf. in Biogr. univ. XVII, 326; inter haec laudatur: *La vie et les grandeurs de la très-sainte Vierge,* Parisiis 1637 t. 2 in 8 (fr. 24). Cf. Feller IV, 168.

2) Cf. Habert, theol. patrum graec. l. 2 c. 1 § 5.

3) Ita vocatur a Benedicto XIV. in constitut. ad Antonium oscensem a. 1746 et in ep. quae habetur in contin. hist. eccl. Fleurii l. 245 § 91.

logicam sive in disputationibus, lectionibus aliisve exercitiis, sive quocunque loco vel tempore sum dicturus, scripturus, docturus; dicam, scribam et docebo juxta eundem unanimem consensum patrum. Quod si (ut humanum est labi) aliquid fortassis aliter me dicere, scribere, docere contingat, ex nunc habeo pro non dicto. Ita me Deus amet.« Hanc vero protestationem singulis diebus lectionibus publicis praemisit adjectis verbis: »Spiritus s. gratia illuminet sensus et corda nostra. Custodi hanc voluntatem Domine Deus.« Varia pluribus in locis, Duaci praesertim et Braniae fundavit officia et beneficia, quibus et cultus divinus augeretur et tenuioris fortunae adolescentulis pie subveniretur. Nunquam studio seu lectioni sacrae se dedit, nisi fusa prius hac ferventissima humillimaque oratione: »Domine, iste vilissimus servus tuus et omni bono indignus vult ingredi ad videndum thesauros tuos; placeat tibi, ut ipsum indignissimum introducas, et des illi in sancta lectione tantum te diligere, quantum te cognoscere, quia nolo te cognoscere, nisi ut te diligam, Domine Deus Creator meus.« Ore, oculis, incessu, conversatione, eloquio ceterorumque corporis motuum admirabili modestia castitatem non tantum praeferebat, sed etiam aliis cum ipso conversantibus inspirabat. Et qui noverat castitatis lilium tutius inter spinas crescere et conservari, isti conservandae virtuti deliciarum inimicae abstinentiam adhibebat, cilicium et jugem corporis castigationem. Nulla re unquam turbatus est, nunquam ira aliqua plus justo commotus, nunquam impatientia victus, sed cunctis fortior adversis inter adversantium casuum vehementissimos turbines semper stetit immotus, tranquillus, serenus, quietus. Quam animi mansuetudinem et tranquillitatem in omnibus scriptis suis reliquit testatam, in quibus non raro occasionem nactus vim vi repellendi, ea tamen moderatione usus est, ut lacessitus etiam et graviter offensus nunquam livorem livore depulerit aut injuriam injuria refutarit, sed blande, suaviter et humane sibi adversantibus respondit, tanto magis sollicitus, ne quemquam ipse offenderet, cujus opinionem impugnare cogeretur [1]). Opera ejus prodierunt Antwerpiae 1698 t. 6 in f.; Parisiis 1714; Venetiis 1726. Priora 4 complectuntur ejus *commentarios in summam s. Thomae,* quos »compluribus hinc inde flagitantibus, imo ad importunitatem usque perurgentibus« demum publicae luci dedit, et qui deinde saepe prodierunt, Duaci 1628—1635; 1649—1662; Antwerpiae 1684 (ed. 4.); t. 5. complectitur plura *opuscula* [2]), scil. de primo motore, Duaci 1609 in 4; de statu hominis post peccatum, ib. 1614; 1616; 1624; orationes theologicas 27, ib. 1621 in 8; orationem apologeticam pro s. Thoma, 1624 et alteram de ss. Trinitatis festo solemniter celebrando, 1633: controversias fidei breves quidem sed doctas, solidas et modestas, 1638; resolutiones varias, quas dedit ab a. 1612—1644 ad casus sibi propositos. Admodum enim versatus erat in theologia morali, hinc s. Alphonsus illum auctoribus classicis annumerat, a Gury vero dicitur: ‚Probabilista moderatus. Ingenio, soliditate clarissimus. Magna pollet auctoritate inter theologos.' Prodierant autem jam ex parte Duaci 1638 in 4. Tomus 6. continet *commentarium in Genesim, Exodum, Leviticum et Numeros* (usque ad c. 34, cui immortuus est). De eo ait Calmet: »Brevis licet, doctus est tamen, perspicuus, fecundus; novit enim literalem sensum miscere spirituali, addito mystico et morali ex ss. patribus deductis«. Prodierunt haec duo po-

[1]) Ita in ejus vita op. t. 5. praefixa. Cf. etiam Foppens biblioth. belg. I, 309 ss.; Journ. des Savans 57, 315.

[2]) Editor tamen praetermisit ea, quae scripsit Silvius adversus novitates jansenianas. Cf. Feller VIII, 118.

steriora volumina cura P. d'Elbecque, qui posthuma ejus opera vulgavit Antwerpiae 1678; commentarius tamen in Genesim et Exodum jam impressus erat Duaci 1639; 1649. Ediderat quoque Silvius *D. Thomae Aq. opuscula* e mss. codd. emendata, ib. 1609 v. 2 in 8; *instructiones pastorum s. Caroli Borromaei* ad belgicarum ecclesiarum usum accommodatas, ib. 1616; 1624 in 8; *enchiridion P. Binsfeldii* notationibus auctum et illustratum, 1622; 1625; 1630 in 8; *summam conciliorum Barth. Carranzae* additionibus illustratam, 1639 in 8.

323. Praeter Silvium e Belgio prodierunt: Joannes Polman ecclesiae cathedralis cameracensis canonicus theologalis († 1649), qui theologiae tironibus utilissimum composuit *breviarium theologicum*, saepius recusum, ut Lovanii 1729 in 8., in quo omnes notiones et axiomata, quae in universa theologia occurrunt, nitide et distincte exponit. — Ludovicus Bertrandus Loth O. Praed. audomaropolitanus variorum auctorum libros Duaci evulgari curavit suisque observationibus illustravit, ut Did. Alvari tranensis archiepiscopi *de concordia liberi arbitrii cum gratia*, 1635 in 8; *opuscula tripartita* Franc. de Arauxo O. Pr., 1633; *directorium conscientiae* F. Joan. de la Cruz, 1632; Guil. Pepin *in universam Genesim expositio absolutissima*, 1634 in 4. Labore autem proprio evulgavit *Resolutiones theologicas illustrium difficultatum contingentium* in Belgio in 24 tractatus per qq. et articulos divisas, ib. 1653; Brugis 1687 in f., in quibus praeter alia disputat de matrimonio clandestino, de duello, de magia diabolica et maleficiis sagarum, de variis ordinibus religiosis etc. Plura tamen sunt in hoc opere, quae lima egent [1]. — Franciscus Hyacinthus Choquetius O. Praed. insulensis in Hispania egregios magistros nactus est ut Bannez, Petrum de Ledesma et Petrum de Herrera theologiae lectores salmanticenses, atque adeo sub illorum disciplina profecit, ut in patriam redux Lovanii continuo philosophiam apud sodales, deinde et theologiam cum plausu docuerit. In comitiis ordinis generalibus habitis Lutetiae (1591) conclusiones publice defendit. Vitam docendo pene insumpsit omnem Lovanii, Duaci, Antwerpiae († 6. Febr. 1645, secundum alios 28. Jul. 1646). Teste Guilelmo Seguier [1]) vir fuit ingenio subtilis, judicio profundus, doctrina praepollens, disciplinis humanioribus egregie excultus miraque conceptus suos exprimendi gratia praeditus. Praeter alia [2]) reliquit: *De origine gratiae sanctificantis* t. 1., in quo de ejus natura, causis efficientibus, subjecto; cui accessit *de mixtione aquae in calice eucharistico* ejusque in Christi sanguinem conversione opusculum theologicum, Duaci 1628 in 4. Tomus posterior non prodiit. *De confessione per literas seu internuncium* dissertatio theologica, cui alteram adjunxit Francisci de Avila, ib. 1623 in 8; 1628; *Sancti Belgii O. Praedicatorum*, ib. 1619 (m. 30). — *Clavem regiam* ad 1. p. summae d. Thomae, Duaci 1650 in 4., composuit ejus sodalis Franciscus Vermeil duacensis, doctrinae thomisticae sectator ac vindex acerrimus, philosophiae tum etiam theologiae Pictavii et Duaci professor inter suos haud ignobilis († 4. Febr. 1657 a. aetatis c. 60). — Michael Paludanus O. S. Aug. [3]) gandavensis, s. theo-

[1]) Cf. Foppens II, 826; Quetif II, 571.

[1]) In laurea belg. p. 137.

[2]) Cf. Quetif II, 543; Foppens I, 497.

[3]) Guilelmus Tasselon ejusdem ordinis, quem multum laudat Ossinger in bibl. aug. p. 889, s. theologiae doctor lovaniensis († 4. Nov. 1649) edidit *theologiam augustinianam*, seu conclusiones theologicas de Deo uno et trino, de angelis et primo homine, Lovanii 1643 in 4; con-

logiae doctor lovaniensis, regens facultatis theologicae et ejusdem professor, ac missionis hollandicae praefectus apostolicus, reliquit Commentaria in 1, 2 *de beatitudine* usque ad q. 6., Lovanii 1664 in f. (opus posthumum); *s. et theologica chronologia et concordantia temporum regum Juda et Israel*, ib. 1628 in 4; *Veritas bullae Urbanianae demonstrata* in eo, quod asserit in Augustino Jansenii multas e propositionibus a Pio V. et Gregorio XIII. damnatas contineri[1]), Namurci 1650 in 4., cum appendice seu *notis ad Aurelii Aviti Molinomachiam* verius Urbanomachiam. Haec appendix est contra Joannem Sinnichium doctorem lovaniensem († 17. Apr. 1652 a. aetatis 59.) — Antonius Ruteau O. Minim. hanno-montensis, vir exacte et curiose doctus atque in historia, praesertim ecclesiastica patriaque admodum versatus[2]), praeter *Annales* de la Province d'Haynau, Montibus 1647, reliquit Commentariorum ac disputationum in 1. p. d. Thomae t. 1. *de Deo uno*, 1653 in f.; t. secundo immortuus est auctor († 9. Jul. 1657); *de fructu et applicatione sacrificii missae et suffragiorum* l. 3, Antwerpiae 1634 in 4. — Nicasius a s. Theresia O. Carm. tornacensis († 5. Aug. 1642) edidit gallice *epitome* quaestionum curiosarum theologicarum et moralium, Tornaci 1642. — Beatae Virginis laudes celebrat Martinus Philippus Convelt S. J. trajectensis, operarius indefessus († 29. Apr. 1658) in spisso opere ascetis et concionatoribus in primis utili, quod inscripsit: *Theatrum excellentiarum ss. Deiparae* ex consociatione excellentiarum sui Filii, Antwerpiae 1655 t. 2 in f.

324. Haud multos theologos scholasticos inter *germanos*[1]) reperimus, cum fidei avitae tutandae magis essent intenti. In commodum studiosorum theologiae scholasticae edidit Joannes Tytz canonicus coloniensis et rector magnificus academiae (1648): *Lexicon theologicum*, quo tamquam clave fores theologiae aperiuntur, primum a Joanne Altenstaig mendelhaimensi s. theologiae doctore editum, subin magna ex parte ad mentem d. Thomae accommodatum, auctum et in meliorem ordinem redactum, Coloniae 1619 in 4. — Joannes Eusebius Nieremberg S. J., natus quidem Matriti sed patre tirolensi et matre bavara (1590, † 7. Apr. 1658), magnam nominis celebritatem promeruit innumeris libris, asceticis in primis[2]), qui diu magni fiebant avideque legebantur. Huc referri possunt: *Del aprecio y estima de la divina gracia*, qui liber reperitur inter opera ascetica hispanice conscripta, quae collecta prodierunt Hispali 1686 v. 3 in f., t. 1. p. 218—481; seorsim prodierat Caesaraugustae 1640 in 4. aliasque in linguas versum fuit. Ejus summam ger-

---

clusiones e theologia universa, ib. 1646. — Henricus van dem Leemputte silvaducensis (1588—1657) propter linguarum peritiam nonnunquam a Jansonio ad graeci et praesertim hebraici textus reconditam energiam eruendam consultus, diu scholasticae et moralis tum Mechliniae tum Silvaeducis professor, archidiaconus et vicarius capitularis silvaducensis reliquit *theses theologicas de tribus sacramentis characterem imprimentibus*, Silvaeducis 1624 in 4. Cf. Foppens I, 455. — Antonius Delva, qui strenue pugnavit adversus protestantes, de quo cf. Biogr. nat. de Belgique V, 492.

[1]) Hujus l. forte nonnisi altera est editio: *Apologia pro bulla Urbani VIII.* ‚In eminenti', Lovanii 1651, cujus meminit Ossinger p. 652; cf. Foppens II, 895.

[2]) Foppens I, 87.

[1]) Hermann Gnadt S. J. theologiae professor in universitate herbipolensi reliquit asserta theologica *de virtutibus theologicis fide, spe et charitate*, Herbipoli 1652 in f. — Eodem tempore in hac universitate floruit Wolfgang Biber S. J.; Bambergae vero Valentinus Koerner S. J. († 1656); quibus adde Wolfgangum Speth S. J. bambergensem († 20. Jan. 1660), cujus primitiae seu *de Deo et angelis* prodierunt, Bambergae 1648 in f.

[2]) Cf. Backer II, 1532—53.

manice exhibuit sed retractatam cl. Scheeben in op. saepius jam edito: *Die Herrlichkeiten der göttlichen Gnade,* Friburgi 1862; 1864 etc., quil. utilissimus est non solum pietatis sed et theologiae studiosis pro comparanda genuina sublimique divinae gratiae notione; *de origine s. Scripturae ll. 12,* in quibus multa Scripturae loca explanantur et antiquitates ex sacra profanaque eruditione eruuntur, Lugduni 1641 in f.; *de perpetuo objecto festi immaculatae conceptionis V.,* Valentiae 1653 in 4; accedunt de doctrina circa immaculatam conceptionem epistola, de gratia Deiparae debita in conceptione sua ep., de controversia virgineae conceptionis decidenda ep.; exceptiones concilii tridentini pro omnimoda puritate Virginis expensae; dissertationes epistolicae de immaculata conceptione Deiparae, Antwerpiae 1655 in 8; theoria compendiosa *de solida veritate conceptae Deiparae absque labe originali* ex canonicis atque orthodoxis fundamentis. Jam ejusdem sacrosyllabus de explicata ab Ecclesia et patribus Scriptura pro immaculata conceptione, Valentiae 1656 in 8; *de sanctitate instituti festi certa* et necessaria ad cultum ecclesiasticum, singillatim in festo immaculatae conceptionis praecepto a summis pontificibus, ib. 1657 in 8; haec simul et alia collecta prodiere sub titulo: Opera parthenica *de supereximia et omnimoda puritate Matris Dei,* Lugduni 1659 in f. — Carolus Jacobus O. S. Bened. e monasterio andecensi philosophiam docuit Salisburgi, dein theologiam (1627), controversias fidei (1648); vicerectorem egit 1638; procancellarium ad a. 1658 usque († 1661). Secundum historiam universitatis salisburgensis [1]) reliquit: *de gratia divina,* 1630 in 4; *theoremata* (34) *ex universa doctoris angelici summa,* 1630. 1642 in 4; *de Verbo Dei incarnato,* 1642 in 4; *de Deo in se et extra se,* de Deo ut ultimo fine et Salvatore, 1642; *actus humani,* 1643 in 4; *de Deo uno et trino,* 1644 in 4; *triga virtutum theologicarum* 1648 in 4; *de jure et justitia,* 1650 in 4. — Leo a Regibus O. Carm. natus Monachii 1615, professor theologiae in conventu neapolitano, peste correptus (1656) reliquit *de ss. Trinitatis mysterio* theoremata theologica, Graecii 1649 in 4.

325. Plures theologi scholae erant natione *hiberni,* e quibus eminet Joannes Poncius O. S. Franc. corcagiensis, in romano collegio s. Isidori primarius professor († 1660), qui praeter integrum *philosophiae cursum* ad mentem Scoti in 3 pp. divisum, Romae 1643 in 4; Parisiis 1648 et 1656, auctum et correctum Lugduni 1672, cum *appendice apologetica,* in qua plurimae difficultates ac loca Scoti exponuntur, Romae 1645 t. 4 in 4. (m. 60), conscripsit quoque integrum *cursum theologicum* ad mentem Scoti, Parisiis 1652; Lugduni 1671 in f. (rarum); *judicium doctrinae ss. Augustini et Thomae,* Parisiis 1657 in 8; *Scotus Hiberniae restitutus,* ib. 1660 in 8; *commentarios theologicos,* in quibus subtilis doctoris qq. in ll. sententiarum elucidantur et illustrantur, ib. 1661 v. 5 in f. (opus rarissimum). *Supplementa* ejusdem Poncii *ad plures qq. ejusdem doctoris subtilis* habes in nova operum Scoti editione, quam curavit Lucas Waddingus ord. Min. natione pariter hibernus, patria waterfordensis († 16. Nov. 1657 a. aetatis 70), vir religiosissima pietate ac doctrina conspicuus, cujus consilio et opera non semel usus est Innocentius X., ut ipse pontifex testatur in lit. ad conc. Hiberniae. Pluribus in congregationibus romanis erat consultor, etiam in ea, cui examinanda tradita erat Jansenii doctrina. Initio quidem huic favebat, sed lata condemnationis sententia toto ex corde judicio sedis apostolicae se subjecit. Theologiam docuit in collegio hibernorum s.

[1]) L. 2 c. 7 n. 257.

idori opera sua erecto in Urbe, cui praefuit. In primis tamen est nomiatissimus propter opus, quod inscritur: *Annales Minorum*, in quibus res nnes trium ordinum a s. Francisco stitutorum asseruntur, calumniae relluntur, praeclara quaeque monuenta ab oblivione vindicantur[1]), quoum t. 8 in f. prodierunt Lugduni 1625 —54, qui pertingunt usque ad a. 1500. upplementa adjecit Antonius a Marco Min. melissanus ab a. 1213—1500 ollecta continens ea, quae L. Waddinum latuere, quae edita sunt per Anonium Maria de Turre ejusd. ord., aurini 1710 (m. 40). Inde derivavit astet *Annales des FF. Mineurs* abégées et traduites en françois, Tolosae 680—82 t. 8 in 4 v. in 4. (fr. 250). Editionem alteram annalium Waddingi ocupletiorem et accuratiorem curavit t continuavit Josephus Maria Fonseca[2]), Romae 1731—45 t. 19, ex uibus t. 17. inscribitur *Syllabus* universus Annalium etc. confectus a Jo. Maria de Ancona; t. 18. est Joannis de Luca; t. 19. Jo. M. de Ancona. Hi tomi pertingunt ad a. usque 1553; t. 20. prodiit Palearini 1794 cura Cajeani Michelesi; tam hic quam 19. st admodum rarus. Alia quinque voumina adjecit Melchior de Cerreto † 1871), quae prodierunt Neapoli, Anonae et ad Claras Aquas (Quaracchi), 844—86. Opus integrum est rarissium et licet desideretur major critices usus, exquisitum (m. 1000). Hujus p. veluti supplementum[3]) est ejusdem Waddingi *Scriptores O. M.*, quibus accedit syllabus eorum, qui ex eodem ord. pro fide Christi fortiter occubuerunt, Romae 1650 in f., quem indicem Fr. Jo. a s. Antonio et Sbaralea auxerunt. Cum patribus hibernis collegii romani s. Isidori professoribus *Scoti opera* complexus est t. 12 in 14 v. in f., quibus addidit doctoris subtilis *vitam* (quae etiam seorsim prodiit Montibus 1644 in 12.) praeter praeliminaria, suas aliorumque notas et censuras ad singulos ll., Lugduni 1639 (m. 2700). Alia ejusdem opera sunt: *Legatio Philippi III. et IV.* Hispaniarum regum ad Paulum V., Gregorium XV. et Urbanum VIII. *pro definienda controversia conceptionis b. V. Mariae*, Lovanii 1624, Antwerpiae 1641; l. in quo fuse ostendit immaculatae conceptioni bb. V. non adversari ejus mortem corporalem; Romae 1655 in 8; *de Virginis baptismo*, ib. in 8; *de redemptione Deiparae semper Virginis*, ib. 1656 in 8; *commentaria ad vitam et opuscula s. Anselmi* episcopi lucensis, Romae 1657 in 4; *opuscula s. Francisci* cum commentariis, Antwerpiae 1623 in 4; Angeli del Pas *commentaria in Marcum*, Romae 1623 in f.; *in Lucae evangelium*, ib. 1625 t. 2 in f.; 1628; *vita et res gestae* b. Petri Thomae aquitani O. b. M. V. a Monte Carm. patriarchae CP., Lugduni 1637 (m. 30). — Waddingi[1]) so-

[1]) Magnam in hoc operam debet Waddingus Bartholomaeo Cimarello O. S. Fr., qui italice scripsit *Chronicorum ordinis* p. IV. Venetiis 1621; tres priores pp. debentur Marco Olisiponensi.

[2]) Cf. acta erud. lips. 1738 p. 193—97; 292—6; 343—48.

[3]) Praeiverat ipsi in hac sedulitate Henricus Willot O. Min. Fontibus Episcopi (Fontaine l'Evêque) in finibus territorii leodiensis natus, provinciae praepositus et commissarius generalis per Belgium, theologiae lector et ecclesiastes facundus († 2. Sept. 1599), qui collegit *Athenas orthodoxorum sodalitii franciscani*, qui vel selecta eruditione vel floridiore eloquentia vel editis scriptis ss. Dei sponsae romanae Ecclesiae operam navarunt sive liber de scriptoribus O. S. Francisci, Leodii 1598 in 8; Antwerpiae 1600. Disseruit etiam *de Enoch*, qui apud Judam ap. de extremo judicio prophetizavit, Leodii 1598 in 8. — Michael Angelus a Neapoli (in seculo Vaginari dictus) O. Min. episcopus jovenacensis († 1667) coeperat et ipse *Chronologiam historicolegalem O. Seraphici*, Neapoli 1650 t. 1. (et ut videtur unicus) in f.

[1]) Lucae frater vel cognatus videtur fuisse Petrus Wadding S.J. waterfordensis (n. 1580; † 13. Sept. 1644), qui philo-

cius gratissimus et amicus optimus fuit Antonius H y q u a e u s O. S. Franc. tuomonensis, s. theologiae Coloniae, Lovanii ac demum Romae in collegio s. Isidori diuturnus professor († 26. Jun. 1641), vir eodem teste doctissimus et omni eruditionis genere ornatissimus, qui publici juris fecit: *commentaria* in 4. l. sententiarum v. 3 in f. Lugduni 1639. — Eodem in collegio s. Isidori claruerunt sodales Franciscus B e r m i n g h a m a Galvia, cujus exstat summa scotica seu *theologiae* p. 1. de Deo uno et trino juxta angelici doctoris methodum et subtilis doctoris mentem, Romae 1656 in f. opus rarum (m. 25) et Franciscus M o l o y, qui disputavit *de incarnatione Verbi divini* ad mentem doctoris subtilis, Graecii 1645 in 4. — Praetermisso vero Francisco K e l r i o O. S. Fr., cujus exstat *cursus philosophicus* ad mentem doctoris subtilis Pompejopoli 1651 t. 2 in 4, Joannes Baptista H a c q u e t O. Praed. fiderdensis s. theologiae magister, quam laudatissime Mediolani, Neapoli et Romae docuit, publici juris fecit *controversorium theologicum* complectens omnes tractatus totius 1. 2. p. doctoris angelici, Romae 1654 in f. (m. 45). — Plurima, ut de resurrectione mortuorum, de praescientia et praedestinatione, de paradiso, purgatorio, inferno, de peccato originali, de articulis fidei etc. tractavit Patritius R a w O. S. Aug., in universitate viennensi theologiae moralis professor et a. 1642 facultatis theologicae decanus († 1646), ea collecta prodierunt Viennae 1641 in 4.

II. Theologia positiva et polemica.

326. Omnium theologorum hujus periodi, qui hac in sectione recensendi sunt, gloriam unus obscuravit Dionysius P e t a v i u s, aquilae in morem alios praetervolans multumque post se relinquens. Natus est Dionysius Petavius (Petau, Paetus, ut se ipsum initio latine appellabat) Aureliani 21. Aug. 1583 patre Hieronymo, e familia virorum doctorum feraci[1]). A prima juventute jam mire erat studiis deditus, ut dies integros in evolvendis libris transigeret, adeoque excellentis erat ingenii, ut decennis carmina graeca componeret, graece disputaret annos natus 17; graecam enim linguam callebat prae latina[1]) et vernacula. Non otium, non ludos ceterorum more quaerebat sed secessum, ut se totum in studia abderet, nec quidquam in severioribus disciplinis reconditum, quod ille non penetraret. Hoc unum fuit, si quando studia intermitteret, oblectamenti genus, regiam parisiensem bibliothecam adire, ac veteres graecos latinosque codices versare. Parisiis doctissimis utebatur magistris

---

sophiam sexennio, theologiam partim Lovanii, partim Pragae a. 16 docuit et cancellarius Pragae a. 13 studiis praefuit; primus quoque in universitate graecensi ss. canones explicuit. Praeter alia (cf. B a c k e r III, 1463) edidit tractatum *de incarnatione*, Antwerpiae 1636 in 4. liber rarus (m. 30); *de contractibus* in genere et in specie, Graecii 1644 in 4.

[1]) Ejus quinque fratres et sorores duae adeo callebant linguas latinam et graecam, ut etiam in utroque idiomate pangerent carmina. Patris avunculus erat P a u l u s Petavius in suprema parisiensi curia senator († 1614) versatus admodum in legibus et antiquitatis studio, cujus praeter alia exstat *dissertatio de epocha annorum incarnationis Christi*, Parisiis 1610 in 4.

[1]) Ceterum et hanc egregie callebat ...loque utebatur nitidissimo ac teste F a b r i c i o hist. bibl. fabr. I, 83 consuevit P e t a v i u s quotannis repetere Joan. D e s p a u t e r i i grammaticam, ne quid ipsi excideret contra regulas grammaticae.

Duvalio, Gamacheo, Ysamberto, amico quoque Casaubono, cujus hortatu de edendo Synesio cogitabat. Publico concursu facto cathedram philosophiae in academia bituricensi annos nondum natus 20 promeruit. Post biennium Parisios rediens celeberrimi Frontonis Ducaei, in cujus consuetudinem se dederat, factum est consiliis, ut posthabitis rebus omnibus Nancejum advolaret societati Jesu nomen daturus a. 1605. Tirocinii biennio expleto in mussipontano collegio, quod tum florebat maxime, theologiam audiit; adhibitus mox fuit docendae rhetoricae annos 11, quo tempore Synesium edidit, tum historicum Nicephori constantinopolitani patriarchae compendium aliaque, quae jam tunc magnam Petavii eruditionem acerrimumque ejus judicium manifestabant. Ab a. 1621—1644 theologiam Parisiis docuit, atque bibliothecarii munere est functus, quo in munere dimissa theologica schola perseveravit. Sedulus fuit semper temporis custos, et licet elegantissima componeret carmina[1]), scribere tamen potuit[2]): „Ego nullam in istis carminibus pangendis serii temporis particulam colloco, sed eundo, redeundo, ambulando per urbem, per aedes, inter coenandum, noctu, reliquis subsecivis horarum momentis raptim illa meditari soleo.“ In more habuit vir diligentissimus, ut quae legeret conservataque vellet, diligenter nec tumultuarie adnotaret. Quamobrem ubi librum aliquem aggrederetur scribendum, materiem in promptu habebat[3]). Cum libris in omni disciplinarum genere adeo eruditis ubique inclaruerit, ex omnibus prope regnis a viris doctis fuit consultus. Hinc Philippus IV. rex Hispaniae eum ad academiam novam a se Matriti erectam, Urbanus VIII. Romam non semel invitarunt[1]), sed impedivit utrumque Ludovicus XIII. non ferens regnum suum tanto viro privari. Actum etiam certo est sub Urbano VIII. de eo inter patres purpuratos cooptando, sed ea fuit humilitate religiosissimus vir, ut propterea profectionem Romam quantum potuit semper defugerit. Cum hac tanta doctrinae praecellentia ita conjunxit splendorem virtutum, ut merito dubites, sanctiorne an doctior fuerit. Pietatem illius nemo non mirabatur, cum viderent ipsum tot inter negotia atque studia nihil de solitis pietatis officiis remittere, ad stata orandi tempora confestim alia omnia seponere, et solitum dicere, malle se omnis doctrinae jacturam facere, quam vel semel examen conscientiae quotidianum vel quid simile omittere. Tenerrimo amore ferebatur in b. Virginem tamquam matrem suam et singulari veneratione erga ss. eucharistiam, quam sollicite singulis diebus non ad brevem horam, sed ad longum tempus invisebat. Enituit in eo semper eximium religiosae disciplinae, paupertatis, modestiae, obedientiae, silentii ceterarumque virtutum

---

[1]) De ejus *paraphrasi psalmorum omnium nec non canticorum omnium*, quae sparsim in Bibliis occurrunt graecis versibus edita cum latina interpretatione, quae ipsa per se graece nescientibus commentarii instar esse possit (Parisiis 1637 in 12.), ita scribit Grotius: „Semper juxta me repositum librum eum habeo, ut et sensibus et verbis animam pascam. Est ipsa graecitas et poesis latina.“ Cf. Jac. Duportum ap. Fabricium bibl. gr. VII, 670 s.

[2]) Epist. l. 3 ep. 31.

[3]) Hinc P. Vavassor de l., quem de poenitentia publica ediderat Petavius, ita ad eum scribit: »Hunc librum rivuli instar puto unius de millibus, quos ex fonte illo tuo excerptorum derivare, dum lubeat, liceat.« Ipse Petavius horum excerptorum mentionem facit, ut de Incarn. XV, 7 § 1 de cruce disserens: „Nos velut spicilegii loco proferemus ea duntaxat, quae praeteriri nullo modo possunt, et quae ut auctorem quemque legebamus, olim seposita et subnotata in schedis reperimus.“ XII, 14 disserens de s. Augustini doctrina de sacrificio ait: „Praecipua quaedam hoc loco commemoranda sunt, quae ut librum illius quemque persolvimus, secreta nobis sunt et notata.“

[1]) Cf. ejus ep. III, 26. 49. 53, quae simul ipsius modestiam animumque ad omnem obedientiam paratum manifestant.

studium. In omnes alios (modo haeretici non essent) mirifice amabilis, in se unum saeviebat, ut ad vulnerum medelam chirurgorum opem implorare non raro habuerit necesse. Tantam viri virtutem volens Deus tamquam aurum in igne adhuc probare magis et perficere in camino infirmitatis, permisit illum variis morborum generibus haud parum cruciari et doloribus acerrimis torqueri, ut coactus fuerit subinde prorumpere in eas voces: *Circumdederunt me dolores mortis.* Et cum aliquando de acerbitate dolorum amanter quasi expostularet ad Dominum, inaudisse fertur coelitus hanc vocem: „Tu de me cogitas ut homo; ego de te cogito ut Deus.“ Astantes lecto non cessavit verbis et exemplis accendere ad amorem Dei. Cum Guido Patinus, quo medico utebatur, mortem brevi adfuturam praenunciaret, gaudio exsiliit pius senex suique Rationarii temporum exemplum calamumque ut sibi adferrentur rogavit, inscriptoque primae libri paginae hoc titulo ‚Guidoni Patino medico carissimo‘, munusculum ei obtulit verbis, ‚debeo evangelica‘, donum scil. pro fausto nuncio. Denique omnibus rite communitus sacramentis in corona fratrum septuagenarius piam efflavit animam[1]) Parisiis die 11. Dec. 1652.

A recensendis encomiis[2]), quibus viri eruditi omnis nationis, aetatis, facultatis, professionis, religionis exornant Petavium, abstinebimus; omnes enim admirantur ejusdem ingenium singulare et perspicax, stupendam plane et variam eruditionem, diligentiam incredibilem atque indefessam, dictionis elegantiam nitoremque. Qui ipsum legit totam tenet antiquitatis suppellectilem ad dogmata catholica sive rite intelligenda, sive solide probanda, sive uberrime explananda. Inter Petavii discipulos, quos, si ingenii dotibus spem bonam praebebant, mire promovebat in literis, eminent par nobile fratrum Henricus et Hadrianus Valesius, Gabriel Cossart, Petrus Poussine, Joannes Garnerius, Franciscus Vavasseur etc., viri omnes celebres, de quibus infra agemus.

327. Jam ad Petavii opera[1]), quorum ingens est numerus, transeamus, sed praecipua tantum recensebimus: *Synesii ep. Cyrenes opera,* quae exstant omni ex veterum codd. fide recensita ac notis illustrata, Parisiis 1612 in f., quae editio mendis scatet, procul enim ab auctore suo Remis tunc degente confecta est; ib. 1631, ed. nondum satis a mendis purgata; longe praestantior et annotationibus auctior est tertia ib. 1633. Inter dissertationes vero adjectas

---

[1]) Plura de vita habes in bibl. script. Soc. J., cujus elogium suae editioni annotationibus auctum praemisit Zaccaria; apud Niceron XXXVII, 81 ss., ubi accurate admodum de singulis ejusdem operibus ordine chronologico agitur, cujus vitae auctor est P. Oudin; in primis consulenda accuratissima monographia Stanonik D. Petavius, Gratz 1876.

[2]) Cf. ea collecta a Zaccaria et praemissa suae editioni dogmatum theolog. Venetiis 1657. Ita ex. gr. Dupin, Nouvelle bibliothèque des auteurs ecclésiastiques XVII, 222: „On ne peut nier, que ce savant Jésuite n'eut un génie très-étendu et très-vaste, une lecture surprenante, une *facilité* merveilleuse à écrire *particulièrement en latin.* Il a excellé également dans les belles lettres, dans la science des langues, dans la poésie, dans l'astronomie, dans la géographie, dans la chronologie, dans l'histoire et dans la théologie. Il est rare de trouver un auteur, qui ait tant su de choses, qui ait tant travaillé sur différentes matières et qui ait réussi en tout genre etc.“ E protestantibus audiatur Georg. Morhofius in suo polyhistore l. 5 n. 18: „E pontificiis maximis ornari laudibus debet Dion. Petavius, jesuita, vir summi laboris et judicii, quem unum e jesuitis sapere judicabat Scaliger, utut ab illo scriptis criticis lacessitus. . . . Culta illi elegansque est tractandi ratio, varia eruditione undique aspersa, non horrida illa et scholastica, frequens antiquorum lectio, in quibus evolvendis et emaculandis multum temporis consumpsit.“

[1]) Accuratum operum (etiam eorum quae non prodierunt) catalogum habes apud Niceron, Zaccaria, Backer II, 1891—1909.

illa maxime est notanda, quae est *de poenitentia publica et poenitentium reconciliatione,* cum in illa plura corrigat, emendet et expoliat eorum, quae disputaverat in annotationibus ad Epiphanium. *S. Nicephori patriarchae CP. breviarium historicum* de rebus gestis ab obitu Mauritii ad Constantinum usque Copronymum, nunc primum vulgatum (graece) ac latine redditum cum notis chronologicis, ib. 1616; iterum 1648; Venetiis 1729 in historia Byzantina, in patrol. graeca ed. Migne t. 100. *S. P. N. Epiphanii* Constantiae sive Salaminis in Cypro ep. *opera omnia*[1]) in 2 t. distributa, quae ex veteribus libris recensuit, latine vertit et animadversionibus atque prolixis etiam dissertationibus illustravit, Parisiis 1622 in f., Coloniae (Lipsiae) 1682, cui accessit vita Petavii ab Henr. Valesio oratione descripta et appendices geminae pro vindicandis animadversionibus, altera adversus Maturinum Simonium de *poenitentiae ritu veteri* in Ecclesia (Parisiis 1624), altera adv. Claudium Salmasium, quem stilo sat mordaci impugnat (ib. 1630); animadversiones seu dissertationes adjectae sunt partim criticae, partim chronologicae, ut de anno nativitatis et passionis Christi D., de anno judaeorum, de cyclis; partim historicae, ut de conciliis Sirmii habitis symbolisque fidei ibidem editis, de concilio ancyrano, de semiarianis; partim archaeologicae, ut de poenitentiae publicae ritu, de chorepiscopis aliisque Ecclesiae ritibus etc., ed. non adeo correcta. Editio petaviana magna ex parte recepta fuit a Migne in cursum patrol. t. 41—43. *De doctrina temporum* divisum in 2 pp., ib. 1627 v. 2 in f., auctius notis et emendationibus quam plurimis e schedis ipsius auctoris derivatis cum diss. Jo. Harduini de 70 hebdomadibus[1]), Antwerpiae (Amstelodami) 1703 v. 3 in f. (complectitur enim haec editio etiam Uranologium atque nonnullas dissertationes theologicas, nec non Petavii epistolas). Constat hoc opus libris 13, quorum priores 8 complectuntur partem didacticam chronologiae i. e. scientiam secundum astronomiae regulas computandi tempora etc., sequentes 4 partem practicam seu applicationem harum regularum ad determinandas historiae periodos et chronologiam historicam; ultimus (13.) vero continet admirandum sane chronicon ad a. J. Chr. 533. Doluit non immerito J. A. Fabricius nondum extitisse qui illud ad nostra tempora eadem methodo ac diligentia perduceret. Consuli possunt Petavii epistolae II, 11. 13, in quibus causas, cur a Baronii sententia in figenda natalis Christi epocha discesserit, attingit. Hujus operis velut complementum est *Uranologium* sive systema variorum auctorum, qui de sphaera ac sideribus eorumque motibus graece commentati sunt, accesserunt variarum diss. ll. 8 ad auctores illos intelligendos in primis utiles, Lutetiae Parisiorum 1630 in f.; in ed. a. 1703 operis de doctrina temporum t. 3, quae editio recusa fuit Veronae 1734—36 et Venetiis 1757. Dissertationes partim sunt astronomicae, partim chronologicae. partim polemicae[2]), in qui-

[1]) De hac Petavii editione cf. Joan. Alb. Fabricium bibl. graecae V c. 11; Joan. Fabricium in hist. bibl. fabr. I, 116. Dupinius eam pluribus laudat; auctor quoque l. Della lettura dei Padri. De diligentia adhibita ab ipso Petavio in ea adornanda cf. ejus ep. III, 47 ad Hieron. Aleandrum. Ceterum editio parisiensis magni aestimatur, non tanti vero lipsiensis, cum non adeo sit emendata.

[1]) Prolixum hujus editionis conspectum habes in Bibliothèque choisie, 1703 t. 2 p. 169—204.

[2]) Cf. de hoc certamine literario Oudin in notitia de Petavio apud Niceron l. c. et Stanonik § 11. Ita orta est controversia cum Jacobo d' Auzoles La Peyre (n. 14. Maj. 1571, † 19. Maj. 1642), qui se vane chronologorum principem dixit. Descripsit *la véritable généalogie de Job,* Parisiis 1623, cui tamen contradixit Petavius in suo op. de doctrina temporum,

bus refellit opiniones Carranzae, Salmasii, Petit. *Tabulae chronologicae* regum, dynastarum, urbium, rerum virorumque illustrium a mundo condito ad a. 4000; *Tabula chronologica* ss. pontificum, imperatorum, regum, dynastarum a Chr. n. ad a. 1628; Parisiis 1628; 1633; 1657; 1708; Mussiponti 1629; Vesaliae cura Lengleti du Fresnoy 1702, quae editio ceteris praestat. *Rationarium temporum* in pp. 2, ll. 10 tributum, in quo aetatum omnium sacra profanaque historia chronologicis probationibus munita summatim traditur, ib. 1633 in 12; ed. 2. in 13 ll. tributa, novo ordine digesta, multis accessionibus auctior facta et ab auctore recognita, ib. 1634; 1636; Coloniae 1635; Moguntiae 1646 et saepius alibi (etiam in alias versa linguas); ad haec tempora perducta nec non tabulis geographicis et notis historicis dissertationibusque auctior, Parisiis 1703 (ed. non sat correcta, cujus additiones non sunt magni momenti); Venetiis 1849. Est hoc opus pretiosum compendium majoris op. de doctrina temporum ac diu hac in materia classicum. *La Pierre de touche chronologique,* contenant la méthode d'examiner la chronologie et en reconnoître les défauts, vérifiée par pratique et exemples, où sont traités les principaux points de cette science, Parisiis 1636. Ratione horum operum Petavius inter principes chronologos refertur, virque dicitur „omnium diligentissimus, cui in rebus chronologicis nemo par aut secundus hoc seculo opponatur[1]“. *Juliani imp. opera,* quae quidem reperiri potuerunt omnia, graece latineque ib. 1630; Lipsiae 1696; *de Photino haeretico* ejusque damnatione in 5 synodis facta ac de duplici sirmiensi contra illum synodo, et formulis in posteriore editis dissertatio, in qua nova quaedam vulgo haud satis comperta ecclesiasticae historiae capita produntur; adnexa haec est ed. 3. Rationarii Parisiis 1636. Quum nempe sirmiensis synodi Baronius alium annum (357), alium postea ipse in animadversionibus ad Epiphanium (351) statuisset, Sirmondus vero pro Baronio diatribam scripsisset, suam sententiam uberius in hac dissertatione explicat. Ea iterum edita fuit a Labbeo in coll. conc. II, 730; a Baluzio a. 1681 inter opuscula Petri de Marca, a P. Car. de la Baune op. Sirmondi t. 4. Parisiis 1696 (recusa Venetiis 1728); a Clerico t. 3. de doctrina temporum, Amstelodami 1703 p. 189. Huic dissertationi opposuit Sirmondus alteram diatribam, hinc scripsit Petavius *Elenchum diatribae utriusque de Photino et sirmiensi synodo,* quem primus Baune cum duplici diatriba Sirmondi hujus op. t. 4. publicae dedit luci. *De potestate consecrandi et sacrificandi sacerdotibus a Deo concessa* deque communione usurpanda diatriba adversus novam dissertationem anonymi cujusdam (Grotii), qui christiani sacrificii consecrandi offerendique potestatem etiam laicis attribuit, Parisiis 1639 in 8; Londini 1685 cum Grotii[1]) dissertationibus (de coenae administratione, ubi pastores non sunt; et utrum semper communicandum per symbola a. 1638) ali-

---

cui tria opuscula apologetica opposuit pro sua opinione. Scripsit quoque adversus Salianum *la généalogie de Melchisedech* et du tems auquel a vécu Melchisedech, ib. 1626; *la sainte géographie,* ou description de la terre et la véritable démonstration du Paradis terrestre, ib. 1629; *sancta evangelia* juxta sanctos evangelistas, ib. 1610 in 4.

[1]) Norisius dissert. de vot. decenn. c. 6. Cf. Alex. Morum in praef. ad Scaligeri thesaurum temp., ubi eum dicit conditorem ‚doctrinae temporum‘, Joan. Clericum in com. hist. univ., P. Ludov. Danes in gener. temporum notione; Montacutium in appar. 2 § 91; Vossium de Scient. math. Cf. in primis Stanonik l. c. pag. 54 ss.

[1]) Testatur autem hic ap. Niceron de suis dissertationibus: „Exempla magno veneunt propter nobilem contradictorem.“ Cf. de his controversiis literariis in primis Stanonik l. c. § 14.

isque ab J. Cloppenburgio et Dodvello scriptis earumque confutationibus, 1685, et inter dogmata theologica. *Dissertationum ecclesiasticarum* ll. 2, in quibus de episcoporum dignitate ac potestate, deque aliis ecclesiasticis dogmatibus disputatur, Parisiis 1641 in 8. adversus Salmasii dissertationem de foenore trapezetico (a. 1640), recusi inter dogmata theologica. *De ecclesiastica hierarchia* ll. 5, in quibus potissimum de episcopis et presbyteris deque eorum differentia disputatur (adversus Salmasium), Parisiis 1643; *de pelagianorum et semipelagianorum dogmatum historia* l. 1, ib. 1643; *de libero arbitrio* ll. 3, ib. 1643, quos impugnarunt Alex. Morus calvinianus in l. Victoria gratiae sive de gratia et libero arbitrio disputationes genevenses, Middelburgi 1652; et Liberius Fromondus doctor lovaniensis in l. Vincentii Lenis theologi arausicani Theriaca adv. D. Petavii et Ant. Richardi de libero arbitrio ll. (Parisiis 1646), 1647. Huic opposuit Petavius *Elenchum Theriacae Vincentii Lenis,* Parisiis 1647. Adversus Arnaldi l. de frequenti communione[1]) scripsit: *De la pénitence publique et de la préparation à la communion* ll. 6, Parisiis 1644 in 4., quibus in ed. 3. a. 1645 duos alios adjecit adversus Godefredi Hermant l.: Reflexions sur divers endroits du l. du P. Petau, dans les quels ils approuve la doctrine du l. de la fréquente communion. *Theologicorum dogmatum* t. 4 Parisiis 1644—1650, scil. de Deo uno et trino et de incarnatione; de angelis, de opificio mundi et eccles. disciplina; Antwerpiae (Amstelodami) 1700 t. 6, cura Joan. Clerici, qui etiam opus illud de poenitentia publica latine versum in eam ed. recepit ac nonnullas annotationes saepe erroribus infectas adjecit; Venetiis 1721; 1745. In has editiones recepti sunt plures ex illis ll., quos supra indicavimus, et praeterea: *de lege et gratia* ll. 2 (Parisiis 1648); *de tridentini concilii interpretatione et s. Augustini doctrina dissertatio* (ib. 1649), in qua epistolam abbatis Burzeis inscriptam Lettre d'un Abbé à un Evêque (1649) confutandam suscepit. Quum autem huic dissertationi aliquot scriptis respondisset abbas ille, opposuit Petavius *de Augustini doctrina et trid. synodo dissertationem posteriorem* (Parisiis 1650), et ad l. 13. de incarnatione appendicem attexuit, in qua catholicam doctrinam de fructibus mortis J. Christi in eo l. traditam ab heterodoxi cujusdam impugnatione defendit. Hoc „heterodoxi" nomen abbatem de Bourzeis vehementer commovit, sed 4. Nov. 1661 demonstravit is ipse luculenter non injuria illud nomen a Petavio sibi fuisse tributum, nam perspectis jansenianis erroribus subscripsit damnationem 5 propositionum Jansenii. *De adjutorio sine quo non et adjutorio quo brevis dissertatio* (Parisiis 1651 in 8.). Ceterum optima horum dogmatum theologicorum editio est illa, quam curavit annotationibusque illustravit Zaccaria, qui Petaviana in multis emendavit, Venetiis 1757 t. 7 in f. Novam eamque prolixis admodum dissertationibus auctam meditati sunt Car. Passaglia et Clem. Schrader, sed unum tantum prodiit volumen, Romae 1857 in f. complectens nonnisi 8 priores ll. de Deo uno. Iterum prodierunt Barri-Ducis 1864—70 cum pluribus additamentis t. 8 in 4. Hoc maxime opere Petavius suam inter theologos consecutus est celebritatem[1]); hoc opus fons

[1]) Adversus Arnaldum praeter Car. Franc. d'Abra de Raconis, de quo infra solide subtiliterque scripsit Hieronymus Seguin S. J. parisiensis, omnis generis literatura instructus, per plures annos philosophiae et theologiae professor († 29. Oct. 1655) quatuor libros, quorum ultimus est: *Causae commotionis in Gallia adversus l. de frequenti communione excitatae* seu analysis posterior l. de frequenti communione ad Innocentium X., Flexiae 1647 in f. Cf. Sotvellum et Backer *III*, 747.

[1]) Quorundam calumniam a Marte-

est, e quo etiamnum theologi suas elucubrationes de hisce argumentis irrigant[1]): eoque plurimum contulit, ut facies tractationis theologicae non nihil immutaretur, cum plurimum recedat a

---

nio in suo itinere literario p. 177 primum in lucem productam, Petavium sua hausisse e manuscriptis quibusdam libris cl. Card. Oregii (de quo cf. supra n. 216) refutatam habes in Mémoires de Trévoux, Juillet 1718 p. 109 et in actis lipsiensibus a. 1718 p. 491—97 a P. Oudino, quae refutatio praemissa est editioni dogmatum theol. venetae Zaccariae. Cf. Journal des Sav. 65, 303—30. Alias fabellas rejectas reperies ap. Niceron

[1]) Hinc jam Huetius ap. Niceron: „Toutes les écoles de théologie de la chrétienté retentissent du nom du P. Petau, écoutent et profitent de ses leçons, et il continuera d'éclairer l'église jusqu'à la consommation des siècles." Vezzosi op. card. Thomasii t. 1 p. 155: „Doctissimi viri aurea scripta suspicimus, quorum unica pagella studiosos magis erudiri profitebatur v. noster Thomasius, quam si spissa multorum volumina diurna atque etiam nocturna manu versarentur." Buddeus Isag. l. 2 c. 3 § 9: „Inter eos vero, qui dogmaticam theologiam ex patrum monumentis tractant . . . D. Petavius ita eminet, ut reliquorum gloriam plane obscuraverit solusque fere dignus sit, qui commemoretur. Immortale namque nominis decus consecutus est ob opus de theologicis dogmatibus... Quidquid in patribus scriptoribusque ecclesiasticis observatu dignum de theologicis dogmatibus invenitur, hic in unum velut congestum cumulum simulque apte dispositum, observationibus notitiam antiquitatis ecclesiasticae haud vulgarem spirantibus illustratum et stilo eleganti exornatum conspicere licet. Subsidiis vero istis, quibus auctor instructus fuit, si ad veritatem potius defendendam, quam Ecclesiae romanae errores palliandos uti voluisset, nihil in hocce opere desiderari potuisset." Plures tamen eum graviter carpserunt, quod patres nicaenos erroris quasi ariani accusaverit vel non satis dextere explicaverit, ut fratres Ballerinii diss. 2. de s. Zenone c. 1; Fr. Bonacci diss. 1. de s. Zenonis epocha c. 1 § 22; Bullus etc.; sed Petavium plures excusant innixi praesertim ejus praef. ut Genér II, 450 ss., 456 s. etc. Cf. Apologiam in ed. Zaccar. t. 2 p. 13 et Kuhn Ehrenrettung des Dionys. Petavius, Tüb. Qutlschr. 1850 p. 249 ss.

methodo scholastica, totum in eo sit ut rimetur patrum sensa: sed major forte esset hujus operis utilitas, si tenacior esset methodi scholasticae, saltem quatenus haec distinctionem atque ordinem commendat.

328. Petavio adjungimus sodalem Theophilum Raynaudum[1]) propter eruditionis varietatem atque copiam, qui gallis et italis accenseri potest, natus siquidem est Cespitelli (Sospello) in comitatu nicaeensi 15. Nov. 1582. Literas humaniores docuit Avenione, philosophiam et theologiam Lugduni et Romae, ac demum post varia etiam tragica fata octogenarius multis virtutibus clarus decessit Lugduni 31. Oct. 1663. Vir hic famigeratissimus „theologus fuit praestantissimus et acris judicii scriptor celeberrimus, prompta et expeditissima facundia et omnium scientiarum copia ad stuporem excellentissimus atque in doctrina patrum versatissimus. Ipse quasi sapientiae compendium, scriptorum gemma, eruditionis princeps literariaeque reipublicae decus a nostri seculi sapientibus passim est habitus . . . Tanti viri scripta locupletissima, sed ob vehementiorem et acerbiorem stilum plerisque ingrata .... vere dixeris totius literaturae thesaurum novis veteribusque divitiis refertissimum etc.[2])". Prodierunt ejus opera

---

[1]) Plura de ejus vita cf. ap. Niceron XXVI, 248 ss. Biogr. univ. 37, 183 ss. et praesertim apud Joly, Remarq. sur Bayle II, 658.

[2]) Mich. a s. Joseph bibliogr. crit. IV, 380; Backer III, 60 de Raynaudo scribit: „Raynaud avait toutes les qualités d'un bon religieux; comme écrivain, il avait de l'érudition, et une grande fécondité, mais il manquait de critique en matière de goût; son style est défiguré par l'emploi continuel de termes, qui n'appartiennent qu'à la basse latinité." Etiam Andres t. 6 l. 1 c. 5 p. 358: „Fra un' infinità d'idee bizzarre, di strani titoli, d'inusitate parole e d'inutili paradossi copiosa raccoltà ritrovasi di varia et talora recondita erudizione, e di sode dottrine nell' immense opere di Teof. Rainaldo." Tiraboschi t. 14 l. 2 c. 1 § 29, ubi inter alia ita scri-

(plerumque aucta et emendata) cura P. Bertet, Lugduni 1665 t. 19 in f. (collectio rara) hoc ordine: t. I. *theologia patrum* ad templorum et scholarum usum, Christus Deus homo (Antwerpiae 1652 in f.); II. *de attributis Christi* theologia patrum nexa scholasticae, allegoricae et morali; III. *moralis disciplina* ad praestruendum theologiae practicae ac jurisprudentiae viam. Opus quo subtilitas scholastica literarum amoenitate temperatur, principia juris stabiliuntur; penus ad sacras conciones instruitur, ex ethnicorum et christianorum sapientum defloratione concinnatum (Lugduni 1629 in f.); IV. *de virtutibus et vitiis* accurata et florulenta tractatio (Lugduni 1631 in f.); V. *theologia naturalis* sive entis increati et creati intra supremam abstractionem ex naturae lumine investigatio (ib. 1622; 1637 in 4.); addita est ab auctore scala a visibili creatura ad Deum, quae ab ipso gradaria sapientia appellatur, ad exemplum itinerarii mentis in Deum s. Bonaventurae et ascensionis mentis in Deum R. Bellarmini. At Theophili opella utriusque cardinalis piissima opuscula seculari eruditione praecedit (Lugduni 1624 in 12.); VI. constat opusculis non antehac excusis, aut ubique ab auctore emendatis et auctis, scil. *eucharisticis;* potiora sunt: *Candelabrum sanctum septilustre divinae mensae illucens,* praedelineatum in synagoga, expressum vero in Ecclesia exhibitione corporis et sanguinis Domini (Avenione 1645 in 4.); *exuviae panis et vini in eucharistia,* lucubratio, qua ostenditur esse veras qualitates, tum a spectris sensum ludificantibus tum a substantiis intra poros panis exsistentibus realiter distinctas; *christianum sacrum acathistum ;* judicium de novo usu ingerendi cathedras assistentibus christiano sacrificio (Lugduni 1661 in 8.). VII. complectitur *Marialia,* ut: *Diptycha mariana,* quibus inanes b. Virginis praerogativae plerisque novis scriptionibus vulgatae a probatis et veris apud patres theologosque secernuntur (Gratianopoli 1643 in 4; Lugduni 1654 in 4.); *scapulare marianum illustratum et defensum* adversus Lanojum (opera carmelitarum, quorum cura erat imprimendum, nonnihil immutatum, Parisiis 1654 in 8; Coloniae 1658 in 12. et alibi); *dissertatio de retinendo titulo immaculatae conceptionis Deiparae V.* (Coloniae 1657 in 12.); *nomenclator marianus* e titulis selectioribus, quibus b. V. a ss. patribus honestatur, cum observationibus et glossario (Lugduni 1639 in 12; Romae 1649 in 12.) etc. VIII. inscribitur *Hagiologium lugdunense* (Lugduni 1662 in f.), in quo praeter dissertationem de diversis sanctis est libellus: *Maria immaculate concepta primos in Gallia honores Lugduni consecuta,* qui prodierat jam Lugduni 1647 in 4. hoc titulo: *Pietas lugdunensis* erga b. V. immaculate conceptam. IX. inscribitur *Hagiologium exoticum ;* X. *pontificia,* in quo praeter alia: *Corona aurea supra mithram rom. pontificis selectorum titulorum* (495), quibus concilia et patres rom. pontificis et sedis apostolicae majestatem coronarunt, illustrata collectio. Accessit confutatio novi erroris de Ecclesia bicipiti (Romae 1647 in 4.); XI. *critica sacra,* inter quae reperies: *Erotemata*[1]) *de malis ac bonis libris* deque

bit. „Di mille diverse materie, singolarmente sacre, egli tratta nelle sue opere, e si può dire che su quella materia che ei prende a trattare, raccoglie quanto si è detto, e quanto poteasi dire. Così ne fosse la trattazione più metodica e più precisa. Ma egli non sa tenersi sul diritto sentiero; divagasi or a destra, or a sinistra, e stanca il lettore col avvolgerlo in un continuo labirinto. Lo stile ancora non può piacerne, perchè à un capriccioso grottesco di greco e di latino, or troppo oscuro per affettazione di antichità, or troppo umile per trascuratezza di correzione. La critica inoltre non è molto esatta, e spesso senza il giusto discernimento ei raccoglie i detti e le opinioni dei buoni e de'cattivi scrittori etc.", quae jam antea adverterat Dupin XVIII, 91, qui fuse de Raynaudi operibus disserit.

[1]) „Das Werk enthält neben einer vor-

justa aut injusta eorundem confixione (Lugduni 1650 in 4.), donec corrigantur prohibita decr. 10. Jun. 1659; in hac editione correcta. Liber hic prae reliquis a bibliophilis expetitur. XII. *Miscella sacra,* inter quae: *l. 1. mala bonorum ecclesiasticorum alio quam beneficii titulo usurpatorum; l. 2. mala bonorum ecclesiasticorum male per beneficiarios captatorum aut dispensatorum* (Lugduni 1644 in 4.); dissertatio *de sobria alterius sexus frequentatione per sacros et religiosos homines* (ib. 1633 in 8.); XIII. opusculorum *miscella philologica,* inter quae de *stigmatismo sacro et profano, divino, humano, daemoniaco* (Gratianopoli 1647 in 8.); XIV. opuscula *moralia,* uti sunt: *de honore judicis,* num eum retractandi obligatione eximat vitio anterioris sententiae deprehenso, dissertatio theologica et juridica; *de aequivocatione et mentali restrictione* adv. falsas Joan. Barnesii[1]) angli monachi benedictini in Leonardum Lessium criminationes disceptatio theologica, prius edita sub nomine Stephani Emonerii hoc titulo: *Splendor veritatis moralis* collatus cum tenebris mendacii et aequivocationis, Lugduni 1627 in 8; *de ortu infantium contra naturam per sectionem caesaream tractatio,* qua reliqui item conscientiae nodi ad matrem alvo gerentem ac foetum ejusque partum spectantes solide et accurate expediuntur (Lugduni 1637 in 8.); *de monitoriis ecclesiasticis* ad extorquendam restitutionem aut revelationem, quid sint, quando ligent, quomodo solvantur, quam formidandum eorum contemptoribus fulmen excommunicationis (Lugduni 1636 in 8.) etc.; XV. et XVI. *heteroclita spiritualia* et anomala pietatis coelestium, terrestrium et infernorum, collectio scil. singularium exercitiorum spiritualium, quae originem suam debuerunt ignorantiae, vel superstitioni, vel negligentiae. Inter opuscula hujus t. reperiuntur duo scil. *de martyrio per pestem* ad martyrium improprium et proprium vulgare comparato disquisitio theologica, et error popularis *de communione pro mortuis,* quae a. 1646 prohibita fuere; sed correctione adhibita permissa 1659; emendationem faciendam ab ipsa congregatione approbatam habes in opp. XX, 256. Eorum primum impugnavit Hurtado (cf. infra n. 398), vindicavit vero Raynaudus sub nomine ficto (Leodegarii Quintini Hedui): Theologia antiqua *de veri martyrii adaequate sumpti notione* etc., Lugduni 1656, quae tamen fuit prohibita 1658. XVII. *Ascetica;* XVIII. *polemica,* inter quae: *Nova libertatis explicatio* ad lucem obscurissimis quibusque theologicis difficultatibus affundendam nuper adinventa et 2 ll. proposita a Guil. Gibieuffo (n. 321) congr. orat. gallic. presb. hac antistropha tractatione discussa: accessit examen novae theologiae negantis consursum Dei nobiscum ad actus liberos (Parisiis 1632 in 4.); t. XIX complectitur indices ge-

trefflichen und gelehrten Vertheidigung des kirchlichen Bücherverbotes die heftigsten Invectiven gegen die Indexcongregation, welche am 18. Dec. 1646 drei seiner Schriften in den Index gesetzt hatte, und Peignot (Dict. des livres condamnés au feu, ad v. Raynaud) berichtet sogar, derselbe habe diese Schrift nur verfasst, um seiner Galle wegen dieses Verbotes Luft zu machen.« Katholik, 1864 April. p. 443 annot.

[1]) Joannes Barnes (Barns) O. S. Ben. anglus scripsit contra Lessium Traicté et dispute contre les *equivoques,* Parisiis 1625, quae fuit prohibita a congreg. Indicis. Magis innotuit propter libellos adversus congregationem anglicanam O. S. Ben. et inprimis opere *Catholico-romanus pacificus* (quod prodiit post suam mortem Oxonii 1680), quod salva communione catholicae rom. Ecclesiae et hoc seculo docetur et antea doctum fuit a catholicis celebribus. Scopum persequitur quem Veronius et Holden in operibus suis geminis prae oculis habent, sed in opinandi licentia eos omnino superat. Propter suas opiniones ab inquisitione fuit comprehensus Romamque missus, ubi semicompos mentis decessit 1661 in asylo lunaticorum, qua de re tamen dubitat Braunmüller Kirchenlex. *I, 2034.* Cf. Reusch II, 404; Gillow I, *138—41.*

nerales. Contra hunc l. (sicut et contra alia Raynaudi opuscula scripsit) Vinc. Baron O. Pr., de quo alias. Tomum praeterea XX., quem vocabat *Apopompaeum*, apparaverat Raynaudus, atque in eo opera illa tradere meditabatur, quae in corpus operum suorum referre noluerat. Mors vero auctoris inopina editionem interturbavit, quae demum emersit Cracoviae (sed falso) a. 1669. Tomus ceteris per omnia aequalis et lugdunensi editioni valde similis inscribitur: Th. Raynaudi *Apopompaeus* admodum rara continens, seu ejusdem t. XX. et posthumus per anonymum novissime digestus; in hoc continentur praeter alia: *Dissertatio pro Franc. Suarez* de gratia aegro oppresso collata per absolutionem a sacerdote praesente impensam praevia peccatorum expositione epistolari; *Hipparchus de religioso negotiatore disceptatio* Mediastinum inter ac Timotheum, quae negotiatio a religioso statu abhorreat (Franopoli i. e. Camberiaci 1642 in 8. sub nomine Renati a Valle). Prohibitus tamen fuit hic t. decr. 23. Martii 1672, exceptis l. Hipparchus et tractatu Αὐτὸς ἔφα Os Domini locutum est; linguarium validum damnatis a sede apostolica injectum et depulsio frivolae declinationis, qua pauci murmurantes damnationi Jansenii per Innocentium X. obtendunt defectum conc. generalis (Lugduni 1657), qui „separati“ permittuntur. „Theophili stilus, inquit Mich. a s. Joseph[1]), pungens et aculeata dictio summopere pluribus displicuit; nonnullis quoque visum est, non longissime nostrum abesse a salibus et mordacitate, quam in quibusdam fori rabulis et aliquibus petulantioribus grammaticis ipse reprehendit. Et ingenue quidem negare non possumus, nonnullam esse in scriptionibus ejus amarulentiam . . . quod mirum sit in viro praesertim doctissimo, quique peculiari tractatione probandum assumpsit, justam esse scriptionum mordacium confixionem, proindeque docuit tenendam esse moderationem etiam in eos, qui prius pupugerint . . . De nostri quoque obscuritate non pauci conquesti sunt et fortasse non prorsus absque ratione etc.“ Edidit quoque Raynaudus *s. Anselmi* archiep. cantuariensis *opera omnia* extraneis in ss. libros commentariis adornata... opuscula bene multa nunc primum ex bibliotheca vatic. aliisque luce donavit etc. Lugduni 1630 in f.; *Leo M., Maximus taurinensis, Petrus Chrysologus, Fulgentius ruspensis*, cujus edidit e mss. 80 sermones, quorum tamen plerique a criticis non censentur genuini, et l. 3. de veritate praedestinationis et gratiae primum mutilum, nunc absolutum, *Valerianus cemeliensis, Amadeus lausanensis, Asterius amasenus* heptas praesulum christiana sapientia et facundia clarissimorum cum variis dissertationibus, ib. 1652.

[1]) L. c. p. 391 qui illum a pluribus ejusmodi censuris excusare nititur. Stili mordacitas carpitur etiam in Journal des Savants 1667 p. 79 ss., ubi brevis omnium operum Raynaudi exhibetur conspectus.

329. E theologis polemicis inter gallos nominatissimus est Franciscus Veronius parisiensis (1575—1649), qui primum societatem Jesu est ingressus et sacerdos factus plures Galliae provincias munere apostolico strenue fungens peragravit magno animarum lucro, multos enim protestantes etiam doctos, nobiles, imo et praecones ad veram convertit fidem. Ut liberius huic operi se impendere posset, societatem Jesu reliquit (1620). Exinde zelo indefesso privilegiis ecclesiasticis et regiis instructus opus coeptum continuavit, ore et calamo, concionibus, publicis disputationibus, libris quam plurimis animarum salutem promovit. Licet zelo ardentissimo aestuaret, magna regebatur prudentia, modestia, mansuetudine, quam vel ejus adversarii mirabantur. Prolixus est ejusdem operum catalo-

gus[1]) quorum potiora tantum hic indicabimus. Omnium celeberrimum est illud, cui titulus[2]): *Méthode de traiter des controverses de religion* par la seule Escriture saincte alléguée en termes exprez ou exposée par les saincts Pères séants ez Conciles des 5 premiers siècles rapportéz par les Centuriateurs de Magdebourg . . . enseignée et pratiquée par s. Augustin, avec, selon icelles, la décision de tous les points de débat en religion en ce siècle, la réfutation des Confessions de Foy prétenduës Réformées de France, Hollande etc. et la response à tous les livres écrits par les Ministres pour ces Confessions etc., Parisiis 1638. 1639 v. 3 in f. Haec est editio 21. ab a. 1615, ceteris magis aucta, expolita, completa, in quam recepit pleraque opuscula ante a. 1637 a se edita; alia vero, quae hanc editionem praecesserunt, sunt hujus operis compendia. Non minus celebris et saepissime recusa et ab ipso Galliae clero approbata est *Règle générale de la foy catholique séparée de toutes autres doctrines,* contenant le moyen efficace pour la réduction et réunion de ceux de la religion prétenduë réformée à l'Eglise catholique etc., Parisiis 1646 in f., quam parum immutatam receperunt fratres Walenburch[3]) in t. 2. controversiarum et Migne in cursum theologiae t. 1. Versa quoque fuit in varias linguas et nostra adhuc aetate aliquoties prodiit, ut cura Dr. Seb. Brunner Viennae 1853 in 16. hoc titulo: *Fr. Veronii regula fidei* seu secretio eorum, quae sunt de fide catholica ab iis, quae non sunt de fide. *Preuve de la s. Messe* par textes de l'Ecriture s. produits par les ss. Pères séants ès Conciles des quatre premiers siècles, Parisiis 1623 in 8; *le purgatoire et la prière pour les fidèles trépassés* prouvés par textes de l'Ecriture sainte en la bouche des ss. Pères des quatre premiers siècles, ib. 1623 in 8; *les justes plaintes de l'Eglise catholique* sur les falsifications de l'Ecriture sainte et des ss. Pères par les ministres, ib. 1623 in 8; *Traité de la puissance du Pape*[1]), ib. 1626 in 8; *Traité des traditions apostoliques* pour réponse aux traditions des ministres du Moulin et Bochart, Cadomi 1631 in 8; *Lumières évangéliques pour rendre facile à un chacun l'intelligence du N. T.* aux fins que sans crainte ou ombrage par cette direction chacun soit assidu en cette lecture, Parisiis 1646 in 16. Primum ibidem proponit historiam seu harmoniam seculi evangelici secundum Salianum et Baronium; locos dein obscuros annotationibus derivatis e patrum scriptis illustrat, controversos et dogmaticos fusius illorum verbis interpretatur, versionis genevensis corruptiones detegit etc. Nec jansenianis pepercit Veronius, ut patet ex hisce et aliis ejusdem ll.:

---

[1]) Hunc exhibet Backer III, 1345—60, qui enumerat ultra 70 scripta.

[2]) Hujus egregium compendium ab ipso confectum comitiorum cleri jussu est: *Petit Epitomé de toutes les controverses de la religion en ce siècle* selon les méthodes de s. Augustin; savoir par l'Ecriture sainte en termes exprès ou exposés par les ss. pères séants ès conciles des cinq premiers siècles etc., Parisiis 1641 in 8, saepius recusum; prodiit etiam epitome latina inscripta Methodus veroniana etc., Coloniae 1619 in 8. etc. (quae reperitur etiam in cursu completo theologiae ed. Migne V, 1066) auctore Remaclo de Vaulx, de quo cf. Biogr. nat. de Belg. V, 1833.

[3]) Hi ita de eo loquuntur Exam. 3. de princ. cath. § 1: „Magnum in hoc negotio subsidium attulit eximius D. Veronius *docens*, quaenam apud nos sunt fidei catholicae, quaenam inter doctores catholicos salva unitate fidei, salva compage charitatis controversa aut minus certa. Cujus viri scientiam e doctissima societate Jesu prodeuntem veneramur sententiamque longo usu fundatam sequimur, et labores optimo successu a Deo dotatos honoramus.“ Ceterum advertit Werner, Franz Suarez 1, 106, Veronium in discrimine hoc explicando sequi praecipue Vasquez in suis ad s. Thomam commentariis.

[1]) Alter ejusdem tractatus *de la Primauté en l'Eglise* ou de la hiérarchie d'icelle adversus Blondellum prohibitus est decr. 22. Jan. 1642.

In Jansenii praetensum Augustinum seu s. Augustinus liberatus a quatuor sophisticis speciebus iprensis novatoris scholae ex methodo augustiniana, Parisiis 1647 in 24; *la condemnation de la doctrine des Jansénistes* par cinq Conciles françois huit cens ans il y a selon les méthodes de s. Augustin, ib. 1648 in 4. (ed. 2). Praeterea acta edidit plurium disputationum publicarum, quas habuit cum protestantibus; illorum libros refutavit, ut Henchaei, du Moulin, Mestrezat, Drenlincourt, Bochart, Dallaei, Aubertini, M. Antonii de Dominis, Blondelli etc.; denique etiam N. T. in linguam gallicam vertit, vel saltem versionem lovaniensem emendavit[1]).

330. His ex praesulum ordine[2]) accedunt cardinalis Armandus Joannes du Plessis de Richelieu nominatissimus ob partes quas gessit in negotiis politicis (n. 5. Sept. 1585, †4. Dec. 1642), qui non spernenda reliquit opera, cujusmodi sunt: *La méthode la plus facile et assurée* de convertir ceux qui sont séparés de l'Eglise, Parisiis 1651 in f., etiam in Migne Démonstr. évang. III, 5 ss., quod tamen secundum alios majori ex parte ab. Bourzeis est tribuendum. *Les principaux points de la foi catholique défendus* contre les ministres de Charenton, Pictavii 1617 etc. — Joannes Jobertus de Barraut primo vasatensis episcopus, postea arelatensis archipraesul († 1643) scripsit adversus Molinaeum: *Erreurs et faussetés remarquables* contenues dans un livre intitulé „Bouclier de la foi" composé par P. du M. — Franciscus Rochefoucauld (Rupifucaldius) e stirpe nobilissima oriundus n. 1558, episcopus clarimontanus (1585), dein (1615) augustomaganus (Senlis), a Paulo V. propter suum pro vera fide zelum cardinalis dictus (1607), praesul virtutum splendore morumque candore plane insignis, jansenianis admodum exosus († 1645 a. aetatis 87), disputavit de auctoritate Ecclesiae et romani pontificis, Lugduni 1629.—Franciscus de Harlay († 1653) avunculus celebrioris Fr. de H. archiepiscopi parisiensis et cardinalis († 1695) scripsit *apologiam Evangelii* pro catholicis ad Jacobum magnae Britanniae regem, Lutetiae 1625 in f. (fr. 30), et observationes historicas et theologicas *in ep. ad romanos* cum accurata versione e graeco, ex typographia arcis gallionensis 1641 in 4. — Ex reliquo clero huc spectant Bertrandus du Chesne, qui praeter alia edidit: *La sainte curiosité* ou Questions sur les principaux articles de la foi, sur les mystères de la religion et les cérémonies de l'Eglise, Parisiis 1643. — Jacobus Corbin bituricensis[1]), regi a sanctioribus con-

[1]) Cf. Kerker, Kirchenlex. XI, 639 s. De ejus versione cf. Rich. Simon, histoire critique des Versions du N. T. c. 31; de annotationibus adjectis, in quibus praesertim Marianam sequitur, Histoire crit. du N. T. c. 58.

[2]) Ex episcoporum ordine innotuit etiam Joannes Petrus Camus de Pontcarré parisiensis, n. 3. Nov. 1582, praesertim ob suam familiarem cum s. Francisco Salesio consuetudinem. Reliquit ipse innumera (c. 186) opera, in primis ascetica, fabellas romanenses, theologica, polemica adversus ordines religiosos, quos stilo nimis acri et indigno insectatus est, quae tamen fere omnia haud immerito oblivioni sunt tradita, quod levi festinataque manu sint conscripta. Post abdicatum episcopatum belicensem (1608—29) aliquamdiu vicarium egit de Harlay archiepiscopi rotomagensis, de quo supra in textu agimus. Decessit iterum designatus episcopus attrebatensis 26. Apr. 1652. Cf. Bauer KL. II, 1783; Feller II, 319.

[1]) Cf. Biogr. univ. IX, 561. Praetermisso Claudio de Bane († 1658), qui ad Ecclesiam est conversus, mentio fieri hic posset Blasii Pascal († 19. Aug. 1662) propter notissimum opus, quod quidem saepius mutilatum, mutatum, aliorum additionibus auctum, demum ut videtur sat purum et genuinum prodiit hoc titulo: *Pensées, Fragments et Lettres de Bl. Pascal* publiées pour la première foi conformément aux manuscrits originaux en grande partie inédits, Parisiis 1844 t. 2. Continet hic liber

siliis († 1653), plura reliquit opera ad jus civile spectantia, historica, poëtica, sed etiam nonnulla polemica et versionem gallicam s. Scripturae, Parisiis 1643 v. 8 in 16., secundum Veronium nimis literalem phrasimque latinam plus aequo redolentem, secundum Rich. Simon stilo rudi et barbaro conscriptam. Inter ejus opera theologica, quae minoris sunt momenti, est et illud, cui titulus: *Preuve du nome de la Messe et de son antiquité* par l'Ecriture et les Pères des premiers siècles de l'Eglise, Parisiis 1620 in 8.

331. Ex ordinibus religiosis zelo fidei emicuerunt Capucini, e quorum sodalitio mentione digni sunt[1]): Angelus ab Insulis theologiae lector, bis minister provincialis, apostolicarum missionum in India diu praefectus, qui scriptis etiam impugnavit calvinistas. — Raphael Dieppensis, strenuus missionarius, qui in America ingentem infidelium numerum ad Christum convertit († 1648). — Tranquillus a s. Remigio etc. — Hyacinthus Kerver parisiensis, concionator suo tempore magni nominis, strenuus acatholicorum impugnator et academiae controversiarum per plurimos annos Parisiis congregatae promotor, cui Deus praeter insigne doctrinae et sapientiae donum magnam etiam contulit virtutum excellentiam, praeter alia[1]) reliquit *controversiarum* t. 3 ad revocandos haereticos ad cognitionem veritatis catholicae, Parisiis 1646 in 4; collectionem seu *dictionarium praecipuorum s. Scripturae locorum pro omnibus fidei catholicae romanae apostolicae articulis intelligendis*, ib. 1644 in 4. — Angelus de Raconis[2]) († 1650) plurimis in tuenda

---

demonstrationem veritatis et divinae originis religionis christianae non tamen elaboratam et digestam sed per aphorismos adumbratam. De eo sic inter alia scribit Hitzfelder, Kirchenlex. VIII, 164: „In der That sind die Pensées eine für ihre Zeit treffliche und auch gegenwärtig noch brauchbare, wiewohl nicht selten überschätzte Vertheidigung der Wahrheit und Göttlichkeit des Christenthums. . . . Dem Style und der Darstellung nach des Meisters würdig . . . beurkunden die Pensées eine Schärfe, Kraft, Tiefe und Originalität des Geistes, welche tief bedauern lassen, dass sie unvollendet geblieben sind. Sie haben in ihrer Zeit bedeutende Wirkung gehabt, jedoch nach Verschiedenheit der Standpunkte verschiedene, ja entgegengesetzte Beurtheilungen erfahren etc." Ad rem tamen advertit Scheeben (Katholik 1868 I, 289): „Vortrefflich sind die Bemerkungen (Linsemanns, Bajus p. 85) über die durch und durch jansenistische Denkweise Pascal's, eine heilsame Warnung für diejenigen, welche die Pensées in Bausch und Bogen für ein klassisches Werk christlicher Apologetik halten." Cf. Liter. Handweiser 1870 p. 366 ss.; Tüb. Qtlsch. 1871 p. 131 ss. Multis tamen forte magis innotuit Bl. P. suis famosis *Lettres* écrites à un provincial par un de ses amis, quae ab a. 1656 prodire coeperunt, collectae (19) Amstelodami 1657: quae adversariis societatis Jesu plurimum propter stilum mordacem et ironicum arriserunt.

[1]) Ex ordine s. Francisci est Eutropius Bertrand, qui disseruit de sacramentis in communi, et de baptismo et confirmatione, Tolosae 1657; *de eucharistia*, ib. 1659.

[1]) Cf. Joan. a s. Antonio t. III in append.

[2]) Distingui hic debet a Carolo Francisco d'Abra de Raconis ejus cognato n. 1580 in arca Raconis, qui 13 annorum puer fidem amplexus est catholicam, tantoque successu studia absolvit, ut vix 19 a. natus publice doceret philosophiam quandoque coram 400 auditoribus. Cathedram philosophicam theologica commutavit (1615) atque doctoratus lauream est consecutus a. 1616. Propter insignia ejusdem merita, scripta docta et irenica, animarum zelum atque virtutum exempla dictus est episcopus vauriensis (1637, † 16. Juli 1646). Adversus Arnaldi opus: *De la fréquente Communion* edidit *Examen et jugement* du l. de la frequente Communion, Parisiis 1644; *Réponse à la Tradition de l' Eglise sur la pénitence et la communion*, 1644 1645 v. 3 in 4; *la primauté et souverainité* singulière de S. Pierre prouvée, ib. 1645, in quo errorem de Barcos de Ecclesia bicipiti, quem Arnaldus in suo l. probaverat, rejicit. *Traité pour se trouver en conférence avec les hérétiques*, Parisiis

catholica religione et conversione haereticorum exantlatis laboribus clarus, conscripsit opus doctissimum: *Calvinismus absque larva,* in quo calvinismo larvam detrahit et ejus deformitatem ostendit, Parisiis 1627. 1630 v. 2 in 8; *excitatorium catholicum,* quo ministri catholici dormientes expergefiunt, Cadomi 1624 in 4. etc. — Andeolus Lictaviensis, missionarius apostolicus atque acerrimus calvinistarum impugnator († 1653), qui praeter opera ascetica plura polemica (gallice) edidit[1]), ut: *Summa doctrinae christianae,* quam docet Ecclesia catholica et romana cum breviario errorum et haeresum, quas docet ecclesia praetensa reformata calvinistarum, Lugduni 1633 in 4; *status deplorandus ecclesiae calvinisticae* fideliter ac sincere repraesentatus[2]), ib 1639 in 4; *interrogationes justae ac rationabiles,* quas catholici faciunt Calvini sectariis, ad eos ab erroribus liberandos et a morte aeterna revocandos, Turoni 1638; *adoratio veri Dei,* in quo l. ostenditur, quod calvinistae gravissime errant, dicendo Deum non debere adorari in ecclesiis, in sacramento altaris et in imaginibus, ib. 1639 in 8. etc. — Demum ex eadem familia religiosa verus haereticorum malleus fuit Coelestinus Niortensis, qui libellis circa 30 et amplius Pictavii impressis illos est intrepide aggressus.

332. E societate J. nominari merent Stephanus Audebertus S. J. bellacensis († 30. Julii 1646), qui secundum Sotvellum inter alia scripsit: *Explications* de quelques endroits de *S. Augustin* touchant la Sainte *eucharistie,* Rupellae 1630 in 12; Lettre *sur les passages de Théodoret* Dial. 2. et *de Gelaze* livre *des deux natures,* Lescari 1639 in 8; *le Triomphe de la Vérité* sur la Transsubstantiation et sur le Purgatoire, Orthesii 1638 adversus Abbadie in 8. — Joannes Moquetius S. J., „mussipontanus lotharingus[1]), peracuti vir ingenii, gravis judicii, memoriae felicissimae, praeter idioma sibi proprium latine, graece et hebraice doc-

---

1618 in 12 etc. Cf. Raess, die Convertiten III, 444. Famoso illi Arnaldi operi occasionem praebuit Petrus de Sesmaisons S. J. nannetensis theologiae moralis professor († 3. Oct. 1648) l. inscripto: *Question s'il est meilleur de communier souvent que rarement?* Parisiis 1643 in 4., quam opposuit instructioni manuscriptae Sancyrani de usu sacramentorum poenitentiae et communionis.

[1]) Cf. Joan. a s. Antonio I, 60.

[2]) Huic analogum est opus Joannis Ludovici de Rouvray quondam pastoris galli Bernae, qui tamen a. 1648 ad Ecclesiam catholicam rediit, cui titulum fecit: *L'abomination du Calvinisme,* Parisiis 1650 in 4., in quo ostendit 13 sectionibus calvinismum esse sine Ecclesia, sine religione, sine reformatione, sine Scriptura seu verbo Dei, sine fide, sine sacramentis, sine sacrificio et sacerdotio, sine symbolo, omnium haeresum colluviem, regum et ecclesiasticae auctoritatis hostem, ministrorum Ecclesiae inimicum, hostem vel ipsius fidei, Dei et sanctorum ejus. „Das Buch, advertit Raess, die Convertiten V, 233, ist offenbar in aller Eile im ersten Feuereifer der Bekehrung geschrieben worden. Es enthält schöne und vortreffliche Gedanken, schlagende Betrachtungen und lebendige Schilderungen; es würde aber mehr Interesse bieten, mehr Nutzen stiften und nachhaltigeren Effect machen, wenn es ruhiger, wissenschaftlicher und weniger weitschweifig durchgeführt worden wäre. Beim Anblick der durch die neuen Lehren angerichteten beweinenswerthen Verheerungen gestattet er begreiflicher Weise der Einbildungskraft, dem Schmerz und der Aufregung zu freien Lauf, und begnügt sich manchmal anstatt der Belege mit ätzenden Schlagwörtern." Huc etiam referri potest opus plane egregium Petri Guiffart medici rotomagensis, parentibus calvinianis orti, qui tamen ad fidem catholicam c. a. 1653 rediit opusque plane eximium edidit: *Les veritez Catholiques* ou les justes Motifs, qui ont obligé le S. G... de laisser la Religion prétendue Réformée pour se ranger à l' Eglise catholique etc., Rotomagi 1653, de quo cf. Raess VII, 44—61.

[1]) Ita facultas theologica ingolstadiensis in monumento ei in auditorio posito. Cf. Mederer, annales acad. ingolst. II, 233.

tus; italico quoque, hispanico et germanico ceu vernaculis utebatur; philosophiam et theologiam primo Dilingae, deinde eandem 9 annis Ingolstadii laudatissime professus est, Gonteriana methodo contra calumniantes haereticos egregie vindicata[1]). Clarus fuit collegii et academiae dilinganae rector, a summis principibus saepe consultus, tandem Oeniponti, cujus collegium pluribus annis rexit, exemplo quam verbis imperiosior, ex assiduis laboribus decessit 29. Jan. 1642 aet. 68*. — Jacobus Beaufez tutellas († 3. Oct. 1650), strenuus calvinistarum impugnator. — Joannes Dorisy e dioecesi rotomagensi, philosophiae et theologiae moralis professor († 1657) gallice prius, dein latine scripsit *vindicias s. Augustini* adversus Pseudo-Augustinum C. Jansenii . . . tr. in singulos ll. et singula ll. capita t. 1. de haeresi pelagiana, Parisiis 1656. — Moyses du Bourg († 1662) scripsit *Le Jansénisme foudroié* par la Bulle d'Innocent X., et *l'Histoire du Jansénisme* contenant sa Conception, sa Naissance, son Accroissement et son Agonie, Burdigalae 1658 in 12. — Qua in pugna adversus jansenianos duo ex alia familia religiosa mentione digni sunt: Petrus a s. Joseph O. Cist. congr. fuliensis e dioecesi Ausci (n. 1592, † 1662), strenuus jansenistarum adversarius, cujus plura exstant opera[2]): *Idea philosophiae rationalis, naturalis, universalis et moralis* sive logica, physica, metaphysica et ethica Coloniae 1655 t. 4 in 1 v. in 16. (rara m. 18); *Idea theologiae speculativae, sacramentalis, moralis*, Parisiis 1642 v. 3 in 1 t. in f.; 1643 (ed. jam 5.); *Théologie du temps* examinée selon les règles de la véritable théologie, Parisiis 1647 v. 3, in quorum 1. tuetur Molinam adversus ejus impugnatores veteres et recentes, praesertim contra Jansenium, causam quoque agit Haberti adversus jansenianos; in 2. refellit l. anonymum: La grandeur de l'Eglise romaine, in quo defenditur sententia haeretica ab Innocentio X. damnata de duobus Ecclesiae capitibus. In 3. disserit de sacramento poenitentiae et frequenti communione. *Defensio s. Augustini hippon.* adversus Augustinum iprensem (Jansenium) quoad auxilia gratiae et humanam libertatem, ib. 1651; *Suavis concordia humanae libertatis cum immobili certitudine praedestinationis et efficaciae auxiliorum gratiae* juxta sententias dominicanorum et patrum Soc. J., ib. 1639 (m. 18); *defensio s. Thomae doctoris angelici* adversus recentiores quosdam theologos, qui praedeterminationem physicam ad actus liberos illi falso affingunt, Duaci 1633; *de sacramentis*, Tolosae 1627 v. 2; *Consensus orbis de gratia sufficiente* innumeris ss. patrum et theologorum testimoniis comprobatus, nec non a pelagianismi et semipelagianismi nota contra calvinistas vindicatus, Parisiis 1652 in 12; *La défense du formulaire* dressé par l'assemblée du clergé contre les derniers libelles des jansénistes, ib. 1662. — Nicolaus Forest Duchesne prius e S. J., dein O. Cist., rothomagensis, cujus inter alia[1]) sunt: *Précautions tirées du Concile de Trente* contre les nouveautés de la Foi, Parisiis 1649 in 8; *Lettre d'un théologien à son ami malade*, contenant l'Abrégé de Jansénius, ib. 1651 in 4; *Lettre à son ami en convalescence* contre trois lettres d'un janséniste (de Bourzeis), ib. 1650 in 4; *Lettre . . . à son ami parfaitement guéri du jansénisme*, contenant quelques avis sur les canons du Concile d'Orange, ib. 1650 in 4.

333. In Italia[2]) scripsit adversus hebraeos et haereticos scripturalem dis-

---

[1]) In op. *Methodus Gonteriana* sive modus et ratio cum haereticis ex solo Dei verbo disputandi primum a J. Gonterio S. J. conscripta, deinde ll. 2 a calumniis vindicata, Ingolstadii 1618 in 4.

[2]) Cf. Visch, bibl. script. s. O. Cist.

---

[1]) Cf. Biogr. univ. XV, 261.

[2]) Andreas de Castellana missionarius reliquit librum valde rarum inscrip-

sertationem ac demonstrationem *Virginis partus ejusque filii Emmanuel divinitatis et humanitatis* tr. 3, Mediolani 1639 et 1641 in 4. Ignatius Landrianus mediolanensis olivetanae congregationis, monasterii s. Victoris abbas (n. 1579), qui plures judaeos ad fidem convertit et propter insignem eruditionem Romam accitus opem laturus in congregatione de propaganda fide; sed dum se ad iter parat aeternitatis iter est ingressus 17. Apr. 1642. — Plurimum vero hac aetate inclaruit Dominicus Gravina O. Praed. siculus, non minus insigni doctrina, quam innocentia morum, disciplinae regularis studio vitaeque sanctitate. Sacras literas variis in conventibus provinciae neapolitanae interpretatus est: Romae coram Paulo V. pluries e suggestu oravit; Neapoli, Panormi, Priverti conciones habuit per quadragesimam magno ubique cum fructu. Omnibus in ordine muneribus proxime ad summum functus est et a cardinalibus archiepiscopis neapolitanis theologus adscitus († 1643). Haec praecipua ejusdem opera[1]): *Catholicae praescriptiones* adversus omnes veteres et nostri temporis haereticos, quorum controversiae ex antiquitate, universitate, patrum consensione, s. Thomae Aq. doctrina et methodo dissolvuntur ac confutantur in 12 t. distributae; prodierunt tamen tantum t. 4 in v. 7 in f. Neapoli 1619—1639, quorum 1. continentur: Prolègomena, sacra analysis; de divina revelatione, de principiis s. doctrinae, de ss. traditionibus (1619); 2. de verbi Dei scripti h. e. s. Scripturae auctoritate, versione, interpretatione (1627); in 3. patrum auctoritas, praesentium pastorum et doctorum et ipsius Ecclesiae sensus defenduntur: huic adjicitur series episcoporum et archiepiscoporum ecclesiae neapolitanae; 4. agit de Ecclesiae natura, partibus seu membris, proprietatibus, notis vel signis, dotibus, muneribus et ornamentis (1632); 5. de legitimo judicio controversiarum fidei, divino et publico magisterio Ecclesiae (1635); 6. de patribus in concilio oecumenico congregatis (1636); 7. de legitimo et praecipuo magistro et judice infallibili romano pontifice in fidei, morum et ecclesiasticae disciplinae, canonizationis et cultus sanctorum decretis (1639). *Pro sacro fidei catholicae et apostolicae deposito fideliter a rom. pontificibus custodito apologeticus* adversus novatorum calumnias et praesertim novissimi M. A. de Dominis, Neapoli 1629 in 4; Coloniae 1638; *pro sacrosancto ordinis sacramento vindiciae orthodoxae* adversus haeresiologias M. A. de Dominis, in quibus pariter Ecclesiae latinae cum graeca tam in materia, quam forma concordia demonstratur, Neapoli 1634; Coloniae 1638 in 4; *Cherubim paradisi s. Thomas Aq. characteribus divinae sapientiae illustratus* cum ss. patribus ab oppositis paraturis vindicatus, Neapoli 1641 in 4; *ad discernendas veras a falsis visionibus et revelationibus* βασανιστής h. e. lapis lydius, ib. 1638 in 4; pars 2. praxim concernens, quo modo verae a falsis revelationibus et visionibus discerni possint, ib. 1638 in 4. Sua cura prodierunt *quaestiones quodlibetales* F. Joannis de Neapoli Sicola nuncupati S. T. M. parisiensis c. a. 1316 florentis.

334. Nominatissimus quoque fuit suo tempore Valerianus Magnus (Magni) O. Cap. mediolanensis, provinciarum Austriae et Bohemiae minister pro-

---

tum: *Missionarius de fide instructus propaganda*, quomodo debeat inter haereticos vivere, pravitates eorum convincere et in fide catholica proficere per Germaniam et Poloniam, per Galliam et Angliam, per Hungariam et Transilvaniam, et per omnes partes, ubi vigent blasphemiae lutheranae, Bononiae 1644 in 12. — De Josepho Arcamonio neapolitano († 1663) cf. Adelung I, 1013.

[1]) Cf. Quetif II, 532 s. Recenset hic etiam ejus opera ad praelum parata 28 praeter alios 8 tomos harum praescriptionum.

vincialis, apostolicus haud sine ubere animarum proventu missionarius, vir etiam in rebus politicis tractandis versatus, hinc Ferdinando II. et III., Ladislao regi Poloniae, aliisque principibus carus, a quibus tamquam meritissimus ad cardinalitiam dignitatem fuit postulatus [1]). Dolendum, quod nimio aestu in jesuitas abreptus nec romano pontifici pepercerit; hinc in carcerem conjici Romamque Vienna abduci jussus est, sed opera Ferdinandi III. libertati fuit restitutus [2]). Obiit a. 75 natus Salisburgi 29. Julii 1661. „Hujus ingenio, inquit Caramuel [3]), multum debet Europa, multum Ecclesia; scripsit multa philosophica et theologica [4]), quae cum fructu leguntur. Edidit contra haereticos plurima, quae qui legerit lutheranus aut calvinista esse non possit.“ Inter haec praecipua sunt: *Judicium* de catholicorum et acatholicorum regula credendi, Pragae 1628, in quo supremam rom. pontificis auctoritatem plurimum extollit. Quem l. plures impugnarunt. Non tacuit Valerianus, edidit enim illud opus iterum auctum: *Judicium de catholicorum regula credendi* contra illos, qui illud confutari conati tunt, in 6 ll. distributum; agit scil. primo de regula credendi in communi, dein respondet ex ordine ad objectiones Joan. Majoris, Joan. Martini, Joan. Botsacci, auctoris anonymi et Conradi Belgii, Viennae 1641; *judicium de catholicorum regula credendi* ad studia universalia biblistarum, in quo solidissimis rationibus evincitur, illam veram esse Christi Ecclesiam, quae claret regeneratis, hanc vero non esse aliam, quam quae communicat in fide cum rom. pontifice, ll. 8, in quibus agit de naturali regula judicandi, ut respicit regulam fidei; de possibili regula fidei in Deum; de actuali regula fidei in Deum; de historia ecclesiasticae regulae catholicorum; de apologemate catholico, de articulatione doctrinae christianae, ut est confirmabilis rationibus; de hominis perfecta regeneratione per gratiam Redemptoris, de infallibilitate cathol. regulae credendi, 1628; ib. 1641. Revocat hoc in op. omnes controversias ad q. de vera Ecclesia, quam illam esse docet, cujus caput est romanus pontifex: haec enim accipit, non singuli homines independenter ab ipsa, Spiritum s., sine cujus illuminatione verum Scripturae sensum, cui ex utriusque partis consensu standum est, assequi tuto non possumus [1]). Tr. *de infallibilitate rom. pontificis* in rebus fidei definiendis, 1643; *Organum theologicum* seu ratio argumentandi ex humano testimonio seu ratione, ib. 1643; *methodus convincendi et revocandi haereticos ad fidem catholicam*, 1643; *Lux in tenebris lucens,* quo opusculo ex factis ad oculum demonstratur, ubi vera sit Ecclesia, 1643; *de luce mentium et ejus imagine,* parvus quidem mole tractatus, magnus vero pondere sententiarum: disponuntur enim in eo gradus 40, per quos ascenditur ad contemplandam oculis non caligantibus lucem creatricem, quae illuminat omnem

[1]) Hujus sodalis fuit Gregorius Angelerius calaber († 1662), cujus exstat opus: *De praeparatione* evangelica narrationes 7, in quibus referuntur et refutantur falsae narrationes atheistarum gentilium, hebraeorum, turcarum, haereticorum et schismaticorum, et ostenditur aperte, quod Ecclesia romana est vera Ecclesia et sola schola in terris, Neapoli 1653. Alius sodalis est Joannes a *Syderno* calaber, qui scripsit *Directorium apologeticum* seu apologiam contra errores haereticales armenorum, Messanae 1645.

[2]) Cf. Joan. de Cruce in continuatione hist. Fleurii l. 203 § 116 s.; Backer III, 339. 340 ed. 2; Roskovány II, 656 ss.; 672.

[3]) In theol. fundamentali p. 14.

[4]) Haec recensentur in bibl. franc. III, 132 ss.

[1]) Cf. plures qui contra Magnum scripserunt ap. Buddeum l. cit. l. 2 c. 7 § 9 p. 1277 s.; Roskovány II, 631—33; 656—59; 6, 569—71. Elucidationem in regulam credendi inscriptam *Valerianus redivivus* dedit Carolus Hidelsiensis O. Cap. Coloniae 1683.

m venientem in hunc mun-
c.

Silvester Petra-Sancta S. J.
s, Bellarmini biographus, philo-
n explicuit Firmi in Piceno, ubi
Aloysius Caraffa tunc urbis illius
ernator, postea cardinalis, sua-
norum et doctrina illectus ipsum
fessarium et comitem itineris
endi Coloniam ad munus nuncii
ici postulavit detinuitque penes
tempore, quo iis in regionibus
moratus († 8. Maji 1647). Scrip-
ontra Molinaeum et Rive-
t aliis omissis: *Thaumasia verae
is* contra perfidiam sectarum t.
iraculis comparatis V. et N. T.,
1634 in 4; t. 2. de ritibus Ec-
per miracula confirmatis, ib.
t. 3. (posthumus) de miraculis
is Ecclesiae catholicae, ib. 1655.
onius Rusca, mediolanensis et
Collii, Vicecomitis, Ferrarii, vi-
eruditorum († 1655, secundum
645), mandante Friderico Bor-
pus praeclarum[2]), eruditum et
num composuit *de inferno et statu
um ante mundi exitum ll. 5*, Medi-
21 in 4. — Angelus a Petricca
ino O. Min. conv. olim vicarius
halis CP. († 10. Dec. 1673) edi-
rris David seu de militante ac
ante Ecclesia disputationes ad-
hujus temporis haereticos ll. 12,
1647 in f.; *de appellationibus
ecclesiarum ad romanam* ad-
hujus temporis haereticos et
ticos, ib. 1649; *disputationes
haereses et aliquorum grae-
rrores ac etiam contra gentes,*
ligionem christianam non as-
sumunt, et judaeorum perfidiam, ib.
1650 in f.; *de potestate apostolorum*
disputationes adversus Gabrielem
philadelphiensium metropolitam et ali-
os haereticos; accedit confutatio com-
mentarii H. Grotii de imperio summa-
rum potestatum circa sacra et redar-
gutio diss. D. Blondelli pro jure
plebis in regimine ecclesiastico Romae
1656 in 4. — Adversus eundem Blon-
dellum scripsit Bonaventura Malva-
sia O. Min. bononiensis *nuncium veri-
tatis*, Romae 1635, cujus forte alia edi-
tio est *Apologia* pro epistolis veterum
rom. pontificum ab Isidoro hisp. col-
lectis, a Fr. Turriano (cf. n. 90) defen-
sis, adversus Blondellum, Romae 1658
in 4. Collegit quoque *catalogum* omni-
um haeresum et conciliorum, ib. 1661
in 4. — *De summo pontifice* disputavit
(Romae 1619) Petrus Paulus Bom-
bini, consentinus, prius e Societate
Jesu, dein congr. Somaschae († 1648).
— Andreas Lao O. Carm. praeter *dis-
putationes theologicas* tr. brevem sed
eruditum *de summo pontifice* ex conci-
liis, ss. patribus, praesertim ex s. Au-
gustino et Thoma excerpsit contra sec-
tarios, cujus prior ed. Genuae 1655
prohibetur, correcta Romae 1663 per-
mittitur. Reperitur in bibliotheca pon-
tif. Roccaberti III, 591. — Fran-
ciscus Maria de Monacho (del Mo-
naco) cler. reg. trapanensis (n. 4. Maji
1593, † 1651) praeter *disputationes et
commentaria in Aristotelis philosophiam*
ad s. Thomae doctrinam expensa et il-
lustrata, Parisiis 1652 in f. (m. 25) et
plura alia[1]), e quibus haud pauca ms.,
de fidei unitate scripsit ad Carolum Bri-
tanniarum regem ll. 3, Parisiis 1647
in f., quorum 1. est theologicus; 2. po-
liticus; 3. historicus (qui tamen non
prodiit). — Ludovici Centofloreni,
viri admodum eruditi et episcopi nico-
terensis († 1650) prodiit sine loco et
anno: *s. Concilii tridentini clypeus* con-
tra haereticorum sagittas in 4. — Ge-

Backer II, 1915 et elogium in
ythraei pinac. III, 23.
rrone in annot. ad n. 755 de virt.
ui illum tamen Rutenium appel-
ab eo est Nicolaus Rusca ar-
ter Sondrii, qui in lucem dedit
tationis tiranensis adversus Cal-
t ministros Calvini defensores,
8.

[1]) Cf. Vezzosi II, 71 ss.

orgius Polacch venetus scripsit tract. *de sanctitate Ecclesiae catholicae*, Venetiis 1644 in 4; Francofurti 1646; relectionem *de potestate praelatorum* in foro interno, Venetiis 1625; 1629 in 4. et aliis omissis l. inscriptum *Anticopernicus catholicus* seu de terrae statione et solis motu contra systema copernicanum catholicae assertiones, ib. 1644 in 4. — Alphonsus Pandolfi episcopus comaclensis († 3. Oct. 1648) disseruit *de fine mundi*, Romae 1658. — Philippus Guadagnolo ord. cler. reg. min. linguarum orientalium peritia insignis (1596—1656) *apologiam* edidit *pro christiana religione*, qua respondetur ad objectiones Ahmed filii Zinalabeddin persae, qui scripserat pro Muhammetis erroribus contra religionem christianam, Romae 1631; ib. arabice 1637.

336. Paucos ex *hispanis* huc referre licet. Adversus judaeos *de adventu Messiae* disputavit Didacus Gatica O. b. M. V. de Merc. baeticus et episcopi hispalensis coadjutor cum titulo Ecclesiae uticensis, Matriti 1648 in f. — Emmanuel Vega S. J. conimbricensis diu in vilnensi Lithuaniae academia professor († 27. Jan. 1648 nonagenario major) disseruit[1] *de vero et unico primatu d. Petri* apost. principis sacrosanctorum Ecclesiae patrum testimoniis atque oecumenicorum conciliorum testimoniis comprobato, Vilnae 1580 in 4., et praeter alia reliquit *Quaestiones selectae* de libertate Dei et hominis, de praedestinatione, de concordia summorum nostri temporis theologorum, Romae 1639. — Ambrosius Peñalosa S. J. mondejarensis, in academia viennensi professor († 6. Martii 1656), tanto amore in b. Virginem ferebatur, ut quotidie ter ejus rosarium recitaret, atque in ejus honorem l. ederet hoc titulo: *Vindiciae Deiparae V. de peccato originali et debito illius contrahendi* rigore theologico praestructae et a nemine hactenus ex professo discussae, Antwerpiae 1650 in 4. Ejus quoque est opus egregium *de Christi et Spiritus s. divinitate* necnon ss. Trinitatis mysterio contra judaeos, Photinum, Socinum, Aniedinum aliosque veteres et novos arianos, Viennae 1635 in f., opus rarum (m. 30). — *Contra os Hebreos et contra os erros dos Hereticos* (Olisipone in f.) scripsit Ludovicus de Mertola alias de Praesentatione O. Carm. lusitanus († 19. Apr. 1653 a. aetatis 71).

337. Multi ex *Anglia* prodiere theologi polemici, quorum plures societati Jesu nomen suum dederunt; Joannes Fisher (Perseus; proprie Piercy) patria dunelmensis ex familia haeretica natus, adolescens 15 annorum, non paucis difficultatum obstaculis superatis, in Galliam transfretavit, Romam deinde petiit, ubi in anglorum collegio studiis operam dedit. Rediens in Angliam a militibus anglis capitur, horrendum in modum torquetur, Londinum tetrum in carcerem abducitur. Hinc tamen post menses septem nocte concubia per tegulas dimissus liber evadens suorum aliorumque saluti procurandae se impendit. Post haec dum catholicis in fide confirmandis et deviis reducendis egregiam variis in locis navat operam, iterum capitur, in vincula conjicitur ac post decem menses rogatu legati hispani in exsilium pellitur. Migrans in Belgium aliquamdiu sodalibus in munere viceprae fecti missionis praefuit, et deinde s. Scripturam Lovanii explicuit. Verum cum nec carceres nec tormenta formidaret, rursus impetrata a majoribus facultate trajecit in Angliam, ubi tertio et quarto comprehensus et in custodiam compactus. Sed nec in carcere otiosus fuit Christo animas lucrans; quin et ipse rex (Jacobus) de rebus fidei controversis audire ipsum coram disserentem non est dedignatus[1]. Hinc ejus-

[1] Cf. alia opusc. ap. Backer III, 1313.

[1] Cf. de hac disputatione continuat. H. E. Fleurii l. 195 § 22.

lem opus: *An Answer unto the nine Points of Controversy,* proposed by our ate Soveraygne, of famous memory unto Mr. Fisher etc., Audomari 1625 in 4. Fractus demum laboribus, aerumnis et innis e vinculis ad coelestem transiit libertatem[1]) 3. Dec. 1641. Inter ejus opera est insigne et perutile: *A Treatise of Faith,* wherein is briefly and plainly shown a direct way, by which every man may resolve and settle his mind n all Doubts, Questions and Controversies concerning matters of Faith, Londini 1600 in 8; Audomari 1614, cum ejusdem apologia 1612, cui adnexa est: *A challenge to Protestants,* requiring a catalogue to be made of some professors of their faith, in all ages since Christ. — Laurentius Anderton[2]) lancastrensis, quondam minister anglicanus, qui dein ad Ecclesiam rediens in vinea Domini 40 a. spatio gnaviter et fructuose laboravit († 17. Apr. 1643), suppresso nomine edidit: *The triple Cord*, or a Treatise proving the truth of the Roman Catholic Religion by the Bible, as explained by the Holy Fathers, and as interpreted by Protestant Writers, Audomari 1634 in 4; *The Progenie of Catholics and Protestants,* Rotomagi 1633 in 4 pp. 5. — Henricus Fitz-Simons dublinensis n. 31. Maj. 1566, in juventute protestantium fraudibus fuit circumventus; ubi vero veritatis lumen illi illuxit ad Ecclesiam se recepit. Ut jam quibus olim damno fuerat suis exemplis, iisdem rursus esset commodo ad sempiternam salutem, incredibili fortitudine captavit occasionem cum sectariorum ministris seu publice seu privatim concurrendi. Verum captus toto quinquennio detinetur in arce dublinensi, ac demum dimissus in exsilium ire jubetur. Post plures annos redux in Hiberniam diu in illa vinea et fructuose laboravit. Tandem silvas ac montes in affecta aetate perreptare compulsus, ut a grassante milite securior esset, totam hiemem in loco paludoso intra tugurium ventis imbribusque apertum transegit, atque ita laboribus consumptus ad aeternam requiem transiit 29. Nov. 1643. Praeter nonnulla[1]) anglice conscripta edidit l. egregium, qui magni fit: *Britannomachia ministrorum* in plerisque fidei fundamentis et fidei articulis dissidentium, Duaci 1614 in 4; Londini 1625 in f. — Franciscus Walsingham, patria northumber (n. c. 1582) in errore educatus atque haere-

[1]) Cf. Sotvellum, Backer II, 1872.

[2]) Tribuuntur ei et alia opera, quae dicitur edidisse sub nomine ficto Joannis Brereley, quae tamen videntur esse alterius Anderton, quod nomen tunc temporis sat frequens fuit. Ejusmodi sunt: *The Liturgy of the Mass* concerning the Sacrifice, Real Presence and Service in Latin, 1610; 1620 in 4; *The Life of Luther,* collected from the Writings of himselfe and other learned Protestants, together with a further discourse touching Melanchton, Bucer, Ochine, Calvine, Beza etc., 1610 in 4; Audomaropoli 1624; *S. Augustines Religion* collected from His owne writinges and from the confessions of the learned Protestants etc., 1620; *The Protestant's Apologie for the Roman Church:* I. Concerning the Antiquity and Continuance of the Roman Church since the Apostles times, II. The Marks of the True Church; III. The loyalty of Catholics proved by Testimonies of the learned Protestants themselves, 1604 in 4., quod opus accuratum et doctum haud parum commovit anglicanos, unde urgente archiepiscopo cantuariensi Thomas Morton illud est aggressus. Quapropter nova prodiit editio aucta 1608 in 4; latine Parisiis 1615, de qua ita scribit Raess die Convertiten V, 434: „Seine Apologie machte unter den Protestanten ein grosses Aufsehen, weil er durch die Zeugnisse der gelehrten Männer der verschiedenen protestantischen Secten die katholischen Dogmen, Gebräuche und Institutionen erhärtete. Und wirklich mussten sie nothgedrungen dieses Werk als ein Meisterstück der Erudition, der logischen Schärfe, der gewissenhaftesten Genauigkeit und der so seltenen polemischen Politesse anerkennen etc.“

[1]) Cf. Backer, I, 1874; Sotvellus, in primis Gillow II, 288.

ticorum ritu creatus diaconus multis annis sectae protestantium zelotes fuit. Verum mira ratione, lectione scil. libri de controversiis a P. Personio editi permotus ad inquirendam veritatem, illam agnovit[1]). Romam se contulit, studiisque absolutis in patriam rediit, ubi 32 annos vineam hanc magno zelo atque fructu copioso excoluit[2]). Vir fuit moribus suavissimis atque columbina simplicitate († 1. Jul. 1647 septuagenario major). — Biennio post (16. Sept. 1649) ad coelestem mercedem vocatus est Joannes Floyd cantabrigiensis, pro fide in carcerem detrusus, mox exsul, qui dein annis pluribus theologiam docuit in collegio anglorum lovaniensi ac plurium exstitit librorum auctor tum (latine) adversus M. Anton. de Dominis, contra quem quatuor edidit, tum (anglice) adversus varios ministros anglicanos[3]). Aliqua scripsit etiam occasione controversiae cum Richardo Smith, qui munere delegati apostolici per Angliam fungens, postulabat, ut non obstante persecutione, regulares absque delegati jurisdictione confessiones fidelium non exciperent. Huic postulato jesuitae obsistebant facultatemque sibi vindicabant vi privilegii apostolici irrestrictam confessionum excipiendarum[4]). — Magni aestimatur parvus libellus Ambrosii Corbie dunelmensis († 11. Apr. 1649) *Certamen triplex* a tribus S. J. sacerdotibus . . . pro avita fide, religione sacerdotis contra veritatis pietatis Ecclesiaeque hostes susceptum fortiter, decertatum constanter, confectum feliciter, Londini 1645. — Aliqua reliquit Joannes Falconer, diu poenitentiarius, dein missionarius apostolicus († 7. Jul. 1656). — Guilelmus Malonius dublinensis, strenuus diu in Hibernia operarius († 1656), fidei romano-catholicae, pro qua etiam carcerem atque exsilium est passus, antiquitatem egregie demonstravit adversus celebrem Usserium libro anglice conscripto[1]), qui prodiit Duaci 1608 in 4. — Non tam libris[2]) quam opera, industria singulari, sollicitudine indefessa bonum religionis catholicae in patria promovit Eduardus Knott (vero nomine Matthias Wilson) northumber, in primis educatione juventutis anglicanae atque gubernatione provinciae anglicanae ordinis († 14. Jan. 1656).

338. Jesuitis addendi sunt: Matthaeus Kellisonius northamptoniensis n. c. 1561, qui catholicae religionis causa fugit in Galliam ad anglorum remense collegium. Inde Romam missus studia tum philosophica tum theologica in suae gentis collegio absolvit. Sacerdotio suscepto in Galliam rediit et partim Remis partim Duaci in anglorum collegio theologiam scholasticam per annos multos docuit. In universitate remensi publicam dein theologiae cathedram ascendit atque a. 1606 cancellarius academicus praesedit. Ab a. 1613 usque ad a. 1641, quo decessit, Duaci collegium anglicum rexit. Plura reliquit de controversiis opera[3]), sicut etiam (raros) *commentarios et disputationes in 3 p. d. Thomae* t. 2 in f. Duaci 1633; *A survey of the New Religion* Detecting manie grosse absurdities, which it implieth, ib. 1603 in 4. (m. 30), quo in opere anarchiam cal-

---

1) Ejus conversionem narrant Sotvellus, Raess die Convertiten IV, 206 ss. Fusius vero ipse in opere: *A Search into Matters of Religion*, Audomari 1609 in 4., 1615 in 4. Hinc non videtur ejus conversio assignanda a. 1612, prout narrat cl. Raess neque a. 1600 cum Backer, sed aliquanto ante a. 1609, quo secundum Sotvellum in societatem Jesu fuit receptus.

2) Ejus opera exhibent Raess et Backer III, 1480.

3) Cf. horum catalogum ap. Backer I, 1888.

4) Cf. scripta ad hanc controversiam spectantia apud Roskovány II, 615—19.

1) Cf. Backer II, 1043.

2) Quamvis et hi non careant sua laude, quos cf. ap. Backer II, 482.

3) Cf. Foppens II, 867; Gillow III, 677—85.

impugnat. Illud vindicavit
Sutcliffe, qui eum impug-
emis 1608 in 8. *Examen re-
s novae* praesertim calvinia-
lo synagoga et doctrina Cal-
et reliquorum hujus tempo-
rum tota fere ex suis princi-
atur, Duaci 1616 in 8; *A
f the Hierarchie* and Divers
the Church against the anar-
alvine, ib. 1629, quo in l.
ntroversias agitatas inter ca-
ngliae de jurisdictione: unde
scriptores e societate Jesu
t Floyd) contra illum scrip-
*he Right and Jurisdiction of
and the Prince* or a Treatise
sticall and Regall Authoritie,
1621 in 8. — Simon Stock
(† 1645); Thomas Vane,
icanus et regi Angliae a con-
cujus l. *A lost Shepp retur-*
or the motives of the Con-
the catholique Faith (Parisiis
2.), opus eximium, quod mul-
t Raess[2]) et tamquam classi-
onit; David Codner O. S.
nensis[3]); Alexander Baillie
scotus[4]), abbas scotorum ra-
s (1642). Natus erat paren-
erodoxis, sed per Galliam et
regrinari jussus, religionem
cum catholica commutavit
Bonaventura Hocquard O.
[5]), cujus est: *Perspectivum
um et calvinistarum* in 2 pp.
d orthodoxorum omnium con-
m, nutantium instructionem
ie verae fidei confusionem sin-
dio fabricatum, Viennae 1648
Prae ceteris innotuit Henri-
en lancastrensis, vir insig-

ontinuat. hist. eccl. Fleurii

onvertiten VI, 86 s., ubi illum
parte exhibet.
iegelbauer p. 4 c. 2 sect.

. c. 1 sect. 4.
bl. franc. I, 234.

niter pius et doctus, qui Duaci studiis operam dedit, dein Parisios se contulit, ibique doctor sorbonicus creatus reliquum fere vitae transegit († 1662). Edidit *divinae fidei analysin* seu de fidei christianae resolutione ll. 2, cum appendice de schismate, Parisiis 1652; 1685; 1767; Coloniae 1655; 1782 in 8. etc., etiam in theologiae cursu completo ed. Migne t. 6; et in bibliotheca reg. fidei ed. Braun 1844, in qua fidem in sua principia et motiva resolvit, ac discernere nititur, quae ad fidem catholicam spectent ab iis, quae ad illam non pertinent. Laudatur ea quidem a pluribus[1]), sed fatendum est, aliqua in ea reperiri, praesertim circa naturam et motiva fidei, quae jam Grandin Sorbonae syndicus, dein Scheeben et in primis Kleutgen notarunt. Ejus quoque est N. Testamentum brevibus (sed dilucidis) annotationibus illustratum, Parisiis 1660 t. 2 in 12. — Guilelmus Johnson (vel Chambers) O. S. Ben. n. 1583 studiis operam dedit Duaci, quibus absolutis in Angliam operarius apostolicus proficisci tentavit: sed mox comprehensus in exsilium est pulsus. In Hispania ordini s. Benedicti se addixit. Rediit dein in Angliam decessitque in senectute bona 28. Oct. 1663. Reliquit *Novelty Represt.* In a Reply to Mr. Bacter's Answer to W. Johnson. Wherein the Oecumenical Power of the four first General Councils is Vindicated, the Authority of Bishops asserted, the compleat Hierarcy of Church Government established, his novel succession evacuated, and professed Herticks demonstred to be no true parts

[1]) Cf. Dupin XVII, 194, qui prolixam operis epitomen exhibet; Feller II, 144. Aversabatur Holdenius scholae theologos, in quibus si magis fuisset versatus, accuratius forte de pluribus scripsisset. Cf. plura de eo deque ejus controversiis et scriptis apud Hundhausen, Kirchenl. V, 181; Gillow III, 332—8; quem cf. etiam de Thoma Bailey filio episcopi anglicani, qui fidem amplexus est catholicam († c. 1656), ib. I, 102.

of the visible Church of Christ, Parisiis 1661 in 8.

339. In *Belgio* fidei catholicae causam egerunt partim contra protestantes partim contra jansenianos haud pauci[1]). Et quidem contra protestantes praetermissis Petro Roest S. J. noviomagensi[2]), qui philosophiam, theologiam moralem et scholasticam atque ss. literas in universitatibus herbipolensi, moguntina, molshemiensi et coloniensi a. c. 44 docuit († 17. Apr. 1642 a. aetatis 80); Matthia Pauli O. S. Aug. (1580—1651); Joanne Rosenthal S. J. rolducensi († 1655), qui acres habuit controversias cum Valeriano Magni; Joanne Stalens, qui scripsit *Papissa monstrosa et mera fabula* sive diss. historico-theologica, qua ex vulgi errore ortum de papissa figmentem ex vera chronologia et alto scriptorum de ea silentio uti et levi ac incert a recentiorum narratione eliminatur, opposita calumniis Egberti Grimm calvi nistae, Coloniae 1639 in 8. liber rarus; Guilelmo Beyer, cujus exstat tractatus *de sacramento confirmationis,* Antwerpiae 1650; 1658 in 8; Roberto Svertio canonico antwerpiensi († 1647); Godefrido Wandelman S. J. amstelodamensi, qui parentibus calvinianis natus erat (1590) et in hujus sectae erroribus educatus, sed mire ad fidem conversus catholicam, strenue hanc deinceps, oretenus praesertim, propugnavit et propter eandem exsilium est perpessus († 12. Oct. 1654); Guilelmo ab Angelis n. 1583 Silvaeducis, doctore et professore lovaniensi, qui nominatus fuit episcopus ruremundensis († 5. Febr. 1649); Petro van Steenbergen O. S. Fr: insigni concionatore († 1660) et Philippo Nutio (Nuyts) S. J. antwerpiensi (n. 8. Mart. 1597, † 17. Apr. 1661), qui flandrice scripsit quaedam adversus Triglandium; memoria in primis digni sunt: Henricus Lancilottus O. S. Aug. n. 1576; doctor creatus 24. Oct. 1617 († 11. Jan. 1643), plurium[1]) auctor, ut l. *Haereticum quare per romano-catholicum quia* in omni pene materia religionis *solutum,* Gandavi 1610 et alibi saepius, etiam in varias linguas versum; *pharus apostolica* sive missionis illegitimae omnium ministrorum demonstratio apostolica contra calvinistas, Antwerpiae 1611 in 8. cum apologetico contra Hunnium; *Abecedarium lutherocalvinisticum,* ib. 1617 ed. 2., opus rarum; *Anatomia christiani deformati* sive exegesis theologica, moralis, catholica ep. d. Judae ap.; *de libertate religionis* e republica christiana proscribenda. Moguntiae 1622. — Joannes de Choquier (cui nomini adjecit cognomen de Surlet) n. 1571 leodiensis, frater Erasmi, de quo egimus n. 289, canonicus ibidem et per 35 annos vicarius generalis, juris doctor, admodum versatus in antiquitatibus romanis († 19. Aug. 1656), non solum reliquit libros

---

[1]) His addatur Arnoldus van Geluwe rusticus flander, natus in loco de Hardoye, qui pagus est in brugensi dioecesi. Textoriam artem primo per a. 18 exercuit in Hollandia, plurimum tunc in sua religione vacillans atque ad novitates pronus. At postmodum ex ipsa sectarum varietate et contrarietate atque incertitudine factus in catholica fide constantior, fixit domicilium Gandavi. Lingua vernacula haereticos insectatus est plura relinquens opuscula, quae recenset Foppens I, 103 s. — Matthias Zelhorst geldriensis postquam 31 annos sectae calvinianae ministrum egit, rationes suae conversionis egregio opere lingua vernacula edito Antwerpiae 1649 et 1658 reddidit. Cf. ib. II, 880.

[2]) Ejus opera recensent Sotvellus, Backer III, 267; Foppens II, 1005.

[1]) Cf. Ossinger, bibl. augustin. „Erat illi stilus pro gladio, verbum Dei pro clipeo, doctrina pro subsidiis, pietas pro auspiciis," ita Joan. Mantelius in orat. funebri. In Epitaphio dicitur: „Haereticorum, quos ad exemplum S. P. Augustini et coram et scriptis perpetuo est insectatus, osor acerrimus." Cf. Foppens I, 453 ss.; Revista Agostiniana 1884 I, 564; II, 134 ss. Frater erat Cornelii, de quo egimus n. 240.

de controversia, inter quos aestimatur: *Paraenesis ad haereticos* et alios Ecclesiae hostes et mastiges, Coloniae 1634, sed etiam de jure[1]), ut commentaria in *regulas cancellariae apostolicae* sive in glossemata Alph. Soto, Leodii 1621, cum additionibus, 1658; *de permutationibus beneficiorum* in pp. 3 et 100 prope quaestiones divisus, ib. 1616; 1632 in 8; Romae 1700 cum aliis[2]) ejusdem argumenti in f.; *scholia in preces primarias imperatoris,* Coloniae 1621 in 4; *vindiciae libertatis ecclesiasticae,* Leodii 1630 in 4. Haud parum laudantur *Facis historiarum centuriae duae,* ib. 1650 in f., in quibus admodum erudite de variis argumentis disserit. — Plurimorum operum auctor est Maximilianus Sandaeus (van der Sandt) S. J. amstelodamensis, tot enim scripsisse fertur, quot annos vixit scil. 78 (n. 13. Apr. 1578, † 21 Junii 1656). Philosophiam docuit Herbipoli, dein s. Thomae summam complures annos praeclare enucleavit, atque Moguntiam translatus s. Scripturam exposuit. Ex ejus operibus[3]) illa praesertim laudantur, quae contra calvinianos scripsit. Quaedam indicabimus: *Hydrus hollandicus* seu fidei christianae apud hollandos controversa[4]), p. 1. Herbipoli 1618 in 8; 1620; prodiit etiam sub titulo: *de praedestinatione, reprobatione* etc. synodo apud hollandos controversis ll. 2, *Hydri p. altera,* ib. 1619; *considerationes de synodi dordrechanae*[1]) *emolumentis,* seu utilem fuisse synodum contra-remonstrantibus, remonstrantibus, catholicis, ib. 1620 in 8; *commentationum academicarum* liber 1., grammaticus profanus, in quo de controversiis fidei ac s. Scripturae, de vitiis et virtutibus novo modo ac varie disputatur, ib. 1621 in 4; *prolegomena theologiae scholasticae,* Coloniae 1653 in 4; *Theologiae p. 1. theologia varia* ad 1. p. summae d. Thomae 4 ll., tum profanae, tum s. theologiae ortum, progressiones, partitionem variam, notiones et utriusque arcana ac imagines disquirens et repraesentans, Moguntiae 1623 in 4; *Theologia medica,* in qua principis tam ecclesiastici quam politici officia exemplo medici declarantur, et de morbis a Christo humani generis archiatro sanatis eorumque remediis disseritur ll. 3, Coloniae 1635 in 4; *Theologia mystica* ll. 3, in quibus doctrina de Deo divinisque contemplativorum mystica ad artis normam ordine redigitur, Moguntiae 1627 in 4; composuit quoque pro theologia mystica *clavem seu elucidarium onomasticon* vocabulorum et locutionum obscurarum, quibus doctores mystici utuntur, Coloniae 1640 in 4. (m. 40); *Theologia symbolica* ex omni antiquitate sacra et profana in artis formam redacta oratoribus, poëtis et universis philosophis ad omnem commoditatem amoenae eruditionis concinnata, Moguntiae 1626 in 4. — Julius Caesar Coturius (de la Couture) S. J., bruxellensis[2]), qui diu in Bohemia degit ibique theologiam moralem et polemicam docuit († 9. Apr.

---

[1]) Cf. Biogr. nat. de Belg. IV, 85—91; Foppens II, 613.

[2]) Inter quae etiam Nicolai Remocampii (de Remonchamps) leodiensis l. *de beneficiorum ecclesiasticorum et officiorum secularium coadjutoriis*, Leodii 1651 in 4.

[3]) Cf. Sotvellus, Backer III, 529—34, praesertim vero *indicem librorum P. M. Sandaei*, qui prodiit Coloniae 1653 in 4.

[4]) Cf. de hoc opere, in quo praeclaram instituit comparationem inter opiniones Gomaristarum et Arminianorum, Werner, Gesch. der apolog. und polem. Literatur IV, 638.

[1]) Contra hanc ac generatim contra calvinianos batavos egit viva voce et scriptis Ludovicus Duchateau (a castro) O. Min. Conv. leodiensis († 1632) orator sacer plane eloquens, qui occasione synodi dordracenae conciones habuit Leodii, quas forma parum immutata dein edidit inscriptas *La Religion prétendue des provinces belges* unies désunie, Leodii 1619 in 8. Alia ejusdem scripta cf. in Biogr. nat. VI, 223. Eum jam supra laudavimus n. 240.

[2]) Cf. Sommervogel II, 1588.

vel Aug. 1651), scripsit *controversias* sive *demonstrationes catholicas,* quibus ostenditur, lutheranam ecclesiam non esse veram apostolicam Ecclesiam, quia in essentialibus fidei articulis a primitiva apostolorum Ecclesia dissentit, Lesnae 1641 t. 2 in 8; Nissae 1642; Herbipoli 1653 et harum epitome, Monachii 1643 in 16; Coloniae 1645 etc.

340. Contra jansenianos scripserunt Ignatius Derkennis S. J. et Alexander Sebille O. Praed. uterque antwerpiensis, quorum ille (n. 1598) quadriennio philosophiam, decennio docuit theologiam Lovanii; ex proximi amore morti se exposuit iprensi in urbe peste correptis inserviens († 19. Jun. 1656). Praeter tractatum *de Deo uno, trino, Creatore,* Bruxellis 1655 in 8., scripsit theses theologicas *de gratia, libero arbitrio, praedestinatione* etc. in 6 cc. divisas, contra C. Jansenii Augustinum, ut primum hic liber prodiit, Antwerpiae 1641 in f., quae tamen vi decreti congregationis s. inquisitionis 1631, quo omnes ll. de auxiliis tractantes sine speciali sedis apostolicae licentia editi prohibebantur[1]), fuere prohibitae. — Hunc in impugnando Jansenio mox secutus est Alexander Sebille (n. 1612, † 23. Maji 1657) in academia lovaniensi theologiae professor, vulgatis primum conclusionibus *de libertate* (1649), quas tamen indicere tuerique prohibitus est, sed eae probatae fuere Romae, quo confugerat; edito dein l. (raro) hoc titulo: *D. Augustini et ss. patrum de libero arbitrio interpres thomisticus* adversus C. Jansenii ep. ipr. doctrinam prout defenditur in Theriaca Vincentii Lenis theologi arausicani, Moguntiae 1652 in f., Venetiis 1672 in 4. — Valentinus Randour hanno-thuliensis quondam in universitate duacena regens collegii regii, et s. theologiae doctor atque professor († 1653) edidit pro sua et universitatis erga sedis apostolicae decreta reverentia: *Veritas et aequitas censurae pontificiae* Pii V., Gregorii XIII. et Urbani VIII. super art. 79 damnatis propugnata constanter ac illustrata a facultate theologica duacena antiquiore et recentiore, sive antitheses desumptae digestaeque ad mentem s. Augustini ex luculentis commentariis DD. Estii et Franc. Silvii etc., Duaci 1649. Cui l. cum opposuisset Libertus Fromondus *Lucernam augustinianam,* occurrit Randurius *Responsione seniorum facultatis s. theologiae duacenae* adversus lucernam augustinianam sane fumosam ac famosam etc., ib. 1650 in f.; illiusque *emunctorio lucernae epistola* decani s. theol. fac. duac., ib. 1650.

341. In *Germania* bellum adversus protestantes plurimi[1]) continuarunt: fere nullus tamen nominis celebritatem consecutus est. Potiores videntur: Georgius Holzhay S. J. usseriedensis,

---

[1]) *Modo* tamen ea prohibitio non amplius viget.

[1]) Praetermittimus Gebhardum Razenriedt, suevum († 14. Aug. 1652), cujus est inter alia opusculum rarum *Aries inter vepres* victima pro Filio Dei et hominis in s. eucharistia adorando, sumendo, sacrificando, Ingolstadii 1648 in 4. Alia cf. apud Backer II, 72; Simonem Felix, monachiensem, qui Ingolstadii docuit philosophiam triennio, theologiam moralem sexennio, polemicam septennio, scholasticam a. 17 († 26. Febr. 1656), de quo cf. Sotvellum et Mederer II, 297; Joannem Schueking (n. 1598; † 18. Nov. 1660), qui praeter alia *purgatorium ex Judae Macchabaei precibus et sacrificio* demonstravit, Monasterii 1649 in 12; Georgium Ernst suevum (n. 1584, † 1. Maj. 1662), de quo cf. Backer I, 1734; Joannem Gans wirceburgensem († 11. Mart. 1662), cujus exstat *Ophthalmia lutherana* sive de mutatione confessionis augustanae facta a theologis saxonicis, Viennae 1631. Omnes hi fuere e societate Jesu. Andreae Vochetii canonici regularis opuscula varia (Viennae 1653) cf. apud Roskovány II, 641. — De Joanne Guilelmo Gotthart protonotario apostolico et canonico solodorensi (n. 1592; † 19. Maj. 1649) cf. Fiala in d. Biogr. IX, 485. — Plura quoque exstant Eliae Schiller opuscula polemica, quae Viennae prodierunt.

Allgojus, qui in domestico studio quindecim annis s. Scripturam interpretatus ac demum studiorum laboribus, quibus innutritus erat, exhaustus est[1]) 9. Maji 1646 a. aetatis 75. — Petrus Cudsem prope Dusseldorpium natus, calvinianum errorem cum lacte suxit materno, imo et quadriennio theologiae calvinianae dedit operam. Verum post varias peregrinationes Avenionem delatus fidem catholicam est amplexus, nomenque suum Samuelis in Petrum commutavit (1608), atque hujus conversionis rationem reddidit insigni libro[2]), cui titulus: *De desperata Calvini causa*, tractatus brevis, lectu non minus utilis atque jucundus, in quo sectae calvinisticae non tam picta effigies quam vivum corpus cuivis spectandum ad oculum exhibetur. Moguntiae 1609 in 8; ed. 2. inscribitur: *Vivum speculum*, in quo vera et apostolica Christi Ecclesia cuivis introspicienti ad oculum clare apparet pontificiorum, lutheranorum et calvinistarum trino calculo approbata, Coloniae 1610 in 12; cum egregio *l. apologetico*, ib. 1612 in 8., etiam (saepius) germanice. Theologiae doctor fuit renunciatus Moguntiae 1614, canonicus s. Georgii et B. M. V. in Capitolio Coloniae; obiit demum senio confectus 9. Jul. 1649. Edidit[3]) praeterea: *triumphus super desperata Calvini causa*, ib. 1617; *Saxonia catholica*, in qua Cudsemius ostendit per secula antecedentia principes saxonico e sanguine ortos fuisse catholicos. — Eodem a. (19. Nov. 1649) decessit criticus nominatissimus Caspar Scioppius (Schoppius n. 27. Maj. 1576) palatinus, e lutherano lectione praesertim annalium Baronii catholicus factus (1598), qui licet celebrior sit[1]) propter studia humaniora et critica, hic tamen nominari potest, quod contra protestantes scripserit stilo tamen nimis acri et acerbo[2]). Inter ejus opera, quae numerum centenarium superant[3]), huc spectant: *Pro auctori-*

---

[1]) Plura cf. ap. Sotvellum, Mederer ad a. 1646; opera quae germanice edidit ap. Backer II, 191; Stanonik allg. d. Biogr. 13, 30.

[2]) Plura de hoc l. cf. apud Raess IV, 18 ss., ubi illum fere integrum exhibet.

[3]) Cf. Roskovány II, 552; alia ejusdem op. cf. ap. Hartzheim p. 271 s.

---

[1]) Cf. prolixam de eo dissertationem auctore Kowallek in op. Forschungen zur deutschen Geschichte XI, 400—482 a. 1871.

[2]) Ad rem Raess, die Convertiten III, 396: „Durch seinen Uebertritt und dessen Rechtfertigung hat Schopp seine aufrichtige Ueberzeugung, allumfassende Gelehrsamkeit und folgerichtige Urtheilskraft bethätigt, seine Charakterfehler aber keineswegs verbessert, noch weniger gänzlich abgelegt. Obgleich sein rein sittlicher Wandel unangetastet geblieben, so hat er auf der andern Seite in Bezug auf Beherrschung seiner glühenden Einbildungskraft, seiner Empfindlichkeit, Schmähsucht, Eitelkeit und Rechthaberei bedauernswürdige Blössen gegeben. Die Schlagworte waren ihm in allen Sprachen geläufig. Als Kritiker und Philolog fühlte er seine grosse Ueberlegenheit, behandelte die Schriften, die ihm in die Hände fielen, mit bitterer Schärfe und schonungsloser Strenge, und war bemüht den ausgezeichnetsten Männern Sprachfehler nachzuweisen, wesswegen ihn Feller ‚den Attila der Schriftsteller', und die Protestanten überhaupt ‚grammatischen Hund' und Schelhorn insbesondere ‚den allerglänzendsten Grobian' nitidissimum grobianum (Amoenit. liter. t. 9 p. 689) nannten.“ Hanc stili acrimoniam, quam omnes carpunt, in primis experti sunt jesuitae, quos plurimis libellis anonymis vel sub nomine ficto editis est insectatus. Stupenda quoque memoria praeditus fuisse dicitur. Cf. Fabricius, hist. bibl. fabr. III, 528; Biogr. un. 41, 289.

[3]) Eorum catalogum cf. ap. Niceron XXXV, 165 ss., qui etiam sexdecim recenset nomina, sub quibus Scioppius latens sua edebat scripta. Scioppio addere possumus, qui eodem a. cum eo obiit, Paganinum Gaudentium grisonem, prius pastorem calvinianum, dein ad fidem catholicam conversum, in academia pisana eloquentiae et historiae professorem atque etiam theologiae doctorem singulariter eruditum, qui praeter plurima scripta ad philosophiam et literas humaniores spectantia reliquit *salebras tertullianeas*, Florentiae 1639; *de moribus christianorum ante tempora Constantini*, ib. 1639; *de dog-*

tate Ecclesiae in decidendis fidei controversiis libellus, Romae et Ingolstadii 1598 in 8; epistola *de sua ad orthodoxos migratione* et de veritate interpretationis et sententiae catholicae in ambiguis Scripturarum locis et controversis fidei capitibus, Romae 1599 in 8; Ingolstadii 1600 (magna ex parte germanice apud Raess III, 402 ss.); syntagma *de cultu et honore* (praesertim sanctorum), Romae 1606 in 8., Graecii 1610; *amuletum adversus satanae fascinum* h. e. ratio, qua cujuscunque religionis homines de religionis controversiis sive soli secum inquisituri, sive cum aliis collocuturi se praeparare debeant, ab ipso Spiritu s. in ss. literis praeparata, Reinsbergae 1608 in 4; definitio hominis lutherani ex ipsius Lutheri operibus confecta (germanice), Ingolstadii 1608 in f.; *Ecclesiasticus auctoritati ser. D. Jacobi M. Britanniae regis oppositus,* in quo disputatur de amplitudine potestatis et jurisdictionis ecclesiasticae tam in temporalibus quam in spiritualibus, de regum et principum christianorum erga Ecclesiam ejusque antistites seu praelatos officio: de natura et ingenio ecclesiae rebellium seu haereticorum variisque eorundem ad Ecclesiae obedientiam reducendorum modis, de charactere sive signis Ecclesiae, Hartbergae 1611 in 4. (m. 20); anno sequenti a parlamento parisiensi igni traditus; *haereticus elenchomenos* h. e. elenchi sive syllogismi, quibus catholicae romanae Ecclesiae fides aperitur et haereticorum ab ea dissidentium conscientia evincitur, Coloniae 1619 in 8. Quaedam etiam in Tertulliani Apologeticum et l. adversus judaeos annotavit, quae habentur in editione Junii, Franequerae 1597 in f.

342. Joannes Harscher S. J. ratholdicellensis in dioecesi quondam constantiensi († 12. Oct. 1650) instituit *parallela evangelicorum et trium priorum seculorum,* quibus ad fontes suos referuntur dogmata lutherana et calviniana, Friburgi Helvetiorum 1646 in 12; *parallela 4. et 5. seculi,* ib. 1645 in 12, quae impugnavit Luthardus professor bernensis: sed pro Harscher jam defuncto respondit Jacobus Schueler protonotarius ap. et decanus ad s. Nicolaum vicarius generalis lausanensis edito l. (sat raro) *Hercules catholicus* hydrae Ursinae decem capitum domitor et viperarum inde prognatarum ex parte recastigator, Friburgi H. 1651 in 4. — Praeclaram *Anatomiam confessionis augustanae* per omnes articulos instituit Thomas Henrici protonotarius apostolicus, cathedralis ecclesiae basileensis canonicus et ss. literarum in academia friburgensi professor, Friburgi Brisgoviae 1631 in 4; ejus quoque sunt *doctrina moralis,* ib. 1628 in 12; *catena biblica,* Lucernae 1631 in 4; *Irenicum catholicum,* Friburgi 1559 in 4., quod impugnarunt Froereisen et Hannecken. — Multorum operum (... praeter 20 ms.) auctor est Georg. Stengel S. J., qui „Augustae natus post philosophicas disciplinas traditas, theologicas multis annis docuit semper ab ingenio et claritate commendatus. Politiorum quoque literarum apprime eruditus ad concionem et ad sodales parthenios summa eruditionis laude, maxima eloquentiae vi et animarum fructu pluribus annis dixit. Sed non minus ore quam calamo celebris, scriptis plurimis de diverso argumento libris immortale sibi nomen, regum principumque gratiam et amicitiam comparavit. Postquam collegio et academiae dilin-

---

matum Origenis cum philosophia Platonis comparatione, ib. 1639; *de dogmatibus et ritibus veteris Ecclesiae,* Romae 1625 in 8; *de errore sectariorum hujus temporis labyrintheo,* Pisis 1644 in f.; *conatus in Genesim* et de philosophicis opinionibus veterum Ecclesiae patrum, etc. Cf. Zedler, Universallex. X, 415; Niceron XXXI; Fabroni, vitae italorum doctrina excellentium t. XIV, 1—41; Biogr. universelle XVI, 569 ss., secundum quam obiit 3. Jan. 1648 a. aetatis 53; Saxius in Onomastico ad a. 1631.

ganae rector praefuit, reliquam vitam librorum suorum in monumentis concinnandis et parthenio coetu excolendo laudabiliter transegit Ingolstadii, ubi et mortuus 4. Idus Apr. a. 1651 aetatis 67°. Ita elogium a facultate theologica academiae ingolstadiensis ei conscriptum[1]). Opera ejusdem sunt[2]) praeter ascetica et conciones disputationes philosophicae et dissertationes theologicae ut *de merito et praemio angelorum*, Ingolstadii 1626 in 4; *de peccato et supplicio angelorum*, ib. 1626 in 4; *de natura et proprietatibus angelorum*, ib. 1626 in 4; *de natura theologiae*, ib. 1629 in 4; *de scientia Dei*, ib. 1629; *de providentia numinis*, ib. 1629; *de statu viatoris et comprehensoris*, ib. 1629; *de divinis et humanis legibus*, ib. 1629; *de dispensatione et privilegiis*, ib. 1629; polemica praesertim adversus apostatam Jac. Reihing, et opuscula collecta et eruta ex adversariis Gretseri. — Contra Calixtum et Crocium *de missis privatis et purgatorio* disputavit[3]) Joannes Mülman S. J. lipsiensis de parentibus lutheranis natus (1600, † 10. Febr. 1651). — Christophorus Pflaumer S. J. biberacensis († 12. Jun. 1655) reliquit (germanice) dialogos 21 *de controversiis*, quibus explicantur causae quatuor, cur oporteat haereticos redire ad catholicam fidem, Ambergae 1653 in 8; et *memoriale catholicum* seu alphabetum 25 veritatum catholicarum, ib. 1649 in 4.—Longe plura edidit[4]) germanice Hilarius a s. Anastasio, qui in seculo dictus Anastasius Vochet ex canonico regulari ad s. Crucem Augustae factus est carmelita excalceatus († 11. Jun. 1656). — Matthias Nennichen S. J. gente pruthenus, patria allensteinensis, strenuus operarius in Austriae provinciis († 4. Dec. 1656), libellum controversiarum mire utilem pluriesque excusum, etiam Neapoli 1754 in 16., composuit tacito suo nomine sub titulo: *Dic ubi sit scriptum?* de auctoritate traditionum; item *de communione sub utraque specie*, Glogoviae 1616. — Petri Wittfeld S. J. coesfeldiensis († 5. Apr. 1657), qui theologiam et jus canonicum docuit partim Monasterii, partim Paderbornae, exstat praeter alia[1]) *theologia catechetica* h. e. doctrina christiana 5 ll. in gratiam parochorum et literatae juventutis explicata, illustrata et contra ethnicos, judaeos, haereticos auctoritate ss. Scripturarum, sententiis ss. patrum, decretis conciliorum defensa, roborata, Monasterii 1656 in 8; 1675. — *Artem novam dicto s. Scripturae unico lucrandi e pontificiis plurimos* in partes lutheranorum detexit et suggessit theologis helmstadiensibus, G. Calixto praesertim et C. Hornejo, Hildesheimii 1632, Bartholdus Nihusius holtorfiensis[2]) n. 1584, qui relicto errore lutherano fidem catholicam est amplexus a. 1622. Diuturna ob hoc opus orta est controversia literaria cum illis theologis, quae plurimis ultro citroque libellis occasionem dedit[3]), in quibus Nihusius Ecclesiae auctoritatem praesertim et infallibilitatem urget. Decessit episcopus mysiensis et electoris moguntini suffraganeus 10. Mart. 1657.

343. Magno zelo contra protestantes pugnavit voce et calamo Jodocus Kedd S. J. embricensis († 27. Martii 1657), cujus numerantur ultra 60 opuscula[4]) partim latine, partim flandrice, partim germanice scripta, inter quae celeberrimum est *Religionsspiegel* darinnen 12

[1]) Ap. Mederer ad a. 1651.
[2]) Cf. Backer III, 933.
[3]) Cf. Backer II, 1405.
[4]) Cf. Henricus M. a ss. Sacr. in coll. script. ord. Carm. I, 264.

[1]) Cf. Backer III, 1561.
[2]) Edidit etiam tria opera Leon. Allatii aucta: *Symmicta, de Joanna papissa fabulae confutatio; de ecclesiae occidentalis et orientalis perpetua consensione*, cui subjecit *annotationes de communione orientalium sub unica specie*. Cf. Raess V, 97; allg. d. Biogr. XXIII, 699.
[3]) Cf. Roskovány III, 599—601.
[4]) Cf. Backer II, 412—20; Werner IV, 595; Roskovány II, 634.

propositiones allen Lutherischen Calvinisten Predicanten freundlich vorgehalten werden zu beantworten, quibus respondere nisi sunt quindecim saltem theologi lutherani vel calvinistae scil. Hülsemann, Micraelius, Titius, Nicolai, Sionatus, Heuchelin, Langius, Waldschmidt, Gusterfeldt, Pomarius, Reinboth, Dorscheus, Martialis Vincentius, Frimelius, Gruber. Alia opuscula sunt: *Reformatae religionis examen,* Pragae 1655, cum responsis ad ea, quae verbi ministri lutherani examini illi. opposuerunt, Viennae 1655 in 4; *Idea causarum cur lutheranismus aliaeque sectae abjiciendae, sola vero religio catholica amplectenda sit,* Ingolstadii 1653 in 4; *Heliopolis* oder Sonnen-Statt Gottes, welche ist die wahre alleinseligmachende Kirch Christi [1]), Coloniae 1650 in 4; *Evangelisch Kellerhauss und Hertzenpress,* durch welchen den Lutherischen und Calvinischen, die bekanntniss der Wahrheit ausgepresst und abgedrungen wird, ib. 1650 in 12; *Klarer Beweis,* dass die Lutherische, Calvinische und Wiedertaufferische Lehrer keinen wahren Göttlichen beruff haben zu Predigen und die heil. Sacramente zu administriren, ib. 1612 in 12; *Statera veritatis* oder Goldwage der Wahrheit, ib. 1650 in 16; *katholisch Handtbüchlein,* darin unterschiedliche Tractaten wider jetzo schwebenden Secten, ib. 1650 in 16; *Das ein stöst das ander umb,* anstatt ein Pfingstgaabe allen new-Evangelischen zu erkandnuss der Wahrheit verehret und erkläret, wie die Lutherische Wirbelgeist einen Articul des Lutherthumbs durch den andern umbstosse, Ambergae 1653 in 4; *anagraphia Lutheranismi* d. i. Schrifftlosigkeit des Lutherthumbs oder Augenscheinlicher Beweiss, dass die New-Evangelische Predicanten Keinen eintzigen eygenthumblichen Glaubens-Articul so sie wider die Römisch-Catholische Kyrch lehren, weder 1. mit Klaren Worten der h. Schrifft, weder 2. durch ein giltig rechtmässige consequenz oder Schlussrede darthun und beweisen können, Ingolstadii 1654 in 4; *Monstrum ubiquitatis* oder Meerwunder der Lutherischen Allenthalbenheit des Leibs Christi, darbey erwiesen wird, dass die Lutherische ihre eigene Augspurgische Confession verfälschet haben, Straubingae 1654 in 4; *Unredlichkeit Melanchtonis und anderer seiner Mithelffer,* so sie bey den zehenden Articulen der Augspurgischen Confession begangen haben, ib. 1654 in 4; *libellus consequentiae* oder consequenten Büchlein, darin etliche sonderbahre Religions Ungrund der vermeinten Lutherischen und Calvinischen Religion vorgestellt werden, welche das ganze Fundament des Christenthumbs umbstossen und vernichtigen, Viennae 1655 in 4. aliaque his similia. Scripsit quoque contra Hulsium, Waldschmidt, Nicolai, Gröber, Calixtum, Reinboth aliosque.

344. Haud pauciora edidit Laurentius Forer S. J. gente helvetus, patria lucernensis, qui philosophiam sexennio, theologiam moralem triennio et polemicam sexennio docuit et aliquot annis dilinganae academiae cancellarius fuit (n. 1580, † 7. Jan. 1659). Ex plurimis quae edidit opusculis [1]) plura sunt disputationes in academia dilingana habitae, alia adversus theologos protestantes edita, ut contra Nicolai, Kesler, Hunnium, Gerardum, Thummium, Zeaemann, Calixtum, Hoë, Haberkorn. Voëtium etc. Potiora videntur: *Lutherus thaumaturgus* omnibus lutheranis strenae loco donatus h. e. dissertatio

[1]) Hujus in primis operis (et *speculi cath. veritatis* auctore Chr. Guilelmo marchione brandenburgico) lectione inductus est ad amplectendam fidem catholicam Joannes de Recke, nobilis guestphalus, qui suae conversionis edito l. publicam reddidit rationem, quem plures e protestantibus acriter impugnarunt. Cf. Raess *VI, 402–22.*

[1]) Backer I, 1908–17; Roskovány II, 592–99; 612–14; 629.

de miraculo omnium miraculorum miraculosissimo, quo luthericam fidem lutherani divinitus confirmatam fuisse immerito gloriantur, Dilingae 1624 in 8; *septem characteres reformatoris Germaniae M. Lutheri* pronunciatis totidem delineati et adversus calumniatores defensi, ib. 1626 in 8; *bellum ubiquisticum vetus et novum* inter ipsos lutheranos bellatum et necdum debellatum, ex quo evidenter demonstratur, ecclesiam lutheranam esse falsam ecclesiam, quia non est unitate fidei una Ecclesia, ib. 1627 in 12; quaestio: *Ubinam ante Lutherum protestantium ecclesia fuerit,* p. 1. Ambergae 1653 in 8; p. 2. Ingolstadii 1654; cui affine est aliud ejusdem opus: Wunder über Wunder d. i. ovum ante gallinam, filius ante patrem, das Ey vor der Henne, der Sohn vor dem Vater, das Lutherthumb vor dem Luther, das müsste wol eine Khue lachen, oder gründliche Ablainung, dass die Lutherische wie auch Calvinische Kyrch und Glauben von den Aposteln her vor ihren ersten Anhängern, Luther und Calvino auf der Welt gewesen sei (opus posthumum), Ingolstadii 1660 in 8. *Antiquitas papatus,* das Alt herkommene Pabsttumb, d. i. dass die uhralte, rechtglaubige, Catholische Kirch von dem Pabsttumb und seiner Lehr gar wol gewüsst, ebendieselbe geführt, und dass demnach dasselbe auff einem vesten Grund der Antiquitet und auff keiner Newerung bestehe, adversus Molinaeum, Dilingae 1644 t. 4 in 4., quorum primus agit de Ecclesia, s. Scriptura et traditionibus; 2. de Ecclesiae universalis capite [1]); 3. de invocatione sanctorum, de imaginibus, de orationibus pro defunctis, de coelibatu, de jejuniis, confessione auriculari, potestate clavium et absolutione, de satisfactione; 4. de baptismi necessitate, de sacrificio missae [1]), reali praesentia corporis et sanguinis D. N. J. Christi, communione sub una specie, missis privatis; *Disputier-Kunst für einfältige Catholische,* d. i. Form und Weis wie sich der gemeine unstudierte Mann, wenn er in Glaubenssachen angefochten wird, zu verantworten habe in 6 Gesprächen geschrieben, Ingolstadii 1656 in 8; Wirceburgi 1851. — Carolus Kreitz (a Kreitzen) S. J. misniensis, strenuus in Polonia verbi Dei praeco (n. 1607, † 30. Sept. 1660), plura [2]) edidit lingua germana, inter quae et illud (polonice quoque et latine versum): *Catholicus indebite vexatus acatholicorum quaestione: Ubi scriptum est?* Responsionibus supererogatoriis satisfaciens, Calissi 1752 in 12; Vilnae 1770; *Von dem eingebildeten Abendmahl der Calvinisten und dem Katholischen Allerheiligsten Sacramente des Altars,* Brunsbergae 1646 in 8. etc. — Neque praetermittendi sunt: Matthias Faber bavarus n. 24. Febr. 1587 Altomonasterii, qui absoluto Dilingae philosophiae curriculo et adepta magisterii laurea (1607), Romam profectus est in collegium germanicum, ut theologiae operam daret. Parochum egit Bislingae, Wemdingae et in Neumarkt simul munere fungens visitatoris palatinatus superioris per dioecesim aichstadianam. Jam grandis natu (a. 50.) et fama longe lateque notus Viennae societatem Jesu est ingressus (1637). Quatuordecim annis, quibus in ea vixit post tirocinium magno fervore, gratia et auditorum fructu de sacro suggestu dixit: sed verbis pondus addidit religiosa ejus vita, rerum humanarum contemptus, sui depressio et quod in omni ejus actione elucebat, divinae gloriae promovendae desiderium († 3. secun-

[1]) De hoc etiam agit in l.: *Was soll ein Mann ohne Kopff,* Ingolstadii 1655 pp. 3 in 4., in quarum 1. ostendit Ecclesiam veram habere caput visibile; in 2. Christum instituisse Petrum Ecclesiae caput; in 3. romanum pontificem s. Petri in hoc munere esse successorem.

[1]) Edidit quoque Lucernae 1653 in 8; *Schutzschrift des hl. Mess-Opfers.*

[2]) Cf. Backer II, 523.

dum alios 26. Apr. 1653). Reliquit aliquot libros adversus protestantes, ut *Fels der kath. Kirchen, Lehr u. Glauben,* Ingolstadii 1636 in 8; sed in primis innotuit egregio *Concionum opere tripartito* seu in 3 t. distributo, ib. 1631 in f., cui post suum in societatem ingressum *Auctuarium* Graecii 1646, quod opus saepissime prodiit, etiam nostra aetate Neapoli 1859—66 t. 5; Augustae Taurinorum 1879 t. 10 in 8; 1884 ed. 2; Parisiis 1881 t. 6 etc. Merito autem collaudantur hae conciones, cum se commendent soliditate, copia idearum et argumentorum varietate, sobrietate, ut nonnisi cum utilitate et lucro consulantur a concionatoribus [1]).

345. Succedunt aliquot *poloni,* ut Hadrianus Bratkowicz O. Min. Conv. suae provinciae minister († 13. Mart. 1639), qui libris polonice scriptis lutheranos impugnavit atque *commentarios* reliquit in 12 ll. metaphysices ad mentem Scoti, Cracoviae 1640. — Sebastianus Pikielius S. J., cujus exstat: *Veritas catholica,* qua tres divinae personae Pater, Filius et Spiritus s. in una essentia contra obstinatos judaeos, arianos ac anabaptistas ex hebraeo textu V. T. declarantur, Vilnae 1642 in 4. — Matthaeus Bembus S. J. posnaniensis, philosophiae primum, dein octennio theologiae professor († 30. Julii 1645) eloquens plane concionator. — Hieronymus a s. Hyacintho O. Carm., in seculo dictus Andreas Cyrus, cracoviensis nobilissimis parentibus n. 1603, theologiae professor, Thornii publice cum haereticis disputavit 1645 († 27. Jan. 1647), cujus colloquii *ideam* typis edidit Cracoviae 1646 in 4. cum animadversionibus in Jo. Hülsemanum cum defensione satisfactionis ab illo requisitae, opus valde rarum (m. 15). — Franciscus a Rodrasen O. Cap. in Bohemia plerumque commoratus dedit *responsiones* ad septuaginta objectiones ab haereticis confictas, Raudniciae 1627 in 4. — Denique huc referri potest auctor graecus Demetrius Pepanus chius, professione medicus, cujus *opera* graece cum latina traductione et annotationibus edidit Bernardus Stephanopoli, Romae 1781 t. 2 in 4. (m. 20), in quibus disserit adversus Calvinum de Ecclesia, de processione Spiritus s., de magno sacramento eucharistiae, de purgatorio igne, de indissolubilitate matrimonii etiam in casu adulterii etc.; accedunt praefatio Jo. Chr. Amadutii, cujus cura eduntur epistolae graecolatine imp. Joannis et Emmanuelis Comneni ad rom. pont. Honorium II. et Alexandrum III.

[1]) Hundhausen in lit. Handw. 1880 n. 266. 281. 288; Streber Kirchenl. IV, 1175; Sommervogel III, 500—7.

III. Disciplinae ad ss. literas spectantes.

346. Licet ingens hac in periodo s. Scripturae interpretum sit numerus, pauciores tamen quam alias magnam nominis consecuti sunt famam. Illorum in *Polonia* nullum reperimus, vix unum in *Germania,* si quis scil. huc referre velit Joannem Jacobum comitem in Königsegg († 1663), cujus *Promptuarium sacrum biblicum* via concordantiali orbi propositum in f. prodiit [1]) Salisburgi 1661; 1672. Aliqui fuere *hiberni,* nempe Paulus Sherlock (Sherlogus) et Petrus Redanus, uterque e societate Jesu, quorum ille patria waterfordiensis (n. 14. Aug. 1595) sem-

[1]) Cf. plura de eo in Veith bibl. august. V, 23.

per in Hispania degebat. Praefuit compostellano et salmanticensi hibernorum collegiis ad 20 annos. Controversias de fide septennio explicuit, theologiam scholasticam et ss. literas Salmanticae aliquamdiu docuit magna semper commendatione doctrinae († 9. Aug. 1646). Edidit: *Anteloquia in Salomonis canticorum canticum* ethica pariter et historica, Lugduni 1633; auctiora 1640 in f., et eruditissimum et acutissimum (secundum Bona) *in canticum canticorum commentarium,* ib. 1635 v. 2 in f., „in quo tamen opere quantumvis eruditissimo nonnulla sunt, quae delicatiores aures offendere possint, eaque proinde displicuerunt posterioribus ejusdem sacri epithalamii interpretibus Paulo Adresio et Joanni Bapt. Novato[1]).“ *Antiquitatum hebraicarum dioptra* in 2 ll. tributa, quorum 1. de orbe condito et memorabilium sub lege naturae doctrina agit, et 2. de opere sex dierum (opus posthumum), Lugduni 1651 in f. Sub nomine Leonardi Hiberni scripsit *vindicias scientiae mediae,* ib. 1644 in 4. Roskovány ei quoque tribuit *de pontificis romani humano et politico magistratu* propugnato adversus calvinicum, Lugduni 1637. — Petrus Redanus medensis, Sherlogi in cathedra Salmanticae collega (s. Scripturam enim ibidem est interpretatus) et in munere regendi hibernorum collegium salmanticense (ut videtur) successor, linguarum graecae et hebraicae insigniter peritus virtutisque eximiae († 1. Aug. 1651) reliquit *commentaria in ll. Machabaeorum canonicos* historica, theologica, analogica, quibus sacer contextus et accurate exponitur et peculiari methodo ad mores expenditur: quorum tantum tomus prior prodiit Lugduni 1651 in f. — *Scotus* erat Jacobus Gordonus[2]) Lesmoraeus S. J. aberdonensis, doctrina et eruditione, innocentia et vitae probitate plane insignis, aetate jam grandaevus Ludovico XIII. a confessionibus († 17. Nov. 1641 a. aetatis 88), qui fusiori et amoeniori calamo, quam Jac. Tirinus *in universa s. biblia* scripsit *commentaria* ad sensum literae et cum explicatione temporum, locorum rerumque omnium, quae in ss. codicibus habent obscuritatem, Parisiis 1632 v. 3 in f. Haec commentaria non magni facit Calmetus[1]); Richard. Simon vero ea non parum laudat[2]). Alia ejusdem opera sunt praeter *opus chronologicum* ad a. Christi 617, Pictavii 1613; Coloniae 1614 v. 2 in f. et hujus *epitomen,* Coloniae 1636 in 12; *de catholica veritate diatriba* ad serenis. Valiorum principem, M. Britanniae heredem, Burdigalae 1623 in 12; *theologia moralis universa* 8 ll. comprehensa, Lutetiae Parisiorum 1634 2 v. in f.

347. Inter interpretes hujus periodi primum forte locum occupat Jacobus Bonfrerius S. J. natione *belga,* patria dionantensis n. 12. Apr. 1573, vir non vulgari doctrina instructus et raris virtutis ornamentis insignitus. Est enim industriae mirabilis, acerrimi ingenii, solidissimi judicii et incredibilis in rebus agendis prudentiae. Ita Svertius in Athenis belgicis, cui concinens Val. Andreas: „Vir multiplicis eruditionis, ingenii sagacitate, judicii maturitate, stili felicitate ac nitore, memoriae denique tenacitate imprimis excellens.“ Docuit in Aquicinctino duacensis academiae collegio annis aliquot philosophiam, duobus scholasticam theologiam, compluribus interpretatus est divinas literas († 9. Maji 1642).

[1]) Mich. a s. Joseph III, 421.

[2]) Distingui hic debet a Jac. Gordono Huntlaeo, de quo supra n. 143 egimus.

[1]) In sua bibl. s., ubi ita scribit: „Nonnisi unica operis hujus editio data est, nec enim aestimatur plurimi et utilitatis habet parum. Agit se uti theologus, controversista et chronologus.“

[2]) Hist. critique du V. T. III, 12: „Il y a peu de commentaires sur l' Ecriture, où l'on puisse trouver tant de choses en abrégé: cependant il n'est point ennuyeux etc.„

Opera ejusdem sunt: *Pentateuchus Moysis commentario illustratus* praemissis quae ad totius Scripturae intelligentiam manuducant praeloquiis perutilibus, Antwerpiae 1625 in f. Haec praeloquia magni fiunt, eaque Tournemine opus nunquam satis laudatum, rarum atque utile dicit, hinc illa in suam Menochii editionem recepit (sed voces hebraicae saepe mutilatae et corruptae sunt). Agit Bonfrerius in his praeloquiis de s. Scriptura in genere, de libris canonicis et apocryphis, de scriptoribus hagiographis, de inspiratione s. Scripturae, de obscuritate, stilo, idiomatis, de textu hebraeo, de vulgata latina, de versionibus graecis et hexaplis Origenis, de interpretatione, de cabbala. *Josue, Judices et Ruth commentario illustrati.* Accessit (optimum) *Onomasticon,* in quo locorum Scripturae s. seu quorum fit in Scriptura mentio nominibus propriis vel quasi propriis lux affertur, Parisiis 1631 in f.; 1659. Excellit auctor in seligendis variis versionibus atque inter se conferendis [1]), adeo ut hic commentarius alios in hos libros praecellat [2]). Praeloquia et hunc commentarium inseruit Migne suo cursui completo s. Scripturae. *Onomasticum urbium et locorum s. Scripturae* seu liber de locis hebraicis ab Eusebio graece primum, deinde ab Hieronymo latine scriptus, in commodiorem ordinem redactus et variis additamentis auctus, Parisiis 1631 in f.; animadversionibus Joannis Clerici auctus et adjecta descriptione terrae sanctae Brocardi O. Praed. Amstelodami 1707 in f. (editio magnifica); annotationibus P. Tournemine auctus in sua editione Menochii Parisiis 1719 et Venetiis 1758. Eximium plane et utile est hoc opus geographicum, commentarii instar in omnes illos s. Scripturae locos, in quibus mentio fit alicujus regionis, urbis, oppidi, fluminis, montis, lacus, deserti, vallis etc., cuilibet interpreti ss. literarum plane necessarium nec facile praetermittendum. Cum vero Eusebius recenseat nomina urbium etc. ordine alphabetico secundum ordinem librorum s. Scripturae sequens versionem alexandrinam: Bonfrerius nomina prout in vulgata leguntur sub uno ordine alphabetico disponit, quo facilius reperiantur [1]). *Libri Regum et Paralipomenon commentario illustrati* miserando incendio typographiae Tornaci 1643 in f. perierunt, adeo ut nullum reliquum sit hujus editionis exemplar.

---

[1]) Laudat hoc Rich. Simon Hist. critique du V. T. III, 12, licet desideret majorem linguarum orientalium peritiam.

[2]) Multum extollit Dupin Bonfrerium ita de eo scribens XVII, 132: „De tous les Commentateurs Jésuites de l'Ecriture sainte, il n'y en a point à mon avis qui ait suivi une meilleure méthode et qui ait plus de science et de justesse dans ses explications que J. Bonfrerius. Ses prolégomènes sur l'Ecriture sont d'une utilité et d'une netteté merveilleuses. Il en a retranché la plupart des Questions de Controverse que Serarius avait traitées dans ses Prolégomènes pour se renfermer dans ce qui regarde la Critique du Texte et des Versions de l'Ecriture sainte, et rapporte en abrégé tout ce qu'il est nécessaire de savoir sur cette matière. Ses commentaires sur le Pentateuque, sur Josué etc. sont excellents. Il y explique les termes et le sens de son Texte avec une étendue raisonnable, et évitant la trop grande brièveté de quelques uns et la longueur démesurée des autres, ne fait aucune digression qui ne vienne à son sujet, et évite de traiter les Questions en Scholastique ou en Controversiste." Minorem laudem tribuit R. Simon l. c. c. 17; laudat quidem judicium et praeloquiorum utilitatem, perfectionem tamen ea attigisse negat. Andres sequens Dupin eum dicit VI, l. 2 c. 3 „giudizioso et erudito scrittore di piano ed elegante stilo."

[1]) Cf. Clericum in Bibliothèque choisie a. 1707 t. 13 p. 1, ubi summis laudibus Bonfrerium, quem unum e praestantioribus interpretibus catholicis in V. T. dicit, et ejus opus extollit. Postquam hoc opus accurate descripsit, crisin ita absolvit: „Bonfrerius a d'ailleurs travaillé sur cette Géographie avec tant de peines et de soins, qu'à tout prendre, on ne peut rien trouver de meilleur, et qu'on n'ajoutera même désormais que peu de chose à son travail."

Commentaria in plurimos alios s. Scripturae ll. morte interveniente manserunt imperfecta.

348. Commentarium[1]) in universam Scripturam meditatus est Leonardus Marius, prodiit tamen tantum t. 1. complectens *Pentateuchum*, Coloniae 1621, relictis vol. 20 mss. Erat L. Marius goesanus zelandus, vir recondita in divinis scientia, eloquentia ac melioris literaturae cognitione in primis excellens, quibus linguarum graecae et hebraicae non vulgarem notitiam adjecit. In universitate coloniensi theologiae doctor renunciatus est 17. Oct. 1617, in qua dein theologiam est professus, nam antea in gymnasio laurentiano literas tradidit. Praefuit quoque florentissimo hollandico collegio ss. Willibrordi et Bonifacii et parochum egit ad s. Laurentium. Redux in patriam factus est parochus in urbe amstelodamensi, harlemensis ecclesiae archidiaconus, praepositus, decanus, vicarius demum generalis (18. Oct. 1652 a. aetatis 64). „Dictum familiare ejus erat: Fortiter sed suaviter[2]).“ Scripsit praeterea plura opuscula ad controversias fidei spectantia lingua vernacula, sed alieno nomine, et *assertionem catholicam hierarchiae ecclesiasticae,* in qua b. Petri et romanae sedis primatus contra haeresim et schisma M. A. de Dominis defenditur, Coloniae 1619 in 8., etiam in Roccaberti bibliotheca t. XV. — *Speculum vanitatis* sive *Ecclesiasten elucidatum* stilo elaborato solutae ligataeque orationis, paraphrasibus et moralibus ac piis excursionibus (ib. 1635; Dilingae 1698 in 4.) Joannes Tollenaer S. J., brugensis, vir piissimus salutisque proximorum sitientissimus († 11. Apr. 1643). — *In Ecclesiasticum*, Antwerpiae 1634 in f., et *in Estherem* commentarium literalem et moralem erudite, Coloniae 1647 in f., scripsit Olivarius Bonartius (Bonaert) S. J. iprensis (n. 1570, † 22. Oct. 1654), octennio theologiae professor, cujus etiam exstant alia opera, ut *de institutione, obligatione et religione horarum canonicarum ll. 3,* Duaci 1624 in 12; quibus adjecit tr. in quo de ss. missae sacrificii institutione, religione et fructu ternis ll. disserit, Antwerpiae 1653 in 4., quae Zaccaria dicit[1]) a doctis quibusve viris jure plurimi aestimata. — *Literalem psalmorum Davidis explicationem,* in qua singulorum sive historica sive prophetica exacte enucleantur, edidit Matthaeus Hoen novesiensis, eodem die cum Leonardo Mario doctor renunciatus et 24. Martii 1643 rector magnificus universitatis coloniensis electus. Obiit decanus collegiatae ecclesiae s. Andreae 2. Apr. 1653. — Joannes Baptista Uwens S. J. antwerpiensis (n. 1587, † 1657) reliquit commentarium literalem et moralem *in Jonam* prophetam per lectiones sive sermones exegeticos LX distributum, Antwerpiae 1640 in f., in cujus prolegomenis exhibet prolixum elenchum scriptorum in Jonam.

349. Henricus Rampen, huensis, theologiae doctor et s. Scripturae professor lovaniensis († 1641) commenta-

[1]) Petrus Eulard S. J. flander, ariensis (n. 11. Febr. 1564; † 24. Oct. 1636) collegit *Bibliorum ss. concordantias* morales et historicas, concionatoribus in primis atque universis s. Scripturae studiosis utilissimas, Antwerpiae 1625.

[2]) Cf. Bibl. colon. p. 223. Harlemensis ecclesiae decanus nomine totius capituli sic de Mario ad procuratorem in urbe agentem 27. Jun. 1631 scribit: „In ejus (Sibrandi Sixtii) locum unanimi consensu... electus est eximius D. L. Marius, vir doctrina et scriptis celeberrimus Amstelodami degens. A concionibus miraculo est, ut multi neque infimae sortis ad Ecclesiam reducantur, ministris collationem cum eo declinantibus, Deo cooperante etc.“ Foppens II. 817; Rotermund IV, 741.

[1]) In bibl. rituali l. 2 c. 3. Cf. Feller II, 94, secundum quem in priori horum tractatuum reperitur propositio damnata ab Alexandro VII.

tus est *in 4 evangelia* et in suo commentario evangeliorum inter se concordiam sensumque literalem breviter et clare explicat, Lovanii 1632 v. 3. — Hadrianus Crommius (Crom) S. J. domo oorschotanus in territorio silvaducensi (n. 1591, † 11. Maj. 1651), graece, hebraice et arabice doctus, postquam philosophiam triennio docuit, datus est Corn. a Lapide in cathedra s. Scripturae lovaniensi successor, quam 11 annos est moderatus. Exortis Lovanii controversiis de Jansenii doctrina multum laboravit ad orthodoxam tutandam doctrinam. Praeter utiles theses sacras *ex Genesi,* Lovanii 1629, in reliquos Pentateuchi ll. sive *de republica judaica,* ib. 1630, *in Josue, Judices, Ruth, ll. 4 Regum* et 2 *Paralipomenon,* ib. 1631, *in Jobi historiam et ll. Tobiae, Judith, Esther, Esdrae et Nehemiae,* ib. 1632, edidit 150 *psalmos davidicos* compendiosa paraphrasi ad literae seriem expositos et sensu mystico illustratos, Lovanii 1628; Antwerpiae 1652 in 8. et *ss. 4 evangelia historico ordine concordiae in modum digesta,* Lovanii 1633 in 4. — Simile quid praestiterunt Joannes Bourghesius (Bourgeois, Bourgoys) S. J. malbodiensis, diu philosophiae et theologiae professor († 29. Mart. 1653 a. aetatis 80), cujus exstat *Historia et harmonia evangelica,* tabulis, quaestionibus et selectis ss. patrum sententiis explicata, Montibus 1644 in f., et Joannes Robertus S. J. ardvennas († 14. Febr. 1651 a. aetatis 81), ss. literarum Duaci, Treviris, Herbipoli et Moguntiae interpres, in opere: *Mysticae Ezechielis quadrigae* i. e. sacros. 4 evangelia historiarum et temporum serie vinculata graece et latine, Moguntiae 1615 in f. Plures quoque libellos (5) scripsit contra Rodolphum Goclenum de curatione magnetica per unguentum armarium, aliaque opuscula polemica et historica[1]). — Reliquos N. T. libros interpretatus est Libertus Fromondus (Froidmond, Fromont, Fremondus, Frumondus) haccuriensis (n. 3. Sept. 1587 prope Leodium) doctor et s. Scripturae professor lovaniensis, Jansenii familiaris et in cathedra successor, cujus opus famosum *Augustinus* edidit (cf. n. 262 a.). Obiit 27. Oct. 1653 a. aetatis 66. Ejus *in acta apostolorum commentarium,* Lovanii 1634 in 4., saepius recusum, eximium dicit Calmet; *commentarius in omnes epistolas Pauli ap. et 7 catholicas,* ib. 1663, summam exhibet operis Estii; in eo auctor magis theologum quam exegetam agit[1]); *commentarius in apocalypsim* [2]) prodiit ib. 1657, et *in cantica canticorum* ib. 1652, 1657; omnia simul Parisiis 1670; Rothomagi 1709 in f. Hi duo commentarii prae ceteris Jansenii errores sapere videntur. Reliquit alios quoque libros polemicos, contra Voetium, Lovanii 1636 in 4; *Vinc. Lenis Theriaca* adversus Petavium (cf. sup. p. 403) et Richardum (De Champs) *de libero arbitrio,* Lovanii 1648 (in indice decr. 23. Apr. 1654). *Augustini iprensis et Augustini hipponensis de Deo omnes salvare volente homologia,* ib.; *Anatomia brevis hominis* naturam ejus talem repraesentans, qualem s. Augustinus olim nobis descripsit, ib. 1641 in 4., damnata tamen ab Urbano VIII. bulla 6. Martii 1641 et

[1]) Cf. Backer III, 223 s. Neyen, biographie luxembourgeoise 2, 85.

[1]) Rich. Simon Hist. critique etc. du N. T. c. 44.

[2]) In hanc commentarios plane admirabiles scripsit etiam Bartholomaeus Holzhauser suevus (1613—1658), vir piissimus, asceta insignis (ut testantur ejus opuscula ecclesiastica, quae Aureliani et Parisiis 1861 prodierunt), spiritu ecclesiastico et animarum zelo plenus, omnium virtutum choro ornatus et bene meritus de vita vere sacerdotali institutione congregationis pro sacerdotibus secularibus. Prodiit ejus *interpretatio Apocalypsis* (usque ad 15, 5), Bambergae 1784; 1799 in 8; quam praecedit ejusdem biographia. Ita vero interpretatur apocalypsim, ut in ea typice videat adumbrata Ecclesiae fata. Ejus vita prodiit Romae 1704; Ingolstadii 1723. Cf. Hundhausen Kirchenl. VI, 183 ss. ed. 2.

decreto 23. Apr. 1654; *Lucerna augustiniana*[1]), qua breviter et dilucide declaratur concordia et discordia, qua duo nuper eximii doctores s. theologiae duacenses conveniunt a ceteris hodie s. Augustini discipulis, 1650 (sine loco impressionis); *emunctorium lucernae augustinianae,* quo fuligines a quibusdam aspersae emunguntur; *conventus africanus* sive disceptatio judicialis apud tribunal praesulis Augustini etc. enarratore Artemidoro Oneirocritico; quem tamen alii Petro Stockmans adscribunt; *Antonii Richardi stratagema,* quo bellum sui sociorumve defensivum ab erroribus massiliensium transtulit in s. Augustini et episcopi iprensis offensivum, 1650 etc., qui libri jansenianis erroribus infecti sunt[2]). — Franciscus a Jesu O. Carm. in seculo dictus Julius Ravascher Januae n. 17. Jan. 1587, in Belgio theologiae professor suaeque provinciae praepositus († 1647) reliquit commentarios literales et morales *in Apocalypsin,* Lugduni 1648 in f., opus posthumum.

350. Huc etiam referri potest Balthasar Corderius S. J. antwerpiensis (n. 7. Jun. 1592, † 24. Jun. 1650), qui theologiam moralem Viennae octennio docuit, aliquamdiu ss. literas est interpretatus; perlustratis dein praecipuis bibliothecis in Germania, Gallia, Hispania, Italia, hujus itineris fructus hisce operibus complexus est: *Catena 65 patrum graecorum in s. Lucam,* quae 4 simul evangelistarum introducit explicationem, luce ac latinitate donata et ex aliis patribus tam graecis quam latinis suppleta et annotationibus illustrata, Antwerpiae 1628 in f.; *catena patrum graecorum in s. Joannem* ex antiquissimo graeco cod. ms. nunc primum in lucem edita, graece et latine, ib. 1630 in f.; Joannis Philoponi *in c. 1. Geneseos de mundi creatione ll. 7* ex antiquissimo cod. ms. nunc primum in lucem editi, una cum disputatione de paschate, graece et latine, ib. 1630 in 4; *expositio patrum graecorum in Psalmos*[1]) ex vetustissimis codd. mss. concinnata, in paraphrasim, commentarium et catenam (24 patrum) digesta, latinitate donata et annotationibus illustrata, graece et latine, ib. 1643—1646 t. 3 in f.; *symbolarum in Matthaeum t. prior* exhibens catenam graecorum patrum 21 nunc primum editam latina interpretatione et scholiis illustratam, addito l. de concordia evangelistarum in genealogia Christi; t. alter, quo continetur catena patrum graecorum triginta collectore Niceta ep. Serrarum[2]), Tolosae 1646. 1647 v. 2 in f.; prior hujus op. pars est ejus sodalis Possini; *Job illustratus,* Antwerpiae 1646 in f., receptus quoque a Migne in Script. s. cursum completum t. 13 et 14; *s. Cyrilli apologi morales* ex antiquo cod. ms. nunc primum[3]) in lucem editi, Viennae 1630 in 12; *opera s. Dionysii Areopagitae* cum scholiis s. Maximi et paraphrasi Pachymerae latine interpretata et notis theologicis illustrata, cum ejusdem vitae scriptoribus et operum vindiciis, Antwerpiae 1634 v. 2 in f.; Lutetiae Parisiorum 1644; ed.

[1]) Cf. Liv. Meyer hist. controv. de aux. l. 1 c. 20.

[2]) Cf. Foppens II, 819 s.; Biogr. univ. XVI, 1015.

[1]) Montfaucon praef. ad Athan. commentarium in Psalmos: „Corderius anno 1643 prolixiorem catenam patrum graecorum in totum psalterium edidit 3 t. comprehensam, in qua naevi non pauci occurrunt: Nobile autem est illud erratum, quod expositiones Theodori et Theodoreti Athanasio adscribat.“ Nonnullos etiam ejusmodi errores coarguit card. Mai praef. ad Cyrillum in Lucam, auct. class. t. 10., eumque vocat fragmentorum suorum imperitum haud raro interpretem (Bibl. N. PP. II. praef. n. 4). His tamen non obstantibus grati sunt viri eruditi Corderio pro hac catena.

[2]) Richard. Simon hist. crit. du N. T. c. 30, ubi pluribus de his catenis agit, in dubium vocat, utrum Nicetas hujus catenae sit collector. Cf. Kirchenlex. III, 1090; Sommervogel II, 1438.

[3]) Jam sec. exeunte XVI prodierant.

emendata, aucta et locupletata Venetiis 1755. 1756; s. Dorothei archimandritae *institutiones asceticae* nova interpretatione et illustratae notis, cum graeco vitae s. Dorothei textu, Antwerpiae 1646 in 12; s. Cyrilli alex. archiep. *hom. 19 in Jeremiam prophetam* hactenus ineditae ex antiquissimo cod. ms., ib. 1648 in 8.

351. Plurimi floruerunt in *Gallia* [1]), qui in illustrandis ss. literis versati sunt. Quaestiones praevias tractarunt: Nicolaus de Hauteville arvernus, doctor sorbonicus s. Thomae doctrinae valde addictus, quem s. Franciscus Salesius canonicatu genevensi honoravit († 1660), in *Histoire royale*, in qua disputat [1]) de principiis mundi, de lectione, excellentia et diversis s. Scripturae versionibus (gallice), Parisiis 1665 in 4; 1666 v. 3 in 4. — Coelestini de Monte Marsano O. Cap., philosophiae et theologiae professoris († 1659 a. aetatis 63), haec exstant opera: *Clavis David pro s. Scriptura aperienda* in 6 ll. distributa, quorum 1. universam historiam s. dispungit et selectis observationibus illustrat; 2. decem generales complectitur tractatus s. Scripturae intelligendae accommodatos, scil. de Christi genealogia, de partibus temporis, ut puta de horis, diebus, hebdomadibus etc.; de 4 orbis monarchiis, de republica judaeorum, de jure belli eorundem, de triplici chaldaeorum, aegyptiorum et graecorum sapientia; de numinibus commentitiis in s. pagina commemoratis, de tribus rerum magicarum speciebus, quarum frequentior in s. Scriptura fit mentio, de daemoniacis, de spiritibus et spectris vivos infestantibus; l. 3. quaecunque ad ll. canonicos spectant, serio discutit eosque ab apocryphis secernens, istorum quoque eam, quam rei conditio postulat, quin et aliorum quorumcunque, de quibus in s. pagina fit mentio, rationem clare explicat; 4. l. in universum suppeditat ea, quae ad totius s. Scripturae sensum tam literalem quam mysticum investigandum conducunt; 5. l. copiosum ss. patrum doctorumque, qui Scripturam s. vel aliquas ejus partes juxta quemvis sensum aut exponendi modum felicius interpretati sunt, catalogum

[1]) His adde Gabrielem Sionitam natione quidem maronitam, patria edenensem e monte Libano n. 1577, qui in collegio maronitarum patrio institutus Parisios se contulit (1614), ubi cathedram linguae syriacae et arabicae obtinuit et operam suam collocavit in edendis bibliis polyglottis parisiensibus, († 1648 a. aetatis 71). „Verum hic maronita, inquit Le Long in bibl. s., erat animo nimium remisso ac inerti, epulationibus magis quam labori dedito; ab annis namque 22 h. e. ab a. 1614 exeunte, quo Parisios accessit, ad a. 1636 praeter latinam geographiae Nubiensis Balterii et parvuli poëmatis de sapientia divina publicatam translationem a. 1619. 1625. 1628 in solis libris, qui extant in 2. p. t. 5. et in quibusdam aliis t. 7. et 8. latine reddendis totum tempus contriverat." Edidit scil. quosdam ll. V. T. syriace cum versione latina (in bibliis polygl. paris. a. 1645), quae editio secundum Waltonum proleg. 12 § 8 licet ab omnibus merito sit suscipienda, tamen multis et gravibus defectibus laborat tam ex codd. mss., quibus usus est Sionita, lacunis, quas proprio ingenio, non ex cod. ms. supplevit vel quandoque reliquit, quam ex operarum erratis, quae nimis frequenter occurrunt, et etiam ex versione latina, quae cum syra ubique non exacte quadrat. Vertit quoque ex arabico (in iisdem polyglottis) ll. V. et N. T. exceptis Pentateucho et libello Ruth. Desunt tamen ll. Tobiae, Judith, Esther, quaedam fragmenta Jeremiae et Danielis, 1. et 2. Machabaeorum. Cf. Le Long bibl. s. p. 1 c. 1 diss. de polygl. paris. Cum Joan. Hesronita et Victore Scialac edidit Romae 1614 *l. Psalmorum Davidis* ex arabico idiomate in latinum translatum, quae versio differt ab illa, quam idem Sionita in polyglottis parisiensibus excudi curavit et in polyglottis londinensibus recusa datur; item ex idiomate syro, Parisiis 1625. Cf. alios ejusdem libros in Biogr. univ. XVI, 221.

[1]) Idem hic auctor edidit quoque *theologie angelique* Lugduni 1658 (fr. 20). Alia ejus opera ad philosophiam, rhetoricam ecclesiasticam, ascesin, in primis ad historiam s. Francisci Salesii spectantia cf. Biogr. univ. XIX, 499 s.

exponit; 6. denique exhibet onomasticum omnem personarum et locorum homonymiam et polyonymiam observans et explicans, Burdigalae 1650; Lugduni 1659 in f.; *Synopsis prosopochronica historiae ecclesiasticae,* Tolosae 1644 in f.; *Prosopo-chronica s. Scripturae,* Parisiis 1648 in f.; *speculum sine macula,* in quo Ecclesiae facies in triplici statu naturae, legis et gratiae exhibetur, Burdigalae 1651; *cursus theologiae* electissimam d. Thomae et s. Bonaventurae doctrinam in catenam redactam continens, et ubi videtur discors ad concordiam revocans novisque quaestionibus novissimis seculis suscitatis auctus[1]) v. 2 in f.

352. Insignium interpretum commentarios in unum collegit opus Joannes de la Haye[2]) O. Min. parisiensis. n. 20. Mart. 1583. Aliquot annos theologiam (et philosophiam) cum eruditionis ac doctrinae non vulgaris existimatione et magno auditorum profectu praelegit; reginae ac dein regis Ludovici XIII. concionator institutus est, aliaque munera sui ordinis honorifica obiens decessit 15. Oct. 1661. Plurima reliquit[3]) indefessi laboris ac studii fructus, cujusmodi sunt: *Biblia magna commentariorum literalium* Joan. Gagnei doctoris paris., Guilelmi Estii, Em. Sa, Joan. Menochii et Jac. Tirini erudite et integre s. Scripturam exponentium, prolegomenis et chronico sacro illustrata, Parisiis 1643 v. 5 in f. Quibus non contentus *biblia maxima* condidit ib. 1660 v. 19 in f. (rarissima), in quibus praeter commentarios supra nominatos et Lyrani postillas innummerae versiones continentur, additis amplissimis prolegomenis, nec omissis chronico sacro, tr. de ponderibus, mensuris, monetis, idiotismis linguarum etc. Praeferri tamen solent, inquit Calmet, biblia magna maximis, quod priora illa plures continent auctores quam posteriora, nihilque offerunt de auctoris sensu, cum vicissim posterius opus incommodum sit ingenti voluminum numero, tum et ex iis, quae de suo marte adjecit auctor. In bibliis magnis carpit Rich. Simon, quod non satis studuerit compendio, omittens plurium commentarios, ubi plane conspirant[1]); in maximis vero laudat methodum, quatenus Hajus omnis generis versiones (etiam orientales, sed omnes latine redditas prout illas repererat) singulis versibus subjicit, nonnunquam 20 et etiam 30, easque inter se conciliare vulgataeque auctoritatem tueri nititur: sed dotes tanto operi perficiendo ei denegat, carpitque versionum saepe inutilium redundantiam atque verbositatem[2]). In prolegomenis prolixis de s. Scripturae textu et versionibus collegit auctor magno labore, quidquid reperiret apud alios, sed judice R. Simone absque judicio et crisi, hinc in graves lapsus est errores[3]). Scripsit praeterea commentarios literales et conceptuales (in usum concionatorum) *in Genesim* sive arbo-

[1]) Utrum et ubi prodierit non indicat bibliotheca franciscana.

[2]) Distingui debet ab aliis duobus, de quibus egimus n. 143 et 158, et a Bartholomaeo de la H. O. Cap. parisiensi insigni concionatore († 1660), cujus est inter alia *Milleloquium bibliothecae SS.PP.*, Parisiis 1650 in f.

[3]) Cf. Jeiler Kirchenlex. V, 1546.

[1]) Hist. crit. du V. T. III, 11, ubi crisin absolvit hisce verbis: „En un mot, j'aurois voulu ne rapporter pas les paroles des Auteurs tout au long, mais seulement ce qu'on y auroit trouvé de plus exact, en suppléant même quelquefois à leurs défauts."

[2]) Ibid. „Au reste, on ne peut nier que la méthode dont le P. de la Haye s'est servi dans ce Recueil ne soit la meilleure de toutes, car il produit d'abord les différentes manières dont le Texte peut être traduit, puis il les compare toutes ensemble, et en juge, et enfin il rapporte les diverses explications littérales des meilleurs auteurs. Il n'y a rien que de juste dans cette méthode; et si l'exécution avait répondu au dessein, nous n'aurions rien de plus achevé ni de plus utile sur l'Ecriture."

[3]) Ib. et c. 17. Cf. quoque De Bure, Bibliographie instructive, Theol. p. 132.

rem vitae concionatorum, Lugduni 1638 t. 3 in f.; Parisiis 1651; 1663; *in Exodum* sive concionatorum virgam percutientem peccatores, t. 3 in f. (conceptibus plusquam 700 patrum concatenatis illustrati), ib. 1648; *in Apocalypsim* t. 3 in f. (pariter 700 PP. conceptibus concatenatis illustrati), ib. 1644—1647. Edidit etiam *opera omnia* s. Bernardini senensis, Lugduni 1650 t. 4 in f.; s. Francisci Assisiatis et s. Antonii Paduani *opera omnia* adjectis utriusque sancti vita et elogiis et postillis illustrata, ib. 1653 in f.; Alexandri Halensis *commentarium* (non genuinum, ut videtur) *in Apocalypsim,* cum vita auctoris, Parisiis 1647 in f.

353. Ad diversos s. Scripturae libros exercitationes publicavit [1]) Henricus Ludovicus Castanaeus (Chasteigner de la Roche-Posai) comes n. 1577, in literis humanioribus Scaligeri discipulus, famosi Duverger de Hauranne (sub nomine Sancyrani notissimi) amicus et protector, in diversis locis abbas, deinde episcopus pictaviensis (ab a. 1611, † 30. Jul. 1651), scil. *in Genesim,* Pictavis 1628 in 4; *in Exodum, in ll. Numerorum, Josue* et *Judicum* ib. 1629 in 4; *in 4 ll. Regum* [2]), ib. 1626 in 4; *in l. Job,* ib. 1628 in 4; *in l. Psalmorum,* ib. 1643 in 4; *in prophetas majores et minores,* Parisiis 1630 in 4; *in 4 Evangelia,* ib. 1626 in 4; *in acta Apostolorum,* ib. 1626; 1650 in 4; omnia simul Augustoriti Pictonum 1640 in f. Scripsit praeterea *dissertationes ethicopoliticas, nomenclatorem cardinalium,* qui ab a. 1000 et deinceps quidpiam commentati sunt, Rothomagi 1653 in 4; *litanias pictavienses, catalogum sanctorum pictaviensium* et *synopsim celebriorum distinctionum* tum philosophicarum tum theologicarum Augustoriti Pictonum 1612, quas cum notis perpetuis edidit Samuel Maresius Tiguri 1659. In his notis singularum distinctionum usus vel abusus in rebus theologicis breviter ostenditur. Cavendas esse editiones leydenses advertit Fabricius l. c. — In plerosque ll. V. et N. T. *paraphrases* (gallice) scripsit Nicolaus Gillebert normannus, pastor bervillensis. — *In 6 priora cc. Genesis quaestiones* cum accurata textus explicatione elucubravit [1]) Marinus Mersennius O. Min., Parisiis 1623 in f., quo in volumine athei et theistae impugnantur [2]), vulgata editio ab haereticorum calumniis vindicatur, graecorum hebraicorumque musica instauratur et Franc. Georgii veneti dogmata cabbalistica refelluntur. A p. 669—676 plurium mentionem facit, quos atheismi accusat, quem catalogum delere jussus est, hinc rarissima exemplaria, in quibus reperitur. Natus erat Ocii in provincia Cenomaniae, Cartesii condiscipulus et constans amicus. Excelluit in re mathematica, quae ei debet cycloidis cognitionem, in physicis atque harmonicis. Obiit 1. Sept. 1648 a. aetatis 60. Scripsit etiam tractatum *de mensuris, ponderibus et nummis hebraeorum, graecorum et romanorum ad gallica redactis,* Parisiis 1644 in 4. — Ad Genesis illustrationem referri possunt etiam quaedam Jacobi Boldu-

[1]) Cf. Fabricium in bibl. fabr. VI, 492; Biogr. univ. XXXVIII, 330.

[2]) Mentio forte hic fieri posset Nicolai Caussin S. J. trecensis (n. 1583, † 1651) literatissimi alioquin viri et eloquentis rhetoris (cf. Backer I, 1143—53) propter opus *Regnum Dei* seu diss. ad ll. Regum, in quibus totius operis *Curiae* seu aulae *sanctae* (operis sui celebris saepissime editi et in varias linguas versi) compendium continetur, ad institutionem principum et illustrium virorum totam politicen sacram insigni methodo complectens, Parisiis 1650 in f., Viennae 1715. Cf. Sommervogel II, 902—27.

[1]) Cf. ejus vita a P. Hilarione de Coste, Parisiis 1649, et vita Cartesii a Baillet, Paris 1691, scripta; Feller VI, 38, qui alia ejusdem recenset opera. Plures auctores, qui de eo agunt, citat Saxius in Onomastico ad a. 1623.

[2]) Contra hos exstat ejus l. *L'impiété des déistes, athées et libertins,* Paris 1624 in 4.

cii O. Cap. parisiensis opera (rara), ut *de Ecclesia ante legem* ll. 3, in quibus demonstratur, quis a mundi principio usque ad Moysen fuerit ordo Ecclesiae, quae festa, quae templa, quae sacrificia quive ritus et caeremoniae et alia multa arcana, Lugduni 1626 in 4; *de Ecclesia post legem* l. 1 analogicus, in quo ostenditur, quanta sit similitudo inter legem naturalem et legem evangelicam, Parisiis 1630 in 4. Scripsit praeterea *commentaria in l. Job,* in quibus praemittuntur hebraei idiomatis accurata versio ac brevis paraphrasis, variae etiam tum editiones tum lectiones cum vulgata collatae expenduntur, necnon idiotismi, phrases ac singula textus vocabula potissimum hebraea diligentissime explanantur, ib. 1631. 1638 t. 2 in f.; *expositionem in epistolam b. Judae Ap.,* ib. 1630 in 4. Vir erat quidem doctrinae insignis, profundioris ingenii et reconditioris disciplinae [1]), sed qui non raro opinionum novitate capitur et ad insolita ac peregrina minusque recepta placita comprobanda proprio genii pondere fertur [2]), hinc plura sibi in divinis literis reperire videtur aliis antea incognita († 1650 a. aetatis 75).

354. Multum celebratur [3]) *commentarius in Psalmos* Simeonis Marotte vulgo de Muis aurelianensis (n. 1587), ecclesiae suessionensis canonici et archidiaconi, qui linguam hebraicam, quam sicut et alias orientales linguas perfecte callebat, in regia parisiensi academia docuit (1604), sed saepe auditoribus carens, quia linguae istius cultura tunc temporis Lutetiae spernebatur. Fatis concessit a. 1644 vir, ut Joan. Tarinus in ejus epitaphio posuit, omni laude cumulatus, nullius loci hospes, quia in ejus ore omnes linguae: nullius hominis inimicus, quia in ejus vultu omnes gratiae: nullius rei inscius, quia in ejus animo omnes scientiae: nullius vitii conscius, quia in ejus moribus omnes virtutes eminebant. Prodiit ejus commentarius literalis et historicus *in omnes Psalmos et selecta V. T. cantica* cum versione nova ex hebraeo, Parisiis 1630 in f. In eo primo latinam ex hebraeo versionem e regione vulgatae impressam exhibet; praeterea versionem s. Hieronymi; his demum succedit commentarium criticum, grammaticale et literale. Hebraeo unice adhaeret et rabbinis, qui psalterium explicarunt; raro patres ceterosque commentatores christianos laudat, quemadmodum et prolegomenis opus mancum est. Hi eximii operis naevi [1]). Ita Calmet. Prodiit iterum cum aliis ejusdem operibus, ib. 1650 v. 2; optima et rara editio est, quam curavit M. Paquot Lovanii 1770 v. 2 in 4., aucta scholiis Bossueti [2]). Speciminis gratia jam 1625 Parisiis in

[1]) Ita Bona in notitia auctorum, ubi duo priora opera commendat.

[2]) Haec addit Bonae judicio Mich. a s. Joseph I, 518.

[3]) Cf. Andres VI, 564; Mabillon, de studiis monasticis p. 2 c. 2 § 2; Dupin XVII, 250: „Aussi son Commentaire sur les Pseaumes passe-t-il de l'aveu de tous les sçavans pour le plus parfait et le meilleur Commentaire que nous aïons sur ce Livre etc.“ De ipso Simeone de Muis scribit: „S. de Muis ... a été un des plus habiles en cette langue (hebraica) que la France ait porté; il avoit joint à cette science un jugement solide et un grand discernement, un style pur, net et facile, une grande connaissance de l' Histoire sainte et du fonds de la Religion, en sorte qu' il avoit toutes les parties nécessaires pour faire un excellent interprète de l'Ecriture sainte.“ Feller VI, 186; Biogr. un. XXX, 366 ss.

[1]) Richard. Simon, Histoire crit. du V. T. III, 12 de hoc commentario disserens nihil in ejus commendationem dicit, imo censet: „Au reste, on pourroit retrancher de ce Commentaire plusieurs choses qui le rendent languissant. En un mot, il n'est pas assez châtié.“

[2]) Bossuet hunc commentarium ceteris omnibus praetulit ita ad P. Mauduit scribens (op. t. 31. p. 471): „Parmi les catholiques Muis emporte le prix, à mon gré, sans comparaison.“

8. ediderat *commentarium in 50 priores psalmos;* et ib. 1620 in 8. *in psalmum 19.* trium eruditissimorum rabbinorum (David Kimchi, Aben Ezra et Sal. Jarchi) *commentarios* hebraice cum latina interpretatione. Scripsit quoque doctissime (judice Calmet) *varia sacra in quaedam Pentateuchi et l. Josue loca* variis e rabbinis contexta, quae habentur in Criticis sacris (t. VII.) et cum aliis ejusdem operibus Parisiis 1650. Contra Morinum acriter tutatus est hebraicum textum in sua triplici *assertione veritatis hebraicae* adversus Joannis Morini exercitationes, Parisiis 1631. 1634. 1639 v. 3 in 8., sed secundum R. Simon nimis deflexisse videtur [1]) ad alterum extremum et Masorae justo majus privilegium tribuisse, coeco impetu Ariae Montani exactitudinem librariorum judaicorum ultra modum laudantis vestigia calcans. — Petrus Gorse S. J. albiensis (1590, † 27. Apr. 1661) *ll. Ecclesiastici,* Parisiis 1654 in 12., *Proverbiorum*, ib. 1654 in 8., *Sapientiae*, ib. 1655 in 8. et *Ecclesiastae* ib. 1655 in 8. gallice explicuit locosque obscuriores illustravit. — Petrus Maucorps S. J. († 1649) lingua vernacula paraphrastice explicuit Isaiam, Parisiis 1644 in 12; Jeremiam, ib. 1644 in 12; Job, ib. 1637 in 4; Baruch et duodecim prophetas minores, ib. 1647 in 12.—Eosdem commentariis illustrare cogitavit Joannes Phelippaeus (Phelipeaux) S. J. andegavensis († 2. Aug. 1643). Initium videtur esse *Oseas primus inter prophetas commentariis illustratus,* Parisiis 1636 in f., in quo t. tamen explicat tantum priora quatuor cc. Carpit R. Simon prolixitatem, et digressiones amplissimas de argumentis ad rem non spectantibus [1]): discutit enim in eo totam fere gratiae et praedestinationis materiam secundum principia ss. Augustini et Thomae. In praefatione vero disserit de versionibus graecis s. Scripturae earumque correctionibus. — *Nehemiam et Esdram* commentario literali, morali et allegorico exposuit, Parisiis 1643 in f., Nicolaus Lombard S. J. campanus († 5. Maj. 1646). — Denique Nicolaus Abram S. J. lotharingus, per 17 annos in academia mussipontana ss. literarum interpres (n. 1589, † 7. Dec. 1655), edidit *Pharum V. T.* sive ss. quaestionum ll. 15, quibus accesserunt ejusdem auctoris *de veritate et mendacio ll. 4,* Parisiis 1648 in f. Disserit autem praeclare in hoc pharo de Hexaëmero seu de opere sex dierum, de fluviis et locis paradisi, de benedictionibus Noe, de divisione linguarum, de prima regnorum institutione, de regno assyriorum, de Abraham, de Pharaone, de mora filiorum Israël in Aegypto (quam diss. Tournemine forma parum immutata recepit in suam edit. Menochii), de chronologia judicum, de transmigratione Babylonis, de Dario medo, de Juditha, de adventu Messiae et 70 hebdomadibus Danielis, de harum principio et fine. „Opus hoc, inquit Calmet [2]), eleganter, erudite et graviter elucubratum. Auctor graecae et hebraicae linguae peritia et humaniorum disciplinarum scientia, in quas plura edidit commentaria [3]), praestabat. Ejus pharus pluris reputatur et quaestiones intime agitat.“ *L'université de Pont-à-Mousson*, histoire extraite des manuscrits du P. N.

[1]) L. c. c. 13. Concedit tamen, S. de Muis longe melius atque accuratius in hac quaestione scripsisse quam plures e protestantibus. Negat ei vero sufficientem eruditionem, ut ea qua par esset accuratione scribere potuerit. „Les Traités cependant, addit, que M. de Muis a écrits contre le P. Morin, peuvent être d'une grande utilité pour redresser plusieurs propositions du même P. Morin etc.“

[1]) Hist. crit. du V. T. III, 12; Dupin XVII, 133.

[2]) Bibl. s.; Calmeto assentiunt Mich. a s. Joseph III, 354; Feller I, 17; Saxius in Onomastico ad a. 1630.

[3]) In Virgilium, Ciceronem etc. quae magni fiunt. Cf. Backer I, 7 ss.

Abram publiée par le P. Auguste Carayon de la même Comp., Paris 1870 in 8.

355. Vitam Christi Domini [1]) ex evangeliis collegit Bernardinus Montereul S. J. parisiensis († 15. Jan. 1646) in l.: *La Vie du Sauveur du monde J. Christ,* tirée du Texte des quatre Evangélistes réduits en un corps d'Histoire divisé en 4 parties: ou dans la suite du discours sont touchées les difficultez tant Historiques que Théologiques avec les sentimens des Saints Pères cotez a la marge, Parisiis 1637 v. 2 in 4; 1639 in 12; 1650 etc. Simili methodo composuit: *L'histoire de l'Eglise naissante* contenant les Actes des Apotres, ib. 1640 in 12. et saepius cum vita J. Christi; *Les derniers combats de l'Eglise* représentez dans l' explication de l'Apocalypse, ib. 1648 in 12. — Joannes Bence rotomagensis, doctor sorbonicus et unus e primis Oratorii sodalibus († 24. Apr. 1642 a. aetatis 74) scripsit *Manuale in 4 evangelia,* Lugduni 1626 in 12; 1682; *in omnes d. Pauli epistolas et in 7 canonicas,* ib. 1628 t. 2 in 12; 1636 et 1683, quod non est nisi commentariorum Estii compendium [2]). — Aliud enchiridion apostolicum seu *expositionem epistolarum Pauli* (i. e. tantum epistolae ad Romanos) Tolosae 1650 in 12. reliquit Jacobus de Cambolas tolosas, theologiae doctor et in ecclesia s. Saturnini canonicus.—*Commentarius in epistolam Judae* Guilelmi Coëffeteau cenomanensis († 1660) prodiit sub alieno nomine 1644, dein cum aliis (scil. in varios psalmos, cantica, in Jonam, ep. Jacobi et 1. ep. s. Joannis) in ejus *Florilegio,* Parisiis 1657 in 4.—*Curiositates sacras* seu examen variorum locorum s. Scripturae in lucem dedit (gallice) Petrus Clement, burgundus et canonicus regularis, Lingonis 1651 in 8. — Aliud *Florilegium biblicum* complectens omnes utriusque T. sententias hebraice, graece et latine brevi juxta literalem sensum commentario illustratum collegit Lodovae 1641 in f. Joannes Plantavit de la Pause cebennensis. Calvinianam sectam, in qua erat natus, deseruit a 1604. Studiis theologicis absolutis Romam secessit (1609) et inde redux vicarius generalis a cardinali Rupefocaldio instituitur atque 1625 ad sedem lodovensem promovetur, qua propter affectam valetudinem dimissa 1648, mortali huic vitae valedixit 1651 a. aetatis 71. Praeter *chronologiam praesulum lodovensium,* Aramontii 1634 in 4., collegit quoque *bibliothecam rabbinicam* et *florilegium rabbinicum* (valde rarum), Lodovae 1644 in f. — Huic adjungi potest Philippus (ante Mardochaeus) dictus Aquinas (ab Aquino, ubi e judaeo christianus est factus, ita appellatus) carpentoractensis, linguae hebraicae professor parisiensis († c. 1650), qui scripsit (gallice) dissertationem *de tabernaculo et castris israëlitarum* ex antiquis judaeis, Parisiis 1623 in 4; *explicationes literales, allegoricas et ethicas tabernaculi, de vestimentis sacerdotum et sacrificiis,* ib. 1624; *veterum rabbinorum in exponendo Pentateucho modos 13* a R. Ismaële ex universo Talmudis opere collectos, ib. 1620 in 4. (sub nomine Joan. Arnoux S. J.); curavit quoque textum hebraeum et chaldaeum in polyglottis parisiensibus, sed ejus editionem acerrime plane, nec forte immerito carpit Flavignius ep. a. 1646 p. 19, in qua haec biblia acriori quam par esset crisi subjicit. Philippi filius Ludovicus Henricus commentarium edidit (gallice) *in l. Job* et notas *in l. Esther,* Parisiis 1624 in 4; *octo rabbinorum commentaria in Ps. 119,* ib. 1610 in 4.

---

[1]) Paulus a s. Catharina O. S. Aug. avenionensis reliquit l. cui titulus: *Victricis Mariae Deiparae epinicia de peccato, de serpente et de morte in verba de ea evangelica,* Lugduni 1658 in f.

[2]) Cf. R. Simon Hist. crit. etc. du N. T. c. 43.

356. Haud pauciores ss. literarum interpretes in *Hispania* reperimus, qui tamen doctrinam ac celebritatem praecedentium nullatenus assequuntur. Hermeneuticae specimen exhibet Didacus de Turegano Benavides O. Carm. matritensis, in complutensi academia ss. literarum ac dein scotisticae doctrinae interpres († 6. Febr. 1655) in op.: *Lecturae literales et morales super Scripturam* ac de arte et methodo Scripturam interpretandi, Compluti 1649 in 4. — Referri huc potest opus singulare Francisci Colin S. J. catalani, ss. literarum in Philippinis interpretis et zelantissimi missionarii, cujus laboribus uber respondit fructus inter gentes barbaras († 6. Maj. 1660 a. aetatis 68), quod inscripsit *India sacra* h. e. suppetiae sacrae ex India utraque in Europam pro interpretatione facili ac genuina quorundam locorum ex V. T., qui adhuc europaeos morantur interpretes (opus posthumum), Matriti 1666 in 4. — Didacus del Castillo et Artiga, navarrus, tudelensis, qui decessit archiepiscopus dictus s. Fidei seu regni novi granatensis († c. 1655) disseruit *de ornatu et vestibus Aaronis* seu commentarios literales et morales in c. 28. Ex. dedit, Lugduni 1655. — *In Josue Commentaria* conscripsit Petrus de Aritzizabal O. S. Franc. Matriti 1652 in f., quibus quasi non contentus 3 v. reliquit mss. ab illis distincta. — *In 4 ll. Regum catenam proonymam* versionum, glossematum ss. patrum, veterum et neotericorum interpretum hebraeorum, graecorum, latinorum juxta sensum literalem, historicum etc. collegit Joannes Rudolphus a Corduba[1]) (de Cordova) S. J. abulensis († 8. Oct. 1655) Lugduni 1652 in f. t. 1., alii non prodierunt. — Didacus de Celada S. J. patria monteladensis dioeceseos toletanae, per 20 annos s. Scripturae partim Compluti partim Matriti in academia regia interpres († 1661 septuagenario major), opera verbi Dei promulgatoribus utilia compilavit. *Judith illustris*[1]) perpetuo commentario literali et morali cum tractatu appendice de Judith figurata i. e. de V. Deiparae laudibus, Lugduni 1637 in f.; 1641 ed. correctior et auctior 1648 et alias; *de benedictionibus patriarcharum* electa sacra commentario; literali et morali illustrata, Lugduni 1641 in f. etc.; *commentarius literalis et moralis in Tobiam*, ib. 1644 in f.; 1648; *in Rutham* cum duplici tractatu appendice, altero de Boozi convivio mystico i. e. eucharistico, altero de Ruth figurata, in qua V. Deiparae laudes in Ruth adumbratae praedicantur, ib. 1651 in f.; *in Susannam Danielicam*, cum tractatu appendice de Susanna figurata etc., ib. 1656 in f.; *in Estherem*, cum duplici tractatu appendice, altero de convivio Assueri mystico i. e. eucharistico, altero de Esthere figurata, in quo V. Deiparae laudes in Esthere adumbratae praedicantur, ib. 1648; omnes simul Lugduni 1652—64 v. 6 in f.; *in Deboram* (opus posthumum), ib. 1673 in f. — *De mysteriis canticorum* scripsit Alphonsus Dominicus O. ss. Trin. red. Capt. Romae 1647 in 8. — Ecclesiasticum exposuit: Salvator de Leon S. J. murcianus, 26 a. Scripturae interpres († 1. Jun. 1649), cujus est *Expositio et illustratio in 13 cc. Ecclesiastici*, Antwerpiae 1640 in f. — In solum c. 24. *commentarium literalem, panegyricum et moralem* scripsit Alphonsus de Flores S. J., decennio s. Scripturae interpres Cordubae et Hispali († 11. Dec. 1660), cujus etiam est *de inclito agone martyrii* opus recens et varium, Neapoli 1648; Coloniae

[1]) Ab hoc distinguendus est Josephus de Cordova O. S. Aug. pariter abulensis, de quo supra n. 308.

[1]) Idem argumentum tractavit Lucas Vellosus (Velozo) S. J. olisiponensis, octennio exegesis professor in academia conimbricensi († 26. Jul. 1653) in l. *Judith commentariis paraeneticis illustrata*, Lugduni 1649 in f. t. 1. (alter non videtur prodiisse).

1735 in f. — Joannes de Pina S. J. matritensis, adeo in patrum lectione assiduus et diligens, ut excerptis suis supra 100 tomos 500 pag. singulos repleverit (n. 1582, † 29. Jul. 1657), reliquit in illum l. *commentariorum t.* 5 in f. Lugduni 1630—1648, quae a Feller indigesta testimoniorum patrum moles dicuntur. — Ferdinandus Quirinus (Chirino) de Salazar S. J. conchensis *Proverbia* exposuit, quam expositionem (Parisiis 1619. 1621 v. 2 in f. et alibi) Mich. a s. Joseph accuratissimam vocat; et de qua Corn. a Lapide in sua praef. ita habet: „Sed post omnes et prae omnibus fuse et erudite (scripsit) noster F. a Salazar, qui multam non solum sacram, sed et profanam eruditionem continet, ac liberalius ad conceptus elegantes et morales etiam a gentilibus petitos digreditur." *Cantica canticorum,* Lugduni 1642 v. 2 in f.; in *Ecclesiasten,* Parisiis 1652; scripsit quoque *pro immaculata Deiparae V. conceptione defensionem,* Compluti 1618. Philippo IV. erat a concionibus, qui illum ad sedem episcopalem malacitanam, dein archiepiscopalem ciarquensem promovere nitebatur, sed constanter restitit vir vere religiosus. Sacras literas interpretatus est 12 annos Murciae, Compluti, Matriti. Ad meliorem vitam transiit 4. Oct. 1646. — *Isaiae* illustrando incubuere Gabriel Alvarez S. J. oropesanus († 1645 octogenario major) Lugduni 1621, 1623 t. 2 in f. et Andreas Lucas de Arcones S. J. granatensis, qui per 30 annos lectiones de s. Scriptura ad populum habuit († 26. Aug. 1658), quarum pars continetur in opere: *Isaiae prophetae dilucidatio literalis, mystica et moralis* exornata discursuum varietate, Lugduni 1642 v. 2 in f. — *In Jonam prophetam commentarios literales et morales* edidit Franciscus Salinas S. J. navarrensis, Lugduni 1652, 1655 v. 2 in f.

357. *In evangelicam historiam* uberrima commentaria moralia composuit insignis ecclesiastes Didacus de Baëza S. J. (n. 1582, † 15. Aug. 1647) t. 4, quorum primus exponit b. Mariae, d. Josephi et Christi Domini magnalia et tractatum comprehendit de eucharistia, de Spiritu s. et de Trinitate, Vallisoleti 1623 in f.; 1626; 1628; Venetiis 1628; 2. continet vocationes et conversiones a D. Jesu peractas, omnia illius miracula et nobiliores prophetias adimpletas, Vallisoleti 1627; Parisiis 1627; 3. continet prophetias a Jesu dictas et nondum adimpletas, nobiliores ejus sermones et in illis apertiores similitudines, Vallisoleti 1628; Parisiis 1629; 4. continet parabolas et historias adductas a Jesu et ejus disputationes et sex conciones de antichristo, Lugduni 1624 (?); 1631 in 4. Addidit his commentaria allegorica et moralia *de Christo figurato in V. T.* v. 7, quorum 1. explanat historias Adami, Isaaci et Danielis, in quibus Christus conceptus et in utero exsistens et natus et a regibus adoratus exprimitur, Lugduni 1633 in f.; 2. complectitur vitam Mosis, in quo exprimitur Jesus in Aegypto, ib. 1635; 3. vitam Abrahami et Josue h. e. Jesum extra cognatos et in Jordane, ib. 1637; 4. vitam Davidis, Vallisoleti 1639; 5. historias Salomonis, Absolonis et Caini, Lugduni 1642; 6. historias Esther, Josephi, Susannae, Michaeae et Nabot, ib. 1647; 7. historiam Jeremiae, ib. 1653. Refert Nic. Antonius, has lucubrationes praecipue concionatores summo plausu atque existimatione suscepisse avidissimeque in rem suam vertisse, ut nihil fere aliunde diu pulpita resonarent. — Alia *commentaria in concordiam evangelistarum* juxta translationes literales, anagogicas, morales et allegoricos sensus secundum ordinem evangeliorum totius anni partim latino, partim populari sermone publicavit Matriti 1621 v. 2 in f. Franciscus de Rojas O. Min. toletanus, sicut et *catenam auream* ss. Ecclesiae doctorum per maris abyssum evangelicae historiae navigantium, in

qua translationes antiquiores et neotericae adducuntur, quae ad literalem et moralem sensum utilius conducunt, Lugduni 1651 v. 3 in f.; et *elucidarium Deiparae semper Virginis,* Matriti 1643 in f. — Tria tantum v. in 1. c. Matthaei conscripsit Hieronymus Guevara S. J. hispalensis († 19 Febr. 1649), Matriti 1634. 1640. 1641, in quorum 1. priorem capitis partem sensu literali et mystico exponit; 2. totum agit de immaculata conceptione, 3. de ineffabili mysterio ss. Trinitatis, de ss. nomine Jesu et de s. Joseph. — Denique Joseph Ferrer [1]) O. Min. *pharum evangelicum* seu commentaria in 4 evangelia edidit Lugduni 1661 in f.; prodiit tantum tomus primus, in quo de praeludiis evangelicis disserit et primis Christi mysteriis.

358. Multi quoque in Italia disciplinas ad ss. literas spectantes excoluerunt, e quibus nonnulli haud ultimae sunt notae. Primus mentione dignus est Joan. Stephanus Menochius S. J. papiensis, filius Jacobi celebris admodum jurisconsulti († 10. Aug. 1607), qui postquam s. Scripturam et theologiam moralem Mediolani professus est, praecipua sui ordinis munera obivit († 4. Febr. 1655 octogenarius). Innotuit praesertim hisce operibus: *Brevis explicatio sensus literalis s. Scripturae* ex optimis quibusque auctoribus per epitomen collecta, seu commentarii totius Scripturae, Coloniae Agrippinae 1630 v. 2 in f. Magni fit a viris eruditis hic commentarius [1]) propter claritatem, brevitatem multorumque compendium, quamvis forte subinde nimis sit succinctus [2]), ejusque praestantiam repetitae testantur editiones. „Nulla siquidem Menochio, inquit Tournemine, revera deest sacri interpretis virtus, non linguarum et antiquitatis judaicae cognitio, non sacri idiomatis labore et meditatione comparata peritia, quae Scripturae, qua parte obscura est, non aliunde quam ex ipsa Scriptura lucem afferat, non patrum Ecclesiae assidua lectio, non sana et solidis nixa principiis theologia, non solers in quaerendo sed traditioni perpetuo insistens studium, non modesta et felix sagacitas in conjiciendo, non ingenua nescientiae in aliquibus dubiis confessio, non perspicua brevitas in exponendo, non diligens in annotando cura, quae nihil difficultatis praetervolet; non diffunditur, non digreditur, non eruditi-

[1]) Alius a Matthia Ferrerio O. Cap. pedemontano a Caballo-Majori, qui missionibus in vallibus subalpinis specialiter est deputatus, cujus exstat opus curiosum nec lectione indignum: *Jus regnandi apostolicum per missiones ecclesiasticas religiosorum* totius ordinis hierarchici ab initio Ecclesiae, sive Rationarium chronographicum missionis evangelicae ab apostolicis operariis praesertim Capuccinis pro ecclesiastico catholico regno propagando in quatuor mundi partibus ad Alexandrum VII. P. M., Augustae Taur. 1659 t. 2 in f., quorum 1. complectitur monasticorum et mendicantium ordinum varias missiones simulque ecclesiasticae missionis doctrinam epitomatice signat communesque Capuccinorum in secularem et spiritualem potestatem praestitas provisiones; alter calculat actus apostolicos ab apostolis, eorum discipulis, martyribus, pontificibus, episcopis, doctoribus, monachis et mendicantibus, religiosis operariis, praecipue Capuccinis pedemontanae provinciae pro fide catholica propugnanda. — Mentio hic fieri posset etiam Vincentii Moles medici valentini, qui edidit *pathologiam de morbis in ss. literis,* Matriti 1642 in 4 et *philosophiam naturalem corporis J. Christi*, Antwerpiae 1631 in 4; et Marcellini Ubertae, alterius medici, qui pariter scripsit *medicinam sacram* sive de morbis, quorum mentio fit in ss. literis, Caesaraugustae 1647.

[1]) Ut a Grotio, qui illum multum sibi usui fuisse testatur, Dupin 17, 133; Feller VI, 23; Andres t. 6 l. 2 c. 3 p. 562; Tiraboschi XIV, 227; Reusch Kirchenlex., secundum quem Menochius praecellit quidem Sa et Mariana, sed a Tirino superatur; Cornely n. 254 ejus scholia praedecessorum suorum scholiis praefert, quum iis plerumque sint accuratiora.

[2]) Id carpit R. Simon Hist. crit. du N. T. c. 44, ubi tamen addit: „C'est un des plus judicieux Scoliastes que nous ayons tant sur le V. que sur le N. Testament.“

onem peregrinam ostentat, pressus quidem sed uber, sed sufficiens.« Mendae tamen nonnullae, quod non est mirandum, irrepsere, quas praeeunte exquisiti judicii censore Ab. Robuste ib. recenset Tournemine. Commentario suo praemisit Menochius prolegomena, in quibus 28 cc. quaestiones isagogicas et hermeneuticas tractat, sed brevius nec sat solide. Si editionem primam excipias, reliquae tam mendosae sunt judice Tourneminio, ut lineae et saepe plures omissae sint, sensus innumeris in locis corruptus, nulla exstet pagina, quae 20 ad minimum mendis non inquinetur: hinc novam ipse curavit editionem plurimis iisque utilibus accessionibus auctam Parisiis 1719, editio optima et rara[1]), Venetiis 1722 v. 2 in f. et saepius deinceps. Hae accessiones sunt: Jac. Bonfrerii in totam Scripturam praeloquia, cum appendicibus partim novis partim ex interpretibus probatis aeque ac raris excerptis; Marianae dissertatio pro editione vulgata; Jos. Acostae de vera Scripturas interpretandi ratione ac de Christo in Scripturis revelato; Bas. Poncii Legionensis qq. expositivae i. e. de s. Scriptura exponenda selectae; Ant. de Escobar et Mendoza de s. Scripturae stilo et obscuritate praeloquium; geographia sacra ordine alphabetico sive Eusebii caes. l. de locis hebraicis graece et latine accuratissime editus adjunctis Jac. Bonfrerii et Joan. Clerici animadversionibus, novis Aug. Calmet conjectionibus et editoris nonnullis observationibus; J. Bonfrerii annotationes in terrae promissae chorographicam tabulam Adrichomii; excerpta ex annotatis R. P. Aug. Calmet in tabulas geographicas terrae sanctae; locorum terrae s. exactissima descriptio auctore F. Brocardo monacho; J. Marianae tr. de ponderibus et mensuris; Car. Sigonii l. de republica hebraeorum; Joan. Filesaci versio s. Scripturae latina vulgata defensa; tabulae chronologicae sacrae V. et N. T.; ars chronologica breviter sed accurate explicata a Jac. Saliano; historia diluvii a Ludov. Capella explicata et illustrata; plures dissertationes de argumentis historicis et chronologicis ad historiam sacram spectantibus; synopsis omnium praeceptorum, quae Deus Mosi dedit, collecta ex Pentateucho a Corn. a Lapide. Hinc liquet, quantae utilitatis sit haec editio[1]). Prodiit etiam nostro seculo partim Alosti 1825—1828, partim Gandae 1829 v. 15 in 8. *Hieropoliticum* sive institutiones politicae e s. Scripturis, Lugduni 1625 in 8; Coloniae Agrippinae 1626; *institutiones oeconomicae* e s. literis depromptae ll. 2, Lugduni 1627 in 8; *de republica hebraeorum ll. 8,* Parisiis 1648 in f., opus eruditum, sed rarum; Historia sacra *della vita, attioni, dottrina, miracoli, passione, morte, risurrettione e salita al Cielo de nostro Redentore* etc., Romae 1653 v. 2 in 4; *degli Atti degli Apostoli,* ib. 1654 in 4.

[1]) Cf. De Bure, Bibliographie instructive, Theol. n. 128.

359. Fabricius Britius[2]) (Brizio, Briti) S. J. patria acebutensis in Samnio († 6. Oct. 1656), excerpsit *synop-*

[1]) Ea multum commendatur in fol. literario L'Europe savante, in fasc. Junii 1719 p. 258—284, ubi Menochii commentarius laudatur, deque ipsa editione inter alia dicitur: „Cette nouvelle Edition est si considérablement augmentée, qu'elle devient un livre nécessaire pour tous ceux qui veulent avoir tout ce qu'il y a de bon sur les Livres sacrés;“ in memoriis trevoltianis a. 1719 mensis Dec. p. 1—22, et 1720 mens. Apr. p. 605—626, ubi praesertim Tourneminii dissertationes adjectae recensentur.

[2]) Alius a Paulo Britio de Bra O. S. Fr. episcopo albensi († 1665), cujus sunt: *Seraphica subalpinae s. Thomae provinciae monumenta* ... in quibus urbium, oppidorum ac conventuum initia describuntur; procerum ac familiarum pietas et nobilitas commendatur, insigniumque doctrina, honoribus et sanctitate virorum gesta recensentur, Taurini 1647 in f. (m. 24); *de progressibus Ecclesiae occidentalis*, italico sermone, Casignanolae 1650 in f.

sim Scripturae s. universae ex probatis auctoribus, Genuae 1645 in 12. — Scipio Sgambata S. J. neapolitanus, in academia viennensi s. Scripturae et theologiae scholasticae professor († 5. Febr. 1652), collegit *Archivorum V. T. ll. 3* de rebus ad Deum spectantibus; de primis patribus, de viris illustribus in V. T., Neapoli 1703 in f., opus omnigena eruditione refertum, quae auctorem versatissimum in libris rabbinorum veterum et recentiorum testatur. In prolegomenis agit de linguae hebraicae antiquitate (eam a Deo Adamo communicatam censet) et characteribus; in l. 1. disserit de omnibus libris Deo, angelis, patriarchis usque ad Heber unquam adscriptis; in 2. de libris genuinis vel spuriis, inspiratis vel apocryphis ab Abramo usque ad Esdram recensens omnes rabbinorum fabulas; in 3. de libris judaeorum post captivitatem babylonicam [1]). — Carolus Joannes Golinus fanensis edidit *Edengraphiam* seu descriptionem Paradisi terrestris (italice), Messanae 1649 in f. — Francisci Quaresmii O. Min. in oppido Lodi Vecchio n. 4. Apr. 1585, guardiani hierosolymitani et commissarii terrae sanctae († 25. Oct. 1656), *elucidatio terrae sanctae* historica, theologica et moralis, Antwerpiae 1639 v. 2 in f., magni momenti est pro historia regionis carissimeque (fr. 200—600) venditur, ideoque recusa [2]) curante Cypriano a Tarvisio Venetiis 1882. Praeter alia ejusdem opera singulare est (concionatoribus destinatum): *De quinque vulneribus D. N. J. Christi* varia, pia et luculenta tractatio, in qua de eorum praedestinatione, causis, figuris, circumstantiis, prophetiis, effectibus et admirandis agitur, Venetiis 1652 t. 5 in f. Scripsit etiam *apparatum pro reductione chaldaeorum ad cathol. fidem*, 1647. — Petrus Caranus reliquit *elucidationem in omnes Psalmos*, Romae 1662 in 4. — Philippus Massaria S. J. panormitanus (n. 1592, † 18. Dec. 1655) composuit opus: *Deus homo* h. e. vita Servatoris N. J. Christi e l. Psalmorum juxta interpretationem veterum patrum sacrorumque scriptorum tum graecorum tum latinorum excerpta in ordinem historiae disposita et annotationibus illustrata, Panormi 1656 in 4. — In hos eosdem exstat opus concionatoribus destinatum Vincentii Giliberti cler. reg. neapolitani, eximii concionatoris, qui sui ordinis bis fuit praepositus generalis (1621—1627). Obiit 10. Jan. 1656 a. aetatis 94. Operis titulus est: *Coeli Davidici variae versiones psalmorum commentariis et moralibus conceptibus stellatae*, ubi stellifera resplendet corona seu aurea catena ex omnium fere doctorum expositionibus artificiose contexta, abunde collecta et peregrinis eruditionibus quasi luminibus illustrata, Neapoli 1639—1650 v. 4 in f., quorum primum de primo tantum psalmo agit. — Paulus Minerva O. Praed. barensis, in mathesi et astronomia (secundum veteres theorias) versatus, suae provinciae praepositus († 7. Martii 1645) disseruit *de Neomeniis Salomonis perpetuis* ll. 2, quorum prior totam Neomeniarum rationem ex s. Scripturae fonte et doctorum testimoniis juxta hebraicam veritatem abundantissime explicat: posterior vero calendarium gregorianum exacte complectens ostendit contra haereticorum pravitatem anni correctionem justam, Vici Acquensis 1599 in 4; *de libro apocrypho* cum catalogo et indice auctorum et ll. apocryphorum, tum ex Gelasii decretis, tum ex iis, quae in divinis Scripturis inspiciuntur et quae ad extra leguntur, Neapoli 1640 in 4. — Benedictus Mandina theatinus, melfitanus, episcopus tropecensis († 1646), *primum* tantum *ca-*

---

[1]) Cf. plura in Mémoires pour l'Histoire des Sciences et des beaux Arts, Trévoux 1708 III, 1336 ss.

[2]) Cf. Schegg Litter. Rundschau 1882 col. 260 ss.

put Jeremiae prophetae exposuit, Neapoli 1620 in f. — Thomas Calona O. Cap. panormitanus († 1646), praeter *commentaria moralia super duodecim prophetas minores,* Panormi 1644, alia scripsit in l. Judicum hoc titulo: *Sacra aristocratici principatus idea* sive Samuel expositus in l. historialem Judicum una cum catena morali articulis efformata aureis annulis difficultatum, dubitationum, speculationum, doctrinarum, eruditionum, s. Scripturae sanctorumque patrum sententiarum complexis et conceptandi modo novissimo, ib. 1641 in f. — Franciscus a Vitrio O. Cap. enucleavit *Jonam,* Neapoli 1645 v. 2, ejusque sodalis Franciscus de Franchis *Oseam,* Panormi 3 t. 1643. 1647. 1650, quibus titulus *Salvator mysticus,* quod opus laudatur in bibl. franciscana propter subtilitatem moralium conceptuum atque ss. patrum doctorumque placita in expositione tum literali tum morali ac mystica adducta. — Alexander Pellegrinus [1]) S. J. picenus († 28. Aug. 1647), reliquit *Evangelium secundum Matthaeum paradoxis illustratum,* Romae 1638. 1645 t. 2 in f. — Paulus Vecchio neapolitanus capuanae ecclesiae cathedralis theologus, auctor est l. rari et singularis: *Observationes omnigenae eruditionis sive physiognomicae et medicae in s. Scripturam* ll. 2, Neapoli 1640 in 4. — Angelus Paciuchelli O. Praed. etruscus, praeco facundus et ardens († 1660), exposuit *epistolam ad Romanos* ex ss. patribus et doctoribus, Perusiae 1656 in f. — Gregorius Ferrari S. J. ligur († 10. Mart. 1659) elucidare nisus est [2]) *Apocalypsim* commentariis, quibus obscurissima D. J. Chr. revelatio nove elucidatur et abditum ejus aenigma felicissime aperitur, Mediolani 1653. 1655. 1656 t. 3 in f. (fr. 30) et *canticum canticorum* commentariis, quibus explicatur s. dramatis allegoria et eruitur proprius sensus parabolicus, coepta ex suo principio explicatione et deducta acoluthia ejus usque ad finem; tanguntur quoque et alii sensus, maxime qui sunt apud patres; tamen primarius libri scopus et laus, ut res ipsa ostendet, est in eruendo proprio sensu et ostendenda vera dramatis acoluthia non hiante neque interturbata sed consequenti et genuina, ib. 1657 in 4. — Joannes Rho (Rhaudensis) S. J. mediolanensis, celeber sui temporis concionator († 1662), cujus exstant in Hexaemeron *Orazioni sacre* sopra la Divina Scrittura p. 1., Venetiis 1652 in 4; Orazioni *sopra gli Uomini Illustri* del Testamento V. et N., Mutinae 1672 t. 8.

360. Majori attentione digni sunt Michaël Ghislieri [1]) O. Cler. reg. romanus († 1646 a. aetatis 83), celebris Agellii discipulus eximius, linguarum orientalium peritissimus, qui vulgavit [2]): *Commentarii in Canticum Canticorum Salomonis* juxta lectiones vulgatam, hebraeam et graecas tum LXX, tum aliorum veterum interpretum, Romae 1609 in f.; ed. aucta et recognita, Venetiis 1613; Antwerpiae 1614; Parisiis 1618 etc.; primum exhibet sensum literalem, dein mysticum et moralem, atque integrum canticum exponit de Ecclesia, de anima sancta et de b. Maria

---

[1]) Alius est ab Alex. Pellegrino, de quo cf. n. 291, et Martino Pellegrini (Peregrino) S. J. mutinensi († 1675), cujus exstant: *Resurrectio corporum humanorum probata rationibus naturalibus,* Romae 1674 in 12; *praxis vicariorum* et omnium in utroque foro jus dicentium, Romae 1666 in f.

[2]) Alia ejusdem opera philosophica et ascetica cf. ap. Backer I, 1834.

[1]) Alius a Francisco G. can. reg. ss. Salv. et abbate, bononiensi († 1625), cujus exstat *de judice regularium* tr., in quo criminalis summaria praxis regularibus applicata continetur; modus quoque processum formandi quacunque procedendi via cum formulis, Venetiis 1613; 1622; Coloniae 1623.

[2]) Cf. Vezzosi I, 391 ss.

V. distincte et separatim, additque quasi catenam patrum; *in Jeremiam prophetam commentarii* (in cc. 1—15) juxta sensum literalem, mysticum et moralem et juxta lectiones vulgatam, hebraeam, paraphrasis chaldaicae et graecas, cum catena graecorum patrum graece et latine a Joan. Matthaeo Caryophilo cretensi versa, recognita a Leone Allatio; item *in Lamentationes Jeremiae et Baruch* cum catenis graece et latine ex versione ejusdem Allatii; adjecit praeterea *tractatum s. Maximi* M., in quo nonnulla ex Jeremia explicantur; l. Clementis alex. *Quis dives salvatur,* et 7 Origenis hom. in Jeremiam, Lugduni t. 3 in f. Ceterum de Ghislieri scribit Silos[1]): „Ubique idem ac sui similis videtur: argutus nempe, perspicuus, fertilis, eruditus tangitque semper acu rem, ab instituto nunquam devius, plane ut absolutissimum commentarium (scil. illud in canticum) nullae non Europae academiae magnopere commendaverint". — Hujus sodalis Paulus (ante ingressum in theatinorum ordinem Caesar dictus) Aresi cremonensis (n. c. 1574) *de vero sacri cantici canticorum Salomonis tum historico tum spirituali sensu* novam cogitationem et pro eadem velitationem binam scripsit, Mediolani 1640 in 4. Erat is tam praecellenti ingenio et memoria praeditus, ut ejus in theologia magister praeparatione diligenti indigeret, quo sagacissimi discipuli difficultates solvere posset. Neapoli et Romae philosophiam et theologiam docuit et magna eloquentiae fama est concionatus. Obiit episcopus derthonensis 13. Jan. 1644. Vir erat eruditus, cujus plurima quae posteris reliquit egregia opera profundam copiosamque sapientissimi praesulis doctrinam eloquentissimo silentio praedicant[2]). Ejusmodi sunt: *Velitationes 6 in Apocalypsim,* quibus ob rerum nexum et cognationem bona pars prophetiae Danielis exponitur et illustratur, aliisque divinae Scripturae locis lux immititur, Mediolani 1647, cum auctoris vita a Paulo Sfondrati conscripta in f.; agit in iis etiam de perennitate Ecclesiae et haereses contra illam impugnat; *de aquae vino mixtae in sacrificio missae transmutatione* disputatio, Derthonae 1622, ed. aucta Antwerpiae 1628. — Hos praecellit tertius ex eodem ordine Aloisius Novarino (n. 1594) veronensis, vir eruditus et laboriosus propter insignem doctrinam ab Urbano VIII. magni factus († 1650), qui plurima reliquit opera[1]). Horum praecipua sunt: *Sacrorum electorum* t. 1., in quo qua ex latino, graeco, hebraico et chaldaico fonte, qua ex antiquis hebraeorum, persarum, graecorum, romanorum aliarumque gentium ritibus quaedam divinae Scripturae loca noviter explicantur et illustrantur; antiquitates plurimae in lucem eruuntur; omnia monitis sacris adspersa et excursibus moralibus locupletata, Lugduni 1639 ed. 3. ceteris purior et locupletior in f.; *Sacrorum electorum* t. 2., in quo sub umbrae virgineae titulo fuse in Virginis laudes excurritur, et varia s. Scripturae loca illustrantur et explicantur, Lugduni 1641; 1647 (ed. 4.) in f. Prior ed. ib. 1633 inscribitur: *Umbra virginea,* in qua V. Mariae laudes, Gabrielis nuncii, Josephi sponsi, Joachimi et Annae genitorum imagines; *ss. electorum* t. 3., in quo sub titulo *agni eucharistici* de augustissimo Deoque ipso divite eucharistiae sacramento, ejus institutione, excellentia, laudibus, deliciis, suavitate, mysteriis, figuris, ritibus aliisque rebus, quae ipsum aut tangunt aut spectant, satietate disseri-

[1]) Hist. cler. reg. p. 3 l. 8; cf. Allatium in l. apes urbanae.
[2]) Ita Mich. a s. Joseph III, 415; cf. Vezzosi l. c. p. 54 ss.

[1]) Haec ipse recenset ep. 141. Petro Avitabile inscripta. Vezzosi II, 102 ss. sub 80 n. ea enumerat; omnia complent ultra 21 v. in f.; plurima manserunt inedita et inchoata.

tur, ib. 1638 in f.; *ss. electorum* t. 4., in quo sub nuptialibus aquis, ita de aquarum et nuptiarum nexu agitur, ut de nuptiis varia, varia de aquis variis dentur etc., ib. 1640 in f.; *ss. electorum* t. 5., in quo sub titulis hac forma conceptis 1. medicus chirurgus, 2. columna sepulchralis, 3. fumus bellicus, 4. terrae fides, 5. insitio sacroprofana, 6. tesserae literariae, qui singuli ll. singulis continentur, multa ss. literarum loca ex antiquis ritibus, ex linguarum fontibus explicantur et illustrantur etc. Veronae 1646; *Schediasmata sacroprofana* h. e. observationes antiquis christianorum, hebraeorum aliarumque gentium ritibus in lucem eruendis, aliquot s. Scripturae, ss. patrum aliorumque scriptorum locis illustrandis, variae eruditionis supellectili augendae, pietati fovendae, amoliendae impietati, Lugduni 1635 in f.; *adagia ex ss. patrum et ecclesiasticorum scriptorum monumentis prompta*, Lugduni 1637 in f.; *Matthaeus et Marcus expensi* notis monitisque sacris, qua ex linguarum fontibus, qua ex variarum versionum collatione, qua ex ss. patrum aliorumque auctorum observationibus, quae ad mores informandos praecipue spectant, illustrati, ib. 1642 (prior jam Venetiis 1629 in 4.); *Lucas expensus* etc., ib. 1643 in f. (agitur de evangelio et actibus ap.); *Paulus expensus*, ib. 1645 in f.; *Joannes* (evangelium, apocalypsis, tres ep. cum reliquis epistolis canonicis) *expensus*, ib. 1643; *Omnium scientiarum anima* h. e. axiomata physicotheologica ex probae notae auctoribus editis et ineditis prompta, Lugduni 1644—45 v. 3 in f.; complectitur hoc opus principia metaphysicae et ethicae; *variorum opusculorum* t. 3., in quibus varia variae eruditioni qua sacrae qua profanae servientia exhibentur, plerique prisci ritus non adeo notitiae expositi educuntur in lucem etc., Veronae 1645 — 49 in f.; *Moses expensus etc.*, ib. 1647—48 t. 2 in f.; et quam plurima opuscula ascetica. — Jacobus Pintus S. J. sassaritanus, in turritana academia divinarum Scripturarum professor multis annis († 1654), opus rarum reliquit hoc titulo: *Christus crucifixus* sive selectorum e Scriptura universa locorum in certas classes pro variis Christi titulis digestorum nova et accurata discussio, Lugduni 1623—1654 v. 2 in f.; Neapoli 1858. 1859; duos alios t. paraverat *de longitudine et latitudine crucis*, sed mors intercepit; *commentaria in Is. c.* 14., ib. 1648 in f.

361. Neque praetereundus est Fortunatus Scacchi O. Erem. s. Aug., anconitanus, a loco ubi votis solemnibus Deo se dicavit Fanensis dictus. Cum ingenti sublimioris eruditionis fame flagraret, in Hispaniam studiorum causa mittitur (1595). Inedia, lassitudine aliisque viae molestiis paene confectus tandem Complutum attigit, ubi studiis superioribus 7 annorum curriculo absolutis hispano more publicum haustae doctrinae specimen dedit, triduo Toleti et Compluti mane et vespere in arenam descendens et ad doctissimorum virorum argumenta respondens. Ad linguarum deinde cognitionem se impendit, e quibus hebraicam ita imbibit, ut ei nativa videretur. In Italiam redux eruditionis fama mox ita inclaruit, ut bononiensis senatus ipsum potissimum elegerit, qui Ulyssis Aldrovandi nominatissimi historiae animalium scriptoris ultimis quatuor de animalibus exsanguibus, quos morte praeventus imperfectos reliquerat, libris ultimam manum admoveret, quod ita perfecit, ut illi ll. a. 1606 typis publicis in lucem prodierint. Ubi singularem mirari licet modestiam viri, qui nullibi eo in opere sui laboris voluit exstare memoriam. Idem senatus cathedram ei concredidit theologicam in sua academia, eumque in concursu 30 celeberrimorum oratorum prae omnibus selegit, qui in solemnissima populi supplicatione de suggestu peroraret.

Aliis deinde in civitatibus concionatus, vel sodalium suorum studia est moderatus; Romae 1622 ss. literas exposuit. Non diu tamen haesit, sed Bononiam rediit, inde Maceratum secessit, donec Romam denuo accedere jussus apostolici sacrarii praefectus est constitutus (1624—1639). Munere hoc in alium translato Fanum repetiit, ibi per quadriennium multiplici vexatus [1]) morbo a. aetatis 68. vita functus est 1. Aug. 1643. Haec ingenii sui monumenta: *Sacrorum elaeochrismaton Myrothecia,* in quibus exponuntur olea atque unguenta in divinos codices relata, et olim vel cunctis universim gentibus in vitae qua quotidiano qua molliore cultu, vel nominatim apud israëlitas tam in sacrorum antistitibus, locis, supellectilibus, quam in regibus solemniter inaugurandis usurpata. Primum est *sacroprofanum,* in quo ex antiquis graecis ac latinis scriptoribus quidquid ad nomina, antiquitatem, usum et abusum oleorum et unguentorum ex sacris habetur literis, dilucide explicatur; alterum inscribitur *consecrationis,* in quo explicatur compositio et usus unguenti a Deo instituti ad consecrationem sacerdotum, altarium, tabernaculi et omnium mosaicorum utensilium eorundemque formas de novo ex ss. literis cognitas aperit; tertium inscribitur *de israëlitici regis inauguratione,* et explicat reipublicae israëliticae ordines tam senatorios, quam militares, inaugurationis pompam, adorationes, acclamationes, praecentiones et quidquid caeremoniarum in regis constitutione servabatur, Romae 1625. 1627. 1637 t. 3 in 4; Amstelodami 1701 in f. editio elegans; novo tantum frontispicio donata 1710, Hagae 1725 sub titulo: *thesaurus antiquitatum sacro-profanarum.* Opus hoc singulari et recondita eruditione est refertum, ut passim testantur eruditi, Mich. a s. Joseph, Leo Allatius [1]), Dupin, Feller, Le Long etc. Cogitavit adjicere quartum myrothecium et quintum de condiendis defunctorum corporibus, sed non prodierunt. Volumina ss. bibliorum ex variis translationibus (ex vulgata, translatione ex hebraeo Sanctis Pagnini, romana ex LXX, et chaldaicae paraphrasis) congesta suisque numeris adeo distincta, ut dum versus versui respondet, ss. literarum pius contemplator eorundem mysteria facilius percipere queat, 3 distincta pp. Venetiis 1609; alias versionibus aucta, Antwerpiae 1616 v. 3 in f.; *De cultu et veneratione sanctorum* in ordine ad beatificationem vel canonizationem opus in 8 ll. dispertitum, e quibus primus tantum (de notis ac signis sanctitatis) prodiit Romae 1639 in 4.

---

1) Cf. plura de eo ap. Ossinger in bibl. august. Dupin XVII, 130, qui suam crisin ita absolvit: „Les Ouvrages de cet Auteur sont pleins d'érudition et de recherches curieuses. Il avoit bien étudié les Auteurs Ecclésiastiques et les prophanes. Il sçavoit parfaitement la Langue Hébraïque. Il écrivoit bien en Latin, et est assez éloquent dans ses Sermons et subtil dans ses Questions de Théologie. Il a ainsi joint des Etudes tout-à-fait differentes et qui semblent presque incompatibles dans un même sujet.“ Biogr. univ. XLI, 1 s.

1) In Apibus urbanis p. 110 s. Cf. etiam crisin, quam instituit Clericus in Bibliothèque choisie XX, 316—324, ubi eruditionem, judicium, diligentiam auctoris laudat, meliorem tamen methodum et stilum desiderat; Journal des Sçavans 1703 p. 531 ss.

IV. Patrologia.

362. Inter eos, qui de patribus me-ruerunt, prima communi eruditorum suffragio debentur Jacobo Sirmond[1]) S. J. natione gallo, patria ricomagensi. Vir siquidem erat totius antiquitatis curiosus indagator, et latine graeceque impense doctus et in omni paene lite-rarum genere excultissimus, qui hu-maniores literas theologicis admodum lecore conjunxit, qui infatigabili studio penetralia quaeque bibliothecae vati-anae perlustravit, qui inter seculi XVII. primos viros disertos merito est ad-numerandus: quae omnia sunt card. Baronii de Sirmondo elogia[2]). Natus st hic „magnus sacrae ac profanae eru-itionis promotor[3])“ 12. Oct. 1559. cholas literaturae humanioris decennio enuit singulari cum doctrinae laude, tque in iis discipulum habuit s. Fran-iscum Salesium. Hinc assecutus est atini graecique idiomatis peritiam at-que stilum illum classicum, quo prae-ellentis ingenii sui sensa adeo proprie t limpide expressit, ut quidquid scri-pserit magno habeatur in pretio[4]). Ro-nam evocatus a P. Claudio Aquaviva so-cietatis Jesu praeposito generali (1590) ique a secretis 16 annorum spatio fuit n conscribendis literis latinis. Horas ab hoc munere vacuas antiquitatis stu-dio, perlustrandis bibliothecis, evolven-dis codicibus inscriptionibusque in-vestigandis impendit, unde magnam eruditionis supellectilem corrasit. Fa-miliari consuetudine fruebatur cum doc-tissimis cardinalibus Toleto, Bellar-mino, du Perronio, Ossato et Baronio, quem etiam in concinnandis annalibus juvit. In Galliam redux (1608) studiis literariis incubuit; electus tamen est, qui esset Ludovico XIII. a confessio-nibus (1637—1643), quo defuncto ab aulae turbis plane liber, senex li-cet, indefesso fervore libris edendis totum se dedit. Ex disputatione non-nihil acriori morbum contraxit[1]), cui succubuit 7. Oct. 1651 a. aetatis 93. Valetudine utebatur semper vegeta, ut jejunium quadragesimale eodem rigore quo juvenis, etiam senex observarit. Disciplinae regularis et in primis obe-dientiae fuit cultor eximius, adeo ut his virtutibus veluti idea a superiori-bus proponeretur junioribus imitandus. Summis vero encomiis celebrantur et ab aequalibus et a posteris stupenda ejus eruditio in scriptoribus profanis et ecclesiasticis, in historia et universa antiquitate, stili puritas, pressa disse-rendi ratio, quae superflua et aliena omittit, necessaria tantum et utilia quantum satis est attingit; judicium criticum et accuratum, ingenii acumen[2]).

---

[1]) Non confundendus cum cognato et odali Antonio Sirmond († 1643), prout onfundit Pascal in suis literis provinc.; Antonius, non Jacobus, auctor est l. *La dé-ense de la vertu*, Parisiis 1641 in 8, in quo lamnata statuitur doctrina, assignari on posse tempus, quo homo tenetur sa-isfacere praecepto de amando Deo, atque uic praecepto satisfieri, dummodo quis il contra hoc praeceptum agat; quam loctrinam ipsa Societas Jesu reprobavit. *De immortalitate animae*, ib. 1635.

[2]) Annal. t. 5. in append.; t. 9 ad a. 314; t. 10 ad a. 956; in append. p. 662.

[3]) Norisius in adventoria ad P. Franc. Macedo.

[4]) Dupin XVII, 210: „Ses disserta-ions ont passé pour un modèle sur le-uel il seroit a souhaiter qu'on se format.“

[1]) De ejus vita cf. Sotvellum; Bri-etium, *Elogium P. Jac. Sirmondi*, Pari-siis 1651 in 4; Coloniès, *Vie du P. Sir-mond*, in fine bibliothecae selectae ed. Pa-risiensis 1731 etc.

[2]) Cf. Epitaphium insigne a P. Fron-teau canonico reg. s. Genovefae et universi-tatis cancellario positum; Dupin l. c., qui dein disserens de Petavio elogium ita absolvit: „Il (Petavius) ne raisonnoit pas toujours juste, et n'avait pas tant de sa-gacité ni de délicatesse que le P. Sirmond; mais on peut dire avec verité, que ces deux Jésuites sont des Sçavans du premier or-

„Dicam, inquit Arevalus[1]), me Sirmondum tanti facere, quanti paucos alios, cui in judicii exacti maturitate et hac sacra amoeniori doctrina neminem praefero. Vehementer etiam me oblectat placidum et aequabile dicendi genus etiam in contentionibus, ex quo, si aliunde nescirem, animo eum miti et tranquillo fuisse comprehenderem. Sed non propterea sine examine illico recipiendum est, quidquid ab eo profertur, ut ex aliquo veteri ms. videri possit desumptum. Mitto oscitationes quasdam tolerabiles, quas omnino cavere humana natura non potest. Illud non probo, quod saepe Sirmondus aliique in lucem scripta vetera proferebant, quin explicatius traderent, quid in membranis exstaret, quid ab ipsis additum fuisset, sive ut corrigerent, sive ut supplerent, sive ut declararent, ac nonnumquam neque indicarent, quo in loco codd. asservarentur etc.“ „Commentarios in varios auctores, inquit Henricus Valesius[2]), ille tanta elegantia tantoque cum judicio conscripsit, ut nihil in eo genere perfectius esse possit; atque ut vel una ab Apelle ducta linea manum praestantissimi artificis olim indicasse dicitur, sic unica J. Sirmondi quantumvis brevis nota ad doctrinam ejus declarandam abunde suffecerit; sed celeberrimi et praestantissimi omnium judicio sunt ii libri, qui in contentioso et pugnaci scribendi genere versantur.“ Ad rem advertit Baillet, providentiam divinam videri J. Sirmondi vitam prorogare voluisse (fere) usque ad obitum Salmasii, ut ipse critices honorem et auctoritatem tueretur, quam hic tyrannide sua dehonestarat et odiosam vilemque reddidisset, si nullibi nisi in ejus scriptis exstitisset.

363. „In expurgandis producendisque scriptoribus ecclesiasticis potissimum Sirmondus operam navavit. Et sic cum alii scribendo auctores fiant, hic scribendo factus est auctor auctorum et pater patrum. Pauca scripsit, multa tamen edidit et eam ob rem nomine suo orbem implevit[1])“. Illud autem memoria est dignissimum, quod Sirmondus adeo doctus nonnisi annos natus 51 opera sua coeperit publici juris facere. Plura eorum quae edidit, prodierunt collecta[2]), praemissa ipsius vita, Parisiis 1696 v. 5 in f., Venetiis 1728 v. 5 in f., cui editioni adjecta est appendix, quae complectitur *tres Gelasii I. epistolas* a Blanchinio e vetustissimo cod. editas et *historiam rhemensis ecclesiae ll. 4* auctore Flodoardo[3]) ex editione Georgii Colve-

---

dre, et qu'ils ont fait tous deux beaucoup d'honneur non seulement à leur société, mais encore à l'Eglise de France.“ Plurium etiam protestantium encomia, qui vix aliquid, quod in eo carpant, reperiunt, habes apud Pope Blount, Censurae celebr. auctorum p. 966. Cf. Biogr. univ. XLII, 427; Fabricius hist. bibl. fabric. I, 149 s.; Andres VI, 355; Feller VIII, 43; Saxius in Onomastico ad a. 1617.

[1]) In prolegom. ad Dracontii carmina c. 2 n. 13.

[2]) Orat. in obitum Sirmondi.

[1]) Cf. Epitaphium supra laudatum, cui concinens Barthius Adversar. l. 29 c. 2 et l. 51 c. 4 scribit: „Tot ille bonis proximos scriptores e tenebris eruit, tot sagaci ingenio, judicio exquisito, certa lectione, industria fideli monumenta tineis erepta meritae laudi posterorum restituit, ut cum nomen ejus hominis praeferentes ego, quos quotannis bis accipimus, catalogos videam librarios, non possim non exsultare gaudio et novam animo meo laetitiam de adhuc incogniti alicujus scriptoris lectione polliceri.“

[2]) Haec collectio non est completa, nonnulla enim patrum opera in aliis editionibus et collectionibus prodierunt, vel, quia majoris molis, seorsim prodierunt. Exactum operum catalogum reperies apud Niceron t. XVII, 153 ss., qui sequitur ordinem chronologicum, et Backer III, 801—14. Ceterum hujus collectionis conspectum exhibet Bibliothèque ancienne et moderne XXVIII, 237—299 a. 1717, auctore Clerico.

[3]) Ediderat hanc etiam Sirmondus cum aliis opusculis ad eandem ecclesiam spectantibus Parisiis 1611 in 8; sed praestantiorem et ad meliores codd. exactam

nerii (Duaci 1617 in 8.). Hujus collectionis t. 1. continentur Eusebii caesariensis opuscula 14, quae prodierant etiam Parisiis 1643 in 8; Marcellini et Faustini presb. *libellus precum* ad imperatores (primum ed. ib. 1650 in 8.); Rufini presb. provinciae Palaestinae *l. de fide* (primum ed. et notis illustratum ib. 1650 in 8.); *notae in 40 sermones* s. Augustini ab ipso repertos (ib. 1631); *opuscula dogmatica* veterum 5 scriptorum, qui ante 1200 a. claruerunt i. e. Leporii presb. libellus emendationis, Capreoli episc. carthag. epistola ad Vitalem et Tonantium, breviarium fidei adversus arianos, Isaac ex judaeo l. fidei, Victorini afri ll. contra Manichaeos, de principio diei, notitia provinciarum et civitatum Africae (haec simul Parisiis 1630 in 8.); *Praedestinatus* seu Praedestinatorum haeresis et l. s. Augustino temere adscripti refutatio ab auctore ante annos 1200 conscripta, cum censura, in qua ostenditur nullam fuisse unquam Praedestinatorum haeresim (primum ed. ib. 1643 in 8.); s. Valeriani ep. cemeliensis homiliae 20; item *ep. ad monachos* de virtutibus et ordine doctrinae apostolicae (ib. 1612 in 8.); C. Sollii Apollinaris Sidonii Avernorum episc. *opera omnia* notis illustrata (ib. 1614 in 8.); *appendix codicis theodosiani* novis constitutionibus cumulatior cum epistolis aliquot veterum conciliorum et pontificum romanorum (primum ed. ib. 1631 in 8.); Magni Felicis Ennodii ep. ticinensis *opera* in ordinem digesta, multisque locis aucta, emendata notisque illustrata (ib. 1611 in 8.). Tomo 2. continentur s. Aviti archiep. viennensis *opera* (primum edita vel instaurata ib. 1643 in 8.); Idatii episc. *chronicon et fasti consulares* (ib. 1619 in 8.); Marcellini viri cl. comitis illyriciani *chronicon* (ib. 1619 in 8.); Facundi ep. hermianensis pro *defensione trium capitulorum concilii chalcedonensis ll. 12* (primum ed. ib. 1629 in 8.); b. Eugenii ep. toletani *opuscula*, quibus inserti sunt Dracontii *libelli duo* ab Eugenio eodem olim recogniti, cum aliorum veterum scriptorum (Martini ep. Dumiensis, Columbani ab., Severini ep. et Tironis Prosperi) variis (ib. 1619 in 8.); Theodulfi aurelianensis ep. *opera* notis illustrata (ib. 1646 in 8.); Amolonis lugdun. archiep. *ad Gothescalcum epistola,* in qua ejus de praedestinatione et gratia errores aliquot reprehendit (primum ed. ib. 1649 in 8.); s. Augustini sententiae *de praedestinatione et gratia Dei et libero hominis arbitrio* ante annos 800 ex ejus ll. collectae (ib. 1649 in 8.); Servati Lupi presb. *de tribus quaestionibus l.* (ib. 1650 in 8.); Rabani archiep. moguntini *de praedestinatione Dei* adversus Gothescalcum epistolae tres (primum ed. ib. 1647 in 8.). Tomo 3. continentur Caroli Calvi et successorum aliquot Franciae regum *capitula* in diversis synodis ac placitis generalibus edita, collecta notisque (doctissimis) illustrata (ib. 1623 in 8.); Anastasii bibliothecarii *collectanea,* quae in gratiam Joannis diaconi, cum ecclesiasticam historiam meditaretur, e graecis versa concinnavit (primum ed. 1620 in 8.); Goffridi ab. vindocinensis s. Priscae cardinalis *epistolae, opuscula, sermones* (ib. 1610 in 8., primum opus, quod Sirmondus edidit); Petri ab. cellensis *epistolarum ll. 9;* item Alexandri III. ad Petrum eundem et alios ep. 56 (ib. 1613 in 8.). T. 4. reperiuntur opuscula quaedam polemica (3) *de suburbicariis regionibus et ecclesiis* adversus Salmasium et Godefroy, in quibus (1618) solide demonstrat nomine regionum suburbicariarum intelligi regiones, quae subessent urbico magistratui seu Urbis vicario; *de canonis 2. conc. arausicani lectione* (2) adversus Petrum Aurelium, qui hanc prout a Sirmondo edita fuerat impugnavit; in his simul ostendere nititur

---

editionem curavit Colvenerius (cf. n. 369).

Sirmondus, unctionem non esse materiam essentialem sacramenti confirmationis; dissertatio, in qua *Dionysii parisiensis et Dionysii Areopagitae discrimen* ostenditur (ib. 1641 in 8.), adversus quam sententiam plures calamum arripuerunt[1]); quaestio triplex de lege *Celebrandis,* de paragrapho *Duorum fratrum,* de cod. Alarici regis; *historia praedestinatiana,* quibus initiis exorta et per quos potissimum profligata praedestinatorum haeresis olim fuerit et oppressa, adversus divinationem Jansenii iprensis de praedestinatorum haeresi ex Augustini ejus t. 1 l. 8 c. 23 (ib. 1648 in 8.); quod opus Mauguinus duobus praegrandibus tomis aggressus est[2]); *historia poenitentiae publicae* ejusdemque disquisitio *de azymo,* semperne in usu altaris fuerit apud latinos (ib. 1651 in 8. et in Migne patrol. graeca 94, 400); *diatribae sirmitanae* 2, prima de anno synodi sirmiensis et fidei formulis in ea editis cum viri docti (Petavii) animadversionibus ad Epiphanium et nupera ejusdem dissertatione composita pro Baronio; altera de Photino haeretico ejusque damnatione in 5 synodis facta ac de duplici sirmiensi contra illum synodo et formulis in posteriore editis; alia quaedam minoris momenti. Denique in tomo 5. reperiuntur s. Theodori Studitae epistolae aliaque scripta dogmatica graece et latine. Praeter haec edidit Sirmondus: Jac. Cosmae Fabricii *notas stigmaticas* ad magistrum 30 paginarum, qui libello uno ecclesiasticam et politicam potestatem complexus est, Francofurti 1612 in 4., scil. adversus Richerium, cujus libellus perniciosus 30 tantum numerat paginas; hujus refutationis Richerius prae ceteris rationem habuit; s. Fulgentii *de veritate praedestinationis et gratiae* ll. 3, Parisiis 1612 in 8; *Excerpta* ex ejusdem ll. contra Fabianum ib. 1643 in 8; s. Paschasii Radberti opera (maxima ex parte primum edita) ib. 1618 in f.; *concilia antiqua Galliae* (a sec. 4—10) cum epistolis pontificum, principum constitutionibus et aliis ecclesiae gallicanae monumentis (plurima primum edita), ib. 1629 v. 3 in f. Collectio eruditis admodum probata. Notas, quae magni fiunt, recepit Labbe in suam conciliorum collectionem; supplementum adjecit Petrus de la Lande (Sirmondi ex sorore nepos) ib. 1666 in f. Operam quoque suam contulit ad ed. conciliorum romanam 1608—12 v. 4 in f., cui praefationem admodum utilem praemisit. B. Theodoreti ep. Cyri *opera omnia,* quorum plurima graece, quaedam etiam latine nunc primum prodeunt, ib. 1642 v. 4 in f.; Hincmari rhemensis archiep. *opera,* ib. 1645 v. 2 in f.; s. Gregorii neocaesariensis *in Origenem oratio prophonetica,* graecolatine (in edit. Vossii (cf. n. 165); *opuscula varia,* ib. 1675

---

[1]) Inter hos Germanus Millet O. S. Ben. e congr. s. Mauri († 1647) in op. *Vindicata ecclesiae gallicanae de suo Areopagita Dionysio gloria,* Parisiis 1638 in 8. cum responsione ad diss. nuper vulgatam de duobus Dionysiis, ib. 1642.

[2]) Varia sunt virorum eruditorum de hac Sirmondi historia judicia. Eos qui eandem historiam suis suffragiis comprobarunt recenset Baunius, operum Sirmondi editor, praef. ad t. 4 § 5. Verum Norisius iniquius, quod in hac quaestione non mirum, judicat hist. pelag. l. 2 c. 4: „Quae de haeresi praedestinatiana edisseruit Sirmondus, ea scripsit effeta aetate octogenario major. In quibus tam longe a veritate deflexit, ut ejusdem historia a Gilberto Mauguino v. c. Galliarum regi a consiliis, et in sacra et profana historia versatissimo († 1674), fabula ignominiae causa fuerit nuncupata. Hic autem scriptor adeo solide ac nervose 3 priora cc. historiae Sirmondianae de praedestinatianis confutat, ut Ludov. Cellotius in historia Gotheschalcana, in qua Mauguinum refellendum suscepit l. 2 c. 2, ubi de praedestinatianis agit, ne verbum quidem pro suo Sirmondo eidem Mauguino reponere potuerit.“ In eandem sententiam abiit et Tillemontius, Mém. eccl. XVI, 19. Ceterum Mauguinus nititur in illo suo opere *Vindiciae praedestinationis et gratiae* evincere, Gotheschalcum haeresim *praedestinatianam* non docuisse.

v. 3 in 8; et quaedam vitae, quae habentur in actis Sanctorum. Plurima reliquit inedita.

364. Hunc proxime sequuntur: Lucas Holstenius (Holste) hamburgensis n. 1596, qui studiis feliciter absolutis se contulit Lugdunum Batavorum, ubi praesertim philosophiae platonicae et medicinae operam dedit, doctorum virorum ut Grotii, Gerh. Joannis Vossii, Danielis Heinsii et Joan. Meursii consuetudine fruens; cum celebri geographo Philippo Cluverio pedes Italiam Siciliamque totam paragravit; Oxoniam et Londinum se contulit, ubique cognitionis suppellectilem ampliare intentus. Muneris in ludo patrio Johanneo scholastici repulsam passus Lutetias secessit (1624), ubi doctorum virorum amicitia fruebatur, inter quos erant uterque Puteanus, Sirmondus etc., ibique religionem catholicam est amplexus (1624 vel 1625). De hujus mutationis causa ita scribit ad Fabri de Peiresc: „Cum a Bessarione, Steucho aliisque Platonis doctrinam ss. patrum scriptis confirmari viderem, totum me latinis graecisque operibus legendis dedi, quibus illi contemplativam et mysticam theologiam pertractant, qua in Deum animus excitatur. Atque ita factum est, ut ss. patrum divinam ac solidam philosophandi rationem toto animo admirarer, et mox inscius ferme in catholicae Ecclesiae gremio me constitutum cernerem, quod sibi quoque usu venisse d. Augustinus in Confessionibus (VII, 20) testatur. Meum sane animum divinae illae contemplationes adeo ad veritatis cognitionem erexerunt et confirmarunt, ut nequaquam circa tricas et quaestiunculas, quales de fidei negotio novatores movere solent, postmodum langueret." Anno 1627 Romam profectus est, literis cardinalis Franc. Barberini, legati tunc apostolici ad aulam regiam, praecipui ejus patroni, Urbano VIII. commendatus. Hic indefessa opera bibliothecas lustravit, in primis vaticanam; Warsaviam destinatus ut cardinali Sanctae Crucis pileum rubrum transferret, omnes bibliothecas in via constitutas sedulo invisit. A cardinali Barberini institutus est ditissimae suae bibliothecae praefectus (1636), mox ab Urbano VIII. canonicatu vaticanae basilicae auctus et ab Innocentio X. custos renunciatus bibliothecae vaticanae; ab Alexandro VII. magni factus, imo et ad mensam saepe adhibitus est. Etiam in negotiis ecclesiasticis haud parva erat ejus auctoritas. Hinc ipse a pontifice Oenipontum ablegatus est, qui Christinam Sueciae reginam in Ecclesiam reciperet (1655); et in aliorum principum conversione haud ultimas habuit partes. Demum 2. Febr. 1661 ex hac vita migravit[1]) anno aetatis 65. Hoc ei epitaphium posuit ejus Maecenas: „Lucae Holstenio, saxoni, hamburgensi, qui clarus in Galliis, Romae clarior gentium omnium aetatumque historiae et Ecclesiae res mente complectens, diversis

---

[1]) Plura de ejus vita cf. ap. Wilkens Leben des gelehrten L. H., Hamburgi 1723; Raess, die Convertiten V, 186 ss.; Leon. Allatium Apes urbanae p. 256; Boissonade in biogr. univ. XX, 484 ss. et L. Holstenii ep. ad diversos, quas ex editis et ineditis codd. idem collegit et illustravit, Parisiis 1817 in 8; Dupin XVIII, 1, qui ejus eruditionem, judicium sagax et criticum stilique nitorem commendat; Fabricium 2, 410. Editores actorum lips. a. 1684 p. 487 de eo scribunt: „Jampridem clarum est per orbem et illustre L. Holstenii nomen et immortalia ejusdem habentur in rem literariam merita, dum eleganti studio rariores auctores expolivit eorumque memoriam ab oblivione et interitu integritatemque a corruptelis vindicavit, reconditas quoque antiquitates profanas juxta et sacras recensuit, quarum exacta cura eruditorum omnium admirationem, magnatum amorem, cum primis autem Romae purpuratorum favorem sibi conciliavit." Et Feller IV, 472, qui de eo scribit: „Un jugement solide, un savoir profond, une critique judicieuse, un style pur et net, voilà les qualités des écrits de ce savant, qui réunissait beaucoup de modestie à un mérite reconnu."

regionibus peragratis, diversos fines et nomina probe tenuit, varias quoque linguas praeter graecam latinamque, quarum scriptoribus plurimum lucis attulit, antiquam philosophiam calluit . . . vitae denique laudatissimae et illustrium operum cursu interrupto eximius patriae suae Germaniae amator propugnatorque religionis catholicae obiit etc.« Vir hic clarissimus singularis doctrinae et admirandae eruditionis in omni genere literaturae pauciora edidit, quam cogitaverat vel ab eo merito exspectari poterant[1]). Ex his[2]) ad rem nostram sunt: Epistola *de usitata etiam abassinis communione sub unica specie* ad Bertholdum Nihusium (in Leonis Allatii l. Symmicta, Coloniae 1653 in 8.); *codex regularum,* quas ss. patres monachis et virginibus sanctimonialibus servandas praescripsere, collectus olim a s. Benedicto anianensi abbate (fl. c. 820) cum appendice, in qua ss. patrum exhortationes ad monachos et virgines de observantia vitae religiosae, Romae 1661 in 4; Parisiis 1663 in 4. (fr. 30), Augustae V. 1759 t. 6; *collectio romana* bipartita veterum aliquot historiae ecclesiasticae monumentorum cum notis ipsius, Romae 1662 in 8., quae complectitur synodos 9, romanorum pontificum epistolas 52, et quaedam alia; *passio ss. Perpetuae et Felicitatis* et *Bonifacii romani,* nec non *acta ss. Tarachi, Probi et Andronici* cum notis et ad Baronii martyrologium romanum animadversionibus, ib. 1663 in 8; Parisiis 1664; *Annotationes* in geographiam sacram Caroli a s. Paulo, Italiam antiquam Cluverii et thesaurum geographicum Ortelii, quibus plurima horum errata corrigit; accedit dissertatio duplex *de sacramento confirmationis* (scil. de ministro et ritu) apud graecos, Romae 1666 in 8. (etiam inter Morini opera posthuma, Parisiis 1703 in 4.); Theodori episc. ancyrani *expositio symboli nicaeni adversus Nestorium,* primum edita graece et latine, Romae 1669 in 8; *sententia de editione concilii basileensis* (recepta in Labbei collectionem t. XIII.); *dissertationes tres,* duae de epistola synodica Alexandri episc. alex., tertia de episcopatu Synesii (in Henr. Valesii editione historiae Theodoreti et Evagrii, Parisiis 1673); *dissertationes epistolicae* etc. Contulit etiam operam ad editionem s. Athanasii parisiensem 1627; Eusebii 1628. Ejus epistolae 114, (ex quibus 48 ineditae) prodierunt Parisiis 1817 in 8.

365. Multum debemus Joanni Aubert, lugdunensis ecclesiae canonico et in schola parisiensi laudunensis collegii magistro († 1650), qui primus et ad nostra usque tempora solus *opera omnia s. Cyrilli alexandrini* graece et latine Parisiis 1638 v. 7 in f. edidit, quorum quid singulis continetur accurate refert J. A. Fabricius in sua bibliotheca graeca

[1]) Hinc ad rem Balzac literis ad Bouchard Holstenii familiarem datis (apud Raess l. c.) conqueritur: „Ich zweifle keineswegs an Holstenius' grossen (literarischen) Schätzen, ich beschwere mich nur über seinen guten Haushalt. Wozu der Ueberfluss ohne Freigebigkeit? Es wäre besser, er besässe weniger und gäbe mehr. Obschon ich weiss, dass er für die Nachwelt sammelt und seine Nachkommen bereichern wird, so will es mir doch scheinen, als sollte er uns nicht enterben und nicht den besten Theil seines Ruhmes einer Zukunft, die er nicht sehen wird, vorenthalten.«

[2]) Horum catalogum cf. ap. Niceron XXXI, 236 ss. Ceterum advertit Zaccaria in biblioth. ritualis l. 2 c. 3: „Quam dolendum, neminem hactenus inventum esse, qui praestantissimi hujus bibliothecae vaticanae custodis opera edita atque anecdota collegerit! Id enimvero monumentum esset marmoreo, quod ei Card. Barberinus posuit, perennius.« Addit vero Baillet, pleraque opera ejus posthuma, quae in lucem prodierunt, imperfecta videri, parum accurata, seu quod morte praeventus ultimam ipsis manum non adhibuerit, seu quod nimis negligentes fuerint, qui editiones ejus accuraverint. Praeter ea, quae indicabimus opera, edidit etiam scripta veterum philosophorum eruditis annotationibus illustrata.

(t. IX). Multa tamen in hac editione merito desiderantur. „Etenim, inquit Card. Angelus Mai[1]), haud minimus hujus editionis naevus est, quod latina graeci textus interpretatio varios habet auctores, qui viginti fere numerantur: quo fit ut Cyrilli elocutio neque consona neque uniformis latinis auribus oculisque accidat: et quidem veri etiam crassique errores interpretum latinas plagulas maculant. Necessariis insuper scholiis sive criticis sive exegeticis caret saepe Cyrillus, et materia ipsa respirationes capitulorum divisionesque idoneas haud raro desiderat: graecus vero contextus foedis quandoque mendis laborat: materiarum indices vel exiles sunt, vel alicubi nulli; quilibet denique editoris apparatus et isagoge et singulorum operum veluti historia et judicium frustra requiritur. Quamquam igitur haud leve est Auberti meritum, modesti ceteroqui hominis et ingenui, propter hanc tomorum tot quam gravi labore suo molem instruxit; attamen optandum erat, ut Maurinus aliquis monachus Cyrillum quoque consuetae suae sodalitatis splendore, doctrina ac studio sibi adornandum susciperet etc.“ Advertit deinde multa opuscula in hac desiderari editione.

366. Nicolaus Rigaltius (Rigault) parisiensis, prius advocatus, dein regius in Mediomatricum senatu consiliarius regiaeque bibliothecae post Casaubonum custos (n. 1577, † 1654), non solum in edendis auctoribus profanis, sed etiam ecclesiasticis, inter criticos nomen quoddam sibi peperit. Edidit[2]) siquidem *opera Tertulliani* illustrata notis, Parisiis 1634 in f.; secundis curis ib. 1641: de qua edit. scribit quidem Grotius ad Jacobum Puteanum ep. 159. d. 26. Apr. 1634: „Rigaltio pro Tertulliano plurimum debeo; editio est elegans: notae breves sed exacti judicii, et ut innueras interspersa libertate: praefationes nitidae et cultae;“ tamen nec bonum criticum egit nec orthodoxum theologum. Quod primum attinet, ita scribit Nourry[1]): „Quid, amabo te, sperandum de Rigaltio, qui ad emendandum Tertulliani textum nec ipsos, sicut diximus (art. praec.), quos prae manibus habebat, nec alios mss. codd. aut legere aut sequi curavit? Deinde vero non minima quidem in notis suis scribendis fuit illius audacia, quam in praefatione sua excusare coactus est. Sed paucos admodum invenias, quibus omnino accepta sit illius excusatio.“ Quod alterum spectat, „praeposterum novitatis studium in detrimentum catholicae veritatis“ ei exprobrant Lumper et Labbe[2]), et ipse Dodvellus eum parum accuratum in iis dicit, quae asserit, eumque, quamvis romanam communionem colat, cal-

[1]) In praef. ad s. Cyrilli anecdota scripta ab ipso edita t. II. biblioth. patrum novae, Romae 1844.

[2]) Alia ejusdem opera, quae huc non spectant, cf. ap. Niceron XXI, 56 ss.; Biogr. univ. XXXVIII, 107 ss.

[1]) Dissert. de Apologetico Tertulliani c. 3 a. 3.

[2]) Ille histor. theolog. crit. ss. Patrum etc. t. 13 a. 2 in Pontii l. de vita et pass. s. Cypr.; hic vero de script. eccl. — ‚Mendacem scriptorem‘ illum dicit Berti de theologicis discipl. l. 31 c. 13 n. 14. Occasione eorum, quae scribit Tertullianus in exhort. ad castitatem, putavit laicos posse in necessitatis casu offerre et sacrificare, quam sententiam refellit Albaspinaeus l. 2 op. Ancienne police de l'Eglise sur l'administration de l'Eucharistie, et Petavius in Grotio (cf. supra n. 327). Feller VII, 268: „Il avait d'autres sentiments peu favorables à la croyance de l'Eglise romaine, et il remarquait avec plus de soin que de jugement dans les anciens ce qui lui parassait contraire à cette croyance.“ Quare a Muratori in dissers. de rebus liturg. c. 18 vocatur „calvinianus aut certe ad calvinianorum castra non raro deficiens.“ Notandum tamen, quod cum suae sententiae refutationem apud Albaspinaeum legisset, epistolam scripserit retractationis ad eundem *de sacrificio eucharistiae*, Parisiis 1629 in 8., cujus editio originalis est rarissima, cum impressa fuerint tantum 20 exemplaria.

vinistarum partes ut plurimum tueri; cum vero apud auctores, quos in lucem edebat, aliquid ei videretur nedum suae Ecclesiae sed et aliorum coetuum ritibus adversans, id sollicite ab eo fuisse observatum, forsitan ut eo lectu jucundiores per novitatem fierent ejus observationes [1]). *Minucii Felicis Octavius* et *Caecilius Cyprianus de idolorum vanitate* cum observationibus, Parisiis 1643 in 4; Lugduni Batavorum 1652, „quae editio plurium vituperationem effugere non potuit. Ouzelius illum propterea arguit, quod conjecturis suis nimium indulgeat, easque Minucii verbis intermiscendo illum ea loquentem faciat, quae in mentem ipsi non venerant. Gronovio autem si credas, haec Minucii Felicis disputatio merebatur, ut procederet reverentius et acrius expolita ac meliore in lumine posita [1]), quam in illa Rigaltii editione. *S. Cypriani opera* cum observationibus, Parisiis 1649 in f. De hac repetas quae diximus de editione Tertulliani, unde in praef. editionis Migne legimus: „Quibuscum (heterodoxis) foede coutitur Rigaltius adeo nominis catholici indignus, ut eum respuerint ac saepe nota transverterint ipsimet editores anglicani aliique sectarii.“ Et in annotatione ad ep. 12. ad Cornelium n. 14: „Huic agmini hostium, quorum imperitiam in promptu est confodere, jam nec pigeat praemitti Nic. Rigaltium, sublestae sane, ne dicam perditae omnino fidei hominem, eo interdum procacitatis abreptum, ut fronte licet catholicus ab heterodoxis nonnunquam increpandus sit ac merito vapulet“. *Commodiani instructiones adversus gentium deos* cum notis, Tulli Leucorum 1650 in 4.

367. Praeter Rigaltium tres alii adhuc de Tertulliano meruerunt, quorum potior est Joannes Ludovicus de la Cerda S. J. toletanus, qui totum se erudiendae juventuti impendit eloquentiae ac poëticae totis 50 annis assiduus professor, dum aetas et vires siverunt. Sed vel in declivi senio totus in libris fuit vir multae lectionis atque indefessi studii, candoris autem et religiosae simplicitatis laude singularis. Magno in honore apud omnes, etiam principes, fuit ob excellentiam eruditionis, adeo ut em. cardinalis Franciscus Barberinus, cum legatum a latere ageret in Hispania, dignatus fuerit ipsum speciatim officiosissime invisere idque jussu, ut ajebat, Urbani VIII. patrui sui. Decessit optimus pater octogenario major 6. Maj. 1643. Edidit: *Q. Septimii Flor. Tertulliani presb. carth. opera* (exceptis tamen ll. contra Marcionem et pluribus contra fidem catholicam argumentis), explicationibus, notis illustrata, Lutetiae Parisiorum 1624. 1630 v. 2 in f.; 1641. Annotationes sunt eruditione plane singulari refertae, unde Barthius, qui eum passim doctissimum optimumque scriptorem appellat, ingeniosum, eruditum, diligentem et candidum, „quod decus contra plurimos ingeniosos acutosque cum paucis habet:“ „ejus viri, addit [1]), aut alius pari sane opera atque diligentia, quamvis addita propriis aliena, illustratos vellem omnes latinos patres, etsi mixtis ad rem non pertinentibus justo prolixior“. Et paulo infra [2]): „Summo studio suo et collectione laboriosissima effecit, ut Tertullianum, qua mendosus non est, etiam qui horrebant, imo timebant antea, jam facilem amare etiam et intelligere possint.“ De ejus commentario in l. de pallio speciatim advertit [3]): „Quod opus et propriis auctoris diligentissimi et aliorum observationibus sollerter constipatis meretur accenseri utilissimis antiquitati illustrandae commentariis.“ Ita vero censet Nourry [4]): „Doctus iste vir, ne quis de hac omissione (paraphrasis Franc. Zephyrini

[1]) Cf. Nourry diss. de Minucii Octavio c. 2 a. 3. 4.

[1]) Ad l. Theb. 1 v. 601.
[2]) Ib. ad l. 4 v. 414.
[3]) Ib. ad l. 3 v. 153.
[4]) Dissert. in Tertull. Apolog. c. 3 a. 3.

in Apologeticum Tertulliani a Pamelio in suam editionem receptae) conqueri unquam posset, novam edidit textus Tertulliani interpretationem. Singulis quoque capitibus subjecit notas suas, quibus alias laude dignis, idem textus sine interrupta lectoris attentione legi haud facile potest. Sed plures etiam expostulant de inutilibus quibusdam ac longioribus notis atque a Tertulliani proposito alienis digressionibus. Ab aliis nihilominus laudantur ceterisque anteponuntur hactenus editis. In his itaque illud duntaxat desiderant, quod textum Tertulliani ad mss. codices non castigaverit; quod omnia illius opera non publicaverit, quod pro sua eruditione non explicaverit et confirmaverit tradita ab eo christianae religionis documenta.“ Schoenemann[1]) ita habet: „Cuique l. praemisit breve argumentum nimis jejunum; singulis vero capitibus titulum, summarii instar, locupletiorem; singulis autem sectionibus, in quas praeter capitum divisionem textum distinxerat, subjecit explicationem, in qua textum paraphrastice evolvit: completoque capite subeunt amplissimae notae, eo uberiores, quo amplius crescit opus, in verborum et orationis illustratione plurimae, pauciores in rerum ac dogmatum indagatione, in utroque parumper prolixae, neutiquam vero omnino superfluae. ... Dolendum est, imperfectam remansisse hanc ed. iniquo supercilio plerumque despectam ... Raro in bibliothecis refertissimis 2 isti La Cerdae t., rarius secundo primus sociatur.“ — *Adversaria sacra,* opus varium ac veluti fax ad lucem quam multorum locorum utriusque instrumenti patrumque et scriptorum quoruncunque: christianae antiquitatis et ss. rituum pancarpia, politioris denique literaturae thesaurus multiplex. Accessit psalterii Salomonis ex graeco ms. cod. pervetusto latina versio et ad Tertulliani l. de pallio commentarius auctior, Lugduni 1626 in f.; *de excellentia coelestium spirituum,* in primis de angeli custodis ministerio l., Parisiis 1631 in 8.

368. Alter est Georgius Ambianensis O. Cap. parisiensis, „vir mire industrius, ut scribit Genuensis, solidissima reconditae literaturae peritia praeditus, nullo fatigabilis ingenii labore, qui omnes tam antiquos quam modernos scriptores pervolvere nunquam destitit, singularique apud gallos doctrinae opinione praefulgens, praeclaris suis scriptis summopere suae provinciae, imo et religionis gloriam adauxit († 1657).“ Editioni Tertulliani inscripsit titulum: *Tertullianus redivivus* scholiis et annotationibus illustratus, in quo utriusque juris forma ad originem suam recensetur et avitae pietatis amatoribus inquirendi norma praescribitur etc. Parisiis 1646. 1648. 1650 t. 3 in f. Praemittit vindicias tertullianicas, quarum in prima curiosius agit de Tertulliani patria, educatione, studiis aliisque ad vitam ejus naturalem spectantibus; in 2. p. inter alia disquiritur, quibus motivis ad christianam fidem adductus fuerit? an statim a conversione baptismo initiatus fuerit? an et uxorem ad fidem traxerit? an Ecclesiae doctor, an sacerdos, an monachus, an martyr fuerit? 3. p. de Tertulliani doctrina ejusque scriptis tam apologeticis quam polemicis et paraeneticis agit. Ita autem de doctrina ejus se agere profitetur, ut ejus errores in bonam partem interpretari nitatur. De hac editione statuit Nourry[1]): „Nihil profecto necesse est nostrum de hac inscriptione totaque editione interponere judicium, quandoquidem alii quamplurimi suum, nec illud valde honorificum affatim tulerunt. Quidam tamen eruditi viri plura sane in ea laudibus haud immerito digna judicant.“ De annotationibus vero scribit a. 3: „Minus

[1]) In biblioth. hist. lit. PP. lat. Cf. etiam Haverkamp in praef. ad Tertull. Apolog.; Sommervogel II, 984—90.

[1]) Dissert. ad Tertull. Apologeticum c. 3 a. 2.

quidem temerariae sunt (quam illae Rigaltii), sed non magis probantur longissimae et ad nauseam usque conjectae[1]) a Georgio Ambianensi observationes, quae aliam ob causam et ad publicas, ut videtur, conciones corrogaverat. Nonnulli tamen fatentur, in iis aliqua esse utilia, ac praesertim in capitum scholiis, quae in adversa textus parte ab ipso exhibentur.« *Trina s. Pauli theologia*, positiva, moralis et mystica seu omnigena in s. Pauli ap. epistolas commentaria, ib. 1649. 1650 t. 3 in f. Paratam habebat theologiam ss. patrum in 6 t. in f. distributam, quam morte praeventus praelis submittere haud valuit. — Tertius denique est Carolus Moreau O. Er. s. Aug. († 1671), cujus exstat *Tertulliani omniloquium alphabeticum rationale tripartitum*, sive Tertulliani opera omnia in novum ordinem hactenus intentatum et facilem omnibus utriusque fori oratoribus, rerum humanarum divinarumque professoribus ac scriptoribus utilem disposita, exposita, illustrata t. 3 in f. Parisiis 1658. Illustravit vero Tertullianum praecipue ex s. Augustino »Tertulliani in omnibus sanis illustratore, in perversis correctore.« Contra augustinianae doctrinae censores appendicis loco apposuit t. 1. *vindicias pacificas*, quibus diffusissime objectos Augustino errores procul esse a tanti patris doctrina demonstrat. Hae a Norisio[2]) laudantur et partem constituere videntur op., quod hoc titulo edidit: *Vindiciae quadripartitae pro d. Augustino et Augustinianis* sive epitome omnium, quae disputari solent circa d. Augustini opera quaedam, monachatum, habitum, regulam etc., Antwerpiae 1650 in 4. Ceterum haec Tertulliani editio plus promittit, quam revera exhibet, nec magni pretii videtur[1]).

[1]) Hinc Rigaltius in praef. notis in s. Cyprianum praemissa facete hanc editionem respiciens scribit: »Quod ad Tertullianum attinet, vix est, ut redivivus unquam ab ullo mortalium dici queat, qui jam sit horrendis vel grandium commentariorum sarcinis obrutus et contritus.«

[2]) In vindiciis august. c. 4.

369. Praeter hosce quos modo laudavimus, tertium veluti locum videntur occupare: Dominicus Mita Ugutionelli parochus, antea legum et fori studio deditus, qui *Petri Chrysologi sermones* ad vetustos codices recognitos et suis scholiis non admodum doctis[2]) enucleatos edidit Bononiae 1643 in 4; Venetiis 1740. Adjecit *vitam* Petri Chrysologi ex ipsius homiliis et variis scriptorum monumentis tum impressis tum mss. conquisitam, collectam et ordinatim digestam. — *Opera s. Bernardi* annotationibus illustrata Coloniae 1641 in f.; Parisiis 1642; Lugduni 1679 edidit Jacobus Merlo oriundus ex Horst in ducatu geldriensi (24. Jul. 1597) hinc Horstius dictus. Vir erat pietatis insignis, qui ut suae et aliorum saluti liberius et perfectius vacare posset, voto speciali cupiditatem plurium beneficiorum et ambitionem dignitatis sibi praecidit: corpus suum ob indefessos studiorum labores non adeo validum ciliciis, nodosis funiculis, jejuniis et quotidiana fere inedia macerabat, ut thesaurum castitatis cautius custodiret; ideo etiam multis annis familiam domi non aluit, paratos e domo vicina cibos accipere solitus, ac licet supremis annis sororem domi recepisset, nunquam tamen vel ipsam vel aliam intra limen cubiculi sui pedem inferre passus est, praescripta hac epigraphe: »Mulieris pedes foras sunto.« Summo ardebat desiderio cultum augustissimi sacramenti in se et in aliis promovendi: inter summos, quibus subinde premebatur dolores, suspirabat identidem: »Adde Domine dolores, auge patientiam.« Cecidit charitatis victima, nam cum aegroto cuidam insanabili morbo laboranti et mephitim in-

[1]) Cf. Schoenemann l. c.

[2]) Ita Schoenemann l. c.

tolerabilem exhalanti diebus ac noctibus astitisset, tabem letiferam contraxit, qua consumptus ad meritorum praemia transiit 21. Apr. 1644 a. aetatis 47. Virtutes ejus eximias enarrat hoc epitaphium:

Conditur hoc tumulo Jacobus Merlo [sacerdos,
Curio dum templo maxima cura gregis,
Qui caecis oculus, claudis pes, panis [egenis,
Defessis requies exsulibusque domus.
Mansuetus suavisque bonis censorque [malorum,
Castus et innocuus justitiaeque tenax.
Lux vitae, morum speculum, pietatis [imago,
Sal populi, cleri regula, forma gregis.
Laudibus his tantis tamen unica gloria [major,
Post scriptis nituit congrua vita li- [bris [1]).

Reliquit plures libellos asceticos pietatem spirantes, inter quos mentione dignus: *Septem tubae orbis christiani* ad reformationem ecclesiasticae disciplinae toto orbe et praesertim in Germania ad praesentium et graviorum malorum remedium necessario instituendam excitantes. Appendicis loco accedunt quaestiones variae hoc tempore plurimum utiles et necessariae, Coloniae 1635 in 4., quae editio complectitur septem opuscula ss. Bernardi, Gregorii M., Chrysostomi [2]), Prosperi, Petri Damiani, Petri Blesensis, Salviani novis sectionibus, prooemiis et annotationibus illustrata. — Eusebii Pamphili caesariensis *praeparationem evangelicam* ex mss. codd. recensuit, latine vertit, notis illustravit Franciscus Vigerus S. J. rothomagensis, insignis rhetor († 15. Dec. 1647). Adjecti sunt *de demonstratione evangelica ll. 10* graece et latine (interprete Donato veronensi), *ll. 2 contra Marcellum* nondum hactenus editi; *de ecclesiastica theologia ll. 3* et *contra Hieroclem* graece et latine, interprete et illustratore Rich. Montacutio, Parisiis 1628 v. 2 in f. Versio Vigeri est excellens, judice Simonio [1]) exactissima, et juxta Labbeum tersissima et castigatissima; editio vero ipsa est rara magnique fit [2]).

370. Constantinus Cajetanus (Gaetani) O. S. Ben. e nobili familia syracusana ortus (1560) ad perscrutanda antiquitatis monumenta ea animi contentione adhaesit, ut pervolutis fere omnibus Italiae archivis ab ecclesiastica recondita insignique eruditione magnum sibi nomen comparaverit. Hinc Clemens VIII. illum Romam accersivit, ubi indefesso labore antiquitatum studia secutus totum vitae cursum in pulverulentis archivorum angulis impendit, et e tinearum injuriis memorabilia ecclesiasticae historiae monumenta laudabiliter liberavit. Quare etiam Baronius in suis componendis annalibus ejus opera est usus, illius saepe cum laude meminit [3]) curavitque, ut a Paulo V. bibliothecae vaticanae custos praeficeretur, quo in munere ob singularem meritorum praestantiam ipsum confirmarunt Gregorius XV., Urbanus VIII. et Innocentius X., apud quos magna valuit opinione ac ipsis ob sacras eru-

[1]) Plura de vita et scriptis Horstii cf. in bibl. col. p. 149 s.; Biogr. univ. XX, 580; Foppens I, 526 et praesertim in Hermanni Crombach S. J. *veri et pii sacerdotis idea* seu *vita Jac. Merlo-Horstii*, Coloniae 1645; 1661.

[2]) S. P. Jo. Chrysostomi *homilias XXXIII*, graece et latine edidit Balthasar Etzelius S. J. bremensis, linguarum orientalium admodum peritus († 2. Maji 1648), qui etiam ex syriaco vertit ep. 2 s. Petri, Judae, 2 et 3 s. Joannis necnon ejusdem apocalypsim, qua versione usus est Serrarius in suis commentariis.

[1]) Bibl. choisie I, 35. 46. Cf. Fabricium biblioth. fabric. 1, 83; Saxium in Onomast. ad a. 1628.

[2]) Cf. De Bure, Bibliographie instructive, Theologie n. 297.

[3]) Cf. Annal. ad a. 1065 n. 16; a. 1072 n. 34; a. 1119 n. 3.

ditionis opes gratissimus vixit. A Paulo V. abbas titularis s. Barontii fuit electus. Ex jactis jam ab ipso fundamentis [1]) Gregorii XV. jussu ac opera collegium de Propaganda fide fuit excitatum non sine magno catholicae fidei bono, ac constituta cardinalium congregatione ejusdem consultor electus est. Celebrem anicianam bibliothecam excitavit, in qua ingenti pecuniarum sumptu rariores antiquitatis ac eruditionis thesauros collegit. Literis studiisque semper pietatis ac regularium virtutum ornamenta sociavit, ideoque inculpatos tanti viri mores ac vitae integritatem non sine veneratione intuebantur omnes [2]). Tandem magno literatorum dolore vivere desiit Romae 17. Sept. 1650 aetatis suae a. 90. Ab aequalibus ejus celebratur eruditio, dictusque est archivorum pervestigator diligentissimus et de ecclesiastica antiquitate bene meritus. Defuit ei tamen judicium criticum, hinc prae nimio amore proprii ordinis sanctos aliorum ordinum illi asseruit, ut s. Thomam, Franciscum Assis., Ignatium Lojolam aliosque veteres [3]). Potiores ejus ingenii et laboris fructus sunt: *S. Petri Damiani opera* t. 4 Romae 1606—1640; Parisiis 1642; 1663; *de singulari primatu s. Petri solius* commentarius; item *de romano ejusdem s. Petri domicilio et pontificatu* concertatio in bibl. maxima pontificia Roccaberti t. VII; *Vita Gelasii II.* a Pandulpho pisano ejus familiari conscripta amplissimis commentariis illustrata, Romae 1638 in 4., a Muratori etiam collectioni suae scriptorum rerum italic. inserta III, 367 ss.; *Amalarii Fortunati archiep. trevirensis vita*, Romae 1612 in 4; *SS. Isidori hispalensis, Ildephonsi toletani et Gregorii card. ostiensis vitae* scholiis illustratae; accesserunt *opuscula quaedam s. Isidori* nondum edita, ib. 1616 in 4; *animadversiones in vitam s. Anselmi* etc. — Josephus Isaeus caesenas *Lactantii opera* carminibus omissis summa diligentia recognita et non modo ex antiquissimis mss. codd. ac potioribus impressis, sed etiam ex doctissimis scriptoribus emendata et notis illustrata edidit Caesenae 1646 in f.; Romae 1650 (eadem plane editio titulo tantum non nihil mutato ac mutata dedicatione). Plura ad restituendum illustrandumque Lactantium, quam priores et nonnulli sequentes contulit [1]).

371. Claudius Dausquejus (Dausque) audomaropolitanus prius S. J., dein post egressum (1610) canonicus tornacensis († 1644), *b. Basilii seleuciensis orationes 44* primum latine fecit et notis illustravit [2]), Heidelbergae 1604 in 8. (latine tantum, excepta ultima); decertavit quoque ll. 3 *de Pauli sanctitudine* in utero, extra in solo et in coelo, Parisiis 1627 in 8. — Franciscus Scorso S. J. panormitanus n. 1593, vir vitae innocentissimae, insignis rhetoricae et s. Scripturae professor († 19. Dec. 1656) sapientissimi et eloquentissimi Theophanis Ceramei archiep. tauromentani *homilias in Evangelia dominicalia et festa* totius anni graece et latine primum edidit ex multorum mss. fide, cum vaticano exemplari contulit et notis illustravit, Lu-

---

[1]) Ceterum etiam multum contulit Mich. Ghislieri, de quo supra n. 360 egimus, qui teste Vezzosi, I, 392, hujus collegii rationem et regulas descripsit.

[2]) Plura de ejus vita et operibus cf. ap. Ziegelbauer p. 3 c. 4 § 8 et passim p. 4; catalogum operum cf. etiam apud Cinelli Calvoli, Bibl. volante t. 2 p. 4.

[3]) Cf. Dupin XVII, 133; Feller IV, 71.

[1]) Priorem editionem (raram) accurate describit Buenemannus in praef. ad Lactantium edit. n. 43. 44, multaque Lactantium Isaeo debere affirmat doletque, quod sequentes editores minus attenderint Isaei textum.

[2]) Alia ejus opera huc non spectantes vel minoris momenti cf. ap. Backer I. 1529; Bibl. nat. de Belg. IV, 698—702. Plures, qui de illo agunt, citat Saxius ad a. 1604.

tetiae Parisiorum 1644 in f.; *Latium christianum* sive loquendi formae ad applicanda christiana sacra latinis scriptoribus exquisitae, opusculum latine scribendi studiosis perutile, Panormi 1648; 1655. — Georgius Galopinus O.S.Ben. belga († 1657) *commentarios in Pentateuchum* sub nomine s. Brunonis herbipolensis in Francia orientali episcopi primum edidit[1]) notisque illustravit, Duaci 1648 in 4; V. Petri Cantoris *Verbum abbreviatum* cum notis, Montibus Hannoniae 1639 in 4. — Georgius Colvenerius gempensis, Brabantinus (n. 21. Maji 1564), subinde Alostanus dictus, relictis armis philosophiae studio se addixit, quo absoluto ejusdem mox cathedram Duaci promeruit. Post Estii mortem praepositus ad S. Petri et cancellarius academiae duacenae factus est. Acer erat jansenistarum adversarius († 29. Maji 1649). Edidit eruditisque annotationibus illustravit *opera Rabani Mauri*, Coloniae 1627 v. 6 in f.; *Baldarici chronicon cameracense et atrebatense*, Duaci 1615 in 8; *Flodoardi historiam remensis ecclesiae* cum annotationibus (quas reperies etiam in Migne patrol. 135, 329—99), vita Flodoardi et catalogo omnium archiepiscoporum, ib. 1617 in 8; *Thomae Cantipratani l. de bono universali* sive de apibus mysticis cum scholiis et vita auctoris, ib. 1597; 1603; 1627 in 8; Jo. Nideri *Formicarium*, ib. 1602; *Kalendarium ss. V. Mariae* ex variis syrorum, aethiopum, graecorum, latinorum menologiis, breviariis, martyrologiis et historiis concinnatum, ib. 1638 v. 3 in 8; in lucem quoque produxit *synopsin rerum ecclesiasticarum*, auctore Eduardo Risthono anglo a se auctam et recognitam ib. 1595. — Maurus Marchesius O.S.Ben. panormitanus (1650) publici juris fecit *s. Brunonis astensis* ex abbate casinensi episcopi signini *opera omnia*, Venetiis 1651 t. 2 in f.; Romae 1655; Lugduni 1678 (in bibl. maxima patrum t. 2.) — Carolus Paulin S.J. aurelianensis († 12. Apr. 1653) edidit *s. Optati milevitani opera* cum observationibus Fr. Balduini et notis Gabr. Albaspinaei, Parisiis 1631 in f. — Claudius Menard andegavensis (1580—1652), antiquitatis sedulus indagator, historiae patriae pater dictus [1]), non tamen sat criticus, *priores duos libros operis imperfecti s. Augustini adversus Julianum* e tenebris eruit, Parisiis 1617. — Omnes *sex ll. hujus operis* cum quibusdam aliis Augustini libellis [2]) et sermonibus primus in lucem protulit Parisiis 1654 v. 2 in f. Hieronymus Vignier congr. orat. blesensis († 14. Nov. 1661 a. aetatis 55) versatus admodum in linguis orientalibus, historia et numismatum cognitione, qui relicto errore calviniano veritatem complexus est catholicam [3]). — Joannes Baptista Souchet Sorbonae doctor, theologus et canonicus ecclesiae carnotensis, *opera Ivonis carnotensis* annotationibus ditavit († 1654); — Joannes Baptista Masculus S.J. neapolitanus, bonus poëta lyricus († 20. Jul. 1656 a. aetatis 74), collegit *eruditarum lectionum veterum libros acroamaticos* sive medullam patrum, ubi collectum habetur, quod in eorum operibus intime reconditur vel acuminis vel eximiae venustatis cum ponderatione et usu sententiarum ad conciones t. 4 in f., Venetiis 1649 (t. 1);

---

[1]) Alia opera cf. ap. Foppens I, 338; Biogr. nat. de Belg. VII, 468.

---

[1]) Cf. Biogr. univ. XXVIII, 265.

[2]) Edidit inter alia *Speculum* s. Augustini op. omnium supplementum (non tamen genuinum) in ed. cit. I, 515—46; quod longe accuratius recudit Weihrich inscriptum S. Aur. Augustini hip. ep. l. qui appellatur speculum et l. de div. Scripturis sive speculum quod fertur s. Augustini in Corp. script. eccl. t. XII. Viennae 1887.

[3]) Cf. Raess III, 374 ss., ubi agit de ejus avunculo Nicolao et patre Nicolao, qui pariter relictis Calvini castris Ecclesiae se dederunt; Niceron II, 356 ss.; Feller VIII, 353; Dupin XVIII, 110, qui ejus humanitatem laudat, qua studiorum suorum fructum communicavit aliis, Morino praesertim.

Neapoli 1652—60. — Quaedam patrum scripta debemus Guilelmo Camerario prius e S. J., dein congr. Orat., qui etiam theoriam Guil. Gibieuf (cf. n. 321) defendit in l. *Antiquitatis de novitate victoria* contra Pseudo-Eugenium Philadelphum, Parisiis 1634. In dissertatione edita 1648 tuetur, posse confessarium absolvere moribundum sensibus destitutum, qui nulla ediderit doloris signa [1]). — Simeon Wangnereck S. J. monachiensis (1605—1657) *pietatem marianam graecorum* descripsit e divinis eorum officiis pleramque partem jam ante mille annos quotidie usurpari consuetam, nunc primum ex antiquissimis codd. ac latine nunquam excusis, quos primum collegit s. Sabas, reparavit autem et auxit post s. Sophronium patriarcham hierosol. s. Joan. Damascenus, in latinum sermonem traductam atque ob tenerorum erga Deiparam affectuum copiam in plures centurias distributam; harum quinque prodierunt Monachii 1647 in 12. — *Favum mellis* ex variis patrum operibus composuit Alexander Fichet S. J. sabaudus (1588—1659) Lugduni 1617 in 16; ceterum is notior est propter aliud opus, cui titulus: *Arcana omnium methodus et bibliotheca scientiarum* [2]), Lugduni 1649 in 8; novam (sed mendosam) editionem curavit Jo. Alb. Fabricius hoc titulo: Petri Lambecii hamburgensis *prodromus historiae literariae* et tabula duplex chronographica universalis: accedit in hac editione praeter auctoris iter cellense, Alex. Ficheti S. J. *arcanam studiorum methodum* atque ideam locorum communium, nunc primum in lucem editus Guil. Langii catalogus librorum mss. bibliothecae mediceae, Lipsiae et Francofurti 1710 in f.

372. Tandem memorandus hic etiam est Petrus Halloix S. J. leodiensis, vir eruditione et pietate eminens. Sub mediam noctem ad orandum et se flagellis caedendum surgebat semper usque ad septuagesimum aetatis annum, quando ipsum attritae vires mitiores corporis afflictationes suscipere compulerunt. Humi fere tantum, nec nisi 4 aut 5 horas somno dabat: nec studere incipiebat, nisi prius hymnum „Veni Creator Spiritus“ pronunciasset († 30. Jul. 1656). Ex ejus operibus huc spectant: *Vita et documenta s. Justini philosophi et M*.... accesserunt e Menaeo graecorum elogia cum vitae epitome: censura de s. Justini libris eorumque ordine et inscriptione: notae ad ejusdem vitam, Duaci 1622 in 8; *illustrium Ecclesiae orientalis scriptorum*, qui sanctitate juxta et eruditione primo Christi seculo floruerunt et apostolis convixerunt *vitae et documenta* ... adjuncta sunt e graecorum Menaeo de iisdem ss. viris elogia graecolatina; item notationes et quaestiones quaedam ad vitarum confirmationem et illustrationem pertinentes, ib. 1633. 1634 v. 2 in f. (m. 80), quo in opere, erudito quidem, desideratur judicium criticum. Inter vitas praecipuum occupat locum illa Dionysii Areopagitae [1]), de quo

---

1) Cf. Dupin XVII, 194.

2) De hoc opere ita scribit Backer I, 1855: L'ouvrage de Fichet est écrit avec élégance et se fait lire avec plaisir; parmi beaucoup de lieux communs on y trouve d'excellents procédés pour faciliter l'étude, pour faire des extraits etc.; mais on y voit percer par intervalle un esprit de charlatanisme qui fait soupçonner que l'auteur avait moins en vue de donner la théorie de l'instruction que celle du succès. La deuxième partie beaucoup plus étendue et consacrée à la bibliographie suppose une érudition immense; on y fait passer en revue un nombre prodigieux d'auteurs que l'on peut consulter et citer au besoin. Quoique chacun n'y soit cité que par un mot ou deux, et sans désignation d'éditions, cette bibliographie conserve quelque importance, parce qu'on y trouve cités des ouvrages peu connus et des mss. qui se trouvaient alors dans quelques colléges de Jésuites.“ Omnes quidem pecurrit disciplinas, sed theologiam prae primis respicit. Cf. Feller III, 584.

1) Qua occasione mentio fieri potest

verbis multis pauca dicit, cum fere nihil de eo constet. *Origenes defensus* sive Origenis . . . amatoris Jesu vita, virtutes, documenta: item veritatis super ejus vita, doctrina, statu exacta disquisitio, Leodii 1648 in f. (in indice „donec corrigatur“ decr. 12. Maj. 1655), quam impugnavit Norisius in diss. de syn. V; Garnerius operis synopsim exhibet in dissert. de synodo V. c. 5 § 1, et quae contra illud objecta fuere § 2; atque auctorem ipsum laudat ab eloquentia, scribendi methodo, curiosa patrum lectione, utriusque linguae eruditae peritia et elegantia sermonis. *Commentarius in evangelia quadragesimae* complectens expositionem literalem et moralem [1]), Parisiis 1658 v. 3 in f.

V. Historia ecclesiastica.

373. De *chronologia* disputarunt Andreas Kovač S. J. gente carniolus, ortus in oppido Zirknitz († 12. Febr. 1654) in *vindiciis astronomicis pro Dionysio cognomento Exiguo* abbate romano contra eximios chronographos praeterpropter summos imos aeram vulgarem dionysianam usurpantes seu in diss. de nato, mortuo redivivoque Jesu homine Deo, de incarnationis passionisque anno, mense, die, Viennae 1643 in 8., et hujus sodalis, popularis [1]) et collega in cathedra Andreas Zergoll, in *theorematis chronologicis de anno ortus et mortis D. N. J. Christi*, Viennae 1625. Statuit in his theorematis, Christum esse natum a. 40. Juliano, D. Laelio et C. Antistio coss., mortuum autem a. 74. Juliano, 29. Dionysiano, C. Rubellio et C. Fusio Geminis coss., ita ut passio et mors Christi inciderit in diem 23. Martii, quo etiam fuerat conceptus, post a. vitae 33 completos additis 3 mensibus. Docuit Zergoll philosophiam, s. Scripturam, mathesim et theologiam moralem partim Graecii, partim Viennae († 23. Jan. 1645).

374. *Annales sacros ab o. c. ad mundi Salvatoris a. 34*, Parisiis 1634 in f. texuit Joannes Vincent fuliensis, dictus a s. Martiali, gallus, lemovix († 1648), cujus etiam sunt: *explicatio familiaris in epistolam s. Pauli ad Philemonem*, ib. 1647; et *commentaria in epistolam ad Hebraeos*, ib. 1644 in f. — Hieronymus de Bochiis sive Brontrius O. Cap. florentinus compendium historicum scripsit, cujus epigraphe est: *Monopanthon* sive harmonia novissima continens concinnationes theologicas tam sacrarum historiarum, quam non sacrarum ab o. c. usque ad nativitatem Domini, Venetiis 1656 in f. — Praetermissis Germano le Clerc antisiodorensi, qui scripsit *historiam sacram*

Caroli Hersent parisiensis, qui edidit: *In D. Dionysii Areopagitae de mystica theologica l. apparatus, interpretatio, notae, commentarii, periphrasis*, Parisiis 1626 in 8. Erat is quondam Oratorii sodalis, dein acer adversarius: Jansenii erroribus addictus a s. inquisitione excommunicatus fuit († 1660). Scripsit praeterea: *La pastorale sainte* ou paraphrase du cantique des cantiques selon la lettre et selon le sens allégorique et mystique ib. 1635 in 8. Maxime vero innotuit famoso et rarissimo libello: *Optatus gallus de cavendo schismate*, in quo cardinalem Richelieu accusat de ambitu patriarchatus in universam Galliam. Nil mirum quod hic liber undique in Gallia damnatus atque igni traditus fuerit.

[1]) Italis illum accenset Sotvellus, sed natum dicit ex oppido S. Crucis in regione, quae ad carnos spectat.

[1]) Backer dubitat, utrum revera Halloix haec scripserit commentaria; nam Sotvellus de illis silet.

usque ad sua tempora, ib. 1641 in 8; Hermanno Fley (qui dictus etiam est Stangefol) in academia coloniensi philosophiae professore et a 28. Jun. 1639—29. Martii 1641 rectore magnifico († 25. Sept. 1655), auctore operis[1]): *Eigentliche Beschreibung der uralten christlichen catholischen Religion* . . . . und aller Geschichten, so sich in den ersten 500 Jahren haben zugetragen, Coloniae 1640 in 4., de *ecclesiae universalis historia* meruit[2]) in primis Henricus Sponde (Spondanus). Ortus is est 6. Jan. 1568 Malleosolii in Vasconia ex parentibus quidem nobilibus, secta tamen calvinianis. Jam a primis annis ingenium ad omnes scientias aptum prae se ferebat, ac literarum humaniorum curriculum Orthesii in calviniano gymnasio feliciter emensus, Scotiam petit legati regii comes. Post suum in Galliam reditum totum se studio utriusque juris dedit: Turonii causidicum egit (1589) atque ab Henrico IV. libellorum supplicum magister est renunciatus. Interim tamen Bellarmini opera lectitabat, qua lectione, multo vero magis familiari cum magno Perronio colloquio, sectae suae errores agnovit atque demum 1595 fratris sui Joannis exemplum secutus ad Ecclesiae catholicae ovile reversus est[1]). Anno 1600 cum Surdisio cardinale Romam est profectus ibidemque sexto post anno sacerdotio initiatus (1606), atque a Paulo V. expediendis sacrae poenitentiariae literis admotus. Eruditione sua atque vita exemplari gratiam Baronii promeruit, qui illi etiam annalium suorum epitomen conscribendi facultatem fecit. Interim merita Spondani insignia Ludovicum XIII. permoverunt, ut ipsum ad episcopatum apamiensem nominaret (1626), verum sola Urbani VIII. auctoritas virum humilem adigere potuit, ut tantum onus in se susciperet. „Considero gradum, inquiebat ipse, et casum vereor; considero fastigium dignitatis, et intueor faciem abyssi jacentis deorsum: attendo celsitudinem honoris, et e vicino reformido pro eo, quod scriptum est: *Homo cum in honore esset, non intellexit* (Ps. 48, 13), ac si diceret: Honor absorbuit intellectum.“ In episcopum consecratus fuit Romae 17. Sept. 1626 praesentibus 24 cardinalibus. Tum suam adiens dioecesim eam a calvinianorum faece expurgavit erectisque seminariis atque instituta congregatione ecclesiastica pristinam Ecclesiae disciplinam revocavit. Demum dignissimus hic praesul, postquam per plurimos annos pastor bonus et vigilans gregi suae praefuit,

---

[1]) Alia ejusdem opera cf. in bibl. colon. p. 135, inter quae etiam: *Opus chronologicum et historicum circuli westphalici* in 4 ll. congestum a Christo nato usque ad sua tempora, Coloniae 1654 in 4.

[2]) De Ecclesia non meruit Petrus du Puy seu Puteanus (1582—1651) acerrimus gallicanarum libertatum patronus in op. *Preuves des libertés de l'Eglise gallicane*, Parisiis 1636; 1561 v. 2 in f.; 1731; *Commentaire* sur le traité des libertez de l'Eglise gallicane de P. Pithou, ib. 1636. 1639 t. 2 in f., 1651. Versatus admodum erat in antiqua Galliae historia, hinc ‚Varro gallus' dictus, multaque antiquitatis monumenta e tenebris in lucem protulit. Ex ejus operibus huc forte referri possent: *Histoire générale du schisme* qui a été dans l'Eglise depuis 1378 jusqu'en 1428, Parisiis 1654 in 4; *Différends entre le saint Siége et les empereurs* pour les investitures; *Histoire du différend entre le Pape Boniface VIII. et le roi Philippe le Bel; Histoire véritable de la condamnation de l'ordre des Templiers*, Parisiis 1654; Bruxellis 1702 in 12; 1713 v. 2 in 8; 1751 et 1757 in 4., cui editioni adjecta sunt: *Histoire des Templiers* auctore Gürtler, aliaque documenta huc spectantia cura Jac. Godefroy, Cf. Feller VII, 137; Biogr. un. XII, 305; Stimmen aus Maria-Laach 1872 II, 535 s.

[1]) De suo ad Ecclesiam reditu cf. ipsum in fine op. *De coemeteriis sacris*; Raess, die Convertiten III, 285 ss. Frater ipsius Joannes sui reditus rationem reddidit in op. valde raro: *Déclaration des principaux motifs* qui l'ont induit à s'unir à l'Eglise catholique. Ensemble la responce d'un Catholique Romain sur le mesme subject, Lugduni 1595 t. 2 (m. 36).

ad laborum mercedem transiit Tolosae 18. Maj. 1643 a. aetatis 75. Opera ejusdem sunt [1]): *Les cimetières sacrez,* Burdigalae 1596 in 12. et saepius; Parisiis 1600 (ed. jam sexta); latine versum et auctum: *Coemeteria sacra,* ib. 1638 in 4. etc., liber omnigena eruditione refertus et probatissimus, in quo ostendere nititur, coemeteria penes omnes populos habita fuisse sacra, merito proinde catholicos nolle illa cum protestantibus habere communia; *Annales ecclesiastici Caesaris Baronii in Epitomen redacti,* ib. 1612 in f.; Moguntiae 1618; 1647 v. 2 in f. (ed. bona); Lugduni 1660 (ed. omnium infima) etc., etiam in linguam gallicam a Petro Coppino versi. Haec epitome laudatur; licet enim non undequaque sit perfecta, facta tamen potiora nitide et ex ordine proponuntur [2]). *Annales sacri a mundi creatione ad ejusdem redemptionem,* Parisiis 1637 in f.; 1639; 1660; Coloniae 1640 in f., qui annales epitome sunt annalium Tornielli; *Annalium Baronii continuatio* ab a. 1197, quo is desinit, ad a. 1640, simul cum duobus praecedentibus operibus, Parisiis 1639 v. 6 in f. ed. optima; Ticini 1675—82 t. 3 in f.; et saepius alibi cum Spondani vita conscripta ab ejus familiari Petro Frizon [3]).

[1]) Cf. Niceron XI, 16 ss.
[2]) Andres VII, 731; Feller VIII, 80.
[3]) Hic patria erat rhemensis, quondam S. J., theologiae doctor sorbonicus, in magna Galliae eleemosyna vicarius generalis († 1651), cujus exstat etiam *Gallia purpurata*, seu historia cardinalium gallorum 1638 in f., emendata et aucta 1648, quae prius magni facta detrimenti aliquid passa est propter Baluzii *Antifrizonium*, Turigii 1652 in 8., in quo hic quamvis juvenis nonnisi 18 annorum plura Frizonii errata detegit; *versio* gallica s. Scripturae cum summariis capitulorum in N. T. ex annalibus Baronii excerptis, cui adjecit *media secernendis catholicis bibliorum versionibus ab genevensibus idonea*, Parisiis 1621 in f., quae tamen versio judice R. Simon hist. crit. du N. T. c. 31 ejusdem pretii est, ac versio Ren. Benoit, de quo cf. n. 162; Cf. Biogr. un. XVI, 88. Ceterum de cardinalibus gallis scripserunt praeterea Guilelmus du Peyrat regi ab eleemosynis († 1645) in Traité *de l'origine des Cardinaux du s. Siège* et particulierement des François avec deux traittez des legats a Latere, Bruxellis 1665; Coloniae 1670; et Henr. Albi S. J. († 1658) in *Eloges historiques des cardinaux* illustres françois et estrangers mis en paralle avec leurs pourtraits au naturel, Parisiis 1644 in 4. cum 40 incisionibus (m. 36); 1659. Scripsit contra Bonaventuram de la Bassée (Bassaeum) O. Cap., de quo alias, et *Defense de la conception* toute pure et sans tache de la S. Vierge et des raisons que l'on a d'en esperer de l'Eglise une derniere definition, Gratianopoli 1654 in 8.

375. Ad *romanorum pontificum historiam* nonnulla contulit Carolus Hannibal Fabrotus, celeber sui aevi juris peritus, Aquis Sextiis n. 1580, in patria academia juris professor († 16. Jan. 1659), editione op. Anastasii bibliothecarii *historiae de vitis rom. pontificum* a Petro ad Nicolaum I., Parisiis 1649 in f. Praeter plurima opera [1]), quae ad jus spectant civile, edidit quoque *opera omnia* doctissimi Cujacii (n. 104) Parisiis 1658 v. 10 in f. adjectis annotationibus doctissimis et utilibus. Et quaedam ad jus canonicum spectantia scripsit, ut praelectionem in lit. decret. Gregorii IX. *de vita et honestate clericorum,* Parisiis 1651 in 4., iterum in Struvii *bibliotheca librorum rariorum,* theca II. p. 206—238; et in Ger. Meermanni *thesauro* nov. jur. civ. et eccl. IV, 499—508. — Ad vitas romanorum pontificum Ciaconii (n. 172) *vitas Leonis XI., Clementis VIII., Pauli V., Gregorii XV. et Urbani VIII.* adjecit Andreas Victorelli [2]), presbyter bassanensis († 1653); annotationibus quoque locupletavit Francisci Toleti *institutionem sacerdotum,* Romae 1636 in 4; Possevinum *de officio curati,* Lugduni 1614 in 16; *manuale* Navarri, Venetiis 1614 in 4; *de angelorum custodia* scripsit ll. 2, Pa-

[1]) Cf. Biogr. univ. XIV, 76; Feller III, 506; Saxius ad a. 1615.
[2]) Cf. Verci Scrittori bassan. I, 57.

tavii 1607 in 4; et *de extrema unctione*, ib. 1609 in 8; *de origine et clausura monialium* etc. — Michael Gorgeu O. Minim. collegit *Remarques sur les souverains Pontifes romains*, qui ont tenu le sainte siège depuis Celestin II. jusqu'a maintenant, Abbatis villae 1659 in 4. pp. 2 in 1 v., opus sat rarum (m. 15). — Clementis IV. gesta attigit Claudius Clement S. J. sequanus († 23. Dec. 1642) in l.: *Clemens IV. eruditione, vitae sanctimonia, rerum gestarum gloria et pontificatu Maximus* etc., Lugduni 1624 in 12. Composuit etiam *Tablas chronologicas* en que se contienen los sucesos de España, Africa, Indias Orientales y Occidentales hasta el anno 1642, Matriti 1643; Valentiae 1689 in 4. — Petrus Monod S. J. natione allobrox, patria camberiensis, quem magni fecerunt Sabaudiae principes (n. 1586, † 31. Mart. 1644) edidit l. inscriptum: *Amedeus Pacificus* seu de Eugenii IV. et Amedei Sabaudiae ducis in sua obedientia Felicis V. nuncupati controversiis commentarius, Taurini 1624 in 4., in quo continetur accurata concilii basileensis historia.

376. *Conciliorum acta* collegit Severinus Binius Randeradii, quod Juliae est oppidum, natus a. 1573, academiae coloniensis rector magnificus (a die 15. Nov. 1627 ad 9. Dec. 1629) et ecclesiae metropolitanae canonicus et demum electoris vicarius generalis in spiritualibus († 14. Febr. 1641). Qua in opera eum juverunt Gretser, Fronto du Duc, Colvener, Hutter canonicus coloniensis, suppeditatis actis conciliorum adhuc ineditis; prodierunt vero hoc titulo: *Concilia generalia et provincialia* quotquot reperiri potuerunt, item epistolae decretales et romanorum pontificum vitae; adjecit quoque annotationes historicas et exegeticas (plerumque ex Baronio), Coloniae 1606 v. 4 in f. (latine tantum); aucta et cum textu graeco [1]) ib. 1618; demum Parisiis 1638 v. 9 in f. Edidit praeterea *historias ecclesiasticas* Eusebii, Socratis, Theodoreti, Sozomeni et Evagrii a se recognitas. — *Concilia Galliae novissima* post concilium tridentinum habita collegit Ludovicus Odesdun de la Meschinière 1646. 1666 v. 3 in f., quo opere (raro) continetur collectio sirmondiana (cf. p. 452.) — Gregorius de Rives O. Cap. avenionensis, vir multae lectionis, conciliorum studio maxime se dedit atque posteris reliquit: *Epitome omnium canonum conciliorum* tam generalium quam provincialium ab apostolis usque ad haec tempora in locos communes per alphabetum digesta, Parisiis 1663 in f.; *conciliabula* tum schismaticorum tum acatholicorum cum controversia historica et declarationibus locorum difficilium in historia ecclesiastica, ib. 1663 in f.; omnia simul Lugduni 1663 in f. — Adversus Pauli Sarpii de concilio tridentino pseudohistoriam *censuram theologicam et historicam* Dilingae 1654 edidit Scipio Henricus (Herrico) messanensis (n. 1592), notior tamen propter poemata et comoedias italicas. In duas p. suam censuram dispescit, quarum prior historiam continet concilii tridentini e Sarpio excerptam, quam non per omnia veram agnoscit. Posterior agit 1. de his, quae impie et stulte in praefatione continentur; 2. de mendaciis; 3. de his, quae pertinent ad concilium universale; 4. de concilio tridentino in particulari; 5. de argumentis adversus catholicam veritatem, ad quae ipse respondet [1]). — Ita etiam Philippus Quorli romanus auctor est op. *Historia concilii tridentini* Suavis Polani (Sarpi) ex Auctoris assertionibus confutata, Panormi 1661.

377. Plura magni momenti ad illu-

---

[1]) Plura de hac collectione deque iis quae merito in illa desiderantur cf. ap. Salmon Traité de l'étude des concils et de leurs collections etc. Parisiis 1724 p. 300 ss., 756—769.

[1]) Cf. Fabricium in hist. bibl. fabr. VI, 537 s.

strandam historiam ecclesiasticam Germaniae reperies in opere Caroli Caraffa episcopi aversani (1616) et nuncii apostolici († 1644), cui titulus: *Commentaria de Germania sacra restaurata* sub ss. pontificibus Gregorio XV. et Urbano VIII. regnante Ferdinando II. imp. ll. 8, accedunt decreta, diplomata, privilegia aliaque in favorem religionis catholicae et catholicorum in Germania emanata 1620—1629, Coloniae 1639 in 12; continuata ad a. 1641, Francofurti 1641 in 16; Viennae 1748; *legatio apostolica* ab a. 1624—34, denuo edidit Jos. Aug. Ginzel, Wirceburgi 1840, utrumque opus rarum. — *Annales ecclesiasticos regni hungarici* collegit Melchior Inchofer S. J., qui diu Messanae philosophiam, mathesin, theologiam moralem et scholasticam docuit († 28. Sept. 1648 a. aetatis 64). Prodiit tantum t. 1. Romae 1644 in f. (usque ad a. 1059); Posonii 1795—97 v. 4 in 8. Alia ejus opera sunt: *Tres magi evangelici*, Romae 1639 in 4; epistola Leoni Allatio circa quaestionem *de aequali primatu et individua auctoritate Petri et Pauli* (in Allatii de Ecclesiae occidentalis et orientalis perpetua consensione l. 3.) etc. Notior tamen forte est Inchofer propter l. *Epistolae b. Mariae V. ad Messanenses veritas vindicata* ac plurimis gravissimorum scriptorum testimoniis et rationibus erudite illustrata, Messanae 1629 in f., in quo tuetur illius ep. genuinitatem ut certam. Hinc a congregatione Indicis Romam citatus, ut rationem sui libri redderet, scite se defendit effecitque, ut saltem editiones immutatae nonnihil permitterentur[1]). Ita permittitur editio facta Viterbii a. 1632 in f. hoc titulo: *De epistola b. Mariae ad Messanenses conjectatio:* in qua ep. genuinitatem ut probabilem proponit. Prior ed. utpote prohibita est admodum rara. — Pro historia ecclesiastica *Hiberniae* tempore Elisabethae et Jacobi I. plura reperiuntur in *analectis* Davidis Rothe episcopi ossoriensis, qui a. 1650 occubuit martyr pro fide catholica. Prodierunt primum 1616. 1617. 1619, demum curante Patricio Fr. Moran episcopo ossoriensi, nunc tamen archiepiscopo sedis Sidney in Australia, Dublinii 1884 in 8. — Historiam ecclesiasticam Angliae scripsit Michaël Alfordus S. J. proprie Griffith (aliquoties nomine utebatur Joannis Flood) londinensis n. 1587, strenuus operarius in illa vinea per 20 annos, carcerem etiam expertus († 11. Aug. 1652). Prodiit opus inscriptum *fides regia britannica* sive annales ecclesiae britannicae, ubi potissimum britannorum catholica, romana et orthodoxa fides per quinque prima secula e regum et Augustorum factis et aliorum sanctorum rebus e virtute gestis asseritur t. 1. Leodii 1663; *fides regia anglosaxonica* sive annales etc., ubi . . . fides ab a. 500—800 . . . asseritur t. 2; *fides regia anglicana* . . . ubi potissimum anglorum . . . fides ab a. 800—1066 . . . asseritur t. 3; *fides regia anglicana* . . . ubi anglorum . . . fides ab a. 1066—1189 . . . asseritur t. 4. (m. 110). Aliud opus idque rarissimum est: *Britannia illustrata* sive Lucii, Helenae, Constantini, primorum regum et Augustorum christianorum patria et fides, cum appendice de tribus hodie controversis: de paschate britannorum, de clericorum nuptiis et num olim Britannia coluerit romanam ecclesiam, Antwerpiae 1641. in 4. Utrumque opus magni est momenti pro historia ecclesiastica Angliae[1]). — *Florum historiae*

[1]) Cf. Benedictus XIV de beatif. l. 4 p. c. 25 n. 7.

[1]) De his ita scribit Backer I, 71: Il y a de profondes recherches dans ces Annales, où l'auteur a suivi la méthode de Baronius. Le P. Serein Cressy, Bénédictin anglais de Douai, en a profité pour son Histoire de l'Eglise d'Angleterre, 1688. Je voudrais, dit Paquot, que le P. Alford n'y eut point mêlé tant de choses étrangères à son sujet; le premier volume serait réduit à moins d'un quart, si on en retranchait tout ce qui n'a point de rapport à l'Angleterre.

ecclesiasticae gentis anglorum ll. 7, ex quibus dulcissimum mel catholicae religionis ejusque admirabiles fructus in ea gente copiosissime colliguntur, cum epistola ad Jacobum regem de mutuis officiis inter summos pontifices et M. Britanniae reges edidit Parisiis 1654 in f. Richardus Smith lincolniensis n. 1566, in collegio anglorum duaceno theologiae professor, episcopus (1624) chalcedonensis, notus propter acres controversias, quae inter ipsum et regulares excitatae fuere, quaeque ipsum ut in Galliam secederet (1621), coëgerunt († 1655). Regularium jura contra ipsum propugnarunt prae ceteris Knott et Floyd; ipsius vero partes tuendas suscepit in primis Kellison. Aliud ejusdem opus aeque rarum ac praecedens est: *Collatio doctrinae catholicorum et protestantium* cum expressis s. Scripturae verbis, quae summa controversiarum merito censeatur, Parisiis 1622 in 4; anglice (aucta) Duaci 1631 (m. 15). Alius ab hoc est Richard. Smith, vigorniensis, doctor theologus oxoniensis et duacenae academiae rector et cancellarius († 1563) cujus sunt [1]: Diatriba (valde rara) *de hominis justificatione* ed. Oxonii in Anglia a. 1550 adversus Petrum Martyrem Vermelinum olim carthusianum in Italia, nunc apostatam in Anglia, Lovanii 1550 in 12. (m. 24); *refutatio* locorum communium theol. Melanchthonis, Duaci 1563, rara (m. 15); *defensio* externi Jesu sacerdotii, addita cath. Ecclesiae altarium propugnatio et calvinianae refutatio; *de missae sacrificio; confutatio* eorum, quae Phil. Melanchthon objicit contra missae sacrificium propitiatorium; accedit repulsio calumniarum Calvini et Musculi contra missam et purgatorium; *de infantium baptismo* contra Calvinum, ac de operibus supererogationis et merito mortis Christi, Lovanii 1562. — Rocchus Pirrus netinus n. 1571, vir admodum doctus, regiae capellae Panormi canonicus, thesaurarius et apostolicus protonotarius, aliisque muneribus honorificis functus († 8. Sept. 1654) de historia sicula sacra et profana meruit, in primis *Sicilia sacra* disquisitionibus et notitiis illustrata, ubi ll. 4, postquam de illius patriarcha et metropolita disquisitum est, a christianae religionis exordio ad nostra usque tempora cujusque praesulatus, majorumque beneficiorum institutio, archiepiscopi, episcopi, abbates, priores, singulorum jura, privilegia, praeclara monumenta, civitates dioeceseon cum praecipuis earum templis religiosisque familiis atque viri siculi vel doctrina vel sanctitate illustres continentur, explicantur. Liber I. complectitur notitias trium Siciliae metropoleon panormitanae, messanensis et monteregalensis, quarum prima prodiit Panormi 1630 in f., duae reliquae cum l. II. notitias episcopatuum, qui jam perierunt, complectente, ib. 1633 in f., uterque tamen a. 1634 prohibitus „donec corrigatur", unde correcta prodiit illa prima notitia, ib. 1644. Liber III. exhibet notitias episcopatuum nunc florentium atque eorum dioeceseon, ib. 1638; in l. IV. singularum abbatiarum ac prioratuum notitiae proponuntur, cujus p. 1. prodiit ib. 1647 in f., p. 2. ib. 1649; reliqua desiderantur; opus recusum fuit Lugduni Batavorum 1720 t. 2 in 1 v. in f.; continuatum cura A. Mongitori, Panormi 1733 t. 2 in f. (m. 60), impenseque laudatur ab Andres [1]). Non minus impense laudatur

[1]) Cf. Foppens II, 1070; Biogr. univ. XLII, 474.

[1]) Si fanno primo critiche ed erudite richerche sul patriarcha o metropolita di quell'isola, e poi si contengono le notizie degli arcivescovi, de' vescovi e degli abbati. La diligenza nel ricercare le notizie, e l'esattezza nel porgerle hanno fatto riguardare sempre con molta stima quell' opera, non solo nella novità della sua produzione, ma eziandio ne'lumi del nostro secolo. Nella terza edizione è uscita accresciuta dal P. don Vito Maria Amico colle notizie delle badie de' benedettini, de' cisterciensi e d'altre, che nelle prime due

ab eodem[1]) Aegidius Gonzalez Davila abulensis († 1658) propter duplex opus (rarum): *Theatro ecclesiastico de las Iglesias* metropolitanas y cathedrales de los Reynos de las dos Castillas. Vidas de sus arzobispos, opispos etc., Matriti 1645—50 t. 3 in f., quod vere dixeris Hispaniam sacram. *Theatro ecclesiastico* de la Iglesia de las Indias occidentales. Vidas de sus arzobispos, opispos, cosas memorabiles de sus sedes, ib. 1649—56 t. 2 in f. (m. 150). — Quaedam quae ad historiam sacram Brabantiae spectant reperis in op. *les Trophées tant sacrés que profanes du duché de Brabant* ll. 9, Antwerpiae 1641 in f. (1652 ed. 2), quae collegit Christophorus Butkens O. Cist., de quo in epitaphio dicitur „non habens per Europam in scientia nobilitatis (scil. in prosapiis nobilium inquirendis) facile sibi parem, in Belgio primus". In l. 10. alteroque t. dare cogitabat descriptionem urbium, municipiorum, baronatuum, item catalogum ecclesiarum, abbatiarum ac monasteriorum Brabantiae aliaque, quem tamen morte praepeditus (30. Sept. 1650 a. aetatis 60) edere non potuit[2]); prodiit vero cura Jaerens Hagae Comitis 1724 v. 2 in f., qui adjecit *Supplément aux Trophées* tant sacrés que profanes du Duché de Brabant de Ms. Butkens, traduit et recueilli des meilleurs Historiens et tiré des Archives de Brabant, ib. 1726 t. 2 in f. — Willibrordus Bosschaerts O. Praem. in Tongerloensi coenobio apud brabantos professor, vir accurate doctus et in sacra profanaque historia juxta versatus († 25. Jul. 1657 a. aetatis 80) diatribam edidit[3]) *de primis veteris Frisiae apostolis* sive dissertationes 156, quibus eorum anni, actus, res, personae, loca, tempora in eorum actis occurrentia discutiuntur, illustrantur, erroresque ab aliena manu illapsi refelluntur, Mechliniae 1650 in 4. (m. 24). — Opus insigne inscriptum *Gallia christiana,* cujus velut fundamenta jecerunt Joan. Chenu et Claudius Robert (cf. n. 166), multum promoverunt fratres gemini Scaevola et Ludovicus Sanmarthanus (de Sainte-Marthe), quorum alter post mortem uxoris ecclesiasticae militiae se mancipavit, uterque vero prius advocatum egit, postmodum vero ambo omnia sua studia historiae illustrandae consecrarunt († Ludovicus 1656; Scaevola 1650). Prodiit Parisiis 1656 v. 4 in f. Ultimam illi manum apposuit dictionemque limavit Abel Ludovicus Sanmarthanus, Scaevolae filius: qui etiam cum fratribus suis Petro Scaevola et Nicolao Carolo undique conquisivit documenta pro nova adornanda editione, quam tamen exsequi non potuit († 1697); eam seculo sequenti aggressus est Dionysius Sanmarthanus, sed non absolvit, quare editio a. 1656 pro sedibus metropolitanis turonensi, vesuntina, viennensi et ultrajectensi necessaria est[1]). Ceterum de hoc opere plura seculo sequenti. Abel Ludov. Sanmarthanus cum Petro Scaevola fratre suo aliud opus immensae plane molis aggressus est, *orbis christianus* inscriptum, historiam scil. omnium orbis ecclesiarum, quod tamen nunquam lucem aspexit; quae vero collegerat multum juvarunt P. Lequien in componendo opere suo, cui titulus *Oriens christianus,* de quo alias.

378. *Particularium ecclesiarum* historiam plurimi jam hac epocha narrant[2]). Nicolaus Camusat, canonicus

---

edizioni mancavano, e sempre più s'è renduta preziosa quella storia (VII, 773).

[1]) Ibid. p. 769.

[2]) Cf. Foppens I, 175; Saxius ad a. 1626.

[3]) Cf. Foppens II, 1165; Biogr. belg. II, 753.

[1]) Cf. de his variis Sanmarthanis Bibl. univ. XXXIX, 549 ss.

[2]) Praetermittimus Thomam Aquinatem a s. Joseph O. Carm. Monferrandi prope Claromontium in Alvernia natum († 6. Nov. 1649), qui praeter alia scripsit notas sat eruditas ad op. *de origine atque*

tricassinus († 20. Jan. 1655 a. aetatis 80) edidit[1]) *promptuarium sacrarum antiquitatum tricassinae dioecesis,* Augustae tricassinae 1610 in 12., quod complectitur monumenta scitu digna cum eruditis annotationibus, cui Petrus Joannes Grossley tricassinus († 1785) adjecit *Supplément* ib. 1750 in 12; *historia albigensium* auctore Petro monacho coenobii vallis Cerneji, Trecis 1615 in 8. (in patrol. Migne 213, 541); *monachi anonymi (Roberti) chronologia* ab orbis origine ad a. Christi 1220 cum appendice ad a. 1223, ib. 1608. — Petrus Coquault († 1645) paraverat[1]) jam plurima documenta pro historia ecclesiastica et civili rhemensi, sed prodiit tantum post ejus mortem hujus historiae *tabula chronologica*, Rhemis 1650 in 8. — Dioecesis aurelianensis historiam descripsit Symphorianus Guyon congr. Orat. († 1657) in op. erudito sed male scripto: *L'histoire de l' église et diocèse, ville et université d'Orléans,* 1647. 1650 v. 2 in f. — De *Massilia* meruit variis operibus Joannes Baptista Guesnay S. J. natus Aquis Sextiis 1585 († 4. Nov. 1658), scil.: *Provinciae massiliensis ac reliquae phocensis annales*[2]), sive Massilia gentilis et christiana ll. 4, Lugduni 1657 et iterum 1657 cum duplici additamento (fr. 30) in f.; *Magdalena massiliensis advena,* seu de adventu Magdalenae in Gallias et Massiliam appulsu disquisitio theologico-historica, ib. 1643 in 4; cujus quaestionis occasione plurima prodierunt scripta[3]) in utramque partem. *S. Joannes Cassianus illustratus* sive chronologia vitae s. Joan. Cassiani ab. et monasterii s. Victoris ab eodem conditi ab a. Christi 420 etc. Accedit *Onomasticon* rerum et verborum difficiliorum in commentariis s. Cassiani, ib. 1662 in 4. Quae ad monasterium spectant, ea quidem satis bene se habent, ut ab auctore in his rebus diutissime versato et documentis vetustis abundante exspectari potest; sed quae de Cassiani vita disserit, pluribus

---

primordiis gentis francorum ab auctore incerto sec. IX, cui adjecit diss. *de avisitinensis episcopatus nomine,* situ, institutione, progressu et praesulibus, Parisiis 1644 in 4; Jo. B. Rinuccini archiepiscopum firmanum († 13. Dec. 1653), ex cujus msc. prodiit cura G. Ajazzi *Nunziatura in Irlanda* degli a. 1645 a 1649, Florentiae 1844 in 8; Samuelem Nakielski praepositum ecclesiae s. Hedwigis Cracoviae († 1651), qui collegit *promptuarium antiquitatum monasterii michoviensis,* Cracoviae 1634 in f. (cf. Rotermund V, 359); Raphaelem Castelli bononiensem († 1656), qui disseruit *de donatione Constantini* ll. 2 (cf. Fantuzzi III, 150); Augustinum (in seculo dictus est Franciscus) Wychmans O. Praem., abbatem tungerloensem († 11. Febr. 1661), de quo cf. Foppens I, 113; Christophorum ad. Antonio et Castro O. S. Franc. hispanum, qui vernacule scripsit *historiam ecclesiasticam* et secularem Coloniae Baeticae i. e. urbis dictae Buxalancae, Granatae 1657 in f. — Guidonem Bentivoglio n. 1579, nuncium apostolicum sub Paulo V. in Flandriam et Galliam, qui et ipsum ob insignia merita ea occasione parta purpura ornavit. Post mortem Urbani VIII., cui erat familiaris et a consilio, parum aberat a consequenda tiara, nisi in ipsis esset mortuus comitiis (1644). Non sine pretio pro historia sui temporis sunt: *Relazioni di G. B.* in tempo delle sue nunziature di Fiandra e di Francia, Antwerpiae 1629; *Raccolta di Lettere* scritte in tempo delle sue nunziature etc., Coloniae 1631; 1807 cura Biagioli; *Memorie* ovvero Diario del C. G. B., Venetiis 1648. Opera collecta prodierunt ib. 1668. Cf. Kaulen Kirchenl. II, 385. — Bernardinum Gennaro S. J. neapolitanum († 16. Dec. 1644), cujus est *Saverio Orientale* ò vere Istorie de' Cristiani illustri dell'Oriente (ab a. 1542—1600) . . . raccolte dalle Lettere scritte in Europa, t. 1 (et unicus) del Giappone e de'Cristiani illustri di quei regni, Neapoli 1641 in f. (m. 36).

[1]) Cf. Biogr. un. VI, 663.

---

[1]) Cf. Biogr. un. IX, 173.

[2]) Backer I, 2328 de hoc opere scribit: „Cette histoire de Marseille n'est point estimée. L'auteur y suit pas à pas Clapiers et Nostradamus, et ne se montre ni plus exact, ni plus judicieux que ces deux écrivains."

[3]) Cf. illorum catalogum apud Backer I, 2326.

displicuerunt, totus enim in eo est, ut Cassianum tueatur vel excuset, iis tamen exceptis, quae s. Prosper refellit et erroris coarguit. Constat opus ll. 2, quorum 1. cc. 64 effigiem s. Cassiani sive ideam vitae religiosae proponit, alter de gloria et beatitudine ejusdem cc. 29 agit. — Franciscus Noguier scripsit *Histoire chronologique* de l'Eglise, Evêques et Archevêques d'Avignon, Avenione 1659 in 4. — Joannes Bajole S. J. condomiensis († 29. Mart. 1650) reliquit *Histoire Sacrée d'Aquitaine,* première partie, contenant l'état du Christianisme, depuis la publication de l'Evangile jusqu'à nos jours, Cadurci 1644 in 4. — Joannes Bondonnet O. S. Ben. restituit et correxit *les Vies des Evêques du Mans*, Parisiis 1651 in 4. — De dioecesi bellovacensi meruit Petrus Louvet[1]), parlamenti advocatus († 23. Dec. 1646) in *Nomenclatura et chronologia rerum ecclesiasticarum dioecesis bellovacensis*, Parisiis 1613; 1628; *Histoire et antiquités du pays de Beauvais,* Bellovaci 1635 in 8., cui Dionysius Simon supplementa adjecit 1704; 1718. Haec historia nonnisi propter documenta in eam recepta est alicujus pretii. — Joannes de Sancto Albino S. J. (n. 1587, † 18. Oct. 1660) reliquit *Histoire Ecclésiastique de la ville de Lyon ancienne et moderne,* Lugduni 1666 t. 2 in f. — Ad historiam Neustriae multa contulit Arthurus a Monasterio (du Monstier) O. Min. rothomagensis († 1662), qui praeter vitas multorum sanctorum et beatorum, quae additae sunt floribus sanctorum Ribadeneirae ed. Parisiis 1627, et *martyrologium franciscanum* ib. 1638 in f.; 1653, breviatum a Balthassare messanensi Venetiis 1679, edidit opus egregium (modo rarissimum et carissimum) praenotatum *Neustria pia* seu de omnibus et singulis abbatiis et prioratibus totius Normanniae, quibus exstruendis, fundandis dotandisque pietas neustriaca magnificentissime eluxit et commendatur, Rothomagi 1663 in f.; *Sanctitas monarchiae gallicae* regum christianissimorum eorumque filiorum ll. 9, Parisiis 1638 in 8. De rebus neustriacis alia 4 volumina ad praelum matura habebat, scil. Neustria christiana, Neustria sancta, Neustria miscellanea[1]). Aliud ejusdem opus admodum rarum est *sacrum gynaeceum* seu martyrologium amplissimum, in quo sanctae ac beatae aliaeque Christi ancillae, martyres, virgines etc., Parisiis 1657 in f. (fr. 30). — Nostro demum seculo e tenebris prodiit Simonis le Boucq *Histoire ecclésiastique de la ville et comté de Valenciennes,* cura Arth. Dinaux Valentinis 1844 in 4. — Aegidius Gelenius Kempensis[2]) n. 1595 historiographus archiepiscopi coloniensis, postea episcopus aureopolitanus episcopi osnabrugensis suffraganeus († 1656) in lucem dedit: *Vindex libertatis ecclesiasticae et martyr s. Engelbertus* archiep. colon. una cum brevi suae aetatis annalium, nobilium familiarum et monumentorum agrippinensium depromptorum editione, Coloniae Agrippinae 1633 in 4; 1634; Sacrarium seu *de admiranda sacra et civili magnitudine Coloniae l.*, ib. 1645 in 4; *pretiosa hierotheca duodecim unionibus historiae coloniensis exornata,* ib. 1634 in 4. — Philippus Caesar acer primum et fervidus pastor bremensis, qui tamen 16. Jan. 1630 ad Ecclesiam rediit catholicam, ex vetere cod. hamburgensi in lucem protulit *Triapostolatum Septentrionis* seu vitam et gesta s. Willehadi, s. Ansgarii, s. Rimberti trium principalium ecclesiae

---

1) Cf. Biogr. un. XXV, 277.

1) Cf. Biblioth. franc. I, 143.

2) Cf. Hartzheim bibl. colon. p. 9; Saxius ad a. 1633. Ejus frater Victor O. Cap. ter suae provinciae praepositus, vir piissimus insignem reliquit *summam practicam theologiae mysticae,* in omnes ab infimis usque ad supremos divini animi status, operationes et dispositiones magis notabiles ordine consecutivo digestam, Coloniae 1646; 1652 (fr. 18); eam germanice vertit, ib. 1653.

bremensis episcoporum, Septentrionis apostolorum, Coloniae 1642, opus valde rarum. — Claudius Sudan S. J. friburgensis († 2. Dec. 1655) auctor est operis rarissimi: *Basilea sacra* sive episcopatus et basileensium origo ac series, Bruntruti 1658 in 8. — Simon Starevolscius (Staravolscius, Starawolski † 1656) collegit[1]) *vitas antistitum cracoviensium*, Cracoviae 1655 in f. et *Epitomen omnium conciliorum* tam generalium quam particularium, Romae 1653 in f. (m. 25); *breviarium juris pontificii*, ib. 1653 in 4; *monumenta vel epitaphia sarmatarum illustrium* beatae aeternitati adscriptorum collecta, Cracoviae 1655 in f., opus valde rarum (m. 75).

379. De ecclesia mediolanensi meruit Joannes Petrus Puricelli (n. 23. Nov. 1589, † 7. Nov. 1659) vir eruditus et laboriosus, propter insignia merita factus a. Frid. Borromaeo archipresbyter ad s. Laurentium, praeter alia[2]) edidit *Ambrosianae Mediolani basilicae ac monasterii hodie cisterciensis monumenta*, quibus historia mediolanensis illustratur et ab erroribus vindicatur, Mediolani 1645 in 4., etiam in Graevii *thes. Italiae* IV, 1 ss.; *de ss. martyribus Nazario et Celso, ac Protasio et Gervasio* historica dissertatio, 1656 in f.; *de ss. martyribus Arialdo, Alciato et Herlembaldo Cotta ll. 4*, quibus historia mediolanensis illustratur, 1657 in f.; *s. Satyri conf. et ss. Ambrosii et Marcellinae tumulus luci restitutus*, ib. 1658; *Laur. Littae civis et archiepiscopi mediol. vita*, ib. 1653 in 4. — *Istoria ecclesiastica di Piacenza* t. 3 in f. (quorum 3. est valde rarus), Placentiae 1651—61 (l. 40) et *vita Gregorii X*, Romae 1635 in 4. est Petri Mariae Campi. — Bernardus Faynus collegit *catalogos quatuor* episcoporum, cardinalium, vicariorum generalium ecclesiarum brixianae sedis, Brixiae 1658 in 4. — Felix Ciatti O. Min. Conv. perusinus (n. 1592, † 1642) plurimum illustravit historiam perusinam suis scriptis, eruditis quidem, sed minus criticis, e quibus huc referri possunt: Paradosso storico *della Chiesa perugina* e del suo primo Vescovo, Venetiis 1634, opusculum sat rarum; *Delle Memorie e Annali ed Istoriche delle cose di Perugia* … nelle quali si descrive Perugia Etrusca, Romana ed Augusta, Perusii 1638 in 4., cui subjecit p. 4. *Perugia Pontificia*[1]). — *De sacris ecclesiae neapolitanae monumentis* librum singularem (opus posthumum) reliquit (Neapoli 1645 in f.) Antonius Caraccioli, in quo pleraque in ea a primaeva ipsius institutione (tempore s. Petri ap.) ad usque a. Christi fere 900. gesta narrantur, illustrantur et ad historicam veritatem revocantur. Erat Antonius Caraccioli neapolitanus e clericorum regularium familia, qui quamvis admodum parum valeret memoria, infatigabili diligentia et solertia huic medebatur defectui adeo, ut plura etiam docta composuerit opera († 19. Martii 1642 octogenarius). Adhuc puerulus libros semper secum ferebat, ut quovis temporis momento bene uteretur. Ordinem ingressus (1584) solidarum virtutum studio enituit; aliquamdiu philosophiam docuit, sed cathedra relicta, sacrae scientiae totum se devovit. Alia ejusdem opera sunt: *De vita Pauli IV. P. M.* collectanea historica; item Cajetani Thienaei, Bonifacii a Colle, Pauli Consiliarii, qui una cum Paulo IV. tunc theatino episcopo ordinem clericorum regularium fundaverunt, vitae, Coloniae 1612 in 4; vita s. Cajetani recepta fuit in acta SS. 7. Aug.; historica demonstratio *quod s. Januarii patria Neapolis fuerit* (recepta inter sacra monumenta ecclesiae neapol.); *nomenclator et propylaea in qua-*

---

[1]) Cf. Zedler XXXIX, 1258; Saxius ad a. 1620.

[2]) Cf. Argelati II, 1137 ss.; Saxius ad a. 1644.

[1]) Cf. Vermiglioli, Biografia degli Scrittori Perugini I, 323 ss.

tuor antiquos chronologos, Neapoli 1626 in 4., scil. in Herempertum, monachum cassinensem, auctorem principum beneventanorum ab a. 785—888; Lupum Protospatham, qui scripsit chronicon regni neapolitani ab a. 806—1102 sicut et tertius (anonymus monachus cassinensis) ab a. 1000—1195, et Falco notarius apostolicus ab a. 1102—1140, opus rarum, quod post alias tres editiones recepit Muratori in t. V. script. rerum italicarum; *biga illustrium controversiarum:* de s. Jacobi accessu ad Hispaniam et de funere s. Martini a s. Ambrosio procurato, Neapoli 1618 in 8; *synopsis veterum religiosorum rituum atque legum,* Romae 1612, in qua agit de origine clericorum tam regularium quam secularium, psallendi prisco usu et ritu, origine officii de b. Virgine, origine sacrae musices in ecclesiis, templorum nitore, ornatu et cultu, ss. ordinum collatione ac ministerio, priscis ss. virginibus, de concionatoribus, mentali oratione, conscientiae examine, officio sacerdotum e veterum exemplo, ritu audiendi confessiones, moribundis pie adjuvandis, funere christianorum, iteratione professionis religiosae, tribus votis religiosis, literis gratiosis, priscorum clericorum vestitu, jejunio, agape, cura aegrotorum, novitiorum educatione, studio literarum etc.[1]) — Bartholomaeus Chioccarelli eruditus juris consultus (n. 1580; † 1646) texuit *antistitum ecclesiae neapolitanae catalogum* ab apostolorum tempore ad a. 1643 (Neapoli); *de illustribus scriptoribus,* qui in civitate et regno Neapolis ab o. c. ad a. 1646 floruerunt, quod opus ex ejus msc. edidit Jo. Vincentius Meola, ib. 1780. 1781 t. 2 in 4. — *Napoli sacra* edidit Caesar Eugenius Caraccioli 1623—54 in 4., quam auxit Carolus Lellis, opus valde rarum, in quo origo et fundatio omnium ecclesiarum, monasteriorum etc. describitur. — *Historiam messanensis ecclesiae* et episcoporum vitas, et l. *de urbis Syracusarum antiquo archiepiscopatu,* ac de ejusdem in universa Sicilia metropolitico jure, Neapoli 1640, edidit praeter alia Antonius Amicus messanensis, canonicus panormitanus, vir eximiae eruditionis historicae, et historiographus regius Philippi IV. († 1641). — Benedictus de Passaflumine O. S. Franc. cephaleditanus († 1646) disseruit *de origine ecclesiae cephaleditanae* addiditque ejus urbis et dioecesis brevem descriptionem, Venetiis 1645 in 4. — Bernardini Manzoni O. Conv. († 1647) est *Caesenae s. historia ecclesiastica,* Caesenae 1643; Lugduni B. 1723 in f.

380. Rodericus de Cunha olisiponensis n. 1577, portalegrensis episcopus (1615), post triennium portuensis (1618), dein bracharensis (1627), mox olisiponensis († 4. Jan. 1643), disseruit *de primatu bracharensis ecclesiae,* Bracharae 1632, *Catalogo e Historia dos Bispos do Porto,* in portuensi urbe 1623; *Historia Ecclesiastica de Braga com as Vidas de seus Arcebispos e Varoens Santos e eminentes do Arcebispado pp.* 2, Bracharae 1634, 1635; *super 1. p. decreti Gratiani commentarium,* Bracharae 1629 in f., edidit. Scripsit praeterea: Pro ss. papae Pauli V. statuto nuper emisso *in confessarios feminas sollicitantes in confessione* motae solutaeque quaestiones[1]), Beneventi 1611 in 4; cui operi additiones fecit Seraph. de Freitas O. b. M. de Merc. Vallisoleti 1620; locupletioribus additionibus illustratum ib. 1632 in 4. — Francisco Bermudez de Pédraza ecclesiae granatensis canonico († 1655) debemus *Historia eclesiastica,* principios y progresos de la ciudad y religion Catolica de Granada, Granatae 1638 in f., et *historiam eu-*

[1]) Cf. Biogr. un. VII, 101; in primis Vezzosi I, 184 ss.

[1]) Expositionem const. Gregorii XV. *contra confessarios sollicitantes* in confessione dedit Joannes a Trinitate O. S. Fr. († 1645) Hispali 1643 in 8. Ei quoque debemus *Chronica de los frayles descalzos Menores* de la provincia de S. Gabriel, ib. 1652 in f.

charisticam, ib. 1643 in 4. — Franciscus Rus de la Puerta beaciensis († 1649) reliquit *La Historia Ecclesiastica del reyno y obispado de Jaen:* primiera parte, que contiene sus principios y progresos en la Religion Christiana, Giennii 1634 in 4; altera non prodiit. — Bartholomaeus Fisen S. J. leodiensis (1591—1649) descripsit *sanctam Legiam* romanae ecclesiae filiam, sive historiam ecclesiae leodiensis, Leodii 1642 in f.; 1696. Narrationem inchoat ab a. 600 ante Christum eamque perducit ad a. 1612; verum priora 10 secula vix aliquid continent, quod ad hanc spectet ecclesiam. Alia ejusdem opera sunt: *Origo prima festi corporis Christi* ex viso s. virgini Julianae divinitus oblato, ib. 1628 in 12; *flores ecclesiae leodiensis,* sive vitae et elogia sanctorum et aliorum, qui illustriori virtute hanc dioecesim exornarunt, Insulis 1647; *Paradoxum christianum* laedi neminem nisi a se ipso, Leodii 1640 in 8. — Petrus de Wagenhare (Waghenare) O. Praem. flander († 29. Aug. 1662) descripsit *s. Thomae cantuariensis et Henrici anglorum regis monomachiam de libertate Ecclesiae,* Coloniae 1626 in 8.

381. His merito addimus Carolum a s. Paulo abbatem fuliensem, congregationis fuliensium superiorem generalem et demum (1642) episcopum abrincensem († 1644), propter suam *Geographiam sacram* sive notitiam antiquam dioecesium omnium patriarchalium, metropoliticarum et episcopalium veteris Ecclesiae ex ss. conciliis et patribus et historia ecclesiastica et geographis antiquis collectam, Parisiis 1641, quae cum notis et animadversionibus Lucae Holstenii, quibus plurimi auctoris errores corriguntur, et 10 tabulis geographicis Amstelodami iterum prodiit in f. 1704 (m. 30). „Primus quod quidem sciam, inquit Dupin [1]), veterem Ecclesiae africanae statum in tabula geographica exponere aggressus est R. P. Carolus a s. Paulo . . . Opus arduum, in quo etiamsi multa peccaverit, illo tamen opere de republica christiana optime meritum nemo non fatebitur.“ Recensitis autem plurimis difficultatibus, quae in tali opere vincendae erant, prosequitur: „Has et alias difficultates superandas habuit R. P. Car. a s. Paulo, quo minus mirum est illum in tot scopulos incautum impegisse. Queritur Nicolaus Sanson et jure queritur episcopatus ab illo plurimos omissos, aliquot vero duplicatos vel triplicatos, circiter trecenta nomina vitiose scripta, centum ad summum et septuaginta duos episcopatus in tabula collocatos, cum 300 positio potuerit stabiliri. Ex his 172 episcopatibus 5 aut 6 plus minus suum in tabula geographica locum obtinere, alios omnes perperam locatos etc.“ Divisum est hoc opus in 12 ll., pro variis partibus orbis christiani.

382. Secundus Lancilotti Ord. Olivet. suae congregationis fuit praepositus et etiam historiographus relicta *historia olivetana,* Venetiis 1623 in 4., in qua describit ejus originem, abbates, coenobia, viros egregios etc. — Joannes Michael Pio O. S. Dom. Plodius latine agnominatus bononiensis, theologiae lector, ab Urbano VIII. inquisitor generalis mediolanensis institutus († c. 1644), vir erat rerum ordinis diligens scrutator, cujus diligentiae argumenta sunt: *Della nobile e generosa progenie del P. S. Domenico in Italia* ll. 2, ove si tratta delle fondationi delli conventi e monasteri dell' ordine de' Predicatori

[1]) In admonit. in tabulam geographicam editioni Optati de schismate donatistarum praemissam. Cf. quoque ejus geographiam sacram in eadem editione p. 28. Loquitur autem Dupin tantum de ecclesia africana, quia de hac solum in editione operum Optati sollicitus erat: ita etiam Nic. Sanson, cujus mox verbis utitur. Brevem operis descriptionem cf. in *Bibliothèque choisie* II, 311.

eretti in Italia nel tempo che visse questo santo: si spiegano le vite di tutti gli huomini illustri per bontà, dignità e dottrina, che s' appartengono a questi conventi etc., Bononiae 1615 in f.; *delle vite degli huomini illustri* di s. Domenico pp. 2, ib. 1607. 1613 in f. — Angelus a s. Francisco O. S. Franc. anglus, lector theologiae primarius descripsit *certamen seraphicum* provinciae Angliae pro Ecclesia, in quo declaratur, quomodo fratres minores angli calamo et sanguine pro fide certarunt, Duaci 1649 in 4., opus rarum, cui adjectus est catalogus scriptorum ex ord. fratrum minorum. — Bonaventura a Fassano O. S. Franc. collegit *Memorabilia Minoritica* provinciae s. Nicolai O. Min. reg. obs. ab a. 1222—1635, Barii 1656 t. 2 in 8., quorum primus continet situm et originem, fundationes et numerum conventuum et fratrum; secundus progressus particularium personarum, quae in officiis, dignitate, doctrina ac sanctitate floruere. — Franciscus de s. Maria O. Carm. granatensis, strenuus religiosus, qui viae ducem habuit s. Theresiam sibi ex materno latere propinquam († 1654), in laudem sui ordinis conscripsit *Historia profetica* de la Orden de Nuestra Señora del Carmen, Matriti 1630 t. 1. (et unicus) in f.; 1642 ed. 2. cum apologia adversus aliter sentientes. Prosequitur in eo historiam sui ordinis ad a. mundi 4048; ejus continuatio a tempore Christi usque ad a. 415. non prodiit. Descripsit dein tempora propinquiora reformationi in op. *Reforma de los Descalzos* de N. S. del Carmen de la prima observancia, ib. 1644 et 1655 (cum auctoris vita) t. 2 in f. — Petrus Rovier (Roverius) S. J. avenionensis in literis humanioribus excellens († 1649) auctor est operis: *Reomaus* seu historia monasterii s. Joannis Reomaensis in tractu lingonensi primariae inter gallica coenobia antiquitatis ab a. Christi 430. collecta et illustrata. — Neque praetermitti debet Philippus Brasseur belga Montibus n. 1597, canonicus († 24. Oct. 1659). Illustrandae enim historiae ecclesiasticae Hannoniae totus incubuit, quam versibus heroicis, pluribus editis libellis, qui non carent pretio historico, celebravit. Constituunt ipsi unum corpus inscriptum *Prodromus Hannoniae*, in quo describit gesta eorum, qui sanctitate, dignitate, scientia floruerunt. Prior pars *Panegyricus sanctorum Hannoniae* prodiit Montibus 1644; altera *Theatrum abbatiarum* ib. 1645 in 12; tertia p. *Sydera illustrium scriptorum*, ib. 1637 in 12. Tota collectio est rarissima plane. Praeter alia [1]) ejus quoque est: *Origines omnium Hannoniae coenobiorum* 8 ll. breviter digestae, ib. 1650 in 12. — Quibus addantur: Martinus Marrier [2]) cluniacensis (n. 4. Jul. 1572; † 1644), cujus *bibliotheca cluniacensis*, in qua ss. patrum abbatum cluniacensium vitae, miracula, scripta, statuta, privilegia, chronologia, catalogus abbatiarum, prioratuum etc. habentur, Parisiis 1614, cum annotationibus Andreae Du Chesne, ib. 1644 in f., ob pretiosa monumenta, quae suppeditat magni aestimatur. — Angelus Manrique O. Cist. circa a. 1577 natus Burgis in Hispania propter eruditionem mentisque robur „Atlas salmanticensis academiae" dictus [3]), Scotum ibidem, divum dein Thomam est interpretatus, mox primam cathedram assecutus; a Philippo IV. episcopus Pacis Juliae (Badajoz) 1645 renunciatus († 1649). *Annales cistercienses* (seu

---

[1]) Cf. Biogr. nation. belg. II, 909. Petrus Coens halensis, canonicus antwerpiensis († 7. Aug. 1645) non inerudite disputavit *de origine Beghinarum et Beghinagiorum Belgii*, cum adjunctis notis, quibus declaratio veridica (Zegeri van Hontsum), quod Beghinae nomen, institutum et originem habeant a s. Begga Brabantiae ducissa illustratur, Leodii 1629 in 8. Ipse illud derivat a Lamberto le Begue, presbytero leodiensi, qui floruit circa a. 1173.

[2]) Cf. Biogr. un. XXVII, 256.

[3]) Werner, der h. Thomas von Aquin III, 141.

verius ecclesiasticos) a condito Cistercio summa cura conscripsit[1]), sed defuit illi multarum rerum cognitio, quibus uberiores eos reddere potuisset. Prodierunt t. 4 Lugduni 1642—1659 in f. (m. 500); germanice, Augustae 1739—42 pp. 5 in 2 v. in f. — Jacobus d'Amiens (Damianus) S. J. atrebatensis (n. 6. Jan. 1599, † 16. Dec. 1650) proposuit *synopsim primi seculi Societatis Jesu,* Tornaci 1641 in f., opus rarissimum, quod incendium, ut fertur, absumpserit integram fere exemplarium copiam.

383. Hagiographis accensendi sunt: Albertus Chanowsky S. J. bohemus († 1646), qui bohemice dedit fere Surii compendium. — Joannes d'Assignies O. Cist. nobilibus parentibus ortus († 1642), qui praeter plura ascetica edidit[2]) *Vies des personnes illustres en sainteté* de l'ordre de Cîteaux, Duaci 1598; 1606 t. 2 in 4. — Joannes Tamayo de Salazar, vicarius generalis abulensis († 1662), non optime tamen meritus de hispanica historia utpote Pseudo-Dextri et spuriorum similium historicorum assecla et propugnator, e quorum fere scriniis parum feliciter compilavit[3]) *Martyrologium hispanum* sive anamnesim h. e. commemorationem omnium sanctorum hispanorum pontificum, martyrum, confessorum, virginum, viduarum ac ss. mulierum, per dies anni digestam et concinnatam ac notis apodicticis illustratam ad methodum martyrologii romani, Lugduni 1651—59 t. 6 in f. (m. 130). — Joannes a s. Maria O. Praed. in seculo dictus de Giffre de Rechac 25. Aug. 1604 apud Quillebovium Neustriae castrum est natus. Adolescens 14 annorum habitum s. Dominici induit absolutisque studiis postquam aliquamdiu theologiam sodales docuit, missionarius in Orientem missus in insula Chio strenue fidei catholicae propagandae confirmandaeque incubuit. In Galliam redux laboribus pariter apostolicis se dedit, sed et investigandis monumentis pro illustranda ordinis historia, in qua tamen paulo fuit credulior († 9. Apr. 1660). Praeter vitas sanctorum quorundam singularium, in primis s. Dominici, Parisiis 1647, scripsit[1]) ordine alphabetico *Les vies et actions memorables des Saintes et Bienheureuses* tant du premier que du tiers ordre du glorieux pere et patriarche s. Dominique, Parisiis 1635 t. 2 in 4., opus aestimatum; *Les vies et actions des Saints canonizez* de l'ordre des FF. Prêcheurs et de plusieurs Bienheureux et illustres personages du même ordre, ib. 1647 in 4; *Les Beatifiez de l'Eglise,* dont on celebre les festes par tout l'ordre ou en divers endroits avec le triomphe des Martyrs du même ordre, ib. 1650 in 4. — In primis vero Carolus Stengelius[2]) O. S. Ben. augustanus (n. 29. Jan. 1581), abbas anhusanus (1630), vir laboriosae industriae, otii acerrimus hostis, eruditus et ob editos libros a summis pontificibus, purpuratis patribus aliisque principibus et viris illustribus plurimum commendatus: nam libris undecentum de diverso argumento praelis subjectis immortale sibi nomen paravit, perdius et pernox vel oratione vel lectione vel scriptione gnaviter occupatus. Obiit 27. Jan. 1663 a. aetatis 82. Ex ejus operibus[3]) hic tantum aliqua indicabimus: *Vita s. Joannis Ap.,* Ingolstadii 1653 (m. 15); *s. Wic-*

---

[1]) Cf. Nic. Antonius in bibl. hisp. n. I, 91, qui alia auctoris opera ascetica et concionatoria indicat; Pinius in actis de s. Bernardo (t. IV. Aug. d. 20) § 65. Praetermisimus periodo priori Barnabam de Monte Albo O. Cist. († 1602), qui coepit *Chronica del orden del Cistel,* sed prodiit tantum p. 1. Matriti 1602 in f.

[2]) Cf. Biogr. nat. de Belg. I, 505.

[3]) Cf. Nic. Antonius I, 784.

[1]) Alia ejusdem opera ascetica cf. apud Quetif II, 594.

[2]) Distinguendus a Georgio Stengel, cujus facta est mentio p. 424.

[3]) Cf. indicem post ejus vitam ap. Ziegelbauer III c. 4 § 11.

perti episcopi augustani, 1607 in 8; *ss. Wilhelmi ab. hirsaugiensis* et *Wilhelmi gellonensis* cum commentario, Augustae 1611 in 4; *s. Wunibaldi ab.*, ib. 1612 in 4; *s. Symperti* ep. augustani, ib. 1615 in 8; *s. Benedicti*, ib. 1621 in 18; *s. Dominici*, ib. 1612 in 8; *s. Bernardi*, ib. 1614 in 8. (hae duae germanice); *de ss. 14 auxiliatoribus*, ib. 1620 in 16. etc.; *signaculum s. Crucis* contra sectarios assertum, Ingolstadii 1612 in 4. (germanice); *de reliquiarum cultu, veneratione ac miraculis* ll. 5, ib. 1624; *commentarius rerum a s. Petro gestarum* e ss. literis, ss. patribus et probatissimis scriptoribus, Augustae 1620; *Monasteriologia*, insignium aliquot monasteriorum O. s. Ben. in Germania origines, fundatores clarique viri ex eis oriundi, ib. 1619 in f.; *commentarius rerum augustanarum* ab urbe condita ad sua tempora i. e. a. 1647, Ingolstadii 1647 in 4; cui *mantissam*, in qua amplior dioeceseos augustanae notitia continetur, adjecit, Aug. 1650 in 4. Habentur in hoc commentario erudito vitae episcoporum augustanorum a s. Dionysio primo ep. usque ad Henricum V. episcopum 60. — Martinus l'Hermite S. J. natione belga († 6. Oct. 1652), praeter alia scripsit[1]): *Histoire des Saints de la Province de Lille, Douay, Orchies* avec la naissance, progrès, lustre de la Religion Catholique en ces Chastellenies. Sequitur: *Heureux progrès de la Religion sainte* a Lille, Douay, Orchies etc. Duaci 1638 in 4. (fr. 30). Ei quoque adscribitur: *Catéchisme ou Abrégé de Doctrine touchant la Grace divine* selon la Bulle de Pie V., Gregoire XIII., Urbain VIII. *Antidote des erreurs du temps*, ib. 1650 in 16., prohibitus decreto 6. Oct. 1650. — Jac. Colgan hibernus edidit *acta SS. Hiberniae*, Lovanii 1645 t. 2 in f.

[1]) Cf. Backer II, 128; Foppens II, 856.

384. De historia *literaria* meruerunt Celsus de Rosinis O. Cler. can. reg. lat., abbas, cujus exstat *lyceum lateranense* illustrium scriptorum s. apostolici ordinis reg. cler. can. Salvatoris lateranensis elogia ll. XX ad faciliorem ordinem digesta, in quibus eorum opera edita recensentur editionesque notantur et quae msc. integra reliquerunt, in quibus bibliothecis asserventur, adducitur, Cesenae 1649 t. 2 in f. (m. 30). — Joannes le Paige O. Praem., Sorbonae doctor († 1650), collegit *bibliothecam ordinis praemonstratensis*, Parisiis 1633 t. 2 in f. (m. 125) opus rarum, cujus l. 1. continentur praeliminaria; 2. vitae et gesta SS. utriusque sexus O. Praem.; 3. privilegia pontificia et regia; 4. statuta et 5. quae electiones spectant. — Philippus Elsius O. S. Aug. belga 1651) collegit *Encomiasticon augustinianum*, Bruxellis 1654 (m. 40), in quo recensentur personae ordinis Erem. s. Aug. sanctitate, praelatura, legationibus scriptisque praestantes, judicio tamen non satis critico: avidius enim incautiusque multos aliorum ordinum scriptores suo asseruit, inter quos ipsum s. Franciscum assisinatem: unde nil mirum, quod eorum recenseat ad 2500. — Philippus Alegambe S. J. Bruxellis n. 22. Jan. 1592, aliquamdiu in academia graecensi philosophiae professor († 6. Sept. 1652) longe accuratiori diligentia concinnavit *bibliothecam Scriptorum Soc. Jesu* post excusum a. 1608 catalogum R. P. P. Ribadeneirae Soc. ejusdem theologi, Antwerpiae 1643 in f.; accedit catalogus religiosorum S. J., qui hactenus pro catholica fide et pietate in variis mundi plagis interempti sunt: quem catalogum in opus dilatavit, cui extremos aliquot annos mortesque illustres ad a. 1655 adjecit Joannes Nadasi ejusdem Soc. J. († 1679), Romae 1657 in f. — Franciscus Maria Torrigius praeter plura reliquit l. *de cardinalibus S. R. E.* scriptoribus, Romae 1641.

385. Reliqua est *archaeologia christiana*, de qua meruerunt: Nicolaus Hugo Menardus O. S. Ben. congr. maur. blesensis n. 1585. Primus fuisse fertur, qui studia literarum in congregatione s. Mauri extulerit eaque cum sanctioris vitae cultu conjungenda esse qua sermone, qua exemplo docuerit. Temporis jacturam praeprimis deflebat. Hinc recessus et solitudinis amantissimus in paucis amicis acquiescebat iisque selectis, quos inter principem locum obtinuit Jacobus Sirmondus S. J. Horum judicio, quidquid commentaretur, permittere solitus erat vir summae modestiae. Memoria erat egregia atque adeo tenaci, ut quae semel legerat obliivisceretur nunquam, hinc nulla unquam collectanea aut adversaria memoriae sustentandae gratia condidit: unde etiam Sirmondus dicere solebat, Menardi memoriam morosae plurium librorum evolutioni se praeferre, et si quo ex veteribus loco ad explicanda certorum scriptorum dicta opus esset, multo praesentiorem sibi opem expeditioremque rem ab una Menardi sui memoria, quam a pluribus commentariis fore. Morte pene repentina 20. Jan. 1644 sublatus est vir singulari pietate praeditus, antiquitatis ecclesiasticae peritissimus atque criticus solertissimus [1]). Hanc solertiam et peritiam testantur ejus opera, pauca quidem sed docta. Edidit in primis *S. Gregorii I. Papae librum sacramentorum* correctiorem et locupletiorem ex Missali ms. s. Eligii cum notis et observationibus eruditissimis, Parisiis 1642 in 4., etiam in edit. opp. s. Gregorii a. 1705 t. 3. „Duo autem ibi consideranda sunt, scribit Muratori diss. de rebus liturg. c. 6, textus videlicet Gregoriani sacramentarii ipsiusque Menardi notae. Ad hasce quod attinet, eae ex multiplici eruditione, qua in liturgicis rebus eminebat vir doctissimus, summopere sunt commendandae, et dignae quae omnium manibus terantur. Quod vero pertinet ad Gregorianum textum ab eo editum, en quid de eo senserint patres Benedictini in praefatione ad idem Sacramentarium: ‚Et sane, inquiunt, perpensis omnibus aequiori lance, nullum ipsi vel ob antiquitatem vel ob integritatem praeferendum duximus, lecta, quam editioni suae vir doctissimus praefixit, praefatione.' Verum v. cardinali Thomasio, ut in ejus Vita memoriae proditum lego, aliter visum fuit. Scil. optasset ille, ut Benedictini Gregorianum a Pamelio editum Sacramentarium in edit. operum s. Gregorii M. praetulissent, cum illud magis conforme ac simile censeret primigenio textui s. pontificis, quam alterum a Menardo editum; quod tamen facere ii vetabantur, quando statuerant utilissimas Menardi notas in suam editionem inferre, quae textui diverso a Menardino minime respondissent. Ceterum quin Pamelii textus Menardino sit praeferendus, ut arbitratus est Thomasius ac dein confirmavit eximius P. Mabillonius, nemo dubitare poterit, qui diligentiori lance utrumque expendat." Hactenus Muratori. *Epistola s. Barnabae ap.* cum doctissimis notis, Parisiis 1645 in 4. (opus posthumum); *martyrologium sanctorum* O. S. Ben. 2 ll. observationum illustratum, ib. 1629 in 8; *de unico Dionysio Areopagita* [1]) Athenarum et Parisiorum episcopo dissertatio seu diatriba, quam suppresso suo nomine adversus Joannis Launoji discussionem Milletianae responsionis vulgavit, ib. 1644 in 8.

386. Paulus de Angelis, Clementi VIII. acceptus, canonicus ad s. Mariam

[1]) Cf. Pez, bibliotheca benedictino-maurina l. 1 c. 1. Biogr. un. XXVIII, 264. De ejus oper. Journal des Sçavans 9. Mart. 1665; Jugemens des Sçavans II, 461; Dupin XVII, 226.

[1]) Jacobus Doublet O. S. Ben. († 1648) scripsit *Histoire chronologique* pour la verité de s. Denys Areopagite, Parisiis 1646 in 4; *Histoire de l'Abbaye de s. Denys en France*, ib. 1625 in 4.

Maj. († 1647) dedit *Basilicae s. Mariae M.* de urbe a Liberio papa usque ad Paulum V. *descriptionem et delineationem*, Romae 1621 in f. et illustravit notis *basilicae veteris vaticanae descriptionem* auctore Romano, ib. 1646 in f. — Joannes Baptista Casalius romanus († 1648) versatus tum in archaeologia profana [1]) tum christiana, quam illustravit hoc opere: *Sacrae profanaeque religionis vetustiora monumenta* seu de profanis et sacris veteribus ritibus opus tripartitum, Romae 1647 in f.; Francofurti et Hanoverae 1681. 1684. Prius seorsim ediderat *de veteribus sacris christianorum ritibus* sive apud occidentales sive orientales catholica in Ecclesia probatis, quo in opere haud pauca, ut temporum praestitit ratio, de ss. ritibus ac de illorum mystico sensu, de ecclesiasticis historiis modo adnotata, modo discussa simplici stilo patebunt, Romae 1645 in 4., opus rarum (m. 30); *de veteribus Aegyptiorum ritibus*, ib. 1644; *de antiquis romanorum ritibus*, ib. 1645 in 4. Desiderat illo in opere Zaccaria [2]) majorem criticen (quod tamen fere omnium, qui eo tempore scripserunt, vitium est) et fortasse etiam exquisitiorem quendam sive argumentorum, sive testimoniorum delectum. — Augustinus de Herrera S. J. hispalensis († 1649) scripsit *del Origen y progresso en la Iglesia catholica de los ritos y ceremonias que se usan en el santo Sacrificio de la Missa*, Hispali 1642 in 4; *Origen y progresso del Oficio divino* etc., ib. 1644 in 4., in quibus ll. teste Zaccaria multa invenies, quae frustra alibi quaeres. — Eruditissimam absolutamque *de titulo crucis dissertationem* e sacrae et profanae historiae monumentis vulgavit Joseph Maria Caraccioli [3]) cler. reg. neapolitanus († 1656). — Marcus Paulus Leo S. J. italus, juris utriusque doctor († 11. Oct. 1657) disseruit praeclare *de auctoritate et usu pallii pontificii*, Romae 1649 in 4., et *de praxi ad literas majoris poenitentiarii et officii s. poenitentiariae apostolicae* in 4 pp. distributa, Romae 1644 in 4; Mediolani 1665; Coloniae 1683. — Joannes Fronteau (n. 1614) prius congregationis Oratorii, dein canonicus regularis s. Genovefae et academiae parisiensis cancellarius, patria andegavensis, novem linguarum peritia instructus, aliquamdiu Jansenii erroribus favebat, sed illorum veneno mox perspecto, eos respuit, formulamque Alexandri VII. licet cunctanter subscripsit († 17. Apr. 1662). Edidit [1]): *Kalendarium romanum* nongentis annis antiquius annotationibus (quae partim sunt Sirmondi) illustratum, cui duplicem adjecit dissertationem, alteram de diebus festivis cum nativitatis tum mortis gentilium, hebraeorum, christianorum deque ritibus eorum; alteram de cultu sanctorum et imaginum et reliquiarum, et de adoratione veterum deque ritibus et speciebus eorum, Parisiis 1652 in 8; Hamburgi 1720 edente Fabricio; Veronae 1733 cum ejusdem epistolis selectis. In suis epistolis, quae prodierunt Leodii Eburorum 1674, plura christianae veritatis capita pertractat [2]), de ritibus scil. antiquis sese in compotationibus salutandi, ad illustrandam divinae eucharistiae institutionem (Parisiis 1660 in 4); de origine parochi-

[1]) Opera ad archaeologiam profanam spectantia cf. ap. Feller II, 369.

[2]) Bibl. rit. I. 2 c. 3. Cf. etiam Fabricium III, 90.

[3]) Cf. Vezzosi I, 209.

[1]) Cf. Niceron XXI, 74 ss.; *Joan. Frontonis memoria* dissertis per amicos virosque clarissimos encomiis celebrata, Parisiis 1663 in 4. auctore Lallemant; Biogr. un. XVI, 116 ss., Journ. des Sav. LXIX, 597.

[2]) Fuse de his epistolis disserit Dupin XVII, 275 ss., qui inter alia advertit: „Il ne s' attachoit pas à traiter les matières à fonds mais à faire de nouvelles découvertes, à donner des remarques curieuses, et à fournir des idées et des conjectures toutes neuves et d'un tour tout nouveau."

arum (ib. 1660 in 4.); de modo quo se habeant Scriptura et Ecclesia ad mutuam sui probationem (ib. 1660 in 4); de canonicis cardinalibus (ib. 1661 in 4); de cultu SS., imaginum, reliquiarum; de virginitate honorata, erudita, adorata, fecunda; de familia christiana in primis Ecclesiae seculis (ib. 1661 in 4); de episcoporum pastorumque nomine, officio, dignitate; de festis nativitatis et mortis gentilium, hebraeorum, christianorum, de signo crucis (ib. 1662 in 4) etc. *Ivonis carnotensis episcopi opera omnia*, ib. 1647 in f. cum annotationibus Joan. Bapt. Souchet (cf. supra n. 371) et vita Ivonis; *antitheses Augustini et Calvini*, ib. 1651 in 16; quo in l. erroribus Calvini de gratia opponit doctrinae capita s. Augustini cum acribus animadversionibus; verum timens ne nimium eo rumorem excitaret, quotquot potuit exemplaria suppressit, unde editio originalis est rara; *Summa totius philosophiae* ex d. Thomae Aq. doctrina, Parisiis 1640 in f.

387. Archaeologorum tamen omnium celeberrimus hac epocha est Joannes Morinus [1]) congr. Orat., cujus etiam mentio merito fieri potuisset in historia sive theologiae positivae, sive introductionis in s. Scripturam, cum in utraque excelluerit. Natus is est a. 1591 ex parentibus calvinianis, literis humanioribus incubuit Rupellae, studio philosophiae, mathesis, juris et philologiae Lugduni Batavorum. Diligenter attenteque patrum opera atque acta conciliorum lectitabat, qua lectione sicut et dissidiis, quae tunc temporis maxime fervebant inter arminianos et gomaristas, circa sectam suam dubius veritatis lumini disposuit viam [1]), quam opera doctissimi Du Perronii tandem invenit (c. 1617). Oratorii congregationem ingressus (1618) indefessa diligentia totum se studiis dedit, de editione polyglottorum parisiensium in primis meruit, magnorumque virorum eruditionis fama in se oculos convertit. Hinc ab Urbano VIII. Romam accitus est, ut operam suam conferret ad unionis cum graecis schismaticis ineundae negotium. Verum post novem menses agente cardinale Richelieu a superioribus suis revocatus fuit (1640). Lucrandis calvinianis, imo et judaeis non sine fructu se impendit. Parisiis decessit [2]) 28. Febr. 1659. Haec ejusdem sunt opera [3]). *Exercitationum ecclesiasticarum ll. 2*, de patriarcharum et primatum origine, primis orbis terrarum ecclesiasticis divisionibus atque antiqua et primigenia censurarum in clericos natura et praxi, Parisiis 1626 in 4, in quibus multa scitu digna nec ubique obvia occurrunt, sed diligentiam majorem, judicium et pressum magis atque concisum scribendi genus desiderant nonnulli. Prodierunt iterum cum suis exercitationibus biblicis [4]) ib. 1669. *Biblia LXX interpretum graeco-latina* (cum versione et annotationibus Nobilii cum praefatione et prolegomenis,

---

[1]) Distinguendus est a Joanne Baptista Morino (23. Febr. 1583—1656) famoso astrologo, de quo cf. Feller VI, 167; Niceron III, 86 ss. Hic impugnavit systema copernicanum et refutationem compendiosam edidit erronei ac detestandi libri de Praeadamitis, Parisiis 1657 in 12.

[1]) Cf. Raess IV, 447 ss.

[2]) Cf. Niceron IX, 11 ss.; Kirchenlex. VII, 336 ss.; Biogr. un. XXX, 166 ss.

[3]) Horum synopsim exhibet Dupin XVII, 227 ss., qui ejus stupendam miratur eruditionem. „Après tout, inquit ille, il faut avouer que de tous les Auteurs catholiques de ce siècle, il n'y en a point eu qui ait eu plus d'Erudition que lui, et ait fait des Ouvrages plus utiles au Public.“ Illud tamen dolet, quod Morinus non totum se dederit ejusmodi studiis archaeologiae christianae, sed se immiscuerit quaestionibus criticis de s. Scriptura, in quibus non ita erat versatus et aliorum facile sequebatur opiniones.

[4]) Hae exercitationes biblicae secundam constituunt partem illarum, quarum mox fiet mentio. Editionem curavit P. Fronteau, qui Morini vitam praemisit.

ib. 1628 v. 3 in f. 1641, nova editio [1]) illorum, quae Romae prodierant 1588 (cf. supra n. 162). In praefatione nititur ostendere, textum hebraicum propter multiplices adulterationes minoris esse auctoritatis versione alexandrina et vulgata. Ceterum hoc acrius tuetur in *exercitationibus biblicis de hebraei graecique textus sinceritate,* germana LXX interpretum translatione dignoscenda illiusque cum vulgata conciliatione, ib. 1633 in 4., quarum eruditionem laudat R. Simon [2]), qui alioquin nullam praetermittit occasionem carpendi Morinum; eas impugnavit [3]) Simeon de Muis (de quo cf. n. 354), cui respondit Morinus Diatribe elenctica *de sinceritate hebraei graecique tevtus dignoscenda* adversus insanas quorundam haereticorum calumnias. Accedunt appendix, in qua nonnulla divinitatis et incarnationis J. Chr. D. N. illustrissima testimonia in hebraico textu nunc corrupta Talmudis et rabbinorum auctoritate restituuntur, et animadversiones in censuram exercitationum ad Pentateuchum samaritanum, ib. 1639 in 8. Horum studiorum occasione advertit Cornely, eum „de versione alexandrina propaganda optime meritum esse, nec quemquam inter catholicos interpretes illo plus contulisse ad massorethici textus superstitiosam venerationem, quam protestantes provocaverant, reprimendam.“ Cum Morinus duo accepisset exemplaria Pentateuchi, alterum hebraeum literis samaritanis exaratum, alterum continens versionem ejus samaritanam *exercitationes ecclesiasticas in utrumque samaritanorum Pentateuchum* scripsit, ib. 1631 in 4., in quibus hunc admodum extollit ac iterum textus hebraici integritatem in dubium vocat. Occasione quarundam lectionum, quas dicunt variantes, ipsi a Peiresc et Cambden transmissarum edidit *opuscula hebraeo-samaritana,* ib. 1657 in 12., quae complectuntur grammaticam et lexicon samaritanum. Hujus linguae, quam absque magistro didicit, restaurator dici potest Morinus. Pentateuchus vero uterque reperitur in polyglotta parisiensi t. VI. *Histoire de la délivrance de l' Eglise Chrétienne par l' Empereur Constantin,* et de la grandeur et souveraineté temporelle donnée à l'Eglise Romaine par les Rois de France, ib. 1630 in f., opus parum diligens et accuratum, et Romae minus acceptum; commentarius historicus *de disciplina in administratione sacramenti poenitentiae* 13 primis seculis in Ecclesia occidentali et huc usque in orientali observata in 10 ll. distinctus. His inserta sunt, quae judaei antiqui et recentiores tradunt de poenitentia, ib. 1651 in f. (editio optima); Antwerpiae 1682; Bruxellis 1687; Venetiis 1702; opus studii 30 a. fructus, eruditum quidem [1]) „sed in quo frequenter desideres rectitudinem ratiocinii, ut postquam plura legeris, nihil tandem habeas quod cum certitudine teneas [2])“. Quare quaedam etiam censores notarunt, quae in praemissa retractatione explicat vel corrigit. Commentarius historicus ac dogmaticus *de sacris Ecclesiae ordinationibus* secun-

[1]) De praestanti hac editione cf. De Bure Bibliographie instructive, Theol. p. 26.

[2]) Cf. Hist. critique du V. T. l. 3 c. 18, ubi inter alia scribit: „Il n'y a personne qui ait plus écrit sur la Critique de la Bible, et même avec plus d'érudition que le P. Morin etc.“

[3]) Plures etiam e protestantibus Morini opinionem impugnarunt, ut Rivetus, Ludovicus de Dieu, Buxtorf, Hottinger etc.

[1]) Quare candide Collet, qui alioquin docte de poenitentia scripsit, fatetur (in diss. hist. veteris Ecclesiae circa poenitentiam) se cum aliis auctoribus de hoc argumento disserentibus non esse nisi ‚depraedatores Morini.‘

[2]) Ita haud immerito Palmieri de poenit. in append. de indulg. § 2, qui illum saepius corrigit. Perrone in suis praelect. theol. de poenit. c. 2 prop. 3 in annot. ad n. 90 advertit „non sine aliquo delectu doctissimi viri opera legi debere.“ Feller VI, 167.

dum antiquos et recentiores, latinos, graecos, syros et babylonios, in quo demonstratur orientalium ordinationes conciliis generalibus et summis pontificibus ab initio schismatis in hunc usque diem fuisse probatas etc., Parisiis 1655 in f., opus priore diligentius elaboratum et digestum, eruditione refertum; *opera posthuma* [1]: 1. de catechumenorum expiatione; 2. de sacramento confirmationis; 3. de contritione et attritione. Accesserunt Lucae Holstenii dissertationes duae de ministro et forma sacramenti confirmationis apud graecos, Parisiis 1703 in 4. cura P. Moret Orat. Nonnullae ejusdem epistolae de variis antiquitatis ecclesiasticae argumentis reperiuntur in opere collecto a R. Simon [1]: *Antiquitates ecclesiae orientalis* clarissimorum virorum epistolis enucleatae, Londini 1682; Lipsiae et Francofurti 1683; epistolae septem ad Leonem Allatium de graecorum basilicis exstant t. 1. operis inscripti: *Continuation des Mémoires de litterature et d'histoire,* Parisiis 1730.

VI. Theologia practica.

388. Quam plurimi sunt, qui de jure canonico scripserunt [2], ac in primis illi indicandi, qui juris canonici fontes illustrarunt. Huc e *gallis* spectant Innocentius Cironius juris utriusque professor, canonicus atque ecclesiae et academiae tolosanae cancellarius, qui *quintam antiquam compilationem decretalium Honorii III.* ex mss. cod. primum edidit cum notis; addidit *paratitla* [3]) *in 5 ll. decretalium Gregorii IX.*, et *observationum in jus canonicum ll. 5*, Tolosae 1645 in f., quae observationes quondam magni fiebant, et iterum prodierunt cura Joan. Sal. Brunnquell Jenae 1726 in 4. Omnia haec simul prodierunt cura J. A. de Riegger Vindobonae 1761 in f., qui in hujus operis commendationem ita praefatur: „Quis reperiri poterit in jurisprudentia ecclesiastica vel tenuiter versatus, cui exploratum non sit, nihil hoc libro ad jus canonicum ex suis genuinis principiis hauriendum accommodatius, nihil ad perfectam decretalium intelligentiam desideratius, nihil ad solidam juris ecclesiastici ejusque vicissitudinum cognitionem plenius aut uberius esse posse? Exhibet enimvero praestantissimum illud opus in compendio ad quemvis decretalium titulum ecclesiasticam omnis aevi disciplinam, et dum nobis illos, quos fidelis populus quovis tempore prae se tulit mores, ostendit, limpidissimos simul universae jurisprudentiae ecclesiasticae fontes recludit etc.“ —Franciscus Florens (Florent) apud Arnaeum Ducis, quod Burgundiae oppidum est, sub exitum sec. XVI. natus, condiscipulus erat Petri de Marca, Franc. Bosqueti, Innocentii Ciron etc. Absolutis jurisprudentiae studiis, in quibus Joannem a Costa (n. 286) audivit, aliquot annis causas egit in divionensi curia, inde ad cathedram aurelianensem promotus a. 1632 ac post a. 12 ad parisiensem scholam evocatus est († 29. Oct. 1650). Doujat, qui in ejus successit cathedram, antecessoris

[1]) Cf. de his *Mémoires pour l'Histoire des Sciences et des beaux Arts* a. 1703 III, 1605—1628, ubi de tertio tractatu dicitur, eum esse admodum confusum et informem; de altero vero, eum esse imperfectum, cum agat tantum de confirmationis ministro et materia, utilia tamen plura complecti.

[2]) Plures reperies etiam inter eos, qui de theologia morali scripserunt, ideoque infra n. 394 ss. recensebuntur.

[3]) Cf. Doujat V, 9.

[1]) Adjecit R. Simon *Morini vitam,* quam tamen alii satyram potius vocandam esse censent.

opera in unum collegit Parisiis 1679 t. 2, quorum prior praeter alia praefationem complectitur de methodo et auctoritate Gratiani et aliarum compilationum, tractatus 9 ad totidem priores l. 1. decretalium titulos, tractatum ad tit. de vita et honestate clericorum, praefationem de dispensationibus ecclesiasticis, disputationem de nuptiis consobrinarum; altero continentur tractatus ad varias causas et titulos Decreti, notae et observationes in Alex. Chassanei (n. 186) paratitla decretalium etc. Iterum prodierunt cura Ign. Chr. Lorber a Stoerchen Norimbergae 1756 t. 2 in 4. — Joannes Dartis Corducinatus n. 1572, canonum interpres in universitate parisiensi († 21. Apr. 1651 octogenarius), scripsit *commentarios in Gratiani decretum,* ll. 3 *de ordinibus et dignitatibus ecclesiasticis* (1648), *de statu Ecclesiae tempore apostolorum,* liber eximius, qui primum prodiit Parisiis 1634; iterum Viennae 1762; ll. 3 *de ordinibus et dignitatibus ecclesiasticis,* in quibus breviter respondetur ad Salmasium de primatu papae, Parisiis 1648; *de canonica Ecclesiae disciplina circa sacramentum poenitentiae, animadversiones in annales ecclesiasticos Baronii et Causaboni exercitationes* etc., quae opera collecta cura Doujati [1]) prodierunt Parisiis 1656 in f. — Joannes Majoret juris canonici professor Tolosae erudita scripsit *commentaria* in ll. 4 institutionum juris canonici Jo. Pauli Lancelotti (n. 105) a filio suo Tolosae 1676 edita [1]).

389. Ipsum jus canonicum vel integrum vel magna ex parte exposuit ex *germanis* Joannes Strein S. J. ex oppido Franconiae Waldura (Waldthürn) (1584 — 10. Febr. 1662), qui philosophiam, divinas literas, theologiam scholasticam et moralem et jus canonicum Moguntiae, Herbipoli, Bambergae annis pluribus cum laude tradidit, et cancellarii munere in academia bambergensi diu functus est. Praeter alia opuscula composuit utilem *summam juris canonici* comprehensam 3 pp., in qua distincte et succincte explicantur, quae ad personas, negotia et judicia ecclesiastica ex canonum praescripto pertinent; accedit commentarius in regulas juris pontificii, quae in l. 5. et 6. decretalium continentur, et juris utriusque anatomia per 250 differentias plurium doctorum auctoritate probatas singulari studio in certas classes reducta, discussa et explicata, Coloniae 1658 in 4. — E *belgis* huc referri possunt: Valerius Andreas, Desselius a loco nativitatis Desschel in Brabantia dictus (n. 27. Nov. 1588, † 29. Mart. 1655,), discipulus cum A. Fr. Miraeo et Fr. Schott celebris A. Schott, linguae hebraicae tota vita et imperialium constitutionum in academia lovaniensi professor (1628), bibliothecae praefectus et iterato (1644 et 1649) rector mag-

[1]) Cf. hujus praenotiones V, 9; Dupin, qui XVII, 202 ss. ejus commentarium in Gratiani decretum laudat suamque recensionem hisce absolvit: „Dartis avoit beaucoup lu, beaucoup étudié et fait beaucoup de Recueils. Il s'est servi utilement de ses Recueils pour composer ses Ouvrages, qui ne sont presque qu'un tissu de passages, de Canons, de Décrétales, d'Ouvrages des Pères et de Canonistes. Il se sert aussi du Droit Civil, et des Auteurs profanes en divers endroits. Il a fait quelquefois des Observations curieuses et recherchées; mais souvent il ne dit rien que de commun et de connu de tous ceux qui ont quelque lecture. Il n'est pas toujours heureux ni judicieux dans ses conjectures. Il lui arrive bien de fois de citer des passages, qui ne prouvent pas ce qu'il prétend. Il est toujours très-louable pour son assiduité au travail, et ses Ouvrages sont utiles par le grand nombre de matières et de passages qu'ils contiennent. Son style est simple, sans ornement: mais assez pur et très-intelligible.“

[1]) Ex hispanis secundum quosdam hic referendus esset Emmanuel Gonzalez Tellez, quod defunctus sit a. 1649; sed secundum alios, quos sequendos censemus, hoc tempore vix florere coepit, quare eum tomo alteri reservamus.

nificus, qui „vel ob hoc solum aeterna memoria dignus est, inquit Foppens, quod illustrium scriptorum, quibus Belgium abbundat, famam editis eorum elogiis librorumque nomenclatore perennaverit [1])“. Praetermissis plurimis operibus, quibus maxime innotuit, sed quae huc non spectant, hic est nominandus, quod non solum quorundam opera quae in jure canonico versantur ediderit, ut Henr. Zoesii, Jo. Vendeville etc., sed et *synopsim juris canonici per erotemata digesti* et enucleati juxta ordinem librorum et titulorum in decretalibus Gregorii IX. scripserit. Prodiit ea saepe Lovanii, eique postmodum *programmata, notas et animadversiones* suas apposuit Adamus Struvius lutheranus Jenae 1675; 1709; Lipsiae 1721, quae editiones propterea prohibitae sunt decr. 19. Sept. 1679. De historia literaria meruit catalogo clarorum Hispaniae scriptorum, qui latine disciplinas omnes etc. illustrando etiam trans Pyrenaeos evulgati sunt, Moguntiae 1607 in 4., quem hortante A. Schott collegit. *Bibliotheca belgica*, in qua belgicae seu Germaniae inferioris provinciae urbesque, viri item in Belgio vita scriptisque clari et librorum nomenclatura, Lovanii 1623 in 8; 1643 ed. duplo auctior, collectio quae non caret merito, sed ea minus est accurata in citandis ll. titulis, et in qua desideratur auctoris judicium de virorum quos laudat merito literario. *Fasti academici studii generalis lovaniensis*, in quibus origo et institutio academiae; item series rectorum, cancellariorum, conservatorum, in qualibet facultate fundatorum et benefactorum ejusdem universitatis, Lovanii 1635 in 4., prioris velut appendix et complementum 1650 ed. aucta; prohibiti 1662 „donec corrigantur“, quod in iis reperiantur aliqua, quibus suum in jansenianorum factionem propensionem ostendit.—Franciscus Zypaeus (van den Zype) mechliniensis [1]), Joanni Miraeo antwerpiensi praesuli ab epistolis secretioribus, hujus ecclesiae canonicus, archidiaconus, et episcopi vicarius generalis, vir admodum versatus in utroquejure (1580—1650), reliquit l. inscriptum: *juris pontificii novi analytica enarratio*, quae tertiis curis auctior prodiit Coloniae 1641; *consultationes canonicae*, pleraeque ex jure novissimo concilii tridentini recentiorumque pontificum constitutionibus depromptae etc. Antwerpiae 1640 in f.; 1675, quibus in operibus principia Molinaei, Fevret, Van-Espen, Febronii aliorumque neotericorum refutata reperiuntur [2]). Collecta prodiere Antwerpiae 1675 v. 2 in f. — Arnoldus Corvinus a Beldern, filius Joannis Arnoldi Corvini acerrimi arminiani, ad fidem conversus catholicam, in academia moguntina juris canonici obtinuit cathedram ediditque concinnum opus ll. 4 comprehensum, quod institutionum canonicarum loco esse potest [3]), cui titulus: *Jus canonicum per aphorismos strictim explicatum*, Amstelodami 1643 dein ob suam utilitatem saepissime editum, etiam curis Strykii Halae 1705 et Boehmer ib. 1717 etc.; et aliis omissis [1]), quae ad jus civile spectant, reliquit geminum tractatum bene concinnatum *de personis atque beneficiis ecclesiasticis* sive introductionem ad genuinam universi juris canonici seu pontificii explicationem (opus pothumum),

---

[1]) Cf. Foppens II, 1647; Biogr. nationale de Belg. I, 281—90.

[1]) Ejus frater Henricus O. S. Ben. et abbas S. Andreae prope Brugas (n. 1577, † 1659) reliquit l. cui titulus: *S. Gregorius M. ex familia benedictina oriundus*, Ipris 1611 in 8. adversus Baronium, opus quidem eruditum, non tamen semper satis solidum. Cf. Foppens I, 469; de Francisco ib. I, 317; Biogr. un. LII, 545; Feller VIII, 480.

[2]) Doujat V, 9.

[3]) Cf. Biogr. un. X, 127; Foppens I, 595. De sequenti opere cf. Mémoires pour l'Histoire des Sciences et des beaux Arts 1709 IV, 1928—1936.

Francofurti 1708 v. 2 in 4. — Theodorus ab Ameyden (Amydenius) silvaeducensis ab Andrea cardinale austriaco propemodum adhuc infans inter aulae pueros in Germaniam superiorem eductus, et deinde Romam perductus haesit ibidem, donec idem cardinalis princeps optimus ex morbo in itinere neapolitano contracto fatis cessit. Rediit inde in Germaniam et Belgium; iterumque post varia itinera Romam repetiit causarumque advocatum egit, quo in munere magnam nactus est nominis famam; fuit etiam rector ecclesiae germanorum dell'Anima dictae[1]). Scripsit primus fusius tr. *de officio et jurisdictione datarii*, necnon *de stilo datariae*, opus, ut praefertur in titulo, omnibus episcopis et eorum vicariis singulisque ecclesiasticis judicibus, advocatis, parochis, confessariis etc. utilissimum, Romae 1645; Venetiis 1657; Coloniae 1701 in f., prohibitum tamen 10. Dec. 1653, quod sine approbatione editum. — Urbanus ab Ascensione O. Carm. gallus reliquit *institutiones juris canonici* novi et veteris principia complectentes, Lemovici 1659 in 16. — In *Italia* Hieronymus Nicolius O. Erem. S. Aug. romanus († 1662) reliquit *lucubrationes utriusque juris* ad theoriam et praxim 4 ll. institutionum moralium conformes, Romae 1700 v. 2 in f.; flosculos sive *notabilia practica ex utroque jure* probatisque auctoribus ac theologiae praesertim fontibus libata ad juridicam praxim in unum collecta et methodo alphabetica disposita, Venetiis 1683 in 4; 1706.

390. Omnium tamen princeps est Augustinus Barbosa lusitanus, patria guimaranensis (Guimaraens oppidum est Interamnensis provinciae, quod jura sacra Bracharam petit). Natus ipse est anno 1589; patrem habuit Emmanualem Barbosam, regium advocatum, qui olim in *lusitanorum ordinationes* seu constitutiones regias *commentaria* elaboravit; gentilem Petrum Barbosam, cujus docti et uberes in titulum ,Soluto matrimonio' etc. et in pandectis, atque item *de Judiciis* commentarii per manus circumferuntur. Intra Lusitaniam jam bene institutus Romam petiit, ut absolutam sacrorum canonum notitiam assequeretur. Vitam, quam ibidem degebat, ita describit Joan. Victorius de Rossi[1]): „Non bis sed semel tantum in die cibum capiebat. Libris omnino carebat: memoria erat summa, singulari, incredibili: haec erat illi pro bibliotheca; imo haec omnes omnium bibliothecas superabat. Quidquid in Urbe bibliopolarum est, arcta sibi familiaritate devinxerat, non alio vinculo, nisi vitae probitate atque innocentia morumque suavitate, quibus facile se in hominum gratiam insinuabat. Itaque quotidie modo in hac, modo in illa bibliopolae cujuspiam taberna a mane usque ad vesperam sedens totum se librorum, quibus maxime opus esset, lectioni tradebat, quaeque legebat memoriae custodienda mandabat; cujus tanta erat vis, ut domum rediens non solum eorum, quae legisset, fixas in animo sententias, verum etiam versuum ordinem numerumque referret literisque mandaret.“ Ejus insignis eruditio interim ubique innotuit, hinc etiam protonotarii apostolici et consultoris s. indicis congregationis titulo auctus fuit. Tandem circa a. 1632 reversus in Hispaniam Matriti eodem vitae genere contentus vixit, dijudicandis ex commisso sibi munere causis ecclesiasticis librisque procudendis intentus usque ad a. 1648, quo eum destinavit Philippus IV. uxentinum in regno neapolitano praesulem. Romae 22. Martii 1649 in episcopum consecratus fuit. At cito eum e mortali sede ad immortalem Deus evocavit; vix enim 7 effluxerant menses ab eo die, quo primum salutatus fuit antistes, cum 60 annos natum

[1]) Cf. Foppens II, 1119.

[1]) Pinac. II, 18.

mors immatura ad superos evolare fecit. Plane libris suis jurisprudentiae et canonum ss. studiosos mire instruxit, ut pro integra bibliotheca, pontificii saltem juris, unus Barbosa deservire posse videatur; hos enim edidit[1]): *Remissiones doctorum super varia loca conc. tridentini*, primum Olisipone 1618 in 4; Brixiae 1620; Antwerpiae ac saepius Lugduni in 8; demum sub titulo: *Collectanea* eorum doctorum, qui in suis operibus conc. tridentini loca referentes illorum materiam incidenter tractarunt, Lugduni 1642 in f., in indice vi regulae universalis decr. 6. Junii 1621; pastoralis sollicitudinis sive *de officio et potestate episcopi*[2]) tripartita descriptio, Romae 1621; Lugduni 1629 in f.; 1641; 1650; Romae 1831 cum Ub. Giraldi animadversionibus et additionibus etc., quod opus tantum habuit commendationis, ut multorum beneficentiam ad auctoris inopiam sublevandam illexerit. Pastoralis sollicitudinis sive *de officio et potestate parochi* tripartita descriptio[1]), Romae 1632; Lugduni 1634; Coloniae 1662; Venetiis 1705 in 4; *variae juris tractationes*, scil. de axiomatibus juris usu frequentioribus, de appellativa verborum utriusque juris significatione, de locis communibus argumentorum juris, de clausulis usu frequentioribus, de dictionibus usu frequentioribus, Lugduni 1631 in f.; 1644; Argentorati 1652; *de canonicis et dignitatibus aliisque inferioribus beneficiariis cathedralium et collegiatarum ecclesiarum* eorumque officio tam in choro quam in capitulo tractatus, Romae 1632 in 4; Lugduni 1634; 1641; *juris ecclesiastici universi* ll. 3, Lugduni 1634 v. 2 in f.; 1645; 1718, cui inter opera Barbosae palma debetur; *Praxis methodica exigendi pensiones*, cui accesserunt vota decisiva et consultativa canonica ll. 2, Barcinone 1633 in f., Lugduni 1636; 1643; *collectanea bullarii* aliarumve ss. pontificum constitutionum necnon praecipuarum decisionum, quae ab apost. sede ac ss. congregationibus S. R. E. cardinalium Romae celebratis usque ad a. 1633 emanarunt, Lugduni 1634 in 4; Venetiis 1636; deinde sub titulo *summa apostolicarum decisionum* extra jus commune vagantium, Lugduni 1645; 1680 in f. (in indice decr. 22. Jan. 1642);

[1]) Cf. Bibl. hisp. n. I, 173 ss.

[2]) De hoc themate scripserunt eodem fere tempore Paulus Piasecius, polonus, episcopus premysliensis († 1649) notior ob *chronica gestorum* in Europa singularium ad a. 1648, Cracoviae 1648 in f. (m. 40), in *praxi episcopali*, Venetiis 1613 in 4; et saepius alibi, etiam Coloniae 1820; Paulus Giordano, qui Patavii studiis operam dedit, episcopus Tragurii (Trau) in Dalmatia († 1649), cujus sunt *elucubrationes diversae* 3 v. distinctae, quibus pleraque ad episcoporum munus quocunque modo spectantia (per casus) explicantur, Patavii 1650 in f.; Col. Allobrog. et Lugduni 1729 in f. — Andreas Gerunda S. J. († 28. Jul. 1652) barensis, in opere, cui titulus: *Episcopus* sive ll. 8 de episcopatus ratione, necessitate, statu, causa subjectiva i. e. persona illum ineunte, de censuris, quae praesulatum impediunt deque aliis impedimentis et de ordine, quo insignitus esse debeat eligendus ad episcopatum; de praesulis electione, de persona eligenda et justitia in electione servanda deque aliis rationibus episcopum constituentibus, tum etiam de praesentatione, postulatione et aliis episcopatus functionibus, Neapoli 1649. 1653 v. 2 in f. — Jacobus Accarisi bononiensis, episcopus vestiensis († 9. Oct. 1654) disseruit *de obligatione episcopi* adversus propriam ecclesiam et subditos, s. l. et a.

[1]) Idem argumentum tractarunt saltem ex parte: Emmanuel Cordeiro S. J. lusitanus, theologiae moralis professor, in Africa dein missionarius, Romae poenitentiarius, qui eodem a. (9. Maj. 1649) decessit, in l. *de obligationibus clericorum secularium et regularium*, *de perfecto parocho clericoque beneficiato, eorumque privilegiis ac poenis*, Olisipone 1646; Marcus Serius panormitanus († 25. Sept. 1663) in tractatu *de officio et potestate parochi*, itemque de restitutionis onere, Panormi 1647 in f. Ejusdem auctoris sunt: *In primae et secundae tabulae praecepta* tractatus, ib. 1651; *in Ecclesiae censuras* tractatus, ib. 1655 in f.; *de legibus*, ib. 1658 in f.; *in d. Thomae summam* brevis expositio, ib. 1656 in f.

collectanea doctorum tam veterum quam recentiorum *in jus pontificium universum* t. 6 in f. Lugduni 1637—1648, quorum 1. duos priores decretalium ll., 2. tertium et quartum, 3. quintum, 4. quinque ll. Sexti decretalium, Clementinas et extravagantes omnes, 5. decretum Gratiani, 6. selectas interpretationes juris canonici sive praetermissa et additamenta complectitur; *collectanea* ex doctoribus tum priscis tum recentioribus *in codicem Justiniani*, Lugduni 1638; 1648 v. 2 in f. *Opera* ejus *omnia canonica*, quae uberrima eruditione se commendant, prodierunt Lugduni 1657—1689 t. 23 in f.; 1698 —1716 t. 20 in v. 18 in f. Ex his ejus frater Simon Vaz B., quem Augustinus secum Romam duxerat, ut ejus opera et diligentia in conscribendis ll. uteretur, collegit *repertorium juris civilis et canonici*, Lugduni 1668 in f., ac praeterea (teste Nicol. Antonio) ex ejusdem operibus edidit *Principia et locos communes* seu regulas tam decisionum quam argumentorum utriusque juris, Romae 1621; Lugduni 1630 in 8; Matriti cum variorum additionibus 1649; Genuae 1650 etc.; tractatum *de dignitate, origine et significatis mysteriosis ecclesiasticorum graduum*, officii divini, vestium sacerdotalium et pontificalium, atque verborum, caeremoniarum et aliarum rerum pertinentium ad ss. missae sacrificium, Lugduni 1635 in 8.

391. De singularibus quaestionibus et argumentis ad jus canonicum spectantibus scripserunt[1]) e *germanis* Christophorus Toerring O. S. Ben., monachus gottwicensis, juris utriusque doctor et ss. canonum in universitate salisburgensi professor († 10. Nov. 1643), cujus habentur disputationes *de foro competente*, Salisburgi 1640 in 4; *de causa possessoria*, ib. 1641 in 4; *de jure rescriptorum*, ib. 1642 in 4. — Carolus Mansfeldt luxemburgensis[1]), nothus Petri Ernesti principis et comitis Mansfeldt filius, s. theologiae doctor, decanus primo Ivodii, deinde Bruxellis ad s. Gudulam et de oratorio sereniss. archiducum ac regis, regium quoque super exercitum hispanorum in Belgio vicarius generalis in spiritualibus († 1647), praeter alia reliquit: *Paratitla decreti* seu de jure sacro in genere deque ecclesiasticorum moribus et officiis, Lovanii 1618; *utriusque juris concors discordia*, qua canones cum legibus pugnantes conciliantur, Luxemburgi 1619. — Praetermissis e *gallis* Joanne de Bordenave, qui disseruit *de ecclesiis cathedralibus et collegiatis*, Parisiis 1693 in f.; Francisco Piassonio, Gabriele du Pineau[2]) andegavensi († 1644), qui propter summam integritatem dicebatur *Cato andegavensis*, propter sollicitudinem de patria *pater populi*; Petro de Maurize parisiensi jurisconsulto, Petro Francisco Tonduto Sanlegerio (de Tonduti de S. Leger), jurisconsulto avenionensi, qui edidit[3]): *Quaestiones et resolutiones beneficiales et canonicae et regulares et controversiae civiles*, Lugduni 1649—1663 v. 2 in f.; tr. *de pensionibus ecclesiasticis* cum selectarum rom. Rotae decisionum centuria, Lugduni 1671 in f.; 1734 etc.; Claudio de la Place quondam (1652) rectore universitatis parisiensis, qui scribens *contra beneficiorum pluralitatem* (1650) et (1655) *de pastorum officio residendi* in

---

[1]) Praetermittimus Joannem Aloysium Ricci episcopum Vico-equensem († 6. Jan. 1643), qui collegit varias decisiones (cf. Schulte III, 468); Joannem Crusium S. J. bremensem, ex secta lutherana ad fidem catholicam conversum († 1662); Hermannum Wesseling, qui scripsit *de jure superioritatis ac summa potestate romani pontificis*, Coloniae 1662 etc. Cf. Schulte III, 187.

[1]) Foppens I, 158; Neyen, Biographie luxemburg. 1, 403.

[2]) Cf. Feller VII, 6. Versatus est du Pineau magis in jure civili; tamen ejus animadversiones in decretales contra Dumoulin sunt doctae. Cf. Andres VII, 677; cf. Biogr. univ. XXXIV, 466.

[3]) Cf. Doujat V, 9; Zedler XLIV, 1197; Journal des Sav. 103, 130 s.

suis ecclesiis[1]) multos in se commovit; Nicolao le Maistre, Sorbonae doctore et universitatis rectore (1628—29; † 1661), cujus est (erudita ex fontibus hausta) *illustratio sacri patrimonii* seu de bonis et possessionibus ecclesiarum, Parisiis 1636 in 4; Melchiore Pastore (Berger) canonico apud Aquas Sextias et juris canonici professore[2]); ex *hispanis* et *lusitanis* Josepho Vela palentino († 1643), qui disseruit *de potestate episcoporum* circa inquirenda et punienda crimina in suis dioecesibus commissa, Granatae 1635; Antonio de Fuertes y Biota, Feliciano de Oliva et Sousa juris canonici doctore, elvensis prius, dein et bracharensis antistitum vicario generali, visensi, postea lamecensi pro episcopo administratore, qui disputavit *de foro Ecclesiae,* sive de potestatibus spirituali et temporali pp. 3, Conimbricae 1649, 1650 in f. pp. 2; Coloniae 1678 in f. (opus integrum), prohibitum donec corrigatur 14. Apr. 1682; Didaco de Narbona juris canonici professore († 1650), cujus est *de aetate ad omnes humanos actus requisita,* Matriti 1642; Romae 1668 in f.; Michaële Ferro Manrique Philippo IV. a sacris, qui recentiorum quorundam sententias, Dianae in primis, impugnavit[3]); Francisco Valente S. J. olisiponensi († 23. Nov. 1662 octogenario major), qui disseruit *de concordia juris pontificii cum caesareo et cum theologica ratione;* de causis et effectibus divini et humani juris in genere ad titulos de summa Trinitate etc., Parisiis 1654 t. 2 in f.; Francisco de Cespide[4]) cler. regul. theatino, cujus *de exemptione regularium* tractatus prodiit Venetiis 1647 in 4; *Dubia conscientiae militaria,* Mediolani 1643 in 4; *il soldato cattolico, che muove dubbj al suo Confessore,* ib. 1629 in 12. Emmanuele Temudo da Fonseca archiepiscopatus olisiponensis sede vacante vicario generali; Francisco Pinheiro S. J. lusitano in eborensi academia diu primario theologiae professore († 1661), qui fuse disseruit *de censu et emphyteusi,* Conimbricae 1655 in f.; Eborae 1681; *de testamentis,* Conimbricae 1681. 1684 t. 2 in f. opus posthumum; 1710. 1715; Didaco Garcia de Trasmiera vallisoletano, renunciato Zamorae episcopo († 1661), cujus exstant *de polygamia et de polyviria* ll. 3 (post breviorem in re Montagnei galli operam) Panormi 1638 in f.; Michaële Gomez de Luna et Arellano s. Jacobi ordinis equite et juris pontificii professore († 1662), qui edidit[1]) praeter *juris canonici antilegomena,* supplicationem ad Innocentium X. *pro immaculata conceptione V. Mariae,* Bruxellis 1652 in f.; *theoremata sacra, theologica et juridica, topica et anaglyphica* pro immaculata Deiparae V. conceptione, ib. 1652 in f.; Petro de Murga O. S. Ben., qui praeter alia[2]) reliquit *disquisitiones morales et canonicas,* Lugduni 1666 v. 2 in f.; Lucernae 1683 et tractatum *de beneficiis ecclesiasticis,* Lugduni 1684 in f.; Francisco de Torreblanca et Villalpando cordubensi, in granatensi curia advocato († 1645), qui suam in jure peritiam prodidit in *juris spiritualis practicabilium ll. 15* ex lege Domini, sive revelatis a Deo per s. Scripturam vel in communi Ecclesiae vel in particulari hominum, Cordubae 1635 v. 2 in f., quibus continetur altera valde aucta editio operis, quod ediderat Hispali 1618 in 8. inscriptum: *Epitome delictorum,* in quibus aperta vel occulta invocatio daemonum intervenit; ex *italis* Joanne Baptista Coccino († 1641); Hieronymo Bascape patricio mediolanensi

[1]) Cf. Dupin XVII, 264 ss.
[2]) Hujus opera omnia scil. *de beneficiis, bonis ecclesiasticis, jurisdictione ecclesiastica* etc. cum utilibus annotationibus Joan. Solier prodierunt Tolosae 1712 in f., de qua editione cf. Mémoires de Trévoux 1713 p. 1 p. 499—510.
[3]) Cf. bibl. hisp. n. II, 135.
[4]) Cf. Vezzosi I, 262.

[1]) Alia cf. in Bibl. H. N. II, 136.
[2]) Ibid. II, 220.

et senatore cremonensi († 1641); Andrea Lanfranco cler. reg. neapolitano (1642), qui praeter opuscula 60 theologica et moralia Neapoli 1625 et 1638 v. 2 in f., scripsit *de beneficiis ecclesiaticis* scil. quid juris habeant beneficiarii a suis beneficiorum ecclesiasticorum fructibus, Neapoli 1635; 1638 in 4; Timotheo Timoteo perusino, canonico, cujus praeter alia est *propugnaculum juris,* omnibus apprime proficuum, in quo de legato, de libertate matrimonii, de falsitate et perjurio, de fidelitate notariorum, de privilegiis aegrotantium et de societate officiorum et animalium cujusvis generis, Perusiae 1637 in 4; Laurentio de Peyrinis O. s. Franc. de Paula, cujus opera omnia prodierunt Venetiis 1648 t. 2 in f.; Laetio Mancini juris canonici ultra 40 annos primum Pisae, dein Patavii Professore († 1654), Jacobo Cohellio advocato, qui dedit *notitiam cardinalatus,* in qua de cardinalium origine, dignitate, privilegiis etc. pertractatur, Romae 1653 (m. 15); Marco Paulo Leone S. J. romano († 1657), qui egregie disseruit *de auctoritate et usu pallii pontificii,* Romae 1649 in 4. et *de praxi ad literas majoris poenitentiarii* et officii s. poenitentiariae, ib. 1644 in 4; Petro Ridolfini; Carolo Antonio Thesauro S. J. taurinensi, quondam in academia pisana juris civilis professore, dein in taurinensi juris canonici, poenitentiario pontificio per 20 annos († 3. Jan. 1655), cujus habemus *de poenis ecclesiasticis* seu canonicis latae sententiae a jure communi et constitutionibus apostolicis decretisque ss. congregationum praxim bipartitam, Romae 1640 in 4., auctam et emendatam ib. 1675 in f., accessionibus earundem poenarum ab a. 1653 —1760 inflictarum locupletatam ab Ubaldo Giraldi a Cajetano cl. reg. schol. piar., ib. 1760 in f.; Valentino Mangionio S. J. perusino, theologiae moralis professore ac s. poenitentiariae theologo († 11. Febr. 1660 a. aetatis 87), qui composuit *apologiam pro Bonifacio VIII. et Gregorio XIII.* assentibus voti solemnitatem sola Ecclesiae constitutione inventam necnon pro censura propositionis oppositae, Coloniae 1637, et opusculum quinquepartitum *de religiosa paupertate non excludente rerum dominium nec jus testandi,* ib. 1639 in 8; Angelo M. Verricelli[1]) neapolitano († 1656) cler. reg., cujus *quaestiones morales et legales* prodierunt Venetiis 1653, in indice decr. 10. Jun. 1654 propter opinionum ut videtur laxitatem[2]); Felice Contelorio spoletano, bibliothecae vaticanae custode, vaticani archivi praefecto ac vaticanae basilicae canonico († 28. Sept. 1652), qui multa edidit[3]), inter quae est praxis *de canonizatione sanctorum,* Lugduni 1609; 1634 in 8; Bonaventura Colonnesi O. Min. Conv. florentino († 19. Nov. 1659), qui vulgavit tractatum *de prohibitione duelli,* Florentiae 1650 in 4; Joanne Baptista Ventriglia capuano, utriusque juris doctore et dein (1660) episcopo casertano, qui institutis saepe collationibus pastoralibus studium in clero promovit († 23. Dec. 1662), cujus est *praxis rerum notabilium praesertim fori ecclesiastici,* Neapoli 1649; Venetiis 1694 in f.; 1702; cum novissimis observationibus Car. Ant. de Luca, ib. 1734 v. 2 in f.; *de jurisdictione archiepiscopi,* Neapoli 1656 in f.; his inquam praetermissis, ex Italia huc spectant: Julianus Viviani[4]) pisanus n. 26. Sept. 1581, juris civilis, dein canonici in patria academia professor (1611), Romam pro-

---

[1]) Cf. Vezzosi II, 470.

[2]) Adeo enim progreditur, ut statuat teste Concina (Apparatus II, 449): „Puto posse me operari secundum opinionem cujusvis recentioris contra communem et propriam opinionem, quamvis judicem illam esse falsam ex principiis intrinsecis.“

[3]) Cf. L. Allatium in apibus urbanis; Jacobillium in catal. script. Umbriae p. 105.

[4]) Alius a Joanne B. V., cujus supra fecimus mentionem n. 292. Cf. de nostro plura in Memorie istor. di piu uomini ill. pisani 3, 331—45.

fectus magni factus est a Paulo V., qui eum visitatorem elegit dioecesis pisanae et praesidem aliquot synodorum dioecesanarum in ditione pontificia. Urbanus VIII. eum dixit episcopum Salonae in p. i. (1624), et cardinales Pius et Dominicus Ginnasio vicarium sibi substituerunt dioeceseon ostiensis et velitrensis. Promotus fuit ab eodem pontifice ad sedem Insulae in Calabria (1639), mox translatus ad sedem archiepiscopalem consentinam, verum eodem anno (1. Nov. 1641) decessit. Apis industriosae instar collegit quidquid reperire poterat in veterum scriptis et decisionibus curiae romanae condiditque opus utile inscriptum: *Praxis juris patronatus acquirendi, conservandi* etc. et s. Rotae decisionibus confirmata et ornata et ad singulas materias secundum stilum romanae curiae accommodata; Romae 1620, saepius aucta et edita ib. 1622; 1628; Venetiis 1648; 1670. — Leonardus (in baptismo Placidus nominatus) Duardus cler. reg. neapolitanus (n. 14. Sept. 1565, † 29. Martii 1643) insignis plane religiosus et eruditus canonista, reliquit *commentaria in Bullam Pauli V.* lectam in die coenae Domini a. 1618 ll. 3, Mediolani 1619 in f.; *in extravagantem Pii V.* de forma creandi census, v. 2 in f. Romae 1632—1634; *in extravagantem Pii V. de cambiis,* in quibus tota cambiorum materia traditur etc., Neapoli 1641 in f.; *de societatibus tractatus* ib. 1644 in f.; *commentaria in caput „Omnis utriusque sexus“* sive de omnibus statibus tum ecclesiasticis tum secularibus, ib. 1673 in f.; 1684. — Antonius Ricciulus roblanensis, vir summe eruditus, probus et doctus [1]), ex advocato curiae romanae factus est Urbis vicesgerens, Urbano VIII. in apostolica visitatione a secretis, episcopus dein successive belcastrensis, umbriatensis, casertanus, demum archiepiscopus consentinus († 1642). Scripsit breviter et dilucide tractatum *de jure personarum extra Ecclesiae gremium exsistentium,* nempe de judaeis, infidelibus, catechumenis, excommunicatis, haereticis, apostatis a fide, apostatis a statu ordinis clericalis, apostatis a statu religionis et schismaticis. Accessit singularis et utilis tractatus *de neophytis,* ubi de juribus fidelibus post baptismum competentibus, Romae 1622; 1651 in f. Opus est satis accurate lucubratum ac multigena eruditione refertum, in quo doctus scriptor praeter promissa saepe perplura alia dubia resolvit. *De personis, quae in statu reprobo versantur* ll. 12, Neapoli 1641, videlicet de blasphemis, meretricibus, concubinis, lenonibus, histrionibus, circulatoribus, personatis, choreis seu tripudiis, zingaris seu aegyptiacis, vagis, lusoribus, delatoribus, lictoribus et carnifice. *Lucubrationum ecclesiasticarum* ll. 6, Neapoli 1633, in quibus facili ac clara methodo disserit de cultu et veneratione ss. reliquiarum, de episcopo titulari contra errorem M. Antonii de Dominis, de eremitis, confraternitatibus, de laicorum praedicatore, de feriis festisque diebus [1]). — Joannes Petrus Moneta mediolanensis (Alexander antea dictus), canonicus et protonotarius anno aetatis 40. regularium clericorum, qui s. Pauli decollati nuncupantur, coetui se addixit († 1654). Scripsit de jure canonico succinte quidem, sed perspicue plane et egregie: *de decimis* tam spiritualibus quam papalibus, Mediolani 1602; Romae 1618 in 8; *de optione canonica,* Mediolani 1602; Marpurgi 1659; cum praecedenti 1621 in 4; *de distributionibus quotidianis,* ib. 1621 ed. 3. aucta; *de commutationibus ultimarum voluntatum,* Lugduni 1624 in f. etc. — Pyrrhus Corradus [2]) calaber,

[1]) Ughelli Ital. sacrae IX, 355.

[1]) Cf. M. a s. Joseph I, 277.

[2]) Distingui hic debet a Joanne Baptista Corrado O. Praed. perusino († 1606), qui collegit *Quaesita 400* pro examinandis qui ad animarum curam vel confessiones audiendas promovendi sunt, et responsa ad cujuscunque pene generis ca-

protonotarius apostolicus et canonicus neapolitanus, docte scripsit *de praxi dispensationum apostolicarum,* Venetiis 1656; 1735 in f., Coloniae 1672; 1716; *de praxi beneficiaria* [1]), Neapoli 1656 in f., Coloniae 1679. — Ascanius Tamburinus congregationis Vallis-umbrosae generalis reliquit opera, quae modo adhuc laudantur, in quibus erudite sed fuse admodum disserit *de jure abbatum et aliorum praelatorum* tam regularium quam secularium episcopis inferiorum, Lugduni 1640 v. 3 in f.; 1650 ed. 3. *de jure abbatissarum et monialium,* sive praxis gubernandi moniales aliasque mulieres sub habitu ecclesiastico et regulari degentes, Romae 1638 in f., Lugduni 1668 in f., cum praecedenti op. Coloniae 1691 t. 4; Augustae 1698. — Franciscus Maria de Samuellis O. Praed. etruscus (1660) edidit: Disputationum controversiae *de canonica electione* in regularibus praelatis atque cathedralium ecclesiarum canonicis eligendis et in quibus omnibus de jure canonico electio intervenit, necnon etiam de praelatorum eorundem jurisdictione ac potestate, de religiosorum appellatione, ubi quoque de prepositurts, quae electoribus a praelatis non tuta fiunt conscientia; de tractatibus ante electionem ac subornationibus, de schedulis nec ante nec post electionem manifestandis; de metu reverentiali et suspicione, de simonia, ac pactis simoniacis et conventionibus, de irregularitatibus in ordine ad canonicam electionem, omnia per conclusiones cum s. romanae rotae decisionibus, una cum doctorum allegationibus etc., Venetiis 1644 in f.; *praxis nova observanda in ecclesiasticis sepulturis* Christi fidelibus catholicis tradendis, Lucae 1653 in f., Taurini 1678 in 4.

392. Aliqui vero e *Gallia* speciali mentione digni sunt, quorum primus est Petrus de Marca [1]) Gantii in Bearnia 24. Jan. 1594 natus. Primum juris studio operam dedit, et a rege factus est praeses parlamenti palensis (1621) in praemium pro zelo exhibito in reducenda regione patria ad fidem catholicam. Mortua conjuge sua ecclesiasticae militiae nomen dedit; ac Richelii jussu librum cui titulus *Optatus gallus* (cf. pag. 463 annot.) refellere, quodque libertates gallicanae pontificiae auctoritati minime derogarent ostendere aggressus edidit famosum opus: *Dissertationes de concordia sacerdotii et imperii* sive de libertatibus ecclesiae gallicanae [2]), 1641 in 4. Verum hic liber

sus conscientiae, Perusii 1596; auctiora Venetiis 1598; recognita 1603 et 1606; 1620 v. 2 in 4.

[1]) *De praxi beneficiaria* ex concordatis inclytae nationis germanicae, regnorum Poloniae et Galliae cum sede apostolica initis ac privilegiis clero leodiensi ab eadem s. sede indultis ... inducta, scripsit Laurentius Nicolarts tungrensis, in academia coloniensi s. theologiae doctor, protonotarius apostolicus, olim inter practicos curiae romanae multum versatus, Coloniae 1658; 1707 in 4; 1733.

[1]) Distingui hic debet a Petro Marcha de Pras vivariensi, quondam pastore calviniano, qui amplexus est fidem catholicam (1617), suaeque fidei rationem reddidit in op. *La discipline des Ministres renversée* ou Réfutation de l'ordre par lequel les Eglises prétendues réformées de ce Royaume sont conduites et gouvernées, selon la correction du dernier Synode National tenu à Vitré en Bretagne l'an 1617 l'Auteur présent, Paris 1619 in 12. Cf. Raess IV, 412 ss.

[2]) Libertatum gallicarum hoc tempore praecipuus fautor et vindex fuit Petrus Dupuy agennensis n. 27. Nov. 1582, parlamento a consiliis et bibliothecae regiae praefectus († 14. Dec. 1651). Reliquit plura opera: *Histoire veritable de la condemnation de l'Ordre des templiers,* Bruxellis 1751 t. 2 in 12., opus eruditum; *Histoire générale du schisme* qui a été dans l'église depuis 1378 jusqu'en 1408, Parisiis 1654 in 4; *Histoire du différend entre le pape Boniface VIII. et le roi Philippe le Bel,* ib. 1655 in f.; *Traitez des droits et libertez de l'église Gallicane,* ib. 1639; 1651; 1731 t. 2 in f.; *Preuves des libertez de l'église gallicane,* ib. 1639; 1651; 1731 v. 2 in f., prohibita et a 22 praesulibus ecclesiae gallicanae merito damnata; *Commentaire* sur le traité des libertez de l'église gall. de

sedi apostolicae minus placuit, eo quod plura ejusdem juribus contraria contineret, hinc prohibitus fuit 11. Jun. 1642 et ipse auctor interim in conseranensem episcopum a rege nominatus (1643) apostolicae confirmationis literas nec ab Urbano VIII. nec ab Innocentio X. obtinere poterat, donec literis datis alioque scripto[1]) opus suum sacrae sedis judicio subjecisset, fassusque esset, se nimium principis partes fovisse et praesidem potius gessisse, quam episcopum, pollicitus, quod deinceps pontificiarum constitutionum auctoritatem vindicare et a censoribus notata explicare vellet (1648). Ceterum de Marca nonnisi 4 priores ll. prelo subjecit, in quibus agit de sedis apostolicae legatis, de conciliis nationalibus et provincialibus, de judiciis canonicis, de episcopis, investituris, regalibus etc. Eo autem fatis functo 29. Jun. 1662 Stephanus Baluzius, quo studiorum socio et adjutore assiduo fuerat usus, et cui librorum suorum ac schedarum custodiam multis ante annis commendaverat, ex gallico ipsius autographo pleraque latine reddidit[1]), additionibus auctoris et suis notis auxit, 5. l. de legatis pontificiis supplevit atque auctoris vitam adjecit, Parisiis 1663, prima ed. integra. Verum et hanc editionem proscripsit congregatio indicis his verbis (7. Nov. 1664): „De concordia etc. l. a Steph. Baluzio impressus Parisiis a. 1663 perperam adscriptus Petro de Marca, ex cujus retractatis scriptis aliorumque erroneis sententiis opera praefati Baluzii editus est“. Post paucos annos (1669) hoc opus recognitum emendatius copiosiusque iterum edidit auctioremque sui maecenatis vitam praemisit, atque nonnullas ejusdem dissertationes adjecit, in quibus de auctoritate rom. pontificis et ceterorum patriarcharum ac primatum, tum de vexatissima canonis arausicani explicatione, quae viros eruditissimos inter se commiserat, denique de initiis susceptae christianae apud gallos religionis erudite tractatum est. Plures deinde aliae hujus operis prodierunt editiones ut Parisiis 1670; 1704 (censetur optima) cum variis Baluzii animadversionibus; Francofurti 1708 et Lipsiae 1709 cura J. H. Boehmer, cum hujus observationibus; cura Carmini Firmiani Neapoli 1671—80; (opera omnia cum pluribus additionibus) Bambergae 1788 v. 6 in 4; Venetiis 1771 (cum Boehmeri observ.); Roboreti 1747; 1763; Boehmeri *observationes selectae ecclesiasticae* Petri de Marca dissertationes ecclesiasticas de concordia sacerdotii et imperii illustrantes et studio juris ecclesiastici inservientes prodierunt seorsim Lipsiae 1708 in f. De Marca in presbyterum ordinatus et in episcopum consecratus est eodem a. 1648; postea promotus ad sedem tolosanam 1652 (a sede apostolica confirmatus 1654), obiit vero designatus archiepiscopus parisiensis. Post ejus mortem edidit Baluzius 16 ejusdem *opus-*

M. P. Pithou, ib. 1652 in 4; 1755 in f. Hisce tribus operibus plurimi alii libelli de hoc argumento aliorum auctorum continentur. A Dupuy sejungendus non est Carolus Fevret, advocatus († 12. Aug. 1661), qui fuse magnoque eruditionis apparatu scripsit *Traité de l'Abus* et du vrai sujet des appellations qualifiées de ce nom d'Abus, Divione 1653 in f., qui parlamentis in tuendis sic dictis libertatibus gallicanis magnae auctoritatis erat, sed decreto inquisitionis 22. Dec. 1700 prohibitus fuit. Jussu cleri gallicani eum impugnavit Dad. de Hautesere suis ecclesiasticae jurisdictionis vindiciis, Parisiis 1703. 1710. Cum hisce annotationibusque Brunet et Giberti prodiit ille tractatus iterum Lugduni 1736 et Lausanne 1778. Cf. Streber Kirchenlex. IV, 1474.

[1]) *Libellus, quo editionis ll. de concordia etc. consilium exponit,* opus ap. sedis censurae submittit et reges canonum custodes, non vero auctores esse docet, Barcinonae 1646. Cf. Reusch Index II, 364; Stimmen aus Maria Laach 1871 II, 638 s.

[1]) Secundum Biogr. univ. XXVI, 581 Baluzius l. tantum 6. et 7. latine reddidit.

cula[1]), Parisiis 1669; 1681, inter quae sunt ex. gr. dissertationes de stemmate et genealogia Christi, de adventu magorum ad Christum, et an hi reges fuerint, de singulari primatu Petri, de Vigilio Papa (1646) etc.; de primatu lugdunensi et ceteris primatibus (prodiit Lugduni 1644 in 8.), de discrimine clericorum et laicorum ex jure divino deque forma regiminis ecclesiastici, de tempore synodi plenariae sirmiensis, de antiquis canonum collectionibus. Alias ejusdem *dissertationes* posthumas sacras et ecclesiasticas cum Petri biographia prolixa edidit P. de Faget Parisiis 1668, et quia partim suppressae fuere, iterum prodierunt in Hollandia 1669, inter quas ex. gr. dissertatio de eucharistia, in qua ostendit quantopere patres ab haeresi calviniana dissentiant; de sacrificio missae; de institutione patriarchatus constantinopolitani; tres (gallice) de sacramentis eucharistiae, poenitentiae et matrimonii[2]). Ceterum Petrus de Marca sicut acer erat libertatum gallicanarum patronus, ex cujus operibus van Espen, Febronius etc. sua hauserunt arma: ita strenue quoque Jansenismo se opposuit, hinc primus de formulario cogitavit, quo quinque Jansenii propositiones in sensu damnarentur auctoris; novem quoque propositiones ad Innocentium X. detulit, quibus jam in nucleo adumbratum erat Febronii systema. Licet hic auctor a pluribus multum laudetur, Bossuet tamen ita de eo pronunciat[1]): „Neque hujus viri verbis commovemur, cujus apud nos clarissimum ingenium, sed in theologia non satis exercitatum; ad haec versatile ac lubricum et nimia facilitate per varias ambiguasque sententias de re ecclesiastica ludere solitum habeatur."

393. Alter est Franciscus Hallier[2]) carnotensis n. c. 1595, doctor et professor et syndicus sorbonicus (1649), a. 1657 episcopus cabellicensis (Cavaillon): Graeciam, Italiam, Angliam lustravit ubique magnam sui existimationem propter insignes ingenii dotes sibi concilians, jansenianis acriter obstitit, hinc a Galliae episcopis contra illos Romam deputatus fuit, ubi quinque Jansenii propositionum damnationem promovit. Hinc jansenistarum irae in ipsum. Paralysi tactus omnium oblitus est, vel ipsius orationis dominicae († 23. Jul. 1659). Praecipuum et egregium est ejus opus[2]): *De sacris electionibus et ordinationibus* ex antiquo et novo jure, Parisiis 1636 in f., Romae 1739 v. 3 in f.; etiam in cursu com-

---

[1]) Haec recenset omnia Fabricius in bibl. fabr. VI, 191 ss. et acta erud. lips. a. 1682 p. 318. Adjecta sunt opuscula Petavii et Sirmondi de synodo sirmiensi, quorum supra p. 452 meminimus.

[2]) De his aliisque hujus auctoris operibus fuse admodum disserit Dupin XVII, 145 ss., qui censuram hisce absolvit verbis: „M. de Marca avoit joint avec une érudition profonde une grande beauté de génie et une facilité admirable de tourner les choses comme il vouloit. Il excelloit en tout genre; il étoit grand Politique, bon Jurisconsulte, savant Théologien et habile Critique. Il a eu quelquefois beaucoup de ménagement pour la Cour de Rome, et il a soûtenu fortement en d'autres occasions les intérêts de l'Eglise et du Roïaume: il ne paroît pas avoir toûjours été bien constant dans les mêmes principes et il lui est arrivé de s'accommoder au temps. Il faisoit servir les faits aux desseins et aux fins qu'il avoit, au lieu d'ajuster ses desseins à la nature des faits. Son style est ferme et mâle, assez pur, sans affectation et sans embarras." Cf. Feller V, 520; Andres, qui p. 677 in l. de concordia etc. advertit: „La quale (opera), quantunque in alcuni punti di dottrina da molti non senza ragione impugnata, è stata da tutti rispettata e stimata pe'molti lumi d'antichità sacra, d'ecclesiastica disciplina et di dottrina canonica e ciò ch'è più, è stata da tutti consultata e studiata." Prolixus quoque operis de concordia conspectus habetur in *Bibliothèque choisie* XVII, 270 ss.

[1]) In diss. *Gallia orthodoxa* praemissa defensioni Cleri gallicani.

[2]) Ejus frater, pariter doctor sorbonicus, vicarius generalis, canonicus theologus et poenitentiarius rothomagensis, plures protestantes zelo suo ad Ecclesiam reduxit.

pleto theologiae ed. Migne t. 24; *de hierarchia ecclesiastica* ll. 4, Parisiis 1646 in f. Collegit etiam *ordinationes universi cleri gallicani circa regulares conditas* primum in comitiis generalibus a. 1625, renovatas 1645, quas cum ipsius commentario edidit Gerbais Parisiis 1665 in 4. Cum Hallier minus propensus esset in regulares, illum (et Petrum Aurelium seu Joan. de Verger) aggressus est Ludovicus Cellotius S. J. parisiensis († 20. Oct. 1658 a. aetatis 70) in op. *de hierarchia et hierarchis* ll. 9, in quibus pulcherrima dispositione omnes hierarchici gradus et ordines, episcopalis principatus, clericalis dignitas, religiosa sanctitas secundum patrum doctrinam, decreta conciliorum, Ecclesiae ritus et mores sine justa cujusquam offensione explicantur, Rothomagi in f., quod tamen multorum incurrit offensionem, unde „donec corrigatur“ prohibitum fuit 22. Jan. 1642; Sorbonae censuram [1]) evasit porrecto retractationis scripto 22. Maji 1641. Retractationis historiam exhibet *in horarum subcisivarum l. singulari* ad veram ll. de hierarchia ecclesiastica intelligentiam, Parisiis 1648 in 8. Edidit praeterea [2]) *historiam Gotteschalchi praedestinatiani* et accuratam controversiae per eum revocatae disputationem in ll. 5 distinctam, quibus accedit appendix miscellanea ex opusculis nondum editis aliisque tractatibus historiae lucem allaturis collecta, ib. 1655 in f. Hujus appendicis opusculum quartum de libero arbitrio prohibitum legitur decr. 31. Jan. 1732. *Concilium duziacense* (Douzy) primum celebratum a. 971, cum aliis *Hincmari utriusque opusculis* et vita Hincmari junioris, ib. 1658 in 8.

394. *Theologiam moralem* vel integram vel magna ex parte ediderunt: Stephanus Bauny S. J. campanus,

[1]) D'Argentré Collect. judic. III, 40; Contin. H. E. Fleurii l. 200 § 6.

[2]) Cf. Backer I, 1159.

mesomensis, qui hanc disciplinam a. 16 docuit, vir antiquae probitatis et singularis circa quaestiones omnes de conscientia eruditionis, sed plus aequo benignus († 3. Dec. 1649). Prodiit ejus *Somme des péchés qui se commettent en tous estats,* de leurs conditions et qualités, en quelles occurrences ils sont mortels ou véniels, et en quelle façon le confesseur doit interroger son pénitent [1]), Parisiis 1630 in 8., 1633; 1639 (ed. 5.) etc.; hujus compendium prodiit (gallice) 1639; *Pratique du droit canonique* au gouvernement de l'Eglise, correction des moeurs et distribution des bénéfices; le tout au style et usage de France, avec la décision des principales questions sur les matières bénéficiales, qui se traitent dans les Cours du royaume, ib. 1633, 1640 in 8; *de sacramentis ac personis sacris,* earum dignitate, obligationibus ac jure juxta ss. literarum testimonia, ss. patrum sententias, canonum ac conciliorum sanctiones, theologiae moralis p. 1., Parisiis 1640; de censuris ecclesiasticis p. altera, ib. 1642; ll. 3 in quibus, quae in contractuum ac quasi contractuum materia videntur ardua ac difficilia, enucleantur, ib. 1645; *Nova beneficiorum praxis,* in qua explicantur quae ad beneficia, eorum naturam ac speciem pertinent, suntque secundum magis communes juris cum canonici tum gallici observationes praejudicata ac decisa, ib. 1649. Priora tria opera sunt prohibita decr. 26. Dec. 1640; sed theologiae moralis p. tantum prima; et facultas parisina plures propositiones ex illis decerptas damnavit [2]). Ad hunc in primis auctorem provocant Pascal, Arnaldus et alii, qui societatem Jesu laxitatis in theologia morum accusant [3]).

[1]) Cf. Sommervogel I, 1058.

[2]) Cf. Argentré, Collect. judic. III, 28; Alex. a s. Joanne de Cr. l. 199 § 96.

[3]) Moralistarum Soc. J. apologiam in se suscepit Georgius Pirot S. J. (n. 1599, † 6. Oct. 1659) in *Apologie pour les Casuistes* contre les calomnies des Jansénistes,

— Aegidius Trullench gente valentinus, villaregalensis († 1644), auctor gravis, scripsit: *Opus morale* sive in 10 decalogi et 5 Ecclesiae praecepta absolutissima et resolutoria expositio, Valentiae 1640 t. 2 in f.; *praxis sacramentorum*, ib. 1646 in f.; *de jure parochi* sive parochiali et de vicario perpetuo et temporali, ib. 1647 in 8., utrumque opus posthumum. — Stephanus Fagundez S. J. lusitanus, patria vianensis, per decennium theologiae moralis professor († 13. Jan. 1645) scripsit *in 10 praecepta decalogi*, Lugduni 1640 t. 2 in f.; *in 5 Ecclesiae praecepta*, ib. 1626 in f., Moguntiae 1628; cum vero hoc opus prohibitum fuisset ab inquisitione castiliana, apologiae loco edidit *Informationem pro opinione esus ovorum et lacticiniorum tempore quadragesimae*, 1630 in f.; *de justitia et contractibus, et de acquisitione et translatione dominii* ll. 7, Lugduni 1641 in f. — Josephus Rocafull valentinus, metropolitanae hujus regni ecclesiae praepositus atque in ejusdem academia professor s. theologiae et procancellarius, edidit totius *theologiae moralis praxim*, Valentiae 1648. 1649 t. 2. — Martinus de s. Josepho O. s. Franc. placentinus († 1649) concinnavit *summam theologiae moralis*[1]), Matriti 1649 in f. — Antonius Quintanadvenas S. J. alcantarensis, strenuus operarius apostolicus, qui operam suam omnem dicavit 14 annis carceribus detentis atque peste infectis († 1651), scripsit *singularia theologiae moralis ad 7 Ecclesiae sacramenta*, quibus accedit ad celebriora christiani orbis jubilaea appendix, Hispali 1645 in f.; Venetiis 1648; *ad quinque Ecclesiae praecepta necnon ad ecclesiasticas censuras et poenas*, Matriti 1652 in f. opus posthumum. — Leander de ss. Sacramento O. Excalceatorum sive Reformatorum ss. Trinitatis navarrus ex oppido Villafranca, theologiae professor in academia complutensi, publicavit: Quaestiones morales theologicae *in 7 Ecclesiae sacramenta*, Matriti 1654 v. 2 in f., 1664; *in 5 Ecclesiae praecepta*, ib. 1649 in f.; quaestiones morales *de censuris ecclesiasticis*, Compluti et Lugduni 1664; *de impedimentis* seu poenis ecclesiasticis, ib. 1664; *de decalogo* in genere et in *praecepta*, Lugduni 1662—9; *in 4. ejusdem decalogi praeceptum*, ib. 1669. Laudantur in hoc auctore verborum perspicuitas, proprietas, nitor; rationum pondus et nervositas, quaestionum ordinatissima series, sententiarum consultissima electio, allegationum copia et fidelitas[1]). Priores 5 pp. operum Leandri in compendium redegit et Lugduni excudi fecit Joannes a Conceptione; universa autem opera ejus moralia abbreviarunt et in lucem emiserunt Gregorius Salmanticensis O. Cap. Lugduni 1672 in f. et Emmanuel a Conceptione, Leandri consobrinus, qui et epitomen et summam edidit, et Joannes de Thollenda, Barcinone 1680 in f. Est tamen Leander in re morali auctor nimis benignus († 30. Aug. 1663 a. aetatis 72). — Joannes de Dicastillo S. J., qui theologiam 25 annis docuit Toleti,

ou le lecteur trouvera les vérités de la morale Chrestienne si nettement expliquées et prouvées avec tant de solidité, qu'il luy sera aisé de voir que les maximes des Jansénistes n'ont que l'apparence de la vérité; et qu'effectivement elles portent a toutes sortes de pechés et aux grands relaschemens qu'elles blasment avec tant de severité, Parisiis 1657 in 4. Quae tamen apologia minus fuit felix totque excitavit rumores et querelas, ut plures episcopi illam proscripserint, facultas theologica parisiensis subjecerit censurae (quacum prodiit 1659), Alexander VII. prohibuerit et multi acriter impugnarint, inter quos in primis Carolus Desmarets Congr. Orat. Cf. literaturam de hac controversia apud Backer II, 2002—6.

[1]) Nic. a s. Antonio II, 103 hunc titulum exhibet: *Aviso de Confesores y Guia de Penitentes.*

[1]) Cf. Mich. a s. Jos. III, 177; Chronicorum O. SS. Trin. t. IV l. 11 Granatae 1732.

Murciae et Viennae († 6. Martii 1653), disseruit *de justitia et jure* ceterisque virtutibus cardinalibus ll. 2, Antwerpiae 1641 in f; *de sacramentis*, ib. 1646—1652 v. 3 in f.; *de juramento, perjurio et adjuratione*, necnon de censuris et poenis ecclesiasticis, ib. 1662 in f.; *de incarnatione*, ib. 1642 in f.

395. In *Italia* memoria digni sunt: Franciscus Bardi S. J. panormitanus (1583—1661), qui docuit philosophiam quinquennium, theologiam moralem quinquennium, scholasticam a. 12. Edidit *quaestiones selectas* ex universa morali theologia, in quibus plura pro utroque foro exacte perpenduntur, ll. 11, Panormi 1653 in f.; disceptationes morales *de conscientia in communi, recta, erronea, probabili, dubia et scrupulosa*[1]), ib. 1650 in f.; Francofurti 1653; *commentaria in regulas juris canonici in Sexto*, quibus accessit quaestio *de summa Trinitate*, ubi omnimoda personarum aequalitas demonstratur, Panormi 1661 in f.; *bulla cruciatae explicata et illustrata* tractatibus locupletissimis, Panormi 1646 in f.; 1656. — Nicolaus Baldelli S. J. cortonensis, vir egregie doctus, qui philosophiam decennium, theologiam moralem sexennium, scholasticam Romae quadriennium explicuit († 16. Dec. 1675 a. aetatis 83), probabilista gravis, scripsit *disputationum ex morali theologia ll. 5*, quorum 1. de humanis actibus in universum, 2. de vitiis et peccatis, 3. de vitiis capitalibus, 4. de conscientia, 5. de legibus agit, Lugduni 1637 in f.; *disputationum etc. ll. 4*, quorum 1. de fide et infidelitate, 2. de spe et charitate, 3. de adoratione et oratione, 4. de superstitione et irreligiositate agit, ib. 1644 in f. — Vincentius Tancredus S. J. pariter panormitanus († 26. Oct. 1659) edidit: Libros 10 *de s. matrimonii sacramento*, in quibus universa P. Thomae Sanchez doctrina brevi periodo distincte ac dilucide explicatur et vindicatur, Panormi 1648. 1649 v. 2 in f.; tractatus 4 de *virtute religionis* (compendium magnae partis operis, quod de religione composuit Fr. Suarez) Monte-Regali 1651 in f.; *quaestiones morales*, in quibus selectiores casus passim in utroque foro occurrentes ab aliis aut nondum exagitati aut durius decisi breviter, solide ac mitius resolvuntur, Panormi 1654—1659 t. 2 in f. — *Seraphicam theologiae moralis polyantheam* ordine alphabetico e seraphici ordinis scriptoribus in singularium materiarum titulos digestam collegit Joannes Maria de Castilento O. S. Franc. († 1653), Venetiis 1652 t. 1. (et unicus). — *Summam theologiae moralis* collegit Joannes Elias Madao S. J. patria bisensis calaritanae dioecesis († 21. Dec. 1662), Calari 1653. — Carolus Mallet taurinensis O. Cist. († 1658) edidit *Aurum moralis theologiae* in subtilissimas bracteas malleatum, Taurini 1655 v. 2 in f. et *de hierarchia et jure Ecclesiae militantis* ll. 8, in quibus de Ecclesiae majestate, fide, jurisdictione, dignitate personarum tam ecclesiasticarum quam secularium beneficiis, gradibus, officiis ecclesiasticis et secularibus ac judiciis summa brevitate plenissime tractatur opus posthumum, ib. 1660 in f. — Gesualdus de Bononiis (de' Bologni) seu Panormitanus O. Cap. († 29. Apr. 1653) scripsit[1]) *cursum* integrum *theologiae moralis* t. 3 in f., Panormi 1646; Venetiis 1649; *in Scoti formalitates* subtilem disquisitionem, ib. 1652 in 4. — Vincentius Bertinus a Satriano O. S. Franc. († 1643) collegit centurias tres *quaestionum politicarum et moralium*, Senis 1634—43 t. 6.

396. Magnam consecutus est nominis celebritatem Antonius Diana cler. reg. panormitanus (1585—1663), qui tamen teste Ligorio „in seligendis

[1]) Backer I, 397 tribuit hoc opus Franc. Barado, quem distinguit (sed immerito) ab auctore nostro.

sententiis ut plurimum in partem benignam declinat et non raro plus declinat, quam par est[1]). «Aestimabatur dum viveret a viris doctis, a senatu panormitano, a praesidibus Siciliae, imo et a romanis pontificibus Urbano VIII., Innocentio X. et Alexandro VII., sub quibus erat episcoporum examinator; undique quoque consilia ab eo petebantur. Reliquit *resolutiones morales* t. 12, Lugduni 1629—1659 (9 partes), Venetiis 1652. 1655 (p. 10. et 11.), Romae 1656 (p. 12.), qua in ed. deest ordo. Neque enim cogitaverat auctor modestus de iis edendis, sed ad suum usum illas composuerat. Verum cum in aliorum venirent manus iisque placerent, amicorum precibus permotus paulatim illas resolutiones evulgavit[2]). Hinc aliam editionem curavit Martinus de Alcolea O. Carthus., cui hunc titulum fecit: *Antoninus Diana . . . coordinatus* seu omnes resolutiones morales ejus ipsissimis verbis ad propria loca et materias fideliter dispositae ac distributae, sed titulis novis, notis marginalibus et indicibus necessariis clara luce et clariori dispositione illustratae, ac in 9 t. digestae, Lugduni 1667 ss., quae cum esset mendosissima, adjecit t. 10. correctionum, ib. 1669; iterum ib. 1680 t. 10 in f.; Venetiis 1698 t. 10 in f. (fr. 40). In iis auctor ad tria millia quaestionum resolvit. Has resolutiones in compendium redegerunt[3]): Joan. de la Val, Lugduni 1634 pp. 3 in 24; Alex. Calamato messinensis, Venetiis 1642 5 pp. in 8; Engelb. Ewich S. J. († 1637), Antwerpiae 1637 in 24; 1638 (sub nomine theologi clivensis); Jos. Andres S. J. († 1670) ib. 1675 in 8. (absque epitomatoris nomine); Michaël van Triest S. J. († 1668) ib. 1660; Ausonius Noctinot (rectius ac vere Antonius Cotonius regularis et generalis perpetuus tertii ord. s. Franc., nicosiensis († 1695), ordine alphabetico ex 7 pp. Lugduni 1644 in 4; Venetiis 1646; ab hac summa distingui debet ejus summarium summae Dianae cum 7. et 8. p. Venetiis 1648 in 24., saepissime recusum: Simon Rondelini perusinus, Venetiis 1677 in 8; Matthaeus Defendi venetus, ib. 1642; Laurentius Felini, Romae 1674, quae censetur omnium maxime completa epitome; Antonius Montes de Porres O. Red., Matriti 1657; Guilelmus Ocasa aliique. Carolus Tomasi Dianae sodalis confecit *tabulam auream* operum omnium Antonini Dianae, qua resolutionum plus quam sex millia pluraque aliorum casuum millia in 12 pp. promiscue impressa recta et clara methodo in 150 tractatus . . . rite ac scholastice ordinantur, Romae 1664 in f., quae tabula aurea est tantum conspectus ordinatae editionis resolutionum Dianae, quam meditabatur Tomasi, sed praeventus ab Alcolea exsecutus non est. Aliud Dianae opus est: *De primatu solius d. Petri* ac differentia inter ipsum et divum Paulum disputationes apologeticae (valde rarae) Romae 1647 in 4., etiam in Rocaberti bibliotheca pontificia t. IV. Quidquid in ejus operibus ad romani pontificis auctoritatem spectans reperitur, collegit Carolus Morales cler. reg. matritensis sub titulo *Antoninus Diana panormitanus dogmaticus*, Neapoli 1697 in f. adjecta apologia sub titulo: *Antoninus Diana vindicatus* sive ab omnibus fere propositionibus damnatis a summis pontificibus Alexandro VII., Innocentio XI. et Alexandro VIII. defensus.

397. De singularibus argumentis et quaestionibus ad theologiam moralem spectantibus disputarunt in *Germania:* Matthias Mairhofer S. J. landishutanus, qui Ingolstadii philosophiam

[1]) Theol. mor. l. 6 n. 257.
[2]) Cf. Vezzosi I, 301 ss.
[3]) Carolus Tomasi a. 1664 jam tredecim recenset, qui saltem ex parte resolutiones Dianae in compendium redegerint, plures Cotonius.

(1576), dein (1582—1590) theologiam docuit, strenuus Gregorii de Valentia collega. Solebat hic de eo dicere[1]), se neminem in disputando nervosiorem expertum Mairhofero, si incaluisset († 7. Febr. 1641 a. aetatis 93). Reliquae sunt quaedam disputationes habitae eo praeside et libelli polemici adversus protestantes. — Joannes Antoninus S. J., Lucernae in Helvetia theologiae professor († 1663 vel 1664), reliquit *assertiones theologicas* de praecipuis quibusque difficultatibus quae circa materiam de poenitentia tum in scholis disputantur, tum in sacro tribunali occurrunt, Lucernae 1656 in 12. — In *Belgio* floruit David Mauden antwerpiensis, Bredae ad s. Petrum decanus († 1641 a. aetatis 66), secundum Bona rerum moralium peritissimus. — Petrus du Fay O. Praed. brugensis, theologiae moralis lector († 1639 a. aetatis 54), edidit *de poenitentia* qua virtute qua sacramento disputationes theologicas circa textum d. Thomae a 3 p. q. 84 ad 16 suppl., Duaci 1626; discursus *de perpetuitate approbationum religiosorum* ad excipiendas confessiones et praedicandum verbum Dei . . . ex hispano latine redditus, cui adjecit discursum circa jurisdictionem regularium, qua munus obeunt praedicandi, Gandavi 1636 in 4; et iterum sub titulo: *Clypeus* ordinum mendicantium, Coloniae 1637 in 8. — Ex *hispanis* praetermisso Paulo Duran Rotae auditore, dein urgellensi episcopo († 18. Febr. 1651), *de contractibus* t. 3 scripsit Petrus de Onate S. J. vallisoletanus († 31. Dec. 1646), Romae 1646—54 in f.; *de conditionibus et modis impossibilibus et jure prohibitis* contractibus et testamentis adscriptis, Palmae Balearium 1612 in f. — *Disquisitiones morales* in 1. 2. s. Thomae edidit Leander Montanus O. Cap. murciensis, Matriti 1653. 1660 t. 2 in f.; *quaestiones selectas morales*, ib. 1646; praeterea [1]): *Commentaria literalia et moralia in l. Esther*, ib. 1647 in f. — *De sacramentis in genere, et de baptismo, confirmatione, eucharistia nec non de sacrificio missae* disputavit Emmanuel Mascarenhas[2]) olisiponensis († 28. Nov. 1654) Lutetiae Parisiorum 1656 in f. — Plura paraverat Petrus de Tapia O. Praed. Villoriae dioecesis salmanticensis natus 1582, qui theologiam docuit Placentiae (1618), Segobiae (1620), Toleti (1622), Compluti (1623), ubi cathedram primariam promeruit (1630). A Philippo IV. delata ei fuit cathedra primaria salmantina, mox etiam conimbricensis, quas tamen complutensis suae amore captus recusavit. Crotoniensem quoque in ulteriori Calabria ecclesiam deprecatus est, sed et segobiensem ei delatam (1640) recusare in animo erat, ni mandatum summi pontificis irrevocabile nuncius protulisset. Mox illi ecclesia compostellana oblata fuit, verum illam acceptare renuit; ad saguntinam tamen se transferre coactus est a. 1644, sed ad valentinam, cui adjuncta erat regni praefectura, omnino ascendere detrectavit (1648), nec cordubensem admisisset, ni plus in ea laboris et boni operis (eam pestis tum infestabat) praevidisset (1649). Hispalensis tandem ultima eum obtinuit (1651), in qua et obiit 25. Aug. 1657 a. aetatis 76. Vitam ejus apostolicam, piam et religiosam pluribus prosecuti sunt Davila[3]) et Antonius de Lorea[4]). Ex ejus operibus prodierunt tantum[5]): *Catena moralis doctrinae* t. 1. de actionibus moralibus et earum

---

[1]) Cf. Mederer, annales acad. ingolstad. ad a. 1641 II, 297; Backer II, 1007.

[1]) Ejus opera ad usum potissimum concionatorum cf. apud Foppens I, 230.

[2]) Alius a Ferdinando Martinez Mascarenha post gubernatam rectoris munere conimbricensem scholam episcopus silvensis († 28. Jan. 1628) cujus exstat tractatus *de auxiliis divinae gratiae* ad actus supernaturales, Lugduni 1615 in 4.

[3]) In Teatro de las Espannas.

[4]) In ejus *vita*, Matriti 1676 in f.

[5]) Cf. Quetif II, 588.

principiis in generali ll. 5, Hispali 1654 in f.; t. 2. de virtutibus et vitiis in specie, pars prior, de fide, spe et charitate, prudentia et justitia, ib. 1657 in f.

398. De multis variisque argumentis disputavit Thomas Hurtado O. Cler. reg. min. toletanus, qui Romae, Compluti et Salmanticae sacram theologiam docuit sodales, et magna doctrinae fama ss. literas in academia hispalensi. Vigebat enim ingenio et eloquentia, literisque theologicis non mediocrem conciliorum et canonum, patrum ad haec ss. et amoenae antiquitatis lectionem adjunxerat[1]). Ea erat vel juvenis (1618) ingenii capacitate et alacritate, ut Salmanticae, dum capitulum franciscanorum generale celebraretur, ostentandae doctrinae causa una et eadem die universam angelici praeceptoris mane, subtilissimi autem Scoti vespere theologiam propugnaverit († 1659 a. aetatis 70). Haec ejus opera: *Tractatus varii resolutionum moralium,* Lugduni 1651 v. 2 in f., in quibus auctor se sat laxum exhibet; imo ipsius esse dicuntur plures ex prop. 45 ab Alexandro VII. damnatis. Resolutionum moralium ll. 6 *de congrua sustentatione ecclesiasticorum omnium* tam secularium quam regularium utriusque sexus, Hispali 1659; Coloniae 1661; *de residentia sacra* ll. 12, Lugduni 1660 v. 2 in f.; resolutiones orthodoxomorales, scholasticae, historicae *de vero, unico et proprio martyrio* fidei sanguine sanctorum violenter effuso rubricato adversus quorundam καινολογίαν de proprio martyrio charitatis et misericordiae, quibus junguntur digressiones de germana intelligentia quorundam canonum illiberitani concilii, de variis tormentorum instrumentis et de martyrio per pestem, de chori ecclesiastici antiquitate, necessitate et fructibus, de coronis gentilitatis, synagogae et christianismi, de religione nazaraeorum, de restrictione mentali, Coloniae 1655 in f., adversus Theoph. Raynaudi l. *de martyrio per pestem,* (cf. p.), qui punctus valide ab Hurtado in hoc tractatu et in alia resolutione *de communione pro mortuis,* reposuit duplicem *apologiam* acrem sub nomine Leodegarii Quintini Haedui, cui opposuit Hurtadus: *Antidotum duplex contra duplex venenum,* quod ex fonte Theophilino ebibit Leodig. Quintinus Haeduus propugnante D. Didaco Sanchez del Aquila, Hispali 1657 in 8. Hurtadi resolutiones prohibitae fuere donec corrigantur 10. Jun. 1659. *Praecursor theologicus assecla d. Thomae* disputans de supernaturalitate entis, reviviscentia meritorum per poenitentiam, de augmento gratiae et charitatis per actus remissos, de intensione supernae beatitudinis, cui adhaeret digressio de qualitate intentionum, de distinctione reali et perfectione essentiali donorum supernaturalium tam comparatione facta inter sese, quam cum substantia deque eorundem causa morali, de potentiis animae vegetativae status innocentiae, Christi, V. Mariae et beatorum, Hispali 1641 in f. Ad hujus analogiam edidit etiam *praecursorem philosophiae asseclam Aristotelis et d. Thomae* disputantem de anima sensitiva, de sensibus internis eorundemque actibus, officiis et effectibus, Antwerpiae 1641 in f. *Chocolate o Tabaco si se compadecen con el ayuno,* Matriti 1642 in 4. — *De conscientia* resolutiones morales dedit Barnabas Gallego de Vera O. Praed. matritensis, theologiae moralis lector († 1661), Matriti 1648 in f.; 1666; *controversias logicales* in defensionem doctrinae d. Thomae Aq., ib. 1623 in 4; Coloniae 1632 t. 1. (et ut videtur unicus), opus valde rarum. — Franciscus Soarez S. J. lusitanus, qui per 18 annos theologiam scholasticam in primariis cathedris Conimbricae et Eborae professus est († 19. Jan. 1659 a. aetatis 54), reliquit praeter *cursum philosophicum* Conimbricae 1651 t. 4 in f.,

[1]) Cf. Bibl. hisp. n. II, 304.

Eborae 1670, *de virtute et sacramento poenitentiae* tractatus octo, Eborae 1678 in f. — Ex gallis Yvo Pinsard O. Praed. armoricus, ecclesiae corisopitensis annos ferme triginta canonicus theologus († 13. Apr. 1652) scripsit *La delegation des religieux* ou l' examen et rapport de la puissance legitime qu'ont les religieux privilegiez d'entendre les confessions des seculiers en tout temps et en tout lieu avec les declarations de la sacrée congregation du concile sur la constitution du pape Grégoire XV. et pulsieurs bulles et arrests concernant les messes des festes et dimanches, les visites, les questes et enterremens, Parisiis 1648, opus sat rarum, editum jam 1622, quod licet facultati parisiensi delatum censuram evasisse videtur.

399. In *Italia* plures de singularibus argumentis disserentes reperimus [1]). Ejusmodi sunt: Seraphinus a Conceptione O. Carm., cujus *tractatus de poenitentiae virtute et sacramento* post ejus mortem (18. Jun. 1663 a. aetatis 36) prodiit Romae 1674 in f. Ortus is est Romae 25. Jun. 1628 nec citra b. Virginis patrocinium, in quam tenerrimo rapiebatur amoris obsequio, sic memoriae ac ingenii excrevit facilitate, ut omnes omnibus stupentibus superaverit condiscipulos. Puer adhuc solidarum virtutum studio incumbebat; in frequentandis nosocomiis sedulus, eximia humilitate et charitatis exhibitione, in lecto decumbentibus ministrabat, nec minus pauperes quantum poterat eleemosynis sublevabat, quorum uni aliquando propriam vestem elargitus est. Studiis confectis philosophiam ac theologiam ea rationum ac doctrinae firmitate docuit, ut „admirabilis speculativi“ nomen adeptus fuerit [1]). — Hieronymus Pecorarus S. J. neapolitanus, theologiae moralis professor († 15. Dec. 1648), scripsit *moralium probabilitatum* t. 2. — Stephanus Spinula cler. reg. congregationis Somaschae disseruit *de libera et prudenti agibilium electione in moralibus*, Genuae 1648 in f. — Andreas Bianchi (Blancus) S. J. genuensis († 29. Martii 1657) tutioris sententiae sectator, sub Candidi Philaleti nomine edidit *de opinionum praxi* disputationem additis tribus apologiis diversis temporibus editis, Genuae 1642 in 8., 1652; Matriti 1645 etc., adversus quem scripsit Fr. Bardi in suis disceptationibus de conscientia (n. 395); de *Cambio* tractatum brevem, in quo ejus essentia et justitia declaratur et impugnantium argumentis respondetur, Genuae 1652 in 8; *de praescientia Dei ac praedestinatione* disputationem, ib. 1656 in 8. — *De justitia et jure* opus posthumum in duas partes distributum, Neapoli 1659 v. 2 in f. reliquit Thomas d'Afflitto cler. reg. [2]) neapolitanus, natus circa a. 1570 in oppido s. Agathae religiosi viri imaginem ideamque ad unguem repraesentans oris habitu, gravitate, pietate, orationis studio, sacro-

[1]) Praetermittimus Juniperum Drepanensem O. S. Franc. († 1648), qui *de casibus reservatis* seu de regularium praelatorum jure reservationis juxta formam Clementis VIII. super casuum reservatione scripsit, Venetiis 1652 in f.; Hieronymum Ferrantinum S. J. anconitanum († 1. Jan. 1655) disserentem *de scandalo et correptione fraterna,* qua occasione ad molestas scrupulorum sollicitudines avertendas plures alii casus, praesertim ad confessionem peccatorum sacramentalem spectantes, et quidem difficiliores, in variis diversisque materiis explicantur, Romae 1653 in f.; Stephanum a s. Gregorio O. S. Aug. neapolitanum, qui *divinae pietatis vincula* recenset, quibus quilibet vitae status Deo arctius conjungitur, Bononiae 1645 in f.; Petrum Paulum Guazini Orat., Eliam Luna O. Carm. drepanitanum, qui a turcis captus Tuneti in captivitate decessit (15. Nov. 1656) etc. Polonus erat Andreas Fesulanus a s. Theresia O. Carm., qui plurimum, Pragae praesertim pro Dei gloria laboravit († 1651).

[1]) Cf. Martialis a s. Joan. Baptista in bibl script. O. Carmel. p. 351 ss.

[2]) Cf. Vezzosi I, 4.

rum cultu († 23. Maji 1643). — Andreas Santarelli (Sanctarellus) S. J. patria adriensis in Samnio, theologiae moralis per octennium professor, in excipiendis confessionibus erat indefessus. Annis aliquot ante mortem orbatus visu summa animi aequitate instar Tobiae senioris tulit suam coecitatem, et interrogatus saepius, an si a Deo daretur optio, malletne esse surdus quam coecus, constanter respondit, malle se esse coecum, quia si surditate laboraret, non posset audire confessiones poenitentium prout coecus faciebat, essetque penitus juvandis animabus inutilis († 5. Dec. 1649 octogenario major). Edidit *varias resolutiones et consilia,* Romae 1625 in 4. Praeter intentionem et exspectationem multum commovit theologos et parlamenta Galliae suo tractatu morali *de haeresi, schismate, apostasia, sollicitatione in sacramento poenitentiae, blasphemia, maledictione* et de potestate romani pontificis in his delictis puniendis, Romae 1625 in 4., quod scil. secundum illorum timorem puerilem nimis extenderet Pontificis auctoritatem in reges[1]). Hinc acri censurae subjectus fuit hic liber a facultatibus theologicis parisiensi, tolosana, valentina, rotomagensi, cadomensi, pictaviensi, burdigalensi, bituricensi, aurelianensi, et a parlamentis igni addictus[2]). — Franciscus Pellizzarius S. J. placentinus (n. 1596, † 17. Aug. 1651), theologiae moralis 11 a. professor, edidit *Manuale regularium* Venetiis 1647 t. 2 in f.; 1648; Lugduni 1653, in indicem tamen relatum decr. 18. Jun. 1651; tractatum *de monialibus,* in quo resolvuntur quaestiones morales ad illarum statum pertinentes, Bononiae 1644 in 4., pariter in indice donec corrigatur decr. 21. Apr. 1691, etiam cum excerptis omnibus decr. 4. Dec. 1725; egregie autem correctus fuit a Francisco Montano S. J. rejectis opinionibus laxioribus, hinc editio romana 1755 in 4. (Venetiis 1761) permissa est. Magni hic tractatus fit. Quadri protonotarius apostolicus collegit *viridarium reservatum* seu de casuum reservatorum omnigena disputatione studiosa elucidatio, Noviocomi 1656 in f. — Hyacinthus Donatus O. Praed. calaber, insignis concionator et lector, in arcanis conscientiae dubiis solvendis ita peritus, ut Antoninus alter, consiliorum communis parens et dissidiorum arbiter haberetur († c. a. 1661), reliquit *regularium rerum praxim resolutariam* in 4 t. distributam, in quibus omnes et singulae materiae, quae in rebus regularibus occurrere possunt sub diversis tractatibus succincte ac dilucide proponuntur, resolvuntur ac deciduntur, Neapoli 1652—61; Coloniae 1675 t. 4 in f. in 2 vol. (m. 30).

400. Ad theologiam *pastoralem*[1]) referri possunt Petrus Marchant leodiensis O. Min. (n. 1585, † 11. Nov.

---

[1]) Cf. D'Argentré II, 2, 212; contin. H. E. Fleurii l. 196 § 1 ss. etc.

[2]) Libros contra illum scriptos cf. apud Backer III, 542 ss.

[1]) Ignatius Huart O. Cist. belga, s. theologiae in abbatia de Alna in dioecesi leodiensi professor evulgavit: *Bernardus abbas* seu sanctus praelatus h. e. flores pastorales ex selectissimis quibusque d. Bernardi operibus collecti in gratiam praelatorum omnium tam secularium quam regularium, Lovanii 1651 in 4. Jansenii erroribus addictus nisus est et s. Bernardum in Jansenii opinionem interpretari hoc opere: *D. Bernardi ab. claraevall. doctoris melliflui tractatus de gratia et libero arbitrio periodice dispunctus*, commentario illustratus, s. Augustino primario gratiae propugnatori consonus demonstratus, atque a filiorum alienorum depravationibus vindicatus, sub nomine anagrammatico Ranutii Higati. Librum hunc impugnavit Bernardus Texerius edita *disputatione theologica in janseniana dogmata,* Carolopoli 1651, cui opposuit Huartus *Bernardum abbreviatum;* impugnavit etiam Matthias Hauzeur O. Min. (cf. t. II n. 30) edito libello hujus tituli: *Correctio fraterna R. Higati*, cui Huart opposuit: *Vindiciae pro R. Higato,* quibus paulo post addidit appendicem. Cf. Foppens I, 553.

1661), insignis probabilista, qui praeter plura ascetica reliquit[1]): *Tribunal sacramentale et visibile animarum* in hac vita mortali, Gandavi 1643 t. 2 in f., in quorum 1. agit modo nonnihil singulari de natura, institutione et partibus tribunalis sacramenti, de judice seu confessario ejusque potestate, qualitatibus, officio, obligationibus etc.; de materia judicii sive tribunalis sacramenti poenitentiae; de reo et actibus, ejus contritione, confessione et satisfactione; de actore contra reum et advocato pro reo sive de conscientia; de sententia et absolutione. In 2. disputat de legibus, legislatoribus et legum obligatione; de decalogo, de praeceptis Ecclesiae. His adjecit 1650 t. 3. complectentem omnium statuum, graduum, officiorum naturam, obligationes, peccata sive *speculum totius hominis christiani*. Porro in eo disputat de Ecclesia Christi visibili militante matre nostra et filiis ejus; de statu universali hominis christiani, de vicario Christi pontifice romano, de ejus potestate in ferendis censuris et poenis, in indulgentiarum erogationibus; de statu ecclesiastico sive clericali; de statu episcopali, de variis episcopi officiis; de archidiaconis, archipresbyteris, officialibus et curatis; de clericis beneficiatis, de beneficiis ac simonia; de statu religioso; de statu politico sive civili, ejusque gradibus, officiis, opificiis etc. Prodierunt hi tres tomi simul Antwerpiae 1672 t. 3 in f. in 2 v. — *Notabiles resolutiones variorum casuum et quaestionum practicarum*, ib. 1655 in 8; *Expositio mystico-litteralis ss. incruenti missae sacrificii*, ib. 1653 in 8; *Baculus pastoralis* sive potestas episcoporum in regulares exemptos ab orginibus suis explicata, Brugis 1638 in 8. Ejusdem l. *Sanctificatio s. Joseph sponsi Virginis nutritii Jesu in utero asserta*, Brugis et Gandavi 1630 in 8., in librorum prohibitorum indicem decr. 19. Martii 1633 relatus fuit. Eum impugnavit Claudius Dansquius canonicus tornacensis, cui ille respondit. Hujus viri elogia et merita hoc epitaphio expresserunt sodales:

Sta viator et audi:
Jacet magnus ille Marchantius,
Professione theologica jubilatus,
Religiosa jubilarius.
Nomine Petrus, omine petra,
In ministerio provinciali
Utriusque provinciae Flandriae
FF. Minorum Recollectorum
Angularis:
Supra quam apostolica sedes
Aedificavit Ecclesiam novam
Reformationis limburgensis
Poenitentium s. Francisci.
Convinium terris peperit,
Lovanium scientia rudem
Excoluit.
Eruditum totus orbis coluit.
Verum Ecclesiae lumen,
Seraphici ordinis columen.
Vivens utrique luxit,
Mortuum uterque luxit.
In Commissarii
Ac Definitoris generalis officio
Oneribus uterque honoravit;
Honoribus uterque oneravit;
Mors omnibus exoneravit.
Nempe in momento temporis
Plaudente coelo, plangente solo
Hic obiit, hinc abiit,
Aeternitatem adiit.
Hocque monumento marmoris
Morte haustus, vita exhaustus,
Dum mundum elusit,
Mundo exclusus, spe non delusus
Hic est reclusus
Anno Domini 1661.
Aetatis 76. religionis 60.
11. Novembris.

Multum laudatur[1]) Jacobi Mar-

[1]) Cf. Joan. a s. Antonio II, 458; Foppens II, 989; Dirks Histoire littér. et bibliographique des Frères Min. de l'Observ. de S. François en Belgique et dans les Pays-Bas p. 216—29.

[1]) Feller V, 526: „Ouvrage savant,

ant, fratris Petri, († 1648) *Hortus* *istorum,* Montibus 1631—32 ed. 2; oloniae 1635; Lugduni 1652; 1673; enetiis 1708; Patavii 1728 etc.

401. Philippus Rovenius transiulanus, vicarius apostolicus per foedetum Belgium († 1. Oct. 1651) reliuit *reipublicae christianae ll. 2* tracntes de variis hominum statibus, graibus, officiis et functionibus in Eclesia Christi et quae in singulis amlectenda, quae fugienda sint, Antwerpiae 1638. — Ambrosius Peuplus . Min. Obs. belga († 1658) praeter *reviarium universae philosophiae Scotougustianae* in 4 pp. distinctum, ratioalem, transnaturalem et moralem cum revi reductione lectionum ad theoloiam, Leodii 1648 in 4., concinnavit *reviarium practicae theologiae* ad usum onfessariorum praesertim regularium, b. 1653. — Raymundus Caronus . S. Franc. hibernus descripsit *apostoitum missionariorum* per universum iundum, cum obligatione pastorum uoad manutenentiam Evangelii, regulis ctionum humanarum et methodo conerendi cum haereticis ac infidelibus, Parisiis 1659 (m. 36). — Joan. Mahado de Chaves patria ex urbe Quito, designatus episcopus popajanae rovinciae († 1653), opus magni pretii eliquit *Perfecto Confesor y Cura de alnas* v. 2 in f. — Petrus Anellus Pericus S. J. patria massalubrensis haud rocul Neapoli, diu theologiae moralis rofessor, vir vere apostolicus († 18. Martii 1644), scripsit *de primo ac praeipuo sacerdotis officio* ll. 3, in quibus mnia fere moralia dubia, quae sacerloti tam ante missae celebrationem, uam in ipsa celebratione possunt ocurrere quaeque ad sacrificii missae cognitionem, ad praeceptorum ad eucharistiae sacramentum spectantium explicationem conferunt, breviter dilucideque explicantur, Neapoli 1639 in f.; tractatus *de divino et ecclesiastico officio* seu de horis canonicis, in quo omnia, quae ad publicam chori et privatam divini officii recitationem pertinent, explicantur, ib. 1643 in 4. — Jacobus Raggius O. Cap. genuensis dedit *monita necessaria confessariis tempore pestis ad sacramenta ministranda,* ne morbo afficiantur, in summum bonum animarum, Genuae 1657. — Vincentius a Monte Regali O. Conv. theologiae moralis lector, qui dedit *ad casus conscientiae et animarum regimen institutionem,* Florentiae 1641; et *selecta moralia* sive *de animae morbis et medicamine* brevem et selectam tractationem, ib. 1655. — Gavinus Sassari S. J. sessariensis († 9. Aug. 1653) conscripsit *Guia de confessores.* Practica de Administar los Sacramentos en especial el de la Penitencia, Sessari 1640; canones conscientiae ex utroque jure et probatis doctoribus collectos, Lugduni 1651 in 4., qui tamen ab aliis Theophilo Alario O. Barn. tribuuntur. — Joseph Rosell O. Carth. *praxim deponendi conscientiam in dubiis et scrupulis* circa casus morales proposuit Lugduni 1660; Cracoviae 1662 in 16; Coloniae 1697. — Joannes Huchon in urbe insulensi pastor ecclesiae s. Salvatoris evulgavit *theologiam practicam de Sacramentis* cum commentario ad 1. p. Enchiridii Petri Binsfeldi (n. 109), Insulis 1641 in 12. — Marcellus Megalius cler. reg. squillacensis († 26. Martii 1643) plurium operum auctor[1]), inter alia edidit: *Institutionis confessariorum et poenitentium* t. 4, Mutinae 1618—1621 in 4; *consilia seu decisiones diversorum casuum* praesertim ad conscientiae forum pertinentium, ib. 1625 in 4; *Promptuarium theologicum, morale-scholasticum, canonicum ac civile*

---

uoique d'une critique peu sévère, édifiant et utile, et où il y a des choses curiuses qu'il serait difficile de trouver aileurs.« Alia ejusdem *opera pastoralia,* quae rodierunt Montibus 1641; Coloniae 1635 n f.; 1700, cf. apud Foppens I, 525.

[1]) Cf. Vezzosi II, 54.

alphabetica serie compositum, Neapoli 1633 v. 2 in f.; prodiit tamen tantum t. primus ex quatuor; *variarum resolutionum moralium, canonicarum et civilium,* ib. 1634 t. 2 in f. — Quibus addatur Joannes de Palafox et Mendoza aragonius, qui postquam obierat munera honorifica secularia, viam iniit clericalem, factusque est episcopus angelipolitanus in nova Hispania Americae (1639), mexicanae provinciae prorex, demum oxumensis ecclesiae praesul (1653). Reliquit plurima scripta, quae collecta prodierunt Matriti 1762 t. 15 in 13 v. in f., inter quae multae sunt instructiones pastorales. Neque tamen hisce adeo debet sui nominis celebritatem, quam suis cum jesuitis controversiis, in quibus nimio pro suis juribus zelo motus mansuetudinis limites excessit. Non tamen negamus insignem eum fuisse episcopum de salute animarum sibi commissarum sollicitum, qui aliis occasionibus aestimationis in societatem Jesu signa haud ambigua dedit († 30. Sept. 1659).

402. *Selectas et practicas resolutiones* de casibus tempore mortis occurrentibus tam in administratione et receptione sacramentorum quam in ceteris ad eum conflictum omnium maximum spectantibus dedit Petrus Aingo de Espeleta navarrus, asturicensis ecclesiae vicarius generalis, Matriti 1660 in f. — *Examen veritatis theologiae moralis* per singulares casus et quaestiones instituit Ludovicus de Conceptione O. SS. Trin. lusitanus. — Summam casuum conscientiae dederunt Antonius Naldi O. Theat. faventinus senex morum candore, ingenuitate, simplicitate conspicuus († 1645), cujus *summa* seu resolutiones practicae notabiliores casuum fere omnium Romae prodiit 1635 ed. 5. — Vincentius Candidus O. Pr. syracusanus, sub Innocentio X. magister s. palatii probabilista gravis († 7. Nov. 1654 a. aetatis 81), sub titulo: *Illustriorum disquisitionum moralium,* quibus omnes casus conscientiae maxime practicabiles explicantur ex ss. canonibus et probatis doctorum sententiis ad instructionem confessariorum et poenitentium, Romae 1638—1643 v. 4 in f., quae a nonnullis laxitatis nomine impugnabantur. — Carolus Zambertus S. J. placentinus per 20 a. theologiae moralis professor († 27. Apr. 1650), qui sub nomine lectoris theologiae moralis in cathedrali Bononiae edidit: *Decisiones casuum conscientiae,* qui singulis mensibus in congregationibus archipresbyteralibus dioecesis bononiensis discutiuntur ab a. 1634—1639, Bononiae in 4. — Christophorus Fabritius fuligniensis, canonicus lateranensis († 1651), et Alphonsus de Leone cler. reg. neapolitanus (†1644), cujus *communium ac practicabilium conclusionum conscientiae casuum recollectiones* sub tractatu de officio et potestate confessarii prodierunt Arimini 1630 in 4; *de officio capellani* sive qualitates sacerdotis ratione beneficii, legati aut salarii etc. Neapoli 1635. — Illuminatus Moronus O. S. Franc. strict. observ. bergomensis dedit *centum responsa centum quaesitis* ex his, quae ex omni theologiae practicae materia illi in dies solvenda deferebantur[1]), Venetiis 1644; Mediolani 1682 in f. — Marcus Vidal cler. reg. O. Theat. venetus concinnavit *arcam vitalem,* in qua pretiosiores theologiae moralis margaritae ex vastissimo tum theologico tum canonico oceano diligenter collectae recluduntur seu inquisitiones theologicae morales casuum conscientiae, Venetiis 1650 in f., quod tamen opus decr. 10. Jun. 1654 prohibitum fuit. Illud retractavit recuditque inscriptum: *Arca salutaris* consultus utriusque juris includens, in qua humani generis spes naufraga ad salutis portum perducens seu inquisitiones etc., ib. 1660

[1]) Cf. Acta erudit. lips. a. 1684 p. 302.

in f., quod „donec corrigatur" prohibitum fuit 4. Jul. 1661.

403. Sacram *liturgiam* plures illustrarunt, inter quos eminet Jacobus Goar O. Praed. parisiensis n. 1601. Post emensa 6 annis philosophiae ac theologiae stadia, lector Tulli institutus sodales philosophiam docuit, tum et theologiam. Cum vero interea graecam linguam apprime coleret monumentaque vetera graeca evolveret ardentius, quae aliquando sibi proponebat edenda, ut horum omnium pleniorem compararet sibi notitiam simul et ut in rem catholicam fructum reportaret aliquem, a magistro ordinis Nicolao Ridolphi missus est in Orientem (1631), ubi in insula Chio annis 8 stetit apostolici etiam missionarii munere fungens, graecorum ecclesias ubicunque eum adesse contingeret, frequentans, illorum ritus singillatim investigans ac perscrutans, cum illorum sapientioribus ac peritioribus saepius colloquens ac omnium rationem diligenter exquirens, ipsis etiam schismaticis, quos ad romanam Ecclesiam pellicere nitebatur, ob morum suavitatem atque exactam eruditionem acceptissimus. Exinde vero c. 1640 Romam appulsus cum rerum rituumque orientalium doctioribus Leone Allatio, Basilio Falasca, monachorum s. Basilii apud pontificem procuratore generali, Georgio Coresio, Pantaleone Ligaridio aliisque primi subsellii viris eruditissimis familiaritatem et amicitiam inivit, quam deinceps literis ultro citroque scriptis fovit, quo ex suavissimo utilissimoque commercio non potuit quin sapientiae disciplinaeque graecae peritissimus evaderet. Parisios (secundo) rediens (1644) demum operibus, quibus tantum desudarat, edendis serio appulit animum, hisque annos 8 solidos indefessus insumpsit[1]). Laboribus fractus lente consumptus est 23. Sept. 1653. Haec sunt ejus opera: *Euchologion sive rituale graecorum* complectens ritus et ordines divinae liturgiae, officiorum, sacramentorum, consecrationum, benedictionum, funerum, orationum etc. cuilibet personae statui vel tempori congruens juxta usum orientalis Ecclesiae . . . interpretatione latina necnon mixta barbararum vocum brevi glossario, aeneis figuris et observationibus ex antiquis patribus et maxime graecorum theologorum expositionibus illustratum, Lutetiae, Parisiorum 1647 in f. (fr. 200), iterum Venetiis; quod opus doctum magni fit ab eruditis rarumque est. „Tandem prodiit a. 1647, inquit Renaudot[1]), opus insigne J. Goar ex ord. dominicanorum viri doctissimi, quo graecorum euchologion illustravit et latine versum egregio commentario explicavit, in quo Basilii Chrysostomique liturgias omniaque ad ritus eucharisticos spectantia, quae obscurissima erant, in magna luce collocavit, nihil adeo ut in hoc genere aetas nostra viderit praestantius. Nam vulgares, quae in manibus graecorum erant, tum veteres editiones multosque antiquissimos codd. inter se comparavit, quibus textus emacularetur, cumque non modo in antiquitate ecclesiastica versatissimus foret, sed hodiernae etiam disciplinae, cum in Graecia missionibus operam dedisset, notitiam haberet non mediocrem, omnes, qui aliquid hac in parte tentaverant, longo intervallo superavit . . . adeo ut tot annorum cursu nemo quidquam illius laboribus addiderit, omnes ex illis se profecisse agnoverint." *Georgii Cedreni compendium historiarum* ex versione Guil. Xylandri cum ejusdem annotationibus. Accedunt huic editioni praeter lacunas tres ingentes et alias expletas in Cedrenum J. Goar *notae* posteriores et Car. Annibalis Fabrotti

[1]) Cf. Quetif II, 574; Niceron XIX, 384 ss.

[1]) In praef. collect. liturg. orient. t. 1. Cf. etiam Pérpétuité de la foi t. 4 l. 1 c. 1 (ed. Migne 3, 24); Feller IV, 192.

J. C. *glossarium ad eundem.* Item *Ioan. Scylitzes Curopalates* excipiens ubi Cedrenus desinit, nunc primum graece editus, ib. 1647 in f.; *Georgius Codinus Curopalata de officiis magnae ecclesiae constantinopol.* ex versione J. Gretseri S. J. cum ejusdem commentariorum in Codinum ll. 3. Adjunguntur recentiores orientalium episcopatuum notitiae, voces honorariae, appellationes dignitatum indices, quibus postremis seculis ecclesiastici et aulici proceres salutabantur, ib. 1648 in f.; *Georgii monachi et s. Tarasii patriarchae CP. quondam syncelli chronographia* ab Adamo usque ad Diocletianum (nunc primum), et *Nicephori patriarchae CP. breviarium chronographicum* ab Adamo ad Michaelis et ejus F. Theophili tempora. His tabulae chronologicae et annotationes additae etc., ib. 1652 in f. *S. Theophanis chronographia et Leonis grammatici vitae recentiorum imperatorum,* ib. 1655 in f. Editionem absolvit Goarii sodalis Combefisius. Ea non est adeo accurata, quod Goar jam obtusa visus acie laboraret, quo factum, ut aliquando impegerit, indeque a Possinio interdum vapulat in Pachymere suo Romae 1666 edito. Haec opera historica recepta fuerunt in collectionem historiae byzantinae.

404. Huic addantur Jacobus Eveillon, andegavensis, qui licet 13 a. parochus, dein canonicus et vicarius generalis (n. 1582, † 1651 a. aetatis 79), assidue tamen lectitabat conciliorum acta patrumque opera, tantoque amore in pauperes ferebatur, ut plura sibi commoda subtraheret, ac quondam monitus, ut cubiculorum conclavis parietes tapetibus ornaret, respondit, parietes nunquam in hieme de frigore conqueri: tot vero pauperes ad januam stantes vestibus indigere[1]). Opera ejus sunt: *De processionibus ecclesiasticis l.,* in quo earum instit.tio, significatio, ordo et ritus explicantur, Parisiis 1641 in 8; *de recta psallendi ratione,* Flexiae 1646 in 4., liber rarus; *Traité des excommunications et monitoires* [1]), Andegavi 1651 in 4; Parisiis 1672; Romae 1712 t. 2 in 16. — Paulus Maria Quarto cler. reg. Atriae in regno neapolitano natus insignia opera quaeque magni fiunt edidit [2]), ut *rubricae missalis romani commentariis illustratae,* quibus servato rubricarum ordine distincte explicantur 1. ritus missae in sensu literali; 2. sacratiora mysteria singulorum rituum; 3. doctrina moralis et dubia conscientiae circa ritus eosdem; et resolvuntur innumerae difficultates de celebratione missarum deque aliis sacerdotum obligationibus, cum appendice quaestionum de sacrificio missae, Romae 1655 in f.; *de processionibus ecclesiasticis et de litaniis sanctorum* ac *de sacris benedictionibus, de rebus benedictione sacratis* (seorsim Neapoli 1659 in f.), omnia simul Romae 1674; Venetiis 1665; 1727; *matura discussio casuum episcopalium* seu atrociorum criminum, quae solent ab episcopis reservari in 2 sectiones distributa. In 1. accurate disseritur de casibus reservatis speciatim, qui singillatim examinantur; in 2. declarantur exacte omnia requisita ad validam et legitimam absolutionem a censuris et casibus reservatis, cum appendice selectarum quaestionum de sacramento poenitentiae, Neapoli 1668 in 4.

---

[1]) Cf. Niceron XIV, 297 ss.; Bibl. un. XIII, 554; Feller III, 491.

[1]) Prolixam hujus operis synopsim exhibet Dupin XVII, 255 ss., quam ita absolvit: „On voit . . . que Eveillon a traité cette matière à fond selon les principes et les maximes du Droit canonique, des Canonistes et des Théologiens, et la pratique moderne de l'Eglise: mais il semble avoir negligé ce qui regarde l'ancien droit et l'usage de l'Eglise des premiers siècles, et s'être trop arrêté à des minuties et à des formalitez. Son Ouvrage est assez bien écrit en François, fort méthodique et plein de bon sens, de principes et de raisonnemens solides.“

[2]) Cf. Vezzosi II, 201.

405. De theologia *mystica* praeter alios meruerunt David Augustinus Baker[1]) O. S. Ben. anglus n. 9. Dec. 1575, qui mortis periculo Dei miro beneficio ereptus ad fidem catholicam rediit totumque se Deo consecravit et piissimae vitae se dedit. Diu monialibus a confessionibus fuit, dein a. 1638 in Angliam missus plures sanctissimae vitae exemplo et orationibus convertit, sed laboribus, persecutionibus morbisque brevi consumptus ad praemia aeterna, ut sperare licet, evolavit 9. Aug. 1641. Ex ejus scriptis (40) jussu capituli generalis 1653 excerpta fuit a Cressy: *Sancta Sophia* or Direction for the Prayer of Contemplation, Duaci 1657 t. 2 in 8; Londini 1876. Ex ejus scriptis pariter prodiit cura Clementis Reyner O. S. Ben.: *Apostolatus benedictinorum in Anglia* sive disceptatio historica de antiquitate ordinis congregationisque monachorum nigrorum s. Benedicti in regno Angliae cum appendice, Duaci 1626 in f., opus quod magni aestimatur. — Michael Godinez S. J. waterfordiensis e Waddingorum familia, post suam in Mexicum missionem dictus Godinez, docuit Mexici et Guatemalae philosophiam et theologiam († 12. Dec. 1644) et reliquit opus insigne *Practica de la Teologia Mystica* Angelopoli 1681, et alibi, latine reddita et commentariis instructa ab Emmanuele Ignatio de la Reguera S. J., Romae 1740 t. 2 in f. — Nicolaus Lancicius (Lanczycki) S. J. lithuanus ejurata haeresi calviniana magno animo amplexus est fidem catholicam juvenis 17 annorum. Docuit theologiam et ss. literas, sed in primis eminuit solidae perfectionis studio († 16. Maj. 1652). Plurima reliquit *opuscula spiritualia,* quae cura Jo. Bollandi collecta prodierunt Antwerpiae 1650 t. 2 in f. (m. 250); Ingolstadii 1724 t. 2 in f. (m. 270); et t. 21 in 8. Plura ex iis recusa prodierunt Cracoviae 1883 et ss. Magni ea fiunt propter eruditionem sanam solidamque ascesim. — Opuscula pariter plane egregia solidaque ascesi referta reliquit ejus sodalis Caspar Druzbicki polonus, concionator insignis, qui Posonii sancte decessit 2. Apr. 1662. Ea collecta prodierunt[1]) Calissii et Posnaniae 1686. 1691 t. 2 in f.; Ingolstadii 1732 t. 2 in f. (m. 225). — Benedictus (in seculo Jacobus dictus) Haeften O. S. Ben. ultrajectinus, afflighemensis monasterii praepositus strictiorem regulae observantiam seu reformationem in illud induxit suisque confratribus morum integritate, candore, modestia praeluxit, vir dictus a Martene aeterna memoria dignus († 31. Jul. 1648). Praeter plura opera ascetica[2]) mentionem in primis merent ejus *disquisitiones monasticae,* quibus s. Benedicti regula et religiosorum rituum antiquitates variae dilucidantur, praemissa s. Benedicti vita, Antwerpiae 1644 t. 2 in f.

1) Cf. plura de eo apud Gillow I, 112—17; Mittermüller Kirchenlex. I. 1867.

1) Cf. Backer I, 1659.
2) Cf. Foppens I, 133; Bibl. nat. de Belg. VIII, 598.

I. TABULÆ CHRONOLOGICÆ

ab a. 1564—1663 SECUNDUM

	Theologia scholastica	Theologia polemica et positiva	Disciplinae ad ss. literas spectantes
1564	Aeg. Foscarari O. Praed. Jacobin. Malafossa O. Conv. * J. Bologni Hip. Chizzuola *	Frieder. Staphylus Barth. Camerarius Jul. de Pflug Spiritus Roterus O. Pr. Franc. Vita Polynthius O. S. Fr.*	Guil. Hammer O Praed.* Arch. de Burgonovo O. Min.*
1565	Jac. Lainez S. J. *Mich. Buchinger*	Nicolaus Granerius * Albertus Sperling * Leodeg. Bontems O. S. Ben. Jo. Blasius *	Martinus Martinez *
1566	Fr. de Mendoza et Bovadilla	Mart. Perez de Ayala Didacus de Noguera Gab. Puy-Herbault Thomas Heskin O. Pr. Joannes Hessel Georgius Cassander Caes. Delfini Bl. Noziczka *	Joan. Hentenius O. Pr. Cosm. Dam. Hortulanus Seraphinus Cumiranus O. Min. * *Joannes Hessel*
1567		Ant. Rubio O. S. Franc. *	
1568	Barth. de Torres	Nic. Olahus Jo. C. Rutland *	Laev. Lemnius
1569	*Jac. Naclantus*	Cam. Campeggi O. Praed. Petr. Ponetus O. Carm. * Nic. Beguin * Thom. Jacomelli O. Praed. *Jac. Naclantus*	Sixtus Senensis O. Pr. Jac. Naclantus O. Pr. Simon de Corroy O. Coel.
1570	Jo. de Combis O. S. Franc. *	Jod. Ravesteyn Guilelm. Eisengrein Michael Medina * Joannes Faber O. Praed. Barth. Latomus Joannes du Tillet Stanislaus Orichovius	Ant. Marinari O. Carm. Hier. Lorete O. S. Ben.* Caspar Graxar * Joannes Maria Ballianus * *Jo. du Tillet*

IEOLOGORUM

CIPLINAS DISPOSITÆ.

Patrologia	Historia ecclesiastica	Theologia practica	
icus Miraeus *	Sim. Fontaine O. S. Fr. * Caspar Gennep *	Thomas Campegius Antonius Cucchus * Raph. Cyllenius * Hier. Garimbertus * Matth. Ugonius *	1564
Ricot	Mich. Buchinger *		1565
		Lud. Blosius O. S. Ben. Franc. de Vargas Mexia *	1566
	Roverus Pontanus O. Carm.	Jo. Sotellus	1567
	Onuph. Panvini Aug.		1568
			1569
Bovio *Jo. du Tillet*	Laur. Hochwart		1570

	Theologia scholastica	Theologia polemica et positiva	Disciplinae ad ss. literas spectantes
1571		Claudius Espencaeus Jo. Genesius Sepulveda Joannes Garetius Nicolaus Durand de Villegaignon Raphael Aquilino *	Hieronymus a Mariano * Felic. Capito O. Serv. M. V. Lucr. Tyraboschus O Carm. * *Claudius Espencaeus*
1572		Thomas Harding Th. Elysius O. Pr. Fr. de Corduba O. S. Fr. *	Jo. Soares O. S. Aug. Jo. Mahusius O. Min. Petrus Caponsacchius O. Min. *
1573	Th. Manriquez O. Praed.	Vinc. Montagnesius Aug. Georgius Wicelius Henricus Joliffus Petr. Regis O. S. Franc.	Andreas Masius Joannes Benedictus Matth. Galenus *Georgius Wicelius*
1574	Martinus de Ledesma O. Praed. Bernardus Bonjoannes	Antonius de Mouchy Franc. Richardot O. S. Aug.	Cornelius Mussus O. Min. Franciscus de Avila * Gerardus Mathisius Raph. Castruccius O. S. Bened. Danielus Barbaro
1575	Dion. Petrellus a Sigillo Aug.	Simon Vigor Dom. Graminea de Vig. * Vinc. Patinas O. Praed. Jacobus Ledesma S. J.	Didacus de Estella O. S. Franc. * Guilelmus Canterus Joannes Boulaise *
1576	Jo. Ballaini O. Conv. *	Franciscus Sonnius Matth. Felisius O. Min. Fel. Amuccius Serv. M. V. Hieronymus Muzio Lud. Majoranus can. r. lat.	Corn. Jansenius Joachimus Hopper
1577	Augustinus Hunnaeus	Thomas Dorman Christophorus Rasperger * Sebastianus Flasch *	Joannes Levita Isaac
1578	Joannes Paulus Donatus O. Carm. * *Did. de Paiva de Andrada* *Ant. Cordubensis*	Did. de Paiva de Andrada Martinus Eisengrein Rud. Clenke Arnald. Alostanus O. S. Franc. Did. X. Arias O. Pr. F. Traub *	Petrus Serrano Joannes Harlemius S. J.
1579	Joannes Fowler Joannes Dovetus O. Min. *	Stanislaus Hosius Mich. Hager *	Franciscus Fremin O. Min. *

Patrologia	Historia ecclesiastica	Theologia practica	
			1571
ɜs Gillotius * ıus Victorius ius d' Albon	Hieronymus Maggi		1572
scus Balduinus		Christophorus Madridius S. J.	1573
cus Zinus *		Georgius Vivienus * Guilelmus Redoanus	1574
	Nicolaus Harpsfield Nicolaus Psalmeus Aug. Florentinus O. Camald. *	Thom. Mercado O. Praed. Joannes Molinaeus Matth. Alberti O. Oliv.	1575
	Joan. Rioche O. Min. * Mich. Poccianti Serv. b. M. V.	Antonius Polus * Barthol. Carranza O. Praed.	1576
		Did. Covarrubias Alph. Alv. Guerrero Joannes Polanco S. J.	1577
Thomasius de Ta- ıet.	Laurentius Surius O. Carthus	Antonius Cordubensis O. S. Franc. Joannes Ram Nicolaus van Esch	1578
		Daniel Venatorius * Alphonsus Hojeda de Mendoza * Mich. de Aninnon *	1579

	Theologia scholastica	Theologia polemica et positiva	Disciplinae ad ss. literas spectantes
1580	Melchior Flavius O. S. Franc.* Petr. Stupano Obl.	Cunerus Petri Jacobus Feucht Hanard. Gamerius Matthaeus Launojus* Joannes Jacobus Rabus* Sebastianus Haidlauff* Joannes Delphius* Zacharias Andriani*	Hieronymus Osorius Joannes Cartesius O. Carm. Sebast. Toscano O. S. Aug. Laurentius de Villavicencio O. S. Aug. Andreas Croquet Alanus Copus.
1581	Barth. de Medina O. Pr. Ferdinandus de las Infantas*	Edm. Campianus S. J. Nicolaus Saunders Caspar Cardillo de Villalpando Petr. Emotte Richardus Briston Andreas Fabricius Ger. Busaeus Archangelus Hamilton*	Francisc. Forerius O. Pr. Petrus Covillonius S. J. Justus Rugerius* Antonius Birrietus O. Min.* Franciscus Polygranus O. S. Franc.*
1582	Vinc. Justinianus O. Pr. Joannes Forsannus O. Min.*	Joannes de Via Petrus de la Coste O. Pr. Gregorius Martin	Paul. Palacios de Salazar Joannes de la Fuente O. S. Franc.* Pet. Martinez de Bree* Hieronymus Vielmius Or. Pr. Hier. Quainus Serv. b. M. V. Michael Aitsinger
1583	Martinus Rithove Bonaventura Manenti O. Min.* Cosm. Filiarchus*	Theod. Graminaeus*	**Joannes Maldonatus S. J.** Gundis. de la Cerda* Jacobus Veld. O. S. Aug. Joannes de Fregeville*
1584	Franciscus Ovando O. Min.* Hieronymus de la Rua*	Caspar Frank Theodorus Peltanus S. J. Franciscus Horantius O Min. *G. Hervet* *Franciscus Torres S. J.*	Angelus Buonricius* Hector Pintus O. S. Hieronymi Nicolaus Faber*
1585	Joannes Capella O. Serv. b. M. V.	Jacobus Gorski Joannes Howman de Feckenham O. S. Ben. Paulus Bernardini O. Pr.	Alph. Salmeron S.J. Guilelmus Sirletus Christ. Adrichomius Antonius Guevara* Hilarion O. S. Bened. Petrus Bungus
1586		Georgius Eder Martinus Bialobrzeski Henricus Blissemius S. J. Julius Castellani	Leo de Castro Antonius Marinarius O. Carm.* Joannes Paduanus*

Patrologia	Historia ecclesiastica	Theologia practica	
	Gundisalvus de Illescas	Remig. Nanni O. Praed. Fridericus Schenk Caes. Grassi	1580
ıs Ciaconus llius O. S. Ben.	*Nicolaus Saunders*	Joannes Saint-André Jos. Pamphilus O. S. Aug. Caesar Mazutelli * Marcellinus Francolini *	1581
	J. Laingaeus *	Marcut. Benavidio Michael Timotheus *	1582
ıtius Renatus de arre * icus Morel		Did. de Simancas Laelius Jordanus Paulus Fusco Hieronymus Gigas *	1583
ciscus Torres ınus Hervet Comestor ius Cumdius *	Carolus Sigonius Hieronymus Bolsec	S. Carolus Borromaeus Petrus Perusio * Melch. Hittorp	1584
Joannes Molanus	Joannes Molanus Herm. de Kerssenbroick	Antonius Scappi * *Joannes Molanus*	1585
ıagata *		**Mart. Azpilcueta** Ant. Augustinus Antonius Contius	1586

	Theologia scholastica	Theologia polemica et positiva	Disciplinae ad ss. literas spectantes
1587	Jos. Angles O. Min. Franciscus a Christo O. S. Aug. Ferdinandus Vellosillo	Gaspar Casal O. S. Aug. Andreas Nidecki Tilmannus Bredenbach Petrus Busaeus S. J.	Hieronymus Verlenius Martinus Alphonsus del Pozo *
1588	Marc. A. Mazzaronus*	Joannes Duraeus S. J. **Guilelmus Damasus Lindanus** Guilelmus du Blanc Aeg. de la Coulture *	Marcus de la Cumara O. Min. * Ludovic. de Mont-Josieu Philippus Philomusus* Ludovicus a s. Francisco O. Min. *
1589	August. de SS. Trinitate O. S. Aug.	Thomas Pulcheramicus O. Carm. Martinus Cromer Joannes Gibbons S. J. Joannes B. Elian S. J. Ang. Pientini O. Praed. Adeodatus de Burgo O.S.Aug. (Michael Bajus)	Flaminius Nobilius Paulus Sacratus * Antonius Scaynus * Natalis Taillepied O. Cap. *Thomas Pulcher-amicus*
1590	Luc. Mencholini O. S. Fr. Ludovicus Carbo * Ludovicus Silvester a s. Ang. Conv. *	Joannes Nasus O. Min. Joannes Portez O. Min. Martinus Duncanus Bartholom. de Valverde et Gandia	Didacus de Castillo * Petrus Carbo O. Carthus. Petrus Bulenger Tullius Crispoldus * Thomas Nelus Casparo Serrano *
1591	Matthias Aquarius O. Praed. Alphonsus de Mendoza * Didacus de Tapia O. S. Aug. Hieronymus Acietti Joannes de Rosa de Avila c. r. S. Aug. *	Claud. Sanctesius Edmundus Auger S. J. Laurent. Arturus Faunt S. J. Hermannus Thyraeus S. J.	Franciscus Ribera S. J. Ludovicus de Leon O. S. Aug. Antonius Caraffa. Joannes de Alba O. Carth. Nicolaus Ramos O. Min. * Alph. de Horozco O. S. Aug.
1592	Aegidius Mancurtius * Luc. Domanini O. Carm. *	Ninianus Winzetus O. S. Bened. Georgius Haenlin *	Petrus Figueiro Fridericus Furios Seriol
1593	Mich. de Palacios * Petrus Trigosus O. Cap. Sebastianus Perez Julius Sirenius O. S. Hieronymi *	Joannes Lensaeus Benedictus Herbestus S. J. Antonius a Castro novo O. S. Aug. Joannes Bapt. Fernandez O. Min. *	Raimundus Pasqual O. Praed. Evangelista Marcellinus Gerbi O. Min. Evangelista Bosius O. S. Aug. *Michael Palacios* *

Patrologia	Historia ecclesiastica	Theologia practica	
bus Pamelius		Ludovicus de Beja Pestrello O. S. Aug. * Franciscus M. Bonomi	1587
s Antonianus O. Pr.	Wiguleus Hund Gabriel Prateolus	Ludovic. Granatensis O. Praed. Fr. Graziani de Grazatoribus	1588
de la Bigne	Luc. Ferrini * Jac. Mosander O. Carth.	Joannes Steph. Duranti Petrus van Beck M. Ant. Columna Marsilius	1589
Perettus O. Min. tus V.) *P. Galesini*	Petrus Galesini Joannes de Pineda O. Min. Steph. de Lusignan O. Praed. Ambr. Morales	Jacobus Cujacius Joannes Wames Joan. Paul. Lancellotus Barth. de Martyribus O. Praed. Hannibal Grassi	1590
ius de Aquino *	Marc. Olisiponensis Fr. Henricus Gravius	S. Joannes a Cruce O. Carm. Hieronymus Albanus Stephanus Medices * Jacobus Myller * *Antonius Caraffa*	1591
		Jacob. Anellus de Bottis *	1592
nus Latinius	Ferdinando de Castillo O. Pr.	Quint. Mandosi	1593

	Theologia scholastica	Theologia polemica et positiva	Disciplinae ad ss. literas spectantes
1594		Guilelmus Alanus Guilelmus Reginaldus Petrus Crespet O. Coel. St. Zdescheki Ostrowski * Antonius de Ribera *	Gerhardus Mercator Prosp. Rosetti Serv. M. V. * Hieronymus Pertoles *
1595	Constantin. Buccafocus (Sarnanus) O. Min. Joannes Vincentius O. Pr.	Christoph. Cheffontaines O. S. Franc. Petrus Mich. Brillmacher S. J. Petrus de Bollo O. Praed. * Corn. Loos	Hieronymus Prado S. J. Hieron. de Guadalupe * Joannes de Bustamente * Joannes Ferdinandus S. J. Joannes Buisson
1596	Georgius Busti O. Praed. Paul. Franzosi *	Henricus Vicus Andreas Jurgiewicz * N. Wolffsbach * Joannes Szilvási *	**Franciscus Toletus S. J.** Emmanuel Sa S. J. Angelus del Pas O. Min. Alphonsus de Avendano O. Praed. Petrus Lopez * Joannes Maria Capalla O. Praed.
1597	Franciscus Anton. Casimirus Min. Conv. * Alph. de Luna O. Pr.	B. Petrus Canisius S. J. Fr. Panigarola O. Min. Jacobus Wiecus S. J. Sigismundus Enhoffer S. J. Cosm. Philiarchus *	Gilb. Genebrardus O. S. B. Caspar de Melo O. S. Aug. * Fr. Raphelengius Matthias a Castro
1598	Damianus Giner O. Min. *	**Thomas Stapleton** Alphonsus Pisanus S. J. Stanislaus Rescius Joannes B. Gratianus Aug. * Nicolaus Rusca *	Benedictus Arias Montanus Abraham Ortelius Vitus Faber *Thomas Stapleton.*
1599			Blasius Viegas S. J. Joannes Livinejus Didacus Zuniga O. S. Aug. Andreas Azitores O. Cist. Florentius Nannius can. r. lat. Laurentius Lauretus O. Carm.
1600	Ludovicus Molina S. J. Ang. Maria Montursius O. Serv. b. M. V. Franc. de Herrera O. Min. Hannibal Roselli O. S. Franc. *	Laelius Zecchius * Chr. Varsevicius *	Gabriel Acosta S. J. Ascanius Martinengus

Patrologia	Historia ecclesiastica	Theologia practica	
	Dom. Hess O. S. Franc.	Petrus de Navarra* Gerhardus Rudolphus	1594
	Petrus van Opmeer Arn. Wion O. S. Ben.*	Ludovicus de Lopez O. Praed. Petrus Aragon O. S. Aug.* Fel. Ninguarda O. Pr. Fr. Sarmiento de Mendoza Evang. a Canobio O. Cap.	1595
	Alexander Scultetus Petrus Pithou Ferd. de Sotomajor*	Josephus Mascardi* *Petrus Pithou* *Emmanuel Sa S. J.*	1596
nes Bapt. Perez *trus Canisius S. J.*	Suffridus Petri Jacobus Tyrie S. J. *Gilbertus Genebrardus O. S. B.*	Petrus Gregorius Gabriel Palaeottus Sim. Masoli	1597
		Ludovicus de Paramo* Garsias de Loaysa Giron Petrus Binsfeld Hieronymus Manfredi Fr. Castellani* Did. de Avellaneda S J.	1598
es Grial* losanus O. Pr.* alvus Maria Ponce de a *Joan Livinejus*	Zachar. Lippelous O. Carth. P. Drouet de Gaillard* Henricus Willot O. Min.	Boetus Epo Joannes Capetia	1599
as Ursinus	Joannes Latomus	Ge. Branden* Dion. P. Llopis* *Laelius Zecchius* *Ludovicus Molina S. J.*	1600

	Theologia scholastica	Theologia polemica et positiva	Disciplinae ad ss. literas spectantes
1601	Dion. Zarate O. S. Aug.*	Petrus Thyraeus S. J. Val. Vidavius Petrus Bacherius O. Praed. Wenceslaus Sturm S. J.	Joannes Brunus O. Min.* Paulus Rivière* Joannes Nodin O. S. Franc. Petrus Bongius
1602		Sixtus Sartorius Miltenberger* Ludovicus Rogerius S. J. Jacobus Zittardus O. Pr.* *Florimundus Raemundus*	Joannes Bapt. Navarette*
1603	Petrus Morales S. J. *Gregorius de Valentia S.J.*	**Gregor. de Valentia S. J.** Petrus Charron Aegidius van de Walle	Mauritius Hibernicus*
1604	Gabriel Vasquez S. J. Dominicus Bannez O. Pr. Franc. de Avila O. Pr. Prosp. Urbanus O. Conv.*	Albertus Hunger Vitus Miletus* Isidorus Mosconius* Joannes Fonian O. S. Fr.* *Cornelius Schulting*	Hieronymus Almonacir O. Praed. Josephus Esteve Franc. Sanchez O. S. Ben. Petrus Machado O. M. V. de Merc.
1605	Joannes Bapt. Arrighi O. S. Aug. Augustinus Gothusius O. S. Franc.*	Petrus Simons Georg. Scherer S. J. Joannes Nopelius Fab. Quadrantinus S. J. Joannes Paulus Windeck*	Melchior Zangers*
1606	Petrus Lorca O. Cist. Luc. Pinelli S. J. Joan. Paul. Pallanterius O. Conv. Alexander Pesantius* Stephanus Mendez O. Pr.*	Hieron. Stephanowski Christ. Andr. Fischer* Abr. Schaedlin* P. Gonzalez de Azevedo Joannes Hammer S. J.	Petrus Garcia Gallartz Thaddaeus Guidellus O. S. Aug. Tuccius Tuccius*
1607	Jacobus Tavanthius O. Serv. M. V. Franciscus Zumel O. M. V. de Merc. Joannes Gaa O. S. Franc.*	Hadrianus Jung S. J. Joannes Hajus S. J. Christ. Marianus Richardus Walpole S. J. Alph. Bovosius c. reg. l.* Conradus Dosch*	Roderic. Dosma Delgado
1608	Petrus Arrubal S. J. Christophorus Gillius S. J. Joannes de Rada O. S. Franc. Christoph. Silvestranus Carm. Petrus Bonaventura O. Min.*	Joannes Pistorius Joannes Zehender* Justus (Calvinus) Baronius* Renatus Benoist Cl. Boncart* Guillemus Taelboom Georgius Pomerius*	Antonius Agelli cler. regul. Jo. B. Villalpandus S. J. Mart. Antonius Delrio S. J. Petrus Morinus. Joannes Ant. Brandus Franc. Sebast. Bravo O. Praed. Franciscus Moncaeus* Caspar Salzedo* *Ren. Benoist*

Patrologia	Historia ecclesiastica	Theologia practica	
Ridolfi O. S. Fr.	Alphonsus Ciaconus O. Praed. Hieronymus Pollini O. Praed.* Dominicus Tempesta*	Stephanus de Avila S. J. Nic. Aurif. Buonfigli Car. Joannes Gutierez* Petrus Vicecomes O. Praed.* Joannes Wiringus	1601
	Florimundus Raemundus Barn. de Montalvo O. Cist. Fr. Cabrera de Morales*	Gregorius Sayrus O. S. Ben. Petrus Coret Laurentius Neydecker*	1602
	Gregorius Polydorus O. S. Aug.* Ludov. de Rebolledo O. S. Fr. Petr. Lucius (de Licht) Carm.	Flam. Parisius Silv. Antonianus Thomas Zerola Leon. Vairus O. S. Ben. Nicolaus Frerotus*	1603
	Cornelius Schulting Paulus Morigia Aug. Davila y Padilla O. Praed. Joannes Ant. Gabutius* Christ. Facciardi O. Cap.*	Rich. Hall Bartholomaeus de Ledesma O. Praed. Joan. Buiza y Llamazares* *Josephus Esteve* *Gabriel Vasquez S. J.*	1604
	Arnoldus Pontacus Petrus Cratepoil O. Min. Antonius Gallonius Orat. Lud. Guzman S. J.	Martinus Alph. Vibaldus Fr. Arias S. J. Petrus Gambacurta S. J. Guil. Barclay Melch. Zambrano*	1605
	Nic. Orlandini S. J. Joannes Ant. Gabutius*	Augustinus Valerius Jacobus Strozzi* Renatus Choppinus	1606
Brunelli S. J.*	**Caesar Baronius Or.** Franciscus de Padilla	Joannes Azor S. J. Joannes Wiringus Steph. d'Alvin O. Min.*	1607
		S. Andreas Avellini O. Theat. Henricus Henriquez S. J. Ferdinandus Rebellus S. J. Alexander Ambrosini* Gregorius Servantius O. Pr. Did. Alvarez S. J.	1608

	Theologia scholastica	Theologia polemica et positiva	Disciplinae ad ss. literas spectantes
1609	Joan. Alphonsus Curiel Ferd. della Bastida * Ludovicus Boroso O. Min. Joannes ab Incarnatione O. S. Franc. *	Henricus Cuyck Joannes Mühlhusinus (Spitznaes) S. J. Fridericus Barscius S. J. Paulus Grysaldus O. Praed. Sebastianus Cattaneus O. Praed. Alexander Porrus O. Carm. Joannes Magirus S. J. Leonardus Rubenus O. S. B. Joannes Aquapontanus S. J. *Nicolaus Serarius*	Nicolaus Serarius S. J.
1610	Jo. Domin. Montagniuoli O. Praed. * Joannes Ovando O. S. Franc. * Franciscus Diotallevius	Robertus Personius S. J. Thomas Bozius Orat. Petrus Victor Palma Cayet. Joannes B. Fickler Jacobus d'Illaire * Georgius Lauter Bernardus Verger O. Min. *	Benedict. Pererius S. J. Ludovicus Sotomajor O. Praed. Andreas Capella O. Carthus. Jo. Horozco Covarruvias Christophorus Lauretus * Constantinus Leonida * Fabius Licinius *
1611	Raphael Ripa O. Praed. Victorinus Mansus O. S. Ben. Petrus Cabrera O. S. Hier. * Mars. Vasquez O. Carth.	Anton. Possevinus S. J. Hieronymus Torres S. J. Joannes Busaeus S. J. Albertus Theobolcius S. J. Jacobus Vidouze *	Hieronymus Osorius Joannes Nodin O. Min. Alex. Archirota Oliv. Christophorus Santo-Tis. O. S. Aug. Jacobus Logenhagen Sixtus Lampertus *
1612	Gregorius Falconius O. S. Aug. * Ludovicus Fern. Blasco O. S. Fr. * Casparus Ram *	Fr. Feuardentius O. S. Fr. Petrus Sjkarga S. J. Joannes Huber S. J. Joannes Brouet * Justinus Rabe S. J. Paulus Joseph *	Ferdinandus Escalante O. SS. Trin. * Pantaleon Panvini * Franciscus Laurelotius * *Franciscus Feuardentius O. S. Fr.*
1613	Gregorius Ruiz O. S. Franc. * Eust. a s. Paulo O. Cist. * Paulus Fabulotti O. Barn. * Joannes Vasquez * *Guilelmus Estius*	Joannes David S. J. Jodocus Lorich O. Carth. Stanislaus Grodicius S. J. Seraphinus Razzi O. Praed. Rutilius Benzoni Fr. de Tolosa O. Min. *	Guilelmus Estius Ludovic. ab Alcazar S. J.

Patrologia	Historia ecclesiastica	Theologia practica	
lus Vossius *Henricus Cuyck*	Joannes Franciscus Bordinus Orat. *Nicolaus Serarius S. J.*	Seraphinus Olivier Nicolaus Garzias * Matthaeus Pstrokonski Hieronymus Gonzalez Antonius Cardoso de Amaral *	1609
:us Canisius ; Theodorici Machenus S. J.	Henricus Samerius S. J. Arn. Havensius Carth. Petr. de Salazar O. Min.*	**Thomas Sanchez S. J.** Bartholom. Hugolinus Joannes Bapt. Segni can. r. congr. SS. Salv. Laurentius Ortiz O. S. B. * *Th. Bozius Orat.* *Henricus Canisius*	1610
es Papirius Masson ymus Roman de la Hi-a S. J. ; Peretti ubenius *nnes Busaeus S. J.*	Jacobus Middendorp Petrus de Ribadeneira S. J. Joannes Marieta O. Praed. Ludovicus de Urreta O. Praed. *	Martinus de Funez S. J. Joannes Bapt. Rubeus Carm. * Antonius Augustinus S. J. * *Petrus Cabrera O. S. Hier.* *	1611
es Vlimmerius r. ıus Faber *iscus Feuardentius* *'. Fr.*	Christophorus Clavius S. J. Franciscus Guilliman Guilelmus Gazaeus Nicolaus Fitztherbert Fr. Pasio S. J. Hieronymus Beroardi O. Pr.*	Raphael de la Torre O. Praed. Joannes de Salas S. J. Franciscus Pegna Ludovicus Mendoza O. Cist. Martinus Fornari S. J.	1612
nus Floritius S. J. ımus Brunelli S. J.	Joannes Bapt. a Glano O. S. Aug. Did. de Yepes O. S. Hier. Gabriel Bisciola S. J. Sylvester Maurolicus *	Emmanuel Rodriguez O. S. Franc. Petrus Villarsius Joannes Franc. Leoni Ad. Blacwood Ge. Blackwell Petrus Vincentius Marzilla O. S. B. *	1613

	Theologia scholastica	Theologia polemica et positiva	Disciplinae ad ss. literas spectantes
1614	Seraphin. Capponi a Porrecta O. Praed. Franciscus de Cuniga S. J. Didacus Nuño Cabezudo O. Praed. Ludovicus de Zamora O. Cist. Petrus Hieron. Sanchez Antonius Sardus O. b. M. de Merc. *	Sebastianus Heissius S.J. Jacobus Bajus Joannes Peit * Benjamin Carrier Jacobus Guibert * Dismas Serpi O. S. Fr. *	Joannes Hajus S. J. Vincentius Regius S. J. Ludovicus Ystella O. Praed. Gundisalvus de Cervantes * Petrus Maldonado O. S. Aug. Jacobus Suarez O. S. Franc. Galeatius Trissinus * Sam. Loyaerts *Seraphinus Capponi a Porrecta O. Praed.*
1615	Daniel Malloni O. S. Hieronymi * Petrus Ant. Spinelli S. J. Vincentius Pons O. Praed. *	Martinus Lascius S. J. Aurelius Menochius O. Serv. B. M. V. Joannes Fenu Arnoldus Olorinus * Antonius van Kersbeeck O. S. Aug. Corn. Columb. Uraux O. S. Ben.	Sebast. Barradas S. J. Christophorus de Castro S. J. Joannes a Jesu M. O. C. Antiochus Brondo O. de Merc. *
1616	Franciscus de Pitigianis O. Min. Petrus de Ledesma O. Pr. Paulus Berti O. S. Aug. * Laurentius Fassano Viola O. S. Fr. *	Joannes Gontery S. J. Leonardus Coquaeus O. S. Aug. Valerius Gerard S. J. Sylvester Lavallensis O. Cap. Petrus Linteo Litomerzicki Rich. Fr. Britton O. S. Fr. *	Gabriel d' Acosta
1617	**Franciscus Suarez S. J.** Joannes de Carthagena O. S. Franc. Franciscus Moreno O. S. Fr. * Gundisalvus Sanchez Lucero Fortunatus O. S. Bened. *	Caspar Ulenberg Jacobus Crusius S. J. Franciscus Hamilton O. S. Ben. Dan. Bourguignon * Joannes Duperche * Fr. Pradiel O. Min. * *Franciscus Suarez S. J.*	Joannes Baptista Canotus O. S. Franc. *
1618	Pet. Cornejo de Pedrosa Carm. Archangelus de Rubeis can. reg. lat. Franciscus Sosa Franc. Christophorus Marasca Carm. * Andreas Henriquez * Ferdinandus Bacan O. Praed. *	**Jacobus Davy du Perron** Martinus Smiglecius S. J. Andreas Forner * Severinus Lubomlius O. Praed. * Emmeranus Welser S. J. Sebastianus Michaelis O. Praed.	

Patrologia	Historica ecclesiastia	Theologia practica	
…us Breulius O. S. …n. …s Welser	Ferreolus Locrius Joannes l' Heureux Vinc. Barralis O. S. Ben. * Victorius Scialac *	Hieronymus a Matre Dei Carm. Alex. de la Chassagne* Nicolaus Garcia * Joannes Bapt. de' Berti * Ant. Fernandez de Moura * Fr. Peliginnis * *Didacus Nuno Cabezudo O. Praed.*	1614
…nicus Bolani O. …ed. *	Carolus Basilica Petri O. Barn. Coel. Coleoni O. Cap. * Fr. Diago O. Praed.	Vincentius Fernandez de Heredia Joannes Narbona * Fr. Peliginnis *	1615
	Petrus du Jarric S. J. Michaelis Cotignon * Matthaeus Lauretus O. S. Ben. *	Joannes Pitseus Alphonsus Rodriguez S. J. Joannes Valero O. Carthus. * *Petrus de Ledesma O.Pr.*	1616
	Christophorus Browerus S. J. *Jo. Chapeauville*	Joannes Chapeauville Joannes Botero Carolus de Grassis Joannes van Uffele Stanislaus Krzysztanowic *Franciscus Suarez S. J.*	1617
…lus Wyelius *	Joannes Gonzalez de Mendoza Aug. Guilelmus Delacroix	Prosperus Farinacci Marius Italia Marius Altieri * Rog. Widdrington * R. Palamellus Aug. * *Pet. Cornejo de Pedrosa Carm.*	1618

	Theologia scholastica	Theologia polemica et positiva	Disciplinae ad ss. literas spectantes
1619	Franciscus Albertini S.J. Philippus Moncaeus S. J.	Jodocus Coccius Franciscus Costerus S. J. Stanislaus Socolovius Jacobus Backius Albertus Rosciszevski S. J. Rem. de Vaulx *	**Franciscus Lucas Brugensis** Christophorus Coster*
1620	Lael. Balleonius Serv. M. V. Gregor. Nunnez Coronel Aug. Jacobus Hacker* Joannes Bapt. d'Asti O. S. Aug.	Caspar Sawicki S. J. Guilelmus Baile S. J. Jacobus Gordon Huntlaeus S. J. Michael Walpole S. J. Joannes Bordes S. J. Alexander de Angelis S. J. Guilelmus Patrisonius O. S. Aug. *	Marcus a Calassio Franc. Tobias Hentschel O. S. Franc. Joannes Freyre S. J. Guilelmus Ader* Arnoldus Cathius S. J.
1621	Ludovicus de Montesinos Bonav. Passerus O. Conv.* Joannes Ir. Brasavola O. S. Franc. Petrus Diaz de Aguero* Cyprianus Masi O. S. Aug.*	**Robert. Bellarminus S. J.**	Gregorius Bapt. O. S. Ben.* Antonius Giggeus*
1622	Hieronymus Medices O. Praed. Joannes Gonçales de Albelda O. Praed. Gisb. Schevichavius S. J. Joan. Marius Scribonius Min.* Hieronymus Tamarit O. Min.* Franciscus Arriba O. S. Franc.*	Conradus Vetter S. J. Jodocus Coccius S. J. Alex. a Turre can. r. lat. Michael Mauclerus* Joannes W. van Vieringen S. J. Corn. Lancilottus O. S. Aug. Petrus Biard S. J. Herb. Croft Laurentius Nicolai S. J. Martinus Vauthier S. J. *S. Fr. Salesius*	Ludovicus de Tena Ben. Justinianus S. J. Augustinus de Quiros S. J. Josephus Garcia O. Cist. *A. Tornielli B.*
1623	**Leonardus Lessius S. J.** Joannes Pelecyus S. J. Joannes Puteanus O. S. Aug. Em. de la Cerda O. S. Aug.* Phil. Bernal O. Praem.*	Nicol. Coeffeteau O. Pr. Hermann Bosendorf S. J. Jacobus Severt* Thomas Saillius S. J. *Leonardus Lessius S. J.*	Petrus Stevart Didacus Daza S. J. Joannes Tremino*

…trologia	Historia ecclesiastica	Theologia practica	
	Joannes Deckers S. J. Ambrosius de Rusconibus O. S. Ben. *	Ludovicus Molina O. Carthus. Paul. Carraria O. Praed. Theophorus Bouju * Stephanus Quaranta * Stephanus Daviz	1619
	Angelus Rocca O. S. Aug. Octavius Caetanus S. J. Prud. de Sandoval O. S. Ben. Franc. Gonzaga Fr. Joannes Franc. Besozzi *	Michael Barthol. Salon Aug. Jacobus Graffius O. S. Ben. Jac. Alvarez de Paz S. J. Dominicus Tuscus Ludovicus Miranda O. S. Franc. *	1620
Chamart *	Car. de la Saussaye Henricus Sedulius O. S. Franc. Joannes Marquez O. S. Aug. Christophorus Gewold Joannes de S. Maria O. S. Franc. * August. Manno Orat. *	Petrus Matthaeus Vincentius Cabot Antonius Fernandez * Jos. Burger O. S. Ben. Roder. de Quesada et Molina * Joannes Barclay Franciscus Pithou	1621
	August. Tornielli O. Barn. Andreas Hojus * Vinc. Blascus de Lanuga * Jos. Mozzagrugno *	**S. Francisc. Salesius** Vincent. Filliucius S. J. Anton. Gaudier S. J. Balthasar Nardi * Hieronym. de Zeballos * Martinus de Carillo Paulus J. Arriaga S. J. Paulus de Blanchis O. Praed. * Laur. Em. Soares S. J. *	1622
Ducaeus S. J. *…trus Stevart.*	Arch. M. Giani Serv. b. M. V. Jo. Ant. Petramellarius Joannes Nic. Alidosi Pasquali Gabr. de la Charlonie *	Valerius Reginaldus S. J. Alph. Villagut O. S. Ben. Jacobus Ant. Marta Jul. Sannazari Hieronymus Povodovius Joannes de Cruce O. Praed. * Matth. Marechal * Frider. Henr. Onuphrius * *Leonardus Lessius S. J.*	1623

	Theologia scholastica	Theologia polemica et positiva	Disciplinae ad ss. literas spectantes
1624	Josephus Ragusa S. J. Bern. de Leon O. Praem.* Michael Vasquez de Padilla S. J. Joannes Salzedo O. S. Fr.* *Mart. Becanus S. J.*	Martinus Becanus S. J. Franciscus Agricola Guilelmus Bishop Gabriel Pennoti can. r. lat.* Joannes Zeschlin* Anastasius Cochelet O. Carm. Patricius Anderson S. J. Ge. am Ende S. J. Ed. Burton S. J.	Joannes Mariana S. J. Cosmas Magalianus S. J. Ludovicus Ballester S. J. Ludovicus de Ponte S. J. Bernardus de Ribera Cist. Aegid. Camartus O. Minim. Franciscus de Primis* *Martinus Becanus S. J.*
1625	Philippus Gamachaeus Blasius Verdu O. Praed. Petrus Capullius Min. conv. Balthasar Navarette O. Praed.* *Fr. a Coriolano Cap.*	**Jacobus Gretserus S. J.** And. Eudaemon-Joannes S. J. Ludov. Richeome S. J. M. Ant. Capelli O. Conv. Ge. Tyszkiewicz S. J. Sancius Davila et Toledo Eduard Maihew O. S. Ben.* Bern. Sutholt*	Fabricius Paulutius Joannes Fernandez O. Praed. Claudius Rangolius O. Min. Joannes Gallemart Henricus Holland Joannes Hesronita* Andreas Alleret O. Conv.* Jacobus Jansonius
1626	Hugo Cavellus O. Min. Theodorus Smising O. Min. Valentinus de Herice S. J. Aeg. de Praesentatione et Fonseca O. S. Aug. Petrus de Hortigosa S. J. Jos. a Jesu Maria O. Carm. Jac. Bossu O. S. Ben.	Petrus Coton S. J. Thomas Worthington S. J. Irenaeus Avallonensis O. Cap.* Jo. Andreas Coppenstein O. Praed.* Christophorus Mayer S. J. Eduardus Coffin S. J. Christophorus Holiwood (a Sacrobosco) S. J. Jeremias Ferrier	Franciscus Mendoza S. J. Paulus Metezellus Or.*
1627	Andreas Rochmarinus O. S. Franc.*	Thomas de Jesu Carm. Balthasar Hager S. J. Joannes Raphael Cobenzl S. J. Joannes Wenc. Coelestinus*	Fabianus Justiniani Orat Laurentius Beyerlink Joannes B. Rossi congr. Som.*

Patrologia	Historia ecclesiastica	Theologia practica	
...es Olivarius	Henricus Harvillaeus O. Cap. * Th. Missingham *	Petrus Alagona S. J. Simon Vigor Joannes Sanchez * Petrus de Ochogavia Hor. Phil. Giovagnoni Barthol. Carthagena * Flavius Cherubini* *Ludovicus de Ponte S. J.*	1624
...eus O. Hier. * ...cobus Gretserus S. J.	Franciscus a Coriolano Cap. Thomas Dempster Franciscus Sacchini S. J. Joannes Vastovius* Nicolaus Alemannus *	Erasmus de Surlet Choquier Michael Roussel * Blasius Bagni * Fr. Ghislieri can. r. Martinus Carillo * Jacobus Lechassier Nicolaus Janvier * Joannes Bedé de la Gormandière * Seraphinus de Freitas*	1625
...dus Gazaeus O. S. ...en. ...bus Pontanus S. J. ...Iorel ...nius de Henin ...ciscus Juretus	Joannes Buzelin S. J. Philippus Ferrari O. Serv. b. M. V. Prosperus Stellartius Cl. Reyner	Laërtius Cherubini Ang. Maria Cherubini Ben. * An. Fabricius Bleynianus Paulus Comitolus S. J. Alex. Carriero Ad. Schulkenius Joannes M. Belletti Martinus Heerfort * Antonius Ragucci *	1626
	Joannes Chenu Alphonsus Maldonado O. Praed. * Alphonsus Fernandez O. Praed. * Thomas Gratianus	Anastasius Germoni Henricus Zoesius Joannes Baptista Scortia S. J. Tobias Corona O. S. Paul. Joannes Baptista Rembold Henricus de Villalobus O. Min. Emmanuel Laur. Suarez *	1627

	Theologia scholastica	Theologia polemica et positiva	Disciplinae ad ss. literas spectantes
1628	Petrus Posnaniensis O. S. Franc. * Joannes Matthaeus Rispolis O. Praed. Alphonsus Sobrino O. Carm. Ferd. Martinus Mascarenhas	Stephanus Moquot S. J. Joannes Clare S. J. Alphonsus Bavosi can. reg. Al. Albertus O. S. Aug. Joannes Jacquet O. Carm. Nicolaus Wiggers O. S. Fr. Henricus Schellenberg S. J. * Philippus Eilbracht *	Caspar Sanctius S. J. Thomas Malvenda O. Praed. Antonius Ferdinandius S. J. Joannes B. Bandini Joannes Gorcomius Camillus Pulsictus O. Carmel. *
1629	Thomas de Lemos O. Praed. Joannes de Portugal O. Praed. Petrus de Berulle Or. Florentius Conrius O. Franc. Matthaeus de Sousa O. S. Franc. *	Carolus Scribanius S. J. Guilelmus Giffard Ben. Bernardus Galtier S. J. Dominicus Garzia Balthasar Bologneti O. Serv. B. M. V. Hermannus Hugo S. J. Bonaventura Jackson O. S. Fr. *	Joannes Hier. Sopranis S. J. Laelius Bisciola S. J. *Dominicus Garzia*
1630	Petrus de Herrera O. Pr. Thomas de Ituren S. J. Philippus Faber O. Min. Livius Galantes O. Min. * Henricus Antonius Burgus Serv. b. M. V.	Hieronym. Floravantius S. J. Joannes Boucher O. Min. Joannes Gouda S. J. Bernardus Paxillus de Brzezek O. Praed. Joannes Forner Silvester Noritius S. J. Joannes de Wielen Jacobus Scharpe S. J. Joannes Saller S. J. Joan. Antonius Calvenzanus Neophytus O. S. Bas. *	Bened. Fernandius S. J. Joannes van den Broeck Bartholomaeus Petri Vit. Zuccoli O. Carm. Antonius de Balinghem S. J.
1631	Joannes Guissanus Carm. Ant. Ajossa cler. reg. * Alph. de Sanchez Zarzosa *	Jacobus Keller S. J. Thomas Ramos * Franciscus Garasse S. J. Bened. de Benedictis Aug. Riuvère O. S. Aug. * Petrus Berger * Martinus Inniganus *	Joannes de Paiva * Joannes de Reyroles O. Minim. * Joannes Garnerius *
1632	**Didacus Ruiz de Montoya S. J.** **Adamus Tanner S. J.** Jacob. Granado S. J. Theodorus Pybes de Adama Cist. *	Ludovicus a Castro Conv. Nicolaus Romaeus S. J. Joan. B. Catumsyritus * Josephus Malavalette S. J. Paulus Metezeau Or. *Adamus Tanner S. J.*	Petrus Lanselius S. J. Antoninus Perez Bas. * *Franciscus Haraeus*

Patrologia	Historia ecclesiastica	Theologia practica	
	Ludovicus de Bavia Julius Caesar Bulenger S. J. Franciscus Solier S. J. Nicolaus Trigault Barth. Cimarellus O. S. F. Jacobus Merck * Eug. Cattaneo *	Honor. van Axel * Guilelmus Bernardon Joannes Ant. Massobre * Hieronymus de Veniero de Leyva Marc. Ant. Othelius Al. Bariola O. S. Aug. Antonius Quintanadveñas Joannes Bapt. Vivianus * Sebast. Caesar de Meneses * Joan. Bapt. Bizzozero *	1628
reas Schottus J. *ert. Rosweydus S. J.*	Heribertus Rosweydus S. J. Antonius Bosius Nicolaus Crusenius O. S. Aug. Hieronymus Aleander Petrus Bertius	Basilius Pontius O. S. Aug. Laurentius Bochel Anacl. Siccus Barn. * Hieronymus de Saracenis Andreas Castaldi Pescara Theat. Joannes Vasquez *	1629
iel Albaspinaeus orel	Marcus de Guadalaxara Fr. Lanovius O. Minim. * Lael. Marini Coel. * Hippol. Donesmundus O. S. Fr. * *Gabriel Albaspinaeus*	Joan. Zapata y Sandoval Aug. Fridericus Martini Antonius Sousa O. Pr. * Vincentius Ricci * Laurentius Portel O. S. Fr. * Lud. a s. Jo. Ev. O. S. Fr. *	1630
	Edmundus Richer Joannes Paulus le Jau	Mart. Bonacina Lucas Castellinus Aemilius O. Pr. Melch. Lotterio * Frid. Borromaeus Mauritio de Alcedo * Andreas Lipski *	1631
d Gibbon S. J. *Jac. Granado S. J.* *us Lanselius S. J.*	Franciscus Haraeus Hieron. Vecchietti * Joannes Lopez O. Praed. Chrys. Henriquez O. Cist.	Laur. Empoli O. S. Aug. Ovid. Amici * Sig. Guil. a Vorburg * Marc. Ant. Erri *	1632

	Theologia scholastica	Theologia polemica et positiva	Disciplinae ad ss. literas spectantes
1633	Martinus de Alviz O. S. Aug. Nicolaus de Grachis O. S. Aug. *Joannes Malder* *Aeg. Coninck S. J.*	Eduardus Weston Franc. Bozio Orat. Marq. Leo O. S. Fr. Theodorus Krall S. J. Joannes Fried. Rorich S. J. Tranq. a s. Remigio Cap.*	Thomas de Beira O. S. Franc.* Petrus a Jesu Maria O. b. M. de Merc.*
1634	Joannes Praepositus S.J. Cos. Alamannus S. J. Stephanus del Bufalo de'Cancellieri S. J. Didacus de Alarcon S. J. Ludov. a Dola O. Cap.* Andreas Perusinus O. S. Franc.*	Petrus Arcudius* Balduinus Junius O. S. Franc. Jacobus Hack S. J. Balthasar Chavassius S. J. Jacobus Stratius S. J. Caspar Lechner S. J.	Joannes Lorinus S. J. Georgius Kaldi S. J. Marcellinus de Pise O. Cap.* Franc. da Piedade Maciel O. Praed.*
1635	Didacus Alvarez O. Praed. Augustinus Oregius Philib. Marchini Barn.*	Adamus Contzen S. J. Joan. Maria a S. Joseph. Carm. Dan. a s. Severo O. Cap. Alexander Regourd S. J. Joannes Marcel*	Ludovicus de Vera O. de Merc.* *Adam Contzen* S. J.
1636	Hieronymus Colombi* Eleuth. Albergoni Conv.	Jo. Gonçales O. Praed.* Jo. Matth. Caryophilus Jacobus Gualterus S. J. Nicolaus Cusanus S. J. Helferich Ulrich Hunnius Joannes Arnoux S. J. Reyn. Mercator Jo. Perce O. Min.	Leander a s. Martino O. S. Ben. Jacobus Tirinus S. J. Thomas Massutius S. J. Phil. Bosquier O. Min. *H. Philippi* S. J.
1637	Theodorus Forestius O. Cap. Gregorius Martinez O. Praed. Georgius Hemelman S.J. Joannes Serrano Min. Mauritius Centinus Min. Conv.* Hieronymus Perez*	Petrus Pázmány S. J. Thom. Bacon (Southwellus) S. J. Joan. Ctibor Kotwa Jac. Browerus O. Pr. *Ant. Perez O. S. Ben.*	Cornelius a Lapide S. J. Antonius Perez O. S. Ben. Joannes de Pineda S. J. Franciscus Pavone S. J. Martinus de Roa S. J. Alphonsus de Padilla O. Minim.*

Patrologia	Historia ecclesiastica	Theologia practica	
…ot O. Minim.*	Joseph. Visconti Petrus Grisius* Fel. Milensius O. S. Aug.	Aegid. Coninck S. J. Fe. de Castropalao S. J. Joannes Malder Stephan. Weyms Hier. Rodriguez O. Min.*	1633
…atth. Rader S. J.	Matthaeus Rader S. J. Richard Broughton Jo. Adolphus Cypraeus* Corn. Thielmans O. S. Fr.	Alex. Pellegrino Theat. Ludov. Cressolius S. J. Flor. van der Haer Hieron. Dandini S. J. Ant. Fern. de Corduba S. J. Ferd. Waizenegger Paul. Squillante*	1634
	Dionysius Mudsaerts O. Praem.	**Paulus Laymann S. J.** Luis. Turrianus S. J. Jul. Pace Ambrosius Gaufreus Paulus Boudot Martin. Bresserus S. J. Hier. Fernandez de Otero Fridericus Spee S. J. Samuel a Lublino O. Praed. Antonius Goffart Joannes Beckaert O. Praem.	1635
	Henricus Philippi S. J. Joannes Cousin Claudius Robert Petr. Lopez O. ss. Trin.* Franciscus de Bivar O. Cist. Sebastianus Tengnagel Petrus Eulard S. J. *Jac. Gualterus S. J.*	Andreas Vallensis Barth. a s. Fausto Cist. Laur. Franchi Joan. Bapt. Filesac Coelest. Suessionensis O. S. Fr.*	1636
… Sarazanius*	Abraham Bzovius O. Pr. Christoph. Hartmann O. S. Ben. Petrus Saxius Aloysius Aurelius	Joannes a Costa Fr. M. Novarius* Engelb. Ewich S. J. Barthol. Berteaut*	1637

	Theologia scholastica	Theologia polemica et positiva	Disciplinae ad ss. literas spectantes
1638	Andreas Duvallius Joannes Perlinus S. J. Did. de Caceres Hieron.* Matth. Weiss O. S. Bened.	Zach. Boverius O. Cap. Andreas Wagner S. J.	Sergius Risius Cornelius Jansenius Balthasar Paez O. SS. Trin. Hieronymus de Cruce O. S. Hier. *
1639	Joannes Wiggers Hieronymus Fasolus S. J. Georgius Aurelius Dayneffe O. S. Aug.	Jacobus Bidermann S. J. Guilelmus Wright S. J. Leon. Paternau S. J. Hadr. Bratkowicz O. Conv.	Dominicus Ginnasius Laurentius de Ponte O. cler. min. Octavianus de Tufo S. J. Berlingher Ventimiglia Joseph Speranza Orat.
1640	Joannes Biescas O. Pr. Josephus Balli Franciscus Collius Petrus Posnaniensis O. S. Franc. * Ambrosius Machin*	Theodorus Petrejus O. Carth. Thomas Fitzherbert S. J. Joannes D'Espiennes du Fay Joannes Kircher*	Caspar Fernandez S. J. Placidus Nigidius Matth. Navaeus* *J. Salianus* S. J.
1641	Antonius a Matre Dei O. Carm. Antonius Hyquaeus O.S. Franc. Claudius Tiphanus S. J. Claudius le Petit* Ambrosius Saxius O. S. Franc.* Fr. del Castillo Velasco O. Min. * Franciscus Felix O. S. Franc.* Philippus Fezayus O. Carm.* Angelus Vancius O. S. Aug. *Matth. Kellisonius*	Matthias Kellisonius Joannes Fisher S. J. Thomas Henrici* Franciscus a Rodrasen Cap.*	Jacobus Gordon S. J. Henricus Rampen Paulus Vecchius*

Patrologia	Historia ecclesiastica	Theologia practica	
tianus Caesar*	Henric. Murer O. Carth. Chr. Besold	Barth. Gavanti O. Barn. Fr. Merolla Orat. Hieronymus Drexel S. J.	1638
		Guilelmus Mercerus Franciscus Ghetius O. Praed. Baptista Fragosus S. J. Petrus du Fay O. Pr. *Joannes Wiggers*	1639
eas du Chesne *Aub. Miraeus* *od. Petrejus Carth.*	Jacobus Salianus S. J. Aubertus Miraeus Didacus de Cea O. S. Franc. Stanislaus Lubienski Alb. le Grand O. Pr.* *Andr. du Chesne*	Felic. de Vega Dom. Anfosso	1640
nus Camerarius Or.*	Antonius Amicus Germanus le Clerc* Fr. M. Torrigius*	Severinus Binius Julius Viviani Hieronymus Bascape David Aug. Baker Ben. Matthias Mairhofer S. J. David Mauden Joannes Bapt. Coccino Joannes Huchon* *Jacob. Gordon S. J.* *Fr. Felix O. S. Franc.**	1641

	Theologia scholastica	Theologia polemica et positiva	Disciplinae ad ss. literas spectantes
1642	Nicol. Ysambertus Augustus Bernal S. J. Ildeph. a s. Hilarione O. Carm. Michael Zanardi O. Pr. Gregorius Schiero O. S. Franc. Gregorius Donatus O. Praed. Josephus de Corduba O. S. Aug.* Nicasius a s. Theresia O. Carm. Raphael Aversa O. Min.*	Petrus Roest S. J. Armand. Jo. du Plessis de Richelieu. Joannes Moquet S. J. Ign. Landriano Oliv. Sebastianus Pikielius S. J.*	Jacob. Bonfrerius S. J. Jacobus d'Auzoles de la Peyre Joannes Bence Orat.
1643	Jos. Agostini S. J. Ildeph. a s. Augustino O. S. Aug.* Jos. Caglioca O. Min.*	Domin. Gravina O. Praed. Laurentius Anderton S. J. Henricus Lancilottus O. S. Aug. Alv. Arias S. J. Joannes Jobertus de Barraut Bertrand. du Chesne*	Fortunatus Scacchi O. S. Aug. Joannes Phelipeaux S. J. Joannes Tollenaer S. J.
1644	**Joannes a s. Thoma O. Praed.** Petrus Wadding S. J. Martinus Meurisse O. S. Franc. M. Antonius Palumbus S. J. Hieronymus Gallus O. S. Franc. Ferd. a Jesu Carm. Antonius Blondus O. Conv. Ghiel. Antonius Orat.	Henricus Fitz-Simons S. J. Ge. Polacch* Andreas de Castellana* Joan. a Syderno O. Cap.*	Simeon de Muis (Marotte) Paulus Aresi theat. Thomas Calona O. Cap.

Patrologia	Historia ecclesiastica	Theologia practica	
	Antonius Caraccioli cler. reg. Fel. Ciatti O. Conv. Guid. Bentivoglio Claud. Clement S. J. Jo. d'Assignies O. Cist. Philippus Caesar* Hor. Scogli*	Antonius Ricciullus Andreas Lanfrancus cler. reg. Matthaeus Defendi* *Nicolaus Ysambertus* *Michael Zanardi*	1642
Ludov. de la Cerda [. [...]cus Mita*	Henricus Spondanus Sec. Lancilotti Oliv. Arn. Raissius Petrus Jac. Tommaso Carm. *Roder. de Cunha*	Leonardus Duardus cler. reg. Marcellus Megalius cler. reg. Christophorus Toerring O. S. Ben. Rodericus de Cunha Illuminatus Moronus* Joannes Al. Ricci Vincentius Bertinus O. S. Franc. Jos. Vela *Jos. Agostini*	1643
[...]us Merlo Horstius [...]s Dausqueus	Nicolaus Hugo Menard O. S. Ben. Carolus a s. Paulo Cist. Martinus Marrier Joannes Mich. Pio O. Praed. Car. Caraffa Petrus Monod S. J. Bernardin. Ginnaro S. J. ***Mart. Meurisse O. S. Fr.***	Gabriel du Pineau Petrus Anellus Persicus S. J. Mich. Godinez S. J. Jo. Aeg. Trullench Alphonsus de Leone cler. reg.	1644

	Theologia scholastica	Theologia polemica et positiva	Disciplinae ad ss. literas spectantes
1645	Jos. de la Cerda Ben. Joannes Paul. Nazarius O. Pr. Hyac. Choquet O. Pr.	Michael Veresmarti Hyacinthus Kerver O. Cap.* Thomas Vane* Matthaeus Bembus S. J. Simon Stock O. Carm. Fr. Rochefoucauld Fr. Moloy O. S. Fr.*	Gabriel Alvarez S. J. Franciscus a Vitrio O. Cap. Paulus Minerva O. Praed.
1646	Gregorius Cippullus O. Praed.* Clemens Brancasius O. S. Franc.* Vinc. Surianus O. Carth.* Patritius Raw O. S. Aug.	Car. Franc. de Raconis Georg. Holzhay S. J. Stephanus Audebert S. J.	Michael Ghisleri theat. Ferdin. Quir. de Salazar S. J. Paulus Sherlogus S. J. Bernardinus Montereul S. J. Bened. Mandina theat. Nicolaus Lombard S. J. Thom. Calona O. Cap.
1647	Angelus Vulpes Conv. Caspar Hurtado S. J. Joannes Lallemandet O. Minim. Jul. Caes. Recupito S. J. Ludovicus de Ribas S. J. Ludovicus Caspensis O. Cap. Marcus Serra O. Praed.* Thomas Villar O. Praed.*	Silvester Petra-Sancta S. J. Robertus Svertius Franc. Walsingham S. J. David Codner O. S. Ben. Hieronymus a s. Hyacintho Carm. Angelus ab Insulis O. Cap.*	Didacus de Baěza S. J. Alex. Pellegrinus S. J. Alphonsus Dominicus O. ss. Trin.* Franc. a Jesu O. Carm.
1648	**Joannes Martinez de Ripalda S. J.** Antonius Serpa O. S. Franc.* Christophor. Brenzonius O. Carm. Petrus Paul. Philippi Pr. Fulgent. Petrellus O. S. Aug. Joannes Ildeph. Baptista O. Praed.* Mich. Ripol O. Carm. Paulus Ciera O. S. Aug. Petrus Simanca O. S. Aug. Josephus Maldonado O. S. Franc.* Joannes Tytz*	Emmanuel Vega S. J. Didacus Gatica O. Merc.* Joannes Lud. de Rouvray* Petrus de Sesmaisons S. J. Alph. Pandolfi Petrus Paul. Bombini Som. Raphael Dieppensis O. Cap.	Gabriel Sionita Marinus Mersennius O. Min.

Patrologia	Historia ecclesiastica	Theologia practica	
	Andreas Zergoll S. J. Petrus Coquault Guilelmus du Peyrat Petrus Coens	Stephan. Fagundez S .J. Thomas d'Afflitto cl. reg. Innocens Ciron* Jo. a Trinitate O. S. Fr. Franciscus de Torreblanca Steph. a s. Gregorio Aug.* Ant. Naldus Theat.	1645
›hus Isaeus*	Barthol. Chioccarelli Alb. Chanowsky S. J. Petrus Louvet	Petrus de Onate S. J. Ludovicus Odesdun* Theod. Amydenius* Joannes Antoninus S. J.*	1646
ı. Millet Ben. iscus Viger S. J.	Paulus de Angelis Joannes Colgan* Bened. Sanbenedictus Cap.*	Joannes de Bordenave* Laur. de Peyrinis O. M.* Franciscus de Copiedes cler. reg.* *C. Hurtadus S. J.*	1647
. Etzelius S. J.	Joannes Bapt. Casali Joannes Vincent Melchior Inchofer S. J. Jac. Doublet Ben. Coel. Telera O. Coel.* Nic. M. des Guerrois Orat.*	Jacobus Marchant Bened. Haeften O. S. Be. Stephanus Spinula cong. Somasch.* Antonius de Fuertes y Biota* Tim. Timteo* Hieronymus Pecorarus S. J. Juniperus O. S. Franc. Alex. Calamato *'Jo. Ild. Baptista O. Pr.*	1648

	Theologia scholastica	Theologia polemica et positiva	Disciplinae ad ss. literas spectantes
1649	Franc. Silvius Antonius Perez S. J. Joannes Maria Zamora O. Cap. Petrus de Oviedo O. Cist. Caspar de la Fuente O. Min.* Raphael de Clayes O. Cap.* Joannes Muñoz O. Min. Joannes Polman Guilelmus Tasselon O. S. Aug.	Franc. Veronius Joannes Floyd S. J. Petrus Cudsemius Caspar Scioppius Paganin. Gaudentius Guilelmus ab Angelis Joannes Stalens* Ambr. Corbie S. J. Matth. Zelhorst* Joannes Guil. Gotthart	Hieronymus Guevara S. J. Salvator de Leon S. J. Francisc. de Lemos O. S. Ben.* Carolus Joan. Golinus* Petrus Maucorps S. J. Nicolaus Gillebert* *Franciscus Silvius*
1650	Guilelmus Gibieuf Orat. Clemens Brancasius O. S. Franc.* Matthaeus Ferchius O. Conv. Hieronymus Scarparius Serv. b. M. V.* Joannes Ricci O. S. Franc.*	Angelus de Raconis O. Cap. Joannes Harscher S. J. Jacobus Beaufez S. J. Nicol. Forest Duchesne O. Cist.* Coel. Niortensis Cap.* Ludovicus Centoflorenus Guilelmus Beyer*	Alois. Novarini cler. reg. Balthasar Corderius S. J. Jacobus Bolduccius Cap. Jacobus Pinto S. J. Philippus Aquinas Jacobus de Cambolas* Franciscus de Franchis O. Cap.
1651	Franciscus Amicus S. J. Mauritius de Gregorio O. Praed. Petrus Hurtado S. J. Franciscus de Oviedo S. J. Alexand. Rubeus de Lugo O. Conv.* Fulg. Stella O. Min.* Fr. Relrio O. S. Fr.*	Georgius Stengel S. J. Fr. Maria de Monacho cler. reg. Matthias Pauli O. S. Aug. Jul. Caes. Coturius S. J. Joannes Muelman S. J. Jacobus Schueler* Jo. Lud. de Rouvray* *Jo. Robertus S. J.*	Petrus Redanus S. J. Henr. Ludov. Castaneus Joannes Robertus S. J. Joannes Plantavit Nicolaus Caussin S. J. Hadrian. Crommius S. J. Petrus Clement*

Patrologia	Historia ecclesiastica	Theologia practica	
us Colvenerius	August. de Herrera S. J. Barthol. Fisen S. J. Angelus Manrique O. Cist. Petrus Roverius S. J. Angelus a s. Francisco O. Min.* Cels. de Rosinis can. reg. lat.* Hor. Justiniani Or. Franc. Rus de la Puerta Th. Aq. a s. Joseph Carm.	**August. Barbosa** Martinus a s. Josepho O. S. Franc. Hadr. Mueleman Paulus Giordano Antonius Santarelli S. J. Stephanus Bauny S. J. Paulus Piasecius Joannes Rocafull* Emman. Cordeiro S. J. ***Franc. Silvius*** ***Ant. Perez S. J.***	1649
s Aubertus ntinus Cajetanus Ben. Marchesius Ben. *h. Corderius S. J.*	Scaevola Sanmarthanus Joan. le Paige O. Praem. David Rothe Joannes Bajole S. J. Simon le Boucq* Joannes Rubeus Ben. Christophorus Butkens O. Cist.	Ascanius Tamburini O. Camald.* Franciscus Zypaeus Franciscus Florens Did. de Narbona Leander Montanus O. Cap.* Felic. de Oliva* Carolus Zambertus S. J. Emmanuel Temudo da Fonseca* Petrus Paul. Guazini Or.* Joannes de Soria Buitron O. S. Fr.*	1650
. Sirmond S. J.	Rochus Pirrus Sam. Nakielski Petrus Frizon Joannes Bondonnet* Petrus Dupuy	Jacobus Eveillon Joannes Dartis Anton. Quintanadveñas S. J. Paulus Duran Franciscus Pellizzarius S. J. Christoph. Fabritius Ign. Huart O. Cist.* Nicolaus Remocampius* Andr. Fesulanus a s. Theresia Carm. Phil. Rovenius ***Maur. de Gregorio O. Pr.*** ***Fr. de Oviedo S. J.***	1651

	Theologia scholastica	Theologia polemica et positiva	Disciplinae ad ss. literas spectantes
1652	Franciscus de Lugo S. J. Ludov. Bertrand. Loth O. Praed. Michael Paludanus O. S. Aug. Caspar Ruiz O. Pr.* Henricus Borghesi Serv. b. M. V. Hermann Gnadt S. J.*	**Dionysius Petavius S. J.** Gebhard. Razenriedt S. J. Joannes Petrus Camus *Leon. Marius*	Leonardus Marius Scipio Sgambata S. J. Petrus de Aritzizabal Franc.
1653	Bonavent. Lingoniensis O. Cap.* Wolfgang. Biber S. J.* *Jo. de Dicastillo S. J.*	Andeolus Lictaviensis O. Cap. Valentinus Randour Matth. Faber S. J. Franciscus de Harlay Ludovicus de Mertola O. Carm. Jacobus Corbin Bonaventura a Carpentoracte O. Cap.* Petrus Guiffart* Andreas Vochetius*	Joannes Bourghesius S. J. Libertus Fromondus Lucas Vellosus S. J. Matthaeus Hoen
1654	Dominicus a s. Theresia O. Carm. Andreas Pintus Ramirez S. J. Joannes Bapt. Hacket O. Praed.* Andreas a s. Thoma O. S. Aug. Hieronymus Vives O. Pr.* Antonius Calderon	Godefr. Wandelman S. J.	Oliv. Bonaert S. J.
1655	Joannes Thom. Gastaldi O. Praed. Hyacinthus de Rugeriis O. Praed.* Silv. de Saavedra O. Merc.* Franciscus de Amolaz*	Hieronymus Seguin S. J. Antonius Rusca Alexander Baillie O. S. Ben. Christoph. Pflaumer S. J. Joannes Rosenthal S. J. *Rich. Smith*	Joan. Steph. Menochius S. J. Did. de Castillo et Artiga Nicolaus Abram S. J. Didacus de Turegano Carm. Joannes Rudolph. de Cordova S. J. Franciscus Salinas S. J.* Philippus Massaria S. J

'atrologia	Historia ecclesiastica	Theologia practica	
Menard *ı. Petavius S. J.*	Michael Alford (Griffith) S. J. Phil. Alegambe S. J. Mart. l'Hermite S. J. Phil. Quorli* *Di. Petavius S. J.*	Nicolaus Lancicius S. J. Andreas Gerunda S. J. Felix Contelorius Jacobus Cohellius* Joannes Hon. van Axel* Yvo Pinsard O. Praed. *Fr. de Lugo S. J.*	1652
lin S. J.	Andreas Victorelli Joannes Bapt. Rinuccini Joannes B. Castaldo Pescara Theat.	Jacobus Goar O. Pr. Joannes de Dicastillo S.J. Jesuald. de Bononiis Cap. Jo. Maria de Castilento O. S. Franc. Joannes de Machado *Andr. Victorelli*	1653
ıs Rigaltius Bapt. Souchet	Caesar Eug. Caraccioli Andreas Hovač S. J. Franciscus a s. Maria O. Carm. Phil. Elsius O. S. Aug. Scipio Herrico*	Joannes Petr. Moneta Lael. Mancini Emmanuel Mascarenhas S. J. Vinc. Candidus O. Praed. Jacobus Accarisi Franciscus Piassonio* *Oliv. Bonaert S. J.*	1654
	Hermannus Fley Richardus Smith Nicolaus Camusat Franciscus Bermudez de Pedraza Petrus Maria Campi* Britius Rhedonensis O. Cap.* Cl. Sudan S. J.	Car. Antonius Thesaurus S. J. Nicolaus Baldelli S. J. Hieronymus Ferrantinus S. J. Paulus Maria Quarto cl. reg.* Claud. de la Place* Andreas Valerius Vinc. a Monte Regali Fr.*	1655

	Theologia scholastica	Theologia polemica et positiva	Disciplinae ad ss. literas spectantes
1656	Joannes Irribarne Franc. Bernardinus Mazziotta S. J. Joannes Baptista Rossi S. J. Franciscus Bermingham O. S. Fr.* M. Ant. Alos et Orraza O. ss. Trin.* Valentinus Koener S. J. Leo a Regibus O. Carm. Michael Bannez *Max. Sandaeus S. J.*	Maxim. Sandaeus S. J. Ambrosius de Peñalosa S J. Guilelmus Malone S. J. Eduardus Knott S. J. Hilarius a s. Anastasio O. Carm. Phil. Guadagnolo ord. cler. reg. min. Ignatius Derkenius S. J. Thomas Bailey Joannes Falconer S. J. Simon Felix S. J. Matthias Nennichen S. J. *J. E. Choquier Surlet*	Vinc. Giliberti cler. reg. Franc. Quaresmius Min. Franc. de Rojas O. Min. Fabricius Britius S. J.
1657	Lucas Wadding O. Min. Bernardus de Alderette S. J. Raphael Aversa O. cler. reg. min. Caspar Sghemma O. Conv. Franciscus Vermeil O. Praed. Mod. Gavatius O. Conv. Ant. Ruteus O. Minim. Leonardus de Penafiel S. J. Henr. van den Leemputte Joannes Benadu cler. reg. Matris D.	Jodocus Kedd S. J. Barthold. Nihusius Petrus Wittfeld S. J. Alex. Sebille O. Praed. Joannes Dorisy S. J. El. Schiller*	Joannes de Pina S. J. Laur. Ramirez de Prado Joannes B. Uwens S. J. ***Geo. Ambianensis O. Cap.***
1658	Jo. Euseb. Nieremberg S. J. Alph. Miguel O. Praed.* Martinus Convelt S. J. Franc. Guerra O. S. Franc. Ludov. Crespi et Borja* Paulus a s. Catharina O. S. Aug.*	Cl. de Bane	Barthol. Holzhauser Andreas Lucas de Arcones S. J.

Patrologia	Historia ecclesiastica	Theologia practica	
Halloix S. J. Bapt. Masculus Scorso S. J.	Ludov. Sanmarthanus Aegid. Gelenius Sim. Starevolscius Franciscus Barbaranus O. Cap. Marc. de Pise O. Cap.* Jos. Maria Caraccioli cl. reg. Raphael Castelli	Pyrrhus Corradus* Jo. Ern. Choquier Surlet Fabric. Pignatelli S. J. Frieder. Romelius O. Praem. Ang. Maria Verricelli cl. reg. Ludov. a Conceptione O. ss. Trin.* Elia Luna O. Carm. Andreas Cadaeus*	1656
s Ambianensis O. pinus O. S. Ben. angnereck S. J.	Symph. Guyon Orat. Franc. Noguier* Willebr. Bosschaerts O. Pr. Bonav. a Fassano O. S. Fr.* Christoph. a d. Antonio O. S. Fr.*	Petrus de Tapia O. Pr. Andr. Blancus S. J. Mich. Ferro Manrique* Marcus Paulus Leo S. J. Philip. Chifflet Jac. Raggius O Cap.* Ant. Montes de Porres* *Raphael Aversa O.cler. reg. min.*	1657
	Joan. Baptista Guesnay S. J. Aeg. Gonzalez Davila Bonav. Malvasia O. Min.* Bern. Faynus*	Ludov. Cellot S. J. Carol. Mallet O. Cist. Petrus de Murga O. S. Ben.* Ambr. Peuplus O. Min. Petrus de Maurize* Laur. Nicolarts* Quadrius* *Jo. Eus. Nieremberg S.J.*	1658

	Theologia scholastica	Theologia polemica et positiva	Disciplinae ad ss. literas spectantes
1659	Joannes B. Lezana O. Carm. Joannes B. Poza S. J. *Th. Hurtado cl. r.*	Laurentius Forer S. J. Eutrop. Bertrand Fr.* *Jo. Morinus Orat.*	Coel. de Monte Marsano Cap. Gregorius Ferrari S. J. *Jo. Morinus Orat.*
1660	**Joannes de Lugo S. J.** Xantes Mariales O. Praed. Joannes Poncius O. S. Franc. Mart. Perez de Unanoa S. J. Joannes Prudentius O. Merc.* Wolfgang. Speth S. J. Gerard. Baldi Gherardesca S. M. V.	Carolus von Kreitzen S. J. Joannes Schueking S. J. Arnoldus van Geluwe* Petr. van Steenbergen Fr.	Nicol. de Hauteville Joannes a s. Maria O. Praed. Angelus Paciuchelli O. Praed. Guilelmus Coeffeteau Franciscus Colin S. J. Alphonsus de Flores S. J. Jo. Jac. Chifflet
1661	Georgius Rhodes S. J. Carolus Jacobus O. S. Ben. Mich. a ss. Trinitate Carm. Caes. Joan. Bapt. Comitinus S. J.* Joannes M. Sfortia Conv.*	Valerianus Magnus Cap. Phil. Nutius S. J.	Joannes de la Haye Min. Didacus de Celada S. J. Petrus Gorsius S. J. Joseph Ferrer O. Min.*

Patrologia	Historia ecclesiastica	Theologia practica	
Fichetus S. J.	Joannes Morinus Orat. Joannes Petrus Puricelli Carol. Hannibal Fabrot Phil. Brasseur Henricus Albi S. J. Mich. Gorgen O. Minim.* Caes. Becillo Orat. *Coel. de Monte Marsano Cap.*	Franciscus Hallier Joannes de Palafox Thomas Hurtado cler. r. min. Franciscus Soarez S. J. Vincentius Tancredi S. J. Petrus Ridolfini* Raymundus Caronus O. S. Franc.* Petrus Franc. Tondutus* Georgius Pirot S. J. *Barth. Masirius Conv.* *Jo. B. Lezana Carm.*	1659
...s Hersent de la Haye Cap.	Joannes de Sancto Albino S. J. Matth. Ferreri O. Cap.* Franciscus Colin S. J. Hieron. de Bocchiis O. Cap.	Fr. Maria de Samuellis O. Praed. Melchior Pastor (Berger)* Valentinus Mangionius S. J. Petrus Aingo de Espeleta* Josephus Rosell O. Carth.* Urbanus ab Ascensione O. Carm.* *Joan. de Lugo S. J.* *Mart. Perez de Unanoa S. J.*	1660
...as Holstenius ...nymus Vignier Or.	Aug. Wychmans Praem.	Carolus Mansfeldt Franciscus Bardi S. J. Petrus Marchant O. Min. Barn. Gallego de Vera O. Praed. Franciscus Pinheiro S. J. Carolus Fevret Hyac. Donatus O. Praed. Nic. le Maistre Did. Garcia de Trasmiera Marc. Vidal Theat.*	1661

	Theologia scholastica	Theologia polemica et positiva	Disciplinae ad ss. literas spectante
1662	Joan. Martinonus S. J. Gregorius Sanchez O. S. Franc.* Petrus Dam. de Conink Aug. *Petr. a s. Joseph Cist.*	Petrus a s. Joseph Cist. Henricus Holden Blasius Pascal Gregorius Angellerius O. Cap. Georgius Ernestus S. J. Joannes Gans S. J. Moys. du Bourg S. J.	Petrus Caranus* Joannes Rho S. J.
1663	Joannes Merinero O. S. Franc. Vinc. Fassarus S. J. Barth. Ćamblat* Petrus de Urbina O. S. Fr. *Theoph. Raynaudus S. J.*	Theoph. Raynaudus S. J. Guil. Johnson O. S. Ben. Jos. Arcamonio Demetr. Pepanus* Ant. Delva* Andr. Lao Carm.*	Joannes Jac. Koenigsegg

'atrologia	Historia ecclesiastica	Theologia practica	
	Arthurus du Monstier O. Min. Joannes Fronteau Joan. Tamayo de Salazar Petrus Wagenhare O. Praem.	Petrus de Marca Joan. Bapt. Ventriglia Joannes Strein S. J. Franciscus Valente S. J. Hieronymus Nicolius O. S. Aug. Herm. Wesselius* Mich. Gomez de Luna et Arellano Casp. Druzbicki S. J. Joannes Crusius S. J. Joannes Elias Madao S. J. *Jo. Martinonus S. J.*	1662
	Greg. de Rives O. Cap.* Carolus Stengelius O. S. Ben. Maxim. Degendorfiensis Cap. *Theoph. Raynaudus S. J.*	Antonius Diana cl. reg. Leand. de ss. Sacramento O. SS. Trin. Seraph. a Conceptione Carm. Grego. Valentiani O. Cap. Simon Vaz Barbosa* Marc. Serius Joannes Majoret* Joannes Antoninus S. J. *Theoph. Raynaudus S. J.*	1663

II. TABULÆ CHRONOLOGICÆ

ab a. 1564—1663 SECUNDUM

	Italia	Hispania	Gallia
1564	Thomas Campeggi Anton. Cucchus* Aeg. Foscarari O. Praed. Barth. Camerarius Jacobinus Malafossa O. Min.* Joannes Bologni Matth. Ugonius* Hier. Garimbertus* Franc. Vita Polynthius Min.* Hip. Chizzuola*	J. Blasius*	Sim. Fontaine O. S. Fr.* Ludovicus Miraeus* Spiritus Roterus O. Praed.
1565	Jac. Lainez S. J. Raph. Cyllenius*	Martinus Martinez*	Joannes Picot Nicolaus Granerius* Leodeg. Bontems O. S. Ben.
1566	Seraphinus Cumiranus O. Min. Caes. Delfini	Mart. Perez de Ayala Didacus de Noguera Fr. Mendoza et Bovadilla Cosm. Dam. Hortulanus Franc. de Vargas Mexia*	Gabriel Puy-Herbault
1567	Arch. de Burgonovo O. Min.*	Antonius Rubio O. S. Fr.	
1568	Onuphr. Panvini Aug.	Bartholomaeus de Torres	

THEOLOGORUM

NATIONES DISPOSITÆ.

Belgium	Germania	Anglia	Polonia
	Frider. Staphylus Jul. de Pflug Guil. Hammer O. Pr.* J. Caspar Rutland* Casp. Gennep*		
	Mich. Buchinger* Albertus Sperling*		
Ludovicus Blosius O. S. Ben. Joan. Hentenius O. Praed. Joannes Hessel Georg. Cassander	Bl. Noziczka*	Th. Heskin O. Pr.	
Roverus Pontanus O. Carm. Joannes Sotellus			
Laevinus Lemnius			Nicolaus Olahus

	Italia	Hispania	Gallia
1569	Sixtus Senensis O. Praed. Jacobus Naclantus O. Praed. Cam. Campeggi O. Pr. Thom Jacomelli O. Praed.		Simon de Corroy O. Coel. Nic. Beguin*
1570	Ant. Marinari O. Carm. Joan. Car. Bovio Joannes Maria Ballianus*	Michael de Medina O. S. Franc.* Hieronymus Lorete O. S. Bened.* Caspar Graxar*	Joannes Tillet Jo. de Combis O. S. Franc.*
1571	Hier. a Mariano* Felic. Capito Serv. M. V. Raph. Aquilino* Hier. Tyraboschus O. Carm.*	Jo. Genesius de Sepulveda	Claud. Espencaeus Nic. Durand de Villegaignon
1572	Marianus Victorius Hier. Maggi Petrus Caponsacchius O. Min.* Th. Elysius O. Pr.	Jo. Soares O. S. Aug. Fr. de Corduba O. S. Fr.*	Jacobus Gillotius* Ant. d'Albon
1573		Vinc. Montagnesius O. Erem. Th. Manrique O. Praed. Christoph. Madridius S. J.	Joannes Benedictus
1574	Corn. Mussus O. Min.* Dan. Barbaro Franciscus Zinus Berardus Bonjoannes Guilelmus Redoanus Raphael Castruccius O. S. Ben.	Mart. de Ledesma O. Pr. Franciscus de Avila*	Antonius de Mouchy Franc. Richardot O. S. Aug.
1575	Vinc. Patinas O. Pr. Petrellus a Sigillo O. S. Aug. Matth. Alberti O. Oliv. Aug. Florentinus Camald.*	Thomas Mercado O. Pr. Didacus de Estella O. Min.* Jacobus Ledesma S. J.	Simon Vigor Joannes Boulaise* Nic. Psalmeus
1576	Felicianus Amuccius O. serv. B. M. V. Hieronymus Muzio Jo. Ballaini O. Conv.* Mich. Poccianti Serv. b. M. V. Ludovic. Majoranus can. r. lat.	Bartholomaeus de Carranza O. Praed.	Joan. Rioche O. Min.*

Belgium	Germania	Anglia	Polonia
Petrus Ponetus O. Carm.			
Jod. Ravesteyn Barthol. Latomus	Guil. Eisengrein Jo. Faber O. Praed. Laur. Hochwart		Stanisl. Orichovius*
Joan. Garetius O. S. Aug.			
Jo. Machusius O. Min.		Thomas Harding	
Franc. Balduinus Andreas Masius Matthaeus Galenus Petrus Regis O. S. Fr.	Georgius Witzel	Henricus Joliffus	
Georgius Vivienus*	Gerardus Mathisius		
Guil. Canterus Joannes Molinaeus		Nic. Harpsfield	
Corn. Jansenius Franc. Sonnius Matthias Felisius O. Min. Joachimus Hopper			

	Italia	Hispania	Gallia
1577	Antonius Polus*	Did. de Covarrubias et Leyva Alph. Alv. Guerrero Joannes Polanco S. J.	
1578	Jo. Paul. Donatus Carm.*	Did. de Paiva de Andrada Antonius Cordubensis O. S. Franc. Petrus Serrano Mich. Thomasius de Taxaquet Did. X. Arias O. Pr.	
1579		Alph. Hojeda de Mendoza* Mich. de Aninnon*	Franciscus Fremin O. Min.* Jo. Dovetus O. Min.*
1580	Remig. Nanni O. Praed. Petrus Stupano Obl. Caes. Grassi Zach. Andriani*	Hieronymus Osorius Gundis. Illesca Laur. de Villavincencio O. S. Aug. Sebastianus Toscano O. S. Aug.	Melchior Flavius O. S. Franc.* Matthaeus Launojus*
1581	Caesar Mazutelli* Justus Rugerius* Marcellinus Francolini*	Franc. Forerius O. Praed. Petrus Ciaconus Barth. de Medina O. Pr. Casp. Cardillo de Villalpando Ferd. de las Infantas*	Jac. Billius O. S. Ben. Petrus Emotte Joannes Saint-André Ant. Birrietus O. Min.
1582	Vinc. Justinianus O. Pr. Marc. M. Benavidio Cosmas Filiarchus* Hieronym. Vielmius O. Pr. Hier. Quainus Serv. b. M. V.	Paul. Palacios de Salazar Joannes de la Fuente O. S. Franc.* Petr. Martinez de Bree*	Petrus de la Coste O. Pr. Jo. Forsannus O. Min.*
1583	Bonaventura Manenti O. Min.* Mich. Timotheus* Laelius Jordanus Paulus Fusco	**Joannes Maldonatus S. J.** Gundis. de la Cerda* Did. de Simancas	Laurentius Renatus de la Barre* Fridericus Morel Joannes de Fregeville*

Belgium	Germania	Anglia	Polonia
August. Hunnaeus	Christ. Rasperger* Joan. Levita Isaac	Thomas Dorman	
Arnoldus Alostanus O. S. Franc. Joan. Ram Joan. Harlemius S. J. Nic. van Esch	Larentius Surius O. Carthus. Martinus Eisengrein Rud. Clenke F. Traub*		
	Daniel Venatorius* Seb. Flasch*	Joannes Fowler	Stanisl. Hosius
Cuneris Petri Andreas Croquet Joannes Cartesius O. C. Frid. Schenk Hanard. Gamerius Jo. Delphius	Jacobus Feucht Jacobus Rabus* Seb. Haidlauff* Mich. Hager*	Al. Copus	
Jo. Covillonius S. J. Andreas Fabricius Theod. Graminäeus* Ger. Busaeus	Franc. Polygranus O. S. Franc.*	Nicolaus Saunders B. Edm. Campianus S. J. Richardus Bristow Archimb. Hamilton*	
	Joannes de Via Michael Aitsinger*	Gregorius Martin J. Langaeus*	
Mart. Rithove Jacobus Veld O. S. Aug. Hieronymus Gigas*			

	Italia	Hispania	Gallia
1584	S. Carolus Borromaeus Carolus Sigonius Angelus Buonricius* Petrus Perusio* Ant. Scappi*	Franciscus Torres S. J. Hector Pintus O. S. Hier. Franciscus Horantius O. Min. Franciscus Ovando O. Min.* Hier. de la Rua*	Gentianus Hervet Petrus Comestor Hieronymus Bolsec Laurentius Cumdius*
1585	Guilelmus Sirletus Jo. Capella O. Serv. b. M. V. Hilarion O. S. Ben. Petrus Bungus* Paul. Bernardini O. Praed.	Alph. Salmeron S. J. Antonius de Guevara*	
1586	Ant. Marinarius O. Car.* Jul. Castellani Jo. Paduanus*	**Mart. Azpilcueta** Ant. Augustinus Leo de Castro	Antonius Contius
1587	Lud. Carbo* Franciscus M. Bonomi	Caspar Casal O. S. Aug. Jos. Angles O. Min. Francisco a Christo O. S. Aug. Martinus Alphonsus del Pozo* Ferdinandus Vellosillo Ludovicus de Beja Pestrello O. S. Aug.*	
1588	Marc. A. Mazzaronus Philippus Philomusus* Raph. Bagatta* Fr. Graziani de Garzadoro	Marcus de la Camara O. Min.* Ludovic. Granatensis O. Praed. Ludov. a S. Francisco O. M.	Gabriel Prateolus Nic. Faber* Guil. du Blanc Lud. de Mont-Josieu
1589	Flaminius Nobilius Luc. Ferrini* Adeod. de Burgo O. S. Aug. Ang. Pientini O. Pr. M. Ant. Columna Marsilius Jo. B. Elian (Romanus) S. J. Paulus Sacratus* Antonius Scaynus*	Aug. de ss. Trinitate O. S. Aug.	Th. Beaux-Amis O. Carm. Marg. de la Bigne Stephanus Duranti Nat. Taillepied O. Cap.

Belgium	Germania	Anglia	Palonia
l. Peltanus S. J.	Caspar Franck Melch. Hittorp		
ıes Molanus t. Adrichomius	H. de Kerssenbroick	Joan. Howman de Feckenham O. S. B.	Jacobus Gorski
le la Coulture*	Georgius Eder Henr. Blissemius S. J.		Mart. Bialobrzeski
›b. Pamelius Verlenius Busaeus S. J.	Tilmannus Bredenbach		Andr. Nidecki
el. Damasus .indanus Antonianus O. Pr.	Wiguleus Hund	J. Duraeus S. J.	
s van Beck ıel Bajus losander O. Carth.		Joannes Gibben S. J.	Martinus Cromer

	Italia	Hispania	Gallia
1590	Felix Perettus O. Min. (Sixtus V.) Petrus Galesini Luc. Mencholini O. S. Fr. Joan. Paul. Lancellotus Hannibal Grassi Tullius Crispoldus*	Barth. de Valverde et Gandia Joannes de Pineda O. Min. Barth. de Martyribus O. Praed. Ambr. Morales Didacus de Castillo* Ambrosius Morales Casp. Serrano*	Jacobus Cujacius Jo. Portez O. Min. Steph. de Lusignan O. Praed. Petrus Bulenger
1591	Antonius Caraffa Matth. Aquarius O. Pr. Antonius de Aquino* Lud. Silvester a s. Angelo Conv.* Hieronymus Albanus Hieronymus Accetti Sebastianus Medices*	S. Joannes a Cruce O. Carm. Franc. de Ribeira S. J. Lud. de Leon O. S. Aug. Alph. de Mendoza O. S. Aug. Marc. Olisiponensis Fr. Jo. de Alba O. Carth. Nic. Ramos O. Min.* Did. de Tapia O. S. Aug. Alph. de Horozco O. S. Aug. Joannes Roa de Avila can. S. Aug.*	Claud. Sanctesius Edmundus Auger S. J.
1592	Jacob. Anellus de Bottis* Aeg. Mancurtius* Lact. Domanini O. Carm.*	Petrus Figueiro Frid. Furius Seriol	
1593	Latinus Latinius Quint. Mandosi Jul. Sirenius O. S. Hier.* Antonius a Castro novo O. S. Aug. Evang. Marc. Gerbi O. Min. Evang. Bosius O. S. Aug.	Mich. de Palacios* Petr. Trigosus O. Cap. Ferdinando de Castillo O. Pr. Raim. Pasqual O. Praed. Sebast. Perez Jo. B. Fernandez O. Min.*	
1594	Prosp. Rosetti Serv. M. V.* Hieronymus Pertoles*	Petrus de Navarra* Antonius de Ribera*	Petrus Crespet O. Coel.
1595	Constantin. Buccafocus (Sarnanus) O. Min. Fel. Ninguarda O. Pr. Evang. a Canobio Cap.	Hieronymus Prado S. J. Ludov. de Lopez O. Pr. Petr. Aragon O. S. Aug.* Franciscus Sarmiento de Mendoza Hieron. de Guadalupe* Joannes Vincentius O. Pr. Joannes Ferdinandus S. J. Joannes de Bustamante*	Christoph. Cheffontaines O. S. Franc. Petrus de Bollo O. Praed.*

Belgium	Germania	Anglia	Polonia
. Duncanus nes Wamesius	Jo. Nasus O. S. Fr. Petrus Carbo O. Carth.	Thomas Nelus	
icus Gravius	Hermann Thyraeus S. J. Jacobus Myller *	Laur. Arturus Faunt S. J.	
	Ge. Haenlin*	Ninianus Winzetus O. S. B.	
1. Lensaeus			Bened. Herbestus S.J.
nardus Mercator ardus Rudolphus	Dom. Hess O. S. Fr.	Guilelmus Alanus Guilelm. Reginaldus	St. Zdescheki Ostrowski*
:. van Opmeer 1. Loos nes Buisson (Rubus)	Michael. Brillmacher S. J.		Andreas Jurgiewicz *

	Italia	Hispania	Gallia
1596	Georgius Busti O. Praed. Josephus Mascardi * Joannes Maria Capalla O. Praed. Paul. Franzosi *	**Franciscus Toletus S. J.** Emmanuel Sa S. J. Angelus del Pas O. Min. Alphonsus de Avendano O. Praed. Petrus Lopez * Ferd. de Sotomajor *	Petrus Pithou
1597	Gabriel Palaeottus Fr. Panigarola O. Min. Sim. Majoli* Franciscus Anton. Casimirus Min. Cosm. Filiarchus *	Caspar de Melo O. S. Aug. * Johannes Bapt. Perez Alph. de Luna O. Pr.	Gilb. Genebrardus O. S. B. Petrus Gregorius
1598	Hieronymus Manfredi Joannes B. Gratianus Aug. * Fr. Castellani * Nicolaus Rusca *	Benedictus Arias Montanus Garsias de Loaysa Giron Alphonsus Pisanus S. J. Ludovicus de Paramo * Did. de Avellaneda S J. Damianus Giner O. Min. *	Vitus Faber
1599	Laurentius Lauretus O. Carm. Florentius Nannius can. r. lat.	Didacus Zuniga O. S. Aug. Blasius Viegas S. J. Andreas Azitores O. Cist. Joannes Grial * Gundisalvus Maria Ponce de Leon*	Ger. Mosanus O. Pr. * P. Drouet de Gaillard *
1600	Fulvius Ursinus Ang. Maria Montursius O. Serv. b. M. V. Hannibal Roselli O. Min. * Laelius Zecchius * Ascanius Martinengus	Ludovicus Molina S. J. Gabriel Acosta S. J. Franc. de Herrera O. Min. Dion. P. Llopis *	
1601	Petrus Ridolfi O. Conv. Nic. Aurif. Buonfigli Car. Hieronymus Pollini O. Praed. * Petrus Bongius Dominicus Tempesta * Petrus Vicecomes O. Praed. *	Alphonsus Ciaconius O. Praed. Stephanus de Avila S. J. Joannes Gutierez * Fr. Cabrera Morales*	Paulus Rivière * Joannes Nodin O. S. Franc.

Belgium	Germania	Anglia	Polonia
·icus Vicus Wion O. S. Ben.*	N. Wolffsbach*		Alexander Scultetus Joannes Szilvási*
etr. Canisius J. :idus Petri Raphelengius ıias a Castro	Sigism. Ernhoffer S. J.	Jacobus Tyrie S. J.	Jacobus Wiecus S. J.
ıham Ortelius	Petrus Binsfeld	Thom. Stapleton	Stanislaus Rescius
.nes Livinejus ;us Epo ıar. Lippelous O. ırth. ıes Capetia icus Willot O. Min.	Ge. Branden*		
	Joannes Latomus		Chr. Varsevicius*
ıs Bacherius O. Pr. ıes Wiringus	Petrus Thyraeus S. J. Wenceslaus Sturm S. J.	Joannes Brunus O. Min.*	Val. Vidavius

	Italia	Hispania et Lusitania	Gallia
1602	Ludovicus Rogerius S. J. Isid. Mosconius*	Dion. Zarate O. S. Aug. Barn. de Montalvo O. Cist. Joannes Bapt. Navarette*	Florimundus Raemundu
1603	Flam. Parisius Silv. Antonianus Gregorius Polydorus O. S. Aug.* Thomas Zerola Leon. Vairus O. S. Ben. Mauritius Hibernicus*	**Gregor. de Valentia S. J.** Petrus Morales S. J. Ludov. de Rebolledo O. S. Fr.*	Petrus Charron Nicolaus Frerotus*
1604	Paulus Morigia Prosp. Urbanus O. Conv.* Joannes Ant. Gabutius* Christ. Facciardi O. Cap.*	Gabriel Vasquez S. J. Dominicus Bannez O. Pr. Franc. de Avila O. Pr. Jo. Esteve (Stephanus) Hieronymus Almonacir O. Praed. Franc. Sanchez O. S. Ben. Aug. Davila y Padilla O. Praed. Bartholomaeus de Ledesma O. Praed. Petrus Machado O. M. V. de Merc.*	Joannes Fonian O. S. Fr.*
1605	Antonius Gallonius Orat. Petrus Gambacurta S. J. Joannes Bapt. Arrighi O. S. Aug. Augustinus Gothusius O. S. Franc.*	Alphonsus Vibaldus Fr. Arias S. J. Lud. Guzman S. J. Joan. Buiza y Llamazares* Melch. Zambrano*	Arnoldus Pontacus
1606	Augustinus Valerius Thaddaeus Guidellus O. S. Aug. Joan. Paul. Pallanterius O. Conv. Nic. Orlandini S. J. Luc. Pinelli S. J. Alexander Pesantius* Tuccius Tuccius*	Petrus Lorca O. Cist. Petrus Garcia Gallartz Stephanus Mendez O. Pr.* P. Gonzalez de Azevedo	Renatus Choppinus
1607	**Caesar Baronius Or.** Jacobus Tavanthius O. Serv. M. V. Jacobus Sbrozzi* Joan. B. Rubeus Carm* Pomp. Brunelli S. J.*	Joannes Azor S. J. Franciscus de Padilla Roderic. Dosma Delgado Franciscus Zumel O. M. V. de Merc. Joannes Gaa O. S. Franc.*	Steph. d'Alvin O. Min.*

Belgium	Germania	Anglia (Hibernia et Scotia)	Polonia
ıs Coret us Zittardus O. Pr.*	Sixtus Sartorius Miltenberger *	Gregorius Sayrus O. S.	
Lucius (de Licht) rm. van de Walle	Laurentius Neydecker *		
	Albertus Hunger Cornelius Schulting Vitus Miletus *	Rich. Hall	
ıs Simons	Georg. Scherer S. J. Joannes Nopelius Petrus Cratepoil O. Min. Joannes Paulus Windeck* Melchior Zangers *	Guil. Barclay	Fab. Quadrantinus S. J.
	Abr. Schaedlin * Joannes Hammer S. J.		Hier. Stephanowski
ѕѕ Wiringus	Christ. Andr. Fischer* Christ. Marianus Conradus Dosch *	Joannes Hajus S. J. Richardus Walpole S. J.	Hadrianus Jung S. J.

	Italia	Hispania et Lusitania	Gallia
1608	S. Andreas Avellini O. Theat. Antonius Agelli cler. regul. Christoph. Silvestranus Carm. Petrus Bonaventura O. Min.* Alexander Ambrosini* Joannes Ant. Brandus Franc. Gregorius Servantius O. Pr. Alph. Bovosius c. reg. l.*	Jo. B. Villalpandus S. J. Christophorus Gillius S. J. Petrus Arrubal S. J. Joannes de Rada O. S. Franc. Mart. Antonius Delrio S. J. Henricus Henriquez S. J. Ferdinandus Rebellus S. J. Did. Alvarez S. J. Sebast. Bravo O. Praed. Caspar Salzedo*	Petrus Morinus. Renatus Benoist Cl. Boucart*
1609	Paulus Grysaldus O. Pr. Sebastianus Cattaneus O. Praed. Alexa. Porrus O. Carm. Franciscus Bordinus Congr. Orat. Ludovicus Borojo O. Min.	Joan. Alphonsus Curiel Ferd. della Bastida* Nicolaus Garzia* Hieronymus Gonzalez Joannes ab Incarnatione O. S. Franc.* Antonius Cardoso de Amaral*	Seraphinus Olivier Jacobus d'Illaire*
1610	Thomas Bozius Orat. Jo. Domin. Montagniuoli O. Praed.* Guido Bartholucci O. Co. Bartholom. Hugolinus Joannes Bapt. Segni can. r. congr. SS. Salv. Franciscus Diotallevius Constantinus Leonida* Fabius Licinius*	**Thomas Sanchez S. J.** Benedict. Pererius S. J. Ludovicus Sotomajor O. Praed. Andreas Capella O. Carthus. Jo. Horozco Covarruvias Joannes Ovando O. S. Franc.* Antonius Augustinus S. J.* Laurentius Ortiz O. S. B.*	Petrus Victor Palma Cayet. Christophorus Lauretus* Bernardus Verger O. Min.*
1611	Anton. Possevinus S. J. Raphael Ripa O. Praed. Victorinus Mansus O. S. Ben. Alex. Archirota Oliv. Joannes Peretti Sixtus Lampertus*	Petrus de Ribadeneira S. J. Petrus Cabrera O. S. Hier.* Hieronymus Osorius Joannes Marieta O. Praed. Hieronymus Torres S. J. Christophorus Santo-Tis. O. S. Aug. Martinus de Funez S. J. Hieronymus Roman de la Higuera S. J. Mars. Vasquez O. Carth.	Joannes Papirius Mass Joannes Nodin O. Mi Jacobus Vidouze*

Belgium	Germania	Anglia (Hibernia et Scotia)	Polonia
Franciscus Moncaeus* Guillemus Taelboom	Joannes Zehender* Joannes Pistorius Justus (Calvinus) Baronius* Georgius Pomerius*		
Gerardus Vossius Henricus Cuyck	Nicol. Serarius S. J. Joan. Mühlhusinus (Spitznaes) S. J. Joan. Magirus S. J. Leonardus Rubenus O. S. Ben.	Joan. Aquapontanus (Bridgwater) S. J.	Fridericus Barscius S. J. Matthaeus Pstrokonski
Henricus Samerius S. J. Arn. Havensius O. Carth.	Henricus Canisius Joannes B. Fickler Georgius Lauter Joan. Theodorici Macherentinus S. J.	Robertus Personius S. J.	
Joannes Busaeus S. J. Jacobus Middendorp Jacobus Logenhagen	Phil. Rubenius		Albert. Theobolcius S. J.

	Italia	Hispania et Lusitania	Gallia
1612	Gregorius Falconius O. S. Aug. * Pantaleon Panvini * Martinus Fornari S. J. Jo. B. de' Berti* Hieronymus Beroardi O. Pr.* Fr. Pasio S. J.	Franciscus Pegna Raphael de la Torre O. Praed. Ludovicus Mendoza O. Cist. Ferdinandus Escalante O. SS. Trin. * Ludovicus de Urreta O. Praed. * Joannes de Salas S. J. Ludovicus Fern. Blasco O. S. Fr. Casparus Ram *	Fr. Feuardentius O. S. Fr. Nicolaus Faber Joannes Brouet * Alex. de la Chassagne*
1613	Seraphinus Razzi O. Praed. Rutilius Benzoni Joannes Franc. Leoni Paulus Fabulotti O. Barn. * Hieronymus Brunelli S. J. Augustinus Floritius S. J. Gabriel Bisciola S. J. Sylvester Maurolicus *	Ludovic. ab Alcazar S. J. Emmanuel Rodriguez O. S. Franc. Did. de Yepes O. S. Hier. Gregorius Ruiz O. S. Franc. * Pet. Vincentius Marzilla O. S. B.* Petrus de Salazar O. Min.* Joannes Vasquez * Ant. Fernandez de Moura * Franciscus de Tolosa O. Min. *	Petrus Villarsius Eust. a s. Paulo O. Cist.*
1614	Seraphin. Capponi a Porrecta O. Praed. Vincentius Regius S. J. Galeatius Trissinus* Antonius Sardus O. b. M. de Merc. * Victorius Scialac * Vinc. Barralis O. S. Ben. * Fr. Peliginnis * Dismas Serpi O. S. Fr. *	Didacus Nuño Cabezudo O. Praed. Franciscus de Cuniga S. J. Hieronymus a Matre Dei Carm. Ludovicus Zamora O. Cist. Petrus Hieron. Sanchez Petrus Maldonado O. S. Aug. Jacobus Suarez O. S. Franc. Ludovicus Ystella O. Praed. Gundisalvus de Cervantes*	Jacobus Breulius O. S. Ben. Joannes l' Heureux

Belgium	Germania Bohemia	Anglia (Hibernia et Scotia)	Polonia
Joannes Vlimmerius can. r. Guilelmus Gazaeus Franciscus Laurelotius *	Joannes Huber S. J. Franciscus Guilliman Christoph. Clavius S. J.	Nicolaus Fitztherbert	Petrus Skarga S. J. Paulus Joseph * Justinus Rabe S. J.
Guilelm. Estius Joan. Bapt. a Glano O. S. Aug. Joannes David S. J.	Jodocus Lorich O. Carth.	Ad. Blacwood Ge. Blackwell	Stanislaus Grodicius S. J.
Joannes Hajus S. J. Ferreolus Locrius Jacobus Bajus Sam. Loyaerts	Sebastianus Heissius S. J. Joannes Peit * Marcus Welser	Benjamin Carrier	

	Italia	Hispania et Lusitania	Gallia
1615	Daniel Malloni O. S. Hieronymi * Aurelius Menochius O. Serv. B. M. V. Carolus Basilica Petri O. Barn. Dominicus Bolani O. Praed. * Petrus Ant. Spinelli S. J. Antiochus Brondo O. deMerc.*	Sebast. Barradas S. J. Christophorus de Castro S. J. Jo. a Jesu M. O. Carm. Fr. Diago O. Praed. Vincentius Fernandez de Heredia* Vincentius Pons O. Praed. *	Jacobus Guibert *
1616	Franciscus de Pitigianis O. Min. Joannes Gonterius S. J. Laurentius Fassano Viola O. S. Fr. *	Petrus de Ledesma O. Pr. Gabriel d'Acosta Alphonsus Rodriguez S. J. Joannes Valero O. Carthus.* Matthaeus Lauretus O. S. Ben. * Joannes Narbona *	Leonardus Coquaeus O. Er. S. Aug. Valerius Gerard S. J. Petrus du Jarric S. J. Sylvester Lavallensis O. Cap.
1617	Joannes Botero Carolus de Grassis Paulin. Berti O. S. Aug.* Fortunatus O. S. Bened. Joannes Baptista Canotus O. S. Franc. *	**Franciscus Suarez S. J.** Joannes de Carthagena O. S. Franc. Franciscus Moreno O. S. Fr. * Gundisalvus Sanchez Lucero *	Joannes Duperche * Michael Cotignon * Fr. Pradiel O. Min. *
1618	Archangelus de Rubeis can. reg. lat. Prosper Farinacci Marius Altieri * Marius Italia Christophorus Marasca Carm. *	Pet. Cornejo de Pedrosa Carm. Franciscus Sosa Franc. Joannes Gonzalez de Mendoza Aug. Ferdinandus Bacan O. Praed. * Andreas Henriquez *	**Jacobus Davy du Perron** Guilelmus Delacroix Sebastianus Michael O. Praed.
1619	Franciscus Albertini S.J. Stephanus Quaranta* Coel. Coleoni O. Cap. * Joannes Franc. Besozzi * Ambrosius de Rusconibus O. S. Ben. * Th. Talamellus Aug. *	Ant. Molina O. Carth. Paulus de Carraria O. Praed.* Stephanus Daoiz	Philippus Moncaeus S. J. Theophorus Bouju*

Belgium	Germania Bohemia	Anglia (Hibernia et Scotia)	Polonia
Antonius van Kersbeeck O. S. Aug. Corn. Columb. Uranx O. S. Ben. Arn. Olorinus*		Joannes Fenn	Martinus Lascius S. J.
	Petr. Linteo Litomerzicki	Joannes Pitseus Rich. Fr. Britton O. S. Fr.*	
Joan. Chapeauville Joannes van Uffele	Caspar Ulenberg Christoph. Browerus S. J. Jacobus Crusius S. J.	Franciscus Hamilton O. S. Ben.	Stanislaus Krzysztanowic
Rem. de Vaulx*	Alardus Wyelius* Andreas Forner* Emmeranus Welser S. J.		Martinus Smiglecius S. J. Severinus Lubomlius O. Praed.*
Franciscus Lucas Brugensis Joannes Deckers S. J. Franciscus Costerus S. J. Jacobus Backius Christophorus Coster*	Jodocus Coccius	Rog. Widdrington*	Stanislaus Socolovius Albertus Rosciszevski S. J.

	Italia	Hispania et Lusitania	Gallia
1620	Angelus Rocca O. S. Aug. Marius a Calassio Franc. Dominicus Tuscus Jacobus Graffius O. S. Ben. Octavius Cajetanus S. J. Lael. Balleonius Serv. M. V. Franc. Gonzaga Fr. Joannes Bapt. d'Asti O. S. Aug. Alexander de Angelis S. J.	Michael Barthol. Salon Aug. Gregor. Nunnez Coronel Aug. Jac. Alvarez de Paz S. J. Prud. de Sandoval O. S. Ben. Joannes Freyre S. J. Ludovicus Miranda O. S. Franc. *	Guilelmus Baile S. J. Joannes Bordes S. J. Dan. Bourguignon * Guilelmus Ader *
1621	**Robert. Bellarminus S. J.** Bonav. Passerus O. Conv.* Balthasar Nardi * Joannes Ir. Brasavola O. S. Franc. Cyprianus Masi O. S. Aug.* Antonius Giggeus * August. Manno Orat. *	Ludovicus de Montesinos Joannes Marquez O. S. Aug. Antonius Fernandez * Joannes de S. Maria O. S. Franc. * Greg. Baptista O. S. Ben.* Roder. de Quesada et Molina* Petrus Diaz de Aguero * Laur. Em. Soares S. J.*	Car. de la Saussaye Petrus Matthaeus Vincentius Cabot Franciscus Pithou Gabr. de la Charlonie*
1622	August. Tornielli O. Barn. Ben. Justinianus S. J. Vincent. Filliucius S. J. Alex. a Turre can. r. lat. Hieronymus Medices O. Praed. Paulus de Blanchis O. Praed.*	Ludovicus de Tena Joannes Gonçales de Albelda O. Praed. Hieronymus Tamarit O. Min. * Franciscus Arriba O. S. Franc. * Vinc. Blascus de Lanuga * Josephus Garcia O. Cist. Augustinus de Quiros S. J. Paulus J. Arriaga S. J. Martinus de Carillo*	**S. Francisc. Salesius** Anton. Gaudier S. J. Joan. Marius Scribonius Min. * Michael Mauclerus* Petrus Biard S. J. Martinus Vauthier S. J.
1623	Alph. Villagut O. S. Ben. Jo. Ant. Petramellarius Jacobus Ant. Marta Jul. Sannazari Hieronymus Rubeus * Arch. M. Giani Serv. b. M. V. Joan. Nic. Alidosi Pasquali*	Bern. de Leon O. Praem. Hieronym. de Zeballos * Didacus Daza S. J. Joannes de Cruce O. Praed.* Joannes Tremiño* Em. de la Cerda O. S. Aug.* Phil. Bernal O. Praem. *	Fronto Ducaeus S.J. Nicol. Coeffeteau O. Pr. Valerius Reginaldus S.J. Joannes Puteanus O. S. Aug. Jacobus Severt *

Belgium	Germania	Anglia (Hibernia et Scotia)	Polonia et Hungaria
Arnoldus Cathius S. J.	Tobias Hentschel O. S. Franc. Jacobus Hacker*	Jacob. Gordon Huntlaeus S. J. Michael Walpole S. J. Guilelmus Patrisonius O. S. Aug.*	Caspar Sawicki S. J.
Nicolaus Chamart* Henricus Sedulius O. S. Franc.	Christophor. Gewold Jos. Burger O. S. Ben.	Joannes Barclay	
Gisb. Schevichavius S. J. Andreas Hojus* Corn. Lancilottus O. S. Aug. Joannes W. van Vieringen S. J.	Conradus Vetter S. J. Jodocus Coccius S. J. Laurentius Nicolai S. J.	Herb. Croft	
Leonard. Lessius S. J. Petrus Stevart Thomas Saillius S. J.	Joannes Pelecyus S. J. Hermann Bosendorf S. J.	Th. Messingham*	Hieron. Povodovius

	Italia	Hispania et Lusitania	Gallia
1624	Josephus Ragusa S. J. Petrus de Alagona S. J. Gabriel Pennoti ord. can. lat.* Jos. Mozzagrugno* Marc. Antonius Franciscus de Primis* Flav. Cherubini* Hor. Phil. Giovagnoni Frid. Henr. Onuphrius*	Joannes Mariana S. J. Cosm. Magalianus S. J. Ludov. Ballester S. J. Joannes Sanchez* Lud. de Ponte S. J. Petr. de Ochogavia et Mauleon Mich. Vasquez de Padilla S. J. Bernardus de Ribera O. Ci.* Barthol. Carthagena*	Henricus Harvillaeus O. Cap.* Sim. Vigor Anastasius Cochelet O. Ca. Aegid. Camartus O. Minim. Matth. Marechal* Nic. Janvier*
1625	Franciscus a Coriolano Cap. Fabricius Paulutius And. Eudaemon-Joannes S. J. Petrus Capullius Min. Conv. M. Ant. Capelli O. Conv. Franciscus Sacchini S. J. Nicolaus Alemannus* Blasius Bagni* Jo. Rubeus O. Hier. Fr. Ghislieri can. reg.	Blasius Verdu O. Praed. Joannes Fernandez O. Praed. Balthasar Navarette O. Praed.* Sancius Davila et Toledo Seraphinus de Freitas O. b. M. de Merc.* Martinus Carillo* Joannes Salzedo O. S. Fr.*	Philippus Gamachaeus Ludov. Richeome S. J. Claudius Rangolius O. Min. Andreas Alleret O. Conv.* Michael Roussel* Jacobus Lechassier
1626	Paulus Comitolus S. J. Laërtius Cherubini Ang. Maria Cherubini Ben.* Alex. Carriero Philippus Ferrari Serv. M. V. Joannes M. Belletti	Valentinus de Herice S.J. Petrus Hortigosa S. J. Aeg. de Praesentatione et Fonseca O. S. Aug. Franc. de Mendoza S. J. Jos. a Jesu Maria O.Carm.	Petrus Coton S. J. An.FabriciusBleynianus Jac. Bossu O. S. Ben. Cl. Morel Irenaeus Avallonensis O. Cap.* Franciscus Juretus Jeremias Ferrier
1627	Anastasius Germoni Fabianus Justiniani Orat. Joan. Baptista Scortia S. J. Antonius Ragucci* J. Ant. Massobre* Tobias Corona O. Paul. Joannes B. Rossi congr. Som.*	Thomas de Jesu Carm. Alph. Maldonado O. Praed.* Alph. Fernandez O. Praed.* Henricus de Villalobos	Joannes Chenu Jo. Bede de la Gormandière, Paul. Metezellus Orat.*

Belgium	Germania	Anglia (Hibernia et Scotia)	Palonia et Hungaria
Mart. Becanus S. J. Joan. Olivarius	Franc. Agricola Joannes Zeschlin Ge. am Ende S. J. Jo. Wenc. Coelestinus *	Guilelmus Bishop Petrus Anderson S. J. Ed. Burton S. J.	Jo. Vastovius*
Jac. Jansonius Erns. de Surlet Choquier Jo. de Gallemart	**Jacobus Gretser S. J.** Bern. Sutholt*	Th. Dempster Eduard Maihew O. S. Ben. * Henr. Holland	Ge. Tyszkiewicz S. J.
Alard. Gazaeus Ben. Joannes Buzelin S. J. Ant. de Henin Prosp. Stellart O. S. Aug.	Jacobus Pontanus S. J. Theodorus Smising O. Min. Ad. Schulkenius Jo. And. Coppenstein O. Praed. * Christophorus Mayer S. J.	Hugo Cavellus O. Min. Thom. Worthington S. J. Cl. Reyner Eduardus Coffin S. J. Christophorus Holiwood (a Sacrobosco) S. J.	
Laurentius Beyerlink Henricus Zoesius Thomas Gratianus O. S. Aug.	Balthasar Hager S. J. Mart. Heerfort* Joannes Raphael Cobenzl S. J. Joannes B. Kembold	Bonav. Jackson O. S. Fr.*	Andreas Rochmarinus O. S. Franc. *

	Italia	Hispania et Lusitania	Gallia
1628	Al. Alberti O. S. Aug. Alphonsus Bavosi can. reg. Barth. Cimarelli O. S.F. Eug. Cattaneo* Marc. Ant. Othelius Joan. Matthaeus de Rispolis O. Praed. Al. Bariola O. S. Aug. Joannes B. Bandini Joan. Bapt. Bizzozero* Joannes Bapt. Vivianus* Camillus Pulsictus O. Carm.*	Caspar Sanctius S. J. Thomas Malvenda O. Praed. Antonius Fernandius S. J. Ludovicus de Bavia Hieronymus de Veniero de Leyva Alphonsus Sobrino O. Carm. Ferd. Martinus Mascarenhas Antonius Quintanadveñas Sebast. Caesar de Meneses*	Steph. Moquet S. J. Julius Caesar Bulenger S. J. Franciscus Solier S. J. Guilelmus Bernardon Joannes Jacquet O. Carm.
1629	Antonius Bosius Joannes Hier. Sopranis S. J. Hieronymus Aleander Anacl. Siccus Barn.* Laelius Bisciola S. J. Balthasar Bologneti O. Serv. B. M. V. Andreas Castaldi Pescara Theat. Hieronymus de Saracenis	Basilius Pontius O. S. Aug. Thomas de Lemos O. Praed. Joannes de Portugal O. Praed. Dominicus Garzia Matthaeus de Sousa O. S. Franc.* Joannes Vasquez*	Bernardus Galtier S. J. Petrus de Berulle Or. Laurentius Bochel Petrus Berger*
1630	Philippus Faber Min. C. Hieronym. Floravantius S. J. Livius Galantes O. Min.* Hieronym. Donesmundus O.S. Fr. Henricus Antonius Burgus Serv. b. M. V. Joan. Antonius Calvenzanus Vincentius Ricci* Neophytus O. S. Bas.*	Petrus de Herrera O. Pr. Thomas de Ituren S. J. Bened. Fernandius S. J. Marcus de Guadalaxara Joan. Zapata y Sandoval Aug. Laurentius Portel O. S. Fr.*	Gabriel Albaspinaeus Joannes Boucher O. Min. Fr. Morel Fr. Lanovius O. Minim.* Aug. Riuvère O. S. Aug.*
1631	Mart. Bonacina Lucas Castellinus Aemilius O. Pr. Joannes Guissanus Carm. Ant. Ajossa cler. reg.* Frid. Borromaeus Bened. de Benedictis Lael. Marini Coel.*	Joannes de Paiva* Thomas Ramos* Antonius Sousa O. Pr.* Alph. de Sanchez Zarzosa* Mauritius de Alcedo* Lud. a s. Jo. Ev. O. S. Fr.*	Joannes Paulus le Jau Edmundus Richerius Franciscus Garasse S. J. Joannes de Reyroles O. Minim.* Joannes Garnerius*

Belgium	Germania	Anglia (Hibernia et Scotia)	Polonia et Hungaria
Honor. van Axel* Nicolaus Trigault Joannes Gorcomius Nic. Wiggers O. S. Fr.	Jacobus Merck* Philippus Eilbracht*	Joannes Clare S. J.	Petrus Posnaniensis Franc.*
Andr. Schottus S. J. Carolus Scribanius S. J. Herib. Rosweydus S. J. Nicolaus Crusenius O. S. Aug. Hermannus Hugo S. J. Petrus Bertius	Henr. Schellenberg S. J.	Florentius Conrius O. Franc. Guilelmus Giffard Ben.	
Joan. van den Broeck Bartholomaeus Petri Joannes Gouda S. J. Joannes de Wiclen Antonius de Balinghem S. J.	Joannes Forner Fridericus Martini Joannes Saller S. J.	Jacobus Scharpe S. J. Silvester Noritius S. J.	Bernard. Paxillus de Brzezek O. Praed.
	Jacobus Keller S. J. Martinus Inniganus*		Andreas Lipski

	Italia	Hispania et Lusitania	Gallia
1632	Hieron. Vecchietti* Petrus Arcudius* Ovid. Amici* Laur. Empoli O. S. Aug. Joan. B. Catumsyritus* Marc. Ant. Erri*	**Didacus Ruiz de Montoya S. J.** Jacob. Granado S. J. Joannes Lopez O. Praed. Chrys. Henriquez O. Cist. Theodorus Pybes de Adama Cist.* Antoninus Perez Bas.*	Petrus le Gris* Josephus Malavalette S. J. Paulus Metezeau Or.
1633	Joseph. Visconti Franc. Bozio Orat. Melch. Lotterio* Nicolaus de Grachis O. S. Aug. Paul. Squillante*	Fe. de Castropalao S. J. Martinus de Alviz O. S. Aug. Thomas de Beira O. S. Franc.* Petrus a Jesu Maria O. b. M. de Merc.* Fel. Milensius O. S. Aug.	Blanchot O. Minim.* Joannes Marcel* Tranq. a s. Remigio Cap.*
1634	Stephanus del Bufalo de'Cancellieri S. J. Cos. Alamannus S. J. Alex. Pellegrino Theat. Hieronymus Colombi* Andreas Perusinus O. S. Franc.* Balthasar Chavassius S. J. Hieron. Dandini S. J.	Didacus de Alarcon S. J. Ant. Fern. de Corduba S. J. Franc. da Piedade Maciel O. Praed.* Hier. Rodriguez O. Min.*	Joannes Lorinus S. J. Ludov. a Dola O. Cap.* Ludov. Cressolius S. J. Marcellinus de Pise O. Cap.*
1635	Augustinus Oregius Joan. Maria a S. Joseph. Carm. Philib. Marchini Barn.* Jul. Pace	Didacus Alvarez O. Praed. Luis. Turrianus S. J. Hier. Fernandez de Otero Ludovicus de Vera O. de Merc.*	Ambrosius Gaufreus Paulus Boudot Alexander Regourd S. J. Dan. a s. Severo O. Cap.
1636	Barth. a s. Fausto Cist. Thomas Massutius S. J. Jo. Matth. Caryophilus Eleuth. Albergoni Conv. Laur. Franchi	Jo. Gonçales O. Praed.* Petr. Lopez O. ss. Trin.* Franciscus de Bivar O. Cist.	Jacobus Gualterus S. J. Claudius Robert Joan. Bapt. Filesac Joannes Arnoux S. J. Coelest. Suessionensis O. S. Fr.*

Belgium	Germania	Anglia (Hibernia et Scotia)	Polonia et Hungaria
Nicolaus Romaeus S. J. Franciscus Haraeus Petrus Lanselius S. J. Ludovicus a Castro Conv.	**Adamus Tanner S. J.** Sig. Guil. a Vorburg*	Richard Gibbon S. J.	
Aegid. Coninck S. J. Joannes Malder Stephan. Weyms	Marq. Loo O. S. Fr. Theodorus Krall S. J. Joannes Fried. Rorich S. J.	Eduardus Weston	
Joannes Praepositus S. J. Balduinus Junius O. S. Franc. Flor. van der Haer Jacobus Stratius S. J. Corn. Thielmans O. S. Franc.	Matthaeus Rader S. J. Jo. Adolph. Cypraeus* Caspar Lechner S. J. Jacobus Hack S. J. Ferd. Waizenegger	Richard Broughton	Georgius Kaldi S. J.
Dionysius Mudsaerts Praem. Martin. Bresserus S. J. Joannes Beckaert O. Praem. Antonius Goffart	**Paulus Laymann S. J.** Adamus Contzen S. J. Fridericus Spee S. J.		Samuel a Lublino O. Praed.
Jacobus Tirinus S. J. Henricus Philippi S. J. Joannes Cousin Andreas Vallensis Phil. Bosquier O. Min. Regn. Mercator Jo. Perce O. Min. Petrus Eulard S. J.	Holferich Ulrich Hunnius Sebastianus Tengnagel Nicolaus Cusanus S. J.	Leander a s. Martino O. S. Ben.	

	Italia	Hispania et Lusitania	Gallia
1632	Hieron. Vecchietti • Petrus Arcudius• Ovid. Amici • Laur. Empoli O. S. Aug. Joan. B. Catumsyritus • Marc. Ant. Erri •	**Didacus Ruiz de Montoya S. J.** Jacob. Granado S. J. Joannes Lopez O. Praed. Chrys. Henriquez O. Cist. Theodorus Pybes de Adama Cist. • Antoninus Perez Bas. •	Petrus le Gris• Josephus Malavalette S. J. Paulus Motezeau Or.
1633	Joseph. Visconti Franc. Bozio Orat. Melch. Lotterio • Nicolaus de Grachis O. S. Aug. Paul. Squillante•	Fe. de Castropalao S. J. Martinus de Alviz O. S. Aug. Thomas de Beira O. S. Franc.• Petrus a Jesu Maria O. b. M. de Merc.• Fel. Milensius O. S. Aug.	Blanchot O. Minim.• Joannes Marcel • Tranq. a s. Remigio Cap.•
1634	Stephanus del Bufalo de'Cancellieri S. J. Cos. Alamannus S. J. Alex. Pellegrino Theat. Hieronymus Colombi• Andreas Perusinus O. S. Franc.• Balthasar Chavassius S. J. Hieron. Dandini S. J.	Didacus de Alarcon S. J. Ant. Fern. de Corduba S. J. Franc. da Piedade Maciel O. Praed.• Hier. Rodriguez O. Min. •	Joannes Lorinus S. J. Ludov. a Dola O. Cap.• Ludov. Cressolius S. J. Marcellinus de Pise O. Cap.•
1635	Augustinus Oregius Joan. Maria a S. Joseph. Carm. Philib. Marchini Barn.• Jul. Pace	Didacus Alvarez O. Praed. Luis. Turrianus S.J. Hier. Fernandez de Otero Ludovicus de Vera O. de Merc.•	Ambrosius Gaufreus Paulus Boudot Alexander Regourd S. J. Dan. a s. Severo O. Cap.
1636	Barth. a s. Fausto Cist. Thomas Massutius S. J. Jo. Matth. Caryophilus Eleuth. Albergoni Conv. Laur. Franchi	Jo. Gonçales O. Praed.• Petr. Lopez O. ss. Trin. • Franciscus de Bivar O. Cist.	Jacobus Gualterus S. J. Claudius Robert Joan. Bapt. Filesac Joannes Arnoux S. J. Coelest. Suessionensis O. S. Fr.•

…um	Germania	Anglia (Hibernia et Scotia)	Polonia et Hungaria
…tomaeus Haraeus …elius S. J. a Castro	**Adamus Tanner S. J.** Sig. Guil. a Vorburg*	Richard Gibbon S. J.	
…oninck …lder …Veyms	Marq. Leo O. S. Fr. Theodorus Krall S. J. Joannes Fried. Rorich S. J.	Eduardus Weston	
…aepositus Junius O. … …er Haer …tius S. J. …ans O. S.	Matthaeus Rader S. J. Jo. Adolph. Cypraeus* Caspar Lechner S. J. Jacobus Hack S. J. Ferd. Waizenegger	Richard Broughton	Georgius Kaldi S. J.
…udsaerts …esserus …kaert O. …fart	**Paulus Laymann S. J.** Adamus Contzen S. J. Fridericus Spee S. J.		Samuel a Lublino O. Praed.
…inus S. J. …hilippi …usin …llensis …uier O. …tor Min. …d S. J.	Helferich Ulrich Hunnius Sebastianus Tengnagel Nicolaus Cusanus S. J.	Leander a s. Martino O. S. Ben.	

	Italia	Hispania et Lusitania	Gallia
1637	Theodorus Forestius O. Cap. Franciscus Pavone S. J. Mauritius Centinus Min. Conv.* Fr. M. Novarius* Alois. Aurelius	Antonius Perez O. S. Ben. Joannes de Pineda S. J. Gregorius Martinez O. Praed. Georgius Hemelman S.J. Joannes Serrano Min. Martinus de Roa S. J. Hieronymus Perez* Alphonsus de Padilla O. Minim.*	Joannes a Costa Petrus Saxius Barthol. Berteaut*
1638	Barth. Gavanti O. Barn. Zach. Boverius O. Cap. Fr. Merolla Orat. M. Mil. Sarazanius*	Joannes Perlinus S. J. Balthasar Paez O. SS. Trin. Did. de Caceres Hieron.* Hieronymus de Cruce O. S. Hier.* Sebastianus Caesar*	Andreas Duvallius
1639	Hieronymus Fasolus S. J. Dominicus Ginnasius Laurentius de Ponte O. cler. min. Franciscus Ghetius O. Praed. Octavianus de Tufo S. J. Berlingher Ventimiglia Joseph Speranza Orat.	Baptista Fragosus S. J.	Leon. Paternau S. J.
1640	Franciscus Collius Josephus Balli Ambrosius Machin* Placidus Nigidius Dom. Anfosso	Joannes Biescas O. Pr. Didacus de Cea O. S. Franc. Felic. de Vega Caspar Fernandez S. J.	Jacobus Salianus S. J. Andreas du Chesne Alb. le Grand O. Pr.*

Belgium	Germania	Anglia	Polonia et Hungaria
...ne l. a Lapide ...J. ...Browerus O. Pr.	Christoph. Hartmann Ben. Joan. Ctibor Kotwa Engelb. Ewich S. J.	Thom. Bacon S. J.	Petrus Pázmány S. J. Abraham Bzovius O. Praed.
...elius Jansenius	Chr. Besold Hieronymus Drexel S. J. Henric. Murer O. Carth. Andreas Wagner S. J. Matth. Weiss O.S. Bened.		
...nes Wiggers ...elmus Mercerus ...us du Fay O. Pr. ...:. Aurelius Dayneffe ...S. Aug.	Jacobus Bidermann S. J.	Guilelmus Wright S. J.	Hadr. Bratkowicz O. Conv.
...rtus Miraeus ...dorus Petrejus ...Carth. ...D'Espiennes du Fay ...l. Navaeus*	Joannes Kircher*	Thomas Fitzherbert S. J.	Stanislaus Lubienski Laur. Susliga S. J.

	Italia	Hispania et Lusitania	Gallia
1641	Antonius Amico Julius Viviani Hieronymus Bascape Ambrosius Saxius O. S. Franc.* Paulus Vecchius* Joannes Bapt. Coccino Angelus Vancius O. S. Aug. Hieronymus Scogli*	Antonius a Matre Dei O. Carm. Fr. del Castillo Velasco O. Min.* Franciscus Felix O. S. Franc.*	Claudius Tiphanus S. J. Claudius le Petit O. S. Franc.* Philippus Fezayus O. Carm.* Germanus le Clerc* Guilelmus Camerarius Or.*
1642	Michael Zanardi O. Pr. Antonius Caraccioli cler. reg. Antonius Ricciullus Andreas Lanfrancus cler. reg. Fel. Ciatti O. Conv. Gregorius Schiero O. S. Franc. Gregorius Donatus O. Praed. Ign. Landriano Oliv. Raphael Aversa O. Min.* Matthaeus Defendi*	Augustus Bernal S. J. Ildeph. a s. Hilarione O. Carm. Josephus de Corduba O. S. Aug.*	Nicol. Ysambertus Armand. Jo. du Plessis de Richelieu. Joannes Moquet S. J. Jacobus d'Auzoles de la Peyre Claud. Clement S. J. Joannes Bence Orat.
1643	Domin Gravina O. Praed. Fortunatus Scacchi O. S. Aug. Leonardus Duardus cler. reg. Joannes Al. Ricci Jos. Agostini S. J. Sec. Lancilotti Oliv. Marcellus Megalius cler. reg. Vincentius Bertinus O. S. Franc. Dominicus Mita* Jos. Caglioca O. Min.* Petrus Jac. Tommaso Carm.	Joan. Ludov. de la Cerda S. J. Rodericus de Cunha Alv. Arias S. J. Jos. Vela	Henricus Spondanus Joannes Phelipeaux S. J. Joannes Jobertus de Barraut Bertrand. du Chesne*

Belgium	Germania Bohemia	Anglia (Hibernia et Scotia)	Polonia
ricus Rampen l Mauden nes Huchon*	Severinus Binius Thomas Henrici* Matthias Mairhofer S. J.	Matthias Kellisonius Antonius Hyquaeus O. S. Franc. Joannes Fisher S. J. Dav. Aug. Baker Ben.	Franciscus a Rodrasen Cap.*
. Bonfrerius J. us Roest S. J. ius a s. Theresia O. rm. l'Assignies O. Cist.	Philippus Caesar*		Sebastianus Pikielius S. J.*
icus Lancilottus S. Aug. Raissius nes Tollenaer S. J.	Christoph. Toerring O. S. Ben.	Laurentius Anderton S. J.	

	Italia	Hispania et Lusitania	Gallia
1644	Paul. Aresi cler. reg. M. Antonius Palumbus S. J. Hieronymus Gallus O. S. Franc. Fr. Antonius Blondus O. Conv. Petrus Anellus Persicus S. J. Joannes Mich. Pio O. Praed. Guid. Bentivoglio Illuminatus Moronus* Car. Caraffa Alphonsus de Leone cler. reg. Ghiel. Antonius Orat. Andreas de Castellana* Petrus Monod S. J. Bernardin. Ginnaro S. J.	**Joannes a s. Thoma O. Praed.** Jo. Aeg. Trullench Ferd. a Jesu Carm. Ildeph. a s. Augustino O. S. Aug.*	Simeon de Muis Nicolaus Hugo Menard O. S. Ben. Carolus a s. Paulo Cist. Martinus Meurisse O. S. Franc. Martinus Marrier O. S. Ben. Gabriel du Pineau Claudius Dausqueus
1645	Joannes Paul. Nazarius O. Pr. Thomas d' Afflitto cler. reg. Paulus Minerva O. Praed. Joan. a Syderno O. Cap.* Franciscus a Vitrio O. Cap. Steph. a s. Gregorio O. S. Aug.* Ant. Naldus Theat.	Stephan. Fagundez S. J. Jos. de la Cerda Ben. Gabriel Alvarez S. J. Jo. a Trinitate O. Min. Franciscus de Torreblanca	Innocens Ciron* Hyacinthus Kerver O. Cap.* Petrus Coquault Fr. Rochefoucauld Guilelmus du Peyrat
1646	Michael Ghislieri cler. reg. Barthol. Chioccarelli Clemens Brancasius O. S. Franc.* Gregorius Cippullus O. Praed.* Josephus Isaeus* Ge. Polacch* Vinc. Surianus O. Carth.* Bened. Mandina theat. Bened. de Passaflumine O. S. Fr. Thom. Calona O. Cap.	Ferdin. Quir. de Salazar S. J. Petrus de Onate S. J.	Car. Franc. de Raconis Bernardinus Montereul S. J. Ludovicus Odesdun* Nicolaus Lombard S. J. Petrus Louvet Stephanus Audebert S. J.

Belgium	Germania Bohemia	Anglia (Hibernia et Scotia)	Polonia
Merlo Horstius		Petrus Wadding S. J. Henric. Fitz-Simon S. J. Mich. Godinez S. J.	
Hyac. Choquet . Pr. is Coens	Andreas Zergoll S. J.	Thomas Vane* Simon Stock O. Carm. Fr. Moloy O. S. Fr.*	Michael Veresmarti Matthaeus Bembus S. J.
od. Amydenius*	Georg. Holzhay S. J. Joannes Antoninus S. J.* Joannes Hofer	Paulus Sherlogus S.J. Patritius Raw O. S. Aug.	Alb. Chanowsky S. J.

	Italia	Hispania et Lusitania	Gallia
1647	Angelus Vulpes Conv. Jul. Caes. Recupito S. J. Silvester Petra-Sancta S. J. Alex. Pellegrinus S. J. Paulus de Angelis Laur. de Peyrinis O. M.* Bern Manzoni O. Conv. Bened. Sanbenedictus Cap.*	Didacus de Baëza S. J. Marcus Serra O. Praed.* Ludovicus Caspensis O. Cap. Ludovicus de Ribas S. J. Thomas Villar O. Praed.* Alphonsus Dominicus O. ss. Trin.* Franciscus de Cespides cler. reg.*	Joannes Lallemandet O. Minim. Germ. Millet Ben. Joannes de Bordenave* Franciscus Viger S. J. Angelus ab Insulis O. Cap.*
1648	Joannes Bapt. Casali Christophor. Brenzonius O. Carm. Stephanus Spinula cong. Somasch.* Petrus Paul. Philippi Pr. Fulgent. Petrellus O. S. Aug. Paulus Ciera O. S. Aug. Alex. Calamato Juniperus Drepanensis O. S. Fr. Hieronymus Pecorarus S. J. Alph. Pandolfi Petrus Paul. Bombini Som. Coel. Telera O. Coel.*	**Joannes Martinez de Ripalda S. J.** Emmanuel Vega S. J. Joannes Ildeph. Baptista O. Praed.* Antonius Serpa O. S. Franc.* Mich. Ripol O. Carm. Petrus Simanca O. S. Aug. Josephus Maldonado O. S. Franc.* Didacus Gatica O. Merc.*	Marinus Mersennius O. Min. Jac. Doublet Ben. Joannes Vincent Petrus de Sesmaiṣons S. J. Raphael Dieppensis O. Cap. Joannes Lud. de Rouvray* Nic. M. des Guerrois Orat.*
1649	Joannes Maria Zamora O. Cap. Antonius Santarelli S. J. Paulus Giordano Cels. de Rosinis can. reg. lat.* Tim. Timoteo* Petrus Paul. Guazini Or.* Hor. Justiniani Or. Carolus Joan. Golinus*	**August. Barbosa** Antonius Perez S. J. August. de Herrera S. J. Hieronymus de Guevara S. J. Angelus Manrique O. Cist. Petrus de Oviedo O. Cist. Martinus de s. Josepho O. S. Franc. Joannes Muñoz O. Min. Caspar de la Fuente O. Min.* Joannes Rocafull* Francisc. de Lemos O.S. Ben.* Emman. Cordeiro S. J. Franc. Rus de la Puerta Salvator de Leon S. J.	Franc. Veronius Stephanus Bauny S. J. Petrus Roverius S. J. Raphael de Clayes O. Cap.* Petrus Maucorps S. J. Nicolaus Gillebert* Th. Aq. a s. Joseph Carm.

Belgium	Germania	Anglia (Hibernia et Scotia)	Polonia et Hungaria
Robertus Svertius **Franc. a Jesu O. Carm.**		Joannes Colgan* **Franc. Walsingham S. J.** **David Codner O. S. Ben.**	**Hieron. a s. Hyacintho Carm.**
Jacobus Marchant **Bened. Haeften O. S. Ben.**	Melchior Inchofer S. J. **Joannes Tytz*** **Balth. Etzelius S. J.**		
Franc. Silvius Georgius Colvenerius Barthol. Fisen S. J. Hadr. Mueleman **Joannes Polman** **Guilelmus Tasselon O. S. Aug.** **Guilelmus ab Angelis** **Joannes Stalens*** **Matth. Zelhorst***	Petrus Cudsem Caspar Scioppius Paganin. Gaudentius **Joannes Guil. Gotthart**	Joannes Floyd S. J. Angelus a s. Francisco O. Min.* **Ambr. Corbie S. J.**	Paulus Piasecius

	Italia	Hispania et Lusitania	Gallia
1650	Alois. Novarino cler. reg. Constantinus Cajetanus O. S. Ben. Ascanius Tamburini O. Camald.* Hieronymus Scarparius Serv. b. M. V.* Matthaeus Ferchius O. Conv. Jacobus Pinto S. J. Ludovicus Centoflorenus Carolus Lambertus S. J. Maurus Marchesius Ben. Franciscus de Franchis O. Cap.	Felic. de Oliva* Leander Montanus O. Cap.* Antonius de Fuertes y Biota* Did. de Narbona Emm. Temudo da Fonseca* Joannes de Soria Buitron O. S. Fr.*	Joannes Aubert Scaevola Sanmarthanus Franciscus Florens Joan. le Paige O. Praem. Joannes Bajole S. J. Jacobus Bolduccius Cap. Angelus de Raconis O. Cap. Jacobus Beaufez S. J. Marcellin. Fournier S. J. Guilelmus Gibieuf Orat. Nicol. Forest Duchesne O. Cist.* Simon le Boucq* Jacobus de Cambolas* Philippus Aquinas
1651	Franciscus Amicus S. J. Mauritius de Gregorio O. Praed. Rochus Pirrus Fr. Maria de Monacho cler. reg. Franciscus Pellizzarius S. J. Alexand. Rubeus de Lugo O. Conv.* Christoph. Fabritius Joannes Ricci O. S. Franc.* Fulg. Stella O. Min.*	Petrus Hurtado S. J. Franciscus de Oviedo S. J. Anton. Quintanadveñas S. J. Paulus Duran	**Jacob. Sirmond S. J.** Jacobus Eveillon Joannes Dartis Henr. Ludov. Castaneus Joannes Plantavit Nicolaus Caussin S. J. Petrus Frizon Petrus Dupuy Petrus Clement* Joannes Bondonnet*
1652	Andreas Gerunda S. J. Felix Contelorius Jacobus Cohellius* Scipio Sgambata S. J. Henricus Borghesi Serv. b. M. V. Phil. Quorli*	Franciscus de Lugo S. J. Caspar Ruiz O. Pr.* Petrus de Aritzizabal Franc.	**Dionysius Petavius S. J.** Claudius Menard Joannes Petrus Camus Yvo Pinsard O. Praed.

Belgium	Germania	Anglia (Hibernia et Scotia)	Polonia
sar Corderius scus Zypaeus phorus Butkens ist. us Beyer*	Joannes Harscher S. J.	David Rothe Joannes Rubeus Ben.	
es Robertus . Crommius S. J. s Pauli O. S. Aug. es. Coturius S. J. art O. Cist.* s Remocampius* ovenius	Georgius Stengel S.J. Jacobus Schueler* Joannes Muelman S. J.	Petrus Redanus S. J. Fr. Relrio O. S. Fr.*	Sam. Nakielski Andr. Fesul. a s. Theresia Carm.
dus Marius l Paludanus . Aug. legambe S. J. ertrand. Loth raed. Hermite S. J.	Gebhard. Razenriedt S. J. Hermann Gnadt S. J.*	Mich. Alford (Griffith) S. J.	Nicolaus Lancicius S. J.

	Italia	Hispania et Lusitania	Gallia
1653	Andreas Victorelli Jesuald. de Bononiis Cap. Jo. Maria de Castilento O. S. Franc. Alex. Sperelli* Joannes Bapt. Rinuccini Joannes B. Castaldo Pescara Theat.	Joannes de Dicastillo S.J. Joannes de Machado Ludovicus de Mertola O. Carm. Lucas Vellosus S. J.	Jacobus Goar O. Pr. Andeolus Lictaviensis O. Cap. Bonavent. Lingoniensis O. Cap.* Petrus Guiffart* Jacobus Corbin Franciscus de Harlay Car. Paulin S. J.
1654	Vincentius Candidus O. Praed. Caesar Eug. Caraccioli Lael. Mancini Joannes Petr. Moneta Andreas a s. Thoma O. S. Aug. Jacobus Accarisi Scipio Herrico*	Emmanuel Mascarenhas S. J. Dominicus a s. Theresia O. Carm. Andreas Pintus Ramirez S. J. Franciscus a s. Maria O. Carm. Antonius Calderon Hieronymus Vives O. Pr.*	Nicolaus Rigaltius Joannes Bapt. Souchet Bonaventura a Carpentoracte O. Cap.* Franciscus Piassonio*
1655	Joan. Steph. Menochius S. J. Joannes Thom. Gastaldi O. Praed. Car. Antonius Thesaurus S. J. Antonius Rusca Nicolaus Baldelli S. J. Hieronymus Ferrantinus S. J. Paulus Maria Quarto cl. reg.* Petrus Maria Campi* Philippus Massaria S. J Hyacinthus de Rugeriis O. Praed.* Vinc. a Monte Regali Fr.*	Franciscus Bermudez de Pedraza Did. de Turregano Benavides Carm. Did. de Castillo et Artiga Joannes Rudolph. de Cordova S. J. Franciscus de Salinas S. J.* Silv. de Saavedra O. Merc.* Franciscus de Amolaz*	Hieronymus Seguin S. J. Nicolaus Abram S. J. Nicolaus Camusat Britius Rhedonensis O. Cap.* Claud. de la Place*

Belgium	Germania	Anglia (Hibernia et Scotia)	Polonia et Hungaria
ntinus Randour nes Bourghesius J. rtus Fromondus ies Hon. van Axel*	Matth. Faber S. J. Matthaeus Hoen Andreas Vochetius* Wolfgang. Biber S. J.*		
Bonaert S. J. 'r. Wandelman S. J. Elsius O. S. Aug.	Andreas Kovač S. J.	Joan. Bapt. Hacqet O. Praed.*	
'eas Valerius ies Rosenthal S. J.	Hermannus Fley Cl. Sudan S. J. Christoph. Pflaumer S. J.	Richardus Smith Alexander Baillie O. S. Ben.	

	Italia	Hispania et Lusitania	Gallia
1656	Bernardinus Mazziotta S. J. Vinc. Giliberti cler. reg. Phil. Guadagnolo ord. cler. reg. min. Joannes Baptista Rossi S. J. Joannes Bapt. Masculus S. J. Pyrrhus Corradus* Franc. Quaresmius O. Min. Patrit. Pignatelli S. J. Franciscus Barbaranus O. Cap. Franc. Scorso S. J. Ang. Maria Verricelli cl. reg. Jos. Maria Caraccioli cl. reg. Fabricius Britius S. J. Elias Luna O. Carm. Raphael Castelli	Ambrosius de Peñalosa S. J. Franciscus Irribarne Franc. Franc. de Rojas O. Min. M. Ant. Alos et Orraza O. ss. Trin.* Ludov. a Conceptione O. ss. Trin.* Michael Bannez* Christoph. a d. Antonio O. S. Fr.*	Ludov. Sanmarthanus Marc. de Pise O. Cap.*
1657	Raphael Aversa O. cler. reg. min. Caspar Sghemma O. Conv. Andr. Bianchi S. J. Mod. Gavatius O. Conv. Marcus Paulus Leo S. J. Jac. Raggius O Cap.* Joannes Benadu cler. reg. Matris D. Bonav. a Fassano O. S. Fr.*	Bernardus de Alderette S. J. Leonardus de Peñafiel S. J. Petrus de Tapia O. Pr. Joan. de Pina S. J. Mich. Ferro Manrique* Ant. Montes de Porres* Laur. Ramirez de Prado	Georgius Ambianensis O. Cap. Symph. Guyon Orat. Franc. Noguier* Philip. Chifflet Eutrop. Bertrand Fr.*
1658	Carol. Mallet O. Cist. Matth. Ferreri Cap.* Andr. Cadaeus* Bonav. Malvasia O. Min.* Bern. Faynus* Quadrius*	Alph. Miguel O. Praed.* Aeg. Gonzalez Davila Petrus de Murga O. S. Ben.* Franc. Guerra O. S. Franc. Andreas Lucas de Arcones S. J. Ludov. Crespi et Borja*	Ludov. Cellot S. J. Joan. Baptista Guesnay S. J. Petrus de Maurize* Paulus a s. Catharina O. S. Aug.* Cl. de Bane

Belgium	Germania	Anglia (Hibernia et Scotia)	Polonia et Hungaria
m. Sandaeus J. ıs Halloix S. J. tius Derkenius J. . Ern. Choquier rlet	Aegid. Gelenius Hilar. a s. Anastasio O. Carm. Valentinus Koerner S. J. Simon Felix S. J. Matthias Nennichen S. J. Leo a Regibus O. Carm. Frider. Romelius O. Praem.	Franc. Bermingham Franc.* Guilelm. Malone S. J. Eduardus Knott S. J. Joannes Falconer S. J. Thomas Bailey	Sim. Starevolscius
ciscus Vermeil Praed. Ruteau O. Min. . Sebille O. Pr. Galopin O. S. m. br. Bosschaerts Pr. van den Leemputte	Jodocus Kedd S. J. Barthold. Nihusius Petrus Wittfeld S. J. Simon Wangnereck S. J. El. Schiller*	Lucas Wadding O. Min. Joannes Dorisy S. J.	
nus Convelt S. J. Nicolarts* . Peuplus O. Min.	Jo. Eus. Nieremberg S. J. Barthol. Holzhauser		

	Italia	Hispania et Lusitania	Gallia
1659	Joannes Petrus Puricelli Gregorius Ferrari S. J. Vincentius Tancredi S. J. Petrus Ridolfini* Caes. Becillo Orat. Bonavent. Colonnesi O. Conv.	Joannes B. Lezana O. Carm. Thomas Hurtado cler. r. min. Franciscus Soarez S. J. Joannes de Palafox Joannes B. Poza S. J.	Joannes Morinus Orat. Franciscus Hallier Carol. Hannibal Fabrot Coel. de Monte Marsano Cap. Alex. Fichetus S. J. Henricus Albi S. J. Mich. Gorgeu O. Minim.* Georgius Pirot S. J.
1660	Xantes Mariales O. Praed. Angelus Paciuchelli O. Praed. Fr. Maria de Samuellis O. Praed. Valentinus Mangionius S. J. Gerard. Baldi Gherardesca S. M. V. Hieronymus de Bochiis O. Cap.*	**Joannes de Lugo S. J.** Mart. Perez de Unanoa S. J. Joannes Prudentius O. Merc.* Franciscus Colin S. J. Alphonsus de Flores S. J. Petrus Aingo de Espeleta*	Nicol. de Hauteville Joannes de Sancto Albino S. J. Joannes a s. Maria O. Praed. Melchior Pastor (Berger)* Guilelmus Coeffeteau Carolus Hersent Urbanus ab Ascensione O. Carm.* Josephus Rosell O. Carth.* Jo. Jac. Chifflet Barth. de la Haye Cap.
1661	Valerianus Magnus O. Cap. Franciscus Bardus S. J. Hyac. Donatus O. Praed. Marc. Vidal Theat.* Caes. Joan. Bapt. Comitinus S. J.* Joannes M. Sfortia Conv.*	Didacus de Celada S. J. Mich. a ss. Trinitate Carm. Barn. Gallego de Vera O. Praed. Franciscus Pinheiro S. J. Did. Garcia de Trasmiera Joseph Ferrer O. Min.*	Joannes de la Haye O. Min. Arthurus du Monstier O. Min. Car. Fevret Georgius Rhodes S. J. Hieronymus Vignier Or. Petrus Gorsius S. J. Nic. le Maistre

Belgium	Germania	Anglia (Hibernia et Scotia)	Polonia
Brasseur	Laurent. Forer S. J.	Raymundus Caronus O.S. Franc.*	
van Steenbergen	Carolus von Kreitzen S. J. Wolfgang. Speth S. J. Joannes Schueking S. J.	Joannes Poncius O S. Franc.	
us Marchant O. in. olus Mansfeldt Nutius S. J. Wychmans Praem.	Luc. Holstenius Carolus Jacobus O. S. Ben.		

	Italia	Hispania et Lusitania	Gallia
1662	Hieronymus Nicolius O. S. Aug. Joan. Bapt. Ventriglia Joannes Elias Madao S. J. Gregorius Angellerius O. Cap. Petrus Caranus* Joannes Rho S. J.	Franciscus Valente S. J. Mich. Gomez de Luna et Arellano Joan. Tamajo de Salazar Gregorius Sanchez O. S. Franc.*	Joan. Martinonus S. J. Petrus de Marca Petrus a s. Joseph Cist. Joannes Fronteau Blasius Pascal Moys. du Bourg S. J.
1663	Antoninus Diana cl. reg. Vinc. Fassarus S. J. Seraph. a Conceptione Carm. Jos. Arcamonio Gregor. Valentinianus O. Cap. Demetr. Pepanus (Chius) Marc. Serius Andr. Lao Carm.*	Leand. de ss. Sacramento O SS. Trin. Joannes Merinero O. S. Franc. Simon Vaz Barbosa* Petrus de Urbina O. S. Fr.	Theoph. Raynaudus S. J. Greg. de Rives O. Cap.* Joannes Majoret* Barth. Camblat*

Belgium	Germania	Anglia (Hibernia et Scotia)	Polonia et Hungaria
Petrus Wagenhare O. Praem. Petrus Dam. de Coninck Aug.	Joannes Strein S. J. Herm. Wesseling* Georg. Ernst S. J. Joan. Gans S. J. Joan. Crusius S. J.	Henricus Holden	Casp. Druzbicki S. J.
Ant. Delva*	Carolus Stengelius O. S. Ben. Joannes Jac. Koenigsegg Joannes Antoninus S. J. Maxim. Degendorfiensis Cap.*	Guil. Johnson O. S. Ben.	

Index theologorum

qui ab a. 1564—1663 floruerunt et quorum in hoc tomo I. mentio fit.

Numerus uncinis inclusus annum mortis designat; si hic nobis est incompertus, asteriscum apponemus et annum indicabimus, quo ille theologus adhuc floruit.

Abbreviationes significant A. anglorum, Be. belgam, Ba. bavarum, Ga. gallum, Ge. germanum, He. helvetum, Hi. hispanum, Hu. hungarum etc., ex quibus facile abbreviationes nominum aliarum nationum colliges.

B.

C.

G.

M.

N.

O.

P.

S.

T.

U.

V.

W.

INDEX RERUM

quae in libris hoc tomo recensitis tractantur.

NB. Numerus assignatus non est numerus paginae, sed textus; is vero, qui typis nitidioribus est expressus, significat, argumentum in opere eo numero relato docte admodum tractari; numerus vero uncinis inclusus significat, argumentum in opere ibi recensito ex parte tantum evolvi.

Commentarii varios in libros s. Scripturae quaerantur sub verbo Scriptura; historia vero particularium ecclesiarum, dioecesium etc., sub harum nomine. Per se patet, argumenta specialia illis in operibus reperiri, quae de argumento generali, sub quo illa continentur, agunt, et si sub uno titulo non reperiantur, forte sub alio affini et simili inveniri.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

M.

N.

O.

P.

Q.

R.

T.

A. M. D. G.

Ab eodem Auctore in eadem Libreria in edita sunt:

Theologiae Dogmaticae Compendium

in usum Studiosorum Theologiae.

3 Tomi. Editio septima. 1891. fl. 9.—

Appendix ad T. II. et III. Ed. 3.—6.

Compendii Theologiae Dogmaticae

complectens concionum argumenta.

1891. 25 cr. v. a.

Medulla Theologiae Dogmaticae.

Editio tertia. 1889. fl. 4.40

Opuscula Sanctorum Patrum selecta

ad usum praesertim Studiosorum Theologiae.

Series I. Volumina 48. fl. 25.67

Vol. 1. De vita et passione S. Cypriani per Pontium. S. Cypriani libri ad Demetrianum et de unitate Ecclesiae. — Daemon vel invitus testis divinae originis religionis christianae diss. theolog. Editio 4. 1888. (8 B.) 30 kr. ö. W.

Vol. 2. Tertulliani, S. Cypriani et D. Thomae Aqu. in orationem dominicam commentaria. Editio 2. 1879. (10 B.) 36 kr. ö. W.

Vol. 3. Libri duo de vocatione omnium gentium; tractatus de humilitate. De arca Noe Ecclesiae typo diss. theolog. 1868. ($15\frac{1}{2}$ B.) 38 kr. ö. W.

Vol. 4. S. Cypriani libri de mortalitate, de opere et eleemosyna, de patientia. Tertulliani liber de patientia et exhortatio ad martyres. Martyrum sanguis voveritatis diss. apolog. 1868. (13 B.) 36 kr. ö. W.

Vol. 5. S. Ambrosii, S. Cypriani et Tertulliani de poenitentia. 1869. (14 B.) 38 kr. ö. W.

Vol. 6. S. Augustini libri de utilitate credendi, de fide rerum, quae non videntur, de fide et symbolo. S. Thomae Aqu. in symbolum apost. expos. 1888. 2. ed. ($17\frac{1}{2}$ B.) 48 kr. ö. W.

Vol. 7. Vita S. Ambrosii a Paulino ejus notario conscripta. S. Ambrosii, S. Cyrill. Hieros. et Tertulliani opuscula ad Ecclesiae sacramenta pertinentia. 1869. ($12\frac{1}{2}$ B.) 36 kr. ö. W.

Vol. 8. Vita S. Augustini a Possidio Calamensi episc. conscripta. S. Augustini liber de catechizandis rudibus. 1869. ($13\frac{1}{2}$ B.) 38 kr. ö. W.

Vol. 9. Tertulliani liber de praescriptionibus adversus haereticos. Vincentii Lirinensis commonitorium. Editio 2. 1880. ($16\frac{3}{4}$ B.) 54 kr. ö. W.

Vol. 10. S. Optati Afri milevitani episcopi, de schismate Donatistarum libri septem. 1870. ($17\frac{3}{4}$ B.) 45 kr. ö. W.

Vol. 11. S. Eusebii Hieronymi Stridonensis presbyteri epistolae sel. 1870. (18 B.) 45 kr. ö. W.

Vol. 12. SS. Patrum opusc. sel. de gloriosa Dei genitrice Maria. 1870 ($19\frac{3}{4}$ B.) 60 kr. ö. W

Vol. 13. SS. Martyrum acta selecta. 1871. ($19\frac{1}{4}$ B.) 60 kr. ö. W.

Vol. 14. S. Leonis M. sermones selecti. 1871. (15 B.) 42 kr. ö. W.

Vol. 15. M. Minucii Felicis Octavius et S. Joannis Chrysostomi demonstratio quod Christus sit Deus. Accedit anonymi viri apostolici epistola ad Diognetum 1871. ($13\frac{1}{4}$ B.) 38 kr. ö. W.

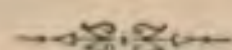
Vol. 16. S. Augustini enchiridion ad Laurentium, sive de fide, spe et charitate liber S. Fulgentii de fide seu de regula verae fidei ad Petrum l. 1871. ($17\frac{1}{4}$ B.) 45 kr. ö. W.

Vol. 17. Romanorum Pontificum epistolae selectae. 1872. (18 B.) 48 kr. ö. W.
Vol. 18. Romanorum Pontificum epistolae selectae (contin.) 1872. (18 B.) 48 kr. ö. W.
Vol. 19. Tertulliani Apologeticum. 1872. (17 B.) 45 kr. ö. W.
Vol. 20. S. Gregorii Papae I. liber regulae pastoralis 1872. (20 B.) 54 kr. ö. W.
Vol. 21. S. Caecilii Cypriani episc. Carthag. epistolae selectae. 1873. (18 B). 48 kr. ö. W.
Vol. 22. Lactantii liber de mortibus persecutorum et Victoris Vitensis historia de persecutione vandalica. 1873. (19 B.) 51 kr. ö. W.
Vol. 23. D. Algeri de sacramentis corporis et sanguinis Dominici. II. (24 B.) 75 kr. ö. W.
Vol. 24. S. Prosperi Aquitani carmen de Ingratis. Accedunt indices opusculorum omnium et rerum totius collectionis a. t. I—XXIV. 1873. (13 B.) 45 kr. ö. W.
Vol. 25. S. Leonis magni rom. pont. epistolae selecta I—XXVIII. 1874 (19B.) 60 kr. ö. W.
Vol. 26. S. Leonis magni rom. pont. epistolae selectae XXIX—L. 1874 (19B.) 60 kr. ö. W.
Vol. 27. S. Augustini opuscula selecta de Ecclesia. 1874. (19 B.) 60 kr. ö. W.
Vol. 28. S. Anselmi de Divinitatis essentia monologium. 1874. (14 B.) 45 kr. ö. W.
Vol. 29. S. Joannis Chrysostomi homiliae quinque de Incomprehensibili et S. Gregorii orationes theologicae quinque. 1875. (21 B.) 72 kr. ö. W.
Vol. 30. S. Ambrosii de fide ad Gratianum Augustum libri. 1875. (25 B.) 80 kr. ö. W.
Vol. 31. S. Basilii liber de Spiritu sancto ad Amphilochium. 1875. (10 B.) 36 kr. ö. W.
Vol. 32. Cassiani de incarnatione Christi contra Nestorium II. 1876. (7½ B.) 54 kr. ö. W.
Vol. 33. S. Aurelii Prudentii apotheosis; Sedulii carmen paschale. 1876 (11B.) 40 kr. ö. W.
Vol. 34. S. S. Patrum de sanctissima Dei genitrice Maria sermones selecti. 1877. (21 B.) 72 kr. ö. W.
Vol. 35. S. Aur. Augustini Hipponensis episcopi et S. Prosperi Aquitanti de gratia opuscula selecta. 1877. (13 B.) 45 kr. ö. W.
Vol. 36. S. Aurelii Augustini et S. Prosperi Aquitani de gratia adversus Semipelagianos opuscula selecta. 1878. (21½ B.) 72 kr. ö. W.
Vol. 37. Sanctorum Patrum de Sacramentis opuscula selecta. 1878. (16 B.) 54 kr. ö. W.
Vol. 38. Guitmundi de corporis et sanguinis Christi veritate in Eucharistia libri tres. 1879. (12 B.) 42 kr. ö. W.
Vol. 39. Scriptorum veterum de Eucharistia opuscula selecta 1879. (18 B.) 60 kr. ö. W.
Vol. 40. S. Gregorii oratio apolog. de fuga sua et s. Joan. Chrisostomi libri sex de sacerdotio. 1879. (18½ B.) 60 kr. ö. W.
Vol. 41. S. Joan. Damasceni de fide orthodoxa libri quatuor. 1880. (27 B.) 90 kr. ö. W.
Vol. 42. und 43. Augustini de SS. Trinitate libri 15. 1881. (46 B.) fl. 1.50 kr. ö. W.
Vol. 44. S. Athanasii libri duo contra gentes. 1882. (13 B.) 48 kr. ö. W.
Vol. 45. Vita S. Fulgentii et ejus epist. I—VIII. 1884. (16 B.) 57 kr. ö. W.
Vol. 46. S. Fulgentii epist. XI—XVIII. 1884. (20 B.) 72 kr. ö. W.
Vol. 47. S. Bernardi de consideratione libri quinque ad Eugenium III. et tractatus de moribus et officio episcoporum. 1885. (18 B.) 60 kr. ö. W.
Vol. 48. Sulp. Severi opuscula de S. Martino et Eusebii Hyronymi vitae S. Pauli, S. Hilarionis et Malchi. Accedunt indes opusculorum omnium et rerum a. t. XXV—XLVIII. 1885. (20 B.) 72 kr. ö. W.

Jedes Bändchen bildet ein abgeschlossenes Ganzes, jedem 4. Bändchen jedoch ist ein Realindex über je 4 Bändchen beigegeben.

Series II. Volumen 1—6. fl. 7.10

Vol. 1. et 2. S. Aurelii Augustini tractatus in Joannis Evangelium CXXIV. 1884. (70 B.) fl. 2.— kr. ö. W.
Vol. 3. Joannis Cassiani collationes XXIV. 1887. (52 B.) fl. 1.50 kr. ö. W.
Vol. 4. S. Hilarii de trinitate libri XII. 1887. (39 B.) fl. 1.20 kr. ö. W.
Vol. 5. S. Bernardi, sermones in cantica- canticorum. 1888. (47 B.) fl. 1.50 kr. ö. W.
Vol. 6. Sancti Gregorii Papae XL Homiliarum in Evangelia libri duo ad Secundinum Tauromenitanum Episcopum. 1892. (25 B.) 90 kr. ö. W.

13

18

